

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :-
ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ਼ਬਦਾਰਥ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :
ਸਕੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ,
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਜੁਲਾਈ ੨੦੧੦ ੫੦੦੦

ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ :
ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈਸ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

☆☆ ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ ☆☆

ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ

ਪੋਥੀ ਦੂਜੀ

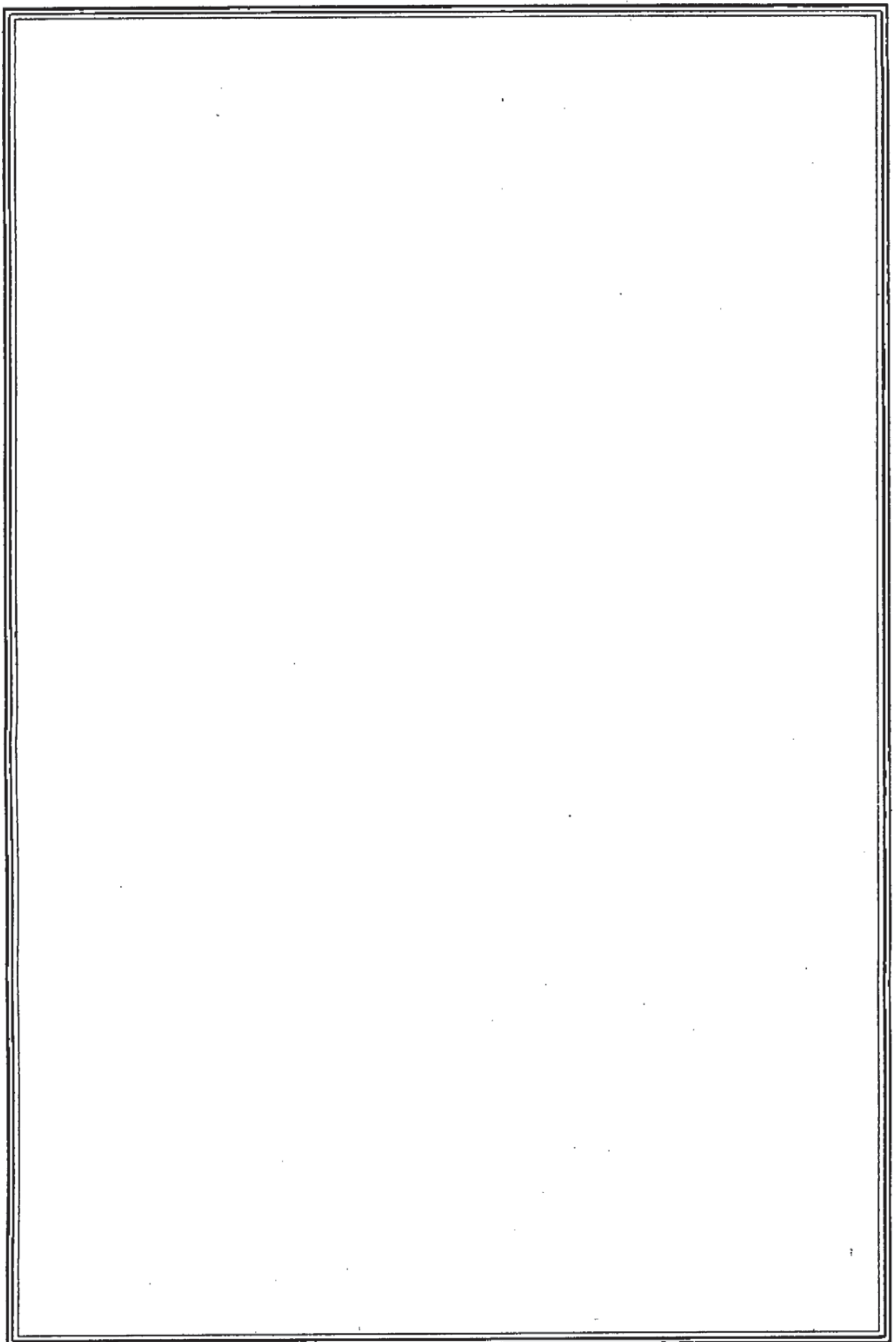
ਪੋਥੀ ਤੀਜੀ

ਪੋਥੀ ਚੌਥੀ

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ

ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧* ॥

[੧]ਭਾਂਡਾ ਧੋਇ ਬੈਸਿ ਧੂਪੁ ਦੇਵਹੁ ਤਉ ਦੂਧੈ ਕਉ ਜਾਵਹੁ ॥ [੨]ਦੂਧੁ ਕਰਮ ਫੁਨਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇਣੁ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸ ਜਮਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਜਪਹੁ ਤ ਏਕੋ ਨਾਮਾ ॥ ਅਵਰਿ ਨਿਰਾਫਲ[੩] ਕਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਇਹੁ ਮਨੁ ਈਟੀ ਹਾਥਿ ਕਰਹੁ ਫੁਨਿ ਨੇਤ੍ਰਉ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ॥ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਤਬ ਮਥੀਐ ਇਨ ਬਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਸੰਪਟੁ[੫] ਜਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵਣੁ ਭਾਵਨ ਪਾਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰੇ ॥ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਸੇਵੇ ਇਨ੍ਹ ਬਿਧਿ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਤੁ ਰਹੈ ॥ ੩ ॥ [੬]ਕਹਦੇ ਕਹਹਿ ਕਹੇ ਕਹਿ ਜਾਵਹਿ ਤੁਮ ਸਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਜੰਪੈ ਹਉ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੨† ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੭]ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਨ ਬਾਹਰਿ ਜਾਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੋਡਿ ਕਾਹੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਜਪਹੁ[੮] ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ [੯]ਹੋਵਹੁ ਚਾਕਰ ਸਾਚੇ ਕੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੦]ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥ ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸੁ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ ॥ [੧੧]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ [੧੨]ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

੧ ਭਾਂਡਾ ਧੋ ਕੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧੂਪ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਲੈਣ ਜਾਵੋ, ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਰ ਕੇ ਰੋਕੋ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਸ ਵਿੱਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

੨ ਸਮਾਇਣੁ=ਜਾਗ ਜੋ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੁੱਧ ਸਾਡੇ ਕੰਮ (ਕਰਤੱਵ) ਹਨ, ਫੇਰ ਸੁਰਤਿ (ਸੁਚੇਤਪੁਣਾ) ਜਾਗ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਜਮਾਓ। (ਦੁੱਧ ਜੰਮ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਨਾ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਜਾਗ ਨਾ ਲਾਈਏ। ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ।)

੩ ਨਿਸਫਲ।

੪ ਈਟੀ=ਗੁੱਲੀਆਂ ਜਾਂ ਗਿੱਟੀਆਂ- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰੇ ਦੀ ਰੱਸੀ ਫੜ ਕੇ ਮਧਾਣੀ ਰਿੜਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਈਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜੋ, ਫੇਰ ਨੇਤ੍ਰਾ ਇਹ ਬਣਾਉ ਕਿ (ਆਲਸ ਅਤੇ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ) ਨੀਂਦ ਨਾ ਸਵੋਂ। ਜ਼ਬਾਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪੋ ਤਾਂ ਰਿੜਕੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੱਖਣ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਾਪਤ ਕਰੋ।

੫ [ਸੰ: ਸੰਪੁਟ] ਡੱਬਾ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਠਾਕੁਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ)। ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਡੱਬਾ ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਰੂਪੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਵੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਪੱਤਰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਾਣ ਤਕ ਦੇ ਕੇ ਜੇ ਸੇਵਕ ਸੇਵਾ ਰੂਪ ਪੂਜਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਮਾਣਦਾ ਰਹੇਗਾ।

੬ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ (ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ-ਕਹਿੰਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਾਸ ਜੋ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਹੀਣਾ (ਖਾਲੀ) ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

੭ ਹੇ ਮਨ! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ?

੮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੋ।

੯ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾਓ।

੧੦ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ (ਅਮਲ ਵਿੱਚ) ਸਾਰਾ ਜਗਤ (ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ) ਫਾਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਰਵੈ=ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਰੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੨ ਨਾਨਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ (ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਆਪ ਕਦੇ ਭੀ ਤਰਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ)।

* ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਜਮਾ ਕੇ ਰਿੜਕਣ ਅਤੇ ਮੱਖਣ ਕੱਢਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ 'ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ' ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਿਹੀ ਅਜਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜਗਾਵੇ। ਜਦ ਇਹ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟਿਆ ਰਹੇ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਲੰਕਾਰ ਠਾਕੁਰ-ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ, ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨੁਵਾਲਦੇ, ਪੱਤਰਾਂ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਠਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਅਸਲੀ ਪੂਜਾ ਰੱਬ ਦੇ ਰੀਝਾਣ ਦੀ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕਦੂਰਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸਵੱਛ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰੱਬ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ ਬਖਸ਼ੇਗਾ।

† ਉੱਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਠਾਕੁਰ-ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਨਿਰੀ ਕਥਨੀ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲੀ ਅਮਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰ ਭੀ, ਹਰ ਥਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਵਸਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਅਮਲੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧* ਘਰੁ ੬† ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[1]ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ ॥ ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ [2]ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸੁ ॥ ੧ ॥ [3]ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨ੍ਹਿ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ [4]ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ [5]ਪਾਸਹੁ ਚਿਤਵੀਆਹਾ ॥ ਢਠੀਆ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨ੍ਹੀ ਵਿਚਹੁ ਸਖਣੀਆਹਾ ॥ ੨ ॥ [6]ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਤੀਰਥ ਮੰਝਿ ਵਸੰਨ੍ਹਿ ॥ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ [7]ਬਗੇ ਨਾ ਕਹੀਅਨ੍ਹਿ ॥ ੩ ॥ [8]ਸਿੰਮਲ ਰੁਖੁ ਸਰੀਰੁ ਮੈ ਮੈਜਨ ਦੇਖਿ ਭੁਲੰਨ੍ਹਿ ॥ ਸੇ ਫਲ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨ੍ਹੀ ਤੇ ਗੁਣ ਮੈ ਤਨਿ ਹੰਨ੍ਹਿ ॥ ੪ ॥ ਅੰਧੁਲੈ ਭਾਰੁ ਉਠਾਇਆ [9]ਡੂਗਰ ਵਾਟ ਬਹੁਤੁ ॥ [10]ਅਖੀ ਲੋੜੀ ਨਾ ਲਹਾ ਹਉ ਚੜਿ ਲੰਘਾ ਕਿਤੁ ॥ ੫ ॥ [11]ਚਾਕਰੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਿਤੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂੰ ਬਧਾ ਛੁਟਹਿ ਜਿਤੁ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧‡ ॥ ਜਪ ਤਪ ਕਾ [12]ਬੰਧੁ ਬੇੜੁਲਾ ਜਿਤੁ ਲੰਘਹਿ ਵਹੇਲਾ[13] ॥ [14]ਨਾ ਸਰਵਰੁ ਨਾ ਊਛਲੈ ਐਸਾ ਪੰਥੁ ਸੁਹੇਲਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ [15]ਮੰਜੀਠੜਾ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਚੋਲਾ ਸਦ ਰੰਗ ਢੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [16]ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ਕਿਉ ਮੇਲਾ ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੜੀਐ ਮੇਲੇਗਾ ਸੋਈ ॥ ੨ ॥ [17]ਮਿਲਿਆ ਹੋਇ ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਜੇ ਮਿਲਿਆ ਹੋਈ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ[18] ਹੈ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ [19]ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰਿਆ ਸੀਤਾ ਹੈ ਚੋਲਾ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸਹ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਾ ॥ ੪ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਹੁ ਖਰਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ਹਮ ਸਹ ਕੇਰੀਆ ਦਾਸੀਆ ਸਾਚਾ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਭਾਂਡੈ ਭਾਉ ਤਿਨਾ ਸਵਾਰਸੀ ॥ [20]ਸੂਖੀ ਕਰੈ ਪਸਾਉ ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਸੀ ॥ [21]ਸਹਸਾ ਮੂਲੇ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ ਤਾਰਸੀ ॥ ੧ ॥ ਤਿਨ੍ਹਾ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੁ ਆਇ ਜਿਨ ਕਉ ਲੀਖਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਦੇਵੈ ਦੀਖਿਆ[22] ॥ ਚਾਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਭਵਹਿ ਨ ਭੀਖਿਆ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕਉ ਮਹਲੁ ਹਜੂਰਿ ਦੂਜੇ ਨਿਵੈ ਕਿਸੁ ॥ ਦਰਿ ਦਰਵਾਣੀ ਨਾਹਿ ਮੂਲੇ[23] ਪੁਛ ਤਿਸੁ ॥ ਛੁਟੈ ਤਾ ਕੈ ਬੋਲਿ ਸਾਹਿਬ ਨਦਰਿ ਜਿਸੁ ॥ ੩ ॥ [24]ਘਲੇ ਆਣੇ ਆਪਿ ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਦੂਜਾ ਮਤੈ ਕੋਇ ॥ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੇ ਸਾਜਿ ਜਾਣੈ ਸਭ ਸੋਇ ॥ ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਬਖਸੀਸ ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਭਾਂਡਾ ਹਛਾ ਸੋਇ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ॥ ਭਾਂਡਾ ਅਤਿ ਮਲੀਣੁ ਧੋਤਾ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇਸੀ ॥

੧ ਕਾਂਸੀ ਧਾਤ ਚਿੱਟੀ ਤੇ ਚਮਕੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਰਗੜਾਂ ਤਾਂ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
੨ ਸੌ ਵਾਰੀ ਪਿਆ ਧੋਆਂ ਉਸ ਨੂੰ।
੩ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਜਣ ਓਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜਿਥੇ ਜਾਵੀਏ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਸਾਥੀ ਬਣ ਕੇ ਜਾਣ (ਤੇਰੇ ਵਾਕੁਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਜਣ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਵੈਰੀ ਹੋ ਟੱਕਰੇਂ)।
੪ ਖੜੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। (ਭਾਵ ਜਿਥੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਲੇਖੇ ਦੀ ਪੁੱਛ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ)।
੫ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਚਿਤਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ।
੬ ਬਗਲਿਆਂ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ (ਖੰਭ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ।
੭ ਚਿੱਟੇ (ਨਿਰਦੋਸ਼) ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।
੮ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ (ਜੀਵਨ) ਸਿੰਮਲ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਰਗਾ ਹੈ (ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ); (ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਵੇਂ) ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਵੇਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵਨ) ਵਿੱਚ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੌ: ੧੪.੧; ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੩੬, ਪੌ: ੧੦. ਅਤੇ ਵਾਰ ੧੭, ਪੌ. ੫।
੯ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਾ।
੧੦ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ (ਰਸਤਾ) ਟੋਲਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ; ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲੰਘਾਂ? (ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਔਗੁਣ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਕੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।)
੧੧ (ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਸੇਵਾ, ਨੇਕੀਆਂ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਕਿਸ ਕੰਮ?
੧੨ ਬੇੜਾ ਬੰਨ੍ਹ (ਬਣਾ)। ੧੩ ਵਹਿਲਾ, ਛੇਤੀ।
੧੪ ਰਸਤਾ ਐਸਾ ਸੁਖੱਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ (ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਛਾਲੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇਗਾ।
੧੫ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਚੋਲਾ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮਜੀਠ ਇਕ ਬੇਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ਤੇ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਮਿੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵੱਲ ਚੱਲੇ ਹਨ; ਕਿਵੇਂ ਮੇਲ ਹੋਵੇਗਾ?
ਉੱਤਰ:-ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ (ਪਿਆਰਾ) ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਪਿਆਰਿਆ=ਪਿਆਰਿਆਂ (ਵੱਲ), ਪਿਆਰੇ ਵੱਲ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ' ਜਾਂ 'ਸਜਣ ਮਿਲੇ ਸਜਣਾ' (ਪੰ: ੫੯੭)। ਕਈ (ਜਿਵੇਂ ਮੈਕਾਲਿਫ) 'ਸਾਜ ਨ ਚਲੇ' ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੯। ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਸਜਣ ਚਲੇ' ਹੈ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੯੧ ਨੋਟ ੨੩। ੧੮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੧੯ ਜਿਸ ਨੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ (ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ) ਇਹ ਚੋਲਾ ਸੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਵਚਨ ਫਲ ਵਜੋਂ ਮਿਲੇ ਹਨ।
੨੦ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਸ਼ੱਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ; ਜ਼ਰੂਰ ਤਾਰੇਗਾ।
੨੨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ। ੨੩ ਉੱਕਾ ਹੀ।
੨੪ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਦਾ ਜਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਮਤੈ=ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਖੰਡ ਕਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਖ ਕਰਮ 'ਭਉ' ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।

† ਮੁਲਤਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਤੁਲੰਭਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ੇਖ ਸੱਜਣ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਇਕ ਠੱਗ ਸੀ, ਜੋ ਉੱਤੋਂ-ਉੱਤੋਂ ਮੋਮਨ ਤੇ ਸਖੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਵਿੱਚੋਂ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਿਆ।

‡ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੰਨਾ ੭੯੪ ਉਤੇ ਦਿੱਤੇ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ (ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ') ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਿਰਾਸਤਾ ਜਿਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਬੇੜੇ ਦੇ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੇੜੇ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਰਵਰ ਦੇ ਉਛਲਣ ਕਰ ਕੇ ਤਰਣਾ ਔਖਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਰਵਰ ਉਛਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਰਸਤਾ ਲੰਘਣ ਦਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਕੱਚੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਮਜੀਠ ਦਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕਰੜੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ 'ਸਹ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਾ' ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ 'ਹੰਸ ਚਲਸੀ ਡੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ' ਦਾ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਕ ਸੀ; 'ਇਥੇ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ' ਅਤੇ 'ਮੇਲੇਗਾ ਸੋਈ' ਵਰਗੇ ਢਾਰਸ ਬਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਹੋਇ ਸੋਝੀ ਪਾਇਸੀ ॥ ਏਤੁ ਦੁਆਰੈ ਧੋਇ ਹਛਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਮੈਲੇ ਹਛੇ ਕਾ ਵੀਚਾਰੁ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ [1]ਮਤੁ ਕੋ ਜਾਣੈ ਜਾਇ ਅਗੈ ਪਾਇਸੀ ॥ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਤੇਹਾ ਹੋਇਸੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ॥ ਚਲਿਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ [2]ਵਾਜਾ ਵਾਇਸੀ ॥ [3]ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਸੁਣਾਇਸੀ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਿਹਾਲ ਸਭਿ ਕੁਲ ਤਾਰਸੀ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਜੋਗਵੈ[4] ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ ॥ ਤਪੀਆ ਹੋਵੈ ਤਪੁ ਕਰੇ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਮਲਿ ਨਾਇ ॥ ੧ ॥ [5]ਤੇਰਾ ਸਦੜਾ ਸੁਣੀਜੈ ਭਾਈ ਜੇ ਕੋ ਬਹੈ ਅਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੇ[6] ਜੋ ਖਟੇ ਸੁ ਖਾਇ ॥ ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਵਈ [7]ਜੇ ਸਣੁ ਨੀਸਾਣੈ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਤੈਸੋ ਜੈਸਾ ਕਾਢੀਐ ਜੈਸੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਜੋ ਦਮੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਸੋ ਦਮੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਵੇਚੀ [8]ਬੈ ਕਰੀ ਜੇ ਕੋ ਲਏ ਵਿਕਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਈ ਜਿਤੁ ਤਨਿ ਨਾਹੀ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੭ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਥਾ[9] ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ ॥ ਜੋਗੁ ਨ [10]ਮੁੰਦੀ ਮੂੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ [11]ਸਿੰਙੀ ਵਾਈਐ ॥ [12]ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਗਲੀ[13] ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ [14]ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਿ ਸਮਸਰਿ ਜਾਣੈ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋਗੁ ਨ ਬਾਹਰਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਜੋਗੁ ਨ ਤਾੜੀ ਲਾਈਐ ॥ ਜੋਗੁ ਨ [15]ਦੇਸਿ ਦਿਸੰਤਰਿ ਭਵਿਐ ਜੋਗੁ ਨ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੨ ॥ [16]ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਤਾ ਸਹਸਾ ਤੂਟੈ ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਈਐ ॥ [17]ਨਿਝਰੁ ਝਰੈ [18]ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਲਾਗੈ ਘਰ ਹੀ ਪਰਚਾ[19] ਪਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰਿ ਰਹੀਐ ਐਸਾ ਜੋਗੁ ਕਮਾਈਐ ॥ [20]ਵਾਜੇ ਬਾਝਹੁ ਸਿੰਙੀ ਵਾਜੈ ਤਉ ਨਿਰਭਉ ਪਦੁ ਪਾਈਐ ॥ ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਉ ਪਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਕਉਣ ਤਰਾਜੀ[21] ਕਵਣੁ ਤੁਲਾ[22] ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਸਰਾਫੁ ਬੁਲਾਵਾ ॥ ਕਉਣੁ ਗੁਰੂ ਕੈ ਪਹਿ ਦੀਖਿਆ[23] ਲੇਵਾ ਕੈ ਪਹਿ ਮੁਲੁ ਕਰਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ॥ [24]ਤੂੰ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨੁ

੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਥਾਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ (ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਰੱਬ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

੨ ਵਾਜਾ ਵਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵੱਜੇਗਾ।

੩ ਇਕ ਮਨੁੱਖ-ਲੋਕ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਦਾ ਡੰਕਾ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਜੇਗਾ।

੪ ਜੋਗਪੁਣਾ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੫ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਣਾਏ।ਭਾਈ= ਪਿਆਰਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੧੯, ਨੋਟ ੧੮।

੬ ਵੱਢਦਾ ਹੈ।

੭ ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਪਰਵਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ।

੮ ਬੈ ਕਰ ਦਿਆਂ, ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਦੇ ਦਿਆਂ।

੯ ਗੋਦੜੀ। ਜੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੋਦੜੀ ਪਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਡੰਡੇ ਨਾਲ, 'ਡੰਡਾ' ਜੋ ਜੋਗੀ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

੧੦ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਣ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਸਿਰ ਮੁਨਾਣ ਨਾਲ।

੧੧ ਸਿੰਗੀ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ,

੧੨ ਮਾਇਆ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਮੇਲਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਇਉਂ ਅਸਲੀ ਜੋਗ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। 'ਨਿਰੰਜਨਿ' ਦੇ ਅੰਤ ਨੇਮ ੭ (ਅ) ਵਾਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਰਥ 'ਨਿਰੰਜਨ ਵਿੱਚ' (ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿੱਚ) ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਾ 'ਨਿਰਲੇਪ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

੧੩ ਗੱਲੀਂ, ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ।

੧੪ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣੇ। ('ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ' ਹੋਣ ਤੋਂ ਭੀ ਇਹੋ ਭਾਵ ਹੈ।)

੧੫ ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿੱਚ।

੧੬ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ) ਦੌੜਦਾ ਹੋਇਆ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਨਿਝਰੁ [ਸੰ: ਨਿਰਝਰ] ਪਾਣੀ ਦਾ ਝਰਨਾ, ਉਤੋਂ ਡਿੱਗਦਾ ਪਾਣੀ। ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਦਾ ਟਪਕਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਅਨੰਦ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਰਸ ਨੂੰ 'ਨਿਝਰੁ' ਜਾਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਝਰੈ=ਝਰਦਾ ਹੈ, ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਸਹਿਜ ਦੀ ਧੁਨੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਹਠ-ਯੋਗ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਦਸਮ-ਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੁਣਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਉ ਕਰਕੇ ਜਦ ਅਨੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੰਗੀਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਸਹਜ-ਧੁਨੀ ਦਾ ਉਠਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੧੯ [ਸੰ: ਪਰਿਚਯ=ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਵਾਕਫ਼ੀ] ਗਿਆਨ। ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਗਿਆ।

੨੦ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਏ ਸਿੰਗੀ ਪਈ ਵੱਜੇ, ਭਾਵ ਅਖੰਡ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪਈ ਉਠੇ।

੨੧ [ਫ਼ਾ. ਤਰਾਜ਼ੂ] ਤੱਕੜੀ।

੨੨ ਤੋਲ, ਵੱਟਾ।

੨੩ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼।

੨੪ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।

* ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੇਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਗੰਦਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਸਹੀ ਜੋਗ ਬਣਦਾ ਹੈ।

† ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਣਨ (ਮਾਪਣ) ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚਿੱਤ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਤੁੱਛ ਹੈ।

ਤਾਰਾਜੀ ਚਿਤੁ ਤੁਲਾ [੧]ਤੇਰੀ ਸੇਵ ਸਰਾਫੁ ਕਮਾਵਾ ॥ [੨]ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਸੋ ਸਹੁ ਤੋਲੀ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਰਹਾਵਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਕੰਡਾ[੩] ਤੋਲੁ ਤਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ਆਪੇ ਹੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੩ ॥ [੪]ਅੰਧੁਲਾ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਪਰਦੇਸੀ ਖਿਨੁ ਆਵੈ ਤਿਲੁ ਜਾਵੈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਨਕੁ ਰਹਦਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੂੜਾ ਪਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮਨਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਆਰਾਧਿਆ [੫]ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਕੇ ॥ ਸਭਿ ਇਛਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰੀਆ ਸਭੁ ਚੂਕਾ ਡਰੁ [੬]ਜਮ ਕੇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ॥ [੭]ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਮਨੁ ਪਰਬੋਧਿਆ ਹਰਿ ਪੀਆ ਰਸੁ ਗਟਕੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਊਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇਰੀ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਮ [੮]ਧੋਵਹ ਪਗ ਜਨ ਕੇ ॥ ੨ ॥ [੯]ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਰਸੁ ਗੁਰਮਤਿ ਰਸੁ ਰਸਕੇ ॥ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਜਲੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਲਾਥੀ ਤਿਸ ਤਿਸਕੇ[੧੦] ॥ ੩ ॥ ਹਮਰੀ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਮ ਵੇਚਿਓ ਸਿਰੁ ਗੁਰ ਕੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ਗੁਰ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ[੧੧] ਜਨ ਕੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਭਜਿਓ ਪੁਰਖੋਤਮੁ[੧੨] ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਦਾਲਦ[੧੩] ਦਲਘਾ[੧੪] ॥ ਭਉ ਜਨਮ ਮਰਣਾ ਮੇਟਿਓ ਗੁਰ ਸਬਦੀ [੧੫]ਹਰਿ ਅਸਥਿਰੁ ਸੇਵਿ ਸੁਖਿ ਸਮਘਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਤਿ ਪਿਰਘਾ[੧੬] ॥ ਮੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰਿਓ ਗੁਰ ਆਗੈ ਸਿਰੁ ਵੇਚਿ ਲੀਓ ਮੁਲਿ ਮਹਘਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਰਪਤਿ[੧੭] ਰਾਜੇ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣਹਿ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਕੜਿ ਖੜੇ ਸਭਿ ਕਲਘਾ[੧੮] ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਸਿਰਿ ਡੰਡੁ ਲਗਾਨਾ [੧੯]ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨੇ ਹਥ ਫਲਘਾ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਜਨ ਕਿਰਮ[੨੦] ਤੁਮਾਰੇ [੨੧]ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਤਿਪਲਘਾ ॥ [੨੨]ਦਰਸਨੁ ਸੰਤ ਦੇਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚ ਪੂਰਿ ਜਨੁ ਤੁਮਘਾ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਸਮਰਥ ਪੁਰਖ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਮੋ ਕਉ ਕੀਜੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਨਿਮਘਾ[੨੩] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਹਮ [੨੪]ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਸਦ ਘੁਮਘਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ [੨੫]ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਹਰਿ ਰੰਙੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੰਙੁ ਮਜੀਠੈ ਰੰਙੁ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਚਾੜਿਆ [੨੬]ਫਿਰਿ ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਙੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ [੨੭]ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਕਰਿ ਰੰਙੁ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ

੧ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ—ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਰਾਫ਼ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪਰਖ ਜਾਂ ਕਦਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਕਦਰ ਨੂੰ ਪਰਖਾਂ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਰ੍ਹਾ ਰੱਖਾਂ।

੩ ਤੱਕੜੀ ਦੀ ਡੰਡੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਸੂਈ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ।

੪ (ਮਨ) ਅਗਿਆਨੀ ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ (ਕਮੀਨਾ) ਅਤੇ ਬਿਗਾਨਾ ਹੈ, ਇਕ ਖਿਨ ਭੀ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ (ਨਾਨਕ) ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? 'ਨੀਚ-ਜਾਤਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੮, ਨੋਟ ੫।

੫ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੬ ਜਮ ਦਾ, ਮੌਤ ਦਾ।

੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਸਮਝਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ ਗਟ-ਗਟ ਕਰਕੇ ਪੀਤਾ। ਗਟਕੇ (ਪੀਣ ਵੇਲੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗਟ ਗਟ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ) ਸਵਾਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ।

੮ ਆਪ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਵੀਏ। (ਜੇ ਅਰਥ 'ਅਸੀਂ ਧੋਵੀਏ' ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪਾਠ 'ਧੋਵਹ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ 'ਓਹ ਧੋਂਦੇ ਹਨ' ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਾਠ 'ਧੋਵਹਿ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

੯ ਸਭ (ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਰਾਮ-ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ; ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਵਾਦ ਨਾਲ (ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)। ਰਸਕੇ=ਰਸਕਿ=ਰਸ ਲੈ ਕੇ, ਸਵਾਦ ਨਾਲ; ਜਿਵੇਂ "ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹ ਗੁਰਮਤਿ" (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੪-੧੩੩੫)।

੧੦ ਤਿਹਾਏ ਦੀ। ਤਿਹਾਏ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤੇਹ ਲਹਿ ਗਈ।

੧੧ ਲੱਜਾ, ਸ਼ਰਮ, ਇੱਜ਼ਤ।

੧੨ (ਹਰੀ) ਜੋ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਹੈ।

੧੩ [ਸੰ: ਦਾਰਿਦ੍ਰ੍ਯ] ਕੰਗਾਲੀਆਂ, ਗ਼ਰੀਬੀਆਂ।

੧੪ ਦਲ, ਸਮੂਹ। 'ਦਲ' ਦੇ ਅੰਤ 'ਘਾ' ਐਵੇਂ ਵਾਧੂ ਅੱਖਰ ਲੱਗਾ ਹੈ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹੋ 'ਘਾ' ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਉਂ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।

੧੫ ਹਰੀ ਅਟੱਲ ਨੂੰ ਸੇਵ ਕੇ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ।

੧੬ ਪਿਆਰਾ।

੧੭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਰਾਜੇ।

੧੮ ਕਾਲ ਨੇ। 'ਘਾ' ਐਵੇਂ ਮਾਤ੍ਰਾ-ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਘਾਤਕ-ਕਾਲ' ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

੧੯ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛਤਾਣ ਲੱਗੇ, ਜਦ ਹੱਥ ਲੱਗਾ (ਕਰਮਾਂ ਦਾ) ਫਲ।

੨੦ ਕੀੜੇ, ਨਚੀਜ਼ ਜੀਵ।

੨੧ ਹੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ (ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਪੁਰਖ! ਤੇਰੀ ਸਰਨ ਆਏ ਹਾਂ।

੨੨ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਚਾਹਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਦਾਸ ਸੁਖ ਪਾਵੇ।

੨੩ ਨਿਮਖ ਮਾਤਰ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਹੀ।

੨੪ ਨਾਮ ਉਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਘੁਮਘਾ=ਘੁਮਾਈ, ਸਦਕੇ, ਬਲਿਹਾਰ।

੨੫ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ; ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਜੀਠ ਦਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੮।

੨੬ (ਇਹ ਰੰਗ) ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ।

੨੭ ਹਰੀ (ਰਾਮ) ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਕਰ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤੁਠਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਬਹਿ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਭਜਨ ਨਾਲ ਸਭ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸਵਾਦੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਪਾਸ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ: 'ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਕਾ ਪਿਆਰੁ ਹੈ' (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੩)। ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ [1]ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ਰਾਉ ਨਿਸੰਙੁ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [2]ਮੁੰਧ ਇਆਣੀ ਮਨਮੁਖੀ ਫਿਰਿ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਅੰਙੁ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਇਓ [3]ਮਨਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਸਹਲੰਙੁ॥ ੨॥ ਹਮ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਦੁਹਚਾਰੀਆ[4] ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਅੰਗੀ ਅੰਙੁ[5]॥ ਗੁਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਵਲਾਇਆ ਸਭਿ ਲਾਥੇ ਕਿਲਵਿਖ[6] ਪੰਙੁ[7]॥ ੩॥ ਹਰਿ ਦੀਨਾ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਹੁ ਸੰਙੁ[8]॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ [9]ਮਨਿ ਤਨਿ ਰੰਙੁ॥ ੪॥ ੩॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪*॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਹਿ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਨ ਹੋਈ॥ ਅਨਦਿਨੁ[10] ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਈ॥ ੧॥ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਚੜੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਪੁ ਤਪ ਸੰਜਮ[11] ਵਰਤ ਕਰੇ ਪੂਜਾ ਮਨਮੁਖ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਈ॥ ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਅਭਿਮਾਨਾ [12]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਈ॥ ੨॥ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਬਹੁਤੁ ਚਤੁਰਾਈ ਮਨੂਆ ਦਹ ਦਿਸਿ[13] ਧਾਵੈ॥ ਹਉਮੈ ਬਿਆਪਿਆ [14]ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ੍ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਆਵੈ॥ ੩॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਸੋ ਜਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ॥ [15]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਏਕੋ ਬੂਝੈ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ॥ ੪॥ ੪॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪† ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

[16]ਗੁਰਮਤਿ ਨਗਰੀ ਖੋਜਿ ਖੋਜਾਈ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਈ॥ ੧॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਵਸਾਈ॥ ਤਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ ਖਿਨ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਭੁਖ ਗਵਾਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੀਵਾ ਮੇਰੀ ਮਾਈ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਇਆਲਿ [17]ਗੁਣ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਈ॥ ੨॥ ਹਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ਢੂਢਿ ਢੂਢਾਈ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਈ॥ ੩॥ [18]ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਰਿ ਪਾਈ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਮੇਲੈ ਹਰਿ ਭਾਈ॥ ੪॥ ੧॥ ੫॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪॥ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮਨਿ [19]ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਏ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ॥ ੧॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨੁ ਰੰਗ ਮਾਣੇ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦਿ ਰਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਰੰਗ ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥ [20]ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੰਗੁ ਚਲੂਲਾ ਹੋਈ॥ ੨॥ ਮਨਮੁਖਿ ਮੁਗਧੁ[21] ਨਰੁ ਕੋਰਾ ਹੋਇ॥ ਜੇ ਸਉ ਲੋਚੈ ਰੰਗੁ ਨ ਹੋਵੈ ਕੋਇ॥ ੩॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਵੈ॥ ਨਾਨਕ

੧ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਮਿਲਿਆ।
੨ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਇਸਤਰੀ ਬੇਸਮਝ ਅਤੇ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਣਾ ਜਾਣਾ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨਾਲ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਹਲੰਙੁ [ਸੰ. ਸਹ ਲਗਨ] ਨਾਲ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੬੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੪ ਦੁਰਾਚਾਰੀ, ਬਦ-ਚਲਨ, ਮੰਦ-ਕਰਮੀ।
੫ ਪੱਖ। ਹੇ ਅੰਗੀ ਹਰੀ! ਅੰਙੁ ਰਾਖਹੁ, ਹੇ ਪੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ! ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।
੬ ਪਾਪ।
੭ [ਪੰਕ] ਚਿੱਕੜ। ਸਾਰੇ ਚਿੱਕੜ ਰੂਪ ਪਾਪ ਲੱਥ ਗਏ।
੮ ਸੰਗ, ਸਾਥ। ਸਤ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਸਾਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ।
੯ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਉਤੇ ਰੰਗਣ (ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਹੈ)।
੧੦ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੧ [ਸੰ-ਯਮ] ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਕੰਮ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਖ਼ਾਸ-ਖ਼ਾਸ ਕਰੜੇ ਸਾਧਨ।
੧੨ (ਲੁਕਾਈ) ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋਈ।
੧੩ ਦਸੋਂ ਦਿਸ਼ਾਂ ਵੱਲ। ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਂ ਇਹ ਹਨ: ਚੜ੍ਹਦਾ, ਲਹਿੰਦਾ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨੇ, ਉਤੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ।
੧੪ ਨਾਮ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਹ ਰੂਪ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਗਹੁ ਨਾਲ ਢੂੰਡ ਕੀਤੀ।
੧੭ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਣ ਸਮਝਾਏ।
੧੮ ਧੁਰ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵਲੋਂ ਹੁਕਮ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ।
੧੯ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਚਲੂਲਾ [ਫ਼ਾ-ਚੂੰ-ਲਾਲਹ] ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਵਰਗਾ ਸੂਹਾ, ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ।
੨੧ ਮੂਰਖ।

* ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਪਖੰਡ ਕਰ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਇਕ ਨਾਮ ਰਟਣ ਵਾਲੇ ਕੋਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੌਪਦਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ-ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਨਾਮ, ਗੁਰੂ-ਪਰਾਇਣ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਅਤੇ ਕੋਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

[੧]ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਜਿਹਵਾ[੨] ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਹੀ ਅਘਾਇ[੩] ॥ [੪]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੀਵੈ ਸਹਜਿ* ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਜਨ ਚਾਖਹੁ ਜੇ ਭਾਈ ॥ [੫]ਤਉ ਕਤ ਅਨਤ ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਸੁ ਰਾਖਹੁ ਉਰ ਧਾਰਿ[੬] ॥ [੭]ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਤੇ ਰੰਗਿ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੮] ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰੈ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਨਦਰਿ[੯] ਕਰੇ ਤਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੭ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੬ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ †ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥ ਪੂਛਹੁ ਬਿਦਰ[੧੦] ਦਾਸੀ ਸੁਤੈ ਕਿਸਨੁ ਉਤਰਿਆ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਸੁਨਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਜਿਤੁ ਸਹਸਾ[੧੧] ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਭ ਲਹਿ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਵਿਦਾਸੁ[੧੨] ਚਮਾਰੁ ਉਸਤਤਿ ਕਰੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਿਮਖ[੧੩] ਇਕ ਗਾਇ ॥ [੧੪]ਪਤਿਤ ਜਾਤਿ ਉਤਮੁ ਭਇਆ [੧੫]ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਪਏ ਪਗਿ ਆਇ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮਦੇਅ[੧੬] ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਲੋਕੁ ਛੀਪਾ ਕਹੈ ਬੁਲਾਇ ॥ [੧੭]ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਿਠਿ ਦੇ ਛੋਡੇ ਹਰਿ ਨਾਮਦੇਉ ਲੀਆ ਮੁਖਿ ਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਤਨੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਸੇਵਕਾ [੧੮]ਮੁਖਿ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਤਿਨ ਤਿਲਕੁ ਕਢਾਇ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕਉ [੧੯]ਅਨਦਿਨੁ ਪਰਸੇ ਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ ਤਿਨ੍ਹੀ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧਿਆ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲਿਖਤੁ ਲਿਲਾਰਾ[੨੦] ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਬਖੀਲੀ ਕੋਈ ਕਿਆ ਕਰੇ ਜਿਨ ਕਾ ਅੰਗੁ[੨੧] ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਕਰਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧੁਰਿ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਬਖਸਿਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਮੂਰਖੁ ਹੋਵੈ ਸੁ ਉਨ ਕੀ ਰੀਸ ਕਰੇ ਤਿਸੁ [੨੨]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਹੁ ਕਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਸੇ ਭਗਤ ਸੇ ਸੇਵਕਾ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਿਰਿ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਪਵੈ ਛਾਰਾ ॥ ੩ ॥ [੨੩]ਜਿਸੁ ਘਰਿ ਵਿਰਤੀ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਗਤ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪੂਛਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਚਹੁ ਪੀੜੀ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਬਖੀਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪§ ॥ ਜਿਥੈ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਮਿਤੁ ਸਹਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੋਰਤੁ ਬਿਧਿ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥

੧ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਜੀਭ।
੩ ਰੱਜੀ ਹੋਈ।
੪ (ਜੋ ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੀਵੇ, ਉਹ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੫ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਹੋਰ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇ?
੬ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਕੇ।
੭ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਓਹ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੁਰਾਰਿ [ਮੁਰ+ ਅਰੀ, ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੮ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ।
੯ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੧੦ ਵਿਦੁਰ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਵਿਚਿਤ੍ਰ-ਵੀਰਜ ਦੀ ਦਾਸੀ ਸੁਦੇਸ਼ਣਾ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ; ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੌਰਵਾਂ ਵੱਲ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਉਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਜਾ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।
੧੧ ਸ਼ੱਕ, ਭਰਮ।
੧੨ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦਾ ਉੱਘਾ ਭਗਤ, ਜੋ ਰਾਮਾਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਮਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ।
੧੩ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੧੪ ਡਿੱਗੀ ਹੋਈ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ, ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਚਾਰੇ ਵਰਨ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖ਼ਤਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ) ਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਏ।
੧੬ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਇਕ ਉਘੇ ਭਗਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ ੧੨੭੦ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਤਾਰਾ ਦੇ ਨਰਸੀਵਾਮਨੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਛੀਂਬਾ ਜ਼ਾਤ ਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਪੁੰਡਰਪੁਰ ਰਹੇ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ੧੩੫੦ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ।
੧੭ ਇਥੇ ਉਸ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ ਨਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਧੱਕ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਮੰਦਰ ਭੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਵੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਲ ਪਿੱਠ ਕਰ ਲਈ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੪੫੧, ਨੋਟ ੧੫।
੧੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ ਤਿਲਕ ਕਢਦੇ (ਲਾਂਦੇ) ਹਨ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ।
੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਚਰਨ ਛੁਹੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ।
੨੦ [ਲਲਾਟ] ਮੱਥੇ ਉਤੇ।
੨੧ ਪੱਖ ਸਹਾਇਤਾ।
੨੨ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵਰਤੀ ਹੋਵੇ, ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ; ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ (ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ) ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਚਵ੍ਹਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿੱਚ (ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੌਥੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤਕ) ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ; ਕੇਵਲ ਦਾਸ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

* ਸਹਜ ਪਦ ਵਿੱਚ। ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਹ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਜੋ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਫੁਟ-ਫੁਟ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਦਿਖਾਵੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਵਲ ਝੁਕਾਉ ਕਿਸੇ ਹਠ, ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਦਬਾਉ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੮।

† ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨੀਚੋਂ ਊਚ ਕਰਦਾ ਹੈ।

‡ ਜਿਹੜੇ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਹਰੀ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ। (ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ।)

§ ਹਰਿ-ਧਨ ਜਿਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਮਰ ਵਸਤੂ ਹੈ, ਹਰੀ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਭਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚੀਐ[੧] ਭਾਈ ॥ ਜਿ [੨]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਹੋਇ ਸਖਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩]ਸਤਸੰਗਤੀ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟੀਐ ਹੋਰ ਥੈ [੪]ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਕਿਤੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਹਰਿ ਰਤਨੈ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀਆ ਹਰਿ ਰਤਨ ਧਨੁ ਵਿਹਾਝੇ[੫] ਕਚੈ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀਏ ਵਾਕਿ[੬] ਹਰਿ ਧਨੁ ਲਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ [੭]ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਮਾਣਕੁ ਹਰਿ ਧਨੈ ਨਾਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਤੈ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਵਤੈ ਕਾ ਬੀਜਿਆ ਭਗਤ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ ਨਿਖੁਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਹਰਿ ਧਨੈ ਕੀ ਭਗਤਾ ਕਉ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਸਦਾ ਅਸਥਿਰੁ[੮] ਹੈ ਸਾਚਾ ਇਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ [੯]ਅਗਨੀ ਤਸਕਰੈ ਪਾਣੀਐ ਜਮਦੂਤੈ ਕਿਸੈ ਕਾ ਗਵਾਇਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਰਿ ਧਨ ਕਉ ਉਚਕਾ[੧੦] ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ[੧੧] ਡੰਡੁ ਨ ਲਗਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸਾਕਤੀ[੧੨] ਪਾਪ ਕਰਿ ਕੈ [੧੩]ਬਿਖਿਆ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ ਤਿਨਾ ਇਕ ਵਿਖ[੧੪] ਨਾਲਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਲਤੈ ਵਿਚਿ ਸਾਕਤ ਦੁਹੇਲੇ[੧੫] ਭਏ ਹਥਹੁ ਛੁੜਕਿ ਗਇਆ ਅਗੈ ਪਲਤਿ ਸਾਕਤੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਢੋਈ ਨ ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿ ਧਨ ਕਾ ਸਾਹੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਹੈ ਸੰਤਹੁ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਸੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਲਦਿ ਚਲਾਈ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿ ਧਨੈ ਕਾ ਤੋਟਾ ਕਦੇ ਨ ਆਵਈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੬ ॥ ੩ ॥ ੧੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਹਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ[੧੬] ਹੋਇ ਸੋ ਹਰਿ ਗੁਣਾ ਰਵੈ[੧੭] ਸੋ ਭਗਤੁ ਸੋ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਵਰਨੀਐ[੧੮] ਜਿਸ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਈਐ ਜੀਉ ਲਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ[੧੯] ॥ [੨੦]ਜੋ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਾਕਤ ਕਾਮਨਾ ਅਰਥਿ ਦੁਰਗੰਧ ਸਰੇਵਦੇ ਸੋ ਨਿਹਫਲ ਸਭੁ ਅਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਪਰਤੀਤਿ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਕਾ ਗਾਵਿਆ [੨੧]ਥਾਇ ਪਵੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ਜੋ ਬਿਨੁ ਪਰਤੀਤੀ ਕਪਟੀ ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਅਖੀ ਮੀਟਦੇ ਉਨ ਕਾ ਉਤਰਿ ਜਾਇਗਾ [੨੨]ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਜੇਤਾ [੨੩]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੪] ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਕਰਾਇਹਿ ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪† ਘਰੁ ੭ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਤੇਰੇ ਕਵਨ ਕਵਨ ਗੁਣ ਕਹਿ ਕਹਿ ਗਾਵਾ ਤੂ ਸਾਹਿਬ [੨੫]ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥

੧ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ।
੨ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੩ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ।
੪ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਨਾਲ।
੫ ਖ਼ਰੀਦਦਾ ਹੈ।
੬ ਵਾਕ ਦੁਆਰਾ, ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ।
੭ ਹਰੀ-ਨਾਮ-ਧਨ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ, ਮਾਣਕ (ਵਾਂਗ ਅਮੋਲਕ) ਹੈ; ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਤਰ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ (ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ) ਇਸ ਧਨ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਤਰ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪ ਧਨ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ (ਇਤਨਾ ਫਲਿਆ ਕਿ) ਭਗਤ ਲੋਕ ਆਪ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ-ਦੇ ਵੰਡ ਚੁੱਕੇ, ਪਰ ਇਹ ਧਨ ਮੁੱਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।
੮ ਸਥਿਰ, ਕਾਇਮ, ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।
੯ ਅੱਗ, ਚੋਰ, ਪਾਣੀ, ਮੌਤ ਆਦਿ (ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ) ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਿਆਂ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੦ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਲੁਟੇਰਾ, ਗੱਠ ਕਤਰਾ, ਗੰਢ ਕਪ।
੧੧ ਮਸੂਲੀਆ।
੧੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ] ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੇ।
੧੩ ਵਿਹੁ ਰੂਪੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੧੪ ਕਦਮ।
੧੫ ਦੁਖੀ।
੧੬ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖ਼ੁਸ਼।
੧੭ ਬੋਲੈ, ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਬਿਆਨ ਕਰੀਏ।
੧੯ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੦ ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲੱਗ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਗੰਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਅਰਥ, ਬਲਕਿ ਨਿਰੀ ਬੇਸਮਝੀ ਹੈ। ਦੁਰਗੰਧ=ਗੰਦ, ਮੰਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ, 'ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਲਾਗਾ ਦੁਰਗੰਧ' (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੯੦)।
੨੧ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਝੂਠਾ ਹੰਕਾਰ।
੨੩ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ ਤੇ ਤਨ।
੨੪ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੫ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।

* ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲਭਦੀ ਹੈ।

† ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਹੀ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਵ੍ਹਾਂ ਚੌਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਤੁਮਰੀ [੧]ਮਹਿਮਾ ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਊਚ ਭਗਵਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੨]ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਰ ਸੋਈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ [੩]ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ ਤੂਹੈ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਮੈ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ ਮੇਰਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੁਝ ਹੀ ਪਾਸਿ ॥ ੨ ॥ [੪]ਵਿਚੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ ਕਾਸਟ ਅਗਨਿ ਧਰੀਜੈ ॥ ਬਕਰੀ ਸਿੰਘੁ ਇਕਤੈ ਥਾਇ ਰਾਖੇ ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਦੂਰਿ ਕੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਹੁ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿ ਨਿਮਾਣਿਆ ਮਾਣੁ ਦੇਵਾਏ ॥ [੫]ਜਿਉ ਧਰਤੀ ਚਰਣ ਤਲੇ ਤੇ ਊਪਰਿ ਆਵੈ ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਜਨਾ ਜਗਤੁ ਆਣਿ ਸਭੁ ਪੈਰੀ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਪਹਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਕਰੇ ਤੇਹਾ ਕੋ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ [੬]ਅੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣਹਿ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬੁਲਾਵਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਮਾਇਆ ਸਰੀਰੁ ਹਰਿ ਕੀਆ ਵਿਚਿ ਦੇਹੀ ਮਾਨੁਖ ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ [੭]ਇਕਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸੁਖੁ ਦੇਵਹਿ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖਿ ਧੰਧੁ ਪਿਟਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਮੇਰੇ ਕਰਤੇ ਤੁਧੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥ [੮]ਜੇਹੀ ਤੂੰ ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਤੇਹਾ ਕੋ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਨਦਰੀ ਨਾਹੀ ਕੋ ਭੇਖੁ ॥ ੩ ॥ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਤੂੰ ਹੈ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਤੁਧਨੋ ਨਿਤ ਧਿਆਏ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਨੋ ਤੂੰ ਮੇਲਹਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੋ [੯]ਥਾਇ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ॥ ਤੇ ਮੁਕਤ ਭਏ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ [੧੦]ਤਿਨ ਪਵਿਤੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਆਰੋਗ ਭਏ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਜਿਨਾ ਜਪਿਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤਿਨ ਕੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਗਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧]ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰੋਗੀ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਪੁੜੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਬਿਆਪਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ॥ [੧੨]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਛੂਟੈ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਿ ਸਿਸਟਿ ਸਾਜੀ ਸੋਈ ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਤਾ ਕਾ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੋ ॥ ਨਾਨਕ [੧੩]ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਹਰਿ ਬਿਗਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥

੧ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਓਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ ।
੩ ਬਲ ਤੇ ਆਸਰਾ। ਦੀਬਾਣੁ=ਦੀਵਾਨ, ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਪਾਸ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ; ਦੁੱਖ ਵੇਲੇ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੪ (ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤੱਤ ਇਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੱਕੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਇਹ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਬੱਕਰੀ ਅਤੇ ਸੀਂਹ ਇਕੋ ਥਾਂ ਰੱਖੇ ਹਨ। (ਅੱਗੇ ਲੋਕ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਰਗੜ ਕੇ ਅੱਗ ਕੱਢਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੱਕੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗ ਹੈ "ਕਾਸਟ ਮਹਿ ਜਿਉ ਹੈ ਬੈਸੰਤਰੁ" (ਕਲਿਆਨ ਮ: ੪)। "ਜਿਉ ਬੈਸੰਤਰੁ ਕਾਸਟ ਮਝਾਰਿ" (ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੫੩੫)।
੫ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲਿਓਂ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਿਮਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਜੀਵਦਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਤਲੈ ਮੁਇਆ ਉਪਰਿ ਹੋਇ', ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ (ਨਿਰਮਾਣ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੁਆਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੨੦, ਨੋਟ੧੪।
੬ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗਤੀ, ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ।
੭ (ਹੇ ਹਰੀ!) ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਹਨ, ਧੰਦਾ ਪਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਖ਼ੁਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੮ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਮਿਹਰ ਦੀ ਜਾਂ ਕਰੋਪੀ ਦੀ) ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ (ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮੰਦਾ) ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਤੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ (ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਮਨੁੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਜਾਂ ਕਰੋਪੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ।
੯ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ (ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ) ਮਿਲੀ ਹੈ।
੧੧ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਮਝ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ (ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ) ਹਰੀ ਆਪ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

* ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਗੜਨਾ ਸੰਵਰਨਾ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ। ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਲੈ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

‡ ਸਭ ਜ਼ੋਰ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥਾ ਹਰੀ ਪਾਸ ਹੈ।

ਕੀਤਾ ਕਰਣਾ [1]ਸਰਬ ਰਜਾਈ [2]ਕਿਛੁ ਕੀਚੈ ਜੇ ਕਰਿ ਸਕੀਐ ॥ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਕਿਛੂ ਨ ਹੋਵੈ ਜਿਉ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਖੀਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ॥ ਅਸਾ ਜੋਰੁ ਨਾਹੀ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਹਮ ਸਾਕਹ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬਖਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭੁ [3]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥ ਜੇਹਾ ਤੂੰ ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿ ਤੇਹੇ ਕੋ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਜੇਹਾ ਤੁਧੁ [4]ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ[5] ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀ [6]ਕੋਈ ਛੇਵਾ ਕਰਿਉ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ॥ ਇਕਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਤੂੰ ਬੁਝਾਵਹਿ ਇਕਿ ਮਨਮੁਖਿ[7] ਕਰਹਿ ਸਿ ਰੋਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹਉ ਆਖਿ ਨ ਸਾਕਾ [8]ਹਉ ਮੂਰਖੁ ਮੁਗਧੁ ਨੀਚਾਣੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਬਖਸਿ ਲੈ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ [9]ਸਰਣਾਗਤਿ ਪਇਆ ਅਜਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੨੪ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[10]ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੈਸੇ ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ ॥ ਸਾਂਗੁ ਉਤਾਰਿ ਥੰਮਿ੍ਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਤਬ ਏਕੋ ਏਕੰਕਾਰਾ[11] ॥ ੧ ॥ [12]ਕਵਨ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸਟਿਓ ਬਿਨਸਾਇਓ ॥ ਕਤਹਿ ਗਇਓ ਉਹੁ ਕਤ ਤੇ ਆਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਲ ਤੇ ਊਠਹਿ [13]ਅਨਿਕ ਤਰੰਗਾ ॥ [14]ਕਨਿਕ ਭੂਖਨ ਕੀਨੇ ਬਹੁ ਰੰਗਾ ॥ ਬੀਜੁ ਬੀਜਿ ਦੇਖਿਓ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ ॥ [15]ਫਲ ਪਾਕੇ ਤੇ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥ ੨ ॥ [16]ਸਹਸ ਘਟਾ ਮਹਿ ਏਕੁ ਆਕਾਸੁ ॥ ਘਟ ਫੂਟੇ ਤੇ ਓਹੀ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ਭਰਮ ਲੋਭ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਵਿਕਾਰ ॥ ਭ੍ਰਮ ਛੂਟੇ ਤੇ ਏਕੰਕਾਰ ॥ ੩ ॥ ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ[17] ਬਿਨਸਤ ਨਾਹੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਹੀ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਧੋਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ [18]ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [19]ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਹੋਇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਕਾਜ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੂਰਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਨੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [20]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਨਿਕਟਿ[21] ਵਸੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ॥ [22]ਲੋਕ ਪਤੀਆਰੈ ਕਛੂ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਸਾਚਿ ਲਗੈ ਤਾ ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਇ ਲਏ ਸੋ ਲਾਗੈ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸੁ ਜਾਗੈ ॥ ਦੁਰਮਤਿ[23] ਜਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ [24]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੩ ॥ ਦੁਇ ਕਰ[25] ਜੋੜਿ ਕਰਉ

੧ ਸਭ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨ ਅਸੀਂ ਆਪ ਕੁਝ ਤਦ ਕਰੀਏ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮ੍ਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਈਏ।

੩ ਮਨ ਤੇ ਤਨ।

੪ ਧੁਰੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਲਿਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

੫ ਤਤ੍ਵ (ਪਾਣੀ, ਹਵਾ, ਧਰਤੀ, ਅੱਗ, ਅਕਾਸ਼)। ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 'ਤਤੁ' ਔਂਕੜ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਔਂਕੜ ਛੋਟੇ ਵਵੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੫ ਦਾ ਨੋਟ।

੬ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਛੇਵਾਂ ਕਰ ਦੱਸੇ ਖਾਂ!

੭ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਤ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ।

੮ ਮੈਂ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਹਾਂ।

੯ ਮੈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ।

੧੦ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਨਟ ਜਿਵੇਂ ਖੇਡ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਦ ਸਾਂਗ ਉਤਾਰ ਕੇ ਖੇਡ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ ਨਟ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਜਦ ਇਹ ਖਿਲਾਰਾ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਇੱਕੋ ਇਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ [ਇਕ ਅਕਾਰ ਵਾਲਾ] ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ, ਇੱਕੋ ਇਕ ਹਰੀ।

੧੨ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਸ੍ਵਾਂਗ ਬਣ ਕੇ ਦਿਸੇ ਅਤੇ ਲੋਪ ਹੋ ਗਏ! ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ?

੧੩ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ।

੧੪ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਬਣਾਏ (ਜਾਂਦੇ) ਹਨ।

੧੫ ਫਲ ਪਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਬੀਜ ਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਜਦ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ ਉੱਨਤੀ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਘੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਆਸਮਾਨ (ਦਾ ਅਕਸ) ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਘੜੇ ਭੱਜਣ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਓਹੀ ਚਾਨਣਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ (ਦੇ ਭ੍ਰਮ) ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਵਹਿਮ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਮੋਹ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਭਰਮ ਦੇ ਦੂਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਨਾ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ।

੧੮ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ।

੧੯ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਜੋ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਲੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ।

੨੧ ਨੇੜੇ।

੨੨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ।

੨੩ ਖੋਟੀ ਸਮਝ।

੨੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੨੫ ਹੱਥ।

* ਅਸਲ ਹਸਤੀ, ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਹਸਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੀ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਨਾਟਕ ਦੀ ਸ੍ਵਾਂਗ-ਰਚਨਾ, ਜਲ ਤੇ ਲਹਿਰਾਂ, ਸੋਨਾ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਗਹਿਣੇ; ਬੀਜ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਫਲਦਾਰ ਦਰੱਖ਼ਤ, ਘੜਾ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਆਦਿ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਹੀ ਸਮ੍ਰਥ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਹਰ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਹਉਮੈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ [੧]ਆਣਹਿ ਰਾਸਿ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਧਨੁ[੨] ਸੋਹਾਗਨਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪਛਾਨੈ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਤਜੈ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥ [੩]ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਰਾਤੀ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨੀਸਾਨੀ ॥ [੪]ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਕਉ ਸਮਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਕਮਾਵੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ [੫]ਅੰਕਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੨ ॥ [੬]ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ਜਬ [੭]ਰੈਣਿ ਬਿਹਾਵੈ ॥ [੮]ਕਰਮਹੀਣਿ ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨਉ ਕਰੀ ਜੇ ਜਾਣਾ ਦੂਰਿ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗਾਵੈ ਦੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ[੯] ਵਸਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ਹਉ ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ॥ [੧੦]ਦਸ ਦਾਸੀ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਭਤਾਰਿ ॥ [੧੧]ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਮੈ ਘਰ ਕੀ ਜੋੜੀ ॥ ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਪਿਰ ਕਉ ਲੋੜੀ ॥ ੧ ॥ [੧੨]ਕਵਨ ਕਹਾ ਗੁਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸੁਘੜ ਸਰੂਪ[੧੩] ਦਇਆਲ ਮੁਰਾਰੇ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤੁ[੧੫] ਸੀਗਾਰੁ ਭਉ ਅੰਜਨੁ[੧੬] ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੰਬੋਲੁ[੧੭] ਮੁਖਿ ਖਾਇਆ ॥ ਕੰਗਨ ਬਸਤ੍ਰ ਗਹਨੇ ਬਨੇ ਸੁਹਾਵੇ ॥ ਧਨ[੧੮] ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਘਰਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਣ ਕਾਮਣ[੧੯] ਕਰਿ ਕੰਤੁ ਰੀਝਾਇਆ ॥ ਵਸਿ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ਮੰਦਰੁ ਮੇਰਾ ॥ [੨੦]ਸਭ ਕਾਮਣਿ ਤਿਆਗੀ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ੩ ॥ [੨੧]ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜੀਆਰਾ ॥ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ [੨੨]ਸਰਧ ਅਪਾਰਾ ॥ [੨੩]ਨਵ ਰੰਗ ਲਾਲੁ ਸੇਜ ਰਾਵਣ ਆਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਿਰ ਧਨ ਮਿਲਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੨੪]ਉਮਕਿਓ ਹੀਉ ਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭ ਤਾਈ ॥ [੨੫]ਖੋਜਤ ਚਰਿਓ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਿਅ ਜਾਈ ॥ [੨੬]ਸੁਨਤ ਸਦੇਸਰੋ ਪ੍ਰਿਅ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ॥ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਓ ਤਉ ਨਦਰਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ [੨੭]ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਹੀਅਰੋ ਧੀਰੈ ਨਿਮਾਨੋ ॥ ਮਿਲੁ ਸਾਜਨ ਹਉ ਤੁਝੁ ਕੁਰਬਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕਾ ਸੇਜ ਵਿਛੀ ਧਨ ਕੰਤਾ ॥ ਧਨ ਸੂਤੀ ਪਿਰੁ ਸਦ ਜਾਗੰਤਾ ॥ [੨੮]ਪੀਓ ਮਦਰੋ ਧਨ ਮਤਵੰਤਾ ॥ ਧਨ ਜਾਗੈ ਜੇ ਪਿਰੁ ਬੋਲੰਤਾ ॥ ੨ ॥ ਭਈ ਨਿਰਾਸੀ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਲਾਗੇ ॥ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਮੈ [੨੯]ਸਗਲੇ ਝਾਗੇ ॥ ਖਿਨੁ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵਉ ਬਿਨੁ ਪਗ ਪਾਗੇ[੩੦] ॥ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹ ਸਭਾਗੇ ॥ ੩ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਬੂਝੀ ਤਪਤਿ ਘਰਹਿ[੩੧] ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰ ਹੁਣਿ ਮੁਝਹਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਕਹੁ

੧ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਸੰਵਾਰਦਾ ਹੈਂ।
੨ ਧਨਤਾ ਯੋਗ, ਸਲਾਹੁਣ ਯੋਗ।
੩ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।
੪ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਖਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ (ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
੫ ਬਗ਼ਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੬ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਕੜੀ ਹੋਈ ਪਤੀ-ਮਹਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ।
੭ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਮਰ ਵਿਹਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੮ ਅਭਾਗਣ, ਆਪ ਹੁਦਰੀ।
੯ [ਘਰ] ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪ ਘਰ।
੧੦ ਪਤੀ ਨੇ ਦਸ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅਧੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।
੧੧ ਮੈਂ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਿਆਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ (ਭਾਵ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਸੰਵਾਰਨ ਦੀ ਜੋ ਜੋ ਲੋੜ ਸੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ), ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀ ਹਾਂ।
੧੨ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਗੁਣ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ?
੧੩ ਸੋਹਣੇ ਦੇ।
੧੪ [ਮੁਰਾਰੀ, ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ।
੧੫ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਖਾਸ ਸਚਾਈ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ।
੧੬ ਸੁਰਮਾ।
੧੭ [ਸੰ: ਤਾਂਬੂਲ] ਪਾਨ।
੧੮ ਇਸਤਰੀ।
੧੯ ਟੂਣੇ, ਤੰਤਰ।
੨੦ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ, ਪਤੀ ਮੇਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੨ ਬੇਹਦ ਤਾਂਘ ਦੀ।
੨੩ ਨਵੀਆਂ-ਨਵੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰਾ।
੨੪ ਦਿਲ, ਚਾ ਨਾਲ ਉਛਲਿਆ।
੨੫ ਢੂੰਢਣ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਾਂ।
੨੬ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ) ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਘਰ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿੱਚ (ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ) ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ, ਪਰ ਭੌਂ-ਭੌਂ ਕੇ ਮੁੜ ਆਈ, ਤਾਂ ਭੀ ਪਤੀ ਜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਏ।
੨੭ ਵਿਚਾਰਾ ਮਨ, ਕਿਵੇਂ ਧੀਰਜ ਪਕੜੇ?
੨੮ ਇਸਤਰੀ ਇਉਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ (ਐਸੀ) ਇਸਤਰੀ ਭੀ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਪਤੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵੇ।
੨੯ ਸਾਰੇ ਲੰਘੇ, ਗਾਹੇ।
੩੦ ਪਾਗਣ ਦੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੇ। ਪਲ ਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਬਿਨਾਂ (ਪਤੀ ਦੇ) ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੇ।
੩੧ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ।

* ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਆਪਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਹਾਗਣ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮੇਲ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ: ਇਸਤਰੀ-ਭਰਤੇ ਵਾਕੁਰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਜਦ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਬੁਲਾਵੇ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ—ਇਹ ਜਾਗ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਪਿਰੁ ਹੈ ਭਾਈ ॥ ਖੋਲ੍ਹਿਓ ਕਪਾਟੁ[੧] ਤਾ ਮਨੁ ਠਹਰਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ [੨]ਸਾਰਿ ਸਮ੍ਹਾਲੀ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕੇ ਦਾਤਾਰੇ ॥ ਬੈ ਖਰੀਦੁ[੩] ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ਇਹੁ [੪]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਥਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲ ਰੰਗੀਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨਮੋਹਨ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਮ ਬਾਰੇ[੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ [੬]ਮੋਹਿ ਦੀਨੁ ਭੇਖਾਰੀ ਤੁਮ੍ ਸਦਾ ਸਦਾ ਉਪਕਾਰੇ ॥ ਸੋ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਿ ਮੈ ਤੇ ਹੋਵੈ [੭]ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ ਸੇਵ ਕਮਾਵਉ [੮]ਕਿਆ ਕਹਿ ਰੀਝਾਵਉ ਬਿਧਿ ਕਿਤੁ ਪਾਵਉ ਦਰਸਾਰੇ ॥ [੯]ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੀਐ[੧੦] ਮਨੁ ਤਰਸੈ ਚਰਨਾਰੇ[੧੧] ॥ ੩ ॥ ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਢੀਠੁ ਹੋਇ ਮਾਗਉ ਮੁਖਿ ਲਾਗੈ [੧੨]ਸੰਤ ਰੇਨਾਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਹਾਥ ਦੇਇ ਨਿਸਤਾਰੇ[੧੩] ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸੇਵਾ ਥੋਰੀ ਮਾਗਨੁ ਬਹੁਤਾ ॥ [੧੪]ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕਹਤੋ ਪਹੁਤਾ ॥ ੧ ॥ [੧੫]ਜੋ ਪ੍ਰਿਅ ਮਾਨੇ ਤਿਨ ਕੀ ਰੀਸਾ ॥ ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ ਕੀ ਹਾਠੀਸਾ[੧੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵੈ ਸਚੁ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥ [੧੭]ਕਹਤੋ ਮਹਲੀ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਅਤੀਤੁ[੧੮] ਸਦਾਏ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਾਤਾ ॥ ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ [੧੯]ਕਹੈ ਮੁਖਿ ਰਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਉ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਕੁਚਲੁ[੨੦] ਕਠੋਰੁ[੨੧] ਕਾਮੀ ਮੁਕਤੁ ਕੀਜੈ ॥ ੪ ॥ [੨੨]ਦਰਸਨ ਦੇਖੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤੁਮ੍ ਸੁਖਦਾਤੇ ਪੁਰਖ ਸੁਭਾਈ[੨੩] ॥ ੧ ॥ ‡ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਊਠਿ ਖਲੋਇਆ ॥ ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ[੨੪] ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ ॥ ੧ ॥ ਅਉਸਰੁ[੨੫] ਅਪਨਾ ਬੂਝੈ ਨ ਇਆਨਾ ॥ [੨੬]ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਰੰਗਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਕਉ [੨੭]ਬਿਗਸਿ ਫੂਲਿ ਬੈਠਾ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕਾ ਦਰਸੁ ਨ ਡੀਠਾ ॥ ੨ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਸਮਝੈ [੨੮]ਅਗਿਆਨੁ ਗਵਾਰਾ ॥ [੨੯]ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਲਪਟਿਓ ਜੰਜਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੦]ਬਿਖੈ ਨਾਦ ਕਰਨ ਸੁਣਿ ਭੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਨਤ ਆਲਸੁ ਮਨਿ ਕੀਨਾ ॥ ੩ ॥ [੩੧]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਾਹੀ ਰੇ ਪੇਖਤ ਅੰਧੇ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਝੂਠੇ ਸਭਿ ਧੰਧੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਬਖਸ ਕਰੀਜੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ[੩੨] ਸਾਧਸੰਗੁ ਦੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ਤਉ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ [੩੩]ਜਉ ਹੋਈਐ ਰੇਨਾ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਤਿਸੁ ਨਾਮੁ ਲੈਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੩੪]ਘਰ ਮਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਦਰਿ ਨ

੧ ਕਿਵਾੜ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਤਖਤੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਮਨ ਟਿਕ ਗਿਆ।
੨ ਚੇਤੇ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਸਿਮਰਾਂ।
੩ ਮੁੱਲ-ਖਰੀਦਿਆ (ਗੋਲਾ)।
੪ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹਨ।
੫ ਕੁਰਬਾਨ (ਹਾਂ)।
੬ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣਾ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ।
੭ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ, ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਅੰਤ ਹੈਂ।
੮ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਵਾਂ?
੯ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦਾ।
੧੦ ਲਖੀਐ, ਲੱਭ ਸਕਦਾ।
੧੧ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ।
੧੨ ਸੰਤਾਂ (ਦੇ ਚਰਨਾਂ) ਦੀ ਧੂੜ।
੧੩ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ।
੧੪ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਲੱਭਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ!
੧੫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਹਠ ਵਾਲੀ ਠੀਸ, ਜ਼ਿੱਦ ਵਾਲੀ ਗੱਪ।
੧੭ ਆਖਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਹਲਾਂ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦਾ (ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ)।
੧੮ ਤਿਆਗੀ।
੧੯ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੦ ਗੰਦਾ।
੨੧ [ਕਾਠ ਦੇ ਉਰ ਵਾਲਾ] ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਾਲਮ।
੨੨ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਗੁਣ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਕੁਚਲ ਤੇ ਕਠੋਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੈ।
੨੩ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਵਾਲਾ, ਚੰਗਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੬੧੦, ਨੋਟ ੩੩।
੨੪ ਵੇਲ ਜਾਂ ਬੇਲਾ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ।
੨੫ ਮੌਕਾ।
੨੬ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਖਿੜ ਕੇ ਫੁਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਬੇਸਮਝ ਤੇ ਮੂੜ੍ਹ।
੨੯ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਰੀਝਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ! ਕੀ ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਝੂਠੇ ਪਿਟਣੇ ਛੱਡ ਜਾਏਂਗਾ?
੩੨ ਮੈਨੂੰ।
੩੩ ਜੇਕਰ (ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ) ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਈਏ।
੩੪ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਲਕ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੂ ਆਉਂਦਾ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

† ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਦੰਭੀ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

‡ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ 'ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਰਹਾਉ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਉਮੈਦ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਰੱਖ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਕੁਚਲ ਕਠੋਰ ਭੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵੱਖਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੂਜਾ ਰਹਾਉ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ।

ਆਵੈ ॥ ਗਲ ਮਹਿ ਪਾਹਣੁ[1] ਲੈ ਲਟਕਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸਾਕਤੁ[2] ਫਿਰਤਾ ॥ [3]ਨੀਰੁ ਬਿਰੋਲੈ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਸੁ ਪਾਹਣ ਕਉ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹਤਾ ॥ ਓਹੁ ਪਾਹਣੁ ਲੈ ਉਸ ਕਉ ਡੁਬਤਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਨਹਗਾਰ [4]ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ॥ [5]ਪਾਹਣ ਨਾਵ ਨ ਪਾਰਗਿਰਾਮੀ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਜਾਤਾ ॥ [6]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [7]ਲਾਲਨੁ ਰਾਵਿਆ ਕਵਨ ਗਤੀ ਰੀ ॥ ਸਖੀ ਬਤਾਵਹੁ ਮੁਝਹਿ ਮਤੀ[8] ਰੀ ॥ ੧ ॥ [9]ਸੂਹਬ ਸੂਹਬ ਸੂਹਵੀ ॥ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [10]ਪਾਵ ਮਲੋਵਉ ਸੰਗਿ ਨੈਨ ਭਤੀਰੀ ॥ ਜਹਾ ਪਠਾਵਹੁ ਜਾਂਉ ਤਤੀ ਰੀ ॥ ੨ ॥ [11]ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਦੇਉ ਜਤੀ ਰੀ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਮਿਲਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਰੀ ॥ ੩ ॥ [12]ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਅਹੰਬੁਧਿ ਹਤੀ ਰੀ ॥ ਸਾ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਵਤੀ ਰੀ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਤੂੰ ਜੀਵਨੁ ਤੂੰ [13]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥ [14]ਤੁਝ ਹੀ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਤੂੰ ਸਾਜਨੁ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ਚਿਤਹਿ ਨ ਬਿਸਰਹਿ [15]ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [16]ਬੈਖਰੀਦੁ ਹਉ ਦਾਸਰੋ ਤੇਰਾ ॥ ਤੂੰ ਭਾਰੋ ਠਾਕੁਰੁ [17]ਗੁਣੀ ਗਹੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਦਾਸ ਜਾ ਕੈ ਦਰਬਾਰੇ ॥ [18]ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਵਸੈ ਤਿਨ੍ ਨਾਲੇ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ [19]ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਨਾਨਕ ਸੰਗਿ ਬਸੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [20]ਸੂਖ ਮਹਲ ਜਾ ਕੇ ਊਚ ਦੁਆਰੇ ॥ ਤਾ ਮਹਿ ਵਾਸਹਿ ਭਗਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ [21]ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ॥ ਵਿਰਲੈ ਕਾਹੂ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਡੀਠੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [22]ਤਹ ਗੀਤ ਨਾਦ ਅਖਾਰੇ ਸੰਗਾ ॥ ਊਹਾ ਸੰਤ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ਤਹ ਮਰਣੁ ਨ ਜੀਵਣੁ ਸੋਗੁ ਨ ਹਰਖਾ[23] ॥ ਸਾਚ ਨਾਮ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ॥ ੩ ॥ ਗੁਹਜ ਕਥਾ ਇਹ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਜਾ ਕੈ ਦਰਸਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ ਉਤਾਰੇ ॥ [24]ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਓਇ ਸਾਜਨ ਓਇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜੋ ਹਮ ਕਉ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸੁਨਤ ਸੁਖ ਸਾਰੇ ॥ ਜਾ ਕੀ ਟਹਲ ਜਮਦੂਤ ਬਿਦਾਰੇ[25] ॥ ੨ ॥ [26]ਜਾ ਕੀ ਧੀਰਕ ਇਸੁ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੇ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਣਿ ਮੁਖ ਉਜਲਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸਰਣਿ ਨਾਨਕ ਤਿਨ੍ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਵਹਿ [27]ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵਾ ॥ ਊਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ਕਰਿ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵਾ ॥ ੧ ॥ [28]ਜੀਵਤ ਪੇਖੇ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ

੧ ਪੱਥਰ; ਪੱਥਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ।

੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ।

੩ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਰਥ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪ ਨਿਮਕ-ਹਰਾਮ; ਮਾਲਕ ਦਾ ਲੂਣ ਖਾ ਕੇ ਵਿਅਰਥ ਕਰ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ, ਨਾ-ਸ਼ੁਕਰਾ, ਕ੍ਰਿਤਘਣ।

੫ ਪੱਥਰ ਦੀ ਬੇੜੀ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਪੱਥਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ।

੬ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਵਿਧਾਤਾ=ਵਿਧਾਤ੍ਰੀ, ਰਚਣਹਾਰ, ਕਰਤਾਰ।

੭ ਪਿਆਰਾ (ਤੁਸਾਂ) ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਾਨਿਆ?

੮ ਸਲਾਹ, ਮਸ਼ਵਰਾ, ਸਿਖਿਆ।

੯ ਤੂੰ ਸੂਹੀ ਸੂਹੀ ਸੂਹੀ (ਭਾਵ ਲਾਲੋ ਲਾਲ) ਹੈਂ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।

੧੦ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪੈਰ ਮਲਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਧੀਰੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਭੇਜੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਜਾਵਾਂ। ਤਤੀ=ਤਤ੍ਰ ਹੀ, ਉਥੇ ਹੀ।

੧੧ ਜੇ ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਜਪ, ਤਪ, ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਅਤੇ ਜਤ ਆਦਿ ਕਰਮ ਦੇ ਦਿਆਂ (ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ)।

੧੨ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਬਲ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਮਤ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹੋ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਪਤੀ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ।

੧੩ ਸ੍ਵਾਸਾਂ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ।

੧੪ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਕਿਸੇ ਵਾਰ ਭੀ, ਕਦੀ ਭੀ।

੧੬ ਮੁੱਲ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ।

੧੭ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡੂੰਘਾ।

੧੮ ਦਮ-ਬਦਮ ਜੋ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ (ਦਾਸਾਂ) ਨਾਲ।

੧੯ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ।

੨੦ ਜਿਸ ਦੇ (ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ) ਅਨੰਦ-ਭਵਨ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਮੰਦਰ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ।

੨੧ ਆਤਮਾ ਦੀ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੨ ਉਥੇ ਗਾਣੇ ਵਜਾਣੇ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਅਖਾੜੇ (ਜਾਂ ਇਕੱਠ, ਜੋੜ-ਮੇਲ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੨੩ ਖੁਸ਼ੀ।

੨੪ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਭੇਟਣ ਨਾਲ, ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ।

੨੫ ਨਾਸ ਕੀਤੇ।

੨੬ ਜਿਸ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਧੀਰਜ (ਦਿਲਾਸਾ) ਮਨ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

੨੭ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ।

੨੮ ਜੀਉਂਦੇ ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ।

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸਵਰਗੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

¶ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ; ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।

ਧਿਆਇਆ॥ [1]ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਿਨੀ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਵਾਪਾਰੀ ਮਰਨਾ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ [2]ਕਾਲਹਿ ਖਰਨਾ॥ ੨॥ ਕੂੜੈ ਮੋਹਿ ਲਪਟਿ ਲਪਟਾਨਾ॥ ਛੋਡਿ ਚਲਿਆ ਤਾ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ॥ ੩॥ [3]ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਰਹੁ ਦਾਤਿ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜਪੀ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ॥ ੪॥ ੮॥ ੧੪॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫*॥ [4]ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੁਮਹਿ ਬਸਾਰੇ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਸੂਤਿ ਤੁਮਾਰੇ॥ ੧॥ ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂੰ [5]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੇ॥ [6]ਤੁਮ ਹੀ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਮਨੁ ਬਿਗਸਾਰੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [7]ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਹਾਰੇ॥ ਓਟ ਗਹੀ ਅਬ ਸਾਧ ਸੰਗਾਰੇ॥ ੨॥ [8]ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਿਮਰੈ ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਰੇ[9]॥ ੩॥ ੯॥ ੧੫॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫†॥ [10]ਕਵਨ ਕਾਜ ਮਾਇਆ ਵਡਿਆਈ॥ ਜਾ ਕਉ ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ ਨ ਕਾਈ॥ ੧॥ [11]ਇਹੁ ਸੁਪਨਾ ਸੋਵਤ ਨਹੀ ਜਾਨੈ॥ ਅਚੇਤ ਬਿਵਸਥਾ ਮਹਿ ਲਪਟਾਨੈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਮਹਾ ਮੋਹਿ ਮੋਹਿਓ ਗਾਵਾਰਾ[12]॥ [13]ਪੇਖਤ ਪੇਖਤ ਊਠਿ ਸਿਧਾਰਾ॥ ੨॥ ਊਚ ਤੇ ਊਚ ਤਾ ਕਾ ਦਰਬਾਰਾ॥ ਕਈ ਜੰਤ [14]ਬਿਨਾਹਿ ਉਪਾਰਾ॥ ੩॥ ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨਾ ਕੋ ਹੋਈ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ ਸੋਈ॥ ੪॥ ੧੦॥ ੧੬॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਾ ਕਉ ਹਉ ਜੀਵਾ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ॥ ੧॥ ਸੋ ਹਰਿ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[15]॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੁਆਮੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਾ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ॥ ੨॥ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਲੀਲਾ[16] ਮਨਿ ਆਨੰਦਾ॥ ਗੁਣ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮਾਨੰਦਾ॥ ੩॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਛੁ ਭਉ ਨ ਬਿਆਪੈ[17]॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਾਪੈ॥ ੪॥ ੧੧॥ ੧੭॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਨੁ ਧਾਰੀ[18]॥ ਰਸਨਾ[19] ਜਾਪੁ ਜਪਉ ਬਨਵਾਰੀ[20]॥ ੧॥ [21]ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਦਰਸਨ ਬਲਿਹਾਰੀ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਨਿਵਾਰੀ[22]॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਸੁਣਿ [23]ਕਰਨ ਅਧਾਰੀ॥ ੨॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਤਜਾਰੀ[24]॥ [25]ਦ੍ਰਿੜੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸੁਚਾਰੀ॥ ੩॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ॥ ੪॥ ੧੨॥ ੧੮॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫¶॥ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਮਗਨ ਅਪਰਾਧੀ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਸਾਧੀ॥ ੧॥ [26]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ਤੁਮਾਰੇ॥ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਤੂੰ

੧ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨ ਕਾਲ ਨੇ ਖੜਨਾ (ਲਿਜਾਣਾ) ਹੈ।

੩ ਹੇ ਮਿਹਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰ।

੪ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

੫ ਸ੍ਵਾਸਾਂ (ਜੀਵਣ) ਦਾ ਆਸਰਾ।

੬ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।

੭ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਫਿਰ-ਫਿਰ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ; ਹੁਣ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਪਨਾਹ ਲਈ ਹੈ।

੮ ਜੋ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।

੯ ਰਾਤ।

੧੦ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ?

੧੧ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਫਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗਾਫ਼ਲ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸੁਫਨੇ ਨਾਲ ਪਿਆ ਚਿੰਬੜਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ।

੧੩ ਦੇਖਦਿਆਂ-ਦੇਖਦਿਆਂ ਕੂਚ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਨਾਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੧੬ ਖੇਡ, ਕੌਤਕ।

੧੭ ਵਿਆਪਦਾ, ਚੰਬੜਦਾ।

੧੮ ਧਾਰੀਂ, ਧਰਦਾ ਹਾਂ।

੧੯ ਜੀਭ ਨਾਲ।

੨੦ [ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।

੨੧ ਜਿਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

੨੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੨੩ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

੨੪ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

੨੫ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨਾ, ਵੰਡ ਛਕਣਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਆਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

੨੬ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ (ਭਾਵ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ) ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

* ਕਈ ਜਨਮ ਭ੍ਰਮ-ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅੰਤ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਉਹ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਉਸ ਦੇ ਸੂਤ ਵਿੱਚ ਪਰੋਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

† ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ (ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ) ਅਚੇਤ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਉੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

‡ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

§ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਥਾ ਸੁਣੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕ਼ਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

¶ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ।

ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧] ॥ [੨]ਕਾਚੀ ਦੇਹ ਮਾਨੁਖ ਅਭਿਮਾਨੀ ॥ ੨ ॥ [੩]ਸੁਆਦ ਬਾਦ ਈਰਖ ਮਦ ਮਾਇਆ ॥ ਇਨ ਸੰਗਿ ਲਾਗਿ ਰਤਨ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੩ ॥ [੪]ਦੂਖ ਭੰਜਨ ਜਗਜੀਵਨ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ੪ ॥੧੩ ॥ ੧੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੫]ਪੇਖਤ ਚਾਖਤ ਕਹੀਅਤ ਅੰਧਾ ਸੁਨੀਅਤ ਸੁਨੀਐ ਨਾਹੀ ॥ ਨਿਕਟਿ[੬] ਵਸਤੁ ਕਉ ਜਾਣੈ ਦੂਰੇ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਜਿਤੁ ਛੁਟਹਿ ਪਰਾਨੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭]ਘੋਰ ਮਹਲ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਸੰਗਿ ਤੁਮ੍ਾਰੈ ਕਛੂ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ੨ ॥ [੮]ਰਖਹਿ ਪੋਚਾਰਿ ਮਾਟੀ ਕਾ ਭਾਂਡਾ ॥ ਅਤਿ ਕੁਚੀਲ ਮਿਲੈ ਜਮ ਡਾਂਡਾ ॥ ੩ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਾਧਾ ॥ ਮਹਾ ਗਰਤ[੯] ਮਹਿ ਨਿਘਰਤ ਜਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥ [੧੦]ਡੂਬਤ ਪਾਹਨ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਲੀਜੈ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ੨੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੧]ਜੀਵਤ ਮਰੈ ਬੁਝੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਰਮਿ[੧੨] ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਇਉ ਦੁਤਰੁ[੧੩] ਤਰੀਐ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਬਿਨਾ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ॥ [੧੪]ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨੈ ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ[੧੫] ਮਾਨੈ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਜਾਨੈ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਹਿ ਮੁਰਾਰੀ[੧੬] ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੨੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੧੭]ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕਰਣੈਹਾਰੁ ॥ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਉ ਦੇ ਆਧਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨ[੧੮] ਧਿਆਇ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਵਜਲਿ[੧੯] ਡੂਬਤ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾਢੈ ॥ [੨੦]ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਟੂਟਾ ਗਾਢੈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ [੨੧]ਸੂਖ ਸਹਜ ਮਨਿ ਆਵੈ ਸਾਂਤਿ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਰੇਣੁ[੨੨] ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕਉ [੨੩]ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ੨੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰ ਅਪੁਨੇ ਊਪਰਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਉ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸਾਚੀ ਪੂਰਨ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੨੪] ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ[੨੫] ਜਾਹੀ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ [੨੬]ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ੧੭ ॥ ੨੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਜੀਵਾ ਗੁਰ ਤੇਰਾ ॥ [੨੭]ਪੂਰਨ ਕਰਮੁ

੧ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੁੱਝਣ ਵਾਲਾ।
੨ ਮਨੁੱਖ (ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਾਕੁਰ) ਕੱਚੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੩ ਰਸ, ਝਗੜੇ, ਸਾੜੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ।
੪ ਹੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ਜੀ! ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਨਕ (ਆਪ ਦੀ) ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।
੫ (ਮਨੁੱਖ) ਵੇਖਦਾ ਭਾਲਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਕਹਿਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ); ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ (ਭਾਵ ਕੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲ਼ਾ ਹੈ)।
੬ ਨੇੜੇ।
੭ ਤੂੰ ਸਦਾ ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ।
੮ ਤੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਪੋਚ-ਪਾਚ ਕੇ (ਉੱਤੋਂ-ਉੱਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ) ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪਾਪਾਂ ਕਰ ਕੇ) ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਗੰਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ।
੯ [ਸੰ.] ਗੜ੍ਹਾ, ਟੋਆ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ)।
੧੦ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਜੀ! ਡੁੱਬਦੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲਓ!
੧੧ ਜੋ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਕੇ।
੧੩ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਸੰਸਾਰ)।
੧੪ ਹਰ ਸਰੀਰ (ਹਸਤੀ) ਵਿੱਚ।
੧੫ ਭਲਾ, ਚੰਗਾ।
੧੬ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮ੍ਰਥ ਹੈ; ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਹੇ ਮਨ!
੧੯ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ।
੨੦ ਕਈਆਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ 'ਸਹਜ-ਸੁਖ' ਜਾਂ 'ਸਹਜ ਆਨੰਦ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲੀ ਸੁਖ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੨੩ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੫ ਪਾਪ।
੨੬ ਹੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆ!
੨੭ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਹੋਣ।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਦੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੇ ਬੋਲ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ-ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਇਕ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੁਤਰ ਨੂੰ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

‡ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੇ ਦਾਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ।

ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਅਪਣੇ ਚੇਰੇ[੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਪਣੀ ਸਰਣਿ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ॥ [੨]ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਜਾਤੇ ॥ ੨ ॥ ਸੁਨਹੁ ਬਿਨਉ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਵਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਾ[੩] ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਰੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਪੂਰਨ [੪]ਗੁਣਤਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ੨੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ [੫]ਸੁਤ ਬੰਧਪ ਭਾਈ ॥ [੬]ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ [੭]ਜਤਿ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਮੇਰੀ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ [੮]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਬਿਸਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਪਿ [੯]ਪਹਿਰਿ ਸਨਾਹ ॥ [੧੦]ਕੋਟਿ ਆਵਧ ਤਿਸੁ ਬੇਧਤ ਨਾਹਿ ॥ ੨ ॥ [੧੧]ਹਰਿ ਚਰਨ ਸਰਣ ਗੜ੍ਹ ਕੋਟ ਹਮਾਰੈ ॥ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ[੧੨] ਜਮੁ ਤਿਸੁ ਨ ਬਿਦਾਰੈ[੧੩] ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ [੧੪]ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧੯ ॥ ੨੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ ਗਾਹਾ[੧੫] ॥ [੧੬]ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਤਾਹਾ ॥ ੧ ॥ ਚਲੁ ਸਖੀਏ [੧੭]ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵਣ ਜਾਹਾ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਚਰਣੀ ਪਾਹਾ[੧੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ [੧੯]ਜਨ ਧੂਰਿ ਬਾਛਾਹਾ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ[੨੦] ਲਾਹਾਂ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਜੀਉ ਅਰਪਾਹਾ[੨੧] ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਕਟਾਹਾਂ[੨੨] ॥ ੩ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕਰਹੁ ਉਤਸਾਹਾ[੨੩] ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸਮਾਹਾ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੨੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਬੈਕੁੰਠ ਨਗਰੁ ਜਹਾ ਸੰਤ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ਕਮਲ [੨੪]ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਮਨ ਤਨ ਤੁਝੁ ਸੁਖੁ ਦਿਖਲਾਵਉ ॥ ਹਰਿ ਅਨਿਕ ਬਿੰਜਨ[੨੫] ਤੁਝੁ ਭੋਗ ਭੁੰਚਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੁੰਚੁ[੨੬] ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਅਚਰਜ ਸਾਦ ਤਾ ਕੇ [੨੭]ਬਰਨੇ ਨ ਜਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਲੋਭੁ ਮੂਆ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝਿ ਥਾਕੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਸਰਣਿ ਜਨ ਤਾਕੀ[੨੮] ॥ ੩ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਭੈ ਮੋਹ ਨਿਵਾਰੇ[੨੯] ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੨੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਅਨਿਕ ਬੀਂਗ[੩੦] ਦਾਸ ਕੇ ਪਰਹਰਿਆ[੩੧] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨਾ ਕਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਹਿ[੩੨] ਛਡਾਇ ਲੀਓ ਜਨੁ ਅਪਨਾ ॥ [੩੩]ਉਰਝਿ ਪਰਿਓ ਜਾਲੁ ਜਗੁ ਸੁਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੪]ਪਰਬਤ ਦੋਖ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਦੂਰਿ ਕੀਏ ਦਇਆਲਾ ॥ ੨ ॥ ਸੋਗ ਰੋਗ ਬਿਪਤਿ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ॥ ਦੂਰਿ ਭਈ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੩ ॥ [੩੫]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਾਰਿ ਲੀਨੋ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਗਹੇ[੩੬] ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੨੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਦੀਨੁ

੧ ਚੇਲੇ, ਦਾਸ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ (ਤੈਨੂੰ) ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।
੩ ਚਿਤ ਵਿੱਚ।
੪ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ।
੫ (ਹਰੀ ਹੀ) ਪੁੱਤਰ, ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਹੈ।
੬ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।
੭ ਮੇਰੀ ਜ਼ਾਤ, ਮੇਰੀ ਪੱਤ (ਇੱਜ਼ਤ) ਤੇ (ਮੇਰਾ) ਧਨ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੯ ਇਹ ਕਵਚ ਪਹਿਨ। ਸਨਾਹ [ਸੰ: ਸੰਨਾਹ], ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ (ਲੋਹੇ ਜਾਂ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ) ਉਹ ਕੱਪੜਾ ਜੋ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਘਾਉ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਵਚ; ਜ਼ਿਰਹ-ਬਕਤਰ, ਸੰਜੋਅ।
੧੦ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਉਸ (ਸੰਜੋਅ) ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ। ਆਵਧ [ਸੰ. ਆਯੁਧ] ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਸਤਰ, ਹਥਿਆਰ।
੧੧ ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ ਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੇ ਕੋਟ ਹਨ। ਕੋਟ=ਕਿਲ੍ਹੇ।
੧੨ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ।
੧੩ ਪਾੜਦਾ, ਮਾਰਦਾ।
੧੪ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਉੱਤੋਂ । 'ਮੁਰਾਰੀ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੬।
੧੫ (ਜਿਥੇ) ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਉਥੇ ਆਨੰਦ, ਬਿਲਾਸ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਰਮਣ ਚਲੀਏ, ਮੇਲ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਚਲੀਏ।
੧੮ ਪਈਏ।
੧੯ (ਹਰੀ ਦੇ) ਸੇਵਕ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗੀਏ।
੨੦ ਪਾਪ।
੨੧ ਅਰਪੀਏ, ਸੌਂਪੀਏ।
੨੨ ਕੱਟ ਦੇਈਏ, ਦੂਰ ਕਰ ਲਈਏ।
੨੩ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ, ਉੱਦਮ।
੨੪ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ।
੨੫ [ਸੰ: ਵਿਅੰਜਨ] ਭੋਜਨ। ਤੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੋਜਨ ਤੇ ਖਾਣੇ ਖੁਆਵਾਂ, ਭਾਵ ਇਲਾਹੀ ਪਕਵਾਨ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਖੁਆਵਾਂ। (ਇਹ ਪਕਵਾਨ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।)
੨੬ ਖਾ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ।
੨੭ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।
੨੮ ਤੱਕੀ, ਵੇਖੀ।
੨੯ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੩੦ ਵਿੰਗ ਟੇਢ, ਵਲ ਛਲ।
੩੧ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੩੨ ਤੁਸਾਂ ਨੇ।
੩੩ ਜੋ (ਦਾਸ) ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਸੀ-ਜਗਤ ਐਸਾ ਜਾਲ ਹੈ, ਸੁਫਨਾ ਹੈ।
੩੪ (ਦਾਸ ਦੇ) ਦੋਸ਼ ਜੋ ਪਹਾੜ ਵਰਗੇ ਡਾਢੇ ਡਰਾਉਣੇ ਸਨ।
੩੫ (ਮਿਹਰ ਦੀ) ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ।
੩੬ ਪਕੜੇ।

* ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਧ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਣੀ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

‡ ਸੰਤ-ਸੰਗ ਬੈਕੁੰਠ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸਰੀਰਕ ਭੋਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਅਸਚਰਜ ਆਤਮਕ ਸਵਾਦ ਵਾਲੇ ਹਨ।

§ ਉਥੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੰਗ ਟੇਢ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

¶ ਇਸ ਪਾਸੇ ਉਹੋ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋਵੇ।

ਛਡਾਇ ਦੁਨੀ[੧] ਜੋ ਲਾਏ ॥ ਦੁਹੀ ਸਰਾਈ ਖੁਨਾਮੀ ਕਹਾਏ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨]ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਪੁੰਨੁ ਭਲਾ ਕਰਾਏ ॥ ਦੀਨ ਕੈ ਤੋਸੈ ਦੁਨੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੨ ॥ [੩]ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਗੈ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਕੋ ਲਾਗੈ ॥ ੩ ॥ [੪]ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਬੋਲਾਇਆ ਤੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੨੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੫]ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੀ ॥ ਈਤ ਊਤ ਕੀ ਓਟ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਪੂਰਨ ਹੋਵਹਿ ਮਨ ਕੇ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ [੬]ਰੈਣਿ ਦਿਨੁ ਗਾਉ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਤ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਵਹਿ ਥਾਉ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸੇਵਿ ਜਿਤੁ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ [੭]ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਸੁਖਿ ਅਨਦਿ ਵਿਹਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਪੁਰਖੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਇਆ ॥ [੮]ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥ ੩੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਜਬ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਪੂਰਨ ਭਈ ਘਾਲ[੯] ॥ ੧ ॥ [੧੦]ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾ ਦਰਸੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਠਾਕੁਰ[੧੧] ਕਵਨੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਣਿ ਆਈ ॥ [੧੨]ਪੂਰਬ ਕਰਮਿ ਲਿਖਤ ਧੁਰਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਚਰਜੁ ਪਰਤਾਪ ॥ [੧੩]ਜਾਲਿ ਨ ਸਾਕਹਿ ਤੀਨੇ ਤਾਪ ॥ ੩ ॥ ਨਿਮਖ[੧੪] ਨ ਬਿਸਰਹਿ ਹਰਿ ਚਰਣ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੩੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਸੇ ਸੰਜੋਗ[੧੫] ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ[੧੬] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਧ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਰਸਾਲਾ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੮]ਜੀਵਨ ਰੂਪੁ ਸਿਮਰਣੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ [੧੯]ਬਸਹਿ ਤਿਸੁ ਨੇਰਾ ॥ ੨ ॥ ਜਨ ਕੀ ਭੂਖ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਅਹਾਰੁ[੨੦] ॥ ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਪ੍ਰਭ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥ [੨੧]ਰਾਮ ਰਮਤ ਸੰਤਨ ਸੁਖੁ ਮਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦੇਵਨਹਾਰ ਸੁਜਾਨਾ[੨੨] ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੩੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ [੨੩]ਬਹਤੀ ਜਾਤ ਕਦੇ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਧਾਰਤ ॥ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਬੰਧਹਿ ਨਿਤ ਪਾਰਚ ॥ ੧ ॥ ਮਾਧਵੇ[੨੪] ਭਜੁ ਦਿਨ ਨਿਤ ਰੈਣੀ[੨੫] ॥ [੨੬]ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤਿ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੭]ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਦੋਊ ਕਰ ਝਾਰਤ ॥ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਰਿਦ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਧਾਰਤ ॥ ੨ ॥ [੨੮]ਭਰਣ ਪੋਖਣ ਸੰਗਿ ਅਉਧ ਬਿਹਾਣੀ ॥ ਜੈ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਣੀ ॥ ੩ ॥ [੨੯]ਸਰਣਿ ਸਮਰਥ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਉਧਰੁ

੧ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਵਿੱਚ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਸਾ ਛੁਡਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ: "ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਕੋ ਲਾਗੈ"।

੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ (ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!) ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਧਰਮ, ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰੀ ਪਾਸਾ ਭੀ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਧਰਮ ਕਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਦਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਇਕੋ ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੪ ਜੋ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।

੫ ਸਵੇਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

੬ ਰਾਤ ਦਿਨ।

੭ ਖਾਂਦਿਆਂ-ਖਵਾਂਦਿਆਂ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਉਮਰ ਬੀਤੇ।

੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

੯ ਮਿਹਨਤ, ਸੇਵਾ।

੧੦ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ।

੧੧ ਮਾਲਕ।

੧੨ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਭਾਗ ਬਣੇ ਸਨ, ਓਹ ਮਿਲੇ ਹਨ।

੧੩ (ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ) ਤਿੰਨੇ ਤਾਪ ਨਹੀਂ ਸਾੜ ਸਕਣਗੇ। ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਇਹ ਹਨ: ਆਧਿ (ਮਨ ਦੇ ਦੁੱਖ); ਬਿਆਧਿ (ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁੱਖ); ਉਪਾਧਿ (ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਦੁੱਖ)।

੧੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।

੧੫ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਗ੍ਰਹਿ ਰਾਸ਼ੀ ਯੋਗ ਦਾ ਮੇਲ; ਚੰਗਾ ਢੋ ਢੁਕਣਾ, ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੫੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੬ ਜੀਭ।

੧੭ ਰਸ ਵਾਲੇ, ਅਨੰਦੀ (ਗੁਣ)।

੧੮ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੌਤ ਹੈ)।

੧੯ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।

੨੦ ਖਾਣਾ, ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ।

੨੧ ਰਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੁਖ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

੨੨ ਸਿਆਣਾ।

੨੩ (ਤੇਰੀ ਉਮਰ) ਵਹਿੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਨਦੀ ਵਾਂਗ), ਪਰ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤੂੰ ਨਿਤ ਝੂਠੇ ਮੋਹ ਤੇ ਪਾਰਚੇ (ਕੱਪੜੇ) ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਪਾਰਚ [ਫ਼ਾ. ਪਾਰਚਾ=ਕੱਪੜਾ] ਕੱਪੜੇ, ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ।

੨੪ [ਮਾ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ)=ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।

੨੫ ਰਾਤ।

੨੬ ਜੀਵਨ ਜਿਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਜਿੱਤ ਲੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਕੇ।

੨੭ ਖਰਾਬੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਝਾੜ ਕੇ, ਭਾਵ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

੨੮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ; 'ਜੈ ਹੋਵੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ' ਆਖਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਨਾ ਜਾਣੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਹੀਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤਰ ਜਾ; ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

§ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਨਾਮ ਜਿਹੀ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ੩੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੧]ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ਭੈ ਸਾਗਰੁ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਿ ਰਤਨਾਗਰੁ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਮਿਲਿ ਪਾਪ ਤਜਾਇਣ[੨] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩]ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ [੪]ਸਾਚੁ ਸੁਆਉ ॥ ੨ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ [੫]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਤੁ ਹੋਇ ਤਾ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਸਰਣਿ ਪਏ ਜਪਿ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ [੬]ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੩੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ ਰੂੜਾ[੭] ॥ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਰਚਿਓ ਮੂੜਾ ॥ ੧ ॥ ਜਿਤੁ[੮] ਤੂੰ ਲਾਵਹਿ [੯]ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਨਾ ॥ ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ [੧੦]ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥ [੧੧]ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਤੇ ॥ ੨ ॥ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਕਾਢੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੇ ਗਾਢੇ[੧੨] ॥ ੩ ॥ ਉਧਰੁ[੧੩] ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਦੁਆਰੇ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥ ੩੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੧੪]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਿਹਚਲੁ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਫਿਰਿ ਨਹੀ ਡੋੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੂ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਚਰਨ ਮਨਿ ਚੀਨ੍ਹੇ[੧੫] ॥ ਤਾ ਤੇ ਕਰਤੈ ਅਸਥਿਰੁ[੧੬] ਕੀਨ੍ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਅਚੁਤ[੧੭] ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਤਾ ਤੇ ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੀਨੇ ਲੜਿ ਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਅਨਦੁ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੩ ॥ ੩੦ ॥ ੩੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਤ [੧੮]ਰਸਨ ਬਖਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੯]ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਮਿਟੇ ਕਲੇਸਾ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮਨ ਮਹਿ ਪਰਵੇਸਾ[੨੦] ॥ ੧ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ [੨੧]ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ ੨ ॥ ੩੧ ॥ ੩੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩¶ ॥ ਗੋਬਿੰਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉ[੨੨] ਦਇਆਲਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਹੁ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ [੨੩]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰਾ ਮਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚਲੈ ਜਪਿ ਨਾਲਾ ॥ [੬]ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸੰਤ ਰਵਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥ ੩੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਥੰਮੈ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੁ[੨੪] ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭ ਰੋਗ ਮਿਟਾਵੇ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰਖਾ ਆਪੇ ਹੋਆ ॥ ੨ ॥ ੩੩ ॥ ੩੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਦਰਸਨ

੧ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ-ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਭੈ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ (ਭਾਵ ਇਹ ਸੰਸਾਰ) ਤਰ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਤਨਾਗਰੁ [ਸੰ: ਰਤਨਾਕਰ] ਰਤਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ।

੨ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਉਹ ਪਦਵੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਜੀਵਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਅਮਰ ਪਦਵੀ।

੪ (ਜੀਵਨ ਦਾ) ਸੱਚਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ; ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਨੋਰਥ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੫ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ।

੬ ਨਾਨਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।

੭ ਸੋਹਣਾ (ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਖੌਲ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਦੱਸਣ ਵੇਲੇ 'ਸੋਹਣਾ' ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ), ਇਹ ਸੋਹਣਾ (ਮਨੁੱਖ) ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ (ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਕੰਮ) ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ (ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਝੂਠੇ ਪਿਟਣੇ (ਵਿਅਰਥ ਕੰਮਾਂ) ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੮ ਜਿਸ ਪਾਸੇ

੯ ਉਸੇ ਉਸੇ ਪਾਸੇ।

੧੦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੧੧ ਰਾਮ (ਨਾਮ) ਦੀ ਰਸਾਇਣ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਸਾਇਣਿ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।

੧੨ ਗੰਢ ਦਿੱਤੇ, ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ।

੧੩ ਉਧਾਰ ਕਰ ਲਓ, ਤਾਰ ਲਓ। ਇਸ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੦੨, ਨੋਟ ੧੫।

੧੪ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਅਡੋਲਤਾ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ।

੧੫ ਵਿਚਾਰੇ, ਸਮਝੇ।

੧੬ ਨਿਹਚਲ, ਅਡੋਲ।

੧੭ [ਸੰ. ਅਚਯੁਤ] ਨਾ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲਾ, ਸਥਿਰ ਨਿਤ-ਕਾਇਮ।

੧੮ ਜੀਭ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਕਲਿ-ਕਲੇਸ਼, ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਓਹ ਦੁੱਖ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧, ਪੌ: ੩੦।

੨੦ ਦਾਖ਼ਲ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਭਾਵ ਦਾ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ।

੨੧ ਮੂੰਹ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।

੨੨ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

੨੩ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਮਾਲ ਹੈ।

੨੪ ਆਸਰਾ।

* ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭੀ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਭੀ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਣ, ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਪਾਪ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਆਪ ਲਾਵੇ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

¶ ਅਗਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਭਾਵ: ਹਰੀ-ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦੱਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [1]ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਤਜਿ [2]ਨੀਦ ਕਿਉ ਆਈ ॥ [3]ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਦੂਤਾ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥ [4]ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹਾ ਕਰਤ ਕਸਾਈ ॥ ਨਿਰਦੈ[5] ਜੰਤੁ ਤਿਸੁ ਦਇਆ ਨ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਨਿਕ ਜਨਮ [6]ਬੀਤੀਅਨ ਭਰਮਾਈ ॥ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਦੇਵੈ ਦੁਤਰ[7] ਮਾਈ ॥ ੩ ॥ [8]ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਅਪਨਾ ਕੀਆ ਪਾਈ ॥ ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਿਰਤੁ[9] ਭਵਾਈ ॥ ੪ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਨਾਨਕ ਗਤਿ[10] ਪਾਈ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੪੦ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ [11]ਜਾ ਮਹਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥ ਕਿਤ ਹੀ ਕਾਮਿ ਨ ਧਉਲਹਰ[12] ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਦੁ ਗਰੀਬੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ ॥ ਜਲਿ ਜਾਉ ਏਹੁ ਬਡਪਨਾ[13] ਮਾਇਆ ਲਪਟਾਏ ॥ ੧ ॥ [14]ਪੀਸਨੁ ਪੀਸਿ [15]ਓਢਿ ਕਾਮਰੀ [16]ਸੁਖੁ ਮਨੁ ਸੰਤੋਖਾਏ ॥ ਐਸੋ ਰਾਜੁ ਨ ਕਿਤੈ ਕਾਜਿ [17]ਜਿਤੁ ਨਹ ਤ੍ਰਿਪਤਾਏ ॥ ੨ ॥ ਨਗਨ ਫਿਰਤ [18]ਰੰਗਿ ਏਕ ਕੈ ਓਹੁ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ [19]ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਬਿਰਥਿਆ ਜਿਹ ਰਚਿ ਲੋਭਾਏ ॥ ੩ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮ੍ਰੈ ਹਾਥਿ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਤ ਰਹਾ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ [20]ਪਰਾਨ ਧਨ ਤਿਸ ਕਾ ਪਨਿਹਾਰਾ[21] ॥ ਭਾਈ ਮੀਤ ਸੁਤ [22]ਸਗਲ ਤੇ ਜੀਅ ਹੂੰ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ[23] ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਢੁਲਾਵਉ[24] ॥ ਸੀਸੁ ਨਿਹਾਰਉ[25] ਚਰਣ ਤਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਮਿਸਟ[26] ਬਚਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਦੀਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਸਰਣੀ ਪਰਉ [27]ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਵਲੋਕਨ[28] [29]ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਕਰਉ ਜਨ ਕਾ ਦਰਸਾਰੁ[30] ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਉ[31] ਬੰਦਉ[32] ਬਾਰ ਬਾਰ ॥ ੩ ॥ ਚਿਤਵਉ ਮਨਿ ਆਸਾ ਕਰਉ ਜਨ ਕਾ ਸੰਗੁ ਮਾਗਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਕਰਿ ਦਾਸ ਚਰਣੀ ਲਾਗਉ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [33]ਜਿਨਿ ਮੋਹੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ [34]ਤਾਹੂ ਮਹਿ ਪਾਉ ॥ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਇਹੁ [35]ਬਿਖਈ ਜੀਉ ਦੇਹੁ ਅਪੁਨਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਤੇ ਨਾਹੀ ਕੋ ਸੁਖੀ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਜਾਉ ॥ ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਜੋ ਸਗਲ ਕਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਉ ॥ ੧ ॥ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੁਣਾਪਤੇ[36] ਤੇਰੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਮਾਉ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੪੩ ॥

੧ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਕ ਸਖੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।)

੨ ਅਰਾਮ ਕਿਵੇਂ ਆਇਆ? ਵਿਛੋੜਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕੀਤਾ?

੩ ਵੱਡੀ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ (ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸਖੀ ਆਪਣੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ)।

੪ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਹ ਜ਼ਾਲਮ (ਮਾਇਆ)। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੧੩੩, ਨੋਟ ੩੫।

੫ [ਸੰ. ਨਿਰਦਯ] ਨਿਰਦਈ।

੬ ਲੰਘ ਗਏ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਹੀ।

੭ ਨਾ ਤਰੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ। ਦੂਤਰ ਮਾਇਆ (ਸਖੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

੮ ਦਿਨ ਰਾਤ।

੯ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਕਾਰ ਪੱਕ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸੁਭਾਵ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਕਿਰਤੁ' ਕਿਹਾ ਹੈ।

੧੦ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ, ਮੁਕਤੀ।

੧੧ ਜਿਸ ਵਿੱਚ।

੧੨ ਧਵਲ (ਚਿੱਟੇ) ਮੰਦਰ।

੧੩ ਵਡਿਆਈ, ਐਸ਼੍ਵਰਜ।

੧੪ (ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਦਾ) ਪੀਹਣਾ, ਪੀਹ।

੧੫ ਅਤੇ ਪਹਿਨ ਕੰਬਲੀ।

੧੬ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸੰਤੋਖ ਆਵੇ।

੧੭ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੧੮ ਇਕ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵਿੱਚ।

੧੯ ਪਟ ਅਤੇ ਪਟ ਦੇ ਅੰਬਰ (ਬਸਤਰ) ਵਿਅਰਥ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲਚੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਮੇਰੀ ਦੌਲਤ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਦੇ ਹਨ।

੨੧ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ।

੨੨ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ, ਬਲਕਿ ਜੀ ਤੋਂ ਭੀ ਪਿਆਰਾ।

੨੩ [ਸੰ: ਵਜੰਜਨ] ਪੱਖਾ।

੨੪ ਇਧਰ ਉਧਰ ਹਿਲਾਉਣਾ, ਫੇਰਨਾ।

੨੫ ਨਿਹੜਾਵਉਂ, ਨੀਵਾਂ ਕਰਾਂ। ਸਿਰ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਤਲੇ ਤਕ ਝੁਕਾਵਾਂ।

੨੬ ਮਿੱਠੇ।

੨੭ ਹਰੀ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਪਾਵਾਂ।

੨੮ ਦੇਖਣਾ।

੨੯ ਮੁੜ-ਮੁੜ।

੩੦ ਦਰਸ਼ਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਾਂ।

੩੧ ਛਿੜਕਾਂ ਤਰਾਵਤ ਲਈ।

੩੨ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਾਂ।

੩੩ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ (ਭਾਵ ਦੇਸ਼) ਮੋਹੇ ਹਨ।

੩੪ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

੩੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਜੀਵ ਨੂੰ।

੩੬ ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਮਾਲਕ!

* ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜੇ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਜਾਂ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਖਾਨਪੁਰ ਦੇ ਵਾਸੀ ਭਾਈ ਹੇਮੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ)।

† ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਢੂੰਢਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਧ-ਸੰਗ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਵੈਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਾਂ।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੫ ਪੜਤਾਲ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
†ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ[੧] ਮੋਹਨ ਲਾਲਨਾ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਏਕੈ [੨]ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋ ਲੇਖੈ [੩]ਸੰਤ ਲਾਗੁ ਮਨਹਿ ਛਾਡੁ ਦੁਬਿਧਾ ਕੀ ਕੁਰੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀਆ ਸਰਗੁਨ ਧਰੀਆ ਅਨਿਕ ਕੋਠਰੀਆ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਿਨ ਕਰੀਆ ॥ ਵਿਚਿ ਮਨ ਕੋਟਵਰੀਆ ॥ [੫]ਨਿਜ ਮੰਦਰਿ ਪਿਰੀਆ ॥ ਤਹਾ ਆਨਦ ਕਰੀਆ ॥ ਨਹ ਮਰੀਆ ਨਹ ਜਰੀਆ ॥ ੧ ॥ [੬]ਕਿਰਤਨਿ ਜੁਰੀਆ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਫਿਰੀਆ [੭]ਪਰ ਕਉ ਹਿਰੀਆ ॥ [੮]ਬਿਖਨਾ ਘਿਰੀਆ ॥ ਅਬ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਪਰੀਆ ॥ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ਖਰੀਆ[੯] ॥ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਰੀਆ[੧੦] ॥ [੧੧]ਬਹੁਰਿ ਨ ਫਿਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੪੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੧੨]ਰਾਸਿ ਮੰਡਲੁ ਕੀਨੋ ਆਖਾਰਾ ॥ ਸਗਲੋ ਸਾਜਿ ਰਖਿਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਆਪਾਰਾ ॥ [੧੩]ਪੇਖੈ ਖੁਸੀ ਭੋਗ ਨਹੀ ਹਾਰਾ ॥ [੧੪]ਸਭਿ ਰਸ ਲੈਤ ਬਸਤ ਨਿਰਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਬਰਨੁ[੧੫] ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਮੁਖੁ ਨ ਮਾਸਾਰਾ[੧੬] ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਖੇਲੁ ਤੁਹਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ [੧੭]ਰੇਣ ਸੰਤ ਚਰਨਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੪੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਤਉ[੧੮] ਮੈ ਆਇਆ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ॥ ਭਰੋਸੈ ਆਇਆ ਕਿਰਪਾ ਆਇਆ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਸੁਆਮੀ ਮਾਰਗੁ ਗੁਰਹਿ ਪਠਾਇਆ[੧੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਹਾ ਦੁਤਰੁ[੨੦] ਮਾਇਆ ॥ [੨੧]ਜੈਸੇ ਪਵਨੁ ਝੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਹੀ ਡਰਾਇਆ ॥ ਕਰਰੋ[੨੨] ਧ੍ਰਮਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੨੩]ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪਾਇਆ ॥ ਪਾਵਕੁ[੨੪] ਸਗਰਾਇਆ ॥ ੩ ॥ [੨੫]ਗਹੀ ਓਟ ਸਾਧਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਅਬ ਮੈ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੪੬ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੬ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
॥ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀਆ ਮਿਲੈ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰਾ[੨੬] ॥ ਤੁਠਾ[੨੭] ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਤਾਪੁ ਗਇਆ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਭਗਤਾ ਕੀ ਟੇਕ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਕੀ ਓਟ ਤੂੰ ਸਚਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰਾ[੨੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਚੁ ਤੇਰੀ ਸਾਮਗਰੀ[੨੯] ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਸਚੁ ਤੇਰੇ ਖਾਜੀਨਿਆ[੩੦] ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਅਨੂਪੁ[੩੧] ਤੇਰਾ ਦਰਸਾਰਾ[੩੨] ॥ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੀ ਤੇਰਿਆ ਸੇਵਕਾ ਜਿਨ੍ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੩ ॥ ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਜਾ

੧ ਗੁਰਤ੍ਵ ਵਾਲੀ, ਵੱਡੀ ਉੱਤਮ। ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਮੋਹਨ ਪਿਆਰੇ (ਹਰੀ) ਦੀ ਵੱਡੀ ਹੈ।

੨ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

੩ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਪਓ, ਮਨੋ ਤਿਆਗ ਦੇ ਦੁਪਾਸੜ ਹੋਣ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ। ਕੁਰੀਆ=ਪਗਡੰਡੀ।

੪ ਨਿਰਗੁਣ ਹਰੀ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਮਨ ਕੋਟਵਾਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੫ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ-ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪਿਰੀਆ (ਪਤੀ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਉਥੇ (ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਪਤੀ) ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਰੀਆ=ਜਰਾ, ਬੁਢੇਪਾ।

੬ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ (ਫਸਿਆ) ਹੋਇਆ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਕਿਰਤਿ ਨ ਜੁਰੀਆ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥਾ ਹੋਵੇਗਾ: 'ਕਰਮ-ਸੰਜੋਗ ਨਾ ਜੁੜੇ।'

੭ ਪਰਾਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਚੁਰਾਂਦਾ ਹੈ।

੮ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ।

੯ ਖੜਾ ਹੋਇਆ।

੧੦ ਮਿਲਿਆ।

੧੧ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਇਹ ਰਚਨਾ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਕੁਰ) ਆਪਣੀ ਰਾਸ ਪਾਉਣ ਦਾ ਮੰਡੂਆ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਰੰਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਅੰਤ ਹਨ।

੧੩ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਭੋਗਦਿਆਂ ਹਾਰਦਾ (ਥਕਦਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧੪ ਸਾਰੇ ਰਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਰੰਗ।

੧੬ [ਸੰ. ਸ਼ਮਸ਼੍ਰ] ਦਾੜ੍ਹੀ।

੧੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੈ।

੧੮ ਤੇਰੇ ਪਾਸ।

੧੯ [ਸੰ. ਪ੍ਰਸਥਾਨ] ਭੇਜਿਆ।

੨੦ ਜੋ ਔਖੀ ਤਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੨੧ ਜਿਵੇਂ ਪਵਨ ਧਕਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਰੇੜ੍ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। 'ਪਵਨ ਝੁਲਾਰੇ ਮਾਇਆ ਦੇਇ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਸੇਇ॥' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੦੧)।

੨੨ ਕਰੜਾ, ਕਠੋਰ। ਸਖ਼ਤ ਹੈ ਧਰਮ-ਰਾਜਾ, ਇਹ ਹਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ।

੨੩ ਸੰਸਾਰ ਹਨੇਰਾ ਖੂਹ ਹੈ।

੨੪ ਅਗਨੀ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਸਾਰਾ ਅੱਗ ਹੈ।

੨੫ ਪਕੜੀ ਹੈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਓਟ।

੨੬ ਆਸਰਾ।

੨੭ ਦਇਆਵਾਨ ਹੋਇਆ, ਕਿਰਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।

੨੮ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੨੯ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਚਲਾਣ ਦੇ ਜੋ ਸਾਧਨ ਹਨ।

੩੦ [ਫ਼ਾ. ਖਜ਼ੀਨਾ] ਖਜ਼ਾਨੇ, ਭੰਡਾਰੇ।

੩੧ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਦੁੱਤੀ।

੩੨ ਦਰਸ਼ਨ।

* [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਜਿਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਰਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਆਪ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ (ਪ੍ਰੀਤ) ਸਭ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਸਭ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਫਿਰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਾਕੁਰ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਵਰਤ ਕੇ "ਸਭਿ ਰਸ ਲੈਤ ਬਸਤ ਨਿਰਾਰਾ," ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਾਕੁਰ ਉਹ ਨਾ ਸਿਆਮ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

§ ਸੰਸਾਰ ਹਨੇਰਾ ਖੂਹ ਹੈ; ਅੱਗੇ ਭੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਡਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਚਾਅ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਲੱਭਦੀ ਹੈ।

¶ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਇਆ ਅਗਮ[੧] ਅਪਾਰਾ[੨] ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਮਿਲਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤੇਰਿਆ ਚਰਣਾ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੭ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੭ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਤੂਹੈ ਮਨਾਇਹਿ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਹਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਈ ਭਗਤਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂੰ [੩]ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ [੪]ਰਾਮ ਰਾਇ ਸੰਤਾ ਟੇਕ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਤੂਹੈ ਅਧਾਰੀ[੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੂੰ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ[੬] ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ [੭]ਮਨਸਾ ਪੂਰਣਹਾਰਾ ॥ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਪ੍ਰਾਣਪਤਿ[੮] ਪ੍ਰੀਤਮ ਤੂੰ ਭਗਤਨ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਤਿ ਊਚਾ ਕੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਤੇਰੀ ਭਾਤੇ[੯] ॥ ਇਹ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਸੁਆਮੀ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਸੁਖਦਾਤੇ ॥ ੩ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ[੧੦] ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਸੁਆਮੀ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਗੈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਠੈ[੧੧] ਪਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ[੧੨] ਤੂ ਕਬਹੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਿਤੁ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੈ ਦੇਹਾ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਉ ਸੋ ਥਾਨੁ ਭਾਲਣ ਆਇਆ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਇਆ ਸਾਧਸੰਗੁ ਤਿਨ੍ ਸਰਣਾਈ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੇਦ ਪੜੇ ਪੜਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਹਾਰੇ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ [੧੪]ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ [੧੫]ਫਿਰਹਿ ਬਿਲਲਾਤੇ ਤੇ ਭੀ ਮੋਹੇ ਮਾਈ[੧੬] ॥ ੨ ॥ [੧੭]ਦਸ ਅਉਤਾਰ ਰਾਜੇ ਹੋਇ ਵਰਤੇ [੧੮]ਮਹਾਦੇਵ ਅਉਧੂਤਾ ॥ ਤਿਨ੍ ਭੀ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਤੇਰਾ ਲਾਇ ਥਕੇ ਬਿਭੂਤਾ[੧੯] ॥ ੩ ॥ [੨੦]ਸਹਜ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਨਾਮ ਰਸ ਹਰਿ ਸੰਤੀ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ॥ [੨੧]ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਿਓ[੨੨] ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਤਾ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ[੨੩] ਲੂਟੈ ॥ ਨਿਰਬਾਣ[੨੪] ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ[੨੫] ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥ ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੬] ਤਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ ਤੀਰਥ ਮਜਨ[੨੭] ਇਸਨਾਨਾ ਇਸੁ [੨੮]ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਕਰਿ ਲੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ[੨੯] ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ੍ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ [੩੦]ਏਕੁ ਅਖਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੧] ਜਾਪੈ[੩੨] ਤਿਸ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ[੩੩] ॥ ੩ ॥ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ[੩੪] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੫] ਨਾਮੁ ਜਪੈ

੧ ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।
੨ ਬਿਅੰਤ।
੩ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈਂ।
੪ ਰਾਮ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੫ ਆਸਰਾ।
੬ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੭ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ।
੯ ਭਾਂਤ ਦਾ। ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੦ ਰਾਤ।
੧੧ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਣ ਨਾਲ।
੧੨ ਜਿਥੇ।
੧੩ ਸਰੀਰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
੧੪ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਜੋਗੀ।
੧੫ ਵਿਲ੍ਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਰੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਮਾਇਆ ਨੇ।
੧੭ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਇਹ ਹਨ:-
ਮੱਛ, ਕੱਛ, ਵਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਵਾਮਨ (ਸਤ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ); ਪਰਸਰਾਮ ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦ (ਤ੍ਰੇਤੇ ਯੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ); ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ (ਦੁਆਪਰ ਦੇ) ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਕਲਕੀ (ਕਲਯੁਗ ਦੇ)।
੧੮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜੋ ਤਿਆਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੯ ਸੁਆਹ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧. ਨੋਟ ੨੧।
੨੧ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ।
੨੨ ਮਿਲਿਆ।
੨੩ ਟੈਕਸ ਲਾਵਣ ਵਾਲਾ। ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਜੰਮ ਡੰਡ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰ ਸਕਦਾ।
੨੪ ਨਿਰੋਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤੇ ਦੱਸੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਜਾਂ ਵਹਿਮ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾ ਹੋਵੇ, "ਸਦਾ ਅਲਗੁ ਰਹੈ ਨਿਰਬਾਣੁ' (ਮਲਾਰ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੧੨੬੧)। "ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿਅਹੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਜੀਉ" (ਸਦ, ਪੰਨਾ ੯੨੩)।
੨੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੨੬ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੭ ਪੁਰਬੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ।
੨੮ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ।
੨੯ [ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ] ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪੁਸਤਕਾਂ।
੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ।
੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩੨ ਜਪਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਸੋਭਾ।
੩੪ ਇਕੋ ਜਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ-ਨੀਵੀਂ ਜ਼ਾਤ ਲਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਵਕਤ ਦੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਾਟਾ ਸੀ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਾਤਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।
੩੫ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ।

* ਹਰੀ, ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਇਹ ਭਗਤੀ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਵਤਾਰ ਤੇ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਥੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ।

‡ ਇਹ ਭਗਤੀ ਬਣਾਉਟੀ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਟਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਬਲਕਿ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਗਤੀ ਹਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਧਰੈ ਸੋ ਕਲਿ ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਨਕ ਮਾਝਾ[੧] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫੦ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ[੨] ਮਾਨਹਿ ਓਇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ[੩] ਰਾਤੇ ॥ ਤਿਨ੍ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ਜਿਨ੍ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਚਰਣ ਪਰਾਤੇ[੪] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਸੰਤਾ ਜੇਵਡੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਭਗਤਾ ਬਣਿ ਆਈ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਸਿਉ [੫]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ[੬] ਅਪ੍ਰਾਧੀ ਸੰਤਸੰਗਿ ਉਧਰੈ[੭] ਜਮੁ ਤਾ ਕੈ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਬਿਛੁੜਿਆ ਹੋਵੈ ਤਿਨ੍ ਹਰਿ ਸਿਉ ਆਨਿ ਮਿਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਭਰਮੁ ਭਉ ਕਾਟੈ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਜੋ ਆਵੈ ॥ ਜੇਹਾ ਮਨੋਰਥੁ ਕਰਿ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ [੮]ਕੇਤਕ ਬਰਨਉ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਭਾਣੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ਸੇ ਸਭ ਤੇ ਭਏ ਨਿਕਾਣੇ[੯] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੫੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਤੁਧੁ ਹਾਥ ਦੇ ਰਾਖੇ ਪਏ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਤੇਰਾ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ [੧੦]ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਆਸ ਚੁਕਾਈ[੧੧] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਤੁਧੁ [੧੨]ਚਿਤਿ ਆਇਐ ਉਬਰੇ[੧੩] ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਭਰਵਾਸਾ ਤੁਮ੍ਰਾ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ ਉਧਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੪]ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਿ ਲੀਏ ਤੁਮ੍ ਆਪਿ ਭਏ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ [੧੫]ਸਾਰਿ ਸਮ੍ਾਲਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਦੀਏ ਆਪਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪਣੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪਰਮੇਸਰੁ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਛਡਾਏ ॥ ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਕਰਾਈ ਆਪੇ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ੩ ॥ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭੈ ਮੋਹ ਬਿਨਾਸੇ ਮਿਟਿਆ [੧੬]ਸਗਲ ਵਿਸੂਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਇਆ ਕਰੀ ਸੁਖਦਾਤੈ ਭੇਟਿਆ[੧੭] ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੫੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੧੮]ਜਬ ਕਛੁ ਨ ਸੀਓ ਤਬ ਕਿਆ ਕਰਤਾ ਕਵਨ ਕਰਮ ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਅਪਨਾ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਠਾਕੁਰਿ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਮੁਝ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ[੧੯] ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੦]ਗਣਤੀ ਗਣੀ ਨ ਛੂਟੈ ਕਤਹੂ ਕਾਚੀ ਦੇਹ ਇਆਣੀ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਕਰਣੈਹਾਰੇ ਤੇਰੀ ਬਖਸ ਨਿਰਾਲੀ[੨੧] ॥ ੨ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ [੨੨]ਘਟਿ ਘਟਿ ਤੁਹੀ ਧਿਆਈਐ ॥ ਤੇਰੀ [੨੩]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ[੨੪] ਨ ਪਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਨਿਰਗੁਣੁ [੨੫]ਮੁਗਧੁ ਅਜਾਣੁ ਅਗਿਆਨੀ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ ਜਾਣਾ ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਮਿਠਾ ਲਗੈ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੫੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਭਾਗਠੜੇ[੨੬] ਹਰਿ ਸੰਤ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ਜਿਨ੍ ਘਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ਪਰਵਾਣੁ ਗਣੀ ਸੇਈ ਇਹ ਆਏ ਸਫਲ ਤਿਨਾ ਕੇ

੧ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੨ ਪ੍ਰਭਤਾ ਸਹਿਤ, ਇਲਾਹੀ, *divine*, 'ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ' ਅਤੇ 'ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ' ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ। (ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਭਲ' ਹੈ।)
੩ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।
੪ ਪਛਾਤੇ ਹਨ।
੫ ਪਾਨੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਵਿੱਥ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ।
੬ ਕ੍ਰੋਧ।
੭ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ?
੯ ਬੇਮੁਹਤਾਜ।
੧੦ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ, ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੧੧ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੨ ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੧੨।
੧੩ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੧੪ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ) ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ।
੧੫ ਸਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ; ਆਪ ਜੋ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ।
੧੬ ਸਾਰੇ ਝੋਰੇ, ਦੁੱਖ।
੧੭ ਮਿਲਿਆ।
੧੮ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਭਾਵ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ), ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੀਵ ਕੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਇਆ? ਉੱਤਰ ਹੈ: 'ਇਹ ਜਗਤ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਹੈ ਤੇ ਆਪੇ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਆਪੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।' ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ੨੧।
੧੯ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ।
੨੦ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਂ ਕਦੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਨਿੱਤ ਅਤੇ ਬੇਸਮਝ ਦੇਹ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਾਓ ਹੋ ਸਕਦਾ।
੨੧ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ। 'ਏਵ ਭਿ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪਈ ਜਿ ਕਿਸੈ ਆਣੈ ਰਾਸਿ (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ੪੬੩) ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ।
੨੨ ਹਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਹੀ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।
੨੩ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ।
੨੪ ਕੀਮਤ।
੨੫ ਮੂਰਖ ਤੇ ਬੇਸਮਝ।
੨੬ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ।

* ਭਗਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਿਅੰਤ ਹੈ; ਓਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਬੇਮੁਥਾਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

† ਇਹ ਭਗਤੀ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਆਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਦੁਆਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਤਦੋਂ ਨਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਨਾ ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਦਾ ਝੇੜਾ ਸੀ; ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ)।

§ ਹਾਂ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਹੈ।

ਕਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ [1]ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ[2] ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥ [3]ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ[4] ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ ॥ ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ [5]ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਜਾਤੇ ॥ ੩ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ [6]ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਪੀਸਣੁ ਪੀਸਿ ਕਮਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਬੇਨੰਤੀ ਤੇਰੇ ਜਨ [7]ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੫੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪੇ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ॥ ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਕੁ ਮਾਗੈ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜਿਉ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ ਰਹੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹਿ ਸੁਖੁ ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਲਹੀਐ[8] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [9]ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਜੁਗਤਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਆਪਿ ਕਰਾਇਹਿ ॥ ਤਹਾ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਕੀਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਰਧਾ ਲਾਇਹਿ ॥ ੨ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਜੀਵਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਤੇਰੇ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ੩ ॥ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਾਈ [10]ਉਸੁ ਵੇਲਾ ਸੁਹਾਵੀ ਜਿਤੁ ਤੁਮਰੈ ਦੁਆਰੈ ਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੫੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਤੁਧੁ ਚਿਤਿ ਆਏ ਮਹਾ ਅਨੰਦਾ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਹਿ ਸੋ ਮਰਿ ਜਾਏ ॥ ਦਇਆਲੁ ਹੋਵਹਿ ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਕਰਤੇ ਸੋ ਤੁਧੁ ਸਦਾ ਧਿਆਏ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਤੂੰ ਮੈ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੀ ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਆਗੈ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਤੇਰੇ ਜਨ ਕੀ ਹੋਵਾ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ [11]ਰਿਦੈ ਉਰਿ ਧਾਰੀ [12]ਤਉ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਗੁ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ [13]ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਤੁਧੁ ਪਹਿ ਸਾਰੀ[14] ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਇ ਲੈਹਿ ਸੋ ਲਾਗੈ ਭਗਤੁ ਤੁਹਾਰਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਦੁਇ ਕਰ[15] ਜੋੜਿ ਮਾਗਉ ਇਕੁ ਦਾਨਾ ਸਾਹਿਬਿ ਤੁਠੈ ਪਾਵਾ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਾਨਕੁ ਆਰਾਧੇ ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੫੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖੁ ਕੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥ [16]ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਮਰਣਾ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਕਾ ਸੰਤ ਤੇਰੇ ॥ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ[17] ਰਾਤੇ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ੍ ਕਾ

੧ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ (ਕੁਰਬਾਨ) ਜਾਵਾਂ।
੨ ਲਹਿਰਾਵਾਂ, ਝੁਲਾਵਾਂ।
੩ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦਾਨ, ਆਤਮਕ ਦਾਨ।
੪ ਹੁਕਮ, ਹਕੂਮਤ।
੫ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਗੁਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।
੬ ਹਰੀ-ਭਗਤ ਦੇ ਘਰ, ਮੈਂ ਪੀਹਨ ਪੀਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ।
੭ ਦੇਖ ਸਕਾਂ।
੮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੯ ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ ਸਭ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭੁਗਤਿ (ਭੋਜਨ) ਖਾਣ ਪੀਣ; ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ। ਜੁਗਤਿ=ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕੰਮ। 'ਜੋਗ' ਤੇ 'ਭੋਗ' ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ।
੧੦ ਉਸ ਸੋਹਣੀ ਘੜੀ ਉੱਤੋਂ। 'ਵੇਲਾ' ਇਥੇ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ "ਸੰਤ ਟਹਲ ਕੀ ਬੇਲਾ" (ਸੋਹਿਲਾ); "ਬਾਂਛਤ ਨਾਹੀ ਸੁ ਬੇਲਾ ਆਈ" (ਆਸਾ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੩੭੮)।
੧੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਰੱਖਾਂ।
੧੨ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੁਧ ਤੋੜੀ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੯੮, ਨੋਟ ੫ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੭੦੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੪ ਸਾਰੀਂ, ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
੧੫ ਹੱਥ।
੧੬ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਆ (ਮਿਠਾਸ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ)।
੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।

* ਉੱਤੇ ਦੱਸੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿ ਉਠਦੇ ਹਨ: ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

† ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਹਰੀ ਉੱਤੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਉੱਤੋਂ ਅਤੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਨਾਮ ਦਾਨ।

‡ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਲੀ ਹੋਵਨ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਹੈਨ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਹੈ ਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ?

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਖੁ ਨਾਸਾ॥ ਤੇਰੀ ਬਖਸ ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਦਿਲਾਸਾ[੧]॥ ੨॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੁਖ ਫਲ ਪਾਇਨਿ ਆਠ ਪਹਰ ਆਰਾਧਹਿ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਤੇਰੈ ਭਰਵਾਸੈ [੨]ਪੰਚ ਦੁਸਟ ਲੈ ਸਾਧਹਿ॥ ੩॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਾਰ[੩] ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ॥ ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ[੪] ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ॥ ੪॥ ੧੦॥ ੫੭॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫*॥ ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਗੁਰ ਸਰਣੀ ਆਇਆ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ॥ ਜਿਤੁ ਤੂ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਹਮ ਲਾਗਹ ਕਿਆ ਏਹਿ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ॥ ੧॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਜੀ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੫]॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਦੇਵ ਦਇਆਲਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਸੁਆਮੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਿਆਈਐ [੬]ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭਉ[੭] ਤਰੀਐ॥ ਆਪੁ[੮] ਤਿਆਗਿ ਹੋਈਐ [੯]ਸਭ ਰੇਣਾ [੧੦]ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ॥ ੨॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਿਸ ਕਾ ਜਗ ਭੀਤਰਿ[੧੧] ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਉ ਜਾਪੇ[੧੨]॥ [੧੩]ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਿਸ ਕੇ ਪੂਰਨ ਜਿਸੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ॥ ੩॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਦਇਆਲਾ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਰਵਾਲਾ[੧੪]॥ ੪॥ ੧੧॥ ੫੮॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

†ਸਭਿ ਅਵਗਣ ਮੈ ਗੁਣੁ ਨਹੀ ਕੋਈ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਈ॥ ੧॥ ਨਾ ਮੈ ਰੂਪੁ ਨ ਬੰਕੇ[੧੫] ਨੈਣਾ॥ [੧੬]ਨਾ ਕੁਲ ਢੰਗੁ ਨ ਮੀਠੇ ਬੈਣਾ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [੧੭]ਸਹਜਿ ਸੀਗਾਰ ਕਾਮਣਿ[੧੮] ਕਰਿ ਆਵੈ॥ ਤਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜਾ ਕੰਤੈ ਭਾਵੈ॥ ੨॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ[੧੯] ਕਾਈ॥ ਅੰਤਿ ਨ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਈ॥ ੩॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਚਤੁਰਾਈ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਲਾਵਹੁ ਪਾਈ[੨੦]॥ ੪॥ [੨੧]ਖਰੀ ਸਿਆਣੀ ਕੰਤ ਨ ਭਾਣੀ॥ ਮਾਇਆ ਲਾਗੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ॥ ੫॥ ਹਉਮੈ ਜਾਈ ਤਾ ਕੰਤ ਸਮਾਈ॥ ਤਉ ਕਾਮਣਿ[੧੮] ਪਿਆਰੇ ਨਵ ਨਿਧਿ‡ ਪਾਈ॥ ੬॥ ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬਿਛੁਰਤ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ॥ [੨੨]ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਰਾਇਆ॥ ੭॥ [੨੩]ਭਣਤਿ ਨਾਨਕੁ ਸਹੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ॥ ਜੈ[੨੪] ਭਾਵੈ ਪਿਆਰਾ ਤੈ ਰਾਵੇਸੀ[੨੫]॥ ੮॥ ੧॥

੧ ਤਸੱਲੀ, ਧੀਰਜ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਭਰੋਸਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਖ਼ਬਰ, ਸੋਝੀ।

੪ ਕਲਾ, ਸ਼ਕਤੀ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਧਰਮ-ਸੱਤਾ) ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਹੈ।

੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੭ [ਭਵ] ਸੰਸਾਰ, ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।

੮ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।

੯ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।

੧੦ ਜੀਵਦਿਆਂ ਹੀ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ (ਸਭ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ) ਮਰੀਏ।

੧੧ ਅੰਦਰ, ਵਿੱਚ।

੧੨ (ਜੋ) ਜਪਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਵਨੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

੧੪ ਧੂੜੀ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ)।

੧੫ ਬਾਂਕੇ, ਸੋਹਣੇ।

੧੬ ਨਾ ਮੇਰਾ ਉੱਚਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਰਤਾਉ ਦੀ ਜਾਚ ਹੈ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਹੈ।

੧੭ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਦਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਇਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੇ।

੧੮ ਇਸਤਰੀ।

੧੯ ਲੀਕ, ਚਿੰਨ੍ਹ। ਨਾ ਉਸ (ਹਰੀ-ਕੰਤ) ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਨਾ ਨੁਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਮਾਲਕ ਉਮਰ ਦੇ ਛੇਕੜਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਭਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਿਮਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ)।

੨੦ ਚਰਨੀਂ।

੨੧ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਸਿਆਣੀ ਹਾਂ ਕਿ ਚਤੁਰ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਕੰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।

੨੨ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਬਚਾਓ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਜੇ!

੨੩ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਕ ਹੁਣ ਹੈ, ਪਿੱਛੇ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਰਹੇਗਾ।

੨੪ ਜਿਸ ਨੂੰ।

੨੫ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਗਤ ਨੂੰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਕੇ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਦਿਵਾਵੇ।

† ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਅੱਗੇ, ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘਦੇ ਹਨ।

‡ ਨਿਧੀਆਂ= ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਨ; ਜੋ ਨੌਂ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: ਪਦਮ (ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ), ਮਹਾਂ ਪਦਮ (ਹੀਰੇ-ਜਵਾਹਰਾਤ), ਸੰਖ (ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਖਾਣੇ ਤੇ ਕੱਪੜੇ), ਮਕਰ (ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਣ), ਕੱਛਪ (ਕੱਪੜੇ ਦਾਣੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਕੁੰਦ (ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਨੀਲ (ਮੋਤੀ ਮੂੰਗੇ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ), ਮੁਕੰਦ (ਰਾਗ ਆਦਿ ਕੋਮਲ ਹੁਨਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ), ਵਰਚ ਜਾਂ ਖਰਬ।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੯ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭ† ਕਾ ਥੋੜੜਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਜੀਉ ॥ [1]ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੀਆ ਠਗਿ ਮੁਠੀ ਕੂੜਿਆਰਿ ਜੀਉ ॥ ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਜਨਮੁ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ [2]ਰੰਗੇ ਕਾ ਕਿਆ ਰੰਗੀਐ ਜੋ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ਰੰਗਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵੀਐ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [3]ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਜੇ ਭਵਹਿ ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ[4] ਨਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੀ ਜੇ ਫਿਰਹਿ ਬਧਿਕ[5] ਥਾਇ ਨ ਪਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ[6] ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ ਮੈਲੇ ਚਿਤ ਕਠੋਰ ਜੀਉ ॥ ਤਿਨ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨ ਊਪਜੈ [7]ਦੂਜੈ ਵਿਆਪੇ ਚੋਰ ਜੀਉ ॥ ਮੂਲੁ[8] ਨ ਬੂਝਹਿ ਆਪਣਾ [9]ਸੇ ਪਸੂਆ ਸੇ ਢੋਰ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਖੁਸੀਆ ਮਨੁ ਕਰੇ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗੈ ਸੁਖ ਜੀਉ ॥ ਕਰਤਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਗਹਿ ਦੂਖ ਜੀਉ ॥ ਸੁਖ ਦੂਖ ਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਕੈਸੀ ਭੁਖ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [10]ਬਾਕੀ ਵਾਲਾ ਤਲਬੀਐ[11] ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਜੰਦਾਰੁ[12] ਜੀਉ ॥ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਦੇਵਣਾ ਪੁਛੈ [13]ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ਸਚੇ ਕੀ ਲਿਵ[14] ਉਬਰੈ ਬਖਸੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ [15]ਅਨ ਕੋ ਕੀਜੈ ਮਿਤੜਾ ਖਾਕੁ ਰਲੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਬਹੁ ਰੰਗ ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਇਆ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਨਦਰਿ[16] ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਛੁਟੀਐ ਨਦਰੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਗਾਫਲ[17] ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਿਆ[18] ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਭਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ[19] ਵਿਗੁਚੀਐ[20] ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਨਾਲਿ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭੈ ਰਤਿਆ ਸਭ ਜੋਹੀ[21] ਜਮਕਾਲਿ[22] ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਕਾਰਣੁ[23] ਧਾਰਿਆ ਸਭਸੈ ਦੇਇ ਆਧਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਾਤਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ [24]ਨਿਧਾਰਾ ਆਧਾਰੁ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਕਾਫੀ‡ ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਮਾਣਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ[25] [26]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਚੁਲੰਭੁ[27] ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਚਲੈ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਵਖਰੁ[28] ਸਚੁ ਲੈ ॥ ਪਤਿ ਪਾਏ ਦਰਬਾਰਿ [29]ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਭੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਚੁ ਸਲਾਹਿ ਸਾਚੇ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਲਾਲਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ[30] ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਹਉ

੧ (ਮਨਮੁਖ ਇਸਤਰੀ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕੂੜਿਆਰ ਇਸਤਰੀ ਠੱਗੀ ਜਾ ਕੇ ਲੁੱਟੀ ਗਈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੦, ਨੋਟ ੫।

੨ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਾਇਕ-ਰੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੩ ਚਾਰੇ ਤਰਫਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ।

੪ ਨਾਮ-ਧਨ।

੫ ਬਧੇ ਹੋਏ, ਕੈਦੀ: "ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ" (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੪)। ਕੈਦੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

੬ ਬਚ ਗਏ।

੭ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹਨ।

੮ ਅਸਲੇ ਨੂੰ 'ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ' (ਆਸਾ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੪੪੧)।

੯ ਓਹ ਪਸ਼ੂ ਹਨ, ਡੰਗਰ ਹਨ।

੧੦ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਜੋ ਬਾਕੀ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਧਰਮਰਾਜ।

੧੧ ਸੱਦੇਗਾ, ਬੁਲਾਏਗਾ (ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ)।

੧੨ [ਫ਼ਾ. ਜੰਦਾਲ= ਗੰਵਾਰ] ਵਹਿਸ਼ੀ, ਅਵੈੜਾ।ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ।

੧੩ ਹਿਸਾਬ ਕਰ ਕੇ।

੧੪ ਪ੍ਰੀਤ ਦੁਆਰਾ।

੧੫ ਹੋਰ ਨੂੰ। ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਜੋ ਮਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ।

੧੭ ਬੇਸਮਝ।

੧੮ ਖ਼ਾਲੀ।

੧੯ ਖਿੱਚਾ ਖਿੱਚੀ ਵਿੱਚ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਦੇ ਭਾਵ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਕਸ਼ਮ-ਕਸ਼ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੁੰਡੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਖਵਾਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਤੱਕੀ ਹੈ (ਮਾਰਨ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ)।

੨੨ ਜਮਕਾਲ ਨੇ, ਜਮ ਜੋ ਮੌਤ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਓਸ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੨੦ ਓ।

੨੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ।

੨੫ ਦੁਰਲੱਭ, ਅਮੋਲਕ।

੨੬ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਭਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਓਹੀ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

੨੭ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਤਾ ਹੋਇਆ।

੨੮ ਸੌਦਾ, ਸੁਦਾਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲ।

੨੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਭੈ ਦਵਾਰਾ।

੩੦ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ, ਰੱਜ ਗਿਆ।

* ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਝੂਠਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਅੰਦਰਲੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ। ਕਸੁੰਭਾ ਇਕ ਬੂਟਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਹੁਤ ਲਾਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਧੁੱਪ ਲੱਗਿਆਂ ਛੇਤੀ ਫਿੱਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਕੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੜਕੀਲੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਜੀਠ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਹਰਾ ਕਾਫ਼ੀਆ ਹੈ, ਇਕ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇਕ ਵਿਚਕਾਰ।

§ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਤੇ ਰਸ ਵਾਲਾ ਤਦੇ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਈਏ। ਮਨਮੁਖ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ।

ਜੀਵਾ ਗੁਣ ਸਾਰਿ[1] ਅੰਤਰਿ ਤੂ ਵਸੈ ॥ ਤੂੰ ਵਸਹਿ ਮਨ ਮਾਹਿ [2]ਸਹਜੇ ਰਸਿ ਰਸੈ ॥ ੩ ॥ [3]ਮੂਰਖ ਮਨ ਸਮਝਾਇ ਆਖਉ ਕੇਤੜਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਰੰਗਿ ਰੰਗੇਤੜਾ ॥ ੪ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ[4] ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਪਣਾ ॥ ਜੇ ਚਲਹਿ ਗੁਣ ਨਾਲਿ ਨਾਹੀ ਦੁਖੁ ਸੰਤਾਪਣਾ[5] ॥ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ [6]ਨਾ ਤਿਸੁ ਰੰਗੁ ਹੈ ॥ ਮਰਸੀ ਹੋਇ ਵਿਡਾਣਾ[7] ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ[8] ਹੈ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ਲਾਹਾ ਘਰਿ ਆਣਿਆ[9] ॥ [10]ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਰਬਾਣੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ॥ ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਸੀ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਿਉ ਆਰਣਿ[11] ਲੋਹਾ ਪਾਇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਈਐ ॥ ਤਿਉ ਸਾਕਤੁ[12] ਜੋਨੀ ਪਾਇ ਭਵੈ ਭਵਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਣਾ ॥ ਹਉਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [13]ਤੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਖਣਹਾਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ਮੇਲਹਿ ਤੁਝਹਿ ਰਜਾਇ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਤੂੰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਆਪਿ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਈਐ ॥ ਤੂ ਦੇਖਹਿ [14]ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ [15]ਦਰਿ ਬੀਨਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਹੋਵਗਿ ਖਾਕੁ [16]ਪਵਣੁ ਉਡਾਈਐ ॥ ਇਹੁ ਕਿਥੈ ਘਰੁ ਅਉਤਾਕੁ[17] ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ੪ ॥ [18]ਦਿਹੁ ਦੀਵੀ ਅੰਧ ਘੋਰੁ ਘਬੁ[19] ਮੁਹਾਈਐ[20] ॥ [21]ਗਰਬਿ ਮੁਸੈ ਘਰੁ ਚੋਰੁ ਕਿਸੁ ਰੂਆਈਐ ॥ ੫ ॥ [22]ਗੁਰਮੁਖਿ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਜਗਾਈਐ ॥ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੀ[23] ਆਗਿ ਜੋਤਿ ਦੀਪਾਈਐ[24] ॥ ੬ ॥ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰਿ ਸੁਰਤਿ ਬੁਝਾਈਐ ॥ ਸਦਾ ਰਹੈ ਨਿਹਕਾਮੁ ਜੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਈਐ ॥ ੭ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ[25] ਹਰਿ ਨਾਉ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਈਐ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਮਨਹੁ ਨ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਅਹਿਨਿਸਿ[26] ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿਉ ਰਾਖਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਤਿਵੈ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲਕੁਟੀ[27] ਟੋਹਣੀ ॥ ਰਹਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਟੇਕ ਨ ਮੋਹੈ ਮੋਹਣੀ[28] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਨਾਲਿ ਗੁਰਿ ਦੇਖਾਲਿਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਭਾਲਿ ਸਬਦਿ ਨਿਹਾਲਿਆ[29] ॥ ੨ ॥ ਸੇਵੀ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ[30] ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨਾ[31] ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਰਜਾਇ [32]ਭਰਮੁ ਭਉ ਭੰਜਨਾ ॥ ੩ ॥ [33]ਜਨਮਤ ਹੀ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਮਰਣਾ ਆਇ ਕੈ ॥ ਜਨਮੁ ਮਰਣੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਕੈ ॥ ੪ ॥ ਹਉ ਨਾਹੀ ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਤੁਧ ਹੀ ਸਾਜਿਆ ॥ [34]ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ੫ ॥ [35]ਦੇਹੀ ਭਸਮ ਰੁਲਾਇ ਨ ਜਾਪੀ ਕਹ

੧ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ।

੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩ ਹੇ ਮੇਰੇ ਮੂਰਖ ਮਨ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਤਨਾ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਸਮਝਾ ਕੇ ਆਖਾਂ? ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾ।

੪ ਯਾਦ ਕਰ।

੫ ਸਤਾਏਗਾ। ਜੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲੇਂ (ਜਿਵੇਂ ਔਖੇ ਪੰਧ ਵਿੱਚ ਰਖਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ) ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਤਾਏਗਾ।

੬ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

੭ ਬੇਗਾਨਾ।

੮ ਵਿਘਨ, ਦੁੱਖ।

੯ ਲਿਆਂਦਾ।

੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਨਿਰਦੁਖ ਅਵਸਥਾ) ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ 'ਨਾਮ-ਨਿਵਾਸੁ' ਆਖਿਆ ਹੈ।

੧੧ ਭੱਠੀ ਵਿੱਚ। "ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੯੯੦)।

੧੨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਮਨਮੁਖ।

੧੩ (ਹੇ ਹਰੀ!) ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬਚਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਜੇ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

੧੪ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਢਾਹ ਕੇ।

੧੫ [ਫ਼ਾ. ਬੀਨਾਈ] ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ। "ਨਦਰੀ ਹੇਠਿ ਚਲਾਇਦਾ" (ਵਾਰ ਆਸਾ)।

੧੬ ਸੁਆਸ ਉਡ ਜਾਣਗੇ।

੧੭ [ਫ਼ਾ. ਓਤਾਕ] ਬੈਠਕ, ਮਹਿਰਾਬਦਾਰ ਹੁਜਰਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਸਨ, ਓਹ ਕਿਧਰ ਗਈਆਂ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਥਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ!

੧੮ ਦਿਨ-ਦੀਵੀਂ। ਸੂਰਜ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਘੁਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ।

੧੯ [ਗ੍ਰਿਹਿ-ਦਰਬ] ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ।

੨੦ ਲੁਟੀਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਘਰੋਗੀ ਚੋਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸੇ?

੨੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਕੇ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।

੨੪ ਜਗਾਉਣ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ।

੨੫ ਦਿਨ ਵੇਲੇ।

੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ।

੨੭ ਲੱਕੜ, ਸੋਟੀ।

੨੮ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ।

੨੯ ਵੇਖਿਆ ਹੈ (ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ)।

੩੦ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।

੩੧ ਮਾਇਆ-ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ।

੩੨ ਭਰਮ ਅਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

੩੩ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

੩੪ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ।

੩੫ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਵਿੱਚ ਰੁਲਾ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੀਵ ਕਿਥੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਰੱਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਾ ਲੱਗਣ ਕਰ ਕੇ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

† ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਨਿਰਭਉ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗਇਆ ॥ ਆਪੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਸੋ ਵਿਸਮਾਦੁ[੧] ਭਇਆ ॥ ੬ ॥ ਤੂੰ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਦੂਰਿ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਤੂ ਹੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨] ਵੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ਅੰਤਰਿ ਭੀ ਤੂ ਹੈ ॥ ੭ ॥ ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਨਾਮੈ[੩] ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਨ ਜਾਪੈ[੪] ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਬਿਨੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ [੫]ਚੀਨਸਿ ਨਾਹੀ ਆਪੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਹੋਵੈ ਤਾ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ[੭] ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਅਪਣੇ ਵਿਟਹੁ[੮] [੯]ਜਿਨਿ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ ਆਤਮੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ [੧੦]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ [੧੧]ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅਤਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸੋਈ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਚਾਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ[੧੨] ॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸਿਫਤਿ ਹੈ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਕਰਮੁ[੧੩] ਹੈ ਸਾਚਾ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਘਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੪]ਨਾਮੁ ਜਪਾਏ ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਸਾਚੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ [੧੫]ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਸਦ ਹੀ ਕੂੜੋ ਬੋਲੈ ਬਿਖੁ ਬੀਜੈ ਬਿਖੁ ਖਾਏ ॥ [੧੬]ਜਮਕਾਲਿ ਬਾਧਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਾਧਾ[੧੭] ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਵਣੁ ਛਡਾਏ ॥ ੪ ॥ [੧੮]ਸਚਾ ਤੀਰਥੁ ਜਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵਣੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ [੧੯]ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਏ ਤਿਤੁ ਨਾਤੈ ਮਲੁ ਜਾਏ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨ ਲਾਏ ॥ ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਚੀ ਸਾਲਾਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ [੨੦]ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ [੨੧]ਦੁਰਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ[੨੨] ਸਹਜੇ ਚਾਖੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਾਤਾ ਸਹਜੇ[੨੩] ਮਾਤਾ ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ ॥ ੬ ॥

੧ ਹੈਰਾਨੀ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਥਾਪਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਥਾਪਣ ਵਾਲੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ) ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੩ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ, ਅਸ਼ਟਪਦੀ ੧੬ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੌੜੀ।

੪ ਜਾਪਦਾ, ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ।

੫ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।

੭ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਿੰਦਾ, ਸਤਾਉਂਦਾ।

੮ ਉੱਤੋਂ।

੯ ਜਿਸ (ਗੁਰੂ) ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚਮਕਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਗਿਆ। 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੦ ਜੀਵ ਤੇ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ: "ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ" (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਪੰਨਾ ੯੪੦)।

੧੧ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਹੁ (ਜ਼ਹਿਰ) ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਮਾੜਾ ਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ।

੧੩ ਬਖਸ਼ਿਸ਼। ਉਸ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ਿ ਸੱਚੀ ਹੈ।

੧੪ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ।

੧੬ ਜਮ ਨੇ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹਿਆ।

੧੭ ਸਾੜਿਆ।

੧੮ (ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ) ਸੱਚਾ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਸੱਚੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਸਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਸਾਰੇ ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਤਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਦੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਤਨ, ਮਨ ਉਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਹੈ।

੨੨ ਸਿੱਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼। ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਤੇ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ।

* ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਾ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਲ ਕਢਾਂਦਾ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਿਖਾਂਦਾ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿ[੧] ਕਰਿ ਜਾਣੈ [੨]ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਏਕੋ ਸਚਾ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਤਾ ਬਖਸੇ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਸਭੋ ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਕੋਈ ਜਾਣੈ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਹੁਕਮੋ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ[੪] ਪਛਾਣੈ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਾਏ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਦਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਜਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੫] ਗਵਾਏ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ[੬] ਅਤਿ ਸੁਆਲਿੑਉ[੭] ਪਿਰੁ ਵਸੈ ਜਿਸੁ ਨਾਲੇ ॥ ਪਿਰ ਸਚੇ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਮੑਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਲੇ ॥ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥ [੮]ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੀ ਸਾਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਵਸੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ[੯] ਪਾਤਾਲਾ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਵਸੈ ਸਭਨਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ[੧੦] ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਮਣਿ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੀ[੧੧] [੧੨]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਸਮੑਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਆਪੇ ਵਸੈ ਅਲਖੁ[੧੩] ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ॥ [੧੪]ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਗਧੁ ਬੂਝੈ ਨਾਹੀ ਬਾਹਰਿ ਭਾਲਣਿ ਜਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰਿ ਅਲਖੁ ਦਿਤਾ ਲਖਾਈ ॥ ੩ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ [੧੫]ਨਉ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਹਾਟ ਪਟਣ[੧੬] ਬਾਜਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ [੧੭]ਨਾਮੁ ਨਉ ਨਿਧਿ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ [੧੮]ਤੋਲਿ ਤੁਲਾਵੈ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਤਨੁ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕੁ ਤਿਸ ਕਾ ਮੋਲੁ ਅਫਾਰਾ[੧੯] ॥ [੨੦]ਮੋਲਿ ਕਿਤ ਹੀ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਾਇਆ ਖੋਜੈ ਹੋਰ ਸਭ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਭਉ ਭਾਉ ਵਸੈ [੨੧]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਈ ॥ ੬ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਾ[੨੨] ਸਭ ਓਪਤਿ ਜਿਤੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਚੈ ਆਪਣਾ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਆਪਿ ਦਿਖਾਇਆ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੭ ॥ [੨੩]ਸਾ ਕਾਇਆ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਸਚੈ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦਰਿ ਢੋਈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਵਡਿਆਈ ਪਾਏ ਜਿਸ ਨੋ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥

੧ ਸੱਚਾ।
੨ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ।
੩ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।
੪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੫ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੬ ਇਸਤ੍ਰੀ।
੭ ਸੁੰਦਰ।
੮ ਨਿਕਲੀ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਇਹ ਇਤਨੀ ਹੀ ਉੱਚੀ ਹੈ, ਜਿਤਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 'ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਪ੍ਰਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ' (ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੭੧)।
੯ ਦੇਸ਼।
੧੦ ਪਾਲਣਾ।
੧੧ ਸੁਖੀ।
੧੨ ਜੋ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਹੈ।
੧੩ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ।
੧੪ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮੂਰਖ।
੧੫ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਜਾਣੂ, ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਦੇ ਸਨ।
੧੬ ਨਗਰ।
੧੭ ਨਾਮ ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੮ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲ ਕੇ ਕੀਮਤ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਵੱਡਾ, ਬਹੁਤ।
੨੦ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਨਾਮ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੨ ਸ਼ਿਵ।
੨੩ ਜੋ ਸਰੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਆਪ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ।

* **ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ** : ਨਾਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਪਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੋਭਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਿਰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮਝਦੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਤੇ ਬਹੁਲਤਾ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਹਟ ਪਟਣ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਨਉ-ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦਰਸਾਏ ਹਨ। ਮਨ ਦੇ ਉਸਾਰਨ ਤੇ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਿਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਅਰਥ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੫, ਨੋਟ ੧੬ ਅਤੇ ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮ: ੪, ਪੌੜੀ ੧੫, ਪੰਨਾ ੩੦੯।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
*ਦੁਨੀਆ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ [੧]ਮਰਿ ਵੰਞਸੀ॥ ਲੋਕਾ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਖਾਕੁ ਥੀਈ[੨]॥ ੧॥ ਵਾਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਵਾਹੁ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਦੁਨੀਆ ਕੇਰੀ ਦੋਸਤੀ ਮਨਮੁਖ [੪]ਦਝਿ ਮਰੰਨਿ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਵੇਲਾ[੫] ਨ ਲਾਹੰਨਿ॥ ੨॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ[੭] ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਲਗੰਨਿ॥ ਆਤਮ ਰਾਮੁ[੮] ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਸਹਜੇ ਸੁਖਿ ਰਹੰਨਿ॥ ੩॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚੰਨਿ॥ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੈ ਅਨਦਿਨੁ[੯] ਜਲਤ ਫਿਰੰਨਿ॥ ੪॥ ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਦੋਸਤੀ ਨਾਲਿ ਸੰਤਾ ਵੈਰੁ ਕਰੰਨਿ॥ ਆਪਿ ਡੁਬੇ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ [੧੦]ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੰਨਿ॥ ੫॥ ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ [੧੧]ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥ ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ [੧੨]ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥ ੬॥ [੧੩]ਏ ਮਨ ਜੈਸਾ ਸੇਵਹਿ ਤੈਸਾ ਹੋਵਹਿ ਤੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥ ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵਣਾ ਕਹਣਾ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਇ॥ ੭॥ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਕਾ ਬੋਲਣਾ ਹੋਵੈ [੧੪]ਕਿਤੈ ਪਰਥਾਇ॥ ਓਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰੇ ਭਰਪੂਰ ਹਹਿ ਓਨਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ[੧੫]॥ ੮॥ ਗੁਣਕਾਰੀ[੧੬] ਗੁਣ ਸੰਘਰੈ[੧੭] ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸੇਨਿ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿ ਓਨਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਅਨਦਿਨੁ[੧੮] ਨਾਮੁ ਲਏਨਿ॥ ੯॥ ਦੇਸੀ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿ[੧੯] ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ[੨੦]॥ ਏਕੋ ਹੈ ਦਾਤਾਰੁ ਸਚਾ ਆਪਿ ਧਣੀ[੨੧]॥ ੧੦॥ ਸੋ ਸਚੁ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ [੨੨]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲਿ[੨੩]॥ ੧੧॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਸਚੁ ਨਿਰਮਲਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਿਲਿ ਰਹੈ [੨੪]ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ॥ ੧੨॥ ਸੋ ਸਹੁ ਸਚਾ ਵੀਸਰੈ [੨੫]ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਨਾ ਵੀਸਰੈ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਿ॥ ੧੩॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਤਾ ਮਿਲਿ ਰਹਾ ਸਾਚੁ ਰਖਾ ਉਰ ਧਾਰਿ[੨੬]॥ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇ ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਗੁਰ ਕੈ [੨੭]ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ॥ ੧੪॥ ਪਿਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ॥ ੧੫॥ ਮਨਮੁਖ ਮਨੁ ਨ ਭਿਜਈ ਅਤਿ ਮੈਲੇ ਚਿਤਿ ਕਠੋਰ॥ ਸਪੈ ਦੁਧੁ ਪੀਆਈਐ ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ[੨੮]॥ ੧੬॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ[੨੯] ਆਖੀਐ ਆਪੇ ਬਖਸਣਹਾਰੁ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ ਤਾ ਸਚੁ ਬਣਿਆ ਸੀਗਾਰੁ॥ ੧੭॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ ਓਥੈ ਕੂੜੇ ਨਾ ਟਿਕੰਨਿ॥ ਓਨਾ ਸਚੁ ਨ ਭਾਵਈ ਦੁਖ ਹੀ

੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮਰ ਜਾਵੇਗੀ।

੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

੩ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ।

੪ ਸੜ ਮਰਦੇ ਹਨ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ)।

੫ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਫੇਰ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦਰੁਸਤ ਕਰਨ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦਾ।

੭ ਸਫਲ।

੮ ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ, ਪਰਮਾਤਮਾ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ; ਓਹ ਸਹਜ-ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

੯ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੧੦ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਰੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ।

੧੧ ਮੂਰਖ, ਆਪ-ਹੁਦਰੇ।

੧੨ ਡਰਾਉਣੇ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

੧੩ ਹੇ ਜੀਵ! ਜਿਸ ਦੀ ਤੂੰ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਜਿਧਰ ਵੀ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤੇਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੈਸੇ ਹੀ ਤੂੰ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਦੇਖੋ : "ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੋ ਹੋਇ" (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੩)।

੧੪ ਕਿਸੇ ਪਰਸੰਗ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਂ ਲਾਭ ਹਿੱਤ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਰਥ ਜਾਂ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੫ [ਅ. ਤੁਮਅ੍] ਲਾਲਚ, ਆਪਣੀ ਗ਼ਰਜ਼। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਗ਼ਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗੀ ਮਿਠਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਹਿੱਤ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਗੁਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਪਕਾਰੀ, ਗੁਰਮੁਖ; ਯਥਾ "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਜਣੁ ਗੁਣਕਾਰੀਆ"
(ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੪੦)।

੧੭ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੧੯ ਅਪੜਾ ਕੇ।

੨੦ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

੨੧ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ।

੨੨ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖ (ਨਿਹਾਲਿ)।

੨੩ ਸਿਮਰ, ਚੇਤੇ ਰੱਖ।

੨੪ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦੇਵੇ।

੨੫ ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਐਸੇ ਜੀਉਣ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ।

੨੬ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ।

੨੭ ਹਿੱਤ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਵਾਰਾ।

੨੮ ਨਿਰੋਲ।

੨੯ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ?

* ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਭਰਾ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

ਮਾਹਿ ਪਚੰਨਿ[੧] ॥ ੧੮ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲਾ ਜਗੁ ਫਿਰੈ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥
[੨]ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰ ॥ ੧੯ ॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ
ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਸਚਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਚੁ ਸਲਾਹੀ ਸਚੁ ਮਨਿ ਦਰਿ ਸਚੈ
ਸਚਿਆਰੁ ॥ ੨੦ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਅਹਿਨਿਸਿ[੩] ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥
ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਵਡ ਰੋਗੁ ਹੈ ਵਿਚਹੁ [੪]ਠਾਕਿ ਰਹਾਇ ॥ ੨੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ
ਆਪਣਾ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ[੫] ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪੀ ਆਗੈ ਧਰੀ
ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੬] ਗਵਾਇ ॥ ੨੨ ॥ [੭]ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ
ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਛਡਿ ਤੂ ਤਾ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੨੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਨੋ ਮਿਲੇ ਸਿ ਭਾਇਰਾ[੮] ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਲਗੰਨਿ ॥ ਸਚਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ
ਦਰਿ ਸਚੈ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ੨੪ ॥ ਸੇ ਭਾਈ ਸੇ ਸਜਣਾ ਜੋ ਸਚਾ ਸੇਵੰਨਿ ॥ ਅਵਗਣ
[੯]ਵਿਕਣਿ ਪਲ੍ਹਰਨਿ ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝ ਕਰੰਨ੍ਹਿ ॥ ੨੫ ॥ ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝ ਸੁਖੁ
ਊਪਜੈ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰੇਨਿ ॥ ਸਚੁ ਵਣੰਜਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸਿਉ ਲਾਹਾ
ਨਾਮੁ ਲਏਨਿ ॥ ੨੬ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ[੧੦] ਪਾਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੰਚੀਐ[੧੧] ਚਲੈ
ਨ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਸੀ ਸਭ ਮੁਠੀ
ਜਮਕਾਲਿ[੧੨] ॥ ੨੭ ॥ ਮਨ ਕਾ ਤੋਸਾ[੧੩] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਰਖਹੁ ਸਮ੍ਹਾਲਿ ॥
ਏਹੁ ਖਰਚੁ ਅਖੁਟੁ[੧੪] ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੫] ਨਿਬਹੈ ਨਾਲਿ ॥ ੨੮ ॥ ਏ ਮਨ ਮੂਲਹੁ
ਭੁਲਿਆ ਜਾਸਹਿ ਪਤਿ ਗਵਾਇ ॥ ਇਹੁ ਜਗਤੁ [੧੬]ਮੋਹਿ ਦੂਜੈ ਵਿਆਪਿਆ
[੧੭]ਗੁਰਮਤੀ ਸਚੁ ਧਿਆਇ ॥ ੨੯ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ
ਲਿਖਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਪੈ[੧੮] ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ
ਸਮਾਇ ॥ ੩੦ ॥ ਸੋ ਸਹੁ ਮੇਰਾ ਰੰਗੁਲਾ[੧੯] ਰੰਗੇ [੨੦]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਕਾਮਣਿ[੨੧]
ਰੰਗੁ ਤਾ ਚੜੈ ਜਾ ਪਿਰ ਕੈ ਅੰਕਿ[੨੨] ਸਮਾਇ ॥ ੩੧ ॥ [੨੩]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੇ
ਭੀ ਮਿਲਨਿ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੰਨਿ ॥ ਅੰਤਰਿ [੨੪]ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਖਾਨਿ
ਖਰਚਨਿ ਨ ਨਿਖੁਟਈ ਹਰਿ ਗੁਣ [੨੫]ਸਹਜਿ ਰਵੰਨਿ ॥ ੩੨ ॥ ਨਾ ਓਇ
ਜਨਮਹਿ ਨਾ ਮਰਹਿ ਨਾ ਓਇ ਦੁਖ ਸਹੰਨਿ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ[੨੬] ਹਰਿ
ਸਿਉ ਕੇਲ[੨੭] ਕਰੰਨਿ ॥ ੩੩ ॥ ਸਜਣ ਮਿਲੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ ਜਿ ਅਨਦਿਨੁ[੨੮]
ਮਿਲੇ ਰਹੰਨਿ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਲਹੰਨਿ[੨੯] ॥
੩੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਸੂਖਮੁ[੩੦] ਅਗਮੁ[੩੧] ਹੈ [੩੨]ਕਿਤੁ
ਬਿਧਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟੀਐ ਅਚਿੰਤੁ[੩੩] ਵਸੈ
ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਨਿ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਕੈ
ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਮਨਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਰਵੰਨਿ[੩੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ

੧ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਗ਼ਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੨ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩ ਦਿਨ ਰਾਤ।

੪ ਰੋਕ ਰਖਦਾ ਹੈ।

੫ ਪੈਰੀਂ, ਚਰਨੀਂ।

੬ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।

੭ ਕਸ਼ਮਕਸ਼, ਖਿੱਚਾ-ਖਿੱਚੀ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਦੁਪਾਸੜ ਖਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗਨ ਲਾਈ ਜਾਵੇ।

੮ [ਡਿੰਗਲ-ਭਾਇਰ] ਭਾਈ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਓਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਰਾ ਹਨ।

੯ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਭੋਹ ਦੇ ਭਾਅ। ਦੇਖੋ "ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਝਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਕਰੀ ਸਭਿ ਅਵਗਣ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ॥ ਅਉਗੁਣ ਵਿਕਣਿ ਪਲਰੀ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਸਚੇ ਪਾਏ॥" (ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮ: ੪, ਪੰਨਾ ੩੦੩। 'ਪਲਰਨ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ 'ਪਲਰ' ਦਾ। ਪਲਰ [ਸੰ: ਪਲਾਲ] ਪਰਾਲੀ, ਫੂਸ ਫੋਗ।

੧੦ ਚਾਂਦੀ।

੧੧ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਜਮ ਨੇ ਜੋ ਕਾਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

੧੩ [ਫ਼ਾਰਸੀ] ਖ਼ੁਰਾਕ ਅਤੇ ਖ਼ਰਚਾ ਜੋ ਸਫਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲਾ।

੧੫ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ।

੧੬ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੭ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ।

੧੮ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵ੍ਹੇ।

੧੯ ਰੰਗੀਲਾ, ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

੨੦ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ (ਰੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ)।

੨੧ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ।

੨੨ ਅੰਗ ਨਾਲ, ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ।

੨੩ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ।

੨੪ ਨਾਮ ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।

੨੫ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨੬ ਬਚ ਗਏ।

੨੭ ਖੇਡਾਂ, ਅਨੰਦ ਬਿਲਾਸ।

੨੮ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੨੯ ਲਭਦੇ; ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੩੦ ਬਾਰੀਕ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼।

੩੧ ਅਪਹੁੰਚ, ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ।

੩੨ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ?

੩੩ ਆਪਣੇ ਆਪ, ਨਿਰਯਤਨ।

੩੪ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

* ਹਰੀ ਇਕ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਦਿੱਖ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਮਾਨ ਸਰੋਵਰੁ ਹੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪੁਰਖ ਲਹੰਨਿ੍[੧] ॥ [੨]ਸੇਵਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿਆ ਸੇ ਹੰਸੁਲੇ ਨਾਮੁ ਲਹੰਨਿ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਨਿ੍ [੩]ਰੰਗ ਸਿਉ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਲਗੰਨਿ੍ ॥ [੪]ਧੁਰਿ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਗੁਰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿ ਲਏਨਿ੍ ॥ ੩ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਘਰੁ[੫] ਖੋਜਿਆ ਪਾਇਆ [੬]ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ[੭] ਪਛਾਨੁ ॥ ੪ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ [੮]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨਿ ਵਸੈ [੯]ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ੫ ॥ ਸਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੦] ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਵਸੈ ਸਭ ਥਾਇ ॥ ਮੰਦਾ ਕਿਸ ਨੋ ਆਖੀਐ [੧੧]ਸਬਦਿ ਵੇਖਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੬ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਤਿਚਰੁ ਆਖਦਾ ਜਿਚਰੁ ਹੈ ਦੁਹੁ[੧੨] ਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਏਕੋ ਬੁਝਿਆ ਏਕਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੭ ॥ ਸੇਵਾ ਸਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ [੧੩]ਪਾਏ ਥਾਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਆਰਾਧਿਆ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ [੧੪]ਹਉ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਈ ॥ ੧ ॥ ਦਰਸਨੁ ਹਰਿ ਦੇਖਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹਿ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ[੧੫] ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ[੧੬] ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੂਖ ਮਨਾਈ ॥ ੩ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ[੧੭] ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾ ਜੋ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਖਾਈ ॥ ੫ ॥ ਨਾਨਕੁ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿ ਪਇਆ ਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਵਡਿਆਈ[੧੮] ॥ ੬ ॥ ਅਖੀ ਕਾਢਿ ਧਰੀ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਸਭ ਧਰਤੀ ਫਿਰਿ ਮਤ[੧੯] ਪਾਈ ॥ ੭ ॥ ਜੇ ਪਾਸਿ ਬਹਾਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਜੇ ਮਾਰਿ ਕਢਹਿ ਭੀ ਧਿਆਈ ॥ ੮ ॥ ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ[੨੦] ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੯ ॥ [੨੧]ਜੇ ਤੁਧੁ ਵਲਿ ਰਹੈ ਤਾ ਕੋਈ ਕਿਹੁ[੨੨] ਆਖਉ ਤੁਧੁ ਵਿਸਰਿਐ ਮਰਿ ਜਾਈ ॥ ੧੦ ॥ [੨੩]ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਈ ਗੁਰ ਊਪਰਿ ਪੈ ਪੈਰੀ ਸੰਤ[੨੪] ਮਨਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਨਾਨਕੁ ਵਿਚਾਰਾ ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ[੨੫] ਹਰਿ [੨੬]ਤਉ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ॥ ੧੨ ॥ ਝਖੜੁ ਝਾਗੀ[੨੭] ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ ਭੀ ਗੁਰੁ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਸਮੁੰਦੁ ਸਾਗਰੁ ਹੋਵੈ ਬਹੁ ਖਾਰਾ ਗੁਰਸਿਖੁ ਲੰਘਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਜਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ਜਿਉ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਲ ਬਿਨੁ ਹੈ ਮਰਤਾ ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮਰਿ ਜਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਉ ਧਰਤੀ [੨੮]ਸੋਭ ਕਰੇ ਜਲੁ

੧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਢੂੰਢ ਕੇ ਲੱਭਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਓਟ (ਗੁਰਮੁਖ) ਹੰਸ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਸੰਬੰਧ ਹੈ)।

੩ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।

੪ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ, ਧੁਰੋਂ (ਰੱਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਘਰ, ਅੰਤਹਕਰਣ।

੬ ਨਾਮ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ) ਹੈ।

੭ ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ।

੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ।

੯ ਉਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ।

੧੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੧੧ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜੋੜ ਕੇ ਅਜ਼ਮਾ ਲਵੋ, ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਸੇਗਾ ਤੇ ਮੁੜ ਮੰਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

੧੨ ਦੁਚਿੱਤਾਪਨ, ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ।

੧੩ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਮੈਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ (ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ?) ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ।

੧੫ ਯਾਦ ਕਰਾਂ।

੧੬ ਰੱਜਾਂ, ਰੱਜ ਜਾਵਾਂ।

੧੭ ਅਰਪਨ ਕਰਾਂ, ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ।

੧੮ ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇਗੀ।

੧੯ ਮਤੇ, ਸ਼ਾਇਦ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਫਿਰਾਂ, ਮਤੇ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਮਿਲ ਹੀ ਪਵੇ। ਪਾਈ=ਪਾਈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂ।

੨੦ ਵਡਿਆਈ। ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਾਂਗਾ।

੨੧ ਜੇ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਪਿਆ ਕਹੇ (ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ)।

੨੨ ਕੁਝ।

੨੩ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ। 'ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ' ਤੋਂ ਦੂਹਰੇ ਅਰਥ ਲਏ ਗਏ ਹਨ।

੨੪ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਨੂੰ।

੨੫ [ਫ਼ਾਰਸੀ] ਝੱਲਾ, ਬਉਰਾ, ਪਾਗ਼ਲ, ਸਿਰੜੀ, ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਮਸਤ।

੨੬ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਸਤੇ।

੨੭ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹਵਾ। ਇਹ ਲਫ਼ਜ਼ 'ਝੱਖੜੁ' ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਝੱਖੜ-ਝਾਂਗੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ।

੨੮ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੇ ਨਾਲ।

* ਇਸ ਲੰਮੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਹਰ ਇਕ ਹਿੱਸਾ 'ਨਾਨਕ' ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਨਾਲ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀਆਂ ੧੨ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨਾ-ਵਾਰ ਸੁਟ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਂਘ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਭੀ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਅਗਲੀਆਂ ੬ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਲਈ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਤੁੱਟ ਸ਼ਰਧਾ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ੮ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੈਂ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਦੱਸ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸੈ ਤਿਉ ਸਿਖੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਬਿਗਸਾਈ[੧] ॥ ੧੬ ॥ [੨]ਸੇਵਕ ਕਾ ਹੋਇ ਸੇਵਕੁ
ਵਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਿਨਉ[੩] ਬੁਲਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਹਰਿ
ਪਹਿ[੪] ਗੁਰ ਮਿਲਿ[੫] ਗੁਰ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ
ਗੁਰ ਵਿਚੁਦੇ[੬] ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਈ ॥ ੧੯ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਸੋ ਤੂਹੈ ਹੋਵਹਿ ਤੁਧੁ
ਸੇਵਕ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥ ੨੦ ॥ ਭੰਡਾਰ ਭਰੇ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ
ਦੇਵਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ਹੋਰ ਨਿਹਫਲ ਸਭ
ਚਤੁਰਾਈ ॥ ੨੨ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ ਸੋਇਆ[੭] ਮਨੁ
ਜਾਗਾਈ ॥ ੨੩ ॥ ਇਕੁ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ਹਰਿ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ
ਕਰਾਈ ॥ ੨੪ ॥ ਜੇ ਗੁਰੁ ਝਿੜਕੇ ਤ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ਜੇ ਬਖਸੇ ਤ ਗੁਰ
ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੫ ॥ [੮]ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ਸੋ ਥਾਇ ਪਾਏ ਮਨਮੁਖਿ ਕਿਛੁ ਥਾਇ
ਨ ਪਾਈ ॥ ੨੬ ॥ ਪਾਲਾ ਕਕਰੁ ਵਰਫ ਵਰਸੈ ਗੁਰਸਿਖੁ ਗੁਰ ਦੇਖਣ ਜਾਈ ॥
੨੭ ॥ ਸਭੁ [੯]ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਦੇਖਉ ਗੁਰੁ ਅਪੁਨਾ [੧੦]ਵਿਚਿ ਅਖੀ ਗੁਰ ਪੈਰ
ਧਰਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਅਨੇਕ ਉਪਾਵ ਕਰੀ ਗੁਰ ਕਾਰਣਿ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥਾਇ
ਪਾਈ ॥ ੨੯ ॥ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਅਰਾਧੀ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ
ਸਾਈ ॥ ੩੦ ॥ [੧੧]ਨਾਨਕ ਕਾ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ [੧੨]ਤ੍ਰਿਪਤਿ
ਅਘਾਈ ॥ ੩੧ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ [੧੩]ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਜਤ ਕਤ ਤਤ
ਗੋਸਾਈ[੧੪] ॥ ੩੨ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
*ਅੰਦਰਿ ਸਚਾ ਨੇਹੁ ਲਾਇਆ [੧੫]ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪਣੈ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ
ਜਾ ਗੁਰੁ ਦੇਖਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ॥ ੧ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਹੁ[੧੬] ॥ ਗੁਰ
ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਅਗਮ[੧੭] ਅਥਾਹੁ[੧੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਉ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੀਆ[੧੯] ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਲਗਾ ਪਿਆਰੁ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ
ਕੈ ਮੇਲਿਅਨੁ ਪਾਇਆ [੨੦]ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਿਰਹੀ[੨੧] ਨਾਮ
ਕਾ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਉ ॥ [੨੨]ਜੇ ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਹਜਿ[੨੩] ਪੀਏਉ ॥ ੩ ॥ ਸੁਤਿਆ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀਐ ਉਠਦਿਆ
ਭੀ ਗੁਰੁ ਆਲਾਉ[੨੪] ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੇ ਮਿਲੈ ਹਉ ਤਾ ਕੇ
ਧੋਵਾ ਪਾਉ[੨੫] ॥ ੪ ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ
ਮਿਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿਆ [੨੬]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥
੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਗੁਣ ਨਾਮ ਕਾ ਮੈ ਤਿਸੁ ਦੇਖਣ ਕਾ

੧ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਦਾ ਵੀ ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਾਂ।

੩ ਬੇਨਤੀ।

੪ ਪਾਸ।

੫ ਗੁਰੂ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ। ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂ (ਜੇ 'ਗੁਰ' 'ਸੁਖੁ' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ 'ਗੁਰੁ' ਹੁੰਦਾ)।

੬ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ, ਰਾਹੀਂ। ਜਿਵੇਂ "ਹਉਮੈ ਮਨੁ ਅਸਥੂਲੁ ਹੈ, ਕਿਉ ਕਰਿ ਵਿਚੁ ਦੇ ਜਾਇ॥" (ਵਾਰ ਗੂਜਰੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੫੦੯)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਂਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੈਂ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦਿਆਂ ਤੈਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਭੀ ਤੈਨੂੰ ਧਿਆ ਧਿਆ ਕੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੋ ਹੋਇ' ਅਨੁਸਾਰ।

੭ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ।

੮ ਗੁਰਮੁਖ ਜੋ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੯ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।

੧੦ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਧਰਾਵਾਂ, ਭਾਵ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਰੱਖਾਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧਿਆਨ ਜੋੜੀ ਰੱਖਾਂ।

੧੧ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਤਨ, ਮਨ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ; ਉਸੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਰੀਰ ਚਲਦਾ ਤੇ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਕਾਇਮ ਹੈ; ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਰੱਜੀਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। (ਪੀ ਕੇ ਰੱਜਣ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਪਤੀ' ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰੱਜਣ ਨੂੰ 'ਅਘਾਉਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।

੧੩ ਸਭ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਖਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਉਹ ਗੁਸਾਈਂ ਹੈ।

੧੪ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਦਾ ਸਾਈਂ (ਮਾਲਕ), ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੧੫ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ (ਨੇਹੁ)।

੧੬ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਹੈ।

੧੭ ਅਪਹੁੰਚ।

੧੮ ਜਿਸ ਦਾ ਥਾਹ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧੯ ਖਿੜ ਗਈ।

੨੦ ਮੁਕਤੀ।

੨੧ ਪ੍ਰੇਮੀ।

੨੨ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਮਿਲਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ।

੨੩ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ।

੨੪ ਪੁਕਾਰਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਾਂ।

੨੫ ਪੈਰ, ਚਰਨ।

੨੬ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ, ਸੁਤੇ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।

* ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਈਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਕਥਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਹੈ ਗੁਰੂ!

ਚਾਉ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਊ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮਰਿ ਜਾਉ ॥ ੬ ॥ ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਵਿਣੁ ਪਾਣੀਐ ਰਹੈ ਨ ਕਿਤੈ ਉਪਾਇ[1] ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਸੰਤੁ ਨ ਜੀਵਈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ੭ ॥ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ[2] ਕਿਉ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਜੀਵਾ ਮਾਉ ॥ [3]ਮੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰੁ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥ ੮ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਗੁਰੁ ਤੁਠਾ ਦੇਵੈ ਮਾਇ[4] ॥ ਮੈ ਧਰ[5] ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਰਹਾ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੯ ॥ [6]ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਦੇਇ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਪਰਾਪਤਿ ਸੋ ਲਹੈ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੈ ਆਇ ॥ ੧੦ ॥ [7]ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਕੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਆਖੈ ਆਇ ॥ ਤਿਸੁ ਦੇਵਾ ਮਨੁ ਆਪਣਾ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਪਾਇ[8] ॥ ੧੧ ॥ ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ਏਕੁ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ[9] ॥ [10]ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੀਤਿ ਮਿਲਾਇਆ ਮੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰਾ ਤਾਣੁ ॥ ੧੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ [11]ਸਦਾ ਸਦਾ ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਇ ॥ ਓਹੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ[12] [13]ਸਾਬਤੁ ਪੂੰਜੀ ਰਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਮੰਨਿਆ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੧੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[14]ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ [15]ਬਿਖਿਆ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥ [16]ਮਨਹਿ ਬਿਆਪਤ ਅਨਿਕ ਤਰੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[17] ॥ ਕਤ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ[18] ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਬਿਆਪੇ ॥ ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੇ[19] ॥ ੨ ॥ [20]ਬਸਇ ਕਰੋਧੁ ਸਰੀਰਿ ਚੰਡਾਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨਿ ਨ ਸੂਝੈ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰਾ[21] ॥ ੩ ॥ [22]ਭ੍ਰਮਤ ਬਿਆਪਤ ਜਰੇ ਕਿਵਾਰਾ ॥ [23]ਜਾਣੁ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ੪ ॥ [24]ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਬੰਧਿ ਪਰਾਨਾ ॥ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਫਿਰਤ ਬਿਗਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਧਿ[25] ਕੈ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦੀਨਾ ॥ ਫਿਰਤ ਪਿਆਸ ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ ਮੀਨਾ[26] ॥ ੬ ॥ ਕਛੂ ਸਿਆਨਪ ਉਕਤਿ[27] ਨ ਮੋਰੀ ॥ ਏਕ ਆਸ ਠਾਕੁਰ[28] ਪ੍ਰਭ ਤੋਰੀ ॥ ੭ ॥ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਸੰਤਨ ਪਾਸੇ ॥ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸੇ ॥ ੮ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਪਤੇ[29] ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ† ॥ ੧ ॥

੧ ਯਤਨ ਨਾਲ।
੨ ਪ੍ਰੀਤਿ, ਪਿਆਰ।
੩ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ; ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।
੪ ਹੇ ਮਾਈ!
੫ ਆਸਰਾ।
੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਪਦਾਰਥ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ; ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਖਾ ਕੇ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੋ ਨਿੱਗਰ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹੋ ਕੁਝ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕਥਾ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ; ਜੇ ਕੋਈ ਪਿਆਰਾ ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਨਿਉਂ-ਨਿਉਂ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗਾਂ।
੮ ਪੈਰੀਂ।
੯ ਸਿਆਣਾ।
੧੦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਤੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈਂ (ਹੇ ਹਰੀ!) ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।
੧੧ ਅਮਰ, ਸਦ-ਅਬਿਨਾਸੀ।
੧੨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੧੩ ਇਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀ ਹੈ।
੧੪ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ।
੧੬ ਮਨ ਨੂੰ ਅਨੇਕ (ਤਰੰਗਾਂ) ਲਹਿਰਾਂ ਆ ਕੇ ਦਬਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੭ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਹਿਗੁਰੂ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ! ਉਸ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ?
੧੮ ਮਗਨਤਾ, ਮਸਤੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੦੩, ਨੋਟ ੨੯ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੧੮੫, ਨੋਟ ੧੭।
੧੯ ਰੱਜਦਾ।
੨੦ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਹਨੇਰਾ। ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ।
੨੨ ਭਟਕਣਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਿਆਪਣਾ ਇਹ ਦੋ ਕਿਵਾੜ (ਤਾਕ) ਜੜੇ ਹਨ।
੨੩ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤਕ ਅਪੜਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੨੪ ਆਸਾ ਤੇ ਅੰਦੇਸਾ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਥਾਂ ਕੋਈ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਸੂ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਗਾਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਰੋਗਾਂ ਦੇ।
੨੬ ਮੱਛੀ।
੨੭ [ਸੰ. ਯੁਕਤੀ] ਦਲੀਲ, ਵਿਚਾਰ।
੨੮ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ।
੨੯ ਰੱਜ ਗਏ।

* ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚਾ-ਖਿੱਚੀ (ਮੋਹ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਸ, ਅੰਦੇਸੇ ਆਦਿ ਦੀ) ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਭੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਪਾ ਕੇ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਇਕ ਰਹਾਉ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ।

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮਿਥਨ[1] ਮੋਹ ਅਗਨਿ ਸੋਕ[2] ਸਾਗਰ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਉਧਰੁ ਹਰਿ ਨਾਗਰ[3] ॥ ੧ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਰਣਾਇ ਨਰਾਇਣ ॥ ਦੀਨਾ ਨਾਥ [4]ਭਗਤ ਪਰਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [5]ਅਨਾਥਾ ਨਾਥ ਭਗਤ ਭੈ ਮੇਟਨ ॥ [6]ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਮਦੂਤ ਨ ਭੇਟਨ ॥ ੨ ॥ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਅਨੂਪ[7] ਦਇਆਲਾ ॥ ਰਵਣ[8] ਗੁਣਾ ਕਟੀਐ ਜਮ ਜਾਲਾ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਸਨ[9] ਨਿਤ ਜਾਪੈ ॥ ਰੋਗ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ੪ ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗੀ ਸਭਿ ਤਾਰੇ ॥ ਪੋਹਤ ਨਾਹੀ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ[10] ॥ ੫ ॥ [11]ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਧਿਆਏ ॥ ਸਰਬ ਫਲਾ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥ ਧਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[12] ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭਿ[13] ਕੀਨਾ ॥ [14]ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਦੀਨਾ ॥ ੭ ॥ ਆਦਿ ਮਧਿ[15] ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੯ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਜਿਨ ਡਿਠਿਆ ਮਨੁ ਰਹਸੀਐ[16] ਕਿਉ[17] ਪਾਈਐ ਤਿਨ੍ ਸੰਗੁ ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਸਜਨ [18]ਮਨ ਮਿਤ੍ਰ ਸੇ ਲਾਇਨਿ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ[19] ਜੀਉ ॥ ਤਿਨ੍ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਤੁਟਈ ਕਬਹੁ ਨ ਹੋਵੈ ਭੰਗੁ[20] ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਕਰਿ ਦਇਆ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਤੇਰੇ ਨਿਤ ਜੀਉ ॥ ਆਇ ਮਿਲਹੁ ਸੰਤ ਸਜਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹ [18]ਮਨ ਮਿਤ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [21]ਦੇਖੈ ਸੁਣੇ ਨ ਜਾਣਈ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅੰਧੁ ਜੀਉ ॥ ਕਾਚੀ ਦੇਹਾ ਵਿਣਸਣੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵੈ ਧੰਧੁ ਜੀਉ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਸੇ [22]ਜਿਣਿ ਚਲੇ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਨਬੰਧੁ[23] ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ[24] ਮਹਿ ਆਇਆ [25]ਚਲਣੁ ਹੁਕਮਿ ਸੰਜੋਗਿ ਜੀਉ ॥ ਹੁਕਮੇ ਪਰਪੰਚੁ[26] ਪਸਰਿਆ ਹੁਕਮਿ ਕਰੇ ਰਸ ਭੋਗ ਜੀਉ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਤਾ ਵਿਸਰੈ ਤਿਸਹਿ ਵਿਛੋੜਾ ਸੋਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਆਪਨੜੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਣਿਆ ਦਰਗਹ ਪੈਧਾ[27] ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਐਥੈ ਸੁਖੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਜੀਉ ॥ ਆਦਰੁ ਦਿਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਸਤਭਾਇ[28] ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [29]ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ[30] ਜੀਉ ॥ ਸਚੁ ਖਜਾਨਾ ਸੰਚਿਆ[31] ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਮਾਲ ਜੀਉ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜਾ ਆਪੇ ਹੋਇ ਦਇਆਲ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ [32]ਰਹਿ ਗਏ ਮਨਿ ਵੁਠਾ[33] ਨਿਰੰਕਾਰੁ

੧ ਮਿਥਿਆ, ਝੂਠਾ।

੨ ਦੁਖ ਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਝੂਠੇ ਮੋਹ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ, ਹੇ ਸਿਆਣੇ ਰੱਬ ਜੀ! ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰ ਲਓ।

੩ [ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ਹਿਰ-ਵਾਸੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ] ਉੱਤਮ, ਸਿਆਣਾ, ਚਤੁਰ।

੪ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ।

੫ ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

੬ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਮਦੂਤ ਨਹੀਂ ਛੋਂਹਦੇ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

੭ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਦੁੱਤੀ।

੮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ।

੯ ਜੀਭ।

੧੦ ਧਾੜਵੀ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਲੁਟੇਰੇ।

੧੧ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ; ਖਿਆਲ, ਬੋਲ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ।

੧੨ ਕ੍ਰਿਪਾ।

੧੩ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ (ਅਪਨਾ ਲਿਆ)। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੨੦ ੳ।

੧੪ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਤੇ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੀ ਦਿੱਤਾ।

੧੫ ਦਰਮਿਆਨ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ।

੧੬ ਖਿੜਦਾ, ਹੈ, ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਕਿਵੇਂ?

੧੮ ਦਿਲੀ ਦੋਸਤ।

੧੯ ਪਿਆਰ।

੨੦ ਵਿਘਨ।

੨੧ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਐਸਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ (ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਸਦਿਆਂ) ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੱਚੀ ਦੇਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਏਗੀ; ਉਹ ਤਾਂ ਕੂੜਾ ਧੰਦਾ ਕਰੀ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਣਸਣੀ=ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

੨੨ ਜਿੱਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੇਡ)।

੨੩ ਮਿਲਾਪ।

੨੪ ਜਗਤ।

੨੫ ਚੱਲਣਾ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਗਿ=ਪੂਰੇ ਢੋ ਢੁੱਕਣ ਉੱਤੇ, ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਉੱਤੇ।

੨੬ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਸੰਸਾਰ।

੨੭ ਸਿਰੋਪਾ ਲੈ ਕੇ, ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ।

੨੮ ਸਦ-ਭਾਵ (ਨੇਕ ਭਾਵ) ਨਾਲ, ਚੰਗੇ ਸਲੂਕ ਨਾਲ।

੨੯ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਥਾਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿੱਚ।

੩੦ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੩੧ ਜੋੜਿਆ, ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।

੩੨ ਮੁਕ ਗਏ।

੩੩ ਵਸਿਆ।

* ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤਦ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਰੱਬ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਲਵੇ।

† ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਛੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਗੁਣ-ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਿਬੇਕ-ਬੁੱਧੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਬਲਕਿ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੀਉ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਊਚਾ ਅਗਮ[੧] ਅਪਾਰੁ[੨] ਜੀਉ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਣਾ ਵਿਸਰੈ ਸੋ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਲਖ ਵਾਰ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਸਾਚੁ ਨੇਹੁ ਤਿਨ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵੁਠਾ[੩] ਆਪਿ ਜੀਉ ॥ [੪]ਗੁਣ ਸਾਝੀ ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਬਸੇ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਜਾਪਿ ਜੀਉ ॥ ਰੰਗਿ[੫] ਰਤੇ ਪਰਮੇਸਰੈ ਬਿਨਸੇ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪ[੬] ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਕਰਣਹਾਰੁ ਤੂਹੈ ਏਕੁ ਅਨੇਕ ਜੀਉ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਤੂ ਸਰਬ ਮੈ ਤੂਹੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ[੭] ਜੀਉ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਜਪੀ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਟੇਕ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੦ ਕਾਫੀ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਜੇ ਭੁਲੀ ਜੇ ਚੁਕੀ[੮] ਸਾਈ ਭੀ ਤਹਿੰਜੀ[੯] ਕਾਢੀਆ[੧੦] ॥ ਜਿਨ੍ਾ ਨੇਹੁ ਦੂਜਾਣੇ[੧੧] ਲਗਾ ਝੂਰਿ[੧੨] ਮਰਹੁ ਸੇ ਵਾਢੀਆ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਨਾ ਛੋਡਉ ਕੰਤ ਪਾਸਰਾ[੧੪] ॥ ਸਦਾ ਰੰਗੀਲਾ[੧੫] ਲਾਲੁ ਪਿਆਰਾ ਏਹੁ ਮਹਿੰਜਾ[੧੬] ਆਸਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਜਣੁ ਤੂਹੈ ਸੈਣੁ[੧੭] ਤੂ ਮੈ ਤੁਝ ਉਪਰਿ ਬਹੁ ਮਾਣੀਆ[੧੮] ॥ [੧੯]ਜਾ ਤੂ ਅੰਦਰਿ ਤਾ ਸੁਖੇ ਤੂੰ ਨਿਮਾਣੀ ਮਾਣੀਆ ॥ ੨ ॥ ਜੇ ਤੂ ਤੁਠਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਨਾ ਦੂਜਾ ਵੇਖਾਲਿ ॥ ਏਹਾ ਪਾਈ ਮੂ[੨੦] ਦਾਤੜੀ[੨੧] ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥ ੩ ॥ ਪਾਵ[੨੨] ਜੁਲਾਈ[੨੩] ਪੰਧ ਤਉ ਨੈਣੀ ਦਰਸੁ ਦਿਖਾਲਿ ॥ [੨੪]ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣੀ ਕਹਾਣੀਆ ਜੇ ਗੁਰੁ ਥੀਵੈ[੨੫] ਕਿਰਪਾਲਿ ॥ ੪ ॥ [੨੬]ਕਿਤੀ ਲਖ ਕਰੋੜਿ ਪਿਰੀਏ ਰੋਮ ਨ ਪੁਜਨਿ ਤੇਰਿਆ ॥ ਤੂ ਸਾਹੀ ਹੂ ਸਾਹੁ ਹਉ ਕਹਿ ਨ ਸਕਾ ਗੁਣ ਤੇਰਿਆ ॥ ੫ ॥ ਸਹੀਆ ਤਊ[੨੭] ਅਸੰਖ ਮੰਞਹੁ[੨੮] ਹਭਿ ਵਧਾਣੀਆ ॥ ਹਿਕ[੨੯] ਭੋਰੀ[੩੦] ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ਦੇਹਿ ਦਰਸੁ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀਆ ॥ ੬ ॥ [੩੧]ਜੈ ਡਿਠੇ ਮਨੁ ਧੀਰੀਐ ਕਿਲਵਿਖ[੩੨] ਵੰਞਨਿ੍[੩੩] ਦੂਰੇ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ ਮਾਉ ਮੈ ਜੋ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ੭ ॥ ਹੋਇ ਨਿਮਾਣੀ ਢਹਿ ਪਈ ਮਿਲਿਆ [੩੪]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ [੩੫]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਸਹਾਇ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨਿ ਪੋਥੀਆ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭਿ ਕੂੜੁ ਗਾਲ੍ੀ[੩੬] ਹੋਛੀਆ[੩੭] ॥ ੧ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੩੮] ਅਪਾਰੁ ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮੋਹੁ ਦੁਖੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਨਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹਿ ਬਾਦਿ[੩੯] ਅਹੰਕਾਰਿ [੪੦]ਸਰਪਰ ਰੁੰਨਿਆ ॥ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਇਨਿ੍ ਮੂਲਿ ਨਾਮ ਵਿਛੁੰਨਿਆ[੪੧] ॥ ੨ ॥ [੪੨]ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ[੪੩] ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ ॥ ੩ ॥ [੪੪]ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਿ ਤਤੁ[੪੫] ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ

੧ ਜਿਸ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋਵੇ।
੨ ਬਿਅੰਤ।
੩ ਵਸਿਆ।
੪ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਤਸੰਗੀ।
੫ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੬ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕਲੇਸ਼, ਦੁੱਖ।
੭ ਨਿਰੋਲ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ, ਤੂੰ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ।
੮ ਉੱਕ ਗਈ, ਭੁੱਲੀ।
੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰੀ।
੧੦ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਭੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਅਖਵਾਂਦੀ ਹਾਂ।
੧੧ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ।
੧੨ ਝੂਰ ਕੇ, ਪਛਤਾਅ ਕੇ।
੧੩ ਵਾਂਢੀਆਂ, ਬਿਦੇਸ਼ ਗਈਆਂ, ਦੂਰ ਵਸਦੀਆਂ (ਪਤੀ ਤੋਂ) ਵਿਛੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਛੁਟੜਾਂ। ਛੁਟੜਾਂ ਕੁੜ੍ਹ-ਕੁੜ੍ਹ ਕੇ ਪਈਆਂ ਮਰਨ।
੧੪ ਪਾਸਾ, ਪਹਿਲੂ।
੧੫ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੇਰਾ।
੧੭ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੰਬੰਧੀ।
੧੮ ਮਾਣ।
੧੯ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਹੇ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦੇ ਮਾਣ!
੨੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਂ।
੨੧ ਦਾਤ।
੨੨ ਪੈਰ।
੨੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਚਲਾਵਾਂ। ਪੈਰ ਚਲਾਵਾਂ ਤੇਰੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ।
੨੪ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਾਂ।
੨੫ ਹੋਵੇ।
੨੬ ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਕਈ ਲੱਖਾਂ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪ੍ਰਤਾਪੀ-ਮਨੁੱਖ ਤੇਰੇ ਇਕ ਰੋਮ (ਵਾਲ) ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ। ਪਿਰੀਏ= ਹੇ ਪਿਆਰੇ!
੨੭ ਤੇਰੀਆਂ।
੨੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ। ਸਭੇ ਸਈਆਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਨ।
੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਇੱਕ।
੩੦ ਰਤਾ। ਇਕ ਰਤਾ ਕੁ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖ ਅਤੇ ਦੀਦਾਰ ਦਿਹ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਵੀ ਅਨੰਦ ਲਵਾਂ।
੩੧ ਜਿਸ ਦੇ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਮਨ ਧੀਰਜ ਪਕੜਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਪਾਪ।
੩੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਣ। ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੩੫ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਜੋ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਸੀ; ਉਹੋ ਮਿਲਿਆ।
੩੬ ਗੱਲਾਂ।
੩੭ ਥੋਥੀਆਂ, ਨਿਕੰਮੀਆਂ।
੩੮ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ) ਹੈ।
੩੯ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ।
੪੦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।
੪੧ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ (ਨਾਮ ਤੋਂ)।
੪੨ ਹਉਮੈ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ।
੪੩ ਉਤਰਦੇ ਹਨ, ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਜ਼ੀਏ ਸਹੇੜਨ ਵਾਲੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਨਰਕਾਂ-ਸੁਰਗਾਂ ਵਿੱਚ (ਭਾਵ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ) ਪੈਂਦੇ ਹਨ।
੪੪ ਨਿਰਨੇ ਕਰਦਿਆਂ।
੪੫ ਅਸਲੀਅਤ।

* ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗਣੀ ਲਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਬਹੁਤ ਵਰਤੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਸਾਈਂ, ਤਹਿੰਜੀ, ਦੂਜਾਣੇ, ਵਾਢੀਆ, ਮਹਿੰਜਾ, ਮੂ, ਜੁਲਾਈਂ, ਥੀਵੇ, ਤਊ, ਮੰਝੁ, ਹਿਕ, ਜੈਂ ਵੰਞਨਿ।

† ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ, ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅੱਗੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਤਾਂਘ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਹੋ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਮੋਹ, ਬਾਦ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖੁ ਨਾਹਿ ਸਰਪਰ[੧] ਹਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਅਨੇਕ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਵਾਦਿ[੨] ਜੋਨੀ ਭਰਮਤੇ ॥ ੫ ॥ ਜਿਨ੍ਹ ਕਉ ਭਏ ਦਇਆਲ ਤਿਨ੍ਹ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਤਿਨ੍ਹੀ ਜਨੀ ਜਪਿ ਲਇਆ ॥ ੬ ॥ [੩]ਖੋਜਹਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਬਹੁਤੁ ਅਨੰਤ ਕੇ ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਏ ਆਪਿ ਨੇੜਾ ਤਿਸੁ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਵਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਦਾਤਾਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਨਾਨਕ ਚਾਉ ਏਹੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੧੬ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਕੁਚਜੀ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੰਞੁ[੪] ਕੁਚਜੀ ਅੰਮਾਵਣਿ[੫] ਡੋਸੜੇ[੬] ਹਉ ਕਿਉ[੭] ਸਹੁ ਰਾਵਣਿ[੮] ਜਾਉ ਜੀਉ ॥ [੯]ਇਕ ਦੂ ਇਕਿ ਚੜੰਦੀਆ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਖੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ [੧੦]ਸੇ ਅੰਬੀ ਛਾਵੜੀਏਹਿ ਜੀਉ ॥ ਸੇ ਗੁਣ ਮੰਞੁ[੪] ਨ ਆਵਨੀ ਹਉ ਕੈ[੧੧] ਜੀ ਦੋਸ ਧਰੇਉ ਜੀਉ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਵਿਥਰਾ[੧੨] ਹਉ ਕਿਆ ਕਿਆ ਘਿਨਾ[੧੩] ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ ॥ ਇਕਤੁ ਟੋਲਿ[੧੪] ਨ ਅੰਬੜਾ ਹਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਤੇਰੈ ਜਾਉ ਜੀਉ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ[੧੫] ਰੰਗੁਲਾ[੧੬] ਮੋਤੀ ਤੈ ਮਾਣਿਕੁ[੧੭] ਜੀਉ ॥ ਸੇ ਵਸਤੂ ਸਹਿ[੧੮] ਦਿਤੀਆ ਮੈ ਤਿਨ੍ਹ ਸਿਉ ਲਾਇਆ ਚਿਤੁ ਜੀਉ ॥ ਮੰਦਰ ਮਿਟੀ ਸੰਦੜੇ[੧੯] ਪਥਰ ਕੀਤੇ ਰਾਸਿ[੨੦] ਜੀਉ ॥ [੨੧]ਹਉ ਏਨੀ ਟੋਲੀ ਭੁਲੀਅਸੁ ਤਿਸੁ ਕੰਤ ਨ ਬੈਠੀ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਅੰਬਰਿ[੨੨] ਕੂੰਜਾ ਕੁਰਲੀਆ ਬਗ ਬਹਿਠੇ[੨੩] ਆਇ ਜੀਉ ॥ ਸਾਧਨ[੨੪] ਚਲੀ ਸਾਹੁਰੈ[੨੫] [੨੬]ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਦੇਸੀ ਅਗੈ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸੁਤੀ[੨੭] ਸੁਤੀ ਝਾਲੁ[੨੮] ਥੀਆ[੨੯] ਭੁਲੀ ਵਾਟੜੀਆਸੁ[੩੦] ਜੀਉ ॥ ਤੈ ਸਹ ਨਾਲਹੁ ਮੁਤੀਅਸੁ[੩੧] ਦੁਖਾ ਕੂੰ ਧਰੀਆਸੁ[੩੨] ਜੀਉ ॥ ਤੁਧੁ ਗੁਣ ਮੈ ਸਭਿ ਅਵਗਣਾ ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਸਭਿ ਰਾਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਮੈ ਡੋਹਾਗਣਿ[੩੩] ਕਾਈ ਰਾਤਿ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਸੁਚਜੀ ॥ [੩੪]ਜਾ ਤੂ ਤਾ ਮੈ ਸਭੁ ਕੋ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਤੁਧੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਸੁਖਿ ਵਸਾ [੩੫]ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥ [੩੬]ਭਾਣੈ ਤਖਤਿ ਵਡਾਈਆ ਭਾਣੈ ਭੀਖ ਉਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ [੩੭]ਭਾਣੈ ਥਲ ਸਿਰਿ ਸਰੁ ਵਹੈ ਕਮਲੁ ਫੁਲੈ ਆਕਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਭਵਜਲੁ[੩੮] ਲੰਘੀਐ [੩੯]ਭਾਣੈ ਮੰਝਿ ਭਰੀਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਸੋ ਸਹੁ ਰੰਗੁਲਾ[੪੦] ਸਿਫਤਿ ਰਤਾ ਗੁਣਤਾਸਿ[੪੧] ਜੀਉ ॥ ਭਾਣੈ ਸਹੁ ਭੀਹਾਵਲਾ[੪੨] ਹਉ ਆਵਣਿ ਜਾਣਿ ਮੁਈਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਤੂ ਸਹੁ ਅਗਮੁ ਅਤੋਲਵਾ[੪੩] [੪੪]ਹਉ ਕਹਿ ਕਹਿ ਢਹਿ ਪਈਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣੀ ਮੈ ਦਰਸਨ ਭੂਖ ਪਿਆਸਿ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ

੧ ਜ਼ਰੂਰ। ੨ ਫ਼ਜ਼ੂਲ; ਬੇਅਰਥ।
੩ ਉਸ ਨੂੰ ਖੋਜਦੇ ਹਨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ, ਬੇਗਿਣਤ, ਬਹੁਤ, ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਕਈ। ਕੇ= ਕਈ। ਜਿਵੇਂ 'ਤਿਥੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ' (ਜਪੁ)।
੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਂ।
੫ [ਅ-ਮਾਵਣਿ] ਜੋ ਸਮਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਬਹੁਤ।
੬ ਦੋਸ਼। ੭ ਕਿਵੇਂ ?
੮ ਮਾਣਨ, ਭੋਗਣ।
੯ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਨ; ਮੈਂ ਨਿਕੰਮੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ?
੧੦ ਓਹ ਅੰਬਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਥੱਲੇ, ਭਾਵ ਸੁਖੀ ਹਨ।
੧੧ ਕਿਸ ਤੋਂ? ਕਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਵਾਂ? ਭਾਵ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਗੁਣਹੀਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।
੧੨ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਾਂ।
੧੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲਵਾਂ।
੧੪ ਖ਼ੂਬੀ ਤਕ, ਵਡਿਆਈ ਤਕ। ਤੇਰੀ ਇਕ ਵਡਿਆਈ ਤੀਕ ਵੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜ ਸਕਦੀ (ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ)।
੧੫ ਚਾਂਦੀ। ੧੬ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੧੭ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਰਤਨ, ਲਾਲ।
੧੮ ਪਤੀ ਨੇ ਭਾਵ 'ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ' (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬)।
੧੯ ਦੇ।
੨੦ ਸਜਾਏ ਹੋਏ (ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ)।
੨੧ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਭੁੱਲੀ ਰਹੀ।
੨੨ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ। ਭਾਵ ਸਿਰ ਵਿੱਚ, ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿੱਚ। ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਕੂੰਜਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਿਰ ਭਾਂ-ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਗਲੇ (ਚਿੱਟੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ) ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ।
੨੩ ਬੈਠੇ। ੨੪ ਇਸਤ੍ਰੀ।
੨੫ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵੱਲ।
੨੬ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਕੀ ਦੱਸੇਗੀ? ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।
੨੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ।
੨੮ ਝਲਾਂਘਾ, ਸਵੇਰ (ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਮੁੱਕ ਗਈ)।
੨੯ ਹੋ ਗਿਆ। ੩੦ ਰਸਤਾ (ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦਾ)।
੩੧ ਵਿਛੁੜ ਗਈ।
੩੨ ਧਰਿਆ, ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ (ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ)।
੩੩ ਅਭਾਗਣ ਨੂੰ (ਜੋ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ)। ਸੋਹਾਗਣਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ (ਹੇ ਪਤੀ!) ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਅਭਾਗਣ (ਮਨਮੁਖ) ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਰਾਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਦੇਖੋ, ਪੰਨਾ ੭੬੦, ਨੋਟ ੩੪।
੩੪ ਜੇ ਤੂੰ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ।
੩੫ ਤੂੰ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇਂ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ (ਵਡਿਆਈ) ਹੈ।
੩੬ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦੇਵੇਂ ਤੇ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਾਂ। ਉਦਾਸਿ= ਉਦਾਸ ਵਿੱਚ, ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ।
੩੭ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਥਲ (ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ) ਉੱਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਹਿ ਤੁਰੇ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਖਿੜ ਪਵੇ। 'ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾਂ ਥਲਿ ਸਿਰਿ ਸਰਿਆ' (ਭੈਰਉ ਮ: ੫)। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਜੇ ਰੱਬ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸੁੱਕੇ ਭਗਤਿ-ਹੀਣ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲ ਪਵੇ।
੩੮ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੩੯ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਰੀਕੇ ਡੁੱਬ ਜਾਈਦਾ ਹੈ (ਜਹਾਜ਼ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੪੦ ਅਨੰਦ ਚੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗੀਲਾ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਤੇਰੀ-ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ੪੧ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ (ਭੰਡਾਰ)।
੪੨ ਡਰਾਉਣਾ (ਰੰਗੀਲਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ)। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਡਰਾਉਣਾ ਹੋ ਦਿਸਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕੱਢਦਿਆਂ ਮਰ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।
੪੩ ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਾ ਜਾਏ, ਭਾਰਾ।
੪੪ ਤੈਨੂੰ ਕਥਦੀ ਕਥਦੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬਿਹਬਲਤਾ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ।

* ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਪਤੀ-ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲ ਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਪਤੀ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾਮ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੂਰ ਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਣ ਹੋਇਆ)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਸੁਚਜੀ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠਾਂ ਹਰੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ, ਇਕ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰਲੇਖ 'ਗੁਣਵੰਤੀ' ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਣਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਖ਼ਾਸ-ਖ਼ਾਸ ਲਫ਼ਜ਼ ਇਹ ਹਨ: ਮੰਞੁ, ਡੋਸੜੇ, ਘਿਨਾ; ਭੁਲੀਅਸੁ, ਬਹਿਠੇ, ਥੀਆ, ਕੂੰ, ਡੋਹਾਗਣਿ, ਕਾਈ, ਤੈ ਕੂੰ, ਡੇਵਸਾ। ਲਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ 'ੜ' ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ।

ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥
ਗੁਣਵੰਤੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰ ਸਿਖੜਾ[੧] ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ[੨]
ਜੀਉ ॥ ਆਖਾ ਬਿਰਥਾ[੩] ਜੀਅ ਕੀ ਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਦੇਹਿ ਮਿਲਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸੋਈ
ਦਸਿ ਉਪਦੇਸੜਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਅਨਤ[੪] ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੈ ਕੂੰ
ਡੇਵਸਾ[੫] ਮੈ ਮਾਰਗੁ[੬] ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ ਜੀਉ ॥ ਹਉ ਆਇਆ ਦੂਰਹੁ ਚਲਿ
ਕੈ ਮੈ ਤਕੀ[੭] ਤਉ ਸਰਣਾਇ ਜੀਉ ॥ ਮੈ ਆਸਾ ਰਖੀ ਚਿਤਿ ਮਹਿ ਮੇਰਾ ਸਭੋ
ਦੁਖੁ ਗਵਾਇ ਜੀਉ ॥ [੮]ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਚਲੇ ਭਾਈਅੜੇ ਗੁਰੁ ਕਹੈ ਸੁ ਕਾਰ
ਕਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ਤਿਆਗੇਂ ਮਨ ਕੀ ਮਤੜੀ[੯] ਵਿਸਾਰੇਂ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ ॥
ਇਉ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਾਵੜਾ[੧੦] [੧੧]ਨਹ ਲਗੈ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ ॥ ਹਉ
ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਉ[੧੨] ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ
ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਕੀਆ ਪਸਾਉ[੧੩] ਜੀਉ ॥ [੧੪]ਮੈ ਬਹੁੜਿ ਨ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖੜੀ ਹਉ [੧੫]ਰਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਇ ਜੀਉ ॥ ਜੋ [੧੬]ਗੁਰ ਦੀਸੈ
ਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧* ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ [੧੭]ਮੈ ਮਤ ਪੇਈਅੜੈ ਘਰਿ ਪਾਹੁਣੀ [੧੮]ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਮੈਲੀ ਅਵਗਣਿ ਚਿਤਿ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗੁਣ ਨ ਸਮਾਵਨੀ[੧੯] ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
[੨੦]ਗੁਣ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀ ਜੋਬਨੁ ਬਾਦਿ[੨੧] ਗਵਾਇਆ ॥
ਵਰੁ[੨੨] ਘਰੁ ਦਰੁ ਦਰਸਨੁ ਨਹੀ ਜਾਤਾ ਪਿਰ ਕਾ ਸਹਜੁ[੨੩] ਨ ਭਾਇਆ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਛਿ ਨ ਮਾਰਗਿ ਚਾਲੀ [੨੪]ਸੂਤੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਨਾਨਕ
[੨੫]ਬਾਲਤਣਿ ਰਾਡੇਪਾ ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਧਨ[੨੬] ਕੁਮਲਾਣੀ ॥ ੧ ॥ [੨੭]ਬਾਬਾ ਮੈ
ਵਰੁ ਦੇਹਿ ਮੈ ਹਰਿ ਵਰੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ
ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਕੀ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੨੮]ਤ੍ਰਿਭਵਣ
ਕੰਤੁ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣਿ ਅਵਗਣਵੰਤੀ ਦੂਰੇ ॥ ਜੈਸੀ ਆਸਾ ਤੈਸੀ ਮਨਸਾ[੨੯]
ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਨਾਰਿ ਸੁ ਸਰਬ[੩੦] ਸੁਹਾਗਣਿ ਰਾਂਡ
ਨ ਮੈਲੈ ਵੇਸੇ ॥ ਨਾਨਕ ਮੈ ਵਰੁ ਸਾਚਾ ਭਾਵੈ [੩੧]ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਤੈਸੇ ॥ ੨ ॥ ਬਾਬਾ [੩੨]ਲਗਨੁ ਗਣਾਇ ਹੰ ਭੀ ਵੰਞਾ ਸਾਹੁਰੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
[੩੩]ਸਾਹਾ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਇ ਸੋ ਨ ਟਲੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਕਿਰਤੁ[੩੪] ਪਇਆ ਕਰਤੈ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ਮੇਟਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ॥ ਜਾਞੀ[੩੫]
ਨਾਉ ਨਰਹ[੩੬] ਨਿਹਕੇਵਲੁ[੩੭] ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਤਿਹੁ ਲੋਈ ॥ [੩੮]ਮਾਇ ਨਿਰਾਸੀ
ਰੋਇ ਵਿਛੁੰਨੀ [੩੯]ਬਾਲੀ ਬਾਲੈ ਹੇਤੇ ॥ ਨਾਨਕ [੪੦]ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਸੁਖ ਮਹਲੀ

੧ ਸਿੱਖ।
੨ ਪੈਰੀਂ, ਚਰਨੀਂ।
੩ [ਸੰ. ਵ੍ਯਥਾ] ਦੁੱਖ, ਪੀੜ। ਜੀਅ (ਦਿਲ) ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਹਾਲ।
੪ ਹੋਰਥੈ; ਹੋਰ ਪਾਸੇ।
੫ ਦੇਵਾਂਗਾ। ੬ ਰਸਤਾ।
੭ ਦੇਖੀ; ਢੂੰਢੀ (ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ)।
੮ ਹੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਭਰਾ! ਜੋ ਗੁਰੂ ਆਖੇ ਤੂੰ ਉਹੋ ਕੰਮ ਕਰ।
੯ ਮੱਤ। ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ (ਆਪ-ਹੁਦਰਾ-ਪਣ) ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿਸਾਰ ਦੇਹ।
੧੦ ਦਰਸ਼ਨ।
੧੧ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ।
੧੨ ਹੁਕਮੋਂ, (ਮਾਲਕ ਦੇ) ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ।
੧੩ ਮਿਹਰ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।
੧੪ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਤ੍ਰੇਹ ਜਾਂ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।
੧੫ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਗਿਆ ਹਾਂ (ਪੀਣ ਤੋਂ ਜੋ ਰਜੇਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਤ੍ਰਿਪਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾ ਕੇ ਜੋ ਰੱਜੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਅਘਾਉਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਦਿਸੇ।
੧੭ [ਅ. ਮੈ=ਸ਼ਰਾਬ] ਆਪੇ ਦੇ ਮਦ ਵਿੱਚ ਮਸਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੫੯; ਨੋਟ ੬, ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੬੬੫. ਨੋਟ ੨੩ ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਮਦ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹਾਂ; (ਮੈਂ ਗਾਫ਼ਲ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ) ਮੈਂ ਇਸ ਪੇਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ (ਲੋਕ ਵਿੱਚ) ਪ੍ਰਾਹੁਣੀ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਓੜਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਹੁਰੇ (ਪ੍ਰਲੋਕ) ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ।
੧੮ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ ਰਾਮ ਤੋਂ।
੧੯ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ। ੨੦ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸੂਝ।
੨੧ ਫ਼ਜ਼ੂਲ, ਬਿਅਰਥ।
੨੨ ਪਤਾ। ਨਾ ਪਤੀ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਘਰ-ਬਾਰ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ।
੨੩ ਸੁਭਾਵ, ਮਰਜ਼ੀ।
੨੪ ਸੁੱਤਿਆਂ ਹੀ ਉਮਰ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ।
੨੫ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੰਡੀ ਹੋ ਗਈ।
੨੬ ਇਸਤਰੀ।
੨੭ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਿਤਾ! ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਕਰਾ ਦਿਓ; ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਹੀ ਪਤੀ ਵਜੋਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ, ਮੈਂ ਉਸ ਰਾਮ ਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਚਹੁੰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਤਿਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਤ੍ਰੈ-ਲੋਕੀ ਦਾ ਕੰਤ (ਮਾਲਕ) ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਔਗੁਣਹਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਇਰਾਦਾ। ਆਪਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਇਰਾਦੇ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਭਰਪੂਰ ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਸਭ ਸਮੇਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੩੧ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵੈਸਾ ਹੀ (ਇਕ-ਸਮਾਨ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾਅ, ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭੀ ਸਾਹੁਰੇ ਜਾਵਾਂ।
੩੩ ਸਾਹਾ ਤਾਂ ਉਹੋ ਹੈ, ਜੋ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਟਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
੩੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੩੫ ਜੰਞ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਲਾੜਾ। ਲਾੜਾ ਮੇਰਾ ਉਹ ਹਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਨਰਹਨਿਹਕੇਵਲ' ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸਰੇ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੬ ਨਰਾਂ ਤੋਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ।
੩੭ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਤੰਤਰ।
੩੮ ਮਾਇਆ, ਇਸ ਈਸ਼੍ਵਰ ਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਮੇਲ 'ਤੇ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਗਿਆ ਹੈ।
੩੯ ਕੁੜੀ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਜੀਵ ਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਮੁੰਡਾ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੪੦ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਖੀ ਵਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੀ ਹੈ।

* ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਨਿਖਸਮੀ ਜਿਹੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ। ਦੂਜੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਵਰ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਰ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਪਸੰਦ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਾ ਕਢਾਅ ਕੇ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ 'ਤੇ ਰੋਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਸੁਖ-ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਏਡੀ ਦੂਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਤੀ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੰਤ ਉਹ ਪਤੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਪ੍ਰਭੁ ਚੇਤੇ ॥ ੩ ॥ [1]ਬਾਬੁਲਿ ਦਿਤੜੀ ਦੂਰਿ ਨਾ ਆਵੈ ਘਰਿ ਪੇਈਐ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [2]ਰਹਸੀ ਵੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ਪਿਰਿ ਰਾਵੀ ਘਰਿ ਸੋਹੀਐ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [3]ਸਾਚੇ ਪਿਰ ਲੋੜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜੋੜੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਪਰਧਾਨੇ ॥ [4]ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲਾ ਥਾਨਿ ਸੁਹੇਲਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਰ ਗਿਆਨੇ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਪਲੈ ਸਚੁ ਬੋਲੈ ਪਿਰ ਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਛੁੜਿ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ [5]ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਕਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤੁ* ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ[6] ਆਏ ॥ ਸਾਚੈ[7] ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਹਜਿ[8] ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ [9]ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[10] ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਏ ॥ [11]ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ੧ ॥ ਆਵਹੁ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਮੰਗਲ[12] ਗਾਵਹੁ ਨਾਰੇ[13] ॥ ਸਚੁ ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਹੁ ਸੋਹਿਲੜਾ[14] ਜੁਗ ਚਾਰੇ ॥ ਅਪਨੈ ਘਰਿ[15] ਆਇਆ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ ਕਾਰਜ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਗਿਆਨ ਮਹਾ ਰਸੁ ਨੇਤ੍ਰੀ ਅੰਜਨੁ[16] ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਸਖੀ ਮਿਲਹੁ ਰਸਿ[17] ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਹੁ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨੁ[18] ਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਿੰਨਾ[19] ॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਤੰਨਾ[20] ॥ ਅੰਤਰਿ ਰਤਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੇਰੈ [21]ਪਰਮ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰੋ ॥ [22]ਜੰਤ ਭੇਖ ਤੂ ਸਫਲਿਓ ਦਾਤਾ [23]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਦੇਵਣਹਾਰੋ ॥ ਤੂ ਜਾਨੁ[24] ਗਿਆਨੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[25] ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ[26] ਕੀਨਾ ॥ ਸੁਨਹੁ ਸਖੀ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿਆ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ[27] ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਾਚਾ ਖੇਲੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ ॥ ਸਚੁ ਖੇਲੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ [28]ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਕਉਣੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਸਿਆਣੇ ਕੇਤੇ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਵਣੁ ਕਹਾਏ[29] ॥ [30]ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ ਗੁਰਿ ਠਾਏ[31] ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਗਣ ਸਬਦਿ[32] ਜਲਾਏ ਗੁਣ ਸੰਗਮਿ[33] ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਆਵਹੁ ਸਜਣਾ[34] ਹਉ ਦੇਖਾ ਦਰਸਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ[35] ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਕੇਵਲ[36] ਜਨਮ ਮਰਣ

੧ ਗੁਰੂ-ਬਾਪ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਦੂਰ (ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ) ਸਾਹੁਰੇ ਘੱਲੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁੜ ਪੇਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਭਾਵ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

੨ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਿਆ ਤੇ ਉਹ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

੩ ਸੱਚੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਕਮਾਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਸਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ।

੪ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਖਦਾਈ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਗੁਣਵੰਤੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ ਹੈ।

੬ ਮਿੱਤਰ ਲੋਕ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ।

੭ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੇ।

੮ ਨਿਰੋਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੨੮, ਨੋਟ ੯। ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।

੯ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।

੧੦ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।

੧੧ ਪੰਜ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ (ਤਾਰ, ਚੰਮ, ਧਾਤ, ਘੜੇ, ਫੂਕ ਵਾਲੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੇ)। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਭਾਵ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਐਸਾ ਵੱਜਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਦ-ਰਸ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।

੧੩ ਹੇ ਨਾਰੀਓ, ਹੇ ਸਤ-ਸੰਗੀਓ!

੧੪ ਜਸ, ਵਡਿਆਈ।

੧੫ ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆ ਵਸਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੬ ਸੁਰਮਾ। ਇਸ ਸੁਰਮੇ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

੧੭ ਸੁਆਦ ਨਾਲ।

੧੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਸੱਜਣ।

੧੯ ਭਿੱਜਿਆ।

੨੦ ਰਤਨ (ਪ੍ਰੇਮ-ਰੂਪ)।

੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੨੨ ਜੀਵ ਭਿਖਾਰੀ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਫਲ ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੪੩, ਨੋਟ ੭।

੨੩ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ।

੨੪ ਸੁਜਾਣ, ਸਿਆਣਾ। ਦੇਖੋ 'ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਨੁ' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੧, ੭੯੫) ਹੋਰ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੪੯, ਨੋਟ ੧੮।

੨੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੨੬ ਰਚਨਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

੨੭ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ। ਹੇ ਹਰੀ! ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਤਮ ਰਾਮ ਹੋ।

੨੮ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ।

੨੯ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖਵਾਵੇ।

੩੦ ਮੌਤ ਤੇ (ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਜਨਮ। ਜਨਮ-ਮਰਨ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ; ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖੋ 'ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧- ਪੰਨਾ ੧੦੨੧)।

੩੧ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ।

੩੨ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੩੩ ਮੇਲ। ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਕਾਰਨ।

੩੪ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!

੩੫ ਬਹੁਤਾ।

੩੬ ਅਸੰਗ, ਨਿਰਲੇਪ, ਆਜ਼ਾਦ।

* ਇਸ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸੰਗਤ ਬਣੀ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੇਲ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਹਰੀ-ਜਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਸਜਨ ਆ ਵਸਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।

† ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉੱਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਖੁ ਨਾਸਾ ॥ ਸਗਲੀ ਜੋਤਿ ਜਾਤਾ[੧] ਤੂ ਸੋਈ [੨]ਮਿਲਿਆ ਭਾਇ ਸੁਭਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਜਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ [੩]ਸਾਚਿ ਮਿਲੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ੧ ॥ [੪]ਘਰਿ
ਆਇਅੜੇ ਸਾਜਨਾ ਤਾ ਧਨ[੫] ਖਰੀ[੬] ਸਰਸੀ[੭] ਰਾਮ ॥ [੮]ਹਰਿ ਮੋਹਿਅੜੀ ਸਾਚ
ਸਬਦਿ ਠਾਕੁਰ ਦੇਖਿ ਰਹੰਸੀ[੯] ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਸੰਗਿ ਰਹੰਸੀ ਖਰੀ ਸਰਸੀ ਜਾ
ਰਾਵੀ[੧੦] ਰੰਗਿ ਰਾਤੈ ॥ ਅਵਗਣ ਮਾਰਿ ਗੁਣੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ[੧੧] ਪੂਰੈ ਪੁਰਖਿ
ਬਿਧਾਤੈ ॥ ਤਸਕਰ[੧੨] ਮਾਰਿ ਵਸੀ ਪੰਚਾਇਣਿ[੧੩] ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ[੧੪] ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲਹਿ ਪਿਆਰੇ[੧੫] ॥ ੨ ॥ ਵਰੁ
ਪਾਇਅੜਾ ਬਾਲੜੀਏ ਆਸਾ ਮਨਸਾ[੧੬] ਪੂਰੀ ਰਾਮ ॥ [੧੭]ਪਿਰਿ ਰਾਵਿਅੜੀ
ਸਬਦਿ ਰਲੀ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਹ ਦੂਰੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਸੋਈ ਤਿਸ ਕੀ ਨਾਰਿ ਸਬਾਈ[੧੮] ॥ ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪੇ ਰਾਵੇ [੧੯]ਜਿਉ ਤਿਸ
ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਅਮਰ ਅਡੋਲੁ ਅਮੋਲੁ ਅਪਾਰਾ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ॥
ਨਾਨਕ [੨੦]ਆਪੇ ਜੋਗ ਸਜੋਗੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਪਿਰੁ
ਉਚੜੀਐ[੨੧] ਮਾੜੜੀਐ[੨੨] [੨੩]ਤਿਹੁ ਲੋਆ ਸਿਰਤਾਜਾ ਰਾਮ ॥ ਹਉ [੨੪]ਬਿਸਮ
ਭਈ ਦੇਖਿ ਗੁਣਾ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਅਗਾਜਾ[੨੫] ਰਾਮ ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੀ ਕਰਣੀ
ਸਾਰੀ[੨੬] ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨੀਸਾਣੋ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਖੋਟੇ ਨਹੀ ਠਾਹਰ[੨੭] ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ
ਪਰਵਾਣੋ[੨੮] ॥ ਪਤਿ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਪੂਰਾ ਪਰਵਾਨਾ[੨੯] ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਸੀ ॥
ਨਾਨਕ [੩੦]ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ [੩੧]ਪ੍ਰਭ ਜੈਸੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੪ ॥

*ਜਿਨਿ ਕੀਆ[੩੨] ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ[੩੩] ਜਗੁ ਧੰਧੜੈ[੩੪] ਲਾਇਆ ॥ [੩੫]ਦਾਨਿ
ਤੇਰੈ ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਤਨਿ [੩੬]ਚੰਦੁ ਦੀਪਾਇਆ ॥ ਚੰਦੋ ਦੀਪਾਇਆ ਦਾਨਿ
ਹਰਿ ਕੈ ਦੁਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਉਠਿ ਗਇਆ ॥ ਗੁਣ ਜੰਞ ਲਾੜੇ[੩੭] ਨਾਲਿ ਸੋਹੈ
[੩੮]ਪਰਖਿ ਮੋਹਣੀਐ ਲਇਆ ॥ ਵੀਵਾਹੁ ਹੋਆ ਸੋਭ ਸੇਤੀ [੩੯]ਪੰਚ ਸਬਦੀ
ਆਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਗੁ ਧੰਧੜੈ ਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥
ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਮੀਤਾ ਅਵਰੀਤਾ[੪੦] ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ [੪੧]ਜਿਨ ਸਿਉ
ਗਾਡਿਆ ਮਨੁ ਲੀਅੜਾ ਦੀਤਾ ॥ ਲੀਆ ਤ ਦੀਆ ਮਾਨੁ[੪੨] ਜਿਨ੍ਹ
ਸਿਉ ਸੇ ਸਜਨ ਕਿਉ ਵੀਸਰਹਿ ॥ ਜਿਨ੍ਹ [੪੩]ਦਿਸਿ ਆਇਆ ਹੋਹਿ ਰਲੀਆ
[੪੪]ਜੀਅ ਸੇਤੀ ਗਹਿ[੪੫] ਰਹਹਿ ॥ ਸਗਲ ਗੁਣ ਅਵਗਣੁ ਨ ਕੋਈ
ਹੋਹਿ [੪੬]ਨੀਤਾ ਨੀਤਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਾਜਨਾ ਮੀਤਾ ਅਵਰੀਤਾ ॥ ੨ ॥
ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ[੪੭] ਕਢਿ ਵਾਸੁ[੪੮] ਲਈਜੈ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨ੍ਹਿ

੧ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਜੋਤ ਤੋਂ ਤੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।

੨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆਂ, ਭਾਵ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤਿਆਂ, ਉਹ ਹਰੀ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਦੇ ਆਵਣ ਨਾਲ।

੫ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੬ ਬਹੁਤ।

੭ ਰਸ-ਸਹਿਤ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੮ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੇ ਮੋਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠਾਕਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੯ ਹਰਸ਼ਵੰਤ ਹੋਈ, ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ, ਖੁਸ਼ ਹੋਈ।

੧੦ ਮਾਣੀ। ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਾਣੀ।

੧੧ ਛੱਤਿਆ। ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਤਿਆ। ਬਿਧਾਤੈ=ਵਿਧਾਤ੍ਰੀ ਨੇ (ਸਿਰਜਣਹਾਰ) ਨੇ।

੧੨ ਚੋਰ, ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ।

੧੩ ['ਪੰਚ' ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ] ਪੰਚੈਣ, ਪ੍ਰਧਾਨ। ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ ਮਾਰ ਕੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਤਲੇ ਛੰਤ ਘਰੁ ੧ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਰ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ 'ਮਤਿ-ਪੂਰੀ ਪਰਧਾਨੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਅੰਕ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ 'ਠਾਕੁਰ ਦੇਖਿ ਰਹੰਸੀ' ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ 'ਰਹਸੀ ਵੇਖਿ ਹਦੂਰਿ' ਹੈ, ਆਦਿ।

੧੪ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ। ੧੫ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।

੧੬ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ।

੧੭ ਹਰੀ-ਪਿਰ ਨੇ ਮਾਣਿਆਂ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ; ਹੁਣ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੧੮ ਸਭ ਲੋਕਾਈ। ਭਾਵ ਸਭ ਭੁੱਲੀਆਂ ਭਟਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਮੋਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਐਨ ਮੁਤਾਬਕ ਹੈ।

੨੦ ਆਪ ਹੀ ਸੰਜੋਗ (ਮੇਲ ਦਾ ਮੌਕਾ) ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦ ਮਿਹਰ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਂਵਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੁੱਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹ ਦੱਸ ਕੇ ਆਖਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋੜਨਾ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਉਹ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ।

੨੧ ਉੱਚੀ।

੨੨ ਮਾੜੀ ਉਤੇ। ਹਰੀ ਉਚੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ।

੨੩ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਹੈ।

੨੪ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਅਤਿਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ।

੨੫ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੬੭, ਫੁੱਟ ਨੋਟ *।

੨੬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ੨੭ ਥਾਂ। ੨੮ ਮਨਜ਼ੂਰ।

੨੯ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਵਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਐਸਾ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮੁਕ ਗਿਆ ਹੈ।

੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

੩੧ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੩੨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ੩੩ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ।

੩੪ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ।

੩੫ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

੩੬ ਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੩੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਜੰਞ ਉਸ ਲਾੜੇ ਨਾਲ ਸੋਭਦੀ ਹੈ।

੩੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਿਆਸੂ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਰਖ ਕੇ ਚੁਣ ਲਿਆ ਹੈ।

੩੯ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੰਦ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਨੰਦ-ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿੱਚ (ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ) ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।

੪੦ [ਸੰ. ਅ-ਵ੍ਰਿਤ] ਆਵਰਣ, ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪੜਦਾ ਨਹੀਂ।

੪੧ ਮੇਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮਨ (ਦਿਲੀ ਭਾਵ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਦਿਲ ਮਿਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਿਲੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੪੨ ਮਨ।

੪੩ ਵੇਖਿਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਈਏ। ੪੪ ਦਿਲ ਨਾਲ।

੪੫ ਪਕੜ ਕੇ। ੪੬ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕ ਸਮਾਨ।

੪੭ ਡੱਬਾ ਸੁਗੰਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੪੮ ਖੁਸ਼ਬੋ।

* ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਞੀ ਗੁਣੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਦਾਤ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਕਈਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੨੪, ੧੦੧੦, ੧੦੬੩।

ਸਾਜਨਾ ਮਿਲਿ [੧]ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ ॥ ਸਾਝ ਕਰੀਜੈ [੨]ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ ਛੋਡਿ ਅਵਗਣ ਚਲੀਐ ॥ ਪਹਿਰੇ ਪਟੰਬਰ[੩] ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ[੪] ਆਪਣਾ ਪਿੜੁ[੫] ਮਲੀਐ ॥ ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੀਐ ਭਲਾ ਕਹੀਐ ਝੋਲਿ[੬] ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ਗੁਣਾ ਕਾ ਹੋਵੈ ਵਾਸੁਲਾ ਕਢਿ ਵਾਸੁ ਲਈਜੈ ॥ ੩ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ [੭]ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਖਣ ਤਾ ਕਉ ਜਾਈਐ ਜੇ ਭੂਲੜਾ[੮] ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਹੋਇ ਭੂਲਾ ਜਾਇ ਕਹੀਐ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਕਿਉ ਭੁਲੈ ॥ ਸੁਣੇ ਦੇਖੇ ਬਾਝੁ ਕਹਿਐ ਦਾਨੁ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਿਵੈ ॥ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਾਤਾ ਜਗਿ ਬਿਧਾਤਾ[੯] ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਹੋਰੁ ਕਰੇ ਨ ਕੋਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ[੧੦] ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ॥ [੧੧]ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਸਾਚ ਕੀ ਸਾਚਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ [੧੨]ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਆਵੈ ਸਾਚ ਭਾਵੈ ਸਾਚ ਕੀ ਮਤਿ ਕਿਉ ਟਲੈ ॥ ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਸੁਗਿਆਨੁ[੧੩] ਮਜਨੁ[੧੪] ਆਪਿ ਅਛਲਿਓ ਕਿਉ ਛਲੈ ॥ ਪਰਪੰਚ[੧੫] ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਥਾਕੇ[੧੬] ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਨ ਦੋਈ[੧੭] ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ੧ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਾਰਣੁ[੧੮] ਕੀਆ ॥ ਮੈਲੁ ਲਾਗੀ ਮਨਿ ਮੈਲਿਐ ਕਿਨੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ॥ ਮਥਿ[੧੯] ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਇਹੁ ਮਨੁ ਦੀਆ ਗੁਰ ਪਹਿ [੨੦]ਮੋਲੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ਆਪਨੜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਹਜਿ[੨੧] ਪਛਾਤਾ ਜਾ ਮਨੁ ਸਾਚੈ[੨੨] ਲਾਇਆ ॥ [੨੩]ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ ਕਿਉ[੨੪] ਮਿਲੈ ਹੋਇ ਪਰਾਇਆ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੨੫]ਆਇ ਗਇਆ ਕੀ ਨ ਆਇਓ ਕਿਉ ਆਵੈ ਜਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਰਾਤਾ ॥ ਸਾਹਿਬ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਸਚ ਕੀ ਬਾਤਾ[੨੬] ਜਿਨਿ ਬਿੰਬ[੨੭] ਕਾ ਕੋਟੁ ਉਸਾਰਿਆ ॥ [੨੮]ਪੰਚ ਭੂ ਨਾਇਕੋ ਆਪਿ ਸਿਰੰਦਾ ਜਿਨਿ ਸਚ ਕਾ ਪਿੰਡੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਹਮ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਤੂ ਸੁਣਿ ਪਿਆਰੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ[੨੯] ਸਾਚੀ ਮਤਿ ਹੋਈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਜਨੁ[੩੦] ਤੈਸਾ ਅੰਜੀਐ[੩੧] ਜੈਸਾ ਪਿਰ ਭਾਵੈ ॥ ਸਮਝੈ ਸੂਝੈ ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ ॥ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵੈ ਆਪੇ ਮਨੂਆ ਲੇਵਏ[੩੨] ॥ ਕਰਮ ਸੁਕਰਮ ਕਰਾਏ ਆਪੇ [੩੩]ਕੀਮਤਿ ਕਉਣ ਅਭੇਵਏ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ [੩੪]ਅੰਜਨੁ ਨਾਮੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਸੂਝੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਜਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥ ਸਾਜਨ[੩੫] ਹੋਵਨਿ ਆਪਣੇ ਕਿਉ ਪਰ ਘਰ ਜਾਹੀ ॥ [੩੬]ਸਾਜਨ ਰਾਤੇ ਸਚ ਕੇ ਸੰਗੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਾਜਨ ਕਰਹਿ ਰਲੀਆ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਬਾਇਆ[੩੭] ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਪੁੰਨ ਪੂਜਾ ਨਾਮੁ ਸਾਚਾ ਭਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਸਾਜੇ ਥਾਪਿ ਵੇਖੈ ਤਿਸੈ

੧ ਰਲ ਕੇ ਵਰਤੀਏ। ੨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ।
੩ ਪਟ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਭਾਵ ਸ਼ੁਧ ਜੀਵਨ।
੪ ਸਜ-ਧਜ (ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ)।
੫ ਖੇਡ ਦਾ ਮੈਦਾਨ। ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਦਾ ਅੱਡਾ ਕਾਇਮ ਕਰੀਏ; ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ 'ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਤੇ ਸਾਬਤ-ਕਦਮ ਰਹੀਏ।
੬ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਹਿਲਾ ਕੇ, ਤਾਕਿ ਪਾਣੀ ਉਤੇ ਜੋ ਬੂਰ ਜਾਂ ਕੱਖ ਆਏ ਹੋਣ ਹਟ ਜਾਣ; ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ।
੭ ਕਿਸ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੀਏ?
੮ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ।
੯ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਣ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ (ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ)।
੧੧ ਇਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੱਚਾ (ਅਸਲ) ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧। ਜਦ ਮਨ ਇਸ ਅਸਲ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੱਚ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੀ ਮਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟਲਦੀ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਕਦੇ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ।
੧੩ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ, ਚੰਗੀ ਫਿਲਾਸਫੀ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾਨ, ਚੰਗੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਪੁਰਬੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਛਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਉਹ ਆਪ ਅਛਲ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਪੁਰਬੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ।
੧੫ ਧੋਖੇ, ਛਲ। ੧੬ ਰਹਿ ਗਏ, ਮੁੱਕ ਗਏ।
੧੭ ਦ੍ਵੈਤ। ਹੁਣ ਨਾ ਕੂੜ, ਪਖੰਡ ਤੇ ਨਾ ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ੧੯ ਰਿਜ਼ਕ ਕੇ।
੨੦ ਮੁੱਲ ਪਵਾਇਆ।
੨੧ ਸਹਜੇ ਹੀ, ਸੁਤੇ ਹੀ।
੨੨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ।
੨੩ ਉਸ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਨੇ ਸੱਚੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਇਆ ਹੈ)।
੨੪ ਕਿਵੇਂ? ਉਸ ਨਾਲ ਪਰਾਏ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਆਂ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨੫ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਤੇ ਫਿਰ ਜੰਮਣ-ਮਰਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੨੬ ਗੱਲਾਂ (ਹਰੀ ਦੀਆਂ)।
੨੭ ਬੁਲਬੁਲਾ। ਵੀਰਜ ਦੇ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਟ ਉਸਾਰਿਆ ਹੈ।
੨੮ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਪ ਨਾਇਕ (ਮਾਲਕ) ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਨੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ।
੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ।
੩੦ ਸੁਰਮਾ। ੩੧ ਲਾਈਏ।
੩੨ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਵੱਲ।
੩੩ ਹਰੀ ਜੋ ਅਭੇਵ ਹੈ (ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ) ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕੌਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੩੪ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਜਨ (ਸੁਰਮਾ) ਉਸੇ ਤੋਂ ਸੁਝਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।
੩੫ ਸਤਸੰਗੀ ਜੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਪਰਾਏ ਮਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੂਹੇ, ਕਿਉਂ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰੀਏ?
੩੬ ਇਹ ਸਤਸੰਗੀ ਸੱਜਣ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੇ (ਸੰਗਿ)= ਸੰਗ ਵਿੱਚ, ਨਾਲ ਹੀ।
੩੭ ਸਾਰੇ। ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

* ਸੱਚੀ ਮੱਤ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਿਲ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉੱਤੇ ਰੀਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਧਨ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ (੧)। ਦਿਲ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ (੨)। ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭੀ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩)। ਤੇ ਕਰਮ ਭੀ ਉਹੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਵਣ (੪)। ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਢੂੰਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੀਰਥ, ਪੁੰਨ, ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਪਿਆਰਦੇ ਹਨ (੫)। ਪਰ ਜੇ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਮਰਾਹ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਣਾ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਤੇ ਚਾਉ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੬)। ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਗਾਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਬਿਗਾਨੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ (੭)। ਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜੇ ਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੮)। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੯)।

ਭਾਣਾ ਭਾਇਆ ॥ ਸਾਜਨ ਰਾਂਗਿ[੧] ਰੰਗੀਲੜੇ ਰੰਗੁ ਲਾਲੁ ਬਣਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਅੰਧਾ ਆਗੂ ਜੇ ਥੀਐ ਕਿਉ ਪਾਧਰੁ[੨] ਜਾਣੈ ॥ ਆਪਿ [੩]ਮੁਸੈ ਮਤਿ ਹੋਛੀਐ ਕਿਉ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਕਿਉ ਰਾਹਿ ਜਾਵੈ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ [੪]ਅੰਧ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਧਲੀ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਕਛੁ ਨ ਸੂਝੈ [੫]ਅੰਧੁ ਬੂਡੌ ਧੰਧਲੀ ॥ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਚਾਨਣੁ ਚਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਕਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਕਰ[੬] ਜੋੜਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ ਰਾਹੁ ਪਾਧਰੁ ਗੁਰੁ ਦਸੈ ॥ ੬ ॥ ਮਨੁ ਪਰਦੇਸੀ[੭] ਜੇ ਥੀਐ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਪਰਾਇਆ ॥ [੮]ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਖੋਲ੍ਉ ਗੰਠੜੀ ਦੂਖੀ ਭਰਿ ਆਇਆ ॥ ਦੂਖੀ ਭਰਿ ਆਇਆ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ[੯] ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ [੧੦]ਬਿਧਿ ਮੇਰੀਆ ॥ ਆਵਣੇ ਜਾਵਣੇ ਖਰੇ[੧੧] ਡਰਾਵਣੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਫੇਰੀਆ[੧੨] ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਊਣੇ[੧੩] ਝੂਣੇ[੧੪] ਨਾ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਪਰਦੇਸੀ ਜੇ ਥੀਐ ਸਭੁ ਦੇਸੁ ਪਰਾਇਆ ॥ ੭ ॥ [੧੫]ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਸੋ ਭਰਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ॥ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਕਰੇ ਸਚ ਸਬਦਿ ਪਤੀਣਾ[੧੬] ॥ ਸਬਦੇ ਪਤੀਜੈ [੧੭]ਅੰਕੁ ਭੀਜੈ ਸੁ ਮਹਲੁ ਮਹਲਾ ਅੰਤਰੇ[੧੮] ॥ [੧੯]ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਅੰਤਿ ਨਿਰੰਤਰੇ ॥ [੨੦]ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਸੁਹੇਲਾ ਬਾਜੰਤ ਅਨਹਦ[*] ਬੀਣਾ ॥ ਗੁਰ ਮਹਲੀ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਸੋ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ॥ ੮ ॥ ਕੀਤਾ[੨੧] ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਕੋਈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ ਨ ਭੁਲਏ ॥ [੨੨]ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਅਮੁਲਏ ॥ ਹੀਣਉ[੨੩] ਨੀਚੁ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ ਸਾਚੁ ਨ ਛੋਡਉ ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਦੇਵੈ ਮਤਿ ਸਾਈ ॥ ੯ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਸੁਖ ਸੋਹਿਲੜਾ[੨੪] ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ॥ [੨੫]ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ[੨੬] ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਅਪਣੇ ਵਿਟਹੁ[੨੭] ਜਿਨਿ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ ਜਾਪਹੁ[੨੮] ਸੁਖ ਫਲ ਹਰਿ ਜਨ ਪਾਵਹੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ਸੁਖ ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭੀਨੇ[੨੯] ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ[੩੦] ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਹਜੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ[੩੧] ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਤਿਨ ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ਅੰਦਰਹੁ [੩੨]ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜੀ ਖੋਈ[੩੩]

੧ ਰੰਗ ਵਿੱਚ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ।
੨ ਰਸਤਾ।
੩ ਲੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੋਛੀ ਮੱਤ ਦੇ ਕਾਰਣ।
੪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਮੱਤ ਭੀ ਅੰਨ੍ਹੀ (ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੫ ਅੰਨ੍ਹਾ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ (ਸੰਸਾਰਕ ਪਿਟਣਿਆਂ ਵਿੱਚ) ਡੁੱਬਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਹੱਥ।
੭ ਓਪਰਾ, ਬਿਗਾਨਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ)। ਜੇ ਮਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬਿਗਾਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਓਪਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਕਿਸ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੰਢੜੀ ਖੋਲ੍ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ?
੯ ਸਾਰਾ।
੧੦ ਮੇਰੀ ਦਸ਼ਾ, ਹਾਲਤ।
੧੧ ਬਹੁਤ।
੧੨ ਫਿਰਦਿਆਂ ਦੀ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕਢਦਿਆਂ ਦੀ।
੧੩ ਖਾਲੀ, ਸਖਣੇ।
੧੪ ਉਦਾਸ।
੧੫ ਗੁਰ-ਮਹਲ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੁਆਰਾ। ਜੋ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਉਸ ਸਭ ਥਾਈਂ ਭਰਪੂਰ, ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਪਤੀਜੇ, ਪਰਤੀਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।
੧੭ ਹਿਰਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਵੇ।
੧੮ ਅੰਦਰ ਹੀ। ਹਰੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਆਪ ਕਰਤਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਕ-ਰਸ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਜੀਵ ਦਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮੇਲ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਸੁਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ) ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵਜਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ, ਸੰਸਾਰ। 'ਦੁਨੀਆਂ ਨ ਸਾਲਾਹਿ ਜੋ ਮਰਿ ਵੰਞਸੀ' (ਸੂਹੀ ਮ: ੩, ਪੰਨਾ ੭੫੫)।
੨੨ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤੇਰੀ ਜੈ-ਜੈਕਾਰੁ (ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹ) ਕਰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ)।
੨੩ ਤੁੱਛ।
੨੪ ਗੀਤ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਗੀਤ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੫੯, ਨੋਟ ੨੭।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਹਰੀ ਰੂਪ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ।
੨੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਉਤੋਂ। ੨੮ ਜਪੋ।
੨੯ ਭਿੱਜ ਗਏ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ।
੩੦ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ।
੩੧ ਧੁਰੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੩੨ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਾਲੀ।
੩੩ ਦੂਰ ਹੋਈ।

* ਅਨਹਦ ਜਾਂ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ=ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਬਜਾਏ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਭਵ ਕਰੀਦਾ ਹੈ; ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸ਼ਕਲ।

† ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੇ ਲਾਭ ਦੱਸੇ ਹਨ: ਸੁਖ-ਫਲ, ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ, ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸਤਾਰਾ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਣਤਾ।

ਸੋ ਜਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗਾ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਮੇਰੈ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ ਅਨਦਿਨੁ[੧] ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸੁਣਿ ਮਨ ਭੀਨੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ੨ ॥ ਜੁਗ[੨] ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨਿਸਤਾਰਾ[੩] ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਉਪਜੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਸਹਜੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਕਿਲਵਿਖ[੪] ਸਭਿ ਗਵਾਏ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂ ਹਮਾਰਾ ॥ ਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਸਾਜਨ ਆਇ ਵੁਠੇ[੫] ਘਰ ਮਾਹੀ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਹੀ[੬] ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ[੭] ਫਿਰਿ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ ਆਏ ॥ ਦਹ ਦਿਸਿ[੮] ਪੂਜ[੯] ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ॥ ਸਾਜਨ ਆਇ ਵੁਠੇ ਘਰ ਮਾਹੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੩* ॥

ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖੈ[੧੦] ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਭਗਤੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੧] ਹੋਵੈ [੧੨]ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ॥ [੧੩]ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਸਚੀ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ[੧੪] ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਜਿਨੀ ਸਚੋ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੧੫]ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕੀ ਜਾਤਿ ਪਤਿ ਹੈ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੧੬] ਗਵਾਵਹਿ ਜਿਨ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਪਛਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਅਉਗਣ ਪਛਾਣੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ [੧੭]ਭੈ ਭਗਤਿ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੧੮]ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ ਸਦਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵੇਖਹਿ ਸਦਾ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਿ ਸਾਚੇ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਹਾਲੇ[੧੯] ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖ[੨੦] ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਜ[੨੧] ਵਿਗੋਈ[੨੨] ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ [੨੩]ਭਗਤਿ ਵਿਹੂਣਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਰਮਿਆ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਨਿਆ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ[੨੪] ਕਿਨੈ ਪਛਾਣਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੨ ਜਗਤ।
੩ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ (ਕਰਦਾ ਹੈ), ਤਾਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਪਾਪ।
੫ ਵਸੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਸੱਜਣ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਹੈ।
੬ ਰੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਪੀ ਕੇ ਰੱਜਣ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਅਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰੱਜਣ ਨੂੰ ਅਘਾਉਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ)।
੭ ਰੱਜਦੇ ਹਨ।
੮ ਦਸ ਤਰਫ਼, ਭਾਵ ਸਭਨੀਂ ਥਾਈਂ।
੯ ਪੂਜਾ।
੧੦ (ਪੈਜ) ਰਖਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੧੨ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਾੜ ਦੇਵੇ।
੧੩ ਓਹ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। 'ਗੁਰਮੁਖਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੩ ਨੋਟ ੩੧।
੧੪ ਸੋਭਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਹਰੀ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਾਤਿ ਤੇ ਪਤਿ ਹੈ।
੧੬ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੧੭ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਮਿੱਠੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।
੧੮ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਬੈਠੇ ਹਨ।
੧੯ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੦ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ।
੨੧ ਪਰਜਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੩੧, ਨੋਟ ੨੦।
੨੨ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ।
੨੪ ਵਿੱਚੋਂ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ।

* ਭਗਤੀ ਸੱਚੀ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ (੧)। ਗੁਰਮਤ ਵਾਲੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸੇ ਹਨ: ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲਾ ਦੇਣਾ, ਪਰ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਫਿਰ ਭੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ; ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਉਦਾਸ ਕਮਾਣਾ; ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਹਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਣਾ (੨)। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟਦੀ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ (੩)। ਭਗਤ ਦਾ ਕੰਮ ਮੌਤ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਹੈ (੪)।

ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ [੧]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੩ ॥ ਭਗਤਾ ਕੈ ਘਰਿ ਕਾਰਜੁ[੨]
ਸਾਚਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸਦਾ ਵਖਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਆਪੇ ਦੀਆ ਕਾਲੁ
ਕੰਟਕੁ[੩] ਮਾਰਿ ਸਮਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ ਮਾਰਿ ਸਮਾਣੇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਣੇ
[੪]ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਅਖੁਟੁ ਕਦੇ ਨ ਨਿਖੁਟੈ ਹਰਿ ਦੀਆ
[੫]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਊਚੇ ਸਦ ਹੀ ਊਚੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਏ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸੋਭਾ ਪਾਇਆ ॥
੪ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੬]ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ ਜਿਥੈ ਸਚੇ
ਕਾ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੋ ਰਾਮ ॥ ਹਉਮੈ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੭] ਕਾਟੇ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ
ਉਰਿ ਧਾਰੇ[੮] ਰਾਮ ॥ ਸਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰੇ ਦੁਤਰੁ[੯] ਤਾਰੇ ਫਿਰਿ [੧੦]ਭਵਜਲੁ
ਤਰਣੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਜਿਨਿ[੧੧] ਸਚੁ ਵਿਖਾਲਿਆ
ਸੋਈ ॥ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਸਚੁ ਵੇਖੈ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ
[੧੨]ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ਸਚੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਸਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰਿ
ਸਾਚੁ ਬੁਝਾਇਆ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਸਚੁ ਸੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਚਾ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਸਚਾ ਹੈ
[੧੩]ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਮਰੈ ਨ ਕੋਈ [੧੪]ਗਰਭਿ
ਨ ਜੂਨੀ ਵਾਸਾ ॥ [੧੫]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ਸਚਿ ਨਾਇ
ਪਰਗਾਸਾ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਜਾਤਾ ਸੇ ਸਚੇ ਹੋਏ ਅਨਦਿਨੁ[੧੬] ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਨਾ ਵੀਛੁੜਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਨਿ ॥ ੨ ॥
ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸੋਹਿਲਾ[੧੭] ਹੋਈ ਰਾਮ ॥ ਨਿਰਮਲ
ਗੁਣ ਸਾਚੇ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਾਚਾ ਵਿਚਿ ਸਾਚਾ ਪੁਰਖੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ਰਾਮ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ
ਵਰਤੈ ਸਚੋ ਬੋਲੈ ਜੋ ਸਚੁ[੧੮] ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸਚੁ[੧੮] ਪਸਰਿਆ
ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ [੧੯]ਸਚੇ ਊਪਜੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਦੂਜਾ
ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਕਰਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਸਚੇ
ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਵਾਰੇ[੨੦] ਸਚੋ ਸਚੁ ਵਖਾਣੇ ਰਾਮ ॥ [੨੧]ਘਟ ਅੰਤਰੇ ਸਾਚੀ
ਬਾਣੀ ਸਾਚੋ ਆਪਿ ਪਛਾਣੇ ਰਾਮ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ਤਾ ਸਚੁ ਜਾਣਹਿ ਸਾਚੇ[੨੨]
ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਸੋਭਾ ਸਾਚੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤੇ
ਭਗਤ [੨੩]ਇਕ ਰੰਗੀ ਦੂਜਾ ਰੰਗੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਕਉ ਮਸਤਕਿ[੨੪]
ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਚੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩† ॥
ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਧਨ[੨੫] ਜੇ ਭਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੋਹਾਗੁ[੨੬] ਨ ਹੋਈ ਰਾਮ ॥
ਨਿਹਚਲੁ ਰਾਜੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇਰਾ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਾਮ ॥ ਤਿਸੁ
ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੭] ਏਕੋ ਜਾਣਿਆ ॥ ਧਨ

੧ ਦਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭਗਤ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਜੋ ਸਦਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਕਾਰਜੁ' (ਵਿਆਹ) ਆਖਿਆ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਵਿਆਹ ਰਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ।
੪ ਨਾਮ ਜੋ ਸੱਚਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ।
੫ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ।
੬ ਹਰੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ।
੭ ਪਾਪ।
੮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਕੇ।
੯ ਔਖਾ ਤਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੦ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਦੇ ਤਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
੧੧ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ।
੧੨ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰਕੇ। 'ਸਾਚੀ ਨਾਈ' ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਪਾਕੀ ਨਾਈ'(ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਜਾਂ 'ਕਾਚੀ ਸਉਦੀ ਤੋਟਾ ਆਵੈ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੪, ਨੋਟ ੧੪।
੧੩ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਨਾ ਹੀ ਗਰਭ-ਜੂਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਜੰਮਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੧੫ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ) ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੭ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੧੮ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੯ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁੜ ਕੇ ਜਾ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ)। ਜੰਮਦਾ-ਮਰਦਾ ਤਦ ਆਖੀਏ ਜੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੋਵੇ। 'ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਇਆ" (ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੮੮੫)। "ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਵੈ ਗੁਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਭਰਮੀਜਾ ਹੇ॥ ੧੪॥" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੦੧੪)।
੨੦ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੨੨ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੩ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ।
੨੪ ਮੱਥੇ 'ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਜੀਵ ਰੂਪ)।
੨੬ ਪਤੀ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੁਭਾਗ।
੨੭ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ।

* ਉੱਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਜਿਨਿ ਸਚੁ ਵਿਖਾਲਿਆ ਸੋਈ॥' (ਪੰਨਾ ੭੬੯)।

† ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿਰ ਮੇਲਾਵਾ ਹੋਆ [੧]ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਤਾ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਨਾਨਕ [੨]ਕਾਮਣਿ ਕੰਤੈ ਰਾਵੇ [੩]ਮਨਿ ਮਾਨਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ [੪]ਧਨ ਬਾਲੜੀਏ ਹਰਿ ਵਰੁ ਪਾਵਹਿ ਸੋਈ ਰਾਮ॥ ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਫਿਰਿ ਮੈਲਾ[੫] ਵੇਸੁ ਨ ਹੋਈ ਰਾਮ॥ ਫਿਰਿ ਮੈਲਾ ਵੇਸੁ ਨ ਹੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਛਾਣਿਆ॥ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵੈ ਅੰਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣਿਆ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪਣਾ ਸਾਚੀ ਸੋਭਾ ਹੋਈ॥ ਨਾਨਕ ਕਾਮਣਿ ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਆਪਣਾ [੭]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕਾਰ ਕਰੇ ਧਨ ਬਾਲੜੀਏ [੮]ਹਰਿ ਵਰੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਏ ਰਾਮ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤੀ ਹੈ ਕਾਮਣਿ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਰਾਮ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਚਿ ਸਮਾਏ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਥਾਈ॥ ਸਚਾ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਕਾਮਣਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈ॥ ਹਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਕਾਮਣਿ ਲਇਆ ਕੰਠਿ[੯] ਲਾਏ॥ ਨਾਨਕ [੧੦]ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਛਾਣੈ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਪਾਏ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਨ[੧੧] ਬਾਲੀ ਧੁਰਿ[੧੨] ਮੇਲੀ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਈ ਰਾਮ॥ [੧੩]ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਆ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਥਾਈ ਰਾਮ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਥਾਈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ [੧੪]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਣੀ ਸਚੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇਆ॥ ਕਾਮਣਿ ਨਿਰਮਲ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਖੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ਸਚਿ ਸਮਾਈ॥ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਮਿਲਾਈ ਕਰਤੈ ਨਾਮੁ [੧੫]ਨਵੈ ਨਿਧਿ ਪਾਈ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖੇ[੧੬] ਪਾਏ ਰਾਮ॥ [੧੭]ਅਨਦਿਨੋ ਸਬਦਿ ਰਵਹੁ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ਰਾਮ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ਹਰਿ ਜੀਉ ਘਰਿ ਆਏ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਨਾਰੀ[੧੮]॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਆਗੈ ਸਾਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੇ ਜਨ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਘਰਿ ਸਦ ਹੀ ਸੋਹਿਲਾ[੧੯] ਹਰਿ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਘਰਿ ਆਏ॥ ੧ ॥ ਭਗਤਾ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਏ ਰਾਮ॥ ਗੁਰਮੁਖੇ[੨੦] ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ਰਾਮ॥ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਗਾਏ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ਹਰਿ ਕੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ॥ ਜਿਨ੍ਹ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੇਈ ਜਨ ਨਿਸਤਰੇ[੨੧] [੨੨]ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੀ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਹਜਿ[੨੩] ਸਮਾਵਹਿ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ॥ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਤਿਨ

੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ, ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ।
੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।
੩ ਮਨ ਦੇ ਪਤੀਜਨ ਨਾਲ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਹੇ ਬਾਲੜੀ (ਇੰਵਾਣੀ) ਇਸਤਰੀਏ!
੫ ਰੰਡੇਪੇ ਵਿੱਚ ਮੈਲਾ ਵੇਸ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣ ਸਦਾ ਚੰਗੇ ਵੇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਜੀਵ-ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ।
੭ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੮ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੈਨੂੰ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇਗਾ।
੯ ਗਲ ਨਾਲ।
੧੦ ਘਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੭, ਨੋਟ ੪; ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੧੧੭, ਨੋਟ ੨੫।
੧੧ ਇਸਤ੍ਰੀ।
੧੨ ਧੁਰੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੧੩ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਾਲਕ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੧੪ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਜੋ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਹੋ ਮਿਲਿਆ।
੧੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਪੋ, ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਆਤਮਕ-ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਹੇ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਓ!
੧੯ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੨੦ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ।
੨੧ ਤਰ ਗਏ।
੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ (ਭਾਵ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨੀ) ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਰਦੇ ਉਹੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਝਰਨਾਹਟ ਛੇੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਵਸਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਨਾਲੇ ਉਹ ਸਤਿ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਸਹੀ ਰਸਤਾ ਹਰੀ-ਭਗਤਿ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੪)।

ਕੇਰਾ[੧] ਜਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ॥ ੨॥ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ਰਾਮ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਭਏ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ਰਾਮ॥ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਮਨੂਆ[੨] ਰਤਾ ਹਰਿ ਨਾਲੇ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ[੩] ਅਨਦਿਨੁ[੪] ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਾਲੇ[੫]॥ ਗੁਰ ਸਬਦੇ ਰਾਤਾ [੬]ਸਹਜੇ ਮਾਤਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਏ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਘਰਿ ਸਦ ਹੀ ਸੋਹਿਲਾ[੭] ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਮਾਏ॥ ੩॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਜਗੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹਰਿ ਕਾ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ॥ [੮]ਗੁਰਮੁਖੇ ਇਕਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ਤਿਨ ਕੇ ਦੂਖ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਦੂਖ ਗਵਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਸਦਾ ਗਾਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਜਨ ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਦ ਹੀ ਜਾਤੇ[੯]॥ ਸਾਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਰਿ ਜਾਪਹਿ[੧੦] ਘਰਿ ਦਰਿ ਸਚਾ ਸੋਈ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਚੀ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਸਬਦੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥ ੪॥ ੪॥ ੫॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩*॥ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ[੧੧] ਤਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਰਾਮ॥ ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ[੧੨] ਰਾਮ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ [੧੩]ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ਸਾਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ॥ ਸਚਿ ਸੰਜਮਿ[੧੪] ਸਦਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚਾ [੧੫]ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ [੧੬]ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥ ੧॥ ਪਿਰੁ ਪਾਇਅੜਾ ਬਾਲੜੀਏ ਅਨਦਿਨੁ ਸਹਜੇ ਮਾਤੀ ਰਾਮ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ[੧੭] ਰਾਮ॥ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਤੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਵੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਣਾ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੧੮] ਗਵਾਏ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਤੀ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ॥ ੨॥ ਪਿਰੁ [੧੯]ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੜੀਏ ਪਿਰ ਕਾ ਮਹਲੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ॥ ਸੋ ਸਹੋ[੨੦] ਅਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਦਾਤਾ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ॥ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਭਾਇਆ [੨੧]ਹਰਿ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਭਾਣੀ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ [੨੨]ਕਥੇ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ॥ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥ ੩॥ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਸੋਹਿਲੜਾ ਸਾਜਨ[੨੩] ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ॥

੧ ਦਾ।
੨ ਮਨ।
੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੪ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੫ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ, ਸਿਮਰ ਕੇ।
੬ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੮ ਇਕਨਾਂ ਨੇ (ਕਈਆਂ ਨੇ) ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੯ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੦ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੧੧ ਛੋਟੀ ਇਸਤ੍ਰੀਏ!
੧੨ ਜਾਂਦਾ। ਹਰੀ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਸੁਭਾਉ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
੧੪ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਨਾਲ। ਸੱਚ ਰੂਪ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਜੋ 'ਸੈਭੰ' (ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ) ਹੈ। 'ਆਪੀਨ੍ਹੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ' (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੩)।
੧੬ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਮਾਣਦੀ ਰਹੇ।
੧੭ ਰਤੀ ਵੀ।
੧੮ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੧੯ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ।
੨੦ ਸ਼ਹੁ, ਪਤੀ।
੨੧ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ।
੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਥ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਥ ਸਕਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਹਰੀ-ਸੱਜਣ।

* ਫੇਰ ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹੀ 'ਅਕਾਲ-ਮੂਰਤਿ' ਤੇ 'ਸੈਭੰ' ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧)। ਇਸ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਹਜ ਵਾਲਾ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨)। ਇਹ ਮੇਲ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਲਿਵ ਲਾਣ ਨਾਲ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੩)। ਇਹ ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੇ ਲਿਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੪)।

ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ[੧] ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ਅਪਨਾ ਕਾਰਜੁ ਸਵਾਰੇ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮਿ ਮੋਹਿ ਲਇਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਪਾਇਆ [੨]ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮੰਨਿ ਮੁਰਾਰੇ[੩] ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲਈ ਗੁਰਿ ਅਪੁਨੈ [੪]ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੫]ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੇ ਰਾਮ ॥ [੬]ਹਰਿ ਮਨੁ ਤਨੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੀਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਸਭਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰੇ[੭] ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਮੁਖਿ[੮] ਬਾਣੀ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ[੯] ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ [੧੦]ਘਰਿ ਅਨਹਦ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਏਕੋ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਸੋਹਿਲੜਾ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹਮ ਨੀਵੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਤਿ ਊਚਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਮੇਲੀ ਬਹੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਏ[੧੧] ਰਾਮ ॥ ਮਿਲੁ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ [੧੨]ਰੰਗ ਸਿਉ ਰਲੀਆ ਮਾਣੇ ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ ਜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਾ ਵਡਭਾਗੀ ਜੇ ਚਲੈ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ[੧੩] ॥ ਹਮ ਨੀਵੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਤਿ ਊਚਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਲਿਆ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ [੧੪]ਘਟਿ ਘਟੇ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਏਕੋ ਏਕੋ ਰਾਮ ਭਤਾਰੋ[੧੫] ਰਾਮ ॥ ਇਕਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦੂਰਿ ਵਸੈ ਇਕਨਾ ਮਨਿ ਆਧਾਰੋ[੧੬] ਰਾਮ ॥ ਇਕਨਾ ਮਨ ਆਧਾਰੋ ਸਿਰਜਣਹਾਰੋ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਸੁਆਮੀ [੧੭]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ਸਹਜੇ[੧੮] ਅਨਦੁ ਹੋਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ਘਟਿ ਘਟੇ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਏਕੋ ਏਕੋ ਰਾਮ ਭਤਾਰੋ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਧੂੜਿ ਦੇਵਹੁ ਮੈ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਹਮ ਪਾਪੀ ਮੁਕਤੁ ਕਰਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਪਾਪੀ ਮੁਕਤੁ ਕਰਾਏ ਆਪੁ[੧੯] ਗਵਾਏ ਨਿਜ ਘਰਿ[੨੦] ਪਾਇਆ ਵਾਸਾ ॥ [੨੧]ਬਿਬੇਕ ਬੁਧੀ ਸੁਖਿ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮਿ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੀਠ ਲਗਾਏ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਏ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥ ੧੨ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਛੰਤ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†[੨੨]ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ ਅਵਗਣ ਵਿਕਣਾ ਗੁਣ ਰਵਾ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਕੇ, ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩ [ਮੁਰ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਵਾਰ ਕੇ।
੫ ਸੋਹਿਲਾ (ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ) ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਾਨੀ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।
੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਤਨ ਹਰੀ ਨਾਲ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੭ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।
੮ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ।
੯ ਮੁੱਕ ਗਏ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ)।
੧੦ ਸੁਰਤਿ ਅਨਹਦ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਿਰਤੀ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਅਨਹਦ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੧ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੧੨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।
੧੩ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ, ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਹਰ ਇਕ ਹਸਤੀ ਵਿੱਚ।
੧੫ ਪਤੀ।
੧੬ ਆਸਰਾ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਜੋ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ।
੧੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ। ਦੇਖੋ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *। ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਤ਼ਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੯ ਆਪਾ-ਭਾਵ।
੨੦ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੀਦੀ ਹੈ)। ਗੁਰਮਤ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਮਰ ਦੀ ਰਾਤ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬੀਤਦੀ ਹੈ।
੨੨ ਹੇ ਰਾਮ ਜੀ! ਆਪ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਬਲੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ। ਵਿਕਣਾ= ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਾਂ।ਰਵਾਂ= ਯਾਦ ਕਰਾਂ, ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਾਂ। ਬਲਿ ਰਾਮ= ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ ਰਾਮ ਤੋਂ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਸਮਝ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਤਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਇਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਮਨੁੱਖ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਉੱਚਾ ਹੈ; ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨)। ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਲੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦੱਸ ਕੇ ਘਟ-ਘਟ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩)। ਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਚਮਕਾ ਕੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੪)।

† ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਂ। ਦੂਜੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰੋਧ, ਮਮਤਾ, ਪਖੰਡ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਵਿਚੋਲੇ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਨਾ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਕਿਵੇਂ ਔਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਮੇਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। ਚੌਥੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਲਾੜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਹਾ ਕਢਾਅ ਕੇ ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਜੰਞ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। (ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਰਚਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤ ਨਿਤ ਚਵਾ[੧] ਬਲਿ ਰਾਮ[੨] ਜੀਉ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਦ ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ਪਾਪ ਵਿਕਾਰ ਗਵਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ
ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ [੩]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਕਾਇਆ ਸੇਜ ਗੁਰ
ਸਬਦਿ ਸੁਖਾਲੀ ਗਿਆਨ ਤਤਿ ਕਰਿ[੪] ਭੋਗੋ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੫] ਸੁਖਿ ਮਾਣੇ ਨਿਤ
ਰਲੀਆ ਨਾਨਕ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗੋ[੬] ॥ ੧ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਕਰਿ ਭਾਉ ਕੁੜਮੁ[੭]
ਕੁੜਮਾਈ[੮] ਆਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੯]ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਰਿ ਮੇਲੁ ਗੁਰਬਾਣੀ
ਗਾਵਾਈਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਗਾਈ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ
ਪੰਚ[੧੦] ਮਿਲੇ ਸੋਹਾਇਆ ॥ ਗਇਆ ਕਰੋਧੁ ਮਮਤਾ ਤਨਿ ਨਾਠੀ ਪਾਖੰਡੁ ਭਰਮੁ
ਗਵਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਪੀਰ[੧੧] ਗਈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਆਰੋਗਤ[੧੨] ਭਏ ਸਰੀਰਾ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੩] ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ਨਾਨਕ [੧੪]ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੧੫]
ਵਿਛੁੜੀ ਦੂਰਿ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਏ [੧੬]ਬਲਿ ਗਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਅੰਤਰਿ
ਮਮਤਾ ਕੂਰਿ[੧੭] ਕੂੜੁ ਵਿਹਾਝੇ[੧੮] [੧੯]ਕੂੜਿ ਲਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ
ਕਮਾਵੈ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਗੁ[੨੦] ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਉਝੜ ਪੰਥਿ
ਭ੍ਰਮੈ ਗਾਵਾਰੀ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਧਕੇ ਖਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ[੨੧] ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਵਿਛੁੜੇ ਜਨ ਮੇਲੇ ਨਾਨਕ
[੨੨]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ੩ ॥ ਆਇਆ [੨੩]ਲਗਨੁ ਗਣਾਇ ਹਿਰਦੈ ਧਨ[੨੪]
ਓਮਾਹੀਆ[੨੫] ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੨੬]ਪੰਡਿਤ ਪਾਧੇ [੨੭]ਆਣਿ ਪਤੀ ਬਹਿ
ਵਾਚਾਈਆ[੨੮] ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਪਤੀ ਵਾਚਾਈ [੨੯]ਮਨਿ ਵਜੀ ਵਧਾਈ
ਜਬ ਸਾਜਨ ਸੁਣੇ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਬਹਿ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ
ਫੇਰੇ ਤਤੁ[੩੦] ਦਿਵਾਏ ॥ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਪੁਰਖੁ [੩੧]ਅਗੰਮੁ ਅਗੋਚਰੁ ਸਦ
ਨਵਤਨੁ[੩੨] [੩੩]ਬਾਲ ਸਖਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਮੇਲੇ ਵਿਛੁੜਿ ਕਦੇ
ਨ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ[੩੪]
ਪਰਵਿਰਤੀ[੩੫] ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ[੨] ਜੀਉ ॥ [੩੬]ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦੁ
ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿ
ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ [੩੭]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ
ਆਰਾਧਹੁ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੩੮] ਪਾਪ ਗਵਾਇਆ ॥ [੩੯]ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ
ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ
ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ[੪੦] ਰਚਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੪੧]ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ ਹਉਮੈ
ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੪੨]ਨਿਰਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ

੧ [ਸਿੰਧੀ] ਬੋਲਾਂ, ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂ।
੨ ਹੇ ਰਾਮ! ਤੈਥੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ!
੩ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਸਹਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੪ ਕਰਦੀ ਹੈ (ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਸੇਜ ਅਰਾਮ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਜੋ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ, ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣੀਆਂ।
੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੬ ਮੇਲ। ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਮੇਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੭ ਏਥੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੁੜਮ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੮ ਨਾਤਾ ਕਰਨ ਲਈ।
੯ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਗਵਾਈ।
੧੦ ਸੰਤ ਜਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਕਾਰਜ ਸੋਹਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ੧੧ ਪੀੜ।
੧੨ ਅਰੋਗ, ਤੰਦਰੁਸਤ। ੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੪ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਗੰਭੀਰ, ਡੂੰਘੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ।
੧੬ ਸੜ ਗਈ; ਯਥਾ-'ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲੁ ਨ ਉਚਰਹਿ ਬਲਿ ਗਈਏ ਦੁਹਚਾਰਣਿ ਰਸਨਾ ਰਾਮ' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮ: ੫, ਛੰਤ ਮੰਗਲ, ਪੰਨਾ ੮੪੮)।
੧੭ ਕੂੜ ਦੇ ਕਾਰਨ। ੧੮ ਖਰੀਦਦੀ ਹੈ।
੧੯ ਕੂੜ ਨੇ ਠੱਗ ਲਈ ਹੈ। ੨੦ ਰਸਤਾ।
੨੧ ਮਰਦਉਪੁਣੇ ਵਾਲਾ, ਸਮਰੱਥ।
੨੨ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੨੩ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾਅ ਕੇ, ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੇ ਸਮਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਾ ਕੇ।
੨੪ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ।
੨੫ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਈ, ਚਾਅ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ।
੨੬ ਸੰਤ ਜਨ। ੨੭ ਪਤ੍ਰੀ ਲਿਆ ਕੇ।
੨੮ ਵਾਚੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੀ ਹੈ।
੨੯ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।
੩੦ ਤਤਕਾਲ, ਝਟਪਟ।
੩੧ ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਅਦਿੱਖ।
੩੨ ਨਵਾਂ, ਸਦ ਜਵਾਨ।
੩੩ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜੋ ਮਿੱਤਰ ਹੈ।
੩੪ ਫੇਰਾ। ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਵੇਦੀ ਆਦਿਕ ਗਿਰਦ ਫੇਰੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਆਹ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲਤਾ ਫੇਰੇ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੩੫ [ਸੰ: ਪਰਿਵ੍ਰਿਤਿ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ] ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ। ਹਰੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਫੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਧਰਮ ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਏ ਹਨ।
੩੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਵੇਦ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੋ, ਇਹੋ ਧਰਮ ਮੰਨੋ, ਇਹੋ ਤੁਹਾਥੋਂ ਪਾਪ ਛੁਡਾਵੇਗਾ।
੩੭ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ (ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਨੇ ਭੀ ਨਾਮ ਹੀ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ।
੩੮ ਪਾਪ।
੩੯ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੪੦ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ।
੪੧ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਡਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। "ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨ੍ ਨਾਹਿ ਭਉ, ਮੁਚੁ ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹ" (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸੂਹੀ, ਪੰਨਾ ੭੮੮)।
੪੨ ਇਹ ਡਰ ਪਵਿੱਤਰ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲਾ ਭੈ ਨਹੀਂ।

* ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰੀਤੀ ਵਿੱਚ ਫੇਰੇ ਲੈਣ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਅਰਥ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮੇਲ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹਰੀ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਉਤੇ ਢਲਣੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਵ੍ਰਿਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਦੰਪਤੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰ, ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ, ਫਿਰ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਅੰਤ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਭਰਤਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਡਰ, ਪ੍ਰੇਮ, ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਸਹਿਜ (ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯) ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ[੧] ॥ ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ[੨] ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬ[੩] ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ[੪] ਗਾਏ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ [੫]ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ [੬]ਚਾਉ ਭਇਆ ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ[੭] ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ[੮] ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੯] ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ[੧੦] ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ਅਨਦਿਨੁ[੧੧] ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ [੧੨]ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ [੧੩]ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ[੧੪] ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ [੧੫]ਧਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ[੧੬] ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੨* ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ [੧੮]ਹਿਰਦੈ ਰਸਨ ਰਸਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸਨ ਰਸਾਏ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਏ ਮਿਲਿਆ [੧੦]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭੋਗ ਭੋਗੇ ਸੁਖਿ ਸੋਵੈ ਸਬਦਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ [੧੯]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਨਾਨਕ ਸੁੰਨਿ† ਸਮਾਏ ॥ ੧ ॥ ਸੰਗਤਿ ਸੰਤ ਮਿਲਾਏ ॥ [੨੦]ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਿਰਮਲਿ ਨਾਏ ॥ ਨਿਰਮਲਿ ਜਲਿ ਨਾਏ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ਭਏ ਪਵਿਤੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ[੨੧] ਮੈਲੁ ਗਈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ਹਉਮੈ ਬਿਨਠੀ[੨੨] ਪੀਰਾ[੨੩] ॥ [੨੪]ਨਦਰਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਾਈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਹੋਆ ਵਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਮੰਗਲ ਰਸਿ[੨੫] ਰਸਨ ਰਸਾਏ ਨਾਨਕ [੨੬]ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਾ ॥ ੨ ॥ [੨੭]ਅੰਤਰਿ ਰਤਨੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ਅਗਿਆਨੁ ਅਧੇਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਚੰਡੁ[੨੮] ਬਲਿਆ ਘਟਿ[੨੯] ਚਾਨਣੁ ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਇਆ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ

੧ ਸਾਹਮਣੇ, ਪ੍ਰਤੱਖ।
੨ ਉਹ ਆਤਮਾ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩ ਸਭ ਥੇ।
੪ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੫ ਦੇਖੋ ਪੰ: ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੬ ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸਤਰੀ ਵਿੱਚ ਡਰ ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਥੋਥੇ ਉਛਾਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੋਂ (ਪੇਕੇ ਘਰ ਵੱਲੋਂ) ਆਸਾਂ ਉਮੈਦਾਂ ਟੁੱਟਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੈਰਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਉਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਚਾਅ ਖਿੜਦੇ ਹਨ। ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੁਸਕ੍ਰਾਹਟ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ (ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ) ਉਪ੍ਰਾਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੭ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੦ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ।
੧੧ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੨ ਮਨ-ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ।
੧੩ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲੀਆਂ।
੧੪ ਮਾਲਕ ਨੇ।
੧੫ ਇਸਤਰੀ।
੧੬ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੮ ਦਿਲ ਦੁਆਰਾ ਤੇ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਿਆਂ।
੧੯ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ।
੨੦ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ।
੨੧ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦੀ।
੨੨ [ਬਿਨਸੀ] ਨੱਠ ਗਈ, ਦੂਰ ਹੋਈ।
੨੩ ਪੀੜ।
੨੪ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦੁਆਰਾ ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੫ ਸੁਆਦ ਨਾਲ।
੨੬ ਨਾਮ ਜਗ ਪਿਆ।
੨੭ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਰਤਨ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਾ।
੨੮ ਤੇਜ਼। ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮, ਨੋਟ ੨੦।
੨੯ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਦੁਰਮਤ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨)। ਨਾਮ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ 'ਤੇ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੩)। ਅੰਤ ਜੀਵ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (੪)।

† [ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਜਦ ਮਹਾਂ ਪ੍ਰਲੈ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਅਫੁਰ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਸਭ ਸੁੰਞ ਪਈ ਸੀ।] ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਲਈ ਸੁੰਨ (ਸੁੰਞ) ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਭਾਇਆ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹੈ ਸੋਈ [1]ਪਰੁ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ[2] ਸਮਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਜੁ[3] ਰਚਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਵੀਆਹਣਿ ਆਇਆ ॥ ਵੀਆਹਣਿ ਆਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸਾਧਨ[5] ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲ[6] ਗਾਏ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ ॥ *[7]ਸੁਰਿ ਨਰ ਗਣ[8] ਗੰਧਰਬ[9] ਮਿਲਿ ਆਏ ਅਪੂਰਬ[10] ਜੰਞ ਬਣਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਮੈ ਸਾਚਾ ਨਾ ਕਦੇ ਮਰੈ ਨ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਆਵਹੋ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ਗੁਣ ਗਾਵਹ ਗੋਵਿੰਦ ਕੇਰੇ[11] ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਘਰਿ ਵਾਜਹਿ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ[12] ਰਾਮ ॥ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ[13] ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਭ ਥਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[14] ਜਪੀ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[15] ਸਹਜਿ[16] ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ [17]ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਪੂਜਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[18] ਰਾਮ ॥ [19]ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਰਵੈ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ [20]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਸਹਜਿ[21] ਸਮਾਈਐ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਹਜੇ[22] ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ [23]ਸਬਦੇ ਜਾਪੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੨ ॥ [24]ਇਹੁ ਜਗੋ ਦੁਤਰੁ ਮਨਮੁਖੁ ਪਾਰਿ ਨ ਪਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਤਰੇ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ[25] ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚਤੁਰਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚਤੁਰਾਈ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ਬਿਰਥਾ[26] ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ [27]ਜਮ ਮਗਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਪੁਤੁ ਕੁਟੰਬੁ ਸੁਤੁ[28] ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਾਰਾ ਆਗੈ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਪੂਛਉ ਅਪਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ [29]ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ[30] ਚਲਹੁ [31]ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ਰਾਮ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਮਰੀਐ ਭਉਜਲੁ[32] ਤਰੀਐ [33]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਵੈ ॥ [34]ਮਤਿ ਪਰਗਾਸੁ ਭਈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ [35]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

੧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੬੨, ਨੋਟ ੧੫।
੨ ਅੰਗ ਨਾਲ, ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ, ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ।
੩ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕਾਰਜ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਮੇਲ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣਾ ਹੈ।
੫ ਇਸਤਰੀ।
੬ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੭ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ।
੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ।
੯ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵੱਯੇ।
੧੦ [ਅਪੂਰਵ] ਜੋ ਪੂਰਬ (ਪਹਿਲਾਂ) ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਅਸੰਚਰਜ।
੧੧ ਦੇ।
੧੨ ਬਹੁਤੇ। ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ ਇਥੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਰਗੜ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿੱਚ ਆਏ (ਰਾਗ ਰੰਗ ਦੇ) ਆਨੰਦਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।
੧੩ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਤੇਰੇ' ਹੈ। ਆਮ ਬੀੜਾ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਨੇਰੇ' ਹੈ।
੧੪ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ।
੧੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੬ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੪੨੮, ਨੋਟ ੯।
੧੭ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਿਦੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੯ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ।
੨੧ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੨ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੨੩ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਇਹ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪ-ਹੁਦਰਾ (ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ) ਤਾਂ ਪਾਰ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
੨੫ ਮੇਰਾ-ਪਣ।
੨੬ ਬੇ-ਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੨੭ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ। ੨੮ ਪੁੱਤਰ।
੨੯ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਕਿਵੇਂ?
੩੦ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ।
੩੧ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਅ ਇਉਂ ਮਰੀਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੩੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਵੇ।
੩੪ ਬੁਧਿ ਚਮਕ ਪਈ, ਸਮਝ ਜਾਗ ਉੱਠੀ।
੩੫ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ।

* ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੮੨, ਨੋਟ ੮।

† ਸਤਿ-ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨੇੜੇ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨)। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਹਉਮੈ, ਮਮਤਾ ਤੇ ਥੋਥੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ (੩)। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਉੱਜਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਣ ਗਾ-ਗਾ ਕੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਸਕੀਏ (੪)।

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
*[1]ਗੁਰੁ ਸੰਤ ਜਨੋ ਪਿਆਰਾ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝਿ ਗਈਆਸੇ[2] ॥ ਹਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਦੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰੈ[3] ਮੈ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸੇ[4] ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਵਡ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਮੈ ਦਸੇ ਹਰਿ ਸਾਬਾਸੇ[5] ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ [6]ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਜਣੁ ਪਿਆਰਾ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ[7] ਦਸਾਹਾ[8] ॥ ਘਰਿ ਆਵਹੁ [9]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ [10]ਮਿਲੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਭ ਨਾਹਾ[11] ॥ ਹਉ ਤੁਝੁ ਬਾਝਹੁ [12]ਖਰੀ ਉਡੀਣੀਆ[13] ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ [14]ਮੀਨੁ ਮਰਾਹਾ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਹਾ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ [15]ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਭਰਮਿਆ ਮਨਮੁਖੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਨਿਤ ਆਸਾ ਮਨਿ ਚਿਤਵੈ ਮਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਲਗਾਇਆ ॥ ਅਨੇਤਾ[16] ਧਨੁ ਧਰਿ ਦਬਿਆ ਫਿਰਿ ਬਿਖੁ[17] ਭਾਲਣ ਗਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ [18]ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਇਆ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਸੁੰਦਰੁ ਮੋਹਨੁ [19]ਪਾਇ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ॥ ਮੇਰੈ ਹਿਰਦੈ ਸੁਧਿ ਬੁਧਿ ਵਿਸਰਿ ਗਈ [20]ਮਨ ਆਸਾ ਚਿੰਤ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਵੇਦਨ[21] ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਗੁਰ ਦੇਖਤ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ[22] ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਮਿਲੁ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ [23]ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਵਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੪† ॥ [24]ਮਾਰੇਹਿਸੁ ਵੇ ਜਨ ਹਉਮੈ ਬਿਖਿਆ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਣ ਨ ਦਿਤੀਆ ॥ [25]ਦੇਹ ਕੰਚਨ ਵੇ ਵੰਨੀਆ ਇਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਵਿਗੁਤੀਆ ॥ ਮੋਹੁ ਮਾਇਆ ਵੇ ਸਭ ਕਾਲਖਾ ਇਨਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮੂੜਿ ਸਜੁਤੀਆ[26] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਬਰੇ[27] ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਉਮੈ ਛੁਟੀਆ ॥ ੧ ॥ ਵਸਿ ਆਣਿਹੁ[28] ਵੇ ਜਨ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਨੁ ਬਾਸੇ[29] ਜਿਉ ਨਿਤ ਭਉਦਿਆ ॥ [30]ਦੁਖਿ ਰੈਣਿ ਵੇ ਵਿਹਾਣੀਆ ਨਿਤ ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੇਦਿਆ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਵੇ ਸੰਤ ਜਨੋ ਮਨਿ ਆਸ ਪੂਰੀ ਹਰਿ ਚਉਦਿਆ[31] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਛਡਿ ਆਸਾ ਨਿਤ ਸੁਖਿ ਸਉਦਿਆ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਨ[32] ਆਸਾ ਚਿਤਿ ਕਰੇ [33]ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਸੇਜੜੀਐ ਆਈ ॥ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਹੈ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਈ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਲੋਚਾ ਗੁਰਮੁਖੇ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਣੀਆ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਮਿਲਿਆ [34]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥ ੩ ॥ [35]ਇਕਤੁ ਸੇਜੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੋ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਗੁਰੁ [36]ਦਸੇ ਹਰਿ ਮੇਲੇਈ ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮ

੧ ਹੇ ਸੰਤ-ਜਨੋਂ! ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

੨ ਗਈ ਹੈ।

੩ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।

੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ, ਹਰੀ।

੫ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ।

੬ ਨਾਮ ਦੁਆਰੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।

੭ ਰਸਤਾ।

੮ ਪੁੱਛਦੀ ਹਾਂ!

੯ ਹੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ!

੧੦ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲੋ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰੇ!

੧੧ ਪਿਆਰੇ ਜੀ!

੧੨ ਬਹੁਤ।

੧੩ ਉਦਾਸ।

੧੪ ਮੱਛੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੫ ਦਸਾਂ ਤਰਫਾਂ ਵਿੱਚ। ਦਸ ਤਰਫ਼ਾਂ= ਉੱਤਰ, ਪੂਰਬ, ਦੱਖਣ, ਪੱਛਮ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਵਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਕੋਨੇ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ।

੧੬ ਅਨੰਤ, ਬਹੁਤ।

੧੭ ਜ਼ਹਿਰ; ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਵਤ ਹਨ।

੧੮ ਖਵਾਰ ਹੋ-ਹੋ ਕੇ।

੧੯ ਪਾ ਕੇ, ਲੱਭ ਕੇ। ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਮਨ-ਮੋਹਣਾ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਬਾਨੀ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੯, ਨੋਟ ੨।

੨੦ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤਾਂ ਵਿਸਰ ਗਈਆਂ।

੨੧ ਪੀੜ।

੨੨ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਹੋਇਆ।

੨੩ ਪਲ-ਪਲ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਮਾਰੋ ਇਸ ਹਉਮੈ-ਬਿਖਿਆ ਨੂੰ, ਜਿਹੜੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।

੨੫ ਵੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਹੇ ਪਿਆਰਿਓ! ਇਹ ਮੇਰੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਦੇ ਵੰਨ (ਰੰਗ) ਵਾਲੀ ਸੀ। (ਸੋਹਣੀ ਸੀ) ਪਰ ਇਸ ਹਉਮੈ ਨੇ ਐਸੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਗੁਤੀਆ= ਖ਼ਰਾਬ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੨੬ [ਸੰਯੁਕਤ] ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੨੭ ਬਚ ਗਏ।

੨੮ ਲਿਆਵਹੁ।

੨੯ 'ਬਾਸ਼ਾ' ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ। ਮਨ ਬਾਸ਼ੇ ਵਾਕੁਰ ਨਿੱਤ ਭਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਰਾਤ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਲੰਘਦੀ ਹੈ।

੩੧ ਬੋਲਦਿਆਂ, ਜਪਦਿਆਂ। ੩੨ ਇਸਤਰੀ।

੩੩ ਹੇ ਰਾਮ ਰਾਜੇ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਇਥੇ ਕੇਵਲ ਛੰਦ ਦੀ ਟੇਕ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਾਣ ਲਈ 'ਹੇ ਭਾਈ' ਜਾਂ 'ਹੇ ਮਿੱਤਰ' ਕਰ ਕੇ ਸਦੀਦਾ ਹੈ।

੩੪ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।

੩੫ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਹੈ ਪਰ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ। "ਸੇਜ ਏਕ ਪ੍ਰਿਉ ਸੰਗਿ ਦਰਸੁ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ" (ਬਿਹਾਗੜਾ)।

੩੬ ਦੱਸ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ।

* ਗੁਰੂ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧)। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹਰੀ-ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਰਾਹ ਪੁੱਛੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰੀਦੀ ਹੈ (੨)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਭਰਮ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖਿੱਚਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਿੱਚੀਂਦੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ (੩)। ਪਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪੂਰਤ ਬਾਨੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਆਸਾਂ 'ਤੇ ਫਿਕਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਖਿਨ-ਖਿਨ ਵਾਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ (੪)।

† ਹਉਮੈ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵੱਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ (੨)। ਫਿਰ ਤਾਂ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩)। ਹਰੀ ਕੋਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੋਲ ਵੱਸਦਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮੇਲ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪)।

ਬੈਰਾਗੁ ਹੈ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇਈ ॥ ਹਉ ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ[੧] ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਇਆ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਜੀਉ[੨] ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ ਦੇਈ ॥ ਗੁਰੁ ਤੁਠਾ[੩] ਜੀਉ ਰਾਮ ਰਾਜਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੇਲੇਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥ ੬ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ[੪] ਤੂ ਕਾਏ[੫] ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਨੇਹੁ ਕੂੜਾ ਲਾਇਓ [੬]ਕੁਸੰਭ ਰੰਗਾਨਾ ॥ [੭]ਕੂੜੀ ਡੇਖਿ ਭੁਲੋ ਅਢੁ ਲਹੈ ਨ ਮੁਲੋ ਗੋਵਿਦ ਨਾਮੁ ਮਜੀਠਾ ॥ ਥੀਵਹਿ[੮] ਲਾਲਾ ਅਤਿ ਗੁਲਾਲਾ[੯] ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ[੧੦] ਗੁਰ ਮੀਠਾ ॥ [੧੧]ਮਿਥਿਆ ਮੋਹਿ ਮਗਨੁ ਥੀ ਰਹਿਆ ਝੂਠ ਸੰਗਿ ਲਪਟਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦੀਨ[੧੨] ਸਰਣਿ [੧੩]ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਰਾਖੁ ਲਾਜ ਭਗਤਾਨਾ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਸੇਵਿ ਠਾਕੁਰੁ [੧੫]ਨਾਥੁ ਪਰਾਣਾ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਜੋ ਆਇਆ ਤਿਸੁ ਜਾਣਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਹਭ[੧੬] ਵੈਸੀ ਸੁਣਿ ਪਰਦੇਸੀ[੧੭] ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ॥ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਭਾਗੀ[੧੮] ਸੁਣਿ ਬੈਰਾਗੀ ਚਰਣ ਪ੍ਰਭੂ ਗਹਿ[੧੯] ਰਹੀਐ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਦੀਜੈ ਸੰਕ[੨੦] ਨ ਕੀਜੈ [੨੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਜਿ ਬਹੁ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦੀਨ ਭਗਤ [੨੨]ਭਵ ਤਾਰਣ ਤੇਰੇ ਕਿਆ ਗੁਣ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਕਿਆ ਕੀਚੈ ਕੂੜਾ ਮਾਨੋ[੨੩] ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ [੨੪]ਹਭੁ ਵੈਸੀ ਗਰਬੁ ਗੁਮਾਨੋ ॥ [੧੬]ਨਿਹਚਲੁ ਹਭ ਜਾਣਾ ਮਿਥਿਆ ਮਾਣਾ [੨੫]ਸੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਇ ਦਾਸਾ ॥ [੨੬]ਜੀਵਤ ਮਰੀਐ ਭਉਜਲੁ ਤਰੀਐ ਜੇ ਥੀਵੈ[੨੭] ਕਰਮਿ[੨੮] ਲਿਖਿਆਸਾ ॥ [੨੯]ਗੁਰੁ ਸੇਵੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਜਿਸੁ ਲਾਵਹਿ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੋ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ [੩੦]ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੋ ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਮਤੁ[੩੧] ਜਾਣਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ਸੁਣਿ ਬਾਵਰੇ ਥੀਉ[੩੨] ਰੇਣੁ ਜਿਨੀ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਐ ॥ ਥੀਉ ਨਿਮਾਣਾ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣਾ [੩੩]ਸਗਲਾ ਆਪੁ ਮਿਟਾਈਐ ॥ ਓਹੁ ਧਨੁ ਭਾਗ ਸੁਧਾ[੩੪] ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਲਧਾ ਹਮ ਤਿਸੁ ਪਹਿ ਆਪੁ ਵੇਚਾਇਆ[੩੫] ॥ ਨਾਨਕ [੩੬]ਦੀਨ ਸਰਣਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਰਾਖੁ ਲਾਜ ਅਪਨਾਇਆ[੩੭] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕੀ ਟੇਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ [੩੮]ਤੁਸਿ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ[੩੯] ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਘਰਿ ਤਿਸ ਕੈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਾਬੁਲੁ[੪੦] ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ [੪੧]ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖੁ ਕੋਈ ਨ ਲਾਗੈ [੪੨]ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥ [੪੩]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ

੧ ਉੱਤੋਂ।
੨ ਜਿੰਦ।
੩ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਇਆ।
੪ ਕਮਲੇ ਜੀਵ।
੫ ਕਿਉਂ?
੬ ਕੁਸੁੰਭੇ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ। ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੭ ਜਿਸ ਕੂੜੀ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਂ ਅੱਧੀ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ-ਮਜੀਠ ਵਰਗਾ ਪੱਕਾ ਰੰਗ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੮। ਅਢੁ= ਅੱਧੀ ਕੌਡੀ।
੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾਵੇਂ।
੯ ਲਾਲਹ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ, ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ (ਨਾਮ-ਰੰਗ ਨੂੰ ਮਜੀਠ ਜਾਂ ਗੁਲਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ)।
੧੦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
੧੧ ਝੂਠੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠ ਨਾਲ ਚਿਮੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੨ ਗ਼ਰੀਬ ਹੋ ਕੇ।
੧੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।
੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੀ।
੧੫ ਪਰਾਣ-ਨਾਥ, ਪਰਾਣਾਂ (ਸੁਆਸਾਂ) ਦਾ ਜੋ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਹੈ।
੧੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਸਭ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ, ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।
੧੭ ਇਥੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।
੧੮ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ। ੧੯ ਪੱਕੜ ਕੇ।
੨੦ ਸ਼ੰਕਾ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਮਾਣ, ਹੰਕਾਰ।
੨੨ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ। ਹੇ ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ! ਤੇਰੇ ਕੀ-ਕੀ ਗੁਣ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ?
੨੩ ਮਾਣ।
੨੪ ਸਭ ਘੁਮੰਡ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।
੨੫ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋ ਜਾ।
੨੬ ਜੀਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਈਏ (ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ)।
੨੭ ਹੋਵੇ।
੨੮ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੯ ਹੇ ਹਰੀ! ਜਿਸ ਦਾ ਤੂੰ ਅਡੋਲਤਾ ਦੁਆਰਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦੇਵੇਂ, ਉਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਮੈਂ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੩੧ ਮਤੇ। ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।
੩੨ ਹੋ ਜਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਹੋ ਜਾ।
੩੩ ਸਾਰੀ ਹਉਮੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ।
੩੪ ਸਹਿਤ, ਸਮੇਤ। ਉਹ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੩੫ ਵੇਚਿਆ, ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ।
੩੬ ਹੇ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਹਰੀ)! ਨਾਨਕ ਨਿਮਾਣਾ ਦਾਸ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।
੩੭ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ।
੩੮ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ।
੩੯ ਹੇ ਰਾਮ! ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ!
੪੦ ਪਿਤਾ, ਹਰੀ।
੪੧ ਕਰਣਹਾਰ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰਾ।
੪੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਪਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੪੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ।

* ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਮਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ: ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਐਸ਼ਾਂ ਬਹਾਰਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ; ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰ (੧)। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸਮਝ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਨਿਗਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਦੀਵੀ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨-੪)।

† ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਫਿਰ ਕਦੀ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੨)। ਫਿਰ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਮਾਣ-ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਸੱਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੩) ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪)।

ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੀਵਾ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਅਨਦਿਨੁ[1] ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੀਵਾ॥ ੧॥ ਹਰਿ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ਕਿਉ ਵੇਛੋੜਾ ਥੀਵਈ[2] ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਸੋ ਸਦਾ ਸਦ ਜੀਵਈ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਤੁਝੈ ਤੇ ਪਾਈ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਾਰਾ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ[3] ਆਸ ਤੁਮ੍ਾਰੀ॥ [4]ਸਫਲੁ ਦਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ॥ ੨॥ [5]ਸੰਮ੍ਲਿਆ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਦਇਆਲੁ ਗੁਣ ਅਬਿਨਾਸੀ ਗਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ [6]ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਉ ਨਿਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀਆ॥ ਸੁਭ ਦਿਵਸ[7] ਆਏ ਗਹਿ[8] ਕੰਠਿ[9] ਲਾਏ ਮਿਲੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀਆ[10]॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦਾ ਝੁਣਕਾਰੇ[11]॥ ਸੁਣਿ ਭੈ ਬਿਨਾਸੇ ਸਗਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਕਰਣੈਹਾਰੇ॥ ੩॥ ਉਪਜਿਆ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ [12]ਸਾਹੁਰੈ ਪੇਈਐ ਇਕੁ ਹਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ [13]ਬ੍ਰਹਮੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਮਿਲਿਆ ਕੋਇ ਨ ਸਾਕੈ ਭਿੰਨ[14] ਕਰਿ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ॥ [15]ਬਿਸਮੁ ਪੇਖੈ ਬਿਸਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬਿਸਮਾਦੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ [16]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ [17]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇਆ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਚਲਤ[18] ਨ [19]ਜਾਹੀ ਲਖਣੇ ਨਾਨਕ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਏ॥ ੪॥ ੨॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

*ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਣ ਗਾਵਣ ਲਾਗੇ॥ [20]ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੇ॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਾਗੇ ਪਾਪ ਭਾਗੇ ਮਿਲੇ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਆ॥ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਭਰਮ ਭਾਗੇ ਕਾਜ ਸਗਲ ਸਵਾਰਿਆ॥ [21]ਸੁਣਿ ਸ੍ਰਵਣ ਬਾਣੀ ਸਹਜਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਵਡਭਾਗੈ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ[22] ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ [23]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਪ੍ਰਭ ਆਗੈ॥ ੧॥ [24]ਅਨਹਤ ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ॥ ਸਚੁ ਮੰਗਲੁ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਾ॥ ਗੁਣ ਗਾਇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦੂਖ ਨਾਸੇ [25]ਰਹਸੁ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਘਣਾ॥ ਮਨੁ ਤੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਮੁਖਿ[26] ਭਣਾ[27]॥ [28]ਹੋਇ ਰੇਣ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਭ ਅਰਾਧੂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਦਇਆ ਧਾਰਹੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਾ॥ ੨॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ॥

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੨ ਹੋਵੇ।
੩ ਰਾਤ।
੪ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।
੫ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਸੱਚਾ ਥਾਂ, ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣਾ (ਭਾਵ ਹਰੀ), ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਮਾਣ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੀ। ਮਹਤੁ=ਵਡਿਆਈ।
੬ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਸੁਆਸਾਂ) ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਾਲਕ ਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਨਿੱਤ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
੭ ਦਿਨ। ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਆਏ।
੮ ਫੜ ਕੇ।
੯ ਗਲ ਨਾਲ।
੧੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੧ ਛਣਕਾਰ, ਧੁਨਿ। ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੨ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂਈਂ ਇਕੋ ਉਹੀ ਹਰੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਬ੍ਰਹਮ (ਜੀਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ) ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਮਿਲਿਆ, ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਰਲ ਗਈ।
੧੪ ਵੱਖਰਾ।
੧੫ ਅਸਚਰਜ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਸਦਾ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਾਲਕ।
੧੭ ਹਰ ਇਕ ਹਸਤੀ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਚੋਜ, ਖੇਡ।
੧੯ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।
੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਗਣ ਲੱਗੇ।
੨੧ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਿਆ। "ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੋਝੀ ਪਈ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਅਪਾਰਿ" (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਮ: ੩)
੨੨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟਾ ਹੈ।
੨੪ ਜਦ ਹਰੀ-ਯਸ, ਜੋ ਸੱਚਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਹੈ, ਗਾਂਵਿਆ, ਤਾਂ ਸੋਹਣਾ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਵਜਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੫ ਖੁਸ਼ੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ। ਰਹਸੁ=ਖੁਸ਼ੀ। ਘਣਾ=ਬਹੁਤ।
੨੬ ਮੂੰਹ ਨਾਲ।
੨੭ ਆਖਾਂ।
੨੮ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਹੋਵਾਂ, ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

* ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧)। ਦੁੱਖ ਭੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (੨)। ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾ-ਗੌਣ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩)। ਮਨ ਟਿਕਾਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੁੜੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (੪)।

ਹਰਿ ਚਰਣ ਜਪਤ ਨਿਸਤਰਿਆ[੧] ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਧਿਆਏ ਸਭਿ ਫਲ ਪਾਏ ਮਿਟੇ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ [੨]ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਜਪਿ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥ ਜਪਿ ਏਕੁ ਅਲਖ[੩] ਅਪਾਰ ਪੂਰਨ[੪] ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਖੋਇਆ ਜਤ[੫] ਦੇਖਾ ਤਤ[੬] ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ [੭]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੇ ਕਾਮਾ ॥ ਗੁਰੁ ਸੰਤੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ [੮]ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ [੯]ਹਉ ਤਾਪ ਬਿਨਸੇ ਸਦਾ ਸਰਸੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ [੧੦]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ॥ ਮਨਿ ਸਾਤਿ ਆਈ ਵਜੀ ਵਧਾਈ ਮਨਹੁ ਕਦੇ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ [੧੧]ਸਤਿਗੁਰਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਸਦਾ ਭਜੁ ਜਗਦੀਸਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮਹਲਾ ੫* ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਤੂ ਠਾਕੁਰੋ ਬੈਰਾਗਰੋ[੧੨] ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ[੧੩] ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਤੂੰ ਸਾਗਰੋ ਰਤਨਾਗਰੋ[੧੪] ਹਉ ਸਾਰ[੧੫] ਨ ਜਾਣਾ ਤੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਾ ਤੂ ਵਡ ਦਾਣਾ[੧੬] ਕਰਿ ਮਿਹਰੰਮਤਿ[੧੭] ਸਾਂਈ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਆਠ ਪਹਰ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥ ਗਰਬੁ[੧੮] ਨ ਕੀਜੈ ਰੇਣ[੧੯] ਹੋਵੀਜੈ ਤਾ ਗਤਿ[੨੦] ਜੀਅਰੇ ਤੇਰੀ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਨਾਨਕ ਕਾ ਠਾਕੁਰੁ ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ੍ ਗਉਹਰ[੨੧] ਅਤਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਤੁਮ ਪਿਰ ਹਮ ਬਹੁਰੀਆ[੨੨] ਰਾਮ ॥ ਤੁਮ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਊਚੇ ਹਉ ਇਤਨੀਕ ਲਹੁਰੀਆ[੨੩] ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸੁਜਾਨਾ[੨੪] ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਮਖ[੨੫] ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਸਰਬ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਨਾ ॥ ਚਰਣਹ ਸਰਨੀ ਦਾਸਹ ਦਾਸੀ [੨੬]ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ[੨੭] ॥ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰੁ ਸਰਬ ਸਮਾਣਾ ਆਪਨ ਭਾਵਨ[੨੮] ਕਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ਤੁਝੁ ਊਪਰਿ ਮੇਰਾ ਹੈ ਮਾਣਾ ਤੂਹੈ ਮੇਰਾ ਤਾਣਾ[੨੯] ਰਾਮ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇਰੀ ਤੂ [੩੦]ਜਾਣਾਇਹਿ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਛਾਣੈ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਸਿਰੰਦੇ[੩੧] ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੩੨] ਭੂਲੀ ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਫਾਥੀ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ ॥ ਠਾਕੁਰ ਭਾਣੀ ਸਾ ਗੁਣਵੰਤੀ ਤਿਨ ਹੀ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਧਰ[੩੩] ਤੂਹੈ ਠਾਕੁਰ ਤੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਮਾਣਾ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ[੩੪] ਘੋਲੀ ਵੰਞਾ ਤੂ ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾ ਓਲ੍ਾ[੩੫] ਰਾਮ ॥ ਹਉ ਬਲਿ[੩੬] ਜਾਈ ਲਖ ਲਖ ਲਖ ਬਰੀਆ[੩੭] ਜਿਨਿ ਭ੍ਰਮੁ ਪਰਦਾ ਖੋਲ੍ਾ ਰਾਮ ॥ ਮਿਟੇ ਅੰਧਾਰੇ ਤਜੇ ਬਿਕਾਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਭਾਣੀ ਭਈ ਨਿਕਾਣੀ[੩੮] ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ਭਈ ਅਮੋਲੀ [੩੯]ਭਾਰਾ ਤੋਲੀ

੧ ਤਰ ਗਿਆ।

੨ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ।

੩ ਜੋ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

੪ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੫ ਜਿਥੇ।

੬ ਉਥੇ ਹੀ।

੭ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਪੂਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੮ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

੯ ਹਉਮੈ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ।

੧੦ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ।

੧੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ੁਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਭਜੋ।

੧੨ ਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ, ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ)।

੧੩ ਬਹੁਤ। ਮੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਕਈ ਸੇਵਕ ਹਨ।

੧੪ ਰਤਨਾਕਰ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ।

੧੫ ਸੂਝ, ਕਦਰ।

੧੬ [ਫ਼: ਦਾਨਾ] ਸਿਆਣਾ।

੧੭ [ਅ: ਮਹਰਮਤ] ਮਿਹਰ।

੧੮ ਹੰਕਾਰ।

੧੯ ਧੂੜੀ।

੨੦ ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ।

੨੧ ਗਹਿਰਾ, ਗੰਭੀਰ, ਸਿਆਣਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੧੦੨, ਨੋਟ ੫। ਤੂੰ ਸਿਆਣਾ, ਅਤੀ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪਤੀ ਵਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਵਤ (ਮੂਰਖ ਤੇ ਹੋਛੀ) ਹਾਂ।

੨੨ ਵਹੁਟੀ।

੨੩ ਛੋਟੀ। ਇੰਨੀ ਛੋਟੀ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ।

੨੪ ਸਿਆਣਾ।

੨੫ ਥੋੜ੍ਹੀ। ਤੇਰੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜੇਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਨਜ਼ਰ) ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੀਂਵਦੀ ਹਾਂ।

੨੬ ਮਨ ਦੇ ਮੁੜ ਖਿੜਨ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੧੨।

੨੭ ਹਰਾ ਹੋਇਆ।

੨੮ ਮਰਜ਼ੀ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਬਲ, ਸਹਾਰਾ।

੩੦ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

੩੧ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੀ।

੩੨ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ।

੩੩ ਆਸਰਾ।

੩੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਾਂ। ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ।

੩੫ ਪਰਦਾ, ਓਟ।

੩੬ ਬਲਿਹਾਰ।

੩੭ ਵੇਰਾਂ, ਵਾਰੀ।

੩੮ ਬੇਮੁਹਤਾਜ, ਬੇਪਰਵਾਹ।

੩੯ ਭਾਰੇ ਤੋਲ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹਾਂ।

* ਪਹਿਲੇ ਛੰਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਸਨਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧)। ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਤੀਜੇ ਛੰਤ ਦੇ ਚਵ੍ਹਾਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਜੀਭ, ਕੰਨ, ਹੱਥ, ਪੈਰ ਅਤੇ ਮਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸੁਣੇ ਜਾ ਸਕਣ, ਹਰੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਭਿਆ ਰਹੇ (੩)। ਇਸ ਆਸ਼ਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ (੪)। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ, ਮਨ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਲਈ, ਸਦੀਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਹਰ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੫)। ਛੀਵੇਂ ਛੰਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸੇ ਆਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ-ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਘਰ ਬਾਰ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ (੬)। ਸੱਤਵੇਂ ਛੰਤ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਤਲਾਅ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ (੭)।

[੧]ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦਰੁ ਖੋਲ੍ਹਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉ ਨਿਰਭਉ ਹੋਈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਓਲ੍ਹਾ[੨] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਸੁਤ[੩] ਬੰਧਪ[੪] ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[੫] ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਸਰਬ ਗੁਣਾ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੬] ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਿ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣਾ[੭] ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰੈ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗੁਰੁ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ[੮] ਰਾਮ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਵਿਖ[੯] ਉਤਰਹਿ ਹਰਿ ਸੰਤ ਧੂੜੀ ਨਿਤ ਨਾਪੈ[੧੦] ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਧੂੜੀ ਨਾਈਐ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਈਐ ਬਾਹੁੜਿ[੧੧] ਜੋਨਿ ਨ ਆਈਐ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਭ੍ਰਮ ਭਉ ਭਾਗੇ [੧੨]ਮਨਿ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਏ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਫਿਰਿ ਸੋਗੁ ਨਾਹੀ ਸੰਤਾਪੈ[੧੩] ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਪਰਤਾਪੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਿਧੇ[੧੪] ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਵਸਿ ਆਏ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ [੧੫]ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਆਪੁ[੧੬] ਮਿਟਾਇਆ ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ[੧੭] ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ[੧੮] ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਤਿਨ ਹੀ ਮੇਲਿ ਲੀਆ [੧੯]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ[੨੦] ਜਪੀਐ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਗਾਉ ਮੰਗਲੋ[੨੧] ਨਿਤ ਹਰਿ ਜਨਹੁ [੨੨]ਪੁੰਨੀ ਇਛ ਸਬਾਈ ਰਾਮ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਅਪੁਨੇ ਸੁਆਮੀ ਸੇਤੀ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਏ ॥ ਸਾਂਤਿ [੨੩]ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ[੨੪] ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਏ ॥ [੨੫]ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ[੨੬] ਸਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਾਰਜ ਸਗਲੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਆਮੀ ਨੇਤ੍ਰ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਲਾਖ ਜਿਹਵਾ[੨੭] ਦੇਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੁਖੁ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ[੨੮] ਮੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ [੨੯]ਜਮ ਪੰਥੁ ਸਾਧੇ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ਕੋਈ ॥ *ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਜਤ[੩੦] ਦੇਖਾ ਤਤ[੩੧] ਸੋਈ ॥ ਭਰਮ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਾਠੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇਰਹੂ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਨੇਤ੍ਰ ਦੇਖਹਿ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਕੋਟਿ[੩੨] ਕਰਨ[੩੩] ਦੀਜਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ

੧ ਮੁਕਤੀ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ) ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ (ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ) ਦਾ ਰਾਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ।
੨ ਪੜਦਾ।
੩ ਪੁੱਤਰ।
੪ ਸੰਬੰਧੀ।
੫ ਸਰੀਰ।
੬ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੭ ਸੁਖ ਅਨੰਦ, ਖੈਰੀਅਤ।
੮ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਪਾਪ।
੧੦ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੧੨ ਮਨੋਂ ਇੱਛਿਆ, ਮਨ-ਮੰਗਿਆ।
੧੩ ਅੰਦਰ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਚਿੰਤਾ।
੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੧੫ ਪਰਮ ਪਦਵੀ, ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ।
੧੬ ਆਪਾ-ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੧੭ ਮਿਲਿਆ।
੧੮ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੯ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਪਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਰਲ ਗਈ, ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਗਏ।
੨੦ ਲਾਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ।
੨੧ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੨੨ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ।
੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੪ ਬਹੁਤ।
੨੫ ਉਹ ਅਮਰ ਹਰੀ ਹਰ-ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੨੬ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੭ ਜੀਭ।
੨੮ ਜਪੇ।
੨੯ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੇ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ।
੩੦ [ਜਤ੍ਰ] ਜਿਧਰ।
੩੧ [ਤਤ੍ਰ] ਉਧਰ ਹੀ।
੩੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ।
੩੩ ਕੰਨ।

* ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਕਟੀਐ ਕਾਲ ਕੀ ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ [੧]ਕਟੀਐ ਜਮ ਫਾਸੀ ਸਿਮਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਗਲ ਮੰਗਲ ਸੁਗਿਆਨਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪੀਐ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੨]ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ॥ ਕਲਮਲ[੩] ਦੁਖ ਜਾਰੇ[੪] ਪ੍ਰਭੂ ਚਿਤਾਰੇ ਮਨ ਕੀ ਦੁਰਮਤਿ[੫] ਨਾਸੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਸੁਣੀਅਹਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਰੋੜਿ ਹਸਤ[੬] ਤੇਰੀ ਟਹਲ ਕਮਾਵਹਿ ਚਰਣ ਚਲਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗਿ[੭] ਰਾਮ ॥ [੮]ਭਵ ਸਾਗਰ ਨਾਵ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਜੋ ਚੜੈ ਤਿਸੁ ਤਾਰਗਿ[੯] ਰਾਮ ॥ ਭਵਜਲੁ[੮] ਤਰਿਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿਆ [੧੦]ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਗਏ ਸੁਖ ਉਪਜੇ ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ[੧੧] ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ[੧੨] ਫਲ ਪਾਏ ਸਗਲੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ ਅਪਾਰਗਿ[੧੩] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਮਨੁ ਸਦਾ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਮਾਰਗਿ ॥ ੩ ॥ ਏਹੋ ਵਰੁ[੧੪] ਏਹਾ ਵਡਿਆਈ ਇਹੁ ਧਨੁ ਹੋਇ ਵਡਭਾਗਾ ਰਾਮ ॥ ਏਹੋ ਰੰਗੁ ਏਹੋ ਰਸ ਭੋਗਾ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਰਾਮ ॥ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਚਰਣੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣੇ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ [੧੫]ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਨੁ ਜਾਗਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨ੍ਹੀ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੧੬]ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿਆ ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸਗਲੇ ਪਾਪ ਤਜਾਵਹਿ[੧੭] ਰਾਮ ॥ [੧੮]ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਊਤਮ ਬਾਣੀ ॥ [੧੯]ਸਹਜ ਕਥਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ਕਥੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਭਲਾ ਸੰਜੋਗੁ[੨੦] ਮੂਰਤੁ[੨੧] ਪਲੁ ਸਾਚਾ ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਰਖਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਦਇਆਲਾ ਸਰਬ ਕਲਾ[੨੨] ਬਣਿ ਆਈ ॥ ੧ ॥ ਆਨੰਦਾ ਵਜਹਿ ਨਿਤ ਵਾਜੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਨਿ ਵੂਠਾ[੨੩] ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖੇ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[੨੪] ਬਿਨਸੇ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਝੂਠਾ ਰਾਮ ॥ [੨੫]ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ [੨੬]ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਖਾਣੀ ਜਸੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਤਿਸ ਹੀ ਬਣਿ ਆਏ [੨੭]ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨਾ ਕਰਿਆ ॥ ਘਰ ਮਹਿ ਨਵ ਨਿਧਿ[੨੮] ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨ ਪ੍ਰਭੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਸਰੈ ਪੂਰਨ ਜਾ ਕੇ ਭਾਗਾ ॥ ੨ ॥ [੨੯]ਛਾਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਕੀਨ੍ਹੀ ਸਗਲੀ ਤਪਤਿ ਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਦੂਖ ਪਾਪ ਕਾ ਡੇਰਾ ਢਾਠਾ[੩੦] ਕਾਰਜੁ ਆਇਆ ਰਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਮਿਟੀ ਬਲਾਇਆ[੩੧] ਸਾਚੁ ਧਰਮੁ ਪੁੰਨੁ ਫਲਿਆ[੩੨] ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ [੩੩]ਸੋਵਤ ਬੈਸਤ

੧ ਅਮਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀਏ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਜਾਣ।

੨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਜਾਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੩ ਪਾਪ।

੪ ਜਾਲੇ, ਸਾੜੇ।

੫ ਖੋਟੀ ਵਾਦੀ।

੬ ਹੱਥ।

੭ ਰਸਤੇ 'ਤੇ।

੮ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਤਰਨ ਲਈ ਹਰੀ-ਸੇਵਾ ਨਾਵ (ਬੇੜੀ) ਹੈ।

੯ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਸਾਰੀਆਂ, ਮੁਰਾਦਾਂ।

੧੧ ਤੁਰਮ, ਰਣਸਿੰਘੇ ਭਾਵ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਅਕਹਿ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭; ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੨ ਵਾਂਛਿਤ, ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ।

੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਾ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਮਨ-ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ; ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤ ਕੈਸੀ ਅਪਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ-ਮੰਗੇ ਫਲ ਮਿਲ ਗਏ।

੧੪ ਅਸੀਸ। ਅਸੀਸ, ਵਡਿਆਈ, ਧਨ, ਰੰਗ, ਰਸ-ਭੋਗ ਸਭ ਇਹੋ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ।

੧੫ ਹੇ ਪਿਆਰੇ, ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ! ਮੈਂ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਮਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਜਾਗ ਪਿਆ।

੧੬ ਹਰੀ ਜਪਣ ਲਈ ਇਹ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਤੇ ਭਗਤ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੧੭ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੧੮ ਹਰੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਐਸੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੯ ਉਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਸਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਵੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *। ਹਰੀ ਦੀ ਸਹਜ-ਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਕਹਾਣੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।

੨੧ ਮਹੂਰਤ। ਉਹ ਮੌਕਾ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ।

੨੨ ਸ਼ਕਤੀ। ਸਭ ਬਿਧਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ, ਸਾਰੇ ਢੋ ਚੰਗੇ ਢੁਕੇ।

੨੩ ਵਸਿਆ ਹੈ।

੨੪ ਸੰਭਾਲੀ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਸਾਂਭੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੫੯, ਨੋਟ ੫।

੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ।

੨੭ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ।

੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।

੨੯ ਛਤਰ-ਪਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਛਾਇਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਛਤਰ-ਪਤੀ= ਛਤਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਰਾਜਾ।

੩੦ ਢਹਿ ਗਿਆ। ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ, ਜਿਹੜੇ ਡੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉੱਠ ਗਏ।

੩੧ ਬਲਾਈਂ। ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।

੩੨ ਫਲ ਲੱਗਾ, ਵਧਿਆ।

੩੩ ਸੁੱਤਿਆਂ, ਬੈਠਿਆਂ ਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ।

* ਇਹ ਛੰਤ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਬਾਬਤ ਰਚੇ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਕਈ ਛੰਤ ਇਸ ਮੰਦਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਤਲਾਅ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਬਤ ਹਨ। ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 'ਮੰਦਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਸਰੀਰ, 'ਤਾਲ' ਦਾ ਅਰਥ ਹਿਰਦਾ, ਆਦਿ, ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। "ਪਰਥਾਇ ਸਾਖੀ ਮਹਾਪੁਰਖ ਬੋਲਦੇ ਸਾਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰਠਿ) ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਵੇਂ ਗੱਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਤਾਲ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਿੱਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਖਿਆ ਸਦੀਵੀ ਅੰਗ ਰੱਖਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਸੁਲਹੀ ਖ਼ਾਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ। ਇਸੇ ਸਿਖਿਆ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਸਤ-ਸੰਗ ਜੋੜਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਚਲਾਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਲ ਲਵਾਂਦੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥਕ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਆਹਰ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ।

ਖਲਿਆ[੧] ॥ [੨]ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਆਮੀ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਮੇਰਾ ਘਰੁ ਬਨਿਆ[੩] ਬਨੁ[੪] ਤਾਲੁ ਬਨਿਆ [੫]ਪ੍ਰਭ ਪਰਸੇ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਸੋਹਿਆ ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਸਰਸੇ[੬] ਗੁਣ ਮੰਗਲ[੭] ਹਰਿ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਗਾਇ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਇ ਸਾਚਾ [੮]ਸਗਲ ਇਛਾ ਪਾਈਆ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਸਦਾ ਜਾਗੇ [੯]ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ ਕਰੀ ਨਦਰਿ ਸੁਆਮੀ [੧੦]ਸੁਖਹ ਗਾਮੀ [੧੧]ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ [੧੨]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਜਿਨਿ ਧਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੧੩]ਭੈ ਸਾਗਰੋ ਭੈ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਬੋਹਿਥੜਾ[੧੪] ਹਰਿ ਚਰਣ ਅਰਾਧੇ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਰਿ ਲਘਾਏ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਤਰੀਐ ਬਹੁੜਿ[੧੫] ਨ ਮਰੀਐ [੧੬]ਚੂਕੈ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ[੧੭] ਮਾਨਉ ਤਾ ਮਨੁ ਸਹਜਿ[੧੮] ਸਮਾਣਾ ॥ ਦੂਖ ਨ ਭੂਖ ਨ ਰੋਗੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸਰਣੀ ਪਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਏ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ* ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਜਨ ਵਸਗਤਿ ਕੀਨੇ ਰਾਮ ॥ ਆਪਨੜਾ ਮਨੁ ਆਗੈ ਧਰਿਆ ਸਰਬਸੁ[੧੯] ਠਾਕੁਰਿ ਦੀਨੇ ਰਾਮ ॥ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਦਾਸੀ ਮਿਟੀ ਉਦਾਸੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰਿ ਥਿਤਿ[੨੦] ਪਾਈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ[੨੧] ਸਿਮਰਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਵਿਛੁੜਿ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਾ ਵਡਭਾਗਣਿ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਚੀਨ੍ੇ[੨੨] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸਿ ਭੀਨੇ[੨੩] ॥ ੨ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਭਏ ਨਿਤ ਸਖੀਏ ਮੰਗਲ ਸਦਾ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ॥ ਆਪਨੜੈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਸੀਗਾਰੀ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰੇ ਰਾਮ ॥ [੨੪]ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਭਏ ਕਿਰਪਾਲਾ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਨ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ਕੰਠਿ[੨੫] ਲਗਾਇ ਲੀਏ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ[੨੬] ॥ [੨੭]ਮਾਨ ਮੋਹ ਮਦ ਸਗਲ ਬਿਆਪੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [੧੩]ਭੈ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਆ ਪੂਰਨ ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਸਖੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਆ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਏਕੰਕਾਰੁ[੨੮] ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਜਪਿ ਏਕ ਪ੍ਰਭੂ ਅਨੇਕ ਰਵਿਆ [੨੯]ਸਰਬ ਮੰਡਲਿ ਛਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮੋ ਪਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਮੁ[੩੦] ਪਸਰਿਆ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ[੩੧] ਆਇਆ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿ ਪੂਰਨ ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਏ[੩੨] ॥ ਪੇਖਿ[੩੩] ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸੇ[੩੪] ਆਪਿ ਲਏ ਮਿਲਾਏ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧ ਖਲੋਤਿਆਂ।

੨ ਜੋ ਮਾਲਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਓਹੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੩ ਸਜ ਗਿਆ, ਫਬ ਗਿਆ।

੪ ਬਾਗ਼।

੫ ਛੋਹੇ, ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰੀ-ਰਾਜੇ ਨੂੰ।

੬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ।

੭ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।

੮ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ।

੯ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਧਾਈ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ, ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

੧੦ [ਸੁਖ-ਗਮਜ] ਜਿਸ ਪਾਸ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੧੧ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ।

੧੨ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੧੩ ਭਵ-ਸਾਗਰ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੧੪ ਜਹਾਜ਼। ਜਹਾਜ਼ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਧਿਆਏ।

੧੫ ਮੁੜ ਕੇ।

੧੬ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਜਨਮ ਮਰਨ।

੧੭ ਭਲਾ। ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੋ।

੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁੱਟ ਨੋਟ *।

੧੯ ਸਭ ਕੁਝ। ਜਦ ਅਸਾਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

੨੦ ਟਿਕਾਉ। ਹਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉ ਮਿਲਿਆ।

੨੧ ਤਮਾਸ਼ੇ। ਸਭ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਇਹੋ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ।

੨੨ ਵਿਚਾਰਦੀ ਹੈ।

੨੩ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ।

੨੪ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।

੨੫ ਗਲੇ ਨਾਲ।

੨੬ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ।

੨੭ ਮਾਣ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਸਾਥੋਂ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਦੂਰ ਰੱਖੇ। ਨਿਵਾਰੇ= ਦੂਰ ਕੀਤੇ।

੨੮ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੨੯ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਇਆ, ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੩੧ ਨਜ਼ਰੀਂ।

੩੨ ਥਾਂ।

੩੩ ਦੇਖ ਕੇ।

੩੪ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।

* ਉਪਦੇਸ਼। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਐਸਾ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ। (ਮੰਤਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)। ਵਸਗਤਿ= ਵੱਸ ਵਿੱਚ।

*[1]ਅਬਿਚਲ ਨਗਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਮਨ ਇਛੇ ਸੇਈ ਫਲ ਪਾਏ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਵਸਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਵਸਾਇਆ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਪੁਤ ਭਾਈ ਸਿਖ ਬਿਗਾਸੇ[2] ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ [3]ਕਾਰਜੁ ਆਇਆ ਰਾਸੇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਸੁਆਮੀ [4]ਆਪੇ ਰਖਾ ਆਪਿ ਪਿਤਾ ਆਪਿ ਮਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਘਰ ਮੰਦਰ ਹਟਨਾਲੇ[5] ਸੋਹੇ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਕਟੀਐ ਜਮ† ਕੀ ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਕਾਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ [6]ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਮਨ ਇਛੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ਸੰਤ ਸਜਨ ਸੁਖਿ ਮਾਣਹਿ ਰਲੀਆ[7] ਦੂਖ ਦਰਦ ਭ੍ਰਮ ਨਾਸੀ ॥ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਨਕ [8]ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਦਾਤਿ ਖਸਮ ਕੀ ਪੂਰੀ[9] ਹੋਈ ਨਿਤ ਨਿਤ [10]ਚੜੈ ਸਵਾਈ ਰਾਮ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ [11]ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਜਿਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਰਾਮ ॥ [12]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਭਇਆ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖੀ ਵਸਾਏ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਕਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ[13] ॥ [14]ਦਹ ਦਿਸ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਜਸੁ ਸੁਆਮੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨਿ ਅਬਿਚਲ ਨੀਵ ਰਖਾਈ ॥ ੩ ॥ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਤ ਸੁਣੀਐ ਰਾਮ ॥ [15]ਅਨਹਦ ਚੋਜ ਭਗਤ ਭਵ ਭੰਜਨ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨੀਐ[16] ਰਾਮ ॥ [17]ਅਨਹਦ ਝੁਣਕਾਰੇ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ਸੰਤ ਗੋਸਟਿ ਨਿਤ ਹੋਵੈ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਮੈਲੁ ਸਭ ਕਾਟਹਿ ਕਿਲਵਿਖ[18] ਸਗਲੇ ਖੋਵੈ ॥ ਤਹ ਜਨਮ ਨ ਮਰਣਾ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਬਹੁੜਿ[19] ਨ ਪਾਈਐ ਜੂਨੀਐ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਇਆ [20]ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਇਛ ਪੁਨੀਐ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜਿ [21]ਆਪਿ ਖਲੋਇਆ ਹਰਿ ਕੰਮੁ ਕਰਾਵਣਿ ਆਇਆ ਰਾਮ ॥ [22]ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਤਾਲੁ[23] ਸੁਹਾਵਾ ਵਿਚਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਛਾਇਆ[24] ਰਾਮ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਛਾਇਆ[24] ਪੂਰਨ ਸਾਜੁ[25] ਕਰਾਇਆ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਭਇਆ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਲਾਥੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ[26] ॥ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਚੁਤ[27] ਅਬਿਨਾਸੀ ਜਸੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਗਾਇਆ ॥ ਅਪਨਾ ਬਿਰਦੁ[28] ਰਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨਵ ਨਿਧਿ[29] [30]ਸਿਧਿ ਰਿਧਿ ਦੀਨੇ ਕਰਤੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ[31] ਰਾਮ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਬਿਲਛਤ[32] ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ

੧ ਗੁਰੂ-ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਨਗਰ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਸੁਖ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੨ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।
੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਵਰ ਗਿਆ ਹੈ।
੪ ਰਖਾ= ਰਾਖਾ, ਮਾਇਆ= ਮਾਂ।
੫ ਹੱਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਣਾ, ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਲੜ੍ਹਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੦੯, ਨੋਟ ੧੩। ਘਰ ਮੰਦਰ ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਸਭ ਸੋਹਣੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਨਿਵਾਸੀ= ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੬ ਸਾਰਾ ਸਮਿਆਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਾਂ, ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
੭ ਮੌਜਾਂ।
੮ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੯ ਮੁਕੰਮਲ, ਪੂਰਨ।
੧੦ ਸਵਾਈ ਵੱਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੧੧ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।
੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ।
੧੩ ਪਾਲਣਾ।
੧੪ ਦੱਸਾਂ ਤਰਫਾਂ ਵਿੱਚ (ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਮਾਲਕ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਸ ਦਿਸ਼ਾਂ= ਪੂਰਬ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ, ਦੱਖਣ, ਚਾਰ ਕੋਨੇ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਤੇ ਉਤੇ।
੧੫ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਇਕ-ਰਸ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਵਜਾਈਦੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੭ ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗੂੰਜ (ਕੀਰਤਨ), ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਕਥਾ) ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਝੁਣਕਾਰੇ= ਛਣਕਾਰ, ਕੀਰਤਨ। ਗੋਸਟਿ= ਗੱਲ-ਬਾਤ।
੧੮ ਪਾਪ।
੧੯ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੨੦ ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ।
੨੨ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬਾਗ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਬਣ ਗਈ।
੨੩ ਤਲਾਅ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ।
੨੪ ਪਸਰਿਆ, ਭਰ ਗਿਆ।
੨੫ ਸਮਿਆਨ (ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ)।
੨੬ ਝੋਰੇ, ਦੁੱਖ।
੨੭ ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ, ਅਟੱਲ। ਉਸ ਪੂਰਨ ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਗਾਇਆ ਹੈ।
੨੮ ਨਿੱਤ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ। ਸਭ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖਣਾ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ।
੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੩੦ ਰਿਧਿ-ਸਿਧਿ= ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।
੩੧ ਕੁਝ ਭੀ।
੩੨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ, ਮੌਜਾਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦਿਆਂ।

* ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਸਣ ਵੇਲੇ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ।
† ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਜਾਮ' ਹੈ।
‡ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਚਾਰਣ ਹੋਇਆ।

ਕਰਤੇ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ ਰਾਮ ॥ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ [੧]ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨] ਪਾਇਆ ॥ [੩]ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਸਗਲੇ ਉਠਿ ਨਾਠੇ ਦੂਖੁ ਨ ਨੇੜੈ ਆਇਆ ॥ ਸਾਂਤਿ [੪]ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ[੫] ਬਿਨਸੀ ਭੂਖ ਸਬਾਈ[੬] ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਅਚਰਜੁ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਕਾਰਜੁ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀਆ ਮਾਣਸੁ ਕਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਭਗਤ ਸੋਹਨਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਦਾ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਗੁਣ ਗਾਇ ਗੋਬਿੰਦ ਅਨਦ ਉਪਜੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਬਨੀ ॥ [੭]ਜਿਨਿ ਉਦਮੁ ਕੀਆ ਤਾਲ ਕੇਰਾ ਤਿਸ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਿਆ ਗਨੀ[੮] ॥ [੯]ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਪੁੰਨ ਕਿਰਿਆ ਮਹਾ ਨਿਰਮਲ ਚਾਰਾ ॥ [੧੦]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਬਿਰਦੁ[੧੧] ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਸਬਦ ਅਧਾਰਾ ॥ ੩ ॥ [੧੨]ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਤਾ ਉਸਤਤਿ ਕਉਨੁ ਕਰੀਜੈ ਰਾਮ ॥ ਸੰਤਾ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਦੀਜੈ ਰਾਮ ॥ ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਕੀਜੈ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕ ਖਿਨੋ[੧੩] ॥ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਉਚਰੁ ਰਸਨਾ[੧੪] ਸਦਾ ਗਾਈਐ ਅਨਦਿਨੋ[੧੫] ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਨਾਮ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੀਜੈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ [੧੬]ਇਛ ਪੁੰਨੀ ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਜੀਜੈ[੧੭] ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੦ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ ਜੀ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਸੁਆਮੀ ਮੋਰਾ ॥ ਹਉ ਸੰਮਲਿ[੧੮] ਥਕੀ ਜੀ ਓਹੁ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੈ ਕਉਰਾ[੧੯] ॥ ਕਉੜਾ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਨੈ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨੈ [੨੦]ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰੇ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਹਰਿ ਬਿਰਦੁ ਸਦਾਏ ਇਕੁ [੨੧]ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਭੰਨੈ ਘਾਲੇ ॥ [੨੨]ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ [੨੩]ਨੇਰੈ ਹੀ ਤੇ ਨੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਸਦਾ ਸਰਣਾਗਤਿ[੨੪] ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ[੨੫] ਸਜਣੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਬਿਸਮੁ[੨੬] ਭਈ ਜੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮੇਰਾ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਹਉ ਚਰਨ ਕਮਲ[੨੭] ਪਗ ਛਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਤ[੨੮] ਜੀਵਾ ਠੰਢੀ ਥੀਵਾ[੨੯] ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ [੩੦]ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ [੩੧]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪਿ ਸਾਗਰੁ[੩੨] ਤਰਿਆ ਭਵਜਲ[੩੨] ਉਤਰੇ ਪਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ[੩੩] ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਨਿਮਖ[੩੪] ਨ ਛੋਡਾ ਜੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ [੩੫]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੋ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਿਆ ਜੀ ਸਾਚਾ [੩੬]ਅਗਮ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਦੀਨਾ[੩੭] ਤਾ ਨਾਮੁ ਲੀਨਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਖ ਨਾਠੇ ॥ [੩੮]ਸਹਜ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ ਹਉਮੈ ਬਿਨਠੀ[੩੯] ਗਾਠੇ[੪੦] ॥ ਸਭ ਕੈ ਮਧਿ[੪੧] ਸਭ ਹੂ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਰਾਗ[੪੨]

੧ ਮੁੱਕਦੀ ਨਹੀਂ।
੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੩ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਘਨ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ।
੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੫ ਬਹੁਤ।
੬ ਸਾਰੀ।
੭ ਜਿਸ ਨੇ ਤਲਾਅ ਦੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ) ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੮ ਗਿਣਾਂ, ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ।
੯ ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥ, ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੰਮ ਸਭ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਨਿਰਮਲ ਚਾਰਾ= ਨਿਰਮਲ ਆਚਾਰ, ਸ਼ੁਧ ਕੰਮ, ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਮ।
੧੦ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ (ਪਵਿੱਤਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੧ ਸੁਭਾਵ, ਨਿੱਤ ਕਰਮ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਬਿਰਦ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ, ਇਥੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੧੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੧੩ ਖਿਨ ਭਰ; ਰਤਾ ਵੀ।
੧੪ ਹੇ ਜੀਭ!
੧੫ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੬ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
੧੭ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਯਾਦ, ਚੇਤਾ ਕਰ ਕੇ। ਬੜੀ ਵਾਰ ਜਾਚ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਪਰਤਾਵਾ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਥੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ।
੧੯ ਕੌੜਾ।
੨੦ ਗ਼ਲਤੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਰੱਖਦਾ।
੨੧ ਕੀਤੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਂਦਾ।
੨੨ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿੱਚ, ਹਰ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ।
੨੪ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹਾਂ।
੨੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਕੁਰ (ਮਿੱਠਾ)।
੨੬ ਹੈਰਾਨ, ਅਸਚਰਜ।
੨੭ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹਾਂ।
੨੮ ਵੇਖਦਿਆਂ।
੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।
੩੦ ਪ੍ਰਭੂ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿੱਚ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੩੧ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੩੩ ਪਾਰ-ਉਰਾਰ, ਥਹੁ।
੩੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ।
੩੫ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਸੁਆਸਾਂ) ਦਾ ਆਸਰਾ।
੩੬ ਅਪਹੁੰਚ ਵਿਚਾਰ, ਅਕੱਥ ਕਥਾ।
੩੭ ਦਿੱਤਾ (ਨਾਮ)।
੩੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੩੯ ਦੂਰ ਹੋਈ।
੪੦ ਗੰਢ (ਹਉਮੈ ਦੀ)।
੪੧ ਅੰਦਰ।
੪੨ ਪ੍ਰੀਤ, ਮੋਹ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਖਸੀ ਗੁਣ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੋਖ ਤੇ ਨਿਆਰੋ[1] ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗੋਬਿੰਦ ਸਰਣਾਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰੋ[2] ॥ ੩ ॥ ਮੈ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਜੀ ਹਰਿ ਨਿਹਚਲੁ ਸੁ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਭਿ ਅਧ੍ਰਵ[3] ਡਿਠੇ ਜੀਉ ਤਾ ਚਰਨ ਕਮਲ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਉ ਤਿਸ ਕੀ ਦਾਸੀ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ [4]ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਸਭਿ ਪੂਰਨ ਮਨਿ ਚਿੰਦੀ[5] ਇਛ ਪੁਜਾਏ ॥ ਸ੍ਰੁਤਿ[6] ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ[7] ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ਕਰਤੇ ਸਿਧ[8] ਸਾਧਿਕ[9] ਮੁਨਿ ਜਨ ਧਿਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ [10]ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਸੁਆਮੀ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੧ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਕੀ ਸਲੋਕਾ ਨਾਲਿ ਮਹਲਾ ੩ ॥

[*]ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [11]ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਦੋਹਾਗਣੀ ਪਰ ਪਿਰੁ ਰਾਵਣ ਜਾਇ ॥ ਪਿਰੁ ਛੋਡਿਆ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਮੋਹੀ [12]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮਿਠਾ ਕਰਿ ਕੈ ਖਾਇਆ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਵਧਿਆ ਰੋਗੁ ॥ ਸੁਧੁ ਭਤਾਰੁ[13] ਹਰਿ ਛੋਡਿਆ ਫਿਰਿ ਲਗਾ ਜਾਇ ਵਿਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[14] ਹੋਵੈ ਸੁ ਪਲਟਿਆ[15] ਹਰਿ ਰਾਤੀ[16] ਸਾਜਿ ਸੀਗਾਰਿ ॥ [17]ਸਹਜਿ ਸਚੁ ਪਿਰੁ ਰਾਵਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਉਰ ਧਾਰਿ[18] ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਦਾ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਆਪਿ ਮੇਲੀ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਨਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਵੀਏ[19] ਨਿਮਾਣੀਏ ਸੋ ਸਹੁ ਸਦਾ ਸਮ੍ਾਲਿ[20] ॥ ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਹਿ ਆਪਣਾ ਕੁਲੁ ਭੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਓਨੁ ਆਕਾਸ ਪਤਾਲਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਧਰਤੀ ਸਾਜੀਅਨੁ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ[21] ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ[22] ਸਚੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਿਦਾ[23] ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ[24] ॥ ੧ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [25]ਸੂਹਬ ਤਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਾ ਮੰਨਿ ਲੈਹਿ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਣਾ ਮਨਾਇ ਲੈ ਰੂਪੁ ਚੜੀ ਤਾ ਅਗਲਾ[26] [27]ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਐਸਾ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ਤੂ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ [28]ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਗੈ ਭਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਹਾਗਣਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ[29] ਹੈ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਖਸਮੈ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਲੋਕਾ ਵੇ ਹਉ ਸੂਹਵੀ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਕਰੀ ॥ ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਨ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਰਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨੀ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨੀ

੧ ਨਿਰਲੇਪ, ਆਜ਼ਾਦ।

੨ ਆਸਰਾ।

੩ [ਆ-ਧ੍ਰੁਵ=ਨਾ ਇਸਥਿਤੀ] ਨਾ-ਪਾਇਦਾਰ, ਚਲਾਇਮਾਨ, ਨਾਸਵੰਤ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਵੇਖੇ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਇਆ ਹੈ।

੪ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਉਸ ਵਿੱਚ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ; ਉਹ ਮਨ-ਮੰਗੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ:
(੧) ਧਰਮ=ਆਪਣੇ ਨੇਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਹੋਣਾ;
(੨) ਅਰਥ=ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਣਤਾ,
(੩) ਕਾਮ=ਕਾਮਯਾਬੀਆਂ,
(੪) ਮੋਖ=ਮੁਕਤੀ।

੫ ਚਿਤਵੀ, ਇੱਛ ਕੀਤੀ, ਚਾਹੀ ਹੋਈ।

੬ ਵੇਦ।

੭ ਹਿੰਦੂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ। ਇਹ ੨੭ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ।

੮ ਵੱਡੇ ਕਰਾਮਾਤੀ ਜੋਗੀ।

੯ ਜੋ ਅਜੇ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ।

੧੦ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।

੧੧ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰੰਡੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਜੋ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਸੂਹਾ ਵੇਸ' ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਪਰਾਏ ਪਤੀ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਰੰਡੀ ਸਮਝੋ।

੧੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।

੧੩ ਪਤੀ।

੧੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।

੧੫ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਪਰਤਿਆ।

੧੬ ਰੱਤੀ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੈ।

੧੭ ਨਿਰੋਲ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੨੯, ਨੋਟ ੯।

੧੮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਕੇ।

੧੯ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ! ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਾਲੀਏ!

੨੦ ਅਪਨਾਅ ਲੈ, ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈ।

੨੧ ਧਰਮ ਦੇ ਕਮਾਵਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਇਹ ਧਰਤੀ। 'ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪਾਤਾਲ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮਸਾਲ' (ਜਪੁ)।

੨੨ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਅੱਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਹੇ ਸੂਹੇ ਵੇਸ ਵਾਲੀਏ! ਤੂੰ ਤਦ ਸੁਹਾਗਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈਂ, ਜੇ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਮੰਨ ਲਵੇਂ।

੨੬ ਬਹੁਤਾ।

੨੭ ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ।

੨੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਰਹੇ।

੨੯ ਨਿਸ਼ਾਨੀ।

* **ਸਲੋਕ** : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਹੋ ਕਿਵੇਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਜਾਣ ਲਈਏ ਕਿ ਸਭ ਰਚਨਾ ਜੋ ਹਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਿੱਸ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਤੇ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ?

† **ਸਲੋਕ** : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਰਤੱਵ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਮਨਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ[੧] ਸੁਣੀ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ[੨] [੩]ਇਨ ਬਿਧਿ ਕੰਤ ਮਿਲੀ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹੁਕਮੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ [੪]ਬਹੁ ਭਿਤਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ [੫]ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਸਚੇ [੬]ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਇਕਨਾ ਨੋ ਤੂ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰਾ[੭] ॥ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ [੮]ਹਉਮੈ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਮੇਲਹਿ ਸੋ ਤੁਧੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [੯]ਸੂਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਹੈ ਜਿਨ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ ਸਭੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜਿਉ ਟਿਕੈ ਨ ਬਿਰਖ[੧੦] ਕੀ ਛਾਉ ॥ [੧੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਲੋ ਲਾਲੁ ਹੈ ਜਿਉ ਰੰਗਿ ਮਜੀਠ ਸਚੜਾਉ[੧੨] ॥ ਉਲਟੀ ਸਕਤਿ[੧੩] ਸਿਵੈ[੧੪] ਘਰਿ ਆਈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਵਿਕਾਰੁ[੧੫] ਹੈ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਇਸੁ ਲਹਦੇ ਬਿਲਮ[੧੬] ਨ ਹੋਵਈ ਰੰਡ[੧੭] ਬੈਠੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਮੁੰਧ[੧੮] ਇਆਣੀ ਦੁੰਮਣੀ[੧੯] ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਲੋਭਾਇ ॥ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਰੰਗੁ ਲਾਲੁ ਕਰਿ [੨੦]ਭੈ ਭਾਇ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿ ਚਲਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ[੨੧] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਉਪਾਇਅਨੁ ਆਪਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਪਈ [੨੨]ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰੁ[੨੩] ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਰਮਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਠਉਰ[੨੪] ਨ ਪਾਇਨ੍ਹੀ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ਸਭ ਚਲੈ ਰਜਾਈ ॥ ੩ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ [੨੫]ਕਾਮਣਿ ਕੁਲਖਣੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਛੋਡਿ ਪਰ ਪੁਰਖ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਓਸੁ ਸੀਲੁ[੨੬] ਨ ਸੰਜਮੁ[੨੭] ਸਦਾ ਝੂਠੁ ਬੋਲੈ ਮਨਮੁਖਿ ਕਰਮ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਸੁ [੨੮]ਪੂਰਬਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਭਤਾਰੁ[੨੯] ॥ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਸਭੁ ਉਤਾਰਿ ਧਰੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰੈ ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰੁ ॥ [੩੦]ਪੇਈਐ ਸਾਹੁਰੈ ਬਹੁ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ਤਿਸੁ ਪੂਜ ਕਰੇ ਸਭੁ ਸੈਸਾਰੁ ॥ ਓਹ ਰਲਾਈ ਕਿਸੈ ਦੀ ਨਾ ਰਲੈ ਜਿਸੁ ਰਾਵੇ[੩੧] ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੨] ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜਿਸੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖੁ ਭਰਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਿਸੀ[੩੩] ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ਸਚਾ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ ਕਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਮਹਾ ਰਸੀ ਸਭਿ ਬੁਰਿਆਈਆ ਛਾਰੁ[੩੪] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਆਪਿ ਉਪਾਇਓਨੁ ਕਰਿ ਚੋਜ ਵਿਡਾਨੁ[੩੫] ॥ [੩੬]ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਵਿਚਿ ਪਾਈਅਨੁ ਮੋਹੁ ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ॥ ਇਕਨਾ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਓਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੭] ਹਰਿ ਗਿਆਨੁ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਓਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੩੮] ॥ ੪ ॥

੧ ਸਿੱਖਿਆ
੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਪਾਸੋਂ।
੩ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।
੪ ਕਈ ਭਾਂਤ ਦਾ।
੫ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤਨਾ ਹੈ।
੬ ਹੇ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ!
੭ ਵੀਚਾਰ ਦੁਆਰਾ।
੮ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
੯ ਹੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈਏ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੂਹਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਸੋਹਣੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਲੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।
੧੦ ਰੁੱਖ।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਚੇ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫।
੧੨ ਸੱਚਾ, ਪੱਕਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੩੨, ਨੋਟ ੬, ਪੰਨਾ ੧੦੭੪, ਨੋਟ ੨੪।
੧੩ ਮਾਇਆ।
੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆ ਟਿਕੀ ਹੈ।
੧੫ ਨਿਕੰਮਾ।
੧੬ [ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਢਿੱਲ।
੧੭ ਰੰਡੀ, ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ।
੧੮ ਇਸਤਰੀ।
੧੯ ਦੁਚਿੱਤੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ।
੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਭੈਅ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੨੧ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ।
੨੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਹਨੇਰਾ।
੨੪ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ।
੨੫ ਇਸਤਰੀ ਮੰਦੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੨੬ ਪਤੀਬ੍ਰਤ ਧਰਮ।
੨੭ ਸੰਕੋਚ, ਜੁਗਤ ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣਾ।
੨੮ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ।
੨੯ ਪਤੀ।
੩੦ ਪੇਕੇ (ਇਸ ਜਹਾਨ ਵਿੱਚ) ਅਤੇ ਸਾਹੁਰੇ (ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਵਿੱਚ, ਰੱਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ)।
੩੧ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ।
੩੩ ਰਾਤ। ਮਾਇਕ ਰੰਗ ਰਾਤ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਹਾਰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜੋ ਤਾਗੇ ਬਿਨਾਂ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਮਜੀਠ ਦੇ ਪੱਕੇ ਰੰਗ ਵਾਕੁਰ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫।
੩੪ ਸੁਆਹ। ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮਹਾਂ ਰਸ ਵਿੱਚ ਰਸੀ (ਰਸ ਵਾਲੀ, ਅਨੰਦਤ) ਹੋਈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੩੫ ਅਸਚਰਜ (ਖੇਡਾਂ)।
੩੬ ਪੰਜ ਤਤ (ਸਰੀਰ) ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਮੋਹ, ਝੂਠ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ (ਵਿਕਾਰ ਪਾਏ ਹਨ)।
੩੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ
੩੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।

* **ਸਲੋਕ** : ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† **ਸਲੋਕ** : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕੂੜ ਕੁਸੱਤ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਰ-ਸਿਖਿਅਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਕੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਆਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰੰਗ ਕੂੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਸ ਵਾਲੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਗੜਨ ਸੰਵਰਨ ਦੇ ਸਮਿਆਨ ਪਾ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਤਾਂ ਕੂੜ ਕੁਸੱਤ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਪਾ ਕੇ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

*ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [੧]ਸੂਹਵੀਏ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਛਡਿ ਤੂ ਤਾ ਪਿਰ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸੂਹੈ ਵੇਸਿ ਪਿਰੁ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ [੨]ਮਨਮੁਖਿ ਦਝਿ ਮੁਈ ਗਾਵਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸੂਹਾ ਵੇਸੁ ਗਇਆ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਤਾ ਲਾਲੁ ਹੋਆ [੩]ਰਸਨਾ ਰਤੀ ਗੁਣ ਸਾਰਿ ॥ ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਸਬਦੁ ਮਨਿ ਭੈ ਭਾਇ ਕਰੇ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ [੪]ਕਰਮੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਪਿਰੁ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮੁੰਧੇ[੫] ਸੂਹਾ ਪਰਹਰਹੁ[੬] ਲਾਲੁ ਕਰਹੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਵੀਸਰੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਮੁੰਧ ਸੁਹਾਵੀ ਸੋਹਣੀ ਜਿਸੁ ਘਰਿ [੭]ਸਹਜਿ ਭਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧਨ[੮] ਰਾਵੀਐ[੯] ਰਾਵੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ[੧੦] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੧੧]ਮੋਹੁ ਕੂੜੁ ਕੁਟੰਬੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਗਧੁ ਰਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਮੁਏ ਕਿਛੁ ਸਾਥਿ ਨ ਲਿਤਾ ॥ [੧੨]ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸੁਝਈ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿਤਾ ॥ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮਕਾਲਿ ਵਸਿ ਕਿਤਾ[੧੩] ॥ ਜੇਹਾ [੧੪]ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਓਨੁ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਿਤਾ[੧੫] ॥ ੫ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤੀਆ[੧੬] ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜੋ ਮੜਿਆ[੧੭] ਲਗਿ ਜਲੰਨਿ੍ ॥ ਨਾਨਕ [੧੮]ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ੍ ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ੍ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਭੀ ਸੋ ਸਤੀਆ ਜਾਣੀਅਨਿ ਸੀਲ[੧੯] ਸੰਤੋਖਿ ਰਹੰਨਿ੍ ॥ ਸੇਵਨਿ ਸਾਈ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਉਠਿ ਸੰਮ੍ਾਲੰਨਿ੍[੨੦] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [੨੧]ਕੰਤਾ ਨਾਲਿ ਮਹੇਲੀਆ[੨੨] ਸੇਤੀ ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ ॥ ਜੇ ਜਾਣਹਿ ਪਿਰੁ ਆਪਣਾ ਤਾ ਤਨਿ ਦੁਖ ਸਹਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕੰਤ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸੇ ਕਿਉ ਅਗਿ ਜਲਾਹਿ ॥ [੨੩]ਭਾਵੈ ਜੀਵਉ ਕੈ ਮਰਉ ਦੂਰਹੁ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਨਾਲਿ ਉਪਾਇਆ ਲੇਖੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿਆ ॥ ਨਾਵੈ ਜੇਵਡ ਹੋਰ ਦਾਤਿ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰਿਖਿਆ[੨੪] ॥ ਨਾਮੁ [੨੫]ਅਖੁਟੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਦੇਵਸੀ [੨੬]ਫਿਰਿ ਲੇਖੁ ਨ ਲਿਖਿਆ ॥ [੨੭]ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਸੇ ਜਨ ਮਿਲੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿਆ ॥ ੬ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੨ ॥ ਜਿਨੀ ਚਲਣੁ ਜਾਣਿਆ ਸੇ ਕਿਉ ਕਰਹਿ ਵਿਥਾਰ[੨੮] ॥ ਚਲਣ ਸਾਰ[੨੯] ਨ ਜਾਣਨੀ ਕਾਜ ਸਵਾਰਣਹਾਰ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [੩੦]ਰਾਤਿ ਕਾਰਣਿ ਧਨੁ ਸੰਚੀਐ ਭਲਕੇ ਚਲਣੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [੩੧]ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ ॥ [੩੨]ਸੇਤੀ ਖੁਸੀ ਸਵਾਰੀਐ ਨਾਨਕ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰੁ[੩੩] ॥ ੩ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਮਨਹਠਿ ਤਰਫ[੩੪] ਨ ਜਿਪਈ [੩੫]ਜੇ ਬਹੁਤਾ ਘਾਲੇ ॥ ਤਰਫ ਜਿਣੈ [੩੬]ਸਤ ਭਾਉ ਦੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਰਤੈ ਕਾਰਣੁ[੩੭] ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈਅਨੁ

੧ ਹੇ ਮਾਇਅਕ ਰੰਗ ਨਾਲ ਸੂਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਇਹ ਨਕਲੀ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਭੇਖ ਛੱਡ ਦਿਹ।
੨ ਮੂਰਖ ਨਿਗੁਰੀ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚ) ਸੜ ਮੋਈ।
੩ ਜੀਭ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ। ੪ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਦ ਪਤੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਰਖਿਆ। ੫ ਹੇ ਇਸਤਰੀ!
੬ ਤਿਆਗੋ, ਛੱਡ ਦਿਓ। 'ਸੂਹਾ'= ਕੁਸੰਭੇ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰੰਗ। 'ਲਾਲੁ'= ਮਜੀਠੀ ਪੱਕਾ ਰੰਗ।
੭ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਤੀ ਆਂਵਦਾ ਹੈ।
੮ ਇਸਤਰੀ। ੯ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭੋਗੀ ਗਈ ਸਮਝੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਆਪ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਉਹ ਕੁਟੰਬ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੋਹ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਗੁਰਾ ਮੂਰਖ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਉਹ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਭੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ।
੧੩ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਜਮਕਾਲ ਨੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ।
੧੪ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਕਮਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਜੋ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਵੇਲੇ ਆਪ ਵੀ ਸੜ ਮਰਦੀਆਂ ਹਨ। ੧੭ ਲਾਸ਼ਾਂ, ਲੋਥਾਂ।
੧੮ ਉਹ ਸਤੀਆਂ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਜਾਣ।
੧੯ ਸੁਚੇ ਆਚਰਨ ਵਿੱਚ। ੨੦ ਯਾਦ ਕਰਨ।
੨੧ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਤਾਂ ਓਹ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਦੁੱਖ ਸਹਿ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੜ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਓਹ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਸਤੀ ਹਨ); ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਪਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਤਾਂ ਓਹ ਕਿਉਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਨ? (ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।)
੨੨ [ਮਹਲਾ] ਇਸਤਰੀਆਂ।
੨੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਭਾਵੇਂ ਜੀਂਵਦਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਮੋਇਆ, ਓਹ ਨੱਸਣ ਦੀ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
੨੪ ਰੇਖ। ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਹੈ ਨਾ ਨੁਹਾਰ। ੨੫ ਅਮੁਕ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੬ ਫੇਰ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਇਗਾ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਉਤੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਮਿੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਨਾਲ। ੨੮ ਫੈਲਾਉ; ਅਡੰਬਰ।
੨੯ ਖ਼ਬਰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹੋ ਆਪਣੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਹਨ।
੩੦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਤਨੀ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ ਇੰਨਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਸਵੇਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਧਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਪਛਤਾਂਦੇ ਹਾਂ।
੩੧ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩੨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
੩੩ ਚੰਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩੪ ਪੱਖ, ਪਾਸਾ, ਧੜਾ।
੩੫ (ਨਿਰੀ ਜ਼ਿਦ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਾਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ) ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਪਏ ਮਿਹਨਤ ਕਰੀਏ।
੩੬ ਸਦ-ਭਾਵ, ਨੇਕ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ। ੩੭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।

* **ਸਲੋਕ** : ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਨਿਗੁਰਾ ਆਦਮੀ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਨਾ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ!

† **ਸਲੋਕਾਂ** ਵਿੱਚ ਕੁਟੰਬ ਦੇ ਮੋਹ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਇਸ ਮੋਹ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਦੁਖਦਾਈ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਕੁਰੀਤੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸਤਰੀ ਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸੱਟ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਜੇ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਮੋਈ, ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸਤੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਂ ਉਹ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਫੀ ਦੁੱਖ ਸਹਿ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਰਨ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦਾ ਕੁਝ ਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਘਰੋਗੀ ਵਿਛੋੜੇ ਆਦਿ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦਾਤ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਾਤ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਉਤੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

‡ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੰਮੇ ਧੰਧੇ ਓਹੀ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਧੰਧਾ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੀ ਜ਼ਿਦ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੰਮ ਕਰੋ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨੇਕ-ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕਰੋ। **ਪਉੜੀ**: ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧੰਧੇ ਕਿਉਂ ਸਹੇੜ ਲਈਏ? ਕਰਤਾਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਫੁਨਿ[1] ਗੋਈ[2] ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਭ ਭਵਿ ਥਕੀ ਕਿਨਿ[3] ਕੀਮਤਿ ਹੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਏਕੁ[4] ਵਿਖਾਲਿਆ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ੭ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨ ॥ ਜਿਨਾ ਭਉ[6] ਤਿਨ੍ ਨਾਹਿ ਭਉ[7] ਮੁਚੁ[8] ਭਉ ਨਿਭਵਿਆਹ[9] ॥ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਪਟੰਤਰਾ[10] ਤਿਤੁ ਦੀਬਾਣਿ ਗਇਆਹ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [11]ਤੁਰਦੇ ਕਉ ਤੁਰਦਾ ਮਿਲੈ ਉਡਤੇ ਕਉ ਉਡਤਾ ॥ ਜੀਵਤੇ ਕਉ ਜੀਵਤਾ ਮਿਲੈ ਮੂਏ ਕਉ ਮੂਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੇ ਸਚੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਰਿ ਧਾਰੀ[12] ॥ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ[13] ਮਾੜੀਆ[14] ਲਗਿ ਪਏ ਗਾਵਾਰੀ[15] ॥ ਜਿਨ੍ਹਿ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖਿ ਗੁਬਾਰੀ[16] ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਇਹਿ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਸਚਿਆ[17] ਕਿਆ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੮ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਮਣਿ ਤਉ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰਿ ਜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਤੁ ਮਨਾਇ ॥ ਮਤੁ[18] ਸੇਜੈ ਕੰਤੁ ਨ ਆਵਈ ਏਵੈ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥ ਕਾਮਣਿ ਪਿਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਤਉ ਬਣਿਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਕੀਆ[19] ਤਉ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ ਜਾ ਸਹੁ[20] ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ [21]ਭਉ ਸੀਗਾਰੁ [22]ਤਬੋਲ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕਰੇਇ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪੇ ਕੰਤ ਕਉ ਤਉ ਨਾਨਕ ਭੋਗੁ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਜਲ[23] ਫੂਲ ਤੰਬੋਲ ਰਸੁ ਲੇ ਧਨ ਕੀਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਸੇਜੈ ਕੰਤੁ ਨ ਆਇਓ ਏਵੈ ਭਇਆ ਵਿਕਾਰੁ[24] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਧਨ[25] ਪਿਰੁ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਬਹਨਿ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ॥ ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਮੂਰਤੀ ਧਨ ਪਿਰੁ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਭੈ[26] ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਭਉ ਊਪਜੈ [27]ਭੈ ਭਾਇ ਰੰਗੁ ਸਵਾਰਿ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਰਤਾ [28]ਰੰਗ ਸਿਉ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਅਤਿ ਸੋਹਣਾ ਭੇਟਿਆ [29]ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰਿ[30] ॥ ਭਉ ਭਾਉ ਸਭੁ ਤਿਸ ਦਾ ਸੋ ਸਚੁ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ੯ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਖਸਮ ਤੂ ਵਾਹੁ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਨਾ [31]ਹਮ ਕੀਏ ॥ [32]ਸਾਗਰ ਲਹਰਿ ਸਮੁੰਦ ਸਰ ਵੇਲਿ ਵਰਸ ਵਰਾਹੁ ॥ [33]ਆਪਿ ਖੜੋਵਹਿ ਆਪਿ ਕਰਿ [34]ਆਪੀਣੈ ਆਪਾਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਥਾਇ ਪਵੈ ਉਨਮਨਿ[35] ਤਤੁ ਕਮਾਹੁ ॥ ਮਸਕਤਿ[36] ਲਹਹੁ ਮਜੂਰੀਆ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਸਮ ਦਰਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪੁਰ[37] ਦਰ ਵੇਪਰਵਾਹ ਤਉ ਦਰਿ ਊਣਾ[38] ਨਾਹਿ ਕੋ ਸਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [39]ਉਜਲ ਮੋਤੀ ਸੋਹਣੇ ਰਤਨਾ ਨਾਲਿ ਜੁੜੰਨਿ ॥ ਤਿਨ ਜਰੁ[40] ਵੈਰੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿ ਬੁਢੇ ਥੀਇ ਮਰੰਨਿ ॥੨॥

੧ ਫੇਰ। ੨ ਨਾਸ ਕੀਤੀ (ਕਰਦਾ ਹੈ)।
੩ ਕਿਸ ਤੋਂ? ੪ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੬ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ।
੭ ਹੋਰ ਡਰ। ੮ ਬਹੁਤਾ।
੯ ਨਿਡਰਾਂ ਨੂੰ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਡਰ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੨੬. ਪੌ: ੯।
੧੦ [ਪੱਟਾ-ਅੰਤਰਾ= ਪਟੇ ਦੇ ਭੇਦ। ਸਰਕਾਰੀ ਪਟੇ ਬੜੀਆਂ ਗੂੜ੍ਹ ਲਿਖਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ] ਗੂੜ੍ਹ ਭੇਦ। ਇਹ ਗੂੜ੍ਹ ਭੇਦ (ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਉ ਦਾ) ਉਸ (ਹਰੀ ਦੀ) ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ। ਦੀਬਾਣਿ= ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਤੁਰਦਾ (ਜਲ) ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਡਦੇ (ਪਵਨ) ਨਾਲ ਪਵਨ, ਜੀਵਤਾ (ਅਗਨੀ) ਨਾਲ ਅਗਨੀ ਅਤੇ ਮੂਆ (ਮਿੱਟੀ) ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਤ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਖੇਡ ਦੇ ਕਰਣਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਰੱਬ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤੱਤ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ?
੧੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ, ਹਾਲ। ੧੪ ਮਹਲ।
੧੫ ਮੂਰਖ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਠੇ, ਹਾਲ ਅਤੇ ਮਹਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਲਾ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਓਹ ਮੂਰਖ ਹਨ।
੧੬ ਹਨੇਰੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ) ਵਿੱਚ ਹਨ।
੧੭ ਹੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ੧੮ ਮਤੇ, ਸ਼ਾਇਦ।
੧੯ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ। ੨੦ ਪਤੀ।
੨੧ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ ਬਣਾਵੇ।
੨੨ ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ। (ਦੇਖੋ ਅਗਲੇ ਸਲੋਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ)। ੨੩ ਸੁਰਮਾ।
੨੪ ਨਿਕੰਮਾ। ੨੫ ਇਸਤਰੀ। ੨੬ ਹਰੀ ਦੇ ਭੈਅ।
੨੭ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗ ਸਵਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਨੂਪਮ ਰੂਪ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ੨੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੦ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
੩੧ ਸਾਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।
੩੨ (ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਰਚਨਹਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਇਉਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ) ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦ-ਸਰ ਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵੇਲ ਦਾ ਅਤੇ ਬਾਰਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਬੱਦਲ ਦਾ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲ ਨੂੰ ਸਿੰਜਦਾ ਹੈ)। ਵਰਸ=ਬਾਰਸ਼ ਵਾਲਾ। ਵਰਾਹੁ= ਵਰ੍ਹਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ।
੩੩ ਆਪ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪ ਖੜੋਂਦਾ ਹੈਂ (ਅੰਦਰੋਂ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ)। ਕਰਿ= ਬਣਾ ਕੇ।
੩੪ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੈਂ, ਖ਼ੁਦ ਬਖ਼ੁਦ ਹੈਂ।
੩੫ [ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ 'ਉਨਮਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ] ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ। ਜੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਤੱਤ ਸਰੂਪ (ਹਰੀ) ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਏ।
੩੬ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਨਾਲ, ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ। ਅਜੇਹੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਮਜ਼ੂਰੀਆਂ ਲਈਦੀਆਂ ਹਨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰੋਂ ਮੰਗ-ਮੰਗ ਕੇ। ਦਰਾਹੁ= ਦਰ ਤੋਂ।
੩੭ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਪੂਰਨ। ਉਸ ਬੇਪਰਵਾਹ ਦਾ ਦਰ ਪੂਰਨ ਹੈ।
੩੮ ਖਾਲੀ, ਸੱਖਣਾ।
੩੯ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਸੁੰਦਰ ਅੰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਣ 'ਤੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੪੦ ਬੁਢੇਪਾ।

* ਪਹਿਲੇ **ਸ਼ਲੋਕ** ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਭਉ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉੱਤੇ ਹੋਰ ਭਉ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਡਰ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਦੂਜੇ **ਸ਼ਲੋਕ** ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਡਰੀਏ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹੀਏ? ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤਤ ਆਸ ਪਾਸ ਖਿੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਓਹੀ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਮੂਰਖ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਡਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੇ ਭੈਅ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਭਉ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਉ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ ਆਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਤਨਾ ਦਿਲ ਲਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਤਤ ਹੋਂਦ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਵਾਰ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤਤ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਲਾਹੀਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਤਨਾਂ ਵਰਗੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਓਹ ਤਾਂ ਬੁਢੇਪਾ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। **ਪਉੜੀ** : ਅਸਲ ਰਤਨ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਉਪਿ ਸਰੀਰੁ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਸਚਾ [੧]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਰਦੈ [੨]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹਰਿ [੩]ਹੀਰਾ ਹੀਰੁ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ ਦੂਖੁ ਗਇਆ ਫਿਰਿ ਪਵੈ ਨ ਫੀਰੁ[੪] ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਹਰਿ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ[੫] ॥ ੧੦ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਾਲਿ [੬]ਜਿਨਿ ਜਲਿਐ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ ਪਉਦੀ ਜਾਇ ਪਰਾਲਿ[੭] ਪਿਛੈ ਹਥੁ ਨ ਅੰਬੜੈ ਤਿਤੁ ਨਿਵੰਧੈ ਤਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ [੮]ਮਨ ਕੇ ਕੰਮ ਫਿਟਿਆ ਗਣਤ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਕਿਤੀ ਲਹਾ ਸਹੰਮ[੯] ਜਾ ਬਖਸੇ ਤਾ ਧਕਾ ਨਹੀ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ[੧੦] ਚਲਾਇਓਨੁ ਕਰਿ ਸਚੁ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ ਸਦਾ ਨਿਹਚਲੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ[੧੧] ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੨] ਸੇਵੀਐ [੧੩]ਸਚੁ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ[੧੪] ਬਣਾਇਆ ਰੰਗੁ[੧੫] ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਣੁ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਲਖੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜਾਣੁ ॥ ੧੧ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਬਦਰਾ[੧੬] ਮਾਲ ਕਾ ਭੀਤਰਿ ਧਰਿਆ ਆਣਿ ॥ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਰਖੀਅਨਿ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਵਣ ਚਲੇ ਤੀਰਥੀ ਮਨਿ ਖੋਟੈ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥ ਇਕੁ ਭਾਉ[੧੭] ਲਥੀ ਨਾਤਿਆ [੧੮]ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥ ਬਾਹਰਿ ਧੋਤੀ ਤੂਮੜੀ ਅੰਦਰਿ ਵਿਸੁ ਨਿਕੋਰ[੧੯] ॥ ਸਾਧ ਭਲੇ ਅਣਨਾਤਿਆ [੨੦]ਚੋਰ ਸਿ ਚੋਰਾ ਚੋਰ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਦਾ ਜਗੁ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥ ਇਕਿ [੨੧]ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਲਾਇਅਨੁ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਦਹ ਦਿਸ ਇਹੁ ਮਨੁ ਧਾਵਦਾ ਗੁਰਿ [੨੨]ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਨਾਵੈ ਨੋ ਸਭ ਲੋਚਦੀ ਗੁਰਮਤੀ ਪਾਇਆ ॥ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਮੇਟਿ ਨ ਸਕੀਐ ਜੋ ਹਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ [੨੩]ਦੁਇ ਦੀਵੇ ਚਉਦਹ ਹਟਨਾਲੇ[੨੪] ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਟ ਹੋਆ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ਜੋ ਪਹੁਚੈ[੨੫] ਸੋ ਚਲਣਹਾਰੁ ॥ [੨੬]ਧਰਮੁ ਦਲਾਲੁ ਪਾਏ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਲਾਹਾ ਪਰਵਾਣੁ[੨੭] ॥ ਘਰਿ ਆਏ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥ ਸਚ ਨਾਮ ਕੀ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਰਾਤੀ ਹੋਵਨਿ ਕਾਲੀਆ [੨੮]ਸੁਪੇਦਾ ਸੇ ਵੰਨ ॥ [੨੯]ਦਿਹੁ ਬਗਾ ਤਪੈ ਘਣਾ ਕਾਲਿਆ ਕਾਲੇ ਵੰਨ ॥ ਅੰਧੇ ਅਕਲੀ ਬਾਹਰੇ[੩੦] ਮੂਰਖ [੩੧]ਅੰਧ ਗਿਆਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਬਾਹਰੇ ਕਬਹਿ ਨ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ[੩੨] ਰਚਾਇਆ ਹਰਿ ਸਚੈ ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਇਅਨੁ[੩੩] ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਇਹੁ ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੁਲੰਭੁ[੩੪] ਸਾ ਮਨਮੁਖ ਸੰਤਾਪੇ[੩੫] ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ

੧ ਡੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ। ੨ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੩ ਹੀਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੀਰਾ।
੪ ਫੇਰਾ, ਜਨਮ।
੫ ਗਹਿਰਾ, ਡੂੰਘਾ। ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਥਾਹ।
੬ ਜਿਸ ਸੜੇ ਹੋਏ ਤਨ ਨੇ (ਸਰੀਰਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਨੇ)।
੭ ਪਰਾਲੀ। ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਕੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੱਛੋਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਅੱਪੜੇਗਾ, ਉਸ ਨੀਵੇਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਤਾਲ ਵਿੱਚ। ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਘਾਸ-ਫੂਸ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਨਾ ਕਢਦੇ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਤਲਾਅ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੋਕੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਗੰਦ ਨੂੰ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸਾਡੀ ਸਮਥ੍ਰਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਮਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਗੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
੯ ਸਹਿਮ, ਡਰ, ਦੁੱਖ (ਵਿਗੜੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ)। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਦੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਪੈਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਧੱਕਾ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ।
੧੦ ਹੁਕਮ। ੧੧ ਸਿਆਣਾ। ੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਚਰਣ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ। ੧੪ ਠਾਟ, ਸ਼ਾਨ।
੧੫ ਖੁਸ਼ੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਬਣ ਗਈ। ਹੁਣ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੋ।
੧੬ [ਅਰਬੀ] ਥੈਲੀ (ਦੌਲਤ) ਦੀ। ਮਾਲਕ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਥੈਲੀ ਦੌਲਤ ਦੀ ਭਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਰੁਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਜਦ ਬਾਹਰ ਕਢੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਖੋਟੇ ਖਰਿਆਂ ਤੋਂ ਝਟ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਭਾਗ, ਹਿੱਸਾ।
੧੮ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮੈਲ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੯ ਨਿਰੋਲ।
੨੦ ਪਰ ਜੋ ਚੋਰ ਹਨ, ਓਹ ਨਹਾ ਕੇ ਵੀ ਚੋਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਲਾਏ ਹਨ।
੨੨ ਰੋਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੋ ਦੀਵੇ ਹਨ।
੨੪ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੱਟਾਂ, ਬਾਜ਼ਾਰ। ੧੪ ਪੁਰੀਆਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ। ਜਗਤ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਰੌਣਕ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਖੋਟਾ ਖਰਾ ਵਣਜ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਧਰਮਰਾਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੱਲੇ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਧਰਮ ਰਾਜਾ (ਰੱਬ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਲ ਖੋਟਾ ਹੈ ਜਾਂ ਖਰਾ।
੨੭ ਮਨਜ਼ੂਰ। ਪਰਵਾਣ ਨਫ਼ਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਹ ਨਫ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।
੨੮ ਚਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਓਹੀ ਰੰਗ। ਰਾਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹੋਣ, ਸਫ਼ੈਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ (ਸਫ਼ੈਦ) ਰੰਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਮਾੜੇ ਹੋਣ, ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ।
੨੯ ਦਿਨ ਭਾਵੇਂ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਕਾਲੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਹਾਲਾਤ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹੋਣ।
੩੦ ਬਿਨਾਂ। ੩੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੈ।
੩੨ ਕਿਲ੍ਹਾ। ੩੩ ਖੁੰਝਾਏ ਹਨ; ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਹਨ।
੩੪ ਦੁਰਲਭ, ਅਮੋਲਕ।
੩੫ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਰੋਕ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰੀ ਵੱਲ ਝੁਕਾਉ ਕਰੋ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਕਈ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਧਰਮੀ ਬਣਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਸੱਚੀ ਮੁਚੀਂ ਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹਰੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੋਵੇਗੀ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭਟਕਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਦਿਹੁੰ ਦੀਵੀ ਖੋਟੇ ਜਾਂ ਖਰੇ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਕਰਮ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਲਾਤ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਪਏ ਹੋਣ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਮੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਹ ਸਭ ਖੇਡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਥਾਪੇ[੧] ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਓਨੁ ਸਭ ਵਰਤੈ ਆਪੇ ॥ ੧੩ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਚੋਰਾ ਜਾਰਾ[੨] ਰੰਡੀਆ[੩] ਕੁਟਣੀਆ[੪] ਦੀਬਾਣੁ[੫] ॥ ਵੇਦੀਨਾ[੬] ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾ ਕਾ ਖਾਣੁ[੭] ॥ [੮]ਸਿਫਤੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸਦਾ ਵਸੈ ਸੈਤਾਨੁ ॥ ਗਦਹੁ[੯] ਚੰਦਨਿ ਖਉਲੀਐ[੧੦] ਭੀ [੧੧]ਸਾਹੂ ਸਿਉ ਪਾਣੁ[੧੨] ॥ ਨਾਨਕ [੧੩]ਕੂੜੈ ਕਤਿਐ ਕੂੜਾ ਤਣੀਐ ਤਾਣੁ ॥ [੧੪]ਕੂੜਾ ਕਪੜੁ ਕਛੀਐ ਕੂੜਾ ਪੈਨਣੁ ਮਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਬਾਂਗਾ ਬੁਰਗੂ[੧੫] ਸਿੰਙੀਆ ਨਾਲੇ ਮਿਲੀ ਕਲਾਣ ॥ ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ ਮੰਗਤੇ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਹਉ ਤਿਨਾ ਵਿਟਹੁ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਕੂੜੁ ਹੈ ਕੂੜੋ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਝਗੜਾ ਪਾਇਓਨੁ ਝਗੜੈ ਜਗੁ ਮੁਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੬] ਝਗੜੁ ਚੁਕਾਇਓਨੁ[੧੭] ਇਕੋ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥ ਸਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ[੧੮] ਪਛਾਣਿਆ ਭਉਜਲੁ[੧੯] ਤਰਿ ਗਇਆ ॥ [੨੦]ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਇਆ[੨੧] ॥ ੧੪ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੀਖਿਆ ਦੇਹਿ ਮੈ ਤੂੰ ਸੰਮ੍ਰਥੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ[੨੨] ਨਿਵਾਰੀਐ[੨੩] ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਪਰਜਾਲੀਐ[੨੪] ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਆਧਾਰੁ[੨੫] ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[੨੬] ਨਵਤਨ[੨੭] ਨਿਰਮਲਾ ਮੈਲਾ ਕਬਹੂੰ ਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹ ਬਿਧਿ ਛੁਟੀਐ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਇਕੋ ਕੰਤੁ ਸਬਾਈਆ[੨੮] ਜਿਤੀ[੨੯] ਦਰਿ ਖੜੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਕੰਤੈ ਰਤੀਆ ਪੁਛਹਿ ਬਾਤੜੀਆਹ[੩੦] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਭੇ ਕੰਤੈ ਰਤੀਆ ਮੈ ਦੋਹਾਗਣਿ ਕਿਤੁ[੩੧] ॥ [੩੨]ਮੈ ਤਨਿ ਅਵਗਣ ਏਤੜੇ ਖਸਮੁ ਨ ਫੇਰੇ ਚਿਤੁ ॥ ੩ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਕਉ ਸਿਫਤਿ ਜਿਨਾ ਦੈ ਵਾਤਿ[੩੩] ॥ [੩੪]ਸਭਿ ਰਾਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਇਕ ਮੈ ਦੋਹਾਗਣਿ ਰਾਤਿ ॥ ੪ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦਰਿ [੩੫]ਮੰਗਤੁ ਜਾਚੈ ਦਾਨੁ ਹਰਿ ਦੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੬] ਲੇਹੁ ਮਿਲਾਇ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ॥ [੩੬]ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਧਰਿ ॥ [੩੭]ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਜੈ ਜੈ ਸਬਦੁ ਹਰਿ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਆਪਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ॥ ੧੫ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਜਿਨੀ ਨ ਪਾਇਓ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਕੰਤ ਨ ਪਾਇਓ ਸਾਉ[੩੮] ॥ ਸੁੰਞੇ ਘਰ ਕਾ ਪਾਹੁਣਾ[੩੯] ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਉ ਓਲਾਮੇ ਦਿਨੈ ਕੇ ਰਾਤੀ ਮਿਲਨ੍ਹਿ ਸਹੰਸ[੪੦] ॥ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਛਡਿ ਕੈ ਕਰੰਗੀ[੪੧] ਲਗਾ ਹੰਸੁ ॥ ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ॥ ਨਾਨਕ [੪੨]ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਸਭੋ ਦੁਸਮਨੁ ਹੇਤੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਢਾਢੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੬] ਸੇਵਿ

੧ ਥਾਪੜੀ ਦੇਵੇ, ਨਿਵਾਜੇ। ੨ ਵਿਭਚਾਰੀ।
੩ ਵਿਭਚਾਰਣਾਂ। ੪ ਦੱਲੀਆਂ।
੫ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ) ਮਜਲਿਸ ਹੈ, ਬੈਠਣ ਉੱਠਣ ਸਾਂਝਾ ਹੈ।
੬ ਅਧਰਮੀ ਲੋਕ।
੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ।
੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਜਸ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਜੋ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ।
੯ ਖੋਤੇ ਨੂੰ।
੧੦ ਮਲੀਏ।
੧੧ ਸੁਆਹ ਨਾਲ।
੧੨ ['ਪੈਣ' ਤੋਂ ਨਾਂਵ, ਜਿਵੇਂ 'ਨਾ ਹਉ ਨਾ ਮੈ ਜੂਨੀ ਪਾਣੁ' (ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧)] ਪੈਣ ਦੀ ਵਾਦੀ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਭੀ ਸੁਆਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਣਾ।
੧੩ ਕੂੜ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਮਿਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਨਣਾ ਤੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਕੂੜਾ ਹੈ।
੧੫ [ਫ਼ਾ. ਬੁਰਗੂ] ਤੂਤੀ। ਮੌਲਵੀ ਬਾਂਗ ਦੇ ਕੇ, ਫ਼ਕੀਰ ਤੂਤੀ ਵਜਾ ਕੇ, ਜੋਗੀ ਸਿੰਙੀ ਸੁਣਾ ਕੇ, ਤੇ ਮਿਰਾਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਾਨਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ); ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੰਗਤੇ ਤੇ ਕਈ ਦਾਤੇ ਹਨ; ਪਰ ਤੇਰੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੧੭ ਮੁਕਾਅ ਦਿੱਤਾ।
੧੮ ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੨੦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ ਹੈ।
੨੧ ਸਮਾਏ ਹਨ।
੨੨ ਹੰਕਾਰ।
੨੩ ਦੂਰ ਕਰੀਏ।
੨੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜੀਏ।
੨੫ ਆਸਰਾ।
੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੨੭ ਨਵਾਂ, ਸੱਜਰਾ।
੨੮ ਸਭਨਾਂ ਦਾ।
੨੯ ਜਿਤਨੀਆਂ।
੩੦ ਗੱਲਾਂ। ਜੋ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਖੜੀਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛਦੀਆਂ ਹਨ।
੩੧ (ਮੈਂ ਛੁੱਟੜ) ਕਿਸ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਹਾਂ?
੩੨ ਮੇਰੇ ਤਨ ਵਿੱਚ ਇਤਨੇ ਔਗਣ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਮਾਲਕ ਮੈਥੋਂ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਫੇਰਦਾ।
੩੩ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ।
੩੪ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਪਤੀ ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਇਕ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ (ਦੁਹਾਗਣ ਨੂੰ) ਭੀ ਦੇਵੇ ਖਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੨, ਨੋਟ ੩੩।
੩੫ ਮੰਗਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਦਾਨ।
੩੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੭ ਦਿਲੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ ਅਤੇ (ਮੂੰਹੋਂ) ਹਰੀ ਦੀ ਜੈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਨਾਹਰਾ ਛੱਡੇ; ਜੈ ਹਰੀ! ਜੈ ਹਰੀ!
੩੮ ਸੁਆਦ।
੩੯ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ।
੪੦ ਹਜ਼ਾਰਾਂ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਪਾਪ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਉਲ੍ਹਾਮੇ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।
੪੧ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣ ਵਿੱਚ। ਭਾਵ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਰੂਪੀ ਮੋਤੀ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋ ਹੰਸ ਦੀ ਅਸਲ ਖ਼ੁਰਾਕ ਸੀ, ਹੁਣ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ।
੪੨ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਡਾ ਵੈਰੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮੰਦੇ ਆਦਮੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਮੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਚੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਕਈ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਧਰਮ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਕਦੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹੀ ਝੂਠ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਝਗੜੇ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਝਗੜਾ ਮੁੱਕਦਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਭ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : (ਉੱਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੀ। ਇਥੇ ਅਸਲ ਮੰਗਣਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।) ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਆ ਵਸੇ। ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੇਲੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਏ। ਉਥੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪਾਪੀ ਹੋਵੀਏ, ਉਹ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ। ਫਿਰ ਆਸ ਬਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ, ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਮਿਲ ਪਏ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ। ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਵਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਲਾਹਿ ਸਚਾ ਉਰ ਧਾਰਿਆ[1] ॥ [2]ਘਰੁ ਦਰੁ ਪਾਵੈ ਮਹਲੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[3] ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਹਉ ਗੁਰ ਕਉ ਵਾਰਿਆ[4] ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਵਾਰਹਿ ਆਪਿ ਸਿਰਜਨਹਾਰਿਆ ॥ ੧੬ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ [5]ਬੇਦ ਪਾਠ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਖਾਇ ॥ ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਨ ਜਾਪੈ ਚੰਦੁ ॥ ਜਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟੰਤੁ ॥ ਬੇਦ ਪਾਠ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ॥ ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਬਦੈ ਸਾਦੁ ਨ ਆਇਓ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ ॥ ਰਸਨਾ[6] ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ [7]ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਲਾਹੇ ਆਪਣਾ ਸੋ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਦੂਰਿ ਕਰਿ ਸਚੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਸਚਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਮੇਲੁ ਭਇਆ [8]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ [9]ਗੁਰ ਪੁਰਖਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਇਵ ਸੁਧੁ[10] ਹੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੧੭ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਕਾਇਆ ਕੂਮਲ[11] ਫੁਲ ਗੁਣ ਨਾਨਕ [12]ਗੁਪਸਿ ਮਾਲ ॥ ਏਨੀ ਫੁਲੀ [13]ਰਉ ਕਰੇ ਅਵਰ ਕਿ ਚੁਣੀਅਹਿ ਡਾਲ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨਾ ਬਸੰਤੁ ਹੈ ਜਿਨ੍ ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਕੰਤੁ ॥ ਜਿਨ ਕੇ ਕੰਤ ਦਿਸਾਪੁਰੀ[14] ਸੇ ਅਹਿਨਿਸਿ[15] ਫਿਰਹਿ ਜਲੰਤ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦਇਆ ਕਰਿ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[16] ਸੇਵੀ ਗੁਣ ਰਵਾ[17] ਮਨੁ ਸਚੈ ਰਚਨੀ[18] ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਬੇਅੰਤੁ ਹੈ ਅੰਤੁ ਕਿਨੈ ਨ ਲਖਨੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਜਪਨੀ ॥ ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ ਸਭਿ ਘਰੈ ਵਿਚਿ ਜਚਨੀ[19] ॥ ੧੮ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਪਹਿਲ ਬਸੰਤੈ ਆਗਮਨਿ[20] ਪਹਿਲਾ ਮਉਲਿਓ ਸੋਇ ॥ ਜਿਤੁ ਮਉਲਿਐ ਸਭ ਮਉਲੀਐ ਤਿਸਹਿ ਨ ਮਉਲਿਹੁ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [21]ਪਹਿਲ ਬਸੰਤੈ ਆਗਮਨਿ ਤਿਸ ਕਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿ ਸਭਸੈ ਦੇ ਆਧਾਰੁ[22] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [23]ਮਿਲਿਐ ਮਿਲਿਆ ਨਾ ਮਿਲੈ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਜੇ ਹੋਇ ॥ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਜੋ ਮਿਲੈ ਮਿਲਿਆ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥ ਦੂਜੀ ਕਾਰੈ ਲਗਿਆ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤਿਆ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਨਾਮੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੈ ਸੇਵਿਐ ਫਲ ਪਾਵੈ ॥ ੧੯ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ [24]ਕਿਸ ਹੀ ਕੋਈ ਕੋਇ ਮੰਞੁ[25] ਨਿਮਾਣੀ ਇਕੁ ਤੂ ॥

੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ।
੨ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਪਿਆਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮਹਿਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੪ ਸਦਕੇ, ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ।
੫ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਜਦ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਨ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਜਿਥੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਮਿਟ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; (ਪਰ ਹੋ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ?) ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਇਕ ਵਿਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹ-ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਓਹ ਸਾਰੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।
੬ ਜੀਭ ਨਾਲ।
੭ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਅ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਕਮਾਈਦੇ ਹਨ।
੮ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ ਦਾ।
੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ। 'ਪੁਰਖਿ' ਦੇ ਅੰਤ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ ੳ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੧੦ ਪਵਿੱਤਰ।
੧੧ ਕਰੂੰਬਲ, ਕੋਮਲ ਪੱਤੀਆਂ।
੧੨ ਗੁੰਦਦਾ ਹੈ ਮਾਲਾ ਨੂੰ। ਸੁਥਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਤੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਰੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਡਾਲਾਂ ਚੁਣ ਕੇ ਫੁੱਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਭੇਟਾ ਯੋਗ ਹਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਰਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਪਰਦੇਸ।
੧੫ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੭ ਉਚਰਾਂ।
੧੮ ਜੁੜੇ (ਸਚੇ ਵਿੱਚ)।
੧੯ ਮੰਗਾਂ, ਓਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜਾਚਨਾ (ਮੰਗ) ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
੨੦ ਆਵਣਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰੀ ਮਉਲਿਆ (ਖਿੜਿਆ) ਹੈ। ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਖਿੜਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਿੜਾਉਂਦਾ।
੨੧ ਜਿਸ ਦਾ ਆਉਣਾ ਬਸੰਤ ਦੇ ਆਵਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਹਰੀ), ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
੨੨ ਆਸਰਾ।
੨੩ ਨਿਰੇ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਮੇਲ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ। (ਉਹ ਕਿਵੇਂ?) ਜੇਕਰ ਅੰਦਰੋਂ ਦਿਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤਦੇ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੭।
੨੪ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਇਕ ਹੀ ਹੈਂ।
੨੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਂ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਠੀਕ ਪਤਾ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੋਕ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰਸਮੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਹਾਰੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਠੀਕ ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਓਹ ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਵਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਸਾਡੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਰੀਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਵਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ**: ਦੁਨੀਆਂ ਹਰੀ-ਭਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਖਿੜਾਉ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ। ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ ਸਰੀਰਕ ਨਹੀਂ, ਆਤਮਕ ਹੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਉਹ ਮੇਲ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

[1]ਕਿਉ ਨ ਮਰੀਜੈ ਰੋਇ ਜਾ ਲਗੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਜਾਂ ਸੁਖੁ ਤਾ ਸਹੁ ਰਾਵਿਓ[2] ਦੁਖਿ ਭੀ ਸੰਮ੍ਾਲਿਓਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਏ ਇਉ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ* ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਕਿਰਮ ਜੰਤੁ ਵਡੀ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤੂ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਆਪਿ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਬੇਲੀ ਕੋ ਨਹੀ ਤੂ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ[3] ॥ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਗਤੀ[4] ਤਿਨ ਲੈਹਿ ਛਡਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ[5] ॥ ੨੦ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ† ਜੀਉ

ਤਥਾ[6] ਸਭਨਾ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥ ਕਬੀਰ ਕੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡[7]ਅਵਤਰਿ ਆਇ ਕਹਾ ਤੁਮ ਕੀਨਾ ॥ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮੁ ਨ ਕਬਹੂ ਲੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨ ਜਪਹੁ ਕਵਨ ਮਤਿ ਲਾਗੇ ॥ [8]ਮਰਿ ਜਇਬੇ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [9]ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਿ ਕੈ ਕੁਟੰਬੁ ਜੀਵਾਇਆ ॥ ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਇਕਸਰ[10] ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [11]ਕੰਠ ਗਹਨ ਤਬ ਕਰਨ ਪੁਕਾਰਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ [12]ਆਗੇ ਤੇ ਨ ਸੰਮ੍ਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥ [13]ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ ਬਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ਨਾ ਜਾਨਉ ਕਿਆ ਕਰਸੀ ਪੀਉ[14] ॥ ੧ ॥ [15]ਰੈਨਿ ਗਈ ਮਤ ਦਿਨੁ ਭੀ ਜਾਇ ॥ ਭਵਰ[16] ਗਏ ਬਗ[17] ਬੈਠੇ ਆਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [18]ਕਾਚੈ ਕਰਵੈ ਰਹੈ ਨ ਪਾਨੀ ॥ ਹੰਸੁ[19] ਚਲਿਆ ਕਾਇਆ ਕੁਮਲਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਕੁਆਰ[20] ਕੰਨਿਆ ਜੈਸੇ ਕਰਤ ਸੀਗਾਰਾ ॥ [21]ਕਿਉ ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ਬਾਝੁ ਭਤਾਰਾ ॥ ੩ ॥ [22]ਕਾਗ ਉਡਾਵਤ ਭੁਜਾ ਪਿਰਾਨੀ[23] ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਕਥਾ[24] ਸਿਰਾਨੀ[25] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥ ਅਮਲੁ[26] ਸਿਰਾਨੋ ਲੇਖਾ ਦੇਨਾ ॥ ਆਏ ਕਠਿਨ ਦੂਤ ਜਮ ਲੇਨਾ ॥ ਕਿਆ ਤੈ ਖਟਿਆ ਕਹਾ ਗਵਾਇਆ ॥ ਚਲਹੁ ਸਿਤਾਬ[27] ਦੀਬਾਨਿ[28] ਬੁਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਚਲੁ ਦਰਹਾਲੁ[29] ਦੀਵਾਨਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਫੁਰਮਾਨੁ ਦਰਗਹ ਕਾ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਉ ਅਰਦਾਸਿ [30]ਗਾਵ ਕਿਛੁ ਬਾਕੀ ॥ ਲੇਉ ਨਿਬੇਰਿ ਆਜੁ ਕੀ ਰਾਤੀ ॥ [31]ਕਿਛੁ ਭੀ ਖਰਚੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ ਸਾਰਉ ॥ [32]ਸੁਬਹ ਨਿਵਾਜ ਸਰਾਇ ਗੁਜਾਰਉ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਰੰਗੁ[33] ਲਾਗਾ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸੋ ਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਸਭਾਗਾ ॥ [34]ਈਤ ਊਤ ਜਨ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੇ[35] ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤਿ ਅਮੋਲੇ ॥ ੩ ॥ ਜਾਗਤੁ ਸੋਇਆ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਜੋਰਿਆ ਭਇਆ ਪਰਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ

੧ ਜਦ ਤਕ ਮਾਲਕ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤਦ ਤਕ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰੋ-ਰੋ ਮਰਾਂ?

੨ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਚੇਤੇ ਰਹੇ।

੩ ਸਾਥੀ।

੪ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹੈ।

੫ [ਅਰਬੀ] ਤਮ੍ਹਾ, ਲਾਲਚ।

੬ ਅਤੇ।

੭ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਕੇ (ਆ ਕੇ) ਤੁਸਾਂ ਕੀ ਸਵਾਰਿਆ ਹੈ? ਅਵਤਰਿ= ਉਤਰਿ ਕੇ, ਅਵਤਾਰ ਲੈ ਕੇ, ਜੰਮ ਕੇ।

੮ ਹੇ ਅਭਾਗੇ! ਮਰ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੂੰ ਕੀ ਉਪਾਉ ਕਰੇਂਗਾ? (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ 'ਜਇਬੋ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਜੰਮਣਾ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)

੯ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਸਹਾਰ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ।

੧੦ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ।

੧੧ ਜਦੋਂ ਜਮ-ਦੂਤ (ਇਥੇ 'ਕਰਨ' ਭਾਵਾਰਥ ਹੈ) ਗਲਾ ਘੁਟਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੂਕ-ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

੧੨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਯਾਦ ਕੀਤਾ?

੧੩ ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਿਲ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਪਤੀ।

੧੫ ਰਾਤ (ਜਵਾਨੀ) ਲੰਘ ਗਈ ਹੈ, ਮਤੇ ਦਿਨ (ਬੁਢੇਪਾ) ਭੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇ।

੧੬ ਭਾਵ ਜਵਾਨੀ, ਜਦੋਂ ਕੇਸ ਭਵਰਾਂ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੭ [ਬਗਲੇ] ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਭਾਵ ਬੁਢੇਪਾ।

੧੮ ਕੱਚੇ ਕੁੱਜੇ (ਲੋਟੇ) ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦੇ ਮੁਰਝਾ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੮੨, ਨੋਟ ੩੯।

੧੯ ਜੀਵ।

੨੦ ਕੁਆਰੀ।

੨੧ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸਲ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੨੨ (ਪਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ) ਕਾਂ ਉਡਾਂਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਭੁਜਾ (ਬਾਂਹ) ਥੱਕ ਗਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਤਾਂਘ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਮਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

੨੩ ਪੀੜ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹੈ।

੨੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵਾਰਤਾ।

੨੫ ਖ਼ਤਮ ਹੋਈ।

੨੬ ਅਮਲਦਾਰੀ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਤ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੂਪ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ। ਨਿਰਦਈ ਜਮ-ਦੂਤ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਹਨ।

੨੭ [ਫ਼ਾ.] ਛੇਤੀ।

੨੮ (ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ) ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ।

੨੯ ਇਸੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ, ਛੇਤੀ।

੩੦ ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਰੂਪ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਜਮ-ਦੂਤ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਉਗਰਾਹੁਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਮੈਂ ਅੱਜ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਨਿਬੇੜ ਲਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਬਤੌਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਕਰਾਂਗਾ।

੩੧ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਖ਼ਰਚੇ ਦਾ ਵੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਾਂਗਾ।

੩੨ ਲੇਖਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਮੁਕਾਅ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਵਾਂਗਾ ਤੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਸਰਾਏ ਵਿੱਚ ਹੀ (ਭਾਵ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ) ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰਨ ਲਈ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੩੩ ਪਿਆਰ।

੩੪ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।

੩੫ ਸੁਖੀ।

* ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਛੱਡ ਛੁਡਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਤਿਵੇਂ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਉੜੀ : ਪਰ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਛੋਟਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

† ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਭਗਤ ਜੋ ਸੰਨ ੧੩੯੮ ਤੋਂ ੧੫੧੮ ਤਕ ਜੀਵੇ।

‡ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੇ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹਰ ਵਕਤ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੇਈ ਨਰ ਭੂਲੇ ॥ ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਮਾਟੀ ਸੰਗਿ ਰੂਲੇ[੧] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਲਲਿਤ[੨] ॥ [੩]ਥਾਕੇ ਨੈਨ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਿ ਥਾਕੇ ਥਾਕੀ ਸੁੰਦਰਿ ਕਾਇਆ ॥ ਜਰਾ ਹਾਕ ਦੀ ਸਭ ਮਤਿ ਥਾਕੀ ਏਕ ਨ ਥਾਕਸਿ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਬਾਵਰੇ[੪] ਤੈ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੫]ਤਬ ਲਗੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਿਸੈ ਸਰੇਵਹੁ ਜਬ ਲਗੁ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸਾ ॥ ਜੇ ਘਟੁ ਜਾਇ ਤ ਭਾਉ ਨ ਜਾਸੀ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਵਾਸਾ ॥ ੨ ॥ [੬]ਜਿਸ ਕਉ ਸਬਦੁ ਬਸਾਵੈ ਅੰਤਰਿ ਚੂਕੈ ਤਿਸਹਿ ਪਿਆਸਾ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਚਉਪੜਿ ਖੇਲੈ ਮਨੁ ਜਿਣਿ ਢਾਲੇ ਪਾਸਾ ॥ ੩ ॥ [੭]ਜੋ ਜਨ ਜਾਨਿ ਭਜਹਿ ਅਬਿਗਤ ਕਉ ਤਿਨ ਕਾ ਕਛੂ ਨ ਨਾਸਾ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਤੇ ਜਨ ਕਬਹੁ ਨ ਹਾਰਹਿ ਢਾਲਿ ਜੁ ਜਾਨਹਿ ਪਾਸਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥ [੮]ਏਕੁ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ ਪੰਚੇ ਮਾਗਹਿ ਹਾਲਾ ॥ ਜਿਮੀ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬੋਈ ਐਸਾ ਦੇਨੁ ਦੁਖਾਲਾ ॥ ੧ ॥ [੯]ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗਾ ਮੋ ਕਉ ਨੀਤਿ ਡਸੈ ਪਟਵਾਰੀ ॥ ਊਪਰਿ ਭੁਜਾ ਕਰਿ ਮੈ ਗੁਰ ਪਹਿ ਪੁਕਾਰਿਆ ਤਿਨਿ ਹਉ ਲੀਆ ਉਬਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੦]ਨਉ ਡਾਡੀ ਦਸ ਮੁੰਸਫ ਧਾਵਹਿ ਰਈਅਤਿ ਬਸਨ ਨ ਦੇਹੀ ॥ ਡੋਰੀ ਪੂਰੀ ਮਾਪਹਿ ਨਾਹੀ ਬਹੁ ਬਿਸਟਾਲਾ ਲੇਹੀ ॥ ੨ ॥ [੧੧]ਬਹਤਰਿ ਘਰ ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਇਆ ਉਨਿ ਦੀਆ ਨਾਮੁ ਲਿਖਾਈ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਦਫਤਰੁ ਸੋਧਿਆ ਬਾਕੀ ਰਿਜਮ ਨ ਕਾਈ ॥ ੩ ॥ ਸੰਤਾ ਕਉ ਮਤਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਹੁ ਸੰਤ ਰਾਮੁ ਹੈ ਏਕੋ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੈ ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਾ ਨਾਉ ਬਿਬੇਕੋ[੧੨] ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ[੧੩] ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

✲[੧੪]ਸਹ ਕੀ ਸਾਰ ਸੁਹਾਗਨਿ ਜਾਨੈ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਸੁਖ [੧੫]ਰਲੀਆ ਮਾਨੈ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਇ [੧੬]ਨ ਅੰਤਰੁ ਰਾਖੈ ॥ [੧੭]ਅਵਰਾ ਦੇਖਿ ਨ ਸੁਨੈ ਅਭਾਖੈ ॥ ੧ ॥ [੧੮]ਸੋ ਕਤ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਦਰਦੁ ਨ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੯]ਦੁਖੀ ਦੁਹਾਗਨਿ ਦੁਇ ਪਖ ਹੀਨੀ ॥ ਜਿਨਿ ਨਾਹ ਨਿਰੰਤਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਨੀ ॥ [੨੦]ਪੁਰ ਸਲਾਤ ਕਾ ਪੰਥੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ਸੰਗਿ ਨ ਸਾਥੀ ਗਵਨੁ ਇਕੇਲਾ ॥ ੨ ॥ ਦੁਖੀਆ ਦਰਦਵੰਦੁ ਦਰਿ[੨੧] ਆਇਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ[੨੨] ਜਬਾਬੁ[੨੩] ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਕਰੁ ਗਤਿ ਮੇਰੀ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ॥ [੨੪]ਜੋ ਦਿਨ ਆਵਹਿ ਸੋ ਦਿਨ ਜਾਹੀ ॥ ਕਰਨਾ ਕੂਚੁ ਰਹਨੁ ਥਿਰੁ ਨਾਹੀ ॥ ਸੰਗੁ ਚਲਤ ਹੈ ਹਮ ਭੀ ਚਲਨਾ ॥ ਦੂਰਿ

੧ ਰੁਲੇ, ਖ਼ੁਆਰ ਹੋਏ।
੨ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਰਾਗਣੀ ਹੈ।
੩ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣੋਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਕੰਨ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਥੱਕ ਗਏ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਦੇਹ ਵੀ ਨਿਤਾਣੀ ਹੋ ਗਈ। ਬੁਢੇਪੇ ਦੇ ਧੱਕਣ (ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ) ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਸੁਧ ਬੁਧ ਰਹਿ ਗਈ, ਪਰ ਇਕ ਤੇਰੀ ਮਾਇਆ (ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ) ਨਾ ਥੱਕੀ।
੪ ਹੇ ਕਮਲੇ! ਮੂਰਖ।
੫ ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਜਦ ਤਕ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹ, ਜਿੰਦ ਹੈ, ਉੱਨਾ ਚਿਰ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਜੇ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਵੀ (ਹਰੀ ਦੀ) ਪ੍ਰੀਤ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਾਸਾ ਮਿਲੇਗਾ।
੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਵਸਾ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਚੌਪੜ ਖੇਡਦਾ ਹੈ; ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ (ਵਸ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਇਹ ਪਾਸਾ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ।
੭ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਲੈ ਕੇ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪਦੇ ਹਨ ਓਹ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
੮ (ਸਰੀਰ) ਇਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਜ (ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ) ਹਾਕਮ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜੇ ਮਾਮਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ (ਮਨ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ)। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ; ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਦੇਣਾ ਔਖਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। 'ਸਿਕਦਾਰ' ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ਰਮਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾ= ਹਲ ਪ੍ਰਤੀ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਮਾਮਲਾ।
੯ ਹੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਭਗਤੋ! ਮੈਨੂੰ ਪਟਵਾਰੀ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ, ਨਿਤ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ (ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਵਾਂਗ) ਮੈਂ ਬਾਹਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਦੁਹਾਈ ਪਾਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।
੧੦ ਡਾਂਡੀ= ਜਰੀਬ-ਕਸ਼, ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਮਾਪਣ ਵਾਲੇ। ਬਿਸਟਾਲਾ= ['ਵਿਸ਼ਟਾ' ਤੋਂ] ਗੰਦੀ ਖੱਟੀ, ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਾਰ, ਵਿਗਾਰ, ਵੱਢੀ। ਨੌਂ ਜਰੀਬ-ਕਸ਼, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ, ਨੱਕ ਆਦਿਕ ਅਤੇ ਦਸ ਮਨਸਫ਼, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਦੌੜੇ-ਦੌੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਪਰਜਾ (ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਵੱਸਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਪੂਰੀ ਰੱਸੀ (ਜਰੀਬ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਣਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਗਾਰ ਜਾਂ ਵੱਢੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
੧੧ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਬਹੱਤਰ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਨਾਵਾਂ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ (ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਰਕਮ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ), ਏਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਲੇਖਾ ਪੜਤਾਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਰਤਾ ਭਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੇਣਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ (ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤਾ)। ਰਿਜ਼ਮ=ਰੇਜ਼ਹ ਮਾਤਰ, ਜ਼ਰਾ ਭਰ।
੧੨ ਬਿਬੇਕ, ਗਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ (ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ 'ਬਿਬੇਕੋ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਰਥਾਂ ਲਈ 'ਬਿਬੇਕੁ' ਹੀ ਹੈ)।
੧੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।
੧੪ ਚੰਗੀ ਇਸਤਰੀ ਹੀ ਪਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ, ਅਨੰਦ ਭੋਗਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ, ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ, ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੭ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਮੂੰਹੋਂ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਉਹ (ਮਨਮੁਖ) ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੧੯ ਜਿਸ ਭੈੜੀ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪਤੀ (ਹਰੀ) ਦੀ ਭਗਤੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ, ਗਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੀਨੀ= ਖ਼ਾਲੀ। ਨਾਹ= ਪਤੀ ਦੀ, ਹਰੀ ਦੀ। ਨਿਰੰਤਰਿ= ਲਗਾਤਾਰ।
੨੦ ਜਮ ਮਾਰਗ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਇਕੱਲੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪੁਰਸਲਾਤ [ਅ. ਪੁਲ-ਸਿਰਾਤ] ਦੋਜ਼ਕ ਦੀ ਅੱਗ ਉਤੇ ਬਣਿਆ ਵਾਲ ਜਿੰਨਾ ਬਰੀਕ ਪੁਲ, ਜਿਸ ਉਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਪਵੇਗਾ (ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ)।
੨੧ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਉਤੇ।
੨੨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚਾਹ। ੨੩ ਉੱਤਰ।
੨੪ ਜੋ ਦਿਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਓਹ ਸਭ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਇਥੇ ਟਿਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਅਸਾਂ ਭੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਮੌਤ ਸਿਰ ਉਤੇ ਉਡੀਕਦੀ ਖੜੀ ਹੈ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦਿਵਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ।

ਗਵਨੁ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਮਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਤੂ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ਇਆਨਾ ॥ ਤੈ ਜੀਵਨੁ ਜਗਿ[1] ਸਚੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਜੀਉ[2] ਦੀਆ ਸੁ [3]ਰਿਜਕੁ ਅੰਬਰਾਵੈ ॥ [4]ਸਭ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਹਾਟੁ ਚਲਾਵੈ ॥ ਕਰਿ ਬੰਦਿਗੀ ਛਾਡਿ ਮੈ ਮੇਰਾ ॥ [5]ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥ ੨ ॥ [6]ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨੋ ਪੰਥੁ ਨ ਸਵਾਰਾ ॥ ਸਾਂਝ ਪਰੀ ਦਹ ਦਿਸ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ [7]ਨਿਦਾਨਿ ਦਿਵਾਨੇ ॥ ਚੇਤਸਿ ਨਾਹੀ ਦੁਨੀਆ ਫਨ ਖਾਨੇ[8] ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ਸੂਹੀ ॥ [9]ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਸਾਲ ਰਸੋਈ ॥ ਏਕ ਘਰੀ ਫੁਨਿ ਰਹਨੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਤਨੁ ਐਸਾ ਜੈਸੇ ਘਾਸ ਕੀ ਟਾਟੀ[10] ॥ ਜਲਿ ਗਇਓ ਘਾਸੁ ਰਲਿ ਗਇਓ ਮਾਟੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [11]ਭਾਈ ਬੰਧ ਕੁਟੰਬ ਸਹੇਰਾ ॥ ਓਇ ਭੀ ਲਾਗੇ ਕਾਢੁ ਸਵੇਰਾ ॥ ੨ ॥ [12]ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਉਰਹਿ ਤਨ ਲਾਗੀ ॥ ਉਹ ਤਉ ਭੂਤੁ ਭੂਤੁ ਕਰਿ ਭਾਗੀ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ [13]ਸਭੈ ਜਗੁ ਲੂਟਿਆ ॥ ਹਮ ਤਉ ਏਕ ਰਾਮੁ ਕਹਿ ਛੂਟਿਆ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਬਾਣੀ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਕੀ* ॥

[14]ਤਪਿ ਤਪਿ ਲੁਹਿ ਲੁਹਿ ਹਾਥ ਮਰੋਰਉ ॥ ਬਾਵਲਿ ਹੋਈ ਸੋ ਸਹੁ ਲੋਰਉ ॥ ਤੈ ਸਹਿ ਮਨ ਮਹਿ ਕੀਆ ਰੋਸੁ ॥ ਮੁਝੁ ਅਵਗਨ ਸਹ ਨਾਹੀ ਦੋਸੁ ॥ ੧ ॥ ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮੈ ਸਾਰ[15] ਨ ਜਾਨੀ ॥ ਜੋਬਨੁ ਖੋਇ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ [16]ਤੂ ਕਿਤ ਗੁਨ ਕਾਲੀ ॥ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੇ ਹਉ ਬਿਰਹੈ ਜਾਲੀ ॥ ਪਿਰਹਿ ਬਿਹੂਨ ਕਤਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਜਾ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ [17]ਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ [18]ਵਿਧਣ ਖੂਹੀ ਮੁੰਧ ਇਕੇਲੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਸਾਥੀ ਨਾ ਕੋ ਬੇਲੀ[19] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲੀ ॥ [20]ਜਾ ਫਿਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਅਲਹੁ ਬੇਲੀ ॥ ੩ ॥ [21]ਵਾਟ ਹਮਾਰੀ ਖਰੀ ਉਡੀਣੀ ॥ ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਬਹੁਤੁ ਪਿਈਣੀ ॥ ਉਸੁ ਊਪਰਿ ਹੈ ਮਾਰਗੁ ਮੇਰਾ ॥ ਸੇਖ ਫਰੀਦਾ ਪੰਥੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਸੂਹੀ ਲਲਿਤ† ॥ [22]ਬੇੜਾ ਬੰਧਿ ਨ ਸਕਿਓ ਬੰਧਨ ਕੀ ਵੇਲਾ ॥ ਭਰਿ ਸਰਵਰੁ ਜਬ ਊਛਲੈ ਤਬ ਤਰਣੁ ਦੁਹੇਲਾ ॥ ੧ ॥ [23]ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੁੰਭੜੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [24]ਇਕ ਆਪੀਨੑੈ ਪਤਲੀ ਸਹ ਕੇਰੇ ਬੋਲਾ ॥ [25]ਦੁਧਾ ਥਣੀ ਨ ਆਵਈ ਫਿਰਿ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲਾ ॥ ੨ ॥ ਕਹੈ ਫਰੀਦੁ [26]ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਹੁ ਅਲਾਏਸੀ ॥ ਹੰਸੁ ਚਲਸੀ ਡੁੰਮਣਾ ਅਹਿ ਤਨੁ ਢੇਰੀ ਥੀਸੀ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

੧ ਜਗਤ ਵਿੱਚ। ੨ ਜਿੰਦ।
੩ (ਉਹ) ਰੋਜ਼ੀ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਹਰੀ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੱਟੀ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੫ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਵੱਖਤੇ ਹੀ ਸਿਮਰ ਲੈ।
੬ ਉਮਰ ਬੀਤ ਗਈ; ਪਰ ਤੂੰ ਰਸਤਾ ਨਾ ਪਕੜਿਆ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਨਾ ਤੁਰਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ (ਮੌਤ ਆ ਗਈ) ਤਾਂ ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਇਗਾ। ੭ ਹੇ ਮੂਰਖ! ਹੇ ਸ਼ੁਦਾਈ।
੮ ਫ਼ਨਾਹ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ। ਤੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਘਰ ਹੈ।
੯ ਉਚੇ ਮਹੱਲ ਅਤੇ ਉੱਚੀਆਂ ਰਸੋਈ-ਸ਼ਾਲਾ (ਲੰਗਰ) ਭੀ ਹੋਣ, ਪਰ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫੇਰ ਇਕ ਘੜੀ ਭਰ ਭੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਹੁੰਦਾ।
੧੦ ਟਟੀ, ਛੱਪਰੀ, ਪੜਦਾ।
੧੧ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ) ਛੇਤੀ ਬਾਹਰ ਕਢੋ।
੧੨ ਘਰ ਦੀ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਵੀ ਜੋ ਗਲ ਨਾਲ, ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਭੂਤ-ਭੂਤ ਕਹਿੰਦੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੩ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ।
੧੪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੜ-ਸੜ ਕੇ, ਲੁੱਛ-ਲੁੱਛ ਕੇ (ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ) ਹੱਥ ਮਲਦੀ ਹਾਂ, ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋਈ-ਹੋਈ ਉਸ ਪਤੀ ਨੂੰ ਲਭਦੀ ਹਾਂ। ਹੇ ਪਤੀ! ਤੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ; ਇਹ ਮੇਰੇ ਹੀ ਔਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸੀ, ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ।
੧੫ ਕਦਰ।
੧੬ ਤੂੰ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਕਾਲੀ ਹੈਂ? (ਕੋਇਲ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ) ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰ ਕੇ ਸੜ ਗਈ ਹਾਂ। ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?
੧੭ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ [ਵਿ-ਧਨ= ਬਿਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ] ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਸੁੰਨੀ। ਖੂਹੀ ਸੁੰਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਕੱਲੀ (ਡਿਗ ਪਈ) ਹੈ : ਪਰਾਣੀ ਇਸ ਉਜਾੜ-ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਹੈ। ੧੯ ਮਿੱਤਰ।
੨੦ ਜਦੋਂ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿੱਤਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (ਹੁਣ ਇਕੱਲ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ)।
੨੧ ਸਾਡੀ ਸੜਕ ਬੜੀ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤਲਵਾਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਪਤਲੀ (ਤੰਗ) ਹੈ; ਉਸ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਰਸਤਾ ਹੈ (ਮੈਂ ਤੁਰਨਾ ਹੈ) (ਪੁਲ-ਸਿਰਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ)। ਹੇ ਫਰੀਦ! ਸਵੱਖਤੇ ਹੀ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ।
੨੨ ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਬੇੜਾ ਬਨਾਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ ਓਦੋਂ ਬੇੜਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ (ਭਜਨ ਨਾ ਕੀਤਾ)। ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰ ਕੇ ਉਛਾਲੇ ਖਾਣ ਲੱਗੇਗਾ (ਭਾਵ ਜਦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਗ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ) ਤਾਂ ਤਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।
੨੩ ਕਸੁੰਭੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਈਂ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਲ ਜਾਊਗਾ, ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਕਸੁੰਭੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੰਗ ਇਤਨਾ ਭੜਕੀਲਾ ਹੈ, ਕਿ ਹੱਥ ਲਾਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਸੜ ਜਾਊਗਾ। ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗੂ ਸੋਹਣੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਇਤਨੇ ਭੜਕੀਲੇ ਅੱਗ ਵਾਂਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਸਾਰ ਹੀ ਸਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੪ 'ਇਕ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਕਈ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਤ ਨੇਮ ੧੮ ਵਾਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਠੀਕ ਅਰਥ ਇਹ ਹਨ : (ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ) ਇਕ ਤਾਂ ਆਪ ਪਤਲੀ (ਕਮਜ਼ੋਰ) ਹੈ; ਉਤੋਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਬੋਲ ਕਰੜੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਕ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਉਤੋਂ ਹੁਕਮ ਡਾਢੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਭੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਪਾਠ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ: "ਇਕ ਆਪ ਧਨ ਪਤਲੀ ਬਿਆ ਸਹ ਕੇ ਬੋਲਾ"।
੨੫ (ਮਿਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਭੀ ਇਹੋ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ) ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੁਹਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਧ ਮੁੜ ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਨਮ ਗੰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।
੨੬ ਹੇ ਮਿੱਤਰੋ! ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੇਗਾ, ਸਾਡੀ ਮੌਤ ਜ਼ਰੂਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਹੰਸ (ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ) ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਲਾਏਸੀ= ਬੁਲਾਵੇਗਾ।

* (ਫਰੀਦ ਜੀ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੯੮, ਫੁਟ ਨੋਟ †) ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਕੱਲਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਆਸ ਬੱਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਸ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।

† ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ‡। ਜੇ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕਾਂਗ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਬਾਨ੍ਹਣੂੰ ਨਹੀਂ ਬੱਝਣਾ। ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰੜੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੀ ਹੈ।

੧ੳ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ[1] ਮਹਲਾ ੧ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧* ॥

[2]ਤੂ ਸੁਲਤਾਨੁ ਕਹਾ ਹਉ ਮੀਆ ਤੇਰੀ ਕਵਨ ਵਡਾਈ ॥ ਜੋ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੁ ਕਹਾ ਸੁਆਮੀ ਮੈ ਮੂਰਖ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ [3]ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਜੈਸੇ ਸਚ ਮਹਿ ਰਹਉ ਰਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਆ[4] ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਤੇ ਤੇਰੀ ਸਭ ਅਸਨਾਈ[5] ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ[6] ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ[7] ॥ ੨ ॥ [8]ਕਿਆ ਹਉ ਕਥੀ ਕਥੇ ਕਥਿ ਦੇਖਾ ਮੈ ਅਕਥੁ ਨ ਕਥਨਾ ਜਾਈ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਆਖਾ ਤਿਲੁ[9] ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੩ ॥ [10]ਏਤੇ ਕੂਕਰ ਹਉ ਬੇਗਾਨਾ ਭਉਕਾ ਇਸੁ ਤਨ ਤਾਈ ॥ ਭਗਤਿ ਹੀਣੁ ਨਾਨਕੁ ਜੇ ਹੋਇਗਾ ਤਾ ਖਸਮੈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧† ॥ [11]ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ ਘਟ ਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ॥ ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ ॥ ੧ ॥ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ[12] ਦਇਆਲ ਸੇਤੀ[13] ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ [14]ਪੀਰ ਪਰਾਈ ॥ [15]ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [16]ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ਚਿੰਤਾ ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਸਿਖ ਮਤਿ ਸਭ ਬੁਧਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ [17]ਮੰਦਿਰ ਛਾਵਾ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਿਤ ਤੇਰੇ ॥ ੩ ॥ [18]ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਧੁ ਪਾਸੇ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਚੰਗਾ [19]ਇਕ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧‡ ॥ [20]ਆਪੇ ਸਬਦੁ ਆਪੇ ਨੀਸਾਨੁ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ

੧ 'ਬਿਲਾਵਲ' ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ।

੨ ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈਂ (ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈਂ), ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੀਆਂ ਯਾ ਚੌਧਰੀ ਕਰ ਕੇ ਬੁਲਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ? ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅਨਜਾਣ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

੩ ਐਸੀ ਸੋਝੀ (ਮਤ) ਦਿਓ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਜ਼ਾਈ (ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ) ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਾਂ।

੪ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਯਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

੫ ਵਾਕਫ਼ੀ। ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।

੬ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ।

੭ ਸਿਆਣਪ (ਆਉਂਦੀ ਹੈ)।

੮ ਮੈਂ (ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ) ਕੀ ਆਖਾਂ? ਜਦ ਮੈਂ ਆਖ-ਆਖ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਅਕੱਥ ਮੈਥੋਂ ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

੯ ਤਿਲ ਭਰ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ।

੧੦ ਏਨੇ (ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ) ਭਉਂਕਣ ਵਾਲੇ ਕੁੱਤੇ (ਨਿਮਾਣੇ ਨਿਰਗੁਣ ਮਨੁੱਖ) ਹਨ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਕੁੱਤਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭਉਂਕਦਾ ਹਾਂ, (ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਹੌਂਸਲਾ ਹੈ, ਕਿ) ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਨਿਹਫਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਉਹ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ)।

੧੧ ਮੇਰੇ ਤਨ ਨੂੰ ਕਲੰਦਰ (ਫ਼ਕੀਰ) ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ; ਮੈਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤੀਰਥ ਉੱਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇੱਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਸੁਆਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਫਿਰ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ।

੧੨ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ-ਵਸ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੩ ਨਾਲ।

੧੪ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ। ਭਾਵ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੧੫ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

੧੬ ਹੇ ਹਰੀ! ਜੋ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈਂ, ਮਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈਂ, ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ! ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਕਰ, ਪਾਲਣਾ ਕਰ। ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸੱਤਾ ਹੈ।

੧੭ ਸਭ ਘਰ ਅਤੇ ਬਿਸਰਾਮ (ਰੱਖਿਆ) ਦੇ ਥਾਂ ਤੇਰੇ (ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ)।

੧੮ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਭ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ ਤੈਨੂੰ ਹੈ।

੧੯ ਮੇਰੀ ਏਹੋ ਇਕੋ ਅਰਦਾਸ ਹੈ।

੨੦ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ (ਗਿਆਤਾ) ਹੈ। (ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮਜ਼ਮੂਨ 'ਨਾਮ' ਹੈ।) ਨਾਮ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ। ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਤ ਹੈ, ਤੇ ਆਪੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸੇ ਦਾ।

† ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਫ਼ਿਕਰ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾਨੁ[੧] ॥ [੨]ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾਣੁ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਨਾਮੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੧ ॥ [੩]ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ਹਉ ਜਾਚਿਕੁ ਤੂ ਅਲਖ ਅਭੇਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਧਰਕਟੀ ਨਾਰਿ ॥ ਭੂੰਡੀ ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਣਿਆਰਿ ॥ ਰਾਜੁ ਰੂਪੁ [੫]ਝੂਠਾ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥ [੬]ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਚਾਨਣੁ ਅੰਧਿਆਰਿ ॥ ੨ ॥ [੭]ਚਖਿ ਛੋਡੀ ਸਹਸਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਬਾਪੁ ਦਿਸੈ ਵੇਜਾਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ [੮]ਏਕੇ ਕਉ ਨਾਹੀ ਭਉ ਕੋਇ ॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਵੈ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ [੯]ਸਬਦਿ ਮੁਏ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ॥ ਠਾਕਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਸਾਚੈ ਧਾਰਿਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਸੂਝੈ ਗੁਰ ਕਉ ਵਾਰਿਆ[੧੦] ॥ ਨਾਨਕ [੧੧]ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [੧੨]ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਸਹਜ ਧਿਆਨੇ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਮਾਨੇ[੧੩] ॥ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਬਉਰਾਨੇ[੧੪] ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ [੧੫]ਕਿਉ ਰਹੀਐ [੧੬]ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੇ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਜੀਵਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਅਰਾ[੧੭] ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ ਖਿਨੁ[੧੮] ਸਤਿਗੁਰਿ[੧੯] ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਹਉ ਮਰਉ ਦੁਖਾਲੀ[੨੦] ॥ [੨੧]ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਜਪਉ ਅਪੁਨੇ ਹਰਿ ਭਾਲੀ ॥ ਸਦ ਬੈਰਾਗਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਹਾਲੀ ॥ ਅਬ ਜਾਨੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਲੀ ॥ ੨ ॥ [੨੨]ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਹੀਐ ਗੁਰ ਭਾਇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ [੨੩]ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਦੇਇ ਦਿਖਾਇ ॥ ਬਿਨੁ [੨੪]ਗੁਰ ਕਰਣੀ ਕਿਆ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਚਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਵਿਛੁੜੈ [੨੫]ਖੋਟੀ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਸਾਬਾਸਿ[੨੬] ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ [੨੭]ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†[੨੮]ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਖਾਇਆ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਸੋਇਆ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ [੨੯]ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਚੜਾਇਆ ॥ [੩੦]ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਰੀਰੁ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਜਿਤੁ ਹੁਣਿ ਖਸਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ [੩੧]ਪਉੜੀ ਛੁੜਕੀ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ ਅਹਿਲਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੩੨]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਨ ਦੇਈ ਲਿਵ ਲਾਗਣਿ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਵਿਸਾਰੇ ॥ [੩੩]ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਜਨ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਤਿਨ ਕੇ ਤੈ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ[੩੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੂ ਦਇਆਲੁ [੩੫]ਦਇਆਪਤਿ ਦਾਤਾ ਕਿਆ ਏਹਿ ਜੰਤ[੩੬] ਵਿਚਾਰੇ ॥ [੩੭]ਮੁਕਤ ਬੰਧ ਸਭਿ ਤੁਝ ਤੇ ਹੋਏ ਐਸਾ ਆਖਿ ਵਖਾਣੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਮੁਕਤੁ ਕਹੀਐ ਮਨਮੁਖ ਬੰਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਮੁਕਤੁ ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਦਾ ਰਹੈ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ [੩੮]ਗਹਣ ਗਤਿ

੧ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਗਿਆਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੨੪।

੨ ਹਰੀ ਆਪੇ ਹੀ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ।

੩ ਐਸਾ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ; ਐਸੀ ਤੂੰ ਮਾਇਆ-ਰਹਿਤ ਹਸਤੀ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਮੰਗਤਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੈਂ; ਤੇਰਾ ਭੇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

੪ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਇਕ ਵਿਭਚਾਰਣ ਯਾ ਬਦਸੂਰਤ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਦੇ ਮੋਹ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਧਰਕਟੀ [ਧਿਕ੍ਰਿਤ] ਧਿਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਫਿਟਕਾਰੀ ਹੋਈ ਬਦਚਲਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੨੮, ਨੋਟ ੧੩, ਪੰਨਾ ੬੫੧, ਨੋਟ ੨੪। ਕਾਮਣਿ= ਇਸਤਰੀ। ਕਾਮਣਿਆਰਿ= ਟੂਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

੫ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ; ਚਾਰ (ਥੋੜ੍ਹੇ) ਦਿਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੬ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਲੇ ਤਾਂ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੭ ਚਖ ਕੇ (ਪਰਤਾ ਕੇ) ਮਾਇਆ ਤਿਆਗੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਸ਼ੱਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਧ੍ਰਕਟੀ (ਵੇਸਵਾ) ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵੇਜਾਤਿ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਜਿਸਦਾ ਪਿਤਾ ਦਿਸਦਾ (ਮੌਜੂਦ) ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੇਜਾਤਿ ਯਾ ਹਰਾਮੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਬਣਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੈ)।

੮ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ (ਹੋ ਜਾਣੇ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ।

੯ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ; ਮਨ ਨੂੰ (ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ) ਰੋਕ ਰੱਖ ਕੇ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ।

੧੦ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ।

੧੧ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੀਜ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋਏ।

੧੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮਨ ਸਹਜ-ਧਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਲਿਵ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੧੩ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਤੀਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੪ ਪਾਗ਼ਲ।

੧੫ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋਵੇ?

੧੬ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਮੇਰਾ ਚਿਤ।

੧੮ ਛਿਨ ਭਰ ਵੀ।

੧੯ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ।

੨੦ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ।

੨੧ ਹਰ ਇਕ ਸਾਹ ਲੈਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਗਰਾਹੀ ਖਾਂਦਿਆਂ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਆਪਣੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਂ; ਸਦਾ ਉਦਾਸ ਹੋਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਤੱਕਾਂ, ਦੇਖਾਂ। ਹੁਣ (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਪਰਤੀਤ ਕਰਾਂ।

੨੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ੇ (ਗੁਰਮਤਿ) ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ-ਜੋ ਕਥਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ-ਕੁਝ ਸੋਝੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ।

੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੫, ਅੰਕ ੧੬।

੨੪ ਗੁਰੂ ਵਾਲੀ ਕਰਣੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ।

੨੫ ਨਿਕੰਮੀ ਪੂੰਜੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਵੇ।

੨੬ ਸ਼ੋਭਾ, ਮਹਿਮਾ।

੨੭ ਦਾਸ ਦਾ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ।

੨੮ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫਿਟਕਾਰ ਹੈ ਐਸੇ ਖਾਣ ਉੱਤੇ।

੨੯ ਕੱਪੜਾ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਪਹਿਨਿਆ।

੩੦ ਲ੍ਹਾਨਤ ਹੈ ਐਸੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵ) ਨੂੰ, ਸਮੇਤ ਟਬਰ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਹਿਤੂਆਂ ਦੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੁਣ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ) ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਹਿਤ= ਚੰਗੇ ਹਿਤੂ। "ਪਵਿਤੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਸਿਉ ਪਵਿਤੁ ਸੰਗਤਿ ਸਬਾਈਆ" (ਅਨੰਦੁ ਪੰਨਾ ੯੧੯)।

੩੧ ਇਹ ਪਉੜੀ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੱਥੋਂ ਖੁਸ ਕੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਸਫਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੨ ਦੂਜਾ ਪਿਆਰ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਤੁੱਟ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਂਦਾ।

੩੩ ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਦਾਤੇ ਹਰੀ!

੩੪ ਮੇਟ ਦਿਤੇ, ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤੇ।

੩੫ ਮਿਹਰ ਦਾ ਮਾਲਕ।

੩੬ ਜੀਵ।

੩੭ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਤੇ ਬੰਧਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਤੈਥੋਂ ਹੋਏ ਹਨ; ਏਹੋ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਫਸੇ ਹੋਏ ਕਹੀਦੇ ਹਨ।

੩੮ ਗਹਣ= ਡੂੰਘਾਈ। ਗਤਿ= ਉਚਾਈ ਜਿਥੇ ਤਕ ਓਹ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੬੪, ਨੋਟ ੯।

* ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਮੋਹ ਤੋਂ ਹਰੀ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਸਚੈ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ [੧]ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੇ ਸਿ ਮਨਮੁਖ ਕਹੀਅਹਿ
[੨]ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ[੩] ਕਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ਗੁਰ
ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਮ੍ਾਲੇ[੪] ॥ [੫]ਹਰਿ ਜਨ ਮਾਇਆ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ [੬]ਭਾਗੁ
ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਾਲਹਿ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ
੩* ॥ [੭]ਅਤੁਲੁ ਕਿਉ ਤੋਲਿਆ ਜਾਇ ॥ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਤ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਤਿਸ
ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਕੂ[੮] ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ [੯]ਗੁਰ
ਪਰਸਾਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਤਾ ਕੋ ਜਾਣੈ ਦੁਬਿਧਾ[੧੦] ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
[੧੧]ਆਪਿ ਸਰਾਫੁ ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਆਪਿ ਚਲਾਏ[੧੨] ॥ ਆਪੇ
ਤੋਲੇ ਪੂਰਾ ਹੋਇ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾ ਰੂਪੁ ਸਭੁ[੧੩]
ਤਿਸ ਤੇ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਮੇਲੇ ਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਲਗੈ ਤਿਸੁ
ਆਇ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਦਿਖਾਲੇ ਤਾ ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ [੧੪]ਲਿਵ ਧਾਤੁ
ਹੈ ਆਪੇ ॥ [੧੫]ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਆਪੇ ਜਾਪੇ ॥ [੧੬]ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਹੈ
ਆਪੇ ॥ ਨਾਨਕ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਆਪੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩† ॥
[੧੭]ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਬਹਾਨਾ ॥ ਐਸਾ ਇਕੁ
ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਬਨਿਆ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਸਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ [੧੮]ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਰਚੈ
ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ਅਨਦਿਨੁ[੧੯]
ਲਾਗੈ [੨੦]ਸਹਜ ਧਿਆਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਿਆ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ
ਕਿਆ ਕੋ ਕਰੇ ਅਭਿਮਾਨਾ[੨੧] ॥ [੨੨]ਜਬ ਅਪੁਨੀ ਜੋਤਿ ਖਿੰਚਹਿ ਤੂ ਸੁਆਮੀ
ਤਬ ਕੋਈ ਕਰਉ ਦਿਖਾ ਵਖਿਆਨਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰੁ ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ
[੨੩]ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਜਿਉ ਆਪਿ ਚਲਾਏ ਤਿਵੈ ਕੋਈ ਚਾਲੈ ਜਿਉ ਹਰਿ ਭਾਵੈ
ਭਗਵਾਨਾ[੨੪] ॥ ੩ ॥ ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਤੇਰੇ
ਕਾਮਾਂ ॥ [੨੫]ਇਕਨਾ ਘਰ ਮਹਿ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭਵਹਿ
ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩‡ ॥ [੨੬]ਪੂਰਾ ਥਾਟੁ ਬਣਾਇਆ
ਪੂਰੈ ਵੇਖਹੁ ਏਕ ਸਮਾਨਾ ॥ ਇਸੁ ਪਰਪੰਚ ਮਹਿ ਸਾਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਵਡਿਆਈ
ਮਤੁ ਕੋ ਧਰਹੁ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮਤਿ ਆਵੈ ਸੋ
ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ[੨੭] ॥ ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ[੨੮] ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ
ਰਵੈ[੨੯] ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੦]ਚਹੁ ਜੁਗਾ ਕਾ ਹੁਣਿ ਨਿਬੇੜਾ ਨਰ
ਮਨੁਖਾ ਨੋ ਏਕੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਓਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ
ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ੨ ॥ [੩੧]ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਧਰਮੁ
ਹੈ ਸੋਧਿ ਦੇਖਹੁ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਗਿ

੧ ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ।
੨ ਨਾ ਏਸ ਪਾਰ ਨਾ ਉਸ ਪਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੀਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।
੩ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੪ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੫ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਭਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਿਡਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਦਾਰਨਾ= ਚੀਰਨਾ।
੭ ਹਰੀ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਉਸੇ ਜੇਡੀ ਦੂਸਰੀ ਹਸਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ। "ਏਵਡੁ ਊਚਾ ਹੋਵੈ ਕੋਇ॥ ਤਿਸੁ ਊਚੇ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸੋਇ" (ਜਪੁ, ਪੰਨਾ ੫)।
੮ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?
੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਏਡਾ ਵੱਡਾ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਦੁਚਿਤਾਪਨ; ਭਰਮ ਕਰ ਕੇ ਭਟਕਣਾ।
੧੧ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪਰਖਣ ਵਾਲਾ ਸਰਾਫ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਸਉਟੀ ਉੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਚਲਾਣਾ, ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਣਾ।
੧੩ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ।
੧੪ 'ਲਿਵ' ਅਤੇ 'ਧਾਤੁ' ਦੋ ਰਾਹ ਯਾ ਪਾਸੇ ਹਨ: ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ 'ਲਿਵ' ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ; ਮਾਇਆ ਪਿੱਛੇ ਦੌੜਨਾ, ਧਾਉਣਾ, ਇਹ 'ਧਾਤੁ' ਹੈ।
੧੫ ਸੁਝਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੁਝਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
੧੬ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।
੧੭ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਬਣਦਾ ਹੈ; ਸੇਵਾ ਵੀ ਮਾਲਕ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਦਲੀਲ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਤੇਰਾ ਖੇਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ (ਤਸੱਲੀ) ਹੋਣ 'ਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੨੦ ਸੁਭਾਵਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਅਟੁੱਟ ਧਿਆਨ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ।
੨੧ ਮਾਣ, ਹੰਕਾਰ।
੨੨ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਸੱਤਿਆ) ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਤਦ ਕੋਈ ਦੱਸੇ ਖਾਂ ਵਖਿਆਨ ਕਰ ਕੇ (ਤਾਂ ਜਾਣੀਏ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਫੇਰ ਵਖਿਆਨ ਆਦਿਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ)।
੨੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੨੪ ਪਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੫ ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਏ ਭਟਕਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਥਾਟੁ= ਠਾਟ, ਰਚਨਾ, ਬਣਾਵਟ। ਸਮਾਨਾ= ਬਰਾਬਰ, ਇਕੋ ਜੇਹਾ। ਪਰਪੰਚ [ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ] ਸੰਸਾਰ। ਪੂਰੇ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਪੂਰੀ, ਉੱਤਮ ਬਣਾਈ; ਦੇਖੋ, ਵਿਚਾਰੋ ਇਹ ਸਾਰੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮ (ਹਰੀ) ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ। ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੇ।
੨੭ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਦਿਲੋਂ, ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਰਤੀਤ ਨਾਲ।
੨੯ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਚਹੁ= ਚਾਰੇ, ਸਾਰੇ। ਨਿਬੇੜਾ= ਫੈਸਲਾ, ਤੱਤ, ਨਿਚੋੜ। ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਹੁਣ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਤ ਰੱਖਣਾ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਤੀਰਥ ਕਰਨੇ ਆਦਿਕ ਪਿਛਲੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣਾ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੧ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਫੋਲ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਧਰਮ ਮਰਯਾਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਜੁਗ (ਯੁਗ) ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਨ ਉਹੋ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਹੈ)।

* ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।

† ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸੇਵਾ-ਭਾਵ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ 'ਤੇ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਲ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਪੂਰੇ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਏ [੧]ਚੂਕੈ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ [੨]ਕਹਤ ਸੁਣਤ ਸਭੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨਤ ਪਾਹਿ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ [੪]ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਬਿਲਾਵਲੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਮੰਗਲੁ ਨਾਰੀ ਗਾਵਹਿ ਆਏ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ[੫] ਜਿਨ੍ ਹਰਿ ਮੰਨਿ[੬] ਵਸਾਏ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਕਉ ਮਿਲਿਆ[੭] ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ [੮]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੯]ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੇਰੈ ਚਾਏ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਆਪੇ [੧੦]ਸੋਭਾ ਸਦ ਹੀ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਮੇਲੈ [੧੧]ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ [੧੨]ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਤੇ ਸਬਦਿ ਰੰਗਾਏ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ [੧੩]ਰੰਗਿ ਚਲੂਲੈ ਹਰਿ ਰਸਿ ਭਾਏ ॥ ਇਹੁ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਉਤਰੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਏ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਮਿਟਿਆ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ॥ [੧੪]ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੇਰਾ ॥ ਜੋ ਸਚਿ ਰਾਤੇ [੧੫]ਤਿਨ ਬਹੁੜਿ ਨ ਫੇਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ[੧੬] ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩† ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਪਾਈ ॥ ਅਚਿੰਤ[੧੭] ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਸਬਦਿ[੧੮] ਜਲਾਈ ॥ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਭਾ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ [੧੯]ਜਗਦੀਸ ਸੇਵਉ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕਾਜਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੨੦] ਅਨਦੁ ਹੋਵੈ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਮਾਗਉ ਤੇਰਾ [੨੧]ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨ ਕੀ ਪਰਤੀਤਿ[੨੨] ਮਨ ਤੇ ਪਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ [੨੩]ਜੀਵਣ ਮਰਣੁ ਕੋ ਸਮਸਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਬਹੁੜਿ ਨ ਮਰੈ ਨਾ ਜਮੁ ਪੇਖੈ ॥ ੨ ॥ [੨੪]ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਸਭਿ ਕੋਟ ਨਿਧਾਨ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਖਾਏ ਗਇਆ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਸਦ ਹੀ [੨੫]ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੨੦] ਗਾਵੈ ਏਕੋ ਨਾਮ ॥ ੩ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਵਡਿਆਈ ਪਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅਤਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਨ[੨੬] ਬੁਝੀ [੨੭]ਮਨਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡[੨੮]ਉਦਮ ਮਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਿਉ ਪ੍ਰੇਰੇ ਤਿਉ ਕਰਨਾ ॥ ਜਿਉ ਨਟੂਆ

੧ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਨਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੪ ਉਸ ਦੇ ਰਿਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਆ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਹਨ।
੫ ਸਦਕੇ ਹਾਂ!
੬ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੭ ਮਿਲਿਆਂ, ਮਿਲਣ ਨਾਲ।
੮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।
੯ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ।
੧੦ ਸਦਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ, ਜੋੜ ਬਣਾ ਕੇ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਰੰਗੇ ਗਏ, (ਕਿਵੇਂ?) ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ।
੧੩ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਿਲਿਆ ('ਮਿਲਿਆ' ਦਿਹਲੀ-ਦੀਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ)।
੧੫ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੧੬ ਪੱਕਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ, ਸੁਤੇ ਸਿਧ।
੧੮ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ।
੧੯ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਹਰੀ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ; (ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।
੨੦ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੨੧ ਨਿਵਾਜਣ ਵਾਲਾ, ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ।
੨੨ ਨਿਸਚਾ, ਯਕੀਨ, ਤਸੱਲੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੧੪, ਨੋਟ ੧, ਪੰਨਾ ੫੮੭, ਨੋਟ ੨੧।
੨੩ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਰਨ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਸਮਝੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਨਾ ਮੌਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ (ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ)।
੨੪ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਖਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੫ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਗਿਆ।
੨੬ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਭੁੱਖ।
੨੭ ਮਨ ਵਿੱਚ, ਤਨ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਦਿਲ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਮੱਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀਣਾ ਦੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ) ਵਾਜਾ ਰੂਪ ਜੀਵ ਵਜਦੇ ਹਨ। ਤੰਤੀ= ਵੀਣਾ, ਕਿੰਗਰੀ। ਜੰਤ= ਵਾਜੇ; ਜਿਵੇਂ "ਹਮ ਤੇਰੇ ਜੰਤ ਤੂ ਬਜਾਵਨਹਾਰਾ' (ਭੈਰਉ ਮ: ੫)। ਜਨ= ਪ੍ਰਾਣੀ।

* ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਣ 'ਤੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ? ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਉਮੈ ਕਢਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ; ਫਿਰ ਮਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਤਸੱਲੀ ਦੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਰਨ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਸਿਖਾ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਸਰਿਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਅਤੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਤੰਤੁ ਵਜਾਏ ਤੰਤੀ ਤਿਉ ਵਾਜਹਿ ਜੰਤ ਜਨਾ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ[੧] ॥ [੨]ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਬਸਨਾ[੩] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਮਾਇਆ ਗਿਰਸਤਿ ਭ੍ਰਮਤੁ ਹੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਜਨੁ ਅਪਨਾ ॥ [੫]ਜਿਉ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਹਰਣਾਖਸਿ* ਗ੍ਰਸਿਓ ਹਰਿ ਰਾਖਿਓ ਹਰਿ ਸਰਨਾ ॥ ੨ ॥ [੬]ਕਵਨ ਕਵਨ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀਐ ਹਰਿ ਕੀਏ ਪਤਿਤ ਪਵੰਨਾ ॥ ਓਹੁ ਢੋਵੈ ਢੋਰ ਹਾਥਿ ਚਮੁ ਚਮਰੇ ਹਰਿ ਉਧਰਿਓ ਪਰਿਓ ਸਰਨਾ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲ [੭]ਭਗਤ ਭਵ ਤਾਰਨ ਹਮ ਪਾਪੀ ਰਾਖੁ ਪਪਨਾ[੮] ॥ ਹਰਿ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਦਾਸ ਹਮ ਕਰੀਅਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ [੯]ਦਾਸ ਦਾਸੰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ [੧੦]ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ [੧੧]ਸਰਣਾਗਤਿ ਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਮ ਪਾਥਰ ਹੀਨ[੧੨] ਅਕਰਮਾ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਰਾਮ ਨਾਮੈ ਰਾਮਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਈਐ ਹੋਰਿ ਤਿਆਗਹੁ ਨਿਹਫਲ ਕਾਮਾ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਸੇਵਕ ਸੇ ਹਰਿ ਤਾਰੇ [੧੫]ਹਮ ਨਿਰਗੁਨ ਰਾਖੁ ਉਪਮਾ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਵਡੇ ਕਰੰਮਾ[੧੬] ॥ ੨ ॥ ਨਾਮ ਹੀਨ [੧੭]ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਤੇ [੧੮]ਤਿਨ ਵਡ ਦੂਖ ਸਹੰਮਾ ॥ ਓਇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ[੧੯] ਭਵਾਈਅਹਿ [੨੦]ਮੰਦਭਾਗੀ ਮੂੜ ਅਕਰਮਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[੨੧] ਹੈ [੨੨]ਧੁਰਿ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਵਡ ਕਰਮਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ[੨੩] ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਫਲੁ ਜਨੰਮਾ[੨੪] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ [੨੫]ਹਮਰਾ ਚਿਤੁ ਲੁਭਤ ਮੋਹਿ ਬਿਖਿਆ ਬਹੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਭਰਾ ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨ ਸਕਹ ਪ੍ਰਭ [੨੬]ਹਮ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮੁਗਧ ਤਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਨਰਹਰ[੨੭] ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਾ ॥ ਜਨ ਊਪਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ [੨੮]ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮਰੇ ਪਿਤਾ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ [੨੯]ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਜਸੁ ਕਰਾ ॥ ਤੁਮ੍ਰੈ ਸੰਗਿ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ [੩੦]ਜਿਉ ਸੰਗਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹ ਤਰਾ ॥ ੨ ॥ [੩੧]ਸਾਕਤ ਨਰ ਹੋਛੀ ਮਤਿ ਮਧਿਮ ਜਿਨ੍ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵ ਨ ਕਰਾ ॥ ਤੇ ਨਰ ਭਾਗਹੀਨ ਦੁਹਚਾਰੀ ਓਇ ਜਨਮਿ ਮੁਏ ਫਿਰਿ ਮਰਾ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ੍ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ[੩੨] ਸੁਆਮੀ [੩੩]ਤੇ ਨ੍ਾਏ ਸੰਤੋਖ ਗੁਰ ਸਰਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਹਰਿ ਭਜਿਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਪਰਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪§ ॥ ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮਿਲਿ [੩੪]ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਕਰਹੁ ॥ [੩੫]ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬੋਹਿਥੁ ਹੈ ਕਲਜੁਗਿ ਖੇਵਟੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਤਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਹਰਿ

੧ ਜੀਭ ਨਾਲ।
੨ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ।
੩ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ, ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੫ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਨੇ ਫੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਸੀ।
੬ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਸੀਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ? ਉਹ (ਰਵਿਦਾਸ) ਜੋ ਮੋਏ ਪਸ਼ੂ ਢੋਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਚੁਮਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚਮੜਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈ ਕੇ ਤਰ ਗਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।
੭ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ।
੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ।
੧੦ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਮਤ ਵਾਲੇ, ਬੇ-ਸਮਝ।
੧੧ ਹੇ ਜਨਮ-ਰਹਿਤ ਕਰਤਾਰ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਾਂ।
੧੨ ਹੀਣਾ, ਖ਼ਾਲੀ; ਊਣਾ, ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ।
੧੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਕਰਮ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਨਹੀਂ।
੧੪ ਕੰਮ।
੧੫ ਸਾਨੂੰ ਗੁਣਹੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲੌ; ਏਹੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ।
੧੬ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।
੧੭ ਫ਼ਿਟਕਾਰ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ।
੧੮ ਉਹਨਾਂ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ ਸਹਿਣੇ ਹਨ।
੧੯ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਮੂਰਖ, ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੨੧ ਆਸਰਾ, ਭਰੋਸਾ।
੨੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਲਿਖੇ ਹਨ।
੨੩ ਸਮਝਾ ਕੇ ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ।
੨੪ ਜਨਮ ਹੈ।
੨੫ ਸਾਡਾ ਮਨ ਜ਼ਹਿਰ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭੈੜੀ ਮਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮੈਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੬ ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰੀਏ?
੨੭ [ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਰਸਿੰਘ] ਹਰੀ।
੨੮ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੯ ਇਹ ਸਮਝ ਦਿਓ ਕਿ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ।
੩੦ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕੜੀ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਲੋਹਾ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਮਤ ਹੌਲੀ (ਗਵਾਰ) ਅਤੇ ਨੀਚ ਹੈ। ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ, ਬਦ-ਚਲਣ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ-ਫੇਰ ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।
੩੨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੋ।
੩੩ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੋ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਹਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਹਰੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚਰਚਾ।
੩੫ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਮਲਾਹ ਗੁਰੂ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਰ ਜਾਓ। "ਗੁਰ ਖੇਵਟਿ ਸਬਦਿ ਤਰਾਇਆ ਰਾਮ" (ਬਿਹਾਗੜਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

* ਹਿਰਨ-ਕਸ਼ਿਪੁ ਇਕ ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਇਤਨਿਆਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈਂ, ਕੀ ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਗੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਾਰੇਂਗਾ? ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੌਣ ਹੈ?

‡ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਜੋ ਜੋ ਲੱਗਾ ਸੋ ਤਰ ਗਿਆ, ਸੋ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰੋ। ਹਰੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

§ ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਆਪਣਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਵਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਚਰਹੁ[੧] ॥ [੨]ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਤ ਲਿਖੇ ਗੁਨ ਗਾਏ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਰਿ ਪਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩]ਕਾਇਆ ਨਗਰ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਊਤਮੁ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਉਪਦੇਸੁ ਜਨ ਕਰਹੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਫਲ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਮਿਲਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਅਹੁ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ [੪]ਚਾਖਿ ਦਿਖਹੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਲਾਗਾ [੫]ਤਿਨ ਬਿਸਰੇ ਸਭਿ ਬਿਖ ਰਸਹੁ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਸੁ [੬]ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ ਹਰਿ ਸੇਵਹੁ ਸੰਤ ਜਨਹੁ ॥ [੭]ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਚਾਰੇ ਪਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਹੁ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪* ॥ [੮]ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਕੋ ਜਾਪੈ ਹਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਜਪੈਨੀ ॥ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਪੂਜਹੁ ਨਿਤ ਸੇਵਹੁ [੯]ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰੈਨੀ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਦੇਖਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੈਨੀ[੧੦] ॥ ਜੋ ਇਛਹੁ[੧੧] ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ [੧੨]ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਗੁਰਮਤਿ ਬੈਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੩]ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਚਿਤਵੀਅਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸਾ ਹੋਵੈ ਜਿ ਬਾਤ ਹੋਵੈਨੀ ॥ ਅਪਨਾ ਭਲਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਸੋ ਕਰੇ ਜਿ ਮੇਰੈ ਚਿਤਿ ਨ ਚਿਤੈਨੀ ॥ ੨ ॥ [੧੪]ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਏਹਾ ਬਾਤ ਕਠੈਨੀ[੧੫] ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੧੬] ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਲੈਨੀ[੧੭] ॥ ੩ ॥ [੧੮]ਮਤਿ ਸੁਮਤਿ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਸੁਆਮੀ ਹਮ ਜੰਤ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਜੰਤੈਨੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਕਰਤੇ ਸੁਆਮੀ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਬੁਲੈਨੀ[੧੯] ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪† ॥ [੨੦]ਅਨਦ ਮੂਲੁ ਧਿਆਇਓ ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਅਨਦਿਨੁ ਅਨਦ ਅਨੰਦੇ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਕਾਣਿ ਚੁਕਾਈ ਸਭਿ ਚੂਕੇ ਜਮ ਕੇ ਛੰਦੇ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦੇ[੨੧] ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣ ਗਾਏ ਪਰਮਾਨੰਦੇ[੨੨] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਕਤ[੨੩] ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ[੨੪] ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ [੨੫]ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥ [੨੬]ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਜਿਉ ਤੇਲੀ ਬਲਦ ਭਵੰਦੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵ[੨੭] ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਵਡਭਾਗੀ ਸੇਵ ਕਰੰਦੇ ॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਤਿਨ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸਭਿ ਤੂਟੇ ਮਾਇਆ ਫੰਦੇ[੨੮] ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ[੨੯] ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਸਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਗੋਵਿੰਦੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਭੁ ਵਰਤੈ[੩੦] ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਤਿਵੈ ਰਹੰਦੇ[੩੧] ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ[੩੨] ਘਰੁ ੧੩‡ ॥ ਬੋਲਹੁ ਭਈਆ[੩੩]

੧ ਬੋਲੋ, ਗਾਓ।
੨ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ (ਭਾਗਾਂ) ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਰ ਜਾਓ।
੩ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ? ਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕੋ! ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸੋ। ਉੱਤਰ ਹੈ : "ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਪੀਓ"। 'ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਫਲ, ਬਰਕਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੪ ਚੱਖ ਕੇ ਵੇਖੋ।
੫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੁਆਦ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਸਭ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੬ ਰਸਾਇਣੁ= ਪਾਰੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਯਾ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਉਹ ਦਵਾ ਜੋ ਬੁਢੇਪੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਧਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਰਤਣ ਨੂੰ ਸੇਵਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਮ-ਨਾਮ ਰਸਾਇਣ ਹੈ। ਹੇ ਸੰਤੋ! ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤੋ।
੭ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਚਾਰ ਮਨੋਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ; ਓਹ ਚਾਰੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮੫, ਨੋਟ ੪।
੮ ਸੂਦੁ (ਸ਼ੂਦਰ)= ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ। ਵੈਸੁ (ਵੈਸ਼)= ਵਪਾਰੀ ਲੋਕ। ਜਪਨੀ= ਜਪਣ ਯੋਗ। ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਜਪਣ-ਯੋਗ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੇ (ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)। 'ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਮਹਿ ਜਪੈ ਕੋਊ ਨਾਮੁ' (ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੭੪)।
੯ ਸਭ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੧੦ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ, ਪਰਤੱਖ। ੧੧ ਚਾਹੋ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ (ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਬੋਲੋ।
੧੩ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰੀਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੋਚੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਓਹੀ ਗੱਲ ਜੋ ਹੋਣਹਾਰ ਹੈ। ਸਭ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਚਿਤ-ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (ਭਾਵ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ)।
੧੪ ਆਪਣੀ ਮਨਮਤ, ਆਪਹੁਦਰੀ ਗੱਲ।
੧੫ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੧੭ ਲੈ ਕੇ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ।
੧੮ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਚੰਗੀ ਮਤ ਤੇ (ਮੰਦੀ) ਮਤ ਸਭ ਤੇਰੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਵਾਜੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਹੈਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੮, ਨੋਟ ੨੮।
੧੯ ਬੁਲਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਸਾਥੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਕਢਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਸਾਥੋਂ ਬਚਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।
੨੦ ਮੂਲੁ= ਜੜ੍ਹ, ਸੋਮਾ। ਪੁਰਖੋਤਮੁ= ਉਤਮ ਪੁਰਖ। ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਖ ਹਰੀ, ਜੋ ਸਭ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ (ਸੋਮਾ) ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮਰਾਜਾ ਦੀ ਕਾਣਿ (ਮੁਥਾਜੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਮੁਛੰਦਗੀ (ਮੁਥਾਜੀ) ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਭਾਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹਟ ਗਏ ਹਨ।
੨੧ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ ਦਾ।
੨੨ ਪੂਰਨ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੇ।
੨੩ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ, ਮਨਮੁਖ।
੨੪ ਬੱਝੇ ਹੋਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੧, ਨੋਟ ੫।
੨੫ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਤੇਲੀ ਦੇ ਬਲਦ ਵਾਂਗ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ) ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਸੇਵਾ। ੨੮ ਫਾਹੇ, ਬੰਧਨ। ੨੯ ਮਾਲਕ।
੩੦ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩੧ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩੨[ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਹੇ ਭਾਈ!

* ਗੁਰੂ ਹਰੀ-ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਾਮ ਹਰ ਕੋਈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਦਮ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਾਵੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਦ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪਏ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹਰੀ ਸਿਮਰਿਆ, ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਰਾਮ ਨਾਮੁ [1]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੋ ॥ ਹਰਿ ਸੰਤ ਭਗਤ ਤਾਰਨੋ ॥ ਹਰਿ ਭਰਿਪੁਰੇ[2] ਰਹਿਆ ॥ [3]ਜਲਿ ਥਲੇ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ॥ ਨਿਤ ਗਾਈਐ ਹਰਿ ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੀਆ ਹੈ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਹਰਿ ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਨਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ[4] ਹੈ ਮੁਕਤਿ ਦਾਤਾ ॥ ਹਰਿ ਕੀਈ ਹਮਾਰੀ ਸਫਲ ਜਾਤਾ[5] ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤੀ ਗੁਨ ਗਾਵਨੋ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਰਿ ਆਸਾ ॥ [6]ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਵਿਚਿ ਆਸਾ ਹੋਇ ਨਿਰਾਸੀ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਪਾਸੀ[7] ॥ ਕੋਈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਨੋ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ [8]ਪਗਿ ਲਾਵਨੋ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ੧੭ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[9]ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਮੋਹੁ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਅਬਿਨਾਸੀ ਤੋਹਿ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ[10] ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ [11]ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਬਿਖਿਆ[12] ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ[13] ਪਾਵੈ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਵਨ ਝੁਲਾਰੇ[14] ਮਾਇਆ ਦੇਇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਸੇਇ ॥ ਹਰਖ[15] ਸੋਗ ਤੇ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰਾ[16] ॥ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਆਪਿ ਗੁਰੂ ਰਖਵਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਪਾਇਆ ਵੇੜੁ[17] ਮਾਇਆ ਸਰਬ ਭੁਇਅੰਗਾ[18] ॥ [19]ਹਉਮੈ ਪਚੇ ਦੀਪਕ ਦੇਖਿ ਪਤੰਗਾ ॥ ਸਗਲ ਸੀਗਾਰ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥ ਜਾ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਉ ਫਿਰਉ ਉਦਾਸੀ ਮੈ ਇਕੁ ਰਤਨੁ ਦਸਾਇਆ[20] ॥ [21]ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਹੀਰਾ ਮਿਲੈ ਨ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ[22] ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਲਾਲੁ[23] ॥ ਗੁਰਿ ਖੋਲਿਆ ਪੜਦਾ ਦੇਖਿ ਭਈ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ੪ ॥ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤਿਸੁ ਆਇਆ ਸਾਦੁ ॥ ਜਿਉ ਗੂੰਗਾ ਮਨ ਮਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ[24] ॥ ਆਨਦ ਰੂਪੁ ਸਭੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ [25]ਆਖਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ[26] ਕੀਏ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਜਪਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵ[27] ॥ ੧ ॥ [28]ਧਰਤਿ ਪੁਨੀਤ ਭਈ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥ ਦੁਰਤੁ[29] ਗਇਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਭਨੀ ਥਾਂਈ ਰਵਿਆ ਆਪਿ ॥ [30]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਜਾ ਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ [31]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਨ ਹੋਇ ਸੰਤਾਪੁ[32] ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਲਗੇ ਮਨਿ ਮੀਠੇ ॥ [33]ਨਿਰਬਿਘਨ ਹੋਇ ਸਭ ਥਾਂਈ ਵੂਠੇ[34] ॥ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਤੂਠੇ[35] ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਰਖਵਾਲੇ ॥ ਜਿਥੈ ਕਿਥੈ ਦੀਸਹਿ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ

੧ ਜੋ ਪਤਿਤਾਂ (ਡਿਗਿਆਂ) ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨ ਭਰਪੂਰ, ਵਿਆਪਕ।
੩ ਰਾਮ-ਨਾਮ (ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ (ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ)।
੪ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੫ ਜਾਤ੍ਰਾ, ਭਾਵ ਜੀਵਨ।
੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਲਗਨ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।
੭ ਨਾਲ।
੮ ਪੈਰੀਂ (ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ) ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੯ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰ ਹੈ; ਹੇ ਅਮਰ ਹਰੀ! (ਤੂੰ ਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ) ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀਏ?
੧੦ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ।
੧੧ ਲੜ ਲਾ ਦਿਓ।
੧੨ ਵਿਹੁ ਰੂਪ, ਜ਼ਹਿਰ ਰੂਪ।
੧੩ [ਸੰ. ਬੋਹਿੱਥ. ਅੰ *boat*] ਜਹਾਜ਼।
੧੪ ਝੋਲੇ, ਝੂਟੇ। ਮਾਇਆ ਹਵਾ ਵਾਕੁਰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਪਈ ਡੁਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੬, ਨੋਟ ੨੧।
੧੫ ਖੁਸ਼ੀ।
੧੬ ਨਿਰਲੇਪ।
੧੭ ਵੇੜ੍ਹ, ਵਲਾਵਾਂ।
੧੮ ਸਪਣੀ। ਮਾਇਆ ਸਪਣੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੯ ਹਉਮੈ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵ ਮਾਇਆ-ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਸੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਤੰਗੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ।
੨੦ ਪੁੱਛਿਆ, ਭਾਵ ਪੁੱਛਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹਾਂ।
੨੧ ਪਰ ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਕਿਸੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
੨੨ ਸਰੀਰ। "ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੁ॥ ਅੰਦਰਿ ਲਾਲ ਜਵੇਹਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪੜੁ॥" (ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੩)।
੨੩ (ਉਹ ਨਾਮ ਰੂਪ) ਰਤਨ (ਜਿਸ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਸਾਂ)।
੨੪ ਮਗਨ (ਐਸਾ ਕਿ ਬੋਲ ਕੇ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)।
੨੫ ਆਖ-ਆਖ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ (ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ)।
੨੬ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ।
੨੭ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੨੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਈ।
੨੯ [ਸੰ. ਦੁਰਤ] ਪਾਪ।
੩੦ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ।
੩੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩੨ ਦੁੱਖ।
੩੩ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ।
੩੪ ਵਸੇ।
੩੫ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ।

* ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠੋਂ ਕਢ ਕੇ ਹਰੀ ਰੂਪੀ ਰਤਨ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਢ ਕੇ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਸਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

[1]ਖਸਮਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ॥ ੪॥ ੨॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫☼॥ [2]ਸੁਖ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ॥ ਅਗਨਤ ਗੁਣ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ॥ ਮੋਹਿ[3] ਅਨਾਥ ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਾਈ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਚਰਨ ਧਿਆਈ॥ ੧॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਬਸਹੁ ਮਨਿ ਆਇ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਲੀਜੈ ਲੜਿ ਲਾਇ॥ ਰਹਾਉ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਤਾ ਕੈਸੀ ਭੀੜ[4]॥ ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਨਾਹੀ ਜਮ ਪੀੜ॥ ਸਰਬ ਦੂਖ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਨਸੇ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਬਸੈ॥ ੨॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰੁ[5]॥ ਬਿਸਰਤ ਨਾਮੁ ਹੋਵਤ ਤਨੁ ਛਾਰੁ[6]॥ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ ਪੂਰਨ ਸਭ ਕਾਜ॥ ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸਭ ਕਾ ਮੁਹਤਾਜ॥ ੩॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ [7]ਦੁਰਮਤਿ ਰੀਤਿ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੰਤ[8]॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤਨ ਕੈ ਘਰਿ ਸਦਾ ਅਨੰਦ॥ ੪॥ ੩॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨

ਯਾਨੜੀਏ† ਕੈ ਘਰਿ ਗਾਵਣਾ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

‡ਮੈ ਮਨਿ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੈ ਮਨਿ ਤੇਰੀ ਟੇਕ॥ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪਾ ਬਿਰਥੀਆ[9] ਪਿਆਰੇ ਰਾਖਨ ਕਉ ਤੁਮ ਏਕ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਜੇ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰੇ ਸੋ ਜਨੁ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲਾ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਪਿਆਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਇ ਦਇਆਲਾ॥ [10]ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰਦੇਉ ਸੁਆਮੀ [11]ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰੇ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ [12]ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਜੂਰੇ॥ ੧॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ[13] ਤਿਨਾ ਕੀ ਜਿਨ੍ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਹਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਹਿ[14] ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਹੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ[15]॥ [16]ਸੇਵਕੁ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮਾਗੈ [17]ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ ਕਮਾਵਾ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਜਨ [18]ਦੇਖਣੁ ਪਾਵਾ॥ ੨॥ ਵਡਭਾਗੀ ਸੇ ਕਾਢੀਅਹਿ[19] ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਜਿਨਾ ਵਾਸੋ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧੀਐ ਨਿਰਮਲੁ ਮਨੈ ਹੋਵੈ ਪਰਗਾਸੋ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਾਟੀਐ ਪਿਆਰੇ ਚੂਕੈ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣੇ[20]॥ ਤਿਨਾ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਅਪਣੇ ਭਾਣੇ॥ ੩॥ ਊਚ ਅਪਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਗੁਣ ਤੇਰੇ॥ ਗਾਵਤੇ ਉਧਰਹਿ ਸੁਣਤੇ ਉਧਰਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰੇ[21]॥ ਪਸੂ ਪਰੇਤ[22] ਮੁਗਧ[23] ਕਉ ਤਾਰੇ ਪਾਹਨ[24] ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰੈ॥ ੪॥ ੧॥ ੪॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§॥ ਬਿਖੈ [25]ਬਨੁ ਫੀਕਾ ਤਿਆਗਿ ਰੀ ਸਖੀਏ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪੀਓ॥ ਬਿਨੁ

੧ ਮਾਲਕ ਨੇ ਪਾਲੇ।
੨ ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ!
੩ ਮੈਂ।
੪ ਭੀੜਾ, ਮੁਸੀਬਤ, ਦੁੱਖ।
੫ ਆਸਰਾ।
੬ ਮਿੱਟੀ, ਸੁਆਹ।
੭ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ।
੮ ਮੰਤਰ, ਨਾਮ।
੯ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੧੦ ਜਿਸ ਦੀ ਮੂਰਤ (ਹਸਤੀ, ਸ਼ਖਸੀਅਤ) ਸਫਲ ਹੈ।
੧੧ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਹੋਵੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਸੋਭਾ, ਵਡਿਆਈ।
੧੪ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਰੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੬ ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੧੭ ਭਾਗ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ।
੧੮ ਦੇਖ ਸਕਾਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਾਂ।
੧੯ ਆਖੀਦੇ ਹਨ।
੨੦ ਮੁਥਾਜੀ।
੨੧ ਬਹੁਤੇ।
੨੨ ਜਿੰਨ, ਭੂਤ, ਬਹੁਤ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵ।
੨੩ ਮੂਰਖ।
੨੪ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ।
੨੫ ਪਾਣੀ, ਰਸ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਫਿੱਕੇ ਰਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗੋ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਰਸ ਪੀਓ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧, ਨੋਟ ੪।

* ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਦਰਿਦਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ।

† ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਂ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ 'ਇਆਨੜੀਏ ਮਾਨੜਾ ਕਾਇ ਕਰੇਹਿ' (ਤਿਲੰਗ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੨) ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਿਦਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਆਨੜੀਏ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਘਰ ੩ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਕੇਵਲ 'ਯਾਨੜੀਏ ਕੈ ਘਰਿ' ਹੈ।

‡ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਨੀਵਿਆਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਮੂਰਖਾਂ ਤੋਂ ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਓਹ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ।

§ ਨਾਮ ਦੇ ਉੱਤਮ ਰਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਮਾਇਕ ਰਸ ਤੁੱਛ ਹੈ (ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ, ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ)।

ਰਸ ਚਾਖੇ [੧]ਬੁਡਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਸੁਖੀ ਨ ਹੋਵਤ ਜੀਓ ॥ ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ
ਨ ਸਕਤਿ ਹੀ ਕਾਈ[੨] ਸਾਧਾ ਦਾਸੀ ਥੀਓ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਰਿ ਸੋਭਾਵੰਤੇ
ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪੁਨੈ ਕੀਓ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ[੩] ਚਿਤ ਭ੍ਰਮੁ ਸਖੀਏ [੪]ਮ੍ਰਿਗ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ [੫]ਦ੍ਰੁਮ ਛਾਇਆ ॥ [੬]ਚੰਚਲਿ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਤੀ ਸਖੀਏ ਅੰਤਿ ਤਜਿ
ਜਾਵਤ ਮਾਇਆ ॥ ਰਸਿ ਭੋਗਣ ਅਤਿ ਰੂਪ ਰਸ ਮਾਤੇ ਇਨ ਸੰਗਿ ਸੂਖੁ
ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਹਰਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸਖੀਏ ਨਾਨਕ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਇਆ ॥ ੨ ॥ ਜਾਇ ਬਸਹੁ ਵਡਭਾਗਣੀ ਸਖੀਏ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ
ਸਮਾਈਐ ॥ ਤਹ ਦੂਖ ਨ ਭੂਖ ਨ ਰੋਗੁ ਬਿਆਪੈ ਚਰਨ ਕਮਲ ਲਿਵ[੭]
ਲਾਈਐ ॥ ਤਹ ਜਨਮ ਨ ਮਰਣੁ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਿਹਚਲੁ ਸਰਣੀ
ਪਾਈਐ ॥ [੮]ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ਨ ਮੋਹੁ ਬਿਆਪੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ੩ ॥
[੯]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਾਰਿ ਮਨੁ ਬੇਧਿਆ ਪਿਆਰੇ ਰਤੜੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਸੇਜ ਸੁਹਾਵੀ
ਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਨਦ ਮੰਗਲ[੧੦] ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਰਾਮ
ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ [੧੧]ਮਨ ਤਨ ਇਛ ਪੁਜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ [੧੨]ਅਚਰਜੁ ਅਚਰਜ ਸਿਉ
ਮਿਲਿਆ ਕਹਣਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਏ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[੧੩]ਏਕ ਰੂਪ ਸਗਲੋ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਨਜੁ ਆਪਿ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥
ਐਸੋ ਗਿਆਨੁ ਬਿਰਲੋ ਈ ਪਾਏ ॥ ਜਤ ਜਤ ਜਾਈਐ ਤਤ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ[੧੪] ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੫]ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਨਿਰਗੁਨ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ ਆਪ
ਹੀ ਤਰੰਗਾ[੧੬] ॥ ੨ ॥ ਆਪ ਹੀ ਮੰਦਰੁ ਆਪਹਿ ਸੇਵਾ[੧੭] ॥ ਆਪ ਹੀ ਪੂਜਾਰੀ
ਆਪ ਹੀ ਦੇਵਾ[੧੮] ॥ ੩ ॥ ਆਪਹਿ ਜੋਗ ਆਪ ਹੀ ਜੁਗਤਾ[੧੯] ॥ ਨਾਨਕ
ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦ ਹੀ ਮੁਕਤਾ[੨੦] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥
ਆਪਿ ਉਪਾਵਨ[੨੧] ਆਪਿ ਸਧਰਨਾ[੨੨] ॥ ਆਪਿ [੨੩]ਕਰਾਵਨ ਦੋਸੁ ਨ ਲੈਨਾ ॥
੧ ॥ ਆਪਨ ਬਚਨੁ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਾ ॥ ਆਪਨ ਬਿਭਉ[੨੪] ਆਪ ਹੀ
ਜਰਨਾ[੨੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪ ਹੀ ਮਸਟਿ[੨੬] ਆਪ ਹੀ ਬੁਲਨਾ[੨੭] ॥ ਆਪ
ਹੀ ਅਛਲੁ ਨ ਜਾਈ ਛਲਨਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪ ਹੀ ਗੁਪਤ ਆਪਿ ਪਰਗਟਨਾ ॥
ਆਪ ਹੀ [੨੮]ਘਟਿ ਘਟਿ ਆਪਿ ਅਲਿਪਨਾ[੨੯] ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਅਵਿਗਤੁ[੩੦]
ਆਪ ਸੰਗਿ ਰਚਨਾ[੩੧] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸਭਿ ਜਚਨਾ[੩੨] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥
੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ[੩੩] ਜਿਨਹਿ ਬਤਾਇਆ ॥ ਐਸਾ
ਗੁਰੁ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਮਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੇ ॥

੧ ਡੁੱਬ ਗਈ ਸਾਰੀ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ)।
੨ ਕੁਝ ਵੀ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਮਾਣ ਹੈ, ਨਾ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਬਲ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਸੇਵਕਾ ਹੋ ਜਾ।
੩ [ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੁ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਸਮੇਤ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਗਿਆ, ਪਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ ਛਲ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਉਤੋਂ ਡਿਗਦਿਆਂ-ਡਿਗਦਿਆਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ 'ਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਅਧ-ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਕ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਨਗਰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ' ਜਾਂ 'ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ' *(Mirage)* ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਾਕੁਰ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਖਿਆਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਬ ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਆਦਿ ਰੇਤਲੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧੁੰਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।] ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਾਰਾ। ਮਾਇਆ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਐਵੇਂ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਨਗਰੀ ਵਸਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਚਿਤ ਦਾ ਭਰਮ (ਵਹਿਮ) ਹੈ, ਹੇ ਸਖੀ! ਇਹ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੈ; ਇਹ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਹੈ।
੪ ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਰੇਤ ਉਤੇ ਪੈ ਕੇ ਜਦ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਗਾਦਿਕ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਢਲਣ ਨਾਲ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਨਿਸਥਿਰ ਭੋਗਾਂ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ 'ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ' ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੫ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ, ਜੋ ਬਦਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੬ ਹੇ ਸਖੀ! ਮਾਇਆ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ, ਅੰਤ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਅਤੁੱਟ ਲਗਨ।
੮ ਪ੍ਰੇਮ (ਹਰੀ) ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੯ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖ ਕੇ (ਭਾਵ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ) ਸਾਡਾ ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਗਏ ਹਾਂ।
੧੦ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੧੧ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਾ ਕੇ।
੧੨ ਜੀਵ ਦੀ ਅਚਰਜ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਚਰਜ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ; ਹੁਣ ਐਸਾ ਅਨੰਦ ਬੱਝਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੧੩ ਸਾਰਾ ਖਿਲਾਰ (ਰਚਨਾ ਦਾ) ਇਕੋ (ਹਰੀ) ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। 'ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ' (ਅਨੰਦੁ)।
੧੪ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਐਸੀ ਸਮਝ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਧਰ-ਜਿਧਰ ਜਾਵੀਏ ਉਧਰ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸੇ।
੧੫ ਉਹ ਨਿਰਗੁਨ ਹਰੀ ਸਭ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਇਕ-ਰੰਗੀ ਹੈ। (ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਸ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਜਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ; ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ-ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।
੧੬ ਲਹਿਰਾਂ। ੧੭ ਪੂਜਾ।
੧੮ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ (ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।
੧੯ ਜੋਗ ਦਾ ਤਰੀਕਾ।
੨੦ ਨਿਰਲੇਪ। ਸਭ ਵਿੱਚ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨੨ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੨੩ ਕਰਮ ਕਰਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਤੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਵਿਭੂਤੀ, ਐਸ਼ਵਰਜ, ਪਰਤਾਪ।
੨੫ ਜਰਦਾ ਹੈ; (ਦੁੱਖ) ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ। ੨੬ ਚੁੱਪ।
੨੭ ਬੋਲਦਾ, ਵਖਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ। ੨੯ ਨਿਰਲੇਪ।
੩੦ ਅਵਿਅਕਤ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ (ਸਰੀਰ) ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਨਿਰਾਕਾਰ, ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਦ੍ਰਿਸ਼।
੩੧ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
੩੨ ਖ਼ਿਆਲ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜਚਦੇ (ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ) 'ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਆਪਣੇ ਜਚਨਾ" (ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀਆ ਮ: ੫) ੩੩ ਰਸਤਾ।

* ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰੀ ਇੱਕ ਹੈ।
† ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਦਾ ਬਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
‡ ਇਸ ਗੋਰਖਧੰਧੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਚਾ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਸਿ ਰਹੇ ਹਿਰਦੈ ਗੁਰ ਚਰਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਮਨੁ ਲੀਨਾ[੧] ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ॥ ੨ ॥ [੨]ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਤ ਜਨਮਿ ਫੁਨਿ ਮੂਆ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰਿ ਆਸ੍ਰਮੁ ਦੀਆ ॥ ੩ ॥ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਬੂਡਤ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰਾ[੩] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਅਰਪਉ[੪] ਸਭੁ ਅਪਨਾ ॥ ਕਵਨ ਸੁਮਤਿ[੫] ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਕਰਿ ਆਸਾ ਆਇਓ ਪ੍ਰਭ ਮਾਗਨਿ[੬] ॥ [੭]ਤੁਮ੍ ਪੇਖਤ ਸੋਭਾ ਮੇਰੈ ਆਗਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਬੀਚਾਰਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਇਸੁ ਮਨਹਿ ਉਧਾਰਉ[੮] ॥ ੨ ॥ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਸੁਰਤਿ ਨਾਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਈ ॥ ੩ ॥ [੯]ਨੈਨ ਸੰਤੋਖੇ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਫਲੁ ਸੋ ਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ[੧੦] ਸਾਥਿ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਭੁ ਦੂਖੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੧੧]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭ ਮਹਿ ਆਪੇ ॥ ਹਰਿ ਜਪੁ ਰਸਨਾ[੧੨] ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਿਖਾ ਭੂਖ ਬਹੁ [੧੩]ਤਪਤਿ ਵਿਆਪਿਆ ॥ ਸੀਤਲ ਭਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਜਾਪਿਆ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਜਤਨ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ[੧੪] ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੁ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੫] ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਸੁਆਮੀ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ[੧੬] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਸਰਨਾ ॥ ਕਿਲਬਿਖ[੧੭] ਕਾਟੈ ਭਜੁ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਵਰਿ ਕਰਮ ਸਭਿ ਲੋਕਾਚਾਰ[੧੮] ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ॥ ੨ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ[੧੯] ਸਾਸਤ[੨੦] ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ਜਿਤੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਐ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ[੨੧] ਮਿਲੈ ਨਿਸਤਰੀਐ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਚੀਨਾ[੨੨] ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਆਸੀਨਾ[੨੩] ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਮੁਖੁ ਊਜਲੁ ਕੀਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨਾ ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਰੁ[੨੪] ਗਹਿ ਲੀਨਾ ॥ [੨੫]ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਗਤਿ ਪ੍ਰਗਟੀਨਾ ॥ ੨ ॥ ਨੀਚਾ ਤੇ ਊਚ ਊਨ[੨੬] ਪੂਰੀਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਲੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਤਨ ਨਿਰਮਲ ਪਾਪ [੨੭]ਜਲਿ ਖੀਨਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਪ੍ਰਸੀਨਾ[੨੮] ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

੧ ਲਿਆ ਹੈ, ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਮਨ ਨੂੰ)। 'ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਕੇ ਲੀਨੇ' (ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ)। 'ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ' ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ ੳ ਵਾਲੀ ਹੈ।

੨ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਸੀ; ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚਰਨਾਂ ਕੰਵਲਾਂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ, ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਸ੍ਰਮੁ= ਬਿਸ੍ਰਾਮ, ਟਿਕਾਣਾ ਅਰਾਮ ਦੀ ਥਾਂ।

੩ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

੪ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਆਂ, ਭੇਟ ਦਿਆਂ।

੫ ਚੰਗੀ ਮਤ, ਸ਼ੁਭ ਸਿਖਿਆ।

੬ ਮੰਗ ਮੰਗਣ ਲਈ।

੭ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਮੇਰੇ (ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ) ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਰੌਣਕ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੮ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਾਂ।

੯ ਅੱਖਾਂ ਰੱਜ ਗਈਆਂ।

੧੦ ਪੁੱਤਰ।

੧੧ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੧੨ ਜੀਭ ਨਾਲ।

੧੩ ਜਲਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

੧੪ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਫੜ ਗਿਆ, ਰੱਜ ਗਿਆ।

੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੧੬ ਗੁਰੂ।

੧੭ ਪਾਪ।

੧੮ ਲੋਕ ਆਚਾਰ। ਲੌਕਿਕ ਵਿਹਾਰ, ਸੰਸਾਰੀ ਰੀਤ ਜਾਂ ਰਿਵਾਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ।

੧੯ ਹਿੰਦੂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ। ਇਹ ੨੭ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਨ।

੨੦ ਹਿੰਦੂ ਫਲਸਫੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਛੀ ਹਨ : ਸਾਂਖ, ਪਤੰਜਲ ਜਾਂ ਯੋਗ, ਨਿਆਇ, ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ, ਮੀਮਾਨਸਾ, ਵੇਦਾਂਤ।

੨੧ ਚਰਨ-ਧੂੜ।

੨੨ ਵਿਚਾਰਿਆ।

੨੩ ਆਸਾਂ। ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

੨੪ ਹੱਥ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ) ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ।

੨੫ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿੱਚ ਫ਼ਤਹ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਿਆ; ਸ਼ੁਹਰਤ ਫੈਲ ਗਈ।

੨੬ ਖਾਲੀ। ਖਾਲੀ ਭਰੇ ਗਏ।

੨੭ ਸੜ ਕੇ ਖੀਨ (ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ, ਨਾਸ) ਹੋ ਗਏ।

੨੮ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖ਼ੁਸ਼।

* ਗੁਰੂ ਹੀ ਐਸੀ ਸੁਮੱਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰੀਦੇ ਹਨ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਕਰਮ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਕੰਮ ਰਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਖਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕੱਟ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

*ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪਾਈਅਹਿ ਮੀਤਾ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਈਐ ਚੀਤਾ ॥ ੧॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਵਤ ॥ ਜਲਨਿ[੧] ਬੁਝੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹੋਵਤ ਵਡਭਾਗੀ ॥ [੨]ਸਾਧਸੰਗਿ ਰਾਮਹਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ੨ ॥ [੩]ਮਤਿ ਪਤਿ ਧਨੁ ਸੁਖ ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਵਿਸਰਹੁ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਘਨੇਰੀ[੪] ॥ ਭਨਤਿ[੫] ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਸਭ ਗੁਣਹ ਬਿਹੂਨਾ[੬] ॥ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਅਪੁਨਾ ਕਰਿ ਲੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ [੭]ਹਰਿ ਗੋਪਾਲਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭੁ ਘਰ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮]ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਭੈ ਕਾਟਨਹਾਰੇ ॥ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਅਬ ਉਤਰੇ ਪਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ[੯] [੧੦]ਬੇਦਿ ਲੇਖਿਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋ ਨੈਨਹੁ ਪੇਖਿਆ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਭਿ ਦੂਖ ਪਲਾਇਣ[੧੧] ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੧੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਵਨੁ ਜਾਨੈ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ੍ਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਵਿਨਾਸੀ[੧੨] ਅਲਖ[੧੩] ਅਭੇਵਾ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭ [੧੫]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੇ ॥ ਊਚ ਮਹਲ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਤੂ [੧੬]ਅਪਰੰਪਰ ਠਾਕੁਰ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ॥ ਤੁਮ੍ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਅਪਨੀ ਪੂਜਾ ॥ ੨ ॥ ਆਪਹੁ[੧੭] ਕਛੂ ਨ ਹੋਵਤ ਭਾਈ ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਵੈ ਸੋ ਨਾਮੁ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਜਨੁ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ॥ [੧੮]ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਹਾਥ ਦੇ ਰਾਖਿਆ ॥ [੧੯]ਹਰਿ ਰਸੁ ਛੋਡਿ ਬਿਖਿਆ ਫਲੁ ਚਾਖਿਆ ॥ ੧ ॥ ਭਜੁ ਗੋਬਿਦ ਸਭ ਛੋਡਿ ਜੰਜਾਲ ॥ ਜਬ ਜਮੁ ਆਇ [੨੦]ਸੰਘਾਰੈ ਮੂੜੇ ਤਬ ਤਨੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਬੇਹਾਲ[੨੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਅਪਨਾ ਕਰਿ ਥਾਪਿਆ ॥ ਕਰਨਹਾਰੁ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਜਾਪਿਆ[੨੨] ॥ ੨ ॥ ਮਹਾ ਮੋਹ [੨੩]ਅੰਧ ਕੂਪ ਪਰਿਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮਾਇਆ ਪਟਲਿ[੨੪] ਬਿਸਰਿਆ ॥ ੩ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇਆ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੧੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ¶ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ[੨੫] ਬੰਧਪ[੨੬] ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਹੋਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਣੇ[੨੭] ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪੂਰੀ ਜਾ ਕੀ ਬਾਣੀ ਅਨਿਕ ਗੁਣਾ ਜਾ ਕੇ ਜਾਹਿ ਨ ਗਣੇ[੨੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲ ਸਰੰਜਾਮ[੨੯] ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ॥ ਭਏ ਮਨੋਰਥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੇ[੩੦] ॥ ੨ ॥

੧ ਸਾੜਾ, ਤਪਤ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਅਤੁੱਟ ਲਗਨ ਲੱਗ ਗਈ।
੩ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮਤਿ, ਇੱਜ਼ਤ, ਧਨ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਨਿਮਖ ਮਾਤ੍ਰ ਮਨੋਂ ਹਰੀ ਨਾ ਵਿਸਰਨ ਦਿੱਤਾ। 'ਸਹਜ-ਸੁਖ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੪ ਬਹੁਤੀ।
੫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਖਾਲੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਸਾਂ, ਹਰੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।
੭ ਹਰੀ ਗੋਪਾਲ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੯ ਨਿਤ ਕਰਮ, ਸੁਭਾਵ।
੧੦ ਵੇਦ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਬਿਰਦ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੇਦ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲਿਆ ਹੈ।
੧੧ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।
੧੨ ਨਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਅਮਰ।
੧੩ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਸਕੇ।
੧੪ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੫ ਡੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ।
੧੬ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ!
੧੭ ਆਪ ਤੋਂ। ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
੧੮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੧੯ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਰਸ ਛੱਡ ਕੇ (ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।
੨੦ ਮਾਰੇਗਾ, ਹੇ ਮੂਰਖ!
੨੧ ਬੁਰੇ ਹਾਲ।
੨੨ ਜਪਿਆ।
੨੩ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ।
੨੪ (ਮਾਇਆ ਦੇ) ਪਰਦੇ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੨੫ ਪੁੱਤਰ।
੨੬ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ।
੨੭ ਬਹੁਤੇ।
੨੮ ਗਿਣੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ।
੨੯ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਇੰਤਜ਼ਾਮ।
੩੦ ਜਪਣ ਨਾਲ।

* ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੀ ਜਲਨ ਬੁਝਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ ਨੇ, ਜੋ ਭਗਤੀ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਰਦ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਨੀਚ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਖਿਆਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਇਤਨਾ ਨੀਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਅਸੰਭਵ ਹਨ ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਤ੍ਰੁੱਠ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

§ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

¶ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

[1]ਅਰਥ ਧਰਮ ਕਾਮ ਮੋਖ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ [2]ਪੂਰੀ ਭਈ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ [3]ਨਾਨਕਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਿਆ ॥ ਘਰਿ[4] ਆਇਆ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਆਣਿਆ[5] ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੧੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [6]ਸ੍ਰਬ ਨਿਧਾਨ ਪੂਰਨ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਰ ਜੀਵੇ ॥ ਮਰਿ ਖੁਆਰੁ ਸਾਕਤ ਨਰ ਥੀਵੇ[7] ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੋਆ ਰਖਵਾਰਾ[8] ॥ [9]ਝਖ ਮਾਰਉ ਸਾਕਤੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਚਹਿ[10] ਘਨੇਰੇ[11] ॥ [12]ਮਿਰਤਕ ਫਾਸ ਗਲੈ ਸਿਰਿ ਪੈਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਪਹਿ ਜਨ ਨਾਮ ॥ ਤਾ ਕੇ ਨਿਕਟਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾਮ[13] ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ਦੁਪਦੇ† ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[14]ਕਵਨ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਉ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ॥ ਪਲੁ ਪਲੁ ਨਿਮਖ[15] ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਪਨੇ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ ਧਿਆਵਉ ॥ ਕਵਨ ਸੁਮਤਿ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਬਿਸਰੁ ਨ ਕਾਹੂ ਬੇਰੇ[16] ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ॥ ਰੋਗ ਗਏ ਸਗਲੇ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਦੁਖੁ ਕਾਟਿਆ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜੀਵਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਕਥ[17] ਕਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਬਾਨੀ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਪਿ ਜੀਵੇ ਗਿਆਨੀ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੨੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਾਂਤਿ ਪਾਈ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ॥ ਸੁਖ ਉਪਜੇ [18]ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਸੰਤਾਪ[19] ਬਿਨਾਸੇ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਲਵਿਖ[20] ਸਭਿ ਨਾਸੇ ॥ ੧ ॥ [21]ਅਨਦੁ ਕਰਹੁ ਮਿਲਿ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ॥ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕਿ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੨੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਧ੍ਰੋਹ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਅਤਿ ਬਿਕਰਾਲ[22] ॥ ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ ਛਿਜਤ[23] ਬਿਕਾਰ ਕਰਤ ਅਉਧ ਫਾਹੀ ਫਾਥਾ ਜਮ ਕੈ ਜਾਲ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਮਹਾ ਬਿਖਮ[24] ਸਾਗਰੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਉਧਰਹੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਰਵਾਲਾ[25] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੁਖਦਾਤੇ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰਾ ਮਾਲ ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਗਲ ਅਨੰਦੁ ਕੀਆ ਪਰਮੇਸਰਿ [26]ਅਪਣਾ ਬਿਰਦੁ ਸਮ੍ਾਰਿਆ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲਾ [27]ਬਿਗਸੇ ਸਭਿ ਪਰਵਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥

੧ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਚਾਰ ਮਨੋਰਥ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ: ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮੫, ਨੋਟ ੪।

੨ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਵਿਧਾਤਾ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਕਰਤਾਰ, ਸਿਰਜਨਹਾਰ।

੩ ਨਾਨਕ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।

੪ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।

੫ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। 'ਪੂਰਨ' ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

੭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਆਦਮੀ ਮਰ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੮ ਰਖਵਾਲਾ।

੯ ਝੱਖ ਪਿਆ ਮਾਰੇ, ਵਿਅਰਥ ਪਿਆ ਬਕੇ।

੧੦ ਸੜਦੇ ਹਨ; ਗਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੧ ਬਹੁਤੇ।

੧੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਹੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ।

੧੩ ਜਮ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ।

੧੪ ਕਿਹੜਾ ਸ਼ੁਭ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।

੧੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।

੧੬ ਵੇਲੇ।

੧੭ ਜੋ ਕਹੀ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

੧੮ ਭਾਵ ਮੁਕੰਮਲ ਸੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੯ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।

੨੦ ਪਾਪ।

੨੧ ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀਓ, ਸੋਹਣੇ ਸਤਿ-ਸੰਗੀਓ! ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ।

੨੨ ਡਰਾਉਣਾ। ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਭਾਵ, ਮੋਹ ਤੇ ਦਗੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਛਿਜਦੀ ਹੈ, ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਉਧ (ਉਮਰ) ਘਟਦੀ ਹੈ।

੨੪ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

੨੫ ਧੂੜੀ (ਸਾਧ-ਚਰਨਾਂ ਦੀ)।

੨੬ ਆਪਣਾ ਬਿਰਦ ਸੰਭਾਲਿਆ, ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਅਨੰਦ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਸੁਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੂ।

੨੭ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਜੀਅ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।

* ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਆਪ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਦਾਲ ਨਹੀਂ ਗਲਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਇਸ ਦੁਪਦੇ ਵਿੱਚ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਮੱਤ ਮਿਲੇ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਵੇ (੧)। ਅਗਲੇ ਦੁਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਰਜ਼ੋਈ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ (੨)। ਫਿਰ ਦੁੱਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਠੰਢ ਵਰਤ ਗਈ (੩)। ਅਗਲੇ ਦੁਪਦੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਮਤਾ ਮੋਹ ਆਦਿ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ 'ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰਾ ਮਾਲ' ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ (੪)। ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅਰੋਗ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭੀ, ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਕਿਆ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੦੦, ੫੦੦, ੬੧੯, ੬੨੬-੨੭ (੫)।

[੧]ਕਾਰਜੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਵਡੀ ਆਰਜਾ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸੂਖ ਮੰਗਲ ਕਲਿਆਣ ਬੀਚਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨]ਵਣ ਤ੍ਰਿਣ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਹਰਿਆ ਹੋਏ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਸਾਧਾਰਿਆ[੩] ॥ ਮਨ ਇਛੇ ਨਾਨਕ ਫਲ ਪਾਏ ਪੂਰਨ ਇਛ ਪੁਜਾਰਿਆ[੪] ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੨੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫[*] ॥ ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਹੋਵਤ ਦਇਆਲੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਾਟੈ ਸੋ ਕਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਜੀਐ ਗੋਪਾਲੁ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤੂਟੈ ਜਮ ਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ[੫] ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਸਾਧ ਰਵਾਲ[੬] ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੨੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਹੁ[੭] ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੮] ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ[੯] ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਹੁ ਨੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਭਾਗ ॥ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਤਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੨੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਰੋਗੁ ਗਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਗਵਾਇਆ ॥ ਨੀਦ ਪਈ [੧੦]ਸੁਖ ਸਹਜ ਘਰੁ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਜਿ ਰਜਿ ਭੋਜਨੁ ਖਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ [੧੧]ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਰਨਾਈ ॥ ਜਿਨਿ [੧੨]ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪੈਜ ਰਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੨੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਿ ਦੀਨੇ ਅਸਥਿਰ [੧੩]ਘਰ ਬਾਰ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਨਿੰਦ ਕਰੈ ਇਨ [੧੪]ਗ੍ਰਿਹਨ ਕੀ ਤਿਸੁ [੧੫]ਆਗੈ ਹੀ ਮਾਰੈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਾ ਕੀ ਸਰਨਾਈ ਜਾ ਕੋ ਸਬਦੁ[੧੬] ਅਖੰਡ[੧੭] ਅਪਾਰ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੨੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੧੮]ਤਾਪ ਸੰਤਾਪ ਸਗਲੇ ਗਏ ਬਿਨਸੇ ਤੇ ਰੋਗ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ[੧੯] ਬਖਸਿਆ [੨੦]ਸੰਤਨ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੧]ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਤੇਰੀ ਮੰਡਲੀ ਤੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਰੋਗ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਰਾਮ ਕੇ ਇਹ ਅਵਖਦ[੨੨] ਜੋਗ ॥ ੧ ॥ [੨੩]ਆਇ ਬਸਹੁ ਘਰ ਦੇਸ ਮਹਿ ਇਹ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਲਹਿ ਗਏ ਬਿਓਗ[੨੪] ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ੨੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਾਹੂ ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹੀ ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ ॥ ਊਠਿ ਸਿਧਾਰੇ[੨੫] ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਖਿਆਲ[੨੬] ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਹੰਬੁਧਿ[੨੭] ਕਉ ਬਿਨਸਨਾ ਇਹ ਧੁਰ ਕੀ ਢਾਲ[੨੮] ॥ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਜਨਮਹਿ ਮਰਹਿ [੨੯]ਬਿਖਿਆ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਕਹਹਿ ਨਿਤ ਜਪਹਿ ਗੁਪਾਲ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਤਰੇ [੩੦]ਹਰਿ ਕੇ ਰੰਗ ਲਾਲ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੨੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੩੧]ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਅਨੰਦ ਸੂਖ ਪੂਰੇ ਗੁਰਿ ਦੀਨ ॥

੧ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਖ਼ੈਰੀਅਤ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

੨ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ ਅਤੇ ਤਿੰਨੇ ਭਵਨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਈਂ ਸੁਖ ਵੱਸਿਆ ਹੈ।

੩ ਆਸਰੇ-ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੪ ਪੁੱਜੀ। ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਹੈ।

੫ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੬ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜ। ਨਾਨਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।

੭ ਛਿੜਕੋ, ਤਰ ਕਰੋ।

੮ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੯ ਗਾਵੋ।

੧੦ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧। ਘਰੁ=ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ। ਇਸ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੨, ਨੋਟ ੨੬। (ਕਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਆਇਆ' ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਇਆ ਹੈ।)

੧੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।

੧੨ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ; ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਵੇਲੇ ਆ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਮਿਆਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ-ਬਾਰ (ਟਬਰ-ਟੋਰ) ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੧੪ ਘਰਾਂ ਦੀ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ।

੧੫ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ।

੧੬ ਹੁਕਮ।

੧੭ ਅਟੱਲ।

੧੮ ਸਾਰੇ ਤਪ ਤੇ ਦੁੱਖ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸੀਤਲਾ ਜਿਹੇ ਰੋਗ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਤੇ= ਅਤੇ।

੧੯ (ਹੇ ਬਾਲਕ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ!) ਤੈਨੂੰ।

੨੦ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣ।

੨੧ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹਨ।

੨੨ ਦਵਾਈ। ਇਹ ਦਵਾਈ (ਰਾਮ-ਨਾਮ) ਠੀਕ ਦਵਾਈ ਹੈ।

੨੩ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਵਤਨ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਰਹੋ (ਭਾਵ ਹੁਣ ਵਡਾਲੀ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ); ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। 'ਸੰਜੋਗ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।

੨੪ ਵਿਛੋੜੇ।

੨੫ ਚਲੇ ਗਏ।

੨੬ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅੰਦਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ; ਛਤ੍ਰਪਤੀ ਰਾਜੇ ਵੀ (ਖਾਲੀ ਹੱਥ) ਤੁਰ ਜਾਣੇ ਹਨ।

੨੭ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ।

੨੮ ਰੀਤੀ, ਮਰਿਯਾਦਾ। ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ- ਇਹ ਆਦਿ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਭਿਆਨਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਗ਼ਲਤਾਨ ਹਨ)।

੩੦ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਤੇ ਹੋਏ।

੩੧ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ 'ਹਠ-ਸਮਾਧੀ' ਦੇ ਉਲਟ 'ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ' ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਯਤਨ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਓ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜਾਰੀ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਤੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਰਖਦਾ ਹੈ (੬), ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝੀਦਾ ਹੈ (੭)। ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਉਠਣ ਉਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਕਾਰ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ (੮)। ਫਿਰ ਜਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਬੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ (੯)। ਇਸ ਧਨਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ ਬਖਸਿਆ', ਇਸ ਲਈ 'ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਰਾਮ ਕੇ' (੧੦)। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਜਾਂ ਸੁਖ ਪਾ ਕੇ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਇਹ ਸਭ ਸੁਖ ਉਸੇ ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹਨ (੧੨)।

ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਚੀਨ[੧] ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਗਤ੍ਰ ਮਹਿ ਲੋਚਹਿ[੨] ਸਭਿ ਜੀਆ ॥ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ[੩] ਭਏ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਥੀਆ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕਾ ਅੰਗੁ[੪] ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੇ ਸਭ ਦਾਸ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਡਿਆਈਆ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥ ੩੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੫ ਚਉਪਦੇ *ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ †[੫]ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲ ਜਗੁ ਸਾਜਿਆ ਜਿਉ ਬਾਲੂ[੬] ਘਰ ਬਾਰ ॥ ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ[੭] ਨ ਲਾਗਈ ਜਿਉ ਕਾਗਦ ਬੂੰਦਾਰ[੮] ॥ ੧ ॥ ਸੁਨਿ ਮੇਰੀ ਮਨਸਾ[੯] ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਸਤਿ[੧੦] ਦੇਖੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਗਿਰਹੀ ਜੋਗੀ ਤਜਿ ਗਏ [੧੧]ਘਰ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ[੧੨] ਕਾ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ ॥ ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ[੧੩] ਸਭੁ ਬਿਨਸੀਐ ਕਿਆ ਲਗਹਿ ਗਵਾਰ[੧੪] ॥ ੨ ॥ ਕਹਾ ਸੁ ਭਾਈ ਮੀਤ ਹੈ ਦੇਖੁ [੧੫]ਨੈਨ ਪਸਾਰਿ ॥ [੧੬]ਇਕਿ ਚਾਲੇ ਇਕਿ ਚਾਲਸਹਿ ਸਭਿ ਅਪਨੀ ਵਾਰ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਸੇ ਅਸਥਿਰੁ[੧੭] ਹਰਿ ਦੁਆਰਿ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੈ [੧੮]ਰਾਖੁ ਪੈਜ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਲੋਕਨ ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ [੧੯]ਬੈਸੰਤਰਿ ਪਾਗਉ ॥ ਜਿਉ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪਨਾ ਤੇ ਬੋਲ ਕਰਾਗਉ[੨੦] ॥ ੧ ॥ ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਦਇਆਲ ਹੋਇ ਤਉ ਭਗਤੀ ਲਾਗਉ ॥ ਲਪਟਿ ਰਹਿਓ ਮਨੁ ਬਾਸਨਾ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਇਹ ਤਿਆਗਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ [੨੧]ਅਤਿ ਘਨੀ ਇਹੁ ਜੀਉ ਹੋਮਾਗਉ[੨੨] ॥ ਅਰਥ[੨੩] ਆਨ ਸਭਿ ਵਾਰਿਆ ਪ੍ਰਿਅ ਨਿਮਖ ਸੋਹਾਗਉ ॥ ੨ ॥ ਪੰਚ ਸੰਗੁ ਗੁਰ ਤੇ ਛੁਟੇ [੨੪]ਦੋਖ ਅਰੁ ਰਾਗਉ ॥ ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਗਟ ਭਇਆ [੨੫]ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਜਾਗਉ ॥ ੩ ॥ [੨੬]ਸਰਣਿ ਸੋਹਾਗਨਿ ਆਇਆ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਉ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲਾਗਉ[੨੭] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ [੨੮]ਲਾਲ ਰੰਗੁ ਤਿਸ ਕਉ ਲਗਾ ਜਿਸ ਕੇ ਵਡਭਾਗਾ ॥ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਨਹ ਲਾਗੈ ਦਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸੁਖਦਾਈਆ ਮਿਲਿਆ [੨੯]ਸੁਖ ਭਾਇ ॥ ਸਹਜਿ[੩੦] ਸਮਾਨਾ ਭੀਤਰੇ[੩੧] ਛੋਡਿਆ ਨਹ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਰਾ[੩੨] ਮਰਾ[੩੩] ਨਹ ਵਿਆਪਈ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਆਘਾਨਿਆ[੩੪] ਗੁਰਿ ਅਮਰੁ ਕਰਾਇਆ[੩੫] ॥ ੨ ॥ ਸੋ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਾ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈਐ [੩੬]ਕਿਆ ਕਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਾ ॥ ੩ ॥ [੩੭]ਸਫਲ ਦਰਸੁ

੧ ਵਿਚਾਰੇ ਹਨ।
੨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ।
੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ।
੪ ਪੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਸਹਾਇਕ।
੫ ਮੌਤ ਦਾ ਮੰਡਲ, ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ।
੬ ਰੇਤ ਦਾ।
੭ ਦੇਰੀ।
੮ ਲਗਾਤਾਰ ਬੂੰਦਾਂ [ਜਿਵੇਂ 'ਖੇਤਾਰ'= ਲਗਾਤਾਰ ਖੇਤ; 'ਫੁਹਾਰ'= ਲਗਾਤਾਰ ਫੂਹਾਂ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੇਣਾਰ, ਖਿਲਾਰ, ਬਹਕਾਰ ਜਾਂ ਮਹਕਾਰ] ਜਿਵੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਬੂੰਦਾਂ ਪੈਣ ਨਾਲ (ਗਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੯ [ਅ. ਮਨਸ਼ਾ, ਮਰਜ਼ੀ] ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ। (ਹੇ ਜੀਵ!) ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਣ, ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣ।
੧੦ ਸੱਚੀ ਗੱਲ, ਅਸਲੀ ਗੱਲ।
੧੧ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਿਆਨ। ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ, ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਛੱਡ ਗਏ।
੧੨ ਰਾਤ।
੧੩ [ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ] ਜੋ ਦਿਸ ਰਿਹਾ, ਦਿਸਦਾ ਸੰਸਾਰ।
੧੪ ਹੇ ਮੂਰਖ! (ਐਸੇ ਨਾਸਵੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਖੁਭਿਆ ਹੈਂ?)
੧੫ ਅੱਖਾਂ ਖੋਹਲ ਕੇ।
੧੬ ਕਈ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ।
੧੭ ਨਿਹਚਲ, ਕਾਇਮ, ਨਾ ਚਲਣ ਵਾਲੇ।
੧੮ ਹੇ ਹਰੀ! ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਅ ਲਓ। ਮੁਰਾਰਿ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
੧੯ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਆਂ।
੨੦ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਹੋ ਬਚਨ ਕਹਾਂਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿਲੇ।
੨੧ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ।
੨੨ ਹੋਮ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਇਹ ਜਿੰਦ ਵਾਰ ਦਿਆਂ।
੨੩ ਪਦਾਰਥ। ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਸਭ ਵਾਰ ਦਿਆਂ, ਜੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੁਹਾਗ (= ਮੇਲ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ) ਇਕ ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇ।
੨੪ ਦ੍ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਗ, ਕਦੀ ਵੈਰ ਕਦੀ ਪ੍ਰੇਮ। (ਜਦ ਰਾਗ ਤੇ ਦੋਖ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਕਾਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੨੫ ਦਿਨ ਰਾਤ। ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਜਾਗਦਾ (ਸੁਚੇਤ) ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।
੨੬ ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਹਾਗਣ ਹੋ ਕੇ ਓਹੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਗ ਹਨ।
੨੭ ਠੰਢਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੮ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਲਾਲ ਰੰਗ। (ਸੁਹਾਗਣ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।)
੨੯ ਸੁੱਖ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ।
੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੧ ਅੰਦਰੇ ਹੀ।
੩੨ ਬੁਢੇਪਾ।
੩੩ ਮੌਤ।
੩੪ ਰੱਜ ਗਿਆ।
੩੫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੩੬ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣਾਵਾਂ?
੩੭ ਸਫਲ-ਦਰਸ਼ਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ੩੪ ਚਉਪਦਿਆਂ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।

† ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰ ਲੋਕ ਓਹੀ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ ਹਨ।

‡ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵਿਕਾਰੀ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਹਰੀ ਵਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।

§ ਜਰਾ ਮਰਾ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਤੇ ਅਮਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।

ਤੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ [1]ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪਾਵਉ ਧੂਰਿ [2]ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਨਾਨਕ ਕੁਰਬਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੩੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਰਾਖਹੁ ਅਪਨੀ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਸੇਵਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਊ ਨੀਚੁ ਮੂਰਖਾਰੇ[3] ॥ ੧ ॥ ਮਾਨੁ ਕਰਉ ਤੁਧੁ ਊਪਰੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਸਦ ਭੂਲਤੇ ਤੁਮ੍ ਬਖਸਨਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [4]ਹਮ ਅਵਗਨ ਕਰਹ ਅਸੰਖ ਨੀਤਿ ਤੁਮ੍ ਨਿਰਗੁਨ ਦਾਤਾਰੇ ॥ ਦਾਸੀ[5] ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ ਏ ਕਰਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਤੁਮ੍ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਹਮ ਅਕਿਰਤਘਨਾਰੇ[6] ॥ ਲਾਗਿ ਪਰੇ ਤੇਰੇ [7]ਦਾਨ ਸਿਉ ਨਹ ਚਿਤਿ ਖਸਮਾਰੇ[8] ॥ ੩ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਭਵ[9] ਕਾਟਨਹਾਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਦਇਆਲ ਗੁਰ [10]ਲੇਹੁ ਮੁਗਧ ਉਧਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੩੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ[11] ਦੀਜੀਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਘਨਾ[12] ਮਨ ਸੋਈ ਗਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਕਹੀਐ ਕਾਇ[13] ਪਿਆਰੇ ਤੁਝੁ ਬਿਨਾ ॥ ਤੁਮ੍ ਦਇਆਲ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਅਵਗਨ ਹਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਉ ਤੁਮ੍ ਰਾਖਹੁ ਤਿਉ ਰਹਾ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਚਾਰਾ[14] ॥ [15]ਨੀਧਰਿਆ ਧਰ ਤੇਰੀਆ ਇਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ ॥ ੨ ॥ [16]ਜੋ ਤੁਮ੍ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲਾ ਮਨਿ ਲੇਤਾ ਮੁਕਤਾ ॥ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ[17] ਤੇਰੀਆ ਸਭ ਤੇਰੀ ਜੁਗਤਾ ॥ ੩ ॥ ਚਰਨ ਪਖਾਰਉ[18] ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਜੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੩੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਮਿਰਤੁ[19] ਹਸੈ ਸਿਰ ਊਪਰੇ ਪਸੂਆ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ [20]ਬਾਦ ਸਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਮਹਿ ਮਰਣਾ ਨਹੀ ਸੂਝੈ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਆਪਨਾ ਕਾਹੇ ਫਿਰਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ਦੇਖਿ ਕਸੁੰਭਾ[21] ਰੰਗੁਲਾ ਕਾਹੇ ਭੂਲਿ ਲਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਪਾਪ [22]ਦਰਬੁ ਕੀਆ ਵਰਤਣ ਕੈ ਤਾਈ ॥ ਮਾਟੀ ਸਿਉ ਮਾਟੀ ਰਲੀ ਨਾਗਾ ਉਠਿ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ [23]ਜਾ ਕੈ ਕੀਐ ਸ੍ਰਮੁ ਕਰੈ ਤੇ ਬੈਰ ਬਿਰੋਧੀ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਭਜਿ ਜਾਹਿਗੇ [24]ਕਾਹੇ ਜਲਹੁ ਕਰੋਧੀ ॥ ੩ ॥ [25]ਦਾਸ ਰੇਣੁ ਸੋਈ ਹੋਆ [26]ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਰਮਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੰਧਨ ਛੁਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੩੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਪਿੰਗੁਲ[27] ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ[28] ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ[29] ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ[30] ਸੂਝਿਆ [31]ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥ ਮੈਲੁ ਖੋਈ ਕੋਟਿ[32] ਅਘ[33] ਹਰੇ[34] ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਐਸੀ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਕੀਟਿ ਹਸਤੀ[35] ਜੀਤਾ ॥ [36]ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ ਆਪਨੋ

੧ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੨ ਭਾਵ ਵਿਚੋਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ।
੩ ਮੂਰਖ ਹਾਂ।
੪ ਅਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਿਅੰਤ ਔਗੁਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ; ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਗੁਣਾਂ ਦੇ ਦਾਤਾ (ਗੁਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਹੋ।
੫ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੀ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ—ਇਹ ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਹਨ : 'ਚੇਰੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੯)।
੬ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ [ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਘਨ] ਨਾ-ਸ਼ੁਕਰੇ, ਕੀਤਾ ਨਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ।
੭ ਦਾਤਾਂ ਵਿੱਚ। 'ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ' (ਧਨਾਸਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੬੭੬)।
੮ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੯ ਸੰਸਾਰ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ।
੧੦ (ਸਾਡੇ ਜਿਹੇ) ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲਓ।
੧੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।
੧੨ ਬਹੁਤਾ।
੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ? ੧੪ ਹੀਲਾ।
੧੫ ਨਿਓਟਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਓਟ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੧੬ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗਾ ਕਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ [ਸੰ. ਸਾਮਗ੍ਰੀ] ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਮਿਆਨ। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਤੇਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੱਲਾਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਹਨ।
੧੮ ਧੋਵਾਂ।
੧੯ [ਸੰ. ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ] ਮੌਤ।
੨੦ ਝਗੜਿਆਂ, ਸਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਮਾਇਆ, ਜੋ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੨੨ [ਦ੍ਰਵ੍ਯ= ਪਦਾਰਥ] ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੨੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸ੍ਰਮ (ਮਿਹਨਤ) ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ (ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ) ਤਾਂ ਵੈਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।
੨੪ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਪਾ ਕੇ) ਕਿਉਂ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਹੋ?
੨੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੨੬ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਗ ਹਨ।
੨੭ ਪਿੰਗਲੇ, ਲੂਲ੍ਹੇ।
੨੮ ਮੂਰਖ।
੨੯ ਵਕਤਾ, ਵਖਿਆਨ-ਕਰਤਾ। ਮੂਰਖ ਵੀ ਚਤੁਰ ਵਕਤਾ ਹੋ ਗਏ।
੩੦ ਤਿੰਨ ਲੋਕ, ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ।
੩੧ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇਆ।
੩੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ।
੩੩ ਪਾਪ।
੩੪ ਦੂਰ ਹੋਏ।
੩੫ ਹਾਥੀ। ਕੀੜੀ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ। 'ਕੀਟਿ' ਦੇ ਅੰਤ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ ਓ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੩੬ ਜਿਸ-ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

* ਅਸੀਂ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦਾਤ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਦਿਆਲੂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਇਸ ਭੁੱਲ ਤੋਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਇਹ ਜੁਗਤੀ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ 'ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‡ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੜਕੀਲੇ ਰਸਾਂ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਲਗ ਕੇ ਮਰਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੁਬੁੱਧ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਜੋ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲੋਂ ਲੂਲ੍ਹੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਧਰਮ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਓਹ ਹੁਣ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਧਰਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਡਿਆਈ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ (ਸਾਧੂ) ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਤਿਸੁ [੧]ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਦੀਤਾ ॥ ੨ ॥ [੨]ਸਿੰਘੁ ਬਿਲਾਈ ਹੋਇ ਗਇਓ ਤ੍ਰਿਣੁ[੩] ਮੇਰੁ ਦਿਖੀਤਾ ॥ [੪]ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਤੇ ਦਮ ਆਢ ਕਉ ਤੇ ਗਨੀ ਧਨੀਤਾ ॥ ੩ ॥ ਕਵਨ ਵਡਾਈ ਕਹਿ ਸਕਉ ਬੇਅੰਤ ਗੁਨੀਤਾ[੫] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ[੬] ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਰੀਤਾ[੭] ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੩੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਅਹੰਬੁਧਿ ਪਰਬਾਦ[੮] ਨੀਤ ਲੋਭ ਰਸਨਾ ਸਾਦਿ ॥ ਲਪਟਿ ਕਪਟਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬੇਧਿਆ[੯] ਮਿਥਿਆ ਬਿਖਿਆਦਿ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਪੇਖੀ[੧੧] ਨੇਤ੍ਰ ਮਹਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਧਨ ਜੋਬਨਾ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਬਾਦਿ[੧੨] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੂਪ ਧੂਪ[੧੩] ਸੋਗੰਧਤਾ[੧੪] ਕਾਪਰ[੧੫] ਭੋਗਾਦਿ[੧੬] ॥ ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ ਪਾਪਿਸਟ[੧੭] ਤਨ ਹੋਏ ਦੁਰਗਾਦਿ ॥ ੨ ॥ [੧੮]ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਮਾਨੁਖੁ ਭਇਆ ਖਿਨ ਭੰਗਨ ਦੇਹਾਦਿ ॥ ਇਹ ਅਉਸਰ[੧੯] ਤੇ ਚੂਕਿਆ ਬਹੁ ਜੋਨਿ ਭ੍ਰਮਾਦਿ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਗੁਰ ਮਿਲੇ [੨੦]ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਿਸਮਾਦ ॥ [੨੧]ਸੂਖ ਸਹਜ ਨਾਨਕ ਅਨੰਦ ਤਾ ਕੈ ਪੂਰਨ ਨਾਦ[੨੨] ॥ ੪ ॥੮ ॥ ੩੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਥਾ[੨੩] ਤਰੇ ਸਾਗਰੁ ਜੇਤ[੨੪] ॥ ਮਾਰਗ ਪਾਏ ਉਦਿਆਨ[੨੫] ਮਹਿ ਗੁਰਿ ਦਸੇ ਭੇਤ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੇਤ[੨੬] ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੇਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚ ਚੋਰ ਆਗੈ ਭਗੇ[੨੭] ਜਬ ਸਾਧਸੰਗੇਤ ॥ ਪੂੰਜੀ[੨੮] ਸਾਬਤੁ ਘਣੋ[੨੯] ਲਾਭੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਭਾ ਸੇਤ[੩੦] ॥ ੨ ॥ ਨਿਹਚਲ ਆਸਣੁ ਮਿਟੀ ਚਿੰਤ ਨਾਹੀ ਡੋਲੇਤ[੩੧] ॥ ਭਰਮੁ ਭੁਲਾਵਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ [੩੨]ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਤ ਨੇਤ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗਭੀਰ ਗੁਨ ਨਾਇਕਾ[੩੩] ਗੁਣ ਕਹੀਅਹਿ ਕੇਤ[੩੪] ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰੇਤ[੩੫] ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੩੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਧੂ ਜੋ ਜੀਵਨਾ ਤੇਤੋ ਬਿਰਥਾਰੀ[੩੬] ॥ ਮਿਲਤ ਸੰਗਿ[੩੭] ਸਭਿ ਭ੍ਰਮ ਮਿਟੇ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [੩੮]ਜਾ ਦਿਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਮੋਹਿ ਉਆ ਦਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਪਨੋ ਜੀਅਰਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਹਉ ਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੯]ਏਤ ਛਡਾਈ ਮੋਹਿ ਤੇ ਇਤਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾਰੀ ॥ ਸਗਲ ਰੇਨ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭਇਆ ਬਿਨਸੀ ਅਪਧਾਰੀ[੪੦] ॥ ੨ ॥ [੪੧]ਨਿੰਦ ਚਿੰਦ ਪਰ ਦੂਖਨਾ ਏ ਖਿਨ ਮਹਿ ਜਾਰੀ[੪੨] ॥ ਦਇਆ ਮਇਆ[੪੩] ਅਰੁ ਨਿਕਟਿ ਪੇਖੁ[੪੪] ਨਾਹੀ ਦੂਰਾਰੀ[੪੫] ॥ ੩ ॥ ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਭਏ ਅਬ ਮੁਕਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਹੀਤ[੪੬] ਚੀਤ ਸਭ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਨਾਨਕ ਦਰਸਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੪੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗ ਝਾਰਉ ਬਾਲ[੪੭] ॥ ਮਸਤਕੁ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ[੪੮] ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ੍ਹ ਮਿਲਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਜੀਓ[੪੯] ਤੁਮ੍ਹ ਮਿਲਹੁ

੧ ਨਿਰਭਉ ਪਦ, ਨਿਡਰਤਾ ਦੀ ਪਦਵੀ।
੨ ਸ਼ੇਰ ਬਿੱਲੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਤਬੀਅਤ ਹੁਣ ਨਰਮੀ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
੩ ਤੀਲ੍ਹਾ। ਤੀਲ੍ਹਾ ਹੁਣ ਮੇਰ (ਪਰਬਤ) ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਰੀਬੀ ਜੋ ਅੱਗੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਹੁਣ ਪਰਬਤ ਵਾਂਗ ਇਕ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।
੪ ਅੱਧੀ-ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਲਈ ਜੋ ਭੱਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ, ਓਹ ਹੁਣ ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਧਨਾਢ ਹੋ ਗਏ ਹਨ (ਆਤਮਕ ਬਲ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਧਨ ਹੈ)। ਸ਼੍ਰਮੁ=ਉੱਦਮ, ਮਿਹਨਤ। ਆਢ= ਅੱਧੀ। ਗ਼ਨੀ [ਅਰਬੀ] ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਰੱਜੇ ਹੋਏ।
੫ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ। ੬ ਮੈਨੂੰ।
੭ ਖ਼ਾਲੀ, ਵਾਂਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਵਿਰਵਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋਏ ਹੋਏ ਨੂੰ।
੮ [ਪ੍ਰਵਾਦ] ਝਗੜੇ। (ਜੀਵ) ਨਿਤ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਝਗੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਭ ਤੇ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿੱਚ ਗ਼ਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਕਪਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੦ [ਬਿਖਿਆ ਆਦਿ] ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਵੇਖੀ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਐਸਾ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਧਨ ਜੋਬਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਹੈ।
੧੨ ਫ਼ਜ਼ੂਲ, ਬੇ-ਅਰਥ।
੧੩ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਧੂਆਂ।
੧੪ ਖੁਸ਼ਬੋ। ੧੫ ਕੱਪੜੇ। ੧੬ ਭੋਗ ਆਦਿਕ।
੧੭ [ਪਾਪਿਸ਼ਟ] ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ। ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਤਨ ਨਾਲ ਲਗ ਕੇ (ਐਸੇ ਚੰਗੇ ਪਦਾਰਥ) ਬਦ-ਬੂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਤਨੁ ਗਡਿਆ ਥੁਕਾ ਪਈਆ ਤਿਤੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ)।
੧੮ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਇਆ; ਇਸ ਦੀ ਦੇਹ ਆਦਿਕ ਖਿਨ ਵਿੱਚ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਸਮਾਂ, ਮੌਕਾ, ਭਾਵ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ। ਇਹ ਜਨਮ ਐਵੇਂ ਗਵਾਣ ਨਾਲ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਮਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਹਰੀ ਹਰੀ ਜਪਣ ਨਾਲ ਬਿਸਮ (ਅਨੰਦਤ) ਹੋਏ ਹਾਂ।
੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੨ ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵੱਜਣਾ। ਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨੩ ਜਹਾਜ਼।
੨੪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤਰਿਆ ਹੈ।
੨੫ ਉਜਾੜ (ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ)।
੨੬ ਪਿਆਰ। ੨੭ ਭਜ ਗਏ (ਕਾਮਾਦਿ ਪੰਜ ਚੋਰ)।
੨੮ ਰਾਸ। ੨੯ ਬਹੁਤਾ।
੩੦ ਨਾਲ। ਸੋਭਾ ਨਾਲ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਰਾਸ ਪੂੰਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਬਤ ਰੱਖ ਕੇ ਸਗੋਂ ਲਾਭ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
੩੧ ਡੋਲਦੇ। ੩੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ।
੩੩ ਮਾਲਕ। ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਡੂੰਘੇ, ਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ (ਹਰੀ)! ਤੇਰੇ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਗੁਣ ਕਥਨ ਕਰੀਏ? ੩੪ ਕਿਸ ਕਦਰ, ਕਿਤਨੇ ਕੁ?
੩੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਹਰੀ-ਨਾਮ)।
੩੬ ਫ਼ਜ਼ੂਲ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਤਨੀ ਕੁ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੀਤੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।
੩੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ।
੩੮ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ।
੩੯ ਮੈਥੋਂ ਇਤਨੀ (ਅਪਣਤ) ਛੁਡਾ ਕੇ ਇਤਨੀ (ਗ਼ਰੀਬੀ) ਪੱਕੀ ਕਰਾਈ ਹੈ ਕਿ (ਮੇਰਾ) ਇਹ ਮਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤ (ਹੰਗਤਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
੪੦ ਅਪਣੱਤ। ੪੧ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਣਾ।
੪੨ ਸਾੜ ਸੁਟੀ। ੪੩ ਕ੍ਰਿਪਾ।
੪੪ ਵੇਖਣਾ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਵੇਖਣਾ। ੪੫ ਦੂਰ।
੪੬ ਹਿੱਤ। ਹਿੱਤ, ਚਿੱਤ, ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਧਨ ਹੁਣ ਸਭ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ੪੭ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ।
੪੮ ਰਸਾਂ ਵਾਲੇ, ਸਵਾਦਲੇ (ਗੁਣ)। ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ (ਭਾਵ ਸਿਰ) ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਤੇਰੇ ਸਵਾਦਲੇ ਗੁਣ ਸੁਣਾਂ।
੪੯ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ।

* ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਰਸ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਣ 'ਤੇ ਐਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਰਥਾ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨੇੜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
§ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।

ਦਇਆਲ ॥ [੧]ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਹੋਤ ਚਿਤਵਤ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨]ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ੍ ਲਾਗਹੁ ਪਾਲ[੩] ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ਪ੍ਰਭ [੪]ਸੰਤਨ ਪਗ ਰਾਲ ॥ ੨ ॥ ਉਕਤਿ[੫] ਸਿਆਨਪ ਕਛੂ ਨਹੀ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ[੬] ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਰਾਖਹੁ ਮੋਹ ਤੇ ਕਾਟਹੁ ਜਮਜਾਲ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨਉ[੭] ਕਰਉ ਕਰੁਣਾਪਤੇ[੮] ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਉ ਤੇਰੇ ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਸਾਲ[੯] ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੪੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੧੦]ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਕਰਹਿ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥ ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਮ੍ਾਰਾ ਦੇਖਿ ਕੈ ਜਮਦੂਤ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਛੂਟੀਐ ਬਿਨਸੈ ਅਹੰਮੇਵ[੧੧] ॥ [੧੨]ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਖੋਜਿਆ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਕੂਰੁ[੧੩] ॥ [੧੪]ਜੀਵਨ ਸੁਖੁ ਸਭੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਮਨਸਾ ਪੂਰੁ ॥ ੨ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹੁ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਹਿ ਸਿਆਨਪ ਸਭ ਜਾਲੀ ॥ [੧੫]ਜਤ ਕਤ ਤੁਮ੍ ਭਰਪੂਰ ਹਹੁ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲੀ ॥ ੩ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਮ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀਵਾ ਗੁਨ ਗਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੪੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਬਾਸਬੈ[੧੬] ਕਲਮਲ[੧੭] ਸਭਿ ਨਸਨਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸੇਤੀ ਰੰਗਿ ਰਾਤਿਆ [੧੮]ਤਾ ਤੇ ਗਰਭਿ ਨ ਗ੍ਰਸਨਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮੁ ਕਹਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਸੂਚੀ ਭਈ ਰਸਨਾ[੧੯] ॥ ਮਨ ਤਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋਈ ਹੈ[੨੦] ਗੁਰ ਕਾ ਜਪੁ ਜਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖਤ ਧ੍ਰਾਪਿਆ[੨੧] ਮਨਿ ਰਸੁ ਲੈ ਹਸਨਾ[੨੨] ॥ [੨੩]ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ [੨੪]ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸਨਾ ॥ ੨ ॥ ਸੀਤਲ ਸਾਂਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਇ ਸਭ ਬੂਝੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ॥ [੨੫]ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵਤ ਮਿਟਿ ਗਏ ਨਿਰਮਲ ਥਾਨਿ ਬਸਨਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੈ ਰਾਖਿਆ ਭਏ ਭ੍ਰਮ ਭਸਨਾ[੨੬] ॥ [੨੭]ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੀ ਪੇਖਿ ਸਾਧ ਦਰਸਨਾ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੪੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸੁ[੨੮] ਦਾਸ ਕੈ ਤਬ ਹੋਹਿ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ[੨੯] ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਛੋਹਰਾ[੩੦] ਤਿਸੁ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ॥ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਛਤ੍ਰਪਤਿ[੩੧] ਤਿਨ੍ ਛੋਡਉ ਤਿਆਗਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਨ ਕਾ ਦਾਨਾ[੩੨] ਰੂਖਾ ਸੋ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ॥ [੩੩]ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਾਕਤ [੩੪]ਛਤੀਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਬਿਖੂ ਸਮਾਨ ॥ ੨ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਲੂਗਰਾ[੩੫] ਓਢਿ[੩੬] ਨਗਨ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਾਕਤ ਸਿਰਪਾਉ ਰੇਸਮੀ ਪਹਿਰਤ ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ੩ ॥ [੩੭]ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮੁਖਿ ਜੋਰਿਐ ਅਧ ਵੀਚਹੁ ਟੂਟੈ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਜੋ ਕਰੇ [੩੮]ਇਤ ਊਤਹਿ ਛੂਟੈ ॥ ੪ ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੁਮ੍ ਹੀ

੧ ਰਾਤ ਦਿਨ।
੨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭੇਜੇ ਸਾਧ-ਜਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।
੩ ਪੱਲੇ।
੪ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ।
੫ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ।
੬ ਸੇਵਾ।
੭ ਬੇਨਤੀ।
੮ ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ!
੯ [ਸ਼ਾਲਾ] ਘਰ। ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।
੧੦ ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੧੧ [ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ] ਹਉਮੈ।
੧੨ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।
੧੩ ਕੂੜ, ਝੂਠ।
੧੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਡੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ (ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ) ਪੂਰੀ ਕਰੋ।
੧੫ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ।
੧੬ ਵਸਣ ਕਰ ਕੇ।
੧੭ ਪਾਪ।
੧੮ ਉਸ ਕਰ ਕੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਫਸੀਦਾ।
੧੯ ਜੀਭ।
੨੦ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਰੱਜ ਗਿਆ।
੨੨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।
੨੩ ਅਕਲ ਚਾਨਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
੨੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਖਿੜ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੫ (ਮਨ ਦਾ) ਦਸਾਂ ਤਰਫਾਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਨੱਠਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੬ ਭਸਮ, ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰ (ਹਰੀ) ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
੨੮ ਪੀਹਣਾ। ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਢੋ, ਪੱਖਾ ਝਲ ਅਤੇ ਪੀਹਣਾ ਪੀਹ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗਾ।
੨੯ ['ਸ਼ਿਕਦਾਰ' ਮੁਸਲਮਾਣ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਸਰਦਾਰੀਆਂ।
੩੦ [ਸਿੰਧੀ, ਲੜਕਾ] ਸੇਵਕ।
੩੧ ਛਤ੍ਰ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਰਾਜਾ।
੩੨ ਅਨਾਜ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਸਮਝੋ।
੩੩ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ— ਓਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝੋ।
੩੪ ਛੱਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ) ਖਾਣੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਛੱਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ : "ਖਟ ਰਸ ਮਿਠ ਰਸ ਮੇਲਿ ਕੈ ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ ਹੋਨਿ ਰਸੋਈ" (ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ)।
੩੫ [ਸਿੰਧੀ. ਲੁਗਿੜੋ] ਪਾਟਾ ਹੋਇਆ ਭੂਰਾ।
੩੬ ਪਹਿਨ ਕੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਭੂਰੀ ਪਹਿਨੇ, ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਨੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਨਿਗੁਰੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਿਰੋਪਾ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੩੭ ਨਿਗੁਰੇ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜਨ 'ਤੇ (ਭਾਵ ਮੇਲ ਰੱਖਣ 'ਤੇ) ਮੇਲ ਅਧਵਾਟਿਓਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ।
੩੮ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।

* ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੈ।
† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।
‡ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ।

ਤੇ ਹੋਆ ਆਪਿ ਬਣਤ[1] ਬਣਾਈ ॥ [2]ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਸਾਧ ਕਾ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ੪੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸ੍ਰਵਨੀ[3] ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ [4]ਠਾਕੁਰ ਜਸੁ ਗਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਚਰਣ ਕਰ[5] ਸੀਸੁ ਧਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥ ੧ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਇਹ ਨਿਧਿ[6] ਸਿਧਿ† ਪਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ[7] ਲੈ ਮਾਥੈ ਲਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਿਨਉ[8] ਬੁਲਾਵਉ ॥ [9]ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ੨ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਹ ਵੀਸਰੈ [10]ਅਨ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਉ ॥ [11]ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥ ੩ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥ ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਉ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੪੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [12]ਅਟਲ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਜਨਾ ਸਭ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ਜਿਸੁ ਜਨ ਹੋਆ ਸਾਧਸੰਗੁ ਤਿਸੁ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਪਰਤੀਤਿ[13] ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਜਪਿ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ [14]ਅਨਿਕ ਬਾਤਾ ਸਭਿ ਕਰਿ ਰਹੇ ਗੁਰੁ ਘਰਿ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਤਾ ਨਾਹੀ ਸਹਸਾਇਆ[15] ॥ [16]ਕਰਮ ਭੂਮਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬੋਇ ਅਉਸਰੁ[17] ਦੁਲਭਾਇਆ[18] ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[19] ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ॥ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਘਣੇ[20] ਕਰੇ ਠਾਕੁਰ ਬਿਰਦਾਇਆ[21] ॥ ੩ ॥ [22]ਮਤ ਭੂਲਹੁ ਮਾਨੁਖ ਜਨ ਮਾਇਆ ਭਰਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪਤਿ ਰਾਖਸੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ[23] ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ੪੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਮਾਟੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ਕਰਿ ਦੁਰਲਭ ਦੇਹ ॥ ਅਨਿਕ ਛਿਦ੍ਰ[24] ਮਨ ਮਹਿ ਢਕੇ ਨਿਰਮਲ ਦ੍ਰਿਸਟੇਹ[25] ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨੈ ਤੇ ਜਿਸ ਕੇ ਗੁਣ ਏਹ ॥ [26]ਪ੍ਰਭ ਤਜਿ ਰਚੇ ਜਿ ਆਨ ਸਿਉ ਸੋ ਰਲੀਐ ਖੇਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਹੁ ਸਿਮਰਹੁ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਮਤ ਬਿਲਮ[27] ਕਰੇਹ ॥ ਛੋਡਿ ਪ੍ਰਪੰਚੁ[28] ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰਚਹੁ ਤਜਿ ਕੂੜੇ ਨੇਹ ॥ ੨ ॥ [29]ਜਿਨਿ ਅਨਿਕ ਏਕ ਬਹੁ ਰੰਗ ਕੀਏ ਹੈ ਹੋਸੀ ਏਹ ॥ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਤਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਤੇ ਮਤਿ ਲੇਹ ॥ ੩ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚਾ ਵਡਾ ਸਭ ਸੰਗਿ ਬਰਨੇਹ[30] ॥ ਦਾਸ ਦਾਸ ਕੋ ਦਾਸਰਾ[31] ਨਾਨਕ ਕਰਿ ਲੇਹ ॥ ੪ ॥ ੧੭ ॥ ੪੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਏਕ ਟੇਕ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ਅਨ[32] ਆਸ ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਗੁਣਤਾਸ[33] ॥ ੧ ॥ ਜਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[34] ਹੈ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਪਾਹਿ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਆਸਰਾ ਸੰਤਨ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪਿ ਰਖੈ ਆਪਿ ਦੇਵਸੀ

੧ ਰਚਨਾ।
੨ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਦਿਆਂ।
੩ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।
੪ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤ।
੫ ਹੱਥ। ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ (ਦੋਵੇਂ) ਹੱਥ ਅਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ।
੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੭ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੮ ਬੇਨਤੀ।
੯ ਪੈਰ ਮਲਾਂ। ੧੦ ਹੋਰ ਕਿਤੇ।
੧੧ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ।
੧੨ ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵਚਨ ਨਹੀਂ ਟਲਦੇ; (ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਕਿ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਯਕੀਨ, ਨਿਸਚਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ (ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦਾ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।
੧੪ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ (ਕਿ ਹਰੀ ਇਉਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ) ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ (ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ) ਲੈ ਆਂਦਾ।
੧੫ ਸ਼ੱਕ।
੧੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ-ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮, ਨੋਟ ੭। "ਧਰਤਿ ਕਾਇਆ ਸਾਧ ਕੈ ਵਿਚਿ ਦੇਇ ਕਰਤਾ ਬੀਉ" (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੮) ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜੋ; ਇਹ ਮੌਕਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ।
੧੭ ਅਵਸਰ, ਮੌਕਾ, ਸਮਾਂ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ (ਜੋ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ)। ੧੮ ਦੁਰਲੱਭ।
੧੯ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੦ ਬਹੁਤੇ। ਬਹੁਤੇ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਸੁਭਾਵ, ਨਿੱਤ-ਕਰਮ।
੨੨ ਹੇ ਮਨੁੱਖ-ਜਨੋ! ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮਾਏ ਨਾ ਭੁੱਲੋ।
੨੩ ਵਡਿਆਇਆ।
੨੪ [ਛੇਕ] ਦੋਸ਼, ਪਾਪ।
੨੫ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅੰਦਰੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੰਦ ਢਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ [ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਢਿਲ।
੨੮ [ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਜਗਤ] ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਸਵੰਤ ਪਦਾਰਥ।
੨੯ ਜਿਸ ਅਨੇਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਇਕੋ ਇੱਕ ਹਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਬਣਾਏ ਹਨ।
੩੦ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਦਾਸ। ੩੨ ਹੋਰ।
੩੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ। ੩੪ ਆਸਰਾ।

* ਆਪਣੀ ਚਾਹਨਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਸਭ ਪਾਪ ਮਿਟਾ ਕੇ ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਗੁਣ ਹਾਸਲ ਕਰੀਏ।

† ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ। ਓਹ ਏਹ ਹਨ: ਅਣਿਮਾ (ਦੂਜੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਮਹਿਮਾ (ਦੇਹ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਲਘਿਮਾ (ਦੇਹ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਗਰਿਮਾ (ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ), ਪ੍ਰਾਪਤੀ (ਮਨਿੱਛਤ ਭੋਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ), ਪ੍ਰਕਾਮਜ (ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਜਾਣ ਲੈਣੀ), ਈਸ਼ਿਤਾ (ਇੱਛਾਨੁਸਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ), ਵਸ਼ਿਤਾ (ਸਭ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਣਾ), ਅਨੂਰਮਿ (ਭੁੱਖ ਤੇਹ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ), ਦੂਰ ਸ੍ਰਵਣ (ਦੂਰੋਂ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲੈਣੀ), ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਨ (ਦੂਰ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖ ਲੈਣੇ), ਮਨੋਵੇਗ (ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਜਾਣਾ), ਕਾਮ ਰੂਪ (ਮਨਿੱਛਤ ਰੂਪ ਧਾਰਨਾ), ਪਰਕਾਇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ (ਦੂਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼) ਸ੍ਵਛੰ ਮ੍ਰਿਤਯੂ (ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਮਰਨਾ), ਸੁਰ ਕ੍ਰੀੜਾ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ), ਸੰਕਲਪ ਸਿਧਿ (ਜੋ ਚਾਹੁਣਾ, ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ), ਅਪ੍ਰਤਿਹਗਤਿ (ਬਿਨਾਂ ਰੋਕ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾ ਸਕਣਾ)।

‡ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

§ ਰਚਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰਚਨਹਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

¶ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ[੧] ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧੇ[੨] ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮ੍ਹਾਰੈ[੩] ॥ ੨ ॥ ਕਰਣਹਾਰੁ ਜੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਸਾਈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਉਪਦੇਸਿਆ ਸੁਖੁ ਖਸਮ ਰਜਾਈ[੪] ॥ ੩ ॥ ਚਿੰਤ ਅੰਦੇਸਾ ਗਣਤ ਤਜਿ[੫] ਜਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਹ ਬਿਨਸੈ ਨਹ ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ੪੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਮਹਾ ਤਪਤਿ ਤੇ ਭਈ ਸਾਂਤਿ ਪਰਸਤ[੬] ਪਾਪ ਨਾਠੇ ॥ [੭]ਅੰਧ ਕੂਪ ਮਹਿ ਗਲਤ ਥੇ ਕਾਢੇ ਦੇ ਹਾਥੇ ॥ ੧ ॥ ਓਇ ਹਮਾਰੇ ਸਾਜਨਾ ਹਮ ਉਨ ਕੀ ਰੇਨ[੮] ॥ ਜਿਨ ਭੇਟਤ[੯] ਹੋਵਤ ਸੁਖੀ [੧੦]ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧]ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ ਲੀਖਿਆ ਮਿਲਿਆ ਅਬ ਆਇ ॥ ਬਸਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਸਾਧ ਕੈ [੧੨]ਪੂਰਨ ਆਸਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੩]ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਤਿਹੁ ਲੋਕ ਕੇ ਪਾਏ ਸੁਖ ਥਾਨ ॥ ਦਇਆ ਕਰੀ ਸਮਰਥ ਗੁਰਿ ਬਸਿਆ ਮਨਿ ਨਾਮ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਤੂ ਟੇਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰ[੧੪] ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ [੧੫]ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੪ ॥ ੧੯ ॥ ੪੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਸੋਈ ਮਲੀਨੁ[੧੬] ਦੀਨੁ[੧੭] ਹੀਨੁ[੧੮] ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰਾਨਾ ॥ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ਨ ਬੂਝਈ ਆਪੁ ਗਨੈ ਬਿਗਾਨਾ[੧੯] ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਤਦੇ ਜਦਿ ਵੀਸਰੈ ਸੁਖੁ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਆਏ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਆਨੰਦੁ ਏਹੁ ਨਿਤ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਨੀਚਾ ਕਰੈ [੨੦]ਨੀਚ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪੈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈਐ [੨੧]ਠਾਕੁਰ ਪਰਤਾਪੈ ॥ ੨ ॥ [੨੨]ਪੇਖਤ ਲੀਲਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਚਲਨੈ ਦਿਨੁ ਆਇਆ ॥ ਸੁਪਨੇ ਕਾ ਸੁਪਨਾ ਭਇਆ ਸੰਗਿ ਚਲਿਆ ਕਮਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ [੨੩]ਹਰਿ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਨਾਨਕੁ ਜਪੈ ਸਦ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੫੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜਲੁ ਢੋਵਉ ਇਹ ਸੀਸ ਕਰਿ ਕਰ[੨੪] ਪਗ ਪਖਲਾਵਉ ॥ ਬਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰੀਆ[੨੫] ਦਰਸੁ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ ॥ ੧ ॥ [੨੬]ਕਰਉ ਮਨੋਰਥ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਪਾਵਉ ॥ ਦੇਉ ਸੂਹਨੀ[੨੭] ਸਾਧ ਕੈ ਬੀਜਨੁ[੨੮] ਢੋਲਾਵਉ[੨੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਣ ਸੰਤ ਬੋਲਤੇ ਸੁਣਿ ਮਨਹਿ ਪੀਲਾਵਉ ॥ ਉਆ ਰਸ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ[੩੦] ਹੋਇ ਬਿਖੈ[੩੧] ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਵਉ ॥ ੨ ॥ [੩੨]ਜਬ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਤਿਨ੍ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗਾਵਉ ॥ ਕਰਉ ਨਮਸਕਾਰ ਭਗਤ ਜਨ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥ ੩ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਜਪਉ ਨਾਮੁ ਇਹੁ ਕਰਮੁ ਕਮਾਵਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਸਮਾਵਉ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੫੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ[੩੩] ਸੋਈ ਤਰੈ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਸੰਗਿ

੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੩ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ (ਹਰ ਘੜੀ)।
੪ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ (ਰਹਿਣ ਨਾਲ) ਹੈ।
੫ ਛੱਡ ਕੇ।
੬ (ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਛੋਹੰਦਿਆਂ ਹੀ।
੭ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗੇ ਪਏ ਸਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ 'ਅੰਧ ਕੂਪ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੧, ਨੋਟ ੨੫; ਪੰਨਾ ੫੪੬, ਨੋਟ ੪੧ ਆਦਿ।
੮ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੯ ਮਿਲਦਿਆਂ।
੧੦ ਸੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦਾਤ।
੧੧ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਮੁੱਢ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁਣ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ) ਆ ਕੇ ਲੱਭਾ ਹੈ।
੧੨ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੧੩ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ) ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਅਸਥਾਨ (ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗ) ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
੧੪ ਆਸਰਾ।
੧੫ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ।
੧੬ ਮੈਲਾ।
੧੭ ਗ਼ਰੀਬ।
੧੮ ਨੀਚ।
੧੯ ਬੇਗਿਆਨਾ, ਮੂਰਖ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। "ਕਰਣੈਹਾਰੁ ਨ ਬੁਝੈ ਬਿਗਾਨਾ" (ਗਉੜੀ ਗੁਆਰੇਰੀ, ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੭੮ ਨੋਟ ੨੨)।
੨੦ ਝਟ ਵਿੱਚ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ (ਉੱਚੀ) ਪਦਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ, ਵਡਿਆਈ ਦੀ।
੨੨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਕੂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਪੁੱਜਾ। ਉਹ ਰੰਗ ਰੂਪ ਜੋ ਸੁਫ਼ਨੇ ਵਾਂਗ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੁਫ਼ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ); ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਉਹੋ ਕੁਝ ਚਲਿਆ ਜੋ ਕਮਾਇਆ ਸੀ (ਅਮਲ ਕੀਤੇ ਸਨ)।
੨੩ ਨਾਨਕ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਹਰੀ-ਹਰੀ ਜਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ (ਸੰਤਾਂ ਦੇ) ਪੈਰ ਧੋਵਾਂ।
੨੫ ਵਾਰੀ। ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਾਂ।
੨੬ ਜੋ ਭੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਹਸ਼ ਕਰਾਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਸਲਨ, ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਝਾੜੂ ਦਿਆਂ ਤੇ ਪੱਖਾ ਫੇਰਾਂ।
੨੭ ਝਾੜੂ।
੨੮ [ਵਿਜਨ] ਪੱਖਾ।
੨੯ ਫੇਰਾਂ, ਕਰਾਂ।
੩੦ ਰਜੇਵਾਂ, ਸ਼ਾਂਤੀ।
੩੧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ।
੩੨ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ।
੩੩ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ।

* ਗੁਰੂ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਵਸਿਆ।

† ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਮਾਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਸੁਖੀ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।

§ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵੈ ਦਾਸੁ [1]ਤੁਮ੍ ਬਾਣੀ ਜਨ ਆਖੀ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੀ[2] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [3]ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਪ੍ਰਭਿ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਜਲੁ ਸੰਚਿਆ[4] ਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੨ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੂਖ ਕਾਟਿਆ [5]ਸੁਖ ਕਾ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਾਟੀ ਸਿਲਕ[6] ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਮਤ ਕੋਈ ਜਾਣਹੁ ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਸਭ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਹਾਥਿ ॥ ਸਰਬ ਸੂਖ ਨਾਨਕ ਪਾਏ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਸਾਥਿ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੫੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਹੋਆ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਕੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀ ਕਾਟਿਆ ਦੁਖੁ ਰੋਗੁ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ[7] ਸੁਖੀ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਵਨ ਜੋਗੁ[8] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਉਖਧੁ[9] ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਰੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਤੈ[10] ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[11] ਉਤਰਹਿ ਸੁਧੁ ਹੋਇ ਸਾਧੂ ਸਰਣਾਈ ॥ ੩ ॥ ਸੁਨਤ ਜਪਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਸੁ ਤਾ ਕੀ ਦੂਰਿ ਬਲਾਈ[12] ॥ [13]ਮਹਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਨਕੁ ਕਥੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੫੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [14]ਭੈ ਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਿ ਹੋਇ ਸਾਂਤਿ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਬਿਨਸੈ ਭ੍ਰਮ ਭ੍ਰਾਂਤਿ[15] ॥ ੧ ॥ [16]ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੇਟਿਆ ਤਾ ਕੈ ਸੁਖਿ ਪਰਵੇਸੁ ॥ ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗੀਐ ਸੁਣੀਐ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਤ ਸਿਮਰਤ ਸਿਮਰੀਐ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੨ ॥ [17]ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਗਾ ਅਚਰਜ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਜਾ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਉ ਲਾਵਹੁ ਸੇਵ ॥ ੩ ॥ [18]ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨੰਦ ॥ ਨਾਨਕ ਕਬਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਪਰਮਾਨੰਦ[19] ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥ ੫੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਮਤਾ ਗਈ ਨਾਠੇ ਭੈ ਭਰਮਾ ॥ ਥਿਤਿ[20] ਪਾਈ ਆਨਦੁ ਭਇਆ [21]ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਬਿਨਸੀ ਮੇਰੀ ਪੀਰ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸਭੁ ਸੀਤਲੁ ਭਇਆ ਪਾਇਆ ਸੁਖੁ ਬੀਰ[22] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਵਤ[23] ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਾਗਿਆ ਪੇਖਿਆ ਬਿਸਮਾਦੁ[24] ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਿਆ[25] ਤਾ ਕਾ ਅਚਰਜ ਸੁਆਦੁ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਸੰਗੀ ਤਰੇ ਕੁਲ ਕੁਟੰਬ ਉਧਾਰੇ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਦਰਬਾਰੇ ॥

੧ ਜੋ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਤੇਰੇ ਜਨਾਂ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ (ਉਹ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ)।
੨ ਪੈਜ ਰੱਖੀ।
੩ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਅੱਗ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ।
੪ ਤੌਂਕਿਆ।
੫ ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ।
੬ [ਅ: ਸਿਲਕ= ਲੜੀ] ਰੱਸੀ, ਬੰਧਨ।
੭ ਠੰਢਾ।
੮ ਯੋਗਜ, ਲਾਇਕ। ਧਿਆਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ।
੯ ਦਵਾਈ।
੧੦ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗੇ। ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗੇ।
੧੧ ਪਾਪ।
੧੨ ਬੁਲਾਵਾਂ।
੧੩ ਇਹ ਨਾਮ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਨਕ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ।
੧੪ (ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ) ਭੈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। "ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ ਮਨਿ ਭਉ ਤਿਨ੍ਹਾ ਮਨਿ ਭਾਉ" (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੫)
੧੫ ਭੁਲੇਖਾ।
੧੬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ (ਉਹ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।
੧੭ ਗੁਰਦੇਵ ਅਸਚਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੯ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਨੰਦ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੦ ਟਿਕਾਉ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨੇਮ ਨਿਬਾਹਿਆ ਹੈ।
੨੨ ਹੇ ਭਾਈ!
੨੩ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ।
੨੪ ਅਸਚਰਜਤਾ।
੨੫ ਰੱਜਿਆ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਬੰਧਨ ਕਟੀਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁੱਖ ਤੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਮਨਮਤ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੋਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੩ ॥ ਨੀਚੁ ਅਨਾਥੁ ਅਜਾਨੁ[੧] ਮੈ ਨਿਰਗੁਨੁ ਗੁਣਹੀਨੁ[੨] ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਕੀਨੁ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੫੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਸਰਾ ਅਨ[੩] ਨਾਹੀ ਠਾਉ[੪] ॥ ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ[੫] ਪਰਵਾਰ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ[੬] ਆਪਣੀ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਰਖਿ ਲੀਏ ॥ ਨਿੰਦਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਪਚੇ[੭] ਜਮਕਾਲਿ[੮] ਗ੍ਰਸੀਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਾ ਏਕੁ ਧਿਆਵਨਾ ਦੂਸਰ ਕੋ ਨਾਹਿ ॥ ਏਕਸੁ ਆਗੈ ਬੇਨਤੀ [੯]ਰਵਿਆ ਸ੍ਰਬ ਥਾਇ ॥ ੨ ॥ [੧੦]ਕਥਾ ਪੁਰਾਤਨ ਇਉ ਸੁਣੀ ਭਗਤਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਸਗਲ ਦੁਸਟ [੧੧]ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਏ ਜਨ [੧੨]ਲੀਏ ਮਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਪਰਗਟ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਕਉ ਭਉ ਨਾਹਿ ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੫੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾ ਕੈ ਕਲ[੧੩] ਹਾਥ ॥ [੧੪]ਅਵਰ ਕਰਮ ਨਹੀ ਛੂਟੀਐ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਨਾਥ ॥ ੧ ॥ ਤਉ ਸਰਣਾਗਤਿ ਮਾਧਵੇ[੧੫] ਪੂਰਨ ਦਇਆਲ ॥ ਛੂਟਿ ਜਾਇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਰਾਖੈ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਸਾ ਭਰਮ ਬਿਕਾਰ ਮੋਹ ਇਨ ਮਹਿ ਲੋਭਾਨਾ ॥ ਝੂਠੁ ਸਮਗ੍ਰੀ[੧੬] ਮਨਿ ਵਸੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੨ ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ ਰਹਾ [੧੭]ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹਿ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਤਰੀਐ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ੫੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਵਨੁ ਕਵਨੁ ਨਹੀ ਪਤਰਿਆ[੧੮] ਤੁਮ੍ਹਰੀ ਪਰਤੀਤਿ ॥ [੧੯]ਮਹਾ ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿਆ ਨਰਕ ਕੀ ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਖੁਟਹਰ[੨੦] ਤੇਰਾ ਨਹੀ ਬਿਸਾਸੁ ਤੂ ਮਹਾ ਉਦਮਾਦਾ[੨੧] ॥ ਖਰ[੨੨] ਕਾ ਪੈਖਰੁ[੨੩] ਤਉ ਛੁਟੈ ਜਉ ਊਪਰਿ ਲਾਦਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਤੁਮ੍ਹ ਖੰਡੇ[੨੪] ਜਮ ਕੇ ਦੂਖ ਡਾਂਡ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਹੀ ਜੋਨਿ ਦੂਖ ਨਿਰਲਜੇ[੨੫] ਭਾਂਡ[੨੬] ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਮਹਾ ਮੀਤੁ ਤਿਸ ਸਿਉ ਤੇਰਾ ਭੇਦੁ[੨੭] ॥ ਬੀਧਾ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰਈ[੨੮] ਉਪਜਿਓ ਮਹਾ ਖੇਦੁ[੨੯] ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਸੰਤਨ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਿਨ ਮਨੁ ਵਸਿ ਕੀਨਾ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸਰਬਸੁ[੩੦] ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਿ ਜਨ ਕਉ ਦੀਨ੍ਹਾ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੫੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ [੩੧]ਸੁਖ ਸਾਰੁ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਗੁਰ ਕੇ ਜਪਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਉ ਜੀਵਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਆਰਾਧਤੇ[੩੨] ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸੁਖਿ ਬਸੇ ਸਭ ਕੈ ਮਨਿ ਲੋਚ[੩੩] ॥

੧ ਇੰਞਾਣਾ।
੨ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਹੀਨ (ਖਾਲੀ)।
੩ ਹੋਰ।
੪ ਥਾਂ।
੫ [ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ] ਆਸਰਾ।
੬ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।
੭ ਗ਼ਰਕ ਹੋਏ।
੮ ਕਾਲ ਨੇ ਜੋ ਜਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ (ਖਾ ਲਏ)।
੯ ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੧੦ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਖੀ ਇਉਂ ਸੁਣਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਮੰਦ-ਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ।
੧੨ ਨਿਵਾਜੇ, ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ।
੧੩ ਸ਼ਕਤੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਸਮਰਥਾ ਹੈ।
੧੪ (ਜੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਮਰਥਾ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕੀਦਾ, ਤਾਂ ਹੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਜੀ! ਆਪ ਹੀ ਰਖਿਆ ਕਰ ਲਓ।
੧੫ [ਮਾ (ਮਾਇਆ, ਲੱਛਮੀ) ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਭਾਵ ਹਰੀ] ਹੇ ਹਰੀ!
੧੬ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਸਤਾਂ।
੧੭ ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹਰੀ!
੧੮ ਡਿੱਗਿਆ। ਹੇ ਮਨ, ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਉਣ ਕਉਣ ਨਹੀਂ ਡਿੱਗਿਆ?
੧੯ ਮਾਇਆ ਮਹਾਂ ਮੋਹਨੀ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਮੋਹਿਆ ਹੈ; ਇਹ (ਮੋਹਿਆ ਜਾਣਾ) ਨਰਕ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ।
੨੦ ਖੋਟਹਾਰ, ਖੋਟ ਵਾਲੇ, ਖੋਟੇ।
੨੧ [ਉਨਮਾਦ ਵਾਲਾ, ਉਨਮਤ] ਮਸਤ, ਮਤਵਾਲਾ।
੨੨ ਖੋਤੇ।
੨੩ ਰੱਸਾ ਜੋ ਪੈਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਕਿੱਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੋਤੇ ਦਾ ਪੈਖੜ ਤਦ ਲਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਪਰ ਕੁਝ ਲੱਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨ ਖਰ-ਮਸਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ (ਜਪ, ਤਪ ਨਾਲ) ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖੋ, ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਬੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਯਾ ਤਦ ਕਾਬੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਸ ਉਤੇ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ, ਨਾਸ ਕੀਤੇ। ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਖਰ-ਮਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ, ਜਪ, ਤਪ ਤੇ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਮ-ਡੰਡੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨ ਜੋਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ।
੨੫ ਬੇਸ਼ਰਮ।
੨੬ ਹੇ ਭੈੜੇ ਪੁਰਸ਼!
੨੭ ਵਿੱਥ, ਦੂਰੀ।
੨੮ [ਵਾਟ-ਪਾਰ] ਰਸਤਾ ਪਾੜਨ ਵਾਲੇ, ਲੁਟੇਰੇ। ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਰਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ।
੨੯ ਦੁੱਖ।
੩੦ ਸਭ ਕੁਝ।
੩੧ ਸੁਖ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਤਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੪, ਨੋਟ ੬।
੩੨ ਸਿਮਰਦੇ ਸਿਮਰਦੇ।
੩੩ ਚਾਹ (ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ)।

* ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

§ ਉਹ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਧੰਨ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਸਦਾ ਹਰੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰਉਪਕਾਰੁ ਨਿਤ ਚਿਤਵਤੇ[੧] ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਪੋਚ[੨] ॥ ੨ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਥਾਨੁ ਬਸੰਤ[੩] ਧੰਨੁ ਜਹ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਅਤਿ ਘਨਾ[੪] [੫]ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਦੇ ਨ ਵੀਸਰੈ [੬]ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ[੭] ਜਾ ਕੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਾਥ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥ ੫੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੮]ਜਿਨਿ ਤੂ ਬੰਧਿ ਕਰਿ ਛੋਡਿਆ ਫੁਨਿ ਸੁਖ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ[੯] ਸੀਤਲ ਹੋਤਾਇਆ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਅਥਵਾ[੧੧] ਮੁਇਆ ਕਿਛੁ [੧੨]ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥ [੧੩]ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ਕੋਊ[੧੪] ਤਿਸ ਸਿਉ ਰੰਗੁ[੧੫] ਲਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਸਨ[੧੬] ਸੀਤ[੧੭] ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਘਾਮ[੧੮] ਤੇ ਕਾਢੈ ॥ ਕੀਰੀ[੧੯] ਤੇ ਹਸਤੀ[੨੦] ਕਰੈ ਟੂਟਾ ਲੇ ਗਾਢੈ ॥ ੨ ॥ [੨੧]ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਇਹ ਕਿਰਤਿ[੨੨] ॥ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵਨ ਸਰਬ ਫਲ ਰਵੀਐ ਹਰਿ ਨਿਰਤਿ[੨੩] ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵਨਾ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ[੨੪] [੨੫]ਕੂਪ ਅੰਧ ਤੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕਾਢ ॥ ੪ ॥ ੩੦ ॥ ੬੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਮੈ ਫਿਰਾ ਖੋਜਉ ਬਨ ਥਾਨ ॥ ਅਛਲ[੨੬] ਅਛੇਦ[੨੭] ਅਭੇਦ[੨੮] ਪ੍ਰਭ ਐਸੇ ਭਗਵਾਨ ॥ ੧ ॥ ਕਬ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ ਆਤਮ ਕੈ ਰੰਗਿ[੨੯] ॥ ਜਾਗਨ ਤੇ ਸੁਪਨਾ ਭਲਾ ਬਸੀਐ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੦]ਬਰਨ ਆਸ੍ਰਮ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਨਉ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖ ਨ ਪੰਚ ਤਤ ਠਾਕੁਰ ਅਬਿਨਾਸ ॥ ੨ ॥ [੩੧]ਓਹੁ ਸਰੂਪੁ ਸੰਤਨ ਕਹਹਿ ਵਿਰਲੇ ਜੋਗੀਸੁਰ[੩੨] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਉ ਮਿਲੇ ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੇ ਈਸੁਰ[੩੩] ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰੇ ਬਿਨਸੇ ਤਹ ਭਰਮਾ ॥ ਨਾਨਕ [੩੪]ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਭੇਟਿਆ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰਨ ਕਰਮਾ ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥ ੬੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਪਰਤਾਪ ॥ ਕਰਜੁ[੩੫] ਉਤਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਰਿ ਆਹਰੁ ਆਪ ॥ ੧ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਨਿਬਹਤ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਅਖੂਟ[੩੬] ॥ [੩੭]ਪੂਰਨ ਭਈ ਸਮਗਰੀ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਤੂਟ[੩੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਆਰਾਧਨਾ ਹਰਿ ਨਿਧਿ[੩੯] ਆਪਾਰ ॥ [੪੦]ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰੁ ਕਾਮ ਮੋਖ ਦੇਤੇ ਨਹੀ ਬਾਰ[੪੧] ॥ ੨ ॥ ਭਗਤ ਅਰਾਧਹਿ [੪੨]ਏਕ ਰੰਗਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਪਾਲ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ[੪੩] ਜਾ ਕਾ ਨਹੀ ਸੁਮਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀਆ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਬੇਅੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥ ੪ ॥ ੩੨ ॥ ੬੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾਰਜ ਭਏ ਰਾਸਿ ॥ [੪੪]ਕਰਤਾਰ ਪੁਰਿ ਕਰਤਾ ਵਸੈ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨ ਲੇਪ, ਪਾਪ, ਨੁਕਸ।
੩ ਵਸਣ ਵਾਲੇ (ਉਸ ਥਾਂ ਵਿੱਚ)।
੪ ਬਹੁਤਾ।
੫ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਵਾਲਾ ਟਿਕਾਉ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੬ ਨਿਖੱਸਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ।
੭ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।
੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਦਿੱਤਾ।
੯ [ਚਰਣ-ਅਰਵਿੰਦ] ਚਰਨ ਕਮਲ।
੧੦ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਠੰਢਾ (ਸੁਖੀ) ਹੋ ਜਾਵੇਂ।
੧੧ ਅਤੇ।
੧੨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਮਾਇਆ।
੧੩ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੧੪ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ।
੧੫ ਪਿਆਰ। ੧੬ ਗਰਮੀ।
੧੭ ਸਰਦੀ।
੧੮ ਹੁੱਸੜ, ਤਪਤ।
੧੯ ਕੀੜੀ। ੨੦ ਹਾਥੀ।
੨੧ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ : ਅੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ, ਜੇਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜੀਵ ਤੇ ਬਨਾਸਪਤੀ।
੨੨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ, ਰਚਨਾ।
੨੩ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ। ਇਹ ਹੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਵਣੀ ਸਫਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਸਿਮਰੀਏ। (ਇਥੇ ਨਿਰਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੋਹ-ਮਗਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਰੀ ਰਚਨਹਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਦੇਖਣਾ ਹੈ)।
੨੪ ਮਗਨਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੯੫, ਨੋਟ ੧੭ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੫੦੩, ਨੋਟ ੨੯।
੨੫ ਖੂਹ। ਮੋਹ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ।
੨੬ ਜੋ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੨੭ ਨਾਸ-ਰਹਿਤ।
੨੮ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।
੨੯ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।
੩੦ ਵਰਣ-ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਤਿਹ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਵਰਣ' ਚਾਰ ਹਨ: ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ। ਆਸ਼੍ਰਮ ਭੀ ਚਾਰ ਹਨ: ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਸੰਨਿਆਸ।
੩੧ ਐਸਾ ਰੂਪ ਵਿਰਲੇ ਜੋਗੀਸ਼ਰ ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ।
੩੨ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ।
੩੩ ਵੱਡੇ ਲੋਕ।
੩੪ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹਨ।
੩੫ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਰੂਪ ਕਰਜ। ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਣਾ ਇਹ ਇਕ ਭਾਰੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਜ ਉਤਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਹਰੁ=ਇੰਤਜ਼ਾਮ।
੩੬ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲਾ।
੩੭ ਸਮਿਆਨ ਪੂਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
੩੮ ਤੋਟਾ, ਘਾਟਾ।
੩੯ ਬਿਅੰਤ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੪੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੫, ਨੋਟ ੪।
੪੧ ਦੇਰੀ।
੪੨ ਇਕ-ਰਸ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
੪੩ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੪੪ ਸਤਸੰਗ ਨੂੰ ਕਰਤੇ ਦੀ ਪੁਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।

* ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 'ਹਮ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਹੋਵਨਾ' ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਾਧ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ, ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

† ਬਤੇਰੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਕਿਧਰੋਂ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਰਣ-ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਆਹਰ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਸੱਚੇ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੁਖ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ।

ਬਿਘਨੁ ਨ ਕੋਊ ਲਾਗਤਾ ਗੁਰ ਪਹਿ[੧] ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਰਖਵਾਲਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ[੨] ਭਗਤਨ ਕੀ ਰਾਸਿ[੩] ॥ ੧ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਦੇ ਮੂਲਿ[੪] [੫]ਪੂਰਨ ਭੰਡਾਰ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸੇ ਪ੍ਰਭ [੬]ਅਗਮ ਅਪਾਰ ॥ ੨ ॥ ਬਸਤ[੭] ਕਮਾਵਤ ਸਭਿ ਸੁਖੀ ਕਿਛੁ ਊਨ[੮] ਨ ਦੀਸੈ ॥ [੯]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੇਟੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਰਨ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ੩ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਸਭੈ ਕਰਹਿ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਜਪਿ ਨਾਨਕ [੧੦]ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨ ਸੁਖ ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੩੩ ॥ ੬੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧੀਐ ਹੋਈਐ ਆਰੋਗ ॥ ਰਾਮਚੰਦ ਕੀ ਲਸਟਿਕਾ[੧੧] ਜਿਨਿ ਮਾਰਿਆ ਰੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਜਾਪੀਐ ਨਿਤ ਕੀਚੈ[੧੨] ਭੋਗੁ ॥ [੧੩]ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਵਾਰਣੈ ਮਿਲਿਆ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ [੧੪]ਬਿਨਸੈ ਬਿਓਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੁ ॥ ੨ ॥ ੩੪ ॥ ੬੪ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ† ਘਰੁ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਵਰਿ ਉਪਾਵ ਸਭਿ ਤਿਆਗਿਆ ਦਾਰੂ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਭਿ ਮਿਟੇ ਰੋਗ ਸੀਤਲ[੧੫] ਮਨੁ ਭਇਆ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਸਗਲਾ[੧੬] ਦੂਖੁ ਗਇਆ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੈ ਰਾਖਿਆ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਇਆ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿਆ ਕੀਨਾ ਅਪਨਇਆ[੧੮] ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਇਆ[੧੯] ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੬੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰੁ[੨੦] ਧਰਿ ਮਸਤਕਿ [੨੧]ਥਾਪਿਆ ਨਾਮੁ ਦੀਨੋ ਦਾਨਿ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਤਾ ਕੀ ਨਹੀ ਹਾਨਿ[੨੨] ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖਤਾ ਭਗਤਨ ਕੀ ਆਨਿ[੨੩] ॥ ਜੋ ਜੋ ਚਿਤਵਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਲੇਤਾ ਮਾਨਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ[੨੪] ਜਨ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ[੨੫] ॥ [੨੬]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਨਾਨਕ ਮਿਲੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੬੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਦੀਨੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤਿ ਜਨ ਪਰੇ ਤਾ ਕਾ ਸਦ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੇਵ ॥ [੨੭]ਰਾਮ ਰਾਜ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰਿ ਕੀਨ੍ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਕਿਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਭਇ[੨੮] ਦੁਸਮਨ ਭਾਗੈ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੬੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਗੈ[੨੯] ॥ ਉਚਰਤ ਗੁਨ ਗੋਪਾਲ ਜਸੁ ਦੂਰ ਤੇ ਜਮੁ ਭਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜੋ ਜਨੁ ਜਪੈ

੧ ਪਾਸ।
੨ ਰਾਜਾ। ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩ ਪੂੰਜੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੪ ਮੂਲੋਂ ਹੀ, ਉੱਕੀ ਹੀ।
੫ ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਐਸੇ ਭਰਪੂਰ ਹਨ।
੬ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ।
੭ ਵਸਦੇ।
੮ ਘਾਟਾ।
੯ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ।
੧੦ ਨਾਮ ਜੋ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ।
੧੧ ਲਾਠੀ। ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਲਾਠੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਪਾਸ ਰਾਜ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਸੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਭੈ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤਦੀ ਸੀ।
੧੨ ਕਰੀਏ।
੧੩ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। 'ਸੰਜੋਗੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
੧੪ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਠੰਢਾ, ਸ਼ਾਂਤ।
੧੬ ਸਾਰਾ।
੧੭ ਕਿਰਪਾ।
੧੮ ਆਪਣਾ।
੧੯ ਨਿਰਭੈ ਹੋਇਆ।
੨੦ ਹੱਥ। ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਕੇ (ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ) ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੨੧ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ (ਇਸ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ) ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ।
(ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ 'ਦਾਨਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਜਾਨਿ' ਹੈ)
੨੨ ਘਾਟਾ।
੨੩ ਇੱਜ਼ਤ, ਪੱਤ।
੨੪ [ਚਰਣ-ਅਰਵਿੰਦ] ਚਰਨ ਕਮਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ)।
੨੫ ਪਿਆਰੇ ਹਨ (ਓਹ ਜਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ)।
੨੬ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੨੭ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰੇ (ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ। ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਰਾਮ-ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। 'ਹੁਣਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਮਿਹਰਵਾਣ ਦਾ॥ ਪੈ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੈ ਰਞਾਣਦਾ॥ ਸਭ ਸੁਖਾਲੀ ਵੁਠੀਆ ਇਹੁ ਹੋਆ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜੁ ਜੀਉ॥' (ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੭੪)।
੨੮ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਣ।
੨੯ ਸਮਾਗਮ ਦੁਆਰਾ, ਜੋੜ-ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ।

* ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਲਾਂ ਦੁਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਮਿਟਣ ਉਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਧਰੇ-ਕਿਧਰੇ ਸਾਫ਼ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਉੱਠਣ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ।

ਅਨਦਿਨੁ[੧] ਸਦ ਜਾਗੈ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਨਹ ਜੋਹਈ[੨] ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ[੩] ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ [੪]ਮਦ ਮਾਨ ਮੋਹ ਬਿਨਸੇ ਅਨਰਾਗੈ[੫] ॥ ਆਨੰਦ ਮਗਨ ਰਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਗੈ[੬] ॥੨॥ ੪ ॥ ੬੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੭]ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈ ਜੋ ਕਹੈ ਸੁ ਕਰਨਾ ॥ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੋਪਾਲਰਾਇ[੮] ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਕਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਦੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਾਰੇ[੯] ॥ [੧੦]ਜਮ ਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਸਿਖ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਜੋਰੁ[੧੧] ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੬੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਨਾ [੧੨]ਨਾਠਾ ਦੁਖ ਠਾਉ ॥ ਬਿਸ੍ਰਾਮ[੧੩] ਪਾਏ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਾ ਤੇ ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਉ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਨੇ ਚਰਨਨ੍ ਬਲਿ[੧੫] ਜਾਉ ॥ ਅਨਦ ਸੂਖ ਮੰਗਲ[੧੬] ਬਨੇ ਪੇਖਤ[੧੭] ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਰਾਗ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਇਹੁ ਬਨਿਓ ਸੁਆਉ[੧੮] ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਬਾਂਛਤ[੧੯] ਫਲ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੭੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਦਾਸ ਤੇਰੇ ਕੀ ਬੇਨਤੀ [੨੦]ਰਿਦ ਕਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੋਖਨ[੨੧] ਕੋ ਨਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਗੁਣਤਾਸੁ[੨੨] ॥ ਕੀਰਤਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਰਹਉ [੨੩]ਜਬ ਲਗੁ ਘਟਿ ਸਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਬੰਧਪ[੨੪] ਤੂਹੈ ਤੂ [੨੫]ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕੋ ਨਿਰਮਲ ਜਾਸੁ[੨੬] ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੭੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੨੭]ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ਸਭਿ ਭਲਾ ਮਨਾਵਹਿ ॥ ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਹਿ ਸੁਣਿ ਦਾਸ ਮਿਲਾਵਹਿ ॥ ੧ ॥ [੨੮]ਸੂਖ ਸਹਜ [੨੯]ਕਲਿਆਣ ਰਸ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਕੀਨ੍ ॥ [੩੦]ਜੀਅ ਸਗਲ ਦਇਆਲ ਭਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੀਨ੍ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਭ [੩੧]ਗੁਣੀ ਗਹੀਰ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਆਨੰਦਮੈ[੩੨] ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਧੀਰ[੩੩] ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੭੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਆ ਅਪਨਾ ਸੇਵਕੋ ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕ ਛਾਰੁ[੩੪] ॥ ੧ ॥ ਤੁਝਹਿ ਨ ਜੋਹੈ[੩੫] ਕੋ ਮੀਤ ਜਨ ਤੂੰ ਗੁਰ ਕਾ ਦਾਸ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਤੂ ਰਾਖਿਆ ਦੇ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਅਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ਏਕੁ ਹੈ ਬੀਆ[੩੬] ਨਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀਆ ਮੈ ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੭੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੩੭]ਮੀਤ ਹਮਾਰੇ ਸਾਜਨਾ ਰਾਖੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਨਿੰਦਕ ਮਿਰਤਕ[੩੮] ਹੋਇ ਗਏ ਤੁਮ੍ ਹੋਹੁ ਨਿਚਿੰਦ[੩੯] ॥

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੨ ਵੇਖਦੇ, ਭਾਵ ਅਸਰ ਕਰਦੇ।
੩ [ਸੰ. ਚਾਖਸ਼ੁਸ਼= ਅੱਖ ਦੀ] ਨਜ਼ਰ, ਬਦ-ਨਜ਼ਰ। 'ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਛੁ ਚਾਖੁ ਨ ਜੋਹੈ' (ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੫੦)।
੪ ਮਸਤੀ ਹੰਕਾਰ ਦੀ।
੫ [ਅਨ (ਨ) ਰਾਗ (ਮੋਹ)] ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਕਰ ਕੇ। ਭਾਵ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵੱਲੋਂ ਐਸੀ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੬ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ।
੭ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ।
੮ ਗੋਪਾਲ ਰਾਜਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੯ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ।
੧੦ [ਕਿੰਕਰ= ਦਾਸ, ਸੇਵਕ] ਜਮ-ਦੂਤ।
੧੧ ਬਲ, ਆਸਰਾ।
੧੨ ਦੁੱਖ ਦਾ ਥਾਂ (ਡੇਰਾ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੧੩ ਟਿਕਾਉ, ਆਰਾਮ.।
੧੪ ਭਟਕਣਾ। ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਦੌੜੀਦਾ।
੧੫ ਬਲਿਹਾਰ।
੧੬ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ।
੧੭ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ।
੧੮ ਮੰਤਵ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ।
੧੯ [ਵਾਂਛਿਤ] ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ, ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ।
੨੦ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਕਰੋ (ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਦਾ)।
੨੧ ਦੂਸ਼ਣ, ਬੁਰਾਈਆਂ।
੨੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ।
੨੩ ਜਦ ਤੋੜੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਹੈ।
੨੪ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੰਬੰਧੀ।
੨੫ ਸਭ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ।
੨੬ ਜਸ, ਸਿਫ਼ਤ।
੨੭ ਸਭ ਸਿੱਧੀਆਂ (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †) ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਭ ਲੋਕ ਭਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ; ਮੂੰਹ ਤੋਂ 'ਸਾਧ' 'ਸਾਧ' ਕਰ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ: ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੯ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਰਸ।
੩੦ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਦਿਆਲ ਹੋ ਪਏ, ਜਦ ਅਸਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਪਛਾਣਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੨੨, ਫੁਟ ਨੋਟ *; ਅਤੇ ੭੧੪, ਨੋਟ ੨੪।
੩੧ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡੂੰਘਾ।
੩੨ ਅਨੰਦ ਰੂਪ।
੩੩ ਧੀਰਜ ਦੇਣਾ। ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦੇਖ ਕੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਆਨੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਸੁਆਹ।
੩੫ ਵੇਖਦਾ (ਤੰਗ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ)।
੩੬ ਦੂਸਰਾ।
੩੭ ਸਾਡੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਹਰੀ ਨੇ ਬਚਾਅ ਲਏ।
੩੮ ਮੁਰਦੇ।
੩੯ ਬੇ-ਫਿਕਰ।

* ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਿਵਾਈ ਸੀ ਤੇ ਬਾਲਕ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਜੋਂ ਇਹ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਦੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਗਏ। ਦੇਖੋ 'ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੋ ਤਿਲ ਕਾ ਮੂਲਿ॥' (ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੧੩੭)।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧]ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ ਭੇਟੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਗਤ ਮਹਿ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥ ੧ ॥ ਊਚ ਅਪਾਰ ਅਗਨਤ ਹਰਿ ਸਭਿ ਜੀਅ ਜਿਸੁ ਹਾਥਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ [੨]ਜਤ ਕਤ ਮੇਰੈ ਸਾਥਿ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ੭੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਿਆ ਹੋਏ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਮਾਰਗੁ[੩] ਸੰਤਿ ਬਤਾਇਆ ਤੂਟੇ ਜਮ ਜਾਲ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸੰਸਾ ਮਿਟਿਆ ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ॥ [੪]ਸਹਜ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਰਸ ਪੂਰਨ ਸਭਿ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ[੫] ਭਏ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੭੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਸਫਲ ਥਾਨੁ ਪੂਰਨ ਭਏ ਕਾਮ ॥ ਭਉ ਨਾਠਾ ਭ੍ਰਮੁ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਰਵਿਆ[੬] ਨਿਤ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਤ [੪]ਸੁਖ ਸਹਜ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਸਾਈ ਘੜੀ ਸੁਲਖਣੀ[੭] ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਫਿਰਤੇ ਪਹਨਾਮ[੮] ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ ਘਟ ਘਟ ਸਭ ਜਾਨ[੯] ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥ ੭੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਉਪਜਿਆ ਸੁਖੁ ਸਾਂਤਿ ॥ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਹਰਿ ਕੀਨ੍ਹੀ ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਿ ਗੋਵਿੰਦਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਰਾਖਿਆ ਮੇਰਾ ਭਾਈ[੧੦] ॥ ਹਮ ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜੋ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਰਥੀ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋਰੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਗੁਣਤਾਸਿ[੧੧] ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ੭੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਜਿਨ ਬਿਸਰਿਆ ਜੀਵਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਨਿ ਸੇਵਿਆ ਅਨਦਿਨੁ[੧੨] ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜੁ[੧੩] ਆਨਦੁ ਘਨਾ[੧੪] ਪੂਰਨ ਭਈ ਆਸ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸਿਮਰਤ ਗੁਣਤਾਸ[੧੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜਨ ਤੁਮ੍ਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੫] ॥ [੧੬]ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥ ੭੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਾਤੀ ਵਾਉ ਨ ਲਗਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਣਾਈ ॥ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮ ਕਾਰ[੧੭] ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਆ ਜਿਨਿ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ[੧੮] ਦੀਆ ਏਕਾ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਤਿਨਿ ਰਖਨਹਾਰਿ ਸਭ ਬਿਆਧਿ[੧੯] ਮਿਟਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਭਈ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧੫ ॥ ੭੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਪਣੇ ਬਾਲਕ[੨੦] ਆਪਿ ਰਖਿਅਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰਦੇਵ ॥

੧ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।
੨ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ।
੩ ਰਸਤਾ।
੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੫ ਠੰਢੇ।
੬ ਜਪਿਆ।
੭ ਭਲੀ।
੮ [ਫ਼ਾ. ਪਿਨਹਾਂ] ਲੁਕੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ।
੯ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੧੦ ਪਿਆਰਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੧੯, ਨੋਟ ੧੮।
੧੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੧੩ ਅਡੋਲਤਾ।
੧੪ ਬਹੁਤਾ।
੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਜੋ ਵਿੱਥਾਂ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੧੭ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ (ਲਕੀਰ) ਜੋ ਸੀਤਾ ਦੇ ਬਚਾਉ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਾ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਲਛਮਣ ਜੀ ਤੋਂ ਕਢਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਕੀਰੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਸੀਤਾ ਰਾਵਣ ਦੇ ਛਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਰਾਮ-ਕਾਰ ਹੈ।
੧੮ ਦਵਾਈ।
੧੯ ਰੋਗ।
੨੦ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ।

* ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੇ ਗਏ।

ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ [1]ਸਹਜ ਆਨਦ ਭਏ ਪੂਰਨ ਭਈ ਸੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਰੋਗ ਮਿਟਾਇ ਜੀਵਾਲਿਅਨੁ[2] ਜਾ ਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਦੋਖ ਹਮਾਰੇ ਬਖਸਿਅਨੁ ਅਪਣੀ [3]ਕਲ ਧਾਰੀ ॥ [4]ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਦਿਤਿਅਨੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥ ੮੦ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੬ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮੇਰੇ ਮੋਹਨ[5] ਸ੍ਰਵਨੀ ਇਹ ਨ ਸੁਨਾਏ ॥ [6]ਸਾਕਤ ਗੀਤ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਗਾਵਤ ਬੋਲਤ ਬੋਲ ਅਜਾਏ[7] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [8]ਸੇਵਤ ਸੇਵਿ ਸੇਵਿ ਸਾਧ ਸੇਵਉ ਸਦਾ ਕਰਉ ਕਿਰਤਾਏ[9] ॥ [10]ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਪਾਵਉ ਪੁਰਖ ਦਾਤੇ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਸਨਾ [11]ਅਗਹ ਅਗਹ ਗੁਨ ਰਾਤੀ ਨੈਨ ਦਰਸ ਰੰਗੁ[12] ਲਾਏ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ [13]ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਮੋਹਿ ਚਰਣ ਰਿਦੈ ਵਸਾਏ ॥ ੨ ॥ ਸਭਹੂ ਤਲੈ ਤਲੈ ਸਭ ਊਪਰਿ [14]ਏਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ ॥ ਅਭਿਮਾਨੁ ਖੋਇ ਖੋਇ ਖੋਇ ਖੋਈ ਹਉ ਮੋ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ[15] ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ੩ ॥ ਅਤੁਲੁ ਅਤੁਲੁ ਅਤੁਲੁ ਨਹ ਤੁਲੀਐ [16]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਕਿਰਪਾਏ ॥ ਜੋ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੮੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤੂ ਮੇਰੇ [17]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੈ ॥ ਨਮਸਕਾਰ [18]ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨਾ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਜਾਉ ਬਾਰੈ[19] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੁਝਹਿ ਚਿਤਾਰੈ[20] ॥ ਸੂਖ ਦੂਖ ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ[21] ਤੁਝ ਹੀ ਆਗੈ ਸਾਰੈ[22] ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਮੇਰੀ ਓਟ ਬਲ ਬੁਧਿ ਧਨੁ ਤੁਮ ਹੀ ਤੁਮਹਿ ਮੇਰੈ ਪਰਵਾਰੈ ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸੋਈ [23]ਭਲ ਹਮਰੈ [24]ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖ ਚਰਨਾਰੈ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੮੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [25]ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਤਉ ਸਗਲ ਉਧਾਰਨ ॥ [26]ਮੋਹ ਮਗਨ ਪਤਿਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਾਨੀ ਐਸੇ ਮਨਹਿ ਬਿਸਾਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [27]ਸੰਚਿ ਬਿਖਿਆ ਲੇ [28]ਗ੍ਰਾਹਜੁ ਕੀਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨ ਤੇ ਡਾਰਨ[29] ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਰਤੁ[30] ਨਿੰਦਾ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਬਿਦਾਰਨ[31] ॥ ੧ ॥ ਇਨ ਤੇ ਕਾਢਿ ਲੇਹੁ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਹਾਰਿ ਪਰੇ ਤੁਮ੍ ਸਾਰਨ[32] ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀ ਪ੍ਰਭ ਪਹਿ[33] ਸਾਧਸੰਗਿ ਰੰਕ[34] ਤਾਰਨ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੮੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ[35] ਸੁਨੀਅਤ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਤ ॥ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨੁ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ[36] ਧੁਨਿ [37]ਪੂਰਿ ਰਹੀ ਦਿਨਸੁ ਅਰੁ ਰਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੇ ਨਾਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ਆਠ ਪਹਰ

੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੂ।
੩ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤਾਅ ਕੇ।
੪ ਮਨ ਦੇ ਚਾਹੇ ਹੋਏ, ਮਨ-ਮੰਗੇ।
੫ ਪਿਆਰੇ!
੬ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਜੋ ਗੀਤ ਤੇ ਰਾਗ ਗਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ (ਓਹ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀਂ ਨਾ ਪਵਣ)।
੭ ਅਜਾਈਂ, ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੮ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਿਆਂ ਸੇਂਵਦਿਆਂ ਸੇਵ ਸੇਵ ਕੇ ਫਿਰ ਸੇਵਾਂ, ਭਾਵ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਾਂ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲਫ਼ਜ਼ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਏ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ; ਜਿਵੇਂ 'ਸੇਵਤ ਸੇਵਤ ਸਦਾ ਸੇਵਿ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਕਾਲੁ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੨੧੪)।
੯ ਕਿਰਤ, ਕੰਮ। ਸਦਾ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰਾਂ।
੧੦ ਅਭੈ-ਪਦ ਦਾਨ, ਨਿਡਰਤਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਦਾਤ।
੧੧ ਅਗਾਧ, ਅਥਾਹ। ਜੀਭ ਅਥਾਹ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਹਰੀ-ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਰੱਖਣ।
੧੨ ਪਿਆਰ।
੧੩ ਹੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਭੰਨਣ (ਦੂਰ ਕਰਨ) ਵਾਲੇ।
੧੪ ਐਸੀ ਨਜ਼ਰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ। ਮੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਜੇਹੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵਦਿਆਂ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਓਹ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਜੀਵਦਿਆ ਪੈਰਾ ਤਲੈ ਮੁਇਆ ਉਪਰਿ ਹੋਇ॥' (ਫਰੀਦ)।
੧੫ ਉਪਦੇਸ਼।
੧੬ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੭ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਡੰਡੇ ਵਤ ਲੰਮਾਂ ਪੈ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
੧੯ ਵਾਰਨੇ, ਬਲਿਹਾਰ।
੨੦ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਹਾਲਤ (ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ)।
੨੨ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੦੯, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਅਤੇ ੭੪੯, ਨੋਟ ੧੨।
੨੩ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ।
੨੪ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਪ ਦੇ ਚਰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਸਭ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੨੬ ਮੋਹ ਦੀ ਮਸਤੀ ਕਰ ਕੇ ਪਤਿਤ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ (ਮਾਇਆ)।
੨੮ [ਗ੍ਰਾਹਜ] ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ।
੨੯ ਸੁਟ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
੩੦ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ।
੩੧ [ਵਿਦਾਰਣ, ਪਾੜਨਾ] ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩੨ ਸ਼ਰਨੀਂ।
੩੩ ਪਾਸ।
੩੪ ਕੰਗਾਲਾਂ ਨੂੰ, ਗਿਆਨ-ਹੀਨਾਂ ਨੂੰ।
੩੫ ਕੋਲੋਂ।
੩੬ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ।
੩੭ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਿਓਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

* ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਨਿਮਰ-ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਰਹੀਏ।

† ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹੀ ਸਾਡਾ ਬਲ ਆਸਰਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਚਿੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ।

§ ਇਹ ਭੀ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤ-ਸੰਗਤਿ ਇਕ ਐਸੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰ ਵਕਤ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਸੰਤ-ਸੰਗਤ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।

ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਤ॥ ੧॥ [1]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਜਨੁ ਖਾਤ॥ ਚਰਨ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਤ॥ ੨॥ ੪॥ ੮੪॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫*॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੇ ਜਨ ਆਪ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਨੋ [2]ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਸਭ ਸੋਗ ਸੰਤਾਪ[3]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਵਹੁ ਸਭਿ ਹਰਿ ਜਨ [4]ਰਾਗ ਰਤਨ ਰਸਨਾ ਆਲਾਪ[5]॥ ਕੋਟਿ[6] ਜਨਮ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ[7] ਨਿਵਰੀ[8] ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ[9] ਆਤਮ ਧ੍ਰਾਪ[10]॥ ੧॥ ਚਰਣ ਗਹੇ[11] ਸਰਣਿ ਸੁਖਦਾਤੇ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਜਾਪ॥ ਸਾਗਰ[12] ਤਰੇ ਭਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [13]ਠਾਕੁਰ ਪਰਤਾਪ॥ ੨॥ ੫॥ ੮੫॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫†॥ ਤਾਪੁ ਲਾਹਿਆ ਗੁਰ ਸਿਰਜਣਹਾਰਿ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਅਪਨੇ ਕਉ ਬਲਿ[14] ਜਾਈ ਜਿਨਿ ਪੈਜ ਰਖੀ ਸਾਰੈ ਸੰਸਾਰਿ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [15]ਕਰੁ ਮਸਤਕਿ ਧਾਰਿ ਬਾਲਿਕੁ ਰਖਿ ਲੀਨੋ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਦੀਨੋ॥ ੧॥ ਦਾਸ ਕੀ ਲਾਜ ਰਖੈ ਮਿਹਰਵਾਨੁ॥ [16]ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਦਰਗਹ ਪਰਵਾਨੁ॥ ੨॥ ੬॥ ੮੬॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ‡ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੭ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

§[17]ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਉਜਾਰੋ ਦੀਪਾ॥ [18]ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਨੂਪਾ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [19]ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਜਉ ਪੇਖਿਓ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਵਡਿਆਈ॥ ਮਗਨ ਭਏ ਊਹਾ ਸੰਗਿ ਮਾਤੇ [20]ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਲਪਟਾਈ॥ ੧॥ ਆਲ[21] ਜਾਲ ਨਹੀ ਕਛੂ ਜੰਜਾਰਾ[22] ਅਹੰਬੁਧਿ ਨਹੀ ਭੋਰਾ[23]॥ ਊਚਨ ਊਚਾ ਬੀਚੁ[24] ਨ ਖੀਚਾ[25] ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਮੋਰਾ॥ ੨॥ ਏਕੰਕਾਰੁ[26] ਏਕੁ ਪਾਸਾਰਾ ਏਕੈ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ॥ ਏਕੁ ਬਿਸਥੀਰਨੁ[27] ਏਕੁ ਸੰਪੂਰਨੁ ਏਕੈ [28]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ॥ ੩॥ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚਾ ਸੂਚੋ ਸੂਚਾ ਸੂਚੋ ਸੂਚਾ॥ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਊਚੋ ਊਚਾ॥ ੪॥ ੧॥ ੮੭॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਤ ਹੇ॥ ਜਾ ਸਿਉ [29]ਰਾਚਿ ਮਾਚਿ ਤੁਮ੍ ਲਾਗੇ ਓਹ ਮੋਹਨੀ[30] [31]ਮੋਹਾਵਤ ਹੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਨਿਕ[32] ਕਾਮਿਨੀ[33] ਸੇਜ ਸੋਹਨੀ ਛੋਡਿ ਖਿਨੈ ਮਹਿ ਜਾਵਤ ਹੇ॥ [34]ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਬਿਖੈ[35] ਠਗਉਰੀ[36] ਖਾਵਤ ਹੇ॥ ੧॥ [37]ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਓ [38]ਪਾਵਕੁ ਤਲੈ ਜਰਾਵਤ ਹੇ॥ ਐਸੇ [39]ਗੜ ਮਹਿ ਐਠਿ[40] ਹਠੀਲੋ[41] [42]ਫੂਲਿ ਫੂਲਿ ਕਿਆ ਪਾਵਤ ਹੇ॥ ੨॥ [43]ਪੰਚ ਦੂਤ [44]ਮੂਡ

੧ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਰੱਜ ਗਏ।
੨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।
੩ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।
੪ ਕੀਮਤੀ ਰਾਗ।
੫ ਉਚਾਰ ਕੇ।
੬ ਕ੍ਰੋੜਾਂ।
੭ ਤ੍ਰੇਹ।
੮ ਦੂਰ ਹੋਈ।
੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਰਾਮ ਨਾਮ)।
੧੦ ਰੱਜਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਪਕੜੇ।
੧੨ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ।
੧੩ ਇਹ ਮਾਲਕ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ।
੧੪ ਬਲਿਹਾਰ।
੧੫ ਹੱਥ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਧਰ ਕੇ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਕੇ।
੧੬ ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਦਵਾਰਾ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੮ ਉਸ ਸਰੀਰ-ਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਅਨੂਪ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹੀ, ਭਾਵ ਜਦ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੀ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨, ਫੁਟ ਨੋਟ ¶ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੬੫੭, ਨੋਟ ੩।
੧੯ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇਖਿਆ।
੨੦ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ, ਭਾਵ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋਏ।
੨੧ ਘਰ। ਘਰ ਦੇ ਧੰਧੇ ਅਤੇ ਜੰਜਾਲ ਹੁਣ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
੨੨ ਜੰਜਾਲ। ੨੩ ਰਤਾ।
੨੪ ਵਿੱਥ।
੨੫ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਦਾ, ਵਖੇਵਾਂ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਊਚ ਨੀਚ ਲਫ਼ਜ਼ ਉਥੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਵਖੇਵਾਂ ਹੋਵੇ। ਅਭੇਦਤਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਤਾਂ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਊਚ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਚਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।
੨੬ ਅਦ੍ਵੈਤ ਹਰੀ।
੨੭ ਫੈਲਾਉ। ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਸੁਆਸਾਂ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ।
੨੯ ਰਚੇ ਮਿਚੇ, ਇੱਕ ਹੋਏ ਹੋਏ।
੩੦ ਮਾਇਆ।
੩੧ ਠਗਦੀ ਹੈ।
੩੨ ਸੋਨਾ, ਧਨ।
੩੩ ਇਸਤਰੀ।
੩੪ ਫਸਿਆ ਰਿਹਾ ਭੋਗ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ।
੩੫ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ।
੩੬ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠੱਗ ਲੋਕ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਮਾਇਆ ਠੱਗਣੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਠਗਉਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।
੩੭ ਤੀਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ।
੩੮ ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਅੱਗ ਬਾਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। 'ਛਾਪਰੁ ਬਾਂਧਿ ਸਵਾਰੈ ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਦੁਆਰੈ ਪਾਵਕੁ ਜਾਰੈ' (ਸਾਰੰਗ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੦੫)।
੩੯ ਸਰੀਰ-ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ।
੪੦ ਆਕੜ ਵਿੱਚ।
੪੧ ਹਠ ਤੇ ਜ਼ਿੱਦਾਂ ਵਾਲਾ। ੪੨ ਫੁੱਲ-ਫੁੱਲ ਕੇ।
੪੩ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀ। ੪੪ ਸਿਰ 'ਤੇ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਅਰਦਾਸ ਕਬੂਲ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਜੋ ਮੰਗਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸਨ, ਓਹ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

† ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਕ ਖਾਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹਨ ਕਿ ਬਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

‡ ਇਨ੍ਹਾਂ ੩੦ ਚੌਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ-ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਚਾਨਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

¶ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰਿ ਠਾਢੇ[1] ਕੇਸ ਗਹੇ ਫੇਰਾਵਤ[2] ਹੇ ॥ [3]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਆਵਹਿ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ ਸੋਇ ਰਹਿਓ ਮਦ ਮਾਵਤ[4] ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਜਾਲੁ ਪਸਾਰਿ ਚੋਗ ਬਿਸਥਾਰੀ[5] ਪੰਖੀ ਜਿਉ ਫਾਹਾਵਤ ਹੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੰਧਨ ਕਾਟਨ ਕਉ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਵਤ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੮੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ਅਮੋਲੀ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਪਿਆਰੋ [6]ਮਨਹਿ ਅਧਾਰੋ ਚੀਤਿ ਚਿਤਵਉ [7]ਜੈਸੇ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਹਜਿ[8] ਸਮਾਇਓ ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਇਓ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਚੋਲੀ ॥ [9]ਪ੍ਰਿਅ ਮੁਖਿ ਲਾਗੋ ਜਉ ਵਡਭਾਗੋ ਸੁਹਾਗੁ ਹਮਾਰੋ ਕਤਹੁ[10] ਨ ਡੋਲੀ[11] ॥ ੧ ॥ ਰੂਪ ਨ ਧੂਪ[12] ਨ ਗੰਧ[13] ਨ ਦੀਪਾ[14] [15]ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਅੰਗ ਅੰਗ ਸੰਗਿ ਮਉਲੀ[16] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਿਅ ਰਵੀ[17] ਸੁਹਾਗਨਿ ਅਤਿ ਨੀਕੀ[18] ਮੇਰੀ ਬਨੀ ਖਟੋਲੀ[19] ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੮੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [20]ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਮਈ ॥ ਜਬ ਤੇ ਭੇਟੇ[21] ਸਾਧ ਦਇਆਰਾ[22] ਤਬ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ[23] ਦੂਰਿ ਭਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੰਪੂਰਨ ਸੀਤਲ[24] ਸਾਂਤਿ ਦਇਆਲ ਦਈ[25] ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ਤਨ ਤੇ ਹੋਏ ਸਗਲ ਖਈ[26] ॥ ੧ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੁਚਿ ਸੰਤਨ ਤੇ ਇਹੁ ਮੰਤੁ[27] ਲਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਮਨਹੁ ਪਛਾਨਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਸਗਲੀ ਸੋਝ ਪਈ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੯੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਿਆ ਹਮ ਜੀਅ ਜੰਤ ਬੇਚਾਰੇ [28]ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਹ [29]ਏਕ ਰੋਮਾਈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ[30] ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ ਬੇਅੰਤ ਠਾਕੁਰ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਕਿਛੁ [31]ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਹ ਮਹਾ [32]ਭਇਆਨ ਦੂਖ ਜਮ ਸੁਨੀਐ ਤਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੂਹੈ ਸਹਾਈ ॥ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਹਰਿ ਚਰਨ ਗਹੇ[33] ਪ੍ਰਭ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੯੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਅਗਮ[34] ਰੂਪ ਅਬਿਨਾਸੀ ਕਰਤਾ [35]ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਇਕ ਨਿਮਖ[36] ਜਪਾਈਐ ॥ [37]ਅਚਰਜੁ ਸੁਨਿਓ ਪਰਾਪਤਿ ਭੇਟੁਲੇ ਸੰਤ ਚਰਨ ਚਰਨ ਮਨੁ ਲਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧੀਐ[38] ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ[39] ਪਾਈਐ ॥ ਕਹੁ ਸੁਰਜਨ[40] ਕਿਤੁ ਜੁਗਤੀ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਮਾਨੁਖੁ ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਸੇਵਾ ਓਹੁ ਤਿਸ ਕੀ [41]ਲਈ ਲਈ ਫੁਨਿ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਸਰਣਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਮੋਹਿ ਟੇਕ ਤੇਰੋ ਇਕ ਨਾਈਐ[42] ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੯੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸੰਤ ਟਹਲ ਕਰੀ ॥ ਧੰਧੁ ਬੰਧੁ[43] ਅਰੁ ਸਗਲ ਜੰਜਾਰੋ[44] ਅਵਰ ਕਾਜ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [45]ਸੂਖ ਸਹਜ

੧ ਖੜੋਤੇ।
੨ ਭਵਾਂਦੇ। ਕੇਸ ਫੜ ਕੇ ਭਵਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੩ ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ।
੪ ਮਸਤ। ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ, ਮਤਵਾਲਾ ਹਉਮੈ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ।
੫ ਖਿਲਾਰੀ।
੬ ਮਨ ਲਈ ਆਸਰਾ।
੭ ਜਿਵੇਂ ਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਆਲਦਾ ਹੈ ਪਾਨ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ।
੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲੱਗੀ ਹਾਂ, ਭਾਗ ਜੋ ਚੰਗੇ ਹੋਏ।
੧੦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ।
੧੧ ਡੋਲਦਾ, ਟੁੱਟਦਾ।
੧੨ ਸੁਗੰਧਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਧੂਆਂ।
੧੩ ਖੁਸ਼ਬੋ।
੧੪ ਦੀਵਾ। ਹੁਣ ਪੂਜਾ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪ ਧੂਪ ਆਦਿਕ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹਾਂ।
੧੫ ਤਾਣਾ-ਪੇਟਾ, ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ।
੧੬ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ।
੧੭ ਭੋਗੀ ਹੈ (ਪਿਆਰੇ ਨੇ)।
੧੮ ਚੰਗੀ, ਸੁੰਦਰ।
੧੯ ਸੇਜ।
੨੦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਆਖਦਿਆਂ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।
੨੧ ਮਿਲੇ।
੨੨ ਦਿਆਲੂ।
੨੩ ਖੋਟੀ ਮੱਤ।
੨੪ ਠੰਢਾ।
੨੫ [ਦਯੁ, ਦੈਵ] ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੬ ਨਾਸ।
੨੭ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਲਾਹ।
੨੮ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
੨੯ ਇਕ ਰੋਮ ਵੀ।
੩੦ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੩੧ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
੩੨ ਭਿਆਨਕ, ਡਰਾਉਣੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ। ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਦੂਤ ਜਮ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਪਕੜੇ।
੩੪ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੩੫ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੩੬ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੩੭ ਜੋ ਅਸਚਰਜ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਭੇਟਣ ਤੇ; ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੩੮ ਸਾਧਨ ਨਾਲ।
੩੯ ਰਹਿਣੀ ਨਾਲ।
੪੦ ਹੇ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼!
੪੧ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਲਈ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ, (ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਿਵੇਂ ਬਿਰਥੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?)।
੪੨ ਨਾਮ ਦੀ।
੪੩ ਬੰਧਨ।
੪੪ ਜੰਜਾਲ।
੪੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
† ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
‡ ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
§ ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਵਣ ਨਾਲ ਉਹ ਅਚਰਜ ਹਸਤੀ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
¶ ਗੁਰੂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਰੀ ਹਰ-ਇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਰੁ ਘਨੋ[੧] ਅਨੰਦਾ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਓ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥ ਐਸੋ ਹਰਿ ਰਸੁ [੨]ਬਰਨਿ
ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਰੀ [੩]ਉਲਟਿ ਧਰੀ ॥ ੧ ॥ [੪]ਪੇਖਿਓ ਮੋਹਨੁ ਸਭ ਕੈ
ਸੰਗੇ [੫]ਊਨ ਨ ਕਾਹੂ ਸਗਲ ਭਰੀ ॥ [੬]ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ [੭]ਪੂਰੀ ਪਰੀ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੯੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥
[੮]ਮਨ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹਉ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ॥ ਜਾਨ[੯] ਪ੍ਰਬੀਨ[੧੦] ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ
ਮੇਰੇ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਕਿਆ ਕਹਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਬੋਲੇ[੧੧] ਕਉ ਤੁਹੀ
ਪਛਾਨਹਿ ਜੋ [੧੨]ਜੀਅਨ ਮਹਿ ਹੋਤਾ ॥ ਰੇ ਮਨ [੧੩]ਕਾਇ ਕਹਾ ਲਉ ਡਹਕਹਿ[੧੪]
ਜਉ ਪੇਖਤ ਹੀ ਸੰਗਿ ਸੁਨਤਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸੋ ਜਾਨਿ[੧੫] ਭਏ ਮਨਿ ਆਨਦ
ਆਨ[੧੬] ਨ ਬੀਓ[੧੭] ਕਰਤਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭਏ ਦਇਆਰਾ[੧੮] ਹਰਿ
ਰੰਗੁ ਨ ਕਬਹੂ ਲਹਤਾ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੯੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਨਿੰਦਕੁ
ਐਸੇ ਹੀ [੧੯]ਝਰਿ ਪਰੀਐ ॥ ਇਹ ਨੀਸਾਨੀ ਸੁਨਹੁ ਤੁਮ ਭਾਈ ਜਿਉ ਕਾਲਰ[੨੦]
ਭੀਤਿ[੨੧] ਗਿਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰੁ[੨੨] ਤਉ ਨਿੰਦਕੁ ਉਮਾਹੈ[੨੩]
[੨੪]ਭਲੋ ਦੇਖਿ ਦੁਖ ਭਰੀਐ ॥ ਆਠ ਪਹਰ [੨੫]ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ ਬੁਰਾ
ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਦਕੁ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਆ ਕਾਲੁ ਨੇਰੈ
ਆਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਸਿਉ [੨੬]ਬਾਦੁ ਉਠਰੀਐ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਰਾਖਾ ਆਪਿ
ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਆਮੀ ਕਿਆ ਮਾਨਸ ਬਪੁਰੇ[੨੭] ਕਰੀਐ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੯੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਐਸੇ ਕਾਹੇ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ॥ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਮੂਕਰਿ ਪਾਵਹਿ
ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਸੰਗਿ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੮]ਕਾਚ ਬਿਹਾਝਨ ਕੰਚਨ
ਛਾਡਨ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਹੇਤੁ ਸਾਜਨ ਤਿਆਗਿ ਖਰੇ[੨੯] ॥ ਹੋਵਨੁ[੩੦] ਕਉਰਾ
ਅਨਹੋਵਨੁ[੩੧] ਮੀਠਾ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਲਪਟਾਇ ਜਰੇ[੩੨] ॥ ੧ ॥ ਅੰਧ ਕੂਪ
ਮਹਿ ਪਰਿਓ ਪਰਾਨੀ ਭਰਮ ਗੁਬਾਰ[੩੩] ਮੋਹ ਬੰਧਿ ਪਰੇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ
ਹੋਤ ਦਇਆਰਾ [੩੪]ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਕਾਢੈ ਬਾਹ ਫਰੇ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ੯੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ
ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਮਨ ਤਨ ਰਸਨਾ[੩੫] ਹਰਿ ਚੀਨ੍ਹਾ[੩੬] ॥ ਭਏ ਅਨੰਦਾ ਮਿਟੇ
ਅੰਦੇਸੇ[੩੭] ਸਰਬ ਸੂਖ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨ੍ਹਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਆਨਪ[੩੮]
ਤੇ ਸਭ ਭਈ ਸਿਆਨਪ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ [੩੯]ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ॥ ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ
ਕਉ ਕਾਹੂ ਨ ਕਰਤੇ ਕਛੁ ਖੀਨਾ[੪੦] ॥ ੧ ॥ [੪੧]ਬਲਿ ਜਾਵਉ ਦਰਸਨ ਸਾਧੂ
ਕੈ [੪੨]ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲੀਨਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਠਾਕੁਰ ਭਾਰੋਸੈ ਕਹੂ ਨ
ਮਾਨਿਓ ਮਨਿ ਛੀਨਾ[੪੩] ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ੯੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਗੁਰਿ
ਪੂਰੈ [੪੪]ਮੇਰੀ ਰਾਖਿ ਲਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਦੀਨੋ ਜਨਮ ਜਨਮ
ਕੀ ਮੈਲੁ ਗਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਵਰੇ[੪੫] ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਬੈਰਾਈ [੪੬]ਗੁਰ ਪੂਰੇ

੧ ਬਹੁਤਾ।
੨ ਮੈਂ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੩ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਬਿਰਤੀ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।
੫ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਭਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ।
੬ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੭ ਪੂਰੀ ਪੈ ਗਈ, ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੮ ਹੇ ਮਨ! ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ? ਮੈਂ ਕਹਿ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੯ ਜਾਣਨਹਾਰ।
੧੦ ਸਿਆਣਾ।
੧੧ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸਣ ਦੇ।
੧੨ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਕਿਸ ਲਈ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਠੱਗੀ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਜਦ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਠੱਗਦਾ ਹੈਂ।
੧੫ ਸਮਝ ਕੇ।
੧੬ ਹੋਰ।
੧੭ ਦੂਸਰਾ।
੧੮ ਦਿਆਲੂ।
੧੯ ਝੜ ਪੈਂਦਾ, ਮਗਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਕਲਰ ਦੀ।
੨੧ ਕੰਧ।
੨੨ ਨੁਕਸ।
੨੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਦੇ ਦੁੱਖ (ਈਰਖਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਬੁਰਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਉਹ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਸੋਚਦਿਆਂ-ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਵਿਚਾਰੇ। ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?
੨੮ ਕੱਚ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣਾ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ।
੨੯ ਚੰਗੇ। ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੱਜਣ ਤਿਆਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੈਰੀ (ਮਾਇਆ) ਨਾਲ ਹੇਤ (ਪਿਆਰ) ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਜੋ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੧ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ=ਮਾਇਆ।
੩੨ ਸੜਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ-ਜ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟ ਕੇ ਸੜਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ।
੩੪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ 'ਤੇ।
੩੫ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੩੬ ਵਿਚਾਰਿਆ।
੩੭ ਫ਼ਿਕਰ।
੩੮ ਬੇ-ਸਮਝੀ।
੩੯ [ਫ਼ਾ. ਦਾਨਾ ਓ ਬੀਨਾ] ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੪੦ ਤੋਟਾ। ਕੋਈ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੪੧ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ।
੪੨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੪੩ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ।
੪੪ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰੱਖ ਲਈ।
੪੫ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।
੪੬ ਵੈਰੀ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।

* ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਵੈਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ।

‡ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ, ਜੋ ਮੂਰਖਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

¶ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਉਚੇ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾਹੈ।

ਕਾ ਜਪਿਆ ਜਾਪੁ ॥ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਈ ਬੇਚਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕਾ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥
੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਚਰਨ ਕਮਲ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥
ਤਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਜਾ ਤੇ ਊਪਰਿ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥
੯੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ॥ ਜਰਾ[੧]
ਮਰਾ[੨] ਕਛੁ ਦੂਖੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਆਪੁ[੩] ਤਿਆਗਿ ਪਰੀਐ ਨਿਤ ਸਰਨੀ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨੁ[੪] ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਕਟੀਐ ਫਾਸੀ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਕਾ ਨੀਸਾਨੁ[੫] ॥ ੧ ॥ ਜੋ
ਤੁਮ੍ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਉ ਮਨ ਤੇ ਛੂਟੈ ਸਗਲ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਜਾ ਕਾ ਕੀਆ ਸਗਲ ਜਹਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ੯੯ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਹੀ[੬] ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ
ਗਾਵਤ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਿਤ ਤਿਸੁ ਰਸਨਾ[੭] ਕਾ ਮੋਲੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਕੁਲ ਸਮੂਹ ਉਧਰੇ[੮] ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲੁ ਲਾਹੀ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਅਨਦ ਸੇਤੀ [੯]ਬਿਖਿਆ ਬਨੁ
ਗਾਹੀ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਬੋਹਿਥੁ[੧੧] ਪਾਏ [੧੨]ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਪਰਾਹੀ ॥
ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਹਰਿ ਤਾ ਕੇ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ਹੈ ਤਾਹੀ[੧੩] ॥ ੨ ॥
੧੪ ॥ ੧੦੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੧੪]ਧੀਰਉ ਦੇਖਿ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ਰੰਗਾ ॥
ਤੁਹੀ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੫] ਤੂਹੀ ਵਸਹਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਨਿਵਾਜੇ ਠਾਕੁਰ ਨੀਚ ਕੀਟ ਤੇ ਕਰਹਿ ਰਾਜੰਗਾ[੧੬] ॥ ੧ ॥
ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰੈ ਹੀਏ[੧੭] ਮੋਰੇ ਤੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਾ ॥ ੨ ॥
੧੫ ॥ ੧੦੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਅਚੁਤ[੧੮] ਪੂਜਾ ਜੋਗ ਗੋਪਾਲ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ[੧੯] ਰਖਉ ਹਰਿ ਆਗੈ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਹੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੦]ਸਰਨਿ ਸਮ੍ਰਥ ਅਕਥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਧੁ[੨੧] ਬਡੋ
ਦਇਆਲ ॥ ਕੰਠਿ[੨੨] ਲਾਇ ਰਾਖੈ ਅਪਨੇ ਕਉ ਤਿਸ ਨੋ ਲਗੈ ਨ ਤਾਤੀ
ਬਾਲ[੨੩] ॥ ੧ ॥ ਦਾਮੋਦਰ[੨੪] ਦਇਆਲ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬਸੁ[੨੫] ਸੰਤ ਜਨਾ ਧਨ
ਮਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਚਿਕ[੨੬] ਦਰਸੁ ਪ੍ਰਭ ਮਾਗੈ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਮਿਲੈ ਰਵਾਲ[੨੭] ॥
੨ ॥ ੧੬ ॥ ੧੦੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ [੨੮]ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਕੋਟਿ
ਜਤਨ ਭਏ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ਜਮਦੂਤਨ ਕਉ ਤ੍ਰਾਸ
ਅਹੇ[੨੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇਤੇ ਪੁਨਹਚਰਨ[੩੦] ਸੇ ਕੀਨੇ੍ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭ ਕੇ
ਚਰਣ ਗਹੇ[੩੧] ॥ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਭਰਮੁ ਭਉ ਨਾਠਾ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ
ਕਿਲਵਿਖ[੩੨] ਦਹੇ[੩੩] ॥ ੧ ॥ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸੈ[੩੪] ਏਹੁ

੧ ਬੁੱਢੇਪਾ।
੨ ਮੌਤ।
੩ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੁ।
੫ ਪਰਵਾਨਾ। ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਈ।
੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਤਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਹੈ।
੭ ਜੀਭ।
੮ ਤਰੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਝਟਪਟ ਤਰ ਗਈਆਂ।
੯ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜੰਗਲ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ।
੧੦ ਗਾਹਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੇ ਹਾਂ, ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੈ।
੧੧ ਜਹਾਜ਼।
੧੨ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੧੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵੇਖ ਕੇ।
੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਰਾਜੇ।
੧੭ ਦਿਲ ।
੧੮ [ਸੰ. ਅਚ੍ਯੁਤ] ਅਟੱਲ। ਅਟੱਲ ਹਰੀ ਜੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਨ।
੧੯ ਸੌਂਪ ਕੇ।
੨੦ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
੨੧ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ।
੨੨ ਗਲੇ।
੨੩ ਹਵਾ।
੨੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦਵਾਵਲੇ ਦਾਸ (ਰਸੀ) ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੫ [ਸੰ. ਸਰਵਸ੍ਵ] ਸਾਰੀ ਵਿਭੂਤੀ, ਸਭ ਦੌਲਤ।
੨੬ ਮੰਗਤਾ।
੨੭ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੨੮ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸਾਧਨ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੯ ਹੈ। ਜਮ-ਦੂਤਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੩੦ [ਪੁਨਹ-ਆਚਰਣ= ਫੇਰ ਕੀਤੇ ਕੰਮ] ਪਾਪਾਂ ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਜੋ ਕਰਮ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ; ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਮ- ਜਪ, ਹੋਮ ਆਦਿ। ਮਨ ਤਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਣ ਵਸਾਣੇ ਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਾਸਚਿੱਤ ਕਰਮ ਹਨ।
੩੧ ਪਕੜੇ।
੩੨ ਪਾਪ।
੩੩ ਸੜ ਗਏ।
੩੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ, ਹਰੀ ਨੂੰ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਮੋਲਕ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਭ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਸੰਤ ਭਗਤ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਓਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।

‡ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ।

§ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

¶ ਸਾਧ-ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਪ ਤੇ ਆਵਾਗੌਣ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਦਾਰਥੁ ਵਡਭਾਗਿ ਲਹੇ[੧] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜਸੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧੭ ॥ ੧੦੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਖੁ ॥ ਸੁਲਹੀ ਕਾ ਹਾਥੁ ਕਹੀ ਨ ਪਹੁਚੈ ਸੁਲਹੀ ਹੋਇ ਮੂਆ ਨਾਪਾਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨]ਕਾਢਿ ਕੁਠਾਰੁ ਖਸਮਿ ਸਿਰੁ ਕਾਟਿਆ ਖਿਨ ਮਹਿ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ ਖਾਕੁ ॥ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਪਚਿਆ[੩] ਜਿਨਿ ਰਚਿਆ ਤਿਨਿ ਦੀਨਾ ਧਾਕੁ[੪] ॥ ੧ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਮੀਤ ਧਨੁ ਕਿਛੂ ਨ ਰਹਿਓ ਸੁ ਛੋਡਿ ਗਇਆ ਸਭ ਭਾਈ ਸਾਕੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਬਲਿਹਾਰੀ [੫]ਜਿਨਿ ਜਨ ਕਾ ਕੀਨੋ ਪੂਰਨ ਵਾਕੁ ॥ ੨ ॥ ੧੮ ॥ ੧੦੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਸੁਆਮੀ ਕਾਰਜੁ ਰਾਸਿ ਕੀਆ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬]ਆਦਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਿ ਸੁਆਮੀ ਅਪਨਾ ਥਾਟੁ[੭] ਬਨਾਇਓ ਆਪਿ ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਸਿ ਕੀਨੇ੍ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ[੮] ॥ ੨ ॥ ੧੯ ॥ ੧੦੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਤੇ ਰਾਖੇ ਆਪ ॥ [੯]ਸੀਤਲ ਭਏ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਲਾਗੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਜਾਪ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਸਤ[੧੦] ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨੇ ਜਗਤ ਉਧਾਰ ਨਵ ਖੰਡ ਪ੍ਰਤਾਪ ॥ ਦੂਖ ਬਿਨਸੇ [੧੧]ਸੁਖ ਅਨਦ ਪ੍ਰਵੇਸਾ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਮਨ ਤਨ ਸਚੁ ਧ੍ਰਾਪ[੧੨] ॥ ੧ ॥ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ ਸਰਣਿ ਸਮਰਥਾ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੋ ਮਾਈ ਬਾਪੁ ॥ [੧੩]ਭਗਤਿ ਵਛਲ [੧੪]ਭੈ ਭੰਜਨ ਸੁਆਮੀ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਨਾਨਕ ਆਲਾਪ[੧੫] ॥ ੨ ॥ ੨੦ ॥ ੧੦੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜਿਆ ਤਿਸਹਿ ਪਛਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਧਿਆਇਆ [੧੬]ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਹੋਏ ਕਲਿਆਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ[੧੭] ਬਡ ਭਾਗੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੮] ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਨੁ[੧੯] ॥ ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੇ ਕਰਿ ਅਪਨੇ ਬਡ ਸਮਰਥੁ ਨਿਮਾਣਿਆ ਕੋ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅੰਧਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟੇ ਚਾਨਾਣੁ[੨੦] ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ੨੧ ॥ ੧੦੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ [੨੧]ਦੋਵੈ ਥਾਵ ਰਖੇ ਗੁਰ ਸੂਰੇ ॥ [੨੨]ਹਲਤ ਪਲਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸਵਾਰੇ ਕਾਰਜ ਹੋਏ ਸਗਲੇ ਪੂਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਤ [੨੩]ਸੁਖ ਸਹਜੇ ਮਜਨੁ[੨੪] ਹੋਵਤ ਸਾਧੂ ਧੂਰੇ ॥ [੨੫]ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਹੇ ਥਿਤਿ ਪਾਈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੇ ਮਿਟੇ ਬਿਸੂਰੇ[੨੬] ॥ ੧ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਤਰੇ ਛੁਟੇ ਭੈ ਜਮ ਕੇ

੧ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।

੨ ਕੁਹਾੜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੁਲਹੀ ਖਾਨ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੇ ਲਫ਼ਜ਼ੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਲੈਣੇ।)

੩ ਸੜਿਆ।

੪ ਧੱਕਾ। ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਉਸੇ ਹੀ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

੫ ਜਿਸ ਨੇ ਦਾਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ।

੬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਮਾਲਕ ਹੈ।

੭ ਬਣਾਵਟ, ਸਿਲਸਿਲਾ।

੮ ਮੰਤਰ, ਉਪਦੇਸ਼।

੯ ਠੰਢੇ ਹੋਏ।

੧੦ ਹੱਥ (ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ)। ਜਗਤ ਉਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

੧੧ ਸੁਖ-ਸਾਂਦ ਦਾ ਦਖਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੨ ਰੱਜਿਆ। ਸੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨ, ਤਨ ਰੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।

੧੩ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੧੪ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੧੫ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ।

੧੬ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਖੈਰੀਅਤ ਹੋ ਗਈ।

੧੭ ਮਿਲਿਆ।

੧੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੧੯ ਸਿਆਣਾ।

੨੦ ਚਾਨਣ। ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ।

੨੧ ਹਲਤ ਪਲਤ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।

੨੨ ਇਹ ਲੋਕ ਤੇ ਅਗਲਾ ਜਹਾਨ।

੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

੨੪ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।

੨੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸਥਿਤੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਥਿਤਿ= ਟਿਕਾਉ।

੨੬ ਝੋਰੇ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਉਤੇ ਖਾਸ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਸੁਲਹੀ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੧੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

† ਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ।

§ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਈ।

¶ ਗੁਰੂ ਨੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੇ।

[1]ਘਟਿ ਘਟਿ ਏਕੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ [2]ਦੂਖ ਭੰਜਨ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਪੇਖਿ[3] ਹਜੂਰੇ ॥ ੨ ॥ ੨੨ ॥ ੧੦੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਤ ਦੋਖ[4] ਨਸੇ ॥ ਕਬਹੁ ਨ ਹੋਵਹੁ [5]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਅਗੋਚਰ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ [6]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[7] ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ [8]ਸਾਰਿ ਸਮ੍ਾਰੀ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁਝਹਿ ਚਿਤਾਰੀ[9] ॥ ੨ ॥ [10]ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕੀ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ[11] ॥ ੩ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਜਨੁ ਜਾਪੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਈ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੧੦੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਜੋਬਨੁ [12]ਚਲਤ ਗਇਆ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਭਜਨੁ ਨ ਕੀਨੋ ਕਰਤ ਬਿਕਾਰ ਨਿਸਿ ਭੋਰੁ[13] ਭਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੋਜਨ ਨਿਤ ਖਾਤੇ ਮੁਖ ਦੰਤਾ[14] ਘਸਿ ਖੀਨ ਖਇਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮੂਠਉ[15] ਪਾਪ ਕਰਤ ਨਹ ਪਰੀ ਦਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਘੋਰ ਦੁਖ ਸਾਗਰ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀ [16]ਗਲਤੁ ਪਇਆ ॥ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਨਾਨਕ ਸੁਆਮੀ ਕੀ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਾਢਿ ਲਇਆ ॥ ੨ ॥ ੨੪ ॥ ੧੧੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਆਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇਆ ਚੀਤਿ ॥ ਦੁਸਮਨ ਦੁਸਟ ਰਹੇ [17]ਝਖ ਮਾਰਤ ਕੁਸਲੁ[18] ਭਇਆ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [19]ਗਈ ਬਿਆਧਿ ਉਪਾਧਿ ਸਭ ਨਾਸੀ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[20] ਕੀਓ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸੂਖ ਅਰੁ ਅਨਦ ਘਨੇਰੇ[21] ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ [22]ਉਰ ਹਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[23] ਧਨੁ ਰਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਤੂੰ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕਉ ਰਾਖਨਹਾਰਾ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਹੈ ਚੇਰਾ[24] ॥ ੨ ॥ ੨੫ ॥ ੧੧੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੋਬਿਦੁ ਸਿਮਰਿ ਹੋਆ ਕਲਿਆਣੁ[25] ॥ ਮਿਟੀ ਉਪਾਧਿ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਸਾਚਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[7] ਸਿਮਰਿਆ ਜਾਣੁ[26] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਜੀਅ ਤਿਨਿ ਕੀਏ ਸੁਖਾਲੇ[27] ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਸਾਚਾ ਤਾਣੁ ॥ ਦਾਸ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੀ ਭੈ ਭੰਜਨ ਊਪਰਿ ਕਰਤੇ ਮਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਭਈ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਮਿਟੀ ਬੁਰਾਈ ਦ੍ਰੁਸਟ[28] ਦੂਤ ਹਰਿ ਕਾਢੇ ਛਾਣਿ[29] ॥ [30]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਘਨੇਰੇ[21] ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਹਰਿ ਗੁਣਹ ਵਖਾਣਿ[31] ॥ ੨ ॥ ੨੬ ॥ ੧੧੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਕਾਰਜ ਸਗਲ ਸਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਪਿ ਜਪਿ ਸਾਧੂ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[20] ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਦੋਖੀ ਸਗਲੇ ਭਏ ਰਵਾਲ[32] ॥ ਕੰਠਿ[33]

੧ ਹਰ-ਇਕ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੨ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਹਰੀ) ਦੀ।
੩ ਦੇਖ ਕੇ।
੪ ਦੋਸ਼, ਨੁਕਸ, ਪਾਪ।
੫ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ।
੬ ਸੁਆਸਾਂ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ।
੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਚੇਤਾ ਕਰ ਕੇ ਸਿਮਰਾਂ।
੯ ਚੇਤਾ ਕਰਾਂ, ਯਾਦ ਕਰਾਂ।
੧੦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ।
੧੧ ਪਾਲਣਾ।
੧੨ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਚਲੇ ਹੀ ਗਏ (ਬੀਤ ਗਏ)।
੧੩ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਸਵੇਰ, ਦਿਨ। ਵਿਕਾਰ (ਬੁਰਾਈਆਂ) ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਤੋਂ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਉਮਰ ਲੰਘ ਗਈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ।
੧੪ ਦੰਦ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਮੂੰਹ ਦੇ ਦੰਦ ਘਸ ਕੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਤੇ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਖਇਆ=ਖੈ ਹੋ ਗਏ, ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ।
੧੫ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ।
੧੬ ਗਰਕਦਾ ਪਿਆ ਹੈ।
੧੭ ਭਾਵ ਖੇਹ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰੇ, ਝੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰੇ।
੧੮ ਸੁਖ।
੧੯ ਬਿਆਧਿ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਪਾਧੀ ਸਾਰੀ ਨਸ ਗਈ। 'ਬਿਆਧਿ' ਤੇ 'ਉਪਾਧਿ' ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹਨ।
ਬਿਆਧਿ= ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਉਪਾਧਿ= ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਦੁੱਖ (ਹੋਵੇ ਹੋਰ ਤੇ ਦਿੱਸੇ ਹੋਰ)।
੨੦ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।
੨੧ ਬਹੁਤੇ।
੨੨ ਦਿਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ।
੨੩ ਸਰੀਰ।
੨੪ ਚੇਲਾ।
੨੫ ਸੁਖ।
੨੬ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਜਾਣੀ ਜਾਣ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੨੪।
੨੭ ਸੁਖੀ।
੨੮ ਦੁਸ਼ਟ, ਬੁਰਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ, ਵੈਰੀ।
੨੯ ਚੁਣ-ਚੁਣ ਕੇ।
੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੩੧ ਬਿਆਨ ਕਰ ਕੇ (ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ)।
੩੨ ਮਿੱਟੀ, ਭਾਵ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ।
੩੩ ਗਲ ਨਾਲ।

* ਅਗਲੇ ਚਵ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਬਚਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।
† ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਜਨ ਅਪਨੇ [1]ਉਧਰਿ ਲੀਏ ਲਾਇ ਅਪਨੈ ਪਾਲ[2] ॥ ੧ ॥ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤਿ ਮਿਲਿ ਘਰਿ ਆਏ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਮੁਖ ਹੋਏ ਕਾਲ[3] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ [4]ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੨੭ ॥ ੧੧੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [5]ਮੂ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ[6] ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ[7] ਖਿੰਚ ਤਨੀ[8] ॥ ੧ ॥ [9]ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੂ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ ॥ ੨ ॥ [10]ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ [11]ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਕਉ [12]ਅਕਥ ਕਥਾ ਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੀ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੧੧੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਜਪਿ ਜਾਂਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰੁ ਤਾ ਕਾ ਹਿਰਦੈ ਧਰਿ ਮਨ ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਾ ਕਾ ਕੀਆ ਸਗਲ ਜਹਾਨੁ ॥ [13]ਰਸਨਾ ਰਵਹੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹੁ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਪਰਾਪਤਿ ਜਾ ਕਉ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨੁ[14] ॥ ਗਾਵਉ ਗੁਣ ਕੀਰਤਨੁ ਨਿਤ ਸੁਆਮੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਨਕ ਦੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੨੯ ॥ ੧੧੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਹੋਆ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਮੇਰੋ ਤਾਰਣ ਤਰਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਸ੍ਵੰਭਰ[15] ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਪੋਖਣ[16] ਭਰਣ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ[17] ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ[18] ਬਲਿ[10] ਬਲਿ ਜਾਂਈ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ॥ ੧ ॥ [19]ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਵਸਿ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ [20]ਸਰਬ ਸਿਧਿ ਤੁਮ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ॥ [21]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਖਦਾ ਆਇਆ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ ਨਹੀ ਡਰਣ ॥ ੨ ॥ ੩੦ ॥ ੧੧੬ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੮ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਮੈ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ [22]ਈਘੈ ¶ਨਿਰਗੁਨ ਊਘੈ ਸਰਗੁਨ ਕੇਲ[23] ਕਰਤ ਬਿਚਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਗਰ[24] ਮਹਿ ਆਪਿ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ[25] ਆਪਨ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ [26]ਸਗਲ ਬਸੇਰਾ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਜਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰਾਇਆ[27] [28]ਕਹ ਕਹ ਠਾਕੁਰੁ ਕਹ ਕਹ ਚੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਕਾ ਕਉ ਦੁਰਾਉ[29] ਕਾ ਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ[30] [31]ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਨੇਰਾ ॥ ਸਾਧ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਓ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰ ਬੂੰਦ ਨਹੀ [32]ਅਨ ਹੋਰਾ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੧੭ ॥

੧ ਤਾਰ ਲਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੪, ਨੋਟ ੧੩।
੨ ਪਲੇ।
੩ ਕਾਲੇ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੫ ਮੇਰੀ ਲਾਲ (ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਬਣ ਆਈ ਹੈ।
੬ ਛੱਡਿਆਂ।
੭ [ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ ਨੇ।
੮ ਤਣੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੀ ਡੋਰੀ ਐਸੀ ਕੱਸ ਕੇ ਤਣੀ ਹੈ।
੯ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੦ ਬਲਿਹਾਰ।
੧੧ ਸੋਹਣੇ ਸ਼ਾਮ (ਕਾਲੇ) ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ।
੧੨ ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।
੧੩ ਜੀਭ ਨਾਲ ਸਿਮਰੋ।
੧੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੧੫ ਵਿਸ਼੍ਵ (ਸੰਸਾਰ) ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੬ ਪੋਸਣ (ਪਾਲਣ) ਵਾਲਾ।
੧੭ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ।
੧੮ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ (ਸਭ ਵਿੱਚ)।
੧੯ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ।
੨੦ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੨੧ ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਸਦਾ ਤੋਂ।
੨੨ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਖੇਡ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਰਚਨਾ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੩ ਚੋਜ, ਖੇਡ।
੨੪ ਸਰੀਰ-ਨਗਰ।
੨੫ ਫੇਰ, ਭੀ।
੨੬ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਾਸਾ ਹੈ।
੨੭ ਰਿਆਇਆ, ਰਈਅਤ, ਪਰਜਾ।
੨੮ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ। ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਨੌਕਰ ਹੋ ਕੇ।
੨੯ ਲੁਕਾਉ। ਕਿਸ ਤੋਂ ਲੁਕਾਉ?
੩੦ ਵਲ ਵੰਚ, ਵਲ-ਛਲ, ਠੱਗੀ।
੩੧ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਨੇੜੇ (ਮੌਜੂਦ) ਹੈ।
੩੨ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

* ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਤੇ ਸਾਡੀ ਅਟੁੱਟ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਬੂਲ ਕਰੋ।

† ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ-ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਿੰਦਾ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਲਾ ਕੇ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।

§ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੋ ਰਚਨਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਭੀ ਉਹੀ ਹੈ।

¶ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਇਕ ਉਹ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਅਜੂਨੀ ਆਦਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਗੁਣ ਉਸ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟ ਸਕਦੇ। ਸਗੋਂ ਉਸ ਬਾਬਤ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ 'ਨਿਰਗੁਣ' ਰੂਪ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ। ਜਿਤਨੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਹ ਸਭ ਇਸ 'ਸਰਗੁਣ' ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰੂਪ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਨ।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਤੁਮ੍ ਸਮਰਥਾ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ॥ [੧]ਢਾਕਨ ਢਾਕਿ ਗੋਬਿਦ ਗੁਰ ਮੇਰੇ ਮੋਹਿ ਅਪਰਾਧੀ ਸਰਨ ਚਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ ਸੋ ਤੁਮ੍ ਜਾਨਿਓ [੨]ਪੇਖਿਓ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਢੀਠ ਮੁਕਰਨ ॥ ਬਡ ਪਰਤਾਪੁ ਸੁਨਿਓ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ੍ਰੋ [੩]ਕੋਟਿ ਅਘਾ ਤੇਰੋ ਨਾਮ ਹਰਨ[੪] ॥ ੧ ॥ ਹਮਰੋ ਸਹਾਉ[੫] ਸਦਾ ਸਦ ਭੂਲਨ [੬]ਤੁਮ੍ਰੋ ਬਿਰਦੁ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ॥ ਕਰੁਣਾ ਮੈ[੭] ਕਿਰਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ[੮] ਜੀਵਨ ਪਦ[੯] ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੧੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ॥ [੧੦]ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਹਮਾਰੋ ਮਾਥਾ ਨੈਨ ਦਰਸੁ ਤਨਿ ਧੂਰਿ ਪਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ [੧੧]ਹੀਅਰੈ ਬਾਸੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨ ਸੰਗਿ ਧਰਹੁ ॥ ਤਸਕਰ[੧੨] ਪੰਚ ਨਿਵਾਰਹੁ[੧੩] ਠਾਕੁਰ ਸਗਲੋ ਭਰਮਾ [੧੪]ਹੋਮਿ ਜਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਤੁਮ੍ ਕਰਹੁ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੈ [੧੫]ਭਾਵਨੁ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਟਰਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਦਾਤੇ ਸੰਤਸੰਗਿ ਲੇ ਮੋਹਿ ਉਧਰਹੁ[੧੬] ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੧੧੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਐਸੀ ਦੀਖਿਆ[੧੭] ਜਨ ਸਿਉ ਮੰਗਾ ॥ ਤੁਮ੍ਰੋ ਧਿਆਨੁ ਤੁਮ੍ਾਰੋ ਰੰਗਾ[੧੮] ॥ ਤੁਮ੍ਰੀ ਸੇਵਾ ਤੁਮ੍ਾਰੇ ਅੰਗਾ[੧੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਭਾਖਨੁ[੨੦] ਜਨ ਸਿਉ ਊਠਨੁ ਬੈਠਨੁ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਾ ॥ ਜਨ [੨੧]ਚਰ ਰਜ ਮੁਖਿ ਮਾਥੈ ਲਾਗੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਅਨੰਤ ਤਰੰਗਾ[੨੨] ॥ ੧ ॥ ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਮਹਿਮਾ [੨੩]ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ ॥ ਜਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕੀਓ ਮਜਨੁ[੨੪] ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ [੨੫]ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੧੨੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਮੋਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ[੨੬] ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਸਤਿਗੁਰ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ੍ ਪਿਤਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੁਮ੍ਰੀ ਘਾਲ ॥ ਤੁਮਰੀ [੨੭]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ [੨੮]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੁਮਰੋ ਮਾਲ ॥ ੧ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੯] ਪੁਰਖ ਸੁਆਮੀ ਅਨਬੋਲਤ[੩੦] ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਹਾਲ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ[੩੧] ਹੋਇ ਹਮਾਰੋ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ [੩੨]ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੧੨੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਰਾਖੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੈ ਸਾਥ ॥ ਤੂ ਹਮਰੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਨਮੋਹਨੁ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਜੀਵਨੁ [੩੩]ਸਗਲ ਅਕਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੪]ਰੰਕ ਤੇ ਰਾਉ ਕਰਤ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੋ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥ ॥ ਜਲਤ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਨ ਆਪਿ ਉਧਾਰੇ ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਸੀਤਲ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤੇ[੩੫] ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ [੩੬]ਸ੍ਰਮ ਸਗਲੇ ਲਾਥ ॥ [੩੭]ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ

੧ ਮੇਰੇ ਪੜਦੇ ਢਕੋ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ।
੨ ਢੀਠ ਮੁਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ; ਭਾਵ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੀਏ ਰੱਬ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਨਿਲੱਜ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
੩ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪ।
੪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (ਪਾਪ)।
੫ ਸੁਭਾਉ।
੬ ਤੇਰਾ ਸੁਭਾਉ ਡਿੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।
੭ ਦਇਆ ਸਰੂਪ।
੮ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੯ ਪਦਵੀ, ਅਵਸਥਾ, ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਸਲੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਡਾ ਮੱਥਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਪਵੇ।
੧੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸੇ।
੧੨ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੧੩ ਦੂਰ ਕਰੋ।
੧੪ ਹਵਨ ਵਿੱਚ ਸਾੜੋ।
੧੫ ਦੁਬਿਧਾ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਟਾਲੋ।
੧੬ ਤਾਰੋ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੪, ਨੋਟ ੧੩।
੧੭ ਸਿੱਖਿਆ।
੧੮ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਾਂ।
੧੯ ਅੰਗ, ਸਾਥ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਾਂ।
੨੦ [ਸੰ-ਭਾਸ਼ਣ] ਗੱਲ-ਬਾਤ।
੨੧ ਚਰਨ-ਰਜ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ।
੨੨ ਲਹਿਰਾਂ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੩ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੰਗਾ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜਨ ਦੇ ਚਰਨ ਹਨ।
੨੪ ਇਸ਼ਨਾਨ।
੨੫ ਕਲੰਕ (ਪਾਪ) ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੨੬ ਪਾਲਨਾ ਕਰ।
੨੭ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ।
੨੮ ਰੂਹ ਤੇ ਸਰੀਰ।
੨੯ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੩੦ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸਿਆਂ।
੩੧ ਠੰਢਾ।
੩੨ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸੁਖੀ ਕਰ ਦਿਓ।
੩੩ ਸਾਰਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ।
੩੪ ਕੰਗਾਲ ਤੋਂ ਰਾਜਾ।
੩੫ ਰੱਜੇ।
੩੬ ਸਾਰੀ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਮੁੱਕ ਗਈ।
੩੭ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਨੌਂ ਨਿਧੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹੈ। 'ਨਿਧਿ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ‡।

* ਹਰੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਛੁਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਉੱਤੇ ਸੁਟੀਏ।

† ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਡਾ ਉਧਾਰ ਕਰੋ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਪਵਿੱਤਰ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

§ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਮਿਹਰ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

¶ ਹੋਰ ਸਭ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਅਵਰ ਸਿਆਨਪ ਸਗਲ ਅਕਾਥ[1] ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੧੨੨ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਕਬਹੁ ਨ ਬਿਸਾਰਹੁ ॥ ਉਰਿ[2]
ਲਾਗਹੁ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਪੂਰਬ[3] ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੋਬਿੰਦ ਬੀਚਾਰਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
[4]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ[5] ਤੁਮ੍ਹਾਰੋ ਹਮਰੇ ਦੋਖ[6] ਰਿਦੈ ਮਤ ਧਾਰਹੁ ॥
ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੁਖੁ ਤੁਮ ਹੀ ਹਉਮੈ ਪਟਲੁ[7] ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਜਾਰਹੁ[8] ॥
੧ ॥ [9]ਜਲ ਬਿਹੂਨ ਮੀਨ ਕਤ ਜੀਵਨ ਦੂਧ ਬਿਨਾ ਰਹਨੁ ਕਤ ਬਾਰੋ[10] ॥ ਜਨ
ਨਾਨਕ ਪਿਆਸ ਚਰਨ ਕਮਲਨ੍ਹ ਕੀ ਪੇਖਿ ਦਰਸੁ ਸੁਆਮੀ ਸੁਖ ਸਾਰੋ[11] ॥
੨ ॥ ੭ ॥ ੧੨੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਕੁਸਲੁ[12] ਭਇਆ ॥
ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਸਭ ਰਾਖੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੀ ਮਇਆ[13] ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ [14]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੂਖ ਦਰਦ ਸਗਲਾ
ਮਿਟਿ ਗਇਆ ॥ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ[15] ਆਨਦ ਗੁਣ ਗਾਏ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਹੋਏ
ਖਇਆ[16] ॥ ੧ ॥ ਗੁਨੁ ਅਵਗੁਨੁ ਪ੍ਰਭਿ ਕਛੁ ਨ ਬੀਚਾਰਿਓ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਅਪੁਨਾ ਕਰਿ ਲਇਆ ॥ ਅਤੁਲ ਬਡਾਈ ਅਚੁਤ[17] ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾਨਕੁ
ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਜਇਆ[18] ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੧੨੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥
ਬਿਨੁ ਭੈ ਭਗਤੀ ਤਰਨੁ ਕੈਸੇ ॥ ਕਰਹੁ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[19] ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਰਾਖੁ
ਸੁਆਮੀ ਆਪ ਭਰੋਸੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਨੁ ਨਹੀ ਆਵਤ ਫਿਰਤ ਮਦ
ਮਾਵਤ[20] ਬਿਖਿਆ ਰਾਤਾ ਸੁਆਨ[21] ਜੈਸੇ ॥ [22]ਅਉਧ ਬਿਹਾਵਤ ਅਧਿਕ
ਮੋਹਾਵਤ ਪਾਪ ਕਮਾਵਤ ਬੁਡੇ[23] ਐਸੇ ॥ ੧ ॥ ਸਰਨਿ [24]ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਪੁਰਖ
ਨਿਰੰਜਨ[25] ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਰਵਣੁ[26] ਜੈਸੇ ॥ ਕੇਸਵ[27] ਕਲੇਸ ਨਾਸ ਅਘ ਖੰਡਨ
ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਦਰਸ ਦਿਸੇ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ੧੨੫ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ਘਰੁ ੯ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
§ਆਪਹਿ ਮੇਲਿ ਲਏ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਏ ਤਬ ਤੇ ਦੋਖ
ਗਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਅਰੁ ਚਿੰਤ ਬਿਰਾਨੀ[28] ਸਾਧਹ
ਸਰਨ ਪਏ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਤਨ ਤੇ ਰੋਗ ਖਏ[29] ॥
੧ ॥ ਮਹਾ ਮੁਗਧ[30] ਅਜਾਨ[31] ਅਗਿਆਨੀ ਰਾਖੇ [32]ਧਾਰਿ ਦਏ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ[33] [34]ਆਵਨ ਜਾਨ ਰਹੇ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੨੬ ॥
ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਜੀਵਉ ਨਾਮੁ ਸੁਨੀ ॥ ਜਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ ਗੁਰ
ਪੂਰੇ ਤਬ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੁਨੀ[35] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੀਰ[36] ਗਈ ਬਾਧੀ
ਮਨਿ ਧੀਰਾ[37] ਮੋਹਿਓ ਅਨਦ ਧੁਨੀ ॥ ਉਪਜਿਓ ਚਾਉ ਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ

੧ ਅਕਾਰਥ, ਬੇ-ਅਰਥ। ਹੋਰ ਚਤੁਰਾਈ ਸਾਰੀ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨ ਦਿਲ ਨਾਲ, ਗਲ ਨਾਲ।
੩ ਪਹਿਲੀ। ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ! ਮੇਰੀ ਆਪ ਨਾਲ ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ।
੪ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੫ ਸੁਭਾਉ।
੬ ਦੋਸ਼, ਪਾਪ।
੭ ਪੜਦਾ।
੮ ਸਾੜ ਦਿਓ।
੯ ਜਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੀਨ (ਮੱਛੀ) ਕਿਵੇਂ ਜੀ ਸਕਦੀ ਹੈ?
੧੦ ਬਾਲਕ।
੧੧ ਸਾਰੁ, ਅਸਲੀਅਤ, ਤਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੫, ਨੋਟ ੩੧।
੧੨ ਸੁਖ, ਆਨੰਦ।
੧੩ ਦਇਆ।
੧੪ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੫ ਅਡੋਲਤਾ।
੧੬ ਖੈ, ਨਾਸ।
੧੭ [ਅਚੁਤਜ, ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟੱਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।
੧੮ ਜੈ, ਫ਼ਤਹ।
੧੯ ਕਿਰਪਾ।
੨੦ ਮਤਵਾਲਾ। ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਕੁੱਤਾ। ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦਿਆਂ।
੨੩ ਡੁੱਬਿਆ ਹੈ।
੨੪ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ (ਹਰੀ) ਦੀ।
੨੬ ਸਿਮਰਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕੇ ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ਕਿ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਏ।
੨੭ [ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਹਰੀ ਜੋ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦਰਸ ਦੇਖ ਕੇ ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਬਿਗਾਨੀ, ਪਰਾਈ।
੨੯ ਖੈ ਹੋਏ, ਨਾਸ ਹੋਏ।
੩੦ ਮੂਰਖ।
੩੧ ਅਣਜਾਣ।
੩੨ ਦਇਆ ਧਾਰ ਕੇ।
੩੩ ਮਿਲਿਆ।
੩੪ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਗਿਆ।
੩੫ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
੩੬ ਪੀੜ, ਦੁੱਖ।
੩੭ ਧੀਰਜ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਰਵਾਸ ਬੱਝ ਗਈ ਤੇ ਅਨੰਦ-ਮਈ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੋਹਿਆ ਗਿਆ।

* ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।
† ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਿਆ।
‡ ਭੈ ਤੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
§ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਭ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।
¶ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਰਬ-ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਏ।

ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਖਿਨੀ[੧] ॥ ੧ ॥ ਅਨਿਕ ਭਗਤ ਅਨਿਕ ਜਨ ਤਾਰੇ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਿਕ ਮੁਨੀ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਟਿਕ[੨] ਨਿਰਧਨ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ [੩]ਅਨਿਕ ਗੁਨੀ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੨੭ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧੩ ਪੜਤਾਲ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਮੋਹਨ[੪] ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਹਾਵੈ[੫] ਹਾਰ ਕਜਰ[੬] ਬਸਤ੍ਰ ਅਭਰਨ[੭] ਕੀਨੇ ॥ ਉਡੀਨੀ[੮] ਉਡੀਨੀ ਉਡੀਨੀ ॥ ਕਬ ਘਰਿ ਆਵੈ ਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੯]ਸਰਨਿ ਸੁਹਾਗਨਿ ਚਰਨ ਸੀਸੁ ਧਰਿ ॥ ਲਾਲਨੁ ਮੋਹਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ॥ ਕਬ ਘਰਿ ਆਵੈ ਰੀ ॥ ੧ ॥ [੧੦]ਸੁਨਹੁ ਸਹੇਰੀ ਮਿਲਨ ਬਾਤ ਕਹਉ [੧੧]ਸਗਰੋ ਅਹੰ ਮਿਟਾਵਹੁ ਤਉ ਘਰ ਹੀ ਲਾਲਨੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ਤਬ ਰਸ ਮੰਗਲ[੧੨] ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ॥ [੧੩]ਆਨਦ ਰੂਪ ਧਿਆਵਹੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੁਆਰੈ ਆਇਓ ॥ ਤਉ ਮੈ ਲਾਲਨੁ ਪਾਇਓ ਰੀ ॥ ੨ ॥ ਮੋਹਨ ਰੂਪੁ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਨੀਦ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਸਭ ਮੇਰੀ ਤਿਖਾ ਬੁਝਾਨੀ ॥ ਅਬ ਮੈ ਸਹਜਿ[੧੪] ਸਮਾਨੀ ॥ [੧੫]ਮੀਠੀ ਪਿਰਹਿ ਕਹਾਨੀ ॥ ਮੋਹਨੁ ਲਾਲਨੁ ਪਾਇਓ ਰੀ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ੧੨੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਮੋਰੀ [੧੬]ਅਹੰ ਜਾਇ ਦਰਸਨ ਪਾਵਤ ਹੇ ॥ [੧੭]ਰਾਚਹੁ ਨਾਥ ਹੀ ਸਹਾਈ ਸੰਤਨਾ ॥ ਅਬ ਚਰਨ ਗਹੇ[੧੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਹੇ[੧੯] ਮਨ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਵੈ [੨੦]ਚਰਨਾਵੈ ਚਰਨਾਵੈ ਉਲਝਿਓ ਅਲਿ[੨੧] ਮਕਰੰਦ[੨੨] ਕਮਲ ਜਿਉ ॥ ਅਨ ਰਸ ਨਹੀ ਚਾਹੈ ਏਕੈ ਹਰਿ ਲਾਹੈ[੨੩] ॥ ੧ ॥ [੨੪]ਅਨ ਤੇ ਟੂਟੀਐ ਰਿਖ[੨੫] ਤੇ ਛੂਟੀਐ ॥ ਮਨ ਹਰਿ ਰਸ ਘੂਟੀਐ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਉਲਟੀਐ[੨੬] ॥ ਅਨ[੨੪] ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਚਰਨ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੨੯ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੯ ਦੂਪਦੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§[੨੭]ਦੂਖ ਹਰਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਛਾਨੋ ॥ ਅਜਾਮਲੁ[੨੮] ਗਨਿਕਾ[੨੯] ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਮੁਕਤ ਭਏ ਜੀਅ ਜਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਜ[੩੦] ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟੀ ਛਿਨਹੂ ਮਹਿ ਜਬ ਹੀ ਰਾਮੁ ਬਖਾਨੋ[੩੧] ॥ ਨਾਰਦ[੩੨] ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਧ੍ਰੂਅ ਬਾਰਿਕ ਭਜਨ ਮਾਹਿ ਲਪਟਾਨੋ ॥ ੧ ॥ ਅਚਲ ਅਮਰ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਓ ਜਗਤ ਜਾਹਿ ਹੈਰਾਨੋ ॥ ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਭਗਤ ਰਛਕ ਹਰਿ ਨਿਕਟਿ[੩੩] ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨੋ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੯ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਸਹਸਾ[੩੪] ਨਹ ਚੂਕੈ ਗੁਰੁ ਇਹੁ ਭੇਦੁ ਬਤਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੫]ਕਹਾ ਭਇਓ ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਤ

੧ ਇਕ ਖਿਨ ਮਾਤਰ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ)।
੨ ਟੇਕ, ਆਸਰਾ।
੩ ਅਨੇਕ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ।
੪ ਹੇ ਸੁੰਦਰ ਪਿਆਰੇ!
੫ ਹਾਵਿਆਂ ਕਰ ਕੇ, ਵਿਛੜੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਉਕੇ ਲੈਂਦਿਆਂ।
੬ ਕਜਲ, ਸੁਰਮਾ।
੭ [ਅਭਰਣ] ਗਹਿਣੇ। ਭਾਵੇਂ ਹਾਰ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਬਤੇਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੮ ਉਦਾਸ (ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ) ਹਾਂ।
੯ ਸੋਹਾਗਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਕੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।
੧੦ (ਸੁਹਾਗਣ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਸੁਣ, ਹੇ ਸਹੇਲੀ (ਸਤਸੰਗਣ)! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸਦੀ ਹਾਂ।
੧੧ ਸਾਰੀ ਹਉਮੈ ਮਿਟਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲ ਪਏਗਾ।
੧੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੧੩ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੪ ਅਡੋਲ ਸੁਖ ਵਿੱਚ।
੧੫ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੬ ਮੇਰੀ ਹਉਮੈ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਚੋ।
੧੮ ਪਕੜੇ।
੧੯ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ।
੨੦ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਭਵਰਾ ਕੰਵਲ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਭਵਰਾ।
੨੨ ਕੰਵਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਰਸ (ਸ਼ਹਦ)।
੨੩ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਹੋਰ ਤੋਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ।
੨੫ [ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ] ਧਰਮ ਰਾਜ।
੨੬ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟੀਏ।
੨੭ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਭਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਨੌਜ ਦਾ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਇਕ ਵੇਸਵਾ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ 'ਨਾਰਾਇਣ' ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੯ [ਸ. ਗਣਿਕਾ, ਬਹੁਤ ਪਤੀਆਂ ਵਾਲੀ, ਵੇਸਵਾ] ਇਸ ਨਾਮ ਦੀ ਵੇਸਵਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੋਤਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਤਰ ਗਈ।
੩੦ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਗੰਧਰਵ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰੁਣ ਦੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤੰਦੂਆ ਆਪਣੀਆਂ ਤੰਦਾਂ *(tentacles)* ਵਿੱਚ ਪਕੜ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਰਾਮ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਤ੍ਰਾਸ= ਡਰ।
੩੧ ਆਖਿਆ।
੩੨ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੂ ਭਗਤ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਰਸਾਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੩੩ ਨੇੜੇ
੩੪ ਸੰਸਾ, ਭੁਲੇਖਾ।
੩੫ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ?

* [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਬਿਰਤੀ ਬਦਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਭੱਜਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ।

ਕੀਏ ਰਾਮ ਸਰਨਿ ਨਹੀ ਆਵੈ ॥ [1]ਜੋਗ ਜਗ ਨਿਹਫਲ ਤਿਹ ਮਾਨਉ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਜਸੁ ਬਿਸਰਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਾਨ ਮੋਹ ਦੋਨੋ ਕਉ ਪਰਹਰਿ[2] ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ [3]ਬਿਧਿ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੯ ॥ [4]ਜਾ ਮੈ ਭਜਨੁ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ਤਿਹ ਨਰ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥੁ[5] ਖੋਇਆ ਯਹ ਰਾਖਹੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੀਰਥ ਕਰੈ ਬ੍ਰਤ ਫੁਨਿ[6] ਰਾਖੈ ਨਹ ਮਨੂਆ ਬਸਿ ਜਾ ਕੋ ॥ ਨਿਹਫਲ ਧਰਮੁ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨਹੁ ਸਾਚੁ ਕਹਤ ਮੈ [7]ਯਾ ਕਉ ॥ ੧ ॥ ਜੈਸੇ ਪਾਹਨੁ[8] ਜਲ ਮਹਿ ਰਾਖਿਓ ਭੇਦੈ[9] ਨਾਹਿ ਤਿਹ ਪਾਨੀ ॥ ਤੈਸੇ ਹੀ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਪਛਾਨਹੁ [10]ਭਗਤਿ ਹੀਨ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਕਲ ਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਤੇ ਪਾਵਤ ਗੁਰੁ ਯਹ ਭੇਦੁ ਬਤਾਵੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਨਰੁ ਗਰੂਆ[11] ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[12]ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਦੇਖੈ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[13] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ [14]ਵਿਣੁ ਭੈ ਪਇਐ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ॥ [15]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵਸਿ ਰਸਿ ਰਸਿ ਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਕਥਿ ਕਥਿ ਬਾਦੁ[16] ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ [17]ਕਥਿ ਕਹਣੈ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਰਸ ਰਾਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਈ ॥ [18]ਸਾਚੀ ਰਹਤ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥ ਮਨਮੁਖ[19] ਕਥਨੀ ਹੈ ਪਰੁ ਰਹਤ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੂਲੇ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਬੰਧਿਓ [20]ਸਰ ਜਾਲਿ ॥ [21]ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਓ ਬਿਖੁ[22] ਨਾਲਿ ॥ [23]ਜੋ ਆਂਜੈ ਸੋ ਦੀਸੈ ਕਾਲਿ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸੀਧੋ ਰਿਦੈ ਸਮ੍ਾਲਿ ॥ ੪ ॥ ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਜਿਨਿ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤੈ ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ੫ ॥ [24]ਰੈਣਿ ਅੰਧਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਝੂਠੇ ਕੁਚਲ[25] ਕਛੋਤਿ[26] ॥ ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਭਗਤਿ ਸਰੋਤਿ[27] ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਾਨੈ ਵੇਖੈ ਜੋਤਿ ॥ ੬ ॥ [28]ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਮੰ ॥ [29]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਂਤਿ ਊਤਮ ਕਰਾਮੰ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਜੋਨੀ ਦੂਖ ਸਹਾਮੰ ॥ ਬੰਧਨ ਤੂਟੇ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਵਸਾਮੰ[30] ॥ ੭ ॥

੧ ਉਸ ਦਾ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਯੱਗ ਬੇਫ਼ਾਇਦਾ, ਮੰਨ ਲਓ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਯੱਸ ਕਰਨਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ।

੨ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।

੩ ਤਰੀਕੇ ਵਾਲਾ, ਜੁਗਤੀ ਵਾਲਾ।

੪ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਦਰ।

੫ ਬੇਅਰਥ।

੬ ਫਿਰ, ਭੀ।

੭ ਉਸ ਨੂੰ।

੮ ਪੱਥਰ।

੯ ਚੀਰਦਾ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ।

੧੦ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

੧੧ ਗੌਰਵ, ਭਾਰੀ, ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ।

੧੨ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧੪ ਮਨ ਵਿੱਚ ਡਰ ਦੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

੧੫ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਵਾਦ ਨਾਲ ਮਾਣੋ।

੧੬ ਝਗੜਾ।

੧੭ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ (ਰਹਿੰਦਾ) ਰੁਕਦਾ।

੧੮ ਸੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਤਦੇ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ, ਆਪ-ਹੁਦਰਿਆਂ ਦੀ।

੨੦ ਤਲਾਅ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ। ਮਾਇਆ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਤਲਾਅ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ।

੨੧ ਹਰ ਜੀਵ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਚਾਟ ਸਮੇਤ।

੨੨ ਵਿਸ਼ੇ।

੨੩ ਜੋ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੈ।

੨੫ ਮੈਲੇ।

੨੬ ਅਛੂਤ।

੨੭ ਆਵਾਜ਼, ਧੁਨੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੧੩, ਨੋਟ ੧੫। ਬੇਦ ਭਗਤੀ ਦੀ ਧੁਨੀ (ਜਸ, ਕੀਰਤਨ) ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਜੋ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

੨੮ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।

੨੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਇਹ ਉੱਤਮ ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ।

* ਨਿਰਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

[1]ਮੰਨੇ ਨਾਮੁ ਸਚੀ ਪਤਿ ਪੂਜਾ ॥ ਕਿਸੁ ਵੇਖਾ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ॥ [2]ਦੇਖਿ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਮਨਿ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਮਨ ਕਾ ਕਹਿਆ ਮਨਸਾ[3] ਕਰੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਉਚਰੈ ॥ [4]ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ [5]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਮੁਕਤਿ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਭਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਕਲਤੁ[6] ਸਭੁ ਦੇਖੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਛੁ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੀਚਹਿ ਰਸ ਭੋਗ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਕੇਰੀ[7] ॥ [8]ਧਨੁ ਲੋਕਾਂ ਤਨੁ ਭਸਮੈ ਢੇਰੀ ॥ ਖਾਕੂ ਖਾਕੁ ਰਲੈ ਸਭੁ ਫੈਲੁ[9] ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਹੀ ਉਤਰੈ ਮੈਲੁ ॥ ੨ ॥ ਗੀਤ ਰਾਗ ਘਨ ਤਾਲ ਸਿ ਕੂਰੇ[10] ॥ ਤ੍ਰਿਹੁ ਗੁਣ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਦੂਰੇ ॥ ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਦੁ[11] ਨ ਜਾਇ ॥ ਛੂਟੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[12] ਦਾਰੂ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੩ ॥ ਧੋਤੀ ਊਜਲ ਤਿਲਕੁ ਗਲਿ ਮਾਲਾ ॥ [13]ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪੜਹਿ ਨਾਟ ਸਾਲਾ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਮਾਇਆ ਮਦੁ[14] ਪੀਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭਗਤਿ ਨਾਹੀ ਸੁਖੁ ਥੀਆ[15] ॥ ੪ ॥ ਸੂਕਰ[16] ਸੁਆਨ[17] ਗਰਧਭ[18] ਮੰਜਾਰਾ[19] ॥ ਪਸੂ ਮਲੇਛ ਨੀਚ ਚੰਡਾਲਾ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਹੁ ਫੇਰੇ ਤਿਨ੍ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ ॥ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਲਹੈ[20] ਪਦਾਰਥੁ ॥ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਕਿਰਤਾਰਥੁ[21] ॥ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਪੂਛ ਨ ਹੋਇ ॥ ਮਾਨੇ ਹੁਕਮੁ [22]ਸੀਝੈ ਦਰਿ ਸੋਇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ [23]ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਣੈ ॥ ਰਹੈ ਰਜਾਈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਸਚੈ ਦਰਿ ਵਾਸੁ ॥ [24]ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਭਏ ਨਾਸੁ ॥ ੭ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ[25] ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪੈ ਹੈ ਇਹੁ ਜਿਸ ਕਾ ॥ ਨਾ ਓਹੁ ਆਵੈ ਨਾ ਓਹੁ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀ ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†[26]ਜਗੁ ਕਊਆ ਮੁਖਿ ਚੁੰਚ ਗਿਆਨੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਝੂਠੁ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪਾਜੁ ਲਹਗੁ ਨਿਦਾਨਿ[27] ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਚੀਤਿ ॥ ਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੇਤਾਵੈ[28] ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰ ਝੂਠੁ ਪਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ ॥ [29]ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ੍ [30]ਸਹਜ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ਵਡਾਈ ਪਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਵੈ ॥ ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਠਉਰੁ[31] ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵੀਐ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[32] ॥ [33]ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਜਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਤਿਸੁ

੧ ਨਾਮ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸੱਚੀ ਪੱਤ ਤੇ ਪੂਜਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਾਂ? (ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ) ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

੨ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੩ ਮਰਜ਼ੀ। ਜੋ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੫ ਤ੍ਰਿਪਤੀ (ਰੱਜ ਜਾਣਾ) ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਭਾ ਜਾਵੇ।

੬ ਇਸਤਰੀ। ਤੂੰ ਦੇਖ ਲੈ ਕਿ ਤਨ, ਧਨ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਸਭ ਅਭਿਮਾਨ ਹੀ ਹੈ।

੭ ਦੀਆਂ।

੮ ਧਨ ਲੋਕ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੯ ਪਸਾਰਾ।

੧੦ ਕੂੜੇ, ਝੂਠੇ। ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕਰਨੇ ਕੂੜੇ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਤਿੰਨ ਗੁਣ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੧ ਦੁੱਖ। ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਦੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆਂ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਣੀ ਮੂੰਹੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਇਉਂ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਨਾਟ-ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਥੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਐਕਟਰ ਐਕਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਟ-ਸ਼ਾਲਾ= ਜਿਥੇ ਨਾਟ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੪ ਸ਼ਰਾਬ।

੧੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ।

੧੬ ਸੂਰ।

੧੭ ਕੁੱਤੇ।

੧੮ ਖੋਤੇ।

੧੯ ਬਿੱਲੇ।

੨੦ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਸਫਲ।

੨੨ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਉਹੋ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਤਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।

੨੪ ਮੌਤ ਤੇ (ਉਸ ਤੋਂ ਉਲਟ) ਜਨਮ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੩੦।

੨੫ ਨਿਰਲੇਪ, ਤਿਆਗੀ।

੨੬ ਜਗਤ ਕਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਚੁੰਜ ਰੂਪ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੨੭ ਓੜਕ ਨੂੰ। ਅੰਤ ਪੜਦਾ ਉਘੜ ਜਾਏਗਾ।

੨੮ ਯਾਦ ਕਰਾਵੇ।

੨੯ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।

੩੦ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੩੧ ਥਾਂ। ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਥਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੇ?

੩੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੩੩ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਨਿਰਾ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ। ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਨਾਲਿ ਕਿਆ ਚਲੈ ਪਹਨਾਮੀ[1] ॥ ੪ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ[2] [3]ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਜਾਨੈ ॥ ਆਪੈ ਆਪੁ ਮਿਲੈ [4]ਚੂਕੈ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਵਖਾਨੈ[6] ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ [7]ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਈ ॥ ਅਉਗਣ ਕਾਟਿ [8]ਪਾਪਾ ਮਤਿ ਖਾਈ ॥ [9]ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੭ ॥ [10]ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਨਿਆ ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ ਘਰੁ ੧੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[11]ਆਪੈ ਆਪੁ ਖਾਇ ਹਉ ਮੇਟੈ ਅਨਦਿਨੁ[12] [13]ਹਰਿ ਰਸ ਗੀਤ ਗਵਈਆ ॥ [14]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਨਿਰਭਉ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਰਮਈਆ[15] ॥ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਠ ਪੜਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [16]ਏਕੁ ਗਿਰਹੁ ਦਸ ਦੁਆਰ ਹੈ ਜਾ ਕੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਤਸਕਰ ਪੰਚ ਚੋਰ ਲਗਈਆ ॥ [17]ਧਰਮੁ ਅਰਥੁ ਸਭੁ ਹਿਰਿ ਲੇ ਜਾਵਹਿ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁਲੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਈਆ ॥ ੨ ॥ [18]ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ ਬਹੁ ਮਾਣਕਿ ਭਰਿਆ ਜਾਗੇ ਗਿਆਨ ਤਤਿ ਲਿਵ ਲਈਆ ॥ ਤਸਕਰ ਹੇਰੂ[19] ਆਇ ਲੁਕਾਨੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਕੜਿ ਬੰਧਿ ਪਈਆ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪੋਤੁ[20] ਬੋਹਿਥਾ[21] [22]ਖੇਵਟੁ ਸਬਦੁ ਗੁਰੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਈਆ ॥ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ[23] ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਤਸਕਰੁ ਚੋਰੁ ਲਗਈਆ ॥ ੪ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਹਤੇ ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੀਆ[24] ॥ [25]ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੂਆ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਵੈ ਮਿਲਉ ਗੋੁਪਾਲ ਨੀਸਾਨੁ ਬਜਈਆ ॥ ੫ ॥ ਨੈਨੀ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ[26] ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤੈ[27] ਸ੍ਰਵਨ[28] ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਈਆ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ [29]ਆਤਮ ਦੇਵ ਹੈ ਭੀਨੇ ਰਸਿ ਰਸਿ ਰਾਮ ਗੋੁਪਾਲ ਰਵਈਆ ॥ ੬ ॥ [30]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੀਆ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ[31] ਸਭ ਸਮ[32] ਕਰਿ ਜਾਣੈ [33]ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਸਰਈਆ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹੈ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ[34] ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ [35]ਅਲਖੁ ਲਖਈਆ ॥ ਨਾਨਕ [36]ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਏ ਹੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਈਆ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਤਲ[37] ਜਲੁ ਧਿਆਵਹੁ ਹਰਿ

੧ [ਫ਼ਾ. ਪਿਨਹਾਂ] ਛੁਪਾ, ਲੁਕਾ। ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਲੁਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
੨ ਹਰੀ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ੬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਪਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰਮਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦੂਸਰੀ, ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਾਲੀ, ਭੈੜੀ ਮਤ।
੮ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲੀ ਮਤ।
੯ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ, ਚੰਗਾ, ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ, ਉਪਦੇਸ਼, ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ, ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਸਭ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩, ਨੋਟ ੧੧।
੧੧ ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੬, ਨੋਟ ੧੨।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਹਮੇਸ਼ਾਂ।
੧੩ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਵੇ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਪਰਤੀਤ (ਤਸੱਲੀ) ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਰਾਮ। ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੧੬ ਗਿਰਹੁ [ਗ੍ਰਹ]= ਘਰ; ਅਹਿਨਿਸਿ= ਦਿਨ ਰਾਤ; ਤਸਕਰ= ਚੋਰ। ਸਰੀਰ ਇਕ ਘਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੰਜ ਚੋਰ; ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿਕ ਲੁਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਅਰਥੁ= ਧਨ ਪਦਾਰਥ। ਇਹ ਚੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧਨ ਸਭ ਚੁਰਾ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਆਪ-ਹੁਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੧੮ (ਸਰੀਰ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਕੋਈ ਗਿਆਨੀ ਹੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਚੋਰ, ਲੁਟੇਰੇ ਆ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਲੁਟੇਰੇ। ੨੦ [ਸੰ.] ਜਹਾਜ਼।
੨੧ ਜਹਾਜ਼, ਬੇੜਾ।
੨੨ ਮਲਾਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ, (ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ) ਗੁਰੂ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੩੯, ਨੋਟ ੫ ਤੇ ੬।
੨੩ ਮਹਿਸੂਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਮ ਯਾ ਧਰਮਰਾਜ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇ ਕੇ ਹਿਸਾਬ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਗੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ : ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਤੋੜ ਨਿਭਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ।
੨੪ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨੀਸਾਨ, ਢੋਲ ਵਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹਾਂ; ਭਾਵ ਪਰਤੱਖ, ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਦਰਸ਼ਨ। ੨੭ ਰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਕੰਨ (ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ)।
੨੯ ਆਤਮਾ (ਰੂਹ) ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਸਵਾਦ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਆ ਚੰਬੜਦਾ ਹੈ। ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ (ਸਹਜ ਦੀ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *। 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੧ ਨਜ਼ਰ। ੩੨ ਬਰਾਬਰ।
੩੩ ਬ੍ਰਹਮ, ਹਰੀ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਭਰਪੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ੩੪ ਸਾਰੇ।
੩੫ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸੁੱਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਹਰੀ ਸਾਡਾ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ; ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਾਂ।
੩੭ ਠੰਢਾ।

* ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸਭ ਥਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਸਰਿਆ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

† ਗੰਦਾਂ ਤੇ ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨ ਵਾਸੁ[੧] ਸੁਗੰਧ ਗੰਧਈਆ[੨] ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ [੩]ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਮੈ ਹਿਰਡ[੪] ਪਲਾਸ[੫] ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਬੁਹੀਆ[੬] ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ [੭]ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਈਆ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਸੇਈ ਜਨ ਉਬਰੇ[੮] ਜਿਉ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ [੯]ਉਧਾਰਿ ਸਮਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ *ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਮਹਿ ਚੰਦਨੁ ਊਤਮ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ[੧੦] ਸਭ ਚੰਦਨੁ ਹੁਈਆ ॥ [੧੧]ਸਾਕਤ ਕੂੜੇ ਊਭ ਸੁਕ ਹੂਏ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਵਿਛੁੜਿ ਦੂਰਿ ਗਈਆ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ [੧੨]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸਭ ਬਿਧਿ[੧੩] ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਬਨਈਆ ॥ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ[੧੪] ਸੁ ਕੰਚਨੁ[੧੫] ਹੋਵੈ ਜੋ ਧੁਰਿ[੧੬] ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਮਿਟੈ ਨ ਮਿਟਈਆ ॥ ੩ ॥ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਵੈ ਸਾਗਰ[੧੭] ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਖੁਲ੍ਹਈਆ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਇਕ ਸਰਧਾ[੧੮] ਉਪਜੀ [੧੯]ਮੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਕਹਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਭਈਆ ॥ ੪ ॥ [੨੦]ਪਰਮ ਬੈਰਾਗੁ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹਰਿ ਧਿਆਏ ਮੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਕਹਤੇ [੨੧]ਭਾਵਨੀ ਕਹੀਆ ॥ [੨੨]ਬਾਰ ਬਾਰ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਕਹੀਐ ਹਰਿ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਵੈ [੨੩]ਪਰੈ ਪਰਈਆ ॥ ੫ ॥ [੨੪]ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਹਿ ਧਰਮੁ ਕਰਹੁ ਖਟੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਈਆ ॥ ਮਨਮੁਖ ਪਾਖੰਡਿ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤੇ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਨਾਵ ਭਾਰਿ ਬੁਡਈਆ ॥ ੬ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਨਾਮੇ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ [੨੫]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਈਆ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ [੨੬]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਇਹੁ ਜਗੁ ਵਰਨੁ[੨੭] ਰੂਪੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਜਿਤੁ[੨੮] ਲਾਵਹਿ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਈਆ ॥ ਨਾਨਕ [੨੯]ਜੰਤ ਵਜਾਏ ਵਾਜਹਿ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲਈਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪† ॥ [੩੦]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਧਿਆਇਆ ਹਉ[੩੧] ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਤਿਗੁਰ [੩੨]ਸਤਿ ਪੁਰਖਈਆ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਮੇਰੈ [੩੩]ਪ੍ਰਾਣਿ ਵਸਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਸਿ[੩੪] ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਈਆ[੩੫] ॥ ੧ ॥ ਜਨ ਕੀ ਟੇਕ[੩੬] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਟਿਕਈਆ[੩੭] ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਧਰ[੩੮] ਲਾਗਾ ਜਾਵਾ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਦਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ [੩੯]ਕਰਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰਮੁਖਿ [੪੦]ਮਥਿ ਮਥਿ ਤਤੁ ਕਢਈਆ ॥ ਲਾਲੁ ਜਵੇਹਰ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ [੪੧]ਭਾਂਡੈ ਭਾਉ ਪਵੈ ਤਿਤੁ ਅਈਆ ॥ ੨ ॥ [੪੨]ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਾਸ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ਜੋ ਜਨ ਰਾਮ ਭਗਤ ਨਿਜ ਭਈਆ ॥ ਮਨੁ ਬੁਧਿ [੪੩]ਅਰਪਿ ਧਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ [੪੪]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮੈ ਅਕਥੁ ਕਥਈਆ ॥ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲਤ ਤਿਖਈਆ[੪੫] ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਪਾਇਆ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਈਆ ॥ ੪ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਚੈ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ

੧ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ।
੨ ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੩ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹਾਲਤ।
੪ ਅਰਿੰਡ, ਇਕ ਬਦਬੋਦਾਰ ਬੂਟਾ ਹੈ।
੫ ਢੱਕ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਛਿਛਰਾ; ਇਕ ਨਿਕੰਮਾ ਰੁੱਖ ਹੈ।
੬ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੭ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ "ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ" ਹੈ।
੮ ਤਰ ਗਏ।
੯ ਤਾਰ ਕੇ (ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ) ਸਮਾਅ ਲਿਆ।
੧੦ ਨੇੜੇ।
੧੧ ਮਾਇਆਧਾਰੀ, ਝੂਠੇ ਲੋਕ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਸੁਕ ਗਏ; ਕਿਉਂਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਹੈ; ਓਹ ਹਰੀ ਤੋਂ ਨਿਖੜ ਕੇ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।
੧੨ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਿਣਤੀ।
੧੩ ਤਰੀਕੇ, ਜ਼ਰੀਏ।
੧੪ ਮਿਲੇ।
੧੫ ਸੋਨਾ।
੧੬ ਦਰਗਾਹੋਂ ਹਰੀ ਨੇ।
੧੭ ਸਮੁੰਦਰ।
੧੮ ਪ੍ਰੇਮ, ਨਿਸਚਾ।
੧੯ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੨੦ ਹਰੀ ਨੂੰ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਧਿਆਵਣ ਨਾਲ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੧ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਸੀ ਹੈ।
੨੨ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਅਤੇ ਹਰ ਛਿਨ ਘੜੀ, ਨਿਤ ਹੀ।
੨੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
੨੪ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੇਦ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਕਮਾਓ, ਪਰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਛੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਛੇ ਕਰਮ- ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ; ਯਗ ਕਰਨਾ, ਯਗ ਕਰਾਉਣਾ; ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਦਾਨ ਲੈਣਾ ਪਰ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇੜਾ ਭਾਰ ਨਾਲ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
੨੬ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉੱਤਮ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ ਪਾਈਦੀ ਹੈ।
੨੭ ਰੰਗ।
੨੮ ਜਿਸ (ਕੰਮ ਵਿੱਚ)।
੨੯ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵਾਜੇ ਹਾਂ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਵਜਾਏ ਵਜਦੇ ਹਾਂ।
੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ।
੩੧ ਵਾਰੀ, ਸਦਕੇ ਹਾਂ।
੩੨ ਸੱਚੀ ਉੱਤਮ ਹਸਤੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ।
੩੩ ਸੁਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਦਮ-ਦਮ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਚਰਨ ਛੂਹ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ।
੩੫ ਸਮਾਅ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਆਸਰਾ।
੩੭ ਟਿਕਾਈ ਹੈ, ਲਈ ਹੈ, ਬਣਾਈ ਹੈ।
੩੮ ਧਿਰ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਧਿਰ ਲਗਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭ ਪਏਗਾ।
੩੯ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ! ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੮, ਨੋਟ ੭।
੪੦ ਰਿੜਕ-ਰਿੜਕ ਕੇ ਮੱਖਣ ਕਢਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਉੱਤਮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੪੧ (ਨਾਮ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ) ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ (ਮਨ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੪੨ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਰਾਮ ਦਾ ਨਿਜ-ਭਗਤ, ਖ਼ਾਸ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰਾ ਭਗਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਜਾਈਏ।
੪੩ ਸੌਂਪ ਦੇਵਾਂ।
੪੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਿਆਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ (ਕੁਝ) ਸੋਝੀ ਪਾ ਲਈ।
੪੫ ਪਿਆਸਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

* ਸਾਰੀ ਬਨਾਸਪਤੀ ਵਿੱਚੋਂ। ਪੁਰਾਣਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਬੂਟੇ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਤੋਲੀਏ, ਤਾਂ ੧੮ ਭਾਰ ਵਜ਼ਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਭਾਰ ਪੰਜ ਮਣ ਕੱਚੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। "ਅਠਾਰਹ ਭਾਰ ਬਨਾਸਪਤੀ" (ਮਲਾਰ ਨਾਮ ਦੇਵ)। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੫੪, ਨੋਟ ੨੧।

† ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ :- ਗੁਰੂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।

[੧]ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਧੁਨਿ[੨] ਤੂਰ[੩] ਵਜਈਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਰਖਿ ਰਖਿ ਚਰਣ ਹਰਿ [੪]ਤਾਲ ਪੂਰਈਆ ॥ ੫ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮਨੁ ਗਾਵੈ [੫]ਰਸਿ ਰਸਾਲ ਰਸਿ ਸਬਦੁ ਰਵਈਆ ॥ [੬]ਨਿਜ ਘਰਿ ਧਾਰ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਜਿਨਿ ਪੀਆ ਤਿਨ ਹੀ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ[੭] ॥ ੬ ॥ ਮਨਹਠਿ[੮] ਕਰਮ ਕਰੈ ਅਭਿਮਾਨੀ ਜਿਉ ਬਾਲਕ [੯]ਬਾਲੂ ਘਰ ਉਸਰਈਆ ॥ ਆਵੈ ਲਹਰਿ ਸਮੁੰਦ ਸਾਗਰ ਕੀ ਖਿਨ ਮਹਿ [੧੦]ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਢਹਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ [੧੧]ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਹਰਿ ਹੈ ਆਪੇ ਇਹੁ ਜਗੁ ਹੈ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਖੇਲਈਆ ॥ ਜਿਉ [੧੨]ਜਲ ਤਰੰਗ ਜਲੁ ਜਲਹਿ ਸਮਾਵਹਿ ਨਾਨਕ [੧੩]ਆਪੇ ਆਪਿ ਰਮਈਆ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪* ॥ [੧੪]ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਚੈ ਮਨਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਈ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਤਨਿ ਭਸਮ ਦ੍ਰਿੜਈਆ ॥ [੧੫]ਅਮਰ ਪਿੰਡ ਭਏ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੋਊ ਮਿਟਿ ਗਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਰਹੀਆ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਮਧਸੂਦਨ[੧੬] ਮਾਧਉ[੧੭] ਮੈ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਪਖਈਆ[੧੮] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੯]ਤਜੈ ਗਿਰਸਤੁ ਭਇਆ ਬਨਵਾਸੀ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਮਨੂਆ ਟਿਕੈ ਨ ਟਿਕਈਆ ॥ [੨੦]ਧਾਵਤੁ ਧਾਇ ਤਦੇ ਘਰਿ ਆਵੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਪਵਈਆ ॥ ੨ ॥ [੨੧]ਧੀਆ ਪੂਤ ਛੋਡਿ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਸਾ ਆਸ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਕਰਈਆ ॥ ਆਸਾ ਆਸ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਸ ਸੁਖੁ ਲਹੀਆ ॥ ੩ ॥ [੨੨]ਉਪਜੀ ਤਰਕ ਦਿਗੰਬਰੁ ਹੋਆ ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸ ਚਲਿ ਚਲਿ ਗਵਨੁ ਕਰਈਆ ॥ ਪ੍ਰਭਵਨੁ[੨੩] ਕਰੈ ਬੂਝੈ ਨਹੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧ [੨੪]ਦਇਆ ਘਰੁ ਲਹੀਆ ॥ ੪ ॥ [੨੫]ਆਸਣ ਸਿਧ ਸਿਖਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਮਨਿ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ ਚੇਟਕਈਆ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਿਧਿ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ [੨੬]ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਸਭਿ ਵਰਨ ਰੂਪ ਜੀਅ ਜੰਤ ਉਪਈਆ ॥ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਪਰੈ [੨੭]ਸੋ ਉਬਰੈ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਵੈਸੁ ਚੰਡਾਲੁ ਚੰਡਈਆ ॥ ੬ ॥ [੨੮]ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕੰਬੀਰੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ [੨੯]ਅਉਜਾਤਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਚਮਿਆਰੁ ਚਮਈਆ ॥ ਜੋ ਜੋ ਮਿਲੈ ਸਾਧੂ ਜਨ ਸੰਗਤਿ ਧਨੁ[੩੦] ਧੰਨਾ ਜਟੁ ਸੈਣੁ[੩੧] ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਦਈਆ[੩੨] ॥ ੭ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਹਰਿ ਪੈਜ[੩੩] ਰਖਾਈ [੩੪]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[੩੫] ਕਰਈਆ ॥ ਨਾਨਕ [੩੬]ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਜਗਜੀਵਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਖਈਆ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਸ[੩੭] ਉਠੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ[੩੮] ਸੁਣਿ ਗੁਰ ਬਚਨ ਮਨਿ ਤੀਰ ਲਗਈਆ ॥ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ[੩੯] ਮਨ

੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨ ਧੁਨੀ, ਲਗਾਤਾਰ ਅਵਾਜ਼।
੩ ਵਾਜੇ।
੪ ਤਾਲ ਪੂਰਦੇ ਹਨ, ਰਾਗ ਯਾ ਨਾਚ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੫ ਰਸਾਲ= ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਹਰੀ। ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਸ ਨਾਲ (ਸੁਆਦ ਨਾਲ) ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਰਵਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜਪਣਾ ਹੈ।
੬ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਰਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੮ ਮਨ ਦੇ ਹੱਠ ਨਾਲ।
੯ ਰੇਤ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਵੱਖ-ਵੱਖ, ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਕੇ।
੧੧ ਤਲਾਅ, ਸਮੁੰਦਰ।
੧੨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਆਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਾਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋਗੀ ਬਣਿਆ।
੧੫ ਮੌਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸ਼ਰੀਰ ਵਾਲੇ।
੧੬-੧੭ [ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਮਧੁ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ (ਲਕਸ਼ਮੀ) ਦਾ ਪਤੀ] ਹਰੀ।
੧੮ ਧੋਂਦਾ ਹਾਂ।
੧੯ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ।
੨੦ ਦੌੜ-ਦੌੜ ਕੇ, ਥਕ ਕੇ ਤਦ ਫੇਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ (ਭਾਵ ਟਿਕਾਉ ਮਿਲਿਆ), ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਪਠਾਏ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪਿਆ।
੨੧ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਨਿਆਸੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਸ਼ਾ-ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਿਆ।
੨੨ (ਮਨ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਨੰਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜੈਨੀ ਸਾਧੂ ਬਣ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਨ ਫਿਰ ਭੀ ਦਸ ਪਾਸੇ ਭੌਂਦਾ ਰਿਹਾ।
੨੩ [ਪਰਿਭਵਣ] ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੌਣਾ, ਦੌੜਨਾ।
੨੪ ਦਇਆ ਦਾ ਘਰ ਪਾ ਲਿਆ, ਭਾਵ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਦਇਆ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਹੋ ਗਈ।
੨੫ ਸਿਧ ਲੋਕ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਅਨੇਕਾਂ ਆਸਣ, ਤਪ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਦੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰਜੇਵਾਂ, ਸੰਤੋਖ ਯਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ; ਅੰਤ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਇਹ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਹਰੀ ਨੇ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੨੭ ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਯਾ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ।
੨੮ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ।
੨੯ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ, ਰਵਿਦਾਸ।
੩੦ ਧਨ ਹੈ, ਵਡਭਾਗੀ ਹੈ।
੩੧ ਸੈਣ ਨਾਈ ਜੋ ਭਗਤ ਸੀ।
੩੨ [ਦਜੁ] ਹਰੀ ਨੂੰ।
੩੩ ਲੱਜਾ, ਇੱਜ਼ਤ।
੩੪ ਭਗਤਿ-ਵਤਸਲ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ।
੩੫ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਲਾਣਾ, ਲੜ ਲਾ ਲੈਣਾ, ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ।
੩੬ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ, ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ।
੩੭ ਇੱਛਾ, ਪ੍ਰੀਤ।
੩੮ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦੀ।
੩੯ ਹਾਲਤ।

* ਗੁਰੂ ਉੱਤੇ ਨਿਸਚਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਧਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਟਿਕਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
† ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹੀ ਜਾਣੈ [੧]ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕੋ ਪੀਰ ਪਰਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ [੨]ਗੁਰਿ ਮੋਹਨਿ
ਮੋਹਿ ਮਨੁ ਲਈਆ ॥ ਹਉ [੩]ਆਕਲ ਬਿਕਲ ਭਈ ਗੁਰ ਦੇਖੇ ਹਉ
[੪]ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੋਇ ਪਈਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਉ ਨਿਰਖਤ[੫] ਫਿਰਉ ਸਭਿ
ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਮੈ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਨ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਚਈਆ[੬] ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਕਾਟਿ
ਦੇਉ ਗੁਰ ਆਗੈ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ[੭] ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਦਿਖਈਆ ॥ ੨ ॥ ਕੋਈ
ਆਣਿ ਸਦੇਸਾ[੮] ਦੇਇ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰਾ [੯]ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠ ਲਗਈਆ ॥
[੧੦]ਮਸਤਕੁ ਕਾਟਿ ਦੇਉ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਜੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਈਆ ॥
੩ ॥ [੧੧]ਚਲੁ ਚਲੁ ਸਖੀ ਹਮ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਬੋਧਹ ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ
ਲਹੀਆ ॥ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਉਆ ਕੋ ਨਾਮੁ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਸੁ
ਪਾਛੈ ਪਈਆ ॥ ੪ ॥ [੧੨]ਖਿਮਾ ਸੀਗਾਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਖੁਸੀਆ ਮਨਿ ਦੀਪਕ ਗੁਰ
ਗਿਆਨੁ ਬਲਈਆ ॥ [੧੩]ਰਸਿ ਰਸਿ ਭੋਗ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹਮ ਤਿਸੁ ਆਗੈ
ਜੀਉ ਕਟਿ ਕਟਿ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ [੧੪]ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਕੰਠਿ ਹੈ ਬਨਿਆ ਮਨੁ
ਮੋਤੀਚੂਰੁ ਵਡ ਗਹਨ ਗਹਨਈਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ [੧੫]ਸਰਧਾ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ
[੧੬]ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਨ ਸਕੈ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਭਈਆ ॥ ੬ ॥ [੧੭]ਕਹੈ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰੁ ਅਵਰੁ
ਕਿਛੁ ਕੀਜੈ ਸਭੁ ਬਾਦਿ ਸੀਗਾਰੁ ਫੋਕਟ ਫੋਕਟਈਆ ॥ ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ
ਕੈ ਤਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਲੀਓ ਸੁਹਾਗਨਿ ਥੂਕ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੭ ॥ ਹਮ ਚੇਰੀ[੧੮]
ਤੂ [੧੯]ਅਗਮ ਗੁਸਾਈ ਕਿਆ ਹਮ ਕਰਹ ਤੇਰੈ [੨੦]ਵਸਿ ਪਈਆ ॥ [੨੧]ਦਇਆ
ਦੀਨ ਕਰਹੁ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਨਾਨਕ [੨੨]ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਸਮਈਆ ॥ ੮ ॥
੫ ॥ ੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਗਮ[੨੩] ਠਾਕੁਰ
ਕਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਸਰਧਾ[੨੪] ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਉਠਈਆ ॥ ਗੁਰ ਦੇਖੇ ਸਰਧਾ ਮਨ
ਪੂਰੀ [੨੫]ਜਿਉ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਬੂੰਦ ਮੁਖਿ ਪਈਆ ॥ ੧ ॥ ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ
ਸਖੀ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਈਆ[੨੬] ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਇਆ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਮੈ ਤਿਸੁ
ਆਗੈ ਸਿਰੁ ਕਟਿ ਕਟਿ ਪਈਆ[੨੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੮]ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਮਨਿ ਤਨਿ
ਇਕ ਬੇਦਨ[੨੯] ਮੈ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖੇ ਬਿਨੁ ਨੀਦ ਨ ਪਈਆ ॥ [੩੦]ਬੈਦਕ ਨਾਟਿਕ
ਦੇਖਿ ਭੁਲਾਨੇ ਮੈ ਹਿਰਦੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀਰ ਲਗਈਆ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਖਿਨੁ
ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ [੩੧]ਜਿਉ ਬਿਨੁ ਅਮਲੈ ਅਮਲੀ ਮਰਿ
ਗਈਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪਿਆਸ ਹੋਇ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ[੩੨] ਤਿਨ੍ ਅਵਰੁ ਨ ਭਾਵੈ
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕੋ ਦੁਈਆ[੩੩] ॥ ੩ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ[੩੪] ਆਨਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਵੈ
ਹਉ [੩੫]ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਬਲਿ ਬਲਿ ਘੁਮਿ ਗਈਆ ॥ ਅਨੇਕ ਜਨਮ ਕੇ ਵਿਛੁੜੇ
ਜਨ ਮੇਲੇ ਜਾ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਵਈਆ[੩੬] ॥ ੪ ॥ ਸੇਜ ਏਕ

੧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਰਾਈ ਪੀੜ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨ ਗੁਰੂ ਮੋਹਨ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਨੇ।
੩ ਵਿਆਕੁਲ, ਬੇਸੁੱਧ।
੪ ਬੇਹੋਸ਼।
੫ ਦੇਖਦੀ।
੬ ਚਾਉ ਹੈ।
੭ ਰਸਤਾ, ਰਾਹ।
੮ ਸੁਨੇਹਾ। ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਬਤ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੇ।
੯ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ, ਮਨ ਵਿੱਚ, ਤਨ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਮੱਥਾ, ਭਾਵ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਰੱਖ ਦੇਵਾਂ।
੧੧ ਆ, ਸਹੇਲੀ (ਹੇ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਭਾਈ!) ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੀਏ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਚੱਲ ਪਵੀਏ।
੧੨ ਦਇਆ ਯਾ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਦੇ ਗੁਣ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਰਸ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਸਦਕੇ ਕਰ ਦੇਵਾਂ।
੧੪ ਹਰੀ ਹੀ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਰਿਆ ਮਨ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮੋਤੀ-ਚੂਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ। ਮੋਤੀ-ਚੂਰ= ਸਿਰ 'ਤੇ ਪਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਗਹਿਣਾ।
੧੫ ਸ਼ਰਧਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸੇਜ ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਵਿਛਾਈ।
੧੬ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭਾਉ, ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ।
੧੭ ਹਰੀ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਏਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸਭ ਸ਼ਿੰਗਾਰ (ਗੁਣ, ਵਡਿਆਈ) ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ, ਥੋਥਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸੁਹਾਗਣਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਥੁਕਾਂ ਹੀ ਪਈਆਂ।
੧੮ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ।
੧੯ ਐਸਾ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇ।
੨੦ ਵੱਸ ਵਿੱਚ, ਅਧੀਨ ਹਾਂ।
੨੧ ਦਇਆ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਅ ਲਓ।
੨੨ ਹਰੀ ਦੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਓ।
੨੩ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।
੨੪ ਪ੍ਰੀਤ।
੨੫ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਪੀਹਾ ਪੀਓ-ਪੀਓ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਬੂੰਦ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੫੨, ਫ਼ੁਟ ਨੋਟ *।
੨੬ ਸੁਣਾਓ।
੨੭ ਪਾਵਾਂ, ਧਰ ਦਿਆਂ।
੨੮ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ।
੨੯ ਪੀੜ, ਬਿਮਾਰੀ।
੩੦ ਵੈਦਕ (ਹਕੀਮ) ਅਤੇ ਨਾਟਿਕ (ਨਾੜੀਆਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ) ਮੈਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ; ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ।
੩੧ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਸ਼ਈ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਦੀ।
੩੩ ਦੂਸਰਾ।
੩੪ ਆ ਕੇ।
੩੫ ਉਸ ਉਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਹਾਂ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ! ਘੁਮਾਣਾ, ਘੋਲ ਘੁਮਾਣਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵਾਰਨਾ, ਸਦਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ।
੩੬ (ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣੀਂ) ਪੈ ਗਿਆ।

* ਗੁਰੂ-ਗੁਰੂ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

[1]ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵੈ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਈਆ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਸਰਣਿ ਜੇ ਆਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ਮਿਲੈ ਖਿਨੁ ਢੀਲ ਨ ਪਈਆ ॥ ੫ ॥ [2]ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਵਧਾਏ ਮਨਿ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮੁ ਕਪਟ ਲੋਭਈਆ ॥ ਬੇਸੁਆ ਕੈ ਘਰਿ ਬੇਟਾ ਜਨਮਿਆ ਪਿਤਾ ਤਾਹਿ ਕਿਆ ਨਾਮੁ ਸਦਈਆ ॥ ੬ ॥ [3]ਪੂਰਬ ਜਨਮਿ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਆਏ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਜਮਈਆ ॥ ਭਗਤਿ ਭਗਤਿ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਾ [4]ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਈਆ ॥ ੭ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਆਣਿ ਆਣਿ ਮਹਿੰਦੀ[5] ਪੀਸਾਈ ਆਪੇ ਘੋਲਿ ਘੋਲਿ ਅੰਗਿ ਲਈਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਠਾਕੁਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਨਾਨਕ [6]ਕਢਿ ਲਈਆ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ ਘਰੁ ੧੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ ॥ [7]ਤਜਿ ਆਨ ਸਰਣਿ ਗਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਕਮਲ ਅਪਾਰ ॥ ਹਉ ਜਾਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਤਾਹਿ ॥ ਤਜਿ ਆਨ ਕਤਹਿ[8] ਨ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ [9]ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸਨਾ ਕਹਨ ॥ ਮਲ ਪਾਪ ਕਲਮਲ ਦਹਨ ॥ ਚੜਿ ਨਾਵ ਸੰਤ ਉਧਾਰਿ ॥ ਭੈ ਤਰੇ ਸਾਗਰ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ [10]ਮਨਿ ਡੋਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰੀਤਿ ॥ ਇਹ ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਤਜਿ ਗਏ ਪਾਪ ਬਿਕਾਰ ॥ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭ ਨਿਰੰਕਾਰ[11] ॥ ੩ ॥ [12]ਪ੍ਰਭ ਪੇਖੀਐ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਚਖਿ ਅਨਦ ਪੂਰਨ ਸਾਦ ॥ ਨਹ ਡੋਲੀਐ ਇਤ ਊਤ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਸੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚੀਤ ॥ ੪ ॥ ਤਿਨ੍ ਨਾਹਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਨਿਤ ਸਿਮਰਿ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸੁ[13] ॥ [14]ਤੇ ਜਮੁ ਨ ਪੇਖਹਿ ਨੈਨ ॥ ਸੁਨਿ ਮੋਹੇ ਅਨਹਤ ਬੈਨ ॥ ੫ ॥ [15]ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਸੂਰ ਗੁਪਾਲ ॥ ਪ੍ਰਭ ਭਗਤ ਵਸਿ ਦਇਆਲ ॥ ਹਰਿ ਨਿਗਮ ਲਹਹਿ ਨ ਭੇਵ ॥ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਮੁਨਿ ਜਨ ਸੇਵ ॥ ੬ ॥ [16]ਦੁਖ ਦੀਨ ਦਰਦ ਨਿਵਾਰ ॥ ਜਾ ਕੀ ਮਹਾ ਬਿਖੜੀ ਕਾਰ ॥ ਤਾ ਕੀ ਮਿਤਿ[17] ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ [18]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ॥ ੭ ॥ [19]ਕਰਿ ਬੰਦਨਾ ਲਖ ਬਾਰ ॥ ਥਕਿ ਪਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਦਰਬਾਰ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਰਹੁ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ॥ [20]ਨਾਨਕ ਮਨਸਾ ਪੂਰਿ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [21]ਪ੍ਰਭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਦੁਆਰਿ ॥ ਗਹਿ ਚਰਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ॥ ਮਨ ਮਿਸਟ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗ ॥

੧ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਇਕੋ ਸੇਜ 'ਤੇ ਸੌਂਦੇ ਹਨ (ਇਕੋ ਥਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ), ਪਰ ਮਨਮੁਖ ਆਤਮਾ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹੱਲ, ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

੨ ਕਿਰਿਆਚਾਰ, ਪੂਜਾ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਧਰਮ, ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਵਧਾਏ (ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਕੀਤੇ) ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਝੂਠਾ ਦਿਖਾਵਾ ਲੋਭ ਅਤੇ ਵਲ-ਛਲ ਏਹੋ ਕੰਮ ਹੀ ਰਿਹਾ, (ਏਸ ਲਈ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਹੋਇਆ); ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਜ਼ਾਰੀ ਔਰਤ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਜੰਮੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਾ ਸਕਦਾ।

੩ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਆਏ; ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

੪ ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਏ।

੫ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿੰਦੀ।

੬ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ।

੭ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਕੜੀ ਹੈ।

੮ ਕਿਸੇ ਥਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ।

੯ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬੇੜੀ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਭੈ ਸਾਗਰ, ਡਰਾਉਣੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ।

੧੦ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਡੋਰੀ (ਤਾਰ, ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਵ) ਲੱਗ ਗਈ; ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

੧੧ ਆਕਾਰ, ਰੂਪ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਹਰੀ।

੧੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ, ਮਸਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸੁਆਦ ਚਖ ਲਏ। ਏਥੇ ਓਥੇ, ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦੇ, ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ।

੧੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਹਰੀ।

੧੪ ਓਹ ਜਮ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ (ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਹਰੀ ਦੀ ਅਣਵਜੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *)।

੧੫ ਸੂਰਮੇ (ਬਹਾਦਰ) ਗੁਪਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪਏ ਹਾਂ, ਦਿਆਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੈ। ਨਿਗਮ (ਵੇਦ) ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ (ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ੀ) ਸਦਾ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੧੬ ਦੀਨਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ (ਸੇਵਾ) ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ।

੧੭ ਹੱਦ, ਅੰਤ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

੧੮ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਥਾਂ ਓਹੋ ਹਰੀ ਹੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

੧੯ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਥੱਕ ਕੇ, ਭਟਕ-ਭਟਕ ਕੇ, ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੨੦ ਦਾਸ ਦੀ ਇਹ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।

੨੧ ਹੇ ਹਰੀ! ਮੇਰਾ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਮਿਟਾ ਦਿਓ; ਮੈਂ ਥੱਕ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ (ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ) ਆ ਪਿਆ ਹਾਂ। ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗੇ।

* ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਚਕੋਰ-ਚੰਦ, ਮੀਨ-ਜਲ, ਭੌਰ-ਕਮਲ, ਚਕਵੀ-ਸੂਰਜ, ਇਸਤਰੀ-ਭਰਤਾ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

[1]ਕਰਿ ਦਇਆ ਲੇਹੁ ਲੜਿ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ॥ ੧ ॥ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ [2]ਜਾਚਉ ਸੰਤ ਰਵਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [3]ਸੰਸਾਰੁ ਬਿਖਿਆ ਕੂਪ ॥ ਤਮ ਅਗਿਆਨ ਮੋਹਤ ਘੂਪ ॥ [4]ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਲੇਹੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪੁਨਾ ਦੇਹੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਠਾਉ[5] ॥ ਨਾਨਕਾ [6]ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੨ ॥ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਾਧੀ ਦੇਹ ॥ ਬਿਨੁ ਭਜਨ ਹੋਵਤ ਖੇਹ ॥ ਜਮਦੂਤ ਮਹਾ ਭਇਆਨ[7] ॥ [8]ਚਿਤ ਗੁਪਤ ਕਰਮਹਿ ਜਾਨ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਸਾਖਿ[9] ਸੁਨਾਇ ॥ ਨਾਨਕਾ ਹਰਿ ਸਰਨਾਇ ॥ ੩ ॥ [10]ਭੈ ਭੰਜਨਾ ਮੁਰਾਰਿ ॥ ਕਰਿ ਦਇਆ [11]ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਿ ॥ ਮੇਰੇ ਦੋਖ[12] ਗਨੇ ਨ ਜਾਹਿ ॥ [13]ਹਰਿ ਬਿਨਾ ਕਤਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ਗਹਿ ਓਟ ਚਿਤਵੀ ਨਾਥ ॥ ਨਾਨਕਾ ਦੇ ਰਖੁ ਹਾਥ ॥ ੪ ॥ ਹਰਿ [14]ਗੁਣ ਨਿਧੇ ਗੋਪਾਲ ॥ ਸਰਬ ਘਟ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ॥ [15]ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਰਨ ਆਸ ॥ ਇਕ ਨਿਮਖ ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਵਡ ਭਾਗਿ ਨਾਨਕ ਪਾਇ ॥ ੫ ॥ [*]ਪ੍ਰਭ ਤੁਝ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਹੋਰ ॥ [16]ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚੰਦ ਚਕੋਰ ॥ ਜਿਉ ਮੀਨ ਜਲ ਸਿਉ ਹੇਤੁ ॥ ਅਲਿ ਕਮਲ ਭਿੰਨੁ ਨ ਭੇਤੁ ॥ ਜਿਉ ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਆਸ ॥ ਨਾਨਕ ਚਰਨ ਪਿਆਸ ॥ ੬ ॥ [17]ਜਿਉ ਤਰੁਨਿ ਭਰਤ ਪਰਾਨ ॥ ਜਿਉ ਲੋਭੀਐ ਧਨੁ ਦਾਨੁ ॥ [18]ਜਿਉ ਦੂਧ ਜਲਹਿ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ਜਿਉ ਮਹਾ ਖੁਧਿਆਰਥ ਭੋਗੁ ॥ ਜਿਉ ਮਾਤ ਪੂਤਹਿ ਹੇਤੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਨੇਤ[19] ॥ ੭ ॥ [20]ਜਿਉ ਦੀਪ ਪਤਨ ਪਤੰਗ ॥ ਜਿਉ ਚੋਰੁ ਹਿਰਤ ਨਿਸੰਗ ॥ ਮੈਗਲਹਿ ਕਾਮੈ ਬੰਧੁ ॥ ਜਿਉ ਗ੍ਰਸਤ ਬਿਖਈ ਧੰਧੁ ॥ ਜਿਉ ਜੂਆਰ ਬਿਸਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇ ॥ ੮ ॥ [21]ਕੁਰੰਕ ਨਾਦੈ ਨੇਹੁ ॥ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ ਚਾਹਤ ਮੇਹੁ ॥ ਜਨ ਜੀਵਨਾ ਸਤਸੰਗਿ ॥ ਗੋਬਿਦੁ ਭਜਨਾ ਰੰਗਿ ॥ ਰਸਨਾ ਬਖਾਨੈ ਨਾਮੁ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਸਨ ਦਾਨੁ ॥ ੯ ॥ [22]ਗੁਨ ਗਾਇ ਸੁਨਿ ਲਿਖਿ ਦੇਇ ॥ ਸੋ ਸਰਬ ਫਲ ਹਰਿ ਲੇਇ ॥ ਕੁਲ ਸਮੂਹ ਕਰਤ ਉਧਾਰੁ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ [23]ਹਰਿ ਚਰਨ ਬੋਹਿਥ ਤਾਹਿ ॥ ਮਿਲਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਸੁ ਗਾਹਿ ॥ ਹਰਿ ਪੈਜ[24] ਰਖੈ ਮੁਰਾਰਿ[10] ॥ ਹਰਿ ਨਾਨਕ [25]ਸਰਨਿ ਦੁਆਰਿ ॥ ੧੦ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਥਿਤੀ† ਘਰੁ ੧੦ ਜਤਿ‡ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[26]ਏਕਮ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਅਮਰੁ ਅਜੋਨੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਾਲਾ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ॥ [27]ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਿਆ ॥ ਜੋ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ [28]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ

੧ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ ਲਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਰਹਾਂ।
੨ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੩ ਸੰਸਾਰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਖੂਹ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦਾ ਘੁਪ ਹਨੇਰਾ ਹੈ।
੪ ਹਰੀ! ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਓ, ਬਚਾਅ ਲਵੋ।
੫ ਥਾਂ, ਓਟ, ਆਸਰਾ।
੬ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ।
੭ ਡਰਾਉਣੇ।
੮ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ (ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਮੁਣਸ਼ੀ) ਸਾਡੇ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੯ ਸਾਖਿ=ਸਾਖੀ, ਸ਼ਹਾਦਤ, ਗਵਾਹੀ।
੧੦ ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਭਾਵ ਹਰੀ, ਤੂੰ ਡਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।
੧੧ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰੇ।
੧੨ ਦੋਸ਼, ਨੁਕਸ, ਪਾਪ।
੧੩ (ਮੇਰੇ ਪਾਪ) ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਥੇ ਸਮਾਅ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਕੌਣ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਓਟ ਤੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਹੀ, ਪਕੜੀ ਹੈ।
੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ, ਜੋ ਸਭ ਘਾਟਾਂ (ਦਿਲਾਂ) ਦਾ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ!
੧੫ ਹਰੀ ਸਾਡੀਆਂ ਉਮੈਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਛਿਨ ਭੀ ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ।
੧੬ ਚੰਨ ਅਤੇ ਚਕੋਰ, ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ, ਅਲਿ (ਭਉਰਾ) ਅਤੇ ਕਵਲ, ਚਕਵੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਹੇਤੁ=ਪ੍ਰੀਤ। ਭਿੰਨੁ ਭੇਤੁ=ਫ਼ਰਕ।
੧੭ ਤਰੁਨਿ=ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ। ਭਰਤ=ਪਤੀ। ਲੋਭੀਐ=ਲਾਲਚੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ।
੧੮ ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਪਾਣੀ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਧਿਆਰਥੀ (ਭੁੱਖੇ) ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਹੈ।
੧੯ ਨਿੱਤ।
੨੦ ਜਿਵੇਂ ਭੰਬਟ ਦੀਵੇ ਉੱਤੇ ਡਿਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਚੋਰ ਨਿਝੱਕ ਹੋ ਕੇ ਲੁਟਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਦਾ ਕਾਮ ਨਾਲ ਸਨਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਧੰਧਾ ਫਸਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਜੁਆਰੀਏ ਦੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਖੋਟੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਆਪਣਾ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਾ। ਬਿਸਨੁ [ਸੰ. ਵ੍ਯਸਨ] ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਵਾਦੀ, ਭੁਸ।
੨੧ ਹਰਨ ਦਾ ਰਾਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਪੀਹਾ ਮੀਂਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਨੇ ਜੀਉਣਾ ਸਤ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਜਣਾ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੈ। ਰਸਨਾ ਬਖਾਨੈ=ਜੀਭ ਬਿਆਨ ਕਰੇ, ਜਪੇ।
੨੨ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ, ਸੁਣੇ ਯਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਸਭ ਫਲ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕੁਲ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ।
੨੪ ਲਾਜ, ਇੱਜ਼ਤ।
੨੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਓਟ (ਲਈ ਹੈ)।
੨੬ ਪਹਿਲੀ ਥਿਤ (ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ) ਹਰੀ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲਾ, ਨਾ ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਾਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਾਹਾ; ਜੰਜਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਹਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ ਯਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੭ ਪਰ ਲਭਦਿਆਂ-ਲਭਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਦੇਖਿਆ। ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਫੇਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ।
੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ, ਪੰ. ੬੭੦ ਉਤੇ ਮਹਲਾ ੫ ਦਾ ਦੂਜਾ ਚੌਪਦਾ ("ਬਿਨੁ ਜਲ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜੇ ਹੈ ਮੀਨਾ"), ਪੰ. ੬੯੩ ਉਤੇ "ਮਾਰਵਾੜਿ ਜੈਸੇ ਨੀਰੁ ਬਾਲਹਾ" ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਪੰ. ੭੦੮ ਉਤੇ ੧੨ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ਤੇ ਪਉੜੀ।

† ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੀਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਜਗਦੀਸ਼ ਦੀ ਨਰੋਲ ਭਗਤੀ ਸਿਖਾਂਦੇ ਹਨ।

‡ ਜੋੜੀ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ। 'ਬਾਣੀ ਬੇਉਰਾ' ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਖੁਲ੍ਹਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਵਜੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਜਤਿ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

[੧]ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਜਪੁ ਜਾਪਉ ਬਿਨੁ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ [੨]ਮਹਲੁ ਘਰੁ ਦੀਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗੇ ਪਛੁਤਾਣੇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ॥ ਕਿਆ ਲੈ ਆਵਹਿ ਕਿਆ ਲੇ ਜਾਹਿ ॥ ਸਿਰਿ[੩] ਜਮਕਾਲੁ ਸਿ[੪] ਚੋਟਾ ਖਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੂਟਸਿ ਕੋਇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ੍ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ [੫]ਆਪੇ ਸਚੁ ਕੀਆ ਕਰ ਜੋੜਿ ॥ ਅੰਡਜ ਫੋੜਿ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜਿ ॥ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਕੀਏ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਕੀਏ ਭਉ ਭਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਕਰਿ ਵੇਖਣਹਾਰਾ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਾ[੬] ॥ [੭]ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਉਪਾਏ ਵੇਸਾ ॥ [੮]ਜੋਤੀ ਜਾਤੀ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ ਸੋ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਦੂਰਿ ॥ ੪ ॥ ਚਉਥਿ ਉਪਾਏ ਚਾਰੇ ਬੇਦਾ ॥ [੯]ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀ ਭੇਦਾ ॥ [੧੦]ਅਸਟ ਦਸਾ ਖਟੁ ਤੀਨਿ ਉਪਾਏ ॥ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ॥ [੧੧]ਤੀਨਿ ਸਮਾਵੈ ਚਉਥੈ ਵਾਸਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾ ਕੇ ਦਾਸਾ ॥ ੫ ॥ ਪੰਚਮੀ [੧੨]ਪੰਚ ਭੂਤ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਇਕਿ ਭ੍ਰਮਿ[੧੩] ਭੂਖੇ ਮੋਹ ਪਿਆਸੇ ॥ ਇਕਿ ਰਸੁ[੧੪] ਚਾਖਿ [੧੫]ਸਬਦਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ ॥ [੧੬]ਇਕਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਇਕਿ ਮਰਿ ਧੂਰਿ ॥ ਇਕਿ ਦਰਿ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ਦੇਖਿ ਹਦੂਰਿ ॥ ੬ ॥ ਝੂਠੇ ਕਉ ਨਾਹੀ ਪਤਿ ਨਾਉ ॥ ਕਬਹੁ ਨ ਸੂਚਾ ਕਾਲਾ ਕਾਉ ॥ [੧੭]ਪਿੰਜਰਿ ਪੰਖੀ ਬੰਧਿਆ ਕੋਇ ॥ ਛੇਰੀਂ ਭਰਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ ਤਉ ਛੂਟੈ ਜਾ ਖਸਮੁ ਛਡਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮੇਲੇ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ੭ ॥ *ਖਸਟੀ ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਪ੍ਰਭ ਸਾਜੇ ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਨਿਰਾਲਾ ਵਾਜੇ ॥ ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਤਾ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ [੧੮]ਸਬਦੇ ਭੇਦੇ ਤਉ ਪਤਿ ਪਾਵੈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਖਪਹਿ ਜਲਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ੮ ॥ ਸਪਤਮੀ [੧੯]ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰੀਰਿ ॥ [੨੦]ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਭਰੇ ਨਿਰਮਲ ਨੀਰਿ ॥ ਮਜਨੁ[੨੧] ਸੀਲੁ[੨੨] ਸਚੁ ਰਿਦੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ [੨੩]ਪਾਵੈ ਸਭਿ ਪਾਰਿ ॥ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਉ ਭਾਇ ॥ [੨੪]ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੈ ਠਾਕ ਨ ਪਾਇ ॥ ੯ ॥ ਅਸਟਮੀ [੨੫]ਅਸਟ ਸਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਾਧੈ ॥ [੨੬]ਸਚੁ ਨਿਹਕੇਵਲੁ ਕਰਮਿ ਅਰਾਧੈ ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਬਿਸਰਾਉ ॥ ਤਹੀ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਾਚੋ ਨਾਉ ॥ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ[੨੭] ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੧੦ ॥ [੨੮]ਨਾਉ ਨਉਮੀ ਨਵੇ ਨਾਥ ਨਵ ਖੰਡਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਨਾਥੁ ਮਹਾ ਬਲਵੰਡਾ ॥ ਆਈ ਪੂਤਾ ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਾਰਾ ॥

੧ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ।
੨ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ ਆਪਣੇ ਵਸਣ ਲਈ ਘਰ ਹੈ।
੩ ਸਿਰ ਉੱਤੇ। ੪ ਓਹ ਮਨੁੱਖ।
੫ ਸਚੇ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ (ਰਚਨਾ) ਰਚੀ। ਜਗਤ ਦੇ ਅੰਡੇ ਵਾਕੁਰ ਗੋਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ (ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ), ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਭਾਵ ਵਿਚਕਾਰ ਪੁਲਾੜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ)। ਇਉਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਸਮਾਨ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਬਣਾਏ। ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਡਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।
੬ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੭ ਦੇਵੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਿਹੇ ਕਈ ਸਰੂਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।
੮ ਜੋਤਿ ਵਾਲੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ।
੯ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਭੇਦ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੧੦ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ (ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ (ਪੰ. ੮੪੦ ਫੁਟ ਨੋਟ *) ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।
੧੧ ਜਿਹੜਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ (ਸਹਿਜ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਟਿਕੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਨਾਨਕ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚਉਥੈ= ਚਉਥੀ ਅਵਸਥਾ, ਤੁਰੀਆ, ਸਹਜ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੨ ਪੰਜ ਤਤ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ) ਭੂਤਨੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਾਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਕੁਰ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਟਪਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਭਰਮ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਹਰੀ-ਰਸ ਨੂੰ।
੧੫ ਨਾਮ ਦੁਆਰੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਨ।
੧੬ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਮਰ ਕੇ ਖ਼ਾਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਆਪਣੇ (ਰਿਦੇ ਰੂਪ) ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਡਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਛੇਕਾਂ ਅੰਦਰ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।
੧੮ ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਇੱਜ਼ਤ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੭, ਨੋਟ ੧੯।
੧੯ ਜੇ ਸਰੀਰ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਵਿੱਚ ਸਤ-ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ ਹੋਣ।
੨੦ ਸਤੇ ਸਮੁੰਦਰ (ਅੰਦਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਚਸ਼ਮੇ) ਭਰੇ ਹੋਣ, ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਅੱਛ ਜਲ ਨਾਲ। ਸਤ ਸਮੁੰਦਰ= ਪੰਜ ਇੰਦਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ। ਸਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਭਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੩੬, ਨੋਟ ੧।
੨੧ ਇਸ਼ਨਾਨ।
੨੨ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣੀ।
੨੩ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ) ਸਚ ਰੂਪ ਪਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
੨੫ ਅੱਠਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖੇ, ਭਾਵ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਵੇ। ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ † ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ੧੮ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ੮ ਤਾਕਤਾਂ।
੨੬ ਸਚੇ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਅਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰੇ ਅਤੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਦੇ ਸੁਭਾਅ (ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ) ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ (ਭਾਵ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ) ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਨੌਂ ਨਾਥਾਂ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੌਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਬਲੀ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸੇ ਮਾਤਾ (ਰੂਪ ਹਰੀ) ਦੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਸੰਤਾਨ ਹੈ।

* ਖਸ਼ਟਮੀ (ਛਠੀ) ਥਿਤਿ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਛੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਬਣਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਅਨਾਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਭੇਖ : ਯੋਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਜੰਗਮ, ਬੋਧੀ, ਸਰੇਵੜੇ, ਬੈਰਾਗੀ। ਇਥੇ 'ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੋਗੀ ਆਦਿ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਵੱਜਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭ ਆਦੇਸੁ[1] ਆਦਿ ਰਖਵਾਰਾ॥ [2]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਗੁ॥ ਓਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ[3] [4]ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ॥ ੧੧॥ ਦਸਮੀ [5]ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ॥ [6]ਅਨਦਿਨੁ ਮਜਨੁ ਸਚਾ ਗੁਣ ਗਿਆਨੁ॥ ਸਚਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ॥ [7]ਬਿਲਮੁ ਨ ਤੂਟਸਿ ਕਾਚੈ ਤਾਗੈ॥ ਜਿਉ ਤਾਗਾ ਜਗੁ ਏਵੈ ਜਾਣਹੁ॥ [8]ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਸਾਚਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੁ॥ ੧੨॥ ਏਕਾਦਸੀ ਇਕੁ ਰਿਦੈ ਵਸਾਵੈ॥ [9]ਹਿੰਸਾ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਵੈ॥ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਬ੍ਰਤੁ ਆਤਮ ਚੀਨੈ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਰਾਚਿ ਤਤੁ ਨਹੀ ਬੀਨੈ[10]॥ [11]ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਾਹਾਰੁ ਨਿਹਕੇਵਲੁ॥ ਸੂਚੈ ਸਾਚੇ ਨਾ ਲਾਗੈ ਮਲੁ॥ ੧੩॥ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਏਕੋ ਏਕਾ॥ [12]ਹੋਰਿ ਜੀਅ ਉਪਾਏ ਵੇਕੋ ਵੇਕਾ॥ ਫਲੋਹਾਰ ਕੀਏ ਫਲੁ ਜਾਇ॥ ਰਸ ਕਸ ਖਾਏ ਸਾਦੁ ਗਵਾਇ॥ ਕੂੜੈ ਲਾਲਚਿ ਲਪਟੈ ਲਪਟਾਇ॥ ਛੂਟੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[13] ਸਾਚੁ ਕਮਾਇ॥ ੧੪॥ [14]ਦੁਆਦਸਿ ਮੁਦ੍ਰਾ ਮਨੁ ਅਉਧੂਤਾ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[15] ਜਾਗਹਿ ਕਬਹਿ ਨ ਸੂਤਾ॥ ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ॥ [16]ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ॥ [17]ਅਤੀਤ ਭਏ ਮਾਰੇ ਬੈਰਾਈ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ[18] ਨਾਨਕ ਤਹ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੧੫॥ ਦੁਆਦਸੀ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਕਰਿ ਜਾਣੈ॥ [19]ਬਾਹਰਿ ਜਾਤੋ ਭੀਤਰਿ ਆਣੈ॥ [20]ਬਰਤੀ ਬਰਤ ਰਹੈ ਨਿਹਕਾਮ॥ ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਜਪੈ ਮੁਖਿ ਨਾਮ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਮਹਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ॥ ਸਭਿ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ[21] ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੈ॥ ੧੬॥ [22]ਤੇਰਸਿ ਤਰਵਰ ਸਮੁਦ ਕਨਾਰੈ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮੂਲੁ ਸਿਖਰਿ ਲਿਵ ਤਾਰੈ॥ ਡਰ ਡਰਿ ਮਰੈ ਨ ਬੂਡੈ ਕੋਇ॥ ਨਿਡਰੁ ਬੂਡਿ ਮਰੈ ਪਤਿ ਖੋਇ॥ [23]ਡਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਘਰ ਮਹਿ ਡਰੁ ਜਾਣੈ॥ [24]ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੁ ਸਚੁ ਮਨਿ ਭਾਣੈ॥ ੧੭॥ ਚਉਦਸਿ [25]ਚਉਥੇ ਥਾਵਹਿ ਲਹਿ ਪਾਵੈ॥ *ਰਾਜਸ ਤਾਮਸ ਸਤ ਕਾਲ ਸਮਾਵੈ॥ [26]ਸਸੀਅਰ ਕੈ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਵੈ॥ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਵੈ॥ ਚਉਦਸਿ ਭਵਨ ਪਾਤਾਲ ਸਮਾਏ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਏ॥ ੧੮॥ ਅਮਾਵਸਿਆ ਚੰਦੁ ਗੁਪਤੁ ਗੈਣਾਰਿ[27]॥ ਬੂਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ॥ ਸਸੀਅਰੁ ਗਗਨਿ ਜੋਤਿ ਤਿਹੁ ਲੋਈ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕਰਤਾ ਸੋਈ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਦੀਸੈ ਸੋ ਤਿਸ ਹੀ ਮਾਹਿ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭੂਲੇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ॥ ੧੯॥ ਘਰੁ ਦਰੁ ਥਾਪਿ ਥਿਰੁ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਵੈ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਵੈ॥ ਜਹ ਆਸਾ ਤਹ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਾ॥ [28]ਫੂਟੈ ਖਪਰੁ ਦੁਬਿਧਾ ਮਨਸਾ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲ ਤੇ ਰਹੈ ਉਦਾਸਾ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾ ਕੇ ਦਾਸਾ॥ ੨੦॥ ੧॥

੧ ਪਰਨਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ।
੨ ਸ਼ੁਰੂ ਦਾ।
੩ ਬਿਅੰਤ।
੪ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।
੫ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਵੰਡ ਛਕੋ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹੋ।
੬ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾ ਇਹ ਨਿੱਤ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਮਝੋ।
੭ ਕੱਚੇ ਧਾਗੇ ਨੂੰ ਟੁਟਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੮ ਚਿੱਤ ਕਾਇਮ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੱਚੇ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣੇ।
੯ ਜ਼ੁਲਮ, ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਮੋਹ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ । ਅਸੂਲ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ।
੧੦ [ਫ਼ਾ.] ਦੇਖਦਾ। ਪਖੰਡ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ।
੧੧ ਹਰੀ ਪਵਿੱਤਰ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ, ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਸੁੱਚੇ ਹਰੀ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸੁੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੧੨ ਹੋਰ ਜੀਵ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਨਿਰੇ ਫਲ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਰਤ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਕੋਈ ਸੁਾਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਸੁਾਦ ਗੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ; ਕਿਉਂਕਿ (ਓਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ) ਝੂਠੇ ਲੋਭ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੪ ਦੁਆਦਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਭੇਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਮੁਦ੍ਰਾ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੧੨ ਮੁਦ੍ਰਾ=੫ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਦੇ (ਜਨੇਊ, ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ, ਮੁੰਜ ਦੀ ਤੜਾਗੀ, ਕਰਮੰਡਲ, ਸ਼ਿਖਾ), ਤਿੰਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵੈਸ਼ਨੂਆਂ ਦੇ (ਤਿਲਕ, ਕੰਠੀ, ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ), ੨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸ਼ੈਵਾਂ ਦੇ ਰੁਦ੍ਰਾਖਸ਼ ਮਾਲਾ, ਤ੍ਰਿਪੁੰਡ), ੧ ਚਿੰਨ੍ਹ ਯੋਗੀ ਦਾ (ਮੁੰਦਰਾਂ)। ੧ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਨਿਆਸ ਦਾ (ਤ੍ਰਿਦੰਡ)।
੧੫ ਦਿਨ-ਰਾਤ।
੧੬ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਓਹ ਅਸਲ ਤਿਆਗੀ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ ਮਾਰੇ ਹਨ।
੧੮ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ (ਮਨ) ਨੂੰ ਉਲਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਝਾਤੀ ਪਵਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਉਚਾਰੇ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ।
੨੧ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੨੨ ਤ੍ਰੌਦਸੀ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ (ਜੋ ਛੇਤੀ ਉੱਖੜ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ), ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਚੋਟੀ ਲਿਵ ਦੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਰਹੇ ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਮਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਅਟੁੱਟ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਜੋੜੀ ਰੱਖੀਏ। ਸਿਖਰਿ=ਚੋਟੀ, ਦਸਮ-ਦੁਆਰ, ਮਨ ਦੀ ਉੱਚੀ ਬਿਰਤੀ।
੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੫੧, ਨੋਟ ੧੦।
੨੪ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਹੀ ਰੁਤਬਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਚੰਨ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਗਿਆਨ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਰੇ। ਦੇਖੋ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ੪੮-੪੯।
੨੭ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਦ੍ਵੈਤ ਤੇ ਆਪ-ਹੁਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ।

* ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੇ (ਤਿੰਨਾਂ) ਕਾਲਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ 'ਰਜ' ਗੁਣ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਈਰਖਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ 'ਤਮ' ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵੇਰ ਉਹ ਛਡ ਛਡਾ ਕੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਉਸ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ 'ਸਤ' ਗੁਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੮੯, ਫੁਟ ਨੋਟ †।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸਤ* ਘਰੁ ੧੦ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ[੧] ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥
[੨]ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਜਗੁ ਰਹਿਆ ਪਰੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮਿ
ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ [੪]ਹਿਰਦੈ
ਜਪਨੀ ਜਪਉ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ[੫] ਅਗੋਚਰੁ[੬] ਅਪਰੰਪਰ[੭] ਸੁਆਮੀ
ਜਨ ਪਗਿ[੮] ਲਗਿ ਧਿਆਵਉ ਹੋਇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਮਵਾਰਿ
[੯]ਸਚਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਆਖਿ
ਆਖਿ ਰਹੇ ਸਭਿ [੧੦]ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ [੧੧]ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਤਿਸੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਅਗਮ
ਅਗੋਚਰੁ [੧੨]ਲਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ [੧੩]ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥
੨ ॥ ਮੰਗਲਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ [੧੪]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ
ਲਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਦਰੁ ਘਰੁ ਸੂਝੈ ॥
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ[੧੫] ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥ ੩ ॥
ਬੁਧਵਾਰਿ ਆਪੇ ਬੁਧਿ ਸਾਰੁ[੧੬] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ
ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਖੋਇ ॥ ਦਰਿ
ਸਚੈ ਸਦ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ੪ ॥ ਲਾਹਾ
ਨਾਮੁ ਪਾਏ [੧੭]ਗੁਰ ਦੁਆਰਿ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸ
ਕਉ ਬਲਿ[੧੮] ਜਾਈਐ ॥ [੧੯]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ
ਨਾਮੁ ਰਖਹੁ ਉਰ ਧਾਰਿ[੨੦] ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ[੨੧] ॥ ੫ ॥ ਵੀਰਵਾਰਿ
ਵੀਰ[੨੨] ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ
ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵੇਕਾ[੨੩] ॥ ਸਭਨਾ ਕਰਤੇ ਤੇਰੀ ਟੇਕਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ
ਸਰਣਾਈ ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੬ ॥ ਸੁਕ੍ਰਵਾਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਆ
ਸਮਾਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਰੈ
ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ[੨੪] ਕਰਣੀ ਹੈ ਕਾਰ ॥ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ[੨੫] ਪੂਜਾ ॥
ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ ੭ ॥ ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ[੨੬] ਸਾਸਤ
ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ
ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ
ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਚਿ
ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ[੨੭] ਰਾਤੇ [੨੮]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਤੂ ਸੁਖਦਾਤਾ ਲੈਹਿ
ਮਿਲਾਇ ॥ [੨੯]ਏਕਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ੯ ॥

੧ ਐਤਵਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਐਤਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਗਤ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ) ਪਰੋ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੪ ਦਿਲ ਦੀ ਜਪਮਾਲਾ ਦੁਆਰਾ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।

੫ ਅਪਹੁੰਚ।

੬ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੭ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।

੮ ਚਰਨੀਂ।

੯ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਵ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ: ੫, ਨੋਟ ੨੦।

੧੧ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਉਹ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

੧੩ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

੧੫ ਮੈਂ। ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ, ਮਲਕੀਅਤ ਦੀ ਚਾਹ।

੧੬ ਸੰਭਾਲ। ਆਪ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀਵ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵ ਫਿਰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਣੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੧੮ ਬਲਿਹਾਰ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰੀਦੀ ਹੈ।

੨੦ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ।

੨੧ ਜੈ ਜੈ ਕਰ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਧੰਨਵਾਦ।

੨੨ ਬੀਰ (ਹਨੂੰਮਾਨ, ਭੈਰਉ; ਆਦਿ) ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ੫੨ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫੨ ਬੀਰ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਭੀ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨੩ ਅੱਡਰਾ-ਅੱਡਰਾ। ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਜ਼ਬਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ।

੨੫ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ।

੨੬ ਸ਼ਗਨ। ਸ਼ਗਨ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ, ਭਾਵ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਾਚਨਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕਰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼ਗਨ ਵੇਖਣਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਉਸ ਕਰਮ ਲਈ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਨਿਰਾ ਭਰਮ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਭਰਮਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੮, ਨੋਟ ੧੯।

੨੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।

੨੮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।

੨੯ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

* 'ਸਤ-ਵਾਰਾ' ਬਾਰਹ ਮਾਹ ਵਾਕੁਰ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸੇ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਥਿੱਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਭਰਮ ਕਟਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹੋ ਦਿਨ ਸੁਲੱਖਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਯਾਦ ਆਵੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।

[1]ਪੰਦ੍ਰਹ ਥਿਤੀ ਤੈ ਸਤ ਵਾਰ ॥ ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਹਿ ਵਾਰ ਵਾਰ ॥ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤਿਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ[2] ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ [3]ਕਲ ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਬੂਝੈ ਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧੦ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਪਾਜੇ[5] ॥ [6]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ[7] ਲਾਗੇ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ [8]ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਪਰਪੰਚੁ ਚੂਕੈ[9] ਸਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ[10] ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ॥ ਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਆਪੇ ਸਭੁ ਵੇਖੈ ॥ [11]ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਤੇਰੈ ਲੇਖੈ ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ[12] ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਾਏ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ਸੋ ਜਨੁ ਬੂਝੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਤਾ ਦਰੁ[13] ਸੂਝੈ ॥ ੨ ॥ ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ[14] ॥ [15]ਦੂਜੇ ਤੇ ਜੇ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਦਰਿ ਨੀਸਾਣੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੇ ਤਾ ਏਕੋ ਪਾਏ ॥ ਵਿਚਹੁ ਦੂਜਾ ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਿਬੁ ਡਾਢਾ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਮਾਰਿ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ ॥ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਕੁ ਰਹੈ ਸਰਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਊਪਰਿ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਕਉਣੁ ਡਰੈ ਡਰੁ ਕਿਸ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਂਤਿ ਵਸੈ ਸਰੀਰ ॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨ੍ਹਿ[16] ਫਿਰਿ ਲਗੈ ਨ ਪੀਰ[17] ॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ[18] ਸਮਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਵੇਖੈ ਹਦੂਰਿ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ਸੇਵਕ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਹਰਿ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਕੀਜੈ ਜੇ ਦੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[19] ॥ [20]ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੬ ॥ [21]ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਸਭਿ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨਿਹਚਲੁ ਸਦਾ ਸਚਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਤਾ ਜਾ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੇ ॥ ੭ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਬਿਗਤੀ[22] ਜਾਹਿ ॥ ਏਕੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਦੂਜੈ ਲੋਭਾਹਿ ॥ [23]ਅਚੇਤ ਪਿੰਡੀ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਪਾਏ ਪਾਰੁ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੋਨੁ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਭਵਿ ਭਵਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੀ ਸਾਰੀ ॥ ਐਥੈ ਸੁਖੁ ਨ ਆਗੈ ਹੋਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੁਏ ਅਪਣਾ ਜਨਮੁ ਖੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ

੧ ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਥਿੱਤਾਂ, ਵਾਰ, ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਰੁੱਤਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ; ਨਿਹਚਲ ਕੇਵਲ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਹੈ।

੨ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ, ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ (ਜੀਵਾਂ ਦਾ)।

੩ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਵਰਤਾਅ ਕੇ।

੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੫ ਪਾਗੇ, ਲੱਗੇ ਹੋਏ, ਰਚੇ ਹੋਏ। ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹਨ।

੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।

੭ ਛਲ ਰੂਪ ਜਗਤ ਵਿੱਚ।

੮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।

੯ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਮੱਥੇ 'ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।

੧੧ ਤੇਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

੧੨ ਅਭਿਆਸੀ।

੧੩ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ, ਹਜ਼ੂਰੀ।

੧੪ ਦੂਸਰਾ।

੧੫ ਜੋ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਭਾਵ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਰ ਤੋਂ ਨਿਸਾਣ (ਪਰਵਾਨਾ ਵਡਿਆਈ ਦਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਸਮਝ ਕੇ।

੧੭ ਪੀੜ।

੧੮ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੯ ਅਸਲੀ, ਚੰਗੀ। ਇਹੋ ਚੰਗੀ ਕਰਣੀ ਹੈ।

੨੦ ਇਸ ਕਰਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੱਚੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੧ ਥਿੱਤਾਂ ਤੇ ਵਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਸੁਹਾਵਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

੨੨ ਮੰਦੀ ਗਤ ਨਾਲ, ਭੈੜੇ ਹਾਲ।

੨੩ ਬੇ-ਸਮਝ ਪਿੰਡ (ਸਰੀਰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਬੇ-ਸਮਝ ਮਨੁੱਖ।

* ਨਰਦਾਂ। ਇਹ ਜੀਵ-ਰੂਪ ਨਰਦਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੁਗਦੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। "ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭ ਸਾਰੀ ਕੀਤੇ ਪਾਸਾ ਢਾਲਣ ਆਪਿ ਲਗਾ" (ਆਸਾ ਮ: ੧)। ਚੌਪੜ ਦੀ ਨਰਦ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਚਲ ਕੇ ਜਦ ਬਤਾਲੀ ਘਰ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਪੱਕੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਦ ਬਾਹਰਲੇ ਨਾਕੇ 'ਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੱਚੀ ਨਰਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਜੀਵ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਨਰਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਣਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਵਾ-ਗੌਣ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੇਵੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ[1] ॥ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ॥ ੯ ॥ ਆਪੇ ਪੂਰਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ ॥ [2]ਏਹਿ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਦੂਜਾ ਦੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਅੰਧੁ ਗੁਬਾਰੁ ॥ ਥਿਤੀ ਵਾਰ ਸੇਵਹਿ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[3] ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੦ ॥ ੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ ਦਖਣੀ[4] ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
*ਮੁੰਧ[5] ਨਵੇਲੜੀਆ[6] ਗੋਇਲਿ[7] ਆਈ ਰਾਮ ॥ ਮਟੁਕੀ[8] ਡਾਰਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ਲਿਵ ਲਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੀ ਗੋਇਲਿ [9]ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀਆ ॥ ਕਰ[10] ਜੋੜਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ ਮਿਲਹੁ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀਆ ॥ [11]ਧਨ ਭਾਇ ਭਗਤੀ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਮੁੰਧ ਨਵੇਲ[6] ਸੁੰਦਰਿ ਦੇਖਿ ਪਿਰੁ ਸਾਧਾਰਿਆ[12] ॥ ੧ ॥ [13]ਸਚਿ ਨਵੇਲੜੀਏ [14]ਜੋਬਨਿ ਬਾਲੀ ਰਾਮ ॥ ਆਉ ਨ ਜਾਉ ਕਹੀ[15] ਅਪਨੇ [16]ਸਹ ਨਾਲੀ ਰਾਮ ॥ ਨਾਹ[17] ਅਪਨੇ ਸੰਗਿ ਦਾਸੀ ਮੈ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਕੀ ਭਾਵਏ ॥ [18]ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਅਕਥੁ ਕਥੀਐ ਸਹਜਿ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣ ਗਾਵਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸਾਲ[19] ਰਸੀਆ [20]ਰਵੈ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀਆ ॥ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਦੀਆ ਦਾਨੁ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ ਵੀਚਾਰੀਆ ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਰੀਧਰ[21] ਮੋਹਿਅੜੀ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਸੂਤੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਇ ਚਲੋ ਸਾਚਿ ਸੰਗੂਤੀ[22] ਰਾਮ ॥ ਧਨ[5] ਸਾਚਿ ਸੰਗੂਤੀ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸੂਤੀ ਸੰਗਿ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀਆ ॥ [23]ਇਕ ਭਾਇ ਇਕ ਮਨਿ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਮ ਮੇਲੀਆ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ[24] ਘੜੀ ਨ ਚਸਾ[25] ਵਿਸਰੈ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਿਰੰਜਨੋ[26] ॥ ਸਬਦਿ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ ਦੀਪਕੁ[27] ਨਾਨਕਾ [28]ਭਉ ਭੰਜਨੋ ॥ ੩ ॥ [29]ਜੋਤਿ ਸਬਾਇੜੀਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ਰਾਮ ॥ [30]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਅਪਾਰੁ ਸਾਚਾ ਆਪੁ[31] ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਈਐ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਲੋਭੁ ਜਾਲਹੁ ਸਬਦਿ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਈਐ ॥ ਦਰਿ ਜਾਇ ਦਰਸਨੁ ਕਰੀ ਭਾਣੈ ਤਾਰਿ ਤਾਰਣਹਾਰਿਆ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖਿ ਤ੍ਰਿਪਤੀ[32] ਨਾਨਕਾ ਉਰ ਧਾਰਿਆ[33] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ[34] ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ[35] ਰਾਮ ॥ ਮੋਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੇ[36] ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਅਵਿਗਤੋ[37] ਹਰਿ [38]ਨਾਥੁ ਨਾਥਹ ਤਿਸੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ[39] ॥ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਤੂੰ ਜੀਐ ॥ ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੇ ॥ ਭੇਖੁ ਭਵਨੀ[40]

੧ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਿੱਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੪ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਰਾਗਣੀ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਗਾਉਣਾ ਹੈ।
੫ ਇਸਤਰੀ।
੬ ਨਵੀਂ। ਜਵਾਨ ਇਸਤਰੀ, ਜੀਵ।
੭ ਜਿਥੇ ਗੁੱਜਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਚਾਰਨ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜੀਵ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਇਲ ਵਾਸਾ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੮ ਚਾਟੀ ਭਾਵ ਜਗਤ-ਧੰਧੇ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ ਹੈ।
੯ ਕੁਦਰਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੈ।
੧੦ ਹੱਥ।
੧੧ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਹੋ ਗਈ।
੧੩ ਹੇ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਨਵੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀਏ!
੧੪ ਹੇ ਜੋਬਨ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀ ਵਰਗੀ ਇਸਤਰੀਏ!
੧੫ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ।
੧੬ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ।
੧੭ ਪਤੀ।
੧੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੋਧ (ਗਿਆਨ) ਅਥਾਹ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਕਥ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੨੦ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਨੂੰ।
੨੧ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਧਰ (ਸਹਾਰਾ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੨ ਜੁੜੀ ਹੋਈ। ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ।
੨੩ ਇਕ-ਰਸ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ (ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ) ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਹੈ।
੨੪ ਰਾਤ।
੨੫ ਪਲ ਦਾ ਤੀਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ।
੨੬ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੭ ਦੀਵਾ। ਗਿਆਨ-ਦੀਵਾ।
੨੮ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੯ ਹੇ (ਅੜੀਏ!) ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਭ ਥਾਂਈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
੩੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਹ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ।
੩੧ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੩੨ ਰੱਜ ਗਈ।
੩੩ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ।
੩੪ ਬਹੁਤ।
੩੫ ਖਿੜ ਗਈ (ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ)।
੩੬ ਪਿਰ ਨੇ, ਪਤੀ ਨੇ।
੩੭ ਅਬਿਨਾਸੀ।
੩੮ ਮਾਲਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੩੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪੦ ਭਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ (ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ)।

* ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸਾਧਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਹਠੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ[੧] [੨]ਗਹਿ ਰਹੇ ॥ ੧ ॥ ਭਿੰਨੜੀ[੩] ਰੈਣਿ ਭਲੀ ਦਿਨਸ ਸੁਹਾਏ ਰਾਮ ॥ [੪]ਨਿਜ ਘਰਿ ਸੂਤੜੀਏ ਪਿਰਮੁ ਜਗਾਏ ਰਾਮ ॥ [੫]ਨਵ ਹਾਣਿ [੬]ਨਵ ਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ ॥ ਤਜਿ[੭] ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ [੮]ਸੁਭਾਉ ਦੂਜਾ ਚਾਕਰੀ ਲੋਕਾਣੀਆ[੯] ॥ ਮੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਾਰੁ ਕੰਠੇ[੧੦] ਸਾਚ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ ॥ ਕਰ[੧੧] ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਮਾਗੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਭਾਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਜਾਗੁ [੧੨]ਸਲੋਨੜੀਏ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਅੜੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ [੧੩]ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਬੂਝਏ ॥ ਓਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ [੧੫]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਸੂਝਏ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ[੧੬] ਅਪਰੰਪਰਿ[੧੭] ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣ ਸਾਰਿਆ[੧੮] ॥ ਓਹੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ[੧੯] ॥ ੩ ॥ [੨੦]ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇੜੀਏ ਭਗਤਿ ਸਨੇਹੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਨਿ ਰਹਸੀ ਸੀਝਸਿ ਦੇਹੀ ਰਾਮ ॥ ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਰੀਝੈ ਸਬਦਿ ਸੀਝੈ [੨੧]ਤ੍ਰੈ ਲੋਕ ਨਾਥੁ ਪਛਾਣਏ ॥ ਮਨੁ [੨੨]ਡੀਗਿ ਡੋਲਿ ਨ ਜਾਇ ਕਤ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਣਏ ॥ ਮੈ ਆਧਾਰੁ[੨੩] ਤੇਰਾ ਤੂ ਖਸਮੁ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤਾਣੁ[੨੪] ਤਕੀਆ ਤੇਰਓ ॥ ਸਾਚਿ ਸੂਚਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਸਬਦਿ [੨੫]ਝਗਰੁ ਨਿਬੇਰਓ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਛੰਤ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਮੰਗਲ* ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਜੈ ਆਇਆ ਮਨੁ ਸੁਖਿ ਸਮਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਤੁਠੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਰੰਗਿ ਰਲੀਆ[੨੬] ਮਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ਵਡਭਾਗੀਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਮਸਤਕਿ ਮਾਣਾ[੨੭] ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਸੋਹਾਗੁ[੨੮] ਹੈ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਮਾਣਿਆ ਹਰਿ ਮਾਣੁ ਹੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਆਪੈ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੯] ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਨਿਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੈ ਰਾਮ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੈ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਹਰਿ ਰਾਪੈ[੩੦] ਰਾਮ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਹਜਿ[੩੧] ਮਿਲਾਇਆ ਹਰਿ ਰਸਿ ਹਰਿ ਧ੍ਰਾਪੈ[੩੨] ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਰਾਵਣ[੩੩] ਵੇਰਾ[੩੪] ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੯] ਮਿਲੁ ਸੋਹਾਗਣੀ ਰੰਗੁ ਹੋਇ ਘਣੇਰਾ[੩੫] ਰਾਮ ॥ ਜਿਨ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ ਨ ਪਾਇਆ ਤਿਨ੍ ਭਾਗੁ ਮੰਦੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮੁ [੩੬]ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰੰਗਿ ਭੀਨਾ[੩੭] ਰਾਮ ॥ [੩੮]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੯] ਹਰਿ ਲੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਜੀਵਦੇ

੧ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੨ ਪਕੜਿਆ ਹੈ।
੩ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ, ਸੁਖਦਾਈ।
੪ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਨੂੰ ਪਿਰਮ (ਪਤੀ) ਨੇ ਜਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੫ ਨੌਂ ਉਮਰ (ਹਾਣਿ), ਨੌਜਵਾਨ।
੬ ਨਵੀਂ ਇਸਤਰੀ।
੭ ਛੱਡ ਕੇ।
੮ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ।
੯ ਲੋਕਾਂ ਦੀ।
੧੦ ਗਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ (ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਿਆ ਹੈ)।
੧੧ ਹੱਥ।
੧੨ ਸੁੰਦਰ ਲੋਇਣ (ਅੱਖਾਂ) ਵਾਲੀਏ! ਉਠ ਤਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਬੋਲੇਂ।
੧੩ ਨਿਰਵਾਣ (ਮੋਖ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਂਦੀ ਹੈ (ਇਹ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ)।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਨਿਰਲੇਪ, ਤਿਆਗੀ।
੧੭ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।
੧੮ ਯਾਦ ਕੀਤਾ।
੧੯ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਰੱਖਿਆ।
੨੦ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਲ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ (ਜੀਵਨ) ਨੂੰ ਵੀ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਤ੍ਰੈ-ਲੋਕੀ ਦਾ ਨਾਥ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੨ ਡਿਗਦਾ, ਡੋਲਦਾ।
੨੩ ਆਸਰਾ।
੨੪ ਜ਼ੋਰ, ਬਲ, ਭਰੋਸਾ।
੨੫ ਝਗੜਾ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ।
੨੬ ਮੌਜਾਂ।
੨੭ ਰਤਨ। ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਮਣੀ ਹੈ।
੨੮ ਪਤੀ।
੨੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩੦ ਰੰਗੀਜਦਾ ਹੈ (ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ)।
੩੧ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੩੨ ਰੱਜਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਸਿਮਰਨ ਦਾ।
੩੪ ਵੇਲਾ, ਸਮਾਂ।
੩੫ ਘਣਾ, ਬਹੁਤ।
੩੬ ਜਿਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।
੩੭ ਭਿੱਜ ਗਿਆ।
੩੮ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

* ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਜਿਉ ਜਲ ਬਿਨੁ ਮੀਨਾ[1] ਰਾਮ ॥ [2]ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪ ਸਲੋਕੁ ॥ [3]ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੇਖਾਲਿਆ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤ ॥ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ [4]ਰਾਵਣਿ ਆਈਆ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ[5] ਝਾਗੇ[6] ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਆਪੁ ਮਿਟਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੇ ਰਾਮ ॥ [7]ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਗੁਰ ਗਿਆਨੀ ਜਾਗੇ ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਪੂਰੈ ਵਡਭਾਗੇ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਧਾਈ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਕਟਿਆ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟਿਆਈ ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[8] ਹੈ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਧਨ[9] ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਪਿਆਰੈ ਰਾਵੀਆ[10] ਜਾਂ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ[11] ਰਾਮ ॥ ਅਖੀ ਪ੍ਰੇਮ ਕਸਾਈਆ[12] ਜਿਉ ਬਿਲਕ[13] ਮਸਾਈ[14] ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਮੇਲਿਆ ਹਰਿ ਰਸਿ ਆਘਾਈ[15] ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਿਗਸਿਆ[16] ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ[17] ਮਿਲਾਇਆ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਰਾਮ ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ ਜਿਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨ੍ ਵਡਭਾਗੀਆ ਵਡਭਾਗੁ ਹੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰ ਧਾਰੀ[18] ਰਾਮ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਨਾਮੇ ਬਲਿਹਾਰੀ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮੰਗਲ ਸਾਜੁ[19] ਭਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਗਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਵਰੁ[20] ਸੁਣਿਆ ਮਨਿ ਉਪਜਿਆ ਚਾਇਆ[21] ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੈ ਵਡੈ ਭਾਗੈ ਕਬ ਮਿਲੀਐ ਪੂਰਨ ਪਤੇ[22] ॥ ਸਹਜੇ[23] ਸਮਾਈਐ ਗੋਵਿੰਦੁ ਪਾਈਐ ਦੇਹੁ ਸਖੀਏ[24] ਮੋਹਿ ਮਤੇ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ[25] ਠਾਢੀ[26] ਕਰਉ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕਵਨ ਜੁਗਤੀ[27] ਪਾਇਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਲੈਹੁ ਮੋਹਿ ਲੜਿ ਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਭਇਆ ਸਮਾਹੜਾ[28] ਹਰਿ ਰਤਨੁ ਵਿਸਾਹਾ[29] ਰਾਮ ॥ ਖੋਜੀ ਖੋਜਿ ਲਧਾ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਪਾਹਾ[30] ਰਾਮ ॥ ਮਿਲੇ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਦਇਆ ਧਾਰੇ ਕਥਹਿ ਅਕਥ ਬੀਚਾਰੋ ॥ [31]ਇਕ ਚਿਤਿ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇ ਸੁਆਮੀ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੋ ॥ ਕਰ[32] ਜੋੜਿ ਪ੍ਰਭ ਪਹਿ ਕਰਿ ਬਿਨੰਤੀ ਮਿਲੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਾਹਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮ[33] ਅਥਾਹਾ ॥ ੨ ॥ ਸਾਹਾ[34] ਅਟਲੁ ਗਣਿਆ ਪੂਰਨ ਸੰਜੋਗੋ ਰਾਮ ॥

੧ ਮੱਛੀ।
੨ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਹਰੀ ਮਿਲਿਆ; ਇਹ ਸਫਲ ਜਨਮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩ ਇਹੋ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰ. ੧੩੧੭ ਉਤੇ ੧੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ।
੪ ਮੇਲ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਨਣ ਆਈਆਂ ਹਨ।
੫ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ।
੬ ਲੰਘ ਕੇ, ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੭ ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ ਖਿੜ ਗਿਆ।
੮ ਆਸਰਾ।
੯ (ਜੀਵ ਰੂਪ) ਇਸਤਰੀ।
੧੦ ਭੋਗੀ। ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮਾਣੀ।
੧੧ ਭਾ ਗਈ, ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ।
੧੨ ਖਿੱਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੱਖਾਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਚੂਹੇ ਵੱਲ।
੧੩ ਬਿੱਲੀ। ੧੪ ਚੂਹਾ।
੧੫ ਰੱਜ ਗਈ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ।
੧੬ ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ।
੧੭ ਮੂਰਖ।
੧੮ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ।
੧੯ ਵਾਜਾ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵੱਜਿਆ।
੨੦ ਪਤੀ।
੨੧ ਚਾਉ।
੨੨ ਪਤੀ ਨੂੰ।
੨੩ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿੱਚ।
੨੪ ਹੇ ਸਹੇਲੀ! ਹੇ ਸਤਿਸੰਗੀ ਮਿੱਤਰ! ਮੈਨੂੰ ਐਸੀ ਮਤ (ਸਿਖਿਆ) ਦੇਹ।
੨੫ ਰਾਤ।
੨੬ ਖੜੀ ਹੋਈ।
੨੭ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।
੨੮ [ਸ-ਉਮਾਹ] ਚੰਗਾ ਉਮਾਹ, ਅਨੰਦ।
੨੯ ਖ਼ਰੀਦਿਆ।
੩੦ ਪਾਸੋਂ।
੩੧ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ।
੩੨ ਹੱਥ।
੩੩ ਅਪਹੁੰਚ।
੩੪ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਹੂਰਤ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਮਾਂ ਨੀਅਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਲ ਪੂਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਬਿਨਾਸੀ ਵਰ ਦੀ ਸੋ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਸਖੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਰ ਮਿਲਾ ਦਿਓ (੧)। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੁਆਰਾ ਐਸੇ ਵਰ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਫਿਰ ਸਾਹਾ ਕਢਾ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੰਞ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (੩)। ਹਰੀ-ਲਾੜਾ ਵਿਹੜੇ ਆ ਵੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਜੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪)।

ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਜੋ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦੱਸੀ ਹੈ (੧)। ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਾਵਣ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੱਸੀ ਹੈ (੨)। ਫਿਰ ਪਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦੱਸੀ ਹੈ (੩)। ਅੰਤ ਧਨ ਪਿਰ ਦੇ ਇਕ-ਜੋਤਿ ਹੋ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ (੪)।

ਸੁਖਹ ਸਮੂਹ ਭਇਆ ਗਇਆ ਵਿਜੋਗੋ[੧] ਰਾਮ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਏ ਬਣੇ ਅਚਰਜ ਜਾਵੀਆਂ[੨] ॥ [੩]ਮਿਲਿ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਹਜਿ ਢੋਏ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਉਪਜੀ ਮਾਵੀਆ[੪] ॥ ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ [੫]ਓਤਿ ਪੋਤੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗੋ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ[੬] ਨਾਨਕ ਸਭ ਸੰਤਿ[੭] ਮੇਲੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ[੮] ॥ ੩ ॥ ਭਵਨੁ[੯] ਸੁਹਾਵੜਾ[੧੦] ਧਰਤਿ ਸਭਾਗੀ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਘਰਿ ਆਇਅੜਾ[੧੧] ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੀ [੧੨]ਸਹਜਿ ਜਾਗੀ [੧੩]ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਸੰਤ ਧੂਰੀ[੧੪] ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਕੰਤ ਵਿਛੁੰਨਿਆ[੧੫] ॥ ਆਨੰਦ ਅਨਦਿਨੁ[੧੬] ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ [੧੭]ਅਹੰ ਮਤਿ ਮਨ ਕੀ ਤਿਆਗੀ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਸੁਆਮੀ ਸੰਤਸੰਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੧੮]ਭਾਗ ਸੁਲਖਣਾ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਹਮਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਅਨਹਦ ਬਾਜਿਤ੍ਰਾ[੧੯] ਤਿਸੁ ਧੁਨਿ ਦਰਬਾਰਾ ਰਾਮ ॥ ਆਨੰਦ ਅਨਦਿਨੁ ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ[੨੦] ਉਮਾਹਾ[੨੧] ॥ ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨ ਦੂਖੁ ਬਿਆਪੈ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਨ ਤਾਹਾ[੨੨] ॥ [੨੩]ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸੁਧਾ[੨੪] ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰਿ ਵੰਵਾ[੨੫] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ [੨੬]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਸੁਣਿ ਸਖੀਅ ਸਹੇਲੜੀਹੋ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ[੨੭] ਗਾਵਹ ਰਾਮ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕਰੇ[੨੮] ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਰਾਵਹ[੨੯] ਰਾਮ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਾਵਹ ਤਿਸੈ ਭਾਵਹ ਇਕ ਨਿਮਖ[੩੦] ਪਲਕ ਨ ਤਿਆਗੀਐ ॥ [੩੧]ਗਹਿ ਕੰਠਿ ਲਾਈਐ [੩੨]ਨਹ ਲਜਾਈਐ ਚਰਨ ਰਜ[੩੩] ਮਨੁ ਪਾਗੀਐ[੩੪] ॥ ਭਗਤਿ ਠਗਉਰੀ* ਪਾਇ ਮੋਹਹ ਅਨਤ[੩੫]ਕਤਹੂ ਨ ਧਾਵਹ[੩੬] ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਜਨ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪਾਵਹ ॥ ੨ ॥ [੩੭]ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਈ ਪੇਖਿ ਗੁਣ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਕਰੁ[੩੮] ਗਹਿ ਭੁਜਾ[੩੯] ਗਹੀ ਕਟਿ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੀਨ੍ਹੀ ਦਾਸਿ[੪੦] ਕੀਨ੍ਹੀ ਅੰਕੁਰਿ[੪੧] ਉਦੋਤੁ[੪੨] ਜਣਾਇਆ ॥ ਮਲਨ[੪੩] ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ਨਾਠੇ [੪੪]ਦਿਵਸ ਨਿਰਮਲ ਆਇਆ ॥ ਦ੍ਰਿਸਟਿ[੪੫] ਧਾਰੀ ਮਨਿ ਪਿਆਰੀ ਮਹਾ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੀ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਭਈ ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ੩ ॥ [੪੬]ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਮਿਲੇ ਜਲ ਕਾ ਜਲੁ ਹੂਆ ਰਾਮ ॥ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਰਲੀ ਸੰਪੂਰਨੁ ਥੀਆ[੪੭] ਰਾਮ ॥ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਭੁਗਤਾ[੪੮] ਆਪਿ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਾਣਹਿ ਜਿਨ੍ਹੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

੧ ਵਿਛੋੜਾ।
੨ ਸੰਤ ਜਾਂਞੀ। ਵਿਆਹ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਨਿਬਾਹ ਰਹੇ ਹਨ।
੩ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਢੁਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ।
੪ ਲੜਕੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਜੁੜਿਆ ਮੇਲ; ਸਤਸੰਗੀ।
੫ ਤਾਨਾ ਪੇਟਾ, ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜੋਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਜੋਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਬਣਿਆ।
੬ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੇ।
੮ ਯੋਗ, ਲਾਇਕ।
੯ ਘਰ।
੧੦ ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣਾ।
੧੧ ਆਇਆ ਹੈ।
੧੨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਜਾਗੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯।
੧੩ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੧੪ ਧੂੜੀ (ਚਰਨਾਂ ਦੀ) ਦਾ ਸਦਕਾ।
੧੫ ਵਿਛੜੀ ਨੂੰ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੭ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ।
੧੮ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ।
੧੯ ਵਜਦੇ। ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੦ ਰਾਤ।
੨੧ ਉਤਸ਼ਾਹ।
੨੨ ਉਥੇ।
੨੩ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।
੨੪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
੨੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਵਾਂ।
੨੬ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ।
੨੭ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੨੮ ਕਰਿ=ਕਰ ਕੇ।
੨੯ ਮਾਣੀਏ, ਸਿਮਰੀਏ।
੩੦ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ।
੩੧ ਫੜ ਕੇ ਗਲੇ ਲਾਈਏ।
੩੨ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ।
੩੩ ਧੂੜੀ।
੩੪ ਲਿਬੇੜੀਏ। ਮਨ ਨੂੰ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਵਿੱਚ ਡਬੋਈਏ।
੩੫ ਹੋਰ ਕਿਤੇ।
੩੬ ਭਟਕੀਏ।
੩੭ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਅਮਰ ਪਤੀ ਦੇ ਗੁਣ ਦੇਖ ਕੇ।
੩੮ ਹੱਥ।
੩੯ ਬਾਂਹ।
੪੦ ਦਾਸੀ।
੪੧ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅੰਕੁਰ (ਬੀਜ ਵਿੱਚੋਂ ਫੁਟਿਆ ਅੰਗੂਰ) ਫੁੱਟਣ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੪੨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ।
੪੩ ਮਲੀਨਤਾ।
੪੪ ਸੁਅੱਛ ਦਿਨ ਆ ਗਏ ਹਨ।
੪੫ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੪੬ ਅਭੇਦਤਾ ਇਉਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਕਿਰਣ ਜਾਂ ਜਲ ਵਿੱਚ ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੪੭ ਹੋ ਗਿਆ।
੪੮ ਭੋਗਣਹਾਰ।

* ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਠੱਗਣਾ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਚਰਾਉਣਾ ਹੈ। ਆਓ ਸਹੇਲੀਓ! ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦੀ ਠਗਉਰੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਈਏ।

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
*ਸਖੀ ਆਉ ਸਖੀ ਵਸਿ[੧] ਆਉ ਸਖੀ ਅਸੀ ਪਿਰ ਕਾ ਮੰਗਲੁ[੨] ਗਾਵਹ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਸਖੀ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਸਖੀ ਮਤੁ[੩] ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਭਾਵਹ ॥ ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਦੂਜਾ[੪] ਸੇਵਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨੋ[੫] ॥ ਲਗੁ ਚਰਣ ਸਰਣ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਗਲ ਦੁਰਤ[੬] ਬਿਖੰਡਨੋ[੭] ॥ ਹੋਇ ਦਾਸ ਦਾਸੀ ਤਜਿ ਉਦਾਸੀ [੮]ਬਹੁੜਿ ਬਿਧੀ ਨ ਧਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ[੯] ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਤਾਮਿ[੧੦] ਮੰਗਲੁ ਗਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਿਅ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਟੋਹਨੀ[੧੧] ॥ ਓਹ ਜੋਹੈ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰ ਸੁੰਦਰਿ ਮੋਹਨੀ[੧੩] ॥ ਮੋਹਨੀ ਮਹਾ ਬਚਿਤ੍ਰਿ[੧੪] ਚੰਚਲਿ ਅਨਿਕ ਭਾਵ[੧੫] ਦਿਖਾਵਏ ॥ ਹੋਇ ਢੀਠ ਮੀਠੀ ਮਨਹਿ ਲਾਗੈ [੧੬]ਨਾਮੁ ਲੈਣ ਨ ਆਵਏ ॥ [੧੭]ਗ੍ਰਿਹ ਬਨਹਿ ਤੀਰੈ ਬਰਤ ਪੂਜਾ ਬਾਟ[੧੮] ਘਾਟੈ[੧੯] ਜੋਹਨੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਦਇਆ ਧਾਰਹੁ ਮੈ ਨਾਮੁ ਅੰਧੁਲੇ ਟੋਹਨੀ ॥ ੨ ॥ ਮੋਹਿ ਅਨਾਥ [੨੦]ਪ੍ਰਿਅ ਨਾਥ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਰਖਹੁ ॥ [੨੧]ਚਤੁਰਾਈ ਮੋਹਿ ਨਾਹਿ ਰੀਝਾਵਉ ਕਹਿ ਮੁਖਹੁ ॥ ਨਹ ਚਤੁਰਿ ਸੁਘਰਿ ਸੁਜਾਨ ਬੇਤੀ[੨੨] ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨਿ ਗੁਨੁ ਨਹੀ ॥ ਨਹ ਰੂਪ ਧੂਪ[੨੩] ਨ ਨੈਣ ਬੰਕੇ[੨੪] ਜਹ ਭਾਵੈ ਤਹ ਰਖੁ ਤੁਹੀ ॥ [੨੫]ਜੈ ਜੈ ਜਇਅੰਪਹਿ ਸਗਲ ਜਾ ਕਉ [੨੬]ਕਰੁਣਾਪਤਿ ਗਤਿ ਕਿਨਿ ਲਖਹੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਸੇਵ ਸੇਵਕੁ ਜਿਉ ਜਾਨਹੁ ਤਿਉ ਮੋਹਿ ਰਖਹੁ ॥ ੩ ॥ ਮੋਹਿ ਮਛੁਲੀ ਤੁਮ ਨੀਰ[੨੭] ਤੁਝ ਬਿਨੁ [੨੮]ਕਿਉ ਸਰੈ ॥ [੨੯]ਮੋਹਿ ਚਾਤ੍ਰਿਕ† ਤੁਮ੍ ਬੂੰਦ [੩੦]ਤ੍ਰਿਪਤਉ ਮੁਖਿ ਪਰੈ ॥ ਮੁਖਿ ਪਰੈ ਹਰੈ[੩੧] ਪਿਆਸ ਮੇਰੀ ਜੀਅ ਹੀਆ[੩੨] ਪ੍ਰਾਨਪਤੇ ॥ ਲਾਡਿਲੇ ਲਾਡ ਲਡਾਇ ਸਭ ਮਹਿ ਮਿਲੁ ਹਮਾਰੀ ਹੋਇ ਗਤੇ[੩੩] ॥ ਚੀਤਿ ਚਿਤਵਉ ਮਿਟੁ ਅੰਧਾਰੇ ਜਿਉ ਆਸ ਚਕਵੀ ਦਿਨੁ ਚਰੈ[੩੪] ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਪ੍ਰਿਅ ਸੰਗਿ ਮੇਲੀ ਮਛੁਲੀ ਨੀਰੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ੪ ॥ ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਹਮਾਰੇ ਭਾਗ ਘਰਿ ਆਇਆ ਪਿਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ਸੋਹੇ ਬੰਕ[੩੫] ਦੁਆਰ ਸਗਲਾ ਬਨੁ[੩੬] ਹਰਾ ॥ ਹਰ ਹਰਾ ਸੁਆਮੀ ਸੁਖਹ ਗਾਮੀ[੩੭] ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਰਸੁ ਘਣਾ[੩੮] ॥ ਨਵਲ[੩੯] ਨਵਤਨ[੪੦] ਨਾਹੁ[੪੧] ਬਾਲਾ[੪੨] ਕਵਨ ਰਸਨਾ ਗੁਨ ਭਣਾ[੪੩] ॥ ਮੇਰੀ ਸੇਜ ਸੋਹੀ ਦੇਖਿ ਮੋਹੀ ਸਗਲ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਹਰਾ[੪੪] ॥ ਨਾਨਕੁ ਪਇਅੰਪੈ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ਅਪਰੰਪਰਾ[੪੫] ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ਮੰਗਲ‡ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥
ਸੁੰਦਰ ਸਾਂਤਿ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ [੪੬]ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਨਿਧਿ ਪੀਉ[੪੭] ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭ

੧ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ।
੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ!
੩ ਮਤਾਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਜੇ ਕਿਤੇ।
੪ ਦੂਜਾ ਭਾਵ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।
੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੬ ਪਾਪ।
੭ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੮ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਧਾਂ (ਢੰਗਾਂ) ਵੱਲ ਨਾ ਦੌੜਨਾ ਪਵੇ।
੯ [ਸੰ. ਪ੍ਰਲਪਨ, ਕਹਿਣਾ] ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਤਦੋਂ, ਤਾਂ।
੧੧ ਟੋਹਣ ਲਈ ਲੱਕੜੀ ਜੋ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਆਸਰਾ।
੧੨ ਤਕਦੀ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਡੁਲਾਣ ਲਈ।
੧੩ ਮਾਇਆ।
੧੪ ਬਹੁ ਰੰਗ ਦੀ, ਬਹੁਰੰਗੀ ਮਾਇਆ।
੧੫ ਹਾਵ ਭਾਵ, ਨਖ਼ਰੇ।
੧੬ ਨਾਮ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੭ ਘਰ, ਬਨ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ, ਵਰਤ ਰਖਦਿਆਂ, ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਪੈਂਡੇ ਜਾਂਦਿਆਂ, ਪੱਤਨ ਲੰਘਦਿਆਂ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਹੀ ਇਹ ਮਾਇਆ ਠਗਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੯੨, ਨੋਟ ੧੧।
੧੮ ਰਸਤਾ।
੧੯ ਪੱਤਨ 'ਤੇ।
੨੦ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ)!
੨੧ ਸਿਆਣਪ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਆਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ।
੨੨ [ਵੇਤ੍ਰੀ] ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ, ਗਿਆਨਵਾਨ।
੨੩ ਸੁਗੰਧ।
੨੪ ਸੋਹਣੇ।
੨੫ ਜੈ ਜੈ ਅਲਾਪਦੇ ਹਨ, ਜੈ ਜੈ ਬੋਲਦੇ ਹਨ (ਸਾਰੇ ਜਿਸ ਨੂੰ)।
੨੬ ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰੀ ਗਤੀ ਕੌਣ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨੭ ਪਾਣੀ।
੨੮ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭੇ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋਵੇ?
੨੯ ਮੈਂ ਪਪੀਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ।
੩੦ ਰੱਜਦੀ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਮੁਖ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੂੰਦ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
੩੧ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੩੨ ਹਿਰਦਾ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਜੀਅ, ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਹੈ।
੩੩ ਗਤੀ, ਮੁਕਤੀ।
੩੪ ਚੜ੍ਹੇ। ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਸ ਲਾਈ ਰਖਦੀ ਹੈ।
੩੫ ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੇ।
੩੬ ਬਾਗ।
੩੭ ਸੁਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਣ ਵਾਲਾ।
੩੮ ਬਹੁਤ।
੩੯ ਨੌਜਵਾਨ।
੪੦ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ।
੪੧ ਪਤੀ।
੪੨ ਜਵਾਨ।
੪੩ ਆਖਾਂ। ਕਿਸ ਜੀਭ ਨਾਲ ਗੁਣ ਆਖਾਂ?
੪੪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੪੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੪੬ ਸਾਰੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ।
੪੭ ਪਿਆਰਾ, ਪਤੀ।

* ਪਤੀ-ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਤ-ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਦੇ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸੇ ਇਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਢਹਿ ਪਓ ਅਤੇ ਮੱਛੀ-ਨੀਰ, ਚਾਤ੍ਰਿਕ-ਬੂੰਦ, ਚਕਵੀ-ਸੂਰਜ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਅੰਤ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

† ਪਪੀਹਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੰਬੀਹਾ, ਸਾਰੰਗ ਆਦਿ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੰਛੀ ਬਾਬਤ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਦਲਾਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਬੂੰਦ ਲਈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਲਿਉਂ-ਲਿਉਂ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਬੂੰਦ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ!

‡ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਛੰਤਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਭੀ ਉਤਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਖਦਾਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਭੇਟਿਐ[1] ਨਾਨਕ ਸੁਖੀ ਹੋਤ ਇਹੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਈਐ ਜਬ ਹੋਵੈ ਭਾਗੋ ਰਾਮ ॥ *ਮਾਨ ਨਿਮਾਨੁ ਵਞਾਈਐ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗੋ ਰਾਮ ॥ ਛੋਡਿ ਸਿਆਨਪ ਚਾਤੁਰੀ [2]ਦੁਰਮਤਿ ਬੁਧਿ ਤਿਆਗੋ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪਉ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ਰਾਇ[3] [4]ਥਿਰੁ ਹੋਇ ਸੁਹਾਗੋ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਕਤ[5] ਲਾਗੀਐ ਜਿਸੁ ਬਿਨੁ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਰਾਮ ॥ [6]ਲਾਜ ਨ ਆਵੈ ਅਗਿਆਨ ਮਤੀ ਦੁਰਜਨ ਬਿਰਮਾਈਐ[7] ਰਾਮ ॥ [8]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭੁ ਤਿਆਗਿ ਕਰੇ ਕਹੁ [9]ਕਤ ਠਹਰਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਦਇਆਲ ਕੀ ਜੀਵਨ ਪਦੁ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ [10]ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲੁ ਨ ਉਚਰਹਿ [11]ਬਲਿ ਗਈਏ ਦੁਹਚਾਰਣਿ ਰਸਨਾ ਰਾਮ ॥ ਪ੍ਰਭੁ [12]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਨਹ ਸੇਵਹੀ ਕਾਇਆ ਕਾਕ[13] ਗ੍ਰਸਨਾ ਰਾਮ ॥ [14]ਭ੍ਰਮਿ ਮੋਹੀ ਦੂਖ ਨ ਜਾਣਹੀ ਕੋਟਿ ਜੋਨੀ ਬਸਨਾ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਅਵਰੁ ਜਿ ਚਾਹਨਾ [15]ਬਿਸਟਾ ਕ੍ਰਿਮ ਭਸਮਾ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਲਾਇ ਬਿਰਹੁ[16] ਭਗਵੰਤ ਸੰਗੇ ਹੋਇ ਮਿਲੁ ਬੈਰਾਗਨਿ[17] ਰਾਮ ॥ ਚੰਦਨ ਚੀਰ[18] ਸੁਗੰਧ ਰਸਾ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਤਿਆਗਨਿ ਰਾਮ ॥ [19]ਈਤ ਊਤ ਨਹ ਡੋਲੀਐ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਜਾਗਨਿ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਆਪਣਾ ਸਾ ਅਟਲ ਸੁਹਾਗਨਿ ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਖੋਜਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਨ ਗੋਵਿਦ ਸਦ ਗਾਈਅਹਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਰੰਗੇ[20] ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਦ ਹੀ ਸੇਵੀਐ ਪਾਈਅਹਿ ਫਲ ਮੰਗੇ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਪਿ [21]ਅਨਤ ਤਰੰਗੇ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜਿਨਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਦੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਲਾਵੜਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[22] ਪਿਰੁ ਚੀਨ੍ਹਾ[23] ਰਾਮ ॥ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਤਮ[24] ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਕਰਿ ਅਪੁਨਾ ਲੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ [25]ਸੀਤਲੁ ਮਨੁ ਸੀਨਾ ਰਾਮ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਕਹਿ ਸਕਉ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[26] ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਰਾਇਣੈ ਭਏ ਪਾਰਗਰਾਮੀ[27] ਰਾਮ ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੋਵਿੰਦ ਕੇ ਸਭ ਇਛ ਪੁਜਾਮੀ[28] ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਉਧਰੇ ਜਪਿ ਹਰੇ ਸਭਹੂ ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ॥ ੩ ॥ ਰਸ ਭਿੰਨਿਅੜੇ[29] ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਸੰਗੇ ਸੇ ਲੋਇਣ[30] ਨੀਕੇ[31] ਰਾਮ ॥ [32]ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਤ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ਮਿਲਿ ਸਾਜਨ [33]ਜੀ ਕੇ ਰਾਮ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਫੀਕੇ ਰਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਜਲੁ ਜਲਹਿ ਸਮਾਇਆ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮੀਕੇ[34] ਰਾਮ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੯ ॥

੧ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।
੨ ਭੈੜੇ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ।
੩ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ਦੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।
੪ ਤਾਕਿ ਤੇਰਾ ਸੁਹਾਗ ਅਟੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇ।
੫ ਹੋਰ ਕਿਥੇ?
੬ ਅਗਿਆਨੀ ਦੁਰਜਨਾਂ (ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਭਰਮਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
੭ ਭਰਮਾਏ ਜਾਂਦਿਆਂ।
੮ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
੯ ਕਿਥੇ ਠਹਿਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ?
੧੦ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੧ ਸੜ ਜਾਣੀਏਂ, ਖੋਟੀ ਜੀਭੇ!
੧੨ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੩ [ਸੰ. ਕਾਕ] ਕਾਂ। ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਹੈ।
੧੪ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਜੋ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ (ਪੈਣ) 'ਤੇ ਮਿਲਣੇ ਹਨ।
੧੫ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੋ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋਣਾ ਹੈ।
੧੬ ਪਿਆਰ।
੧੭ ਤਿਆਗਣ ਹੋ ਕੇ।
੧੮ ਕੱਪੜੇ। ਇਹ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਬਿਖ (ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗ) ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ ਹਨ।
੧੯ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਡੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਅਨੇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੩ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।
੨੪ ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪ ਤਮ (ਹਨੇਰਾ)।
੨੫ ਮਨ ਤੇ ਛਾਤੀ ਠੰਢੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੭ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ, ਮੁਕਤ।
੨੮ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੨੯ ਭਿੱਜੇ ਹੋਏ।
੩੦ ਅੱਖਾਂ।
੩੧ [ਨਿਕ੍ਹ=ਸਾਫ਼] ਚੰਗੇ, ਸੋਹਣੇ।
੩੨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।
੩੩ ਦਿਲ ਦੇ। ਦਿਲੀ ਮਿੱਤਰ।
੩੪ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਗਈ, ਮਿਲ ਗਈ (ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਜੋਤ, ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿੱਚ ਜਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ)।

* ਮਾਨ ਨਿਮਾਨੁ=ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ, ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਦੇਈਏ।

ਬਿਲਾਵਲ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਲੋਕ ਮਃ ੪ ॥ ਹਰਿ ਉਤਮੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗਾਵਿਆ [੧]ਕਰਿ ਨਾਦੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ਰਾਗੁ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਗੁਰੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆ [੨]ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਪੂਰਾ ਭਾਗੁ ॥ ਸਭ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰਿ[੩] ਲਿਵ ਲਾਗੁ ॥ ਸਭੁ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁ ਖਿੜਿਆ ਹਰਿਆ ਬਾਗੁ[੪] ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਗੁਰ ਚਾਨਣੁ ਗਿਆਨੁ ਚਰਾਗੁ[੫] ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵੈ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਇਕ ਨਿਮਖ ਘੜੀ [੬]ਮੁਖਿ ਲਾਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [੭]ਬਿਲਾਵਲੁ ਤਬ ਹੀ ਕੀਜੀਐ ਜਬ ਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਨਾਮੁ ॥ [੮]ਰਾਗ ਨਾਦ ਸਬਦਿ ਸੋਹਣੇ ਜਾ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ [੯]ਰਾਗ ਨਾਦ ਛੋਡਿ ਹਰਿ ਸੇਵੀਐ ਤਾ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੀਐ ਚੂਕੈ[੧੦] ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਅਗੰਮੁ[੧੧] ਹੈ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ[੧੨] ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਤਾੜੀ[੧੩] ਲਾਈਐ ਆਪੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਭਗਤਹੁ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਅੰਤਿ ਲਏ ਛਡਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੧੪]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਿਲਾਵਲੁ ਨ ਹੋਵਈ [੧੫]ਮਨਮੁਖਿ ਥਾਇ ਨ ਪਾਇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ [੧੬]ਮਨ ਹਠਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਥਾਇ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਆਪੁ[੧੮] ਬੀਚਾਰੀਐ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੧੯] ਗਵਾਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਕਟਿਆ [੨੦]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਰਿਹੁ ਤੁਮ੍ਹ ਪਿਆਰਿਹੋ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਟੀਐ ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਬਿਲਾਵਲੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਜੇ ਚਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ[੨੧] ॥ ਸਤਸੰਗਤੀ ਬਹਿ ਭਾਉ ਕਰਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਣੇ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸੋ ਭਗਤਾ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹਰਿ ॥ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਰਿ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਕੈ ਅਨੰਦੁ ਘਰਿ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਕਾ ਮੇਲੀ[੨੨] ਸਰਬਤ[੨੩] [੨੪]ਸਉ ਨਿਸੁਲ ਜਨ ਟੰਗ ਧਰਿ ॥ ਹਰਿ ਸਭਨਾ ਕਾ ਹੈ ਖਸਮੁ[੨੫] ਸੋ ਭਗਤ ਜਨ ਚਿਤਿ ਕਰਿ ॥ ਤੁਧੁ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਸਭ [੨੬]ਝਖਿ ਝਖਿ ਪਵੈ ਝੜਿ ॥ ੨ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੨੭]ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦਹਿ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਜੇ ਚਲਹਿ

੧ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹਰੀ-ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ।
੨ ਇਹ ਮੇਰੀ ਕਿਸਮਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ ਜੋ ਹਰੀ ਨੇ ਧੁਰੋਂ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਸੀ।
੩ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਬਾਗ।
੫ [ਫ਼ਾ] ਦੀਵਾ।
੬ ਭਾਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਖਾ।
੭ ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ ਦਾ ਗਾਵਣਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹੈ।
੮ ਰਾਗ ਨਾਦ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਦ ਹੀ ਸੋਭਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗੇ।
੯ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਾਗ ਨਾਦ ਗਾਵਣੇ।
੧੦ ਦੂਰ ਹੋਵੇ।
੧੧ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੨ ਸਾਰੇ।
੧੩ ਸਮਾਧੀ। ਮੋਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ।
੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਲਾਣ ਨਾਲ।
੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੧੬ ਨਿਰੀ ਮਨ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਨਾਲ ਧਾਰਮਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੨੦ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਕੇ।
੨੧ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ।
੨੨ ਮੇਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਸੱਜਣ।
੨੩ ਸਭ ਥਾਈਂ।
੨੪ ਸੌਂ ਜਾ ਨਿਸਲ (ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਕੇ) ਲੱਤ 'ਤੇ ਲੱਤ ਰੱਖ ਕੇ, ਭਾਵ ਬੇ-ਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਜਾ, ਹੇ ਜਨ!
੨੫ ਮਾਲਕ। ਹਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ, ਹੇ ਭਗਤ-ਜਨ! ਯਾਦ ਰੱਖ।
੨੬ ਝੱਖਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਝੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੧੨, ਨੋਟ ੭ ਅਤੇ ਪੰ. ੧੧੨੮, ਨੋਟ ੧।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਗ ਤਦੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ। **ਪਉੜੀ** : ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਜਾਂ ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਗਾਉਣਾ ਬਿਲਾਵਲ ਵਿੱਚ ਢੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਰਾਗ ਤਦੇ ਸਫਲ ਹੈ ਜੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਅੰਦਰ ਗਾਇਆ ਜਾਏ। **ਪਉੜੀ** : ਜਦ ਹਰੀ ਸਭ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਕਾਹਦਾ?

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਭਗਤ ਅਖਵਾ ਸਕਣ; ਜੋ ਭੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਉਹ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣ, ਓਹ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। **ਪਉੜੀ** : ਵਡਿਆਈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ[੧] ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਗਵਾਇ ॥ ਗੁਣ
ਰਵਹਿ[੨] ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ[੩] [੪]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ
ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦਹਿ[੫] ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ੍ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ
ਹਰਿ ਸਚਾ ਸੇ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ
ਨ ਕੀਤੀਆ ਸਬਦਿ ਨ ਲਗੋ ਭਾਉ[੬] ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਕਮਾਵਣਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘੁ[੭]
ਬਹੁ ਸੁਆਉ[੮] ॥ [੯]ਮਨਹਠਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਇ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੦] ਜਨਮੁ ਸਫਲੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ[੧੧]
ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਨਾਮ ਧਨੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭ ਵਡਿਆਈਆ
ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੨] ਧਿਆਈਐ ॥ ਜਿ ਵਸਤੁ ਮੰਗੀਐ ਸਾਈ
ਪਾਈਐ ਜੇ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ਗੁਹਜ[੧੩] ਗਲ [੧੪]ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਤਾ ਸਰਬ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਦੇਇ
ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਈਐ ॥ ਜਿਸੁ ਪੂਰਬਿ[੧੫] ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਹਰਿ ਗੁਣ
ਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੧੬]ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕੋ ਨਹੀ ਮੇਰੈ
ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਸਫਲੁ ਹੈ ਜੇਹਾ ਕੋ ਇਛੇ[੧੭]
ਤੇਹਾ ਫਲੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥
ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਆ ਸਚੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇ
[੧੮]ਅਮਰਾ ਪਦੁ ਪਾਇਆ [੧੯]ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥ ਸਚੋ [੨੦]ਦਹ ਦਿਸਿ
ਪਸਰਿਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਸਚੁ ਹੈ ਸੇ ਜਨ
ਛਪਹਿ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇ ਛਪਾਏ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ
ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਮਾਨਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭਏ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਜਿਸੁ ਦੇਇ ॥
ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਚੇਇ[੨੧] ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ[੨੨]
ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਨਾਮੁ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਚਿ
ਨਾਵੈ ਕੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹਰਿ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਵਧਾਈ ॥ ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਸਭਿ
ਵੇਖਿ ਵੇਖਿ ਜੀਵਨਿ੍ ਓਨ੍ਾ ਅੰਦਰਿ ਹਿਰਦੈ ਭਾਈ[੨੩] ॥ ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ
ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਿ ਨ ਸਕਨਿ ਓਨ੍ਾ ਪਰਾਇਆ ਭਲਾ [੨੪]ਨ ਸੁਖਾਈ ॥ ਕਿਆ
ਹੋਵੈ ਕਿਸ ਹੀ ਕੀ [੨੫]ਝਖ ਮਾਰੀ ਜਾ ਸਚੇ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ਜਿ ਗਲ
ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ਸਾ [੨੬]ਨਿਤ ਨਿਤ ਚੜੈ ਸਵਾਈ ਸਭ ਝਖਿ ਝਖਿ ਮਰੈ ਲੋਕਾਈ ॥
੪ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ ਏਹ ਆਸਾ [੨੭]ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕੀ ਜੋ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ
ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਲ੍ਰਿ[੨੮] ਤਿਆਗਿਆ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥
ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁਲੇ ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਕਾਰਜ

੧ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ, ਮਰਜ਼ੀ (ਹੁਕਮ) ਵਿੱਚ।
੨ ਸਿਮਰਦੇ।
੩ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੪ ਆਪਣੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਕੇ।
੫ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
੬ ਪਿਆਰ।
੭ ਡੂੰਘਾ, ਵੱਡਾ।
੮ ਸੁਆਰਥ, ਮਤਲਬ।
੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੯, ਨੋਟ ੧੬।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਨਾਲ।
੧੧ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਗੁਪਤ, ਗੁੱਝੀ।
੧੪ ਦਿਲ ਦੀ ਕਰੀਏ।
੧੫ (ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ) ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ।
੧੬ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਏ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ, ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਖ਼ਾਲੀ-ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।
੧੭ ਚਾਹਵੇ, ਮੰਗ ਕਰੇ।
੧੮ ਅਮਰ ਪਦਵੀ।
੧੯ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੦ ਦਸੇ ਤਰਫ਼, ਹਰ ਥਾਂ। ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਸੁਭਾਅ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਦਿਸਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਸੁੱਚੇ, ਪਵਿੱਤਰ, ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
੨੨ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ।
੨੩ ਭਾੱ ਗਈ ਹੈ, ਪਿਆਰੀ ਲੱਗੀ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ)।
੨੪ ਭਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੫ ਬੇਹੂਦਾ ਬਕਣਾ, ਨਿੰਦਾ ਆਦਿਕ ਕਰਨੀ।
੨੬ ਰੋਜ਼ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੨੭ ਹਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਲਗਨ।
੨੮ ਪਲਰ ਦੇ ਬਦਲੇ, ਪਰਾਲੀ ਜਿਹੀ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬਦਲੇ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ; ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੋ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਜਾਂ ਮਨਮੁਖਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਮੌਤ ਦੇ ਢਹੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਨਮੁਖ ਖਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਡਿਆਈ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਧਿ ਨ ਹੋਵਨੀ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਏ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ[੧] ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜਨ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਨਿ੍ ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿ[੨] ਜਾਏ॥ ੧॥ ਮਃ ੩॥ [੩]ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਜਗਿ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਮੋਹਿਆ ਸੰਸਾਰੁ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਜਮ ਕੇ [੪]ਚੀਰੇ ਵਿਚਿ ਹੈ ਜੇਤਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ[੫]॥ ਹੁਕਮੀ ਹੀ ਜਮੁ ਲਗਦਾ ਸੋ ਉਬਰੈ[੬] ਜਿਸੁ ਬਖਸੈ ਕਰਤਾਰੁ॥ ਨਾਨਕ [੭]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਏਹੁ ਮਨੁ ਤਾਂ ਤਰੈ ਜਾ ਛੋਡੈ ਅਹੰਕਾਰੁ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਮਾਰੇ ਨਿਰਾਸੁ ਹੋਇ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰੁ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਜਿਥੈ ਜਾਈਐ ਜਗਤ ਮਹਿ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਸਾਈ[੮]॥ ਅਗੈ ਸਭੁ ਆਪੇ ਵਰਤਦਾ ਹਰਿ ਸਚਾ ਨਿਆਈ[੯]॥ ਕੂੜਿਆਰਾ ਕੇ ਮੁਹ ਫਿਟਕੀਅਹਿ[੧੦] [੧੧]ਸਚੁ ਭਗਤਿ ਵਡਿਆਈ॥ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚਾ ਨਿਆਉ ਹੈ ਸਿਰਿ ਨਿੰਦਕ ਛਾਈ[੧੨]॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਅਰਾਧਿਆ[੧੩] ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਸੁਖੁ ਪਾਈ॥ ੫॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈਐ ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਖਸ ਕਰੇਇ॥ [੧੫]ਓਪਾਵਾ ਸਿਰਿ ਓਪਾਉ ਹੈ ਨਾਉ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ॥ [੧੬]ਅੰਦਰੁ ਸੀਤਲੁ ਸਾਂਤਿ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖਾਣਾ ਪੈਨ੍ਣਾ ਨਾਨਕ ਨਾਇ[੧੭] ਵਡਿਆਈ ਹੋਇ॥ ੧॥ ਮਃ ੩॥ ਏ ਮਨ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ[੧੮] ਸੁਣਿ ਪਾਇਹਿ [੧੯]ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਅਭਿਮਾਨੁ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਜਿਤਨੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਹ ਰਾਜੇ ਖਾਨ ਉਮਰਾਵ[੨੦] ਸਿਕਦਾਰ[੨੧] ਹਹਿ ਤਿਤਨੇ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੇ ਕੀਏ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਓਇ ਕਰਹਿ ਸਭਿ ਹਰਿ ਕੇ ਅਰਥੀਏ[੨੨]॥ ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਿਨਿ ਸਭਿ ਵਰਨ[੨੩] ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ[੨੪] ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਗੋਲੇ[੨੫] ਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰ ਅਗੈ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣ ਕਉ ਦੀਏ॥ ਹਰਿ ਸੇਵੇ ਕੀ ਐਸੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਹੁ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ [੨੬]ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਕਢੀਏ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਆ ਭਗਤ ਜਨਾ ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਰਖਿ ਲੀਏ॥ ੬॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩॥ ਅੰਦਰਿ ਕਪਟੁ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖ[੨੭] ਧਿਆਨੁ ਨ ਲਾਗੈ॥ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਦੁਖੁ ਵਰਤੈ ਦੁਖੁ ਆਗੈ॥ [੨੮]ਕਰਮੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਤਾ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ[੨੯] ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਅੰਦਰਹੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ॥ ੧॥ ਮਃ ੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੦] ਸਦਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ[੩੧] ਹੈ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਮਨਿ ਭਾਇਆ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਖਣੁ ਬੋਲਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ

੧ ਬਖਸ਼ਿਸ਼।
੨ ਬਲਿਹਾਰ, ਵਾਰਨੇ।
੩ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਮਨ ਦੀ ਆਸਾ ਮੋਹਣੀ ਹੈ।
੪ [ਫ਼ਾ. ਪੱਲਾ, ਵਿਸਥਾਰ] ਹਦ, ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ।
੫ [ਰਚਨਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ] ਜੀਵ।
੬ ਬਚਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੮ ਸਾਂਈ, ਸੁਆਮੀ, ਮਾਲਕ।
੯ ਨਿਆਇਕਾਰੀ, ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ।
੧੦ ਫਿਟਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲਾਹਨਤਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੧ ਸੱਚ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੨, ਨੋਟ ੮।
੧੨ ਸੁਆਹ।
੧੩ ਯਾਦ ਕੀਤਾ (ਉਸ ਸੱਚੇ ਨੂੰ)।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਸਾਰਿਆਂ ਉਪਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਉਪਾਉ।
੧੬ ਅੰਦਰਾ ਠੰਢਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੧੭ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਸਿਖਿਆ।
੧੯ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੦ [ਅ. ਉਮਰਾ] ਅਮੀਰ, ਵੱਡੇ ਹਾਕਮ।
੨੧ [ਸ਼ਿਕਦਾਰ, ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਾਕਮ] ਸਰਦਾਰ।
੨੨ ਗਰਜ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮੰਗਤੇ।
੨੩ ਖਤ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੂਦ ਤੇ ਵੈਸ਼ ਏਹ ਚਾਰ ਵਰਣ ਹਨ।
੨੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੨੫ ਸੇਵਕ।
੨੬ (ਕਾਮਾਦਿ) ਵੈਰੀ।
੨੭ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਾ।
੨੮ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ।
੨੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੩੦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ।
੩੧ ਪਿਆਰ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਸਭ ਵੱਡੇ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਜਦ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਸ ਪਾਸ ਹਰੀ ਜਿਹੀ ਦੌਲਤ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੱਚਾ ਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਤਿਮਰ[੧] ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ[੨] ਮੈਲੇ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ[੩] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ[੫] ॥ ਭਨਤਿ[੬] ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਜਾਈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਸੰਸਾ[੭] ਦੂਖੁ ਵਿਆਪੇ ਸਿਰਿ ਧੰਧਾ ਨਿਤ ਮਾਰ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸੁਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਜਾਗਹਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਿਆਰ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ਇਹੁ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਬੀਚਾਰ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਭਾਇਆ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਨਾਨਕ ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਕਰੇ ਖੁਆਰ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਹਰਿ [੮]ਭਗਤਿ ਸਚੁ ਬਖਸੀਅਨੁ ਸੋ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ॥ [੯]ਤਿਸ ਕੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਲੋਕੁ ਕਢਦਾ ਹੋਰਤੁ ਹਟਿ ਨ ਵਥੁ[੧੦] ਨ ਵੇਸਾਹੁ[੧੧] ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਉ ਸਨਮੁਖੁ[੧੨] ਹੋਵੈ ਸੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਲਏ ਵੇਮੁਖ ਭਸੁ[੧੩] ਪਾਹੁ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ਹਰਿ ਭਗਤ ਹਹਿ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ[੧੪] ਤਿਨਾ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਹੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕਿ[੧੫] ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਨੁ ਲਦਿਆ ਸਦਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥ ੭ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਭਗਤੀ[੧੬] ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਹੋਰੁ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ [੧੭]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਅਨਦਿਨੁ[੧੮] ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ [੧੯]ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸ ਹੈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਲ ਉਧਰੇ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇਆ ॥ ਸਦਾ [੨੦]ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ[੨੧] ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭੁਲੇ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਿ ਪੜਿ ਮੋਨੀ ਭੁਲੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ[੨੨] ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੁਲੇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ[੨੩] ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੇ ਤਿਨ੍ਹੀ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇਈ ਜਨ ਸਮਧੇ[੨੪] ਜਿ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਵਸਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ[੨੫] ਪ੍ਰਾਣੀਹੋ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੬] ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੬] ਹਰਿ ਨਾਮ ਧਨੁ ਨ ਖਟਿਓ ਸੇ ਦੇਵਾਲੀਏ ਜੁਗ ਮਾਹਿ ॥ ਓਇ ਮੰਗਦੇ ਫਿਰਹਿ ਸਭ ਜਗਤ ਮਹਿ ਕੋਈ [੨੭]ਮੁਹਿ ਥੁਕ ਨ ਤਿਨ ਕਉ ਪਾਹਿ ॥ ਪਰਾਈ ਬਖੀਲੀ[੨੮] ਕਰਹਿ ਆਪਣੀ ਪਰਤੀਤਿ ਖੋਵਨਿ ਸਗਵਾ[੨੯] ਭੀ ਆਪੁ ਲਖਾਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਧਨ ਕਾਰਣਿ ਚੁਗਲੀ ਕਰਹਿ ਸੋ ਧਨੁ ਚੁਗਲੀ ਹਥਿ ਨ ਆਵੈ [੩੦]ਓਇ ਭਾਵੈ ਤਿਥੈ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੩੧]ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਮਿਲੈ ਤਿਥਹੁ ਕਰਮਹੀਣ[੩੨] ਲੈ ਨ ਸਕਹਿ ਹੋਰ ਥੈ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰਿ[੩੩] ਹਰਿ ਧਨੁ ਨਾਹਿ ॥

੧ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਰੂਪ)।
੨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ।
੩ ਮੂਰਖ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰਨ ਵਾਲੇ।
੫ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਸ਼ੱਕ, ਭਰਮ।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੧ ਨੋਟ ੧੧।
੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਮੁਥਾਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ), ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨਾ ਇਹ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਵਸਤੂ।
੧੧ ਵਪਾਰ, ਵਣਜ।
੧੨ ਸਾਹਮਣੇ, ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ, ਗੁਰਮੁਖ।
੧੩ ਸੁਆਹ।
੧੪ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਲਾਣ ਵਾਲੇ।
੧੫ ਨਾਨਕ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।
੧੬ ਭਗਤੀਂ, ਭਗਤਾਂ ਨੇ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੧੯ ਜ਼ਹਿਰ ਵਤ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੧ ਸ਼ਿਵ ਜੀ। ਇਹ ਸਭ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣਾਂ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭੁੱਲੇ ਹਨ।
੨੨ [ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਮਤੇ ਲੋਕ] ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ।
੨੩ ਅਸਲੀਅਤ।
੨੪ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੇ ਹੋਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੧੩, ਨੋਟ ੨੬ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੫੭੬, ਨੋਟ ੨੬।
੨੫ ਸੇਵੋ, ਪੂਜੋ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੭ ਇੰਨੇ ਜ਼ਲੀਲ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥੁੱਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੮ ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗ਼ਲੀ।
੨੯ ਸਗੋਂ ਆਪਣਾ ਪਾਜ ਖੁਲ੍ਹਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
੩੦ ਓਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਥੇ ਲੱਗੇ ਫਿਰਨ।
੩੧ ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ।
੩੨ ਅਭਾਗੇ।
੩੩ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਭਗਤ ਲੋਕ ਹੀ ਇਸ ਹਰਿ-ਧਨ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਭਾਵੇਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ, ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਣ, ਓਹ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ-ਧਨ ਨਹੀਂ ਖਟਿਆ, ਓਹ ਕੰਗਾਲ ਹਨ। ਇਹ ਧਨ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੮ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਸੰਸਾ[੨] ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਸਹਜੇ ਹੋਇ [੩]ਕਹਣਾ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕਾ ਆਖਿਆ ਆਪਿ ਸੁਣੇ [੪]ਜਿ ਲਇਅਨੁ ਪੰਨੈ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਾਲੁ[੫] ਮਾਰਿ [੬]ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਣੀ ਅੰਤਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੭] ਜਾਗੈ ਕਦੇ ਨ ਸੋਵੈ ਸਹਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਿਆਉ ॥ ਮੀਠਾ ਬੋਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ[੮] ਵਾਸਾ ਸਦਾ ਸੋਹਦੇ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖੁ ਪਾਉ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰੀ[੯] ਸੋ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਹਰਿ ਪਾਸਹੁ ਦੇਵਾਇਆ ॥ ਜੇ ਕਿਸੈ ਕਿਹੁ[੧੦] ਦਿਸਿ ਆਵੈ ਤਾ ਕੋਈ ਕਿਹੁ ਮੰਗਿ ਲਏ ਅਕੈ[੧੧] ਕੋਈ ਕਿਹੁ ਦੇਵਾਏ ਏਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜੋਰਿ ਕੀਤੈ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਨ ਜਾਇ ਵੰਡਾਇਆ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ ਹਰਿ ਸਰਧਾ ਲਾਏ ਤਿਸੁ ਹਰਿ ਧਨ ਕੀ [੧੨]ਵੰਡ ਹਥਿ ਆਵੈ ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਇਸੁ ਹਰਿ ਧਨ ਕਾ ਕੋਈ ਸਰੀਕੁ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਖਤੁ[੧੩] ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੈ ਸੀਵ[੧੪] ਬੰਨੈ ਰੋਲੁ[੧੫] ਨਾਹੀ ਜੇ ਕੋ ਹਰਿ ਧਨ ਕੀ ਬਖੀਲੀ[੧੬] ਕਰੇ ਤਿਸ ਕਾ ਮੁਹੁ ਹਰਿ ਚਹੁ ਕੁੰਡਾ ਵਿਚਿ ਕਾਲਾ ਕਰਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਦਿਤੇ ਨਾਲਿ ਕਿਸੈ ਜੋਰੁ ਬਖੀਲੀ ਨ ਚਲਈ [੧੭]ਦਿਹੁ ਦਿਹੁ ਨਿਤ ਨਿਤ [੧੮]ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ॥ ੯ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੧੯]ਜਗਤੁ ਜਲੰਦਾ ਰਖਿ ਲੈ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ [੨੦]ਜਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਉਬਰੈ ਤਿਤੈ ਲੈਹੁ ਉਬਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਖੁ ਵੇਖਾਲਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਸੁਝਈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [੨੧]ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਦੂਜੈ ਲਗੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾ ਇਹ ਮਾਰੀ ਨ ਮਰੈ [੨੨]ਨਾ ਇਹ ਹਟਿ ਵਿਕਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਰਜਾਲੀਐ[੨੩] ਤਾ ਇਹ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹੋਵੈ ਉਜਲਾ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਾਰਣੁ[੨੪] ਸਬਦੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੫] ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੨੬]ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤੀ ਧੁਰਹੁ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੁਤੀ ਭਾਤੀਈ ਜਾਵਾਈ ਸਕੀ ਅਗਹੁ ਪਿਛਹੁ ਟੋਲਿ ਡਿਠਾ ਲਾਹਿਓਨੁ ਸਭਨਾ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਜਿਥੈ ਕੋ ਵੇਖੈ ਤਿਥੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਬਖਸਿਓਸੁ ਸਭੁ ਜਹਾਨੁ ॥ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲਿ ਮੰਨੇ[੨੭] ਸੁ [੨੮]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਸਿਝੈ[੨੯] ਜਿ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ਸੁ [੩੦]ਫਿਰੈ ਭਰਿਸਟ ਥਾਨੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੈ ਵਲਿ[੩੧] ਹੋਆ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਸਜਣ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ[੩੨] ॥ ਪਉਦੀ ਭਿਤਿ[੩੩] ਦੇਖਿ ਕੈ ਸਭਿ ਆਇ ਪਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਲਾਹਿਓਨੁ ਸਭਨਾ ਕਿਅਹੁ[੩੪] ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੧੦ ॥

੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। (ਏਸ ਸ਼ਲੋਕ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਪੰ. ੧੨੮੧ ਉੱਤੇ ੮ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

੨ ਭਰਮ।

੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਸਬੰਧੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

੪ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਹੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ।

੫ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ।

੬ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੁਕ ਗਈ।

੭ ਹਰ-ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।

੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।

੯ ਜਵਾਹਰਾਤ ਵਾਕੁਰ। ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਜੋ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਹਰਾਂ ਵਤ ਹੈ; ਉਹ ਧਨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ।

੧੦ ਕੁਝ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਦਿਸੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੰਗ ਲਏ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕੁਝ ਦਿਵਾਏ।

੧੧ ਜਾਂ, ਯਾ।

੧੨ ਇਹ ਵੰਡ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇ।

੧੩ ਲਿਖਤ, ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਸਬੂਤ, ਪਟਾ।

੧੪ ਹੱਦ ਬੰਨਾ, ਵੱਟ।

੧੫ ਰਲਾ, ਮਿਲਾਵਟ, ਸ਼ਿਰਾਕਤ ਦਾ ਝਗੜਾ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੱਟ ਬੰਨੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ (ਜਿਵੇਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿਮੀਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

੧੬ ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ।

੧੭ ਦਿਨ ਦਿਨ।

੧੮ ਵਧਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (ਦਾਤ)।

੧੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੪, ਨੋਟ ੨੨ ਅਤੇ ਪੰ. ੬੫੧, ਨੋਟ ੧੬।

੨੦ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਵੀ (ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ) ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨਾਲ ਬਚਾਅ ਲਓ।

੨੧ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।

੨੨ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

੨੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜੀਏ।

੨੪ ਮਾਰਣਾ। ਮਾਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ।

੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੬ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੇਖ ਕੇ ਦਾਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪੁੱਤਰਾਂ, ਭਤੀਜਿਆਂ, ਜਵਾਈਆਂ, ਸਕਿਆਂ ਸਾਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦਾ ਹੰਕਾਰ (ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰ-ਗਦੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹਾਂ) ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਾ ਉਤਰਿਆ।

੨੭ ਸ਼ਰਧਾ ਲਿਆਵੇ।

੨੮ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੌਰ ਜਾਵੇ।

੨੯ ਸਫਲਾ ਹੋਵੇ।

੩੦ ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਨੀਚ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੩੯, ਨੋਟ ੧੩।

੩੧ ਪੱਖ ਵਿੱਚ, ਤਰਫ਼।

੩੨ ਸਿਆਣਾ।

੩੩ [ਸਿੰਧੀ] ਚੋਗਾ, ਭਾਵ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ।

੩੪ ਦਿਆਂ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮ 'ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿੰਦਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣਾ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸੜਦੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਪਏ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਚਲਾਣਾ, ਆਦਿ) ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

*ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਕੋਈ ਵਾਹੇ ਕੋ ਲੁਣੈ[੧] ਕੋ ਪਾਏ ਖਲਿਹਾਨਿ[੨] ॥ ਨਾਨਕ
ਏਵ ਨ ਜਾਪਈ[੩] ਕੋਈ ਖਾਇ ਨਿਦਾਨਿ[੪] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ
ਵਸਿਆ ਤਰਿਆ ਸੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਭਾਵੈ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਦਇਆਲਿ ਸਾਗਰੁ ਤਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮਿਹਰਵਾਨਿ ਭਰਮੁ
ਭਉ ਮਾਰਿਆ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਕਰਾਲੁ[੫] ਦੂਤ ਸਭਿ ਹਾਰਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੬] [੭]ਕੰਠਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਜਨਮੁ ਮਰਣੁ
ਸਵਾਰਿਆ ॥ ੧੧ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨ੍ਹੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਕੂੜੇ
ਕਹਣ ਕਹੰਨ੍ਹਿ ॥ [੮]ਪੰਚ ਚੋਰ ਤਿਨਾ ਘਰੁ[੯] ਮੁਹਨ੍ਹਿ[੧੦] [੧੧]ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸੰਨ੍ਹਿ ॥
ਸਾਕਤ[੧੨] ਮੁਠੇ ਦੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਨ ਜਾਣੰਨ੍ਹਿ ॥ ਜਿਨ੍ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਮਿ[੧੩]
ਲੁਟਾਇਆ [੧੪]ਬਿਖੁ ਸਿਉ ਰਚਹਿ ਰਚੰਨ੍ਹਿ ॥ ਦੁਸਟਾ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ[੧੫] ਜਨ[੧੬]
ਸਿਉ ਵਾਦੁ[੧੭] ਕਰੰਨ੍ਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਕਤ ਨਰਕ ਮਹਿ ਜਮਿ ਬਧੇ ਦੁਖ ਸਹੰਨ੍ਹਿ ॥
[੧੮]ਪਇਐ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਵਦੇ ਜਿਵ ਰਾਖਹਿ ਤਿਵੈ ਰਹੰਨ੍ਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥
ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ [੧੯]ਤਾਣੁ ਨਿਤਾਣੇ ਤਿਸੁ ॥ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ[੨੦] ਸਦਾ
ਮਨਿ ਵਸੈ ਜਮੁ [੨੧]ਜੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਤਿਸੁ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ
ਕਵਲਾ[੨੨] ਸੇਵਕਿ ਤਿਸੁ ॥ ਹਰਿ ਦਾਸਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ਹੋਇ [੨੩]ਪਰਮ ਪਦਾਰਥੁ
ਤਿਸੁ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਵਸੈ ਹਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਤਿਸੁ ॥
ਜਿਨ੍ਹ ਕਉ [੨੪]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ [੨੫]ਰਸੁ ਸੰਤ ਜਨਾ ਸਿਉ ਤਿਸੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਜੋ ਬੋਲੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਪਰਮੇਸਰਿ ਸੁਣਿਆ ॥ [੨੬]ਸੋਈ ਵਰਤਿਆ ਜਗਤ
ਮਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਮੁਖਿ ਭਣਿਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਵਡਿਆਈਆ ਸਾਹਿਬੈ ਨਹ
ਜਾਹੀ ਗਣੀਆ[੨੭] ॥ ਸਚੁ [੨੮]ਸਹਜੁ ਅਨਦੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਸਚੀ ਗੁਰ
ਮਣੀਆ[੨੯] ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਸਵਾਰੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਸਚੇ ਜਿਉ[੩੦] ਬਣਿਆ ॥
੧੨ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ
ਦੂਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਵਿਸਰੀ ਕਿਉ ਮਨੁ ਰਹੈ ਹਜੂਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੩੧]
ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਝੂਠੈ ਲਾਲਚਿ ਕੂਰਿ[੩੨] ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ
ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਹਦੂਰਿ[੩੩] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਸੋਹਿਲਾ[੩੪] ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੫]
ਨਾਮੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੩੬] ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਣਾ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥
ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ[੩੭] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
ਸਲਾਹਿਆ ਬਹੁੜਿ[੩੮] ਨ ਮਨਿ ਤਨਿ ਭੰਗੁ[੩੯] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕੋਈ ਨਿੰਦਕੁ
ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਫਿਰਿ ਸਰਣਿ ਗੁਰ ਆਵੈ ॥ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ[੪੦] ਸਤਿਗੁਰੁ
ਬਖਸਿ ਲਏ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਲਿ ਰਲਾਵੈ ॥ ਜਿਉ ਮੀਹਿ ਵੁਠੈ[੪੧] ਗਲੀਆ

੧ ਕੱਟਦਾ ਹੈ।
੨ ਖਲਵਾੜਾ।
੩ ਦਿੱਸਦਾ।
੪ ਓੜਕ ਨੂੰ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕੀਦਾ ਕਿ ਓੜਕ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾਣਾ ਹੈ।
੫ ਡਰਾਉਣੇ।
੬ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੭ ਗਲ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ, ਭਾਵ ਧੁਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ।
੮ ਕਾਮਾਦਿਕ।
੯ ਹਿਰਦਾ-ਘਰ।
੧੦ ਲੁਟਦੇ ਹਨ।
੧੧ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਨ੍ਹ ਲਗਦੀ ਹੈ।
੧੨ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ।
੧੩ ਭਰਮ ਅੰਦਰ।
੧੪ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਪਿਆਰ।
੧੬ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ, ਭਗਤਾਂ।
੧੭ ਝਗੜਾ।
੧੮ ਜੋ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਪੈ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਖਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਵੱਸ? ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ, ਤਿਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੧੯ ਉਸ ਨਿਤਾਣੇ ਨੂੰ ਭੀ ਤਾਣ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਮਾਣਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭੀ ਰਸੂਖ ਜਾਂ ਬਲ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ 'ਤਿਸੁ' ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।
੨੦ ਖਾਂਦਿਆਂ, ਪੀਂਦਿਆਂ।
੨੧ ਨਹੀਂ ਤਕ ਸਕਦਾ (ਮਾਰਨ ਲਈ)।
੨੨ ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਉਸ ਦੀ ਦਾਸੀ ਹੈ।
੨੩ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਵਸਤੂ (ਮੁਕਤੀ) ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੨੪ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੫ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਉਹ ਗੁਰ-ਵਚਨ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਸਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ।
੨੭ ਗਿਣੀਆਂ।
੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੯ ਕੀਮਤੀ ਰਤਨ (ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ)।
੩੦ ਜੇਹੇ। ਸਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੇਹੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ' (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ਪੰ. ੩੯੭)।
੩੧ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਨੇ।
੩੨ ਝੂਠ ਵਿੱਚ।
੩੩ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੩੪ ਜਸ, ਵਡਿਆਈ।
੩੫ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ।
੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੩੭ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੩੮ ਮੁੜ ਕੇ।
੩੯ ਵਿਘਨ।
੪੦ ਗੁਨਾਹ, ਪਾਪ।
੪੧ ਵਸਣ ਨਾਲ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੋਵੇ? ਸਭ ਕੁਝ ਰੱਬ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਸੇ, ਉਹੋ ਤਰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਤਰਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਨਮੁਖ ਹਉਮੈ ਤੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਚਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਏਹੋ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤਕ ਨਹੀਂ ਅਪੜ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਸਿਖੀਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਨਾਲਿਆ ਟੋਭਿਆ ਕਾ ਜਲੁ ਜਾਇ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਸੁਰਸਰੀ[੧] ਸੁਰਸਰੀ ਮਿਲਤ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਪਾਵਨੁ[੨] ਹੋਇ ਜਾਵੈ ॥ ਏਹ ਵਡਿਆਈ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਰਵੈਰ ਵਿਚਿ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਤਿਸਨਾ ਭੁਖ ਉਤਰੈ ਹਰਿ ਸਾਂਤਿ ਤੜ[੩] ਆਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਅਚਰਜੁ ਦੇਖਹੁ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਸਚੇ ਸਾਹ ਕਾ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੋ ਮੰਨੈ ਸੁ ਸਭਨਾਂ ਭਾਵੈ ॥ ੧੩ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ[੪] ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥

ਕਬੀਰ ਜੀਉ[੫] ਕੀ ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ* ॥

ਐਸੋ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ਪੇਖਨਾ[੬] [੭]ਰਹਨੁ ਨ ਕੋਊ ਪਈਹੈ ਰੇ ॥ [੮]ਸੂਧੇ ਸੂਧੇ ਰੇਗਿ[੯] ਚਲਹੁ ਤੁਮ ਨਤਰ[੧੦] ਕੁਧਕਾ ਦਿਵਈਹੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਾਰੇ[੧੧] ਬੂਢੇ ਤਰੁਨੇ[੧੨] ਭਈਆ ਸਭਹੂ ਜਮੁ ਲੈ ਜਈਹੈ ਰੇ ॥ ਮਾਨਸੁ ਬਪੁਰਾ[੧੩] ਮੂਸਾ[੧੪] ਕੀਨੋ ਮੀਚੁ[੧੫] ਬਿਲਈਆ[੧੬] ਖਈਹੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਧਨਵੰਤਾ ਅਰੁ ਨਿਰਧਨ ਮਨਈ[੧੭] ਤਾ ਕੀ ਕਛੂ ਨ ਕਾਨੀ[੧੮] ਰੇ ॥ ਰਾਜਾ ਪਰਜਾ ਸਮ[੧੯] ਕਰਿ ਮਾਰੈ ਐਸੋ ਕਾਲੁ ਬਡਾਨੀ[੨੦] ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨ੍ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ[੨੧] ਰੇ ॥ ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ[੨੨] ਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪੁਤ੍ਰ [੨੩]ਕਲਤ੍ਰ ਲਛਿਮੀ ਮਾਇਆ ਇਹੈ ਤਜਹੁ ਜੀਅ ਜਾਨੀ[੨੪] ਰੇ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਮਿਲਿਹੈ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ[੨੫] ਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ† ॥ ਬਿਦਿਆ ਨ ਪਰਉ[੨੬] ਬਾਦੁ[੨੭] ਨਹੀ ਜਾਨਉ ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਥਤ ਸੁਨਤ ਬਉਰਾਨੋ[੨੮] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਬਾਬਾ ਮੈ ਬਉਰਾ ਸਭ ਖਲਕ ਸੈਆਨੀ[੨੯] ਮੈ ਬਉਰਾ ॥ [੩੦]ਮੈ ਬਿਗਰਿਓ ਬਿਗਰੈ ਮਤਿ ਅਉਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਪਿ ਨ ਬਉਰਾ ਰਾਮ ਕੀਓ ਬਉਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ [੩੧]ਜਾਰਿ ਗਇਓ ਭ੍ਰਮੁ ਮੋਰਾ ॥ ੨ ॥ ਮੈ ਬਿਗਰੇ ਅਪਨੀ ਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਮੇਰੇ ਭਰਮਿ ਭੂਲਉ ਮਤਿ[੩੨] ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਬਉਰਾ ਜੋ ਆਪੁ[੩੩] ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਨੈ ਤ ਏਕੈ ਜਾਨੈ ॥ ੪ ॥ ਅਬਹਿ[੩੪] ਨ ਮਾਤਾ[੩੫] ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਮਾਤਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ [੩੬]ਰਾਮੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ‡ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ[੩੭] ਤਜਿ ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ[੩੮] ॥ ਅਜਹੁ[੩੯] ਬਿਕਾਰ ਨ ਛੋਡਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ॥ ੧ ॥ ਕਿਉ ਛੂਟਉ ਕੈਸੇ ਤਰਉ [੪੦]ਭਵ ਜਲਨਿਧਿ ਭਾਰੀ ॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਬੀਠੁਲਾ§ ਜਨੁ ਸਰਨਿ ਤੁਮ੍ਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੧]ਬਿਖੈ ਬਿਖੈ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ[੪੨] ॥ ੨ ॥ ਜਰਾ[੪੩] ਜੀਵਨ ਜੋਬਨੁ

੧ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਨਦੀ, ਗੰਗਾ।
੨ ਪਵਿੱਤਰ।
੩ ਝਟ, ਤੁਰਤ।
੪ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।
੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੬ ਖੇਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ। 'ਜਿਉ ਸੁਪਨਾ ਅਰੁ ਪੇਖਨਾ ਐਸੇ ਜਗ ਕਉ ਜਾਨਿ' (ਸਲੋਕ ਮ: ੯)।
੭ ਕੋਈ ਭੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਸਭ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਸਿਧੇ।
੯ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਰਾਹੋ ਰਾਹ।
੧੦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧੱਕਾ ਮਿਲੇਗਾ।
੧੧ ਬਾਲਕ।
੧੨ ਜਵਾਨ।
੧੩ ਵਿਚਾਰਾ।
੧੪ ਚੂਹਾ।
੧੫ ਮੌਤ।
੧੬ ਬਿੱਲੀ। ਮਨੁੱਖ-ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਮੌਤ-ਬਿੱਲੀ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੭ ਜੋ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੮ ਕਾਣਿ, ਲਿਹਾਜ਼, ਪਰਵਾਹ।
੧੯ ਇਕੋ ਜੇਹਾ।
੨੦ ਵੱਡਾ, ਡਾਢਾ।
੨੧ ਨਿਰਾਲੀ, ਵੱਖਰੀ। ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਓਹ ਕਾਲ ਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ।
੨੩ ਇਸਤਰੀ।
੨੪ ਪਿਆਰੇ। ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਜੀਵ!
੨੫ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣ (ਹੱਥ) ਵਿੱਚ ਸਾਰੰਗ (ਧਰਤੀ) ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੬ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।
੨੭ ਝਗੜਾ।
੨੮ ਸ਼ੁਦਾਈ। ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸ਼ੁਦਾਈ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।
੨੯ ਸਿਆਣੀ।
੩੦ ਮੈਂ ਵਿਗੜਿਆਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਕੇ ਨਾ ਵਿਗੜੇ। ਮੇਰੇ ਭੁਲੇਖੇ ਮਤ ਕੋਈ ਭੁੱਲੇ।
੩੧ ਸਾੜਿਆ ਹੈ।
੩੨ ਨਾ।
੩੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੩੪ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਮਸਤ।
੩੬ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਮਸਤ।
੩੭ ਗ੍ਰਿਹਸਤ।
੩੮ ਗਾਜਰ ਆਦਿਕ ਧਰਤੀ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀ।
੩੯ ਅਜੇ ਵੀ।
੪੦ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜਲ-ਨਿਧਿ (ਪਾਣੀ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ, ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈ। 'ਜਲ' ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲਗਦਾ ਹੈ।
੪੧ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਛੱਡਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
੪੨ ਚੰਬੜਦੀ ਹੈ।
੪੩ ਬੁਢੇਪਾ। ਜਵਾਨੀ, ਬੁਢੇਪਾ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੰਘ ਗਈ।

* ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਮੌਤ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੀ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹਨ।

† ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੀ ਬਣਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਝਲਾ ਮਸਤਾਨਾ ਹੀ ਬਣਨਾ ਹੈ।

‡ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

§ [ਮਰਾਠੀ] ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੂੰ 'ਵਿੱਠਲ' ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਜਦ ਮਿਲਣ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਦਰ ਲਈ ਇਕ ਬਿਠ (ਇੱਟ) ਜੋ ਉਸ ਪਾਸ ਸੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕਬੂਲਿਆ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਤੇ ਬੈਠੇ।

ਗਇਆ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਨ ਨੀਕਾ[੧] ॥ ਇਹੁ ਜੀਅਰਾ[੨] ਨਿਰਮੋਲਕੋ ਕਉਡੀ ਲਗਿ ਮੀਕਾ[੩] ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੇਰੇ ਮਾਧਵਾ[੪] ਤੂ [੫]ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ॥ ਤੁਮ ਸਮਸਰਿ[੬] ਨਾਹੀ ਦਇਆਲੁ ਮੋਹਿ ਸਮਸਰਿ ਪਾਪੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ* ॥ ਨਿਤ ਉਠਿ ਕੋਰੀ ਗਾਗਰਿ ਆਨੈ[੭] [੮]ਲੀਪਤ ਜੀਉ ਗਇਓ ॥ ਤਾਨਾ ਬਾਨਾ[੯] ਕਛੂ ਨ ਸੂਝੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਿ ਲਪਟਿਓ[੧੦] ॥ ੧ ॥ [੧੧]ਹਮਾਰੇ ਕੁਲ ਕਉਨੇ ਰਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਜਬ ਕੀ ਮਾਲਾ ਲਈ ਨਿਪੂਤੇ[੧੨] ਤਬ ਤੇ ਸੁਖੁ ਨ ਭਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਨਹੁ ਜਿਠਾਨੀ ਸੁਨਹੁ ਦਿਰਾਨੀ [੧੩]ਅਚਰਜੁ ਏਕੁ ਭਇਓ ॥ [੧੪]ਸਾਤ ਸੂਤ ਇਨਿ ਮੁਡੀਂਏ ਖੋਏ ਇਹੁ ਮੁਡੀਆ[੧੫] ਕਿਉ ਨ ਮੁਇਓ ॥ ੨ ॥ [੧੬]ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਏਕੁ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦਇਓ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਹਲਾਦ[੧੭] ਕੀ ਪੈਜ ਜਿਨਿ ਰਾਖੀ ਹਰਨਾਖਸੁ[੧੭] ਨਖ[੧੮] ਬਿਦਰਿਓ[੧੯] ॥ ੩ ॥ ਘਰ ਕੇ ਦੇਵ ਪਿਤਰ[੨੦] ਕੀ ਛੋਡੀ ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਲਇਓ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰੁ ਸਗਲ ਪਾਪ ਖੰਡਨੁ ਸੰਤਹ ਲੈ ਉਧਰਿਓ[੨੧] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ† ॥ ਕੋਊ ਹਰਿ ਸਮਾਨਿ[੨੨] ਨਹੀ ਰਾਜਾ ॥ ਏ ਭੂਪਤਿ[੨੩] ਸਭ [੨੪]ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੇ ਝੂਠੇ ਕਰਤ ਦਿਵਾਜਾ[੨੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੇਰੋ ਜਨੁ ਹੋਇ ਸੋਇ ਕਤ [੨੬]ਡੋਲੈ [੨੭]ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਪਰ ਛਾਜਾ ॥ [੨੮]ਹਾਥੁ ਪਸਾਰਿ ਸਕੈ ਕੋ ਜਨ ਕਉ ਬੋਲਿ ਸਕੈ ਨ ਅੰਦਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਚੇਤਿ [੨੯]ਅਚੇਤ ਮੂੜ ਮਨ ਮੇਰੇ [੩੦]ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੰਸਾ [੩੧]ਭ੍ਰਮੁ ਚੂਕੋ ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ‡ ॥ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਹਮ ਤੇ ਬਿਗਾਰੀ[੩੨] ॥ ਸੀਲੁ ਧਰਮੁ ਜਪੁ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਨੀ ਹਉ ਅਭਿਮਾਨ [੩੩]ਟੇਢ ਪਗਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੪]ਅਮਰ ਜਾਨਿ ਸੰਚੀ ਇਹ ਕਾਇਆ ਇਹ ਮਿਥਿਆ ਕਾਚੀ ਗਗਰੀ[੩੫] ॥ [੩੬]ਜਿਨਹਿ ਨਿਵਾਜਿ ਸਾਜਿ ਹਮ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਬਿਸਾਰਿ ਅਵਰ ਲਗਰੀ[੩੭] ॥ ੧ ॥ [੩੮]ਸੰਧਿਕ ਤੋਹਿ ਸਾਧ ਨਹੀ ਕਹੀਅਉ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ਤੁਮਰੀ ਪਗਰੀ[੩੯] ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਇਹ ਬਿਨਤੀ ਸੁਨੀਅਹੁ ਮਤ ਘਾਲਹੁ[੪੦] ਜਮ ਕੀ ਖਬਰੀ[੪੧] ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ§ ॥ [੪੨]ਦਰਮਾਦੇ ਠਾਢੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ [੪੩]ਸੁਰਤਿ ਕਰੈ ਕੋ ਮੇਰੀ ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ਖੋਲ੍ਹਿ ਕਿਵਾਰ[੪੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਮ [੪੫]ਧਨ ਧਨੀ ਉਦਾਰ ਤਿਆਗੀ ਸ੍ਰਵਨਨ੍ਹ[੪੬] ਸੁਨੀਅਤੁ ਸੁਜਸੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰ ॥ ਮਾਗਉ ਕਾਹਿ[੪੭] ਰੰਕ[੪੮] ਸਭ ਦੇਖਉ ਤੁਮ੍ਹ ਹੀ ਤੇ ਮੇਰੋ ਨਿਸਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਜੈਦੇਉ¶ ਨਾਮਾ[੪੯] ਬਿਪ[੫੦] ਸੁਦਾਮਾ ਤਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਹੈ ਅਪਾਰ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੁਮ ਸੰਮ੍ਰਥ ਦਾਤੇ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਦੇਤ ਨ ਬਾਰ[੫੧] ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ:: ॥ ਡੰਡਾ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਖਿੰਥਾ[੫੨] ਆਧਾਰੀ[੫੩] ॥ ਭ੍ਰਮ ਕੈ ਭਾਇ[੫੪] ਭਵੈ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਆਸਨੁ ਪਵਨ[੫੫] ਦੂਰਿ

੧ ਚੰਗਾ ਕੰਮ। ੨ ਜੀਵਨ।
੩ ਬਰਾਬਰ। ਕੌਡੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੪ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ)] ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!
੫ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ।
੬ ਬਰਾਬਰ। ੭ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਲੇਪਣ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗਵਾ ਲਈ ਸੂ। ੯ ਵਾਣ, ਪੇਟਾ।
੧੦ ਲਿਪਟਿਆ (ਲੱਗਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਸਾਡੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਦੀ 'ਰਾਮ ਰਾਮ' ਕੀਤਾ ਸੀ ?
੧੨ ਔਂਤਰੇ ਨੇ।
੧੩ ਇਹ ਕਿਡੀ ਅਚਰਜ (ਹਨੇਰ ਦੀ) ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈ।
੧੪ ਸੂਤਰ-ਸਾਤਰ ਭਾਵ ਤਣਨਾ-ਬੁਣਨਾ।
੧੫ ਮੁੰਡਾ।
੧੬ ਇਥੋਂ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਹੈ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਨੌਹਾਂ ਨਾਲ।
੧੯ [ਸੰ. ਵਿਦਾਰਣ=ਚੀਰਨਾ] ਫ਼ਾੜਿਆ।
੨੦ ਮੋਏ ਹੋਏ ਬਜ਼ੁਰਗ (ਪਿਤਾ ਆਦਿਕ)। ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ ਤੋਂ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੨੧ ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨੨ ਬਰਾਬਰ, ਜੇਹਾ।
੨੩ ਰਾਜੇ। ੨੪ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ।
੨੫ [ਦੀਬਾਚਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਦਿਖਾਵੇ। ੨੬ ਕਿਉਂ?
੨੭ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਭਗਤ ਦਾ ਸਾਇਆ ਹੈ, ਇੰਨੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ। ਛਾਜਾ=ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ।
੨੮ ਉਸ ਵੱਲ ਮੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕੌਣ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੨੯ ਹੇ ਮੂਰਖ ਮਨ!
੩੦ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੧ ਮੇਰੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਧ੍ਰੂ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਭੀ ਰੱਖੇਗਾ।
੩੨ ਵਿਗੜੀ ਹੈ। ੩੩ ਟੇਢਤਾ ਫੜੀ ਹੈ।
੩੪ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕਾਇਆਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩੫ ਗਾਗਰ। ਕੱਚੀ ਗਾਗਰ ਵਾਂਗ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮਿਥਿਆ ਹੈ।
੩੬ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਤੇ ਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬਣਾਇਆ। ੩੭ ਲੱਗੇ ਹਾਂ।
੩੮ ਚੋਰ ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਸਾਧ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।
੩੯ ਪਗ (ਚਰਨਾਂ) ਦੀ।
੪੦ ਘੱਲੋ। ੪੧ ਸੁਨੇਹਾ।
੪੨ [ਫ਼ਾ ਦਰਮਾਂਦਾ] ਆਜਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਠਾਂਢੇ (ਖੜੋਤੇ) ਹਾਂ।
੪੩ ਖ਼ਬਰਗੀਰੀ ਕਰੇ। ੪੪ ਦਰਵਾਜ਼ਾ।
੪੫ ਧਨ ਦੇ ਮਾਲਕ। ੪੬ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।
੪੭ ਕਿਸ ਤੋਂ? ੪੮ ਕੰਗਾਲ।
੪੯ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩ ਨੋਟ ੧੬।
੫੦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਸੁਦਾਮਾ ਭਗਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ।
੫੧ ਦੇਰ। ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ (ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪) ਦੇਂਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ।
੫੨ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਲੰਮਾ ਚੋਗਾ, ਖ਼ਫ਼ਣੀ।
੫੩ ਝੋਲੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭੀਖ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
੫੪ ਭਾਵ ਵਿੱਚ। ਭਰਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ।
੫੫ ਪਵਨ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ।

* ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਗਤ ਜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਭਗਤੀ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੰਦੀ ਆਈ ਹੈ।

† ਭਗਤ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਭੀ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਗੱਲ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਗਤ ਦੀ ਥਾਂ ਚੋਰ ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਆਖ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

§ ਕਿਰਪਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

¶ ਇਹ ਭਗਤ, 'ਜੋ ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਨਾਮੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸੀ, ੧੨ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੰਨਦੂਲੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੈਦੇਵ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ-ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਗਈ।

:: ਇਹ ਭਗਤੀ ਭੇਖ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਕਰਿ ਬਵਰੇ ॥ ਛੋਡਿ ਕਪਟੁ ਨਿਤ ਹਰਿ ਭਜੁ ਬਵਰੇ[੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨]ਜਿਹ ਤੂ ਜਾਚਹਿ ਸੋ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਭੋਗੀ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੇਸੌ[੩] ਜਗਿ ਜੋਗੀ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ* ॥ ਇਨਿ੍ ਮਾਇਆ [੪]ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮ੍ਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥ ਕਿੰਚਤ[੫] ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਜਨ ਕਉ ਜਨ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਬੇਚਾਰੇ[੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ[੭] ਤਨੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧਨੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਇਹ ਮਾਇਆ ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਫੰਨੀ[੮] ॥ ਇਸ ਮਾਇਆ ਕਉ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਬਾਂਧੇ ਆਪ ਬਚੰਨੀ[੯] ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਖੇਤੀ ਕਿਆ [੧੦]ਲੇਵਾ ਦੇਈ ਪਰਪੰਚ[੧੧] ਝੂਠੁ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਅੰਤਿ ਬਿਗੂਤੇ[੧੨] ਆਇਆ ਕਾਲੁ ਨਿਦਾਨਾ[੧੩] ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ† ॥ ਸਰੀਰ ਸਰੋਵਰ ਭੀਤਰੇ[੧੪] ਆਛੈ[੧੫] ਕਮਲ[੧੬] ਅਨੂਪ ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪੁਰਖੋਤਮੋ[੧੭] ਜਾ ਕੈ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਜਹੁ [੧੮]ਜਗਜੀਵਨ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਵਤ ਕਛੂ ਨ ਦੀਸਈ ਨਹ ਦੀਸੈ ਜਾਤ[੧੯] ॥ ਜਹ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਤਹੀ ਜੈਸੇ ਪੁਰਿਵਨ[੨੦] ਪਾਤ[੨੧] ॥ ੨ ॥ [੨੨]ਮਿਥਿਆ ਕਰਿ ਮਾਇਆ ਤਜੀ [੨੩]ਸੁਖ ਸਹਜ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੰਝਿ[੨੪] ਮੁਰਾਰਿ[੨੫] ॥ ੩ ॥ ੧੦ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ‡ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ਗੋਬਿਦ ਲਿਵ[੨੬] ਲਾਗੀ ॥ ਜੀਵਤ ਸੁੰਨਿ[੨੭] ਸਮਾਨਿਆ [੨੮]ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਸੀ[੨੯] ਤੇ ਧੁਨਿ[੩੦] ਊਪਜੈ ਧੁਨਿ ਕਾਸੀ ਜਾਈ ॥ ਕਾਸੀ ਫੂਟੀ ਪੰਡਿਤਾ ਧੁਨਿ ਕਹਾਂ[੩੧] ਸਮਾਈ ॥ ੧ ॥ [੩੨]ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਸੰਧਿ ਮੈ ਪੇਖਿਆ ਘਟ ਹੂ ਘਟ ਜਾਗੀ ॥ ਐਸੀ [੩੩]ਬੁਧਿ ਸਮਾਚਰੀ [੩੪]ਘਟ ਮਾਹਿ ਤਿਆਗੀ ॥ ੨ ॥ [੩੫]ਆਪੁ ਆਪ ਤੇ ਜਾਨਿਆ ਤੇਜ ਤੇਜੁ ਸਮਾਨਾ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਅਬ ਜਾਨਿਆ ਗੋਬਿਦ ਮਨੁ ਮਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ੧੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ§ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਸਹਿ ਸੋ ਜਨੁ ਕਿਉ ਡੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ਮਾਨੌ[੩੬] ਸਭ ਸੁਖ [੩੭]ਨਉ ਨਿਧਿ ਤਾ ਕੈ [੩੮]ਸਹਜਿ ਸਹਜਿ ਜਸੁ ਬੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਬ ਇਹ ਮਤਿ ਜਉ ਸਭ ਮਹਿ ਪੇਖੈ [੩੯]ਕੁਟਿਲ ਗਾਂਠਿ ਜਬ ਖੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਮਾਇਆ ਤੇ ਅਟਕੈ[੪੦] ਲੈ ਨਰਜਾ[੪੧] ਮਨੁ ਤੋਲੈ ਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਜਹ ਉਹੁ ਜਾਇ ਤਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਮਾਇਆ ਤਾਸੁ[੪੨] ਨ ਝੋਲੈ[੪੩] ਦੇਵ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਰਾਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਓ ਲੈ[੪੪] ਦੇਵ ॥ ੨ ॥ ੧੨ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

¶ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਮੋ ਕਉ ਗੁਰ ਕੀਨਾ ॥ ਦੂਖ ਬਿਸਾਰਿ ਸੁਖ ਅੰਤਰਿ ਲੀਨਾ ॥੧ ॥

੧ ਬਉਰੇ, ਹੇ ਮੂਰਖ!
੨ ਜਿਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੋਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਜੋਗੀ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ) ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।
੩ [ਕੇਸ਼ਵ, ਸੋਹਣੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ!
੫ [ਸੰ. ਕਿੰਚਿਤ] ਰਤਾ ਭਰ।
੬ ਵਿਚਾਰੇ ਜਨ।
੭ ਲਾਹਨਤ ਯੋਗ, ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ।
੮ [ਅ. ਫ਼ਨ] ਚਤੁਰਤਾ ਜਾਂ ਫਰੇਬ ਵਾਲੀ (ਬੁਧੀ)।
੯ ਬਚਨ ਨਾਲ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਇਸ ਮਾਇਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੋਕ ਰੱਖੋ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ। ਬਾਂਧੇ (ਬਾਂਧਿ) ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ।
੧੦ ਲੈਣ ਦੇਣ, ਵਿਹਾਰ-ਕਾਰ।
੧੧ ਠੱਗੀ।
੧੨ ਖਰਾਬ ਹੋਏ।
੧੩ ਓੜਕ।
੧੪ ਅੰਦਰ।
੧੫ ਹੈ।
੧੬ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਰੂਪ ਕਮਲ।
੧੭ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ।
੧੮ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ।
੧੯ ਜਾਂਦਾ, ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ।
੨੦ ਚੌਪੱਤੀ। ਚੌਪੱਤੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉੱਗ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਪੱਤੇ। ੨੨ ਝੂਠੀ ਸਮਝ ਕੇ।
੨੩ ਆਤਮ ਸੁਖ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰ ਕੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੪ ਵਿੱਚ।
੨੫ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।
੨੬ ਅਤੁੱਟ ਲਗਨ।
੨੭ ਅਫੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ। ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਜਾਗੀ ਹੈ।
੨੯ ਕੈਂਹ। ੩੦ ਆਵਾਜ਼।
੩੧ ਕਿਥੇ? ਕੈਂਹ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਕਿਥੇ ਚਲੀ ਗਈ? ਪੁਲਾੜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ, ਤਿਵੇਂ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਜੋਤ ਜਾ ਰਲੀ।
੩੨ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੈ; ਘਟ-ਘਟ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਜਾਗੀ ਹੈ।
੩੩ ਬੁੱਧੀ ਸਮਾਈ, ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ।
੩੪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
੩੫ ਆਪੇ ਨੂੰ ਆਪੇ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਜੋਤ ਵਿੱਚ ਜੋਤ ਰਲ ਗਈ ਹੈ।
੩੬ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਜਿਵੇਂ।
੩੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੩੮ ਜੋ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਨਾਲ ਜਸ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ।
੩੯ ਟੇਢੀ ਗੰਢ ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਲੀਅਤ ਲੁਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਮਤ ਤਦੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚੋਂ ਟੇਢਪੁਣੇ ਦੀ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ ਅਤੇ (ਇਉਂ ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ) ਸਭ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖੇ।
੪੦ ਰੋਕੇ ਮਨ ਨੂੰ।
੪੧ ਤਕੜੀ। ਭਾਵ ਮਨ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕੇ।
੪੨ ਉਸ ਨੂੰ।
੪੩ ਝੂਟਾ। ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਡੁਲਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੧, ਨੋਟ ੧੪।
੪੪ [ਸੰ. ਲਯ] ਲੈ ਕੀਤਾ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਜਦ ਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੀਤਾ, ਭਾਵ ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕੀਤਾ।

* ਇਸ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ।

† ਇਹ ਰੁਕਾਵਟ ਇਉਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਛੱਡੀਏ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨਾਸ-ਵੰਤ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਦੇਖੀਏ।

‡ ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਪਿਆ ਦਿਸੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

§ ਫਿਰ ਮਨ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਡੋਲਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਡੁਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

¶ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬। ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ, ਜੋ ਨਿਰਾ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਸਫਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ[੧] ਮੋ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਜੀਵਨੁ [੨]ਮਨ ਹੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮਦੇਇ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ਜਾਨਾਂ ॥ [੩]ਜਗਜੀਵਨ ਸਿਉ ਜੀਉ ਸਮਾਨਾਂ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ[੪] ਭਗਤ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਦਾਰਿਦੁ[੫] ਦੇਖਿ ਸਭ ਕੋ ਹਸੈ ਐਸੀ ਦਸਾ[੬] ਹਮਾਰੀ ॥ [੭]ਅਸਟ ਦਸਾ ਸਿਧਿ ਕਰ ਤਲੈ ਸਭ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਜਾਨਤ ਮੈ ਕਿਛੁ ਨਹੀ [੮]ਭਵ ਖੰਡਨ ਰਾਮ ॥ [੯]ਸਗਲ ਜੀਅ ਸਰਨਾਗਤੀ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਰਨਾਗਤਾ ਤਿਨ ਨਾਹੀ ਭਾਰੁ[੧੦] ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਤੁਮ ਤੇ ਤਰੇ ਆਲਜੁ[੧੧] ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਅਕਥ ਕਥਾ ਬਹੁ ਕਾਇ[੧੨] ਕਰੀਜੈ ॥ ਜੈਸਾ ਤੂ ਤੈਸਾ ਤੁਹੀ [੧੩]ਕਿਆ ਉਪਮਾ ਦੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ† ॥ ਜਿਹ ਕੁਲ ਸਾਧੁ ਬੈਸਨੌ[੧੪] ਹੋਇ ॥ ਬਰਨ[੧੫] ਅਬਰਨ[੧੬] ਰੰਕੁ ਨਹੀ ਈਸੁਰੁ[੧੭] ਬਿਮਲ ਬਾਸੁ ਜਾਨੀਐ ਜਗਿ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮਨ ਬੈਸ ਸੂਦ ਅਰੁ ਖ੍ਯ੍ਯਤ੍ਰੀ ਡੋਮ ਚੰਡਾਰ [੧੮]ਮਲੇਛ ਮਨ ਸੋਇ ॥ ਹੋਇ ਪੁਨੀਤ ਭਗਵੰਤ[੧੯] ਭਜਨ ਤੇ ਆਪੁ ਤਾਰਿ ਤਾਰੇ ਕੁਲ ਦੋਇ[੨੦] ॥ ੧ ॥ ਧੰਨਿ ਸੁ ਗਾਉ[੨੧] ਧੰਨਿ ਸੋ ਠਾਉ ਧੰਨਿ ਪੁਨੀਤ ਕੁਟੰਬ ਸਭ ਲੋਇ[੨੨] ॥ ਜਿਨਿ ਪੀਆ [੨੩]ਸਾਰ ਰਸੁ ਤਜੇ ਆਨ[੨੪] ਰਸ ਹੋਇ ਰਸ ਮਗਨ [੨੫]ਡਾਰੇ ਬਿਖੁ ਖੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪੰਡਿਤ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੈਸੇ [੨੬]ਪੁਰੈਨ ਪਾਤ ਰਹੈ ਜਲ ਸਮੀਪ[੨੭] ਭਨਿ[੨੮] ਰਵਿਦਾਸ ਜਨਮੇ ਜਗਿ ਓਇ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥

ਬਾਣੀ ਸਧਨੇ‡ ਕੀ ਰਾਗੁ ਬਿਲਾਵਲੁ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੨੯]ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਨਿਆ ਕੇ ਕਾਰਨੈ ਇਕੁ ਭਇਆ ਭੇਖਧਾਰੀ§ ॥ ਕਾਮਾਰਥੀ[੩੦] ਸੁਆਰਥੀ[੩੧] [੩੨]ਵਾ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [੩੩]ਤਵ ਗੁਨ ਕਹਾ ਜਗਤ ਗੁਰਾ ਜਉ ਕਰਮੁ ਨ ਨਾਸੈ ॥ ਸਿੰਘ[੩੪] ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ[੩੫] ਗ੍ਰਾਸੈ[੩੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਲ ਕਾਰਨੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕੁ[੩੭] ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਾਨ[੩੮] ਗਏ ਸਾਗਰੁ ਮਿਲੈ ਫੁਨਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਜੁ ਥਾਕੇ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਬਿਰਮਾਵਉ[੩੯] ॥ [੪੦]ਬੂਡਿ ਮੂਏ ਨਉਕਾ[੪੧] ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ[੪੨] ॥ ੩ ॥ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਹਉ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਿ[੪੩] ਨ ਮੋਰਾ ॥ ਅਉਸਰ[੪੪] ਲਜਾ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਸਧਨਾ ਜਨੁ ਤੋਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

੧ ਸੂਰਮਾ।
੨ ਮਨ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ, ਨਿਰਾ ਸਰੀਰਕ ਹੀ।
੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਨ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੪ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।
੫ ਗ਼ਰੀਬੀ। ਮੇਰੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸਭ ਕੋਈ ਹੱਸਦਾ ਸੀ-ਮੇਰੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ।
੬ ਹਾਲਤ।
੭ ਹੁਣ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੮ ਭਵ (ਹਸਤੀ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ) ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ!
੯ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਨ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰੋ।
੧੦ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ।
੧੧ ਬਿਨਾਂ ਲੱਜਾ, ਬੇ-ਸ਼ਰਮ।
੧੨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਭਾਵ ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।
੧੩ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਤਸ਼ਬੀਹ ਦਈਏ (ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਜਿਹਾ ਹੈਂ)?
੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ।
੧੫ ਉੱਚੀ ਜ਼ਾਤ।
੧੬ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ।
੧੭ ਵੱਡਾ, ਅਮੀਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੩੩। ਉਚ-ਨੀਚ, ਕੰਗਾਲ-ਅਮੀਰ, ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਬਿਮਲ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ) ਵਾਸ਼ਨਾ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੮ ਮਲੀਨ ਮਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਜਨ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ।
੨੦ ਦੋਵੇਂ। ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ।
੨੧ ਗ੍ਰਾਉਂ, ਪਿੰਡ।
੨੨ ਲੋਕ।
੨੩ ਅਸਲ ਰਸ, ਭਾਵ ਨਾਮ-ਰਸ। ੨੪ ਹੋਰ।
੨੫ ਜ਼ਹਿਰ ਸੁਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਚੁਪੱਤੀ ਦੇ ਪੱਤੇ।
੨੭ ਕੋਲ, ਨੇੜੇ। ਜਿਵੇਂ ਚੁਪੱਤੀ ਜਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਭਗਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨੯ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ।
੩੦ ਕਾਮੀ। ੩੧ ਮਤਲਬੀ।
੩੨ ਉਸ ਦੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖੀ।
੩੩ ਤੇਰੇ ਗੁਣ। ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀ ਹੋਈ ਜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨਾ ਗਲੋਂ ਲਹਿਣ? ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪੈਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੋਈ, ਜੇ ਮੁੜ ਵੀ ਗਿੱਦੜਾਂ ਦਾ ਡਰ ਰਹੇ? ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਸ਼ੇਰ। ੩੫ ਗਿੱਦੜ।
੩੬ ਖਾ ਜਾਵੇ।
੩੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੭, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੩੮ ਸੁਆਸ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਮੋਖ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਫੁਨਿ=ਫਿਰ, ਉਪਰੰਤ।
੩੯ ਪਰਚਾਵਾਂ, ਵਲਾਵਾਂ, ਧੀਰਜ ਦਿਆਂ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਠਹਿਰਾਂ। ਪ੍ਰਾਣ ਥਕੇ ਹਨ ਤੇ ਖਿਰਤਾ ਨਹੀਂ ਪਕੜਦੇ, ਕਿਵੇਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਾਂ?
੪੦ ਡੁਬ ਮੁਇਆਂ।
੪੧ ਬੇੜੀ।
੪੨ ਚੜ੍ਹਾਂ।
੪੩ ਹੈ।
੪੪ ਮੌਕਾ, ਸਮਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਲੱਜਾ ਰੱਖ ਲੈ।

* ਊਚ-ਨੀਚ ਜੋ ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ, ਹਰੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

† ਊਚ-ਨੀਚ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਭੀ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਭਗਤ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਿਹਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਨਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਸੀ। ਕੰਮ ਕਸਾਈ ਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ।

§ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਂਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਤਰਖਾਣ ਆਸ਼ਕ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜੇ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਫਤਹ ਹੋਵੇ। ਭੇਖੀ ਜਵਾਈ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤ-ਹੀਨ ਜਾਣ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਬੂਲ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹ ਹੋਈ (ਦੇਖੋ 'ਭਗਤ-ਮਾਲ' ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਕ੍ਰਿਤ 'ਪੰਚ ਤੰਤ੍ਰ' ਦਾ ਤੰਤ੍ਰ ੧)।

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਚਉਪਦੇ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧* ॥

ਜੇ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਸ ਰਖਹਿ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਤਾ [੧]ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਅਨੇਕ ਅਨੇਕ ਫਲ ਪਾਈ॥ ਹਰਿ ਜਾਣੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜੋ ਜੀਇ[੨] ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭੁ ਘਾਲਿਆ[੩] ਕਿਸੈ ਕਾ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨ ਗਵਾਈ॥ ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਸੁਆਮੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥ ੧॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ [੪]ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ॥ ਜੋ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਆਸ [੫]ਅਵਰ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸਾ ਨਿਹਫਲ ਆਸ ਸਭ ਬਿਰਥੀ ਜਾਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਮਤ[੬] ਤਿਸ ਕੀ ਆਸ ਲਗਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ॥ ਇਨ੍ ਕੈ ਕਿਛੁ ਹਾਥਿ ਨਹੀ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਇਹਿ ਬਪੁੜੇ[੭] ਇਨ੍ ਕਾ ਵਾਹਿਆ[੮] ਕਛੁ ਨ ਵਸਾਈ[੯]॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਜੋ ਤੁਝੁ ਤਾਰੈ ਤੇਰਾ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਛਡਾਈ॥ ੨॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਆਸ ਅਵਰ ਕਰਹਿ ਪਰ ਮਿਤ੍ਰੀ[੧੦] ਮਤ ਤੂੰ ਜਾਣਹਿ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਕੰਮਿ ਆਈ॥ ਇਹ

੧ ਮਨ-ਇੱਛਤ ਮਨ ਮੰਗੇ।
੨ ਦਿਲ ਅੰਦਰ।
੩ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ।
੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ।
੫ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰੀਏ।
੬ ਮਤਾਂ।
੭ ਵਿਚਾਰੇ।
੮ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ।
੯ ਵਸ ਚਲਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਦਾ।
੧੦ ਪਰਾਏ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ, ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਤਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਚੌਪਦੇ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ)।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ; ਆਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਘਾਲਨਾ ਥਾਇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

[1]ਆਸ ਪਰ ਮਿਤ੍ਰੀ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਹੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਝੂਠੁ ਬਿਨਸਿ ਸਭ ਜਾਈ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਆਸਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਾਚੇ ਕੀ ਜੋ ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ[2] ਸਭੁ [3]ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਭ ਤੇਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਜੈਸੀ ਤੂ ਆਸ ਕਰਾਵਹਿ ਤੈਸੀ ਕੋ ਆਸ ਕਰਾਈ ॥ ਕਿਛੁ ਕਿਸੀ ਕੈ ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਐਸੀ ਮੇਰੈ [4]ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਆਸ ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ[5] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵੀਐ ਨਿਤ ਧਿਆਈਐ ਜੋ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਿਲਵਿਖ[6] ਸਭਿ ਕਰੇ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਜੇ ਹਰਿ ਤਿਆਗਿ ਅਵਰ ਕੀ ਆਸ ਕੀਜੈ ਤਾ ਹਰਿ ਨਿਹਫਲ ਸਭ ਘਾਲ ਗਵਾਸਾ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਸੇਵਿਹੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸੁਆਮੀ ਜਿਸੁ ਸੇਵਿਐ ਸਭ ਭੁਖ ਲਹਾਸਾ[7] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਊਪਰਿ ਕੀਜੈ ਭਰਵਾਸਾ ॥ ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹ ਨਾਲਿ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਰਖੈ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ[8] ਕਹਹੁ ਅਵਰਾ ਪਹਿ[9] ਤਾ [10]ਆਗੈ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਬਹੁ ਬਹੁਤੁ ਕਢਾਸਾ ॥ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਕਹਹੁ ਹਰਿ ਅਪੁਨੇ ਸੁਆਮੀ ਪਹਿ ਜੋ ਤੁਮ੍ਰੇ ਦੂਖ ਤਤਕਾਲ[11] ਕਟਾਸਾ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਕਹੀਐ [12]ਅਵਰਾ ਪਹਿ ਕਹਿ ਮਨ ਲਾਜ ਮਰਾਸਾ ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਸੰਸਾਰੈ ਕੇ ਕੁਟੰਬ ਮਿਤ੍ਰ ਭਾਈ ਦੀਸਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਭਿ [13]ਅਪਨੈ ਸੁਆਇ ਮਿਲਾਸਾ ॥ ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਉਨ੍ ਕਾ [14]ਸੁਆਉ ਹੋਇ ਨ ਆਵੈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਨੇੜੈ ਕੋ ਨ ਢੁਕਾਸਾ[15] ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ ਅਪਨਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੋ ਤੁਧੁ [16]ਉਪਕਰੈ ਦੂਖਿ ਸੁਖਾਸਾ ॥ ੩ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭਰਵਾਸਾ ਕਿਉ ਕੀਜੈ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਅੰਤੀ ਅਉਸਰਿ[17] ਰਖਿ ਨ ਸਕਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪੁ ਮੰਤੁ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਲੈ ਜਾਪਹੁ ਤਿਨ੍ ਅੰਤਿ ਛਡਾਏ ਜਿਨ੍ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਿਤਾਸਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਅਨਦਿਨੁ[18] ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਸੰਤਹੁ ਇਹੁ ਛੂਟਣ ਕਾ ਸਾਚਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਸਦਾ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ਸੁਖੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੀਤਲ[19] ਮਨੁ ਅਪਨਾ ॥ ਜੈਸੇ ਸਕਤਿ[20] ਸੂਰੁ ਬਹੁ ਜਲਤਾ ਗੁਰ ਸਸਿ ਦੇਖੇ ਲਹਿ ਜਾਇ ਸਭ ਤਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਨਦਿਨੁ ਧਿਆਇ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਜਪਨਾ ॥ ਜਹਾ ਕਹਾ ਤੁਝੁ ਰਾਖੈ ਸਭ ਠਾਈ[21] ਸੋ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਤੂ ਅਪਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਮਹਿ ਸਭਿ ਨਿਧਾਨ[22] ਸੋ ਹਰਿ ਜਪਿ ਮਨ ਮੇਰੇ [23]ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ ਹਰਿ ਰਤਨਾ ॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਤਿਨ ਕੇ ਚਰਣ ਮਲਹੁ ਹਰਿ ਦਸਨਾ[24] ॥ ੨ ॥ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਵਹੁ ਓਹੁ

੧ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਆਸ ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੨ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ।
੩ ਸਫਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਝ ਦਿੱਤੀ।
੫ ਰੱਜਦਾ ਹਾਂ।
੬ ਪਾਪ।
੭ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੮ [ਸੰ. ਵਜਥਾ] ਪੀੜਾ, ਦੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ।
੯ ਪਾਸ।
੧੦ ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਕੱਢ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਤੁਰਤ, ਝਟਪਟ।
੧੨ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸ ਆਖ ਕੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰਨਾ ਹੈ।
੧੩ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ, ਮਤਲਬ ਲਈ, ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੫ ਢੁਕਦਾ, ਛੋਂਹਦਾ।
੧੬ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ।
੧੭ ਸਮੇਂ।
੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੯ ਠੰਢਾ।
੨੦ ਮਾਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਤਪਨਾ (ਗਰਮੀ) ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਰੁ= ਸੂਰਜ। ਸਸਿ= ਚੰਨ।
੨੧ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ।
੨੨ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇਂ।
੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਲਭੋ।
੨੪ ਦਾਸ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਮੱਲੋ।

* ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਘਾਲ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਜਾਓ, ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਗੌਂ ਲਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਦ ਗੌਂ ਨਿਕਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਊਤਮੁ ਸੰਤੁ ਭਇਓ [੧]ਬਡ ਬਡਨਾ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਹਰਿ ਆਪਿ ਵਧਾਈ ਓਹੁ ਘਟੈ ਨ ਕਿਸੈ ਕੀ ਘਟਾਈ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਤਿਲਨਾ[੨] ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸੋ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਨਿਤ ਕਰ[੩] ਜੁਰਨਾ[੪] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੀਜੈ ਨਿਤ ਬਸਹਿ ਰਿਦੈ ਹਰੀ ਮੋਹਿ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਜਿਤਨੇ ਸਾਹ ਪਾਤਿਸਾਹ ਉਮਰਾਵ[੫] ਸਿਕਦਾਰ[੬] ਚਉਧਰੀ ਸਭਿ ਮਿਥਿਆ ਝੂਠੁ [੭]ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਜਾਣੁ ॥ ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਨਿਹਚਲੁ ਤਿਸੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਪਰਵਾਣੁ[੮] ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ਭਜੁ ਸਦਾ ਦੀਬਾਣੁ[੯] ॥ ਜੋ ਹਰਿ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਦਾ ਤਾਣੁ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਤਨੇ ਧਨਵੰਤ ਕੁਲਵੰਤ[੧੧] ਮਿਲਖਵੰਤ[੧੨] ਦੀਸਹਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਭਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਹਿ ਜਿਉ [੧੩]ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭ ਕਚਾਣੁ ॥ ਹਰਿ ਸਤਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[੧੪] ਸਦਾ ਸੇਵਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਤੂ ਮਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਖਤ੍ਰੀ ਸੂਦ ਵੈਸ ਚਾਰਿ ਵਰਨ [੧੫]ਚਾਰਿ ਆਸ੍ਰਮ ਹਹਿ ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ[੧੬] ਵਸੈ [੧੭]ਹਿਰਡੁ ਬਪੁੜਾ ਤਿਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ [੧੮]ਪਤਿਤ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੩ ॥ ਓਹੁ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ ਸਭ ਤੇ ਸੂਚਾ ਜਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਵਸਿਆ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਲੈ[੧੯] ਜੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਨੀਚੁ ਜਾਤਿ ਸੇਵਕਾਣੁ[੨੦] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੧] ਸਭ ਤੈ[੨੨] ਵਰਤੈ ਜੇਹਾ ਹਰਿ ਕਰਾਏ ਤੇਹਾ ਕੋ ਕਰਈਐ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਮਨ ਮੇਰੇ ਜੋ ਤੁਧਨੋ ਸਭਦੂ[੨੩] ਰਖਿ ਲਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਪੜਈਐ[੨੪] ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕੋ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਿ ਨ ਸਾਕੈ ਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾਇਤੁ[੨੫] ਕੜਈਐ[੨੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਪਰਪੰਚੁ[੨੭] ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਰਤੈ ਵਿਚਿ ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਧਰਈਐ[੨੮] ॥ ਹਰਿ ਏਕੋ ਬੋਲੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਬੁਲਾਏ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਦਿਖਈਐ[੨੯] ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਅੰਤਰਿ ਨਾਲੇ ਬਾਹਰਿ ਨਾਲੇ ਕਹੁ ਤਿਸੁ ਪਾਸਹੁ ਮਨ ਕਿਆ ਚੋਰਈਐ[੩੦] ॥ ਨਿਹਕਪਟ[੩੧] ਸੇਵਾ ਕੀਜੈ ਹਰਿ ਕੇਰੀ[੩੨] ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ [੩੩]ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਈਐ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਦੈ ਵਸਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੋ ਸਭਦੂ ਵਡਾ ਸੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਅਈਐ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੋ ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਹੈ ਤੇਰੈ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ਤੂ ਤੁਧੁ ਲਏ ਛਡਈਐ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁ ਤਪਤੈ[੩੪] ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤੁ[੩੫] ਬਿਨੁ ਨੀਰ[੩੬] ॥ ੧ ॥ [੩੭]ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗੋ ਹਰਿ ਤੀਰ ॥ ਹਮਰੀ ਬੇਦਨ[੩੮] ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਪੀਰ[੩੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਵੱਡਾ ਹੀ ਵੱਡਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ।
੨ ਤਿਲ ਮਾਤਰ।
੩ ਹੱਥ।
੪ ਜੋੜ ਕੇ।
੫ ਅਮੀਰ।
੬ ['ਸ਼ਿਕਦਾਰ' ਪਠਾਣ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਸਰਦਾਰ।
੭ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੱਲ ਲੱਗਣਾ।
੮ ਪਰਵਾਣ (ਮਨਜ਼ੂਰ) ਹੋ ਜਾ।
੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਉਹ ਹਾਕਮ] ਆਸਰਾ।
੧੦ ਤਾਕਤ, ਬਲ।
੧੧ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਆਦਮੀ।
੧੨ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਾਲੇ।
੧੩ ਕਸੁੰਭੇ ਫੁਲ ਦੇ ਕੱਚੇ ਰੰਗ ਵਾਂਗ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੧੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੫ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸ ਇਹ ਚਾਰ ਆਸ਼ਰਮ ਹਿੰਦੂ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।
੧੬ ਨੇੜੇ, ਕੋਲ।
੧੭ ਵਿਚਾਰਾ, ਅਰਿੰਡ।
੧੮ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ (ਪਾਪੀ) ਭੀ ਕਬੂਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਧੋਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸੇਵਕ ਹੈ।
੨੧ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਸਭ ਥਾਂ।
੨੩ ਸਭ ਤੋਂ, ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ।
੨੪ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਜਪੀਏ।
੨੫ ਕਿਸ ਲਈ?
੨੬ ਕੜ੍ਹੀਏ, ਖਿਝੀਏ।
੨੭ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੨੮ ਧਰੀ ਹੈ।
੨੯ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।
੩੦ ਚੋਰੀ ਹੈ।
੩੧ ਨਿਸ਼-ਕਪਟ, ਨਿਰਛਲ ਹੋ ਕੇ।
੩੨ ਦੀ।
੩੩ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪਾਈਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਤਿਹਾਇਆ।
੩੬ ਪਾਣੀ।
੩੭ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੩੮ [ਸੰ. ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜਾ, ਬੀਮਾਰੀ।
੩੯ ਪੀੜ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜਿਤਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਨਿਸਥਰ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ[੧] ॥ ੨ ॥ ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ ਸਖੀ ਗੁਣ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਧੀਰ[੨] ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਹਰਿ ਆਸ ਪੁਜਾਵਹੁ[੩] [੪]ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸਾਂਤਿ ਸਰੀਰ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਭੁ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਭੁਗਤਾ[੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬]ਸੁਨਤੋ ਕਰਤਾ ਪੇਖਤ ਕਰਤਾ ॥ [੭]ਅਦ੍ਰਿਸਟੋ ਕਰਤਾ ਦ੍ਰਿਸਟੋ[੮] ਕਰਤਾ ॥ [੯]ਓਪਤਿ ਕਰਤਾ ਪਰਲਉ ਕਰਤਾ ॥ [੧੦]ਬਿਆਪਤ ਕਰਤਾ ਅਲਿਪਤੋ ਕਰਤਾ ॥ ੧ ॥ ਬਕਤੋ[੧੧] ਕਰਤਾ ਬੂਝਤ ਕਰਤਾ ॥ ਆਵਤੁ ਕਰਤਾ ਜਾਤੁ[੧੨] ਭੀ ਕਰਤਾ ॥ ਨਿਰਗੁਨ[੧੩] ਕਰਤਾ ਸਰਗੁਨ[੧੪] ਕਰਤਾ ॥ [੧੫]ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸਟਾ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ॥ †ਫਾਕਿਓ[੧੬] ਮੀਨ[੧੭] ਕਪਿਕ[੧੮] ਕੀ ਨਿਆਈ ਤੂ ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਕੁਸੰਭਾਇਲੇ ॥ ਪਗ[੧੯] ਧਾਰਹਿ ਸਾਸੁ ਲੇਖੈ ਲੈ ਤਉ ਉਧਰਹਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਸਮਝੁ ਛੋਡਿ ਆਵਾਇਲੇ[੨੦] ॥ [੨੧]ਅਪਨੇ ਰਹਨ ਕਉ ਠਉਰੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਕਾਏ ਪਰ ਕੈ ਜਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੨]ਜਿਉ ਮੈਗਲੁ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸਿ ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਤੂ ਲਾਗਿ ਪਰਿਓ ਕੁਟੰਬਾਇਲੇ ॥ [੨੩]ਜਿਉ ਪੰਖੀ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਇ ਫਿਰਿ ਬਿਛੁਰੈ ਥਿਰੁ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਲੇ ॥ ੨ ॥ ਜੈਸੇ ਮੀਨੁ [੨੪]ਰਸਨ ਸਾਦਿ ਬਿਨਸਿਓ ਓਹੁ ਮੂਠੌ ਮੂੜ ਲੋਭਾਇਲੇ ॥ [੨੫]ਤੂ ਹੋਆ ਪੰਚ ਵਾਸਿ ਵੈਰੀ ਕੈ ਛੂਟਹਿ [੨੬]ਪਰੁ ਸਰਨਾਇਲੇ ॥ ੩ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀਨ [੨੭]ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸਭਿ ਤੁਮ੍ਰੇ ਜੀਅ ਜੰਤਾਇਲੇ[੨੮] ॥ ਪਾਵਉ ਦਾਨੁ ਸਦਾ ਦਰਸੁ ਪੇਖਾ[੨੯] ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਦਸਾਇਲੇ[੩੦] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ਚਉਪਦੇ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀਏ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿ[੩੧] ॥ ਮਾਟੀ[੩੨] ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਨਿਵਾਜਿ[੩੩] ॥ ਬਰਤਨ ਕਉ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਭੋਜਨ ਭੋਗਾਇ[੩੪] ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਜਿ ਮੂੜੇ ਕਤ[੩੫] ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਲਾਗਉ ਸੇਵ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸੁਝੈ ਨਿਰੰਜਨ[੩੬] ਦੇਵ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਰੰਗ ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰ ॥ [੯]ਓਪਤਿ ਪਰਲਉ[੩੭] ਨਿਮਖ[੩੮]

੧ ਵੀਰ, ਭਾਈ।
੨ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।
੩ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।
੪ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ।
੫ ਭੋਗਣਹਾਰ।
੬ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਹ ਹੈ।
੭ ਜੋ ਰਚਨਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਜੋ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸੇ ਦਾ ਖਿਲਾਰ ਹੈ।
੮ ਪ੍ਰਤੱਖ।
੯ ਪੈਦਾਇਸ਼ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਭੀ ਕਰਤਾਰ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ।
੧੦ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਿਆ ਹੋਇਆ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲੇਪ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ।
੧੧ ਬੋਲਦਾ।
੧੨ ਜਾਂਦਾ।
੧੩ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਆਪ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਖ਼ਿਆਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦੇ।
੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ¶।
੧੫ ਇਹ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਇਕੋ ਇਕ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ) ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਫਸਿਆ ਹੈ।
੧੭ ਮੱਛੀ। ਅਰਥ 'ਮੀਨ ਅਤੇ ਕਪਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ' ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ 'ਮੀਨ' ਦੇ ਅੰਤ ਮੁਕਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੪।
੧੮ ਬੰਦਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੩੬, ਨੋਟ ੬। ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਤੇ ਬੰਦਰ (ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਲੋਭ ਵਿੱਚ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ, ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਕਸੁੰਭੇ ਵਾਂਗ ਚਲਾਇਮਾਨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੈਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੧ ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੧੯ ਪੈਰ। ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਾਸ ਲਵੇਂ ਤੇ ਪੈਰ ਧਰੇਂ, ਭਾਵ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।
੨੦ ਅਵਾਰਾਪਨ, ਅਵੈੜਾਪਨ, ਅਮੋੜਪਨ।
੨੧ ਆਪਣਾ ਮਨ ਤਾਂ ਠਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ, ਭਾਵ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈਂ?
੨੨ ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਕਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਜਿਵੇਂ ਪੰਖੀ 'ਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਅੱਡਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਥਿਰ ਕੇਵਲ ਇਉਂ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ।
੨੪ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿੱਚ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਲੋਭ ਕਰ ਕੇ ਠੱਗੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਹੈਂ, ਕਿਵੇਂ ਛੁਟੇਂਗਾ? ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੯੬, ਨੋਟ ੬।
੨੬ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾ।
੨੭ ਦੁੱਖ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੨੮ ਜੰਤ।
੨੯ ਦੇਖਾਂ।
੩੦ ਦਾਸਾਂ ਦੇ।
੩੧ ਸਾਜ (ਬਣਾ) ਦਿੱਤੇ।
੩੨ ਸਰੀਰ ਮਿੱਟੀ।
੩੩ ਵਡਿਆ ਕੇ।
੩੪ ਭੋਗਣ (ਛਕਣ) ਲਈ।
੩੫ ਕਿਥੇ?
੩੬ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ।
੩੭ ਨਾਸ।
੩੮ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ (ਵਿੱਚ)

* ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬਲ ਨਹੀਂ।
† ਮਾਇਕ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਨਾਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।
‡ ਹਰੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਝਾਰ ॥ ਜਾ ਕੀ [੧]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਧਿਆਇ ॥ ੨ ॥ ਆਇ ਨ ਜਾਵੈ ਨਿਹਚਲੁ ਧਨੀ[੨] ॥ ਬੇਅੰਤ ਗੁਨਾ ਤਾ ਕੇ ਕੇਤਕ ਗਨੀ[੩] ॥ [੪]ਲਾਲ ਨਾਮ ਜਾ ਕੈ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ॥ [੫]ਸਗਲ ਘਟਾ ਦੇਵੈ ਆਧਾਰ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਜਾ ਕੋ ਹੈ ਨਾਉ ॥ ਮਿਟਹਿ ਕੋਟਿ ਅਘ[੬] ਨਿਮਖ ਜਸੁ ਗਾਉ ॥ [੭]ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਭਗਤਨ ਕੋ ਮੀਤ ॥ [੮]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ਨਾਨਕ ਹਿਤ ਚੀਤ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਕੀਨੋ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ ਨਾਮੋੁ ਹੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਾ ਅਧਾਰੁ ॥ ਨਾਮੋ ਹੀ ਚਿਤਿ ਕੀਨੀ ਓਟ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਿਟਹਿ ਪਾਪ ਕੋਟਿ ॥ ੧ ॥ ਰਾਸਿ ਦੀਈ ਹਰਿ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ॥ ਮਨ ਕਾ ਇਸਟੁ[੯] ਗੁਰ ਸੰਗਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਹਮਾਰੇ ਜੀਅ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ [੧੦]ਨਾਮੋ ਸੰਗੀ ਜਤ ਕਤ ਜਾਤ ॥ ਨਾਮੋ ਹੀ ਮਨਿ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥ [੧੧]ਜਲਿ ਥਲਿ ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੋ ਡੀਠਾ ॥ ੨ ॥ [੧੨]ਨਾਮੇ ਦਰਗਹ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ॥ ਨਾਮੇ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਉਧਰੇ ॥ ਨਾਮਿ ਹਮਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸੀਧ[੧੩] ॥ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੂਆ ਗੀਧ[੧੪] ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੇ ਹੀ ਹਮ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ॥ ਨਾਮੇ ਆਵਨ ਜਾਵਨ ਰਹੇ[੧੫] ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲੇ ਗੁਣਤਾਸ[੧੬] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [੧੭]ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਨਿਮਾਨੇ ਕਉ ਜੋ ਦੇਤੋ ਮਾਨੁ ॥ ਸਗਲ ਭੂਖੇ ਕਉ ਕਰਤਾ ਦਾਨੁ ॥ [੧੮]ਗਰਭ ਘੋਰ ਮਹਿ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ[੧੯] ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਐਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ਧਿਆਇ ॥ [੨੦]ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ ਜਤ ਕਤਹਿ ਸਹਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੧]ਰੰਕੁ ਰਾਉ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨਿ ॥ ਕੀਟ ਹਸਤਿ[੨੨] ਸਗਲ ਪੂਰਾਨ[੨੩] ॥ [੨੪]ਬੀਓ ਪੂਛਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪਹਿ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨਸਿ ਕੋਇ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[੨੫] ਸੋਇ ॥ ਆਪਿ ਅਕਾਰੁ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ [੨੬]ਘਟ ਘਟ ਘਟਿ ਸਭ ਘਟ ਆਧਾਰੁ ॥ ੩ ॥ [੨੭]ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਭਗਤ ਭਏ ਲਾਲ ॥ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ਸੰਤ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਜਨ ਰਹੇ ਅਘਾਇ[੨੮] ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਨ ਲਾਗੈ ਪਾਇ[੨੯] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਿਲਬਿਖ[੩੦] ਹੋਹਿ ਨਾਸ ॥ [੩੧]ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਿਦੈ ਪਰਗਾਸ ॥ ੧ ॥ ਸੇ ਸੰਤਨ ਹਰਿ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਗਾਈਐ ਜਾ ਕੈ ਨੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮੰਤ੍ਰਿ[੩੨] ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਨਸੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਕੀਰਤਿ[੩੩] ਨਿਰਮਲ ਸਾਰ[੩੪] ॥ ਜਾ ਕੀ ਰੇਨੁ[੩੫] ਬਾਂਛੈ[੩੬] ਸੰਸਾਰ ॥ ੨ ॥ ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਜਾ ਕੈ ਸੰਗਿ

੧ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੨ [ਸਿੰਧੀ 'ਧਣੀ'] ਮਾਲਕ।
੩ ਗਿਣਾਂ।
੪ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਲਾਲਾਂ ਦੇ।
੫ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਪਾਪ। ਜੇ ਪਲ ਭਰ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਾਂ, ਤਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੭ ਬਚਪਨ ਦਾ ਸਾਥੀ, ਬੇਲੀ।
੮ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ। 'ਹਿਤੁ, ਚਿਤੁ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ' ਕਈ ਵੇਰ ਇਕੱਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੦, ਨੋਟ ੪੬।
੯ ਧਰਮ। ਮਨ ਦਾ ਧਰਮ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰਾਹੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਜਲ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਸਭ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਨਾਮ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜ਼ਹੂਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।
੧੨ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ ਤਰਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੩ ਸਿਧ, ਕਾਮਯਾਬ।
੧੪ ਗਿਝਿਆ ਹੈ, ਲਗਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਮੁੱਕ ਗਏ।
੧੬ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੮ ਭਿਆਨਕ ਗਰਭ ਵਿੱਚ।
੧੯ ਮਾਲਕ।
੨੦ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ, ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ।
੨੧ ਕੰਗਾਲ ਤੇ ਰਾਜਾ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।
੨੨ ਹਾਥੀ।
੨੩ ਪੂਰਨ, ਵਿਆਪਕ। ਕੀੜੀ ਤੇ ਹਾਥੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੨੪ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੨੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਲੇਪ।
੨੬ ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੨੭ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਰੱਜੇ।
੨੯ ਚਰਨੀਂ।
੩੦ ਪਾਪ।
੩੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ, ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ।
੩੩ ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ।
੩੪ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੫ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੩੬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

* ਨਾਮ ਹੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

† ਐਸੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਭ ਥਾਂ ਨਿੱਕੇ ਵੱਡੇ ਸਭ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਮੈਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉਧਾਰ[1] ॥ [2]ਏਕੁ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਕਾ ਜਾਨੈ ਭੇਉ[3] ॥ [4]ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ [5]ਤਬ ਭੇਟੇ ਗੁਰ ਸਾਧ ਦਇਆਲ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ[6] ਨਾਨਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ [7]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਹਰਿ ਨਾਏ[8] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [9]ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥ [10]ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਰਿਦੈ ਲੈ ਧਾਰਉ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰਉ ॥ ੧ ॥ ਮਤ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕੋਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੂਲੇ ਕਉ ਗੁਰਿ ਮਾਰਗਿ[11] ਪਾਇਆ ॥ ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਲਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ[12] ਮਿਟਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਬੇਅੰਤ ਵਡਾਈ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਊਰਧ[13] ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ[14] ॥ [15]ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸ ॥ [16]ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮੁਗਧ[17] ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੩ ॥ [18]ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਭੀ ਹੋਗੁ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਇਹੈ ਜਨਾਈ[19] ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈਐ ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੭ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮੋਰ ॥ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕ ਰਹਹੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਜਾ ਕੀ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਦਾਤਿ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਾ ਕਾ ਭਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਪਾਏ ਮਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਊਪਰਿ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਪੂਰਨ ਘਾਲ[20] ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਦੁਖੁ ਨ ਬਿਆਪੈ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ [21]ਦਹ ਦਿਸਿ ਜਾਪੈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕੀ [22]ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਭਾਗ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਤਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੮ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਗੁਰੁ ਭਗਵੰਤੁ[23] ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਦੇਉ[24] ਅਲਖ ਅਭੇਉ[25] ॥ [26]ਸਰਬ ਪੂਜ ਚਰਨ ਗੁਰ ਸੇਉ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਮੈ ਥਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[27] ਜਪਉ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੁ ਰਿਦੈ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਪੁਰਖੁ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਰਹਉ ਕਰ[28] ਜੋਰਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ[29] ਤਾਰੇ ਭਵ[30] ਪਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਕਾਰਿ[31] ॥ ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ

੧ ਤਰਦੇ ਹਨ।

੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਰੂਪ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।

੩ ਭੇਦ।

੪ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹਰੀ।

੫ ਤਦ ਕਿਰਪਾਲੂ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ।

੬ ਰਾਤ!

੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

੮ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ।

੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੬੧, ਨੋਟ ੨੨।

੧੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਨ ਮੰਨੇ।

੧੧ ਰਸਤੇ।

੧੨ ਡਰ। ਏਥੇ 'ਤ੍ਰਾਸ' ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ।

੧੩ ਉਲਟਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਜੋ ਉਲਟਾ ਸੀ, ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਕੇ ਖਿੜ ਪਿਆ।

੧੪ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਪਿਆ।

੧੬ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ।

੧੭ ਮੂਰਖ।

੧੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

੧੯ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।

੨੦ ਮਿਹਨਤ। ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੨੧ ਦਸ ਤਰਫ਼ (ਹਰ ਥਾਂ) ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨੨ ਵਡਿਆਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

੨੩ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲਾ।

੨੪ ਦੇਵਤਾ, ਪੂਜਨੀਕ।

੨੫ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

੨੬ ਸਭ ਦੇ ਪੂਜਨੀਕ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੇਂਵਦਾ ਹਾਂ।

੨੭ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।

੨੮ ਹੱਥ।

੨੯ ਜਹਾਜ਼।

੩੦ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ।

੩੧ ਛੁਟਕਾਰਾ, ਖਲਾਸੀ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

† ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ[੧] ਉਜਾਰਾ[੨] ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਗਲ ਨਿਸਤਾਰਾ[੩] ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ
ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਦੂਖੁ ਨ ਲਾਗੀ ॥ ਗੁਰ ਕਾ
ਸਬਦੁ[੪] ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਇ ॥ [੫]ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥
੯ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਕਰਿ ਬਿਉਹਾਰ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ
ਰਾਮ [੬]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇ ॥ ਰਮਤ[੭] ਰਾਮੁ
ਸਭ ਰਹਿਓ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ॥ ਸਭ ਤੇ
ਨਿਰਮਲ ਪੂਰਨ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਧਨੁ ਸੰਚਿ[੮] ਭੰਡਾਰ ॥
ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਰਿ ਆਹਾਰ[੯] ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵੀਸਰਿ ਨਹੀ ਜਾਇ ॥ ਕਰਿ
ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਤਾਇ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਦਾ ਸਹਾਇ ॥
ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਭਏ ॥ ਜਨਮ
ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ[੧੦] ਗਏ ॥ ੩ ॥ ਰਮਤ[੧੧] ਰਾਮ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਨਿਵਾਰੈ[੧੨] ॥
ਉਚਰਤ ਰਾਮ ਭੈ[੧੩] ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚ ਰਾਮ ਪਰਗਾਸ ॥ [੧੪]ਨਿਸਿ
ਬਾਸੁਰ ਜਪਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੦ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੫]ਉਨ
ਕਉ ਖਸਮਿ ਕੀਨੀ ਠਾਕਹਾਰੇ ॥ ਦਾਸ ਸੰਗ ਤੇ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ[੧੬] ॥ ਗੋਬਿੰਦ
ਭਗਤ ਕਾ ਮਹਲੁ[੧੭] ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਰਾਮ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਮੰਗਲੁ[੧੮] ਗਾਇਆ ॥
੧ ॥ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕੇ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰ[੧੯] ॥ ਰਾਮ ਭਗਤ ਕੇ ਪਾਨੀਹਾਰ[੨੦] ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਗਤ ਪਾਸ ਤੇ ਲੇਤੇ ਦਾਨੁ[੨੧] ॥ ਗੋਬਿੰਦ ਭਗਤ ਕਉ ਕਰਹਿ
ਸਲਾਮੁ ॥ ਲੂਟਿ ਲੇਹਿ ਸਾਕਤ[੨੨] ਪਤਿ ਖੋਵਹਿ ॥ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ[੨੩] ਮਲਿ
ਮਲਿ ਧੋਵਹਿ ॥ ੨ ॥ [੨੪]ਪੰਚ ਪੂਤ ਜਣੇ ਇਕ ਮਾਇ ॥ [੨੫]ਉਤਭੁਜ ਖੇਲੁ
ਕਰਿ ਜਗਤ ਵਿਆਇ[੨੬] ॥ ਤੀਨਿ ਗੁਣਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਰਚਿ ਰਸੇ ॥ [੨੭]ਇਨ
ਕਉ ਛੋਡਿ ਊਪਰਿ ਜਨ ਬਸੇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਨ ਲੀਏ ਛਡਾਇ ॥
ਜਿਸ ਕੇ ਸੇ ਤਿਨਿ ਰਖੇ ਹਟਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਸਾਰੁ[੨੮] ॥
ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ ਸਭ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ੧੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥
[੨੯]ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟੇ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਸੁਖ ਕੀਨੋ ਠਾਉ ॥ ਜਪਿ
ਜਪਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਅਘਾਏ[੩੦] ॥ [੩੧]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਗਲ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ੧ ॥
ਰਾਮ ਜਪਤ ਜਨ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ ਹਰੇ[੩੨] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ [੩੩]ਰਿਦੈ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ [੩੪]ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਉਤਰੇ ਪਾਰੇ ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭ ਮਿਟੀ ਉਪਾਧਿ[੩੫] ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਲਾਗੀ [੩੬]ਸਹਜਿ ਸਮਾਧਿ ॥
੨ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ[੩੭] ਏਕੋ ਸੁਆਮੀ ॥ [੩੮]ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾ ਕਉ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਇ ॥ ੩ ॥

੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼।
੨ ਚਾਨਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ।
੪ ਹੁਕਮ।
੫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।
੬ ਪ੍ਰਾਣਾਂ (ਸੁਾਸਾਂ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੭ ਰਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਆਪਕ।
੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ।
੯ ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ।
੧੦ ਪਾਪ।
੧੧ [ਰਵਤ] ਉਚਾਰਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿਮਰਦਿਆਂ।
੧੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ।
੧੪ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੧੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਗੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ) ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਖਸਮ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਠਾਕਹਾਰੇ= ਠਕਹਾਰਿ, ਰੁਕਾਵਟ।
੧੬ ਫਾੜੇ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੧੭ ਟਿਕਾਣਾ। ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਤਕ ਓਹ ਪੰਚ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ। ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੧੮ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੧੯ [ਸ਼ਿਕਦਾਰ, ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਾਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ] ਸਰਦਾਰ।
੨੦ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ, ਸੇਵਕ। ਪੰਜ (ਕਾਮਾਦਿ) ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ।
੨੧ ਡੰਨ, ਖਿਰਾਜ।
੨੨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ, ਹਰੀ ਤੋਂ ਮੁਨੱਕਰ।
੨੩ ਪੈਰ।
੨੪ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ ਕਾਮਦਾਇਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ।
੨੫ ਉਤਭੁਜ ਆਦਿਕ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਰਚ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। 'ਖਾਣੀਆਂ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੨੬ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।
੨੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਫਸਿਆ ਹੈ) ਭਗਤ-ਜਨ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੮ ਸੰਭਾਲ ਕਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੮, ਨੋਟ ੪।
੨੯ ਝਗੜੇ ਤੇ ਦੁੱਖ।
੩੦ ਰੱਜ ਗਏ।
੩੧ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩੨ ਦੂਰ ਹੋਏ।
੩੩ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਏ।
੩੪ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੩੫ ਦੁੱਖ।
੩੬ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਹਠ-ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਉਲਟ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਯਤਨ ਪੂਰੇ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਜਤਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੩੭ ਥਾਵਾਂ ਅੰਦਰ, ਸਭ ਥਾਂ।
੩੮ ਸਾਰਿਆਂ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

* ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੇ।

‡ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਵਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ॥ ਤਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸੁ[੧] ॥ [੨]ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੀਐ ॥ ਜਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਾਨਕ ਨਿਸਤਰੀਐ[੩] ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ੧੨ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰਿ[੪] ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਮਾਰਿ ॥ ਹੋਇ ਰਹੀਐ [੫]ਸਗਲ ਕੀ ਰੀਨਾ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ[੬] ਸਭ ਮਹਿ ਚੀਨਾ ॥ ੧ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਰਮਹੁ[੭] ਗੋਪਾਲ ਗੋੁਬਿੰਦੁ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਇਹੈ ਸੁਆਉ[੮] ॥ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਜਾਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗਿ ॥ [੯]ਸਾਧ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥ [੧੦]ਜਿਨਿ ਤੂੰ ਕੀਆ ਤਿਸ ਕਉ ਜਾਨੁ ॥ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਰਸਨਾ[੧੧] ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਗੋਪਾਲ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਰੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨੁ ਮੰਗੈ ਰਵਾਲਾ[੧੨] ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਪਿ ਜੀਵੈ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥ ੧੩ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੩]ਧੂਪ ਦੀਪ ਸੇਵਾ ਗੋਪਾਲ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਬੰਦਨ[੧੪] ਕਰਤਾਰ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹੀ[੧੫] ਸਭ ਤਿਆਗਿ ॥ ਗੁਰ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ[੧੬] ਭਏ ਵਡਭਾਗਿ ॥ ੧ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਗਾਈਐ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਮਤ[੧੭] ਭਏ ਆਨੰਦ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਬਖਸੰਦ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਨ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਮੇਟਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੨ ॥ [੧੮]ਕਰਮ ਧਰਮ ਇਹੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ [੧੯]ਸਾਗਰ ਤਰਿ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਚਰਣ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੦] ਪ੍ਰਭ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਅਪਨੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ ਭਾਗੇ ਬਿਕਰਾਲ[੨੧] ॥ ਜੂਐ ਜਨਮੁ ਨ ਕਬਹੂ ਹਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਅੰਗੁ[੨੨] ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੧੪ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੁਖ ਅਨਦ ਕਰੇਇ ॥ [੨੩]ਬਾਲਕ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਗੁਰਦੇਵਿ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲੇ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਪਿ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਦੂਸਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਰਬ ਸਮਾਹੀ ॥ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਾ [੨੪]ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰੈ ॥ [੨੫]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਭ ਬਿਰਦੁ[੨੬] ਤੁਮ੍ਾਰੈ ॥ ੨ ॥ ਅਉਖਧ[੨੭] ਕੋਟਿ ਸਿਮਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ॥ [੨੮]ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਭਜੀਐ ਭਗਵੰਤ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਮਿਟੇ ਪ੍ਰਭ ਧਿਆਏ ॥ ਮਨ ਬਾਂਛਤ[੨੯] ਪੂਰਨ ਫਲ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਕਰਨ

੧ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ ਦਾ)।
੨ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਨਾਲ।
੩ ਤਰੀਏ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਵੀਏ।
੪ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ।
੫ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੇਣੁ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੬ ਰਮਣ ਵਾਲਾ। ਹਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਨਿਆ ਹੈ।
੭ ਸਿਮਰੋ।
੮ ਪ੍ਰਯੋਜਨ।
੯ ਸਾਧ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲੈ, ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਕਰ।
੧੦ ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੧੧ ਜੀਭ।
੧੨ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੧੩ ਧੂਪ ਦੀਪ ਆਦਿ ਪੂਜਾ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
੧੪ ਨਮਸਕਾਰ।
੧੫ ਪਕੜੀ ਹੈ।
੧੬ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼।
੧੭ ਸਿਮਰਦਿਆਂ।
੧੮ ਇਹੋ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੀਏ।
੧੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤਰਨ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ।
੨੦ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੧ ਡਰਾਉਣੇ (ਪੰਜ ਵੈਰੀ ਕਾਮਾਦਿ)।
੨੨ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।
੨੩ ਅਸਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ।
੨੪ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।
੨੫ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨਾ।
੨੬ ਸੁਭਾਵ, ਨਿਤ ਕਰਮ।
੨੭ ਦਵਾਈ, ਇਲਾਜ। ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਸਮਝੋ। 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮ' (ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰ. ੨੭੪)।
੨੮ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੀ ਸਭ ਤੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਹੈ।
੨੯ ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ।

* ਉਤਲਾ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ।
† ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ।
‡ ਤੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਹੀ ਹੈ।

ਕਾਰਨ ਸਮਰਥ ਦਇਆਰ[1] ॥ [2]ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਮਹਾ ਬੀਚਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਏਕੋ ਹਰਿ ਜਾਪਿ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੧੫ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਚੀਤ ॥ ਮਨ ਤਨ ਕੀ ਸਭ ਮਿਟੈ ਬਲਾਇ[3] ॥ ਦੂਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਸਗਲਾ[4] ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਤਰੀਐ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ਪੁਰਖੁ ਅਪਾਰੁ[5] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਕਰੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗੋਪਾਲ ॥ [6]ਤਿਸ ਕਉ ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[7] ਅਪਨਾ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ [8]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਿਟਹਿ ਉਨਮਾਦ[9] ॥ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ਜਾਣੁ ਭਗਵੰਤ[10] ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਪੂਰਨ ਮੰਤ[11] ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਾਟਿ ਕੀਏ ਭੰਡਾਰ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰ ॥ [12]ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਰੰਗ ਸੰਗਿ ਜਾਗਾ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥ ੧੬ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [13]ਭਵ ਸਾਗਰ ਬੋਹਿਥ ਹਰਿ ਚਰਣ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਮਰਣ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਰਮਤ[14] ਨਾਹੀ ਜਮ ਪੰਥ[15] ॥ ਮਹਾ ਬੀਚਾਰ ਪੰਚ ਦੂਤਹ ਮੰਥ[16] ॥ ੧ ॥ [17]ਤਉ ਸਰਣਾਈ ਪੂਰਨ ਨਾਥ ॥ ਜੰਤ ਅਪਨੇ ਕਉ ਦੀਜਹਿ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [18]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਕਰਹਿ ਵਖਿਆਣ ॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਬੈਸਨੋ ਰਾਮਦਾਸ[19] ॥ [20]ਮਿਤਿ ਨਾਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਅਬਿਨਾਸ ॥ ੨ ॥ [21]ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਕਰਹਿ ਸਿਵ ਦੇਵ ॥ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ਅਲਖ[22] ਅਭੇਵ[23] ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਸੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਜਗ ਮਹਿ ਵਿਰਲੇ [24]ਕੇਈ ਕੇਇ ॥ ੩ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣੁ ਕਿਛਹੂ ਨਾਹਿ ॥ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਤੇਰੀ [25]ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੀਨੁ ਜਾਚੈ[26] ਤੇਰੀ ਸੇਵ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਜੈ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ੧੭ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਲੀਆ[27] ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉ[28] ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਅਕਾਸ ਤੇ ਟਾਰਉ[29] ॥ ਸੰਤ ਕਉ ਰਾਖਉ ਅਪਨੇ ਜੀਅ ਨਾਲਿ ॥ ਸੰਤ ਉਧਾਰਉ ਤਤਖਿਣ[30] ਤਾਲਿ[31] ॥ ੧ ॥ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ਜਿ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ॥ [32]ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਕੈ ਏਕੈ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਊਪਰਿ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਥ ॥ ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ [33]ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਤਹ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਦੋਖੀ ਰਾਜ ਤੇ ਟਾਲਿ[34] ॥ ੨ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਨਿੰਦੈ [35]ਤਿਸ ਕਾ ਪਤਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਰਾਖੈ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥ ਝਖ ਮਾਰਉ[36] ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਸਾਸੁ[37] ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[38] ਸਭੁ

੧ ਦਿਆਲ। ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨ ਉਸ ਦੇ ਉੱਚੇ ਵਿਚਾਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ।
੩ ਬਲਾਈਂ।
੪ ਸਾਰਾ।
੫ ਬੇਅੰਤ।
੬ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਉਸ ਉਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੭ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ।
੮ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੯ [ਸੰ. ਉਨਮਾਦ=ਚਿਤ ਦਾ ਉਖੜਨਾ, ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਗੜਬੜੀ] ਮਸਤੀਆਂ।
੧੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੧ ਉਪਦੇਸ਼।
੧੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਾਗ ਪਿਆ (ਮਨ)।
੧੩ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਹਰੀ-ਚਰਨ ਜਹਾਜ਼ ਹਨ।
੧੪ ਸਿਮਰਦਿਆਂ।
੧੫ ਰਸਤਾ। ਜਮਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ। 'ਮੰਨੈ ਜਮ ਕੈ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਇ' (ਜਪੁ)।
੧੬ [ਸੰ. ਮੰਥ, ਰਗੜਨਾ, ਰਿੜਕਣਾ] ਮਥਣਾ, ਰਗੜ ਸੁੱਟਣਾ। ਹਰੀ ਦਾ ਉੱਚਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕਾਮਾਦੀ ਪੰਜਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਹੇ ਪੂਰੇ ਮਾਲਕ! ਤੇਰੀ ਓਟ ਲਈ ਹੈ; ਆਪਣੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ।
੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਅਤੇ ੨੦।
੧੯ ਇਕ ਸੰਪਦ੍ਰਾਇ ਹੈ ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਦੀ। "ਘੂੰਘਰ ਬਾਂਧਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ" (ਮਾਰੂ ਮਃ ੫, ਪੰ. ੧੦੦੩)।
੨੦ (ਇਹ ਸਾਰੇ) ਅਮਰ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ।
੨੧ [ਸੰ. ਕਾਰਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ=ਕੀਰਨੇ] ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜਿਹੇ ਦੇਵਤੇ।
੨੨ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੩ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਲੱਭੇ।
੨੪ ਕੋਈ ਕੋਈ।
੨੫ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ।
੨੮ ਨਾਸ ਕਰਾਂ। ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਾਂ।
੨੯ ਸੁਟਾਂ।
੩੦ ਤੁਰੰਤ, ਝਟ-ਪਟ।
੩੧ ਤਾਲੀ ਵੱਜਣ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਤੁਰਤ। ਯਥਾ: "ਹੁਣਿ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਮੁਹਤਿ ਕਿ ਤਾਲਿ" (ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰ. ੬੬੧)।
੩੨ ਸੰਤ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਹਨ, ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।
੩੩ ਉਹ ਦਮ-ਬ-ਦਮ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਟਲਦਾ, ਡਿਗਦਾ।
੩੫ ਉਸ ਦਾ ਡਿਗਣਾ (ਗਿਰਾਵਟ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ : "ਜਿਉ ਦੀਪ ਪਤਨ ਪਤੰਗ" (ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰ. ੮੩੮)।
੩੬ ਪਿਆ ਮਾਰੇ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੨੭।
੩੭ ਭਰੋਸਾ।
੩੮ ਸਰੀਰ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਮਿਟਦੇ ਤੇ ਮਨ ਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਵੱਡੇ-੨ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੀਆਂ, ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ; ਅਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸ ਕੀ ਰਾਸਿ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਪਜੀ ਪਰਤੀਤਿ[੧]॥ ਮਨਮੁਖ[੨] ਹਾਰ ਗੁਰਮੁਖ[੩] ਸਦ ਜੀਤਿ॥ ੪॥ ੧੬॥ ੧੮॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫*॥ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ[੪] ਨੀਰਿ ਨਰਾਇਣ॥ ਰਸਨਾ ਸਿਮਰਤ ਪਾਪ ਬਿਲਾਇਣ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸਭ ਮਾਹਿ ਨਿਵਾਸ॥ ਨਾਰਾਇਣ [੫]ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਰਗਾਸ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਕਹਤੇ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਹਿ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸੇਵਿ ਸਗਲ ਫਲ ਪਾਹਿ॥ ੧॥ ਨਾਰਾਇਣ ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਧਾਰ[੬]॥ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਹਿਥ[੭] ਸੰਸਾਰ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਕਹਤ ਜਮੁ [੮]ਭਾਗਿ ਪਲਾਇਣ॥ ਨਾਰਾਇਣ [੯]ਦੰਤ ਭਾਨੇ ਡਾਇਣ॥ ੨॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸਦ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਕੀਨੇ ਸੂਖ ਅਨੰਦ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਨੋ ਪਰਤਾਪ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਸੰਤ ਕੋ ਮਾਈ ਬਾਪ॥ ੩॥ [੧੦]ਨਾਰਾਇਣ ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਰਾਇਣ॥ ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਨਰਾਇਣ ਗਾਇਣ॥ ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ[੧੧] ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਹੀ[੧੨]॥ ਨਾਰਾਇਣ ਓਟ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਗਹੀ[੧੩]॥ ੪॥ ੧੭॥ ੧੯॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫†॥ ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਰਾਖਣਹਾਰੁ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਅੰਗੁ[੧੪] ਕਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਨ ਜੋਹੈ[੧੫]॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨ ਪੋਹੈ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਜਪੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਹਿ ਲਾਗੈ ਛਾਰੁ[੧੬]॥ ੧॥ ਰਾਮ ਕਵਚੁ[੧੭] ਦਾਸ ਕਾ ਸੰਨਾਹੁ[੧੮]॥ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਤਿਸੁ ਪੋਹਤ[੧੯] ਨਾਹਿ॥ ਜੋ ਜੋ ਗਰਬੁ[੨੦] ਕਰੇ ਸੋ ਜਾਇ॥ [੨੧]ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣਾਇ॥ ੨॥ ਜੋ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਰਾਇ[੨੨]॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਰਖਿਆ ਅਪਣੈ ਕੰਠਿ[੨੩] ਲਾਇ॥ ਜੇ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰੁ॥ ਓਹੁ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੁਲਤਾ ਖਾਕੂ[੨੪] ਨਾਲਿ॥ ੩॥ ਹੈ ਭੀ ਸਾਚਾ ਹੋਵਣਹਾਰੁ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਂਈ ਬਲਿਹਾਰ॥ ਅਪਣੇ ਦਾਸ ਰਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ॥ ੪॥ ੧੮॥ ੨੦॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫‡॥ ਅਚਰਜ ਕਥਾ ਮਹਾ ਅਨੂਪ[੨੫]॥ ਪ੍ਰਾਤਮਾ[੨੬] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਰੂਪੁ॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾ ਇਹੁ[੨੭] ਬੂਢਾ ਨਾ ਇਹੁ ਬਾਲਾ[੨੮]॥ ਨਾ ਇਸੁ ਦੂਖੁ ਨਹੀ ਜਮ ਜਾਲਾ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾ ਇਹੁ ਜਾਇ॥ [੨੯]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ ੧॥ ਨਾ ਇਸੁ ਉਸਨੁ[੩੦] ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੀਤੁ[੩੧]॥ ਨਾ ਇਸੁ ਦੁਸਮਨੁ ਨਾ ਇਸੁ ਮੀਤੁ॥ ਨਾ ਇਸੁ ਹਰਖੁ[੩੨] ਨਹੀ ਇਸੁ ਸੋਗੁ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਇਸ ਕਾ ਇਹੁ ਕਰਨੈ ਜੋਗੁ॥ ੨॥ ਨਾ ਇਸੁ ਬਾਪੁ ਨਹੀ ਇਸੁ ਮਾਇਆ[੩੩]॥ ਇਹੁ ਅਪਰੰਪਰੁ[੩੪] ਹੋਤਾ ਆਇਆ॥ [੩੫]ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਕਾ ਇਸੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਗੈ॥ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਦ ਹੀ ਜਾਗੈ॥ ੩॥ [੩੬]ਤੀਨਿ ਗੁਣਾ ਇਕ ਸਕਤਿ ਉਪਾਇਆ॥ [੩੭]ਮਹਾ ਮਾਇਆ ਤਾ ਕੀ ਹੈ ਛਾਇਆ॥ ਅਛਲ[੩੮]

੧ ਯਕੀਨ, ਸ਼ਰਧਾ।
੨ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ।
੪ ਪਵਿੱਤਰ। ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਨੀਰ (ਪਾਣੀ) ਵਾਂਗ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜੀਭ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਾਪ ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਲਾਇਣ=ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੫ ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੬ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੭ ਜਹਾਜ਼।
੮ ਦੌੜ ਕੇ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੯ ਮਾਇਆ-ਡੈਣ ਦੇ ਦੰਦ ਭੰਨਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ 'ਨਰਾਇਣ, ਨਰਾਇਣ' ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੧੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਲੱਭੀ ਹੈ।
੧੩ ਪਕੜੀ ਹੈ।
੧੪ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।
੧੫ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।
੧੬ ਸੁਆਹ।
੧੭ ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ, ਰਾਮ-ਨਾਮ ਮੰਤਰ ਦਾਸ ਦਾ ਸੰਜੋਅ ਹੈ। (ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਰਾਮ ਕਾ ਵਚਨੁ' ਹੈ।)
੧੮ ਸੰਜੋਅ, ਜ਼ਿਰਹ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਸਤਰ ਜੋ ਲੜਾਈਆਂ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰ-ਰਖਿਆ ਲਈ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਅਸਰ ਕਰਦੇ।
੨੦ ਹੰਕਾਰ।
੨੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੨੨ ਹਰੀ-ਰਾਜੇ ਦੀ।
੨੩ ਗਲ ਨਾਲ।
੨੪ ਮਿੱਟੀ।
੨੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਦੁੱਤੀ।
੨੬ ਜੀਵਾਤਮਾ।
੨੭ ਆਤਮਾ।
੨੮ ਬਾਲਕ।
੨੯ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਹੈ।
੩੦ ਹੁੱਸੜ, ਗਰਮੀ।
੩੧ ਸਰਦੀ, ਠੰਢ।
੩੨ ਖੁਸ਼ੀ।
੩੩ ਮਾਂ।
੩੪ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਸਰੀਰਕ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੩੫ ਭਾਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖ ਉਠਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਚੇਤੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਤਿੰਨ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨੇ ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਹਾ ਮਾਇਆ ਇਸੇ ਦਾ ਅਕਸ (ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ) ਹੈ।
੩੮ ਜੋ ਛਲਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸੁਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

† ਹਉਮੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਿੰਦਾ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝੀਏ।

ਅਛੇਦ[੧] ਅਭੇਦ[੨] ਦਇਆਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਤਾ ਕੀ
[੩]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਛੂ ਨ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ [੪]ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥
੧੯ ॥ ੨੧ ॥ ਗੋਂਡ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ
ਸੰਗਿ ਰਾਮ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ [੫]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਿਲਵਿਖ[੬] ਸਭਿ ਗਏ ॥ ਸੰਤ
ਸਰਣਿ ਵਡਭਾਗੀ ਪਏ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮੁ ਜਪਤ ਕਛੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਗੁਰ
ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪੈ[੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਬ ਹੋਇ
ਦਇਆਲ ॥ ਸਾਧੂ ਜਨ ਕੀ ਕਰੈ ਰਵਾਲ[੮] ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥
ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ੨ ॥ ਸਫਲੁ ਜਨਮੁ ਤਾਂ ਕਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ[੯] ਕਰਿ ਜਾਣੁ ॥ [੧੦]ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀਰਤਨਿ ਲਾਗੈ ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ[੧੧] ਜਾਗੈ ॥ ੩ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਨ ਕਾ ਆਧਾਰੁ[੧੨] ॥
ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ [੧੩]ਰਉਂ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ਦਾਸ ਜਨਾ ਕੀ [੧੪]ਮਨਸਾ ਪੂਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਜਨ ਧੂਰਿ[੧੫] ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੨੨ ॥ ੬ ॥ ੨੮ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਅਸਟਪਦੀਆ† ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ [੧੬]ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ ॥
ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੭] ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੮] ॥ [੧੯]ਆਠ ਪਹਰ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥
੧ ॥ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਗੋਪਾਲ ॥ ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਰਾਖਨਹਾਰ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਉ[੨੦] ਪਤੀਆਏ[੨੧] ॥ ਦੁਸਟ ਅਹੰਕਾਰੀ
ਮਾਰਿ ਪਚਾਏ[੨੨] ॥ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਖਿ ਕੀਨੋ ਰੋਗੁ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਕਰੈ ਸਭੁ
ਲੋਗੁ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤਨ ਕੈ ਮਨਿ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ॥ ਸੰਤ ਜਪਹਿ ਗੁਰਦੇਉ
ਭਗਵੰਤੁ[੨੩] ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੇ ਮੁਖ ਊਜਲ ਭਏ ॥ ਸਗਲ ਥਾਨ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਗਏ ॥
੩ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਜਨੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਬੇਪਰਵਾਹੇ ॥
ਸਗਲ ਭੈ ਮਿਟੇ ਜਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ॥ ਨਿੰਦਕ ਮਾਰਿ ਪਾਏ ਸਭਿ ਧਰਨਿ[੨੪] ॥
੪ ॥ ਜਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋ ਦੁਖੀਆ ਹੋਇ ॥ ਆਠ
ਪਹਰ ਜਨੁ ਏਕੁ ਧਿਆਏ ॥ ਜਮੂਆ[੨੫] ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ[੨੬] ਨ ਜਾਏ ॥ ੫ ॥
ਜਨ ਨਿਰਵੈਰ ਨਿੰਦਕ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ [੨੭]ਜਨ ਭਲ ਮਾਨਹਿ ਨਿੰਦਕ ਵੇਕਾਰੀ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਸਿਖਿ[੨੮] ਸਤਿਗੁਰੂ ਧਿਆਇਆ ॥ ਜਨ ਉਬਰੇ[੨੯] ਨਿੰਦਕ ਨਰਕਿ
ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਜਨ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿ ਬਚਨ

੧ ਅਬਿਨਾਸੀ।
੨ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਲੱਭੇ।
੩ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੪ ਬਲਿਹਾਰ।
੫ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੬ ਪਾਪ।
੭ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਛਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ।
੯ ਨੇੜੇ।
੧੦ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬੬, ਨੋਟ ੨।
੧੧ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਆਸਰਾ।
੧੩ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ; ਇਹੋ ਸਿਮਰਨ ਸੱਚਾ ਵਪਾਰ ਹੈ।
੧੪ ਖਾਹਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਕਰੋ। ਉਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ।
੧੫ ਧੂੜੀ।
੧੬ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਫਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਭ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੮ [ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰਾ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਹੀ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਅਮੀਰ।
੨੧ ਪਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਸੱਲੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਗ਼ਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਸਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੨੪ ਧਰਤੀ 'ਤੇ।
੨੫ ਵਿਚਾਰਾ ਜਮ।
੨੬ ਨੇੜੇ।
੨੭ ਸੇਵਕ ਤਾਂ ਭਲਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਿੰਦਕ ਬੁਰਾ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਸਿੱਖ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ ੳ।
੨੯ ਤਰ ਗਏ।

* ਸੰਤ-ਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

† ਗੁਰ-ਨਿੰਦਕ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿੰਦਕ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨੂੰ ਇਥੇ ਉਥੇ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। (ਇਥੇ ਇਕੋ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਕੇਵਲ 'ਅਸਟਪਦੀ' ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।)

[੧]ਵਰਤਹਿ ਹਰਿ ਦੁਆਰੇ ॥ ਜੈਸਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤੈਸਾ ਪਾਏ ॥ ਅਭਿਮਾਨੀ ਕੀ ਜੜ ਸਰਪਰ[੨] ਜਾਏ ॥ ੭ ॥ ਨੀਧਰਿਆ[੩] ਸਤਿਗੁਰ ਧਰ[੪] ਤੇਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਜਨ ਕੇਰੀ[੫] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੨੯ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ॥ ਕਬੀਰ[੬] ਜੀ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਕਿਛੁ ਸੁਨੀਐ ਕਹੀਐ ॥ ਮਿਲੈ ਅਸੰਤੁ[੭] ਮਸਟਿ[੮] ਕਰਿ ਰਹੀਐ ॥ ੧ ॥ [੯]ਬਾਬਾ ਬੋਲਨਾ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਜੈਸੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਵਿ ਰਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੦]ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬੋਲੇ ਉਪਕਾਰੀ ॥ ਮੂਰਖ ਸਿਉ ਬੋਲੇ [੧੧]ਝਖ ਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਬੋਲਤ ਬੋਲਤ [੧੨]ਬਢਹਿ ਬਿਕਾਰਾ ॥ [੧੩]ਬਿਨੁ ਬੋਲੇ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ [੧੪]ਛੂਛਾ ਘਟੁ ਬੋਲੈ ॥ ਭਰਿਆ ਹੋਇ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਡੋਲੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਗੋਂਡ† ॥ ਨਰੂ[੧੫] ਮਰੈ ਨਰੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਪਸੂ ਮਰੈ ਦਸ ਕਾਜ ਸਵਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਅਪਨੇ [੧੬]ਕਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ॥ ਮੈ ਕਿਆ ਜਾਨਉ ਬਾਬਾ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਾਡ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਲਕਰੀ[੧੭] ਕਾ ਤੂਲਾ[੧੮] ॥ ਕੇਸ ਜਲੇ ਜੈਸੇ ਘਾਸ ਕਾ ਪੂਲਾ[੧੯] ॥ ੨ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਤਬ ਹੀ ਨਰੁ ਜਾਗੈ ॥ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ[੨੦] ਮੂੰਡ[੨੧] ਮਹਿ ਲਾਗੈ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ਗੋਂਡ‡ ॥ ਆਕਾਸਿ ਗਗਨੁ[੨੨] ਪਾਤਾਲਿ ਗਗਨੁ ਹੈ ਚਹੁ ਦਿਸਿ[੨੩] ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਲੇ[੨੪] ॥ [੨੫]ਆਨਦ ਮੂਲੁ ਸਦਾ ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਘਟੁ ਬਿਨਸੈ ਗਗਨੁ ਨ ਜਾਇਲੇ ॥ ੧ ॥ [੨੬]ਮੋਹਿ ਬੈਰਾਗੁ ਭਇਓ ॥ ਇਹੁ ਜੀਉ ਆਇ ਕਹਾ ਗਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਕਾਇਆ ਕੀਨ੍ਹੀ ਤਤੁ ਕਹਾ ਤੇ ਕੀਨੁ ਰੇ ॥ [੨੭]ਕਰਮ ਬਧ ਤੁਮ ਜੀਉ ਕਹਤ ਹੌ ਕਰਮਹਿ ਕਿਨਿ ਜੀਉ ਦੀਨੁ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਮਹਿ ਤਨੁ ਹੈ ਤਨ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹੈ ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ[੨੮] ਸੋਇ ਰੇ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨ ਛੋਡਉ [੨੯]ਸਹਜੇ ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਇ ਰੇ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਭੁਜਾ[੩੦] ਬਾਂਧਿ ਭਿਲਾ[੩੧] ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ ॥ ਹਸਤੀ[੩੨] ਕ੍ਰੋਪਿ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਮਾਰਿਓ ॥ ਹਸਤਿ ਭਾਗਿ ਕੈ ਚੀਸਾ ਮਾਰੈ ॥ ਇਆ ਮੂਰਤਿ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਆਹਿ[੩੩] ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਤੁਮਰਾ ਜੋਰੁ ॥ ਕਾਜੀ ਬਕਿਬੋ[੩੪]

੧ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਬਚਨ ਸੱਚੇ (ਠੀਕ) ਉਤਰਦੇ ਹਨ।
੨ ਜ਼ਰੂਰ।
੩ ਬੇਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ।
੪ ਆਸਰਾ।
੫ ਦੀ। ਸੇਵਕ ਦੀ ਪੈਜ ਰੱਖੋ।
੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੭ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼।
੮ ਚੁੱਪ।
੯ ਕੀ ਬੋਲ ਬੋਲੀਏ (ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ)? ਉਹੋ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸਕੀਏ।
੧੦ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਬੇਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਵਧਦੇ ਹਨ ਔਗੁਣ।
੧੩ ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?
੧੪ ਖਾਲੀ ਘੜਾ।
੧੫ ਮਨੁੱਖ।
੧੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ, ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।
੧੭ ਲੱਕੜੀ।
੧੮ ਗੱਠਾ।
੧੯ ਮੁੱਠਾ, ਗੱਠਾ।
੨੦ ਡੰਡਾ।
੨੧ ਸਿਰ।
੨੨ ਆਕਾਸ਼, ਭਾਵ ਚੇਤਨ-ਸੱਤਾ, ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ।
੨੩ ਚਹੁੰਆਂ ਤਰਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਚੁਤਰਫ਼ੀਂ।
੨੪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਉਹ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਘੜਾ ਟੁੱਟ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਗਗਨ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਘੜਾ= ਸਰੀਰ।
੨੬ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਉ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਕਿਥੇ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤਾ?
੨੮ ਅੰਦਰ।
੨੯ ਜੋ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸਹਜੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹੋ ਠੀਕ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।
੩੦ ਬਾਹਾਂ।
੩੧ ਭੇਲਾ, ਪਿੰਨਾ, ਪੋਟਲੀ। ਪੋਟਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਾਥੀ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।
੩੨ ਹਾਥੀ। ਮਹਾਵਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਅੰਕਸ਼ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਥੀ ਭੱਜ ਕੇ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਇਉਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਤ (ਕਬੀਰ) ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ!
੩੩ ਹੈ! ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।'
੩੪ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਜ਼ੀ ਮਹਾਵਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੋ।

* ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਿਚਾਰ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਪਰ ਖੋਟੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਔਗੁਣ ਹੀ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨਾਲ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿਰੀ ਸਰੀਰਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ। ਪਸ਼ੂ ਫਿਰ ਭੀ ਓਸ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੁਰਦਾ ਤਾਂ ਲੱਕੜ ਜਾਂ ਘਾਹ ਵਾਕੁਰ ਨਿਰਾ ਸੜਨ ਜੋਗਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਨਾਸਮਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਨਾਸਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਕਲੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਸਤੀ ਤੋਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੇ ਮਹਾਵਤ ਤੁਝੁ [੧]ਡਾਰਉ ਕਾਟਿ ॥ ਇਸਹਿ ਤੁਰਾਵਹੁ [੨]ਘਾਲਹੁ ਸਾਟਿ ॥ ਹਸਤਿ ਨ ਤੋਰੈ[੩] ਧਰੈ ਧਿਆਨੁ ॥ [੪]ਵਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਬਸੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਕਿਆ ਅਪਰਾਧੁ ਸੰਤ ਹੈ ਕੀਨ੍ਾ ॥ ਬਾਂਧਿ ਪੋਟ[੫] ਕੁੰਚਰ[੬] ਕਉ ਦੀਨ੍ਾ ॥ ਕੁੰਚਰੁ ਪੋਟ ਲੈ ਲੈ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥ ਬੂਝੀ ਨਹੀ ਕਾਜੀ ਅੰਧਿਆਰੈ[੭] ॥ ੩ ॥ ਤੀਨਿ ਬਾਰ ਪਤੀਆ[੮] ਭਰਿ ਲੀਨਾ ॥ ਮਨ ਕਠੋਰੁ ਅਜਹੂ ਨ ਪਤੀਨਾ[੯] ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਹਮਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ [੧੦]ਚਉਥੇ ਪਦ ਮਹਿ ਜਨ ਕੀ ਜਿੰਦੁ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਗੋਂਡ* ॥ ਨਾ ਇਹੁ[੧੧] ਮਾਨਸੁ ਨਾ ਇਹੁ ਦੇਉ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜਤੀ ਕਹਾਵੈ ਸੇਉ[੧੨] ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜੋਗੀ ਨਾ ਅਵਧੂਤਾ[੧੩] ॥ ਨਾ ਇਸੁ ਮਾਇ ਨ ਕਾਹੂ ਪੂਤਾ ॥ ੧ ॥ [੧੪]ਇਆ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਕੌਨ ਬਸਾਈ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਊ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਗਿਰਹੀ[੧੫] ਨਾ ਓਦਾਸੀ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਰਾਜ ਨ ਭੀਖ ਮੰਗਾਸੀ ॥ ਨਾ ਇਸੁ ਪਿੰਡੁ[੧੬] ਨ [੧੭]ਰਕਤੂ ਰਾਤੀ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਨਾ ਇਹੁ ਖਾਤੀ[੧੮] ॥ ੨ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਤਪਾ ਕਹਾਵੈ ਸੇਖੁ ॥ ਨਾ ਇਹੁ ਜੀਵੈ ਨ ਮਰਤਾ ਦੇਖੁ ॥ ਇਸੁ ਮਰਤੇ ਕਉ ਜੇ ਕੋਊ ਰੋਵੈ ॥ ਜੋ ਰੋਵੈ ਸੋਈ ਪਤਿ ਖੋਵੈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੈ ਡਗਰੋ[੧੯] ਪਾਇਆ ॥ ਜੀਵਨ ਮਰਨੁ ਦੋਊ ਮਿਟਵਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਹੁ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸੁ ॥ [੨੦]ਜਸ ਕਾਗਦ ਪਰ ਮਿਟੈ ਨ ਮੰਸੁ ॥੪ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ† ॥ ਤੂਟੇ ਤਾਗੇ[੨੧] ਨਿਖੁਟੀ ਪਾਨਿ[੨੨] ॥ [੨੩]ਦੁਆਰ ਊਪਰਿ ਝਿਲਕਾਵਹਿ ਕਾਨ ॥ [੨੪]ਕੂਚ ਬਿਚਾਰੇ ਫੂਏ ਫਾਲ ॥ [੨੫]ਇਆ ਮੁੰਡੀਆ ਸਿਰਿ ਚਢਿਬੋ ਕਾਲ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮੁੰਡੀਆ ਸਗਲੋ ਦ੍ਰਬੁ[੨੬] ਖੋਈ ॥ [੨੭]ਆਵਤ ਜਾਤ [੨੮]ਨਾਕ ਸਰ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੯]ਤੁਰੀ ਨਾਰਿ ਕੀ ਛੋਡੀ ਬਾਤਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ [੩੦]ਵਾ ਕਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ [੩੧]ਲਰਿਕੀ ਲਰਿਕਨ ਖੈਬੋ ਨਾਹਿ ॥ ਮੁੰਡੀਆ ਅਨਦਿਨੁ ਧਾਪੇ[੩੨] ਜਾਹਿ ॥ ੨ ॥ [੩੩]ਇਕ ਦੁਇ ਮੰਦਰਿ ਇਕ ਦੁਇ ਬਾਟ ॥ ਹਮ ਕਉ ਸਾਥਰੁ[੩੪] ਉਨ ਕਉ ਖਾਟ[੩੫] ॥ [੩੬]ਮੂਡ ਪਲੋਸਿ ਕਮਰ ਬਧਿ ਪੋਥੀ ॥ ਹਮ ਕਉ ਚਾਬਨੁ[੩੭] ਉਨ ਕਉ ਰੋਟੀ ॥ ੩ ॥ ਮੁੰਡੀਆ ਮੁੰਡੀਆ ਹੂਏ ਏਕ ॥ [੩੮]ਏ ਮੁੰਡੀਆ ਬੂਡਤ ਕੀ ਟੇਕ ॥ ਸੁਨਿ ਅੰਧਲੀ ਲੋਈ ਬੇਪੀਰਿ[੩੯] ॥ [੪੦]ਇਨ੍ ਮੁੰਡੀਅਨ ਭਜਿ ਸਰਨਿ ਕਬੀਰ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥ ਗੋਂਡ‡ ॥ ਖਸਮੁ[੪੧] ਮਰੈ ਤਉ ਨਾਰਿ[੪੨] ਨ ਰੋਵੈ ॥ [੪੩]ਉਸੁ ਰਖਵਾਰਾ ਅਉਰੋ ਹੋਵੈ ॥ ਰਖਵਾਰੇ[੪੪] ਕਾ ਹੋਇ ਬਿਨਾਸ ॥ ਆਗੈ ਨਰਕੁ ਈਹਾ[੪੫] ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ॥ ੧ ॥ [੪੬]ਏਕ ਸੁਹਾਗਨਿ ਜਗਤ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਗਲੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕੀ ਨਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਹਾਗਨਿ ਗਲਿ ਸੋਹੈ ਹਾਰੁ ॥ [੪੭]ਸੰਤ ਕਉ ਬਿਖੁ ਬਿਗਸੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਕਰਿ ਸੀਗਾਰੁ ਬਹੈ ਪਖਿਆਰੀ[੪੮] ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਠਿਠਕੀ[੪੯] ਫਿਰੈ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ੨ ॥

੧ ਕੱਟ ਦਿਆਂਗਾ।
੨ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰੋ (ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਥੀ ਵਧੇ)।
੩ ਤੁਰਦਾ।
੪ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੫ ਪੋਟਲੀ।
੬ [ਸੰ: ਕੁੰਜਰ] ਹਾਥੀ।
੭ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ।
੮ ਪਰਤਾਵਾ। ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ।
੯ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ। ਸਖ਼ਤ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਜੇ ਭੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ।
੧੦ ਤੁਰੀਆ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਇਹ ਜੀਵ।
੧੨ ਸ਼ੈਇਵ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ।
੧੩ ਤਿਆਗੀ, ਸੰਨਿਆਸੀ।
੧੪ ਇਸ ਸਰੀਰ-ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਵਸਦਾ ਹੈ?
੧੫ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ।
੧੬ ਸਰੀਰ।
੧੭ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਰੱਤ (ਲਹੂ)।
੧੮ [ਸੰ. ਕਸ਼ੱਤ੍ਰੀ= ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ] ਖੁਦਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤਰਖਾਣ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲੜ ਲੋਕ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿਣਦੇ ਹਨ।
੧੯ [ਡਗ (ਪੈਰ) ਧਰਨ ਦੀ ਥਾਂ] ਰਸਤਾ, ਅਸਲ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤਿ।
੨੦ ਜਿਵੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਪਰ ਸਿਆਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਟਦੀ, ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਜੀਵ ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਮਿੱਟ ਹੈ।
੨੧ ਧਾਗੇ।
੨੨ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਉਣਨ ਵੇਲੇ ਜੋ ਮਾਵਾ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਬੂਹੇ ਤੇ ਕਾਨੇ (ਤਾਣੀ ਵਾਲੇ) ਪਏ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਕੁਚ ਵਿਚਾਰੇ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਭਾਵ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਹਨ।
੨੫ ਇਹ ਮੁੰਡਾ (ਕਬੀਰ) ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੬ ਧਨ। ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਧਨ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੨੭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਆਵਣ ਜਾਵਣ ਨੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਦਮ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਨਾਕ-ਸੂ੍ਰ, ਨੱਕ-ਦਮ, ਬਹੁਤ ਤੰਗ।
੨੯ ਤੁਰੀ (ਜਿਸ 'ਤੇ ਕੱਪੜਾ ਵਲ੍ਹੇਟਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ ਨਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈ।
੩੦ ਉਸ ਦਾ (ਕਬੀਰ ਦਾ)।
੩੧ ਲੜਕੀ ਲੜਕਿਆਂ ਲਈ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ, ਪਰ ਇਹ (ਸਾਧੂ) ਮੁੰਡੇ ਰੱਜਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।
੩੨ ਰੱਜਦੇ।
੩੩ ਇਕ ਦੋ ਸਾਧੂ ਘਰ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਰਾਹ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਆਉਂਦੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਸੱਥਰ, ਭੋਏਂ ਸੌਣਾ। ੩੫ ਮੰਜੀ।
੩੬ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੱਕ ਨਾਲ ਪੋਥੀ ਹੈ।
੩੭ ਚਬੀਨ, ਭੁੰਨੇ ਦਾਣੇ।
੩੮ ਏਹ ਮੁੰਡੇ (ਸਾਧ-ਜਨ) ਡੁਬਦਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਨ।
੩੯ ਨਿਗੁਰੀ।
੪੦ ਦੌੜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਵੋ (ਤਾਂ ਹੀ ਬਚਾਉ ਹੈ)।
੪੧ ਮਨੁੱਖ। ੪੨ ਮਾਇਆ।
੪੩ ਭਾਵ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਜਾ ਬਣਦੀ ਹੈ।
੪੪ ਇਸ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਖਾ, ਖਸਮ, ਮਾਇਆਧਾਰੀ।
੪੫ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚ।
੪੬ ਮਾਇਆ।
੪੭ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੪੮ ਪਖ਼ਸ਼ (ਪਟੀ) ਸਵਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਵੇਸਵਾ (ਮਾਇਆ)।
੪੯ ਠਿਠ ਕੀਤੀ, ਫਿਟਕਾਰੀ ਹੋਈ।

* ਉਤੇ ਦੱਸੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਇਸ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨਿਰੋਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 'ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ਼' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੋਹ ਸਕਦੀ।

† ਇਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾ ਧਾਰਮਕ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਲੋਈ ਜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਛੱਡ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਨ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ।

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਦ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਹੈ।

[੧]ਸੰਤ ਭਾਗਿ ਓਹ ਪਾਛੈ ਪਰੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਾਰਹੁ ਡਰੈ ॥ [੨]ਸਾਕਤ ਕੀ
ਓਹ ਪਿੰਡ ਪਰਾਇਣਿ ॥ [੩]ਹਮ ਕਉ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਪਰੈ ਤ੍ਰਖਿ ਡਾਇਣਿ ॥ ੩ ॥ ਹਮ
ਤਿਸ ਕਾ ਬਹੁ ਜਾਨਿਆ ਭੇਉ[੪] ॥ ਜਬ ਹੂਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਿਲੇ ਗੁਰਦੇਉ ॥ ਕਹੁ
ਕਬੀਰ ਅਬ ਬਾਹਰਿ ਪਰੀ ॥ ਸੰਸਾਰੈ ਕੈ ਅੰਚਲਿ[੫] ਲਰੀ[੬] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥
ਗੋਂਡ* ॥ [੭]ਗ੍ਰਿਹਿ ਸੋਭਾ ਜਾ ਕੈ ਰੇ ਨਾਹਿ ॥ ਆਵਤ ਪਹੀਆ[੮] ਖੂਧੇ[੯] ਜਾਹਿ ॥
ਵਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਨਹੀ ਸੰਤੋਖੁ[੧੦] ॥ ਬਿਨੁ ਸੋਹਾਗਨਿ[੧੧] ਲਾਗੈ ਦੋਖੁ ॥ ੧ ॥ ਧਨੁ
ਸੋਹਾਗਨਿ ਮਹਾ ਪਵੀਤ[੧੨] ॥ [੧੩]ਤਪੇ ਤਪੀਸਰ ਡੋਲੈ ਚੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸੋਹਾਗਨਿ ਕਿਰਪਨ[੧੪] ਕੀ ਪੂਤੀ ॥ [੧੫]ਸੇਵਕ ਤਜਿ ਜਗਤ ਸਿਉ ਸੂਤੀ ॥
[੧੬]ਸਾਧੂ ਕੈ ਠਾਢੀ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ਸਰਨਿ ਤੇਰੀ ਮੋ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰਿ ॥ ੨ ॥
ਸੋਹਾਗਨਿ ਹੈ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰੀ ॥ ਪਗ ਨੇਵਰ[੧੭] ਛਨਕ ਛਨਹਰੀ ॥ [੧੮]ਜਉ ਲਗੁ
ਪ੍ਰਾਨ ਤਊ ਲਗੁ ਸੰਗੇ ॥ ਨਾਹਿ ਤ ਚਲੀ ਬੇਗਿ[੧੯] ਉਠਿ ਨੰਗੇ ॥ ੩ ॥
ਸੋਹਾਗਨਿ [੨੦]ਭਵਨ ਤ੍ਰੈ ਲੀਆ ॥ [੨੧]ਦਸ ਅਠ ਪੁਰਾਣ ਤੀਰਥ ਰਸ ਕੀਆ ॥
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਰ ਬੇਧੇ[੨੨] ॥ ਬਡੇ ਭੂਪਤਿ[੨੩] ਰਾਜੇ ਹੈ ਛੇਧੇ[੨੪] ॥ ੪ ॥
ਸੋਹਾਗਨਿ [੨੫]ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ ॥ [੨੬]ਪਾਂਚ ਨਾਰਦ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਿਧਵਾਰਿ[੨੭] ॥
ਪਾਂਚ ਨਾਰਦ ਕੇ ਮਿਟਵੇ[੨੮] ਫੂਟੇ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਛੂਟੇ ॥ ੫ ॥
੫ ॥ ੮ ॥ ਗੋਂਡ† ॥ ਜੈਸੇ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਬਲਹਰ[੨੯] ਨਾ ਠਾਹਰੈ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ
ਕੈਸੇ ਪਾਰਿ ਉਤਰੈ ॥ ਕੁੰਭ[੩੦] ਬਿਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਟੀਕਾਵੈ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਐਸੇ
ਅਬਗਤੁ[੩੧] ਜਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਜਾਰਉ[੩੨] ਤਿਸੈ ਜੁ ਰਾਮੁ ਨ ਚੇਤੈ ॥ [੩੩]ਤਨ ਮਨ
ਰਮਤ ਰਹੈ ਮਹਿ ਖੇਤੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੇ ਹਲਹਰ[੩੪] ਬਿਨਾ ਜਿਮੀ ਨਹੀ
ਬੋਈਐ ॥ ਸੂਤ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਮਣੀ[੩੫] ਪਰੋਈਐ ॥ [੩੬]ਘੁੰਡੀ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਗੰਠਿ
ਚੜ੍ਹਾਈਐ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਤੈਸੇ ਅਬਗਤੁ ਜਾਈਐ ॥ ੨ ॥ ਜੈਸੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ
ਬਿਨੁ ਬਾਲੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਬਿੰਬ[੩੭] ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਕਪਰੇ ਧੋਈ ॥ [੩੮]ਘੋਰ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ
ਅਸਵਾਰ ॥ ਸਾਧੂ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਦਰਵਾਰ[੩੯] ॥ ੩ ॥ ਜੈਸੇ ਬਾਜੇ ਬਿਨੁ [੪੦]ਨਹੀ
ਲੀਜੈ ਫੇਰੀ ॥ [੪੧]ਖਸਮਿ ਦੁਹਾਗਨਿ ਤਜਿ ਅਉਹੇਰੀ[੪੨] ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ [੪੩]ਏਕੈ
ਕਰਿ ਕਰਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪੪] ਹੋਇ ਬਹੁਰਿ ਨਹੀ ਮਰਨਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੯ ॥
ਗੋਂਡ‡ ॥ ਕੂਟਨੁ[੪੫] ਸੋਇ ਜੁ ਮਨ ਕਉ ਕੂਟੈ ॥ ਮਨ ਕੂਟੈ ਤਉ ਜਮ ਤੇ ਛੂਟੈ ॥
ਕੁਟਿ ਕੁਟਿ ਮਨੁ ਕਸਵਟੀ ਲਾਵੈ ॥ ਸੋ ਕੂਟਨੁ ਮੁਕਤਿ ਬਹੁ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਕੂਟਨੁ
ਕਿਸੈ ਕਹਹੁ ਸੰਸਾਰ ॥ [੪੬]ਸਗਲ ਬੋਲਨ ਕੇ ਮਾਹਿ ਬੀਚਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾਚਨੁ[੪੭] ਸੋਇ ਜੁ ਮਨ ਸਿਉ ਨਾਚੈ ॥ ਝੂਠਿ ਨ ਪਤੀਐ[੪੮] ਪਰਚੈ[੪੯] ਸਾਚੈ ॥
[੫੦]ਇਸੁ ਮਨ ਆਗੇ ਪੂਰੈ ਤਾਲ ॥ ਇਸੁ ਨਾਚਨ ਕੇ ਮਨ ਰਖਵਾਲ ॥ ੨ ॥

੧ ਭੱਜ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਰ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ।
੨ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਦੇਹ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੩ ਸਾਨੂੰ ਤੇ ਉਹ ਲਹੂ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਡੈਣ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਖਿ= ਤ੍ਰਿਖਾ ਵਾਲੀ, ਤਿਹਾਈ ਪਿਆਸੀ।
੪ ਭੇਦ। ੫ ਪੱਲੇ। ੬ ਲੱਗੀ ਹੈ।
੭ ਜਿਸ ਘਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਏ ਰਾਹੀ ਭੁੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਰਾਹੀ। ੯ ਭੁੱਖੇ।
੧੦ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਰੱਜਣਾ।
੧੧ ਲਛਮੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ। ੧੨ ਪਵਿੱਤਰ।
੧੩ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਪੇ ਤਪੀਸਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਸੂਮ। ਕੰਜੂਸ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਹੈ।
੧੫ ਹਰੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਭੋਗਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਸਾਧੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਖੜ੍ਹੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈ।
੧੭ ਬਾਂਕਾਂ, ਝਾਂਜਰਾਂ। ਪੈਰੀਂ ਬਾਂਕਾਂ ਛਨ-ਛਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਬੜੀ ਸਜ-ਧਜ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੧੮ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸੁਆਸ ਹਨ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ (ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ) ਛੇਤੀ ਟੁਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ।
੧੯ ਛੇਤੀ।
੨੦ ਤ੍ਰੈ-ਲੋਕੀ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਉਸ ਨੂੰ ਰਸ (ਪਿਆਰ) ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਹਨ।
੨੩ [ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ] ਰਾਜੇ।
੨੪ ਨਾਸ ਕੀਤੇ।
੨੫ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦ ਬੰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੬ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲ, ਜੋ ਨਾਰਦ ਵਾਂਗ ਚੰਚਲ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਬਿਧੀ ਚੰਗੀ ਮਿਲੀ ਹੈ।
੨੭ ਬਿਧੀ ਵਾਲੀ, ਹਿਲੀ-ਮਿਲੀ।
੨੮ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਫੁੱਟ ਗਏ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੋਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਅਸਲੀਅਤ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਛੁਟ ਗਏ।
੨੯ ਵਲਾ, ਛਤੀਰ। ਜਿਵੇਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਛਤੀਰ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ।
੩੦ ਘੜੇ। ੩੧ ਬੁਰੇ ਹਾਲ।
੩੨ ਸਾੜਦਾ ਹਾਂ।
੩੩ ਜੋ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਹਲਹਾਰ, ਹਲ ਵਾਲੇ, ਕਿਸਾਨ।
੩੫ ਮਣਕੇ ਮਾਲਾ ਦੇ।
੩੬ ਵਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਗੰਢ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ?
੩੭ ਪਾਣੀ। ੩੮ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।
੩੯ ਦਰਬਾਰ ਹਰੀ ਦਾ। ੪੦ ਨਾਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੪੧ (ਤਿਵੇਂ ਖਸਮ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਹਾਗਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ) ਦੁਹਾਗਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਤੀ ਧਿਕਾਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੪੨ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ। ਖਸਮ ਨੇ ਦੁਹਾਗਣ ਨੂੰ ਨਿਆਦਰੀ ਕਰ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।
੪੩ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੪੪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।
੪੫ ਦੁਰਾਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਵਣ ਵਾਲਾ, ਦੱਲਾ।
੪੬ ਬੋਲਣ-ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਅਰਥ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲਵਾਂਗਾ।
੪੭ ਨੱਚਣ ਵਾਲਾ, ਲੁੱਚਾ ਪੁਰਸ਼।
੪੮ ਪਤੀਜੇ। ਝੂਠ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਰਚਦਾ।
੪੯ ਪਤੀਜੇ। ਸੱਚ ਨਾਲ ਪਰਚਦਾ ਹੈ।
੫੦ ਇਸ ਮਨ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਮਸਤੀ ਅੰਦਰ ਤਾਲ ਪੂਰੇ; ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਚਨ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਣੇਗਾ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਠੀਕ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪਾਸਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗਤਿ ਨਹੀਂ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲੈ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ।

ਬਜਾਰੀ[੧] ਸੋ ਜੁ ਬਜਾਰਹਿ[੨] ਸੋਧੈ ॥ ਪਾਂਚ ਪਲੀਤਹ[੩] ਕਉ ਪਰਬੋਧੈ[੪] ॥ [੫]ਨਉ ਨਾਇਕ ਕੀ ਭਗਤਿ ਪਛਾਨੈ ॥ [੬]ਸੋ ਬਾਜਾਰੀ ਹਮ ਗੁਰ ਮਾਨੇ ॥ ੩ ॥ ਤਸਕਰੁ[੭] ਸੋਇ ਜਿ ਤਾਤਿ[੮] ਨ ਕਰੈ ॥ [੯]ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੈ ਜਤਨਿ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ [੧੦]ਹਮ ਐਸੇ ਲਖਨ ॥ ਧੰਨੁ ਗੁਰਦੇਵ ਅਤਿ ਰੂਪ ਬਿਚਖਨ[੧੧] ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੦ ॥ ਗੋਂਡ** ॥ ਧੰਨੁ ਗੁਪਾਲ ਧੰਨੁ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ[੧੨] ਭੂਖੇ ਕਵਲੁ ਟਹਕੇਵ[੧੩] ॥ ਧਨੁ ਓਇ ਸੰਤ ਜਿਨ ਐਸੀ ਜਾਨੀ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਮਿਲਿਬੋ ਸਾਰਿੰਗਪਾਨੀ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਤੇ ਹੋਇ ਅਨਾਦਿ[੧੨] ॥ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ [੧੫]ਅੰਨ ਕੈ ਸਾਦਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਪੀਐ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ ਅੰਨੁ ॥ ਅੰਭੈ[੧੬] ਕੈ ਸੰਗਿ ਨੀਕਾ ਵੰਨੁ ॥ ਅੰਨੈ ਬਾਹਰਿ ਜੋ ਨਰ ਹੋਵਹਿ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਮਹਿ ਅਪਨੀ[੧੭] ਖੋਵਹਿ ॥ ੨ ॥ ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡ ॥ ਨਾ ਸੋਹਾਗਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੰਡ ॥ ਜਗ ਮਹਿ [੧੮]ਬਕਤੇ ਦੂਧਾਧਾਰੀ ॥ ਗੁਪਤੀ ਖਾਵਹਿ ਵਟਿਕਾ[੧੯] ਸਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਅੰਨੈ ਬਿਨਾ ਨ ਹੋਇ ਸੁਕਾਲੁ ॥ [੨੦]ਤਜਿਐ ਅੰਨਿ ਨ ਮਿਲੈ ਗੁਪਾਲੁ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਹਮ ਐਸੇ ਜਾਨਿਆ ॥ ਧੰਨੁ ਅਨਾਦਿ[੧੨] [੨੧]ਠਾਕੁਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ[੨੨] ਜੀ ਕੀ ਘਰੁ ੧ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†[੨੩]ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ ॥ [੨੪]ਤੁਲਾ ਪੁਰਖ ਦਾਨੇ ॥ [੨੫]ਪ੍ਰਾਗ ਇਸਨਾਨੇ ॥ ੧ ॥ ਤਉ ਨ ਪੁਜਹਿ[੨੬] ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮਾ ॥ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮਹਿ[੨੭] ਭਜੁ ਰੇ ਮਨ ਆਲਸੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗਇਆ ਪਿੰਡੁ[੨੮] ਭਰਤਾ ॥ ਬਨਾਰਸਿ ਅਸਿ[੨੯] ਬਸਤਾ ॥ ਮੁਖਿ ਬੇਦ ਚਤੁਰ[੩੦] ਪੜਤਾ ॥ ੨ ॥ ਸਗਲ ਧਰਮ ਅਛਿਤਾ[੩੧] ॥ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ[੩੨] ॥ [੩੩]ਖਟੁ ਕਰਮ ਸਹਿਤ ਰਹਤਾ ॥ ੩ ॥ [੩੪]ਸਿਵਾ ਸਕਤਿ ਸੰਬਾਦੰ ॥ ਮਨ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਭੇਦੰ[੩੫] ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਗੋਬਿੰਦੰ ॥ [੩੬]ਭਜੁ ਨਾਮਾ ਤਰਸਿ ਭਵ ਸਿੰਧੰ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਗੋਂਡ‡ ॥ ਨਾਦ[੩੭] ਭ੍ਰਮੇ ਜੈਸੇ ਮਿਰਗਾਏ[੩੮] ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਤਜੇ [੩੯]ਵਾ ਕੋ ਧਿਆਨੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਰਾਮਾ ਐਸੇ ਹੇਰਉ[੪੦] ॥ ਰਾਮੁ ਛੋਡਿ ਚਿਤੁ ਅਨਤ[੪੧] ਨ ਫੇਰਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਉ ਮੀਨਾ ਹੇਰੈ ਪਸੂਆਰਾ[੪੨] ॥ ਸੋਨਾ ਗਢਤੇ[੪੩] ਹਿਰੈ[੪੪] ਸੁਨਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਉ ਬਿਖਈ[੪੫] ਹੇਰੈ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ [੪੬]ਕਉਡਾ ਡਾਰਤ ਹਿਰੈ ਜੁਆਰੀ ॥ ੩ ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਉ ਤਹ ਤਹ ਰਾਮਾ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਨਿਤ ਧਿਆਵੈ ਨਾਮਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਗੋਂਡ§ ॥ ਮੋ ਕਉ ਤਾਰਿ ਲੇ ਰਾਮਾ ਤਾਰਿ ਲੇ ॥ ਮੈ ਅਜਾਨੁ[੪੭] ਜਨੁ ਤਰਿਬੇ[੪੮] ਨ ਜਾਨਉ ਬਾਪ ਬੀਠੁਲਾ[੪੯] [੫੦]ਬਾਹ ਦੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਕੰਜਰ। ੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ।
੩ ਗੰਦੇ (ਇੰਦਰਿਆਂ)।
੪ ਸਮਝਾਵੇ; ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਲਿਆਵੇ।
੫ ਨੌਂ (ਖੰਡਾਂ) ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਭਗਤੀ।
੬ ਐਸੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।
੭ ਚੋਰ। ੮ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ।
੯ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ।
੧੦ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਲਖਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਅਤੀ ਸੋਹਣਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।
੧੧ ਸਿਆਣਾ।
੧੨ ਅੰਨ ਆਦਿ, ਅਨਾਜ। ਧੰਨ ਹੈ ਅੰਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਭੁੱਖੇ ਦਾ ਕਵਲ (ਹਿਰਦਾ) ਟਹਿਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੧੩ ਖਿੜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੫ ਅੰਨ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਕੇ। ਯਥਾ : 'ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ' (ਸੋਰਠਿ ਕਬੀਰ, ਪੰ. ੬੫੬)।
੧੬ ਪਾਣੀ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ ਸਵਾਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੭ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ।
੧੮ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਨਿਰਾ ਦੁੱਧ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਣ ਵਾਲੇ।
੧੯ ਵੱਟੀ, ਪੰਜ ਸੇਰ ਖੁਰਾਕ। ਪਰ ਗੁਪਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਵੱਟੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੦ ਅੰਨ ਛੱਡਣ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੧੨।
੨੧ (ਅੰਨ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲਗ ਸਕੇ) ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।
੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬।
੨੩ ਜੇ ਉਹ ਜਗ ਕਰੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸੁ (ਘੋੜਾ) ਮੇਧ (ਮਾਰਿਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।
੨੪ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਤੋਲ ਕੇ ਦਾਨ ਦੇਵੇ।
੨੫ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ।
੨੬ ਪੁਜਦੇ, ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਕਰਮ ਹਰੀ-ਜਸ ਜਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ੨੭ ਰਾਮ ਨੂੰ।
੨੮ ਪਿੰਨਾ ਚਾਵਲ ਦਾ। ਗਇਆ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨੯ ਇਕ ਨਦੀ ਜੋ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪਾਸ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਜੀ ਵਿੱਚ 'ਅਸੀ' ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ।
੩੦ ਚਾਰ।
੩੧ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ)
੩੨ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ)।
੩੩ ਛੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੩੪ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਿ (ਪਾਰਬਤੀ) ਦੇ ਸੰਬਾਦ (ਚਰਚਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਭੇਦ, ਫ਼ਰਕ।
੩੬ ਨਾਮ ਭਜ, ਤਰ ਜਾਏਂਗਾ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ। 'ਨਾਮਾ' ਤੋਂ ਦੋ ਭਾਵ ਲਏ ਹਨ : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੇ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ।
੩੭ ਸ਼ਬਦ, ਆਵਾਜ਼ (ਘੰਟਾ ਹੇੜਾ)।
੩੮ ਹਿਰਨ। ੩੯ ਉਸ ਦਾ।
੪੦ ਵੇਖਾਂ ਧਿਆਨ ਧਰਾਂ। ੪੧ ਹੋਰ ਕਿਤੇ।
੪੨ ਪਸ਼ੂਹਾਰੀ, ਜੀਵ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਾਹੀਗੀਰ ਜਾਂ ਦਧੀਰਾ ਨਾਮੇ ਪੰਛੀ ਜੋ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਹੀਗੀਰ ਮੱਛੀਆਂ ਤਾੜਦਾ ਹੈ।
੪੩ ਘੜਦਿਆਂ।
੪੪ ਦੇਖਦਾ ਹੈ (ਧਿਆਨ ਨਾਲ)। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੭੨, ਨੋਟ ੩੦। ੪੫ ਵਿਸ਼ੇਈ।
੪੬ ਜੁਆਰੀਆ ਕੌਡੀਆਂ ਸੁਟਦਾ ਕੌਡੀਆਂ ਵਲ ਨੀਝ ਲਾ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੪੭ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ। ੪੮ ਤਰਨਾ।
੪੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
੫੦ ਸਹਾਇਕ ਹੋਵੇ।

* ਅੰਨ ਆਦਿ ਛੱਡਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਾਇਆ, ਅੰਨ ਆਦਿ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਬਾਬਤ ਭੁਲੇਖੇ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।)

† ਯਗ, ਦਾਨ, ਤੀਰਥ-ਸ਼ਨਾਨ, ਵੇਦ-ਪਾਠ, ਖਟ ਕਰਮ ਆਦਿ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਤੇ ਨਾਮ-ਜਪ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਪੁਜਦੇ।

‡ ਹਿਰਨ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਦ ਲਈ, ਮਾਹੀਗੀਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਮੱਛੀ ਲਈ, ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸੋਨਾ ਘੜਨ ਵਿੱਚ, ਵਿਸ਼ੇਈ ਦੀ ਖਿੱਚ ਇਸਤਰੀ-ਭੋਗ ਲਈ ਅਤੇ ਜੁਆਰੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਡਾਂ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਲਗਨ ਹਰੀ ਲਈ ਦਸਦੇ ਹਨ।

§ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹੋ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਤਾਰੋ।

ਨਰ ਤੇ ਸੁਰ[੧] ਹੋਇ ਜਾਤ ਨਿਮਖ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਬੁਧਿ ਸਿਖਲਾਈ ॥ [੨]ਨਰ ਤੇ ਉਪਜਿ ਸੁਰਗ ਕਉ ਜੀਤਿਓ ਸੋ ਅਵਖਧ[੩] ਮੈ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ [੪]ਜਹਾ ਜਹਾ ਧੂਅ ਨਾਰਦੁ ਟੇਕੇ[੫] [੬]ਨੈਕੁ ਟਿਕਾਵਹੁ ਮੋਹਿ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਵਿਲੰਬਿ[੭] ਬਹੁਤੁ ਜਨ ਉਧਰੇ ਨਾਮੇ ਕੀ [੮]ਨਿਜ ਮਤਿ ਏਹ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ਗੋਂਡ* ॥ ਮੋਹਿ ਲਾਗਤੀ ਤਾਲਾਬੇਲੀ[੯] ॥ ਬਛਰੇ ਬਿਨੁ ਗਾਇ ਅਕੇਲੀ ॥ ੧ ॥ ਪਾਨੀਆ ਬਿਨੁ ਮੀਨੁ[੧੦] ਤਲਫੈ[੧੧] ॥ ਐਸੇ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਬਿਨੁ ਬਾਪੁਰੋ[੧੨] ਨਾਮਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੇ ਗਾਇ ਕਾ ਬਾਛਾ[੧੩] ਛੂਟਲਾ[੧੪] ॥ [੧੫]ਥਨ ਚੋਖਤਾ ਮਾਖਨੁ ਘੂਟਲਾ ॥ ੨ ॥ ਨਾਮਦੇਉ ਨਾਰਾਇਨੁ ਪਾਇਆ ॥ [੧੬]ਗੁਰੁ ਭੇਟਤ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਜੈਸੇ [੧੭]ਬਿਖੈ ਹੇਤ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਐਸੇ ਨਾਮੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਰਾਰੀ[੧੮] ॥ ੪ ॥ ਜੈਸੇ ਤਾਪਤੇ[੧੯] ਨਿਰਮਲ ਘਾਮਾ[੨੦] ॥ ਤੈਸੇ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਬਿਨੁ ਬਾਪੁਰੋ[੧੨] ਨਾਮਾ ॥ ੫ ॥ ੪ ॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਮਿਟੇ ਸਭਿ ਭਰਮਾ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਲੈ ਊਤਮ ਧਰਮਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਜਾਤਿ ਕੁਲ ਹਰੀ[੨੧] ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਲਾਕਰੀ[੨੨] ॥ ੧ ॥ ਹਰਏ ਨਮਸਤੇ [੨੩]ਹਰਏ ਨਮਹ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਨਹੀ ਦੁਖੁ ਜਮਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੪]ਹਰਿ ਹਰਨਾਕਸ ਹਰੇ ਪਰਾਨ ॥ ਅਜੈਮਲ[੨੫] ਕੀਓ ਬੈਕੁੰਠਹਿ ਥਾਨ ॥ ਸੂਆ[੨੬] ਪੜਾਵਤ ਗਨਿਕਾ[੨੭] ਤਰੀ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਨੈਨਹੁ ਕੀ ਪੂਤਰੀ[੨੮] ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਪੂਤਨਾ[੨੯] ਤਰੀ ॥ [੩੦]ਬਾਲ ਘਾਤਨੀ ਕਪਟਹਿ ਭਰੀ ॥ ਸਿਮਰਨ [੩੧]ਦ੍ਰੋਪਦ ਸੁਤ ਉਧਰੀ ॥ [੩੨]ਗਊਤਮ ਸਤੀ ਸਿਲਾ ਨਿਸਤਰੀ ॥ ੩ ॥ [੩੩]ਕੇਸੀ ਕੰਸ ਮਥਨੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ॥ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਕਾਲੀ[੩੪] ਕਉ ਦੀਆ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ[੩੫] ਨਾਮਾ ਐਸੋ ਹਰੀ ॥ [੩੬]ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਭੈ ਅਪਦਾ ਟਰੀ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥ ਗੋਂਡ‡ ॥ [੩੭]ਭੈਰਉ ਭੂਤ ਸੀਤਲਾ ਧਾਵੈ ॥ [੩੮]ਖਰ ਬਾਹਨੁ ਉਹੁ ਛਾਰੁ ਉਡਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਹਉ ਤਉ ਏਕੁ ਰਮਈਆ ਲੈਹਉ ॥ [੩੯]ਆਨ ਦੇਵ ਬਦਲਾਵਨਿ ਦੈਹਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਵ ਸਿਵ ਕਰਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਧਿਆਵੈ ॥ [੪੦]ਬਰਦ ਚਢੇ ਡਉਰੂ ਢਮਕਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਮਹਾ ਮਾਈ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੈ ॥ [੪੧]ਨਰ ਸੈ ਨਾਰਿ ਹੋਇ ਅਉਤਰੈ ॥ ੩ ॥ [੪੨]ਤੂ ਕਹੀਅਤ ਹੀ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ ॥ ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਬਰੀਆ ਕਹਾ ਛਪਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗਹੁ[੪੩] ਮੀਤਾ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ [੪੪]ਇਉ ਕਹੈ ਗੀਤਾ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਬਿਲਾਵਲੁ ਗੋਂਡ§ ॥ ਆਜੁ ਨਾਮੇ ਬੀਠਲੁ[੪੫] ਦੇਖਿਆ ਮੂਰਖ ਕੋ ਸਮਝਾਊ ਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਂਡੇ[੪੬] ਤੁਮਰੀ

੧ ਦੇਵਤੇ।
੨ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ (ਕਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਨਰ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਨਰਕ' ਹੈ।)
੩ ਦਵਾਈ, ਸਾਧਨ। ੪ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ।
੫ ਟਿਕਾਏ ਹਨ।
੬ ਰਤਾ ਕੁ ਟਿਕਾਓ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਉਥੇ।
੭ [ਸੰ. ਅਵਲੰਬ=ਆਸਰਾ] ਆਸਰੇ। ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ।
੮ ਆਪਣੀ ਪੱਕੀ ਰਾਏ।
੯ ਤਿਲਮਲਾਣਾ, ਤਲਮਛੀ, ਤੜਫਣ। ਜਿਵੇਂ ਗਾਂ ਵੱਛੇ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਤੜਫਣੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।
੧੦ ਮੱਛੀ। ੧੧ ਤੜਫਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਬਪੁਰਾ, ਵਿਚਾਰਾ। ੧੩ ਵੱਛਾ।
੧੪ ਛੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਿਲਿਓਂ ਖੁਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ।
੧੫ ਥਣ ਚੁੰਘਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ ਘੁਟਦਾ ਹੈ (ਘੁਟ ਪੀਂਦਾ ਹੈ), ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਪਾਇਆ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਬੁਝ ਲਿਆ।
੧੭ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ (ਭਾਵ ਵਿਸ਼ੇਈ ਨੂੰ) ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ਨਾਲ।
੧੯ ਤਪਦੇ ਹਨ।
੨੦ ਗਰਮੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਫ਼ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਤਪਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਨਾਮਦੇਵ ਤਪ ਉਠਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਨੀਚ ਊਚ ਜ਼ਾਤ ਜਾਂ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਝਗੜਾ ਮੁੱਕ ਗਿਆ।
੨੨ ਲੱਕੜੀ, ਸੋਟੀ, ਭਾਵ ਸਹਾਰਾ।
੨੩ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ।
੨੪ ਹਰੀ ਨੇ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈ ਲਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮। ੨੬ ਤੋਤਾ।
੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯।
੨੮ ਪੁਤਲੀ ਉਹ ਹਰੀ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ, ਪਿਆਰਾ ਹੈ।
੨੯ ਦਾਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਲਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਪਿਆਣਾ ਚਾਹਿਆ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਖਿੱਚ ਲਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਤਰ ਗਈ ।
੩੦ ਬਾਲਕ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਜੀ ਦਾ ਘਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੀ।
੩੧ ਦ੍ਰੁਪਦ-ਸੁਤਾ, ਰਾਜਾ ਦ੍ਰੁਪਦ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦ੍ਰੋਪਤੀ।
੩੨ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਹਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੰਦਰ ਨੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਸੰਗ ਕੀਤਾ, ਗੌਤਮ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਛੋਹਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲੀ ।
੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨੨੫, ਫੁਟ ਨੋਟ § ਅਤੇ ¶।
੩੪ ਕਾਲੀ ਨਾਗ ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਮਨਾ ਤੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਨਥਿਆ।
੩੫ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩੬ ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ।
੩੭ ਜੋ ਭੈਰੋਂ ਭੂਤ ਜਾਂ ਸੀਤਲਾ ਵੱਲ ਭੱਜਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਇਹੋ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੋਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰੇ ਜਾਂ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਉਡਾਂਦਾ ਫਿਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੈਸਾ ਸੇਵੈ ਤੈਸੋ ਹੋਇ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੨੨੩)।
੩੮ ਖੋਤੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ।
੩੯ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਮੈਂ (ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ) ਵਟੇ ਵਿੱਚ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੪੦ (ਸ਼ਿਵ ਵਾਂਗੂ) ਬਲਦ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਡੌਰੂ ਵਜਾਵੇਗਾ।
੪੧ ਮਰਦ ਤੋਂ ਇਸਤਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।
੪੨ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ (ਦੁਰਗਾ) ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੂੰ, ਪਰ ਮੁਕਤੀ ਵੇਲੇ ਕਿਥੇ ਨਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ?
੪੩ ਪਕੜ, ਧਾਰਨ ਕਰ।
੪੪ ਗੀਤਾ ਭੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪੋ।
੪੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
੪੬ ਹੇ ਪੰਡਤ!

* ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਸਦੇ ਹਨ।

† ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣਿਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾਵਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ ਮੋਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ।

‡ ਏਥੇ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਨਿਸਫਲ ਦਸ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਈ ਹੈ। ਬੜੇ ਹਾਸ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਹਾਸ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਕਰ ਵਿਖਾਏ ਹਨ।

ਗਾਇਤ੍ਰੀ[੧] ਲੋਧੇ ਕਾ ਖੇਤੁ ਖਾਤੀ ਥੀ॥ ਲੈ ਕਰਿ ਠੇਗਾ[੨] ਟਗਰੀ[੩] ਤੋਰੀ [੪]ਲਾਂਗਤ ਲਾਂਗਤ ਜਾਤੀ ਥੀ॥ ੧॥ ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਮਹਾਦੇਉ ਧਉਲੇ[੫] ਬਲਦ ਚੜਿਆ ਆਵਤੁ ਦੇਖਿਆ ਥਾ॥ [੬]ਮੋਦੀ ਕੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਪਾਕਾ ਵਾ ਕਾ ਲੜਕਾ ਮਾਰਿਆ ਥਾ॥ ੨॥ ਪਾਂਡੇ ਤੁਮਰਾ ਰਾਮਚੰਦੁ ਸੋ ਭੀ ਆਵਤੁ ਦੇਖਿਆ ਥਾ॥ ਰਾਵਨ ਸੇਤੀ ਸਰਬਰ[੭] ਹੋਈ ਘਰ ਕੀ ਜੋਇ[੮] ਗਵਾਈ ਥੀ॥ ੩॥ ਹਿੰਦੂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ[੯]॥ ਦੂਹਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸਿਆਣਾ॥ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜੈ ਦੇਹੁਰਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮਸੀਤਿ॥ ਨਾਮੇ ਸੋਈ ਸੇਵਿਆ ਜਹ ਦੇਹੁਰਾ ਨ ਮਸੀਤਿ॥ ੪॥ ੩॥ ੭॥

ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ[੧੦] ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

*ਮੁਕੰਦ[੧੧] ਮੁਕੰਦ ਜਪਹੁ ਸੰਸਾਰ॥ ਬਿਨੁ ਮੁਕੰਦ ਤਨੁ ਹੋਇ ਅਉਹਾਰ[੧੨]॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦੁ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਦਾਤਾ॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦੁ ਹਮਰਾ ਪਿਤ ਮਾਤਾ॥ ੧॥ [੧੩]ਜੀਵਤ ਮੁਕੰਦੇ ਮਰਤ ਮੁਕੰਦੇ॥ ਤਾ ਕੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਸਦਾ ਅਨੰਦੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਮੁਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਾਨੰ॥ ਜਪਿ ਮੁਕੰਦ [੧੪]ਮਸਤਕਿ ਨੀਸਾਨੰ॥ [੧੫]ਸੇਵ ਮੁਕੰਦ ਕਰੈ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਸੋਈ ਮੁਕੰਦੁ ਦੁਰਬਲ[੧੬] ਧਨੁ ਲਾਧੀ॥ ੨॥ ਏਕੁ ਮੁਕੰਦੁ ਕਰੈ ਉਪਕਾਰੁ॥ ਹਮਰਾ [੧੭]ਕਹਾ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ॥ ਮੇਟੀ ਜਾਤਿ ਹੂਏ ਦਰਬਾਰਿ[੧੮]॥ ਤੁਹੀ ਮੁਕੰਦ [੧੯]ਜੋਗ ਜੁਗ ਤਾਰਿ॥ ੩॥ ਉਪਜਿਓ ਗਿਆਨੁ ਹੂਆ ਪਰਗਾਸ[੨੦]॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਲੀਨੇ ਕੀਟ[੨੧] ਦਾਸ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਅਬ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਚੂਕੀ॥ ਜਪਿ ਮੁਕੰਦ ਸੇਵਾ ਤਾਹੂ ਕੀ॥ ੪॥ ੧॥ ਗੋਂਡ†॥ ਜੇ ਓਹੁ ਅਠਸਠਿ[੨੨] ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਵੈ॥ ਜੇ ਓਹੁ [੨੩]ਦੁਆਦਸ ਸਿਲਾ ਪੂਜਾਵੈ॥ ਜੇ ਓਹੁ [੨੪]ਕੂਪ ਤਟਾ ਦੇਵਾਵੈ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ॥ ੧॥ ਸਾਧ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਕੈਸੇ ਤਰੈ॥ ਸਰਪਰ[੨੫] ਜਾਨਹੁ ਨਰਕ ਹੀ ਪਰੈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [੨੬]ਜੇ ਓਹੁ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰੈ ਕੁਲਖੇਤਿ॥ ਅਰਪੈ ਨਾਰਿ ਸੀਗਾਰ ਸਮੇਤਿ॥ [੨੭]ਸਗਲੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨੈ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ [੨੮]ਕਵਨੈ ਨਹੀ ਗੁਨੈ॥ ੨॥ ਜੇ ਓਹੁ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਵੈ॥ [੨੯]ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਸੋਭਾ [੩੦]ਮੰਡਪਿ ਪਾਵੈ॥ [੩੧]ਅਪਨਾ ਬਿਗਾਰਿ ਬਿਰਾਂਨਾ ਸਾਂਢੈ॥ ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੈ[੩੨]॥ ੩॥ ਨਿੰਦਾ ਕਹਾ[੩੩] ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਨਿੰਦਕ ਕਾ ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰਾ[੩੪]॥ ਨਿੰਦਕੁ ਸੋਧਿ[੩੫] ਸਾਧਿ ਬੀਚਾਰਿਆ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਾਪੀ ਨਰਕਿ ਸਿਧਾਰਿਆ[੩੬]॥ ੪॥ ੨॥ ੧੧॥ ੭॥ ੨॥ ੪੯॥ ਜੋੜੁ॥

੧ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਸੀ; ਸਰਾਪੀ ਜਾ ਕੇ ਗਊ ਬਣ ਗਈ, ਜੋ ਖੇਤ ਉਜਾੜਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ; ਕਿਸੇ ਲੋਧਾ ਕੌਮ ਦੇ ਜੱਟ ਨੇ ਇੱਕ ਲੱਤ ਭੰਨ ਦਿੱਤੀ। ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਭੀ ਤਿੰਨ ਚਰਨ ਹਨ।

੨ ਸੋਟਾ।

੩ ਟੰਗ, ਲੱਤ।

੪ ਲੰਙਾਅ, ਲੰਙਾਅ ਕੇ।

੫ ਚਿੱਟੇ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਚਿੱਟੇ ਬਲਦ ਦੀ ਸਵਾਰੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੬ ਭੰਡਾਰੀ ਦੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਪੱਕਿਆ, ਉਹ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ; ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

੭ [ਬਰਾਬਰੀ] ਮੁਕਾਬਲਾ, ਲੜਾਈ।

੮ ਜ਼ੋਰੂ, ਇਸਤਰੀ, ਵਹੁਟੀ।

੯ ਇਕ-ਨੇਤ੍ਰਾ। ਧਰਮ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਹਾਰ ਦੋ ਨੇਤਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਦੋਹਾਂ ਵਲੋਂ ਤਿਆਗੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕਾਣੇ ਹਨ।

੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।

੧੧ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੧੨ [ਅਪਹਾਰ] ਹਾਨੀ, ਨਾਸ।

੧੩ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਮਰਦਿਆਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ)।

੧੫ ਅਸਲ ਤਿਆਗ ਵਾਲਾ ਹੀ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਨਿਤਾਣੇ ਨੂੰ। ਮੈਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਓਹੀ ਮੁਕੰਦ ਰੂਪ ਧਨ ਲੱਭਾ ਹੈ।

੧੭ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਗਤ (ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਆਲੂ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇਵੇ)?

੧੮ ਦਰਬਾਰੀ।

੧੯ ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।

੨੦ ਚਾਨਣਾ।

੨੧ ਕੀੜੇ।

੨੨ ਅਠਾਹਠ, ਭਾਵ ਸਾਰੇ।

੨੩ ਬਾਰਾਂ ਸਿਲਾ (ਪੱਥਰ)। ਏਹ ਜਗ੍ਹਾ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਬਾਰਾਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਪਏ ਹਨ :- ਸੋਮਨਾਥ, ਕਿਸ਼ਕਿੰਧਾ, ਉਜੈਨ ਪੁਰੀ, ਨਰਬਦਾ, ਦੇਵਗੜ੍ਹ, ਪੂਨਾ, ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ, ਦੁਆਰਕਾ, ਕਾਂਸ਼ੀ, ਗੁਦਾਵਰੀ, ਹਿਮਾਲਯ, ਔਰੰਗਾਬਾਦ। ਬਾਰਾਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਇਹ ਭੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ : ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਲਖਸ਼ਮੀ, ਸ਼ਿਵ, ਪਾਰਬਤੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਗਣੇਸ਼, ਕਾਲੀ, ਭੈਰੋਂ, ਸੂਰਜ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਜਮ।

੨੪ ਖੂਹ 'ਤੇ ਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਥਾਂ (ਤਲਾਅ ਆਦਿ) ਲਵਾਵੇ (ਬਣਵਾਵੇ)।

੨੫ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ।

੨੬ ਜੇ ਉਹ ਕੁਰਖੇਤਰ ਤੀਰਥ ਉਤੇ ਗ੍ਰਹਣ ਸਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਕੱਪੜਿਆਂ ਗਹਿਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ।

੨੭ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯।

੨੮ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਨਹੀਂ, ਬੇ-ਅਰਥ ਹਨ।

੨੯ ਧਰਤੀ ਦਾਨ ਕਰੇ।

੩੦ ਮਹਲ ਪਾਵੇ।

੩੧ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਵੀ ਬਿਗਾਨਾ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰ ਦੇਵੇ।

੩੨ ਫਿਰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

੩੩ ਕਿਸ ਲਈ?

੩੪ ਪਸਾਰਾ, ਖਿਲਾਰ, ਅਡੰਬਰ। ਭਾਵ ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪੋਲ ਉਘੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੫ ਸੋਚ ਲਿਆ। ਨਿੰਦਕ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪੀ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਉਚ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੁੰਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮਕਲੀ* ਮਹਲਾ ੧
ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

†ਕੋਈ ਪੜਤਾ ਸਹਸਾਕਿਰਤਾ[1] ਕੋਈ ਪੜੈ ਪੁਰਾਨਾ॥ ਕੋਈ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਪਮਾਲੀ[2] ਲਾਗੈ ਤਿਸੈ ਧਿਆਨਾ॥ [3]ਅਬਹੀ ਕਬਹੀ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਨਾ ਤੇਰਾ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਪਛਾਨਾ॥ ੧॥ ਨ ਜਾਣਾ ਹਰੇ ਮੇਰੀ [4]ਕਵਨ ਗਤੇ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਪਤੇ[5]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਊਭਿ[6] ਚੜਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ॥ ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਥਿਰੁ[7] ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ॥ ੨॥ ਮਰਣੁ[8] ਲਿਖਾਇ [9]ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ ਜੀਵਣੁ ਸਾਜਹਿ[10] ਮਾਈ॥ ਏਕਿ ਚਲੇ ਹਮ ਦੇਖਹ ਸੁਆਮੀ [11]ਭਾਹਿ ਬਲੰਤੀ ਆਈ॥ ੩॥ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਮੀਤੁ ਨ ਕਿਸੀ ਕਾ ਭਾਈ ਨਾ ਕਿਸੈ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਈ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ[12] ਨਾਨਕ ਜੇ ਤੂ ਦੇਵਹਿ[13] ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਖਾਈ[14]॥ ੪॥ ੧॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧‡॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਤੇਰੀ ਪਸਰਿ ਰਹੀ॥ ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਨਰਹਰੀ[15]॥ ੧॥ ਜੀਵਨ ਤਲਬ[16] ਨਿਵਾਰਿ[17] ਸੁਆਮੀ॥ [18]ਅੰਧ ਕੂਪਿ ਮਾਇਆ ਮਨੁ ਗਾਡਿਆ ਕਿਉ ਕਰਿ ਉਤਰਉ ਪਾਰਿ ਸੁਆਮੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [19]ਜਹ ਭੀਤਰਿ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਬਸਿਆ ਬਾਹਰਿ ਕਾਹੇ ਨਾਹੀ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸਾਰ[20] ਕਰੇ ਨਿਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਚਿੰਤ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ੨॥ ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਆਪੇ ਦੂਰਿ॥ ਆਪੇ

੧ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਵੇਦ-ਬਾਣੀ ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੨ ਮਾਲਾ ਨਾਲ। ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

੩ ਨਾ ਹੁਣ ਤੇ ਨਾ ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

੪ ਕੀ ਗਤੀ (ਹਾਲਤ) ਹੋਵੇਗੀ?

੫ ਹੇ ਪਤੀ!

੬ ਉੱਚਾ, ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ। ਕਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕਦੀ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ। ਪਇਆਲੇ= ਪਤਾਲ ਵਿੱਚ, ਨੀਵਾਣ ਵਿੱਚ।

੭ ਟਿਕ ਕੇ।

੮ ਮੌਤ। ਇਹ ਤੁਕ ਕਈ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੬, ਨੋਟ ੨ ਅਤੇ ਪੰ. ੧੦੨੨, ਨੋਟ ੪੦।

੯ ਜਗਤ ਵਿੱਚ।

੧੦ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਭਾਈ! ਕਾਲ ਲਿਖਾ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਰੀਏ ਹੀ ਨਾ, ਜੀਵਣ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ।

੧੧ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਸਭ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਾੜਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

੧੨ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਨਾਮ ਦੇਵੇਂ।

੧੪ ਸਹਾਇਕ।

੧੫ ਨਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੧੬ ਖ਼ਾਹਸ਼।

੧੭ ਦੂਰ ਕਰ।

੧੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੈ।

੧੯ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਭਾਵ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ।

੨੦ ਸੰਭਾਲਣਾ, ਖ਼ਬਰਗੀਰੀ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਰਾਗ ਬਹੁਤ ਵਰਤਿਆ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਸਾ, ਸੂਹੀ ਤੇ ਤਿਲੰਗ ਬਹੁਤੇ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਾਗ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਨ)।

† ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲਗਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸੁੰਦਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਸੋਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਦਿਲ ਨਾ ਲਾਵੇਗਾ?

ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ[੧] ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ ਨੈਣੀ ਲਾਗਸਿ ਬਾਣੀ[੨] ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ[੩] ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਪਰਤਾਪਹਿਗਾ[੪] ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਵਸਹਿ ਕਵਨੁ[੫] ਦਰੁ ਕਹੀਐ [੬]ਦਰਾ ਭੀਤਰਿ ਦਰੁ ਕਵਨੁ ਲਹੈ ॥ [੭]ਜਿਸੁ ਦਰ ਕਾਰਣਿ ਫਿਰਾ ਉਦਾਸੀ ਸੋ ਦਰੁ ਕੋਈ ਆਇ ਕਹੈ ॥ ੧ ॥ [੮]ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥ [੯]ਜੀਵਤਿਆ ਨਹ ਮਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੁਖੁ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹੁ[੧੦] ਰਖਵਾਲਾ [੧੧]ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਦੁਇ ਪਟ[੧੨] ਜੜੇ ॥ [੧੩]ਮਾਇਆ ਜਲੁ ਖਾਈ ਪਾਣੀ ਘਰੁ ਬਾਧਿਆ ਸਤ ਕੈ ਆਸਣਿ ਪੁਰਖੁ ਰਹੈ ॥ ੨ ॥ ਕਿੰਤੇ[੧੪] ਨਾਮਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਤੁਮ ਸਰਿ[੧੫] ਨਾਹੀ ਅਵਰੁ ਹਰੇ ॥ [੧੬]ਊਚਾ ਨਹੀ ਕਹਣਾ ਮਨ ਮਹਿ ਰਹਣਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਬ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਤਬ ਹੀ [੧੭]ਕਿਉ ਕਰਿ ਏਕੁ ਕਹੈ ॥ ਆਸਾ ਭੀਤਰਿ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਮਿਲੈ ॥ ੪ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥ ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ [੧੮]ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਸਾਖੀ[੧੯] ਮੇਰੀ ਸਿੰਙੀ ਬਾਜੈ ਲੋਕੁ ਸੁਣੇ ॥ ਪਤੁ[੨੦] ਝੋਲੀ ਮੰਗਣ ਕੈ ਤਾਈ ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਪੜੇ ॥ ੧ ॥ [੨੧]ਬਾਬਾ ਗੋਰਖੁ ਜਾਗੈ ॥ ਗੋਰਖੁ ਸੋ ਜਿਨਿ ਗੋਇ[੨੨] ਉਠਾਲੀ ਕਰਤੇ ਬਾਰ[੨੩] ਨ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੪]ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਣ ਪਵਣਿ ਬੰਧਿ ਰਾਖੇ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਮੁਖਿ ਦੀਏ ॥ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਉ ਧਰਤੀ ਦੀਨੀ ਏਤੇ ਗੁਣ[੨੫] ਵਿਸਰੇ ॥ ੨ ॥ [੨੬]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਅਰੁ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਪੀਰ ਪੁਰਸ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਜੇ ਤਿਨ ਮਿਲਾ ਤ ਕੀਰਤਿ ਆਖਾ ਤਾ ਮਨੁ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ [੨੭]ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤ ਸੰਗੇ ਪਾਣੀ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ॥ ਐਸੇ ਭਗਤ ਮਿਲਹਿ ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਮੁ ਕਿਆ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧‡ ॥ ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰਾ[੨੮] ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ॥ [੨੯]ਵਸਗਤਿ ਪੰਚ ਕਰੇ ਨਹ ਡੋਲੈ ॥ [੩੦]ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਲੇ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੁ[੩੧] ਐਸੀ ਮਤਿ ਪਾਵੈ ॥ [੩੨]ਅਹਿਨਿਸਿ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੩]ਭਿਖਿਆ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਭੈ ਚਲੈ ॥ ਹੋਵੈ ਸੁ [੩੪]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖਿ ਅਮੁਲੈ ॥ [੩੫]ਧਿਆਨ ਰੂਪਿ ਹੋਇ ਆਸਣੁ ਪਾਵੈ ॥ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁਣਿ ਮਾਛਿੰਦ੍ਰਾ [੩੬]ਅਉਧੂ ਨੀਸਾਣੀ ॥ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ ਵਲਾਏ ॥ ਨਿਹਚਉ[੩੭] ਨਾਨਕ ਕਰਤੇ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਅਗਮੁ[੩੮] ਸੁਣਾਏ ॥ [੩੯]ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਕੀ ਸੰਧਿ ਮਿਲਾਏ ॥

੧ ਸੰਸਾ, ਭਰਮ।
੨ ਬਾਣਾਂ ਵਾਕੁਰ, ਤੀਰਾਂ ਵਾਕੁਰ। ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚਟਪਟੀ ਹੋ ਕੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
੩ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਪਰਿਤਾਪੇਂਗਾ, ਬਹੁਤ ਤਪੇਂਗਾ, ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗਾ।
੫ ਕਿਹੜਾ?
੬ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ, ਭਾਵ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜੇ ਥਾਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ?
੭ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਲਈ।
੮ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।
੯ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਕਿਵੇਂ ਮਰੀਏ?
੧੦ ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ।
੧੧ ਉਮੈਦ ਤੇ ਫ਼ਿਕਰ।
੧੨ ਤਖ਼ਤੇ।
੧੩ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਖਾਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ (ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ) ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੱਤ ਦੇ ਆਸਣ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਕਿੰਨੇ ਹੀ, ਬਹੁਤ। ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਹੁਤ ਹਨ।
੧੫ ਬਰਾਬਰ।
੧੬ ਉੱਚੀ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਟਿਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੧੭ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿੰਡਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ) ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੧੮ (ਅਸਲ ਜੋਗੀ ਕੌਣ ਹੈ?) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿੰਙੀ ਵਜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਬਣੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਟਿਕਦਾ ਹੈ; ਲੋਕ ਇਸ ਨਾਦ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਸਿਖਿਆ।
੨੦ [ਪਾਤ੍ਰ] ਖੱਪਰ, ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ ਠੂਠਾ।
੨੧ ਹੇ ਭਾਈ! ਉਹ ਗੋਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਹੈ।
੨੨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ।
੨੩ ਦੇਗੀ।
੨੪ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ; ਚੰਨ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੋ ਮੁਖੀ (ਵੱਡੇ) ਦੀਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
੨੫ ਉਪਕਾਰ।
੨੬ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ ਤੇ ਯੋਗ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਹਨ।
੨੭ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਅਤੇ ਲੂਣ, ਘਿਉ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਪਾਣੀ ਬਿੰਧੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਅਤੇ ਲੂਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਾਲ ਸਕਦਾ) ਅਤੇ ਕਮਲ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਤਿਵੇਂ ਭਗਤ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਮ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨੮ ਮਛਿੰਦਰ ਨਾਥ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜੋਗੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰੇ।
੩੦ ਐਸੀ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਜੋਗ ਕਮਾਵੇ।
੩੧ ਵਿਰਕਤ ਸਾਧੂ।
੩੨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਫੁਰ (ਨਿਰਗੁਣ) ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹੇ।
੩੩ ਭਿਖਿਆ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਚਲੇ।
੩੪ ਅਮੋਲਕ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਰੱਜੇ।
੩੫ ਹਰੀ-ਧਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਆਸਣ ਲਾਵੇ।
੩੬ ਅਉਧੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਮਰ ਬਿਤਾਏ। ਵਲਾਏ= ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਬਤੀਤ ਕਰੇ।
੩੭ ਯਕੀਨਨ।
੩੮ ਗੁੱਝੀ ਗੱਲ।
੩੯ ਈਸ਼੍ਰੁਰ ਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮੇਲ।

* ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਲੱਭਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਗਟਾਣਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ : ਦੁਖ ਦਰਵਾਜਾ ਰੋਹੁ ਰਖਵਾਲਾ॥' ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰਖਵਾਲ ਆਦਿਕ ਸਭ ਭੰਨਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਇਕ ਰਹਾਉ ਸਵਾਲ ਲਈ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਜਵਾਬ ਲਈ।)

† (ਇਹ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗੋਰਖ-ਹਟੜੀ ਦੇ ਜੋਗੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਚਾਰਨ ਹੋਏ।) ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੋਰਖ ਸਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਸੇਉਂਦੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਾ ਜੱਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਫਿਰਕਾ ਭੀ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।

‡ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੇਖ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮਾ- ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀ ਬਣਾਵੇ।

[1]ਦੀਖਿਆ ਦਾਰੂ ਭੋਜਨੁ ਖਾਇ॥ ਛਿਅ ਦਰਸਨ[2] ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਇ॥ ੪॥
੫॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧*॥ ਹਮ ਡੋਲਤ ਬੇੜੀ ਪਾਪ ਭਰੀ ਹੈ [3]ਪਵਣੁ
ਲਗੈ ਮਤੁ ਜਾਈ॥ [4]ਸਨਮੁਖ ਸਿਧ ਭੇਟਣ ਕਉ ਆਏ ਨਿਹਚਉ ਦੇਹਿ
ਵਡਿਆਈ॥ ੧॥ ਗੁਰ ਤਾਰਿ ਤਾਰਣਹਾਰਿਆ॥ ਦੇਹਿ ਭਗਤਿ ਪੂਰਨ
ਅਵਿਨਾਸੀ ਹਉ ਤੁਝ ਕਉ ਬਲਿਹਾਰਿਆ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ
ਜੋਗੀ ਅਰੁ ਜੰਗਮ[5] ਏਕੁ ਸਿਧੁ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ॥ ਪਰਸਤ ਪੈਰ ਸਿਝਤ
ਤੇ ਸੁਆਮੀ ਅਖਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਆਇਆ॥ ੨॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ[6] ਕਰਮ
ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਨਾਨਕ ਭੇਟਿਓ[7] ਸਾਚੈ
ਸਬਦਿ ਨਿਬੇਰਾ[8]॥ ੩॥ ੬॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧†॥ [9]ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ
ਰਲਾਈਐ ਏਤੁ॥ ਤਨੁ ਕਰਿ ਤੁਲਹਾ ਲੰਘਹਿ ਜੇਤੁ॥ [10]ਅੰਤਰਿ ਭਾਹਿ ਤਿਸੈ
ਤੂ ਰਖੁ॥ [11]ਅਹਿਨਿਸਿ ਦੀਵਾ ਬਲੈ ਅਥਕੁ॥ ੧॥ [12]ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਨੀਰਿ
ਤਰਾਇ॥ ਜਿਤੁ ਦੀਵੈ ਸਭ ਸੋਝੀ ਪਾਇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [13]ਹਛੀ ਮਿਟੀ
ਸੋਝੀ ਹੋਇ॥ ਤਾ ਕਾ ਕੀਆ ਮਾਨੈ ਸੋਇ॥ ਕਰਣੀ ਤੇ ਕਰਿ ਚਕਹੁ ਢਾਲਿ॥
ਐਥੈ ਓਥੈ ਨਿਬਹੀ ਨਾਲਿ॥ ੨॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜਾ ਸੋਇ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[14]
ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਇ॥ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਦੀਵਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਇ॥ [15]ਪਾਣੀ ਮਰੈ
ਨ ਬੁਝਾਇਆ ਜਾਇ॥ ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਨੀਰਿ ਤਰਾਇ॥ ੩॥ [16]ਡੋਲੈ ਵਾਉ
ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ॥ [17]ਜਾਪੈ ਜਿਉ ਸਿੰਘਾਸਣਿ ਲੋਇ॥ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ
ਕਿ ਵੈਸੁ॥ ਨਿਰਤਿ[18] ਨ ਪਾਈਆ ਗਣੀ ਸਹੰਸ॥ ਐਸਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲੇ
ਕੋਇ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪਾਰੰਗਤਿ[19] ਹੋਇ॥ ੪॥ ੭॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧‡॥
[20]ਤੁਧਨੋ ਨਿਵਣੁ ਮੰਨਣੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ॥ [21]ਸਾਚੁ ਭੇਟ ਬੈਸਣ ਕਉ ਥਾਉ॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਹੋਵੈ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਤਾ ਸੁਣਿ ਸਦਿ ਬਹਾਲੇ ਪਾਸਿ॥ ੧॥ ਨਾਨਕ
[22]ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨ ਹੋਇ॥ ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥
[23]ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਪੋਤਾ ਕਰਮੁ ਪਸਾਉ॥ ਤੂ ਦੇਵਹਿ ਮੰਗਤ ਜਨ ਚਾਉ॥
[24]ਭਾਡੈ ਭਾਉ ਪਵੈ ਤਿਤੁ ਆਇ॥ ਧੁਰਿ ਤੈ ਛੋਡੀ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇ॥ ੨॥
ਜਿਨਿ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ॥ ਅਪਨੀ ਕੀਮਤਿ ਆਪੇ ਧਰੈ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[14] ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਰਾਇ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਇ॥ ੩॥
[25]ਲੋਕੁ ਧਿਕਾਰੁ ਕਹੈ ਮੰਗਤ ਜਨ ਮਾਗਤ ਮਾਨੁ ਨ ਪਾਇਆ॥ ਸਹ ਕੀਆ
ਗਲਾ ਦਰ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਤੈ ਤਾ ਕਹਣੁ ਕਹਾਇਆ॥ ੪॥ ੮॥ ਰਾਮਕਲੀ
ਮਹਲਾ ੧§॥ ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਮਹਿ ਸਾਗਰੁ ਕਵਣੁ ਬੁਝੈ [26]ਬਿਧਿ
ਜਾਣੈ॥ [27]ਉਤਭੁਜ ਚਲਤ ਆਪਿ ਕਰਿ ਚੀਨੈ ਆਪੇ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ॥ ੧॥

੧ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਾਰੂ ਤੇ ਭੋਜਨ ਬਣਾਏ।
੨ ਭੇਖ। ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਛੇ ਭੇਖ ਇਹ ਹਨ : ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਸੰਨਿਆਸੀ, ਬੋਧੀ, ਸਰੇਵੜੇ, ਬੈਰਾਗੀ।
੩ ਮਤਾਂ ਹਵਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਡੁੱਬ ਜਾਈਏ। ਜੀਵਣ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖਤਰਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਹੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਿਧੀ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖ਼ਸ਼ੋ।
੫ ਰਮਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫਿਰਕਾ। ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਆਦਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਓਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਸਿਧ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ। ਓਹ ਹਰੀ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਚਰਨ ਛੋਂਹਦਿਆਂ ਸਿਝੇ (ਸਫਲ) ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼) ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੬ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ। ੭ ਮਿਲਿਆ।
੮ ਮੁਕ ਜਾਣਾ। (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ)।
੯ ਸਭ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਲਾਈਏ : ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੁਲਹਾ (ਬੇੜੀ) ਬਣਾਵੇਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੂੰ ਲੰਘ ਜਾਵੇਂ।
੧੦ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅੱਗ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖ।
੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੨ ਗਿਆਨ ਦੀਵਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨੀਰ ਉਤੇ।
੧੩ ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਦੀਵੇ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਹੋਵੇ; ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੀਤਾ (ਬਣਿਆ) ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਣੀ ਦੇ ਚੱਕ 'ਤੇ ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਢਾਲ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਪਾਨੀ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾ (ਡੁਬਦਾ) ਨਹੀਂ।
੧੬ ਹਵਾ ਡੁਲਾਂਦੀ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰੀ ਔਕੜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ) ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਬੁਝਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਇਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਇ (ਰੌਸ਼ਨੀ) ਨਾਲ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਸਿੰਘਾਸਣ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।
੧੮ ਨਿਰਣਾ, ਕੀਮਤ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੦੪, ਨੋਟ ੨੨। ਸਹਸ (ਹਜ਼ਾਰ) ਗਿਣਤੀਆਂ ਕੀਤਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਸੂਦ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ। ੧੯ ਪਾਰ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਮੁਕਤ।
੨੦ ਤੇਰਾ ਨਾਉਂ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਨਿਵਣਾ ਹੈ।
੨੧ ਸੱਚ ਦੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ : ਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੨ ਉਹ ਸੱਚਾ ਐਸਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਐਸੀ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਜੀਵ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਕੰਮਾ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਘਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਭੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਕਰਮ (ਬਖਸ਼ਿਸ਼) ਅਤੇ ਪਸਾਉ (ਦਾਤ) ਹੀ ਪੋਤਾ (ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੰਗਤੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਚਾਉ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਇਹੋ ਦਾਤ ਦੇਹ। ਪੋਤਾ [ਫ਼ਾ. ਪੋਤਹ] ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੪ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਕੀਮਤ ਤੂੰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਈ ਹੈ।
੨੫ (ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਇਹ ਦਾਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ) ਲੋਕੀਂ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਧਿਰਕਾਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੰਗਦਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਰੱਬੀ ਗੱਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮੈਥੋਂ ਕਹਾਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਧਿਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
੨੬ ਜੋ ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤਿ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹੋ ਬੁਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਉਤਭੁਜ ਆਦਿਕ ਰਚਨਾ ਆਪ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਭੇਦ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।

* ਫਿਰਕਾ ਓਹੀ ਸਫਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ।

† ਕਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ ਆਟੇ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਹਾ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਦੀਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਯਾਤਰਾ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀ ਹੈ?' ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਵਣ, ਭੇਟਾ, ਅਰਦਾਸਿ ਆਦਿ ਪੂਜਾ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਨਾਮ ਮੰਨਣ, ਸੱਚ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਚਾਉ ਦਸਿਆ ਹੈ।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ 'ਸਭ ਗੋਵਿੰਦ ਹੈ' ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। 'ਖਾਲਿਕ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕ' ਵਾਲੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੈ : ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ ਬੂੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਬੂੰਦ ਵਿੱਚ ਸਾਗਰ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਦਿਨ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰੇ (ਰਾਤ) ਦੀ ਅੰਸ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਪੁਰਖ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਨਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੁਰਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਵਿੱਚ ਧਰਿਆ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਘਟ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਕਾਗਰ-ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੈ ਕੋਈ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਕਤਿ [੧]ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦਿਨ ਮਹਿ ਰੈਣਿ[੨] ਰੈਣਿ ਮਹਿ ਦਿਨੀਅਰੁ[੩] ਉਸਨ[੪] ਸੀਤ ਬਿਧਿ ਸੋਈ ॥ ਤਾ ਕੀ [੫]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸਮਝ ਨ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ [੬]ਪੁਰਖ ਮਹਿ ਨਾਰਿ ਨਾਰਿ ਮਹਿ ਪੁਰਖਾ ਬੂਝਹੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ॥ ਧੁਨਿ[੭] ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਮਨੂਆ [੯]ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੈ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਿਨ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਤਾ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮਾਰੀ ॥ [੧੦]ਸੋ ਸੇਵਕਿ ਰਾਮ ਪਿਆਰੀ ॥ ਜੋ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ [੧੧]ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਲਾਜ[੧੨] ਛੋਡਿ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧੁਨਿ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਘੋਰਾ[੧੩] ॥ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ[੧੪] ਹਰਿ ਰਸਿ ਮੋਰਾ ॥ [੧੫]ਗੁਰ ਪੂਰੈ ਸਚੁ ਸਮਾਇਆ ॥ ਗੁਰੁ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੧੬]ਸਭਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ॥ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ[੧੭] ॥ [੧੮]ਤਹ ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਤਪ ਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਹ ਆਪੁ[੧੯] ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਸੇਵਕੁ ਲਾਗਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਛਾਦਨੁ[੨੦] ਭੋਜਨੁ ਮਾਗਤੁ ਭਾਗੈ ॥ ਖੁਧਿਆ[੨੧] ਦੁਸਟ ਜਲੈ ਦੁਖੁ ਆਗੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ[੨੨] ਨਹੀ ਲੀਨੀ ਦੁਰਮਤਿ[੨੩] ਪਤਿ ਖੋਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਭਗਤਿ ਪਾਵੈ ਜਨੁ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ [੨੪]ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਸਹਜ ਘਰਿ ਵਾਸੈ ॥ ਏਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਏਕੋ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਭੀਖਿਆ ਭਾਇ ਸਬਦਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੫]ਪੰਚ ਬੈਲ ਗਡੀਆ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ॥ ਰਾਮ ਕਲਾ ਨਿਬਹੈ ਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥ ਧਰ[੨੬] ਤੂਟੀ ਗਾਡੋ ਸਿਰ ਭਾਰਿ ॥ ਲਕਰੀ ਬਿਖਰਿ ਜਰੀ ਮੰਝ ਭਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਜੋਗੀ ॥ [੨੭]ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਣਾ ਸੋਗ ਬਿਓਗੀ ॥ [੨੮]ਭੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਕੰਧੁ[੨੯] ਜਪੈ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਹਜ ਜਗੋਟਾ[੩੦] ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੂਟਾ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਲੂਟਾ ॥ [੩੧]ਮਨ ਮਹਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਹਰਿ ਗੁਰ ਸਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਜਨ ਤਰਣਾ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥

੧ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਗਤੀ ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਕੇ ਪੁਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੨ ਰਾਤ।
੩ ਸੂਰਜ। (ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਫੁਟ ਨੋਟ।)
੪ ਗਰਮੀ। ਗਰਮੀ ਤੇ ਸਰਦੀ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਾਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵੱਧ ਘਟ ਹੈ। ਇਹੋ ਬਿਧ (ਜੁਗਤੀ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ।
੫ ਹਾਲਤ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੬ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਫੁਟ ਨੋਟ।
੭ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ। ਏਥੇ ਇਕ ਅਮਲੀ ਤਰੀਕਾ ਮੇਲ ਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ :-
ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਐਸੀ ਅਕਹਿ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਉਠਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਣ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬੱਧੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਤਿੰਨੇ ਅਵਸਥਾ ਇਕ-ਵਾਰਗੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੨, ਨੋਟ ੧੪।
੯ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਹੁਣ ਮਿਲ ਕੇ (ਇਕਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ) ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।
੧੦ ਉਹ ਦਾਸੀ ਰਾਮ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ।
੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਨਿੱਤ। ੧੨ ਲੋਕ-ਲਾਜ।
੧੩ ਗਰਜ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਾਣ ਨਾਲ ਅਨਹਤ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਵੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *। ੧੪ ਪਤੀਜ ਗਿਆ।
੧੫ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਦ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਵੇਦ ਹੈ। 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ' (ਜਪੁ)। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੫੪, ਨੋਟ ੨੯।
੧੭ [ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਓਥੇ ਹੀ ਸਭ ਤੀਰਥ ਤਪ ਆਦਿ ਹਨ।
੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੨੦ ਬਸਤਰ। ਕੱਪੜੇ ਰੋਟੀ ਲਈ ਭੱਜਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਜੋਗੀ।
੨੧ ਭੁੱਖ। ਇਥੇ ਭੈੜੀ ਭੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ) ਦੁੱਖ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ।
੨੩ ਆਪਣੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ।
੨੪ ਰੱਬੀ-ਜੋਗੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਹਜ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਿਛਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਰੱਜਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਬਲਦ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਖੇਡ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਾਨ (ਪਤਿ) ਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ (ਜੋ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੈ) ਕਰ ਕੇ ਨਿਭਦੀ ਹੈ।
੨੬ ਧੁਰਾ। ਜਦ ਰਾਮ-ਧੁਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੱਡਾ-ਸਰੀਰ ਢਹਿ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਿਰ ਪਰਨੇ। ਲੱਕੜਾਂ ਗੱਡੇ ਦੀਆਂ ਖਿਲਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਸੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਝ ਭਾਰਿ=ਵਿਚਲੇ ਭਾਰ ਨਾਲ।
੨੭ ਦੁੱਖ ਸੁਖ, ਸੋਗ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਸਮਝੀਂ।
੨੮ ਭੋਜਨ (ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ) ਹੋਵੇ ਨਾਮ, ਜੋ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।
੨੯ ਸਰੀਰ। ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਟਿਕ ਜਾਏਗਾ।
੩੦ ਉੱਨ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਜੋ ਲੱਕ ਨਾਲ ਜੋਗੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਸਹਜ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਬੰਨ੍ਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੰਧਨ-ਰਹਿਤ ਹੋਵੇਂ। ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਵਾਰਾ ਮੁਕਾ ਦਿਹ।
੩੧ ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਣਾ ਇਹ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਹੋਣ।

* ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਈਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਚਲਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਪਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ ॥
*ਸਤਜੁਗਿ ਸਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਭਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਹੋਈ ॥ ਸਤਜੁਗਿ ਧਰਮੁ ਪੈਰ ਹੈ ਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਕੋ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥ ਜਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ[੨] ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ ॥ ਪਾਖੰਡੁ ਵਰਤਿਆ ਹਰਿ ਜਾਣਨਿ ਦੂਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ੨ ॥ ਦੁਆਪੁਰਿ ਦੂਜੈ[੩] ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਜਾਣਹਿ ਦੋਇ[੪] ॥ ਦੁਆਪੁਰਿ ਧਰਮਿ ਦੁਇ ਪੈਰ ਰਖਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਤ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ੩ ॥ ਕਲਜੁਗਿ ਧਰਮ ਕਲਾ[੨] ਇਕ ਰਹਾਏ ॥ ਇਕ ਪੈਰਿ ਚਲੈ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਏ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅਤਿ ਗੁਬਾਰੁ[੫] ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਭੇਟੈ [੬]ਨਾਮਿ ਉਧਾਰੁ ॥ ੪ ॥ ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਸਚੁ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਕੋਈ ॥ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ[੭] ਸਚੁ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ੫ ॥ ਸਭ ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਊਤਮੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਭਗਤੁ ਜਨੁ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
†ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਵਡਭਾਗੀ ਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਨਾਮੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਸਦ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਗਾਸੁ[੮] ਹੋਵੈ ਲਿਵ[੯] ਲਾਗੈ ਗੁਰਮਤਿ[੧੦] ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧]ਹੀਰਾ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਮਾਣਕ ਬਹੁ ਸਾਗਰ ਭਰਪੂਰੁ ਕੀਆ ॥ ਜਿਸੁ ਵਡਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਵਡ ਮਸਤਕਿ[੧੨] ਤਿਨਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਢਿ ਕਢਿ ਲੀਆ ॥ ੨ ॥ ਰਤਨੁ ਜਵੇਹਰੁ ਲਾਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਗੁਰਿ ਕਾਢਿ ਤਲੀ ਦਿਖਲਾਇਆ ॥ ਭਾਗਹੀਣ ਮਨਮੁਖਿ[੧੩] ਨਹੀ ਲੀਆ ਤ੍ਰਿਣ[੧੪] ਓਲੈ ਲਾਖੁ[੧੫] ਛਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਧੁਰਿ[੧੬] ਲਿਖਿਆ ਤਾ [੧੭]ਸਤਗੁਰੁ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਪਾਵੈ ਧਨੁ ਧਨੁ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਾਏ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ ਰਾਮ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਭਇਆ ਅਨੰਦਾ ਹਰਿ ਨੀਕੀ[੧੮] ਕਥਾ ਸੁਨਾਇ ॥

੧ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ।
੨ ਸ਼ਕਤੀ। ਜੁਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹਰ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।
੩ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ।
੪ ਦ੍ਵੈਤ।
੫ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ)।
੬ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਸਿਫ਼ਤ।
੮ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ ਦਾ)।
੯ ਅਤੁੱਟ ਲਗਨ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ।
੧੧ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਅੰਦਰ ਹੀਰਾ ਹੈ, ਰਤਨ ਹੈ, ਜਵਾਹਰ ਤੇ ਲਾਲ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ-ਸਰੋਵਰ ਖੂਬ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੨ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ।
੧੪ ਕੱਖ।
੧੫ ਲੱਖ। ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਵਾਲਾ ਲਾਲ (ਹਰੀ-ਨਾਮ) ਸਾਡੇ ਤੁੱਛ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।
੧੬ ਧੁਰੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੧੭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ, ਸਾਫ਼, ਸੋਹਣੀ] ਉੱਤਮ।

* ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਦੀ ਖਾਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਂ ਗੁਣ ਦੱਸ ਕੇ ਇਹ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸਾਧਨ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਤਾਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

† ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਲੱਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ।

‡ ਭਗਤ-ਜਨ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ? ਓਹ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਂਦੇ, ਖੋਟੀ ਮਤ ਨੂੰ ਉੱਜਲ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਤਰਨ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਫੜਦਾ ਹੈ।

ਦੁਰਮਤਿ[੧] ਮੈਲੁ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕਲਿ[੨] ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਬੁਧਿ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਜਨ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮੁ ਬੋਲਾਇ[੩] ॥ ਜੋ ਜੋ ਸੁਣੈ ਕਹੈ ਸੋ ਮੁਕਤਾ ਰਾਮ ਜਪਤ ਸੋਹਾਇ[੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ [੫]ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ [੬]ਹਰਿ ਰਾਮ ਜਨਾ ਭੇਟਾਇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਸੰਤ ਦੇਹੁ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਭੁ ਦਾਲਦੁ[੭] ਦੁਖੁ ਲਹਿ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਰਾਮ ਜਨ ਨੀਕੇ[੮] ਭਾਗਹੀਣ ਨ ਸੁਖਾਇ[੯] ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਰਾਮ ਕਹਹਿ ਜਨ ਊਚੇ ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਡੰਸੁ[੧੦] ਲਗਾਇ ॥ ੩ ॥ [੧੧]ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਜਿਨ ਜਨ ਨਹੀ ਭਾਏ ਹਰਿ ਕੇ ਸਖਾ[੧੨] ਸਖਾਇ ॥ ਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਚੋਰ ਵੇਮੁਖ ਮੁਖ ਕਾਲੇ ਜਿਨ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਜ[੧੩] ਨ ਭਾਇ ॥ ੪ ॥ ਦਇਆ ਦਇਆ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹਮ ਦੀਨ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸਖਾ[੧੨] ਸਾਧ ਜਨ ਨੀਕੇ[੮] ਤਿਨ ਊਪਰਿ ਹਾਥੁ ਵਤਾਵੈ[੧੪] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੫] ਸਾਧ ਸੇਈ ਪ੍ਰਭ ਭਾਏ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਮਿਲਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਮੇਲਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ [੧੬]ਅਮਿਉ ਅਮਿਉ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਰਾਮ ਜਨ ਊਤਮ ਮਿਲਿ ਊਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਵੈ ॥ ਹਮ ਹੋਵਤ ਚੇਰੀ[੧੭] ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਕੀ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ[੧੮] ਖੁਸੀ ਕਰਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸੇਵਕ ਜਨ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਰਿਦ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਬਾਤਾ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕੂੜੋ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਮੋ ਕਉ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ [੧੯]ਜਗਜੀਵਨ ਦਾਤੇ ਹਰਿ ਸੰਤ ਪਗੀ[੨੦] ਲੇ ਪਾਵੈ ॥ ਹਉ ਕਾਟਉ ਕਾਟਿ ਬਾਢਿ[੨੧] ਸਿਰੁ ਰਾਖਉ ਜਿਤੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤੁ ਚੜਿ ਆਵੈ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਵਡ ਮੇਰੇ ਜਨ ਮਿਲਦਿਆ ਢਿਲ ਨ ਲਾਈਐ ॥ [੨੨]ਹਰਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੁੰਟ ਸਰ ਨੀਕੇ ਵਡਭਾਗੀ ਤਿਤੁ ਨਾਵਾਈਐ[੨੩] ॥ ੧ ॥ [੨੪]ਰਾਮ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਕਾਰੈ ਲਾਈਐ ॥ ਹਉ ਪਾਣੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ ਪਗ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਊਚੇ ਜੋ ਸਤਗੁਰ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈਐ ॥ ਸਤਗੁਰ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ [੨੫]ਮਿਲਿ ਸਤਗੁਰ ਪੁਰਖ ਧਿਆਈਐ ॥ ੨ ॥ ਸਤਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਤਿਨ ਪਾਇਆ [੨੬]ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਲਾਜ ਰਖਾਈਐ ॥ ਇਕਿ ਅਪਣੈ ਸੁਆਇ[੨੭] ਆਇ ਬਹਹਿ ਗੁਰ ਆਗੈ ਜਿਉ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਬਗੁਲਾ ਕਾਗ ਨੀਚ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਾਇ ਕਰੰਗ[੨੮] ਬਿਖੂ[੨੯] ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹੰਸੁ

੧ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ।
੨ ਨਿਕਲ।
੩ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੪ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੫ ਮੂੰਹ ਮੱਥੇ 'ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।
੬ ਤਾਂ ਹਰੀ ਭਗਤ-ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੭ [ਦਾਰਿਦ੍ਰ] ਕੰਗਾਲਤਾ।
੮ ਚੰਗੇ, ਭਲੇ।
੯ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ।
੧੦ ਡੰਗ।
੧੧ ਲਾਹਨਤ ਯੋਗ ਹਨ, ਫਿਟਕਾਰ ਯੋਗ ਹਨ, ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਜਨ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਤੇ ਦੋਸਤ ਹਨ।
੧੨ ਸਾਥੀ।
੧੩ ਇੱਜ਼ਤ।
੧੪ ਫੈਲਾਉਂਦਾ, ਫੇਰਦਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ (ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ) ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ।
੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
੧੭ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ।
੧੮ ਮਾਲਕ।
੧੯ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ! ਜਿਸ ਦੇ ਤਾਣ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾਰ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਚਰਨੀਂ।
੨੧ ਵੱਢ ਕੇ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਕੇ, ਵੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿਆਂ (ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਖੱਪਾ ਟੋਆ ਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਔਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਾਲ ਪੂਰ ਕੇ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿਆਂ), ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਉਸ ਦੇ ਉਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੌਖਾ ਲੰਘ ਆਵੇ।
੨੨ ਹਰੀ ਦੇ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਕੁੰਡ ਦੇ ਉਤਮ ਸਰੋਵਰ ਹਨ।
੨੩ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਏ।
੨੪ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨ (ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾਓ। ਮੈਂ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਢੋਵਾਂ, ਪੱਖਾਂ ਝੱਲਾਂ, ਆਟਾ ਪੀਹਾਂ ਅਤੇ ਚਰਨ ਮਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ (ਮੱਥੇ) 'ਤੇ ਲਾਵਾਂ।
੨੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਧਿਆਈਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਖ= ਸਮਰੱਥ ਹਸਤੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੬ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖੀ ਹੈ।
੨੭ ਸੁਆਰਥ ਲਈ, ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਲਈ।
੨੮ ਮੁਰਦਾਰ। ਬਗਲੇ ਤੇ ਕਾਂ ਵਰਗੇ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਰਦਾਰ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ ਜਾ ਮੂੰਹ ਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਮਾੜੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
੨੯ ਵਿਸ਼ਟੇ ਨੂੰ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਸੰਤ ਸਾਡੇ ਮਿਲਣ ਯੋਗ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਖਾਸ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾਸ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਲਾ ਦਿਓ।

† ਨਿੰਦਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਾੜੇ ਭੀ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਰਾਈਐ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਸਤਗੁਰ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰਿ ਰਾਇਆ[੧] ॥ ਹਮ ਚੇਰੀ[੨] ਹੋਇ ਲਗਹ ਗੁਰ ਚਰਣੀ [੩]ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਸਖਾਇਆ[੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰੇ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਪ੍ਰਾਨ ਨ ਰਹਹਿ ਬਿਨੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਨੁ ਦੇਖੇ ਮਰਹਿ ਮੇਰੀ ਮਾਇਆ[੫] ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗ ਗੁਰ ਸਰਣੀ ਆਏ ਹਰਿ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਸੂਝੈ ਬੂਝੈ ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਉ ਜਪਾਇਆ ॥ ਨਾਮਹੀਣ ਫਿਰਹਿ ਸੇ ਨਕਟੇ[੬] ਤਿਨ ਘਸਿ ਘਸਿ ਨਕ ਵਢਾਇਆ ॥ ੩ ॥ [੭]ਮੋ ਕਉ ਜਗਜੀਵਨ ਜੀਵਾਲਿ ਲੈ ਸੁਆਮੀ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਵਡਾ ਵਡ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਉਰਧਾਰੇ[੮] ॥ [੯]ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੀਆ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰੇ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕੰਠਿ[੧੧] ਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੨] ਕਥਾ ਸੁਣੀ ਮਨਿ ਭਾਈ ਧਨੁ ਧਨੁ ਵਡਭਾਗ ਹਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੩]ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਵਹਿ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੇ ॥ [੧੪]ਹਿਰਦੈ ਕਾਮ ਕਾਮਨੀ ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਮਾਗਹਿ ਹਾਥੁ ਪਸਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਜਪਿ ਜਪੁ ਵਡਾ ਵਡੇਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੫]ਰਖਉ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਜੇ ਵਡਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਤਾ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਭਉਜਲੁ[੧੬] ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ [੧੭]ਹਰਿ ਜਨ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਹਰਿ ਜਨ ਹੈ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਕੰਠਿ ਜਨ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਹੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੇ[੧੮] ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੮ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਕਿਰਪਾ ਕਰਹੁ [੧੯]ਦੀਨ ਕੇ ਦਾਤੇ ਮੇਰਾ ਗੁਣੁ ਅਵਗਣੁ ਨ ਬੀਚਾਰਹੁ ਕੋਈ ॥ [੨੦]ਮਾਟੀ ਕਾ ਕਿਆ ਧੋਪੈ ਸੁਆਮੀ ਮਾਣਸ ਕੀ ਗਤਿ ਏਹੀ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਜੋ ਇਛਹੁ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ[੨੧] ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੨]ਕਾਚੇ ਭਾਡੇ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜੇ ਅੰਤਰਿ

੧ ਰਾਜਾ। ਹਰੀ-ਰਾਜਾ।
੨ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ।
੩ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਦਾ ਰਾਹ-ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਹੈ।
੪ ਸਾਥੀ, ਮਿੱਤਰ।
੫ ਹੇ ਮਾਈ! (ਆਪ ਬਾਲੜੀ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਕਰ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।)
੬ ਬਿਨਾਂ ਨੱਕ ਦੇ, ਬੇਪਤੇ।
੭ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਮਾਲਕ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਜਿਵਾਲ ਲਓ, ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵਸਾ ਕੇ।
੮ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਈਦਾ ਹੈ।
੯ ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ।
੧੦ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਗਲ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ। ਹੇ ਰਾਮ! ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੩ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ।
੧੪ ਦਿਲੋਂ ਕਾਮ-ਵਸ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕਾਮਨੀ (ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੱਥ ਟਡ-ਟਡ ਕੇ ਰਿਧਿ (ਰਿਧੀਆਂ, ਮਾਲ ਦੌਲਤ) ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਾਂ।
੧੬ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੭ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਸ ਹਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਹਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਦੀਨਾਂ, ਨਿਮਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੨੦ ਮਿੱਟੀ ਧੋਤਿਆਂ ਕੁਝ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਹਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਣ ਜ਼ਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ)।
੨੧ ਵਾਪਰਦਾ, ਲੱਗਦਾ।
੨੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੱਚੇ ਭਾਂਡੇ (ਜੋ ਛੇਤੀ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਬਣਾ ਕੇ ਵਡਿਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਪਾ ਕੇ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਓ।

† ਕਈ ਲੋਕ ਜੋ ਭਾਗ-ਹੀਣ ਹਨ, ਧਨ, ਪਦਾਰਥ, ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਮੰਗਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਵਰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸੇ 'ਤੇ ਪਿਆ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚੇਤਦਾ। ਇਹੋ ਸਰੀਰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾਵੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ।

ਜੋਤਿ ਸਮਾਈ ॥ [੧]ਜੈਸਾ ਲਿਖਤੁ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਕਰਤੈ ਹਮ ਤੈਸੀ ਕਿਰਤਿ ਕਮਾਈ ॥ ੨ ॥ [੨]ਮਨੁ ਤਨੁ ਥਾਪਿ ਕੀਆ ਸਭੁ ਅਪਨਾ ਏਹੋ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਸੋ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ [੩]ਮੋਹਿ ਅੰਧੁ ਲਪਟਾਣਾ ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਹਰਿ ਕਾ ਮਹਲੁ[੪] ਅਪਾਰਾ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੫]ਪਵਹੁ ਚਰਣਾ ਤਲਿ ਊਪਰਿ ਆਵਹੁ ਐਸੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ਆਪਸ ਤੇ ਊਪਰਿ ਸਭ ਜਾਣਹੁ ਤਉ ਦਰਗਹ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਐਸੀ ਕਥਹੁ ਕਹਾਣੀ ॥ [੬]ਸੁਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਰ ਦੇਵ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਖਿਨੁ ਬੋਲਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭]ਪਰਪੰਚੁ ਛੋਡਿ ਸਹਜ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਝੂਠਾ ਕਹਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ [੮]ਨਵੈ ਨਿਧਿ ਪਾਵਹੁ ਇਨ ਬਿਧਿ [੯]ਤਤੁ ਬਿਲੋਈ ॥ ੨ ॥ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵਹੁ[੧੦] ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ਆਤਮੁ ਚੀਨਹੁ[੧੧] ਭਾਈ ॥ ਨਿਕਟਿ[੧੨] ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਜਰੁ ਕਿਸੁ ਸਿਉ ਕਰਹੁ ਬੁਰਾਈ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਮਾਰਗੁ ਮੁਕਤਾ[੧੩] ਸਹਜੇ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸੇ ਜਨ ਜਿਨੀ ਕਲਿ[੧੪] ਮਹਿ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੫]ਆਵਤ ਹਰਖ ਨ ਜਾਵਤ ਦੂਖਾ ਨਹ ਬਿਆਪੈ ਮਨ ਰੋਗਨੀ[੧੬] ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਤਉ ਉਤਰੀ ਸਗਲ ਬਿਓਗਨੀ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੈ ਮਨੁ ਜੋਗਨੀ[੧੮] ॥ ਮੋਹੁ ਸੋਗੁ ਰੋਗੁ ਲੋਗੁ[੧੯] ਨ ਬਿਆਪੈ ਤਹ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸ ਭੋਗਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਰਗ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਮਿਰਤ[੨੦] ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਪਇਆਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਲੋਗਨੀ[੨੧] ॥ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਭੁੰਚੈ[੨੨] [੨੩]ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ ਹਰਿ ਗੁਨੀ ॥ ੨ ॥ ਨਹ ਸਿਵ[੨੪] ਸਕਤੀ[੨੫] ਜਲੁ ਨਹੀ ਪਵਨਾ ਤਹ ਅਕਾਰੁ ਨਹੀ ਮੇਦਨੀ[੨੬] ॥ [੨੭]ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਗ ਕਾ ਤਹਾ ਨਿਵਾਸਾ ਜਹ ਅਵਿਗਤ[੨੮] ਨਾਥੁ ਅਗਮ ਧਨੀ[੨੯] ॥ ੩ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਧਨੁ ਸਭੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਹਉ ਕਿਆ ਗਨੀ[੩੦] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [੩੧]ਹਮ ਤੁਮ ਗੁਰਿ ਖੋਈ ਹੈ [੩੨]ਅੰਭੈ ਅੰਭੁ ਮਿਲੋਗਨੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੩੩]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰਹਤ ਰਹੈ ਨਿਰਾਰੀ ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਨ ਜਾਨੈ ॥ [੩੪]ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਖਜਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਅਚਰਜੁ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ [੩੫]ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਲੁ ਨਾਹੀ ਕਛੁ ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਸੁਣਾਵੈ ॥ [੩੬]ਕਥਨ ਕਹਣ ਕਉ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ਜੋ ਪੇਖੈ [੩੭]ਤਿਸੁ ਬਣਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਕੀਤਾ[੩੮] ਕਿਆ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਆਪਣੀ [੩੯]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ

੧ ਜਿਹੋ-ਜਿਹਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਧੁਰੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
੨ ਅਸਾਂ ਮਨ ਤਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।
੩ ਅੰਨ੍ਹਾ (ਅਗਿਆਨੀ) ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਲਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੪ ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ, ਪਦਵੀ।
੫ ਐਉਂ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਕਿ (ਮਿੱਟੀ ਵਾਂਗ) ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਪੈ ਜਾਓ। (ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰੋ) ਤਾਕਿ ਉੱਚੇ ਹੋ ਸਕੋ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੦, ਨੋਟ ੧੪।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਐਸੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿ ਸੁਰ ਨਰ ਦੇਵ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ=ਦੇਵਤੇ।
੭ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਨਾ ਆਖੋ : ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਛਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਜਾਓ। ਪਰਪੰਚੁ=ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਛਲ, ਧੋਖਾ। 'ਸਹਜ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੯ ਤਤ ਰਿੜਕੋ, ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।
੧੦ ਦੂਰ ਕਰੋ। ੧੧ ਪਛਾਣੋ।
੧੨ ਨੇੜੇ। ੧੩ ਮੋਕਲਾ, ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਕਲਜੁਗ।
੧੫ ਜਦ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾ ਧਨ ਦੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਮੀਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੯੮, ਨੋਟ ੨੩।
੧੬ ਰੋਗ। ੧੭ ਵਿਯੋਗ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੁੱਖ।
੧੮ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।
੧੯ ਲੋਕ-ਲਾਜ। (ਕਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਲੋਭੁ' ਹੈ।)
੨੦ ਮਾਤ ਲੋਕ।
੨੧ ਅਲੌਕਿਕ। ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਸੁਰਗ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਪਾਤਾਲ ਭੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ।
੨੨ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ ਹਰੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਜੀਵ-ਸੱਤਾ, ਚੇਤਨਤਾ।
੨੫ ਮਾਇਆ। ਉਥੇ ਨਾ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਨਾ ਜੜ੍ਹ ਹੈ।
੨੬ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੨੭ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋਗ (ਜੋੜਦਾ) ਹੈ, ਉਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤਿ ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਖਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਅਬਿਨਾਸੀ। ੨੯ ਮਾਲਕ।
੩੦ ਗਿਣਾਂ।
੩੧ ਮੇਰ ਤੇਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਸਾਧਿਕ ਸਿਧ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
੩੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੩੫ ਇਹ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੋਈ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ।
੩੬ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਨਾਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ।
੩੭ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁਆਫ਼ਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਜੀਵ।
੩੯ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।

* ਇਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦੇਈਏ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ; ਕੇਵਲ ਇਤਨੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਛਲ ਰੂਪ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਜਾਣਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਰਮ ਦਾ ਕੱਟਣਾ ਤੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਐਸੀ ਅਚਰਜ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਤਬੀਅਤ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਆਪੇ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ੩ ॥ ਐਸਾ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਮਨਿ ਚਾਖਿਆ [੧]ਤ੍ਰਿਪਤਿ
ਰਹੇ ਆਘਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥
੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[੨] ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਬੈਰੀ
ਸਗਲੇ ਸਾਧੇ[੩] ॥ ਜਿਨਿ ਬੈਰੀ ਹੈ ਇਹੁ ਜਗੁ ਲੂਟਿਆ ਤੇ ਬੈਰੀ ਲੈ ਬਾਧੇ[੪] ॥
੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਮੇਰਾ ॥ ਅਨਿਕ ਰਾਜ ਭੋਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ਨਾਉ
ਜਪੀ ਭਰਵਾਸਾ ਤੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵਸਿ [੫]ਦੂਜੀ ਬਾਤਾ
ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਰਖਵਾਰਾ ॥ [੬]ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਰਹਤ ਹੈ ਸੁਆਮੀ ਇਕ ਨਾਮ ਕੈ
ਆਧਾਰਾ ॥ ੨ ॥ [੭]ਪੂਰਨ ਹੋਇ ਮਿਲਿਓ ਸੁਖਦਾਈ ਊਨ[੮] ਨ ਕਾਈ ਬਾਤਾ ॥
[੯]ਤਤੁ ਸਾਰੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ[੧੦] ਜਾਤਾ ॥ ੩ ॥ [੧੧]ਬਰਨਿ
ਨ ਸਾਕਉ ਜੈਸਾ ਤੂ ਹੈ ਸਾਚੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਤੁਲ ਅਥਾਹ ਅਡੋਲ
ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥
ਤੂ ਦਾਨਾ ਤੂ ਅਬਿਚਲੁ ਤੂਹੀ ਤੂ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ ਪਾਤੀ[੧੨] ॥ ਤੂ ਅਡੋਲੁ ਕਦੇ
ਡੋਲਹਿ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹਮ ਕੈਸੀ ਤਾਤੀ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਏਕੈ ਏਕੈ ਏਕ ਤੂਹੀ ॥
ਏਕੈ ਏਕੈ ਤੂ ਰਾਇਆ[੧੪] ॥ ਤਉ[੧੫] ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਤੂ ਸਾਗਰੁ ਹਮ ਹੰਸ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮ ਮਹਿ ਮਾਣਕ ਲਾਲਾ ॥ ਤੁਮ
ਦੇਵਹੁ [੧੬]ਤਿਲੁ ਸੰਕ ਨ ਮਾਨਹੁ ਹਮ ਭੁੰਚਹ[੧੭] ਸਦਾ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਹਮ
ਬਾਰਿਕ ਤੁਮ ਪਿਤਾ ਹਮਾਰੇ ਤੁਮ ਮੁਖਿ ਦੇਵਹੁ ਖੀਰਾ[੧੮] ॥ ਹਮ ਖੇਲਹ ਸਭਿ
ਲਾਡ ਲਡਾਵਹ ਤੁਮ ਸਦ [੧੯]ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ
ਸੰਪੂਰਨ ਹਮ ਭੀ ਸੰਗਿ ਅਘਾਏ[੨੦] ॥ [੨੧]ਮਿਲਤ ਮਿਲਤ ਮਿਲਤ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ
ਨਾਨਕ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਏ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਰ[੨੨]
ਕਰਿ ਤਾਲ[੨੩] ਪਖਾਵਜੁ[੨੪] ਨੈਨਹੁ ਮਾਥੈ[੨੫] ਵਜਹਿ ਰਬਾਬਾ ॥ ਕਰਨਹੁ ਮਧੁ[੨੬]
ਬਾਸੁਰੀ ਬਾਜੈ ਜਿਹਵਾ ਧੁਨਿ[੨੭] ਆਗਾਜਾ[੨੮] ॥ ਨਿਰਤਿ[੨੯] ਕਰੇ ਕਰਿ ਮਨੂਆ
ਨਾਚੈ [੩੦]ਆਣੇ ਘੂਘਰ ਸਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਕੋ ਨਿਰਤਿਕਾਰੀ ॥ [੩੧]ਪੇਖੈ
ਪੇਖਨਹਾਰੁ ਦਇਆਲਾ ਜੇਤਾ ਸਾਜੁ ਸੀਗਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੨]ਆਖਾਰ
ਮੰਡਲੀ ਧਰਣਿ ਸਬਾਈ ਊਪਰਿ ਗਗਨੁ[੩੩] ਚੰਦੋਆ ॥ ਪਵਨੁ [੩੪]ਵਿਚੋਲਾ ਕਰਤ
ਇਕੇਲਾ [੩੫]ਜਲ ਤੇ ਓਪਤਿ ਹੋਆ ॥ [੩੬]ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਰਿ ਪੁਤਰਾ ਕੀਨਾ ਕਿਰਤ
ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਆ ॥ ੨ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ [੩੭]ਜਰੇ ਚਰਾਗਾ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਭੀਤਰਿ
ਰਾਖੇ ॥ [੩੮]ਦਸ ਪਾਤਉ ਪੰਚ ਸੰਗੀਤਾ ਏਕੈ ਭੀਤਰਿ ਸਾਥੇ ॥ [੩੯]ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ
ਹੋਇ ਭਾਵ ਦਿਖਾਵਹਿ ਸਭਹੁ ਨਿਰਾਰੀ ਭਾਖੇ ॥ ੩ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਨਿਰਤਿ
ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜੈ ਤੂਰਾ[੪੦] ॥ ਏਕਿ ਨਚਾਵਹਿ ਏਕਿ

੧ ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ।
੨ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।
੩ ਸੋਧੇ, ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ।
੪ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ।
੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।
੬ ਐਸਾ ਮਨੁੱਖ, ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ।
੭ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਕੇ।
੮ ਘੱਟ, ਕਸਰ ਵਾਲੀ।
੯ ਅਸਲ ਸਾਰ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਵਸਤ ਜੋ ਪਰਮ-ਪਦ ਹੈ।
੧੦ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ।
੧੧ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੧੨ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ।
੧੩ ਸਾੜ੍ਹਾ, ਦੁੱਖ, ਚਿੰਤਾ।
੧੪ ਰਾਜਾ, ਮਾਲਕ।
੧੫ ਤੇਰੀ।
੧੬ ਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ—ਦਾਤ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸਾਡੇ ਗੁਣਾਂ ਅਵਗੁਣਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ।
੧੭ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ।
੧੮ ਦੁੱਧ।
੧੯ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡੂੰਘਾ, ਗੰਭੀਰ।
੨੦ ਰੱਜ ਗਏ।
੨੧ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲ ਗਏ ਹਾਂ; ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
੨੨ ਹੱਥ।
੨੩ ਛੈਣੇ।
੨੪ ਜੋੜੀ।
੨੫ ਮੱਥੇ (ਦਿਮਾਗ) ਵਿੱਚ।
੨੬ [ਮਧੁਰ] ਮਿੱਠੀ। ਕੰਨ ਮਿੱਠੀ ਬਾਂਸਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਧੁਨ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ।
੨੭ ਆਵਾਜ਼।
੨੮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੯ ਨਾਚ।
੩੦ ਮਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਸੰਸਕਾਰ ਰੂਪ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਸਾਜ।
੩੧ ਉਹ ਦਿਆਲੂ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਸਾਜ ਨੂੰ (ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਦੇ ਅਡੰਬਰ ਨੂੰ) ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੩੨ ਸਾਰੀ ਧਰਨਿ (ਧਰਤੀ) ਅਖਾੜਾ-ਮੰਡਲ ਹੈ।
੩੩ ਅਸਮਾਨ।
੩੪ ਹਵਾ। ਸੁਆਸ ਵਿਚੋਲਾ (ਸਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ) ਸਭ ਨੂੰ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਜਲ (ਵੀਰਜ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ।
੩੬ ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਪੁਤਲਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੭ ਦੀਵੇ ਜਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੀਵੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸੇ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਹਨ।
੩੮ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਰੂਪ ਪਾਤਊ (ਵੇਸਵਾ) ਅਤੇ ਪੰਜ (ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ) ਗਾਵਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਾਥੀ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ।
੩੯ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ (ਕਾਮਨਾ) ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਂਦੇ ਹਨ।
੪੦ ਮਾਇਆ ਦਾ ਵਾਜਾ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਚਿੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।

‡ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਨਿਰਤਕਾਰੀ (ਨਾਚ, ਮੁਜਰਾ) ਜੋ ਰੱਬ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨਾਚ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਚ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਛੈਣੇ ਹਨ, ਨੈਣ ਜੋੜੀ ਹਨ, ਇਤਿ ਆਦਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਾਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ ਮੁਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਭਵਾਵਹਿ[੧] ਇਕਿ ਆਇ ਜਾਇ ਹੋਇ ਧੂਰਾ[੨]॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਬਹੁਰਿ[੩]
ਨ ਨਾਚੈ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ[੪] ਪੂਰਾ॥ ੪॥ ੭॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫*॥
[੫]ਓਅੰਕਾਰਿ ਏਕ ਧੁਨਿ ਏਕੈ ਏਕੈ ਰਾਗੁ ਅਲਾਪੈ॥ ਏਕਾ ਦੇਸੀ ਏਕੁ ਦਿਖਾਵੈ
ਏਕੋ ਰਹਿਆ ਬਿਆਪੈ॥ ਏਕਾ ਸੁਰਤਿ ਏਕਾ ਹੀ ਸੇਵਾ ਏਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਪੈ॥
੧॥ ਭਲੋ ਭਲੋ ਰੇ ਕੀਰਤਨੀਆ[੬]॥ ਰਾਮ ਰਮਾ[੭] ਰਾਮਾ ਗੁਨ ਗਾਉ॥ ਛੋਡਿ
ਮਾਇਆ ਕੇ ਧੰਧ ਸੁਆਉ[੮]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [੯]ਪੰਚ ਬਜਿਤ੍ਰ ਕਰੇ ਸੰਤੋਖਾ
ਸਾਤ ਸੁਰਾ ਲੈ ਚਾਲੈ॥ ਬਾਜਾ ਮਾਣੁ ਤਾਣੁ ਤਜਿ ਤਾਨਾ[੧੦] ਪਾਉ ਨ ਬੀਗਾ
ਘਾਲੈ॥ [੧੧]ਫੇਰੀ ਫੇਰੁ ਨ ਹੋਵੈ ਕਬਹੀ ਏਕੁ ਸਬਦੁ [੧੨]ਬੰਧਿ ਪਾਲੈ॥ ੨॥
[੧੩]ਨਾਰਦੀ ਨਰਹਰ[੧੪] ਜਾਣਿ ਹਦੂਰੇ॥ ਘੂੰਘਰ ਖੜਕੁ ਤਿਆਗਿ ਵਿਸੂਰੇ[੧੫]॥
ਸਹਜ ਅਨੰਦ ਦਿਖਾਵੈ ਭਾਵੈ[੧੬]॥ [੧੭]ਏਹੁ ਨਿਰਤਿਕਾਰੀ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵੈ॥
੩॥ ਜੇ ਕੋ ਅਪਨੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ॥ [੧੮]ਕੋਟਿ ਮਧਿ ਏਹੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵੈ॥
[੧੯]ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਜਾਵਉ ਟੇਕ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਕੀਰਤਨੁ ਏਕ॥
੪॥ ੮॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫†॥ ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ॥
ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ॥ ੧॥ [੨੦]ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ॥
ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਹੀਮ[੨੧]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕੋਈ ਨਾਵੈ ਤੀਰਥਿ ਕੋਈ ਹਜ
ਜਾਇ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਪੂਜਾ ਕੋਈ [੨੨]ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇ॥ ੨॥ ਕੋਈ ਪੜੈ ਬੇਦ
ਕੋਈ ਕਤੇਬ॥ ਕੋਈ [੨੩]ਓਢੈ ਨੀਲ ਕੋਈ ਸੁਪੇਦ[੨੪]॥ ੩॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ
ਕੋਈ ਕਹੈ ਹਿੰਦੂ॥ [੨੫]ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਭਿਸਤੁ ਕੋਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ॥ ੪॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨਿ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ॥
੫॥ ੯॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡॥ [੨੬]ਪਵਨੈ ਮਹਿ ਪਵਨੁ ਸਮਾਇਆ॥
ਜੋਤੀ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਲਿ ਜਾਇਆ॥ [੨੭]ਮਾਟੀ ਮਾਟੀ ਹੋਈ ਏਕ॥ ਰੋਵਨਹਾਰੇ
ਕੀ ਕਵਨ ਟੇਕ॥ ੧॥ ਕਉਨੁ ਮੂਆ ਰੇ ਕਉਨੁ ਮੂਆ॥ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ
ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰਾ ਇਹੁ ਤਉ ਚਲਤੁ[੨੮] ਭਇਆ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਅਗਲੀ
ਕਿਛੁ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈ॥ ਰੋਵਨਹਾਰੁ ਭਿ ਊਠਿ ਸਿਧਾਈ[੨੯]॥ ਭਰਮ ਮੋਹ
ਕੇ ਬਾਂਧੇ ਬੰਧ॥ ਸੁਪਨੁ ਭਇਆ [੩੦]ਭਖਲਾਏ ਅੰਧ॥ ੨॥ ਇਹੁ ਤਉ ਰਚਨੁ
ਰਚਿਆ ਕਰਤਾਰਿ॥ [੩੧]ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਹੁਕਮਿ ਅਪਾਰਿ॥ ਨਹ ਕੋ ਮੂਆ
ਨ ਮਰਣੈ ਜੋਗੁ॥ [੩੨]ਨਹ ਬਿਨਸੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੋਗੁ॥ ੩॥ [੩੩]ਜੋ ਇਹੁ ਜਾਣਹੁ
ਸੋ ਇਹੁ ਨਾਹਿ॥ ਜਾਨਣਹਾਰੇ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਉ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [੩੪]ਗੁਰਿ
ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਇਆ॥ ੪॥ ੧੦॥
ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫§॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੋਪਾਲ ਲਾਲੁ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ

੧ ਭਵਾਟਲੀ, ਫੇਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।
੨ ਮਿੱਟੀ। ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ) ਹਨ।
੩ ਮੁੜ ਕੇ। ੪ ਮਿਲੇ।
੫ ਰੱਬੀ-ਕੀਰਤਨੀਆ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਧੁਨੀ ਲਾਵੇ, ਇਕ ਉਸੇ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ, ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਕ ਉਸੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਦਿਖਾਵੇ (ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਵੇ)। ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਸੇਵਾ ਭੀ ਇਕ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਇਕ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੬ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੭ ਵਿਆਪਕ ਰਾਮ ਦੇ। ੮ ਸੁਆਰਥ, ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ।
੯ ਪੰਜ (ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ) ਵਾਜੇ ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ ਲੈ (ਲਿਵਲੀਨਤਾ) ਸਤ ਸੁਰਾਂ (ਸਾ, ਰੇ, ਗਾ ਆਦਿ) ਹੋਣ, ਮਾਣ ਤਜਣਾ ਵਾਜਾ ਅਤੇ ਤਾਣ ਤਜਣਾ ਇਹ ਤਾਨ (ਪਲਟਾ) ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤਾਲ ਵੇਲੇ ਵਿੰਗਾ ਪੈਰ ਨਾ ਧਰਨਾ ਇਹ ਮੰਦੇ ਥਾਂ ਪੈਰ ਨਾ ਧਰਨਾ ਹੋਵੇ।
੧੦ ਪਲਟਾ। ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹਾ ਹਾ ਹਾ ਆਦਿ ਲਹਾਉ ਚੜ੍ਹਾਉ ਨਾਲ ਅਲਾਪ ਕਰਨਾ ਤਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਫੇਰੀ ਇਹ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੁੜ ਫੇਰਾ ਨਾ ਪਵੇ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਵੇ)। ੧੨ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੇ।
੧੩ ਨਾਰਦ ਦਾ ਪਾਰਟ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰ ਜਾਣਨਾ ਹੋਵੇ। ੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੫ ਝੋਰੇ। ਝੋਰੇ ਤਿਆਗਣਾ ਇਹ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਦਾ ਖੜਾਕ ਹੋਵੇ।
੧੬ ਹਾਵ ਭਾਵ ਦਿਖਾਣੇ। ਸਹਜ-ਸੁਖ ਹਾਵ ਭਾਵ ਹੋਣ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੭ ਐਸਾ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਂਵਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਇਕ ਰੱਬ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ।
੨੧ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਹਾਉ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਲੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ।
੨੨ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਨੀਲੇ ਕੱਪੜੇ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨ।
੨੪ ਸਫ਼ੈਦ (ਜਿਵੇਂ ਹਿੰਦੂ)।
੨੫ ਕੋਈ ਬਹਿਸ਼ਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਇੰਦਰ ਦਾ ਸੁਰਗ-ਲੋਕ। (ਇਹ ਲੋਕ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)
੨੬ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ) ਹਵਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਮਿੱਟੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਰੋਵਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ? ਰੋਵਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਹੜੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੮ ਚੋਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ। ੨੯ ਤੁਰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅਗਿਆਨੀ) ਏਵੇਂ ਬਰੜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੧ ਜੀਵ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ (ਜੰਮਦੇ ਮਰਦੇ) ਹਨ ਅਪਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ।
੩੨ ਜੀਵ ਦਾ ਅਸਲਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਇਸ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ।
੩੩ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ (ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਅਸਲਾ ਅਮਰ ਹੈ) ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੩੪ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮਰਦਾ ਜੰਮਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।

* ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲਿਵਲੀਨ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਰਸੀਏ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਰਾਸ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰਾਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਵਾਦਲਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਆਮ ਰਾਸ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

† ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹਾਉ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਵਰਤ ਕੇ ਅੰਤਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ ਗੱਲ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਣਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਹਨ।

‡ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦੇ ਮਰਨ ਉਤੇ ਸੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝਣ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਜੋ ਅਮਰ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ।

§ ਜੀਵ ਤਾਂ ਅਮਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਜੀਵ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਿ ਤੂ ਜੀਵਹਿ ਫਿਰਿ ਨ ਖਾਈ ਮਹਾ ਕਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਓ ॥ ਬਡੈ ਭਾਗਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਹੀ ਉਧਾਰੁ[੧] ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਚਾਰਿ[੨] ਪੁਕਾਰਹਿ ਨਾ ਤੂ ਮਾਨਹਿ ॥ ਖਟੁ[੩] ਭੀ ਏਕਾ ਬਾਤ ਵਖਾਨਹਿ ॥ [੪]ਦਸ ਅਸਟੀ ਮਿਲਿ ਏਕੋ ਕਹਿਆ ॥ ਤਾ ਭੀ ਜੋਗੀ ਭੇਦੁ ਨ ਲਹਿਆ ॥ ੧ ॥ ਕਿੰਕੁਰੀ[੫] ਅਨੂਪ ਵਾਜੈ ॥ ਜੋਗੀਆ ਮਤਵਾਰੋ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਥਮੇ[੬] ਵਸਿਆ ਸਤ ਕਾ ਖੇੜਾ[੭] ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਭਇਆ ਦੁਤੇੜਾ[੮] ॥ [੯]ਦੁਤੀਆ ਅਰਧੋ ਅਰਧਿ ਸਮਾਇਆ ॥ [੧੦]ਏਕੁ ਰਹਿਆ ਤਾ ਏਕੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਏਕੈ ਸੂਤਿ ਪਰੋਏ ਮਣੀਏ[੧੧] ॥ ਗਾਠੀ[੧੨] ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਤਣੀਏ ॥ [੧੩]ਫਿਰਤੀ ਮਾਲਾ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਇ ॥ ਖਿੰਚਿਆ ਸੂਤੁ ਤ ਆਈ ਥਾਇ ॥ ੩ ॥ [੧੪]ਚਹੁ ਮਹਿ ਏਕੈ ਮਟੁ[੧੫] ਹੈ ਕੀਆ ॥ [੧੬]ਤਹ ਬਿਖੜੇ ਥਾਨ ਅਨਿਕ ਖਿੜਕੀਆ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ ਮਹਲੁ[੧੭] ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਇਉ ਕਿੰਕੁਰੀ ਆਨੂਪ ਵਾਜੈ ॥ [੧੮]ਸੁਣਿ ਜੋਗੀ ਕੈ ਮਨਿ ਮੀਠੀ ਲਾਗੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੯]ਤਾਗਾ ਕਰਿ ਕੈ ਲਾਈ ਥਿਗਲੀ ॥ ਲਉ[੨੦] ਨਾੜੀ ਸੂਆ ਹੈ ਅਸਤੀ[੨੧] ॥ ਅੰਭੈ[੨੨] ਕਾ ਕਰਿ ਡੰਡਾ ਧਰਿਆ ॥ ਕਿਆ ਤੂ ਜੋਗੀ ਗਰਬਹਿ[੨੩] ਪਰਿਆ ॥ ੧ ॥ ਜਪਿ ਨਾਥੁ[੨੪] ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਈ[੨੫] ॥ ਤੇਰੀ ਖਿੰਥਾ[੨੬] ਦੋ ਦਿਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੭]ਗਹਰੀ ਬਿਭੂਤ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਤਾੜੀ ॥ [੨੮]ਮੇਰੀ ਤੇਰੀ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਧਾਰੀ ॥ ਮਾਗਹਿ ਟੂਕਾ[੨੯] ਤ੍ਰਿਪਤਿ[੩੦] ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਥੁ ਛੋਡਿ ਜਾਚਹਿ ਲਾਜ[੩੧] ਨ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ [੩੨]ਚਲਚਿਤ ਜੋਗੀ ਆਸਣੁ ਤੇਰਾ ॥ [੩੩]ਸਿੰਙੀ ਵਾਜੈ ਨਿਤ ਉਦਾਸੇਰਾ ॥ [੩੪]ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਕੀ ਤੈ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਗੀ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਆ ਨਾਥੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ ॥ [੩੫]ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਨਾਮੈ ਖਿੰਥਾ ਨਾਮੈ ਬਸਤਰੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ [੩੬]ਹੋਆ ਅਸਥਿਰੁ ॥ ੪ ॥ ਇਉ ਜਪਿਆ ਨਾਥੁ ਦਿਨੁ ਰੈਨਾਈ[੨੫] ॥ ਹੁਣਿ ਪਾਇਆ ਗੁਰੁ ਗੋਸਾਈ[੩੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੨ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸੋਈ ॥ ਆਨ[੩੮] ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਈ ॥ ਠਾਕੁਰੁ[੩੭] ਮੇਰਾ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਨਾ[੩੯] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪੦] ਮਿਲਿਆ ਰੰਗੁ[੪੧] ਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਐਸੋ ਰੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪੦] ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਡੀਠਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਮਲ

੧ ਨਿਸਤਾਰਾ। ੨ ਚਾਰ ਵੇਦ।
੩ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦।
੪ ਦਸ ਤੇ ਅੱਠ (ਅਠਾਰਾਂ) ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੫ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੰਗੀ। ਕਿੰਗ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਵਜ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਹੀ ਮਦ-ਮਸਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦਾ, ਭਾਵ ਆਤਮ-ਰਸ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਜੋਗੀ ਹੀ ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ।
੬ ਭਾਵ ਸਤਯੁਗ ਵਿੱਚ। ੭ ਗਰਾਮ, ਨਗਰ।
੮ ਤ੍ਰੇੜ, ਫ਼ਰਕ। ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। (ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਘਟ ਗਿਆ)।
੯ ਦੁਆਪਰ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੀਣ ਲੱਗਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਚਵ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਏ)।
੧੦ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕੋ ਪੈਰ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪਰ ਪਾਰ ਉਤਾਰੇ ਲਈ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਰਤਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ।
੧੧ ਮਣਕੇ (ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ)।
੧੨ ਗੰਢਾਂ। ਮਾਲਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਸੂਤਰ ਇਕ ਹੈ, ਪਰ ਗੰਢਾਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਅਤੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਤਾਣੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ; ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਧਾਗਾ ਖਿੱਚ ਕੇ ਕੱਢ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਮਾਲਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦੇ ਮਣਕੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਥਾਂ (ਥੈਲੀ) ਵਿੱਚ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਅੱਡ ਕਰ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਭਿੰਨਤਾ ਗੁਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਕੋ ਅਸਲੇ (ਹਰੀ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਰੀਰ ਹੀ ਰੱਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ।
੧੫ [ਮੱਠ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਸਥਾਨ] ਸਰੀਰ।
੧੬ ਉਸ ਬਿਖੜੇ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਖਿੜਕੀਆਂ (ਗੋਲਕਾਂ) ਹਨ। 'ਬਿਖੜਾ' ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਲੈਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।
੧੭ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ।
੧੮ ਇਹ ਕਿੰਗ ਸੁਣ ਕੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸੁਆਦ ਆਂਵਦਾ ਹੈ, (ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਮਤਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ)।
੧੯ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਥਿਗਲੀ (ਟਾਕੀ) ਸੀਤੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾੜਾਂ ਨਾਲ ਸੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੦ ਨਗੰਦੇ, ਤਰੋਪੇ। ੨੧ [ਸੰ. ਅਸਥਿ] ਹੱਡੀਆਂ।
੨੨ ਪਾਣੀ, ਲਹੂ (ਰਕਤ ਬਿੰਦ)। ੨੩ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੨੪ [ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ] ਮਾਲਕ, ਹਰੀ।
੨੫ ਰਾਤ।
੨੬ ਚੋਗਾ, ਕਫ਼ਨੀ। ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਚੋਗਾ ਦੋ ਦਿਨ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
੨੭ ਸੰਘਣੀ ਸੁਆਹ ਮਲ ਕੇ।
੨੮ ਦ੍ਵੈਤ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ। ੨੯ ਰੋਟੀਆਂ।
੩੦ ਰਜੇਵਾਂ। ੩੧ ਸ਼ਰਮ।
੩੨ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨ ਤੇਰਾ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਆਸਣ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈਂ।
੩੩ ਨਿਤ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਪਰ ਸਿੰਙੀ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ੩੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੋਝੀ।
੩੫ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਉਸ ਅੱਗੇ ਹੈ। 'ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਹਰਾਸਿ ਹਮਾਰੀ' (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ, ਪੰਨਾ ੯੩੮)।
੩੬ ਟਿਕ ਗਿਆ ਹੈ। ੩੭ ਮਾਲਕ।
੩੮ ਹੋਰ ਕੋਈ। ੩੯ ਸਿਆਣਾ।
੪੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ। ੪੧ ਅਨੰਦ।

* ਹਰੀ-ਰਸ ਬਹੁਤ ਅਨੂਪ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਹੋਰਨਾਂ ਰਸਾਂ ਦਾ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ, ਬਾਵਜੂਦ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ, ਇਸ ਆਤਮ-ਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਜੀਵ ਉਂਜ ਹੀ ਅਸਮਰੱਥ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨੇ ਅਸਮਰੱਥ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ-ਕਲਾ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਵਟਣ ਨਾਲ ਘਟਦੀ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਨਖਿੱਧ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਮੂਜਬ ਹਰੀ ਜੀਵਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਆਤਮ-ਰਸ ਮਾਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

† (ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਹੱਡ ਮਾਸ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਹੀ ਹੈ; ਹਰੀ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜੀਵਨ ਸਥਿਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਤਾਂ ਹਰੀ ਪਰਤੱਖ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੋਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥ ਪੀਵਤ ਅਮਰ ਭਏ ਨਿਹਕਾਮ[੧] ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ[੨] ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ[੩] ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟੇ ਸੰਸਾਰੀ[੪] ॥ ੨ ॥ [੫]ਕਿਆ ਦੇਵਉ ਜਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ॥ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਉ ਲਖ ਬੇਰਾ[੬] ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[੭] ਦੇ ਸਾਜਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨੀਚੁ ਨਿਵਾਜਿਆ[੮] ॥ ੩ ॥ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰਾ[੯] ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥ ਜੈਸਾ ਸਾ ਤੈਸਾ ਦਿਖਲਾਇਆ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭੁ ਪੜਦਾ ਤੂਟਾ ॥ ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂ ਮੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ[੧੦] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸੇਵਕੁ ਲਾਇਓ ਅਪੁਨੀ ਸੇਵ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ਮੁਖਿ ਦੇਵ ॥ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤਾ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੀ[੩] ॥ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕਉ ਹਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ ਪੂਰੇ ਸਤਗੁਰ ॥ [੧੧]ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ਸਤਗੁਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਹਿਮਾ ਜਾ ਕੀ [੧੨]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ॥ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਦੇਇ ਜਿਸੁ ਧੀਰ[੧੩] ॥ ਜਾ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਰਾਇ[੧੪] ॥ ਸੋ ਨਰੁ ਬਹੁਰਿ[੧੫] ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਆਪ ॥ ਤਾ ਕਉ ਨਾਹੀ ਦੂਖ ਸੰਤਾਪ[੧੬] ॥ ਲਾਲੁ ਰਤਨੁ ਤਿਸੁ [੧੭]ਪਾਲੈ ਪਰਿਆ ॥ ਸਗਲ[੧੮] ਕੁਟੰਬ ਓਹੁ ਜਨੁ ਲੈ ਤਰਿਆ ॥ ੩ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਭਰਮੁ ਨ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਜਾ[੧੯] ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ[੨੦] ਪੂਜਾ ॥ [੨੧]ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਆਪਿ ਦਇਆਲ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਰਸਾਲ[੨੨] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੨੩]ਤਨ ਤੇ ਛੁਟਕੀ ਅਪਨੀ ਧਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਲਗੀ ਪਿਆਰੀ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਮੀਠਾ ॥ ਤਾ ਇਹੁ ਅਚਰਜੁ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠਾ ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਜਾਨੀ ਰੇ ਮੇਰੀ ਗਈ ਬਲਾਇ ॥ ਬੁਝਿ ਗਈ ਤ੍ਰਿਸਨ[੨੪] ਨਿਵਾਰੀ[੩] ਮਮਤਾ[੨੫] ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਲੀਓ ਸਮਝਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਿਓ ਗੁਰਿ ਸਰਨਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪਕਰਾਏ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨਾ ॥ [੨੬]ਬੀਸ ਬਿਸੁਏ ਜਾ ਮਨ ਠਹਰਾਨੇ ॥ ਗੁਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਏਕੈ ਹੀ ਜਾਨੇ ॥ ੨ ॥ [੨੭]ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ ਹਮ ਤਿਸ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ ॥ ਨਾ ਕੋ ਦੂਤੁ[੨੮] ਨਹੀ ਬੈਰਾਈ[੨੯] ॥ [੩੦]ਗਲਿ ਮਿਲਿ ਚਾਲੇ ਏਕੈ ਭਾਈ ॥ ੩ ॥ ਜਾ ਕਉ ਗੁਰਿ ਹਰਿ ਦੀਏ ਸੂਖਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਬਹੁਰਿ ਨ ਲਾਗਹਿ ਦੂਖਾ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਤਉ[੩੧] ਰੰਗਿ ਗੋਪਾਲ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਮੁਖ ਤੇ ਪੜਤਾ [੩੨]ਟੀਕਾ ਸਹਿਤ ॥ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮੁ ਨਹੀ ਪੂਰਨ ਰਹਤ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੇ ਕਰਿ ਲੋਕ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ[੩੩] ॥ ਅਪਨਾ ਕਹਿਆ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਪੰਡਿਤ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ਪੰਡਿਤ ॥ ਮਨ ਕਾ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰਿ[੩੪] ਪੰਡਿਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਗੈ

੧ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਬੇ-ਗਰਜ਼।
੨ ਠੰਢਾ।
੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੪ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ।
੫ ਦੇਖੋ "ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਤੁਝਹਿ ਕਿਆ ਅਰਪਉ" (ਧਨਾਸਰੀ ਰਵਿਦਾਸ, ਪੰ. ੬੯੪)।
੬ ਵਾਰੀ।
੭ ਸਰੀਰ।
੮ ਵਡਿਆਇਆ, ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ।
੯ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਭਿਤ। ਆਪਣੇਂ ਅਸਲੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇਂ ਹਜ਼ੂਰ ਬੁਲਾਇਆ।
੧੦ ਵਸਿਆ।
੧੧ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ-ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੨ ਡੂੰਘੀ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ।
੧੩ ਧੀਰਜ।
੧੪ ਰਾਜੇ ਨੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ।
੧੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੧੬ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।
੧੭ ਪੱਲੇ ਪਿਆ।
੧੮ ਸਾਰਾ।
੧੯ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ।
੨੦ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੧ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਹਰ ਥਾਂ।
੨੨ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ।
੨੩ ਸਰੀਰ (ਭਾਵ ਜੀਵਨ) ਤੋਂ ਅਪਣਤ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਛੁੱਟ ਗਈ।
੨੪ ਲਾਲਚ ਦੀ ਅੱਗ।
੨੫ ਅਪਣੱਤ, ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੨੬ ਯਕੀਨਨ। ਵਿੱਘੇ ਨੂੰ ਵੀਹ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸਵੇ ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਬੀਸ ਬਿਸਵੇ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ' ਜਾਂ 'ਸੌ ਫ਼ੀ ਸਦੀ'। ਮਨ ਦੇ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਠਹਿਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣੀ। ਟਿਕਾਉ ਮਿਲ ਜਾਣਾ।
੨੭ ਜੋ ਜੋ ਜੀਵ ਹਰੀ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ।
੨੮ ਦੁਸ਼ਮਣ।
੨੯ ਵੈਰੀ।
੩੦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ, ਜਿਵੇਂ ਗਲੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਭਰਾ ਤੁਰਦੇ ਹਨ।
੩੧ ਰੱਤਾ ਹਾਂ।
੩੨ ਅਰਥਾਂ ਨਾਲ।
੩੩ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਦੂਰ ਕਰ।

* ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
† ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਭਰਾ ਲੱਗਦੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ।
‡ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਾਖੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੇ।

ਰਾਖਿਓ ਸਾਲਗਿਰਾਮੁ[੧] ॥ ਮਨੁ [੨]ਕੀਨੋ ਦਹ ਦਿਸ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥ ਤਿਲਕੁ [੩]ਚਰਾਵੈ ਪਾਈ ਪਾਇ ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ[੪] ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥ ੨ ॥ [੫]ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਅਰੁ ਆਸਣੁ ਧੋਤੀ[੬] ॥ [੭]ਭਾਗਠਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੜੈ ਨਿਤ ਪੋਥੀ ॥ ਮਾਲਾ ਫੇਰੈ ਮੰਗੈ ਬਿਭੂਤ[੮] ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋਇ ਨ ਤਰਿਓ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ [੯]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਕੀ ਓਸੁ ਉਤਰੀ ਮਾਇ ॥ [੧੦]ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪੂਰਨ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਕੀ ਸਰਣੀ ਪਾਇ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੧੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਨਹੀ ਆਵਹਿ ਨੇਰਿ[੧੧] ॥ ਅਨਿਕ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤਾ ਕੀ ਚੇਰਿ[੧੨] ॥ ਅਨਿਕ ਪਾਪ ਤਾ ਕੇ ਪਾਨੀਹਾਰ[੧੩] ॥ ਜਾ ਕਉ ਮਇਆ[੧੪] ਭਈ ਕਰਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸਹਿ ਸਹਾਈ ਹੋਇ ਭਗਵਾਨ ॥ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਉਆ ਕੈ ਸਰੰਜਾਮ[੧੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੬]ਕਰਤਾ ਰਾਖੈ ਕੀਤਾ ਕਉਨੁ ॥ [੧੭]ਕੀਰੀ ਜੀਤੋ ਸਗਲਾ ਭਵਨੁ ॥ ਬੇਅੰਤ ਮਹਿਮਾ ਤਾ ਕੀ [੧੮]ਕੇਤਕ ਬਰਨ ॥ [੧੯]ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ਤਾ ਕੇ ਚਰਨ ॥ ੨ ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਕੀਆ ਜਪੁ ਤਪੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦਾਨੁ ॥ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਕਲਿ ਮਹਿ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ਜਾ ਕਉ ਠਾਕੁਰਿ ਦੀਆ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਭਏ ਪ੍ਰਗਾਸ[੨੦] ॥ ਸਹਜ ਸੂਖ [੨੧]ਆਸ ਨਿਵਾਸ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬਿਸਾਸ[੨੨] ॥ ਨਾਨਕ ਹੋਏ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਾਹੂ[੨੩] ਲੋਗ ॥ ਜੋ ਕਮਾਵਨੁ ਸੋਈ ਭੋਗ[੨੪] ॥ ਆਪਨ ਕਰਮ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਧ ॥ ਆਵਨੁ ਜਾਵਨੁ ਮਾਇਆ ਧੰਧ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਜਾਨੀ ਸੰਤ ਜਨੀ[੨੫] ॥ ਪਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਕਲਤੁ[੨੬] ਮਿਥਿਆ ਬਿਸਥਾਰ[੨੭] ॥ [੨੮]ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਚਾਲਨਹਾਰ ॥ ਰਾਜ ਰੰਗ ਰੂਪ ਸਭਿ ਕੂਰ[੨੯] ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਹੋਇ ਜਾਸੀ ਧੂਰ[੩੦] ॥ ੨ ॥ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ [੩੧]ਬਾਦਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਸੰਗਿ ਨਾਹੀ ਰੇ [੩੨]ਸਗਲ ਪਸਾਰੀ ॥ ਸੋਗ ਹਰਖ[੩੩] ਮਹਿ ਦੇਹ ਬਿਰਧਾਨੀ[੩੪] ॥ [੩੫]ਸਾਕਤ ਇਵ ਹੀ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ [੩੬]ਕਲਿ ਮਾਹਿ ॥ [੩੭]ਏਹੁ ਨਿਧਾਨਾ ਸਾਧੂ ਪਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿਦੁ ਜਿਸੁ ਤੂਠਾ[੩੮] ॥ [੩੯]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ[੪੦] ਤਿਨ ਹੀ ਡੀਠਾ ॥ ੪ ॥ ੮ ॥ ੧੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੪੧]ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਹ[੪੨] ਪੂਰਨ ਨਾਦ ॥ ਅਨਹਦ[੪੩] ਬਾਜੇ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ[੪੪] ॥ ਕੇਲ[੪੫] ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਹਰਿ ਲੋਗ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਨਿਰਜੋਗ[੪੬] ॥ ੧ ॥ ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਭਵਨ[੪੭] ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਊਹਾ ਸਿਮਰਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ॥ ਬਿਰਲੇ ਪਾਵਹਿ ਓਹੁ

੧ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੯੩, ਨੋਟ ੧੭।
੨ ਸਭ ਪਾਸੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ (ਲਗਾਂਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਈ (ਪੈਰੀਂ) ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਸਾਲਗਰਾਮ ਦੀ)।
੪ ਪਰਚਾਉਣਾ।
੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੬ ਇਕ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਅੰਤੜੀਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿੱਲੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਨਿਗਲਦੇ ਸਨ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਨ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਧੋਤੀ ਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੈ।
੭ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ (ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ) ਦੇ ਘਰ ਧਨ ਲਈ ਪੋਥੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਵਿਭੂਤੀ, ਧਨ।
੯ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉੱਤਰ ਗਿਆ।
੧੦ ਉਸ ਪੂਰਨ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚਾਰ ਵੇਦ ਹਨ।
੧੧ ਨੇੜੇ।
੧੨ ਚੇਲੀ, ਦਾਸੀ।
੧੩ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਲਾਮ, ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ।
੧੪ ਦਇਆ।
੧੫ [ਫ਼ਾ:] ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਮਿਹਨਤਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੬ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ (ਜੀਵ) ਕੀ ਵਿਚਾਰਾ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕਰਤਾ ਰਖਿਆ ਕਰੇ?
੧੭ ਕੀੜੀ ਵੀ ਸਾਰਾ ਭਵਨ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀ ਹੈ।
੧੮ ਕਿਤਨੀ ਕੁ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ?
੧੯ ਕੁਰਬਾਨ।
੨੦ ਚਾਨਣ।
੨੧ ਆਸਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ, ਆਸਾਂ ਜਿਥੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਸਾਂ ਜਿਥੋਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਖੋ "ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸੁ ਆਸਾ ਨਿਵਾਸੁ" (ਪੰ.੧੩੯੫)।
੨੨ [ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ] ਭਰੋਸਾ।
੨੩ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ।
੨੪ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।
੨੫ ਜਨਾਂ ਨੇ।
੨੬ ਇਸਤਰੀ।
੨੭ ਫੈਲਾਉ, ਅਡੰਬਰ।
੨੮ ਚੰਗੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ।
੨੯ ਕੂੜੇ।
੩੦ ਮਿੱਟੀ।
੩੧ ਬੇਅਰਥ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
੩੨ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ।
੩੩ ਖੁਸ਼ੀ।
੩੪ ਬਿਰਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੫ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦੀ ਉਮਰ ਇਉਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੩੬ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ।
੩੭ ਇਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ।
੩੮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।
੩੯ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਵਿੱਚ।
੪੦ ਰਮਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੪੨ ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ। ਉਥੇ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਹੈ।
੪੩ ਦੇਖੋ ਪੰ.੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੪੪ ਅਸਚਰਜ।
੪੫ ਖੇਲ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ।
੪੬ ਨਿਰਲੇਪ। ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹਨ।
੪੭ ਅਸਥਾਨ। ਸਤਿਸੰਗ ਪੂਰਨ ਸਹਜ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

* ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਮਾਲ ਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਅਸਲ ਧਨ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਸਭ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ[੧] ॥ [੨]ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕੀਰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ਬੇਸੁਮਾਰੁ[੩] ॥
੨ ॥ ਡਿਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਤਹੂ ਨ ਧਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੪] ਕੋ ਇਹੁ ਮਹਲੁ
ਪਾਵੈ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮੋਹ ਨ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ॥ [੫]ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ॥
੩ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ [੬]ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਾਸਾਰੁ ॥ ਜਾ
ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੁਆਦੁ ॥ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਨਾਨਕ ਬਿਸਮਾਦੁ[੭] ॥
੪ ॥ ੯ ॥ ੨੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੮]ਭੇਟਤ ਸੰਗਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਚਿਤਿ
ਆਇਆ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕਰਤ ਸੰਤੋਖੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮਾਥਾ
ਮੇਰੋ ਪਉਤ[੯] ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸੰਤਹ ਡੰਡਉਤ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸੰਤਨ
ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਜਾ ਕੀ ਓਟ ਗਹੀ[੧੧] ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਰਾਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥ ਸੰਤਹ ਦਰਸੁ [੧੨]ਪੇਖਿ
ਪੇਖਿ ਜੀਵਾ ॥ ਸੰਤਹ ਕੀ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਸ ॥ ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਰਾਸਿ ॥
੨ ॥ ਸੰਤ ਹਮਾਰਾ ਰਾਖਿਆ ਪੜਦਾ ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੪] ਮੋਹਿ ਕਬਹੂ ਨ
ਕੜਦਾ[੧੩] ॥ ਸੰਤਹ ਸੰਗੁ ਦੀਆ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥
੩ ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਪਾਰ ਗੁਣਤਾਸੁ[੧੪] ॥
ਜੀਅ ਜੰਤ [੧੫]ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤਹ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੪ ॥
੧੦ ॥ ੨੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ ਗ੍ਰਿਹੁ[੧੬] ਰਾਜੁ ਮਾਲੁ ॥
ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ [੧੭]ਬਿਖੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥ ਇਸਟ[੧੮] ਮੀਤ ਜਾਣੁ ਸਭ ਛਲੈ ॥ ਹਰਿ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੰਗਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਇ ਲੇ ਮੀਤਾ
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤੇਰੀ ਲਾਜ ਰਹੈ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਜਮੁ ਕਛੁ ਨ ਕਹੈ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਸਗਲ ਨਿਰਾਰਥ[੧੯] ਕਾਮ ॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ[੨੦] ਮਾਟੀ
ਦਾਮ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਜਾਪਿ ਮਨ ਸੁਖਾ ॥ [੨੧]ਈਹਾ ਊਹਾ ਤੇਰੋ ਊਜਲ
ਮੁਖਾ ॥ ੨ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਥਾਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ॥ ਕਿਨਹੀ ਨ ਕੀਏ ਕਾਜ ਮਾਇਆ
ਪੂਰੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਹੋਇ ॥
੩ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[੨੨] ॥ ਸੰਤੀ ਜੀਤਾ ਜਨਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥
ਹਰਿ ਸੰਤੁ ਕਰੇ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਤਾ ਕੈ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੧੧ ॥
੨੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੨੩]ਸਿੰਚਹਿ ਦਰਬੁ ਦੇਹਿ ਦੁਖੁ ਲੋਗ[੨੪] ॥ ਤੇਰੈ
ਕਾਜਿ ਨ [੨੫]ਅਵਰਾ ਜੋਗ ॥ ਕਰਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਹੋਇ ਵਰਤਹਿ ਅੰਧ ॥ ਜਮ ਕੀ
ਜੇਵੜੀ[੨੬] ਤੂ ਆਗੈ ਬੰਧ ॥ ੧ ॥ ਛਾਡਿ ਵਿਡਾਣੀ[੨੭] ਤਾਤਿ[੨੮] ਮੂੜੇ ॥ ਈਹਾ
ਬਸਨਾ ਰਾਤਿ ਮੂੜੇ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਾਤੇ ਤੈ ਉਠਿ ਚਲਨਾ ॥ ਰਾਚਿ ਰਹਿਓ
ਤੂ ਸੰਗਿ ਸੁਪਨਾ[੨੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ §ਬਾਲ ਬਿਵਸਥਾ[੩੦] ਬਾਰਿਕੁ ਅੰਧ[੩੧] ॥

੧ ਆਰਾਮ ਦਾ ਥਾਂ।
੨ ਉਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਖੁਰਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ (ਹਰੀ-ਜਸ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩ ਅਨੰਤ। ਉਸ ਨਿਹਚਲ ਆਸਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬੇਅੰਤ ਹੈ।
੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੫ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ, ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਰਹਿਤ ਸਮਾਧੀ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ।
੬ ਆਪੇ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪੇ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ) ਖਿਲਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੭ ਅਸਚਰਜਤਾ।
੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਨਾਲ।
੯ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਡੰਡੇ ਵਤ ਜਿਮੀਂ 'ਤੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
੧੧ ਪਕੜੀ।
੧੨ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ।
੧੩ ਦੁਖਿਤ ਹੁੰਦਾ।
੧੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੧੫ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਘਰ।
੧੭ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਝਮੇਲੇ।
੧੮ ਪਿਆਰੇ। ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਸਭ ਛਲ ਰੂਪ ਹਨ, ਭਾਵ ਬਿਨਸ ਜਾਣਗੇ।
੧੯ ਨਿਸਫਲ।
੨੦ ਚਾਂਦੀ। ਸੋਨਾ, ਚਾਂਦੀ ਤੇ ਦਾਮ ਮਿੱਟੀ ਵਤ ਹਨ।
੨੧ ਏਥੇ ਓਥੇ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵੇਂ।
੨੨ ਆਸਰਾ।
੨੩ ਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਧਨ।
੨੪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ)।
੨੫ ਹੋਰਨਾਂ ਜੋਗਾ (ਲਈ) ਹੀ ਇਹ ਧਨ ਹੈ।
੨੬ ਰੱਸੀ।
੨੭ ਬਿਗਾਨੀ।
੨੮ ਸਾੜਾ, ਚਿੰਤਾ।
੨੯ ਜਗਤ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਤ ਹੈ।
੩੦ ਉਮਰ ਵਿੱਚ।
੩੧ ਬੇ-ਸਮਝ।

* ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੀ ਹੋਰ ਮਹਿਮਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਧਨ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

‡ ਮਨੁੱਖ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਜੀਵਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਫਿਰ ਭੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸੇ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

§ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵੇਂ 'ਸੁਖਮਨੀ' ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ੪ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ। ਉਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਮਰੱਥ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਤਰਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਲਾਗਾ ਦੁਰਗੰਧ[੧] ॥ [੨]ਤ੍ਰਿਤੀਅ ਬਿਵਸਥਾ ਸਿੰਚੇ ਮਾਇ[੩] ॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਛੋਡਿ ਚਲਿਓ ਪਛੁਤਾਇ ॥ ੨ ॥ [੪]ਚਿਰੰਕਾਲ ਪਾਈ ਦ੍ਰੁਲਭ ਦੇਹ ॥ ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੀ[੫] ਹੋਈ ਖੇਹ ॥ ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਤੇ ਬੁਰੀ ॥ ਤਿਸਹਿ ਨ ਬੂਝੈ ਜਿਨਿ ਏਹ ਸਿਰੀ[੬] ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਕਰਤਾਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ ॥ [੭]ਤੁਮਹਿ ਛਡਾਵਹੁ ਛੁਟਕਹਿ ਬੰਧ ॥ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਵਹੁ ਨਾਨਕ [੮]ਜਗ ਅੰਧ ॥ ੪ ॥ ੧੨ ॥ ੨੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਬਨਾਈ ਕਾਛਿ[੯] ॥ ਤਿਸੁ ਸੰਗਿ ਰਹਿਓ ਇਆਨਾ[੧੦] ਰਾਚਿ ॥ [੧੧]ਪ੍ਰਤਿਪਾਰੈ ਨਿਤ ਸਾਰਿ ਸਮਾਰੈ ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਊਠਿ ਸਿਧਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭੁ ਝੂਠੁ ਪਰਾਨੀ ॥ ਗੋਵਿਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਅਵਰ ਸੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੇ ਸਭਿ [੧੨]ਮਾਇਆ ਮੂਠੁ ਪਰਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ਨ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲੁ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਹਉਮੈ ਫੈਲੁ[੧੩] ॥ ਲੋਕ ਪਚਾਰੈ[੧੪] ਗਤਿ ਨਹੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮ ਬਿਹੂਣੇ ਚਲਸਹਿ ਰੋਇ ॥ ੨ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਟੂਟਸਿ ਪਟਲ[੧੫] ॥ [੧੬]ਸੋਧੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਗਲ ॥ ਸੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਜਪਾਏ ॥ ਸਗਲ ਫਲਾ ਸੇ ਸੂਖਿ ਸਮਾਏ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ਰਾਖਹੁ ਆਪਿ ॥ ਸਗਲ ਸੁਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਰੈ ਹਾਥਿ ॥ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਲਾਗਹ ਸੁਆਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੭] ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ੨੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਜਾਨਾ ॥ ਮਨੁ ਅਸਮਝੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਤੀਆਨਾ[੧੮] ॥ [੧੯]ਡੋਲਨ ਤੇ ਚੂਕਾ ਠਹਰਾਇਆ ॥ [੨੦]ਸਤਿ ਮਾਹਿ ਲੇ ਸਤਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਦੂਖੁ ਗਇਆ ਸਭੁ ਰੋਗੁ ਗਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਨ ਮਹਿ ਮਾਨੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕਾ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰਬ ਨਿਰਮਲਾ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲਾ ॥ ਜਹ ਰਾਖੈ ਸੋਈ ਮੁਕਤਿ ਥਾਨੁ ॥ ਜੋ ਜਪਾਏ ਸੋਈ ਨਾਮੁ ॥ ੨ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਜਹ ਸਾਧ ਪਗ[੨੧] ਧਰਹਿ ॥ ਤਹ ਬੈਕੁੰਠੁ ਜਹ ਨਾਮੁ ਉਚਰਹਿ ॥ ਸਰਬ ਅਨੰਦ ਜਬ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਐ ॥ ਰਾਮ ਗੁਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ [੨੨]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਹਿਆ ਬਿਆਪਿ ॥ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਪਰਗਟ ਪਰਤਾਪ ॥ ਕਪਟ[੨੩] ਖੁਲਾਨੇ ਭ੍ਰਮ ਨਾਠੇ ਦੂਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਪੂਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧੪ ॥ ੨੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੨੪]ਕੋਟਿ ਜਾਪ ਤਾਪ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ॥ ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਿਧਿ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ॥ ਅਨਿਕ ਰੂਪ ਰੰਗ ਭੋਗ ਰਸੈ[੨੫] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨਿਮਖ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੂਰਬੀਰ ਧੀਰਜ

੧ ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ।
੨ ਤੀਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਮਾਇਆ, ਧਨ।
੪ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ (ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ)।
੫ ਬਿਨਾਂ।
੬ ਰਚੀ ਹੈ।
੭ ਤੂੰ ਹੀ ਛੁਡਾਵੇਂ ਤਾਂ ਬੰਧਨ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ।
੮ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਗਤ।
੯ ਕਤਰ ਵਿਉਂਤ ਕੇ (ਬਣਾਈ), ਪੁਸ਼ਾਕ, ਭਾਵ ਦੇਹ। ਸੰਜੋਗ ਕਰ ਕੇ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਬਣਾਈ ।
੧੦ ਬੇ-ਸਮਝ।
੧੧ ਜੀਵ ਇਸ ਦੇਹੀ ਦੀ ਪਾਲਨਾ-ਪੋਸਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ ਉਠ ਤੁਰਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਠੱਗੇ ਹੋਏ ਮਾਇਆ ਦੇ।
੧੩ ਪਸਾਰਾ।
੧੪ ਪਰਚਾਉਣ ਨਾਲ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕੀਤਿਆਂ।
੧੫ ਪੜਦੇ।
੧੬ ਸਾਰੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਫੋਲ ਕੇ ਦੇਖੇ ਹਨ: ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ।
੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਡੋਲਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਟਿਕ ਗਿਆ।
੨੦ ਸਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਸਤ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਅ ਗਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ.੧੮, ਨੋਟ ੩।
੨੧ ਚਰਨ। ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਲੋਕ ਪੈਰ ਧਰਨ, ਉਥੇ ਅਠਾਹਠ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ) ਤੀਰਥ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ।
੨੩ ਕਪਾਟ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ।
੨੪ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜਪ ਤਪ ਆ ਵਾਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ), ਬੁੱਧੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਬ ਗਿਆਨ ਵੀ ਉਥੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੮੪, ਨੋਟ ੧੩।
੨੫ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ (ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਰੰਗ, ਭੋਗ ਆਦਿਕ ਦੇ)।

* ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਉਤੇ ਦੱਸੇ (ਮਾਇਆ, ਦੇਹੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ) ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

‡ ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ ਧਾਰਮਕ ਸਾਧਨ, ਜਾਂ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਦੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸਾਧਨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਮਤਿ ਪੂਰਾ॥ [1]ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਧੁਨਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ॥ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕਾਮ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਹਰਿ ਨਾਮ॥ ੨॥ ਸਗਲ ਸੂਖ ਆਨੰਦ ਅਰੋਗ॥ ਸਮਦਰਸੀ[2] ਪੂਰਨ ਨਿਰਜੋਗ[3]॥ ਆਇ ਨ ਜਾਇ ਡੋਲੈ ਕਤ ਨਾਹੀ॥ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮੁ ਬਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ॥ ੩॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਗੁਪਾਲ ਗੋਵਿੰਦ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਜਪੀਐ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ[5]॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਨਾਮੁ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਤ ਕਾ ਕਾਮੁ॥ ੪॥ ੧੫॥ ੨੬॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫*॥ [6]ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਉ॥ ਆਗੈ ਮਿਲੀ ਨਿਥਾਵੇ ਥਾਉ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗੁ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ[7] ਜਾਗੁ॥ ੧॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪੁ ਜਪਲਾ[8]॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ ਭਉਜਲੁ[9] ਪਾਰਿ ਪਰਲਾ[10]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[11] ਧਿਆਇ ਮਨ ਅਟਲ॥ ਤਾ ਛੂਟਹਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਪਟਲ[12]॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਉ॥ ਤਾ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲ ਜੀਉ॥ ੨॥ [13]ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਿ ਬੀਚਾਰਾ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਪੈ[14] ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ॥ ੩॥ ਛੋਡਿ ਸਿਆਣਪ ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ॥ ਮਨ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਵੈ [15]ਜਾਇ ਨ ਕਾਈ॥ ਦਇਆ ਧਾਰੀ ਗੋਵਿਦ ਗੁਸਾਈ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਟੇਕ ਟਿਕਾਈ॥ ੪॥ ੧੬॥ ੨੭॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫†॥ ਸੰਤ ਕੈ ਸੰਗਿ [16]ਰਾਮ ਰੰਗ ਕੇਲ॥ ਆਗੈ ਜਮ ਸਿਉ ਹੋਇ ਨ ਮੇਲ॥ ਅਹੰਬੁਧਿ[17] ਕਾ ਭਇਆ ਬਿਨਾਸ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਹੋਈ ਸਗਲੀ ਨਾਸ॥ ੧॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਇ ਪੰਡਿਤ॥ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਅਹੰਕਾਰੁ [18]ਨ ਕਾਜੈ [19]ਕੁਸਲ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹਿ ਪੰਡਿਤ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [20]ਹਰਿ ਕਾ ਜਸੁ ਨਿਧਿ ਲੀਆ ਲਾਭ॥ ਪੂਰਨ ਭਏ ਮਨੋਰਥ ਸਾਭ[21]॥ ਦੁਖੁ ਨਾਠਾ ਸੁਖੁ ਘਰ ਮਹਿ ਆਇਆ॥ [22]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਸਾਇਆ॥ ੨॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਦਾਨੁ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਹੋਏ [23]ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ॥ ਸੰਤੋਖੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਮਾਗਨ ਕਾਹੇ[24] ਜਾਇ॥ ੩॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨਤ ਪਵਿਤ[25]॥ [26]ਜਿਹਵਾ ਬਕਤ ਪਾਈ ਗਤਿ ਮਤਿ॥ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਜਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸਾਈ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਊਤਮ ਭਾਈ॥ ੪॥ ੧੭॥ ੨੮॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡॥ [27]ਗਹੁ ਕਰਿ ਪਕਰੀ ਨ ਆਈ ਹਾਥਿ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਚਾਲੀ ਨਹੀ ਸਾਥਿ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਤਿਆਗਿ ਦਈ॥ ਤਬ ਓਹ ਚਰਣੀ ਆਇ ਪਈ॥ ੧॥ ਸੁਣਿ ਸੰਤਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬੀਚਾਰ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਗਤਿ ਨਹੀ ਕਾਈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ [28]ਭੇਟਤ ਉਧਾਰ॥

੧ ਸਹਿਜ-ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਓਹੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੬੫, ਨੋਟ ੩੬।
੨ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਸਮਾਨ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੩ ਨਿਰਲੇਪ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੫ ਚਿੰਤਾ।
੬ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋ ਬੀਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭੪, ਨੋਟ ੩੩।
੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ।
੮ ਜਪਿਆ।
੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੦ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਜੋ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।
੧੨ ਪੜਦੇ।
੧੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ।
੧੪ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਢੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।
੧੬ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡ (ਮੌਜਾਂ ਮਾਣ)।
੧੭ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ।
੧੮ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ।
੧੯ ਅਨੰਦ ਨਾਲ, ਖੈਰੀਅਤ ਨਾਲ।
੨੦ ਹਰੀ-ਜਸ ਰੂਪ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਲਾਭ ਲਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਸਾਰੇ।
੨੨ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ-ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ।
੨੩ ਸਾਰੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ।
੨੪ ਕਿਸ ਲਈ?
੨੫ ਪਵਿੱਤਰ।
੨੬ ਜੀਭ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਜਸ ਬੋਲਦਿਆਂ ਗਤੀ ਦੀ ਸਮਝ ਮਿਲੀ।
੨੭ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਾ ਲੱਗੀ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਤਿਆਗਿਆਂ ਇਹ ਆਪ ਦਾਸੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।
੨੮ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ-ਭਜਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਧਰੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਹਰੀ-ਭਜਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਓ।

‡ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਪਈ ਭੁਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਠੱਗਣੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੈ।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਉਸ ਕਉ ਕੋਈ ਦੇਵੈ ਮਾਨੁ[੧] ॥ ਤਬ ਆਪਸ ਊਪਰਿ ਰਖੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਜਬ ਉਸ ਕਉ ਕੋਈ [੨]ਮਨਿ ਪਰਹਰੈ ॥ ਤਬ ਓਹ ਸੇਵਕਿ[੩] ਸੇਵਾ ਕਰੈ ॥ ੨ ॥ ਮੁਖਿ ਬੇਰਾਵੈ[੪] ਅੰਤਿ ਠਗਾਵੈ ॥ ਇਕਤੁ ਠਉਰ [੫]ਓਹ ਕਹੀ ਨ ਸਮਾਵੈ ॥ ਉਨਿ ਮੋਹੇ ਬਹੁਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ [੬]ਰਾਮ ਜਨੀ ਕੀਨੀ [੭]ਖੰਡ ਖੰਡ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਮਾਗੈ ਸੋ ਭੂਖਾ ਰਹੈ ॥ ਇਸੁ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ ਸੁ ਕਛੂ ਨ ਲਹੈ[੮] ॥ ਇਸਹਿ ਤਿਆਗਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਰੈ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਤਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ੨੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ[੯] ਸਰਬ ਮਹਿ ਪੇਖੁ[੧੦] ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭ ਏਕੁ ॥ ਰਤਨੁ[੧੧] ਅਮੋਲੁ ਰਿਦੇ ਮਹਿ ਜਾਨੁ ॥ ਅਪਨੀ ਵਸਤੁ ਤੂ ਆਪਿ ਪਛਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਤਨ ਪਰਸਾਦਿ[੧੨] ॥ ਵਡੇ ਭਾਗ ਹੋਵਹਿ ਤਉ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਜਿਹਵਾ[੧੩] ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਸੁਆਦੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੪]ਅਠ ਦਸ ਬੇਦ ਸੁਨੇ ਕਹ ਡੋਰਾ ॥ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਨ ਦਿਸੈ ਅੰਧੇਰਾ ॥ ਪਸੂ ਪਰੀਤਿ ਘਾਸ ਸੰਗਿ ਰਚੈ ॥ ਜਿਸੁ ਨਹੀ ਬੁਝਾਵੈ ਸੋ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਬੁਝੈ ॥ ੨ ॥ ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿ ॥ [੧੫]ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ ਸੰਗਾਨਿ[੧੬] ॥ [੧੭]ਬਿਗਸਿ ਬਿਗਸਿ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਗਾਵਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਮ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਹਿ ॥ ੩ ॥ ੧੯ ॥ ੩੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਦੀਨੋ ਨਾਮੁ ਕੀਓ ਪਵਿਤੁ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ਨਿਰਾਸ ਇਹ ਬਿਤੁ[੧੮] ॥ ਕਾਟੀ ਬੰਧਿ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਰਾਮ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ੧ ॥ [੧੯]ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜਾ ॥ [੨੦]ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਜਨ ਅਪਨੈ ਗੁਰਦੇਵਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੧]ਆਇ ਬਨਿਓ ਪੂਰਬਲਾ ਭਾਗੁ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ॥ ਗਈ ਗਿਲਾਨਿ[੨੨] ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤੋ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੨ ॥ ਰਾਖੇ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥ [੨੩]ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਿਛੁ ਘਾਲ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਨੀ ਦਇਆ ॥ ਬੂਡਤ[੨੪] ਦੁਖ ਮਹਿ ਕਾਢਿ ਲਇਆ ॥ ੩ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਉਪਜਿਓ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਉ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਪਰਮ ਗਤਿ[੨੫] ਪਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ੩੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਤਿਆਗੈ ਰਤਨੁ ॥ [੨੬]ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਤਾਹੂ ਕਾ ਜਤਨੁ ॥ ਸੋ ਸੰਚੈ[੨੭] ਜੋ ਹੋਛੀ ਬਾਤ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਟੇਢਉ ਜਾਤ ॥ ੧ ॥ ਅਭਾਗੇ ਤੈ ਲਾਜ ਨਾਹੀ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰੁ ਹਰਿ ਨ ਚੇਤਿਓ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ ॥ [੨੮]ਸਾਕਤ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨੈਨਹੁ ਡੀਠੀ ॥ ਕੂੜਿ ਕਪਟਿ ਅਹੰਕਾਰਿ

੧ ਵਡਿਆਈ।
੨ ਮਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ।
੩ ਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ।
੪ ਵਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੂੰਹੋਂ (ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ) ਪਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਛੇਕੜ ਧੋਖਾ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੫ ਥਾਂ 'ਤੇ।
੬ ਸੰਤਾਂ ਨੇ।
੭ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ।
੮ ਪਰਾਪਤ ਕਰਦਾ।
੯ [ਸਭ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੦ ਦੇਖ।
੧੧ ਨਾਮ ਰੂਪ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਜੀਭ।
੧੪ ਇਹ ਜੀਵ ੧੮ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਡੋਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀ ਸੂ?
੧੫ ਤਾਣਾ ਪੇਟਾ, ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ।
੧੬ ਸੰਗ।
੧੭ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ।
੧੮ ਧਨ (ਮਾਇਆ)। ਹਰੀ-ਧਨ ਰਾਸ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਥੋਂ ਮਾਇਆ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ।
੧੯ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਵਜੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ*।
੨੦ ਸ੍ਵਾਦ ਲਾ ਲਾ ਕੇ।
੨੧ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ।
੨੨ ਘਿਰਨਾ, ਨਫ਼ਰਤ।
੨੩ ਸਾਡੀ ਸੇਵਾ ਘਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਹੀ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਰਖਿਆ ਸੂ।
੨੪ ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ।
੨੫ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਮਾਇਆ ਜੋ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਸਾਕਤ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।

* ਸਰਬ-ਨਿਧਾਨ ਹਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂ-ਬਿਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸੰਤ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

† ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਜੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮੁਦਤਾਂ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਨਫ਼ਰਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਸਾਕਤ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਉਲਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਰਤਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁੱਛ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਰੀਝਾਨਾ[1] ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਜਨੁ[2] ਬਿਛੂਅ ਡਸਾਨਾ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਸਦ ਹੀ ਝੂਰੈ ॥ [3]ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਕਬਹਿ ਨ ਉਸਤਤਿ ਕਰੈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਰੈ ਗਵਾਰੁ[4] ॥ ੩ ॥ ਸਭ ਸਾਹਾ ਸਿਰਿ ਸਾਚਾ ਸਾਹੁ ॥ ਵੇਮੁਹਤਾਜੁ ਪੂਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ ਲਪਟਿਓ ਭ੍ਰਮ ਗਿਰਹ[5] ॥ ਨਾਨਕ ਤਰੀਐ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ੩੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [6]ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਜਪਉ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪਾਵਉ ਥਾਉ ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਨ ਹੋਵੀ ਸੋਗੁ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਆਪੈ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਖੋਜਹੁ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ॥ [7]ਬਿਸਮਨ ਬਿਸਮ ਭਏ ਬਿਸਮਾਦਾ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਿ ਪਰਾਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [8]ਗਨਿ ਮਿਨਿ ਦੇਖਹੁ ਸਗਲ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਸਕੈ ਨ ਤਾਰਿ ॥ ਸਗਲ[9] ਉਪਾਵ ਨ ਚਾਲਹਿ ਸੰਗਿ ॥ ਭਵਜਲੁ[10] ਤਰੀਐ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਰੰਗਿ[11] ॥ ੨ ॥ ਦੇਹੀ ਧੋਇ ਨ ਉਤਰੈ ਮੈਲੁ ॥ ਹਉਮੈ ਬਿਆਪੈ ਦੁਬਿਧਾ ਫੈਲੁ[12] ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ[13] ਜੋ ਜਨੁ ਖਾਇ ॥ ਤਾ ਕਾ ਰੋਗੁ ਸਗਲ ਮਿਟਿ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਇਆਲ ॥ ਮਨ ਤੇ ਕਬਹੁ ਨ ਬਿਸਰੁ ਗੁੋਪਾਲ ॥ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਹੋਵਾ ਧੂਰਿ[14] ॥ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ [15]ਸਰਧਾ ਪੂਰਿ ॥ ੪ ॥ ੨੨ ॥ ੩੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਤੇਰੀ ਸਰਣਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ॥ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਪੂਰਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਸੋ ਧਿਆਏ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਕਰਮੁ[16] ॥ ੧ ॥ ਤਰਣ ਤਾਰਣ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੋ ਨਾਉ ॥ ਏਕਾ ਸਰਣਿ ਗਹੀ[17] ਮਨ ਮੇਰੈ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਠਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਆਗੈ ਦਰਗਹ ਪਾਵਉ ਠਾਉ ॥ ਦੂਖੁ ਅੰਧੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ[18] ਬਿਨਸੈ ਰਾਚੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ਭਉ ਭਾਗਾ ਨਿਰਭਉ ਮਨਿ ਬਸੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਰਸਨਾ[19] ਨਿਤ ਜਪੈ ॥ ੩ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਾਟੇ ਫਾਹੇ ॥ ਪਾਇਆ ਲਾਭੁ ਸਚਾ ਧਨੁ ਲਾਹੇ[20] ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ[21] ਹਰਿ ਦੁਆਰ ॥ ੪ ॥ ੨੩ ॥ ੩੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਨਾਮ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨ ॥ [22]ਸੂਖ ਸਹਜ ਦਇਆ ਕਾ ਪੋਤਾ[23] ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਹਵਾਲੈ ਹੋਤਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਕੋ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਖਾਤ ਖਰਚਿ ਕਛੁ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਹਰਿ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੀਰਤਨੁ ਨਿਰਮੋਲਕ ਹੀਰਾ ॥ ਆਨੰਦ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ[24] ॥ [25]ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਪੂੰਜੀ ॥ ਸੰਤਨ

੧ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨ ਜਾਣੋ ਕਿ, ਮਾਨੋ। ਨਾਮ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮਾਨੋ ਅਠੂਹਾਂ ਲੜ ਜਾਂਦਾ ਸੂ।
੩ ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਮੁੱਖ ਕਰ ਕੇ।
੪ ਮੂਰਖ, ਅਸੱਭਜ।
੫ [ਫ਼ਾ. ਗਿਰਹ] ਗੰਢ। ਮੋਹ ਦੀ ਮਸਤੀ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੀ ਗੰਢ ਨਾਲ ਪਲਚੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।
੬ ਰਾਤ ਦਿਨ।
੭ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੮ ਗਿਣ ਕੇ ਤੇ ਮਾਪ ਕੇ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
੯ ਸਾਰੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ।
੧੦ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੧੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ।
੧੨ ਪਸਾਰਾ। ਅਡੰਬਰ।
੧੩ ਦਵਾਈ।
੧੪ ਚਰਨ ਧੂੜੀ।
੧੫ ਚਾਹ ਪੂਰੀ ਕਰ।
੧੬ ਭਾਗ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ।
੧੭ ਫੜੀ, ਲਈ।
੧੮ ਖੋਟੀ ਮੱਤ।
੧੯ ਜੀਭ।
੨੦ ਲਾਹਾ, ਨਫ਼ਾ।
੨੧ ਸੋਭਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੩ [ਫ਼ਾ. ਪੋਤਹ] ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੪ ਗੰਭੀਰ। ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘਾ।
੨੫ ਨਾਮ ਅਨਹਦ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪੂੰਜੀ (ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ) ਹੈ (ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਅਨਹਤ-ਸ਼ਬਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ); ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਪਰ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਤਾਰਨਹਾਰਾ ਹੈ।
‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਹੈ।

ਹਥਿ ਰਾਖੀ ਕੂੰਜੀ ॥ ੨ ॥ [1]ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਗੁਫਾ ਤਹ ਆਸਨੁ ॥ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਤਹ ਬਾਸਨੁ[2] ॥ ਭਗਤ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਗੋਸਟਿ[3] ਕਰਤ ॥ ਤਹ ਹਰਖ[4] ਨ ਸੋਗ ਨ ਜਨਮ ਨ ਮਰਤ[5] ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਵਾਇਆ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਿਨਿ ਹਰਿਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਨਾਨਕ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ਵਰਤਣਿ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੨੪ ॥ ੩੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਮਹਿਮਾ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬੇਦ ॥ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਦ ॥ ਅਵਤਾਰ ਨ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤੁ ॥ ਪਰਮੇਸਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬੇਅੰਤੁ ॥ ੧ ॥ ਅਪਨੀ ਗਤਿ[6] ਆਪਿ ਜਾਨੈ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਅਵਰ[7] ਵਖਾਨੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਕਰਾ[8] ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ਭੇਵ[9] ॥ ਖੋਜਤ ਹਾਰੇ[10] ਦੇਵ ॥ ਦੇਵੀਆ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਮਰਮ[11] ॥ ਸਭ ਊਪਰਿ ਅਲਖ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ੨ ॥ ਅਪਨੈ ਰੰਗਿ ਕਰਤਾ ਕੇਲ[12] ॥ ਆਪਿ ਬਿਛੋਰੈ ਆਪੇ ਮੇਲ ॥ ਇਕਿ ਭਰਮੇ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ॥ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਆਪਿ ਜਣਾਏ ॥ ੩ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ[13] ॥ ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ [14]ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ ॥ ਨਹੀ ਲੇਪੁ ਤਿਸੁ ਪੁੰਨਿ ਨ ਪਾਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ੪ ॥ ੨੫ ॥ ੩੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਕਿਛਹੂ ਕਾਜੁ ਨ ਕੀਓ ਜਾਨਿ[15] ॥ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਗਿਆਨਿ ॥ ਜਾਪ ਤਾਪ ਸੀਲ[16] ਨਹੀ ਧਰਮ ॥ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਨਉ ਕੈਸਾ ਕਰਮ ॥ ੧ ॥ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਭੂਲਹ [17]ਚੂਕਹ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਿਧਿ[18] ਨ ਬੁਧਿ ਨ ਸਿਧਿ[19] ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥ ਬਿਖੈ ਬਿਆਧਿ[20] ਕੇ ਗਾਵ[21] ਮਹਿ ਬਾਸੁ ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ॥ ਨਾਮ ਤੇਰੇ ਕੀ ਮਨ ਮਹਿ ਟੇਕ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਉ ਮਨਿ ਇਹੁ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ[22] ॥ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ॥ ਤੂ ਅਗਨਤੁ ਜੀਅ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਜਿਸਹਿ ਜਣਾਵਹਿ ਤਿਨਿ ਤੂ ਜਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਉਪਾਇਓ ਤਿਸੁ ਤੇਰੀ ਆਸ ॥ ਸਗਲ ਅਰਾਧਹਿ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸ[23] ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੈ ਕੁਰਬਾਣੁ ॥ ਬੇਅੰਤ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਣੁ ॥ ੪ ॥ ੨੬ ॥ ੩੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥ [24]ਕੋਟਿ ਭਵ ਖੰਡੇ ਨਿਮਖ ਖਿਆਲ ॥ ਸਗਲ ਅਰਾਧਹਿ ਜੰਤ ॥ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ [25]ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਮੰਤ ॥ ੧ ॥ ਜੀਅਨ ਕੋ ਦਾਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ॥ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸੁਆਮੀ [26]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਾ ਕੀ ਗਹੀ[27] ਮਨ ਓਟ ॥ ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੋਈ ਛੋਟ ॥ ਹਿਰਦੈ ਜਪਿ ਪਰਮਾਨੰਦ ॥ [28]ਮਨ ਮਾਹਿ ਭਏ ਅਨੰਦ ॥ ੨ ॥ ਤਾਰਣ ਤਰਣ ਹਰਿ ਸਰਣ ॥ ਜੀਵਨ ਰੂਪ

੧ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟਿਕਦੇ ਹਨ।
੨ ਵਾਸਾ ਹੈ।
੩ ਗੱਲਬਾਤ। ਹਰੀ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਖੁਸ਼ੀ।
੫ [ਮ੍ਰਿਤਯੂ] ਮੌਤ।
੬ ਹਾਲਤ।
੭ ਹੋਰ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।
੮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜਿਹੇ।
੯ ਭੇਦ।
੧੦ ਹਾਰ ਗਏ।
੧੧ ਭੇਦ।
੧੨ ਚੋਜ।
੧੩ ਸਿੱਖਿਆ।
੧੪ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।
੧੫ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ, ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
੧੬ ਆਚਰਣ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ।
੧੭ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਂ ਤੇਰੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ!
੧੮ ਪਦਾਰਥ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਚਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।
੧੯ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।
੨੦ ਬੀਮਾਰੀ।
੨੧ ਪਿੰਡ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਵ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੈ।
੨੨ ਆਸਰਾ। ਏਹੋ ਧਰਵਾਸ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।
੨੩ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ।
੨੪ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਭਾਵ ਜਨਮ ਦੀ ਖੇਡ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਰਤਾ ਜਿੰਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ 'ਤੇ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ।
੨੬ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੭ ਪਕੜੀ ਹੈ।
੨੮ ਤਾਕਿ ਤੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਂ।

*** ਹਰੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ।**

† ਮੈਨੂੰ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਪਾਪ ਖੰਡਣ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਟੀਂਦਾ, ਖਰੀ ਅਕਲ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਚਰਣ ॥ ਸੰਤਨ ਕੇ [1]ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚ ਅਪਾਰ ॥ ੩ ॥ ਸੁ ਮਤਿ ਸਾਰੁ[2] ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਜੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਆਪੇ ਦੀਜੈ ॥ [3]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਜਪਿਆ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਨਾਉ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ੩੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸਗਲ[4] ਸਿਆਨਪ ਛਾਡਿ ॥ ਕਰਿ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕ ਸਾਜਿ[5] ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਸਗਲ ਮਿਟਾਇ ॥ ਮਨ ਚਿੰਦੇ[6] ਸੇਈ ਫਲ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥ [7]ਹੋਹੁ ਸਾਵਧਾਨ ਅਪੁਨੇ ਗੁਰ ਸਿਉ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਹੋਵੈ ਪਾਵਹਿ ਸਗਲ ਨਿਧਾਨ[8] ਗੁਰ ਸਿਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਜਾਨੈ ਕੋਇ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਨਿਰੰਜਨੁ[9] ਸੋਇ ॥ [10]ਮਾਨੁਖ ਕਾ ਕਰਿ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਨੁ ॥ ਮਿਲੀ ਨਿਮਾਨੇ ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਹਰਿ ਟੇਕ ਟਿਕਾਇ ॥ ਅਵਰ ਆਸਾ ਸਭ ਲਾਹਿ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਾਗੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਤਾ ਦਰਗਹ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨੁ ਜਪਿ ਮੰਤੁ[11] ॥ [12]ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਸਾਰ ਤਤੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਨਿਹਾਲ ॥ ੪ ॥ ੨੮ ॥ ੩੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [13]ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੁ ॥ ਆਪਨਾ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ[14] ਸਦਾ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਪੂਰਨ ਏਹੀ ਸੁਆਉ[15] ॥ ੧ ॥ ਆਨੰਦ ਕਰਿ ਸੰਤ ਹਰਿ ਜਪਿ ॥ ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ ਗੁਰ ਕਾ ਜਪਿ ਮੰਤੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕ ਕੀ ਕਰਿ ਆਸ ਭੀਤਰਿ[16] ॥ ਨਿਰਮਲ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਨਮਸਕਾਰਿ ॥ ਭਵਜਲੁ[17] ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਦੇਵਨਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਘਰਿ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ[8] ॥ ਰਾਖਨਹਾਰ ਨਿਦਾਨ[18] ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਏਹੁ ਨਿਧਾਨ ॥ ਹਰੇ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ॥ ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸ ਕੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਕਰਮਿ[19] ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੨੯ ॥ ੪੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਸਵਾਰਿ[20] ॥ ਜਾਹਿ ਨ ਦਰਗਹ ਹਾਰਿ ॥ [21]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਤੁਧੁ ਹੋਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਅੰਤ ਕੀ ਬੇਲਾ[22] ਲਏ ਛਡਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਹੋਹਿ ਦੋਵੈ ਸੁਹੇਲੇ[23] ਅਚਰਜ ਪੁਰਖੁ ਧਿਆਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਜਾਪੁ ॥ ਬਿਨਸੈ ਸਗਲ ਸੰਤਾਪੁ[24] ॥ ਬੈਰੀ ਸਭਿ ਹੋਵਹਿ ਮੀਤ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਤੇਰਾ ਹੋਵੈ ਚੀਤ ॥ ੨ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਤਮ ਇਹੁ ਕਰਮੁ ॥ ਸਗਲ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਤੇਰਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਉਤਰੈ ਭਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪੂਰਨ ਤੇਰੀ ਹੋਵੈ ਆਸ ॥ ਜਮ ਕੀ ਕਟੀਐ ਤੇਰੀ ਫਾਸ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨੀਜੈ ॥ ਨਾਨਕ

੧ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੨ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਉਹ ਮਤ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਸਿਮਰੀਦਾ ਹੈ।
੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੪ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ।
੫ ਬਣਾ ਕੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।
੬ ਇੱਛਤ, ਚਾਹੇ ਹੋਏ।
੭ ਭਾਵ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਲ।
੮ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ।
੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਰੂਪ।
੧੦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਸਮਝ।
੧੧ ਮੰਤਰ ਕਰ ਕੇ, ਮੰਤਰ ਵਜੋਂ।
੧੨ ਏਹੋ ਅਸਲ ਭਗਤੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ।
੧੩ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝ।
੧੪ ਰਾਤ।
੧੫ ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ।
੧੬ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ, ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੧੭ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੮ ਓੜਕ ਨੂੰ।
੧੯ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੨੦ ਸਫਲ ਕਰ। ੨੧ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ।
੨੨ ਵੇਲੇ। 'ਬੇਲਾ' ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ।
੨੩ ਸੁਖੀ।
੨੪ ਦੁੱਖ।

* ਸਭ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

† ਉਤਲਾ ਹੀ ਭਾਵ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੋ, ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਅੱਗਾ-ਪਿੱਛਾ ਸਵਰੇ।

[1]ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ੩੦ ॥ ੪੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਜਿਸ
ਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਕਰਿ ਮਾਨੁ ॥ ਆਪਨ ਲਾਹਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਤਿਸ
ਕਾ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸਹਿ ਅਰਾਧਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਕਾਹੇ ਭ੍ਰਮਿ
ਭ੍ਰਮਹਿ ਬਿਗਾਨੇ[2] ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ
ਬਹੁਤੁ ਪਛੁਤਾਨੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਰੈ ਸੋਈ [3]ਮਾਨਿ ਲੇਹੁ ॥ ਬਿਨੁ
ਮਾਨੇ ਰਲਿ ਹੋਵਹਿ ਖੇਹ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭਾਣਾ ਲਾਗੈ ਮੀਠਾ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[4]
ਵਿਰਲੇ ਮਨਿ ਵੂਠਾ[5] ॥ ੨ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਅਗੋਚਰੁ[6] ਆਪਿ ॥ ਆਠ ਪਹਰ
ਮਨ ਤਾ ਕਉ ਜਾਪਿ ॥ ਜਿਸੁ ਚਿਤਿ ਆਏ ਬਿਨਸਹਿ ਦੁਖਾ ॥ [7]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ
ਤੇਰਾ ਊਜਲ ਮੁਖਾ[8] ॥ ੩ ॥ ਕਉਨ ਕਉਨ ਉਧਰੇ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥ ਗਨਣੁ
ਨ ਜਾਈ ਕੀਮ[9] ਨ ਪਾਇ ॥ [10]ਬੂਡਤ ਲੋਹ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤਰੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸਹਿ
ਪਰਾਪਤਿ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥ ੪੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮਨ ਮਾਹਿ
ਜਾਪਿ ਭਗਵੰਤੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਇਹੁ ਦੀਨੋ ਮੰਤੁ[11] ॥ ਮਿਟੇ ਸਗਲ ਭੈ ਤ੍ਰਾਸ[12] ॥
ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਆਸ ॥ ੧ ॥ ਸਫਲ ਸੇਵਾ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ
ਨ ਜਾਈ ਸਾਚੇ ਸਚੁ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ[13] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ
ਆਪਿ ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਸਦਾ ਮਨ ਜਾਪਿ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਨੀਤ[14] ॥
ਸਚੁ ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਮੀਤ ॥ ੨ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਅਤਿ ਭਾਰਾ ॥ ਖਿਨ
ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ[15] ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਨ ਕਾ
ਰਾਖਾ ਸੋਈ ॥ ੩ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥ ਅਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕਉ
ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਾਪੀ[16] ਜਪੁ ਜਾਪੁ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚ ਜਾ ਕਾ
ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੪ ॥ ੩੨ ॥ ੪੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [17]ਬਿਰਥਾ ਭਰਵਾਸਾ
ਲੋਕ ॥ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਟੇਕ ॥ ਅਵਰ ਛੂਟੀ ਸਭ ਆਸ ॥ ਅਚਿੰਤ ਠਾਕੁਰ
ਭੇਟੇ ਗੁਣਤਾਸ[18] ॥ ੧ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਕਾਰਜੁ ਤੇਰਾ
ਹੋਵੈ ਪੂਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਮ
ਹੀ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਰਿ ਸਰਨ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਓਹੀ
ਧਿਆਇਆ ॥ [19]ਆਨੰਦ ਹਰਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਓਟ
ਸਦੀਵ[20] ॥ ਜਾ ਕੇ ਕੀਨੇ ਹੈ ਜੀਵ ॥ ਸਿਮਰਤ [21]ਹਰਿ ਕਰਤ ਨਿਧਾਨ ॥
ਰਾਖਨਹਾਰ ਨਿਦਾਨ[22] ॥ ੩ ॥ ਸਰਬ ਕੀ ਰੇਣ[23] ਹੋਵੀਜੈ ॥ ਆਪੁ[24] ਮਿਟਾਇ
ਮਿਲੀਜੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[25] ਧਿਆਈਐ ਨਾਮੁ ॥ ਸਫਲ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਕਾਮੁ ॥
੪ ॥ ੩੩ ॥ ੪੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਕਾਰਨ ਕਰਨ ਕਰੀਮ[26] ॥
ਸਰਬ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਰਹੀਮ[27] ॥ ਅਲਹ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ॥ [28]ਖੁਦਿ

੧ ਸਹਜ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨ ਹੇ ਬੇ-ਗਿਆਨੇ! ਮੂਰਖ!
੩ ਮੰਨ ਲਵੇਂ, ਭਲਾ ਮਨਾਵੇਂ।
੪ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੫ ਵਸਿਆ ਹੈ।
੬ ਜੋ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੭ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੮ ਮੂੰਹ।
੯ ਕੀਮਤ।
੧੦ ਡੁੱਬਦਾ ਲੋਹਾ।
੧੧ ਉਪਦੇਸ਼।
੧੨ ਡਰ।
੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੧੪ ਨਿੱਤ, ਸਦਾ।
੧੫ ਢਾਹੁਣ (ਨਾਸ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ।
੧੬ ਜਪਾਂ।
੧੭ ਬੇ-ਅਰਥ ਹੈ ਭਰੋਸਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ।
੧੮ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ।
੧੯ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੦ ਸਦਾ।
੨੧ ਹਰੀ ਹਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਓੜਕ।
੨੩ ਚਰਨ ਧੂੜੀ।
੨੪ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੨੫ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੨੬ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੭ ਰਹਿਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਖੁਦਿ ਖੁਦਾਇ' ਆਖਿਆ ਹੈ।

* ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪੋ।
‡ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
§ ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਹ ਨਿਰਾ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਖੁਦਾਇ ਵਡ ਬੇਸੁਮਾਰ ॥ ੧ ॥ ਉਂ ਨਮੋ[੧] ਭਗਵੰਤ ਗੁਸਾਈ ॥ ਖਾਲਕੁ[੨] ਰਵਿ
ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਗੰਨਾਥ[੩] ਜਗਜੀਵਨ ਮਾਧੋ[੪] ॥
[੫]ਭਉ ਭੰਜਨ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਅਰਾਧੋ[੬] ॥ ਰਿਖੀਕੇਸ[੭] ਗੋਪਾਲ ਗੋੁਵਿੰਦ ॥ ਪੂਰਨ
ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੁਕੰਦ[੮] ॥ ੨ ॥ ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਉਲਾ[੯] ਤੂਹੀ ਏਕ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਂਬਰ
ਸੇਖ ॥ ਦਿਲਾ ਕਾ ਮਾਲਕੁ[੧੦] ਕਰੇ ਹਾਕੁ ॥ ਕੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਤੇ ਪਾਕੁ ॥ ੩ ॥
ਨਾਰਾਇਣ ਨਰਹਰ[੧੧] ਦਇਆਲ ॥ ਰਮਤ[੧੨] ਰਾਮ [੧੩]ਘਟ ਘਟ ਆਧਾਰ ॥
ਬਾਸੁਦੇਵ[੧੪] ਬਸਤ ਸਭ ਠਾਇ ॥ ਲੀਲਾ ਕਿਛੁ ਲਖੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਮਿਹਰ
ਦਇਆ ਕਰਿ ਕਰਨੈਹਾਰ ॥ ਭਗਤਿ ਬੰਦਗੀ ਦੇਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ॥ ਕਹੁ
ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਖੋਏ ਭਰਮ ॥ ਏਕੋ ਅਲਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ॥ ੫ ॥ ੩੪ ॥ ੪੫ ॥
ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਬਿਨਸੇ ਪਾਪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਤ
ਨਾਹੀ ਸੰਤਾਪ[੧੫] ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨਿ ਵਸੇ ॥ ਮਹਾ ਬਿਕਾਰ ਤਨ
ਤੇ ਸਭਿ ਨਸੇ ॥ ੧ ॥ ਗੋਪਾਲ ਕੋ ਜਸੁ ਗਾਉ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਅਕਥ ਕਥਾ ਸਾਚੀ
ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ਸਭ ਨਾਸੀ ॥
[੧੬]ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਪਿਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ [੧੭]ਰੈਨਿ ਦਿਨਸੁ ਪ੍ਰਭ ਸੇਵ ਕਮਾਨੀ ॥
ਹਰਿ ਮਿਲਣੈ ਕੀ ਏਹ ਨੀਸਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਮਿਟੇ ਜੰਜਾਲ ਹੋਏ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ ਕਰਮੁ[੧੮] ਬਣਿ ਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਨਿਤ ਰਸਨਾ[੧੯] ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸਦਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥
[੨੦]ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਸਤਕਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਦਾਸ ਕੀ ਰੇਣੁ[੨੧] ਪਾਏ ਜੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ
ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ[੨੨] ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੩੫ ॥ ੪੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥
ਦਰਸਨ ਕਉ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਧਰਿ ਧਿਆਨੁ ॥
ਧੂਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਸਤਕਿ ਲਾਇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ [੨੩]ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ
ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ[੨੪] ਮਿਟੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸਭੁ ਨਦਰੀ
ਆਵੈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਕੀਰਤਿ[੨੫]
ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੀ
ਸੁਰਤਿ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੁ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਸਤਿ[੨੬] ਕਰਿ ਮਾਨੁ ॥ ੨ ॥
[੨੭]ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਸਮਸਰਿ ਸੁਖ ਦੂਖ ॥ ਕਦੇ ਨ ਬਿਆਪੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ॥ ਮਨਿ
ਸੰਤੋਖੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਰਾਜੇ[੨੮] ॥ ਜਪਿ ਗੋਬਿੰਦੁ ਪੜਦੇ ਸਭਿ ਕਾਜੇ[੨੯] ॥ ੩ ॥
ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰ
ਚਰਨੀ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਭਾਗਾ ॥ ੪ ॥

੧ [ਓਅੰ ਨਮਹ] ਰੱਛਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਸਮਕਾਰ ਹੈ।
੨ [ਅ.] ਕਰਤਾਰ। ਕਰਤਾਰ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ।
੩ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ।
੪ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ)] ਹਰੀ।
੫ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੬ ਯਾਦ ਕਰੋ।
੭ ਰਿਖੀਕ ਈਸ਼, [ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕ-ਈਸ਼] ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਆਮੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੮ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੯ [ਅ. ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ] ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਕਰਤਾਰ।
੧੦ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ)। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਸਗੋਂ ਹਰ-ਇਕ ਦਿਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲ-ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਨਰਸਿੰਘ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੨ ਵਿਆਪਕ।
੧੩ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੧੪ ਵਾਸੁਦੇਵ, ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ।
੧੫ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।
੧੬ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੭ ਰਾਤ-ਦਿਨ।
੧੮ ਭਾਗ। ਪਿਛਲਾ ਭਾਗ ਜਾਗਿਆ।
੧੯ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੨੦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੨੨ ਮੁਕਤੀ।
੨੩ ਖੋਟੀ ਮਤ ਵਾਲੀ ਮੈਲ।
੨੪ ਮਿਲਿਆਂ।
੨੫ ਜਸ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੀਏ।
੨੬ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਰਜ਼ੀਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਕੱਜੇ (ਢਕੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀਏ।

੩੬ ॥ ੪੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਕਿਸੁ ਭਰਵਾਸੈ ਬਿਚਰਹਿ[1] ਭਵਨ ॥
ਮੂੜ ਮੁਗਧ[2] ਤੇਰਾ ਸੰਗੀ ਕਵਨ ॥ ਰਾਮੁ ਸੰਗੀ ਤਿਸੁ ਗਤਿ[3] ਨਹੀ ਜਾਨਹਿ ॥
ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ[4] ਸੇ ਮੀਤ ਕਰਿ ਮਾਨਹਿ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਘਰੁ ਸੇਵਿ ਜਿਤੁ ਉਧਰਹਿ[5]
ਮੀਤ ॥ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਰਵੀਅਹਿ[6] ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਸਾਧਸੰਗਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕੀ
ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [7]ਜਨਮੁ ਬਿਹਾਨੋ ਅਹੰਕਾਰਿ ਅਰੁ ਵਾਦਿ ॥ [8]ਤ੍ਰਿਪਤਿ
ਨ ਆਵੈ ਬਿਖਿਆ ਸਾਦਿ ॥ [9]ਭਰਮਤ ਭਰਮਤ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਤਰੀ
ਨ ਜਾਈ ਦੁਤਰ[10] ਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ ਸੁ ਕਾਰ ਕਮਾਵੈ ॥
ਆਪਿ ਬੀਜਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖਾਵੈ ॥ ਰਾਖਨ ਕਉ ਦੂਸਰ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਤਉ
ਨਿਸਤਰੈ[11] ਜਉ ਕਿਰਪਾ ਹੋਇ ॥ ੩ ॥ [12]ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੋ ਨਾਮੁ ॥
ਅਪਨੇ ਦਾਸ ਕਉ ਕੀਜੈ ਦਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਗਤਿ ਕਰਿ ਮੇਰੀ ॥
ਸਰਣਿ ਗਹੀ[13] ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ੪ ॥ ੩੭ ॥ ੪੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ
੫† ॥ [14]ਇਹ ਲੋਕੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ [15]ਨਹੀ ਭੇਟਤ ਧਰਮਰਾਇਆ ॥ ਹਰਿ
ਦਰਗਹ ਸੋਭਾਵੰਤ ॥ [16]ਫੁਨਿ ਗਰਭਿ ਨਾਹੀ ਬਸੰਤ ॥ ੧ ॥ ਜਾਨੀ ਸੰਤ
ਕੀ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨੋ ਹਰਿ ਨਾਮਾ [17]ਪੂਰਬਿ ਸੰਜੋਗਿ ਮਿਲਾਈ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਚਰਣਿ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ [18]ਸੰਜੋਗੁ
ਸਭਾਗਾ ॥ ਸੰਤ ਕੀ ਧੂਰਿ ਲਾਗੀ ਮੇਰੈ ਮਾਥੇ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[19] ਦੁਖ ਸਗਲੇ[20]
ਮੇਰੇ ਲਾਥੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਧ ਕੀ ਸਚੁ ਟਹਲ ਕਮਾਨੀ ॥ ਤਬ ਹੋਏ ਮਨ ਸੁਧ
ਪਰਾਨੀ ॥ ਜਨ ਕਾ [21]ਸਫਲ ਦਰਸੁ ਡੀਠਾ ॥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਵੂਠਾ[22] ॥ ੩ ॥ ਮਿਟਾਨੇ ਸਭਿ [23]ਕਲਿ ਕਲੇਸ ॥ [24]ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸੁ
ਮਹਿ ਪਰਵੇਸ ॥ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਨੂਪ[25] ਗੋੁਵਿੰਦ ॥ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰੇ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿੰਦ ॥
੪ ॥ ੩੮ ॥ ੪੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [26]ਗਊ ਕਉ ਚਾਰੇ
ਸਾਰਦੂਲੁ[27] ॥ ਕਉਡੀ ਕਾ ਲਖ ਹੂਆ ਮੂਲੁ ॥ ਬਕਰੀ ਕਉ ਹਸਤੀ[28]
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ॥ [29]ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲੇ ॥ ੧ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ[30]
ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥ [31]ਬਰਨਿ ਨ ਸਾਕਉ ਬਹੁ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
[32]ਦੀਸਤ ਮਾਸੁ ਨ ਖਾਇ ਬਿਲਾਈ ॥ ਮਹਾ ਕਸਾਬਿ[33] ਛੁਰੀ ਸਟਿ ਪਾਈ ॥
ਕਰਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਹਿਰਦੈ ਵੂਠਾ[34] ॥ ਫਾਥੀ ਮਛੁਲੀ[35] ਕਾ ਜਾਲਾ ਤੂਟਾ ॥
੨ ॥ [36]ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰੇ ਚਲੂਲ ॥ [37]ਊਚੈ ਥਲਿ ਫੂਲੇ ਕਮਲ ਅਨੂਪ ॥
[38]ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇਵ ॥ ਸੇਵਕੁ ਅਪਨੀ ਲਾਇਓ ਸੇਵ ॥ ੩ ॥
ਅਕਿਰਤਘਣਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਹੈ ਸਦਾ ਦਇਆਰੁ[39] ॥
ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਸਦਾ ਸਹਾਈ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥

੧ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈਂ?
੨ ਹੇ ਮੂਰਖ!
੩ ਹਾਲਤ, ਹਾਲ।
੪ ਲੁਟੇਰੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੫ ਤਰ ਜਾਵੇਂ।
੬ ਸਿਮਰੀਏ।
੭ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ।
੮ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੯ ਭਾਉਂਦਿਆਂ ਭਾਉਂਦਿਆਂ।
੧੦ [ਦੁਸ੍ਰਰ] ਔਖੀ ਤਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ।
੧੧ ਤਰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਡਿਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੩ ਪਕੜੀ ਹੈ।
੧੪ ਇਸ ਲੋਕ (ਸੰਸਾਰ) ਵਿੱਚ।
੧੫ ਧਰਮ-ਰਾਜ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ)।
੧੬ ਫਿਰ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖੇ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੮ ਚੰਗਾ ਸੰਜੋਗ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
੧੯ ਪਾਪ।
੨੦ ਸਾਰੇ।
੨੧ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਣ।
੨੨ ਵਸਿਆ ਹੈ (ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਵਿੱਚ)।
੨੩ ਝਗੜੇ ਤੇ ਦੁੱਖ।
੨੪ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ।
੨੫ ਜਿਸ ਦੀ ਉਪਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ।
੨੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਜੋ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ (ਸ਼ੇਰ) ਹੁਣ ਇਕ ਸ਼ੁਧ ਤਾਕਤ ਹੋ ਕੇ ਗਊਆਂ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕੁਰਾਹੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਕੌਡੀ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲੱਖਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਕਾਰ-ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਮਨ-ਹਾਥੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੭ ਸ਼ੇਰ।
੨੮ ਹਾਥੀ।
੨੯ ਜਦ ਆਪਣਾ ਮਾਲਕ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖੇ (ਤਾਂ ਉਤੇ ਦੱਸੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)।
੩੦ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੩੧ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੩੨ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਦਿਸਦਾ ਮਾਸ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਬਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ। ਕ੍ਰੋਧ ਜੋ ਅਤ ਕਸਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਰੂਪ ਛੁਰੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੩੩ ਕਸਾਈ ਨੇ।
੩੪ ਵਸਿਆ।
੩੫ ਭਾਵ ਜੀਵ।
੩੬ ਲੱਕੜੀ ਵਤ ਸੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਦਿਲ ਹਰਾ ਤੇ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਸਬਜ਼ ਪੱਤਰ ਤੇ ਲਾਲ ਫੁੱਲ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰਾ ਭਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਚਲੂਲ [ਚੂੰ] ਲਾਲਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ ਲਾਲ।
੩੭ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਉਚੇ ਥਲ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜ ਗਿਆ।
੩੮ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੩੯ ਦਿਆਲੂ।

* ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ।
† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁਖ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।
‡ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

੩੯ ॥ ੫੦ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [1]ਪੰਚ ਸਿੰਘ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਭਿ ਮਾਰਿ ॥ [2]ਦਸ ਬਿਘਿਆੜੀ ਲਈ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਤੀਨਿ ਆਵਰਤ[3] ਕੀ ਚੂਕੀ ਘੇਰ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਚੂਕੇ ਭੈ ਫੇਰ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਿਓ ਦਾਸੁ ਅਪਨਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਾਚਾ ਬਖਸਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [4]ਦਾਝਿ ਗਏ ਤ੍ਰਿਣ ਪਾਪ ਸੁਮੇਰ ॥ ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਪੂਜੇ ਪ੍ਰਭ ਪੈਰ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਸਭ ਥਾਨਿ ॥ [5]ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜੋਰੀ ਸੁਖ ਮਾਨਿ ॥ ੨ ॥ ਸਾਗਰੁ ਤਰਿਓ [6]ਬਾਛਰ ਖੋਜ ॥ ਖੇਦੁ[7] ਨ ਪਾਇਓ ਨਹ ਫੁਨਿ[8] ਰੋਜ[9] ॥ [10]ਸਿੰਧੁ ਸਮਾਇਓ ਘਟੁਕੇ ਮਾਹਿ ॥ ਕਰਣਹਾਰ ਕਉ ਕਿਛੁ ਅਚਰਜੁ ਨਾਹਿ ॥ ੩ ॥ [11]ਜਉ ਛੂਟਉ ਤਉ ਜਾਇ ਪਇਆਲ ॥ ਜਉ ਕਾਢਿਓ ਤਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਹਮਰੈ ਵਸਿ ਨਾਹਿ ॥ [12]ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ ॥ ੪ ॥ ੪੦ ॥ ੫੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [13]ਨਾ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾ ਮਨੁ ਤੋਹਿ ॥ [14]ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਿਆਪਿਆ ਧੋਹਿ ॥ ਕੁਦਮ ਕਰੈ ਗਾਡਰ[15] ਜਿਉ ਛੇਲ ॥ ਅਚਿੰਤੁ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ ਚਕ੍ਰੁ ਪੇਲ[16] ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨਾਇ ਮਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਗੁਰਮੁਖਿ[17] ਪਾਵਹਿ ਸਾਚੁ ਧਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [18]ਊਨੇ ਕਾਜ ਨ ਹੋਵਤ ਪੂਰੇ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮਦਿ ਸਦ ਹੀ ਝੂਰੇ ॥ ਕਰੈ ਬਿਕਾਰ [19]ਜੀਅਰੇ ਕੈ ਤਾਈ ॥ ਗਾਫਲ ਸੰਗਿ ਨ ਤਸੂਆ[20] ਜਾਈ ॥ ੨ ॥ [21]ਧਰਤ ਧੋਹ ਅਨਿਕ ਛਲ ਜਾਨੈ ॥ [22]ਕਉਡੀ ਕਉਡੀ ਕਉ ਖਾਕੁ ਸਿਰਿ ਛਾਨੈ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤਿਸੈ ਨ ਚੇਤੈ ਮੂਲਿ ॥ ਮਿਥਿਆ ਲੋਭੁ ਨ ਉਤਰੈ ਸੂਲੁ[23] ॥ ੩ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਦਇਆਲ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹੋਆ ਸਾਧ ਰਵਾਲ[24] ॥ ਹਸਤ[25] ਕਮਲ ਲੜਿ ਲੀਨੋ ਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੪ ॥ ੪੧ ॥ ੫੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਸਾਧਸੰਗਿ ਦੂਖੁ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਰਾਮੁ ਬਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਦੁਤਰੁ[26] ਪੇਖਤ ਨਾਹੀ ॥ ਸਗਲੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ਅਪਨੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਨ[27] ਨਿਤ ਜਪਨੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਮਸਤਕਿ[28] ਹਾਥੁ ਗੁਰੁ ਧਰੈ ॥ ਸੋ ਦਾਸੁ ਅਦੇਸਾ[29] ਕਾਹੇ[30] ਕਰੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ[31] ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਊਪਰਿ ਕੁਰਬਾਣ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਭੇਟਿ[32] ਨਿਹਾਲ ॥ ਸੋ ਦਰਸਨੁ ਪਾਏ ਜਿਸੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਸੋ ਭਵਜਲੁ[33] ਤਰੈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਹੁ ਸਾਧ ਪਿਆਰੇ ॥ ਮੁਖ ਊਜਲ ਸਾਚੈ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਅਨਦ ਕਰਹੁ ਤਜਿ

੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਸ਼ੇਰ।
੨ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੇ ਰੂਪ ਬਘਿਆੜੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਭਾਵ ਵਸ ਕੀਤੀਆਂ।
੩ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੱਕਰ। ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ ਮੁੱਕ ਗਈ।
੪ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਰ ਸੜ ਗਏ ਘਾਹ ਵਾਂਗ।
੫ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣੇ ਹਨ।
੬ ਵੱਛੇ ਦਾ ਖੁਰ। ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਇਵੇਂ ਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮਾਮੂਲੀ ਵੱਛੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਖੁਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੭ ਦੁੱਖ।
੮ ਫਿਰ।
੯ [ਸਿੰਧੀ] ਸ਼ੋਕ, ਗ਼ਮ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੧੪੫, ਨੋਟ ੧।
੧੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਿੰਧ (ਸਮੁੰਦਰ) ਘਟੁਕੇ (ਦਿਲ ਰੂਪ ਘੜੇ) ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ। ਘਟੁਕਾ= ਛੋਟਾ ਘੜਾ। ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ: ਸਮੁੰਦਰ ਛੋਟੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਿਆ।
੧੧ ਜਦ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਵਾਂ (ਵਿੱਛੜ ਜਾਵਾਂ) ਤਾਂ ਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦ ਤੂੰ ਕੱਢ ਲਵੇਂ, ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੧੨ ਸੁਆਦ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ।
੧੩ ਹੇ ਜੀਵ! ਨਾ ਤੇਰਾ ਇਹ ਤਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਇਹ ਮਨ ਤੇਰੇ ਵੱਸ ਹੈ।
੧੪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈਂ।
੧੫ ਭੇਡ। ਜਿਵੇਂ ਭੇਡ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਛੇਲਾ ਕਲੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਗਿਆਤ ਹੀ ਜਾਲ ਰੂਪ ਮੌਤ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਮ= ਕੁੱਦਣ, ਕਲੋਲ, ਖੇਡਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੩, ਨੋਟ ੬।
੧੬ ਧਕਦਾ ਹੈ, ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੮ ਅਧੂਰੇ ਕੰਮ।
੧੯ ਜੀਵਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ।
੨੦ ਰਤਾ ਵੀ।
੨੧ ਧਰੋਹ ਧਰਦਾ (ਕਰਦਾ) ਹੈ।
੨੨ ਕੌਡੀ-ਕੌਡੀ ਲਈ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਸੁਆਹ ਪਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਦੁੱਖ, ਪੀੜਾ।
੨੪ ਧੂੜੀ।
੨੫ ਹੱਥ।
੨੬ ਜੋ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਏ। ਤਰਨ ਵਿੱਚ ਔਖਿਆਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਭਾਵ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੨੮ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨੯ ਫ਼ਿਕਰ।
੩੦ ਕਿਸ ਲਈ?
੩੧ ਮੁਥਾਜੀ, ਡਰ।
੩੨ ਮਿਲ ਕੇ।
੩੩ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਸਿਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰੀ ਜਿਹੀ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਸਾਡੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸ ਕੇ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੌਡੀ-ਕੌਡੀ ਲਈ ਝੱਖਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਦ ਮਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਪੈ ਕੇ ਸਿਧੇ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਸਭ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

[੧]ਸਗਲ ਬਿਕਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਪਿ ਉਤਰਹੁ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੪੨ ॥ ੫੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੨]ਈਂਧਨ ਤੇ ਬੈਸੰਤਰੁ ਭਾਗੈ ॥ ਮਾਟੀ ਕਉ ਜਲੁ ਦਹ ਦਿਸ ਤਿਆਗੈ ॥ ਊਪਰਿ ਚਰਨ ਤਲੈ ਆਕਾਸੁ ॥ ਘਟ[੩] ਮਹਿ ਸਿੰਧੁ ਕੀਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਸੰਮ੍ਰਥੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ॥ ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰੈ ਜੀਅ ਭਗਤਨ ਕੈ ਆਠ ਪਹਰ ਮਨ ਤਾ ਕਉ ਜਾਪਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਪ੍ਰਥਮੇ ਮਾਖਨੁ ਪਾਛੈ ਦੂਧੁ ॥ [੫]ਮੈਲੂ ਕੀਨੋ ਸਾਬੁਨੁ ਸੂਧੁ ॥ ਭੈ ਤੇ ਨਿਰਭਉ[੬] ਡਰਤਾ ਫਿਰੈ ॥ ਹੋਂਦੀ ਕਉ ਅਣਹੋਂਦੀ[੭] ਹਿਰੈ ॥ ੨ ॥ ਦੇਹੀ[੮] ਗੁਪਤ ਬਿਦੇਹੀ[੯] ਦੀਸੈ ॥ ਸਗਲੇ ਸਾਜਿ ਕਰਤ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਠਗਣਹਾਰ[੧੦] ਅਣਠਗਦਾ[੧੧] ਠਾਗੈ ॥ [੧੨]ਬਿਨੁ ਵਖਰ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਉਠਿ ਲਾਗੈ ॥ ੩ ॥ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਬਖਿਆਣ[੧੩] ॥ [੧੪]ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ਬੀਚਾਰੇ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੪੩ ॥ ੫੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਆ[੧੫] ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ [੧੬]ਆਨ ਬੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤ੍ਰੁ[੧੭] ਲਖਿਮੀ ਦੀਸੈ ਇਨ ਮਹਿ ਕਿਛੂ ਨ ਸੰਗਿ ਲੀਆ ॥ ਬਿਖੈ ਠਗਉਰੀ[੧੮] ਖਾਇ ਭੁਲਾਨਾ ਮਾਇਆ ਮੰਦਰੁ ਤਿਆਗਿ ਗਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਗੂਤਾ[੧੯] ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਕਿਰਤਿ[੨੦] ਪਇਆ ॥ [੨੧]ਪੁਰਬ ਕਮਾਣੇ ਛੋਡਹਿ ਨਾਹੀ ਜਮਦੂਤਿ ਗ੍ਰਾਸਿਓ[੨੨] [੨੩]ਮਹਾ ਭਇਆ ॥ ੨ ॥ ਬੋਲੈ ਝੂਠੁ ਕਮਾਵੈ ਅਵਰਾ ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੂਝੈ ਬਹੁਤੁ ਹਇਆ[੨੪] ॥ ਅਸਾਧ[੨੫] ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਆ [੨੬]ਸੰਤ ਦੂਖਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਾਸੀ ਮਹਾ ਖਇਆ[੨੭] ॥ ੩ ॥ ਜਿਨਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਤਿਨ ਹੀ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਕੀਨੇ ਸੰਤ ਜਇਆ[੨੮] ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕੰਠਿ[੨੯] ਲਾਇ ਰਾਖੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮਇਆ[੩੦] ॥ ੪ ॥ ੪੪ ॥ ੫੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਐਸਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰਦੇਉ ਸਹਾਈ ॥ ਜਾ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਬਿਰਥਾ[੩੧] ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ[੩੨] ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ॥ ਜਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਾਟੈ ਜਮ ਜਾਲੁ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਬਸੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੇ ॥ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰੇ ਸਗਲੇ[੩੩] ਤਨ ਕੇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ[੩੪] ਰਾਖੈ ਹਾਥੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੋ ਅਨਾਥ ਕੋ ਨਾਥੁ ॥ [੩੫]ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤੁ[੩੬] ਦੇਇ ਜਿਸੁ ਦਾਨੁ ॥ ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰ ਬਿਨਸੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਏਕੁ ਧਿਆਈਐ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸੇ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਸਗਲ ਨਿਵਾਸ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਗੁਣਤਾਸ[੩੭] ॥ [੩੮]ਦਰਸੁ ਦੇਹਿ ਧਾਰਉ ਪ੍ਰਭ ਆਸ ॥ ਨਿਤ

੧ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ।
੨ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸੀ ਹੈ।) ਈਂਧਨ (ਲੱਕੜੀ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੱਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਵ ਵਰਤਦੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਸਾੜਦੀ ਨਹੀਂ। ਮਾਟੀ (ਧਰਤੀ) ਦੇ ਸਭ ਪਾਸੇ ਜਲ (ਸਮੁੰਦਰ) ਹੈ, ਪਰ ਡੋਬਦਾ ਨਹੀਂ। ਰੁੱਖ ਦੇ ਚਰਨ (ਜੜ੍ਹਾਂ) ਉਪਰ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੫੦੩, ਨੋਟ ੧੧ ਅਤੇ ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੩ ਘੜਾ। ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।
੪ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਿੜਕਿਆਂ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਾਰ ਤੱਤ ਮੱਖਣ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਤੱਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰ ਤੱਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸਾਰਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਪਿੱਛੋਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੱਖਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਮੈਲ ਨੇ ਸਾਬਣ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ। ਬੱਚੇ ਲਈ ਮਾਤਾ ਦਾ ਲਹੂ ਚਿੱਟਾ ਦੁੱਧ ਬਣਦਾ ਹੈ।
੬ ਜੀਵ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਭੈਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।
੭ ਜਿਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਠੱਗਦੀ ਹੈ।
੮ ਦੇਹ ਵਾਲਾ, ਆਤਮਾ।
੯ ਸ਼ਰੀਰ ਕਿਉਂ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ।
੧੦ ਮਾਇਆ।
੧੧ ਜੀਵ।
੧੨ ਧਰਮ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਖਲਜਗਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ।
੧੪ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ ਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ, ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਉਸੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਆਨ (ਹੋਰ) ਕੋਈ ਬੀਆ (ਦੂਸਰਾ)।
੧੭ ਇਸਤਰੀ।
੧੮ ਠਗਮੂਰੀ; ਠੱਗ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠੱਗ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਂਦੇ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠਗਉਰੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।
੧੯ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ।
੨੧ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ।
੨੨ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ।
੨੩ ਮਹਾਂ ਭਿਆਨਕ।
੨੪ [ਅ. ਹਯਾ] ਇਹ ਵੱਡੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।
੨੫ ਲਾਇਲਾਜ।
੨੬ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਨਾਲ।
੨੭ ਨਾਸ ਹੋਇਆ।
੨੮ ਜੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਮੰਦ ਕੀਤਾ।
੨੯ ਗਲੇ ਨਾਲ।
੩੦ ਕਿਰਪਾ।
੩੧ ਬੇਅਰਥ।
੩੨ ਦੇਖਦਿਆਂ।
੩੩ ਸਾਰੇ।
੩੪ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੩੫ ਡਿੱਗਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ।
੩੬ ਉਪਦੇਸ਼।
੩੭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੩੮ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਹੋ, ਇਹੋ ਆਸਾ ਧਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹਾਂ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਸਮਰੱਥਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬਲਾਵਾਂ ਟਲਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤਾਕਤ ਉਲਟ ਕੇ ਆਤਮਕ-ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੰਵਰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕੁ ਚਿਤਵੈ ਸਚੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੪੫ ॥ ੫੬ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ਘਰੁ ੨ ਦੁਪਦੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਗਾਵਹੁ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਣ ਗੀਤ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਪਰਮ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਆਵਾ ਗਉਣੁ[੧] ਮਿਟੈ ਮੇਰੇ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਹੋਵਤ ਪਰਗਾਸੁ[੨] ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਹਿ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਹੋਇ ਉਧਾਰੁ[੩] ॥ ਨਾਨਕ ਭਵਜਲੁ[੪] ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੫੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲੇ[੫] ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਰੋਗ ਕੂਰਾ[੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕੁ ਅਰਾਧਹੁ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਜਾ ਕੀ ਸਰਨਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਨੀਦ ਸੁਹੇਲੀ[੭] ਨਾਮ ਕੀ ਲਾਗੀ ਭੂਖ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੇ ਸਭ ਦੂਖ ॥ ੨ ॥ [੮]ਸਹਜਿ ਅਨੰਦ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਸਭ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥ ੩ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਖਾ ਹੋਆ ਆਪਿ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੫੮ ॥

ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਪੜਤਾਲ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
†[੯]ਨਰਨਰਹ ਨਮਸਕਾਰੰ ॥ ਜਲਨ[੧੦] ਥਲਨ[੧੧] ਬਸੁਧ[੧੨] ਗਗਨ ਏਕ ਏਕੰਕਾਰੰ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਨ[੧੪] ਧਰਨ[੧੫] [੧੬]ਪੁਨ ਪੁਨਹ ਕਰਨ ॥ [੧੭]ਨਹ ਗਿਰਹ ਨਿਰੰਹਾਰੰ ॥ ੧ ॥ ਗੰਭੀਰ ਧੀਰ[੧੮] ਨਾਮ ਹੀਰ[੧੯] ਊਚ ਮੂਚ[੨੦] ਅਪਾਰੰ ॥ [੨੧]ਕਰਨ ਕੇਲ ਗੁਣ ਅਮੋਲ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੰ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੫੯ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸੁਗੰਧ ਭੋਗ ਤਿਆਗਿ ਚਲੇ [੨੨]ਮਾਇਆ ਛਲੇ ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੰਡਾਰ ਦਰਬ[੨੩] ਅਰਬ ਖਰਬ ਪੇਖਿ ਲੀਲਾ ਮਨੁ ਸਧਾਰੈ ॥ ਨਹ ਸੰਗਿ ਗਾਮਨੀ ॥ ੧ ॥ ਸੁਤ[੨੪] ਕਲਤ੍ਰ[੨੫] ਭ੍ਰਾਤ[੨੬] ਮੀਤ ਉਰਝਿ[੨੭] ਪਰਿਓ ਭਰਮਿ ਮੋਹਿਓ ਇਹ [੨੮]ਬਿਰਖ ਛਾਮਨੀ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਸੰਤ ਭਾਵਨੀ[੨੯] ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੬੦ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯ ਤਿਪਦੇ ॥
§ਰੇ ਮਨ ਓਟ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ[੩੦] ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ [੩੧]ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਡਭਾਗੀ ਤਿਹ ਜਨ ਕਉ ਜਾਨਹੁ ਜੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਪਾਪ

੧ ਜਨਮ ਮਰਨ।
੨ ਚਾਨਣਾ (ਗਿਆਨ ਦਾ)।
੩ ਨਿਸਤਾਰਾ।
੪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੫ ਸੁਖੀ।
੬ ਕੂੜ। 'ਕੂਰਾ' ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਕੂਰ ਦਾ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੬।
੭ ਸੌਖੀ, ਸੁਖਦਾਇਕ।
੮ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਮਾਣੋ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੯ ਨਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ ਜਲਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਥਲਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ।
੧੪ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ (ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ)।
੧੬ ਫਿਰ-ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਨਾ ਘਰ ਸੂ, ਨਾ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਧੀਰਜ ਰੂਪ।
੧੯ ਹੀਰਾ।
੨੦ ਵੱਡਾ।
੨੧ ਕੇਲ (ਕੌਤਕ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਚੋਜੀ।
੨੨ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛਲੇ ਹੋਏ।
੨੩ ਧਨ। ਧਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰੇ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਢਾਰਸ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗਾਮਨੀ (ਜਾਂਦੀ)।
੨੪ ਪੁੱਤਰ।
੨੫ ਇਸਤਰੀ।
੨੬ ਭਾਈ।
੨੭ ਫਸਿਆ।
੨੮ ਇਹ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ।
੨੯ ਸ਼ਰਧਾ।
੩੦ ਖੋਟੀ ਮੱਤ।
੩੧ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ, ਮੁਕਤਿ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦੇ ਲਾਭ ਦੱਸੇ ਹਨ।

† ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ, ਸਭ ਦੇ ਅਧਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

‡ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਭ ਛਲ ਰੂਪ ਹਨ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਹੈ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਅਜਾਮਲ ਤੇ ਗਜ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।

[1]ਖੋਇ ਕੈ ਫੁਨਿ[2] ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਵੈ[3] ॥ ੧ ॥ ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਨ[4] ਸੁਧਿ ਆਈ ॥ [5]ਜਾਂ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥ ਨਾਹਿਨ ਗੁਨੁ ਨਾਹਿਨ ਕਛੁ ਬਿਦਿਆ[6] ਧਰਮੁ ਕਉਨੁ ਗਜਿ[7] ਕੀਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਰਦੁ[8] ਰਾਮ ਕਾ ਦੇਖਹੁ [9]ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਤਿਹ ਦੀਨਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯* ॥ ਸਾਧੋ [10]ਕਉਨ ਜੁਗਤਿ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ [11]ਜਾ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੈ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮਹਿ [12]ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਹੈ ਬੂਝੈ ਨਹ ਕਛੁ ਗਿਆਨਾ ॥ ਕਉਨੁ ਨਾਮੁ ਜਗੁ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰੈ ਪਾਵੈ [13]ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਭਏ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੰਤ ਜਨ ਤਬ ਇਹ ਬਾਤ ਬਤਾਈ ॥ [14]ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਾਨੋ ਤਿਹ ਕੀਏ ਜਿਹ ਪ੍ਰਭ ਕੀਰਤਿ ਗਾਈ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨਰੁ [15]ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਮਹਿ ਨਿਮਖ ਏਕ ਉਰਿ ਧਾਰੈ[16] ॥ ਜਮ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸੁ[17] ਮਿਟੈ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਅਪੁਨੋ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰੈ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯† ॥ ਪ੍ਰਾਨੀ [18]ਨਾਰਾਇਨ ਸੁਧਿ ਲੇਹਿ ॥ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਅਉਧ[19] ਘਟੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤੁ ਹੈ ਦੇਹ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਰਨਾਪੋ[20] ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਓ ਬਾਲਪਨੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਓ ਅਜਹੂ ਨਹੀ ਸਮਝੈ [21]ਕਉਨ ਕੁਮਤਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਦੀਓ [22]ਜਿਹ ਠਾਕੁਰਿ ਸੋ ਤੈ ਕਿਉ ਬਿਸਰਾਇਓ ॥ ਮੁਕਤੁ ਹੋਤ ਨਰ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰੈ ਨਿਮਖ ਨ ਤਾ ਕਉ ਗਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਕੋ ਮਦੁ[23] ਕਹਾ ਕਰਤੁ ਹੈ [24]ਸੰਗਿ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਈ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਹਤੁ ਚੇਤਿ ਚਿੰਤਾਮਨਿ[25] ਹੋਇ ਹੈ ਅੰਤਿ ਸਹਾਈ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥ ੮੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਅਸਟਪਦੀਆ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਸੋਈ ਚੰਦੁ ਚੜਹਿ ਸੇ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ਦਿਨੀਅਰੁ[26] ਤਪਤ ਰਹੈ ॥ ਸਾ ਧਰਤੀ ਸੋ ਪਉਣੁ ਝੁਲਾਰੇ [27]ਜੁਗ ਜੀਅ ਖੇਲੇ ਥਾਵ ਕੈਸੇ ॥ ੧ ॥ [28]ਜੀਵਨ ਤਲਬ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣਾ ਕਰਹਿ ਧਿਙਾਣਾ[29] ਕਲਿ ਲਖਣ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [30]ਕਿਤੈ ਦੇਸਿ ਨ ਆਇਆ ਸੁਣੀਐ ਤੀਰਥ ਪਾਸਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥ [31]ਦਾਤਾ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਤਹ ਨਾਹੀ ਮਹਲ ਉਸਾਰਿ ਨ ਬੈਠਾ ॥ ੨ ॥ [32]ਜੇ ਕੋ ਸਤੁ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ ਤਪ ਘਰਿ ਤਪੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ ਕਲਿ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਕਦਾਰੀ[33] ਤਿਸਹਿ ਖੁਆਰੀ ਚਾਕਰ ਕੇਹੇ ਡਰਣਾ ॥ ਜਾ ਸਿਕਦਾਰੈ

੧ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੨ ਫਿਰ, ਉਪਰੰਤ।
੩ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ। ਪਾਪੀ ਅਜਾਮਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਨਰਾਇਣ ਸੀ, ਪੁੱਤਰ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਧ ਆਈ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮।
੫ ਜਿਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਜੋਗੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੬ ਵਿਦਿਆ।
੭ ਹਾਥੀ ਨੇ। ਹਾਥੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਧਰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।
੮ ਸੁਭਾਵ (ਮਿਹਰ ਵਾਲਾ)।
੯ ਨਿਰਭਉ ਪਦਵੀ ਦਾ ਦਾਨ।
੧੦ ਕਿਹੜੀ ਵਿਉਂਤ?
੧੧ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਰਚ ਜਾਵੇ।
੧੨ ਫਸਿਆ ਹੈ।
੧੩ ਨਿਰਵਾਣ-ਪਦ, ਮੁਕਤੀ।
੧੪ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰ ਲਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਆ ਹੈ।
੧੫ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਿੱਚ।
੧੬ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਵੇ।
੧੭ ਡਰ।
੧੮ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰ।
੧੯ ਉਮਰ।
੨੦ ਤਰੁਣਾਪਾ, ਜਵਾਨੀ।
੨੧ ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈਂ?
੨੨ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ।
੨੩ ਨਸ਼ਾ, ਹੰਕਾਰ।
੨੪ ਇਹ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ।
੨੫ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਰਤਨ ਜੋ ਮਨ-ਇੱਛੇ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੬ ਸੂਰਜ।
੨੭ ਜੁਗ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡਦਾ ਹੈ (ਵਰਤਦਾ ਹੈ), ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਭਾਵ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ (ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ 'ਤੇ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਕਲਿਜੁਗ ਆਪੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਊ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੭੬, ਨੋਟ ੧੬।
੨੯ ਧੱਕਾ। ਜਿਹੜਾ ਇਥੇ ਧੱਕਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹੋ ਪ੍ਰਵਾਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ, ਇਹੋ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝ।
੩੦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਫਲਾਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਫਲਾਣੇ ਤੀਰਥ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।
੩੧ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਕਲਿਜੁਗ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ; ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਮਹਲ ਹੀ ਉਸਾਰ ਕੇ ਬੈਠਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਲੱਛਣ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਸਤ-ਧਰਮ ਕਰੇ ਉਹ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਘਾਲ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਜੋ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੇ ਉਸ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੩ ਸਰਦਾਰੀ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚਾਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਡਰ ਹੈ?

* ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਚਨ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਏ? ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨਾ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਐਵੇਂ ਹੀ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

‡ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੀਰਥ ਗਏ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਲੋਕ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਪ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਪੰਡਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਾੜਾ ਸੁਭਾਉ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਵਰਨਾ ਹਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਆਦਿਕ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਕਿਥੇ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਯੁਗ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜਿਥੇ ਭੀ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਉਥੇ ਤੇ ਓਦੋਂ ਸਤਿਜੁਗ ਹੈ ਤੇ ਜਦ ਮੰਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਓਦੋਂ ਤੇ ਉਥੇ ਕਲਿਯੁਗ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।

[1]ਪਵੈ ਜੰਜੀਰੀ ਤਾ ਚਾਕਰ ਹਥਹੁ ਮਰਣਾ॥ ੪॥ [2]ਆਖੁ ਗੁਣਾ ਕਲਿ ਆਈਐ॥ [3]ਤਿਹੁ ਜੁਗ ਕੇਰਾ ਰਹਿਆ ਤਪਾਵਸੁ [4]ਜੇ ਗੁਣ ਦੇਹਿ ਤ ਪਾਈਐ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਲਿ ਕਲਵਾਲੀ[5] ਸਰਾ ਨਿਬੇੜੀ ਕਾਜੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਆ॥ [6]ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੇਦੁ ਅਥਰਬਣੁ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਲਹਿਆ॥ ੫॥ [7]ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤ ਵਿਣੁ ਸੰਜਮੁ[8] ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ॥ ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ [9]ਸੁਚ ਵਿਣੁ ਸੋਚ ਨ ਹੋਈ॥ ੬॥ ਕਲਿ ਪਰਵਾਣੁ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣੁ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਰਹੇ[10] ਪੁਰਾਣ॥ ਨਾਨਕ [11]ਨਾਉ ਭਇਆ ਰਹਮਾਣੁ॥ [12]ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਤੂ ਏਕੋ ਜਾਣੁ॥ ੭॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੂ ਉਪਰਿ ਕਰਮੁ ਨਹੀ॥ [13]ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਦੈ ਮੰਗਣਿ ਜਾਈਐ ਫਿਰਿ ਓਲਾਮਾ ਮਿਲੈ ਤਹੀ॥ ੮॥ ੧॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧*॥ [14]ਜਗੁ ਪਰਬੋਧਹਿ ਮੜੀ ਬਧਾਵਹਿ॥ ਆਸਣੁ[15] ਤਿਆਗਿ ਕਾਹੇ ਸਚੁ ਪਾਵਹਿ॥ ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਕਾਮਣਿ ਹਿਤਕਾਰੀ[16]॥ ਨਾ ਅਉਧੂਤੀ[17] ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ॥ ੧॥ ਜੋਗੀ [18]ਬੈਸਿ ਰਹਹੁ ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਖੁ ਭਾਗੈ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗਤ ਲਾਜ ਨ ਲਾਗੈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ ਨ [19]ਚੀਨਹਿ ਆਪੁ॥ [20]ਕਿਉ ਲਾਗੀ ਨਿਵਰੈ ਪਰਤਾਪੁ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਚੈ ਮਨ ਭਾਇ[21]॥ [22]ਭਿਖਿਆ ਸਹਜ ਵੀਚਾਰੀ ਖਾਇ॥ ੨॥ ਭਸਮ ਚੜਾਇ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡੁ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਹਹਿ ਜਮ ਡੰਡੁ॥ ਫੂਟੈ ਖਾਪਰੁ[23] ਭੀਖ ਨ ਭਾਇ[24]॥ ਬੰਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਆਵੈ ਜਾਇ॥ ੩॥ ਬਿੰਦੁ[25] ਨ ਰਾਖਹਿ ਜਤੀ ਕਹਾਵਹਿ॥ [26]ਮਾਈ ਮਾਗਤ ਤ੍ਰੈ ਲੋਭਾਵਹਿ॥ [27]ਨਿਰਦਇਆ ਨਹੀ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਾ॥ ਬੂਡਤ ਬੂਡੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ॥ ੪॥ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਖਿੰਥਾ[28] ਬਹੁ ਥਟੂਆ[29]॥ ਝੂਠੋ ਖੇਲੁ ਖੇਲੈ ਬਹੁ ਨਟੂਆ[30]॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁ ਜਾਰੇ[31]॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੇ॥ ੫॥ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਫਟਕ[32] ਬਨਾਈ ਕਾਨਿ[33]॥ [34]ਮੁਕਤਿ ਨਹੀ ਬਿਦਿਆ ਬਿਗਿਆਨਿ॥ [35]ਜਿਹਵਾ ਇੰਦ੍ਰੀ ਸਾਦਿ ਲੋੁਭਾਨਾ॥ ਪਸੂ ਭਏ ਨਹੀ ਮਿਟੈ ਨੀਸਾਨਾ[36]॥ ੬॥ [37]ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਲੋਗਾ ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਜੋਗਾ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ ਚੂਕਸਿ[38] ਸੋਗਾ॥ [39]ਊਜਲੁ ਸਾਚੁ ਸੁ ਸਬਦੁ ਹੋਇ॥ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੇ ਸੋਇ॥ ੭॥ ਤੁਝ ਪਹਿ[40] ਨਉ ਨਿਧਿ[41] ਤੂ ਕਰਣੈ ਜੋਗੁ॥ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[42] ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਗੁ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ ਸਚੁ ਸੁਚੀਤੁ[43]॥ ਨਾਨਕ ਜੋਗੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ[44] ਮੀਤੁ॥ ੮॥ ੨॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧†॥ [45]ਖਟੁ‡ ਮਟੁ ਦੇਹੀ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਧੁਨਿ ਅੰਤਰਿ ਜਾਗੀ॥ ਵਾਜੈ ਅਨਹਦੁ[46] ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੀਣਾ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤੀਣਾ॥ ੧॥ ਪ੍ਰਾਣੀ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[47] ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ

੧ ਜਦੋਂ ਭੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨੌਕਰ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗ਼ਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੨ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕਹੁ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੪੫, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩ ਪਹਲਿਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਨਿਆਂ ਹੁਣ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ (ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ)।
੪ ਜੇ ਤੂੰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਕਹਣੇ (ਨਾਮ) ਹੀ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਪਾਵਣ ਯੋਗ ਹੈ।
੫ ਕਲਹ (ਦੁੱਖ) ਵਾਲੀ। ਇਸ ਅਸ਼ਾਂਤ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੀਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਣ ਕਰ ਕੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੬ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? -ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ; ਅਤੇ ਅਮਲ ਕੀ ਲੱਭਾ ਹੈ? -ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ : "ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਰੁਤਿ ਆਈ" (ਪੰ. ੪੪੬)।
੭ ਪ੍ਰਤੀਤੀ (ਨਿਸਚੇ) ਬਿਨਾਂ ਪੂਜਾ ਕਾਹਦੀ?
੮ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੯ ਸੁੱਚੀ-ਰਹਿਣੀ ਬਿਨਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
੧੦ ਰਹਿ ਗਏ, ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ।
੧੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੭੦, ਨੋਟ ੯।
੧੨ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਉਸ ਕਰਤੇ ਨੂੰ ਸਭ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝ। ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਬਦਲਦੇ ਹਨ, ਕਦੀ ਉਹ ਰਾਮ ਤੇ ਕਦੀ ਰਹਮਾਨ ਕਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੈ ਆਪ ਇਕੋ ਹੀ।
੧੩ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਭਟਕਦਾ ਹੈਂ?
੧੪ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਤੂੰ ਜਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਸਰੀਰ-ਮੜ੍ਹੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।
੧੫ ਟਿਕਾਉ। ਆਪ ਅਡੋਲਤਾ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਤੇ ਸੱਚ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈਂ?
੧੬ ਪ੍ਰੇਮੀ (ਇਸਤਰੀ ਦਾ)।
੧੭ ਤਿਆਗੀ। ੧੮ ਟਿਕ ਜਾਵੇ।
੧੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ।
੨੦ ਪਰਿਤਾਪ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਲੱਗੀ ਤਪਸ਼) ਜੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇ?
੨੧ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
੨੨ ਸਹਜ-ਵਿਚਾਰ, ਭਾਵ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਿਛਿਆ ਖਾਵੇਂ। ੨੩ ਮੰਗਣ ਲਈ ਭਾਂਡਾ।
੨੪ ਪ੍ਰੇਮ। ਤੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਖ਼ੱਪਰ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਭਿਛਿਆ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ।
੨੫ ਬੂੰਦ, ਵੀਰਜ।
੨੬ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ।
੨੭ ਦਇਆ ਰਹਿਤ ਹੈਂ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੈਂ।
੨੮ ਚੋਗਾ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ, ਕਫਨੀ।
੨੯ ਠਾਟ (ਬਣਾਉਟਾਂ) ਬਣਾਨ ਵਾਲਾ।
੩੦ ਮਦਾਰੀ। ੩੧ ਸਾੜਦੀ ਹੈ।
੩੨ ਕੱਚ ਦੀਆਂ। ੩੩ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੪ ਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਬੇਗਿਆਨੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ।
੩੫ ਜੀਭ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀ ਦੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਲੁਭਿਤ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੩੬ ਪਸ਼ੂਪੁਣੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ।
੩੭ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰੀ ਤਿਵੇਂ ਜੋਗੀ ਭੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩੮ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੯ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਉਜਲ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਹੀ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।
੪੦ ਪਾਸ! ੪੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੪੨ ਢਾਂਹਦਾ ਹੈ। ੪੩ ਸੁਚਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਲ।
੪੪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ।
੪੫ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਾਲੀ ਦੇਹੀ ਰੂਪ ਮਠ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬੈਰਾਗੀ ਮਨ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਗੂੰਜਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਧੁਨੀ ਉਠੀ ਸਮਝੋ।
੪੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੪੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

* ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭੇਖ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾਵੇ।

† ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਜੋੜੇ।

‡ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਛੇ ਚੱਕਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਆਸ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਛੇ ਚੱਕਰ ਇਹ ਹਨ : ਮੂਲਾਧਾਰ (ਗੁਦਾ ਮੰਡਲ ਦਾ ਚੱਕਰ), ਸ੍ਵਾਧਿਸ਼ਠਾਨ (ਲਿੰਗ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿੱਚ); ਮਣਿਪੁਰ ਚੱਕਰ (ਧੁਨੀ ਦੇ ਕੋਲ), ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ (ਦਿਲ ਵਿੱਚ), ਵਿਸ਼ੁਧ ਚੱਕਰ (ਗਲੇ ਵਿੱਚ), ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ (ਭੌਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ)।

ਲਾਗੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਵਰਜਿ[੧] ਸਮਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ[੨] ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਹੀਰਾ ॥ ਤਿਤੁ ਰਾਤਾ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ[੩] ॥ ੨ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ[੪] ਨ ਲਾਗੈ ਮੋਹਿ[੫] ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਸੋਹਿ[੬] ॥ ੩ ॥ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ [੭]ਭਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗੇ ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਾਰੀ[੮] ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੯] ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ [੧੦]ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਅੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਅਲਿਪਤ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ[੧੧] ॥ ਤਸਕਰ[੧੨] ਪੰਚ ਸਬਦਿ ਸੰਘਾਰੇ[੧੩] ॥ ਪਰ ਘਰ ਜਾਇ ਨ ਮਨੁ ਡੋਲਾਏ ॥ ਸਹਜ ਨਿਰੰਤਰਿ[੧੪] ਰਹਉ ਸਮਾਏ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਅਉਧੂਤਾ[੧੫] ॥ ਸਦ ਬੈਰਾਗੀ [੧੬]ਤਤੁ ਪਰੋਤਾ ॥ ਜਗੁ ਸੂਤਾ[੧੭] ਮਰਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੬ ॥ [੧੮]ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ [੧੯]ਅਵਿਗਤ ਕੀ ਗਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੦] ਜਾਤੀ ॥ ਤਉ ਜਾਨੀ ਜਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨੀ ॥ ਏਕੋ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਨਿਰਬਾਨੀ[੨੧] ॥ ੭ ॥ [੨੨]ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਹਜਿ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ [੨੩]ਤਜਿ ਹਉ ਲੋਭਾ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਅਪਨਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦੂਜਾ ਮੇਟਿ ਸਮਾਨਿਆ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਸਾਹਾ[੨੪] ਗਣਹਿ ਨ ਕਰਹਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ [੨੫]ਸਾਹੇ ਊਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਤ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੧ ॥ ਝੂਠੁ ਨ ਬੋਲਿ ਪਾਡੇ ਸਚੁ ਕਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਬਦਿ ਘਰੁ[੨੬] ਲਹੀਐ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੭]ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ ॥ ਪੜੈ ਸੁਣਾਵੈ [੨੮]ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੀ ॥ ਸਭਸੈ ਊਪਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹੋਰ ਕਥਨੀ ਬਦਉ[੨੯] ਨ ਸਗਲੀ ਛਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਨਾਵਹਿ ਧੋਵਹਿ ਪੂਜਹਿ ਸੈਲਾ[੩੦] ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਾਤੇ ਮੈਲੋ ਮੈਲਾ ॥ [੩੧]ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਮਿਲੈ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰਥਿ[੩੨] ॥ ਮੁਕਤਿ ਪ੍ਰਾਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਕਿਰਤਾਰਥਿ[੩੩] ॥ ੩ ॥ [੩੪]ਵਾਚੈ ਵਾਦੁ ਨ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਡੁਬੈ ਕਿਉ ਪਿਤਰਾ ਤਾਰੈ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਚੀਨੈ ਜਨੁ ਕੋਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ [੩੫]ਗਣਤ ਗਣੀਐ ਸਹਸਾ ਦੁਖੁ ਜੀਐ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਵੈ ਸੁਖੁ ਥੀਐ[੩੬] ॥ ਕਰਿ ਅਪਰਾਧ ਸਰਣਿ ਹਮ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਹਰਿ ਭੇਟੇ [੩੭]ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰ ਸਰਣਿ ਨ ਆਈਐ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈਐ ਜਨਮਿ ਮਰਿ ਆਈਐ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਉ ਮਰੈ ਬਿਕਾਰੁ ॥ ਨਾ ਰਿਦੈ ਨਾਮੁ ਨ [੩੮]ਸਬਦੁ ਅਚਾਰੁ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਪਾਧੇ ਪੰਡਿਤ ਮਿਸਰ ਕਹਾਵਹਿ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਰਾਤੇ

੧ ਰੋਕ ਕੇ।
੨ ਮਿਲੇ।
੩ ਟਿਕਿਆ।
੪ [ਫ਼ਾ. ਜੰਦਾਲ] ਅਵੈੜਾ, ਜ਼ਾਲਮ।
੫ ਮੈਨੂੰ।
੬ ਸੋਭਦਾ ਹੈ।
੭ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।
੮ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੯ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੧੦ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅੰਦਰੇ ਮਿਲ ਗਈ।
੧੧ ਨਿਰਲੇਪ। ਸਰੀਰ-ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ ਹਨ।
੧੨ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੧੩ ਮਾਰੇ ਗਏ।
੧੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ। ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੫ ਤਿਆਗੀ। ਗੁਰਮੁਖ ਤਿਆਗੀ ਜਾਗਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਤਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪਰੋਤਾ (ਧਾਰਿਆ) ਹੈ।
੧੭ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ।
੧੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੯ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੧ ਨਿਰਲੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੨ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ।
੨੩ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਲੋਭ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।
੨੪ [ਸੁ. (ਚੰਗਾ) ਆਹ (ਦਿਨ)=] ਚੰਗਾ ਦਿਨ, ਮਹੂਰਤ।
੨੫ ਅਦ੍ਵੈਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਨਾਂ, ਵਾਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ।
੨੬ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।
੨੭ ਗਿਣ-ਗਿਣ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਕਾਂਡੀ (ਪਤ੍ਰੀ) ਬਣਾਈ। (ਜਨਮ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ੧੨ ਕਾਂਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।)
੨੮ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।
੨੯ ਆਖਦਾ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਆਹ ਹਨ, ਨਿਕੰਮੀਆਂ ਹਨ।
੩੦ ਬੁੱਤਾਂ ਨੂੰ।
੩੧ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੩੨ ਅਰਥ ਸਹਿਤ, ਧਨ ਆਦਿਕ ਲੋੜਾਂ ਸਹਿਤ।
੩੩ ਸਫਲ।
੩੪ ਝਗੜਾ ਵਾਚਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਗਿਣਤੀ (ਸਾਹੇ ਆਦਿਕ) ਗਿਣਦਿਆਂ ਸਹਸਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਿਲ ਲਈ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੭ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੩੮ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲੀ ਰਹਿਣੀ।

* ਥਿਤਾਂ ਵਾਰ ਗਿਣਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਹਲੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ [੧]ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ[੨] ਕੋ ਜਨੁ ਆਪਾਰੁ ॥ ੭ ॥ ਏਕੁ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਸਚੁ[੩] ਏਕੈ ॥ ਬੂਝੁ ਗਿਆਨੀ ਸਤਗੁਰ ਕੀ ਟੇਕੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਵਿਰਲੀ ਏਕੋ ਜਾਣਿਆ ॥ [੫]ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਮੇਟਿ ਸਮਾਣਿਆ ॥ ੮ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੰਕਾਰੁ[੬] ॥ [੭]ਸਰਬ ਗੁਣੀ ਸਾਚਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੯ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਹਠੁ[੮] ਨਿਗ੍ਰਹੁ[੯] ਕਰਿ [੧੦]ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ ॥ ਵਰਤੁ ਤਪਨੁ ਕਰਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਭੀਜੈ[੧੧] ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ[੧੨] ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜੈ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਮਨਾ ਹਰਿ ਜਨ ਸੰਗੁ ਕੀਜੈ ॥ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ[੧੪] ਜੋਹਿ ਨਹੀ ਸਾਕੈ ਸਰਪਨਿ[੧੫] ਡਸਿ ਨ ਸਕੈ ਹਰਿ ਕਾ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵਾਦੁ[੧੬] ਪੜੈ [੧੭]ਰਾਗੀ ਜਗੁ ਭੀਜੈ ॥ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਿਖਿਆ[੧੮] ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਦੂਖੁ ਸਹੀਜੈ ॥ ੨ ॥ [੧੯]ਚਾੜਸਿ ਪਵਨੁ ਸਿੰਘਾਸਨੁ ਭੀਜੈ ॥ [੨੦]ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ [੨੧]ਖਟੁ ਕਰਮ ਕਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਸਾਸੁ ਲੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪੰਚ[੨੨] ਅਗਨਿ ਕਿਉ ਧੀਰਜੁ ਧੀਜੈ[੨੩] ॥ ਅੰਤਰਿ ਚੋਰੁ[੨੪] ਕਿਉ ਸਾਦੁ ਲਹੀਜੈ[੨੫] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੬] ਹੋਇ [੨੭]ਕਾਇਆ ਗੜੁ ਲੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਤੀਰਥ ਭਰਮੀਜੈ[੨੮] ॥ ਮਨੁ ਨਹੀ ਸੂਚਾ ਕਿਆ ਸੋਚ[੨੯] ਕਰੀਜੈ ॥ ਕਿਰਤੁ[੩੦] ਪਇਆ ਦੋਸੁ ਕਾ ਕਉ ਦੀਜੈ ॥ ੫ ॥ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਹਿ ਦੇਹੀ ਦੁਖੁ ਦੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਥੀਜੈ[੩੧] ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੩੨] ਜਨਮੈ ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਛਿ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਕੀਜੈ ॥ ਮਨੁ ਹਰਿ ਰਾਚੈ ਨਹੀ ਜਨਮਿ ਮਰੀਜੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਕਰਮੁ ਕੀਜੈ ॥ ੭ ॥ [੩੩]ਊਂਦਰ ਦੂੰਦਰ ਪਾਸਿ ਧਰੀਜੈ ॥ ਧੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ[੩੪] ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ ॥ ੮ ॥ ੫ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ [੩੫]ਅੰਤਰਿ ਉਤਭੁਜੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜੋ ਕਹੀਐ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਤੇ ਹੋਈ ॥ [੩੬]ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ [੩੭]ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ [੩੮]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ॥ ਜਿਨਿ ਜਪਿਆ ਤਿਨ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੈ ਜਮ ਤੀਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਹੀਰਾ ਨਿਰਮੋਲੁ ॥ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਮਰੁ ਅਤੋਲੁ ॥ [੩੯]ਜਿਹਵਾ ਸੂਚੀ ਸਾਚਾ ਬੋਲੁ ॥ [੪੦]ਘਰਿ ਦਰਿ ਸਾਚਾ [੪੧]ਨਾਹੀ ਰੋਲੁ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਬਨ ਮਹਿ ਬੈਸਹਿ [੪੨]ਡੂਗਰਿ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਪਚਹਿ[੪੩] ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਆ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪੪] ਪਾਵਹਿ ਦਰਗਹਿ ਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਹਠੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੈ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥

੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

੨ ਵਿੱਚੋਂ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਐਸਾ ਅਦੁੱਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ।

੩ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਯਕੀਨਨ ਆਪ ਹੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਹਜ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਹੇ ਗਿਆਨੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਮਝ!

੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਏ ਹਨ। ੬ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ।

੭ ਓਹ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੱਚਾ (ਠੀਕ) ਹੈ।

੮ ਹਠ ਯੋਗ, ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।

੯ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।

੧੦ ਦੇਹੀ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧੧ ਭਿੱਜਦਾ, ਰਸ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ।

੧੨ ਬਰਾਬਰ। ੧੩ ਪੁਜਦਾ, ਅਪੜਦਾ।

੧੪ [ਫਾ. ਜੰਦਾਲ=ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ, ਅਵੈੜਾ] ਜ਼ਾਲਮ। ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

੧੫ ਮਾਇਆ ਸਪਣੀ। ੧੬ ਝਗੜਾ।

੧੭ ਜਗਤ ਰਾਗ ਨਾਦ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਮਾਇਆ। ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਜੋਗੀ ਪਵਨ (ਸੁਆਸਾਂ) ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਅਤੇ ਇਉਂ ਭਿਜਦਾ ਹੈ (ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।)

੨੦ ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਸਿੱਧੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤੇ ਮੋਢੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰ ਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸਜਿਓਂ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਖੱਬਿਓਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਭੁਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨੧ ਹਠ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਕਰਮ ਏਹ ਹਨ :- ਧੋਤੀ (ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਅੰਦਰ ਨਿਗਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣੀ), ਨੇਤੀ (ਸੂਤ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਕੱਢਣੀ), ਨਿਉਲੀ; ਵਸਤੀ (ਥੋਥੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਪੋਰੀ ਗੁਦਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਅੰਤੜੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨੀ), ਤ੍ਰਾਟਕ (ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ੀਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਉਤੇ ਲਾ ਰੱਖਣੀ), ਕਪਾਲ-ਭਾਤੀ; ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਂਕਣੀ ਵਾਕੁਰ ਸੁਆਸ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਤੇ ਉਤਾਰਨਾ।

੨੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੀ। ੨੩ ਧਰੇ।

੨੪ ਕਾਮਾਦਿਕ। ੨੫ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।

੨੭ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ। ੨੮ ਜੇ ਭੰਵੀਏ।

੨੯ ਸ਼ੌਚ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ।

੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।

੩੧ ਹੁੰਦਾ, ਰਜੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੩੨ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ।

੩੩ [ਸੰ. ਉਂਦਰ=ਚੂਹਾ; ਦੁੰਦ=ਸ਼ੋਰ, ਰੌਲਾ] ਚੂਹੇ ਵਾਕੁਰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਣ ਵਾਲੇ (ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ, ਤਾਕਿ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਦਸੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ, ਅਰਥਾਤ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਸਕੇ।

੩੪ ਸਿਮਰੀਏ।

੩੫ ਉਤਭੁਜ ਖਾਣੀ ਆਦਿ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਖਾਣੀਆਂ ਲਈ ਪੰ. ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।

੩੬ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੇੜਾਂ ਅੰਦਰ।

੩੭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

੩੮ ਡੂੰਘਾ, ਅਥਾਹ ਹੈ।

੩੯ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਸੁਚੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਰਤਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

੪੦ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਦਰ ਵਿੱਚ।

੪੧ ਗੜਬੜ ਨਹੀਂ, ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਹੈ।

੪੨ ਇਕ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਜਾ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

੪੩ ਸੜਦੇ ਹਨ। ੪੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ।

* ਜੋਗ-ਅਭਿਆਸ ਆਦਿ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੋੜਦੇ ਤੋੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕੇ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਮਿਲੇ।

† ਜੰਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਭਉਣ ਨਾਲ, ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਬਿੰਦ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਤਰੁੱਠ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਖ਼ਸ਼ੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਪੜੈ ਲੇ ਲੋਕ ਸੁਣਾਵੈ ॥ ਤੀਰਥਿ ਭਰਮਸਿ[1] ਬਿਆਧਿ[2] ਨ ਜਾਵੈ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ੪ ॥ ਜਤਨ ਕਰੈ ਬਿੰਦੁ[3] ਕਿਵੈ ਨ ਰਹਾਈ ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਨਰਕੇ ਪਾਈ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਬਾਧੋ ਲਹੈ ਸਜਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੫ ॥ [4]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਕੇਤੇ ਮੁਨਿ ਦੇਵਾ ॥ [5]ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵਹਿ ਭੇਵਾ[6] ॥ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਗਹਹਿ[7] ਗੁਰ ਸੇਵਾ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਿਰਮਲ ਅਭਿਮਾਨ ਅਭੇਵਾ[8] ॥ ੬ ॥ ਕਰਮਿ[9] ਮਿਲੈ ਪਾਵੈ ਸਚੁ ਨਾਉ ॥ [10]ਤੁਮ ਸਰਣਾਗਤਿ ਰਹਉ ਸੁਭਾਉ[11] ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਉਪਜਿਓ ਭਗਤੀ ਭਾਉ ॥ ਜਪੁ ਜਾਪਉ ਗੁਰਮੁਖਿ[12] ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ੭ ॥ [13]ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਜਾਇ ਮਨ ਭੀਨੈ ॥ [14]ਝੂਠਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨਹੀ [15]ਘਰੁ ਬਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[12] ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਵਹਿ ਬਉਰੇ[16] ਜਿਉ ਜਨਮੇ ਤਿਉ ਮਰਣੁ ਭਇਆ ॥ ਜਿਉ ਰਸ ਭੋਗ ਕੀਏ ਤੇਤਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਭਵਜਲਿ[17] ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤਨੁ ਧਨੁ ਦੇਖਤ ਗਰਬਿ[18] ਗਇਆ ॥ ਕਨਿਕ[19] ਕਾਮਨੀ[20] ਸਿਉ ਹੇਤੁ ਵਧਾਇਹਿ ਕੀ[21] ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਹਿ [22]ਭਰਮਿ ਗਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ[23] ਸੀਲੁ[24] ਨ ਰਾਖਿਆ ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਕਾਸਟੁ[25] ਭਇਆ ॥ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਨ ਸੰਜਮੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਬਾਦਿ ਜਇਆ[26] ॥ ੨ ॥ ਲਾਲਚਿ ਲਾਗੈ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥ ਜਾ ਜਮੁ ਧਾਇ ਕੇਸ ਗਹਿ ਮਾਰੈ ਸੁਰਤਿ ਨਹੀ [27]ਮੁਖਿ ਕਾਲ ਗਇਆ ॥ ੩ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[28] ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ[29] ਪਰਾਈ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਨ [30]ਸਰਬ ਦਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਵਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਨਰਕਿ ਗਇਆ ॥ ੪ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਵੇਸ ਕਰਹਿ [31]ਨਟੂਆ ਜਿਉ ਮੋਹ ਪਾਪ ਮਹਿ [32]ਗਲਤੁ ਗਇਆ ॥ [33]ਇਤ ਉਤ ਮਾਇਆ ਦੇਖਿ ਪਸਾਰੀ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਕੈ ਮਗਨੁ ਭਇਆ ॥ ੫ ॥ ਕਰਹਿ ਬਿਕਾਰ ਵਿਥਾਰ[34] ਘਨੇਰੇ[35] ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਭਰਮਿ ਪਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗਾ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਵਹੁ ਰੋਗੁ ਗਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ[36] ਕਉ ਆਵਤ ਦੇਖੈ ਸਾਕਤ[37] ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਭਇਆ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸੋ ਫਿਰਿ ਲੇਵੈ ਅੰਤਰਿ ਸਹਸਾ[38] ਦੂਖੁ ਪਇਆ ॥ ੭ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ ਕਿਛੁ ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸਭੁ [39]ਤਿਸਹਿ ਮਇਆ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਅਪਰੰਪਰੁ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਲੈ ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੮ ॥ ਮੂਏ ਕਉ ਰੋਵਹਿ ਕਿਸਹਿ ਸੁਣਾਵਹਿ ਭੈ ਸਾਗਰ ਅਸਰਾਲਿ[40] ਪਇਆ ॥ ਦੇਖਿ

੧ ਭਉਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੁਖ, ਰੋਗ।
੩ ਬੂੰਦ ਵੀਰਜ ਦੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਾਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕਦਾ।
੪ ਸਿਧ=ਕਮਾਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀ। ਸਾਧਿਕ=ਓਹ ਯੋਗੀ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
੫ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦੇ ਨੋਟ ੮ ਤੇ ੯।
੬ [ਭੇਦ] ਅੰਦਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ, ਅੰਤਹਕਰਣ । ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰਜਾ ਸਕਦੇ।
੭ ਪਕੜਨ; ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਕੇ ਕਰਨ।
੮ ਅਭਾਵ। ਅਭਿਮਾਨ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਣ।
੯ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੧੦ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਮਨ ਦੇ ਭਿਜਿਆਂ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਝੂਠ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਪਾਖੰਡ ਕੀਤਿਆਂ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੧੨।
੧੫ ਰਹਿਣ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ, ਹਰੀ ਦਰ।
੧੬ ਹੇ ਸ਼ਦਾਈ!
੧੭ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੧੯ ਸੋਨਾ।
੨੦ ਇਸਤਰੀ।
੨੧ ਕਿਉਂ?
੨੨ ਭਰਮ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋਇਆ।
੨੩ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ।
੨੪ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ।
੨੫ ਲੱਕੜ ਵਰਗਾ ਸੁੱਕਾ, 'ਅਭਿਗ-ਆਤਮ ਨਿਕੋਰ', ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕੋਮਲ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਭਾਵ ਉਹ ਨਰਮ-ਦਿਲ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਅਸ਼ੁਧ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜ ਵਰਗਾ ਕੋਮਲ-ਭਾਵ-ਹੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਜੀਵਿਆ। ਜਨਮ ਬੇਅਰਥ ਗਿਆ।
੨੭ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ।
੨੮ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੨੯ ਸਾੜਾ, ਈਰਖਾ।
੩੦ ਸਭ ਦੀ ਦਇਆ, ਸਾਰਿਆਂ ਉਤੇ ਮਿਹਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਾਵ।
੩੧ ਨਟ (ਸ੍ਵਾਂਗੀ, ਮਦਾਰੀ) ਵਾਂਗ।
੩੨ ਗਰਕਿਆ ਹੋਇਆ।
੩੩ ਇਧਰ ਉਧਰ, ਚੌਹਾਂ ਪਾਸੇ।
੩੪ ਵਿਸਤਾਰ, ਖਿਲਾਰੇ, ਪਸਾਰੇ।
੩੫ ਬਹੁਤੇ।
੩੬ ਧਨ।
੩੭ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ-ਧਾਰੀ, ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ।
੩੮ ਸ਼ੱਕ, ਭਰਮ।
੩੯ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ (ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ); ਮਾਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੪੦ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਪ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਿਆਨਕ। 'ਚਾਰਿ ਨਦੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰਾਲਾ' (ਮਾਰੂ ਮ: ੧, ਪੰ. ੧੦੩੧, ਨੋਟ ੧੮)।

* ਨਾਮ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਖ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਰੰਗ ਰੂਪ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਸੀਲ ਸੰਜਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕੋਮਲ ਭਾਵ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁਟੰਬੁ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਿਹ ਮੰਦਰੁ ਸਾਕਤੁ ਜੰਜਾਲਿ ਪਰਾਲਿ[੧] ਪਇਆ ॥ ੯ ॥ [੨]ਜਾ ਆਏ ਭਾ ਤਿਨਹਿ ਪਠਾਏ ਚਾਲੇ ਤਿਨੈ ਬੁਲਾਇ ਲਇਆ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਬਖਸਣਹਾਰੈ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਚਾਖਿਆ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ[੩] ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ [੪]ਖੋਜੁ ਭਇਆ ॥ [੫]ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਬੁਧਿ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਇਆ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਸਮ[੭] ਕਰਿ ਜਾਣਾ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਬਿਰਕਤੁ[੮] ਭਇਆ ॥ ਆਪੁ[੯] ਮਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਹਰਿ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ[੧੦] ਸਮਾਇ ਲਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਦਖਣੀ[੧੧] ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ[੧੨] ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ[੧੩] ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਰਸਿ ਲੀਣਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਲੀਣਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[੧੪] ਰਹੈ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਾਚੇ ਦੇਖਿ ਪਤੀਣਾ[੧੫] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਹੈ ਗਗਨ ਪੁਰਿ[੧੬] [੧੭]ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਮੈਸਰਿ ਅਨਹਤ ਸਬਦਿ ਰੰਗੀਣਾ ॥ ੨ ॥ ਸਤੁ ਬੰਧਿ ਕੁਪੀਨ[੧੮] ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ਜਿਹਵਾ ਰੰਗਿ ਰਸੀਣਾ ॥ ੩ ॥ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਜਿਨਿ ਰਚੁ ਰਾਚੇ ਕਿਰਤੁ ਵੀਚਾਰਿ ਪਤੀਣਾ ॥ ੪ ॥ ਏਕ ਮਹਿ ਸਰਬ ਸਰਬ ਮਹਿ ਏਕਾ ਏਹ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਈ ॥ ੫ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਲਖਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੬ ॥ [੧੯]ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਦਿਖਾਈ ॥ ੭ ॥ ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਸਚ ਮਹਲੀ ਬੈਠੇ ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥ ੮ ॥ [੨੦]ਮੋਹਿ ਗਇਆ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਈ ॥ ੯ ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਛੂਟੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਚੁ ਸਖਾਈ[੨੧] ॥ ੧੦ ॥ ੮ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਅਉਹਠਿ[੨੨] ਹਸਤ ਮੜੀ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ਧਰਣਿ ਗਗਨ ਕਲ ਧਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੇਤੀ[੨੩] ਸਬਦਿ ਉਧਾਰੀ ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਮਤਾ ਮਾਰਿ ਹਉਮੈ ਸੋਖੈ[੨੪] ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਿੰਙੀ ਸੁਰਤਿ ਅਨਾਹਦਿ ਵਾਜੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਪਰਪੰਚ[੨੫] ਬੇਣੁ ਤਹੀ ਮਨੁ ਰਾਖਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ ਪਰਜਾਰੀ ॥ ੫ ॥ [੨੬]ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਅਹਿਨਿਸਿ ਦੀਪਕੁ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰੀ ॥ ੬ ॥ ਰਵਿ[੨੭] ਸਸਿ[੨੮] ਲਉਕੇ[੨੯] ਇਹੁ ਤਨੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ੭ ॥ [੩੦]ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਸਣੁ ਅਉਧੂ[੩੧] ਅਲਖੁ ਅਗੰਮੁ ਅਪਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਜਾ [੩੨]ਪੰਚ ਵਸਹਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੯ ॥ [੩੩]ਸਬਦਿ ਰਵੈ ਆਸਣਿ ਘਰਿ ਰਾਜਾ ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥

੧ ਪਰਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ।
੨ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਜਦ ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਘਲੇ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕਾ ਸਦੇ ਉਠੀ ਜਾਹਿ' (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ: ੪- ਪੰ. ੧੨੩੯)।
੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ, ਨਾਮ ਰੂਪ।
੪ ਹਰੀ ਦਾ ਖੋਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੫ ਕਰਾਮਾਤੀ ਤਾਕਤਾਂ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੭ ਇਕੋ ਜਿਹੇ।
੮ ਨਿਰਲੇਪ। ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ।
੯ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ।
੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੧ ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਵਾਲੀ। ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਾਗਣੀ ਨੂੰ ਰਾਮਕਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਾਮਕਲੀ ਦੱਖਣੀ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੱਖਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਗਣੀ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੧੩ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ (ਗੁਰੂ ਨੇ)।
੧੪ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਸਦਾ।
੧੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਗਗਨਪੁਰੀ ਵਿੱਚ, ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ, ਉੱਚੀ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ (ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਸਲ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ) ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਲੰਗੋਟਾ। ਗੁਰੂ ਸਤ ਦਾ ਲੰਗੋਟਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਭਰਪੂਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਉਹ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਦਿਖਾਈ ਹੈ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਗਰੀ ਵਜਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ (ਹਰੀ ਦੀ ਅਨੰਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)।
੨੧ ਸਹਾਈ।
੨੨ ਹਿਰਦਾ। ਰੱਬੀ-ਜੋਗੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਮੜੀ (ਸਰੀਰ) ਨੂੰ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹੱਥ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਕੇ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਅੰਨ ਆਦਿ ਮੰਗ ਲਿਆਂਵਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਦਾ ਹੱਥ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਘਰ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਅਕਾਸ਼ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਲਾ ਵੇਖੀ ਹੈ। 'ਅਉਹਠਿ ਹਸਤ ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਚੀ' (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੧, ਪੰ. ੧੩੩੨)।
੨੩ ਕਿਤਨੀ ਹੀ ਲੁਕਾਈ।
੨੪ ਸੁਕਾਅ ਦੇਵੇ।
੨੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੇਣੁ (ਬੀਣਾ) ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਅਗਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬਾਲੀ ਹੈ।
੨੬ ਸਰੀਰ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਅੰਦਰ ਅਪਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਇੜਾ ਸੁਰ। ਖੱਬੀ ਅਤੇ ਸੱਜੀ ਸੁਰ ਤੂੰਬੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਰ। ੨੯ ਤੂੰਬੇ।
੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਆਤਮ-ਮੰਡਲ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੬੦, ਨੋਟ ੩। ੩੧ ਹੇ ਯੋਗੀ!
੩੨ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ।
੩੩ ਮਨ-ਰਾਜਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਆਸਣ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਅਦਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

* ਇਸ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਸਲ ਯੋਗੀ ਹੈ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰੂਪ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

† ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ।

ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ[1] ਕਹੇ ਕਹਿ ਬਪੁਰੇ ਜੀਵਤ ਮੂਆ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥ [2]ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਇਕ ਮੂਰਤਿ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਇਆ ਸੋਧਿ ਤਰੈ [3]ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਆਤਮ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਅੰਤਰਿ [4]ਸਬਦੁ ਰਵਿਆ ਗੁਣਕਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗੁਣਦਾਤਾ ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰੀ ॥ ੧੫ ॥ [5]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮੇਟੇ ਚਉਥੈ ਵਰਤੈ ਏਹਾ ਭਗਤਿ ਨਿਰਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ [6]ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗ ਸਬਦਿ ਆਤਮੁ ਚੀਨੈ ਹਿਰਦੈ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ[7] ॥ ੧੭ ॥ ਮਨੂਆ ਅਸਥਿਰੁ ਸਬਦੇ ਰਾਤਾ ਏਹਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[8] ॥ ੧੮ ॥ [9]ਬੇਦੁ ਬਾਦੁ ਨ ਪਾਖੰਡੁ ਅਉਧੂ[10] ਗੁਰਮੁਖਿ[11] ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵੈ ਅਉਧੂ [12]ਜਤੁ ਸਤੁ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਅਉਧੂ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਭਵਜਲੁ ਹੈ ਅਵਧੂ ਸਬਦਿ ਤਰੈ ਕੁਲ ਤਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥ [13]ਸਬਦਿ ਸੂਰ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਅਉਧੂ ਬਾਣੀ ਭਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਅਉਧੂ ਨਿਕਸੈ[14] ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨੫ ॥ ੯ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[15]ਸਰਮੈ ਦੀਆ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਕੰਨੀ ਪਾਇ ਜੋਗੀ ਖਿੰਥਾ[16] ਕਰਿ ਤੂ ਦਇਆ ॥ [17]ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਬਿਭੂਤਿ ਲਾਇ ਜੋਗੀ ਤਾ ਤੀਨਿ ਭਵਣ [18]ਜਿਣਿ ਲਇਆ ॥ ੧ ॥ ਐਸੀ ਕਿੰਗੁਰੀ[19] ਵਜਾਇ ਜੋਗੀ ॥ ਜਿਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਅਨਹਦੁ[20] ਵਾਜੈ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਪਤੁ[21] ਕਰਿ ਝੋਲੀ ਜੋਗੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੁਗਤਿ[22] ਪਾਈ ॥ ਧਿਆਨ ਕਾ ਕਰਿ ਡੰਡਾ ਜੋਗੀ ਸਿੰਙੀ ਸੁਰਤਿ ਵਜਾਈ ॥ ੨ ॥ ਮਨੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੁ ਜੋਗੀ ਤਾ ਤੇਰੀ ਕਲਪਣਾ ਜਾਈ ॥ [23]ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਮੰਗਣਿ ਚੜਹਿ ਜੋਗੀ ਤਾ ਨਾਮੁ ਪਲੈ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ [24]ਇਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਧਿਆਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਜੋਗੀ ਨਾ ਸਚੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਇਤੁ ਕਿੰਗੁਰੀ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਗੀ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਭਉ ਭਾਉ ਦੁਇ ਪਤ[25] ਲਾਇ ਜੋਗੀ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕਰਿ ਡੰਡੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[26] ਹੋਵਹਿ ਤਾ ਤੰਤੀ[27] ਵਾਜੈ ਇਨ ਬਿਧਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਖੰਡੀ[28] ॥ ੫ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਏਕਸ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਸਹਸਾ[29] ਤੂਟੈ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਏ ॥ ੬ ॥ ਨਦਰੀ ਆਵਦਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਬਿਨਸੈ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ

੧ ਜੀਵਨ। ਵਿਚਾਰੇ ਮਰਨ ਜੀਵਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।
੨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਦਿਕ (ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਪਾਲਣ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ) ਉਹ ਇਕ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੪ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।
੫ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਅਤੇ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੬ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਜੋਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਖੋਜਦਾ ਹੈ।
੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੯ ਨਾ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਮਾਣ, ਨਾ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਨਾ ਪਾਖੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਹੇ ਯੋਗੀ!
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੨ ਉਸ ਦਾ ਜਤ-ਸਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।
੧੩ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ।
੧੪ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਬਚਦਾ ਹੈ।
੧੫ [ਸੰ. ਸ਼੍ਰਮ] ਉੱਦਮ।
੧੬ ਲੰਮਾ ਚੋਗਾ, ਕਫ਼ਨੀ।
੧੭ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੇਡ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਇਹ ਬਿਭੂਤੀ ਲਾਵੇ।
੧੮ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਵੀਣਾ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੧ [ਪਤ੍ਰ, ਪਤ੍ਰਕਾ] ਖੱਪਰ। ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਖੱਪਰ ਤੇ ਝੋਲੀ ਬਣਾਵੇ।
੨੨ ਭੋਜਨ।
੨੩ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਮੰਗਣ ਚੜ੍ਹ, ਭਾਵ ਅੰਦਰ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰ ਤਾਂ ਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ।
੨੪ ਤੇਰੀ ਕਿੰਗਰੀ ਜੋ ਤੂੰ ਵਜਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ।
੨੫ ਤੂੰਬੇ। ਕਿੰਗਰੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਡੰਡੀ ਉੱਤੇ ਦੋ ਤੂੰਬੇ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੨੭ ਤਾਰ।
੨੮ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੯ ਭਰਮ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਤੇਰੀ ਭਾਵਨੀ[1] ਲਾਗੈ ਤਾ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪਾਇ॥ ੭॥ ਏਹੁ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਵੈ ਜੋਗੀ ਜਿ ਕੁਟੰਬੁ ਛੋਡਿ ਪਰਭਵਣੁ[2] ਕਰਹਿ॥ [3]ਗ੍ਰਿਹ ਸਰੀਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਅਪਣਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਲਹਹਿ[4] ॥ ੮॥ ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਿਟੀ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਜੋਗੀ ਇਸੁ ਮਹਿ ਰੋਗੁ ਵਡਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ॥ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਭੇਖ ਕਰੇ ਜੋਗੀ ਰੋਗੁ ਨ ਜਾਇ ਗਵਾਇਆ॥ ੯॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਉਖਧੁ[5] ਹੈ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਹੋਵੈ ਸੋਈ ਬੂਝੈ [7]ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਸੋ ਪਾਏ॥ ੧੦॥ ਜੋਗੈ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਬਿਖਮੁ[8] ਹੈ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਵੇਖੈ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ[9] ॥ ੧੧॥ [10]ਵਿਣੁ ਵਜਾਈ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਜੈ ਜੋਗੀ ਸਾ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਜਾਇ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੁਕਤਿ ਹੋਵਹਿ ਜੋਗੀ ਸਾਚੇ ਰਹਹਿ ਸਮਾਇ॥ ੧੨॥ ੧॥ ੧੦॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[11] ਜਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝਿ ਬੁਝਾਈ॥ ੧॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[11] ਦੇਇ ਵਡਿਆਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਚਿ ਰਹਹੁ ਸਦਾ [12]ਸਹਜੁ ਸੁਖੁ ਉਪਜੈ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਵਿਚਹੁ ਜਾਈ॥ ੨॥ ਆਪੁ[13] ਛੋਡਿ ਨਾਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਮਮਤਾ[14] ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ॥ ੩॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੈ ਤਿਸ ਤੇ ਬਿਨਸੈ ਅੰਤੇ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ[15] ॥ ੪॥ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ[16] ਦੂਰਿ ਨਹ ਦੇਖਹੁ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ॥ ੫॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ [17]ਰਵੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੬॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਜਾਈ॥ ੭॥ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹੁ ਮਨੁ ਰਾਖਹੁ [18]ਇਕ ਠਾਈ॥ ੮॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਭੂਲੀ ਫਿਰਦੀ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ॥ ੯॥ [19]ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ਹੰਢੈ ਪਾਖੰਡਿ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈ॥ ੧੦॥ [20]ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਜੋਗੁ ਪਾਈ॥ ੧੧॥ ਧਾਤੁਰਬਾਜੀ[21] ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਈ॥ ੧੨॥ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਰਵਰੁ ਹੈ ਸੰਤਹੁ [22]ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੧੩॥ ਨਾਮਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹਿ ਸੇ ਜਨ ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੇ ਮੈਲੁ ਗਵਾਈ॥ ੧੪॥ [23]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਅਚੇਤ ਨਾਮੁ ਚੇਤਹਿ ਨਾਹੀ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਿਨਸਿ ਜਾਈ॥ ੧੫॥ [24]ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਤ੍ਰੈ ਮੂਰਤਿ ਤ੍ਰਿਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥ ੧੬॥ [25]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੂਟੈ ਚਉਥੈ ਪਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੧੭॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਪੜਿ [26]ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਤਿੰਨਾ[27] ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ॥ ੧੮॥ [28]ਬਿਖਿਆ ਮਾਤੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ਉਪਦੇਸੁ ਕਹਹਿ ਕਿਸੁ ਭਾਈ॥ ੧੯॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕੀ ਊਤਮ ਬਾਣੀ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ [29]ਰਹੀ ਸਮਾਈ॥ ੨੦॥

੧ ਸ਼ਰਧਾ।
੨ [ਪਰਿ ਭ੍ਰਮਣ] ਭੌਂਦੇ ਫਿਰਨਾ, ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਥੇ ਲੱਭਦੇ ਫਿਰਨਾ।
੩ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।
੪ ਲੱਭ ਲਵੇਂ।
੫ ਦਵਾਈ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ।
੭ ਅਸਲੀ ਜੋਗ ਦਾ ਤਰੀਕਾ।
੮ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ।
੯ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੧੦ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕਿੰਗਰੀ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਵਜਦੀ ਹੈ।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੧੪ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੧੫ ਸਹਾਈ, ਮੱਦਦਗਾਰ।
੧੬ ਪ੍ਰਤੱਖ, ਸਾਹਮਣੇ, ਹਾਜ਼ਰ।
੧੭ ਸਿਮਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ, ਟਿਕਾ ਕੇ; ਅਡੋਲ।
੧੯ ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਤੂੰ ਫਿਰ ਕੇ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੨੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਗਰੀ, ਸਤਿਸੰਗ।
੨੧ ਧਾਵਨ ਵਾਲੀ ਖੇਡ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ, ਮਾਇਆ। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੨ ਲਿਵ ਲਾਵਣ ਰੂਪੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ।
੨੩ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵ ਅਚੇਤ (ਬੇ-ਸਮਝ) ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚੇਤਦੇ। ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਜੀਵ ਓਹ ਹਨ, ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੪ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੜੀ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭੁੱਲੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਬੰਧਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੬ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਉਹਨਾਂ।
੨੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹੋਏ।
੨੯ ਭਾਵ ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

* ਪਖੰਡ ਨਾਲ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਇਉਂ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ) ਦੂਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੀਵੇਂ ਇਰਾਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਅਦਿੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਮਹਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਡੋਲ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਲਾਗੈ ਸੋ ਗਤਿ ਪਾਏ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸਮਾਈ॥ ੨੧॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੀ ਸਬਦੇ ਖੋਜੇ [1]ਨਾਮੁ ਨਵੰ ਨਿਧਿ ਪਾਈ॥ ੨੨॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੁ ਸਹਜਿ[2] ਸਮਾਣਾ [3]ਬਿਨੁ ਰਸਨਾ ਉਸਤਤਿ ਕਰਾਈ॥ ੨੩॥ [4]ਲੋਇਣ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਚਿਤੁ ਅਦਿਸਟਿ[5] ਲਗਾਈ॥ ੨੪॥ ਅਦਿਸਟੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮੁ[6] ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ॥ ੨੫॥ ਹਉ ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਸਾਚੀ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ॥ ੨੬॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਨਾਵਹੁ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਈ॥ ੨੭॥ ੨॥ ੧੧॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩*॥ ਹਰਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਦੁਲੰਭ[7] ਹੈ ਸੰਤਹੁ ਕਹਣਾ ਕਛੂ ਨ ਜਾਈ॥ ੧॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[8] ਪੂਰਾ ਪਾਈ॥ ਨਾਮੋ ਪੂਜ ਕਰਾਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ ਸੰਤਹੁ ਕਿਆ ਹਉ ਪੂਜ ਚੜਾਈ॥ ੨॥ ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਾ ਪੂਜਾ ਹੋਵੈ ਭਾਣਾ ਮਨਿ ਵਸਾਈ॥ ੩॥ [9]ਪੂਜਾ ਕਰੈ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸੰਤਹੁ ਮਨਮੁਖਿ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ॥ ੪॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸੰਤਹੁ ਏਹ ਪੂਜਾ ਥਾਇ ਪਾਈ॥ ੫॥ ਪਵਿਤ ਪਾਵਨ[10] ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੬॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਹੋਰ ਪੂਜ ਨ ਹੋਵੀ ਭਰਮਿ ਭੁਲੀ ਲੋਕਾਈ॥ ੭॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[11] ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੰਤਹੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੮॥ ਆਪੇ ਨਿਰਮਲੁ ਪੂਜ ਕਰਾਏ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਥਾਇ ਪਾਈ॥ ੯॥ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ [12]ਪਰੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਣਹਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਲੁ ਲਾਈ॥ ੧੦॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[11] ਹੋਵੈ ਸੁ ਪੂਜਾ ਜਾਣੈ ਭਾਣਾ ਮਨਿ ਵਸਾਈ॥ ੧੧॥ ਭਾਣੇ ਤੇ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ਸੰਤਹੁ ਅੰਤੇ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ[13]॥ ੧੨॥ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ਸੰਤਹੁ ਕੂੜਿ ਕਰਹਿ ਵਡਿਆਈ॥ ੧੩॥ ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਜਮੁ ਨਹੀ ਛੋਡੈ ਲੈ ਜਾਸੀ ਪਤਿ ਗਵਾਈ॥ ੧੪॥ ਜਿਨ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ [14]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਈ॥ ੧੫॥ ਏਹੁ ਮਨੂਆ [15]ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੈ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ॥ ੧੬॥ [16]ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਹਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਈ॥ ੧੭॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਈ॥ ੧੮॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਵਖਾਣੈ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ੧੯॥ [17]ਭੈ ਭੰਜਨੁ ਅਤਿ ਪਾਪ ਨਿਖੰਜਨੁ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ[13]॥ ੨੦॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈ॥ ੨੧॥ ੩॥ ੧੨॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩†॥ ਹਮ [18]ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ ਅਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਮਿਲਿ ਸਬਦੇ ਮੈਲੁ ਉਤਾਰੀ॥ ੧॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[8] ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੀ[19]॥ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ [20]ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀ॥

੧ ਤਾਂ ਨਾਮ ਰੂਪ ਨੌ-ਨਿਧੀਆਂ (ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।

੨ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੩ ਭਾਵ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੪ ਅੱਖਾਂ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੋ ਕੇ (ਭਾਵ ਅੱਤ ਮਗਨ ਹੋ ਕੇ) ਦੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਅਦਿੱਖ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੈ।

੫ ਨਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ।

੬ ਨਿਰਲੇਪ। ਜੋ ਅਦਿੱਖ ਹਰੀ ਸਦਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਤਮ-ਜੋਤ ਮਿਲਾ ਰੱਖੀ ਹੈ।

੭ ਦੁਰਲਭ, ਅਮੋਲਕ।

੮ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ। ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੯ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਦਮੀ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ ਤਾਂ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧੦ ਪਵਿੱਤਰ।

੧੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ।

੧੨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੧੩ ਸਹਾਈ, ਮਦਦਗਾਰ।

੧੪ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਜਾਂ ਮਰਯਾਦਾ।

੧੫ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਾ ਫੁਰਨ।

੧੬ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

੧੭ ਭੈ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੧੮ ਖੋਟੀ ਚਾਲ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੰਦੇ।

੧੯ ਤਰੀਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਅਸਲੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਰੂਪ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਵਹਿਮ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ । ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਦਾ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮਾਇਕ ਮੈਲ ਤੋਂ ਸੁਅੱਛ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਾਰਸ[੧] ਪਰਸੇ ਫਿਰਿ ਪਾਰਸੁ ਹੋਏ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ
ਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਫਿਰਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਤਿਨ ਜੂਐ ਬਾਜੀ
ਹਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਇਕਿ ਅਨਦਿਨੁ[੨] ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਰਾਮ ਨਾਮੁ
[੩]ਉਰਿ ਧਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਤੇ [੪]ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ ਸਹਜੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥
੫ ॥ [੫]ਭੈ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ਕਬ ਹੀ ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਵਾਰੀ ॥
੬ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ਗਿਆਨਿ ਤਤਿ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੭ ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੮ ॥ ਤਿਸ ਕਿਆ
ਗੁਣਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਹਉ ਗਾਵਾ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੯ ॥ ਹਰਿ
ਜੀਉ ਜਪੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਾਲਾਹੀ ਵਿਚਹੁ [੬]ਆਪੁ ਨਿਵਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ਨਾਮੁ
ਪਦਾਰਥੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਅਖੁਟ ਸਚੇ ਭੰਡਾਰੀ ॥ ੧੧ ॥ ਅਪਣਿਆ ਭਗਤਾ
ਨੋ ਆਪੇ ਤੁਠਾ[੭] ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕਲ[੮] ਧਾਰੀ ॥ ੧੨ ॥ ਤਿਨ ਸਾਚੇ
ਨਾਮ ਕੀ ਸਦਾ ਭੁਖ ਲਾਗੀ ਗਾਵਨਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੩ ॥ ਜੀਉ
ਪਿੰਡੁ[੯] ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ [੧੦]ਆਖਣੁ ਬਿਖਮੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ੧੪ ॥ ਸਬਦਿ
ਲਗੇ ਸੇਈ ਜਨ ਨਿਸਤਰੇ[੧੧] ਭਉਜਲੁ[੧੨] ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧੫ ॥ ਬਿਨੁ
ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਕੋ ਪਾਰਿ ਨ ਪਾਵੈ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ[੧੩]
ਲਿਖਿਆ ਸੋਈ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੀ ॥ ੧੭ ॥ ਕਾਇਆ
ਕੰਚਨੁ[੧੪] ਸਬਦੇ ਰਾਤੀ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰੀ ॥ ੧੮ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ
ਰਹੀ ਭਰਪੂਰੇ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਖੋਜਹਿ ਸੇਈ
ਪਾਵਹਿ ਹੋਰਿ ਫੂਟਿ ਮੂਏ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੨੦ ॥ ਬਾਦੀ[੧੫] ਬਿਨਸਹਿ ਸੇਵਕ
ਸੇਵਹਿ ਗੁਰ ਕੈ [੧੬]ਹੇਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ੨੧ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੇ
ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਤਿਨੈ ਪਛਾਤਾ ਜਿਸ ਨੋ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਸੇਵਹਿ ਮਾਇਆ ਲਾਗੇ ਡੂਬਿ ਮੂਏ
ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥ ਜਿਚਰੁ ਅੰਦਰਿ ਸਾਸੁ ਤਿਚਰੁ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ਜਾਇ ਮਿਲੀਐ
ਰਾਮ ਮੁਰਾਰੀ[੧੭] ॥ ੨੫ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗਤ ਰਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੧੮]ਅਪਨੇ
ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ੨੬ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਵਾਰੀ ਵਾਰਿ ਘੁਮਾਈ[੧੯] ਅਪਨੇ
ਗੁਰ ਵਿਟਹੁ[੨੦] ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ੨੭ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇਗਾ [੨੧]ਉਬਰੇ
ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੮ ॥ ਆਪਿ ਜਗਾਏ ਸੇਈ ਜਾਗੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੨੯ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਮੂਏ ਜਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਭਗਤ ਜੀਵੇ
ਵੀਚਾਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਨਾਮੁ ਖਜਾਨਾ
ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ[੨੨] ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੩]

੧ ਇਕ ਖ਼ਿਆਲੀ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੋਨਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ-ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਛੁਹਣ ਨਾਲ (ਮਨੂਰ ਹੋਏ ਹੋਏ) ਫਿਰ ਪਾਰਸ ਹੋ ਗਏ; ਹਰੀ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ।

੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।

੩ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾ ਕੇ।

੪ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਏ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੫ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਬਿਨਾਂ ਭਗਤੀ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ; ਡਰ ਦੇ ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਸਉਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੬ ਆਪਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।

੭ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।

੮ ਸ਼ਕਤੀ।

੯ ਸਰੀਰ।

੧੦ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਆਖਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

੧੧ ਤਰ ਗਏ।

੧੨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੧੩ ਧੁਰੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।

੧੪ ਸੋਨਾ। ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰਤੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੧੫ ਝਗੜਾਲੂ।

੧੬ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ।

੧੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।

੧੮ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ (ਹਰੀ) ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿੱਚ।

੧੯ ਸਦਕੇ ਕਰਾਂ, ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਾਂ।

੨੦ ਉਤੋਂ।

੨੧ ਤਰੇ ਓਹੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੨ ਰੱਜ ਗਏ।

੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

[1]ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਪਾਈ॥ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ [2]ਪੂਰੇ ਕੀ ਵਡਿਆਈ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ[3] ਦੇਦਾ ਰਿਜਕੁ ਸਬਾਈ[4]॥ ੨॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ॥ ੩॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ [5]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਈ॥ ੪॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ[6] ਤਾ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ॥ ੫॥ [7]ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ॥ ੬॥ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਆਪੇ ਤਿਸ ਨੋ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ[8]॥ ੭॥ ਇਕਿ ਦਾਤੇ ਇਕਿ ਮੰਗਤੇ ਕੀਤੇ ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਕਰਾਈ॥ ੮॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਸਚੇ ਰਹੇ ਸਮਾਈ॥ ੯॥ ਆਪਿ ਸਰੂਪੁ[9] ਸਿਆਣਾ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ॥ ੧੦॥ ਆਪੇ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥ ੧੧॥ ਵਡਾ ਦਾਤਾ [10]ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਨਿਗੁਰੀ ਅੰਧ ਫਿਰੈ ਲੋਕਾਈ॥ ੧੨॥ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨਾ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ॥ ੧੩॥ ਇਕਨਾ ਨਾਵਹੁ[11] ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਇਕਨਾ [12]ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ॥ ੧੪॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹਿਹੁ ਸੰਤਹੁ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ॥ ੧੫॥ [13]ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਕਰਿ ਤਪਾਵਸੁ[14] ਬਣਤ ਬਣਾਈ॥ ੧੬॥ ਨਿਆਉ ਤਿਸੈ ਕਾ ਹੈ ਸਦ ਸਾਚਾ [15]ਵਿਰਲੇ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਈ॥ ੧੭॥ ਤਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ [16]ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਣਤ ਬਣਾਈ॥ ੧੮॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੈ[17] ਸੋ ਜਨੁ ਸੀਝੈ[18] ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਈ॥ ੧੯॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚਾ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਈ॥ ੨੦॥ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਵੇਖਿ ਰਹਿਆ ਵਿਸਮਾਦੁ [19]ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ ਸ੍ਰਬ ਥਾਈ॥ ੨੧॥ ੫॥ ੧੪॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀਆ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

*[20]ਕਿਨ ਹੀ ਕੀਆ ਪਰਵਿਰਤਿ[21] ਪਸਾਰਾ॥ ਕਿਨਹੀ ਕੀਆ ਪੂਜਾ ਬਿਸਥਾਰਾ[22]॥ ਕਿਨ ਹੀ ਨਿਵਲ[23] ਭੁਇਅੰਗਮ[24] ਸਾਧੇ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ[25]॥ ੧॥ ਤੇਰਾ ਭਰੋਸਾ ਪਿਆਰੇ॥ ਆਨ[26] ਨ ਜਾਨਾ ਵੇਸਾ[27]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ [28]ਵਣਖੰਡਿ ਪਾਇਆ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਮੋਨਿ[29] ਅਉਧੂਤੁ[30] ਸਦਾਇਆ॥ ਕੋਈ ਕਹਤਉ[31] ਅਨੰਨਿ ਭਗਉਤੀ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਓਟ ਲੀਤੀ॥ ੨॥ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਿਆ ਹਉ ਤੀਰਥ ਵਾਸੀ॥ ਕੋਈ ਅੰਨੁ ਤਜਿ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਭਵਨੁ[32] ਸਭ ਧਰਤੀ ਕਰਿਆ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਰਿ ਪਰਿਆ॥ ੩॥

੧ ਮੁਕਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ।
੨ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ।
੩ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ।
੪ ਸਭ ਨੂੰ।
੫ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੬ ਸੇਵੋ, ਪੂਜੋ।
੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੮ ਤਮ੍ਹਾ, ਲਾਲਚ।
੯ ਚੰਗੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ, ਸੋਹਣਾ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਨਾਮ ਤੋਂ।
੧੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ। 'ਕੋਊ ਹਰਿ ਸਮਾਨਿ ਨਹੀ ਰਾਜਾ' (ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਬੀਰ, ਪੰਨਾ ੮੫੬)।
੧੪ ਨਿਆਂ।
੧੫ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਦਸਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੁਕਮ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੧੭ ਮਿਲੇ।
੧੮ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ।
੨੦ ਕਿਸ ਨੇ।
੨੧ [ਸੰ. ਪ੍ਰਿਵ੍ਰਿਤਿ] ਪਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਭਾਵ, ਮਾਇਕ ਸਿਲਸਿਲੇ।
੨੨ ਵਿਸਥਾਰ, ਅਡੰਬਰ।
੨੩ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸੱਜਿਉਂ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਖੱਬਿਉਂ ਸੱਜੇ ਭੁਆਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਂਦਰਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
੨੪ [ਸੱਪ] ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਜੋ ਸੱਪ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋਗੀ ਸੁਆਸ ਲੰਘਾ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਪੁਚਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੪੧, ਫੁਟ ਨੋਟ † ਅਤੇ ‡।
੨੫ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ।
੨੬ ਹੋਰ।
੨੭ ਭੇਖ।
੨੮ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਘਰ ਪਾਇਆ।
੨੯ ਚੁੱਪ ਸਾਧਨ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ।
੩੦ ਵਿਰੱਕਤ ਸਾਧੂ।
੩੧ [ਅਨਨਯ= ਹੋਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ] ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ।
੩੨ ਭੌਣਾ, ਫਿਰਨਾ।

* ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋਗੀਆਂ, ਸੰਸਾਰੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਭਗੌਤੀਆਂ, ਭੇਖੀਆਂ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ 'ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ' ਹੈ।

ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਿਆ ਮੈ ਕੁਲਹਿ[੧] ਵਡਿਆਈ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਿਆ ਬਾਹ[੨] ਬਹੁ ਭਾਈ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਮੈ ਧਨਹਿ[੩] ਪਸਾਰਾ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਧਾਰਾ[੪] ॥ ੪ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਘੂਘਰ ਨਿਰਤਿ[੫] ਕਰਾਈ ॥ ਕਿਨ ਹੂ ਵਰਤ ਨੇਮ ਮਾਲਾ ਪਾਈ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਤਿਲਕੁ ਗੋਪੀ ਚੰਦਨ[੬] ਲਾਇਆ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੫ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਬਹੁ ਚੇਟਕ[੭] ਲਾਏ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਭੇਖ ਬਹੁ ਥਾਟ[੮] ਬਨਾਏ ॥ ਕਿਨ ਹੀ ਤੰਤ ਮੰਤ ਬਹੁ ਖੇਵਾ[੯] ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ॥ ੬ ॥ ਕੋਈ ਚਤੁਰੁ ਕਹਾਵੈ ਪੰਡਿਤ ॥ ਕੋ [੧੦]ਖਟੁ ਕਰਮ ਸਹਿਤ ਸਿਉ[੧੧] ਮੰਡਿਤ[੧੨] ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਆਚਾਰ[੧੩] ਸੁਕਰਣੀ ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ॥ ੭ ॥ [੧੪]ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸੋਧੇ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨ ਪ੍ਰਬੋਧੇ[੧੫] ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਉ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਬੂਝੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਹਾ ਸੀਤਲਾਇਆ[੧੬] ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਇਸੁ [੧੭]ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨਿ ਤੂ ਘਰਿਆ[੧੮] ॥ ਮਾਟੀ ਕਾ ਲੇ ਦੇਹੁਰਾ[੧੯] ਕਰਿਆ ॥ ਉਕਤਿ[੨੦] ਜੋਤਿ ਲੈ ਸੁਰਤਿ ਪਰੀਖਿਆ[੨੧] ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਤੂ ਰਾਖਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਖਨਹਾਰੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ[੨੨] ਜਨਾ ॥ ਸਗਲੇ ਛੋਡਿ ਬੀਚਾਰ ਮਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ[੨੩] ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਭ੍ਰਾਤ[੨੪] ਪੁਤ ਹਾਰੀ[੨੫] ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤੁਧੁ ਬਨਿਤਾ[੨੬] ਅਰੁ ਮੀਤਾ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ[੨੭] ਕਉ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਚੀਤਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਪਵਨੁ ਅਮੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ ਨੀਰੁ[੨੮] ਨਿਰਮੋਲਾ ॥ ਜਿਨਿ ਦੀਆ ਤੁਧੁ [੨੯]ਪਾਵਕੁ ਬਲਨਾ ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਰਹੁ ਮਨ ਸਰਨਾ ॥ ੩ ॥ [੩੦]ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਨਿ ਭੋਜਨ ਦੀਏ ॥ ਅੰਤਰਿ[੩੧] ਥਾਨ ਠਹਰਾਵਨ ਕਉ ਕੀਏ ॥ ਬਸੁਧਾ[੩੨] ਦੀਓ ਬਰਤਨਿ ਬਲਨਾ[੩੩] ॥ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਚਿਤਿ ਰਖੁ ਚਰਨਾ ॥ ੪ ॥ [੩੪]ਪੇਖਨ ਕਉ ਨੇਤ੍ਰ ਸੁਨਨ ਕਉ ਕਰਨਾ[੩੫] ॥ ਹਸਤ[੩੬] ਕਮਾਵਨ ਬਾਸਨ[੩੭] ਰਸਨਾ[੩੮] ॥ ਚਰਨ ਚਲਨ ਕਉ ਸਿਰੁ ਕੀਨੋ ਮੇਰਾ[੩੯] ॥ ਮਨ ਤਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਪੂਜਹੁ ਪੈਰਾ ॥ ੫ ॥ [੪੦]ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕਰਿਆ ॥ ਸਗਲ ਜੋਨਿ ਮਹਿ ਤੂ ਸਿਰਿ[੪੧] ਧਰਿਆ ॥ [੪੨]ਅਬ ਤੂ ਸੀਝੁ ਭਾਵੈ ਨਹੀ ਸੀਝੈ ॥ ਕਾਰਜੁ ਸਵਰੈ ਮਨ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਜੈ ॥ ੬ ॥ ਈਹਾ ਊਹਾ ਏਕੈ ਓਹੀ ॥ [੪੩]ਜਤ ਕਤ ਦੇਖੀਐ [੪੪]ਤਤ ਤਤ ਤੋਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਸੇਵਤ ਮਨਿ ਆਲਸੁ ਕਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਸਰਿਐ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਸਰੈ[੪੫] ॥ ੭ ॥ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਸੇਵਾ ਨਾ ਕਰਮਾਰੇ[੪੬] ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ[੪੭] ਵਡਭਾਗੀ ਮਿਲਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੰਗਿ ਪਾਥਰ ਤਰਿਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੪੮]ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰੰਗ

੧ ਕੁਲ (ਖ਼ਾਨਦਾਨ) ਦੀ।
੨ ਬਾਹਵਾਂ, ਮਦਦਗਾਰ। ਭਰਾਵਾਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਬਾਹਵਾਂ ਹਨ।
੩ ਧਨ ਦਾ।
੪ ਆਸਰਾ।
੫ ਨਾਚ (ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ)।
੬ ਗੋਪੀ-ਚੰਦਨ ਦਾ। ਦਵਾਰਕਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਤਲਾਅ ਦੀ ਪੀਲੀ ਮਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਾਂਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਖੰਡ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ੩੦ ਅਤੇ ੬੮।) ਇਥੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਗੋਪੀਆਂ ਸਤੀ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।
੭ ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਖੇਡਾਂ।
੮ ਬਣਾਵਟਾਂ।
੯ [ਖੇਵਨਾ= ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਚੱਪਾ ਲਾ ਕੇ ਚਲਾਉਣਾ] ਚਲਾਏ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਚਲਾਏ ਹਨ।
੧੦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਛੇ ਕਰਮ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੧੧ ਸ਼ਿਵ।
੧੨ ਪੂਜਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਛੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਕਰਮ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ।
੧੪ ਮੈਂ ਹਰ ਇਕ ਯੁਗ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ) ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨ ਸਮਝਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੫ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੁੰਦਾ, ਸਮਝਦਾ।
੧੬ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ।
੧੭ ਰਕਤ-ਬੂੰਦ ਤੋਂ।
੧੮ ਘੜਿਆ ਗਿਆ।
੧੯ ਦੇਹ, ਸਰੀਰ।
੨੦ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ।
੨੧ ਪਛਾਣਨਾ। ਦਲੀਲ ਦੀ ਜੋਤ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ।
੨੨ ਯਾਦ ਕਰ।
੨੩ ਮਾਤਾ।
੨੪ ਭਰਾ, ਭਾਈ।
੨੫ (ਦਿਲ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਪਿਆਰੇ।
੨੬ ਇਸਤਰੀ।
੨੭ ਮਾਲਕ।
੨੮ ਪਾਣੀ।
੨੯ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਵਾਲੀ।
੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੧, ਨੋਟ ੩੪।
੩੧ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭੋਜਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਥਾਂ ਬਣਾਏ ਹਨ।
੩੨ ਧਰਤੀ।
੩੩ ਵਲੇਵਾ, ਸਮਿਆਨ।
੩੪ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ।
੩੫ ਕੰਨ।
੩੬ ਹੱਥ।
੩੭ ਨੱਕ।
੩੮ ਜੀਭ।
੩੯ [ਮੇਰੁ] ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ। ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੁ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿਮਾਗੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ)।
੪੦ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਪਏ ਅਪਵਿੱਤਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
੪੧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ। ਸਭ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਥਾਪਿਆ।
੪੨ ਮਨੁੱਖਾ-ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਜਾਂ ਨਾ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ, ਹੇ ਮਨੁੱਖ!
੪੩ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ।
੪੪ ਓਥੇ ਓਥੇ।
੪੫ ਪੁੱਜ ਆਉਂਦਾ।
੪੬ ਕਰਮ।
੪੭ [ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ 'ਬੋਹਿਥ', ਅੰ: *boat*] ਜਹਾਜ਼।
੪੮ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜਾਂਦੇ ਹਨ।

† ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਕੰਮਾਂ-ਵਿਹਾਰਾਂ, ਪੂਜਾ-ਪਾਠਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਸੰਤ-ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੁਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ।

ਰਸ ਰੂਪ ॥ [੧]ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਮਾਇ ਬਾਪ ਪੂਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰਾਜ ਮਿਲਖ[੨] ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਅਧਾਰਾ[੩] ॥ ੧ ॥ ਰਚਨਾ ਸਾਚੁ ਬਨੀ ॥ ਸਭ ਕਾ ਏਕੁ ਧਨੀ[੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੫]ਬੇਦ ਅਰੁ ਬਾਦਿ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੬]ਰਸਨਾ ਸਾਦਿ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਲਪਟਿ ਸੰਗਿ ਨਾਰੀ ॥ ਸੰਤ ਰਚੇ ਕੇਵਲ [੭]ਨਾਮ ਮੁਰਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਖੇਲਤ ਜੂਆ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਅਮਲੀ ਹੂਆ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੮]ਪਰ ਦਰਬ ਚੋੁਰਾਏ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਬਿਹਾਵੈ ਨਾਮ ਧਿਆਏ ॥ ੩ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਜੋਗ ਤਪ ਪੂਜਾ ॥ ਕਾਹੂ ਰੋਗ ਸੋਗ ਭਰਮੀਜਾ[੯] ॥ [੧੦]ਕਾਹੂ ਪਵਨ ਧਾਰ ਜਾਤ ਬਿਹਾਏ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਏ ॥ ੪ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੧੧]ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਚਾਲਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੧੨]ਸੋ ਪਿੜੁ ਮਾਲਤ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੧੩]ਬਾਲ ਪੜਾਵਤ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ॥ ੫ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਨਟ ਨਾਟਿਕ ਨਿਰਤੇ[੧੪] ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੧੫]ਜੀਆਇਹ ਹਿਰਤੇ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਰਾਜ ਮਹਿ ਡਰਤੇ ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਰਤੇ ॥ ੬ ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਮਤਾ ਮਸੂਰਤਿ[੧੬] ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਸੇਵਾ ਜਰੂਰਤਿ[੧੭] ॥ ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ [੧੮]ਸੋਧਤ ਜੀਵਤ[੧੯] ॥ ਸੰਤ ਬਿਹਾਵੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵਤ ॥ ੭ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤ ਹੀ ਲਗਾਨਾ ॥ ਨਾ ਕੋ ਮੂੜੁ ਨਹੀ ਕੋ ਸਿਆਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਨਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੨੦]ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਰਹੇ ਹਰਿ ਬੂਟ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਛੂਟ ॥ ਜਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਭਉ ਜਾਇ ॥ ਤੈਸੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਰਾਖੈ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਐਸੇ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥ [੨੧]ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੁਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਲੁ ਪੀਵਤ ਜਿਉ ਤਿਖਾ[੨੨] ਮਿਟੰਤ ॥ [੨੩]ਧਨ ਬਿਗਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਵਤ ਕੰਤ ॥ ਲੋਭੀ ਕਾ ਧਨੁ [੨੪]ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੁ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਿਆਰੁ ॥ ੨ ॥ ਕਿਰਸਾਨੀ[੨੫] ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਦਇਆ ਜਿਉ ਬਾਲਾ[੨੬] ॥ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਖਿ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮਿਲਿ ਜਾਇ ॥ ਤਿਉ ਹਰਿ ਜਨ ਰਾਖੈ ਕੰਠਿ[੨੭] ਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਉ ਅੰਧੁਲੇ ਪੇਖਤ[੨੮] ਹੋਇ ਅਨੰਦ ॥ ਗੂੰਗਾ ਬਕਤ[੨੯] ਗਾਵੈ ਬਹੁ ਛੰਦ ॥ ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ [੩੦]ਪਰਤੇ ਪਾਰਿ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ [੩੧]ਸਗਲ ਉਧਾਰਿ ॥ ੪ ॥ [੩੨]ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਸੰਗਿ ਸੀਤ ਕੋ ਨਾਸ ॥ ਐਸੇ ਪ੍ਰਾਛਤ[੩੩] ਸੰਤਸੰਗਿ ਬਿਨਾਸ ॥ [੩੪]ਜਿਉ ਸਾਬੁਨਿ ਕਾਪਰ ਊਜਲ ਹੋਤ ॥ ਨਾਮ ਜਪਤ ਸਭੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਖੋਤ[੩੫] ॥ ੫ ॥ ਜਿਉ ਚਕਵੀ ਸੂਰਜ ਕੀ ਆਸ ॥ ਜਿਉ ਚਾਤ੍ਰਿਕ[੩੬] ਬੂੰਦ ਕੀ ਪਿਆਸ ॥ ਜਿਉ ਕੁਰੰਕ[੩੭] ਨਾਦ ਕਰਨ ਸਮਾਨੇ ॥

੧ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।
੨ [ਅ. ਮਿਲਕ= ਮਾਲਕੀ] ਮਿਲਕੀਅਤ (ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੀ)।
੩ ਆਸਰਾ।
੪ ਮਾਲਕ।
੫ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਦਿਆਂ।
੬ ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ ਵਿੱਚ।
੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ।
੮ ਪਰਾਇਆ ਧਨ।
੯ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਕਈਆਂ ਦੀ ਪਵਨ ਧਾਰਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ) ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।
੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਲਦਿਆਂ, ਫਿਰਦਿਆਂ।
੧੨ ਉਹੋ (ਇਕੋ) ਰਣ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਮਲਦਿਆਂ।
੧੩ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਾਂਦਿਆਂ।
੧੪ ਨਾਚ ਕਰਦਿਆਂ।
੧੫ ਜੀਵ-ਹਿੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ।
੧੬ [ਮਸ਼ਵਰਤ] ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਿੰਦਿਆਂ, ਸਲਾਹਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ।
੧੭ ਲੋੜਵੰਦੇ ਹੋ ਕੇ।
੧੮ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦਿਆਂ (ਇਸ ਸਾਰੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਜਿਆਂ, ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸ਼ੀਰਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਭੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੋਧਣ ਦਾ ਅਰਥ ਠੀਕ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।)
੧੯ ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਨੂੰ।
੨੦ [ਦਵ, ਡਉ] ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ। ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚੋਂ ਭੀ ਕਈ ਬੂਟੇ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਬਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ-ਰਾਜਾ (ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ।
੨੨ ਪਿਆਸ, ਤੇਹ।
੨੩ ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਤੀ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ 'ਤੇ।
੨੪ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੨੫ ਖੇਤੀ।
੨੬ ਬਾਲਕ ਉੱਤੇ।
੨੭ ਗਲੇ ਨਾਲ।
੨੮ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪੈਣ 'ਤੇ।
੨੯ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ('ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।
੩੦ ਪਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਲੰਘ ਜਾਂਦਿਆਂ।
੩੧ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਰਦੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੩ ਪਾਪ।
੩੪ ਜਿਵੇਂ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਕੱਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੫ ਖੋਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੪੭, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੩੭ ਹਿਰਨ। ਜਿਵੇਂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਕੰਨ ਘੰਟਹੇੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਖੇਤੀ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ, ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮਾਸ਼ੂਕ ਆਦਿ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਉ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹਰਿ ਜਨ ਮਨਹਿ ਸੁਖਾਨੇ[1] ॥ ੬ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਲਾਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਭਏ ਤਾ ਆਏ ਚੀਤਿ ॥ ਦਇਆ ਧਾਰੀ ਤਿਨਿ ਧਾਰਣਹਾਰ ॥ ਬੰਧਨ ਤੇ ਹੋਈ ਛੁਟਕਾਰ ॥ ੭ ॥ ਸਭਿ ਥਾਨ ਦੇਖੇ ਨੈਣ ਅਲੋਇ[2] ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਛੂਟੇ [3]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦ ॥ ਨਾਨਕ ਪੇਖਿਓ[4] ਸਭੁ ਬਿਸਮਾਦ[5] ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਪੇਖੀਅਹਿ ਪ੍ਰਭ ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਨਾ[6] ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[7] ਕੁਦਰਤਿ ਸਭਿ ਕਰਤੇ ਕੇ ਕਾਰਨਾ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਝੂਠੁ ਨਿੰਦਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਬਿਦਾਰਨਾ[8] ॥ ੩ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲ ਹੋਵੈ [9]ਸੂਖੇ ਸੂਖਿ ਗੁਦਾਰਨਾ ॥ ੪ ॥ ਭਗਤ ਸਰਣਿ ਜੋ ਆਵੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤਿਸੁ [10]ਈਹਾ ਊਹਾ ਨ ਹਾਰਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸੂਖ ਦੂਖ ਇਸੁ ਮਨ ਕੀ ਬਿਰਥਾ[11] ਤੁਮ ਹੀ ਆਗੈ ਸਾਰਨਾ[12] ॥ ੬ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਆਪਨ ਕੀਆ ਪਾਲਨਾ ॥ ੭ ॥ ਅਨਿਕ ਬਾਰ[13] ਕੋਟਿ ਜਨ ਊਪਰਿ ਨਾਨਕੁ [14]ਵੰਞੈ ਵਾਰਨਾ ॥ ੮ ॥ ੫ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਅਸਟਪਦੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†[15]ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਪਾਪ ਸਭਿ ਨਾਸਹਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਦੇਇ ਮਿਲਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੁਖਦਾਈ[16] ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਖਾਈ[17] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲ ਦੂਖ ਕਾ ਡੇਰਾ ਭੰਨਾ[18] ਸੰਤ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ ॥ ੨ ॥ [19]ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਵੰਞਾਈ[20] ॥ ੩ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੫ ॥ [21]ਅੰਧ ਕੂਪ ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਕਾਢਿਓ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ੬ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ [22]ਸਹਸਾ ਚੂਕਾ [23]ਬਾਹੁੜਿ ਕਤਹੁ ਨ ਧਾਈ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ[24] ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ[25] ॥ ੮ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇਆ ਨਿਹਚਲ ਵਸਿਆ ਜਾਈ[26] ॥ ੯ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ [27]ਆਨ ਨ ਭਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[28] ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਨਕ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੧ ॥ ਘਾਲ ਸਿਆਣਪ ਉਕਤਿ[29] ਨ ਮੇਰੀ ਪੂਰੈ ਗੁਰੂ ਕਮਾਈ ॥ ੧੨ ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ[30] ਸੁਚਿ ਹੈ ਸੋਈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਈ ॥ ੧੩ ॥ ਪੁਤ੍ਰ

੧ ਸੁਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੨ [ਅਵਲੋਕਨ ਕਰ ਕੇ] ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ। ਸਭ ਥਾਂ ਦੇਖੇ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਣ ਨਾਲ।
੪ ਦੇਖਿਆ।
੫ ਅਸਚਰਜਤਾ, ਹਰੀ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼।
੬ ਟਿਕਾਏ ਹਨ।
੭ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੮ [ਵਿਦਾਰਣਾ=ਪਾੜਨਾ] ਦੂਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੯ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੧੧ [ਵਜਥਾ] ਹਾਲਤ (ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਦੀ)।
੧੨ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਪੁਚਾਉਣੀ ਹੈ।
੧੩ ਵਾਰੀ।
੧੪ ਵਾਰਨੇ (ਬਲਿਹਾਰ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ (ਗੁਰੂ ਦੇ) ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ।
੧੬ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੧੭ ਸਹਾਈ।
੧੮ ਟੁੱਟ ਗਿਆ।
੧੯ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ (ਪਾਪੀ) ਇਕ ਪਲ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
੨੦ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੨੧ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ।
੨੨ ਭਰਮ, ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੨੩ ਮੁੜ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਧਾਂਵਦਾ, ਭਟਕਦਾ।
੨੪ ਉਹ ਅਕਸੀਰ ਦਵਾਈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੇਵਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਬੁਢਾਪੇ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇ। ਨਾਮ ਦੀ ਰਸਾਇਣ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਰੱਜਿਆ।
੨੬ ਥਾਂ 'ਤੇ।
੨੭ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ।
੨੮ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੨੯ ਯੁਕਤੀ, ਦਲੀਲ।
੩੦ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।

* ਸਭ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਉਸੇ ਅੱਗੇ ਫੋਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
† ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਕਲਤ੍ਰ[1] ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ[2] ਮਹਿ ਗੁਰਿ ਸਾਚੈ ਲਾਇ ਤਰਾਈ ॥ ੧੪ ॥ ਅਪਣੇ ਜੀਅ ਤੈ ਆਪਿ ਸਮ੍ਹਾਲੇ[3] ਆਪਿ ਲੀਏ ਲੜਿ ਲਾਈ ॥ ੧੫ ॥ ਸਾਚ ਧਰਮ ਕਾ ਬੇੜਾ ਬਾਂਧਿਆ ਭਵਜਲੁ[4] ਪਾਰਿ ਪਵਾਈ ॥ ੧੬ ॥ ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥ ੧੭ ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਉ[5] [6]ਕਲਿ ਅੰਧਕਾਰ ਦੀਪਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[7] ਜੀਅਨ ਕਾ ਦਾਤਾ ਦੇਖਤ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ[8] ॥ ੧੯ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ[9] ਨਿਰੰਜਨੁ[10] ਨਿਰਭਉ ਸਭ ਜਲਿ ਥਲਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ੨੦ ॥ ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਭਗਤਾ ਕਉ ਦੀਨਾ ਹਰਿ ਨਾਨਕੁ ਜਾਚੈ ਮਾਈ[11] ॥ ੨੧ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਿਖਹੁ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਿਹੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਟੇਕ ॥ ਮੁਖ ਊਜਲ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਤ ਏਕ ॥ ੧ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਬਣਿ ਆਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੇਪ[12] ਨਿਬਾਹੀ ਸੰਤਹੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲਾਹਾ ਦਾਸ ਕਉ ਦੀਆ ਸਗਲੀ ਤ੍ਰਿਸਨ ਉਲਾਹੀ[13] ਸੰਤਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਲਾਲੁ[14] ਇਕੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੨ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਿਉ ਲਾਗੋ ਧਿਆਨਾ ਸਾਚੈ ਦਰਸਿ ਸਮਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੩ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਈ[8] ਸੰਤਹੁ ॥ ੪ ॥ ਆਤਮਰਾਮੁ[15] ਰਵਿਆ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਕਤ ਆਵੈ ਕਤ ਜਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੫ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਸਭ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੬ ॥ ਆਪਿ ਬੇਅੰਤੁ ਅੰਤੁ ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੭ ॥ [16]ਮੀਤ ਸਾਜਨ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਸੁਤ[17] ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਬਾਪੁ ਮੇਰੀ ਮਾਈ ਸੰਤਹੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [18]ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੀ ॥ [19]ਘੂਮਨ ਘੇਰਿ ਮਹਾ ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[20] ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੂਖਾ[21] ਬਾਹਰਿ ਸੂਖਾ ਹਰਿ ਜਪਿ [22]ਮਲਨ ਭਏ ਦੁਸਟਾਰੀ ॥ ੧ ॥ [23]ਜਿਸ ਤੇ ਲਾਗੇ ਤਿਨਹਿ ਨਿਵਾਰੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਉਧਰੇ ਸੰਤ ਪਰੇ ਹਰਿ ਸਰਨੀ [24]ਪਚਿ ਬਿਨਸੇ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਇਕੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੀ ॥ ੪ ॥ ਨ ਕੋਈ ਸੂਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੀਣਾ[25] ਸਭ ਪ੍ਰਗਟੀ ਜੋਤਿ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ਤੁਮ੍ਹ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ[26] ਰਵਿਆ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰੀ[27] ॥੬ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਕਰੇ ਤੇਰੀ ਕਰਤੇ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਵਡਿਆਈ ਤੇਰਿਆ ਸੰਤ ਜਨਾ ਰੇਣਾਰੀ[28] ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥ ੨੨ ॥

੧ ਇਸਤਰੀ।
੨ ਮਾਇਆ ਜੋ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ।
੩ ਸਮ੍ਹਾਲੇ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖੇ ਹਨ।
੪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੫ [ਸ੍ਵਯੰ-ਭੂ]ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ।
੬ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਕੀਤਾ ਸੂ।
੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਰੱਜ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੯ ਅਦ੍ਵੈਤ ਬ੍ਰਹਮ।
੧੦ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੧ ਹੇ ਭਾਈ!
੧੨ ਵਪਾਰ ਦਾ ਮਾਲ। ਭਾਵ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੧੩ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ, ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੧੪ ਨਾਮ-ਰਤਨ।
੧੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਹਰੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਦਿਸ ਪਿਆ ਹੈ; ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਆਵਣਾ ਜਾਵਣਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕ ਗਈ।
੧੬ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਆਦਿਕ ਸਭ ਉਹੋ ਹੈ।
੧੭ ਪੁੱਤਰ।
੧੮ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। 'ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ' ਇਕੱਠੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਨੇਮ ੭ ਵਾਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਕੇਵਲ 'ਕ੍ਰਮਿ' ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੧੯ ਮੇਰੀ ਜੀਵਣ-ਬੇੜੀ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪਈ ਸੀ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੧ ਸੁਖ।
੨੨ ਮਲੇ ਗਏ, ਦਬੇ ਗਏ ਹਨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਸ਼ਟ।
੨੩ ਜਿਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਓਹ ਦੁਖ ਲੱਗੇ ਸਨ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਹਨ।
੨੪ ਸੜ ਮੋਏ ਹਨ।
੨੫ ਖਾਲੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ।
੨੬ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੮ ਧੂੜੀ।

* ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ। (ਇਹੋ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰ. ੩੨੦ ਉਤੇ ੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ।)

† ਹਰੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩ ਅਨੰਦੁ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤ ਪਾਇਆ [1]ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਮਨਿ ਵਜੀਆ ਵਾਧਾਈਆ ॥ [2]ਰਾਗ ਰਤਨ ਪਰਵਾਰ ਪਰੀਆ ਸਬਦ ਗਾਵਣ ਆਈਆ ॥ [3]ਸਬਦੋ ਤ ਗਾਵਹੁ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਮਨਿ ਜਿਨੀ ਵਸਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਏ ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਰਹੁ ਤੂ ਮੰਨ ਮੇਰੇ [4]ਦੂਖ ਸਭਿ ਵਿਸਾਰਣਾ ॥ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[5] ਓਹੁ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਭਿ ਸਵਾਰਣਾ ॥ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮੰਨ ਮੇਰੇ ਸਦਾ ਰਹੁ ਹਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬਾ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ ਘਰਿ ਤ ਤੇਰੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਵਏ ॥ ਸਦਾ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਤੇਰੀ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਵਏ ॥ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਘਨੇਰੇ[6] ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕਿਆ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ[7] ॥ ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਮੇਰਾ ਜਿਨਿ ਭੁਖਾ ਸਭਿ ਗਵਾਈਆ ॥ ਕਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖ ਮਨਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਿਨਿ ਇਛਾ ਸਭਿ ਪੁਜਾਈਆ[8] ॥ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਵਿਟਹੁ[9] ਜਿਸ ਦੀਆ ਏਹਿ ਵਡਿਆਈਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਬਦਿ ਧਰਹੁ ਪਿਆਰੋ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਮੇਰਾ ਆਧਾਰੋ ॥ ੪ ॥ [10]ਵਾਜੇ ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ॥ ਘਰਿ ਸਭਾਗੈ ਸਬਦ ਵਾਜੇ [11]ਕਲਾ ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਧਾਰੀਆ ॥ [12]ਪੰਚ ਦੂਤ ਤੁਧੁ ਵਸਿ ਕੀਤੇ ਕਾਲੁ ਕੰਟਕੁ[13] ਮਾਰਿਆ ॥ [14]ਧੁਰਿ ਕਰਮਿ ਪਾਇਆ ਤੁਧੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸਿ ਨਾਮਿ ਹਰਿ ਕੈ ਲਾਗੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤਹ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਤਿਤੁ ਘਰਿ ਅਨਹਦ[15] ਵਾਜੇ ॥ ੫ ॥ ‡ਸਾਚੀ ਲਿਵੈ ਬਿਨੁ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ॥ ਦੇਹ ਨਿਮਾਣੀ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥ ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਸਮਰਥ ਕੋਇ ਨਾਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬਨਵਾਰੀਆ[16] ॥ ਏਸ ਨਉ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਸਬਦਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰੀਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਲਿਵੈ ਬਾਝਹੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰੀਆ ॥ ੬ ॥ ਆਨੰਦੁ ਆਨੰਦੁ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥ ਜਾਣਿਆ ਆਨੰਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਲਵਿਖ[17] ਕਟੇ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ[18] ਸਾਰਿਆ[19] ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਜਿਨ ਕਾ ਮੋਹੁ ਤੁਟਾ ਤਿਨ ਕਾ ਸਬਦੁ[20] ਸਚੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਆਨੰਦੁ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ॥ ੭ ॥ ਬਾਬਾ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵੈ ॥ ਪਾਵੈ ਤ ਸੋ ਜਨੁ

੧ ਸਹਜ ਨਾਲ, ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।
੨ (ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ) ਰਤਨਾਂ ਵਰਗੇ ਅਮੋਲਕ ਰਾਗ ਤੇ ਰਾਗਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਉਣ ਆਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਓਹ ਆਵੋ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਵੋ।
੪ ਉਹ (ਹਰੀ) ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਭੁਲਵਾ ਦੇਵੇਗਾ।
੫ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।
੬ ਬਹੁਤੇ। ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ, ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੭ ਆਸਰਾ।
੮ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।
੯ ਉਤੋਂ।
੧੦ ਉਸ ਸੁਭਾਗੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੧੧ ਜਿਸ ਘਰ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਵਰਤਾਈ ਹੈ।
੧੨ ਕਾਮਾਦਿਕ।
੧੩ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਜੋ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ (ਕਾਲ)।
੧੪ ਧੁਰੋਂ (ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਨਾਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੧੫ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੬ [ਬਨਮਾਲਾ, ਜੰਗਲੀ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!
੧੭ ਪਾਪ।
੧੮ ਸੁਰਮਾ।
੧੯ ਪੁਚਾਇਆ, ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੯, ਨੋਟ ੧੪।
੨੦ ਜੀਵਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ। ਯਥਾ 'ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲੁ' (ਜਪੁ)।

* ਇਹ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ, ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ, 'ਅਨੰਦ' ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ 'ਤੇ ਸੰਨ ੧੫੫੪ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਆਮ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਗ ਨਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਤਮਕ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਤਜਰਬੇ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਪਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਬਿਆਨ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਇਕ ਕਥਨੀਯ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ 'ਅਨੰਦ' ਹੈ। ਇਹ ਅਨੰਦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸੀ ਹੈ।

† ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਹਰੀ-ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ੪੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਨਾਲ (ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ) ਰਲਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਸਮੀ ਮੌਕਿਆਂ ਉਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ; ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੇਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੀਂ; ਤੀਜੀ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਰੱਖੋ; ਚੌਥੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; ਪੰਜਵੀਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

‡ ਹੁਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਚੀ ਲਗਨ ਹੋਵੇ (੬)। ਇਹ ਅਨੰਦੀ ਲਗਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਕਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਚਰਣ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (੭)। ਫਿਰ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੮)।

ਦੇਹਿ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਰਿ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਵੇਚਾਰਿਆ ॥ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ [1]ਦਹ ਦਿਸਿ ਇਕਿ ਨਾਮਿ ਲਾਗਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[2] ਮਨੁ ਭਇਆ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਪਿਆਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਵਏ ॥ ੮ ॥ *ਆਵਹੁ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਹੋ [3]ਅਕਥ ਕੀ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ ॥ ਕਰਹ ਕਹਾਣੀ ਅਕਥ ਕੇਰੀ[4] ਕਿਤੁ ਦੁਆਰੈ ਪਾਈਐ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸਭੁ ਸਉਪਿ ਗੁਰ ਕਉ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਪਾਈਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰਾ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਕਥਿਹੁ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੯ ॥ ਏ ਮਨ ਚੰਚਲਾ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੂ ਸੁਣਿ ਮੰਨ ਮੇਰਿਆ ॥ ਏਹ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਜਿਨਿ ਏਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਤ ਮੋਹਣੀ ਤਿਨੈ ਕੀਤੀ ਜਿਨਿ ਠਗਉਲੀ[5] ਪਾਈਆ ॥ ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ[6] ਜਿਨਿ ਮੋਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਚੰਚਲ ਚਤੁਰਾਈ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਏ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ[7] ॥ ਏਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਤੂ ਜਿ ਦੇਖਦਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ਸਾਥਿ ਤੇਰੈ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਕਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਈਐ ॥ ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੂਲੇ[8] ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਿ ਤੂ ਹੋਵੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਤੂ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ੧੧ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ[9] ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਤੋ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਤੂ ਜਾਣਹੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਖੇਲੁ ਤੇਰਾ ਕਿਆ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣਏ[10] ॥ ਆਖਹਿ ਤ ਵੇਖਹਿ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਸਦਾ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ [11]ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ ਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ[12] ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਧੁ ਉਪਾਏ ਇਕਿ[13] ਵੇਖਿ ਪਰਸਣਿ ਆਇਆ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਚੂਕਾ[14] ਸਤਿਗੁਰੂ [15]ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਤੁਠਾ[16] ਤਿਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ †ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ[17] ॥ ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ [18]ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥ [19]ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ [20]ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਤਜਿਆ ਹਰਿ ਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਚਾਲ ਭਗਤਾ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਨਿਰਾਲੀ ॥

੧ ਦਸੌਂ ਤਰਫ਼, ਸਭ ਪਾਸੇ।
੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩ ਅਕਹਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ।
੪ ਦੀ।
੫ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠਗ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ 'ਠਗਉਲੀ ਆਖਿਆ ਹੈ।
੬ ਉਤੋਂ।
੭ ਸਮਾਲਿ, ਯਾਦ ਕਰੇ।
੮ ਮੂਲੋਂ, ਉੱਕਾ ਹੀ।
੯ [ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ] ਹੇ ਅਦਿੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!
੧੦ ਬਿਆਨ ਕਰੇ।
੧੧ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ।
੧੨ ਨਾਮ ਜੋ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਕੋਈ ਇਕ। ਜੀਵ-ਜੰਤ ਸਾਰੇ ਤੂੰ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਦੂਰ ਹੋਇਆ।
੧੫ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੧੬ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋਇਆ।
੧੭ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ।
੧੮ ਔਖੇ ਰਾਹ 'ਤੇ।
੧੯ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜ ਤੇ ਵਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਬਾਰੀਕ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ।
੨੦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਆ ਕੇ ਸਮਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਨਾ=ਚਾਹ, ਉਮੰਗ, ਸ਼ਰਧਾ।

* ਆਓ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ (੯)। ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਾਇਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹਨ (੧੦)। ਮਾਇਆ ਕਈ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ-ਮਸਲਨ, ਟੱਬਰ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਲ ਨਿਭਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸੱਚ ਦਿੜਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਇਹ ਸੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ, ਭਾਵ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ (੧੨), ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੱਚ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ (੧੩)।

† ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਾਲ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਸਲਨ, ਓਹ ਲਾਲਚ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਚਾਲੇ ਤੁਰਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ (੧੪)। ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੌਖੇ ਹੀ ਇਸ ਚਾਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੫)।

੧੪ ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ ਹੋਰੁ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ॥ ਜਿਵ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵੈ ਚਲਹ [1]ਜਿਨਾ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਨ ਨਾਮਿ ਲਾਇਹਿ ਸਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇਹਿ ਆਪਣੀ ਸਿ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹੇ ॥ ੧੫ ॥ *ਏਹੁ ਸੋਹਿਲਾ[2] ਸਬਦੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਸਬਦੋ ਸੁਹਾਵਾ ਸਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਏਹੁ ਤਿਨ ਕੈ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ ਜਿਨ [3]ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ ॥ ਇਕਿ ਫਿਰਹਿ ਘਨੇਰੇ[4] ਕਰਹਿ ਗਲਾ ਗਲੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥ ਪਵਿਤੁ ਹੋਏ ਸੇ ਜਨਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਪਵਿਤੁ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ॥ ਪਵਿਤੁ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੁਟੰਬ [6]ਸਹਿਤ ਸਿਉ [7]ਪਵਿਤੁ ਸੰਗਤਿ ਸਬਾਈਆ ॥ ਕਹਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੁਣਦੇ ਪਵਿਤੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ ਜਿਨੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੇ ਪਵਿਤੁ ਜਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੭ ॥ ਕਰਮੀ[8] ਸਹਜੁ[9] ਨ ਊਪਜੈ ਵਿਣੁ ਸਹਜੈ ਸਹਸਾ[10] ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਹ ਜਾਇ ਸਹਸਾ ਕਿਤੈ ਸੰਜਮਿ[11] ਰਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਸਹਸੈ ਜੀਉ ਮਲੀਣੁ ਹੈ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਧੋਤਾ ਜਾਏ ॥ ਮੰਨੁ ਧੋਵਹੁ ਸਬਦਿ ਲਾਗਹੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਹਹੁ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[12] ਸਹਜੁ ਉਪਜੈ ਇਹੁ ਸਹਸਾ ਇਵ ਜਾਇ ॥ ੧੮ ॥ ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ਏਹ ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥ [13]ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ [14]ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ [15]ਸਚੁ ਤਜਿਆ ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੂਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ੧੯ ॥ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ ॥ ਕੂੜ ਕੀ ਸੋਇ[16] ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ ਮਨਸਾ ਸਚਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜਨਮੁ ਰਤਨੁ ਜਿਨੀ ਖਟਿਆ ਭਲੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਮੰਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥ ੨੦ ॥ †ਜੇ ਕੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ[17] ਹੋਵੈ ॥ ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ[18] ॥ ਆਪੁ[19] ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ[20] ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੋ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੨੧ ॥

੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।
੨ ਜਸ। ਇਹ ਸੋਹਣਾ ਸ਼ਬਦ (ਬਾਣੀ) ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਸੋਹਿਲਾ ਜਾਂ ਜਸ ਹੈ।
੩ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਬਹੁਤੇ।
੫ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰਾ।
੬ ਸਹਿੱਤ, ਚੰਗੇ ਹਿਤੂਆਂ ਸਮੇਤ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੯੬, ਨੋਟ ੩੦।
੭ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸਤਰੀ-ਲਿੰਗ ਨਾਲ (ਅਤੇ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਨਾਲ) ਭੀ 'ਪਵਿਤੁ' ਨਾਲ ਔਂਕੜ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਔਂਕੜ ਛੋਟੇ ਰਾਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੫ ਦਾ ਨੋਟ।
੮ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕੀਤਿਆਂ।
੯ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ।
੧੦ ਸੰਸਾ, ਭਰਮ।
੧੧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ (ਹੋਰ ਬਾਹਰਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)।
੧੪ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਂਗ।
੧੫ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਝੂਠ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਇਥੇ 'ਸੱਚ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ 'ਕੂੜ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ।
੧੬ ਖ਼ਬਰ। ਕੂੜ ਦਾ ਉਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਮਨ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ [ਸੰ. ਸੰਮੁਖ] ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਹਜ਼ੂਰੀਆ, ਮੇਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਯਾਦ ਰੱਖੇ।
੧੯ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੨੦ ਆਸਰੇ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੈ (੧੬)। ਇਸੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੭)। ਜੀਵਨ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਕੀਤਿਆਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੮)। ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੱਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਝੂਠ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨਾਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੧੯)। ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਬਾਹਰਲੀ ਸਫ਼ਾਈ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੨੦)।

† ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ (੨੧)। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨੨)।

ਜੇ ਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਪਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਰ ਥੈ ਕੋਈ ਪੁਛਹੁ ਬਿਬੇਕੀਆ[੧] ਜਾਏ ॥ ਅਨੇਕ ਜੂਨੀ ਭਰਮਿ ਆਵੈ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਫਿਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਲਾਗਿ ਚਰਣੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ੨੨ ॥* ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ[੨] ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ[੩] ਬਾਣੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ[੪] ਕਰਮੁ[੫] ਹੋਵੈ ਹਿਰਦੈ ਤਿਨਾ ਸਮਾਣੀ ॥ ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਦਾ ਰਹਹੁ [੬]ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਜਪਿਹੁ ਸਾਰਿਗਪਾਣੀ[੭] ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ ਏਹ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ [੮]ਕਚੀ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਰਸਨਾ [੯]ਕਹਿਆ ਕਛੂ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ [੧੦]ਹਿਰਿ ਲਇਆ ਮਾਇਆ ਬੋਲਨਿ ਪਏ ਰਵਾਣੀ[੧੧] ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ੨੪ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥ [੧੨]ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਜਿਤੁ ਮੰਨੁ ਲਾਗਾ ਏਹੁ ਹੋਆ ਸਮਾਉ ॥ ਸਬਦ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਮਿਲਿਆ [੧੩]ਸਚੈ ਲਾਇਆ ਭਾਉ ॥ ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਆਪੇ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਰਤਨੁ ਹੈ ਹੀਰਾ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ ॥ ੨੫ ॥ ਸਿਵ[੧੪] ਸਕਤਿ[੧੫] ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਕੈ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ॥ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਾਏ ਆਪਿ ਵੇਖੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੬] ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ ਤੋੜੇ ਬੰਧਨ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤੁ ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਵੈ ਏਕਸ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਆਪਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ੨੬ ॥ [੧੮]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਬੀਚਾਰਦੇ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਤਤੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੀ ॥ [੧੯]ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ[੨੦] ਵਿਹਾਣੀ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ਜਿਸ ਨੋ ਅਨਦਿਨੁ[੨੧] ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ਜਾਗਤ[੨੨] ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੨੭ ॥ †ਮਾਤਾ ਕੇ [੨੩]ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ ਜਿ [੨੪]ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਆਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਏ ॥ ਓਸ ਨੋ ਕਿਹੁ[੨੫] ਪੋਹਿ ਨ ਸਕੀ ਜਿਸ ਨਉ ਆਪਨੀ ਲਿਵ ਲਾਵਏ ॥ ਆਪਨੀ ਲਿਵ ਆਪੇ ਲਾਇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੬] ਸਦਾ ਸਮਾਲੀਐ[੨੬] ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਕਿਉ

੧ ਵਿਵੇਕ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ।
੨ ਦੀ।
੩ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ। ਬਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਬਾਣੀ।
੪ (ਹਰੀ ਦੀ) ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੫ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ (ਹਰੀ ਦੀ)
੬ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੭ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੮ ਕੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਣਾਈ।
੯ ਆਖਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਆਖੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ) ਜੀਭ ਨਾਲ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਹਰੀ-ਹਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ਼ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੦ ਚੁਰਾਇਆ ਹੈ ਮਾਇਆ ਨੇ।
੧੧ [ਫ਼ਾ. ਰਵਾਨੀ] ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ। ਓਹ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ)।
੧੨ ਸ਼ਬਦ-ਰਤਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੧੩ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।
੧੪ ਚੇਤਨ, ਆਤਮਕ ਚੇਤਨਤਾ।
੧੫ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਦਾ, ਮਾਇਆ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੁੰਨ ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤ ਵਸਤੂ (ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ) ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੨੪੩, ਨੋਟ ੨੪।
੧੯ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭੌਂਦਿਆਂ ਗਾਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੦ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ।
੨੧ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੨੨ ਉਚੀ ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਜਾਗਦਿਆਂ।
੨੩ ਪੇਟ ਵਿੱਚ।
੨੪ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਕੁਝ।
੨੬ ਯਾਦ ਕਰੀਏ।

* ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਦਿੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸਰਵੋਤਮ ਬਾਣੀ ਹੈ (੨੩)। ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਇਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਕੱਚੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਕਸਰਵੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਿਆ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ਼ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੨੪)। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਤਨੇ ਅਸਰ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਿਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੨੫)। ਇਹ ਬਾਣੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਕੇ, ਕਿ ਚੇਤੰਨ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (੨੬)। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਹਦ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪੁੰਨ-ਪਾਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤਾਂ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਦੀ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਉਠ ਕੇ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਵੇ (੨੭)।

† ਇਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ੩੮ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਤਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲਾਣ ਲਈ ਸਮਝਾਉਣੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ? ਮਸਲਨ, ਉਸ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰੀਏ ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅਹਾਰ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ? (੨੮)।

ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ੨੮ ॥ *ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ [੧]ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ
ਮਾਇਆ ॥ [੨]ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ [੩]ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ ॥ [੪]ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ
ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ [੫]ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥ [੬]ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ
ਵਿਸਰੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੭]
ਜਿਨਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤਿਨੀ [੮]ਵਿਚੇ ਮਾਇਆ ਪਾਇਆ ॥ ੨੯ ॥ ਹਰਿ ਆਪਿ
ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ ਮੁਲਿ[੯] ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਮੁਲਿ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ਕਿਸੈ
ਵਿਟਹੁ[੧੦] ਰਹੇ ਲੋਕ ਵਿਲਲਾਇ[੧੧] ॥ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਿਸ ਨੋ
ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੧੨] ਜਾਇ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਜੀਉ ਤਿਸੁ ਮਿਲਿ ਰਹੈ
ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਹਰਿ ਆਪਿ ਅਮੁਲਕੁ ਹੈ [੧੩]ਭਾਗ ਤਿਨਾ ਕੇ ਨਾਨਕਾ
ਜਿਨ ਹਰਿ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੩੦ ॥ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਹਰਿ
ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਰਾਸਿ ਜਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਤ
ਜਪਿਹੁ ਜੀਅਹੁ ਲਾਹਾ ਖਟਿਹੁ ਦਿਹਾੜੀ[੧੪] ॥ ਏਹੁ ਧਨੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ
ਜਿਨ ਹਰਿ ਆਪੇ ਭਾਣਾ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਹੋਆ
ਵਣਜਾਰਾ ॥ ੩੧ ॥ [੧੫]ਏ ਰਸਨਾ ਤੂ [੧੬]ਅਨ ਰਸਿ ਰਾਚਿ ਰਹੀ ਤੇਰੀ ਪਿਆਸ
ਨ ਜਾਇ ॥ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ [੧੭]ਹੋਰਤੁ ਕਿਤੈ ਜਿਚਰੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਲੈ ਨ
ਪਾਇ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇ ਪਲੈ ਪੀਐ ਹਰਿ ਰਸੁ ਬਹੁੜਿ[੧੮] ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ
ਆਇ ॥ ਏਹੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਕਰਮੀ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹੋਰਿ ਅਨ ਰਸ ਸਭਿ ਵੀਸਰੇ ਜਾ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥
੩੨ ॥ †ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ
ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੋਤਿ ਰਖੀ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥
ਹਰਿ ਆਪੇ ਮਾਤਾ ਆਪੇ ਪਿਤਾ ਜਿਨਿ ਜੀਉ ਉਪਾਇ ਜਗਤੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੯] ਬੁਝਿਆ [੨੦]ਤਾ ਚਲਤੁ ਹੋਆ ਚਲਤੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਮੂਲੁ ਰਚਿਆ ਜੋਤਿ ਰਾਖੀ ਤਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ
ਆਇਆ ॥ ੩੩ ॥ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ [੨੧]ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥ ਹਰਿ
ਮੰਗਲੁ[੨੨] ਗਾਉ ਸਖੀ [੨੩]ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥ ਹਰਿ ਗਾਉ ਮੰਗਲੁ ਨਿਤ
ਸਖੀਏ ਸੋਗੁ ਦੂਖੁ ਨ ਵਿਆਪਏ ॥ ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਆਪਣਾ
ਪਿਰੁ ਜਾਪਏ[੨੪] ॥ [੨੫]ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ
ਭੋਗੋ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਗੋ[੨੬] ॥ ੩੪ ॥
ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇ ਕੈ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ॥

੧ ਪੇਟ ਵਿੱਚ।
੨ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ।
੩ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ।
੪ (ਪੇਟ ਵਿੱਚ) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ (ਜੰਮਣ ਉਤੇ) ਟੁੱਟ ਗਈ।
੫ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਗਿਆ।
੬ 'ਮਾਇਆ' ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਵਿਸਰ ਜਾਵੇ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।
੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।
੯ ਮੁਲੇ, ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਤੋਂ।
੧੦ ਤੋਂ, ਕੋਲੋਂ।
੧੧ ਰੋਂਦੇ (ਖੱਪਦੇ) ਰਹੇ।
੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੧੩ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਰੋਜ਼ (ਲਾਭ ਲੈ ਲਓ)।
੧੫ ਹੇ ਜੀਭ!
੧੬ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈਂ।
੧੭ ਹੋਰ ਥੇ ਕਿਧਰੋਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ।
੧੮ ਫਿਰ, ਮੁੜ ਕੇ।
੧੯ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੨੦ ਤਾਂ ਐਸਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਨਿਰਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਰੂਪ ਦਿੱਸਿਆ।
੨੧ ਆਉਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ।
੨੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੨੩ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਸੋਭਨੀਕ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਪਤੀ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ)।ਬਣਿਆ= ਸਜਿਆ ਹੈ, ਸੋਹਣਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੪ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਨਹਤ-ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੬ ਸਮਰੱਥ।

* ਜਿਵੇਂ ਹਰੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਅੱਗ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਬਾਹਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਨ ਤੋਂ ਭੀ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਲਿਵ ਦੇ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਨਾਮ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਦਾ ਹੈ; ਜਦ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਥੇ? (੨੯)। ਹਰੀ-ਨਾਮ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩੦)। ਹਰੀ ਨਾਮ-ਧਨ ਜੀਅ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜਾਰਾ ਬਣ ਕੇ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ (੩੧)। ਹਰੀ ਨਾਮ-ਰਸ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩੨)।

† ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰੀਰਕ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਰਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਸੋਝੀ ਤਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਨਿਰਾ ਦਿਖਾਵਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜੋਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਜੋਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ (੩੩)। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਨਵਾਂ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹਦਾ ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੩੪)। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਅਰਥ ਨਹੀਂ ਗੁਆਣਾ, ਬਲਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ (੩੫)।

ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਤੁਧੁ ਸਰੀਰਾ ਜਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ [1]ਤੇਰਾ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ ਸੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[2] ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਿਆ [3]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੋਆ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ੩੫ ॥ *ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ[4] ॥ ਏਹੁ ਵਿਸੁ[5] ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਵੇਖਾ ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ [6]ਏਹਿ ਨੇਤ੍ਰ ਅੰਧ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ [7]ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ ॥ ੩੬ ॥ ਏ ਸ੍ਰਵਣਹੁ[8] ਮੇਰਿਹੋ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ[9] ॥ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ [10]ਸਰੀਰਿ ਲਾਏ ਸੁਣਹੁ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ॥ ਜਿਤੁ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਆ [11]ਰਸਨਾ ਰਸਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਸਚੁ ਅਲਖ ਵਿਡਾਣੀ[12] ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ[13] ਕਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਣਹੁ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵਹੁ ਸਾਚੈ ਸੁਨਣੈ ਨੋ ਪਠਾਏ ॥ ੩੭ ॥ [14]ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ਵਜਾਇਆ ਵਾਜਾ ਪਉਣ [15]ਨਉ ਦੁਆਰੇ ਪਰਗਟੁ ਕੀਏ ਦਸਵਾ[16] ਗੁਪਤੁ ਰਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ [17]ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵ ਨਿਧਿ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਪਿਆਰੈ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿ ਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ ॥ ੩੮ ॥ †ਏਹੁ ਸਾਚਾ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਚੈ ਘਰਿ[18] ਗਾਵਹੁ ॥ ਗਾਵਹੁ ਤ ਸੋਹਿਲਾ ਘਰਿ ਸਾਚੈ [19]ਜਿਥੈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ਸਚੋ ਧਿਆਵਹਿ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[20] ਜਿਨਾ ਬੁਝਾਵਹੇ ॥ ਇਹੁ ਸਚੁ ਸਭਨਾ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪਾਵਹੇ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸਚੁ ਸੋਹਿਲਾ ਸਚੈ ਘਰਿ ਗਾਵਹੇ ॥ ੩੯ ॥ ਅਨਦੁ[21] ਸੁਣਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਉਤਰੇ ਸਗਲ ਵਿਸੂਰੇ[22] ॥ ਦੂਖ ਰੋਗ ਸੰਤਾਪ[23] ਉਤਰੇ ਸੁਣੀ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਸਾਜਨ [24]ਭਏ ਸਰਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਣੀ ॥ [25]ਸੁਣਤੇ ਪੁਨੀਤ ਕਹਤੇ ਪਵਿਤੁ [26]ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ[27] ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ [28]ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥ ੪੦ ॥ ੧ ॥

੧ ਤੇਰੀ ਬਣਾਵਟ ਕੀਤੀ, ਤੈਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।
੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੩ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਣਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲਿਆ।
੪ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।
੫ [ਸੰ. ਵਿਸ਼੍ਵ] ਸਾਰਾ।
੬ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
੭ [ਸੰ. ਦਿਵ੍ਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ] ਵਿਵੇਕ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ, ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ।
੮ ਕੰਨੋ!
੯ ਭੇਜੇ ਗਏ, ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।
੧੦ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਗਏ ਕੰਨ।
੧੧ ਜੀਭ ਰਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ।
੧੨ ਅਸਚਰਜ ਹਰੀ।
੧੩ ਹਾਲਤ।
੧੪ ਹਰੀ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵ ਸੁਆਸ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ।
੧੫ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ :- ਦੋ ਕੰਨ, ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਮੂੰਹ, ਦੋ ਨਾਸਾਂ, ਗੁਦਾ, ਲਿੰਗ।
੧੬ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅਨਭਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੭ ਉਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨੌਂ-ਨਿਧੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੮ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ।
੧੯ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੨੧ ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ 'ਅਨੰਦੁ' ਹੈ।
੨੨ ਝੋਰੇ, ਦੁੱਖ।
੨੩ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।
੨੪ ਖਿੜ ਗਏ, ਖੁਸ਼ ਹੋਏ।
੨੫ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ।
੨੬ ਸਤਗੁਰ ਸਭ ਥਾਂ ਭਰਪੂਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਅੰਗ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ (ਦੇਖਣ ਦੀ ਤਾਕਤ) ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਖੋ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖੋ। ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਖੋ। ਇਹ ਬ੍ਰਿਤੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩੬)। ਫਿਰ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਲਾਏ ਗਏ ਹੋ, ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਜਾਏ ਤੇ ਤਨ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹਰੀ-ਰਸ ਸਮਾਅ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਰਸੀਆ ਹੋ ਜਾਵੇ (੩੭)। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਵਟ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾ ਮਾਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦਾ ਆਲਾ (ਦਸਮ ਦਵਾਰ) ਭੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਲੱਭਦਾ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (੩੮)।

† ਪੁਰਾਣੀ ਰਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ੩੯ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ੪੦ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਾ ਗੀਤ ਹਰੀ ਸੱਚੇ ਦੇ ਘਰ (ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ) ਵਿੱਚ ਗਾਵੋ, ਜਿਥੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਮਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ-ਹਿਰਦਾ ਤਦੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰੇ (੩੯)। ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸੁਖੀ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੪੦)।

ਰਾਮਕਲੀ ਸਦੁ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੧]ਜਗਿ ਦਾਤਾ ਸੋਇ ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਏ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥ ਅਵਰੋ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਕੈ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੇ ॥ ਪਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਪਾਵਹੇ ॥ ਆਇਆ ਹਕਾਰਾ[੨] ਚਲਣਵਾਰਾ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜਗਿ [੩]ਅਮਰੁ ਅਟਲੁ ਅਤੋਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਭਗਤਿ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ [੪]ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ਗੁਰੁ ਜਾਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰਖਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਪੈਜ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਜਨਹ ਕੇਰੀ ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੋ[੫] ॥ ਅੰਤਿ ਚਲਦਿਆ ਹੋਇ ਬੇਲੀ ਜਮਦੂਤ ਕਾਲੁ ਨਿਖੰਜਨੋ[੬] ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ [੭]ਬੇਨਤੀ ਪਾਈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਸੁਣੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਾਇਆ[੮] ਧਨੁ ਧਨੁ ਕਹੈ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਸੁਣਹੁ ਪੁਤ ਭਾਈਹੋ [੯]ਮੇਰੈ ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਆਉ ਮੈ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ਭਗਤੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੋਈ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਣਾ ਭਾਵਏ ॥ ਆਨੰਦ ਅਨਹਦ[੧੦] ਵਜਹਿ ਵਾਜੇ ਹਰਿ ਆਪਿ ਗਲਿ ਮੇਲਾਵਏ ॥ ਤੁਸੀ ਪੁਤ ਭਾਈ ਪਰਵਾਰੁ ਮੇਰਾ ਮਨਿ ਵੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨਿਰਜਾਸਿ[੧੧] ਜੀਉ ॥ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਪਰਵਾਣਾ[੧੨] ਫਿਰੈ[੧੩] ਨਾਹੀ ਗੁਰੁ ਜਾਇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [੧੪]ਸਤਿਗੁਰਿ ਭਾਣੈ ਆਪਣੈ ਬਹਿ ਪਰਵਾਰੁ ਸਦਾਇਆ ॥ ਮਤ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੋਈ ਰੋਵਸੀ ਸੋ ਮੈ ਮੂਲਿ ਨ ਭਾਇਆ ॥ [੧੫]ਮਿਤੁ ਪੈਝੈ ਮਿਤੁ ਬਿਗਸੈ ਜਿਸੁ ਮਿਤ ਕੀ ਪੈਜ ਭਾਵਏ ॥ ਤੁਸੀ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਪੁਤ ਭਾਈ [੧੬]ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੈਨਾਵਏ ॥ [੧੭]ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਖਿ ਹੋਦੈ ਬਹਿ ਰਾਜੁ ਆਪਿ ਟਿਕਾਇਆ ॥ ਸਭਿ ਸਿਖ ਬੰਧਪ ਪੁਤ ਭਾਈ ਰਾਮਦਾਸ ਪੈਰੀ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਿਅਹੁ ਨਿਰਬਾਣੁ[੧੮] ਜੀਉ ॥ [੧੯]ਕੇਸੋ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਸਦਿਅਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਕਥਾ ਪੜੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੁਣੀਐ ਬੇਬਾਣੁ[੨੦] ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਗੁਰ ਭਾਵਏ ॥ ਪਿੰਡੁ ਪਤਲਿ[੨੧] ਕਿਰਿਆ ਦੀਵਾ[੨੨] ਫੁਲ ਹਰਿ ਸਰਿ ਪਾਵਏ ॥ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਲਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਸੋਢੀ ਤਿਲਕੁ ਦੀਆ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਚੁ ਨੀਸਾਣੁ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਜਿ ਬੋਲਿਆ ਗੁਰਸਿਖਾ ਮੰਨਿ ਲਈ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥

੧ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਦਾਤਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹਰੀ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਵਾਰਾ ਇਕੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਓਹ ਇਕ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ। ਇਹ ਅਨੰਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪਰਮ-ਪਦਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

੨ ਸੱਦਾ, ਹੁਕਮ। ਜਦ ਮੌਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਏ।

੩ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਅਟੱਲ, ਅਮਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ।

੪ ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਹਰੀ ਪਾਸ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ।

੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਮਾਦੀ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ।

੬ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ (ਕਾਲ ਨੂੰ)।

੭ ਪਾਈ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ, ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ।

੮ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ।

੯ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਮੇਰੇ ਹਰੀ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਓ।

੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੧੧ ਨਿਰਣਾ।

੧੨ ਲਿਖਤ, ਹੁਕਮ।

੧੩ ਟਲਦਾ।

੧੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਵਾਰ ਸਦਿਆ।

੧੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਇੱਜ਼ਤ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਵਡਿਆਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

੧੬ ਹਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸਰੋਪਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੧੭ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਦਿੱਤੀ।

੧੮ ਸ਼ੁੱਧ। ਨਿਰੋਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ।

੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ [ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੫੮, ਨੋਟ ੧੭]। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ (ਸੰਤ-ਜਨਾਂ) ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ ਜਿਹੜੇ ਆ ਕੇ ਹਰੀ-ਕਥਾ ਰੂਪ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਨ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੪। ਜੇ 'ਕੇਸੋ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮੇਂ' ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ' ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ 'ਗੋਪਾਲ' ਅਤੇ 'ਪੰਡਿਤ' ਦੇ ਅੰਤ ਔਂਕੜ ਹੁੰਦਾ (ਨੇਮ ੨੫ ਅਨੁਸਾਰ) ਅਤੇ 'ਪੜਹਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪੜ੍ਹੈ' ਹੁੰਦਾ।

੨੦ [ਵਿਮਾਨ ਦੀ ਨਕਲ] ਮੁਰਦਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਤਖ਼ਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ੂਬ ਸਜਾ ਕੇ ਮਸਾਣਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਅਰਥੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਂਵਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਰੋਣ ਪਿਟਣ ਤੇ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਸਜਾਵਟ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਬਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਜਾਂਦੀ ਅਰਥੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ।

੨੧ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਡੂਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪਿੰਡ ਰਖੀ ਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ, ਪਤਲ, ਕਿਰਿਆ, ਦੀਵਾ, ਫੁੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ-ਸਰ (ਸਤਸੰਗ) ਵਿੱਚ ਜੁੜਨਾ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੨੮, ਫੁਟ ਨੋਟ †।

੨੨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਉਲਾਦ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੀਕ ਦੀਵੇ ਦੀ ਰਸਮ ਨਹੀਂ।

* [ਸਦੁ=ਸ਼ਬਦ, ਸੱਦਾ, ਮਰਨ ਦਾ ਬੁਲਾਵਾ] ਇਹ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਈਂ ਅੰਤਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੜੋਤੇ (ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਤ੍ਰ) ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤਿਵੇਂ ਇਸ 'ਸਦੁ' ਦਾ ਭਾਵ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਗ਼ਮੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ।

ਮੋਹਰੀ[1] ਪੁਤੁ ਸਨਮੁਖੁ[2] ਹੋਇਆ ਰਾਮਦਾਸੈ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ਸਭ ਪਵੈ ਪੈਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਜਿਥੈ ਗੁਰੂ ਆਪੁ[3] ਰਖਿਆ ॥ ਕੋਈ ਕਰਿ ਬਖੀਲੀ[4] ਨਿਵੈ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਣਿ[5] ਨਿਵਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰਹਿ ਭਾਣਾ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਰਜਾਇ ਜੀਉ ॥ ਕਹੈ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਾਜਨੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ਨਿਕਟਿ[6] ਖਲੋਇਅੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ॥ ਜਾਨੀਅੜਾ[7] ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ ਨੈਣ ਅਲੋਇਅੜਾ[8] ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ ॥ ਨੈਣ ਅਲੋਇਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਇਆ[9] ਅਤਿ [10]ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਗੂੜਾ ॥ [11]ਨਾਲਿ ਹੋਵੰਦਾ ਲਹਿ ਨ ਸਕੰਦਾ [12]ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੂੜਾ ॥ [13]ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਹੋਛੀ ਬਾਤਾ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਭਰਮ ਧੜਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਸੂਝੈ ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਸਭ ਕੈ ਨਿਕਟਿ[6] ਖੜਾ ॥ ੧ ॥ ਗੋਬਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਗੋਬਿੰਦਾ [14]ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ ਮੇਰੇ ਗੋਬਿੰਦਾ ॥ ਕਿਰਪਾਲਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ [15]ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋਹਨਿਆ ॥ [16]ਇਕ ਦਾਸੀ ਧਾਰੀ ਸਬਲ ਪਸਾਰੀ ਜੀਅ ਜੰਤ ਲੈ ਮੋਹਨਿਆ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਰਾਖੈ ਸੋ ਸਚੁ ਭਾਖੈ[17] ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਭਾਣਾ ਤਿਸ ਹੀ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੨ ॥ ਮਾਣੋ[18] ਪ੍ਰਭ ਮਾਣੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਮਾਣੋ ॥ ਜਾਣੋ[19] ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੋ ਸੁਆਮੀ [20]ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੋ ॥ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਨਾ ਸਦ ਪਰਧਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮਾ ॥ ਚਾਖਿ ਅਘਾਣੇ[21] ਸਾਰਿਗਪਾਣੇ[22] ਜਿਨ ਕੈ ਭਾਗ ਮਥਾਨਾ[23] ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਪਾਇਆ ਤਿਨਹਿ ਧਿਆਇਆ [24]ਸਗਲ ਤਿਸੈ ਕਾ ਮਾਣੋ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਥਿਰੁ ਤਖਤਿ ਨਿਵਾਸੀ ਸਚੁ ਤਿਸੈ ਦੀਬਾਣੋ[25] ॥ ੩ ॥ ਮੰਗਲਾ[26] ਹਰਿ ਮੰਗਲਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸੁਣੀਐ ਮੰਗਲਾ ॥ ਸੋਹਿਲੜਾ ਪ੍ਰਭ ਸੋਹਿਲੜਾ [27]ਅਨਹਦ ਧੁਨੀਐ ਸੋਹਿਲੜਾ ॥ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਸਬਦ ਅਗਾਜੇ[28] ਨਿਤ ਨਿਤ ਜਿਸਹਿ ਵਧਾਈ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਈਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਚੂਕੀ ਪਿਆਸਾ ਪੂਰਨ ਆਸਾ [29]ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੁ ਨਿਰਗੁਨੀਐ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਕੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੰਗਲੁ ਸੁਨੀਐ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ਮਨਾ ਖਿਨੁ

੧ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ।
੨ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਹਾਜ਼ਰ, ਆਗਿਆਕਾਰੀ।
੩ ਆਪਣਾ ਆਪ। ਜਿਸ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਰੱਖਿਆ (ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਣੇ)।
੪ ਈਰਖਾ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ।
੫ ਲਿਆ ਕੇ।
੬ ਨੇੜੇ, ਕੋਲ, ਪਾਸ।
੭ ਪਿਆਰਾ।
੮ ਵੇਖਿਆ ਹੈ।
੯ [ਸੁੱਤਾ (ਹਿਰਦੇ) ਸੇਜ ਉਤੇ] ਵਿਰਾਜਿਆ, ਵਸਿਆ।
੧੦ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਅਤੀ ਪਿਆਰਾ।
੧੧ ਨਾਲ ਵਸਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੧੨ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਮੂਰਖ।
੧੩ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਹੋਛੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈਣ ਕਾਰਣ ਹਰੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।
੧੪ (ਸੁਆਸਾਂ) ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੧੫ ਹਰ ਇਕ ਵਿਚ ਤੂੰ ਸੋਭਦਾ ਹੈਂ!
੧੬ ਤੂੰ ਦਾਸੀ (ਮਾਇਆ) ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੋ ਕੇ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
੧੭ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਮਾਣ, ਫ਼ਖਰ।
੧੯ [ਜਾਣੁ] ਜਾਨਣਹਾਰ। “ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਜਾਣੋ” (ਵਡਹੰਸੁ ਮ: ੧, ਪੰ. ੫੮੦)। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੩੪੯, ਨੋਟ ੧੮।
੨੦ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਚਤੁਰ।
੨੧ ਰੱਜ ਗਏ।
੨੨ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੩ ਮੱਥੇ ’ਤੇ।
੨੪ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਮਾਣ ਹੈ।
੨੫ ਕਚਹਿਰੀ।
੨੬ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।
੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।
੨੯ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਨਿਰਗੁਣ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ।

* ਹਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੋਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ-ਮਦ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ (੧)। ਇਹ ਸਬਲ ਮਾਇਆ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਇਸ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ ਹੈ (੨)। ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਭ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (੩)। ਮਨੁੱਖ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਦਾ ਹੈ (੪)।

† ਐਸੇ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧)। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (੨)। ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਹਨ; ਜਿਸ ’ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਓਹੀ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (੩)। ਇਸ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਹੋਣ ’ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ (੪)।

ਨ ਵਿਸਾਰੀਐ ॥ ਰਾਮ ਰਾਮਾ ਰਾਮ ਰਮਾ[੧] ਕੰਠਿ[੨] ਉਰ ਧਾਰੀਐ[੩] ॥ ਉਰ ਧਾਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰੰਜਨੋ[੪] ॥ ਭੈ ਦੂਰਿ ਕਰਤਾ [੫]ਪਾਪ ਹਰਤਾ [੬]ਦੁਸਹ ਦੁਖ [੭]ਭਵ ਖੰਡਨੋ ॥ ਜਗਦੀਸ ਈਸ[੮] ਗੁੋਪਾਲ ਮਾਧੋ[੯] ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਵੀਚਾਰੀਐ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ[੧੦] ਨਾਨਕ ਮਿਲਿ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ [੧੧]ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਚਿਤਾਰੀਐ ॥ ੧ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਆਧਾਰੁ[੧੨] ਜਨ ਕਾ ਆਸਰਾ ॥ [੧੩]ਮਾਲੁ ਮਿਲਖ ਭੰਡਾਰ ਨਾਮੁ ਅਨੰਤ ਧਰਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰ[੧੪] ਨਿਧਾਨੁ[੧੫] ਜਿਨ ਕੈ ਰਸ ਭੋਗ ਏਕ ਨਰਾਇਣਾ ॥ [੧੬]ਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਨੰਤ ਬੀਠਲ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਧਿਆਇਣਾ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[੧੭] ਹਰਣਾ[੧੮] ਨਾਮ ਪੁਨਹਚਰਣਾ[੧੯] ਨਾਮੁ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ[੨੦] ਹਰਾ[੨੧] ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਰਾਸਿ ਜਨ ਕੀ ਚਰਨ ਕਮਲਹ ਆਸਰਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਣ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰੇ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਈ ॥ ਦੇਖਿ ਚਲਤ[੨੨] ਦਇਆਲ ਸੁਣਿ ਭਗਤ ਵਖਾਨਈ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੁਝੁ ਧਿਆਵਹਿ [੨੩]ਪੁਰਖ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸਰਾ ॥ ਸਰਬ ਜਾਚਿਕ[੨੪] ਏਕੁ ਦਾਤਾ ਕਰੁਣਾ ਮੈ[੨੫] ਜਗਦੀਸਰਾ[੨੬] ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਤੁ ਸੁਜਾਣੁ[੨੭] ਸੋਈ ਜਿਸਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਮਾਨਈ[੨੮] ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ ਸੋਇ ਤੁਝਹਿ ਪਛਾਨਈ ॥ ੩ ॥ ਮੋਹਿ [੨੯]ਨਿਰਗੁਣ ਅਨਾਥੁ[੩੦] ਸਰਣੀ ਆਇਆ ॥ [੩੧]ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰਦੇਵ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ [੩੨]ਕੁਸਲੁ ਥੀਆ ਸਰਬ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ ਜਲਨੇ[੩੩] ਬੁਝਾਈ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਮਿਲੇ [੩੪]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਿਆ ॥ ਆਨੰਦ ਹਰਖ[੩੫] ਸਹਜ ਸਾਚੇ ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਰੁਣਝੁਣੋ[੩੬] ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਨਿਤ ਉਠਿ ਗਾਈਐ [੩੭]ਸੰਤਨ ਕੈ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[੧੭] ਸਭਿ [੩੮]ਦੋਖ ਬਿਨਾਸਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੀਐ [੩੯]ਗੁਰ ਮੰਤਨ ਕੈ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਅਮਿਉ[੪੦] ਪੀਜੈ ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਅਰਾਧੀਐ ॥ [੪੧]ਜੋਗ ਦਾਨ ਅਨੇਕ ਕਿਰਿਆ ਲਗਿ ਚਰਣ ਕਮਲਹ ਸਾਧੀਐ ॥ [੪੨]ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਇਆਲ ਮੋਹਨ ਦੂਖ ਸਗਲੇ ਪਰਹਰੈ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਤਰੈ ਸਾਗਰੁ ਧਿਆਇ ਸੁਆਮੀ ਨਰਹਰੈ[੪੩] ॥ ੧ ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿਮਰਣੁ ਭਗਤ ਗਾਵਹਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ॥ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਪਾਏ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ[੪੪] ਰਾਮ ॥ [੪੫]ਸੁਖ ਨਿਧਾਨੁ ਮਿਲਿਆ ਦੂਖ ਹਰਿਆ[੪੬] ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖਿਆ ॥ ਹਰਿ ਚਰਣ ਲਾਗਾ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ [੪੭]ਰਸਨਾ ਭਾਖਿਆ ॥ ਹਰਿ ਏਕੁ ਚਿਤਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿਸਟੀ[੪੮] ਆਇਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥

੧ 'ਰਾਮ' ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ।
੨ ਗਲੇ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੩ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖੀਏ।
੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੫ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੬ ਨਾ ਸਹਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ।
੭ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੮ ਈਸ਼ਵਰ, ਮਾਲਕ।
੯ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਯਾਦ ਕਰੀਏ।
੧੨ ਆਸਰਾ।
੧੩ ਅਨੰਤ ਦਾ ਨਾਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਮਾਲ ਮਿਲਖ ਭੰਡਾਰ। ਮਿਲਖ [ਅ. ਮਿਲਕ] ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਿਮੀਂ ਦੀ।
੧੪ [ਨਰ ਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।
੧੫ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੧੬ ਅਨੰਤ ਰਸ ਰੂਪ ਰੰਗ ਉਹ ਬੀਠਲ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
੧੭ ਪਾਪ।
੧੮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੯ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਮ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੪, ਨੋਟ ੩੦।
੨੦ ਡਰ।
੨੧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਚੋਜ।
੨੩ ਹੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਤੀ-ਹਰੀ!
੨੪ ਮੰਗਤੇ।
੨੫ ਦਇਆ ਸਰੂਪ।
੨੬ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ।
੨੭ ਸਿਆਣਾ।
੨੮ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਮੈਂ।
੩੦ ਨਿਖਸਮਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।
੩੧ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਮ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ।
੩੨ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੩੩ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ।
੩੪ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ।
੩੫ [ਸੰ. ਹਰਸ਼] ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ, ਤਾਂ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਸਚੇ ਅਨੰਦ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੩੬ ਰੁਣ (ਬਾਰੀਕ ਗਾਵਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਅਤੇ ਝੁਣ (ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼), ਭਾਵ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਜੋ ਬਹੁਤ ਰਸਦਾਇਕ ਹੋਵੇ, ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। 'ਅਨਾਹਦੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੭ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ।
੩੮ ਦੋਸ਼ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੩੯ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੪੦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
੪੧ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਜੋਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਸਭ ਸੰਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੪੨ ਦਿਆਲੂ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
੪੩ [ਨਰ ਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੪੪ ਬਹੁਤੇ।
੪੫ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੪੬ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੪੭ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰਿਆ।
੪੮ ਨਜ਼ਰੀਂ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜੋਗ ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨)। ਸੋਗ ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੩)। ਅਤੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪)।

੨ ॥ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਨੀਐ ਰਾਮ ॥ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾਮੋਦਰ[੧] ਮਾਧੋ[੨] ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਨੀਐ[੩] ਰਾਮ ॥ ਦਇਆਲ [੪]ਦੁਖ ਹਰ ਸਰਣਿ ਦਾਤਾ ਸਗਲ ਦੋਖ ਨਿਵਾਰਣੋ[੫] ॥ ਮੋਹ ਸੋਗ ਵਿਕਾਰ ਬਿਖੜੇ[੬] ਜਪਤ ਨਾਮ ਉਧਾਰਣੋ ॥ ਸਭਿ ਜੀਅ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਭ [੭]ਰੇਣ ਥੀਵਾ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮਇਆ[੮] ਕੀਜੈ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਜਪਿ ਜੀਵਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਖਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਭਗਤ ਜਨਾ ਅਪਣੀ ਚਰਣੀ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਮਰਹ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ਰਾਮ ॥ ਧਿਆਇ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਤਰੇ ਭਵਜਲ[੯] [੧੦]ਰਹੇ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਕਲਿਆਣ[੧੧] ਕੀਰਤਨੁ ਪ੍ਰਭ ਲਗਾ ਮੀਠਾ ਭਾਣਾ ॥ [੧੨]ਸਭ ਇਛ ਪੁੰਨੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਮਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਿਆ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮੇਲੇ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਦੂਖ ਵਿਸੂਰਿਆ[੧੩] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ ॥ ਸਲੋਕੁ* ॥ [੧੪]ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਣਾਗਤੀ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਬਿਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਪਤਿ ਨਿਵਾਰਣੋ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਜੀਉ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰੀਐ [੧੫]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਇ ਜੀਉ ॥ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਇਕ ਨਿਮਖ[੧੬] ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ਗੁਰ ਚਰਨ ਲਾਗੇ ਦਿਨ ਸਭਾਗੇ ਸਰਬ ਗੁਣ ਜਗਦੀਸਰੈ[੧੭] ॥ ਕਰਿ ਸੇਵ ਸੇਵਕ [੧੮]ਦਿਨਸੁ ਰੈਣੀ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ[੧੯] ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਸੁਖਹ ਦਾਤੇ [੨੦]ਪਰਗਾਸੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹੋਇ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੁਖੀ ਬਿਨਸੀ ਦੁਤੀਆ[੨੧] ਸੋਚ ॥ ਨਾਨਕ ਟੇਕ ਗੁੋਪਾਲ ਕੀ ਗੋਵਿੰਦ ਸੰਕਟ[੨੨] ਮੋਚ[੨੩] ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਭੈ ਸੰਕਟ ਕਾਟੇ ਨਾਰਾਇਣ ਦਇਆਲ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਆਨੰਦ ਗਾਏ ਪ੍ਰਭ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜੀਉ ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਅਚੁਤ[੨੪] ਪੁਰਖੁ ਏਕੋ ਤਿਸਹਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ[੨੫] ਲਾਗਾ ॥ [੨੬]ਕਰ ਚਰਨ ਮਸਤਕੁ ਮੇਲਿ ਲੀਨੇ ਸਦਾ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[੨੭] ਗ੍ਰਿਹੁ ਥਾਨੁ ਤਿਸ ਕਾ ਤਨੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਮਾਲੁ ਜੀਉ ॥ ਸਦ ਸਦਾ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ ਰਸਨਾ[੨੮] ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਹਰੇ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਵਖਿਆਨ ॥ ਨਾਨਕ ਪਕੜੀ ਟੇਕ ਏਕ ਪਰਮੇਸਰੁ ਰਖੈ ਨਿਦਾਨ[੨੯] ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਸੋ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਰਖਕੋ[੩੦] ਅੰਚਲਿ[੩੧] ਤਾ ਕੈ ਲਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ਭਜੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਮਨ ਕੀ ਮਤਿ ਤਿਆਗੁ ਜੀਉ ॥ ਇਕ ਓਟ ਕੀਜੈ ਜੀਉ ਦੀਜੈ ਆਸ ਇਕ [੩੨]ਧਰਣੀਧਰੈ ॥

੧ [ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦਵਾਲੇ ਦਾਮ (ਰੱਸੀ) ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ।
੪ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੫ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੬ ਔਖੇ, ਔਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੭ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।
੮ ਦਇਆ।
੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੦ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਗਏ।
੧੧ ਖ਼ੈਰੀਅਤ, ਸੁਖ ਸਾਂਦ।
੧੨ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੧੩ ਝੋਰੇ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨੰਦ-ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਗੁਣ ਗਾਈਏ।
੧੫ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ।
੧੬ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ।
੧੭ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ (ਮਾਲਕ) ਦੇ।
੧੮ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੧੯ ਬਲਿਹਾਰ, ਕੁਰਬਾਨ।
੨੦ ਜੇ ਮੇਰੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ।
੨੧ ਦੂਸਰੀ। ਪਹਿਲੇ ਮਨ ਤਨ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸੋਚ ਦੂਰ ਹੋਈ।
੨੨ [ਸੰ.] ਦੁੱਖ, ਕਲੇਸ਼।
੨੩ ਮੋਚਣ ਵਾਲਾ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੪ [ਸੰ. ਅਚੁਜਤ, ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟੱਲ, ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।
੨੫ ਪਿਆਰ।
੨੬ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਕਰ (ਹੱਥ) ਤੇ ਮੱਥਾ ਧਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵ ਸਦਾ ਲਈ ਜਾਗ ਪਿਆ।
੨੭ ਸਰੀਰ।
੨੮ ਜੀਭ।
੨੯ ਓੜਕ ਨੂੰ।
੩੦ ਰਖਿਕ, ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।
੩੧ ਪੱਲੇ।
੩੨ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।

* ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਛੰਤ ਦਾ ਤਤ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਹੈ; ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ ਤਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਸਭ ਬਿਪਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧)। ਹਰੀ ਸਰਬ-ਨਿਧਾਨ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ (੨)। ਹਰੀ ਪੂਰਨ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਪੁਰਖ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ (੩)। ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸ ਕੇ ਸਭ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ (੪)।

ਸਾਧਸੰਗੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੰਗੇ[1] ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਭੁ ਤਰੈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਬਿਕਾਰ ਛੂਟੇ ਫਿਰਿ ਨ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ[2] ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਪੁਰਖ ਪੂਰਨ ਥਿਰੁ ਜਾ ਕਾ ਸੋਹਾਗੁ[3] ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ [4]ਧਰਮ ਅਰਥ ਅਰੁ ਕਾਮ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥ ਨਾਥ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਿਆ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਮਾਥ ॥ ੧ ॥ ਛੰਤੁ ॥ [5]ਸਗਲ ਇਛ ਮੇਰੀ ਪੁੰਨੀਆ ਮਿਲਿਆ [6]ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ ਜੀਉ ॥ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਜੀਉ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲ ਆਏ [7]ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਏ ਤਾ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕਿਆ ਗਣਾ[8] ॥ ਬੇਅੰਤ ਪੂਰਨ [9]ਸੁਖ ਸਹਜ ਦਾਤਾ [10]ਕਵਨ ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਭਣਾ ॥ ਆਪੇ ਮਿਲਾਏ [11]ਗਹਿ ਕੰਠਿ ਲਾਏ ਤਿਸੁ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਇ[12] ਜੀਉ ॥ ਬਲਿ ਜਾਇ ਨਾਨਕੁ ਸਦਾ ਕਰਤੇ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [13]ਰਣਝੁੰਝਨੜਾ ਗਾਉ ਸਖੀ ਹਰਿ ਏਕੁ ਧਿਆਵਹੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਮ ਸੇਵਿ ਸਖੀ ਮਨਿ ਚਿੰਦਿਅੜਾ[14] ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫† ਰੁਤੀ‡ ਸਲੋਕੁ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਕਰਿ ਬੰਦਨ[15] ਪ੍ਰਭ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਾਛਉ[16] ਸਾਧਹ ਧੂਰਿ ॥ [17]ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਜਉ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[18] ਕਾਟਣ ਭੈ ਹਰਣ[19] ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਦੁਖ ਭੰਜਨੋ[20] ਨਾਨਕ ਨੀਤ[21] ਧਿਆਇ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਜਸੁ ਗਾਵਹੁ ਵਡਭਾਗੀਹੋ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ਰੁਤੀ ਮਾਹ[22] ਮੂਰਤ[23] ਘੜੀ ਗੁਣ ਉਚਰਤ ਸੋਭਾਵੰਤ ਜੀਉ ॥ [24]ਗੁਣ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਧੰਨਿ ਤੇ ਜਨ ਜਿਨੀ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਕਾ ਜਿਨੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ [25]ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਨ ਤੁਲਿ ਕਿਰਿਆ ਹਰਿ ਸਰਬ ਪਾਪਾ ਹੰਤ[26] ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਰਹੰਤ[27] ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਸਲੋਕ§ ॥ ਉਦਮੁ[28] ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੋ[29] ਚਰਨ ਕਮਲ ਨਮਸਕਾਰ ॥ [30]ਕਥਨੀ ਸਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਸਾਜਨ ਪਰਹੁ ਸੁਆਮੀ ਸਿਮਰਿ ਅਨੰਤ ॥ ਸੂਕੇ ਤੇ ਹਰਿਆ ਥੀਆ[31] ਨਾਨਕ ਜਪਿ ਭਗਵੰਤ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਸਰਸ[32] ਬਸੰਤ ਮਾਹ ਚੇਤੁ ਵੈਸਾਖ ਸੁਖ ਮਾਸੁ[33] ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਨਾਹੁ[34] ਮਿਲਿਆ ਮਉਲਿਆ[35] ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਸੁ ਜੀਉ ॥

੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਰਾ।
੨ ਦੋਸ਼।
੩ ਜੀਉਂਦਾ ਪਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ; ਸਦੀਵੀ ਪਤੀਪੁਣਾ।
੪ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਹੀ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿਕ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੫, ਨੋਟ ੪।
੫ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।
੬ ਨਿਰੰਜਨ (ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਰਾਜਾ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੭ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਵਰਤਿਆ।
੮ ਗਿਣਾਂ, ਦੱਸਾਂ।
੯ ਸਹਜ-ਸੁਖ ਦਾ ਦਾਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੦ ਕਿਹੜੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂ?
੧੧ ਫੜ ਕੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਵੇ।
੧੨ ਥਾਂ, ਪਨਾਹ ਦੀ ਥਾਂ, ਓਟ।
੧੩ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੫, ਨੋਟ ੩੬।
੧੪ ਇੱਛਤ, ਮੰਗਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੫ ਨਮਸਕਾਰ।
੧੬ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੧੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੧੮ ਪਾਪ।
੧੯ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੦ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ, ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੧ ਨਿੱਤ, ਸਦਾ।
੨੨ ਮਹੀਨੇ।
੨੩ ਮਹੂਰਤ, ਦੋ ਘੜੀ।
੨੪ ਹਰੀ-ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ।
੨੫ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।
੨੬ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੭ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਉਹ ਉਦਮ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਹ ਉਦਮ ਇਲਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। (ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ 'ਮਿਹਨਤ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ 'ਕਥਨੀ' ਦਾ।)
੨੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਇਲਾਹੀ।
੩੦ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਤੈਨੂੰ ਉਹੋ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇ।
੩੧ ਹੋਇਆ।
੩੨ [ਸਹਿਤ ਰਸ ਦੇ] ਅਨੰਦ-ਦਾਇਕ। 'ਰੁਤਿ ਆਈਲੇ ਸਰਸ ਬਸੰਤ ਮਾਹਿ' (ਬਸੰਤੁ ਮ: ੧)।
੩੩ ਮਹੀਨਾ।
੩੪ ਪਿਆਰਾ, ਪਤੀ।
੩੫ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ (ਜਿਵੇਂ ਰੁਖ ਬਿਰਖ ਬਸੰਤ ਵਿਚ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।

* ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਪਦਾਂ ਦਾ ਛੰਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਮੂਨ ਬਾਲਕ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਅਨੂਪ ਬਾਲਕ' ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੌਕਿਆਂ (ਜਨਮ, ਨਾਮ-ਕਰਨ, ਭਦਣ, ਸਕੂਲੇ ਪੈਣ, ਮੰਗਣਾ, ਵਿਆਹ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਦੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਲਾਹਣੀਆਂ, ਘੋੜੀਆਂ, ਜੰਞੂ, ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

† ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਰੁਤ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਤ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਰੁਤ ਓਹੀ ਸੁਹਾਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਣ।

‡ ਛੇ ਰੁਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਵਰਤੀਂਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ।

§ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਛੰਤ ਵਿੱਚ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਕੋ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਵਿੱਚ ਸੁਕੇ ਰੁੱਖ ਫਿਰ ਹਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਮ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਈਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਮੁੜ ਆਸ ਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਘਰਿ ਨਾਹੁ[੧] ਨਿਹਚਲੁ ਅਨਦੁ ਸਖੀਏ [੨]ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਫੁਲਿਆ ॥ ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ਬੇਤਾ[੩] ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਅਮੁਲਿਆ[੪] ॥ ਵਡਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਦੁਖੁ ਗਵਾਇਆ ਭਈ ਪੂਰਨ ਆਸ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੇਰੀ ਮਿਟੀ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ[੫] ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕ* ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ [੬]ਭ੍ਰਮਿ ਮੁਈ ਕਰਤੀ ਕਰਮ ਅਨੇਕ ॥ [੭]ਕੋਮਲ ਬੰਧਨ ਬਾਧੀਆ ਨਾਨਕ [੮]ਕਰਮਹਿ ਲੇਖ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਭਾਣੇ ਸੇ ਮੇਲਿਆ ਵਿਛੋੜੇ ਭੀ ਆਪਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਜਾ ਕਾ ਵਡ ਪਰਤਾਪੁ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਗ੍ਰੀਖਮ[੯] ਰੁਤਿ ਅਤਿ ਗਾਖੜੀ[੧੦] ਜੇਠ ਅਖਾੜੈ[੧੧] ਘਾਮ[੧੨] ਜੀਉ ॥ ਪ੍ਰੇਮ[੧੩] ਬਿਛੋਹੁ ਦੁਹਾਗਣੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਕਰੀ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ [੧੪]ਨਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈ ਮਰਤ ਹਾਵੈ ਮਹਾ [੧੫]ਗਾਰਬਿ ਮੁਠੀਆ ॥ ਜਲ ਬਾਝੁ ਮਛੁਲੀ ਤੜਫੜਾਵੈ ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਰੁਠੀਆ[੧੬] ॥ ਕਰਿ ਪਾਪ ਜੋਨੀ [੧੭]ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਈ [੧੮]ਦੇਇ ਸਾਸਨ ਜਾਮ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਓਟ ਤੇਰੀ ਰਾਖੁ [੧੯]ਪੂਰਨ ਕਾਮ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਲੋਕ† ॥ ਸਰਧਾ ਲਾਗੀ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰੀਤਮੈ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਰਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹੇ ਨਾਨਕ [੨੦]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੧ ॥ [੨੧]ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੀ ਸਾਜਨਹਿ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਮੀਤ ॥ ਚਰਨਹ ਦਾਸੀ ਕਰਿ ਲਈ ਨਾਨਕ [੨੨]ਪ੍ਰਭ ਹਿਤ ਚੀਤ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਬਰਸੁ[੨੩] ਸੁਹੇਲੀਆ[੨੪] ਸਾਵਣ ਭਾਦਵੇ ਆਨੰਦ ਜੀਉ ॥ [੨੫]ਘਣ ਉਨਵਿ ਵੁਠੇ ਜਲ ਥਲ ਪੂਰਿਆ ਮਕਰੰਦ ਜੀਉ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ [੨੬]ਹਰਿ ਨਾਮ ਨਵ ਨਿਧਿ ਗ੍ਰਿਹ ਭਰੇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੭] ਕੁਲ ਸਮੂਹਾ ਸਭਿ ਤਰੇ ॥ [੨੮]ਪ੍ਰਿਅ ਰੰਗਿ ਜਾਗੇ ਨਹ ਛਿਦ੍ਰ ਲਾਗੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਪਾਇਆ ਸਦਾ ਮਨਿ ਭਾਵੰਦੁ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਸਲੋਕ‡ ॥ ਆਸ ਪਿਆਸੀ ਮੈ ਫਿਰਉ ਕਬ ਪੇਖਉ[੨੯] ਗੋਪਾਲ ॥ ਹੈ ਕੋਈ ਸਾਜਨੁ ਸੰਤ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਣਹਾਰ ॥ ੧ ॥ ਬਿਨੁ ਮਿਲਬੇ[੩੦] ਸਾਂਤਿ ਨ ਊਪਜੈ ਤਿਲੁ ਪਲੁ ਰਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਹਰਿ ਸਾਧਹ ਸਰਣਾਗਤੀ ਨਾਨਕ ਆਸ ਪੁਜਾਇ[੩੧] ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਸਰਦ ਅਡੰਬਰੋ[੩੨] ਅਸੂ ਕਤਕੇ ਹਰਿ ਪਿਆਸ ਜੀਉ ॥ ਖੋਜੰਤੀ ਦਰਸਨੁ ਫਿਰਤ ਕਬ ਮਿਲੀਐ ਗੁਣਤਾਸ[੩੩] ਜੀਉ ॥ ਬਿਨੁ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ਨਹ ਸੂਖ ਸਾਰੇ[੩੪] ਹਾਰ ਕੰਙਣ ਧ੍ਰਿਗੁ ਬਨਾ[੩੫] ॥ ਸੁੰਦਰਿ ਸੁਜਾਣਿ ਚਤੁਰਿ ਬੇਤੀ[੩੬] ਸਾਸ ਬਿਨੁ ਜੈਸੇ ਤਨਾ[੩੭] ॥ ਈਤ ਉਤ ਦਹ ਦਿਸ ਅਲੋਕਨ[੩੮] ਮਨਿ ਮਿਲਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਸ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸ[੩੩] ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ਸਲੋਕ ॥

੧ ਪਤੀ।
੨ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਛੋਹ ਕੇ ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ ਖਿੜ ਪਿਆ ਹੈ। 'ਕਮਲ' ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੩ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੪ ਅਮੋਲਕ।
੫ ਡਰ।
੬ ਭਟਕ-ਭਟਕ ਮਰਦੀ ਰਹੀ।
੭ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੇ ਨਾਜ਼ਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀ ਬੱਧੀ ਹੋਈ।
੮ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ।
੯ ਗਰਮੀ ਦੀ।
੧੦ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
੧੧ ਅਸਾੜ੍ਹ ਦੀ, ਹਾੜ੍ਹ ਦੀ।
੧੨ ਗਰਮੀ, ਹੁੱਸੜ।
੧੩ ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ਛੁੱਟੜ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵੱਲ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੧੪ ਚੂੰਕਿ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਵਿੱਚ ਪਈ ਮਰਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟੀ ਗਈ ਹੈ।
੧੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਰੁਠੀ ਹੋਈ।
੧੭ ਡਰੀ ਹੋਈ।
੧੮ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਮ (ਜਮ)।
੧੯ ਹੇ ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ !
੨੦ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ।
੨੧ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਕਰ ਲਈ ਸੱਜਣ ਨੇ, ਜੋ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਤਰ ਚਲਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।
੨੨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੩ ਵਰਖਾ।
੨੪ ਸੁਖਦਾਈ।
੨੫ ਬੱਦਲ ਝੁਕ ਕੇ ਵੱਸੇ ਅਤੇ ਜਲ ਥਲ ਭਰੇ ਗਏ; ਹਰੀ ਭੀ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਜਲ ਥਲ' ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮਕਰੰਦ= ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਰਸ।
੨੬ ਨਾਮ ਦੇ ਨੌ-ਨਿਧਿ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਭਰੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਾ ਲੱਗੇ।
੨੯ ਦੇਖਾਂ।
੩੦ ਮਿਲਣ ਦੇ।
੩੧ ਪੂਰੀ ਕਰ।
੩੨ ਸੱਜ ਧੱਜ। ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੀ ਸੱਜ ਧੱਜ ਆ ਬਣੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੩੩ ਹਰੀ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ।
੩੪ ਪਾਈਦੇ।
੩੫ ਬਣੇ, ਸੰਵਾਰੇ ਹੋਏ।
੩੬ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ, ਗਿਆਨਵਾਨ।
੩੭ ਸਰੀਰ।
੩੮ ਵੇਖਦੀ ਹਾਂ।

* ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ 'ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

† ਸਾਵਣ ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਜੋ ਜੀਅ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਚਾਅ ਹੈ। ਇਸ ਚਾਅ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਅੱਸੂ ਕੱਤੇ ਦੀ ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਹਰੀ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦਾ ਭਾਵ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

*ਜਲਣਿ[1] ਬੁਝੀ [2]ਸੀਤਲ ਭਏ ਮਨਿ ਤਨਿ ਉਪਜੀ ਸਾਂਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਨ ਮਿਲੇ ਦੂਤੀਆ[3] ਬਿਨਸੀ ਭ੍ਰਾਂਤਿ[4] ॥ ੧ ॥ [5]ਸਾਧ ਪਠਾਏ ਆਪਿ ਹਰਿ ਹਮ ਤੁਮ ਤੇ ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਮਿਟਿ ਗਏ [6]ਰਮਣ ਰਾਮ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਰੁਤਿ ਸਿਸੀਅਰ[7] ਸੀਤਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ ॥ ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਦਰਸੁ ਪਾਇਆ ਬਿਨਸੇ [8]ਮਾਇਆ ਧ੍ਰੋਹ ਜੀਉ ॥ ਸਭਿ ਕਾਮ ਪੂਰੇ ਮਿਲਿ ਹਜੂਰੇ ਹਰਿ ਚਰਣ ਸੇਵਕਿ ਸੇਵਿਆ ॥ ਹਾਰ ਡੋਰ[9] ਸੀਗਾਰ ਸਭਿ ਰਸ ਗੁਣ ਗਾਉ ਅਲਖ ਅਭੇਵਿਆ[10] ॥ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਬਾਂਛਤ[11] ਜਮੁ ਨ [12]ਸਾਕੈ ਜੋਹਿ ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮੇਲੀ ਤਹ ਨ [13]ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਸਲੋਕ† ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸੋਹਾਗਣੀ ਡੋਲਤ ਨਾਹੀ ਚੀਤ ॥ [14]ਸੰਤ ਸੰਜੋਗੀ ਨਾਨਕਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪ੍ਰਭ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥ ਨਾਦ[15] ਬਿਨੋਦ[16] ਅਨੰਦ ਕੋਡ[17] ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੰਗਿ ਬਨੇ ॥ [18]ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਭਨੇ[19] ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ ਹਿਮਕਰ[20] ਰੁਤਿ ਮਨਿ ਭਾਵਤੀ ਮਾਘੁ ਫਗਣੁ ਗੁਣਵੰਤ ਜੀਉ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਾਉ ਮੰਗਲੋ[21] ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ ਹਰਿ ਕੰਤ ਜੀਉ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲ ਆਏ ਮਨਿ ਧਿਆਏ ਸੇਜ ਸੁੰਦਰਿ ਸੋਹੀਆ ॥ [22]ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਭਏ ਹਰਿਆ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨ ਮੋਹੀਆ ॥ ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ [23]ਇਛ ਪੁੰਨੀ ਮਨਿ ਜਪਿਆ ਨਿਰਮਲ ਮੰਤ[24] ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਕਰਹੁ ਰਲੀਆ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਸ੍ਰੀਧਰ[25] ਕੰਤ ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ ਸਲੋਕ‡ ॥ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਜੀਅ ਕੇ ਭਵਜਲ[26] ਤਾਰਣਹਾਰ ॥ ਸਭ ਤੇ ਊਚੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਪਿਆਰ ॥ ੧ ॥ ਜਿਨ ਜਾਨਿਆ ਸੇਈ ਤਰੇ ਸੇ ਸੂਰੇ ਸੇ ਬੀਰ[27] ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਹਰਿ ਜਪਿ ਉਤਰੇ ਤੀਰ[28] ॥ ੨ ॥ ਛੰਤੁ ॥ [29]ਚਰਣ ਬਿਰਾਜਿਤ ਸਭ ਊਪਰੇ ਮਿਟਿਆ ਸਗਲ ਕਲੇਸੁ ਜੀਉ ॥ ਆਵਣ ਜਾਵਣ ਦੁਖ ਹਰੇ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਕੀਆ ਪਰਵੇਸੁ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ [30]ਸਹਜਿ ਮਾਤੇ ਤਿਲੁ ਨ ਮਨ ਤੇ ਬੀਸਰੈ ॥ ਤਜਿ ਆਪੁ[31] ਸਰਣੀ ਪਰੇ ਚਰਨੀ ਸਰਬ ਗੁਣ ਜਗਦੀਸਰੈ[32] ॥ ਗੋਵਿੰਦ [33]ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਸ੍ਰੀਰੰਗ[34] ਸੁਆਮੀ ਆਦਿ ਕਉ ਆਦੇਸੁ[35] ਜੀਉ ॥ ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਮਇਆ[36] ਧਾਰਹੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੋ ਇਕ ਵੇਸੁ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ੮ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਦਖਣੀ§ ਓਅੰਕਾਰੁ॥ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[37]ਓਅੰਕਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉਤਪਤਿ ॥ [38]ਓਅੰਕਾਰੁ ਕੀਆ ਜਿਨਿ ਚਿਤਿ ॥ [39]ਓਅੰਕਾਰਿ ਸੈਲ ਜੁਗ ਭਏ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਬੇਦ

੧ ਸਾੜ, ਈਰਖਾ।
੨ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ।
੩ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ।
੪ ਭਰਮ। ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਭੇਜੇ ਹਨ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਹਮਾਤੜਾਂ ਤੁਮਾਤੜਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹਮ ਤੁਮ [ਫ਼ਾ ਹਮਾ ਓ ਸ਼ੁਮਾ] ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ, ਆਮ ਲੋਕ ।
੬ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਭਰਪੂਰ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੭ ਸਿਆਲ।
੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਧੋਖੇ।
੯ [ਤਾਗਾ] ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਹੱਥ ਨਾਲ ਜਾਂ ਬਾਜ਼ੂ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਅਭੇਵ ਦੇ। ਅਭੇਵ=ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।
੧੧ ਮੰਗਦਿਆਂ।
੧੨ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
੧੩ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ।
੧੪ ਸੰਤ-ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਘਰ (ਦਿਲ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਸੱਜਣ ਜੀ ਆ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋਏ (ਦਿਸ ਪਏ)।
੧੫ ਗਾਣੇ।
੧੬ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ, ਤਮਾਸ਼ੇ।
੧੭ ਕੌਤਕ। ਦੇਖੋ "ਤਿਥੈ ਨਾਦ ਬਿਨੋਦ ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ" (ਜਪੁ)।
੧੮ ਮਨ-ਮੰਗੇ। ੧੯ ਉਚਾਰਨ 'ਤੇ।
੨੦ [ਹਿਮ=ਬਰਫ਼; ਕਰ=ਕਰਨ ਵਾਲੀ] ਪਛੇਤ੍ਰੀ ਸਰਦੀ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ 'ਤੇ ਬਰਫ਼ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਈ ਵੇਰ ਗੜਾ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੨੨ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨੇ ਭਵਣ (ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ)।
੨੩ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
੨੪ ਮੰਤਰ, ਨਾਮ-ਮੰਤਰ।
੨੫ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਦਾ ਆਸਰਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੬ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ। ੨੭ ਬਹਾਦੁਰ।
੨੮ ਕੰਢਾ; ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ।
੨੯ ਹਰੀ ਦੇ ਚਰਨ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਉਪਰ ਹਨ (ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਨ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
੩੦ ਅਡੋਲ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਮਤਿਆਂ ਨੂੰ। 'ਸਹਜ' ਦੇ ਅਰਥ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੪੨੮, ਨੋਟ ੯।
੩੧ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੩੨ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਸ।
੩੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੩੪ [ਸ੍ਰੀ (ਲਛਮੀ) ਨਾਲ ਰੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੫ ਪ੍ਰਨਾਮ, ਨਮਸਕਾਰ। ੩੬ ਕ੍ਰਿਪਾ।
੩੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੋਈ।
੩੮ ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਆਂਦਾ।
੩੯ ਓਸੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਹੋਈਆਂ।

* ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤ ਤੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਠੰਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

† ਮੌਸਮ ਖੁਲ੍ਹਣ 'ਤੇ ਫਿਰ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ।

‡ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰੁਤਾਂ ਬਦਲਣ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ 'ਜੁਗੁ ਜੁਗੋ ਇਕ ਵੇਸੁ' ਦੇਖਿਆ।

§ ਦੱਖਣੀ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਰਾਮਕਲੀ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਦਖਣੀ, ਵਡਹੰਸ ਦਖਣੀ, ਬਿਲਾਵਲ ਦਖਣੀ, ਮਾਰੂ ਦਖਣੀ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਬੀ ਢੰਗ ਦੀ ਗੌੜੀ ਜਾਂ ਮਲਵਈ ਰੰਗ ਦੀ ਗੌੜੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਗਉੜੀ ਮਾਲਵਾ' ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। 'ਦਖਣੀ' ਲਫ਼ਜ਼ ਦਾ ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, 'ਓਅੰਕਾਰ' ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਭੀ 'ਦਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ' ਜਾਂ ਨਿਰਾ ਓਅੰਕਾਰੁ ਹੈ। 'ਓਅੰਕਾਰ' ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਓਅੰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ੫੨ ਅੱਖਰ ਲੈ ਕੇ ਪਟੀ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੁਹਾਰਨੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ 'ਓਅੰ ਸਿਧਙ ਇਈ ਉਊ ਰਿਰੀ ਲਲੀ'- ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਭੀ ਓਵੇਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਪਟੀ' ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਚਤਰਦਾਸ ਆਦਿ ਪੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਗਈ।

¶ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਦਾ ਅਖੌਤੀ ਰਚਨਹਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਭੀ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਇਆ (੧)।

ਨਿਰਮਏ[੧] ॥ [੨]ਓਅੰਕਾਰਿ ਸਬਦਿ ਉਧਰੇ ॥ ਓਅੰਕਾਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩] ਤਰੇ ॥
[੪]ਓਨਮ ਅਖਰ ਸੁਣਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਓਨਮ ਅਖਰੁ [੫]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥
*ਸੁਣਿ ਪਾਡੇ ਕਿਆ ਲਿਖਹੁ ਜੰਜਾਲਾ ॥ [੬]ਲਿਖੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਗੋਪਾਲਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭]ਸਸੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਸਹਜਿ ਉਪਾਇਆ ਤੀਨਿ ਭਵਨ
ਇਕ ਜੋਤੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਵਸਤੁ[੯] ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਚੁਣਿ ਲੈ ਮਾਣਕ ਮੋਤੀ ॥
ਸਮਝੈ ਸੂਝੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੂਝੈ ਅੰਤਿ[੧੦] ਨਿਰੰਤਰਿ[੧੧] ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਦੇਖੈ
ਸਾਚੁ ਸਮਾਲੇ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜਗੁ ਕਾਚਾ ॥ ੨ ॥ ਧਧੈ ਧਰਮੁ ਧਰੇ ਧਰਮਾਪੁਰਿ[੧੨]
ਗੁਣਕਾਰੀ [੧੩]ਮਨੁ ਧੀਰਾ ॥ ਧਧੈ ਧੂਲਿ[੧੪] ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਕੰਚਨ ਭਏ
ਮਨੂਰਾ[੧੫] ॥ [੧੬]ਧਨੁ ਧਰਣੀਧਰੁ ਆਪਿ ਅਜੋਨੀ ਤੋਲਿ ਬੋਲਿ ਸਚੁ ਪੂਰਾ ॥
ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ[੧੭] ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ ਕੈ[੧੮] ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥ ੩ ॥ [੧੯]ਙਿਆਨੁ
ਗਵਾਇਆ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ਗਰਬਿ[੨੦] ਗਲੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਰਸੁ
ਗੀਤ ਬਾਦ[੨੧] ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਸੁਣੀਐ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ
ਸਚੁ ਕਹਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲਹਿਆ[੨੨] ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਚੁ ਸੁਖਾਇਆ ॥ ਆਪੇ
ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਆਪੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ੪ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ
ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ[੨੦] ਵਿਆਪੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ਇਉ
[੨੩]ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਸਿਞਾਪੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਨੇੜੈ ਹਰਿ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ [੨੪]ਏਕੋ ਸ੍ਰਿਸਟਿ
ਸਬਾਈ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਵਰੁ ਨਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਨਕ ਏਕੁ ਸਮਾਈ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ
ਕਰਤੇ ਕਉ [੨੫]ਕਿਉ ਗਹਿ ਰਾਖਉ [੨੬]ਅਫਰਿਓ ਤੁਲਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ਮਾਇਆ
ਕੇ ਦੇਵਾਨੇ[੨੭] ਪ੍ਰਾਣੀ ਝੂਠਿ ਠਗਉਰੀ[੨੮] ਪਾਈ ॥ ਲਬਿ ਲੋਭਿ ਮੁਹਤਾਜਿ[੨੯]
ਵਿਗੂਤੇ[੩੦] [੩੧]ਇਬ ਤਬ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਈ ॥ ਏਕੁ ਸਰੇਵੈ[੩੨] ਤਾ [੩੩]ਗਤਿ
ਮਿਤਿ ਪਾਵੈ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਰਹਾਈ[੩੪] ॥ ੬ ॥ ਏਕੁ ਅਚਾਰੁ ਰੰਗੁ ਇਕੁ ਰੂਪੁ ॥
ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰੂਪੁ[੩੫] ॥ ਏਕੋ ਭਵਰੁ[੩੬] ਭਵੈ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ ਏਕੋ
ਬੂਝੈ ਸੂਝੈ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਲੇ ਸਮਸਰਿ[੩੭] ਰਹੈ ॥ [੩੮]ਗੁਰਮੁਖਿ
ਏਕੁ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਲਹੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ
ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ੭ ॥ [੩੯]ਊਰਮ ਧੂਰਮ ਜੋਤਿ ਉਜਾਲਾ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਣ ਮਹਿ
ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ [੪੦]ਊਗਵਿਆ ਅਸਰੂਪੁ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪੁਨੈ
ਘਰਿ[੪੧] ਆਵੈ ॥ ਊਨਵਿ[੪੨] ਬਰਸੈ [੪੩]ਨੀਝਰ ਧਾਰਾ ॥ ਊਤਮ ਸਬਦਿ
ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਇਸੁ ਏਕੇ ਕਾ ਜਾਣੈ ਭੇਉ[੪੪] ॥ [੪੫]ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ
ਦੇਉ ॥ ੮ ॥ ਉਗਵੈ ਸੂਰੁ ਅਸੁਰ[੪੬] ਸੰਘਾਰੈ ॥ [੪੭]ਊਚਉ ਦੇਖਿ ਸਬਦਿ
ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਊਪਰਿ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੈ ਕਥੈ ਸੁਣੈ

੧ [ਸੰ. ਨਿਰਮਾਣ (ਨਿੰਮਣ)= ਰਚਣਾ] ਉਤਪਤ ਹੋਏ, ਬਣੇ।
੨ ਓਅੰਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਰੇ।
੩ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ।
੪ 'ਓਅੰ' ਅੱਖਰ ਦਾ ਭਾਵ ਸੁਣੋ। 'ਓਨਮ' ਓਮਨਮੋ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ। ਪੱਟੀਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਅੱਖਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਖਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ।
੫ ਉਹ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਹੈ।
੬ ਗੁਰਾਂ ਦਵਾਰੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
੭ ਸਸੇ ਅੱਖਰ ਦਵਾਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਉਸ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜੋਤ ਧਰੀ।
੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੯ ਜੋਤਿ (ਨਾਮ) ਵਸਤੁ, ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ।
੧੦ ਅੰਦਰ।
੧੧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ, ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ।
੧੪ ਧੂੜ।
੧੫ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ। ਸਤਸੰਗ ਦੀ ਧੂੜ ਜਦ ਮੱਥੇ ਅਤੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੂਰ ਵੀ ਸੋਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਧਰਨੀ-ਧਰ (ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਹਾਰਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ)। ੧੭ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੧੮ ਜਾਂ। ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਸੂਰਮਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਗੁਆ ਲਿਆ।
੨੦ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਫ਼ਜ਼ੂਲ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਰਸ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨੂੰ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।
੨੩ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਹਜ਼ੂਰੀ।
੨੪ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਰੀ ਹੈ।
੨੫ ਕਿਵੇਂ ਫੜ ਕੇ ਰੱਖਾਂ?
੨੬ ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਤੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਮਸਤ ਹੋਏ ਨੂੰ।
੨੮ ਠਗਮੂਰੀ, ਬੂਟੀ ਜੋ ਠੱਗ ਲੋਕ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਠੱਗਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਠਗਉਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ।
੨੯ ਲੋੜਾਂ ਵਿੱਚ। ੩੦ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੧ ਹੁਣ ਵੀ ਤੇ ਫੇਰ ਵੀ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੩੨ ਸੇਵੇ, ਪੂਜੇ। ੩੩ ਗਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੩੪ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਸਰੂਪ। 'ਵਰਨ ਭੇਖ ਅਸਰੂਪ ਨ ਜਾਪੀ' (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ)। ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਉਹੋ ਹੀ ਕਰਮਾਂ, ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।
੩੬ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ (ਵੀ ਉਹ ਹੈ)।
੩੭ ਇਕੋ ਜਿਹਾ।
੩੮ ਐਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ।
੩੯ [ਸੰ. ਊਰਮਿ=ਲਹਿਰ। ਧੂਰਮ=ਧੂਲਿਮਯ, ਧੂੜ ਰੂਪ ਧਰਤੀ] ਜਲ ਥਲ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।
੪੦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪੧ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ। ੪੨ ਝੁੱਕ ਕੇ।
੪੩ ਲਗਾਤਾਰ, ਇਕ ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਰਖਾ ਹੋਈ ਹੈ। ੪੪ ਭੇਦ।
੪੫ ਜੋ ਭੇਦ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਵ ਹੈ।
੪੬ ਦੈਂਤ। ਜਦ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੪੭ ਉਹ ਉੱਚੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਆਦ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਰੀ ਕਰਦਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਣਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

* ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਰਚ ਕੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ (੨)। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ (੩)। ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰ ਸਕਦਾ; ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਣ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਸੱਚਾ ਭੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ (੪)। ਨਿਰਾ ਹਰੀ ਬਾਬਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (੫)। ਪਰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ (੬)। ਜੇ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸੇਗਾ (੭)। ਜਲ ਥਲ ਵਿੱਚ ਓਹੀ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸੇਗਾ (੮)। ਨਜ਼ਰ ਉੱਚੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਬਲਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਤਨ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਓਹੀ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸੇਗਾ (੯)।

ਸੋਇ ॥ ਓਹੁ ਬਿਧਾਤਾ[1] ਮਨੁ ਤਨੁ ਦੇਇ ॥ ਓਹੁ ਬਿਧਾਤਾ [2]ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸੋਇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਜਗਜੀਵਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੯ ॥* ਰਾਜਨ ਰਾਮ ਰਵੈ ਹਿਤਕਾਰਿ[3] ॥ ਰਣ ਮਹਿ ਲੂਝੈ ਮਨੂਆ ਮਾਰਿ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ[4] ॥ ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸ ਹੀ ਜੇਹਾ ॥ ਅਤਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ[5] [6]ਸੀਝਸਿ ਦੇਹਾ ॥ ਰਹਸੀ[7] ਰਾਮੁ ਰਿਦੈ [8]ਇਕ ਭਾਇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੧੦ ॥ [9]ਰੋਸੁ ਨ ਕੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਰਹਣੁ ਨਹੀ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਰਾਜੇ ਰਾਇ ਰੰਕ[10] ਨਹੀ ਰਹਣਾ ਆਇ ਜਾਇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ॥ [11]ਰਹਣ ਕਹਣ ਤੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬਿਨੰਤੀ ॥ ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਰੋਧਰੁ[12] ਗੁਰੁ ਦੇਵੈ ਪਤਿ ਮਤੀ[13] ॥ ੧੧ ॥ [14]ਲਾਜ ਮਰੰਤੀ ਮਰਿ ਗਈ ਘੂਘਟੁ ਖੋਲਿ ਚਲੀ ॥ ਸਾਸੁ ਦਿਵਾਨੀ ਬਾਵਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਸੰਕ ਟਲੀ ॥ ਪ੍ਰੇਮਿ ਬੁਲਾਈ ਰਲੀ ਸਿਉ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥ ਲਾਲਿ ਰਤੀ ਲਾਲੀ ਭਈ ਗੁਰਮੁਖਿ[15] ਭਈ ਨਿਚਿੰਦੁ[16] ॥ ੧੨ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਜਪਿ ਸਾਰੁ[17] ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਬੁਰਾ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ [18]ਲਾੜੀ ਚਾੜੀ ਲਾਇਤਬਾਰੁ[19] ॥ ਮਨਮੁਖੁ[20] ਅੰਧਾ ਮੁਗਧੁ[21] ਗਵਾਰੁ ॥ ਲਾਹੇ ਕਾਰਣਿ ਆਇਆ ਜਗਿ ॥ [22]ਹੋਇ ਮਜੂਰੁ ਗਇਆ ਠਗਾਇ ਠਗਿ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ [23]ਪੂੰਜੀ ਵੇਸਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੀ ਪਤਿ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ੧੩ ॥ ਆਇ ਵਿਗੂਤਾ[24] ਜਗੁ ਜਮ ਪੰਥੁ ॥ [25]ਆਈ ਨ ਮੇਟਣ ਕੋ ਸਮਰਥੁ ॥ [26]ਆਥਿ ਸੈਲ ਨੀਚ ਘਰਿ ਹੋਇ ॥ ਆਥਿ ਦੇਖਿ ਨਿਵੈ ਜਿਸੁ ਦੋਇ ॥ ਆਥਿ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਗਧੁ[21] ਸਿਆਨਾ ॥ ਭਗਤਿ ਬਿਹੂਨਾ[27] ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ[28] ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ੧੪ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਥਾਪਿ[29] ਸਦਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰਣਿ ਨਹੀ [30]ਧੰਧਾ ਧੈਰੁ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਆਪੇ ਘਟ ਥਾਪਿ ॥ ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ[31] ਧੰਧੈ ਲੋਈ[32] ॥ [33]ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਜਗਜੀਵਨੁ ਸੋਈ ॥ ਕਰਿ ਆਚਾਰੁ[34] ਸਚੁ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਮੁਕਤਿ ਕਿਵ[35] ਹੋਈ ॥ ੧੫ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਵੇਰੋਧੁ[36] ਸਰੀਰ ॥ [37]ਕਿਉ ਨ ਮਿਲਹਿ ਕਾਟਹਿ ਮਨ ਪੀਰ ॥ ਵਾਟ ਵਟਾਊ[38] ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਕਿਆ ਲੇ ਆਇਆ ਕਿਆ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਤੋਟਾ ਸਭ ਥਾਇ ॥ ਲਾਹਾ ਮਿਲੈ ਜਾ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਵਣਜੁ ਵਾਪਾਰੁ ਵਣਜੈ ਵਾਪਾਰੀ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੈਸੀ [39]ਪਤਿ ਸਾਰੀ ॥ ੧੬ ॥ ਗੁਣ ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਇ ॥ ਗੁਣ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗੁਣਦਾਤਾ ਵਿਰਲਾ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਸਾਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ

੧ [ਵਿਧਾਤ੍ਰੀ] ਰਚਨਹਾਰ।
੨ ਮਨ ਅਤੇ ਮੁਖ ਵਿੱਚ ਉਹੋ ਹੈ।
੩ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ, ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ। ਜੋ ਰਾਜਾ-ਰਾਮ ਦਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਜਪ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਡਟ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੬੮੦, ਨੋਟ ੩੭।
੪ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ।
੬ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਖਿੜਿਆ ਰਹੇਗਾ।
੮ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।
੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੋ।
੧੦ ਕੰਗਾਲ।
੧੧ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠਦੇ ਹਨ)। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸ ਪਾਸ ਦੁੱਖ ਰੋਵਾਂ?
੧੨ [ਸੰ. ਨਿਰੁੱਧਾਰ=ਬੇਬਦਲ] ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੇ ਰੋਗਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਹਟਾਣ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਤਰ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਇਕੋ ਲਫ਼ਜ਼ ਹੀ ਨਿਰੋਧਰ ਹੈ (ਭਾਵ ਐਸੇ ਅਸਰ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ)। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਤਿ ਦੁਆਣ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਮਤਿ, ਸਿਆਣਪ।
੧੪ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਮਰ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਹੈ। ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪ ਸੱਸ ਪਾਗ਼ਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (ਸਿਰ ਤੋਂ ਟਲ ਗਈ ਹੈ)। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਨੇ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸੱਦਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੬ ਬੇਫਿਕਰ।
੧੭ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਅਸਲ ਲਾਭ।
੧੮ ਲਾਈ ਚਾਈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੇੜਨ ਲਈ ਲਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ।
੧੯ ਚੁਗਲੀ।
੨੦ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ।
੨੧ ਮੂਰਖ।
੨੨ ਵਿਗਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਕ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਠੱਗਣੀ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਠਗਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਸਿਦਕ ਰੂਪ ਪੂੰਜੀ।
੨੪ ਖਰਾਬ ਹੋਇਆ। ਜਗਤ ਜਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਫੜਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਨਾਸ ਕਰਵਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ।
੨੬ ਆਥਿ (ਮਾਇਆ) ਦੀ ਸੈਲ (ਮੌਜ) ਜੇ ਨੀਚ ਦੇ ਘਰ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਦੋਵੇਂ (ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ) ਨਿਵਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਖ਼ਾਲੀ। ੨੮ ਝੱਲਾ, ਸ਼ੁਦਾਈ।
੨੯ ਕਾਇਮ ਹੈ। ੩੦ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧਾਵਣਾ।
੩੧ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ। ੩੨ ਜਗਤ।
੩੩ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤ ਵਿੱਚ ਉਹੋ ਜਗ-ਜੀਵਨ ਹੈ।
੩੪ ਉਤਮ ਕਰਮ। ੩੫ ਕਿਵੇਂ?
੩੬ ਵਿ-ਰੋਧ=ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਮੋੜ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਅਮੋੜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੭ (ਨਾਮ ਨੂੰ) ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀ ਪੀੜ ਕੱਟ ਲਵੇ?
੩੮ ਮੁਸਾਫ਼ਰ (ਜੀਵ)।
੩੯ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪਤਿ, ਅਸਲੀ ਇੱਜ਼ਤ।

* ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੦)। ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਦਮੀ ਅਮਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹੈ (੧੧)। ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੀ ਸੰਗ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਾਟੇਵੰਦੇ ਸੌਦੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਤਮਕ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਪਕੜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਤੇ ਸਿਦਕ ਵਾਲਾ ਹੈ (੧੩)। ਪਰ ਬੇਨਸੀਬ ਜਗਤ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਦਰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੪)। ਪਰ ਭਗਤੀ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਧੰਧੇ ਪਿਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਧੰਧਿਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ (੧੫)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਅਮੋੜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇੱਜ਼ਤ (੧੬)। ਸਿਆਣਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ (੧੭)।

ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[1] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਇ ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ਗੁਣਵੰਤੀ ਗੁਣ ਸਾਰੇ[2] ਨੀਤ[3] ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲੀਐ ਮੀਤ ॥ ੧੭ ॥ *ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ[4] ॥ [5]ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ॥ ਕਸਿ ਕਸਵਟੀ ਸਹੈ ਸੁ ਤਾਉ ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ [6]ਵੰਨੀ ਸਚੜਾਉ ॥ [7]ਜਗਤੁ ਪਸੂ ਅਹੰ ਕਾਲੁ ਕਸਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਤੈ ਕਰਣੀ ਕਰਿ[8] ਪਾਈ ॥ ਜਿਨਿ[9] ਕੀਤੀ ਤਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ॥ [10]ਖਿਮਾ ਗਹੀ ਮਨੁ ਸਤਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਖਰਾ ਖਰਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਖਰਾ ਰਤਨੁ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਹੋਇ ॥ [11]ਖਾਤ ਪੀਅੰਤ ਮੂਏ ਨਹੀ ਜਾਨਿਆ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਮੂਏ[12] ਜਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ [13]ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਮਰਨਿ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ ੧੯ ॥ ਗਗਨ[14] ਗੰਭੀਰੁ ਗਗਨੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥ [15]ਗਇਆ ਨ ਆਵੈ ਆਇ ਨ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ[16] ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗਗਨੁ[14] ਅਗੰਮੁ ਅਨਾਥੁ[17] ਅਜੋਨੀ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਚੀਤੁ ਸਮਾਧਿ ਸਗੋਨੀ[18] ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੇਤਿ ਫਿਰਿ ਪਵਹਿ ਨ ਜੂਨੀ[19] ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਰੁ[20] ਹੋਰ ਨਾਮ ਬਿਹੂਨੀ ॥ ੨੦ ॥ ਘਰ ਦਰ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ [21]ਜਾਤਿ ਅਸੰਖ ਅੰਤ ਨਹੀ ਮੇਰੇ ॥ ਕੇਤੇ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਧੀਆ ॥ ਕੇਤੇ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਫੁਨਿ[22] ਹੂਆ ॥ ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੂਆ ॥ [23]ਕੇਤੀ ਨਾਰਿ ਵਰੁ ਏਕੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ ॥ ਦਹ ਦਿਸ ਢੂਢਿ ਘਰੈ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੨੧ ॥ [24]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੋਲਿ ਤੁੋਲਾਵੈ ਤੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ਨਿਸੰਗੁ ॥ ਪਰਹਰਿ[25] ਮੈਲੁ ਜਲਾਇ ਕਲੰਕੁ ॥ [26]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਜਨੁ[27] ਚਜੁ[28] ਅਚਾਰੁ[29] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹੈ ਸਾਰੁ[30] ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਪਾਰੁ ॥ ੨੨ ॥ ਚੰਚਲੁ ਚੀਤੁ ਨ ਰਹਈ ਠਾਇ[31] ॥ ਚੋਰੀ ਮਿਰਗੁ[32] ਅੰਗੂਰੀ[33] ਖਾਇ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ [34]ਉਰ ਧਾਰੇ ਚੀਤ ॥ [35]ਚਿਰੁ ਜੀਵਨੁ ਚੇਤਨੁ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥ ਚਿੰਤਤ[36] ਹੀ ਦੀਸੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਚੇਤਹਿ ਏਕੁ ਤਹੀ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਚਿਤਿ ਵਸੈ ਰਾਚੈ ਹਰਿ ਨਾਇ ॥ ਮੁਕਤਿ ਭਇਆ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਇ ॥ ੨੩ ॥ [37]ਛੀਜੈ ਦੇਹ ਖੁਲੈ ਇਕ ਗੰਢਿ ॥ [38]ਛੇਆਨਿਤ ਦੇਖਹੁ ਜਗਿ ਹੰਢਿ ॥ [39]ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਣੈ ॥ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ [40]ਛਾਇਆ ਛੂਛੀ ਜਗਤੁ ਭੁਲਾਨਾ ॥ ਲਿਖਿਆ ਕਿਰਤੁ ਧੁਰੇ ਪਰਵਾਨਾ ॥ ਛੀਜੈ[41] ਜੋਬਨੁ ਜਰੂਆ[42]

੧ ਜੋ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ, ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੩ ਨਿੱਤ, ਰੋਜ਼। ੪ ਗਾਲਦਾ ਹੈ।
੫ ਜਿਵੇਂ ਖਾਰ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾਂਦੀ ਹੈ।
੬ ਸੱਚੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲਾ। ਜਦੋਂ ਕੱਸਵਟੀ ਦੀ ਕੱਸ ਅਤੇ ਤਾਉ ਨੂੰ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਾਫ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੦੭੪, ਨੋਟ ੨੪ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੭੬੬, ਨੋਟ ੧੨।
੭ ਜਗਤ ਪਸ਼ੂ ਹੈ ਤੇ ਅਹੰ (ਹੰਕਾਰ) ਰੂਪ ਕਾਲ ਕਸਾਈ ਹੈ। ਰਚਨਾ ਰਚ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਰਨੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇਹਾ ਫਲ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।
੮ ਹੱਥ ਵਿੱਚ। ੯ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ।
੧੦ ਮਨ ਨੇ ਖਿਮਾ ਪੱਕੜੀ (ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ) ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ (ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ)।
੧੧ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਰ ਗਏ।
੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰ ਗਿਆ।
੧੩ ਅਡੋਲ ਚਿੱਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਮਰਨ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।
੧੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਵਤ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਵੱਸਿਆ।
੧੫ ਉਹ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ। ੧੬ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੭ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੮ ਗੁਣਾਂ ਸਹਿਤ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਦਾ ਟਿਕਾਉ ਹੀ ਸਗੁਣੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈ। ੧੯ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਗੁਰਮਤ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੱਤ ਹੈ, ਹੋਰ ਮੱਤ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ।
੨੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤਾਂ (ਜਨਮਾਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘਿਆ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰੀ ਮੈਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਦਿਕ ਬਣਿਆਂ ਹਾਂ। ੨੨ ਫਿਰ, ਭੀ।
੨੩ ਇਹ ਸਮਝ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਾਰਾਂ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਜੀਵਣਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਭਾਲਿ= ਜਾਣ, ਸਮਝ।
੨੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹਰੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਨਾਦ-ਵੇਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੭੯, ਨੋਟ ੧੬।
੨੭ ਇਸ਼ਨਾਨ। ੨੮ ਸਿਆਣਪ।
੨੯ ਕਰਮ ਕਾਂਡ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਪੁੰਨ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ੩੧ ਥਾਂ 'ਤੇ। ੩੨ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹਿਰਨ।
੩੩ ਪਾਪ ਰੂਪ ਅੰਗੂਰੀ (ਨਵੀਂ ਫੁਟੀ ਹਰਿਆਵਲ)।
੩੪ ਦਿਲ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖੇ।
੩੫ ਵੱਡ-ਉਮਰਾ, ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਚਿੰਤਾਤੁਰ, ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ। ਸਭ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੩੭ ਸਰੀਰ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਜੋ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਇਕ ਗੰਢ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਨੋ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਤੇ ਖਿੰਡ-ਪੁੰਡ ਕੇ ਤੱਤ ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)।
੩੮ ਛੈ (ਨਾਸ) ਅਤੇ ਅਨਿਤ, ਭਾਵ ਜਗਤ ਨਾਸ ਰੂਪ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ।
੩੯ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝੇ।
੪੦ ਮਾਇਆ (ਛਾਇਆ) ਥੋਥੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਗਤ ਇਸ ਨਾਲ ਭੁੱਲਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਪਰਵਾਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੪੧ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ। ੪੨ ਬੁਢੇਪਾ।

* ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਸਿਹਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹਿਣੇ ਪੈਣ, ਸਰੀਰ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਸੋਹਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨੇਮ ਭੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੮)। ਜੇ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਬੇਸਮਝੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰੀਰ ਗਾਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੯)। ਇਸ ਲਈ ਜੀਵ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਰ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਰਾਹੀਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਉਚਿਆਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਸਾਵੇ; ਫਿਰ ਉਹ ਅਮਰ ਤੇ ਅਜੋਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ (੨੦)। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੌਂ-ਭੌਂ ਕੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ (੨੧)। ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੨੨)। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨ ਚੰਚਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਨਾ ਸਹੀ, ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਤਾਂਘਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੀਏ, ਤਾਂ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨੩)। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸ ਥੋਥੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਮਨ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਸਮ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ (੨੪)।

ਸਿਰਿ ਕਾਲੁ ॥ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ[1] ਭਈ ਸਿਬਾਲੁ[2] ॥ ੨੪ ॥ *ਜਾਪੈ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ [3]ਤਿਹੁ ਲੋਇ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ [4]ਰਾਖਹਿ ਰਾਖੁ ॥ [5]ਜਸੁ ਜਾਚਉ ਦੇਵੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ ॥ ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿ ਰਹਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਜਾ ਤੂ ਮੇਲਹਿ ਤਾ ਤੁਝੈ ਸਮਾਵਾ ॥ [6]ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਪਉ ਜਗਦੀਸ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਿਲੀਐ [7]ਬੀਸ ਇਕੀਸ ॥ ੨੫ ॥ ਝਖਿ ਬੋਲਣੁ ਕਿਆ ਜਗ ਸਿਉ ਵਾਦੁ[8] ॥ ਝੂਰਿ ਮਰੈ ਦੇਖੈ ਪਰਮਾਦੁ[9] ॥ [10]ਜਨਮਿ ਮੂਏ ਨਹੀ ਜੀਵਣ ਆਸਾ ॥ ਆਇ ਚਲੇ ਭਏ ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ॥ ਝੁਰਿ ਝੁਰਿ ਝਖਿ ਮਾਟੀ ਰਲਿ ਜਾਇ ॥ [11]ਕਾਲੁ ਨ ਚਾਂਪੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ਪਾਈ ਨਵ ਨਿਧਿ[12] ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਇ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ [13]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੨੬ ॥ ਞਿਆਨੋ[14] ਬੋਲੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ ॥ ਆਪੇ ਸਮਝੈ ਆਪੇ ਸੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਕਹਿਆ [15]ਅੰਕਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਿਰਮਲ ਸੂਚੇ ਸਾਚੋ ਭਾਵੈ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਰਤਨੀ ਨਹੀ ਤੋਟ ॥ ਲਾਲ ਪਦਾਰਥ ਸਾਚੁ ਅਖੋਟ[16] ॥ ਗੁਰਿ ਕਹਿਆ ਸਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਹੁ ॥ [17]ਗੁਰ ਕੀ ਕਰਣੀ ਕਾਹੇ ਧਾਵਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵਹੁ ॥ ੨੭ ॥ ਟੂਟੈ ਨੇਹੁ ਕਿ ਬੋਲਹਿ ਸਹੀ[18] ॥ [19]ਟੂਟੈ ਬਾਹ ਦੁਹੂ ਦਿਸ ਗਹੀ ॥ ਟੂਟਿ ਪਰੀਤਿ ਗਈ [20]ਬੁਰ ਬੋਲਿ ॥ [21]ਦੁਰਮਤਿ ਪਰਹਰਿ ਛਾਡੀ ਢੋਲਿ ॥ [22]ਟੂਟੈ ਗੰਠਿ ਪੜੈ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਘਰਿ ਕਾਰਜੁ ਸਾਰਿ ॥ ਲਾਹਾ ਸਾਚੁ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਾ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਠਾਕੁਰੁ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੋਟਾ[23] ॥ ੨੮ ॥ ਠਾਕਹੁ[24] ਮਨੂਆ ਰਾਖਹੁ ਠਾਇ ॥ [25]ਠਹਕਿ ਮੁਈ ਅਵਗੁਣਿ ਪਛੁਤਾਇ ॥ [26]ਠਾਕੁਰੁ ਏਕੁ ਸਬਾਈ ਨਾਰਿ ॥ ਬਹੁਤੇ ਵੇਸ ਕਰੇ ਕੂੜਿਆਰਿ ॥ ਪਰ ਘਰਿ [27]ਜਾਤੀ ਠਾਕਿ ਰਹਾਈ ॥ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈ ਠਾਕ[28] ਨ ਪਾਈ ॥ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੀ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਾਈ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਠਾਕੁਰਿ ਧਾਰੀ[29] ॥ ੨੯ ॥ ਡੋਲਤ ਡੋਲਤ ਹੇ ਸਖੀ ਫਾਟੇ ਚੀਰ[30] ਸੀਗਾਰ ॥ ਡਾਹਪਣਿ[31] ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਨਹੀ ਬਿਨੁ ਡਰ ਬਿਣਠੀ ਡਾਰ[32] ॥ ਡਰਪਿ[33] ਮੁਈ ਘਰਿ ਆਪਣੈ [34]ਡੀਠੀ ਕੰਤਿ ਸੁਜਾਣਿ ॥ ਡਰੁ ਰਾਖਿਆ[35] ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਿ ॥ [36]ਡੂਗਰਿ ਵਾਸੁ ਤਿਖਾ ਘਣੀ ਜਬ ਦੇਖਾ ਨਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ[37] ਸਬਦੁ ਮੰਨਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ ਦੇਹਿ ਦੇਹਿ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ਦੇਵਸੀ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੈ ਸੋਇ ॥ ੩੦ ॥ ਢੰਢੋਲਤ ਢੂਢਤ ਹਉ ਫਿਰੀ ਢਹਿ ਢਹਿ ਪਵਨਿ ਕਰਾਰਿ[38] ॥ ਭਾਰੇ[39] ਢਹਤੇ ਢਹਿ ਪਏ ਹਉਲੇ ਨਿਕਸੇ[40] ਪਾਰਿ ॥ ਅਮਰ ਅਜਾਚੀ[41] ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਤਿਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਅਘੁਲੀਐ[42] ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥ [43]ਮਨੁ ਦੀਆ ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ

੧ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ।
੨ ਜਾਲਾ। ਸਰੀਰ ਸਿਵਾਲ ਵਾਂਗ ਢਿਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੂਰ ਇਕੱਠਾ ਜੰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਰਾ ਹਿਲਾਣ ਨਾਲ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੩ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ। ੪ ਰੱਖੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੫ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਪਤ ਅਤੇ ਸਾਖ (ਇਤਬਾਰ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਹੇ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ! ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਜਪਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਨਿੱਤ ਜੈ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
੭ ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ (ਯਕੀਨਨ) ਇਕ ਈਸ਼ੂਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ। ੮ ਝਗੜਾ।
੯ [ਪ੍ਰ-ਮਾਦ] ਬਹੁਤ ਮਸਤੀ, ਪਾਗਲਪੁਣਾ। ਜਦ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਦਾਈਪੁਣੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਝੁਰ-ਝੁਰ ਮਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਆਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੧੧ ਪਰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆਂ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਬਦਾ (ਚਾਪੈ)।
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੩ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ। ੧੪ ਗਿਆਨ।
੧੫ ਝੋਲੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਅਖੁਟ, ਅਮੁਕ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਭੱਜਦੇ ਹੋ? ਉਹ ਕਰਣੀ ਉਸ ਦੇ ਚੋਜ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਣ।
੧੮ ਸਾਹਮਣੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਨਿਹੋਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ।
੧੯ ਦੋਪਾਸੀਂ ਖਿੱਚਣ ਨਾਲ ਬਾਂਹ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੦ ਬੁਰਾ ਬੋਲਣ ਨਾਲ।
੨੧ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਢੋਲ (ਪਤੀ) ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਜੇ ਗੰਢ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੁੜ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ। ਭਾਵ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਬੰਧ ਫਿਰ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿਉਂ ਵਿਛੜਿਆ ਸਾਂ?
੨੩ ਵੱਡਾ, ਸਥੂਲ। ਜੋ ਸੂਖਮ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿੱਸ ਪਵੇਗਾ। ੨੪ ਰੋਕੋ।
੨੫ ਲੁਕਾਈ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾ-ਟਕਰਾ ਮਰ ਗਈ।
੨੬ ਮਾਲਕ ਇਕ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਤ ਹਨ।
੨੭ ਜਾਂਦੀ ਰੋਕੀ ਗਈ ਹੈ। ੨੮ ਰੋਕ।
੨੯ ਆਸਰੇ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ।
੩੦ ਕੱਪੜੇ। ਭਾਵ ਡੋਲਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਹਰ ਬਿਰਥਾ ਗਏ।
੩੧ ਈਰਖਾ, ਸਾੜੇ ਵਿੱਚ।
੩੨ ਡਾਰਾਂ, ਸਮੂਹ। ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੩ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਡਰ ਕਰ ਕੇ।
੩੪ ਤਰਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਸਿਆਣੇ ਕੰਤ ਨੇ।
੩੫ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਿੱਡਰ ਹੋ ਗਈ।
੩੬ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਵੱਸਦੀ ਸਾਂ, ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਨੇੜੇ ਹੀ (ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ) ਸੀ।
੩੭ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੩੮ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ। ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਨਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਹੀ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ) ਹੀ ਢਹਿ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।
੩੯ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੇ। ੪੦ ਨਿਕਲੇ।
੪੧ ਜੋ ਜਾਚਿਆ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ) ਨਾ ਜਾਏ, ਅਤੋਲ ਹਰੀ।
੪੨ ਛੁਟੀਦਾ ਹੈ। "ਧੂੜਿ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਅਘੁਲੀਐ ਭਾਈ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇ" (ਬਸੰਤ ਮ: ੩)।
੪੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

* ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੨੫)। ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਬਹਿਸਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪੇ ਖਿੱਝਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੰਗ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਹਰੀ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੈ (੨੬)। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਠਾਏ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਚਨ ਕਮਾਈਏ, ਉਸ ਦੀ ਕਰਨੀ ਜੇ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਤਰਕਾਂ ਨਾ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ (੨੭)। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕੁਬੋਲ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਫੇਰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਹੋਸ਼ ਕਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸੁਆਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖੇ (੨੮)। ਹਰੀ ਪਤੀ ਵਾਕੁਰ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਕੁਰ। ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ (੨੯)। ਡੋਲਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੀ ਅਡੋਲ ਤੇ ਨਿੱਡਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ (੩੦)। ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੩੧)।

ਪਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਨਾਉ ॥ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਤਿਸੁ ਸੇਵਸਾ[੧] ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਜੋ ਉਸਾਰੇ ਸੋ ਢਾਹਸੀ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨] ਤਿਸੁ ਸੰਮ੍ਲਾ[੩] ਤਾ ਤਨਿ ਦੂਖੁ ਨ ਹੋਇ॥ ੩੧ ॥ *ਨਾ ਕੋ ਮੇਰਾ [੪]ਕਿਸੁ ਗਹੀ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਨ ਹੋਗੁ ॥ ਆਵਣਿ ਜਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ[੫] ਦੁਬਿਧਾ[੬] ਵਿਆਪੈ ਰੋਗੁ ॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਆਦਮੀ [੭]ਕਲਰ ਕੰਧ ਗਿਰੰਤਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ ਜਾਇ ਰਸਾਤਲਿ[੮] ਅੰਤਿ ॥ [੯]ਗਣਤ ਗਣਾਵੈ ਅਖਰੀ ਅਗਣਤੁ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਮਤਿਹੀਣੁ ਹੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਤੂਟੀ ਤੰਤੁ[੧੦] ਰਬਾਬ ਕੀ ਵਾਜੈ ਨਹੀ ਵਿਜੋਗਿ ॥ ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ [੧੧]ਕਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ੩੨ ॥ [੧੨]ਤਰਵਰੁ ਕਾਇਆ ਪੰਖਿ ਮਨੁ ਤਰਵਰਿ ਪੰਖੀ ਪੰਚ ॥ ਤਤੁ ਚੁਗਹਿ ਮਿਲਿ ਏਕਸੇ ਤਿਨ ਕਉ ਫਾਸ ਨ ਰੰਚ ॥ ਉਡਹਿ ਤ ਬੇਗੁਲ ਬੇਗੁਲੇ ਤਾਕਹਿ ਚੋਗ ਘਣੀ ॥ ਪੰਖ ਤੁਟੇ ਫਾਹੀ ਪੜੀ ਅਵਗੁਣਿ ਭੀੜ ਬਣੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ [੧੩]ਹਰਿ ਗੁਣ ਕਰਮਿ ਮਣੀ ॥ ਆਪਿ ਛਡਾਏ ਛੂਟੀਐ ਵਡਾ ਆਪਿ ਧਣੀ[੧੪] ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਛੂਟੀਐ ਕਿਰਪਾ ਆਪਿ ਕਰੇਇ ॥ ਅਪਣੈ ਹਾਥਿ ਵਡਾਈਆ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੩੩ ॥ ਥਰ ਥਰ ਕੰਪੈ[੧੫] ਜੀਅੜਾ ਥਾਨ ਵਿਹੂਣਾ ਹੋਇ ॥ [੧੬]ਥਾਨਿ ਮਾਨਿ ਸਚੁ ਏਕੁ ਹੈ ਕਾਜੁ ਨ ਫੀਟੈ ਕੋਇ ॥ ਥਿਰੁ[੧੭] ਨਾਰਾਇਣੁ ਥਿਰੁ ਗੁਰੂ ਥਿਰੁ ਸਾਚਾ ਬੀਚਾਰੁ ॥ [੧੮]ਸੁਰਿ ਨਰ ਨਾਥਹ ਨਾਥੁ ਤੂ ਨਿਧਾਰਾ ਆਧਾਰੁ ॥ [੧੯]ਸਰਬੇ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰੀ ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੁ ਤੂ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਅਣਮੰਗਿਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵਸੀ ਵਡਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥ ੩੪ ॥ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦਇਆਲੁ ਤੂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖਣਹਾਰੁ[੨੦] ॥ ਦਇਆ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰਿ ॥ ਦਾਨਾ[੨੧] ਤੂ ਬੀਨਾ[੨੨] ਤੁਹੀ [੨੩]ਦਾਨਾ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦਾਨੁ ॥ [੨੪]ਦਾਲਦ ਭੰਜਨ ਦੁਖ ਦਲਣ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੫] ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ੩੫ ॥ [੨੬]ਧਨਿ ਗਇਐ ਬਹਿ ਝੂਰੀਐ ਧਨ ਮਹਿ ਚੀਤੁ ਗਵਾਰ ॥ [੨੭]ਧਨੁ ਵਿਰਲੀ ਸਚੁ ਸੰਚਿਆ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਿ ॥ ਧਨੁ ਗਇਆ ਤਾ ਜਾਣ ਦੇਹਿ ਜੇ ਰਾਚਹਿ ਰੰਗਿ ਏਕ ॥ ਮਨੁ ਦੀਜੈ ਸਿਰੁ ਸਉਪੀਐ [੨੮]ਭੀ ਕਰਤੇ ਕੀ ਟੇਕ ॥ [੨੯]ਧੰਧਾ ਧਾਵਤ ਰਹਿ ਗਏ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਅਨੰਦੁ ॥ [੩੦]ਦੁਰਜਨ ਤੇ ਸਾਜਨ ਭਏ ਭੇਟੇ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਫਿਰਤੀ ਢੂਢਤੀ [੩੧]ਬਸਤੁ ਰਹੀ ਘਰਿ ਬਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲੀ ਮਿਲਿ ਰਹੀ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨਿਵਾਰਿ[੩੨] ॥ ੩੬ ॥ [੩੩]ਨਾਨਾ ਕਰਤ ਨ ਛੂਟੀਐ ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਜਮ ਪੁਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਏਹੁ[੩੪]

੧ ਸੇਵਾਂਗਾ।
੨ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੩ ਯਾਦ ਕਰਾਂ।
੪ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਕੜਾਂ? ਕਿਸ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਾਂ?
੫ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।
੬ ਦੁਚਿਤੇਪਨ ਵਿੱਚ।
੭ ਰੇਤ ਦੀ ਕੰਧ ਵਾਂਗ ਗਿਰਦੇ ਹਨ, ਖੁਰਦੇ ਹਨ।
੮ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ।
੯ ਉਸ ਅਗਿਣਤ (ਬੇਅੰਤ) ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਤਾਰ। ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਟੁੱਟੀ ਤਾਰ ਵਾਲੇ ਰਬਾਬ ਵਾਂਗ ਹਨ।
੧੧ ਢੋ ਢੁਕਾ ਕੇ, ਮੌਕਾ ਬਣਾ ਕੇ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
੧੨ ਸਰੀਰ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਮਨ ਪੰਛੀ ਹੈ। ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਇਸ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਛੀ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤੱਤ ਚੁੱਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ-ਫਾਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਬਹੁਤੇ ਕਾਹਲੇ ਚੋਖੀ ਚੋਗ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਉਡਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਟੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਔਗੁਣ ਕਰ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਪਈ।
੧੩ ਹਰੀ ਗੁਣ ਰੂਪ ਮਣੀ (ਰਤਨ) ਕਰਮ (ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੪ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ।
੧੫ ਕੰਬਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਜੀਵ (ਥਾਵੋਂ ਥਿੜਕ ਕੇ) ਨਿਥਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਤਾਂ ਉਹ ਥਰ-ਥਰ ਕੰਬਦਾ ਹੈ)।
੧੬ ਥਾਂ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ; ਉਸ ਦੇ ਬਣਿਆਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ।
੧੭ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ।
੧੮ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਤੇ ਨਾਥਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ; ਤੂੰ ਹੀ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈਂ।
੧੯ ਸਾਰਿਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਵਿੱਥਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੧ [ਫ਼ਾ:] ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੨ [ਫ਼ਾ:] ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੨੩ ਦਾਤਿਆਂ ਦਾ ਦਾਤਾ।
੨੪ [ਦਾਰਿਦ੍ਰ] ਕੰਗਾਲਤਾ ਦੇ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਲਣ ਵਾਲਾ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੨੬ ਧਨ ਦੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਝੂਰੀਦਾ ਹੈ; ਮੂਰਖ ਦਾ ਦਿਲ ਧਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੱਚਾ ਧਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।
੨੮ (ਇਤਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ) ਫੇਰ ਭੀ ਨਿਮਾਣੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਤੱਕੀਏ।
੨੯ ਧੰਧਾ ਤੇ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਮੁੱਕ ਗਏ।
੩੦ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਗਏ, ਜਦ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ।
੩੧ ਜਿਸ ਵਸਤ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਮੰਗਲ ਢੂੰਢਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵਸਤ ਘਰ ਵਿੱਚ (ਕੋਲ ਹੀ) ਪਈ ਮਿਲ ਗਈ।
੩੨ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੩੩ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ (ਕਰਮ) ਕਰਦਿਆਂ।
੩੪ ਲੋਕ।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ (੩੨)। ਮਨੁੱਖ ਲੋਭ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਛੁਡਾਣ ਦੀ ਬਿਧਿ ਭੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩੩)। ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਘੁਥਿਆਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਝੱਲਦੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਅਸਾਰਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣਾ ਤੇ ਮਾਣ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩੪)। ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਲ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਓ (੩੫)। ਨਾਮ-ਧਨ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਧਨ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਢੂੰਡਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰ ਝਾਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ (੩੬)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਮੇਲ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਦਿਲ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪੇ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (੩੭)।

ਨ ਓਹੁ[1] ਹੈ ਅਵਗੁਣਿ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਹਿ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਹੈ ਨਾ ਤਿਸੁ ਧਰਮੁ ਧਿਆਨੁ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਿਰਭਉ ਕਹਾ [2]ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਥਾਕਿ ਰਹੀ ਕਿਵ ਅਪੜਾ [3]ਹਾਥ ਨਹੀ ਨਾ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾ ਸਾਜਨ ਸੇ ਰੰਗੁਲੇ[4] ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ॥ ਨਾਨਕ [5]ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਜੇ ਕਰੀ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰੁ ॥ ਜਿਨਿ ਵਿਛੋੜੀ ਸੋ ਮੇਲਸੀ ਗੁਰ ਕੈ [6]ਹੇਤਿ ਅਪਾਰਿ ॥ ੩੭ ॥ *ਪਾਪੁ ਬੁਰਾ ਪਾਪੀ ਕਉ ਪਿਆਰਾ ॥ [7]ਪਾਪਿ ਲਦੇ ਪਾਪੇ ਪਾਸਾਰਾ ॥ [8]ਪਰਹਰਿ ਪਾਪੁ ਪਛਾਣੈ ਆਪੁ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਸੰਤਾਪੁ[9] ॥ [10]ਨਰਕਿ ਪੜੰਤਉ ਕਿਉ ਰਹੈ ਕਿਉ ਬੰਚੈ ਜਮਕਾਲੁ ॥ ਕਿਉ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਵੀਸਰੈ ਝੂਠੁ ਬੁਰਾ ਖੈਕਾਲੁ[11] ॥ ਮਨੁ ਜੰਜਾਲੀ ਵੇੜਿਆ[12] ਭੀ ਜੰਜਾਲਾ ਮਾਹਿ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਛੂਟੀਐ [13]ਪਾਪੇ ਪਚਹਿ ਪਚਾਹਿ ॥ ੩੮ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਫਾਹੀ ਫਾਸੈ ਕਊਆ[14] ॥ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਨਾ ਅਬ ਕਿਆ ਹੂਆ ॥ ਫਾਥਾ ਚੋਗ ਚੁਗੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ ਸਤਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਆਖੀ[15] ਸੂਝੈ ॥ ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਫਾਥੀ ਜਮ ਜਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਦਾਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਭਾਲਿ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜਾਇ ॥ [16]ਇਕ ਰੰਗਿ ਰਚੈ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਇਵ ਛੂਟੈ ਫਿਰਿ ਫਾਸ ਨ ਪਾਇ ॥ ੩੯ ॥ [17]ਬੀਰਾ ਬੀਰਾ ਕਰਿ ਰਹੀ ਬੀਰ ਭਏ ਬੈਰਾਇ[18] ॥ ਬੀਰ ਚਲੇ ਘਰਿ ਆਪਣੈ ਬਹਿਣ[19] ਬਿਰਹਿ ਜਲਿ ਜਾਇ ॥ [20]ਬਾਬੁਲ ਕੈ ਘਰਿ ਬੇਟੜੀ ਬਾਲੀ ਬਾਲੈ ਨੇਹਿ ॥ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਕਾਮਣੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਤੇਹਿ[21] ॥ ਬਿਰਲੋ ਗਿਆਨੀ ਬੂਝਣਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚਿ ਮਿਲੇਇ ॥ ਠਾਕੁਰ ਹਾਥਿ ਵਡਾਈਆ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ [22]ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥ ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੀ [23]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ੪੦ ॥ ਭਨਿ ਭਨਿ ਘੜੀਐ ਘੜਿ ਘੜਿ ਭਜੈ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੈ ਉਸਰੇ ਢਾਹੈ ॥ [24]ਸਰ ਭਰਿ ਸੋਖੈ ਭੀ ਭਰਿ ਪੋਖੈ[25] ਸਮਰਥ ਵੇਪਰਵਾਹੈ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨੇ ਭਏ ਦਿਵਾਨੇ[26] ਵਿਣੁ ਭਾਗਾ ਕਿਆ ਪਾਈਐ ॥ [27]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਪਕੜੀ ਜਿਨ[28] ਖਿੰਚੈ ਤਿਨ[29] ਜਾਈਐ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਬਹੁੜਿ[30] ਨ ਪਛੋਤਾਈਐ ॥ ਭਭੈ ਭਾਲਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[31] ਬੂਝਹਿ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਈਐ ॥ ਭਭੈ ਭਉਜਲੁ ਮਾਰਗੁ ਵਿਖੜਾ[32] ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਤਰੀਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[33] ਆਪੋ ਚੀਨ੍ਹੈ[34] ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ॥ ੪੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮਾਇਆ ਕਰਿ ਮੁਏ ਮਾਇਆ ਕਿਸੈ ਨ ਸਾਥਿ ॥ ਹੰਸੁ ਚਲੈ ਉਠਿ ਡੁਮਣੋ[35] ਮਾਇਆ ਭੂਲੀ ਆਥਿ[36] ॥ ਮਨੁ ਝੂਠਾ ਜਮਿ ਜੋਹਿਆ[37] ਅਵਗੁਣ ਚਲਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਉਲਟੋ[38]

੧ ਪ੍ਰਲੋਕ।

੨ ਹਉਮੈ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹਾਂ? ਭਾਵ ਨਾਮ-ਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਔਗੁਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ।

੩ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੪ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ।

੫ 'ਹੇ ਪਿਆਰੇ! ਹੇ ਪਿਆਰੇ!' ਦੀ ਪੁਕਾਰ।

੬ ਅਪਾਰ ਹਿਤ (ਪਿਆਰ) ਦੁਆਰਾ।

੭ ਪਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰ ਲੱਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੮ ਜੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹਾਂ।

੯ ਅੰਦਰ ਦਾ ਦੁੱਖ।

੧੦ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚੇ ਅਤੇ ਜਮਕਾਲ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇ? ਭਾਵ ਕਿਵੇਂ ਟਾਲੇ?

੧੧ ਖੈ (ਨਾਸ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੧੨ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ।

੧੩ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਲਦੇ ਸੜਦੇ ਹਨ।

੧੪ [ਕਾਂ] ਕਾਂ ਵਰਗੀ ਮਾੜੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵ।

੧੫ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।

੧੬ ਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।

੧੭ ਹੇ ਵੀਰ! ਰੂਹ ਨੂੰ ਭਰਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਭੈਣ। ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਜਦ ਰੂਹ ਦੇਹੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਿਞਾਣਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਰੂਹ ਹੋਰੀਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਦੇਹੀ ਸੜ ਮਰਦੀ ਹੈ (ਦੇਹੀ ਦੇ ਸੜਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੋਹਣਾ ਵਿਅੰਗ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।)

੧੮ ਵੈਗੀ, ਓਪਰੇ।

੧੯ ਭੈਣ (ਦੇਹੀ ਰੂਪ)।

੨੦ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਲੜਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਲੜਕੀ (ਬਾਲੀ) ਲੜਕੇ (ਬਾਲੇ) ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ (ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੩, ਨੋਟ ੩੯); ਪਰ ਮਿਲਾਪ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ।

੨੧ ਤਿਸ ਲਈ, ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ।

੨੨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਵੇ।

੨੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।

੨੪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਹੋਰ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੬ ਪਾਗਲ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ।

੨੭ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਪਕੜ ਰੱਖੀ ਹੈ। 'ਪ੍ਰਭਿ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦।

੨੮ ਜਿਧਰ।

੨੯ ਉਧਰ।

੩੦ ਫੇਰ, ਮੁੜ ਕੇ।

੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੩੨ ਔਖਾ।

੩੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੩੪ ਪਛਾਣੇ।

੩੫ [ਦੋ-ਮਨਾ] ਦੁਚਿਤ ਹੋ ਕੇ। ਜੀਵ ਹੰਸ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ।

੩੬ [ਅਤੂ] ਇਥੇ ਹੀ।

੩੭ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।

੩੮ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ।

* ਨਾਮ ਹੀ ਪਾਪ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ (੩੮)। ਪਾਪ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਆ ਕੇ ਬਦਲਾਂਦਾ ਹੈ (੩੯)। ਜੀਵ ਤੇ ਦੇਹੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ (੪੦)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਾਗ-ਡੋਰ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ (੪੧)। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਮਾਇਆ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਨਿਤ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਦੀਵੀ ਹੈ (੪੨)।

ਮਰੈ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਮੁਏ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਭਾਲਿ ॥ ਗੜ ਮੰਦਰ ਮਹਲਾ ਕਹਾ[1] ਜਿਉ ਬਾਜੀ ਦੀਬਾਣੁ[2] ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ ਝੂਠਾ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ਆਪੇ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ[3] ਹੈ ਆਪੇ ਜਾਣੁ[4] ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪੨ ॥ *ਜੋ ਆਵਹਿ ਸੇ ਜਾਹਿ ਫੁਨਿ[5] ਆਇ ਗਏ ਪਛੁਤਾਹਿ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ[6] ਘਟੈ ਨ ਵਧੈ ਉਤਾਹਿ[7] ॥ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ॥ [8]ਧੰਧਾ ਮੁਆ ਵਿਗੂਤੀ ਮਾਇਆ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਚਾਲਸੀ ਕਿਸ ਕਉ ਮੀਤੁ ਕਰੇਉ ॥ ਜੀਉ ਸਮਪਉ[9] ਆਪਣਾ ਤਨੁ ਮਨੁ [10]ਆਗੈ ਦੇਉ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਕਰਤਾ ਤੂ ਧਣੀ[11] ਤਿਸ ਹੀ ਕੀ ਮੈ ਓਟ ॥ [12]ਗੁਣ ਕੀ ਮਾਰੀ ਹਉ ਮੁਈ ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਮਨਿ ਚੋਟ ॥ ੪੩ ॥ ਰਾਣਾ ਰਾਉ ਨ ਕੋ ਰਹੈ ਰੰਗੁ[13] ਨ ਤੁੰਗੁ[14] ਫਕੀਰੁ[15] ॥ ਵਾਰੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ [16]ਕੋਇ ਨ ਬੰਧੈ ਧੀਰ ॥ ਰਾਹੁ ਬੁਰਾ ਭੀਹਾਵਲਾ[17] ਸਰ ਡੂਗਰ[18] ਅਸਗਾਹ ॥ ਮੈ ਤਨਿ ਅਵਗਣ ਝੁਰਿ ਮੁਈ ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਹ ॥ ਗੁਣੀਆ ਗੁਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੇ ਕਿਉ ਤਿਨ ਮਿਲਉ ਪਿਆਰਿ[19] ॥ ਤਿਨ ਹੀ ਜੈਸੀ [20]ਥੀ ਰਹਾਂ ਜਪਿ ਜਪਿ ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰਿ[21] ॥ ਅਵਗੁਣੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਗੁਣ ਭੀ ਵਸਹਿ ਨਾਲਿ ॥ ਵਿਣੁ ਸਤਗੁਰ ਗੁਣ ਨ ਜਾਪਨੀ[22] ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੪੪ ॥ [23]ਲਸਕਰੀਆ ਘਰ ਸੰਮਲੇ ਆਏ ਵਜਹੁ[24] ਲਿਖਾਇ ॥ [25]ਕਾਰ ਕਮਾਵਹਿ ਸਿਰਿ ਧਣੀ ਲਾਹਾ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਬੁਰਿਆਈਆ ਛੋਡੇ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿ ॥ [26]ਗੜਿ ਦੋਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੀ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ ॥ ਚਾਕਰੁ ਕਹੀਐ ਖਸਮ ਕਾ ਸਉਹੇ[27] ਉਤਰ ਦੇਇ ॥ ਵਜਹੁ ਗਵਾਏ ਆਪਣਾ ਤਖਤਿ[28] ਨ ਬੈਸਹਿ ਸੇਇ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ਕਰੇਇ ॥ ੪੫ ॥ ਬੀਜਉ[29] ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ [30]ਬਹੈ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ ॥ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰਣੁ[31] [32]ਨਰਹ ਨਰੁ [33]ਸਾਚਉ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਢੂਢਤ ਫਿਰਿ ਰਹੀ ਮਨ ਮਹਿ ਕਰਉ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਲਾਲ ਰਤਨ ਬਹੁ ਮਾਣਕੀ ਸਤਿਗੁਰ ਹਾਥਿ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਊਤਮੁ ਹੋਵਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਸਿ[34] ਮਿਲੇ ਲਾਹਾ ਲੈ ਪਰਥਾਇ[35] ॥ ਰਚਨਾ ਰਾਚਿ ਜਿਨਿ ਰਚੀ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ[36] ਆਕਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[37] ਬੇਅੰਤੁ ਧਿਆਈਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੪੬ ॥ ੜਾੜੈ ਰੂੜਾ[38] ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਰਾਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੜਾੜੈ ਗਾਰੁੜੁ[39] ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਹਰਿ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[40] ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਮਤੁ ਕੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹਿ ॥ ਸੋ ਸਾਹੁ ਸਾਚਾ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[41] ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ਰੂੜੀ[42] ਬਾਣੀ

੧ ਕਿਥੇ ਹਨ?
੨ ਕਚਹਿਰੀ। ਦੀਬਾਣ, ਗੜ੍ਹ ਆਦਿਕ ਸਭ ਖੇਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਅਨਿੱਤ ਹਨ।
੩ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ।
੪ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ।
੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ।
੬ [ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ੮੪ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਾ ਘਟਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ੮੪ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਵਧਣਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੂਰੀਆਂ ੮੪ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ।
੭ ਉਪਰ ਨੂੰ।
੮ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਆਪ, ਜਦੋਂ ਕਲਪਨਾ ਮੁੱਕ ਜਾਏ।
੯ ਸਉਂਪਾਂ।
੧੦ ਅਰਪਨ ਕਰਾਂ। ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂ।
੧੧ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ।
੧੨ ਹਉਮੈ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਮਰਦੀ ਹੈ; ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ 'ਤੇ ਚੋਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
੧੩ ਰੰਕ, ਕੰਗਾਲ।
੧੪ [ਸੰ. ਉਚਾ] ਅਮੀਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮੁਖੀਆ।
੧੫ ਮੰਗਤਾ।
੧੬ ਕੋਈ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
੧੭ ਡਰਾਉਣਾ।
੧੮ ਪਰਬਤ।
੧੯ ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਾਂ?
੨੦ ਹੋ ਰਹਾਂ।
੨੧ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੨ ਜਾਪਦੇ, ਦਿਸਦੇ।
੨੩ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ (ਜੋ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹਨ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਖੇਡਣ ਲਈ) ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਹਨ।
੨੪ [ਅ. ਵਜ਼ਹ] ਤਨਖ਼ਾਹ।
੨੫ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕਾਰ ਕਮਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਕਾ (ਦੋਹੀ) ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਸਾਹਮਣੇ, ਮੂੰਹ 'ਤੇ, ਅੱਗੋਂ।
੨੮ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ।
੨੯ ਦੂਸਰਾ।
੩੦ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠੇ, ਭਾਵ ਹੁਕਮਰਾਨੀ ਕਰੇ।
੩੧ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੩੨ [ਨਰਾਂ ਦਾ ਨਰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੩ ਸਚਾ ਹੈ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ। 'ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੁ ਨਾਇ' (ਜਪੁ)।
੩੪ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
੩੫ ਪ੍ਰਲੋਕ ਲਈ। 'ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ ਪਰਥਾਏ' (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧, ਪੰ. ੧੦੨੨)।
੩੬ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ, ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩੮ ਸੁੰਦਰ।
੩੯ ਮੰਤਰ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਪ ਦੀ ਵਿਹੁ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਏਥੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੪੦ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੪੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੪੨ ਸੁੰਦਰ।

* ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬਚਾਉ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਵੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ (੪੩)। ਵੱਡੇ ਨਿੱਕੇ ਲੋਕ ਸਭ ਅਨਿਸਥਿਰ ਹਨ, ਸਥਿਰਤਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੪੪)। ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਾਕੁਰ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ (੪੫)। ਮਾਲਕ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਿਅੰਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (੪੬)। ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ (੪੭)।

ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਆਪੁ[੧] ਗਇਆ ਦੁਖੁ ਕਟਿਆ ਹਰਿ ਵਰੁ ਪਾਇਆ ਨਾਰਿ ॥ ੪੭ ॥ *ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ[੨] ਸੰਚੀਐ[੩] ਧਨੁ ਕਾਚਾ ਬਿਖੁ ਛਾਰੁ[੪] ॥ ਸਾਹੁ ਸਦਾਏ ਸੰਚਿ ਧਨੁ ਦੁਬਿਧਾ[੫] ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ ਸਚਿਆਰੀ[੬] ਸਚੁ ਸੰਚਿਆ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਾਇਲੁ[੭] ਊਜਲੋ ਪਤਿ ਸਾਚੀ ਸਚੁ ਬੋਲੁ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਸੁਜਾਣੁ[੮] ਤੂ ਤੂ ਸਰਵਰੁ ਤੂ ਹੰਸੁ ॥ ਸਾਚਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਸੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ[੯] ਮੋਹਣੀ [੧੦]ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਜਾਣੁ ॥ [੧੧]ਬਿਖਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਹੈ ਬੂਝੈ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ੪੮ ॥ ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ[੧੨] ਖਪਿ ਗਏ ਖੂਹਣਿ[੧੩] ਲਖ ਅਸੰਖ ॥ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਿਉ ਗਣੀ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮੁਏ ਬਿਸੰਖ[੧੪] ॥ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੈ ਆਪਣਾ [੧੫]ਖੂਲੈ ਬੰਧੁ ਨ ਪਾਇ ॥ [੧੬]ਸਬਦਿ ਮਹਲੀ ਖਰਾ ਤੂ ਖਿਮਾ ਸਚੁ [੧੭]ਸੁਖ ਭਾਇ ॥ [੧੮]ਖਰਚੁ ਖਰਾ ਧਨੁ ਧਿਆਨੁ ਤੂ ਆਪੇ ਵਸਹਿ ਸਰੀਰਿ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਸਦਾ ਗੁਣ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਧੀਰ[੧੯] ॥ [੨੦]ਹਉਮੈ ਖਪੈ ਖਪਾਇਸੀ ਬੀਜਉ ਵਥੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਵਿਚਿ ਪਾਇਅਨੁ[੨੧] ਕਰਤਾ ਅਲਗੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ੪੯ ॥ [੨੨]ਸ੍ਰਿਸਟੇ ਭੇਉ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਾ ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਹਚਉ[੨੩] ਹੋਇ ॥ [੨੪]ਸੰਪੈ ਕਉ ਈਸਰੁ ਧਿਆਈਐ ॥ [੨੫]ਸੰਪੈ ਪੁਰਬਿ ਲਿਖੇ ਕੀ ਪਾਈਐ ॥ ਸੰਪੈ ਕਾਰਣਿ ਚਾਕਰ ਚੋਰ ॥ ਸੰਪੈ ਸਾਥਿ ਨ ਚਾਲੈ ਹੋਰ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਨਹੀ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਛੁਟੈ ਨਿਦਾਨਿ[੨੬] ॥ ੫੦ ॥ [੨੭]ਹੇਰਤ ਹੇਰਤ ਹੇ ਸਖੀ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈਰਾਨੁ ॥ [੨੮]ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਮੈ ਮੁਈ ਸਬਦਿ ਰਵੈ[੨੯] ਮਨਿ ਗਿਆਨੁ ॥ ਹਾਰ ਡੋਰ ਕੰਕਨ[੩੦] ਘਣੇ[੩੧] ਕਰਿ ਥਾਕੀ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੨] ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੇਖਹੁ ਮਨਿ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਹਰਿ ਪੜਣਾ ਹਰਿ ਬੁਝਣਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਖਹੁ ਪਿਆਰੁ ॥ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[੩੩] ॥ ੫੧ ॥ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੇ ਸਖੀ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ [੩੪]ਪਗੁ ਧਾਰਿ ॥ ਕਰਤੇ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਬੂਝਹੁ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਿ ॥ [੩੫]ਲਿਖਿਆ ਫੇਰਿ ਨ ਸਕੀਐ ਜਿਉ ਭਾਵੀ ਤਿਉ ਸਾਰਿ ॥ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਮਨਮੁਖ[੩੬] ਭੂਲੇ [੩੭]ਪਚਿ ਮੁਏ ਉਬਰੇ[੩੮] ਗੁਰ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਜਿ ਪੁਰਖੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤਿਸ ਕਾ [੩੯]ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਾਇ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਜਿਨਿ ਹਿਰਦੈ ਦਿਤਾ ਦਿਖਾਇ ॥ ੫੨ ॥ ਪਾਧਾ ਪੜਿਆ ਆਖੀਐ ਬਿਦਿਆ[੪੦]

੧ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੨ ਚਾਂਦੀ।
੩ ਇਕੱਠਾ ਕਰੀਏ।
੪ ਸੁਆਹ।
੫ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੬ ਸੱਚਿਆਂ ਨੇ।
੭ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਨਿਰਮਲ।
੮ ਸਿਆਣਾ।
੯ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ।
੧੦ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ (ਇਹ ਮਾਇਆ) ਬਣਾਈ ਹੈ।
੧੧ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਵ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਬਿਨਾਂ।
੧੩ ਇਕ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ, ਬਹੁਤ।
੧੪ ਅਣਗਿਣਤ, ਬੇਅੰਤ।
੧੫ ਬੰਧਨ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। 'ਬੰਧੁ' ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੧੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਖਰਾ (ਪਵਿੱਤਰ) ਹੋ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ; ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਤੇ ਸੱਚ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਗੇ।
੧੭ ਸੁਖੈਨ ਹੀ, ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ।
੧੮ ਧਿਆਨ ਰੂਪ ਖਰਾ ਧਨ ਖਰਚ; ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਸ ਪਵੇਂਗਾ, ਭਾਵ ਇਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ।
੧੯ ਧੀਰਜ।
੨੦ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਖਪਦਾ ਖਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਹੈ।
੨੧ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਾਇਆ ਹੈ।
੨੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਭੇਦ।
੨੩ ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਜ਼ਰੂਰ।
੨੪ ਧਨ ਲਈ।
੨੫ ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਧਨ ਉਤਨਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਤਨਾ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਓੜਕ ਨੂੰ।
੨੭ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ (ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ)।
੨੮ ਹਉਂ-ਹਉਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਮਰ ਗਈ।
੨੯ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ।
੩੦ ਕੰਗਣ, ਕੜੇ।
੩੧ ਬਹੁਤੇ।
੩੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩੩ ਆਸਰਾ।
੩੪ ਪੈਰ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਚਰਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ), ਭਾਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ, ਇਸ ਲਈ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਜਿਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸੰਭਾਲ ਕਰ।
੩੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ।
੩੭ ਸੜ ਮੋਏ।
੩੮ ਤਰੇ।
੩੯ ਕੀ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ?
੪੦ ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ।

* ਮਾਇਆ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਸਦਾਣ ਵਾਲੇ ਅਸਲ ਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਣਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (੪੮)। ਹੋਰ ਨਿਰਦਈ ਸ਼ਾਹ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਖਵਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ। ਓਹ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਧਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ 'ਮਹਲੀ' ਹਨ ਭਾਵ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (੪੯)। ਕਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਣਦੇ ਭੀ ਹਨ, ਪਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਰੀ-ਰਸ ਪੀਣ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੫੦)। ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਰੀ-ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ (੫੧)। ਇਹ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੫੨)। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ (੫੩)। ਅਸਲ ਗਿਆਨੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ (੫੪)।

[੧]ਬਿਚਰੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ [੨]ਬਿਦਿਆ ਸੋਧੈ ਤਤੁ ਲਹੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲਿਵ
ਲਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਬਿਦਿਆ ਬਿਕ੍ਰਦਾ[੩] ਬਿਖੁ ਖਟੇ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ਮੂਰਖੁ ਸਬਦੁ
ਨ ਚੀਨਈ[੪] ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਹ ਕਾਇ[੫] ॥ ੫੩ ॥ ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਆਖੀਐ
ਚਾਟੜਿਆ[੭] ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਹੁ ਨਾਮੁ ਸੰਗਰਹੁ[੮] ਲਾਹਾ ਜਗ ਮਹਿ
ਲੇਇ ॥ [੯]ਸਚੀ ਪਟੀ ਸਚੁ ਮਨਿ ਪੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ[੧੦] ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ
ਪੜਿਆ ਸੋ ਪੰਡਿਤੁ ਬੀਨਾ[੧੧] ਜਿਸੁ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥ ੫੪ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੧੨]ਸਿਧ ਸਭਾ ਕਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਠੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਜੈਕਾਰੋ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਰਹਰਾਸਿ
ਹਮਾਰੀ ਸਾਚਾ ਅਪਰ ਅਪਾਰੋ ॥ ਮਸਤਕੁ ਕਾਟਿ ਧਰੀ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਤਨੁ
ਮਨੁ ਆਗੈ ਦੇਉ ॥ ਨਾਨਕ [੧੩]ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਸਹਜ ਭਾਇ ਜਸੁ
ਲੇਉ ॥ ੧ ॥ [੧੪]ਕਿਆ ਭਵੀਐ ਸਚਿ ਸੂਚਾ ਹੋਇ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ
ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਵਨ ਤੁਮੇ ਕਿਆ ਨਾਉ ਤੁਮਾਰਾ ਕਉਨੁ ਮਾਰਗੁ
ਕਉਨੁ ਸੁਆਓ[੧੫] ॥ ਸਾਚੁ ਕਹਉ ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਹਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਬਲਿ
ਜਾਓ ॥ ਕਹ ਬੈਸਹੁ ਕਹ ਰਹੀਐ ਬਾਲੇ[੧੬] ਕਹ ਆਵਹੁ ਕਹ ਜਾਹੋ ॥ ਨਾਨਕੁ
ਬੋਲੈ ਸੁਣਿ ਬੈਰਾਗੀ ਕਿਆ ਤੁਮਾਰਾ ਰਾਹੋ ॥ ੨ ॥ [੧੭]ਘਟਿ ਘਟਿ ਬੈਸਿ
ਨਿਰੰਤਰਿ ਰਹੀਐ ਚਾਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਏ ॥ [੧੮]ਸਹਜੇ ਆਏ ਹੁਕਮਿ
ਸਿਧਾਏ[੧੯] ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਰਜਾਏ ॥ [੨੦]ਆਸਣਿ ਬੈਸਣਿ ਥਿਰੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਐਸੀ
ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੧] ਬੂਝੈ ਆਪੁ[੨੨] ਪਛਾਣੈ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਏ ॥
੩ ॥ ਦੁਨੀਆ ਸਾਗਰੁ ਦੁਤਰੁ[੨੩] ਕਹੀਐ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਰੋ ॥
ਚਰਪਟੁ[੨੪] ਬੋਲੈ [੨੫]ਅਉਧੂ ਨਾਨਕ ਦੇਹੁ ਸਚਾ ਬੀਚਾਰੋ ॥ [੨੬]ਆਪੇ ਆਖੈ
ਆਪੇ ਸਮਝੈ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਉਤਰੁ ਦੀਜੈ ॥ ਸਾਚੁ ਕਹਹੁ ਤੁਮ ਪਾਰਗਰਾਮੀ
ਤੁਝੁ ਕਿਆ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ
ਨੈ ਸਾਣੇ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥
ਰਹਹਿ ਇਕਾਂਤਿ ਏਕੋ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੋ ॥ ਅਗਮੁ
ਅਗੋਚਰੁ[੨੭] ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਏ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੋ ॥ ੫ ॥ [੨੮]ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ
ਅਰਦਾਸਿ ਹਮਾਰੀ ਪੂਛਉ[੨੯] ਸਾਚੁ ਬੀਚਾਰੋ ॥ [੩੦]ਰੋਸੁ ਨ ਕੀਜੈ ਉਤਰੁ ਦੀਜੈ
ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਦੁਆਰੋ ॥ [੩੧]ਇਹੁ ਮਨੁ ਚਲਤਉ ਸਚ ਘਰਿ ਬੈਸੈ
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਕਰਤਾ ਲਾਗੈ ਸਾਚਿ ਪਿਆਰੋ ॥
੬ ॥ [੩੨]ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ਰੂਖਿ ਬਿਰਖਿ ਉਦਿਆਨੇ ॥ ਕੰਦ ਮੂਲੁ

੧ ਵਿਚਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਨ ਹੋ ਕੇ (ਠੰਢੇ ਦਿਲ ਨਾਲ)।
੨ ਗਿਆਨ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੇ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਲੱਭੇ।
੩ [ਵਿਕ੍ਰਜ ਕਰਦਾ] ਵੇਚਦਾ ਹੈ। ੪ ਸਮਝਦਾ।
੫ ਕੋਈ ਵੀ, ਕੁਝ ਵੀ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੭ ਭਾਵ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ। ੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ।
੯ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਸੱਚੀ ਪੱਟੀ ਹੋਵੇ।
੧੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੧੧ [ਫ਼ਾ.] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ, ਸਿਆਣਾ।
੧੨ ਸਿਧ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ) ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ! ਸਾਡੀ ਤੈਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।
੧੩ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੁਭਾਵਕ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੧੪ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ? ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੁੱਚਾ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।
੧੫ ਪ੍ਰਯੋਜਨ। ਜੋਗੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, 'ਆਪ ਦਾ ਪੰਥ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕੀ ਹੈ?' ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਣ ਵਾਲੀ ਤੁਛ ਹਸਤੀ ਹਾਂ।
੧੬ ਲੜਕੇ! ਜੋਗੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ, ਹੇ ਬਾਲਕੇ! ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ? ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ? ਆਦਿਕ। ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ, ਹੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ! ਤੇਰਾ ਰਸਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, 'ਘਟਿ ਘਟਿ...।'
੧੭ ਜੋ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਵੱਸਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਦੇ ਹਾਂ (ਇਹੀ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਹੈ)।
੧੮ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਅ ਇੱਧਰ ਆ ਨਿਕਲੇ ਹਾਂ।
੧੯ ਚਲੇ ਜਾਂ ਗੇ।
੨੦ ਆਸਣ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਿੱਚ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ ਥਿਰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੨੩ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਜੋਗੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ)।
੨੪ ਇਕ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਹੇ ਤਿਆਗੀ (ਫ਼ਕੀਰ) ਨਾਨਕ!
੨੬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ 'ਦੁਤਰ' ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਦੁਤਰ ਹੈ ਉਹ ਤਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੱਚ ਦਸ, ਹੇ ਪਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ! ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਬਹਿਣ ਦਈਏ? (ਭਾਵ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜਗਤ ਉੱਤੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਇਉਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈਂ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਆਪੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਕੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਣ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਕਿਵੇਂ ਤਰੀਦਾ ਹੈ? (ਆਪਣਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।) ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਮੁਰਗਾਈ ਨੇ (ਨਦੀ) ਦੇ ਸਾਣੇ (ਸਾਹਮਣੇ) ਚਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਖੰਭ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਦੇ, ਤਿਵੇਂ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੀਏ (ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਤਿਆਗ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋਵੇ)। ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤਰੀਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੮ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ੨੯ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਉਣਾ, ਭਾਵ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹੋਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਉ।
੩੧ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਚਲਾਏਮਾਨ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣੇ।
੩੨ (ਜੋਗੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ) ਹੱਟੀ ਤੇ ਰਸਤਿਆਂ ਉੱਤੇ (ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਬਾਹਰ) ਅਸੀਂ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਕੰਦ (ਫਲ ਆਦਿਕ) ਤੇ ਮੂਲ (ਜੜ੍ਹ-ਗਾਜਰ ਆਦਿਕ) ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

* ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ (ਦੇਖੋ ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੩੯-੪੪) ਅਤੇ (ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ) ਗੋਰਖ ਹਟੜੀ ਵਿੱਚ ਦੁਹੀਂ ਥਾਈਂ ਹੋਈ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਾਰ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ, ਇਸ 'ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ' ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਠ ਯੋਗ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਤੇ ਸਿਧ ਆ ਕੇ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਹਨ।

ਅਹਾਰੋ[1] ਖਾਈਐ [2]ਅਉਧੂ ਬੋਲੈ ਗਿਆਨੇ ॥ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ਸੁਖੁ ਫਲੁ ਪਾਈਐ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕਾਈ[3] ॥ ਗੋਰਖ ਪੂਤੁ ਲੋਹਾਰੀਪਾ* ਬੋਲੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬਿਧਿ ਸਾਈ[4] ॥ ੭ ॥ [5]ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਪਰ ਘਰਿ ਚਿਤੁ ਨ ਡੋਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਟੇਕ ਨ ਟਿਕਈ ਨਾਨਕ ਭੂਖ ਨ ਜਾਈ ॥ ਹਾਟੁ ਪਟਣੁ[6] ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੋ ॥ ਖੰਡਿਤ ਨਿਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ੮ ॥ ਦਰਸਨੁ ਭੇਖ ਕਰਹੁ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਾ[7] ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਝੋਲੀ ਖਿੰਥਾ ॥ ਬਾਰਹ ਅੰਤਰਿ ਏਕੁ ਸਰੇਵਹੁ ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਇਕ ਪੰਥਾ ॥ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਈਐ ਪੁਰਖਾ ਬਾਹੁੜਿ[8] ਚੋਟ ਨ ਖਾਈਐ ॥ [9]ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ॥ ੯ ॥ [10]ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ ਮੁਦ੍ਰਾ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਦੂਰਿ ਕਰੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨਿਵਾਰੈ[11] ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਸਮਝ ਪਰੀ ॥ ਖਿੰਥਾ ਝੋਲੀ ਭਰਿਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤਾਰੈ ਏਕੁ ਹਰੀ ॥ [12]ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ਪਰਖੈ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਤ[13] ਖਰੀ ॥ ੧੦ ॥ [14]ਊਂਧਉ ਖਪਰੁ ਪੰਚ ਭੂ ਟੋਪੀ ॥ ਕਾਂਇਆ ਕੜਾਸਣੁ ਮਨੁ ਜਾਗੋਟੀ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸੰਜਮੁ ਹੈ ਨਾਲਿ[15] ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[16] ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧੧ ॥ †ਕਵਨੁ ਸੁ ਗੁਪਤਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਜੁਗਤਾ[17] ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਆਵੈ ਕਵਨੁ ਸੁ ਜਾਇ ॥ ਕਵਨੁ ਸੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ੧੨ ॥ [18]ਘਟਿ ਘਟਿ ਗੁਪਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਾ ॥ [19]ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਬਦਿ ਸੁ ਜੁਗਤਾ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਨਸੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧੩ ॥ [20]ਕਿਉ ਕਰਿ ਬਾਧਾ ਸਰਪਨਿ ਖਾਧਾ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਖੋਇਆ ਕਿਉ ਕਰਿ ਲਾਧਾ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਕਿਉ ਕਰਿ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਇਹੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ਸੁ ਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ ॥ ੧੪ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਬਾਧਾ ਸਰਪਨਿ ਖਾਧਾ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਖੋਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਧਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਅੰਧੇਰਾ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧੫ ॥ [21]ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੀਜੈ ਬੰਧੁ ॥ ਉਡੈ ਨ ਹੰਸਾ ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ ॥ ਸਹਜ ਗੁਫਾ ਘਰੁ ਜਾਣੈ ਸਾਚਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਾਚਾ ॥ ੧੬ ॥ ਕਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿਓ ਉਦਾਸੀ ॥ ਕਿਸੁ ਕਾਰਣਿ ਇਹੁ ਭੇਖੁ ਨਿਵਾਸੀ[22] ॥ ਕਿਸੁ ਵਖਰ ਕੇ ਤੁਮ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਸਾਥੁ ਲੰਘਾਵਹੁ ਪਾਰੇ ॥ ੧੭ ॥ [23]ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਤ ਭਏ ਉਦਾਸੀ ॥ ਦਰਸਨ ਕੈ ਤਾਈ ਭੇਖ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਸਾਚ ਵਖਰ ਕੇ ਹਮ ਵਣਜਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ [24]ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੇ ॥ ੧੮ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪੁਰਖਾ ਜਨਮੁ[25] ਵਟਾਇਆ ॥

੧ ਭੋਜਨ।
੨ ਜੋਗੀ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।
੩ ਕੁਝ ਵੀ, ਰਤਾ ਵੀ।
੪ ਇਹੋ ਹੈ।
੫ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਹੱਟੀ ਤੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ (ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸਭ ਥਾਂ) ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਵੇ ਅਤੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਧਨ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਡੁਲਾਏ।
੬ ਸ਼ਹਿਰ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੫, ਨੋਟ ੧੬। ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੱਚ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਥੋਹੜਾ ਸੌਣਾ ਅਤੇ ਥੋਹੜਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੭ ਜੋਗੀ ਰਾਜ। ਹੇ ਜੋਗੀ ਰਾਜ (ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੋਗੀ ਜਾਂ ਅਉਧੂ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਂਦੇ ਹਨ)! ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਜੋਗ ਦਰਸ਼ਨ (ਮਤ) ਤੇ ਜੋਗ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹੋ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ, ਝੋਲੀ ਤੇ ਖਿੰਥਾ (ਕਫ਼ਨੀ) ਪਹਿਨੋ, ਛੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪੰਥ ਬਣਾਵੋ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਰਾਂ ਫ਼ਿਰਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਛੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੩੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੮ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੯ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੇ ਯੋਗੀਓ! ਅਸਲ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬੂਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੁਗਤਿ ਇਉਂ ਹੈ: "ਅੰਤਰਿ ਸਬਦ"।
੧੦ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸਣਾ, ਇਹ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਹਨ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਦੇਖਣਾ, ਇਹ ਖਿੰਥਾ ਤੇ ਝੋਲੀ ਹੈ, ਆਦਿ।
੧੧ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੧੨ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਹੈ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ।
੧੩ ਉਪਦੇਸ਼। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਪਰਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।
੧੪ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਲਟਿਆ ਮਨ ਖੱਪਰ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੇ ਟੋਪੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਕੜਾਸਨ (ਕੁਸ਼ਾ ਦਾ ਆਸਣ) ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਨਾ ਲੰਗੋਟੀ (ਜਾਗੋਟੀ) ਹੈ। ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਇਹ ਹਨ :- ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪਤਾ, ਅਗਨ ਤੋਂ ਮੈਲ ਸਾੜਨੀ, ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਧੀਰਜ, ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਮੈਲ ਧੋਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ।
੧੫ ਸਾਥੀ, ਭਾਵ ਚੇਲੇ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੭ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੮ ਜੋ ਘਟ-ਘਟ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੯ ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਭਾਵ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੈ।
੨੦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਬੱਧਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਪਣੀ (ਮਾਇਆ) ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੈ।
੨੧ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਫਿਰ ਨਾ ਹੰਸ (ਮਨ) ਭਟਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੰਧ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਟੁੱਟਦਾ (ਘਟਦਾ) ਹੈ। (ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸਹਜ, ਤੁਰੀਆ, ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ, ਇਕੋ ਕੁਝ ਹੈ।) ਇਸ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਘਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ।
੨੩ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਦਾਸ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੨੪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾਂਗੇ।
੨੫ ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੇ ਪੁਰਖ! ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹੋ?

* ਲੋਹਾਰੀਪਾ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੋਰਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ (ਚੇਲਾ) ਹੈ। ਸਤਵੇਂ ਅੰਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਅੰਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਜੋਗੀ ਬਾਹਰਲੇ ਭੇਖ ਤੇ ਸੰਜਮ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਉਤੇ।

† ਇਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਮ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਜੋਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ।

[੧]ਕਾਹੇ ਕਉ ਤੁਝੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਖਾਈ[੨] ॥ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜੋਤਿ[੩] ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਦੰਤਾ[੪] ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ[੫] ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ੧੯ ॥ *ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਜਨਮੇ ਗਵਨੁ ਮਿਟਾਇਆ ॥ [੬]ਅਨਹਤਿ ਰਾਤੇ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥ ਮਨਸਾ ਆਸਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਪਾਈ ॥ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ[੮] ਮੇਟੇ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨੦ ॥ [੯]ਆਦਿ ਕਉ ਕਵਨੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਘਰ ਵਾਸੋ ॥ [੧੦]ਗਿਆਨ ਕੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਵਨ ਕਥੀਅਲੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਵਨ ਨਿਵਾਸੋ ॥ ਕਾਲ ਕਾ ਠੀਗਾ[੧੧] ਕਿਉ ਜਲਾਈਅਲੇ ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ॥ [੧੨]ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਆਸਣੁ ਜਾਣੈ ਕਿਉ ਛੇਦੇ ਬੈਰਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਮਾਰੈ ਤਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਹੋਵੈ ਵਾਸੋ ॥ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੋ ॥ ੨੧ ॥ ਕਹਾ ਤੇ ਆਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਜਾਵੈ ਕਹਾ ਇਹੁ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥ [੧੩]ਏਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਜੋ ਅਰਥਾਵੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ ॥ [੧੪]ਕਿਉ ਤਤੈ ਅਵਿਗਤੈ ਪਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੋ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੀਚਾਰੋ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵੈ [੧੫]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਸਬਦੇ ਪਾਈ ॥ ੨੨ ॥ ਆਦਿ ਕਉ ਬਿਸਮਾਦੁ[੧੬] ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ [੧੭]ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ ॥ [੧੮]ਅਕਲਪਤ ਮੁਦ੍ਰਾ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਬੀਚਾਰੀਅਲੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਚਾ [੧੯]ਸਰਬ ਜੀਆ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਅਵਿਗਤਿ ਸਮਾਈਐ ਤਤੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸਹਜਿ ਲਹੈ[੨੦] ॥ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਕਾਰ ਨ ਕਰਣੀ ਸੇਵੈ ਸਿਖੁ ਸੁ ਖੋਜਿ ਲਹੈ ॥ [੨੧]ਹੁਕਮੁ ਬਿਸਮਾਦੁ ਹੁਕਮਿ ਪਛਾਣੈ ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੁ ਮੇਟਿ ਨਿਰਾਲਮੁ[੨੨] ਹੋਵੈ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਸੋਈ ॥ ੨੩ ॥ [੨੩]ਅਵਿਗਤੋ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਉਪਜੇ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣੁ ਥੀਆ ॥ [੨੪]ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਚੈ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈਐ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇ ਲੀਆ ॥ ਏਕੇ ਕਉ ਸਚੁ[੨੫] ਏਕਾ ਜਾਣੈ ਹਉਮੈ ਦੂਜਾ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ[੨੬] ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਥੀਆ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਅੰਤਰਿ ਜਾਣੈ [੨੭]ਸਰਬ ਦਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ [੨੮]ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸਰਬ ਜੀਆ ॥ ੨੪ ॥ [੨੯]ਸਾਚੌ ਉਪਜੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ਸਾਚੇ ਸੂਚੇ ਏਕ ਮਇਆ ॥ ਝੂਠੇ ਆਵਹਿ ਠਵਰ ਨ ਪਾਵਹਿ ਦੂਜੈ[੩੦] ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਭਇਆ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਮਿਟੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਆਪੇ ਪਰਖੈ ਬਖਸਿ ਲਇਆ ॥

੧ ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਮਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ? ਬਿਰਤੀ ਕਿਸ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਹੈ?
੨ ਖਾ ਲਈ ਹੈ।
੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਕ-ਰਸ ਚਾਨਣ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ।
੪ ਦੰਦਾਂ।
੫ ਲੋਹਾ (ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ)।
੬ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਇਹ ਮਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਰਚਨਾ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹਾਲਤ ਸੀ? ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹੋ? ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਫੁਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਿਥੇ ਵੱਸਦਾ ਸੀ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅੱਗੇ ਆਂਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਿ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ (ਤਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ) ਵਿਸਮਾਦ (ਅਸਚਰਜ) ਸੀ। ਹਾਂ 'ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ' ਉਸ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਖੇਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ; ਚੇਚਰੀ, ਗੋਚਰੀ, ਉਨਮਨੀ) ਮੁੰਦ੍ਰਾ (ਨਿਸ਼ਾਨ) ਕਹਾਂਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਕੀ ਹਨ?
੧੧ ਠੋਕਰ, ਸਟ।
੧੨ ਵੈਰੀ ਕਿਵੇਂ ਕਟੇ ਜਾਣ? ਇਸ ਦਾ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਮੁੱਚਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਹਜ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਆਸਣ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ, ਆਦਿ। ਅੱਡ-ਅੱਡ ਉੱਤਰ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜੋ ਅਰਥ ਦਸੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਮ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੪ ਵਿਅਕਤੀ-ਰਹਤ ਅਸਲੀਅਤ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਵੇ ਤੇ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਪਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੇ? ਜੋ ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ (ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ) ਤੇ ਕਰਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ; ਹੇ ਨਾਨਕ! ਵਿਚਾਰ ਦੱਸੋ? ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਗਤੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੧੬ ਅਸਚਰਜ, ਜੋ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
੧੭ ਸੁੰਨ (ਅਫੁਰ ਹਰੀ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।
੧੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਕਲਪਣਾ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਇਹ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਹੈ।
੧੯ ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀਵਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨੦ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਹੁਕਮ ਅਸਚਰਜ (ਅਕਥਨੀਯ) ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆਂ ਹੀ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵਣ-ਜੁਗਤੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੨ ਨਿਰਲੇਪ।
੨੩ ਵਿਅਕਤੀ (ਸ਼ਖਸੀਅਤ) ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਨਿਰਮਲ ਸਰੂਪ ਆਪ ਹੀ ਬਣਿਆ, ਫਿਰ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ¶।
੨੪ ਸਤਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ।
੨੫ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਕੇ।
੨੬ ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ।
੨੭ ਸਭ 'ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੨੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਪਛਾਣੇ, ਭਾਵ ਇਕ ਜੋਤ ਹਰ ਥਾਂ ਦਿਸੇ।
੨੯ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਸੁੱਚੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਓਹ ਸੱਚ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹਨ।
੩੦ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।

* ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਆਵਾ-ਗਵਨ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਪਿਛਲੀ ਕਿਰਤ ਮਿਟਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ।

ਏਕਾ ਬੇਦਨ[੧] ਦੂਜੈ[੨] ਬਿਆਪੀ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ[੩] ਵੀਸਰਿਆ ॥ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁ ਮੁਕਤੁ ਭਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹਉਮੈ ਦੂਜਾ ਪਰਹਰਿਆ[੪] ॥ ੨੫ ॥ ਮਨਮੁਖਿ[੫] ਭੂਲੈ ਜਮ ਕੀ ਕਾਣਿ[੬] ॥ [੭]ਪਰ ਘਰੁ ਜੋਹੈ ਹਾਣੇ ਹਾਣਿ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਬੇਬਾਣਿ[੮] ॥ [੯]ਵੇਮਾਰਗਿ ਮੂਸੈ ਮੰਤ੍ਰਿ ਮਸਾਣਿ ॥ [੧੦]ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲਵੈ ਕੁਬਾਣਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਜਾਣਿ ॥ ੨੬ ॥ *ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੧] ਸਾਚੇ ਕਾ ਭਉ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਅਘੜੁ[੧੨] ਘੜਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੩]ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੨੭ ॥ [੧੪]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ [੧੫]ਤਰੀਐ ਤਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ ਸੁ [੧੬]ਸਬਦਿ ਗਿਆਨੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚੈ [੧੭]ਅੰਤਰ ਬਿਧਿ ਜਾਨੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ ਅਲਖ ਅਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰੁ ॥ ੨੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥੁ ਕਥੈ ਬੀਚਾਰਿ[੧੮] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੯]ਨਿਬਹੈ ਸਪਰਵਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ [੨੦]ਅੰਤਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥ [੨੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਅਚਾਰਿ ॥ [੨੨]ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਜਾਣੈ ਜਾਣਾਈ ॥ ਨਾਨਕ [੨੩]ਹਉਮੈ ਜਾਲਿ ਸਮਾਈ ॥ ੨੯ ॥ [੨੪]ਗੁਰਮੁਖਿ ਧਰਤੀ ਸਾਚੈ ਸਾਜੀ ॥ [੨੫]ਤਿਸ ਮਹਿ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਸੁ ਬਾਜੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਪੈ[੨੬] ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ ਸਾਚਿ ਰਤਉ ਪਤਿ ਸਿਉ ਘਰਿ ਜਾਇ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦ ਬਿਨੁ ਪਤਿ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੩੦ ॥ [੨੭]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਸਟ ਸਿਧੀ ਸਭਿ ਬੁਧੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਵਜਲੁ ਤਰੀਐ [੨੮]ਸਚ ਸੁਧੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੯]ਸਰ ਅਪਸਰ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੩੦]ਪਰਵਿਰਤਿ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੩੧]ਤਾਰੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩੧ ॥ †ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚਿ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥ [੩੨]ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ[੩੩] ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੩੨ ॥ [੩੪]ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਤਪੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ[੩੫] ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬੋਲੈ ਸਭੁ ਵੇਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥ ੩੩ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ [੩੬]ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਸਚਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ [੩੭]ਬਾਰਹ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ਭਰਮਾਏ ਸੰਨਿਆਸੀ [੩੮]ਛਿਅ ਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰ

੧ [ਸੰ. ਵੇਦਨ] ਪੀੜ ਦੁੱਖ।
੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ।
੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ।
੪ ਦੂਰ ਕੀਤਾ!
੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਮਨ-ਮਤੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।
੬ ਮੁਥਾਜੀ।
੭ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਧਨ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ।
੮ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿੱਚ, ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ।
੯ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਜੋਗੀ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਗੁਰ-ਬਚਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਅਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕੁਬਾਣ (ਦੁਰਬਚਨ)।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੧੨ ਅਸਾਧ ਮਨ ਨੂੰ।
੧੩ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਦੁਆਰਾ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਚਾਰ (ਗਿਆਨ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾਈਏ।
੧੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਅੰਦਰਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੯ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਪੂਰਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੨੦ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਧਾਰ ਕੇ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਆਚਾਰ ਦੁਆਰਾ।
੨੨ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਲਈ (ਗੁਰਮੁਖ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ) ਸੱਚੇ ਨੇ ਧਰਤੀ ਬਣਾਈ ਹੈ :- "ਹਰਿ ਸਿਮਰਨਿ ਧਾਰੀ ਸਭ ਧਰਨਾ" (ਸੁਖਮਨੀ ਪੰ. ੨੬੫)।
੨੫ ਉਸ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਮਰਨਾ ਉਸ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
੨੬ ਰੰਗੀਜਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੇ ਬੁੱਧੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ † ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਅੱਠ।
੨੮ ਸੱਚ ਦੀ ਸੁਧ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।
੨੯ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਵਿਧੀ, ਸਤ ਅਸੱਤ ਦੀ ਪਛਾਣ।
੩੦ ਗ੍ਰਹਣ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿਥੇ ਮਨ ਲਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੈ।
੩੧ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੈ (ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ)।
੩੨ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਜੋਗ-ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਫਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
੩੩ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਇਕੋ ਜੋਤਿ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ)।
੩੪ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ ਸਫਲ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੇ-ਅਰਥ ਹੈ।
੩੫ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੩੬ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿਣਾ, ਇਹ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲੱਗ ਜਾਣੀ ਇਹ ਅਸਲ ਜੋਗ ਹੈ।
੩੭ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਫਿਰਕੇ।
੩੮ ਛੇ ਤੇ ਚਾਰ (ਦਸ) ਫਿਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭਰਮਦੇ ਹਨ । 'ਦਸਿ ਨਾਮਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥਿ ਚਲਾਏ' (ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧/੧੯)

* ਅਗਲੀਆਂ ਕੁਝ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।
† ਨਾਮ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ-ਕੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੈ ਸਬਦਿ ਜੋ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਸੋ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭਿ ਦੂਜੈ[੧] ਲਾਗੇ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਵਡੇ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ[੨] ॥ ੩੪ ॥ *ਗੁਰਮੁਖਿ [੩]ਰਤਨੁ ਲਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਖੈ ਰਤਨੁ ਸੁਭਾਇ[੪] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੇ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ[੫] ॥ [੬]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚੋਟ ਨ ਖਾਵੈ ॥ ੩੫ ॥ [੭]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੮]ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ਦਰਗਹ ਮਾਨੁ ॥ [੯]ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਪਰਧਾਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ੩੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੦]ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ [੧੧]ਘਟਿ ਘਟਿ ਭੇਦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਗਵਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਗਲੀ ਗਣਤ[੧੨] ਮਿਟਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੩੭ ॥ †ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਭਰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ [੧੩]ਘਾਲ ਨ ਪਵਈ ਥਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮਨੂਆ ਅਤਿ ਡੋਲਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ [੧੪]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨਹੀ ਬਿਖੁ ਖਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ [੧੫]ਬਿਸੀਅਰੁ ਡਸੈ ਮਰਿ ਵਾਟ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ [੧੬]ਘਾਟੇ ਘਾਟ ॥ ੩੮ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥ ਅਵਗਣ ਮੇਟੈ ਗੁਣਿ[੧੭] ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ਮੁਕਤਿ ਮਹਾ ਸੁਖ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ[੧੮] ॥ ਤਨੁ ਹਟੜੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ੩੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਂਧਿਓ ਸੇਤੁ‡ ਬਿਧਾਤੈ ॥ ਲੰਕਾ[੧੯] ਲੂਟੀ [੨੦]ਦੈਤ ਸੰਤਾਪੈ ॥ ਰਾਮਚੰਦਿ[੨੧] ਮਾਰਿਓ [੨੨]ਅਹਿ ਰਾਵਣੁ ॥ [੨੩]ਭੇਦੁ ਬਭੀਖਣ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਚਾਇਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੪]ਸਾਇਰਿ ਪਾਹਣ ਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੫]ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਉਧਾਰੇ ॥ ੪੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੬]ਚੂਕੈ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਪਛਾਣੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੮]ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਸਿਫਤਿ[੨੭] ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੰਧੁ ਨ ਪਾਇ ॥ ੪੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੮]ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਪਤਿ ਊਤਮ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ [੨੯]ਸਗਲ ਭਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥ ੪੨ ॥ [੩੦]ਕਵਣ ਮੂਲੁ ਕਵਣ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥ ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ ॥ [੩੧]ਕਵਣ ਕਥਾ ਲੇ ਰਹਹੁ ਨਿਰਾਲੇ ॥ §ਬੋਲੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ

੧ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ।
੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰ ਕੇ।
੩ ਹਰੀ-ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਦ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਲਖੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਉਚੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੮ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਗੁਰਮੁਖ ਭੈ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਘਟਾਂ (ਜੀਵਾਂ) ਦੇ ਭੇਦ ਆਪਣੇ ਘਟ (ਦਿਲ) ਵਿੱਚ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਹਿਸਾਬ, ਲੇਖਾ (ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਆਖੀ ਸੀ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਜਦ ਇਹ ਲੇਖਾ ਹੀ ਮੁਕਾਅ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਭੀ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
੧੪ ਬਿਖ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਰੱਜੀਦਾ ਨਹੀਂ।
੧੫ ਸੱਪ ਡਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ।
੧੮ ਹਾਰ ਕੇ।
੧੯ ਦੇਹ ਰੂਪ ਲੰਕਾ।
੨੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ। ਦੇਹ ਰੂਪ ਲੰਕਾ ਕਾਮਾਦਿ ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ।
੨੧ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਰਾਮ ਚੰਦ ਨੇ।
੨੨ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਰਾਵਣ ਨੂੰ।
੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਜੋ ਪਰਚਾ (ਵਾਕਫ਼ੀ, ਗਿਆਨ) ਲੱਭਾ, ਇਹ ਭਭੀਖਣ ਦਾ ਭੇਦ ਦੱਸਣਾ ਸੀ।
੨੪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਪੀ-ਪੱਥਰ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਉੱਤੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਦਿਆਂ ਪਾਨੀ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਤਾਰੇ ਸਨ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ।
੨੫ ਭਾਵ ਬਿਅੰਤ, ਅਣਗਿਣਤ ਲੁਕਾਈ।
੨੬ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਨਮ ਮਰਨ।
੨੭ ਸਿਫ਼ਤ ਦੁਆਰਾ।
੨੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ।
੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੪੧, ਨੋਟ ੩੩।
੩੦ ਜੀਵਣ ਦਾ ਮੂਲ (ਅਰੰਭ) ਕਿਥੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਕਿਹੜੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੈ?
੩੧ ਕਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ?

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ?

† ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

‡ ਪੁਲ। ਵਿਧਾਤੇ (ਕਰਤਾਰ) ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪੀ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਰਾਵਣ ਤੋਂ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਛੁਡਾਵਣ ਲਈ ਲੰਕਾ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ।

§ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਉਪਰਲਾ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਬਾਲੇ! ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਣੋ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ (ਜੇਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੱਸਦੇ ਆਏ ਹੋ) ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਉਂ ਬੋਲੇ : "ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ..."

ਬਾਲੇ[੧] ॥ [੨]ਏਸੁ ਕਥਾ ਕਾ ਦੇਇ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਭਵਜਲੁ ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ੪੩ ॥ [੩]ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥ [੪]ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ॥ [੫]ਅਕਥ ਕਥਾ ਲੇ ਰਹਉ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ [੬]ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਜਿਤੁ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਹਉਮੈ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ[੮] ॥ ੪੪ ॥ ਮੈਣ[੯] ਕੇ ਦੰਤ ਕਿਉ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਗਰਬੁ ਜਾਇ ਸੁ ਕਵਣੁ ਆਹਾਰੁ[੧੦] ॥ ਹਿਵੈ ਕਾ ਘਰੁ ਮੰਦਰੁ ਅਗਨਿ ਪਿਰਾਹਨੁ[੧੧] ॥ ਕਵਨ ਗੁਫਾ ਜਿਤੁ ਰਹੈ ਅਵਾਹਨੁ[੧੨] ॥ [੧੩]ਇਤ ਉਤ ਕਿਸ ਕਉ ਜਾਣਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਕਵਨ ਧਿਆਨੁ [੧੪]ਮਨੁ ਮਨਹਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੪੫ ॥ ਹਉ ਹਉ ਮੈ ਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ ॥ ਦੂਜਾ ਮੇਟੈ ਏਕੋ ਹੋਵੈ ॥ ਜਗੁ ਕਰੜਾ ਮਨਮੁਖੁ ਗਾਵਾਰੁ ॥ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈਐ ਖਾਈਐ ਸਾਰੁ[੧੫] ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਅਗਨਿ ਮਰੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ॥ ੪੬ ॥ ਸਚ[੧੬] ਭੈ ਰਾਤਾ ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰੈ[੮] ॥ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੈ ॥ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਸਚੁ [੧੭]ਅੰਤਰਿ ਹੀਆ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ [੧੮]ਸੀਤਲੁ ਰੰਗਿ ਰੰਗੀਆ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਖੁ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੇ[੮] ॥ ਨਾਨਕ [੧੯]ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ੪੭ ॥* [੨੦]ਕਵਨ ਮੁਖਿ ਚੰਦੁ ਹਿਵੈ ਘਰੁ ਛਾਇਆ ॥ ਕਵਨ ਮੁਖਿ ਸੂਰਜੁ ਤਪੈ ਤਪਾਇਆ ॥ ਕਵਨ ਮੁਖਿ ਕਾਲੁ ਜੋਹਤ ਨਿਤ ਰਹੈ ॥ ਕਵਨ ਬੁਧਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਪਤਿ ਰਹੈ ॥ ਕਵਨੁ ਜੋਧੁ[੨੧] ਜੋ ਕਾਲੁ ਸੰਘਾਰੈ[੨੨] ॥ ਬੋਲੈ ਬਾਣੀ [੨੩]ਨਾਨਕੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ੪੮ ॥ [੨੪]ਸਬਦੁ ਭਾਖਤ ਸਸਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ[੨੫] ਵਸੈ ਮਿਟੈ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਣਹਾਰਾ ॥ [੨੬]ਗੁਰ ਪਰਚੈ ਮਨੁ ਸਾਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਾਲੁ ਨ ਖਾਇ ॥ ੪੯ ॥ [੨੭]ਨਾਮ ਤਤੁ ਸਭ ਹੀ ਸਿਰਿ ਜਾਪੈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਪੈ ॥ [੨੮]ਤਤੋ ਤਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਮਾਨੈ ॥ ਦੂਜਾ ਜਾਇ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਨੈ ॥ [੨੯]ਬੋਲੈ ਪਵਨਾ ਗਗਨੁ ਗਰਜੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਹਚਲੁ ਮਿਲਣੁ ਸਹਜੈ ॥ ੫੦ ॥ †ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨੰ[੩੦] ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨੰ ॥ [੩੧]ਚਉਥੇ ਸੁੰਨੈ ਜੋ ਨਰੁ ਜਾਣੈ ਤਾ ਕਉ ਪਾਪੁ ਨ ਪੁੰਨੰ ॥ [੩੨]ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੁੰਨ ਕਾ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੩੩] ॥ ੫੧ ॥ ਸੁੰਨੋ ਸੁੰਨੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ [੩੪]ਅਨਹਤ ਸੁੰਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ ॥ ਓਇ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਮਨੁ ਸਮਝਾਹਿ ॥ ੫੨ ॥ [੩੫]ਨਉ ਸਰ ਸੁਭਰ ਦਸਵੈ ਪੂਰੇ ॥ [੩੬]ਤਹ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ ਵਜਾਵਹਿ ਤੂਰੇ ॥ ਸਾਚੈ ਰਾਚੇ ਦੇਖਿ

੧ ਲੜਕੇ।
੨ ਤੁਸਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭੀ ਦੱਸੋ।
੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ: ਪ੍ਰਾਣ ਹੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਤ ਦਾ ਹੈ।
੪ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਟਿਕਣਾ ਇਹ ਚੇਲਾ ਹੈ।
੫ ਉਸ ਅਕੱਥ ਹਰੀ ਦੀ, ਜੋ ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਕਥਾ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਕੇਵਲ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੮ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੯ [ਸਿੰਧੀ] ਮੋਮ। ਮੋਮ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰ (ਲੋਹਾ) ਕਿਵੇਂ ਖਾਈਏ? ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਆਤਮਕ ਨਿਰਬਲਤਾ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਖਾਈਏ ?
੧੦ ਭੋਜਨ।
੧੧ [ਪੈਰਾਹਨ] ਚੋਲਾ। ਬਰਫ਼ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ਤੇ ਲਿਬਾਸ ਅੱਗ ਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਤਾਮਸੀ ਮਨ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਰਫ਼ ਨੂੰ ਅੱਗ ਗਾਲਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਸੁਭਾਉ ਸਰੀਰ ਨੂੰ।
੧੨ ਅਹਿਲ। ਜਿਥੇ ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਪਕੜੇ।
੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋਵੇ।
੧੪ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹੇ।
੧੫ ਲੋਹਾ। ੧੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ।
੧੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਠੰਢਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੯ ਪਿਆਰੇ ਨਦਰੀ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ)।
੨੦ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ) ਠੰਢ ਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੂਰਜ (ਗਿਆਨ) ਪ੍ਰਚੰਡ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲ ਦਾ ਤੱਕਣਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
੨੧ ਸੂਰਮਾ। ੨੨ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।
੨੩ ਨਾਨਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਬਾਨੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ :-
੨੪ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਦਿਆਂ ਚੰਨ ਵਿੱਚ (ਭਾਵ ਚੰਨ ਵਾਂਗ ਸਰਦ ਹੋਏ ਹਨੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ) ਬਿਅੰਤ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚੰਨ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੰਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੰਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਚਾਨਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੰਢਾ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਉਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ)।
੨੫ ਸੂਰਜ (ਗੁਰ-ਗਿਆਨ)। ਪੰਨਾ ੯੪੦, ਨੋਟ ੨੬।
੨੬ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪਤੀਜ ਕੇ ਮਨ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਨਾਮ ਤੱਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ (ਸ਼ਰੋਮਣੀ) ਹੈ।
੨੮ ਪਰਮਾਤਮ ਤੱਤ ਨਾਲ ਜਦ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਤੱਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਪ੍ਰਾਣ ਰੁਮਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਗਰਜਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਮਨ ਨਿਹਚਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੭੪, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੩੧ ਜੋ ਚੌਥੇ ਪਦ (ਸਹਜ) ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦਾ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩੨ ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਆਪਣੇ ਘਟ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ, ਉਹ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।
੩੩ ਰਚਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜੋ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਣ ਰਚਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ?
੩੫ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨਕੋ-ਨੱਕ ਭਰ ਕੇ (ਲਹਿਰਾਂ ਹੀਨ ਕਰ ਕੇ) ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਨੂੰ ਪੂਰੇ, ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਇਤਨੀਆਂ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਭੁੱਖਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਡੁਲਾਉਣ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਭੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।
੩੬ ਉਥੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਂਵਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੇ ਛਲਾਂਵਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਟੱਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਇਸਤਲਾਹੀ ਸ਼ਬਦ 'ਚੰਨ' ਤੇ 'ਸੂਰਜ' ਲੈ ਕੇ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਉਂ ਨਿੱਘ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਤੇ ਹਨੇਰੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

† ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਕ ਚੇਸ਼ਟਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ 'ਸੁੰਨ' ਜਾਂ 'ਅਨਹਤ-ਸੁੰਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਸੋਤਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸੁਭਰ ਭਰੇ' ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰਚ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ।

ਹਜੂਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ [1]ਗੁਪਤੀ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪਰਖਿ ਲਏ ਸਚੁ ਸੋਇ ॥ ੫੩ ॥ ਸਹਜ ਭਾਇ ਮਿਲੀਐ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਜਾਗੈ ਨੀਦ[3] ਨ ਸੋਵੈ ॥ [4]ਸੁੰਨ ਸਬਦੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੈ ॥ [5]ਕਹਤੇ ਮੁਕਤੁ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ [6]ਦੀਖਿਆ ਸੇ ਸਚਿ ਰਾਤੇ ॥ ਨਾਨਕ [7]ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਮਿਲਣ ਨਹੀ ਭ੍ਰਾਤੇ ॥ ੫੪ ॥ ਕੁਬੁਧਿ ਚਵਾਵੈ[8] ਸੋ ਕਿਤੁ ਠਾਇ ॥ ਕਿਉ ਤਤੁ ਨ ਬੂਝੈ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਨਾਹੀ [9]ਪਤਿ ਸਾਖੈ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਬੂਝੈ ਪਾਵੈ ਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਬੁਝੈ ਗਵਾਰੁ ॥ ੫੫ ॥ ਕੁਬੁਧਿ ਮਿਟੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ [10]ਤਤੁ ਨ ਚੀਨੈ ਮਨਮੁਖੁ ਜਲਿ ਜਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸਭੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ੫੬ ॥ ਸਾਚੁ ਵਖਰੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਭੀ ਸੋਇ ॥ ਸਹਜਿ[11] ਰਤਾ ਬੂਝੈ ਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਰਿ ਪਰੈ ਸਚ ਭਾਇ ॥ ੫੭ ॥ *ਸੁ ਸਬਦ ਕਾ ਕਹਾ ਵਾਸੁ ਕਥੀਅਲੇ ਜਿਤੁ ਤਰੀਐ ਭਵਜਲੁ ਸੰਸਾਰੋ ॥ [12]ਤ੍ਰੈ ਸਤ ਅੰਗੁਲ ਵਾਈ ਕਹੀਐ ਤਿਸੁ ਕਹੁ ਕਵਨੁ ਅਧਾਰੋ ॥ ਬੋਲੈ ਖੇਲੈ ਅਸਥਿਰੁ ਹੋਵੈ ਕਿਉ ਕਰਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ॥ [13]ਸੁਣਿ ਸੁਆਮੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕੁ ਪ੍ਰਣਵੈ ਅਪਣੇ ਮਨ ਸਮਝਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ਕਰਿ ਨਦਰੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਆਪੇ [14]ਦਾਨਾ ਆਪੇ ਬੀਨਾ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਸਮਾਏ ॥ ੫੮ ॥ [15]ਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਅਲਖੰ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸੋਈ ॥ [16]ਪਵਨ ਕਾ ਵਾਸਾ ਸੁੰਨ ਨਿਵਾਸਾ ਅਕਲ ਕਲਾ ਧਰ ਸੋਈ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸਬਦੁ [17]ਘਟ ਮਹਿ ਵਸੈ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਨਾਮੋੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਬਦਿ ਗੁਰੂ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਇਤ ਉਤ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ [18]ਚਿਹਨੁ ਵਰਨੁ ਨਹੀ ਛਾਇਆ ਮਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ੫੯ ॥ [19]ਤ੍ਰੈ ਸਤ ਅੰਗੁਲ ਵਾਈ ਅਉਧੂ ਸੁੰਨ[20] ਸਚੁ ਆਹਾਰੋ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਤਤੁ ਬਿਰੋਲੈ[21] ਚੀਨੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰੋ ॥ [22]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਮੇਟੈ ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਤਾ ਮਨਿ ਚੂਕੈ ਅਹੰਕਾਰੋ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਲਗੈ ਪਿਆਰੋ ॥ [23]ਸੁਖਮਨਾ ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਬੂਝੈ ਜਾ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ॥ ਨਾਨਕ [24]ਤਿਹੁ ਤੇ ਊਪਰਿ ਸਾਚਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ॥ ੬੦ ॥ [25]ਮਨ ਕਾ ਜੀਉ ਪਵਨੁ ਕਥੀਅਲੇ ਪਵਨੁ ਕਹਾ ਰਸੁ ਖਾਈ ॥ ਗਿਆਨ ਕੀ [26]ਮੁਦ੍ਰਾ ਕਵਨ ਅਉਧੂ ਸਿਧ ਕੀ ਕਵਨ

੧ ਬਾਣੀ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹ ਅਰਥ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਿਸ ਸੱਚ ਵੱਲ ਬਾਣੀ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੩ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ।
੪ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਪਰੰਪਰ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੫ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।
੬ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੭ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।
੮ [ਸਿੰਧੀ] ਬੋਲਦਾ ਹੈ। (ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜੋ ਕੁਬੁਧੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੇਅਕਲੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਟਿਕਾਣਾ ਹੈ?
੯ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਇਤਬਾਰ।
੧੦ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।
੧੧ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਯੋਗੀ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਾਹ ਲਈਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਵਾ (ਤਿੰਨ ਤੇ ਸੱਤ) ਦਸ ਉਂਗਲਾਂ ਤੀਕ ਨਾਸਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਸ ਉਂਗਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੁਆਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦੱਸੋ ਆਸਰਾ ਕੀ ਹੈ? ਜੋ ਸੱਤਾ ਅੰਦਰ ਬੋਲਦੀ ਖੇਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਅਸਥਿਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅਲੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਵੇ?
੧੩ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਸੁਆਮੀ! ਸੁਣ, ਮੈਂ ਉਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ (ਮੈਂ ਤਜਰਬੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ)। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉੱਤਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਉੱਤਰ, 'ਸੁ ਸਬਦ ਕਉ ਨਿਰੰਤਰਿ...' ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੪ [ਫ਼ਾ.] ਦਾਨਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਯੋਗੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਕੇ ਭਾਵ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸ਼ਬਦ (ਨਾਮ) ਸਭ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਅਲੇਖ ਹੈ। 'ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ' (ਜਪੁ)। ਸ਼ਬਦ= ਨਾਮ, ਹਰੀ ਦੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਜੋਤਿ।
੧੬ ਜਿਵੇਂ ਪਵਨ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸੁੰਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਪਵਨ ਸੁਆਸਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹਵਾ ਲਈ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਪਵਨ ਵਾਂਗ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਐਸੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਲਾ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਂਵਦੀ। 'ਅਕਲ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰਿ ਰਹਿਆ' (ਵਾਰ ਆਸਾ)। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੭੪, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੧੭ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਰੰਗ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਕਈ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਅਕਸ (ਛਾਇਆ) ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਛਾਇਆ ਦੇ ਕਰਣਹਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਸੁਆਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਣਾ ਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਇਹੋ ਸੁਆਸਾਂ (ਜੀਵਨ) ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੨੦ ਹਰੀ-ਨਾਮ।
੨੧ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਰਜੋ, ਸਤੋ, ਤਮੋ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇ, ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੩ ਜਦ ਹਰੀ ਆਪਣਾ ਆਪ ਲਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਨਾੜੀਆਂ (ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨਾ) ਵਿੱਚ ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੭ ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੨੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਗੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੨੫ ਮਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਵਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਵਨ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਰਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?
੨੬ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ? ਮੁਦ੍ਰਾ=ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨ, ਖੇਚਰੀ ਭੂਚਰੀ ਆਦਿ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ।

ਕਮਾਈ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਰਸੁ ਨ ਆਵੈ ਅਉਧੂ[1] ਹਉਮੈ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਈ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਸਾਚੇ ਰਹੇ ਅਘਾਈ[2]॥ ਕਵਨ ਬੁਧਿ ਜਿਤੁ ਅਸਥਿਰੁ[3] ਰਹੀਐ ਕਿਤੁ ਭੋਜਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ[2]॥ ਨਾਨਕ [4]ਦੂਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਪੈ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਾਲੁ ਨ ਗ੍ਰਾਸੈ[5]॥ ੬੧॥ [6]ਰੰਗਿ ਨ ਰਾਤਾ ਰਸਿ ਨਹੀ ਮਾਤਾ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਲਿ ਬਲਿ ਤਾਤਾ॥ [7]ਬਿੰਦੁ ਨ ਰਾਖਿਆ ਸਬਦੁ ਨ ਭਾਖਿਆ॥ [8]ਪਵਨੁ ਨ ਸਾਧਿਆ ਸਚੁ ਨ ਅਰਾਧਿਆ॥ [9]ਅਕਥ ਕਥਾ ਲੇ ਸਮ ਕਰਿ ਰਹੈ॥ ਤਉ ਨਾਨਕ ਆਤਮਰਾਮ ਕਉ ਲਹੈ॥ ੬੨॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[10] ਰੰਗੇ ਰਾਤਾ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਾਚੇ ਮਾਤਾ॥ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੀ[11]॥ ਅਪਿਉ[12] ਪੀਓ ਆਤਮ ਸੁਖੁ ਧਾਰੀ॥ ਸਚੁ ਅਰਾਧਿਆ [13]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ॥ ਨਾਨਕ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ॥ ੬੩॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੈਗਲੁ[14] ਕਹਾ ਬਸੀਅਲੇ ਕਹਾ ਬਸੈ ਇਹੁ ਪਵਨਾ[15]॥ ਕਹਾ ਬਸੈ ਸੁ ਸਬਦੁ ਅਉਧੂ[16] ਤਾ ਕਉ ਚੂਕੈ ਮਨ ਕਾ ਭਵਨਾ[17]॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਤਾ [18]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਪਾਏ॥ ਆਪੈ ਆਪੁ[19] ਖਾਇ ਤਾ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ [20]ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ॥ ਕਿਉ ਮੂਲੁ[21] ਪਛਾਣੈ ਆਤਮੁ ਜਾਣੈ ਕਿਉ [22]ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਵੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ[23] ਸਮਾਵੈ॥ ੬੪॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਹਚਲੁ [24]ਹਿਰਦੈ ਵਸੀਅਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣਿ ਰਹੈ॥ [25]ਨਾਭਿ ਪਵਨੁ ਘਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜਤ ਤਤੁ ਲਹੈ॥ [26]ਸੁ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਆਛੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਸੁ ਸਬਦਿ ਲਹੈ॥ [27]ਖਾਵੈ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਾਚੇ ਕੀ ਸਾਚੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸਿ[2] ਰਹੈ॥ [28]ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀ ਬਿਰਲੋ ਕੋ ਅਰਥਾਵੈ[29]॥ ਨਾਨਕੁ [30]ਆਖੈ ਸਚੁ ਸੁਭਾਖੈ ਸਚਿ ਰਪੈ[31] ਰੰਗੁ ਕਬਹੂ ਨ ਜਾਵੈ॥ ੬੫॥ ਜਾ ਇਹੁ ਹਿਰਦਾ ਦੇਹ ਨ ਹੋਤੀ ਤਉ ਮਨੁ ਕੈਠੈ[32] ਰਹਤਾ॥ [33]ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਅਸਥੰਭੁ ਨ ਹੋਤੋ ਤਾ ਪਵਨੁ ਕਵਨ ਘਰਿ ਸਹਤਾ[34]॥ ਰੂਪੁ ਨ ਹੋਤੋ ਰੇਖ ਨ ਕਾਈ ਤਾ [35]ਸਬਦਿ ਕਹਾ ਲਿਵ ਲਾਈ॥ ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਕੀ ਮੜੀ[36] ਨ ਹੋਤੀ ਮਿਤਿ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ॥ ਵਰਨੁ[37] ਭੇਖੁ ਅਸਰੂਪੁ[38] ਨ ਜਾਪੀ ਕਿਉ ਕਰਿ ਜਾਪਸਿ[39] ਸਾਚਾ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ [40]ਇਬ ਤਬ ਸਾਚੋ ਸਾਚਾ॥ ੬੬॥ *ਹਿਰਦਾ ਦੇਹ ਨ ਹੋਤੀ ਅਉਧੂ ਤਉ ਮਨੁ ਸੁੰਨਿ[41] ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ॥ ਨਾਭਿ ਕਮਲੁ ਅਸਥੰਭੁ ਨ ਹੋਤੋ ਤਾ [42]ਨਿਜ ਘਰਿ ਬਸਤਉ ਪਵਨੁ ਅਨਰਾਗੀ[43]॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਜਾਤਿ ਨ ਹੋਤੀ ਤਉ [44]ਅਕੁਲੀਣਿ ਰਹਤਉ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ॥ ਗਉਨੁ[45] ਗਗਨੁ ਜਬ ਤਬਹਿ ਨ ਹੋਤਉ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਆਪੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥ ਵਰਨੁ

੧ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਅਸਥਿਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਸ ਹੈ; ਇਸੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਤੇਹ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਰੱਜੇ।

੩ ਟਿਕਾਉ ਵਿੱਚ। ਏਥੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਅਗਲੇ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਹੈ।

੪ ਸੁਖ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਭੈ ਹੀ ਮਨ ਭਟਕਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮਲੂਮ ਹੋਣ ਲੱਗਣ, ਤਾਂ ਮਨ ਅਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੀ।

੫ ਖਾਂਦਾ।

੬ ਹਰੀ-ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਰੱਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੜਦਾ ਖਿੱਝਦਾ ਰਿਹਾ।

੭ ਜਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਉਚਾਰਿਆ।

੮ ਸੁਆਸ ਅਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ।

੯ ਜੇਕਰ ਅਕਹਿ ਹਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਇਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ੧੧ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।

੧੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।

੧੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰ ਜਾ।

੧੪ ਹਾਥੀ (ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਮਤਾ)।

੧੫ ਸੁਆਸ। ੧੬ ਹੇ ਫ਼ਕੀਰ (ਨਾਨਕ)!

੧੭ ਭਟਕਣ। ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੧੮ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ।

੧੯ ਹਉਮੈ ਨੂੰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੬, ਨੋਟ ੧੨।

੨੦ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰੱਖੇ।

੨੧ ਅਸਲੇ ਨੂੰ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ; ਉੱਤਰ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ।

੨੨ ਚੰਨ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਆ ਵੱਸੇ; ਠੰਢੇ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ; ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੪੩ ਨੋਟ ੨੪।

੨੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੪ ਹਿਰਦੇ (ਸਰੂਪ) ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਨਾਭੀ (ਧੁਨੀ) ਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਵਨ (ਸੁਆਸ) ਦਾ ਆਸਣ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ (ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਨਾਭੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ)। ਭਾਵ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਹੈ।

੨੬ ਉਹ ਸ਼ਬਦ (ਹਰੀ) ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ (ਸਭ ਵਿੱਚ) ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੀ ਜੋਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਹੈ 'ਕਹਾ ਬਸੈ ਸੁ ਸਬਦੁ' ਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ 'ਸ਼ਬਦ' ਕਈ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੭ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

੨੮ ਅਨਹਤ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੯ ਅਰਥ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਜੋ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸੱਚ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

੩੧ ਰੰਗਿਆ ਜਾ ਕੇ। ੩੨ ਕਿੱਥੇ?

੩੩ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਮਲ ਜੋ ਨਾਭੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ (ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਲਈ) ਨਾਭਿ-ਕਮਲ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਸੁਆਸ ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਸਨ? (ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾਭੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ)। ੩੪ ਟਿਕਦਾ।

੩੫ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਕਿਵੇਂ ਲਿਵ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਸੀ?

੩੬ ਸਰੀਰ (ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਬਣੀ ਢੇਰੀ ਹੈ)। ਜਦ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਤ ਤੇ ਕੀਮਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਂਦਾ? ੩੭ ਰੰਗ।

੩੮ ਰੂਪ। ੩੯ ਦਿੱਸਦਾ।

੪੦ ਹੁਣ ਤੇ ਤਦ, ਹਰ ਸਮੇਂ। ਅੰਤਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਹਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੀਏ? ਉੱਤਰ : ਜੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ (ਭਾਵ ਗੁਣਾਂ) ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੪੧ ਨਿਰਗੁਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ (ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ)।

੪੨ ਪਵਨ (ਜੀਵਨ-ਸੱਤਾ) ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਤੀ ਹੋਈ ਓਥੇ ਹੀ ਵੱਸਦੀ ਸੀ।

੪੩ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਤੀ ਹੋਈ।

੪੪ ਤੱਤ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਤਦੋਂ ਕੁਲ-ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ। ੪੫ ਭਵਨ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਸਾਜਣ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਚੇਤੰਨ-ਸੱਤਾ, ਪਵਨ (ਜੀਵਨ-ਸੱਤਾ) ਆਦਿ ਜੋ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਤਾਕਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭਾਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸਨ।

ਭੇਖੁ ਅਸਰੂਪੁ ਸੁ ਏਕੋ ਏਕੋ ਸਬਦੁ ਵਿਡਾਣੀ[1] ॥ [2]ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਸੂਚਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ਨਾਨਕ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੬੭ ॥ [3]ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਕਿਤੁ ਕਿਤੁ ਦੁਖਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਪੁਰਖਾ ਨਾਮਿ ਵਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਿਆਨੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ਹਉਮੈ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਸਾਚੈ ਰਹੈ ਸਮਾਏ ॥ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਰਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ[4] ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੋਗੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੈ ਦੇਖਹੁ ਰਿਦੈ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ੬੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਸਾਚੁ ਸਬਦੁ ਬੀਚਾਰੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [6]ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ [7]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ [8]ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ੬੯ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ[9] ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਨਾਮੁ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ [10]ਮਹਾ ਗਰਬਿ ਗੁਬਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਆ ਜਨਮੁ ਹਾਰਿ ॥ ੭੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਜੀਤਾ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਰਖਿਆ ਉਰ ਧਾਰਿ[4] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਗੁ ਜੀਤਾ ਜਮਕਾਲੁ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ[11] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦਰਗਹ ਨ ਆਵੈ ਹਾਰਿ ॥ [12]ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਸੋੁ ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ੭੧ ॥ *[13]ਸਬਦੈ ਕਾ ਨਿਬੇੜਾ ਸੁਣਿ ਤੂ ਅਉਧੂ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ[14] ਮਾਤੇ ਨਾਮੈ ਤੇ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮੈ ਹੀ ਤੇ ਸਭੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਵੈ ਨਾਮੇ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭੇਖ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੇਰੇ ਸਚੈ ਆਪਿ ਖੁਆਈ[15] ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ ਪਾਈਐ ਅਉਧੂ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਾ ਹੋਈ ॥ ਕਰਿ ਬੀਚਾਰੁ ਮਨਿ ਦੇਖਹੁ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ੭੨ ॥ ਤੇਰੀ [16]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ਕਿਆ ਕੋ [17]ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਗੁਪਤਾ ਆਪੇ ਪਰਗਟੁ ਆਪੇ ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥ ਸਾਧਿਕ[18] ਸਿਧ[19] ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਚੇਲੇ ਖੋਜਤ ਫਿਰਹਿ ਫੁਰਮਾਣੈ[20] ॥ ਮਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਪਾਇ ਇਹ ਭਿਖਿਆ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ[5] ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭਿ ਜੁਗ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੭੩ ॥ ੧ ॥

੧ ਅਸਚਰਜ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੨ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਅਕੱਥ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਛਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

੩ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ?

੪ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।

੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੬ ਸੱਚ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 'ਬਾਣੀ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਔਂਕੜ ਵਾਲਾ 'ਸਚੁ' ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨ (ਅ)।

੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ।

੮ ਜੋਗੀ ਜੋਗ-ਜੁਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੯ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ 'ਭੇਟਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੧੦ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਫਾੜ ਕੇ। ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਜਗਤ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ।

੧੨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਲਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਸਾਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਹੇ ਜੋਗੀ! ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ।

੧੪ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।

੧੫ ਭੁਲਾਏ ਹਨ।

੧੬ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ।

੧੭ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ।

੧੮ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

੧੯ ਜੋਗੀ ਜੋ ਸਾਧਨ ਕਰ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

੨੦ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ।

* ਸਾਰੀ ਗੋਸ਼ਟ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸੁਖ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ॥ *ਜੋਧੈ ਵੀਰੈ ਪੂਰਬਾਣੀ ਕੀ ਧੁਨੀ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਹਜੈ[੧] ਦਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਭਾਉ ॥ ਨਾਉ ਬੀਜੇ ਨਾਉ ਉਗਵੈ ਨਾਮੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ [੨]ਹਉਮੈ ਏਹੋ ਬੀਜੁ ਹੈ ਸਹਸਾ ਗਇਆ ਵਿਲਾਇ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਬੀਜੇ ਨ ਉਗਵੈ ਜੋ ਬਖਸੇ ਸੋ ਖਾਇ ॥ ਅੰਭੈ[੩] ਸੇਤੀ ਅੰਭੁ ਰਲਿਆ [੪]ਬਹੁੜਿ ਨ ਨਿਕਸਿਆ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ [੫]ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਲਤੁ ਹੈ ਵੇਖਹੁ ਲੋਕਾ ਆਇ ॥ ਲੋਕੁ ਕਿ ਵੇਖੈ ਬਪੁੜਾ[੬] ਜਿਸ ਨੋ ਸੋਝੀ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਸੁ ਵੇਖਾਲੇ ਸੋ ਵੇਖੈ ਜਿਸੁ ਵਸਿਆ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਦੂਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ ॥ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਹਾਇ[੭] ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਇ ॥ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣਈ [੮]ਦਿਤੇ ਕਉ ਲਪਟਾਇ ॥ ਨਾਨਕ [੯]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਕਮਾਵਣਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਸੋਇ ॥ [੧੦]ਸੁਖੈ ਏਹੁ ਬਿਬੇਕੁ ਹੈ ਅੰਤਰੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਅਗਿਆਨ ਕਾ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟੀਐ ਗਿਆਨੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਏਕੋ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੧੧]ਸਚੈ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ਬੈਸਣ ਕਉ ਜਾਂਈ[੧੨] ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਅਨੁ[੧੩] ਕਰਿ ਮਹਲ ਸਰਾਈ ॥ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਚਾਨਣੇ ਪੂਰੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਆਪਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ [੧੪]ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਬੀਰ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਘਾਲਿਆ ਆਪੁ[੧੫] ਪੀਸਾਇ ਪੀਸਾਇ ॥ ਤੈ ਸਹ ਬਾਤ ਨ ਪੁਛੀਆ ਕਬਹੂ ਨ ਲਾਈ ਪਾਇ[੧੬] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਨਾਨਕ ਮਹਿਦੀ ਕਰਿ ਕੈ ਰਖਿਆ ਸੋ ਸਹੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਪੀਸੈ ਆਪੇ ਘਸੈ ਆਪੇ ਹੀ ਲਾਇ ਲਏਇ ॥ [੧੭]ਇਹੁ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵੇਕੀ[੧੮] ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈਅਨੁ ਸਭ ਹੁਕਮਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ਸਮਾਹੀ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸਦਾ[੧੯] ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਖੁ ਤੂ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਹੀ ॥ ਸਭਨਾ ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਹੈ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਹੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡ ਮੈ ਨਾਹਿ ਕੋ ਕਿਸੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈ ॥ ੨ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਫਿਰੀ [੨੦]ਫਾਵੀ ਹੋਈ ਭਾਲਿ ॥ ਸੋ ਸਹੁ ਸਾਂਤਿ ਨ ਦੇਵਈ [੨੧]ਕਿਆ ਚਲੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੨] ਹਰਿ

੧ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਤੀਜੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਖੇਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੁਆਂਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਨਾਮ ਬੀਜਦਾ ਤੇ ਨਾਮ ਓਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਹਉਮੈ ਬੀਜ ਹੈ ਸੰਸਿਆ ਦਾ; (ਚੂੰਕਿ ਸਹਜ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ) ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਬੀਜ ਨਾ ਬੀਜਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਗਦਾ ਹੈ।

੩ ਪਾਣੀ।

੪ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ, ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ।

੫ ਤਿਵੇਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।

੬ ਵਿਚਾਰਾ। ੭ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ।

੮ ਉਸ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਦਾਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੯ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

੧੦ (ਅਸਲ) ਸੁਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰ (ਨਿਸ਼ਾਨੀ) ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ ਆਪਣੇ ਬਹਿਣ ਲਈ ਥਾਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। 'ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸਚੇ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੩)

੧੨ ਥਾਂ। ੧੩ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਈ।

੧੪ ਤੂੰ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚਾ ਹੈਂ।

੧੫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧਨ ਸਾਧੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਹਾਲੀਂ ਤੀਕ ਮੈਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਗਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਦੀ ਦਬੇਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਿੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਭੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ, ਉਹ ਆਪ ਇਸ ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਪੀਹ ਕੇ, ਰਗੜ ਕੇ ਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕਬੂਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੀ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਏਵ ਭਿ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪਈ ਜਿ ਕਿਸੈ ਆਣੇ ਰਾਸਿ' (ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੩)।

੧੬ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ।

੧੭ ਦੇਖੋ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ੧੩ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ।

੧੮ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ। ੧੯ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਥੱਕ ਗਈ ਢੂੰਡ-ਢੂੰਡ ਕੇ।

੨੧ ਉਸ ਨਾਲ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

੨੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

* ਜੋਧਾ ਅਤੇ ਵੀਰਾ ਦੋ ਭਾਈ ਸਨ ਜੋ ਪੂਰਵਾਨ ਇਕ ਰਾਜਪੂਤ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ। ਇਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ 'ਰਾਬਨ-ਹੁਡ' ਵਾਂਗ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਕਬਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਤੀਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਣਖ ਵਾਲੇ ਰਾਜਪੂਤ ਹਾਂ; ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਜੋ ਧੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਮਰ ਗਏ। ਢਾਡੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਵਾਰ ਬਣਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਇਹ ਪੰਜ ਤੁਕੀ ਪਉੜੀ ਹੈ :

ਜੋਧੇ ਵੀਰ ਪੁਰਬਾਣੀਏਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਨ ਕਰਾਰੀਆਂ। ਫੌਜਾਂ ਚਾੜ੍ਹੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਭਾਰੀਆਂ।
ਸਨਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਜਪੂਤ ਸ਼ੁਤਰੀ ਰਣਕਾਰੀਆਂ। ਇੰਦਰ ਸਣੇ ਅਪੱਛਰਾਂ ਮਿਲਿ ਕਰਨਿ ਜੁਹਾਰੀਆਂ।
ਏਹੀ ਕੀਤੀ ਜੋਧ ਵੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ।

ਜਿਸ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਇਹ ਵਾਰ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਸੇ 'ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਵਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੇ ਸੁਖ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ; ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਦਾਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾਤ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਸੁਖ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇਵੇ, ਓਹੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ : ਕਿ ਦਿਲ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ:** ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਲਈ ਬਿਧਾਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

‡ (ਇਥੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰ. ੧੩੬੭ ਉਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ੬੫ਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।) **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸਾਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਲਈ ਉਤਾਵਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬਲਕਿ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਧਿਆਈਐ ਅੰਤਰਿ ਰਖੀਐ ਉਰ ਧਾਰਿ[1] ॥ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਾ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [2]ਧੰਧਾ ਧਾਵਤ ਦਿਨੁ ਗਇਆ ਰੈਣਿ[3] ਗਵਾਈ ਸੋਇ ॥ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ[4] ਖਾਇਆ ਮਨਮੁਖਿ[5] ਚਲਿਆ ਰੋਇ ॥ ਸਿਰੈ ਉਪਰਿ ਜਮ ਡੰਡੁ ਹੈ [6]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਤਿ ਖੋਇ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕਦੇ ਨ ਚੇਤਿਓ ਫਿਰਿ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[7] ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ਜਮ ਡੰਡੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ[8] ਮਿਲਿ ਰਹੈ ਕਰਮਿ[9] ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ* ॥ ਇਕਿ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤੀ ਲਾਇਅਨੁ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤੀ[10] ॥ ਇਕਨਾ ਨੋ ਨਾਉ ਬਖਸਿਓਨੁ [11]ਅਸਥਿਰੁ ਹਰਿ ਸਤੀ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ[12] ਹੁਕਮਿ ਕਰਹਿ ਭਗਤੀ ॥ ਏਨਾ ਨੋ ਭਉ ਅਗਲਾ[13] ਪੂਰੀ ਬਣਤ ਬਣਤੀ ॥ ਸਭੁ ਇਕੋ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਮੰਨਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ॥ ੩ ॥ †ਸਲੋਕੁ ॥ ਕਬੀਰ [14]ਕਸਉਟੀ ਰਾਮ ਕੀ ਝੂਠਾ ਟਿਕੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੋ ਸਹੈ [15]ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ ਕਿਉ ਕਰਿ ਮਿਰਤਕੁ[16] ਹੋਇ ॥ ਕਹਿਆ ਸਬਦੁ ਨ ਮਾਨਈ[17] ਹਉਮੈ ਛਡੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਉਮੈ ਛੁਟੈ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਤਿਸੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਲਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [18]ਜੀਵਤ ਮਰਣਾ ਸਭੁ ਕੋ ਕਹੈ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕਿਉ[19] ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਕਾ ਸੰਜਮੁ[20] ਜੇ ਕਰੇ [21]ਦਾਰੂ ਭਾਉ ਲਾਏਇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[22] ਗੁਣ ਗਾਵੈ [23]ਸੁਖ ਸਹਜੇ [24]ਬਿਖੁ ਭਵਜਲੁ ਨਾਮਿ ਤਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[25] ਪਾਈਐ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ [26]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[27] ਉਪਾਇਅਨੁ [28]ਹੁਕਮਿ ਕਮਾਵਨਿ ਕਾਰਾ ॥ ਪੰਡਿਤ ਪੜਦੇ ਜੋਤਕੀ[29] ਨਾ ਬੂਝਹਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਸਚਿ ਸਬਦਿ ਸਮਾਈ ॥ ੪ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨ ਕਾ ਝੂਠਾ ਝੂਠੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਮਾਇਆ ਨੋ ਫਿਰੈ ਤਪਾ ਸਦਾਵੈ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸਭਿ ਤੀਰਥ ਗਹੈ[30] ॥ ਓਹੁ ਤਪਾ ਕੈਸੇ ਪਰਮ ਗਤਿ ਲਹੈ[31] ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਤਪਾ ਮੋਖੰਤਰੁ[32] ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸੋ ਤਪਾ ਜਿ ਇਹੁ ਤਪੁ ਘਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲੈ ਸਬਦੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਇਹੁ ਤਪੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋ ਤਪਾ ਦਰਗਹਿ ਪਾਵੈ ਮਾਣੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਉਪਾਇਅਨੁ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਵਰਤਣਿ[33] ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਘਟਿ[34] ਚਾਨਣਾ ਆਨੇਰੁ ਬਿਨਾਸਣਿ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ [35]ਰਵਿਆ ਸਭ ਵਣਿ ਤ੍ਰਿਣਿ ॥

੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੨ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌੜਦਿਆਂ।
੩ ਰਾਤ।
੪ ਜ਼ਹਿਰ।
੫ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੀਵ।
੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿੱਚ।
੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੯ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੧੦ ਮਤਿ, ਉਪਦੇਸ਼, ਸਿਖਿਆ।
੧੧ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ।
੧੨ ਅੱਗ। ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਕੇ ਮਾਨੋ ਓਹ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
੧੩ ਬਹੁਤਾ। ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਆਸਾ ਵਿੱਚ 'ਭੈ ਵਿਚਿ ਪਵਣੁ ਵਹੈ' ਵਾਲਾ ਸ਼ਲੋਕ।
੧੪ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਖ ਐਸੀ ਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠਾ ਉਸ ਅੱਗੇ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਦੇਖੋ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ੩੩ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ, ਪੰ. ੧੩੬੬।
੧੫ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਜੋ ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਜੀਊਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਰਦਾ।
੧੭ ਮੰਨਦਾ।
੧੮ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਨਾ।
੧੯ ਕਿਵੇਂ।
੨੦ ਪ੍ਰਹੇਜ਼।
੨੧ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਵਾਈ ਲਾਵੇ।
੨੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੨੩ ਸੁਖੈਨ ਤੇ ਸਹਜੇ ਹੀ।
੨੪ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੬ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੭ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੨੮ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣ ਲਈ।
੨੯ ਜੋਤਸ਼ੀ ।
੩੦ ਗਾਂਹਦਾ ਹੈ, ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਲੱਭੇ।
੩੨ ਮੁਕਤੀ।
੩੩ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਲਈ।
੩੪ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਸਭ ਥਾਈਂ।

* ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ, ਹਰੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹਰੀ ਆਪ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਚੇਤੀਏ, ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿਰੀ ਕੂੜ ਦੀ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈਏ, ਤਾਂ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦਾ ਬਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਘਾਲ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਸਭ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਵਤਾਰ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਪੰਡਤ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਂਦੇ।

‡ ਤਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੀ ਝੂਠੇ ਆਹਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਪਏ ਭਟਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਮਾਉਂਦੇ। ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਸੱਚਾ ਤਪ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹਰੀ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ [੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਭਣਿ ॥ ਸਬਦੇ ਹੀ ਸੋਝੀ ਪਈ ਸਚੈ ਆਪਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੫ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ[੨] ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਮਹਿ ਭਰਮੁ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਦਿਤੈ ਨਾਨਕਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ ਧਰਮੁ[੩] ॥ [੪]ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਤਾ ਕਾ ਭੂਖਾ ਹੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਪਾਏ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਅਭਿਆਗਤ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿ ਪਰ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕਰੇਨਿ ॥ [੫]ਉਦਰੈ ਕਾਰਣਿ ਆਪਣੇ ਬਹਲੇ ਭੇਖ ਕਰੇਨਿ ॥ ਅਭਿਆਗਤ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਜਿ [੬]ਆਤਮ ਗਉਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥ ਭਾਲਿ ਲਹਨਿ ਸਹੁ ਆਪਣਾ [੭]ਨਿਜ ਘਰਿ ਰਹਣੁ ਕਰੇਨਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਬਰੁ[੮] ਧਰਤਿ ਵਿਛੋੜਿਅਨੁ ਵਿਚਿ ਸਚਾ ਅਸਰਾਉ ॥ ਘਰੁ ਦਰੁ ਸਭੋ ਸਚੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੯] ਸਚਿ ਸਮਾਉ ॥ ਸਚਾ ਆਪਿ ਤਖਤੁ ਸਚਾ ਬਹਿ ਸਚਾ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ [੧੦]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈ ॥ ੬ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਰੈਣਾਇਰ[੧੧] ਮਾਹਿ ਅਨੰਤੁ ਹੈ ਕੂੜੀ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਆਪਣੈ ਬਹੁਤੀ ਲਹੈ ਸਜਾਇ ॥ ਰੈਣਾਇਰ ਮਹਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੈ ਕਰਮੀ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਉ ਨਿਧਿ[੧੨] ਪਾਈਐ ਜੇ ਚਲੈ ਤਿਸੈ ਰਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਸਹਜੇ[੧੩] ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਸੇਵਿਓ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਜਨਮਿ ਬਿਨਾਸੁ ॥ ਰਸਨਾ[੧੪] ਹਰਿ ਰਸੁ ਨ ਚਖਿਓ [੧੫]ਕਮਲੁ ਨ ਹੋਇਓ ਪਰਗਾਸੁ ॥ [੧੬]ਬਿਖੁ ਖਾਧੀ ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਆ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਣਾਸੁ ॥ ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿਣੁ [੧੭]ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਵਾਸੁ ॥ ਜਾ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਤਾ ਹੋਵੈ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ॥ ਤਾ ਅਨਦਿਨੁ[੧੮] ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਕਬਹਿ ਨ ਛੋਡੈ ਪਾਸੁ[੧੯] ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ ਤਿਉ ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ[੨੦] ਉਦਾਸੁ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਰੇ ਕਰਾਇਆ ਸਭੁ ਕੋ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵ [੨੧]ਹਰਿ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੨੨]ਛਤੀਹ ਜੁਗ ਗੁਬਾਰੁ ਸਾ ਆਪੇ ਗਣਤ ਕੀਨੀ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਮਤਿ ਦੀਨੀ ॥ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਸਾਜਿਅਨੁ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਗਣਤ ਗਣੀਨੀ[੨੩] ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਨੀ[੨੪] ॥ ਸਭੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਈ ॥ ੭ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੨੫]ਇਹੁ ਤਨੁ ਸਭੋ ਰਤੁ[੨੬] ਹੈ ਰਤੁ ਬਿਨੁ ਤੰਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਸਹਿ ਰਤੇ ਆਪਣੈ ਤਿਨ ਤਨਿ ਲੋਭ ਰਤੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਭੈ ਪਇਐ ਤਨੁ ਖੀਣੁ[੨੭] ਹੋਇ ਲੋਭ ਰਤੁ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥ ਜਿਉ ਬੈਸੰਤਰਿ[੨੮] ਧਾਤੁ ਸੁਧੁ ਹੋਇ ਤਿਉ ਹਰਿ ਕਾ ਭਉ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ

੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਪੋ।
੨ [ਸੰ. ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ] ਸਾਧੂ, ਫ਼ਕੀਰ ਜੋ ਦਰ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ (ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਨੂੰ ਪੰ. ੧੪੧੩ ਉਤੇ ਦੋ ਸਲੋਕ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ)।
੩ ਪੁੰਨ, ਫਲ। ਏਹੋ ਜਿਹੇ (ਭਰਮੀ ਅਸਿੱਦਕੀ ਸਾਧੂ) ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਨਿਰਭਉ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੋ ਪਰਮ ਪਦਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੋ ਭੁੱਖਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਅਭਿਆਗਤ ਲਈ ਐਸਾ ਭੋਜਨ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਪਾਏ=ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੫ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਲਈ।
੬ ਆਤਮਾ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਾ ਚੀਨਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ (ਸ਼ਹੁ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ) ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੮ ਅਕਾਸ਼। ਅਕਾਸ਼ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ (ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ) ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸੱਚ ਭੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਸਮੁੰਦਰ। ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਹੋਰ ਜੋ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੂੜੀ ਹੈ (ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ, ਅਨੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ) 'ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮੇ ਸੁ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ' (ਵਾਰ ਆਸਾ-੪੬੩)।
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੩ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੨੯, ਨੋਟ ੩੦।
੧੪ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਨਾ ਖਿੜਿਆ।
੧੬ ਵਿਸ਼ੇ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਣ ਕਰ ਕੇ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਉਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋਇਆ।
੧੭ ਲਾਹਨਤ ਹੈ ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਉਤੇ ਐਸੇ ਵਸੇਬੇ ਉਤੇ। ਵਾਸੁ=ਵਾਸਾ। ੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੯ ਪਾਸਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਥ। ੨੦ ਗ੍ਰਿਹਸਤ।
੨੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ (ਜਿਵੇਂ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ)।
੨੨ ਭਾਵ ਕਈ ਜੁਗ ਹਨੇਰਾ ਵਰਤਿਆ (ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੀ)। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਸਰਗੁਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ੨੧ਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਅਤੇ ਪੰ. ੮੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ¶।
੨੩ ਗਿਣੀ। ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਬਣਾਇਆ (ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਪੁੰਨ ਹੈ, ਇਹ ਪਾਪ ਹੈ)।
੨੪ ਪਤੀਜੇ।
੨੫ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ੫੧ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੮੦।
੨੬ ਲਹੂ। ੨੭ ਕਮਜ਼ੋਰ। ੨੮ ਅੱਗ ਵਿੱਚ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਲ ਦਾਤ ਹੈ, ਇਸੇ ਦਾ ਭਿਖਾਰੀ ਹੋਣਾ ਅਸਲ ਭੇਖ ਜਾਂ ਮੰਗਣਾ ਹੈ। ਦਰ-ਦਰ ਟੁਕੜ-ਗਦਾਈ ਕਰੀ ਫਿਰਨਾ ਚੰਗਾ ਭੇਖ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਖੋਜ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਅਸਲ ਫ਼ਕੀਰੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਖੋਜ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਕੀਤੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਅਨੰਤ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੀਏ, ਤਾਂ ਇਸੇ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਉਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ, ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੀਏ, ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਲੇਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸੇ ਰਜ਼ਾ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ, ਇਸ ਨੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਝ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੱਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਲਿਪਤ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਜਿਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਗਵਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤੇ ਜਨ ਸੋਹਣੇ ਜੋ ਰਤੇ ਹਰਿ ਰੰਗੁ[੧] ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੩ ॥
[੨]ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤਾ ਬਨਿਆ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
[੩]ਕਮਲੁ ਬਿਗਸਿਆ ਤਾ ਸਉਪਿਆ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰੁ ॥ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਤਾ
ਜਾਗਿਆ ਚੂਕਾ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਾਰੁ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਰੂਪੁ ਅਤਿ ਅਗਲਾ[੪] ਜਿਸੁ
ਹਰਿ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਸਦਾ ਰਵੈ[੫] ਪਿਰੁ ਆਪਣਾ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥
ਮਨਮੁਖਿ[੬] ਸੀਗਾਰੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਸਭੁ ਹਾਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ
ਭਗਤੀ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰਹਿ ਨਿਤ ਜੰਮਹਿ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥ [੭]ਸੈਸਾਰੈ ਵਿਚਿ ਸੋਭ
ਨ ਪਾਇਨੀ ਅਗੈ ਜਿ ਕਰੇ ਸੁ ਜਾਣੈ ਕਰਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ [੮]ਦੁਹੁ
ਵਿਚਿ ਹੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਚੰਗੈ ਮੰਦੈ ਆਪਿ ਲਾਇਅਨੁ ਸੋ ਕਰਨਿ ਜਿ ਆਪਿ ਕਰਾਏ
ਕਰਤਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਮ: ੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵਈ ਦੂਜੀ
ਨਾਹੀ ਜਾਇ[੯] ॥ ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਲੋਚੀਐ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ ॥
ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਇ ॥ ਤਿਨ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਨ
ਚੁਕਈ[੧੦] ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇ ॥ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ
ਸੋ ਖਾਲੀ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਤਿਨ ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ[੧੧] ਨ ਹੋਵਈ ਨਾ ਓਇ ਦੁਖ
ਸਹਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੨] ਉਬਰੇ[੧੩] ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਆਪਿ ਅਲਿਪਤੁ ਸਦਾ ਰਹੈ ਹੋਰਿ ਧੰਧੈ ਸਭਿ ਧਾਵਹਿ ॥ ਆਪਿ ਨਿਹਚਲੁ
ਅਚਲੁ ਹੈ ਹੋਰਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੨]
ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ [੧੪]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਈਐ ਸਚਿ ਸਿਫਤਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਸਚਾ
ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ੮ ॥ *ਸਲੋਕ ਮ: ੩ ॥ ਸਚਾ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਭੋ ਵਰਤੈ ਸਚੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੋ ਬੁਝੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ ਸਚੁ ॥
ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ[੧੫] ਕਰਤਾ ਫਿਰੈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਸਚੁ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕਾ ਭਾਣਾ
ਮੰਨੇ ਸੋ ਭਗਤੁ ਹੋਇ ਵਿਣੁ ਮੰਨੇ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ[੧੬] ॥ ੧ ॥ ਮ: ੩ ॥ ਮਨਮੁਖ
ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਨੀ ਓਨਾ ਅੰਦਰਿ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ॥ [੧੭]ਓਇ ਥਾਉ ਕੁਥਾਉ
ਨ ਜਾਣਨੀ ਉਨ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥ ਓਇ ਆਪਣੈ ਸੁਆਇ[੧੮] ਆਇ
ਬਹਿ ਗਲਾ ਕਰਹਿ ਓਨਾ ਮਾਰੇ ਜਮੁ ਜੰਦਾਰੁ[੧੯] ॥ ਅਗੈ ਦਰਗਹ ਲੇਖੈ ਮੰਗਿਐ
ਮਾਰਿ ਖੁਆਰੁ ਕੀਚਹਿ ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਏਹ ਕੂੜੈ ਕੀ ਮਲੁ ਕਿਉ[੨੦] ਉਤਰੈ ਕੋਈ
ਕਢਹੁ ਇਹੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਾ ਨਾਮੁ ਦਿੜਾਏ[੨੧] ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੨੨]
ਕਟਣਹਾਰੁ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੇ ਨਾਮੋ ਆਰਾਧੇ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਕਰਹੁ ਸਭਿ
ਨਮਸਕਾਰੁ ॥ ਮਲੁ ਕੂੜੀ ਨਾਮਿ ਉਤਾਰੀਅਨੁ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਹੋਆ ਸਚਿਆਰੁ ॥

੧ ਪਿਆਰ।

੨ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਗਾਇਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਿਆ।

੩ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ।

੪ ਬਹੁਤਾ।

੫ [ਰਾਵੈ] ਮਾਣਦੀ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਭੀ 'ਰਾਵੈ' ਹੈ।

੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ।

੭ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ। ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

੮ ਦੋਹਾਂ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਵਿੱਚ।

੯ ਥਾਂ (ਜਿਥੋਂ ਕੁਝ ਲਭੇ)। (ਇਹੋ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰ. ੫੧੬ ਉੱਤੇ ੧੮ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ।)

੧੦ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ।

੧੧ [ਅ.] ਸੱਦਾ।

੧੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ।

੧੩ ਤਰੇ।

੧੪ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।

੧੫ [ਸੰ. ਵਦਨ=ਮੂੰਹ] ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

੧੬ ਬਿਲਕੁਲ ਕੱਚਾ।

੧੭ ਓਹ ਚੰਗਾ ਮੰਦਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

੧੮ ਸੁਆਰਥ, ਮਤਲਬ ਲਈ।

੧੯ [ਫ਼ਾ.] ਜੰਦਾਲ ਅਵੈੜਾ, ਵਹਿਸ਼ੀ, ਜ਼ਾਲਮ, ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ।

੨੦ ਕਿਵੇਂ?

੨੧ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ।

੨੨ ਪਾਪ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਨਿਰੀਆਂ ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਦਾਤ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਦੇ ਏਹਿ ਚਲਤ[੧] ਹਹਿ [੨]ਸੋ ਜੀਵਉ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਨਾਹਿ ਕਿਸੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੩] ਪਾਇ ਜਿਥਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਈਐ ॥ [੪]ਰਸ ਕਸ ਸਾਦਾ ਬਾਹਰਾ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈਐ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇਇ ਆਪਿ ਲਏ ਮਿਲਾਈਐ ॥ [੫]ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਰਖਿਓਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਕਿਸੈ ਪਿਆਈ[੭] ॥ ੯ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ [੮]ਬਾਬਾਣੀਆ ਕਹਾਣੀਆ ਪੁਤ ਸਪੁਤ ਕਰੇਨਿ ॥ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁ ਮੰਨਿ ਲੈਨਿ ਸੇਈ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥ ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ[੯] ਸਾਸਤ[੧੦] ਬਿਆਸ[੧੧] ਸੁਕ[੧੨] ਨਾਰਦ[੧੩] [੧੪]ਬਚਨ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰੇਨਿ ॥ ਸਚੈ ਲਾਏ ਸਚਿ ਲਗੇ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਮਾਲੇਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਏ ਸੇ ਪਰਵਾਣੁ ਭਏ ਜਿ ਸਗਲੇ[੧੫] ਕੁਲ ਤਾਰੇਨਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ ਅੰਧੁਲਾ ਸਿਖ ਭੀ ਅੰਧੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਇ ਭਾਣੈ ਚਲਨਿ ਆਪਣੈ ਨਿਤ ਝੂਠੋ ਝੂਠੁ ਬੋਲੇਨਿ ॥ ਕੂੜੁ ਕੁਸਤੁ ਕਮਾਵਦੇ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸਦਾ ਕਰੇਨਿ ॥ ਓਇ ਆਪਿ ਡੁਬੇ [੧੬]ਪਰ ਨਿੰਦਕਾ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਡੋਬੇਨਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਓਇ ਲਾਏ ਤਿਤੁ ਲਗੇ ਉਇ [੧੭]ਬਪੁੜੇ ਕਿਆ ਕਰੇਨਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭ ਨਦਰੀ ਅੰਦਰਿ ਰਖਦਾ ਜੇਤੀ ਸਿਸਟਿ ਸਭ ਕੀਤੀ ॥ ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਲਾਇਅਨੁ ਮਨਮੁਖ ਵਿਗੂਤੀ[੧੮] ॥ [੧੯]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ ਅੰਦਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤੀ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੋਤੈ[੨੦] ਪੁੰਨੁ ਹੈ [੨੧]ਤਿਨ੍ ਵਾਤਿ ਸਿਪੀਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਚੁ [੨੨]ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਈ ॥ ੧੦ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਸਤੀ[੨੩] ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਸਤੁ ਕਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ[੨੪] ਘਰਿ ਦੇਵਣ ਜਾਹਿ ॥ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖੈ [੨੫]ਖਟਿਐ ਭਾਉ ॥ ਭਾਵੈ ਆਵਉ ਭਾਵੈ ਜਾਉ ॥ ਸਾਸਤੁ ਬੇਦੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥ [੨੬]ਆਪੋ ਆਪੈ ਪੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ਕਾਜੀ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ ॥ ਫੇਰੇ ਤਸਬੀ[੨੭] ਕਰੇ ਖੁਦਾਇ ॥ ਵਢੀ ਲੈ ਕੈ ਹਕੁ ਗਵਾਏ ॥ [੨੮]ਜੇ ਕੋ ਪੁਛੈ ਤਾ ਪੜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ [੨੯]ਤੁਰਕ ਮੰਤ੍ਰੁ ਕਨਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਹਿ[੩੦] ਚਾੜੀ[੩੧] ਖਾਹਿ ॥ [੩੨]ਚਉਕਾ ਦੇ ਕੈ ਸੁਚਾ ਹੋਇ ॥ ਐਸਾ ਹਿੰਦੂ ਵੇਖਹੁ ਕੋਇ ॥ ਜੋਗੀ ਗਿਰਹੀ[੩੩] ਜਟਾ ਬਿਭੂਤ[੩੪] ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਰੋਵਹਿ ਪੂਤ ॥ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਕਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਸਿਰਿ ਛਾਈ[੩੫] ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ [੩੬]ਕਲਿ ਕਾ ਏਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਪੇ ਆਖਣੁ ਆਪੇ ਜਾਣੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਹਿੰਦੂ ਕੈ ਘਰਿ ਹਿੰਦੂ[੩੭] ਆਵੈ ॥ ਸੂਤੁ ਜਨੇਉ ਪੜਿ[੩੮] ਗਲਿ ਪਾਵੈ ॥ ਸੂਤੁ ਪਾਇ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ॥ [੩੯]ਨਾਤਾ ਧੋਤਾ ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਰੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਪੀਰੈ ਕੋ [੪੦]ਥਾਇ ਨ ਪਾਈ ॥ [੪੧]ਰਾਹੁ ਦਸਾਇ ਓਥੈ ਕੋ ਜਾਇ ॥

੧ ਚੋਜ, ਕੌਤਕ।
੨ ਉਹ ਦਾਤਾ ਜੀਵੇ! ਭਾਵ ਅਟੱਲ ਰਹੇ! ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੭।
੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੪ ਕਸੈਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੈ।
੫ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ। ੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੭ ਪਿਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਜੋ ਸਪੁੱਤਰ ਪੁੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਬਾਬਿਆਂ (ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ) ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯।
੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦।
੧੧ ਇਕ ਰਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।
੧੨ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੁਕਦੇਵ, ਜੋ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੩ ਇਕ ਰਿਸ਼ੀ।
੧੪ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼) ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਵੋ, ਇਹ ਭੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਦੱਸਣਗੇ। ੧੫ ਸਾਰੇ।
੧੬ ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੧੭ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।
੧੮ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ੨੦ [ਫ਼ਾ. ਪੋਤਹ= ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ] ਪੱਲੇ।
੨੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਤਿ (ਮੂੰਹ) ਵਿੱਚ ਸਿਪੀਤੀ (ਸਿਫ਼ਤ) ਹੈ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੨ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ। ਸਨਾਈ [ਅ. ਸਨਾ] ਉਸਤਤਿ।
੨੩ ਦਾਨੀ। ਦਾਨੀ ਲੋਕ ਪਾਪ ਕਰ ਕੇ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ ਸਤ (ਦਾਨ) ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਸਿਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਚੇਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 'ਚੇਲੇ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰਿ ਉਠਿ ਘਰੀਂ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ।' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧/੩੦)।
੨੫ ਖੱਟੀ (ਧਨ) ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਜੇ ਖੱਟੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਥੇ ਕੋਈ ਪਿਆ ਆਵੇ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛਦਾ ਨਹੀਂ। 'ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਦਾਮਿ ਹਿਤੁ ਭਾਵੈ ਆਇ ਕਿਥਾਊਂ ਜਾਈ।' (ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ)।
੨੬ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਗ਼ਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਜਾ। ੨੭ ਮਾਲਾ।
੨੮ ਜੇ ਕੋਈ ਅੱਗੋਂ ਪੁੱਛੇ (ਕਿ ਐਸਾ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ) ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕੱਢ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਬਦੇਸ਼ੀ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ (ਭਾਵ ਇਸਲਾਮੀ ਕਲਮਾ) ਕੰਨ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੩੦ ਲੁੱਟਦੇ ਹਨ।
੩੧ [ਚੁੱਕਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ] ਚੁਗਲੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੩੧ ਨੋਟ ੧੮।
੩੨ ਐਸਾ ਕੋਈ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਚੌਂਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸੁੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਚੌਂਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।
੩੩ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ। ੩੪ ਸੁਆਹ ਮਲਦੇ ਹਨ।
੩੫ ਸੁਆਹ।
੩੬ ਕਲਜੁੱਗ ਦਾ ਇਹ ਮਾਪ ਹੈ ਕਿ ਆਪੇ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਆਪੇ ਜਾਣਨਹਾਰ ਬਣ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।
੩੭ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ੩੮ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ।
੩੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੪, ਨੋਟ ੧੦।
੪੦ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।
੪੧ ਰਾਹ ਪੁੱਛ ਕੇ ਓਥੇ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜਿਹੜੀ ਚੰਗੀ ਔਲਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰ-ਆਸ਼ੇ ਅਨਕੂਲ ਹੋਣ, ਦੁਹਰਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਆਪਣੀ ਮਤ 'ਤੇ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਕੁਸੱਤ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਆਪ ਭੀ ਡੁੱਬਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਕਾਂ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਡੋਬਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਮੰਦੇ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਸਭ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕੀਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਉੱਤੇਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਸਲੀ ਰਹਿਣੀ (ਸੱਚ ਤੇ ਨੇਕੀ) ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। **ਪਉੜੀ** : ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਪਾਈਏ, ਤਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਪਏ ਦਿੱਸਣਗੇ।

ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਭਿਸਤਿ[੧] ਨ ਪਾਇ॥ ਜੋਗੀ ਕੈ ਘਰਿ [੨]ਜੁਗਤਿ ਦਸਾਈ॥
[੩]ਤਿਤੁ ਕਾਰਣਿ ਕਨਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਈ॥ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਇ ਫਿਰੈ ਸੰਸਾਰਿ॥ [੪]ਜਿਥੈ
ਕਿਥੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ॥ ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਵਾਟਾਊ[੫]॥ ਚੀਰੀ[੬] ਆਈ ਢਿਲ
ਨ ਕਾਊ॥ [੭]ਏਥੈ ਜਾਣੈ ਸੁ ਜਾਇ ਸਿਞਾਣੈ॥ ਹੋਰੁ ਫਕੜੁ[੮] ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੈ॥
ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਰਿ ਲੇਖਾ ਹੋਇ॥ ਕਰਣੀ ਬਾਝਹੁ ਤਰੈ ਨ ਕੋਇ॥ [੯]ਸਚੋ ਸਚੁ
ਵਖਾਣੈ ਕੋਇ॥ ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਪੁਛ ਨ ਹੋਇ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ [੧੦]ਹਰਿ ਕਾ
ਮੰਦਰੁ ਆਖੀਐ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੁ॥ [੧੧]ਅੰਦਰਿ ਲਾਲ ਜਵੇਹਰੀ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪੜੁ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮੰਦਰੁ ਸਰੀਰੁ ਅਤਿ ਸੋਹਣਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਦਿੜੁ॥ ਮਨਮੁਖ ਆਪਿ ਖੁਆਇਅਨੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਨਿਤ ਕੜੁ[੧੨]॥ ਸਭਨਾ
ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਹੈ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਜਾਈ॥ ੧੧॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੧॥
[੧੩]ਨਾ ਸਤਿ ਦੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਸੁਖੀਆ ਨਾ ਸਤਿ ਪਾਣੀ ਜੰਤ ਫਿਰਹਿ॥
ਨਾ ਸਤਿ [੧੪]ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਈ ਕੇਸੀ ਨਾ ਸਤਿ ਪੜਿਆ ਦੇਸ ਫਿਰਹਿ॥ [੧੫]ਨਾ
ਸਤਿ ਰੁਖੀ ਬਿਰਖੀ ਪਥਰ [੧੬]ਆਪੁ ਤਛਾਵਹਿ ਦੁਖ ਸਹਹਿ॥ ਨਾ ਸਤਿ
[੧੭]ਹਸਤੀ ਬਧੇ ਸੰਗਲ ਨਾ ਸਤਿ ਗਾਈ ਘਾਹੁ ਚਰਹਿ॥ ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਸਿਧਿ
ਦੇਵੈ ਜੇ ਸੋਈ ਜਿਸ ਨੋ ਦੇਇ ਤਿਸੁ ਆਇ ਮਿਲੈ॥ ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਉ ਮਿਲੈ
ਵਡਾਈ ਜਿਸੁ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਸਬਦੁ ਰਵੈ[੧੮]॥ [੧੯]ਸਭਿ ਘਟ ਮੇਰੇ ਹਉ ਸਭਨਾ
ਅੰਦਰਿ ਜਿਸਹਿ ਖੁਆਈ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਕਹੈ॥ ਜਿਸਹਿ ਦਿਖਾਲਾ ਵਾਟੜੀ[੨੦]
ਤਿਸਹਿ ਭੁਲਾਵੈ ਕਉਣੁ॥ ਜਿਸਹਿ ਭੁਲਾਈ [੨੧]ਪੰਧ ਸਿਰਿ ਤਿਸਹਿ ਦਿਖਾਵੈ
ਕਉਣੁ॥ ੧॥ ਮਃ ੧॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ[੨੨] ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ[੨੩] ਕਰੈ॥ [੨੪]ਜਪੁ ਤਪੁ
ਸੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਾ ਕਰੇ ਸਰੀਰੁ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ [੨੫]ਗੰਗਾ
ਕਾ ਨੀਰੁ॥ ਬੋਲੈ ਈਸਰੁ[੨੬] ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ॥
੨॥ ਮਃ ੧॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ[੨੭] ਜੋ [੨੮]ਧੂਪੈ ਆਪੁ॥ [੨੯]ਭਿਖਿਆ ਭੋਜਨੁ ਕਰੈ
ਸੰਤਾਪੁ॥ ਅਉਹਠ[੩੦] ਪਟਣ[੩੧] ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ॥ ਸੋ ਅਉਧੂਤੀ ਸਿਵ
ਪੁਰਿ[੩੨] ਚੜੈ॥ ਬੋਲੈ ਗੋਰਖੁ[੩੩] ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ॥
੩॥ ਮਃ ੧॥ ਸੋ ਉਦਾਸੀ ਜਿ ਪਾਲੇ ਉਦਾਸੁ॥ [੩੪]ਅਰਧ ਉਰਧ ਕਰੇ ਨਿਰੰਜਨ
ਵਾਸੁ॥ [੩੫]ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪਾਏ ਗੰਢਿ॥ ਤਿਸੁ ਉਦਾਸੀ ਕਾ [੩੬]ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ॥
ਬੋਲੈ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ[੩੭] ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ॥ ੪॥ ਮਃ
੧॥ ਸੋ ਪਾਖੰਡੀ[੩੮] ਜਿ ਕਾਇਆ ਪਖਾਲੇ[੩੯]॥ [੪੦]ਕਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬ੍ਰਹਮੁ
ਪਰਜਾਲੇ॥ ਸੁਪਨੈ ਬਿੰਦੁ[੪੧] ਨ ਦੇਈ ਝਰਣਾ॥ ਤਿਸੁ ਪਾਖੰਡੀ ਜਰਾ[੪੨] ਨ
ਮਰਣਾ॥ ਬੋਲੈ ਚਰਪਟੁ[੪੩] ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ॥

੧ [ਫ਼ਾ. ਬਹਿਸ਼ਤ] ਸੁਰਗ।
੨ ਜੋਗ ਦੀ ਜੁਗਤ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੩ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ।
੪ ਪਰ ਉਹ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹੈ।
੫ ਵਾਟ ਵਾਲੇ, ਰਾਹੀ। ੬ ਚਿੱਠੀ; ਮੌਤ ਦਾ ਸੱਦਾ।
੭ ਜੋ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੮ ਫੋਕਟ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੯ ਜੇ ਕੋਈ ਸਚੋ ਸੱਚ ਆਖੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖੇ ਦੀ ਪੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ।
੧੦ ਸਰੀਰ (ਕਾਇਆਂ) ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਘਰ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜਾਂ ਗੜ੍ਹ ਆਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਵਰਗੇ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਲੱਭ ਪੈਣਗੇ। 'ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ' (ਜਪੁ)।
੧੨ ਕੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਨਹੀਂ ਸਤ, ਭਾਵ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੁਖੀਆ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਇਸ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅੱਗੇ ਆਂਵਦਾ ਹੈ)। ਨਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੰਤੂਆਂ ਵਾਂਗ ਫਿਰਨ ਵਿੱਚ । ੧੪ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ ਮੁਨਾਣ ਨਾਲ।
੧੫ ਰੁੱਖ ਬਿਰਖ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਵਾਂਗ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਸਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਟਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਦੁਨਿਆਵੀ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਘਰ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗਾਈਆਂ ਦੇ ਇੱਜੜ ਬਾਹਰ ਚੁਗਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੮ ਸਿਮਰੀਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਘਟਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੁਲਾਵਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੌਣ ਰਾਹ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਰਸਤਾ। ੨੧ ਰਸਤੇ ਦੇ ਸਿਰੋਂ (ਮੁੱਢ ਤੋਂ) ਹੀ।
੨੨ ਗ੍ਰਿਹਿਸਤੀ।
੨੩ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੨੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਮੰਗੇ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾਵੇ।
੨੫ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।
੨੬ ਇਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ('ਈਸਰੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੩੩, ਪੰਨਾ ੮੫੮, ਨੋਟ ੧੭।) ਈਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਹੈ)। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਈਸ਼ਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮੱਤ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਉਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਖਾਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ? ੨੭ ਵਿਰੱਕਤ।
੨੮ ਆਪਾ ਭਾਵ ਧੁਖਾ ਦੇਵੇ, ਭਾਵ ਸਾੜੇ।
੨੯ ਸੰਤਾਪ (ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ) ਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣਾਵੇ।
੩੦ ਹਿਰਦਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੦੭, ਨੋਟ ੨੨।
੩੧ ਸ਼ਹਿਰ। ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗੇ। ੩੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ।
੩੩ ਗੋਰਖ ਇਕ ਅਉਧੂਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੩੪ ਹੇਠ ਉੱਤੇ ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਮਝੇ।
੩੫ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚੰਦ (ਸੀਤਲਤਾ) ਅਤੇ ਸੂਰਜ (ਗਿਆਨ) ਨੂੰ ਕੱਠਾ ਕਰੇ।
੩੬ ਕੰਧ (ਸਰੀਰ) ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੩੭ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੩੮ ਇਕ ਵਾਮੀ ਮੱਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਤੇ ਉਤੋਂ ਹੋਰ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ੩੯ ਧੋਵੇ। ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ।
੪੦ ਸਰੀਰ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ, ਭਾਵ ਸਰੀਰਕ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ।
੪੧ ਵੀਰਜ ਭਾਵ ਜਤੀ ਹੋਵੇ (ਵਾਮੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਾਸ ਔਗੁਣ ਨੂੰ ਰੋਕ ਰਹੇ ਹਨ)।
੪੨ ਬੁਢੇਪਾ। ੪੩ ਚਰਪਟ ਨਾਮ ਹੈ।

* ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਗਿਰਹੀ ਤੇ ਵਿਰੱਕਤ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਇਹ ਇਕ **ਸ਼ਲੋਕ** ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਛੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਗਿਰਹੀ, ਅਉਧੂਤੀ, ਉਦਾਸੀ, ਪਾਖੰਡੀ, ਬੈਰਾਗੀ, ਕੰਨ ਪਾਟਾ ਜੋਗੀ), ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਰੇਖ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਤਾਂ ਨਾ ਗਿਰਹੀ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਓਹ ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੫ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ [1]ਜਿ ਉਲਟੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰੋਪੈ ਥੰਮੁ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[2] ਅੰਤਰਿ ਰਹੈ ਧਿਆਨਿ ॥ ਤੇ ਬੈਰਾਗੀ [3]ਸਤ ਸਮਾਨਿ ॥ ਬੋਲੈ ਭਰਥਰਿ[4] ਸਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੁ ॥ ੬ ॥ ਮਃ ੧ ॥ [5]ਕਿਉ ਮਰੈ ਮੰਦਾ ਕਿਉ ਜੀਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਕੰਨ ਪੜਾਇ ਕਿਆ ਖਾਜੈ ਭੁਗਤਿ ॥ ਆਸਤਿ ਨਾਸਤਿ ਏਕੋ ਨਾਉ ॥ ਕਉਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਜਿਤੁ ਰਹੈ ਹਿਆਉ ॥ ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮ ਕਰਿ ਸਹੈ ॥ ਤਾ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਗੁਰੁ ਕੋ ਕਹੈ ॥ ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ ਵਰਤਹਿ ਪੂਤ ॥ ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ ਨਾ ਅਉਧੂਤ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਜੋ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਕਾਹੇ ਭੀਖਿਆ ਮੰਗਣਿ ਜਾਇ ॥ ੭ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥ [6]ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਪਾਇਆ ਸਭੁ ਆਤਮਰਾਮੁ[7] ਪਛਾਤਾ ॥ ਬਾਹਰਿ ਮੂਲਿ ਨ ਖੋਜੀਐ ਘਰ ਮਾਹਿ ਬਿਧਾਤਾ[8] ॥ [9]ਮਨਮੁਖ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਇਕੁ ਵਰਤਦਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ੧੨ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਮੂਰਖੁ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਣੈ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਹਣਾ ॥ ਮੂਰਖ ਕੇ ਕਿਆ ਲਖਣ[10] ਹੈ ਕਿਆ ਮੂਰਖ ਕਾ ਕਰਣਾ ॥ ਮੂਰਖੁ ਓਹੁ ਜਿ ਮੁਗਧੁ[11] ਹੈ ਅਹੰਕਾਰੇ ਮਰਣਾ ॥ ਏਤੁ ਕਮਾਣੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਰਹਣਾ ॥ [12]ਅਤਿ ਪਿਆਰਾ ਪਵੈ ਖੂਹਿ ਕਿਹੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ਓਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਰਹਣਾ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਆਪਿ ਉਧਰੈ ਓਸੁ ਪਿਛੈ ਡੁਬਦੇ ਭੀ ਤਰਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰੇ ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ ਸਹਣਾ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ [13]ਸਿਖ ਸਹੀ ॥ ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੇਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ ॥ [14]ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ[15] ਜਿਨਾ ਰਹੀ ॥ [16]ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ[17] ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ[18] ॥ [19]ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸਭੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਹਰਿ [20]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭੁ ਆਪੈ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ [21]ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਪੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[22] ਸਾਲਾਹੀਐ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਰਾਪੈ[23] ॥ ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਹੰਕਾਰੁ ਗਵਾਪੈ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਕਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[24] ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧੩ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ[25] ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ ॥ [26]ਪਰਸ ਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ [27]ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ ॥ ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਰੋਵੈ ਰਾਮੁ ਨਿਕਾਲਾ[28] ਭਇਆ ॥ ਸੀਤਾ ਲਖਮਣੁ

੧ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵੱਲ ਉਲਟੇ ਅਤੇ ਥੰਮ੍ਹ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਰੋਪੈ [ਗੱਡਣਾ] ਕਾਇਮ ਕਰੇ।

੨ ਦਿਨ ਰਾਤ।

੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੪ ਭਰਥਰੀ ਨਾਮ ਹੈ।

੫ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਭੁਗਤਿ (ਭੋਜਨ) ਖਾਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਇਸ ਨਾਲ ਬੁਰਾਈ ਕਿਵੇਂ ਮਰੇ ਤੇ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ? ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਅੱਖਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਿਰਦਾ ਟਿਕੇ? ਕੇਵਲ ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਵੇਲੇ ਸੀ। ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੇ ਜੋਗੀ! ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਧੁੱਪ ਛਾਂ (ਦੁੱਖ ਸੁਖ) ਬਰਾਬਰ ਜਾਣੋ। ਲੋਕੀਂ ਉਤੇ ਦੱਸੇ ਛੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੇਲੇ (ਪੂਤ) ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਾ ਉਹ ਚੰਗੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਵਿਰੱਕਤ।

੬ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੭ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੮ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੯ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਹਰੀ-ਮੰਦਰ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

੧੦ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਚਿੰਨ੍ਹ।

੧੧ ਅਗਿਆਨੀ।

੧੨ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਮਿੱਤਰ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸੰਜਮ (ਇਲਾਜ) ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਇਹ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਉਹ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੩ ਠੀਕ ਸਿਖਿਆ, ਅਸਲ ਉਪਦੇਸ਼।

੧੪ ਬਾਗ਼ੀਆਂ (ਮਨਮੁਖਾਂ) ਨੂੰ ਸੱਦੇ ਪੈਣਗੇ।

੧੫ ਲੇਖੇ ਦੀ ਬਾਕੀ।

੧੬ ਇਸਲਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦਾ ਦੇਵਤਾ।

੧੭ [ਅ. ਤਈਅਨ=ਤਿਆਰ, ਮੁਕੱਰਰ] ਦੁਆਲੇ ਆ ਹੋਣਾ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲਈ।

੧੮ ਫਸੀ ਹੋਈ (ਜਿੰਦ) ਨੂੰ।

੧੯ ਕੂੜੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਖ਼ਰ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਚਾਉ ਹੈ।

੨੦ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

੨੧ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਹੁੜਦਾ (ਸੁਝਦਾ)।

੨੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੨੩ ਰੰਗੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੫ ਡੰਨ। ਹਜ਼ਾਰ ਭਗਾਂ ਵਾਲਾ ਡੰਨ, ਜੋ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਗੌਤਮ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕੇ ਲਾਇਆ ਸੀ ਇੰਦਰ ਨੇ (ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤਰੀ) ਅਹਿਲਿਆ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ।

੨੬ ਪਰਸਰਾਮ ਦਾ ਬਲ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਖਿਚਿਆ ਸੀ।

੨੭ ਅਜ ਨੇ (ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ) ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਲਿਦ ਭਿਖਿਆ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ, ਪਿੱਛੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਣੀ ਪਈ।

੨੮ ਦੇਸ਼-ਨਿਕਾਲਾ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹੰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਆਣਪ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸੁਟੀਏ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਲੜ ਪਕੜ ਕੇ ਬਚੇ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਭੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਣਗੇ। ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨਿਬੇੜਾ ਸੱਚ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਇਉਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਜਾਈਏ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ, ਰਾਜਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਖਵਾਰ ਹੋਏ। ਜਪ ਤਪ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਕਰਮ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਵਿਛੁੜਿ ਗਇਆ ॥ ਰੋਵੈ ਦਹਸਿਰੁ[1] ਲੰਕ ਗਵਾਇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੀਤਾ ਆਦੀ [2]ਡਉਰੂ ਵਾਇ ॥ ਰੋਵਹਿ ਪਾਂਡਵ ਭਏ ਮਜੂਰ ॥ [3]ਜਿਨ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਰਹਤ ਹਦੂਰਿ ॥ ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ [4]ਖੁਇ ਗਇਆ ॥ [5]ਏਕੀ ਕਾਰਣਿ ਪਾਪੀ ਭਇਆ ॥ ਰੋਵਹਿ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕ[6] ਪੀਰ ॥ ਅੰਤਿ ਕਾਲਿ [7]ਮਤੁ ਲਾਗੈ ਭੀੜ ॥ ਰੋਵਹਿ ਰਾਜੇ[8] ਕੰਨ ਪੜਾਇ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗਹਿ ਭੀਖਿਆ ਜਾਇ ॥ ਰੋਵਹਿ ਕਿਰਪਨ[9] ਸੰਚਹਿ ਧਨੁ ਜਾਇ ॥ ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇ ॥ ਬਾਲੀ[10] ਰੋਵੈ [11]ਨਾਹਿ ਭਤਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ[12] ਜਾਇ ॥ ਅਉਰੀ[13] ਕਰਮ ਨ ਲੇਖੈ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ [14]ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੰਨਿਐ ਅਵਰਿ ਕਾਰਾ ਸਭਿ ਬਾਦਿ[15] ॥ ਨਾਨਕ [16]ਮੰਨਿਆ ਮੰਨੀਐ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ[17] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [18]ਕਾਇਆ ਹੰਸ ਧੁਰਿ ਮੇਲੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਗੁਪਤੁ ਵਰਤਦਾ [19]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਉਚਰੈ ਗੁਣ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ [20]ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਹੈ ਸਚੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੪ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਕੈ ਰਤਨਾ ਪਰਖਣ ਜਾਇ ॥ ਰਤਨਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਈ ਆਵੈ [21]ਆਪੁ ਲਖਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਰਤਨਾ[22] ਕੇਰੀ ਗੁਥਲੀ ਰਤਨੀ[23] ਖੋਲੀ ਆਇ ॥ ਵਖਰ ਤੈ ਵਣਜਾਰਿਆ[24] ਦੁਹਾ ਰਹੀ ਸਮਾਇ ॥ ਜਿਨ ਗੁਣੁ ਪਲੈ ਨਾਨਕਾ ਮਾਣਕ[25] ਵਣਜਹਿ ਸੇਇ ॥ ਰਤਨਾ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ [26]ਅੰਧੇ ਵਤਹਿ[27] ਲੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [28]ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ[29] ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥ [30]ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥ [31]ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥ ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥ ੧੫ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਅੰਧੇ ਕੈ [32]ਰਾਹਿ ਦਸਿਐ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਇ ॥ ਹੋਇ ਸੁਜਾਖਾ ਨਾਨਕਾ ਸੋ ਕਿਉ ਉਝੜਿ ਪਾਇ ॥ ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ[33] ਨਾਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ [34]ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਸਾਹਿਬਿ ਅੰਧਾ ਜੋ ਕੀਆ [35]ਕਰੇ ਸੁਜਾਖਾ ਹੋਇ ॥ [36]ਜੇਹਾ ਜਾਣੈ ਤੇਹੋ ਵਰਤੈ ਜੇ ਸਉ ਆਖੈ ਕੋਇ ॥ [37]ਜਿਥੈ ਸੁ ਵਸਤੁ ਨ ਜਾਪਈ ਆਪੇ ਵਰਤਉ ਜਾਣਿ ॥ ਨਾਨਕ [38]ਗਾਹਕੁ ਕਿਉ ਲਇ ਸਕੈ ਨ ਵਸਤੁ ਪਛਾਣਿ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੨ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਅੰਧਾ ਆਖੀਐ ਜਿ ਹੁਕਮਹੁ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਗੜੁ[39] ਕੋਟੁ

੧ [ਦਸਾਂ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲਾ] ਰਾਵਣ।
੨ ਡੌਰੂ ਵਜਾ ਕੇ, ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਭੇਸ ਧਾਰ ਕੇ।
੩ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੪ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆ।
੫ ਇਕ ਗ਼ਲਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ। ਜਨਮੇਜੇ ਨੇ ੧੮ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੪੪, ਨੋਟ ੭।
੬ [ਮਸ਼ਾਇਖ਼] ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ।
੭ ਮਤੇ ਕੋਈ ਭੀੜਾ ਆ ਬਣੇ।
੮ ਭਰਥਰੀ, ਗੋਪੀਚੰਦ ਆਦਿਕ ਰਾਜੇ।
੯ [ਸੰ. ਕਿਰਪਣ] ਸੂਮ। (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕਿਰਪ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।)
੧੦ ਲੜਕੀ।
੧੧ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤੀ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੨ ਜਿੱਤ।
੧੩ ਹੋਰ।
੧੪ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਜਪ ਤਪ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਿਅਰਥ ਹਨ।
੧੫ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੧੬ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਆਦਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ)।
੧੭ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਆਪਣਾ ਪਾਜ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਾ ਕੇ।
੨੨ ਨਾਮ-ਰਤਨ।
੨੩ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਪਾਰਖੂਆਂ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ।
੨੪ ਗੁਰਮੁਖ। ਵੱਖਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਣਜਾਰੇ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ) ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਥਲੀ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਭਾ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਸੋਭਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਰਤਨ।
੨੬ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ ਸਰੀਰ-ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ।
੨੯ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ, ਜਿਥੇ ਆਤਮਕ ਅਨਭਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੦ [ਸੰ. ਵਜ੍ਰ] ਕਰੜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ)।
੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੨ ਰਾਹ ਦੱਸਣ 'ਤੇ। ਦੇਖੋ ਨੋਮ ੧੨।
੩੩ ਅੱਖਾਂ।
੩੪ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੫ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਅੰਧਾ ਜੋ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਪਿਆ ਆਖੇ।
੩੭ ਜਿਥੇ ਅਸਲ ਵਸਤ ਪਛਾਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਉਥੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੮ ਜਿਹੜਾ ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ਵਸਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਹ ਉਸ ਵਸਤ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਵੇ?
੩੯ ਕਿਲ੍ਹਾ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਆਦਿਕ ਤੇ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਦੇਸਾਂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਹਨ। ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਆਖ਼ਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਇਕ ਗੁੱਝੀ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਪਾਰਖੂ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਲੋਕ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ-ਨਾਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜੁੜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਅੰਨ੍ਹਾ ਉਹ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ ਪਰ ਵਿਚਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਕਰੇ ਭੀ ਕੀ? ਉਹ ਸੁਜਾਖਾ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਾਲਕ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇਵੇ। ਅੰਨ੍ਹਾ ਜਾਂ ਸੁਜਾਖਾ ਹੋਣਾ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਿੱਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੋਝੀ ਦੇਣ 'ਤੇ ਹੀ ਹੈ।

ਹੈ ਸਭਿ ਦਿਸੰਤਰ ਦੇਸਾ ॥ [1]ਆਪੇ ਤਾੜੀ ਲਾਈਅਨੁ ਸਭ ਮਹਿ ਪਰਵੇਸਾ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪਿ ਗੁਪਤੁ ਰਖੇਸਾ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਸਚੁ ਪਰਗਟੀਏਸਾ[2] ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ ॥ ੧੬ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ [3]ਸਾਵਣੁ ਰਾਤਿ ਅਹਾੜੁ ਦਿਹੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਖੇਤ ॥ ਲਬੁ ਵਤ੍ਰ ਦਰੋਗੁ[4] ਬੀਉ ਹਾਲੀ [5]ਰਾਹਕੁ ਹੇਤ ॥ [6]ਹਲੁ ਬੀਚਾਰੁ ਵਿਕਾਰ ਮਣ[7] ਹੁਕਮੀ ਖਟੇ ਖਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਲੇਖੈ ਮੰਗਿਐ [8]ਅਉਤੁ ਜਣੇਦਾ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਭਉ ਭੁਇ[9] ਪਵਿਤੁ[10] ਪਾਣੀ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਬਲੇਦ[11] ॥ ਹਲੁ ਹਲੇਮੀ[12] ਹਾਲੀ ਚਿਤੁ [13]ਚੇਤਾ ਵਤ੍ਰ [14]ਵਖਤ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ਨਾਉ ਬੀਜੁ ਬਖਸੀਸ ਬੋਹਲ ਦੁਨੀਆ ਸਗਲ ਦਰੋਗ[4] ॥ ਨਾਨਕ [15]ਨਦਰੀ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿ ਸਗਲ ਵਿਜੋਗ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ [16]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬੋਲੈ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਹੈ ਨਿਤ [17]ਨੀਰੁ ਵਿਰੋਲੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਮਥਿ[18] ਤਤੁ ਕਢੋਲੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਪਰਗਾਸੁ ਘਟਿ[19] ਚਾਨਣਾ ਹਰਿ ਲਧਾ ਟੋਲੈ ॥ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ਕਿਛੁ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧੭ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤਿ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੇਇ ॥ ਜਲ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇਅਨੁ ਤਿਨਾ ਭਿ ਰੋਜੀ[20] ਦੇਇ ॥ ਓਥੈ ਹਟੁ ਨ ਚਲਈ ਨਾ ਕੋ ਕਿਰਸ[21] ਕਰੇਇ ॥ ਸਉਦਾ ਮੂਲਿ ਨ ਹੋਵਈ ਨਾ ਕੋ ਲਏ ਨ ਦੇਇ ॥ [22]ਜੀਆ ਕਾ ਆਹਾਰੁ ਜੀਅ ਖਾਣਾ ਏਹੁ ਕਰੇਇ ॥ [23]ਵਿਚਿ ਉਪਾਏ ਸਾਇਰਾ ਤਿਨਾ ਭਿ ਸਾਰ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੇਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਜੀਉ ਮਛੁਲੀ ਝੀਵਰੁ[24] ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਾਲੁ ॥ ਮਨੂਆ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤਈ ਪੜੈ ਅਚਿੰਤਾ[25] ਜਾਲੁ ॥ ਨਾਨਕ ਚਿਤੁ ਅਚੇਤੁ[26] ਹੈ ਚਿੰਤਾ ਬਧਾ ਜਾਇ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਆਪੇ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[27] ਸਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਕੀਤਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਹੈ ਵਡਭਾਗੀ ਲੀਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਰਿ ਗਈ [28]ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੀਤਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥ ੧੮ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਵੇਲਿ ਪਿੰਞਾਇਆ ਕਤਿ ਵੁਣਾਇਆ ॥ ਕਟਿ ਕੁਟਿ ਕਰਿ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਇਆ ॥ ਲੋਹਾ[29] ਵਢੇ ਦਰਜੀ ਪਾੜੇ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਸੀਵੈ ॥ [30]ਇਉ ਪਤਿ ਪਾਟੀ ਸਿਫਤੀ ਸੀਪੈ ਨਾਨਕ ਜੀਵਤ ਜੀਵੈ ॥ ਹੋਇ ਪੁਰਾਣਾ ਕਪੜੁ ਪਾਟੈ ਸੂਈ ਧਾਗਾ ਗੰਢੈ ॥ [31]ਮਾਹੁ ਪਖੁ ਕਿਹੁ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਕਿਛੁ ਹੰਢੈ ॥ [32]ਸਚੁ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਸੀਤਾ ਕਦੇ ਨ ਪਾਟੈ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬੁ

੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾੜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ।

੩ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ :- ਸਾਵਣੀ ਤੇ ਹਾੜੀ ਦੇ ਫਸਲ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਖੇਤ ਬੀਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ : ਭਾਵ ਜੋ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾੜੀ ਸਾਵਣੀ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ।

੪ [ਫ਼ਾ.] ਝੂਠ (ਬੀਜ ਹੈ)।

੫ (ਹਾਲੀ) ਮੁਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਹੇਤ (ਮੋਹ)।

੬ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹਲ ਹੈ। ੭ ਬੋਹਲ।

੮ ਜਨਨ ਵਾਲਾ (ਪਿਤਾ) ਅਉਤਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੇਖੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇਅਰਥ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੯ ਧਰਤੀ। ਇਥੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

੧੦ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ। ੧੧ ਬਲਦ।

੧੨ ਹਲੀਮੀ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ। ੧੩ ਸਿਮਰਨ ਵੱਤਰ ਹੈ।

੧੪ ਸੰਜੋਗ (ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ) ਬੀਜਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ।

੧੫ ਜੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ।

੧੬ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।

੧੭ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ, ਬੇਅਰਥ ਸਮਾਂ ਗਵਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਰਿੜਕ ਕੇ। ੧੯ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।

੨੦ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਰੋਚੀ' ਹੈ।

੨੧ [ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ] ਖੇਤੀ, ਵਾਹੀ ਦਾ ਕੰਮ।

੨੨ ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਹੋਰ ਜੀਵ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਬਣਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਭ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੨੩ (ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ) ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਮਾਛੀ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਕਾਲ ਮਾਛੀ ਹੈ।

੨੫ ਅਗਿਆਤ ਹੀ, ਬੇਖ਼ਬਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ।

੨੬ ਲਾ-ਪਰਵਾਹ। ੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੮ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ। ੨੯ ਭਾਵ ਕੈਂਚੀ।

੩੦ ਤਿਵੇਂ ਇੱਜ਼ਤ ਗਵਾਚੀ ਹੋਈ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਜੀਵੇ। 'ਸਿਫਤੀ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਦਰਬਾਰਿ' (ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ, ਪੰਨਾ ੧੪੩)।

੩੧ ਐਸਾ ਕੱਪੜਾ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਹੰਢਦਾ (ਤਗਦਾ), ਭਾਵ ਮਾੜਾ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਤਗਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਗੰਢੇ-ਤੁਪ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਾਹੁ=ਮਹੀਨਾ। ਪਖੁ [ਸੰ. ਪਖਸ਼] ਚੰਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ੧੪ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ। ਕਿਹੁ= ਕੁਝ। ਮੁਹਤੁ [ਮੁਹੂਰਤ] ਦੋ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ।

੩੨ 'ਸਚੁ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ' (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ. ੪, ਪੰ. ੧੨੪੮)।

* ਪਹਿਲੇ **ਸ਼ਲੋਕ** ਵਿੱਚ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆਂਦਾ ਹੈ; ਗੁਰਮੁਖ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਔਖੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੀ ਰੋਜ਼ੀ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ; ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਚਾਏਗਾ। ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਲਾ-ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋਵੋ; ਇਸ ਲਾ-ਪਰਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਓਹ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ, ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਸਿਫਤ-ਸਲਾਹ ਤੇ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਿ ਜੀ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। **ਪਉੜੀ** ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੱਚ ਤੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਸਚੋ ਸਚਾ [1]ਤਿਚਰੁ ਜਾਪੀ ਜਾਪੈ ॥ ੧ ॥ *ਮਃ ੧ ॥ ਸਚ ਕੀ ਕਾਤੀ[2] ਸਚੁ ਸਭੁ ਸਾਰੁ[3] ॥ ਘਾੜਤ ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ॥ [4]ਸਬਦੇ ਸਾਣ ਰਖਾਈ ਲਾਇ ॥ ਗੁਣ ਕੀ ਥੇਕੈ[5] ਵਿਚਿ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਕੁਠਾ[6] ਹੋਵੈ ਸੇਖੁ ॥ ਲੋਹੂ ਲਬੁ ਨਿਕਥਾ[7] ਵੇਖੁ ॥ [8]ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਲਗੈ ਹਕਿ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਦੀਦਾਰਿ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ[9] ਬੰਕੁੜਾ ਬੰਕੇ ਕਾ ਅਸਵਾਰੁ ॥ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਨਾਨਕਾ ਮਤੁ ਸਿਰਿ ਆਵੈ ਭਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੋ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਬਦਿ ਮਿਲੈ ਜੋ [10]ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਲੈ ॥ ਸਚੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸੇ ਸਚੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਖਰਚੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ॥ ਭਗਤ ਸੋਹਨਿ ਗੁਣ ਗਾਵਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਚਲੈ[11] ॥ ਰਤਨ ਬੀਚਾਰੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਲੈ[12] ॥ ਆਪੇ [13]ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ਆਪੇ ਦੇਇ ਵਡਿਆਈ ॥ ੧੯ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਆਸਾ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਕੋਇ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੋ ਮਰਿ ਜੀਵਿਆ ਸਹਿਲਾ[14] ਆਇਆ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [15]ਨਾ ਕਿਛੁ ਆਸਾ ਹਥਿ ਹੈ ਕੇਉ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਕਿਆ ਕਰੇ ਏਹ ਬਪੁੜੀ ਜਾਂ ਭੋੁਲਾਏ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰ ਨਿਹਚਲੁ ਏਹੁ ਧਨੁ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧੇ ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਇ ਜਨੁ ॥ [16]ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਗਮੁ ਰਸਨਾ ਏਕੁ ਭਨੁ[17] ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤਿ[18] ਨਾਨਕੁ ਬਲਿ[19] ਜਾਈ ॥ ੨੦ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ [20]ਸਰਵਰ ਹੰਸ ਧੁਰੇ ਹੀ ਮੇਲਾ ਖਸਮੈ ਏਵੈ ਭਾਣਾ ॥ ਸਰਵਰ ਅੰਦਰਿ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਸੋ ਹੰਸਾ ਕਾ ਖਾਣਾ ॥ ਬਗੁਲਾ ਕਾਗੁ ਨ ਰਹਈ ਸਰਵਰਿ ਜੇ ਹੋਵੈ ਅਤਿ ਸਿਆਣਾ ॥ ਓਨਾ[21] ਰਿਜਕੁ ਨ ਪਇਓ ਓਥੈ ਓਨ੍ਾ ਹੋਰੋ ਖਾਣਾ ॥ [22]ਸਚਿ ਕਮਾਣੈ ਸਚੋ ਪਾਈਐ ਕੂੜੈ ਕੂੜਾ ਮਾਣਾ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੌ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਜਿਨਾ ਧੁਰੇ ਪੈਯਾ ਪਰਵਾਣਾ[23] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰਾ ਉਜਲਾ ਜੇ ਕੋ [24]ਚਿਤਿ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਸੇਵੀਐ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜੋ ਦੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸੋਈ ਸੇਵੀਐ ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਅਵਗੁਣ ਵੰਞਨਿ[25] ਗੁਣ ਰਵਹਿ[26] ਮਨਿ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਆਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਆਪਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈਅਨੁ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸਦਾ [27]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਤੀਆਈਅਨੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਉਝੜਿ[28] ਪਾਇਅਨੁ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਲਾਇਅਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋ ਬੁਝਸੀ ਆਪੇ ਨਾਇ ਲਾਈਅਨੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨੧ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ§ ॥

੧ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਜਪਦੇ ਰਹੀਏ।
੨ ਕਰਦ, ਛੁਰੀ।
੩ ਲੋਹਾ। ਸਾਰਾ ਲੋਹਾ ਹੀ (ਜਿਸ ਦੀ ਕਰਦ ਬਣੀ ਹੈ) ਸੱਚ ਦਾ ਹੋਵੇ।
੪ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਸਾਣ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਲਾਓ।
੫ [ਮੋਗੀ] ਮਿਆਨ।
੬ ਕੋਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਜੇ ਸ਼ੇਖ ਐਸੀ ਛੁਰੀ ਦਾ ਕੁੱਠਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। 'ਸੇਖੁ' ਸੰਬੋਧਨ ਕਾਰਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੩ (ੳ)
੭ ਨਿਕਲਿਆ। ਲਬ ਰੂਪ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਜਾਨਵਰ ਤਦੇ ਹਲਾਲ ਗਿਣਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਲਹੂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ।)
੮ ਹਲਾਲ ਹੋ ਕੇ ਹੱਕ (ਹਰੀ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ।
੯ ਖੰਜਰ। ਕਮਰ ਦਵਾਲੇ ਬਾਂਕਾ (ਸੁੰਦਰ) ਖੰਜਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਹਣੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਵਾਰ ਹੈ। ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ, ਮਤਾਂ ਸਿਰ ਭਾਰ ਪੈ ਜਾਵੇ।
੧੦ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਅਚਲ ਹਨ।
੧੨ ਭਲੇ, ਉੱਤਮ (ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ 'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ)।
੧੩ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਸਫਲਾ।
੧੫ ਆਸਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਹੀ ਭੁਲਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਸਾ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?
੧੬ ਤੂੰ ਤਾਂ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਇਕੋ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਅਪਹੁੰਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਪ।
੧੭ ਯਾਦ ਕਰ।
੧੮ ਸਭ ਵਿੱਚ।
੧੯ ਬਲਿਹਾਰ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਤਲਾਅ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਰੂਪ ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੯੮੫, ਨੋਟ ੨੪।
੨੧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂ ਬਗਲੇ ਆਦਿਕ ਲਈ।
੨੨ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ।
੨੩ ਹੁਕਮ।
੨੪ ਚਿਤ ਵਿੱਚ ਯਾਦ ਕਰੇ।
੨੫ ਦੂਰ ਹੋਣ।
੨੬ ਅੰਦਰ ਆ ਵੱਸਣ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਤਸੱਲੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਔਝੜ, ਕੁਰਾਹੇ।

* ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਹਲਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਅਲੰਕਾਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਹਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸੰਸਾਰੀ ਉਮੇਦਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਾਈਏ, ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਉਂ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਣਾ ਭੀ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਪੋ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਮਿਲਣਾ ਹੀ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। **ਪਉੜੀ** : ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਮੇਲਦਾ ਤੇ ਵਿਛੋੜਦਾ ਹੈ।

§ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੫, ਨੋਟ ੪।

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠੁ ॥ ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਾ ਬਸੀਠੁ[੧] ॥ [੨]ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ ਕਟੇ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਾ [੩]ਧੁਰੇ ਪਇਆ ਸੰਜੋਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਇਕੁ ਸਜਣੁ ਸਭਿ ਸਜਣਾ ਇਕੁ ਵੈਰੀ ਸਭਿ ਵਾਦਿ[੪] ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾਲਿਆ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਬਾਦਿ[੫] ॥ ਸਾਕਤ[੬] ਦੁਰਜਨ[੭] ਭਰਮਿਆ ਜੋ ਲਗੇ ਦੂਜੈ ਸਾਦਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬੁਝਿਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਪਰਸਾਦਿ[੮] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੯]ਥਟਣਹਾਰੈ ਥਾਟੁ ਆਪੇ ਹੀ ਥਟਿਆ ॥ ਆਪੇ ਪੂਰਾ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਹੀ ਖਟਿਆ[੧੦] ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਪਾਸਾਰੁ ਆਪੇ [੧੧]ਰੰਗ ਰਟਿਆ ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀਮ[੧੨] ਨ ਪਾਇ ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮਟਿਆ ॥ ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਬੇਅੰਤ [੧੩]ਪਰੈ ਪਰਟਿਆ ॥ ਆਪੇ ਵਡ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਆਪਿ ਵਜੀਰਟਿਆ[੧੪] ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਕੀਮ ਕੇਵਡੁ ਮਟਿਆ[੧੫] ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਿ [੧੬]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਗਟਿਆ ॥ ੧ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੫ ॥ ਸੁਣਿ ਸਜਣ[੧੭] ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਿਆ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਹੁ ਦਿਖਾਲਿ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਦੇਵਾ ਮਨੁ ਆਪਣਾ ਨਿਤ ਹਿਰਦੈ ਰਖਾ ਸਮਾਲਿ ॥ ਇਕਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਹਰਾ[੧੮] ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਨਾ ਮਿਲਾਇਓਨੁ ਜਿਨ ਸਦ ਹੀ ਵਰਤੈ ਨਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੇਰੈ ਅੰਤਰਿ ਲੋਚਾ[੧੯] ਮਿਲਣ ਕੀ ਕਿਉ ਪਾਵਾ ਪ੍ਰਭ ਤੋਹਿ[੨੦] ॥ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਜਣੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜੋ ਮੇਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਮੋਹਿ[੨੧] ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲਾਇਆ [੨੨]ਜਤ ਦੇਖਾ ਤਤ ਸੋਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਦਾਤਾਰੁ ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਰਖੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੀਐ[੨੩] ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਵਸਿ ਸਭਨਾ ਇਕ ਧਰ[੨੪] ॥ ਪਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵਾਗਿ ਦੇ ਕੈ ਆਪਿ ਕਰ[੨੫] ॥ ਕਰਦਾ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ[੨੬] ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਸਰਬ ਧਾਰ[੨੭] ਸਮਰਥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਣੀਐ ॥ ਗਾਈਐ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤੁ ਗਾਵਣ ਜੋਗਿਆ ॥ ਜੋ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ਤਿਨੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗਿਆ ॥ ੨ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [੨੮]ਭੀੜਹੁ ਮੋਕਲਾਈ ਕੀਤੀਅਨੁ ਸਭ ਰਖੇ ਕੁਟੰਬੈ ਨਾਲਿ ॥ ਕਾਰਜ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਅਨੁ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਸਦਾ ਸਭਾਲਿ[੨੯] ॥ ਪ੍ਰਭੁ [੩੦]ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੰਠਿ ਲਾਇਦਾ ਲਹੁੜੇ[੩੧] ਬਾਲਕ ਪਾਲਿ ॥ [੩੨]ਦਇਆਲ ਹੋਏ ਸਭ ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥

੧ [ਸੰ. ਅਵਸ੍ਰਿਸ਼ਟ=ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ, ਦੂਤ] ਵਕੀਲ, ਵਿਚੋਲਾ।
੨ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੩ ਧੁਰ ਤੋਂ ਮੇਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੪ [ਵਾਦੀ] ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭਾਵ ਵੈਰੀ।
੫ ਬੇਅਰਥ।
੬ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੭ [ਸੱਜਣ ਤੋਂ ਉਲਟ] ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਸੇਵਕ ਮਨਮੁਖ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੮ ਮਿਹਰ ਨਾਲ। 'ਨਾਨਕਿ'=ਨਾਨਕ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ (ੳ)।
੯ ਬਣਾਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੧੦ ਖੱਟੀ ਖੱਟਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਉਸ ਪਸਾਰੇ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੧੨ ਕੀਮਤ। ਅਲਖ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
੧੩ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।
੧੪ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ।
੧੫ ਮੱਠ, ਅਸਥਾਨ।
੧੬ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਹੇ ਹਰੀ ਸੱਜਣ!
੧੮ ਬਿਨਾਂ।
੧੯ ਖ਼ਾਹਿਸ਼, ਚਾਹ।
੨੦ ਤੈਨੂੰ।
੨੧ ਮੈਨੂੰ।
੨੨ ਜਿੱਧਰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਉਧਰ ਓਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਆਸਰਾ।
੨੫ ਹੱਥ।
੨੬ ਚੋਜ, ਤਮਾਸ਼ੇ।
੨੭ ਸਭ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਤੰਗੀ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਦੁੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੁਟੰਬ ਸਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਯਾਦ ਕਰ।
੩੦ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਗਲੇ ਨਾਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਨਿੱਕੇ।
੩੨ ਮੇਹਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਭ ਲੋਕ, ਭਾਵ ਜਦ ਹਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਭੀ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੩੧, ਨੋਟ੬।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਵਿਚੋਲਾ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਉਮੈ ਕੱਢ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੁੰਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਓਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚੱਖਦੇ ਹਨ। (ਇਹ ਪਉੜੀ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਚੁਲਾ ਹੈ।)

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਐਸੇ ਮੁਸ਼ਕਲ-ਕੁਸ਼ਾ (ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਭੁੱਖਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਉਸ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਡੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਦੇਖਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਿਲਦਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਮੰਨੇ।

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ [੧]ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖ ॥ ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੀਆ[੨] ਉਤਰੈ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ॥ ਗੁਰਿ [੩]ਵਣੁ ਤਿਣੁ ਹਰਿਆ ਕੀਤਿਆ ਨਾਨਕ [੪]ਕਿਆ ਮਨੁਖ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਦਾਤਾਰੁ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ॥ ਘੜੀ ਨ ਮੁਹਤੁ[੫] ਚਸਾ[੬] ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਨਾ ਸਰੈ[੭] ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੰਗਿ ਕਿਆ ਕੋ ਲੁਕਿ[੮] ਕਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਪਤਿ ਰਖੈ ਆਪਿ ਸੋ ਭਵਜਲੁ[੯] ਤਰੈ ॥ ਭਗਤੁ ਗਿਆਨੀ ਤਪਾ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾ ਕਰੈ ॥ ਸੋ ਪੂਰਾ ਪਰਧਾਨੁ ਜਿਸ ਨੋ ਬਲੁ ਧਰੈ ॥ [੧੦]ਜਿਸਹਿ ਜਰਾਏ ਆਪਿ ਸੋਈ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ॥ [੧੧]ਤਿਸ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਮੰਤ੍ਰੁ ਗੁਰ ਮਨਿ ਧਰੈ ॥ ੩ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੫ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਰਾਗ ਸੁਰੰਗੜੇ[੧੨] ਆਲਾਪਤ[੧੩] ਸਭ ਤਿਖ[੧੪] ਜਾਇ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਜੰਤ ਸੁਹਾਵੜੇ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੫] ਜਪਦੇ ਨਾਉ ॥ ਜਿਨੀ [੧੬]ਇਕ ਮਨਿ ਇਕੁ ਅਰਾਧਿਆ ਤਿਨ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਹਮ ਬਾਛਦੇ[੧੭] ਕਰਮੀ[੧੮] ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਜੋ ਰਤੇ ਰੰਗਿ[੧੯] ਗੋਵਿਦ ਕੈ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਆਖਾ [੨੦]ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਹਰਿ ਸਜਣੁ ਮੇਲਹੁ ਰਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਮੇਲਾਇਆ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਅਗਮ ਰੂਪੁ [੨੧]ਅਨਤ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੇਲਾ ਘੜੀ ਧੰਨੁ ਧਨੁ ਮੂਰਤੁ ਪਲੁ ਸਾਰੁ[੨੨] ॥ [੨੩]ਧੰਨੁ ਸੁ ਦਿਨਸੁ ਸੰਜੋਗੜਾ ਜਿਤੁ ਡਿਠਾ ਗੁਰ ਦਰਸਾਰੁ ॥ ਮਨ ਕੀਆ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਅਗਮ ਅਪਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਤੁਟਾ ਮੋਹੜਾ[੨੪] ਇਕੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ[੨੫] ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਲਗਾ ਸੇਵ ਹਰਿ ਉਧਰਿਆ[੨੬] ਸਗਲ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਭਗਤਿ ਵਿਰਲੇ ਦਿਤੀਅਨੁ ॥ ਸਉਪੇ ਜਿਸੁ ਭੰਡਾਰ ਫਿਰਿ ਪੁਛ ਨ ਲੀਤੀਅਨੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਗਾ ਰੰਗੁ ਸੇ ਰੰਗਿ ਰਤਿਆ ॥ ਓਨਾ ਇਕੋ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ ਇਕਾ ਉਨ ਭਤਿਆ[੨੭] ॥ ਓਨਾ ਪਿਛੈ ਜਗੁ ਭੁੰਚੈ[੨੮] ਭੋਗਈ ॥ ਓਨਾ ਪਿਆਰਾ ਰਬੁ [੨੯]ਓਨਾਹਾ ਜੋਗਈ ॥ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰੁ ਆਇ ਤਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣਿਆ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤਿਨ ਜਿ ਖਸਮੈ ਭਾਣਿਆ[੩੦] ॥ ੪ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਦੋਸਤੀ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਰੰਗੁ[੩੧] ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਸਜਣੋ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਸੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਗੋਸਟੇ[੩੨] [੩੩]ਮੁਹੁ ਮੈਲਾ ਕਰੈ ਨ ਭੰਗੁ ॥ ਜਾਣੈ [੨੦]ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਕਦੇ ਨ ਮੋੜੈ ਰੰਗੁ[੩੪] ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਮਸਲਤੀ[੩੫] ਭੰਨਣ ਘੜਨ ਸਮਰਥੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ [੩੬]ਸਿਰਿ ਦਾਤਿਆ ਜਗ ਹਥੁ ॥ ਹਰਿ ਇਕਸੈ ਦੀ ਮੈ ਟੇਕ ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਿ ਸਭਨਾ ਸਮਰਥੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ ਮਸਤਕਿ[੩੭] ਧਰਿ ਕੈ ਹਥੁ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਰੂ

੧ ਦੁੱਖਾਂ ਸਿਰ ਦੁੱਖ, ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ।
੨ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਆ ਜਾਵੇ।
੩ ਬਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੀਲ੍ਹੇ ਤੱਕ, ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ।
੪ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹਰਾ ਕਰਨਾ ਕੇਹੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ।
੫ [ਮੁਹੂਰਤ] ਦੋ ਘੜੀ।
੬ ਪੱਲ ਦਾ ਤੀਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ।
੭ ਨਿੱਭਦੀ।
੮ ਲੁੱਕ ਕੇ, ਲੁਕਾਉ ਕਰ ਕੇ।
੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਰ (ਨਾ ਜਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਬਲ ਵਾਲੀ ਅਸਵਥਾ) ਜਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਜਰਦਾ (ਸਹਾਰਦਾ) ਹੈ।
੧੧ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰ-ਮੰਤ੍ਰ (ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਸੁੰਦਰ।
੧੩ ਗਾਵਣ ਨਾਲ।
੧੪ ਤਿਹ, ਪਿਆਸ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੬ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ।
੧੭ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।
੧੮ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੧੯ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ।
੨੦ [ਵਜਥਾ=ਪੀੜ, ਦੁੱਖ] ਦਿਲ ਦੀ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਾ ਦੁੱਖ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਖਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ-ਰਾਇ ਜੋ ਸੱਜਣ ਹੈ ਮਿਲਾ ਦਿਓ। ਰਾਇ=ਰਾਜਾ।
੨੧ ਹੁਣ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ।
੨੨ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਉਹ ਪੱਲ ਚੰਗਾ ਹੈ।
੨੩ ਉਹ ਦਿਨ ਤੇ ਉਹ ਮੌਕਾ ਧੰਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਇਆ। 'ਸੰਜੋਗ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
੨੪ ਮੋਹ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਮੋਹ ਟੁੱਟ ਗਿਆ।
੨੫ ਆਸਰਾ।
੨੬ ਤਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤਰਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਭੋਜਨ। ਨਾਮ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੱਤਾ ਹੈ (ਆਸ ਪਾਸ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ 'ਭਤਿਆ' ਦਾ ਅਰਥ ਭੋਜਨ ਹੀ ਠੀਕ ਬੈਠਦਾ ਹੈ)।
੨੮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਜੋਗ ਹੈ।
੩੦ ਭਾਏ ਹਨ।
੩੧ ਪਿਆਰ।
੩੨ ਵਿਚਾਰ। ਗੱਲ-ਬਾਤ।
੩੩ ਭਾਵ ਕਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਵੱਟ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਮੂੰਹ ਮੋੜਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਪਿਆਰ। ਪਿਆਰ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੩੫ ਸਲਾਹਕਾਰ।
੩੬ ਜਗਤ ਦੇ ਦਾਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਦਾ ਹੈ।
੩੭ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਧੰਨ ਹਨ ਓਹ ਵਸੀਲੇ, ਓਹ ਪੁਰਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ! ਧੰਨ ਹੈ ਉਹ ਸਮਾਂ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਮੋਹ ਟੁੱਟ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਹ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਪਿੱਛੇ ਹੋਰ ਲੁਕਾਈ ਭੀ ਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਦੋਸਤ ਪਿਆਰਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਤੇ ਦਾਤਾ ਸਿਰਫ ਰੱਬ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਅਪ-ਸਵਾਰਥੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਸਵਾਰਨਾ ਹੈ? **ਪਉੜੀ**: ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਢੂੰਢਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਹਰੀ ਸੰਗ ਰਤੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭਿੱਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਣ।

ਮਿਲਾਇਆ ਜਿਨਿ ਤਾਰਿਆ ਸਗਲ ਜਗਤੁ ॥ ਮਨ ਕੀਆ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ [੧]ਪਾਇਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗ ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਦ ਹੀ [੨]ਭੋਗੇ ਭੋਗ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖਾ ਕੇਰੀ[੩] ਦੋਸਤੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ[੪] ॥ ਵੇਖਦਿਆ ਹੀ ਭਜਿ ਜਾਨਿ ਕਦੇ ਨ [੫]ਪਾਇਨਿ ਬੰਧੁ ॥ ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ੍ ਤਿਚਰੁ ਰਖਨਿ ਗੰਢੁ[੬] ॥ ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਬੋਲਨਿ ਗੰਧੁ[੭] ॥ [੮]ਜੀਅ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ॥ ਕੂੜਾ ਗੰਢੁ ਨ ਚਲਈ [੯]ਚਿਕੜਿ ਪਥਰ ਬੰਧੁ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਫਕੜੁ[੧੦] ਪਿਟਨਿ ਧੰਧੁ ॥ ਝੂਠੈ ਮੋਹਿ ਲਪਟਾਇਆ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਿਹੰਧੁ[੧੧] ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਆਪਣੀ [੧੨]ਧੁਰਿ ਪੂਰਾ ਕਰਮੁ ਕਰੇਇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ[੧੩] ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ਸੇਈ ਸਚੁ ਹਾਕੁ[੧੪] ॥ ਜਿਨੀ ਜਾਤਾ ਖਸਮੁ [੧੫]ਕਿਉ ਲਭੈ ਤਿਨਾ ਖਾਕੁ ॥ ਮਨੁ ਮੈਲਾ ਵੇਕਾਰੁ ਹੋਵੈ ਸੰਗਿ ਪਾਕੁ[੧੬] ॥ ਦਿਸੈ ਸਚਾ ਮਹਲੁ ਖੁਲੈ [੧੭]ਭਰਮ ਤਾਕੁ ॥ ਜਿਸਹਿ ਦਿਖਾਲੇ ਮਹਲੁ ਤਿਸੁ ਨ ਮਿਲੈ ਧਾਕੁ[੧੮] ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ [੧੯]ਬਿੰਦਕ ਨਦਰਿ ਝਾਕੁ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ[੨੦] ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੨੧] ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਲਾਗੁ ॥ ਤਿਸੈ ਮਿਲੈ ਸੰਤ ਖਾਕੁ ਮਸਤਕਿ[੨੨] ਜਿਸੈ ਭਾਗੁ ॥ ੫ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [੨੩]ਹਰਣਾਖੀ ਕੂ ਸਚੁ ਵੈਣੁ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਤਉ ਕਰੇ ਉਧਾਰਣੁ ॥ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਛਬੀਲੀ[੨੪] ਪਿਰੁ ਤੈਡਾ[੨੫] ਮਨ ਸਾਧਾਰਣੁ[੨੬] ॥ [੨੭]ਦੂਰਜਨ ਸੇਤੀ ਨੇਹੁ ਰਚਾਇਓ [੨੮]ਦਸਿ ਵਿਖਾ ਮੈ ਕਾਰਣੁ ॥ ਊਣੀ[੨੯] ਨਾਹੀ ਝੂਣੀ[੩੦] ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਵਿਹੂਣੀ ॥ ਪਿਰੁ ਛੈਲੁ ਛਬੀਲਾ ਛਡਿ ਗਵਾਇਓ ਦੁਰਮਤਿ ਕਰਮਿ ਵਿਹੂਣੀ ॥ ਨਾ ਹਉ ਭੁਲੀ ਨਾ ਹਉ ਚੁਕੀ ਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਦੋਸਾ ॥ ਜਿਤੁ ਹਉ ਲਾਈ ਤਿਤੁ ਹਉ ਲਗੀ ਤੂ ਸੁਣਿ ਸਚੁ ਸੰਦੇਸਾ[੩੧] ॥ ਸਾਈ ਸੋੁਹਾਗਣਿ ਸਾਈ ਭਾਗਣਿ ਜੈ ਪਿਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਪਿਰਿ ਅਉਗਣ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਗਵਾਏ ਗਲ ਸੇਤੀ ਲਾਇ ਸਵਾਰੀ[੩੨] ॥ [੩੩]ਕਰਮਹੀਣ ਧਨ ਕਰੈ ਬਿਨੰਤੀ [੩੪]ਕਦਿ ਨਾਨਕ ਆਵੈ ਵਾਰੀ ॥ ਸਭਿ ਸੁਹਾਗਣਿ ਮਾਣਹਿ ਰਲੀਆ ਇਕ ਦੇਵਹੁ ਰਾਤਿ ਮੁਰਾਰੀ[੩੫] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਾਹੇ ਮਨ ਤੂ ਡੋਲਤਾ ਹਰਿ [੩੬]ਮਨਸਾ ਪੂਰਣਹਾਰੁ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ[੩੭] ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਭਿ ਦੁਖ ਵਿਸਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਆਰਾਧਿ ਮਨ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੩੮] ਜਾਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ[੩੯] ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਰੰਗੁ[੪੦] ਲਗਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ਓਨੀ ਛਡਿਆ ਮਾਇਆ ਸੁਆਵੜਾ[੪੧] ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ[੪੨] ਨਾਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਅਠੇ ਪਹਰ ਇਕਤੈ ਲਿਵੈ[੪੩] ਮੰਨੇਨਿ[੪੪] ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰੁ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਇਕੁ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ

੧ ਜੋ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
੨ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।
੩ ਦੀ।
੪ ਰਿਸ਼ਤਾ। ਇਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ।
੫ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।
੬ ਜੋੜ।
੭ ਗੰਦ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ। ਮੰਦਾ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
੮ ਆਤਮਾ ਸੰਬੰਧੀ।
੯ ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਕੜ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਦਾ ਜੋੜ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਚਿੱਕੜ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ।
੧੦ ਫ਼ਜ਼ੂਲ। ਬੇਅਰਥ ਧੰਧੇ ਪਿਟਦੇ ਹਨ।
੧੧ ਵਿਹਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਭਾਗ ਚੰਗੇ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਆਖਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭੇ?
੧੬ [ਫ਼ਾ.] ਪਵਿੱਤਰ।
੧੭ ਭਰਮ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ।
੧੮ ਧੱਕਾ।
੧੯ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਤਾਂ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੧ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੨ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨੩ ਹਿਰਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਉਹ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੇਹੜੀ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰੇ।
੨੪ ਹੇ ਸੁੰਦਰੀ!
੨੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰਾ।
੨੬ ਆਸਰਾ। ਮਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੨੭ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਕਾਮਾਦਿ ਨਾਲ।
੨੮ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰਣ ਦੱਸ।
੨੯ ਖ਼ਾਲੀ, ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਘਟ।
੩੦ ਉਦਾਸ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਬਾਂਕੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੁਰਮਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਭਾਗਾਂ ਸੜੀ ਹੋਈ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਸੂਰ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੈਣ! ਓਹੋ ਸੁਹਾਗਣ ਜਾਣੋ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਸਨੇਹਾ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਭੈਣ!
੩੨ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੩੩ ਭਾਗਹੀਨ ਇਸਤਰੀ।
੩੪ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਮੇਹਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕਦੋਂ ਆਵੇਗੀ?
੩੫ [ਮੁਰ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ! ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਰਾਤ ਲਈ ਮਾਣੋ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੦, ਨੋਟ ੩੪।
੩੬ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੩੭ ਸਮਰੱਥ ਹਸਤੀ।
੩੮ ਪਾਪ।
੩੯ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੪੦ ਪ੍ਰੇਮ।
੪੧ ਸੁਆਦ।
੪੨ (ਨਾਮ-ਧਨ) ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੪੩ ਲਿਵ ਵਿੱਚ।
੪੪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਸਰਵ-ਇੱਛਾ ਪੂਰਨ ਸੁਆਮੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈਂ? ਉਹਦੇ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਹੈ। ਦੂਜੇ **ਸ਼ਲੋਕ** ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਲੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿਆਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸ ਨੋ ਸਦਾ ਸੁਖ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਜਮ ਨਾਹਿ ਦੁਖ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਕਿ ਕਾੜਿਆ[੧] ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਤਾ ਮਿਤ੍ਰੁ ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ਜਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਬਹੁਤਾ ਤਿਸੁ ਧਨੁ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਸੋ ਵਡ ਪਰਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤਿਨਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰਿਆ[੨] ॥ ੬ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਅੰਨਾ ਬਾਹਰਹੁ ਅੰਨਾ [੩]ਕੂੜੀ ਕੂੜੀ ਗਾਵੈ ॥ ਦੇਹੀ ਧੋਵੈ ਚਕ੍ਰ[੪] ਬਣਾਏ ਮਾਇਆ ਨੋ ਬਹੁ ਧਾਵੈ ॥ ਅੰਦਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਨੀਂਦ ਵਿਆਪਿਆ [੫]ਕਾਮਿ ਸੰਤਾਪਿਆ ਮੁਖਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਹਾਵੈ ॥ [੬]ਬੈਸਨੋ ਨਾਮੁ ਕਰਮ ਹਉ ਜੁਗਤਾ ਤੁਹ[੭] ਕੁਟੇ ਕਿਆ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ॥ ਹੰਸਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ[੮] ਨ ਬਣਈ ਨਿਤ ਬੈਠਾ ਮਛੀ ਨੋ ਤਾਰ[੯] ਲਾਵੈ ॥ ਜਾ ਹੰਸ ਸਭਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਬਗਾ ਨਾਲਿ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ॥ ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ ॥ ਉਡਰਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਬਗੁਲਾ ਮਤੁ ਹੋਵੈ ਮੰਞੁ[੧੦] ਲਖਾਵੈ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ ਦਿਚੈ[੧੧] ਜਾ ਹਰਿ ਏਵੈ ਭਾਵੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਰਤਨੀ ਭਰਪੂਰੇ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥ ਸਿਖ ਹੰਸ ਸਰਵਰਿ ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਹੁਕਮਾਵੈ[੧੨] ॥ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਮਾਣਕ ਸਰਵਰਿ ਭਰਪੂਰੇ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਰਵਰ ਹੰਸੁ ਦੂਰਿ ਨ ਹੋਈ ਕਰਤੇ ਏਵੈ ਭਾਵੈ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਦੈ ਮਸਤਕਿ[੧੩] ਭਾਗੁ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਪਹਿ ਆਵੈ ॥ ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਟੰਬ ਸਭਿ ਤਾਰੇ ਸਭਾ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਛਡਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਪੰਡਿਤੁ ਆਖਾਏ [੧੪]ਬਹੁਤੀ ਰਾਹੀ ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਜਿਨੇਹਾ[੧੫] ॥ ਅੰਦਰਿ ਮੋਹੁ ਨਿਤ ਭਰਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਤਿਸਟਸਿ[੧੬] ਨਾਹੀ ਦੇਹਾ ॥ ਕੂੜੀ ਆਵੈ ਕੂੜੀ ਜਾਵੈ [੧੭]ਮਾਇਆ ਕੀ ਨਿਤ ਜੋਹਾ ॥ ਸਚੁ ਕਹੈ ਤਾ ਛੋਹੋ[੧੮] ਆਵੈ ਅੰਤਰਿ ਬਹੁਤਾ ਰੋਹਾ[੧੯] ॥ ਵਿਆਪਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਕੁਬੁਧਿ ਕੁਮੂੜਾ[੨੦] ਮਨਿ ਲਾਗਾ ਤਿਸੁ ਮੋਹਾ ॥ [੨੧]ਠਗੈ ਸੇਤੀ ਠਗੁ ਰਲਿ ਆਇਆ ਸਾਥੁ ਭਿ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਰਾਫੁ [੨੨]ਨਦਰੀ ਵਿਚਦੋ ਕਢੈ ਤਾਂ ਉਘੜਿ ਆਇਆ ਲੋਹਾ ॥ ਬਹੁਤੇਰੀ ਥਾਈ ਰਲਾਇ ਰਲਾਇ ਦਿਤਾ ਉਘੜਿਆ ਪੜਦਾ ਅਗੈ ਆਇ ਖਲੋਹਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਜੇ ਸਰਣੀ ਆਵੈ ਫਿਰਿ ਮਨੂਰਹੁ[੨੩] ਕੰਚਨੁ[੨੪] ਹੋਹਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਪੁਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਸਮਾਨੇ[੨੫] ਅਉਗਣ ਕਟੇ ਕਰੇ ਸੁਧੁ ਦੇਹਾ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਹੋਵੈ ਲਿਖਿਆ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲਿ ਸਨੇਹਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸਤਿਗੁਰ

੧ ਕਾੜ੍ਹਾ, ਚਿੰਤਾ।
੨ ਤਾਰਿਆ ਹੈ।
੩ ਝੂਠੀ-ਮੂਠੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜੋ ਵੈਸ਼ਨੋ ਲੋਕ ਬਾਹਾਂ 'ਪਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬ ਹੀ ਨ ਜਾਏ॥' (ਬਿਭਾਸ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੪੭)।
੫ ਕਾਮ ਦਾ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।
੬ ਨਾਮ ਤਾਂ ਵੈਸ਼ਨੋ ਹੈ, ਪਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੭ ਚਾਵਲਾਂ ਦੇ ਛਿਲਕੇ।
੮ ਬਗਲਾ।
੯ ਤਾੜੀ, ਨੀਝ।
੧੦ ਮੇਰਾ। ਮਤੇ ਮੇਰਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਜਾਵੇ।
੧੧ ਦੇਈਏ।
੧੨ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੪ ਬਹੁਤ ਰਾਹਾਂ ਕਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।
੧੫ ਜੇਹਾ।
੧੬ [ਸੰ. ਤ੍ਰਿਸ਼੍ਰੁਤਿ] ਇਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ, ਟਿਕਦੀ।
੧੭ ਮਾਇਆ ਦੀ ਜੋਹ (ਤੱਕ) ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੧੮ ਗੁੱਸਾ, ਖਿਝ।
੧੯ ਗੁੱਸਾ।
੨੦ ਬਹੁਤ ਮੂਰਖ।
੨੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠੱਗਾਂ ਨਾਲ।
੨੨ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ। ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਰਖ ਗੁਰੂ-ਸਰਾਫ਼ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਲੋਹਾ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।
੨੩ ਨਿਕੰਮੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ।
੨੪ ਸੋਨਾ।
੨੫ ਇਕੋ ਜਿਹੇ।
੨੬ ਪ੍ਰੇਮ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਤੋਂ-ਉਤੋਂ ਪਖੰਡ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੰਵਰਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸਲ ਜੀਵਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਭੀ ਪੰਡਤ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਦਿਆ ਭੀ ਮੂਰਖਤਾ ਸਿਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸਮਝ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸਭ ਮੱਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੂਰੇ ਕੀ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਰਿਦੈ ਵਸੇਹਾ[1] ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਤਿਸ ਕਾ ਕਟੀਐ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਹਾ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਜੰਤੁ ਸੋ ਤੁਧੁ ਬੁਝਈ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਜੰਤੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਸਿਝਈ[2] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਨਦਰਿ ਹਉਮੈ ਤਿਸੁ ਗਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਸੰਤੁਸਟੁ[3] ਕਲਮਲ[4] ਤਿਸੁ ਖਈ[5] ॥ ਜਿਸ ਕੈ ਸੁਆਮੀ ਵਲਿ ਨਿਰਭਉ ਸੋ ਭਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਚਾ ਸੋ ਥਿਅਈ[6] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਮਇਆ[7] ਨ ਪੋਹੈ ਅਗਨਈ ॥ ਤਿਸ ਨੋ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਤੇ ਮਤਿ ਲਈ ॥ ੭ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕਿਰਪਾਲ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰ [8]ਪਾਇ ਪੈ ॥ ਮਨ ਤਨ ਅੰਤਰਿ ਵਸੁ ਦੂਖਾ ਨਾਸੁ ਹੋਇ ॥ ਹਥ ਦੇਇ ਆਪਿ ਰਖੁ ਵਿਆਪੈ ਭਉ ਨ ਕੋਇ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵਾ [9]ਦਿਨੁ ਰੈਣਿ [10]ਏਤੈ ਕੰਮਿ ਲਾਇ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਜਾਇ ॥ [11]ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਖਸਮੁ ਏਕੋ [12]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ॥ [13]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਚੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਲਹਿਆ[14] ॥ ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲ ਅਪਣੀ ਸਿਫਤਿ ਦੇਹੁ ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਏਹ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਏਕੋ ਜਪੀਐ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਇਕਸ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਇਕਸੁ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪਿਰਹੜੀ[15] ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ[16] ॥ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਮੰਗੀਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ[17] ਪ੍ਰਭੁ ਇਕੋ ਇਕੁ ਧਿਆਇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[18] ਸਚੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[19] ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਤੇ ਸੰਤ ਜਨ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵੁਠਾ[20] ਆਇ ॥ [21]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ਨਾਮੁ ਉਚਰਾ ਨਾਨਕ ਖਸਮ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਰਖਵਾਲਾ ਮਾਰੇ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਰਖਵਾਲਾ [22]ਜਿਤਾ ਤਿਨੈ ਭੈਣੁ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰਾ ਅੰਗੁ[23] [24]ਤਿਸੁ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰਾ ਅੰਗੁ ਸੁ ਨਿਰਮਲੀ ਹੂੰ ਨਿਰਮਲਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਨਦਰਿ ਨ ਲੇਖਾ ਪੁਛੀਐ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਖੁਸੀ ਤਿਨਿ ਨਉ ਨਿਧਿ[25] ਭੁੰਚੀਐ[26] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੂ ਪ੍ਰਭ ਵਲਿ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਗੀ[27] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਸੁ ਤੇਰੀ ਬੰਦਿਗੀ ॥ ੮ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ[28] ॥ ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ [29]ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [30]ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਮਰਹੁ ਆਪਣਾ ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ ਘਟ ਘਾਟ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੰਤਿਆ [31]ਕੋਇ ਨ ਬੰਧੈ ਵਾਟ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਿਥੈ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਜਿਥੈ/ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਓਥੈ ਤੇਰੀ ਰਖ[32] ਅਗਨੀ

੧ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩ ਪ੍ਰਸੰਨ।
੪ ਪਾਪ।
੫ ਖੈ (ਨਾਸ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੬ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਮਿਹਰ।
੮ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ।
੯ ਦਿਨ-ਰਾਤ।
੧੦ ਇਸੇ ਕੰਮ ਲਾ ਰੱਖ।
੧੧ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੧੨ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੱਚੋ ਸੱਚ ਪਛਾਣਿਆ।
੧੪ ਲੱਭਿਆ, ਪਛਾਣਿਆ।
੧੫ ਪਿਆਰ।
੧੬ ਥਾਂ।
੧੭ ਗਰਾਹੀ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ।
੧੮ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੦ ਵਸਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਥਾਂ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ।
੨੨ ਤਿਸ ਨੇ ਭਵਣ (ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ) ਜਿੱਤ ਲਿਆ।
੨੩ ਪੱਖ, ਸਹਾਰਾ।
੨੪ ਉਹ ਸੁਰਖਰੂ ਹੈ।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੬ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਮੁਥਾਜੀ।
੨੮ ਗੁਜ਼ਰੇ ਉਮਰ।
੨੯ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ; ਓਹ ਸਦਾ ਹਾਹੁਕੇ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੩੦ ਆਪਣਾ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਹਰੀ) ਸਿਮਰੋ ਭਾਵੇਂ ਰਸਤਾ ਹੋਵੇ, ਔਖਾ ਰਸਤਾ ਹੋਵੇ, ਘਾਟੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਪਤਨ ਹੋਵੇ; ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਜਪੋ।
੩੧ ਫਿਰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ।
੩੨ ਰਖਿਆ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਾਣ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲੇ। ਇਹੋ ਦਾਤ ਮੰਗਣੀ ਸਫਲ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਸ ਉਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਥਾਜੀਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਕਟਣ ਹੁੰਦਾ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਔਖ ਸੌਖ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਰਖਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਦਰ ਮਾਹਿ ॥ [1]ਸੁਣਿ ਕੈ ਜਮ ਕੇ ਦੂਤ ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਛਡਿ ਜਾਹਿ ॥ ਭਉਜਲੁ[2] ਬਿਖਮੁ[3] ਅਸਗਾਹੁ[4] ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਰਿ ਪਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਲਗੀ ਪਿਆਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੇਇ ਖਾਹਿ ॥ [5]ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥ ਸਭਸੈ ਨੋ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਮ੍ਾਲੇ[6] [7]ਸਾਹਿ ਸਾਹਿ ॥ ਬਿਰਥਾ[8] ਕੋਇ ਨ ਜਾਇ ਜਿ ਆਵੈ ਤੁਧੁ ਆਹਿ[9] ॥ ੯ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [10]ਦੂਜਾ ਤਿਸੁ ਨ ਬੁਝਾਇਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ਆਧਾਰੁ ॥ ਅਗਮੁ[11] ਅਗੋਚਰੁ[12] ਸਾਹਿਬੋ ਸਮਰਥੁ ਸਚੁ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ਤੂ ਨਿਹਚਲੁ ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਚੁ ਸਚਾ ਤੁਧੁ ਦਰਬਾਰੁ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਛੋਡਿ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਭੁ ਬਿਖਿਆ ਰਸ ਛਾਰੁ[13] ॥ ਸੇ ਸੁਖੀਏ ਸਚੁ ਸਾਹ ਸੇ ਜਿਨ ਸਚਾ ਬਿਉਹਾਰੁ ॥ [14]ਜਿਨਾ ਲਗੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮ ਸਹਜ ਸੁਖ ਸਾਰੁ[15] ॥ ਨਾਨਕ ਇਕੁ ਆਰਾਧੇ ਸੰਤਨ ਰੇਣਾਰੁ[16] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਅਨਦ ਸੂਖ ਬਿਸ੍ਰਾਮ ਨਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਇ ॥ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਛਾਡਿ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ [17]ਉਧਰਸਿ ਨਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤੁ ਘਿਣਾਵਣੇ[18] ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬੇਦ ਪੜਾਵਣੇ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਈਐ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ [19]ਧਰਤੀ ਧਾਈਐ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਕਿਤੈ ਸਿਆਣਪੈ ॥ ਨਾ ਤੂ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨੁ ਦੇ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਾ[12] ॥ ਤੂ ਭਗਤਾ ਕੈ ਵਸਿ ਭਗਤਾ ਤਾਣੁ[20] ਤੇਰਾ ॥ ੧੦ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [21]ਆਪੇ ਵੈਦੁ ਆਪਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ॥ ਏਹਿ ਵੈਦ ਜੀਅ ਕਾ ਦੁਖੁ ਲਾਇਣ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਖਾਇਣ[22] ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਦੂਖ ਮਿਟਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [23]ਹੁਕਮਿ ਉਛਲੈ ਹੁਕਮੇ ਰਹੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਸਮ ਕਰਿ ਸਹੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਨੋ ਹੋਵੈ ਦਾਤਿ ॥ ਹੁਕਮਿ ਮਰੈ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਨਾਨ੍ਾ[24] ਵਡਾ ਥੀਵੈ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੋਗ ਹਰਖ[25] ਆਨੰਦ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਪੈ [26]ਨਿਰੋਧਰ ਗੁਰ ਮੰਤ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਰਹਾਏ[27] ॥ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕਉ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਢਾਢੀ ਕੁਰਬਾਣੁ ਜਿ ਤੇਰਾ ਸੇਵਦਾਰੁ ॥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਢਾਢੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਿ ਗਾਵੈ ਗੁਣ ਅਪਾਰ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਧਨੁ ਧੰਨੁ [28]ਜਿਸੁ ਲੋੜੇ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਭਾਗਠੁ[29] ਜਿਸੁ ਸਚਾ ਦੁਆਰ ਬਾਰੁ[30] ॥ ਓਹੁ ਢਾਢੀ ਤੁਧੁ ਧਿਆਇ [31]ਕਲਾਣੇ ਦਿਨੁ ਰੈਣਾਰ ॥ ਮੰਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਨ ਆਵੈ ਕਦੇ ਹਾਰਿ ॥ [32]ਕਪੜੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਰਹਦਾ ਲਿਵੈ ਧਾਰ ॥ ਸੋ ਢਾਢੀ ਗੁਣਵੰਤੁ ਜਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਰੁ ॥ ੧੧ ॥ ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥

੧ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਜਮ-ਦੂਤ ਭੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੩ ਕਠਿਨ, ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।
੪ ਜੋ ਗਾਹਿਆ ਨਾ ਜਾਏ।
੫ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ।
੬ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੭ ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ, ਭਾਵ ਕਦਮ-ਕਦਮ 'ਤੇ।
੮ ਖ਼ਾਲੀ।
੯ ਚਾਹ ਕਰ ਕੇ, ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ 'ਨਾਨਕ ਆਹਿ ਸਰਣ ਪ੍ਰਭ ਆਇਓ' (ਆਸਾ ਮ: ੫)।
੧੦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾ ਬੁਝਾਓ, ਭਾਵ ਦੂਜੀ ਟੇਕ ਨਾ ਦਿਖਾਓ।
੧੧ ਅਪਹੁੰਚ।
੧੨ ਜੋ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੧੩ ਸੁਆਹ।
੧੪ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ-ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੫ ਅਸਲੀਅਤ । ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੫, ਨੋਟ ੩੧।
੧੬ ਚਰਨ-ਰੇਣ (ਧੂੜੀ)।
੧੭ ਤਰੇਂਗਾ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜਗਤ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਤੋਂ।
੧੯ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਧਾਉਣ ਨਾਲ। ਕਈ ਸਾਧੂ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੀ ਚੱਕਰ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿਣ।
੨੦ ਬਲ, ਆਸਰਾ।
੨੧ ਉਹ ਨਾਰਾਇਣ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਵੈਦ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਸੰਸਾਰੀ 'ਵੈਦ' ਹਨ ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਅ (ਆਤਮਾ) ਦਾ ਦੁੱਖ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, (ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ)। 'ਏਹਿ' ਅਤੇ 'ਵੈਦ' ਦੋਵੇਂ ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੧੯ ਅਤੇ ੧ (ੳ)।
੨੨ ਖਾਣ ਲਈ (ਭੋਜਨ) ਹੈ।
੨੩ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਟੱਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹੀ ਟਿਕ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਛੋਟਾ। ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਖੁਸ਼ੀ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਿਰੋਧਰ ਮੰਤਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੩੧, ਨੋਟ ੧੨।
੨੭ ਮੁਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ।
੨੯ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ।
੩੦ ਦੁਆਰਾ, ਟਿਕਾਣਾ।
੩੧ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੩੨ ਸੱਚ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਭੋਜਨ ਹੈ; ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਧਾਰੀ ਹੈ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਇਕ ਸਰਵੋਤਮ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਣੀ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸਲ ਸੁਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਹੀ ਯਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜਗਤ-ਤਿਆਗ, ਪੰਡਤਾਈ, ਤੀਰਥ-ਇਸ਼ਨਾਨ, ਦਾਨ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਲ ਦਵਾਈ ਹੈ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਸਹੇੜਨ ਵਾਲੇ ਜਤਨ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮੈਂ ਤਾਂ ਐਸੇ ਭਗਤ ਦੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੈ।

*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ [1]ਅਮਿਉ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਿਰਦੈ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਉਪਦੇਸੁ ਸੁਣਹੁ ਤੁਮ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਸਚਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ[2] ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸਫਲੁ ਹੋਇ ਮਨ ਮਹਿ ਲਾਇਹੁ ਭਾਉ[3] ॥ [4]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨਦੁ ਘਣਾ[5] ਪ੍ਰਭ ਜਪਤਿਆ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਤਿ ਦੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮੋ[6] ਭਾਣੈ ਹੀ ਕਢਿ ਲੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਐ ਭਾਣੈ ਬਖਸ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਭੋਗੀਐ ਭਾਣੈ ਕਰਮ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਮਿਟੀ[7] ਸਾਜਿ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋਤਿ ਧਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਭੋਗ ਭੋਗਾਇਦਾ ਭਾਣੈ [8]ਮਨਹਿ ਕਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਉਤਾਰੇ[9] ਭਾਣੈ [10]ਧਰਣਿ ਪਰੇਇ ॥ ਭਾਣੈ ਹੀ ਜਿਸੁ ਭਗਤੀ ਲਾਏ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਡਿਆਈ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕੀ ਹਉ ਜੀਵਾ ਸੁਣਿ ਸੁਣੇ ॥ [11]ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਅਗਿਆਨ ਉਧਾਰੇ ਇਕ ਖਣੇ ॥ [12]ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਜਾਪੀਐ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਵਿਕਰਾਲ[13] ਨਾਇ ਤੇਰੈ ਧ੍ਰਾਪੀਐ[14] ॥ ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਦੁਖੁ ਵੰਞੈ[15] ਜਿਸੁ ਨਾਉ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਲਾਲੁ ਜੋ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਰਸੈ[16] ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਬੇਅੰਤ ਉਧਾਰਣਹਾਰਿਆ[17] ॥ ਤੇਰੀ ਸੋਭਾ ਤੁਧੁ ਸਚੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥ ੧੨ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਮਿਤ੍ਰੁ ਪਿਆਰਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਛਡਿ ਗਵਾਇਆ [18]ਰੰਗਿ ਕਸੁੰਭੈ ਭੁਲੀ ॥ ਤਉ ਸਜਣ ਕੀ ਮੈ ਕੀਮ[19] ਨ ਪਉਦੀ ਹਉ ਤੁਧੁ ਬਿਨੁ [20]ਅਢੁ ਨ ਲਹਦੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [21]ਸਸੁ ਵਿਰਾਇਣਿ ਨਾਨਕ ਜੀਉ ਸਸੁਰਾ ਵਾਦੀ ਜੇਠੋ ਪਉ ਪਉ ਲੂਹੈ ॥ ਹਭੇ ਭਸੁ ਪੁਣੇਦੇ ਵਤਨੁ ਜਾ ਮੈ ਸਜਣੁ ਤੂਹੈ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਵੁਠਾ[22] ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਦਰਦੁ ਨਿਵਾਰਣੋ[23] ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਵੁਠਾ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਹਾਰਣੋ ॥ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿਆ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਸੁ ਸਰਪਰ[24] ਤਾਰਣੋ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਸਚਿ ਤਿਸੁ [25]ਸਚੁ ਸਮ੍ਹਾਲਣੋ ॥ ਜਿਸੁ ਆਇਆ ਹਥਿ ਨਿਧਾਨੁ[26] ਸੁ [27]ਰਹਿਆ ਭਾਲਣੋ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਇਕੋ ਰੰਗੁ[28] ਭਗਤੁ ਸੋ ਜਾਨਣੋ ॥ ਓਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁ[29] [30]ਬਿਰਹੀ ਚਾਰਣੋ ॥ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣ[31] ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਕਾਰਣੋ ॥ ੧੩ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ [32]ਹਭ ਵਞਾਈ ਛੋੜਿਆ ਹਭੁ ਕਿਝੁ ਤਿਆਗੀ[33] ॥ ਹਭੇ ਸਾਕ ਕੂੜਾਵੇ ਡਿਠੇ ਤਉ ਪਲੈ ਤੈਡੈ[34] ਲਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਨਾਨਕ ਜੀਉ ਹਉ [35]ਫਾਵੀ ਥੀਈ ਬਹੁਤੁ [36]ਦਿਸਾਵਰ ਪੰਧਾ ॥ ਤਾ ਹਉ ਸੁਖਿ ਸੁਖਾਲੀ[37] ਸੁਤੀ ਜਾ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਸਜਣੁ ਮੈ ਲਧਾ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭੇ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ[38] ਜਾਂ ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੀਐ ॥

੧ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਵਾਦ।
੨ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ।
੩ ਪਿਆਰ।
੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੫ ਬਹੁਤਾ।
੬ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ! ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜਪ, ਤਪ, ਸੰਜਮ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਸਰੀਰ।
੮ [ਅ. ਮਨਅ] ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਕਦਾ ਹੈ।
੯ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ, ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡੇਗਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਪਰੇਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਇਕ ਪਲ ਵਿੱਚ। ਪਸ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਓਹ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਪਰੇਤ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਮਾੜਾ ਚਿਤਵਦੇ ਹਨ।
੧੨ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੩ ਡਰਾਉਣੀ।
੧੪ ਰਜਦੀ ਹੈ।
੧੫ [ਲਹਿੰਦੀ] ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਰਸਦਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਤਾਰਣ ਵਾਲਿਆ।
੧੮ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਜੋ ਕੁਸੰਭੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ।
੧੯ ਕੀਮਤ।
੨੦ ਅੱਧੀ ਦਮੜੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ।
੨੧ ਸਸ (ਅਵਿਦਿਆ) ਵੈਰਣ ਹੈ, ਸਹੁਰਾ (ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ) ਝਗੜਾਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਠ (ਜਮਰਾਜ) ਪੈ ਪੈ (ਮੁੜ-ਮੁੜ) ਸਾੜਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਹੋਵੇਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਆਹ ਪੁਣੇਦੇ (ਛਾਣਦੇ) ਵਤਨ (ਫਿਰਨ), ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। (ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤੀ ਹੈ।) ਵਤਨੁ=ਪਏ ਫਿਰਨ। ਜਿਵੇਂ 'ਮਾਰਨੁ' (ਪੰ. ੫੪੧, ਨੋਟ ੧) ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੭।
੨੨ ਵਸਿਆ ਹੈਂ।
੨੩ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੨੪ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ
੨੫ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੭ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਪਿਆਰ।
੨੯ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੩੦ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਅਸਚਰਜ।
੩੨ ਸਭ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੩੩ ਤਿਆਗ ਕੇ।
੩੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਤੇਰੇ।
੩੫ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਈ।
੩੬ ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੇ ਪੰਧ।
੩੭ ਸੁਖੀ।
੩੮ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪੋ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੱਗਣਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਮਿੱਤਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। **ਪਉੜੀ** : ਜਦ ਹਰੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਵਸੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਭ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਕੂੜੇ ਹਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਿਚ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਕੀਚਨਿ[੧] ਲਖ ਉਪਾਵ ਤਾਂ ਕਹੀ ਨ ਘੁਲੀਐ[੨] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉ ਸੁ ਨਿਰਧਨੁ ਕਾਂਢੀਐ[੩] ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਵਿਸਰੈ ਨਾਉ ਸੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੀਐ[੪] ॥ ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਜਮੁ ਡੰਡੁ ਦੇ ॥ ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨ ਆਵੀ ਚਿਤਿ ਰੋਗੀ ਸੇ ਗਣੇ ॥ ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨ ਆਵੀ ਚਿਤਿ ਸੁ ਖਰੋ[੫] ਅਹੰਕਾਰੀਆ ॥ ਸੋਈ ਦੁਹੇਲਾ[੬] ਜਗਿ ਜਿਨਿ ਨਾਉ ਵਿਸਾਰੀਆ ॥ ੧੪ ॥ *ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਤੈਡੀ ਬੰਦਸਿ[੭] ਮੈ ਕੋਇ ਨ ਡਿਠਾ ਤੂ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਾਣਾ ॥ [੮]ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਮਿਤ੍ਰ ਵਿਚੋਲੇ ਜੈ ਮਿਲਿ ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੫ ॥ [੯]ਪਾਵ ਸੁਹਾਵੇ ਜਾਂ ਤਉ ਧਿਰਿ ਜੁਲਦੇ ਸੀਸੁ ਸੁਹਾਵਾ ਚਰਣੀ ॥ ਮੁਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਜਾਂ ਤਉ ਜਸੁ ਗਾਵੈ [੧੦]ਜੀਉ ਪਇਆ ਤਉ ਸਰਣੀ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਿਲਿ ਨਾਰੀ[੧੧] ਸਤਸੰਗਿ ਮੰਗਲੁ[੧੨] ਗਾਵੀਆ ॥ ਘਰ ਕਾ ਹੋਆ ਬੰਧਾਨੁ[੧੩] ਬਹੁੜਿ ਨ ਧਾਵੀਆ[੧੪] ॥ ਬਿਨਠੀ[੧੫] ਦੁਰਮਤਿ ਦੁਰਤੁ[੧੬] ਸੋਇ[੧੭] ਕੂੜਾਵੀਆ ॥ [੧੮]ਸੀਲਵੰਤਿ ਪਰਧਾਨਿ ਰਿਦੈ ਸਚਾਵੀਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਇਕੁ ਇਕ ਰੀਤਾਵੀਆ[੧੯] ॥ ਮਨਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਪਿਆਸ ਚਰਣ ਦਾਸਾਵੀਆ[੨੦] ॥ ਸੋਭਾ ਬਣੀ ਸੀਗਾਰੁ ਖਸਮਿ ਜਾਂ ਰਾਵੀਆ[੨੧] ॥ ਮਿਲੀਆ ਆਇ ਸੰਜੋਗਿ[੨੨] ਜਾਂ ਤਿਸੁ ਭਾਵੀਆ ॥ ੧੫ ॥ †ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥ ਹਭਿ ਗੁਣ ਤੈਡੇ ਨਾਨਕ ਜੀਉ [੨੩]ਮੈ ਕੂ ਥੀਏ ਮੈ ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਕਿਆ ਹੋਵੈ ॥ ਤਉ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾਰੁ ਨ ਕੋਈ [੨੪]ਜਾਚਕੁ ਸਦਾ ਜਾਚੋਵੈ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੫ ॥ ਦੇਹ ਛਿਜੰਦੜੀ[੨੫] ਊਣਮ[੨੬] ਝੂਣਾ[੨੭] ਗੁਰਿ ਸਜਣਿ ਜੀਉ ਧਰਾਇਆ[੨੮] ॥ ਹਭੇ ਸੁਖ ਸੁਹੇਲੜਾ[੨੯] ਸੁਤਾ [੩੦]ਜਿਤਾ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਡਾ ਤੇਰਾ ਦਰਬਾਰੁ ਸਚਾ ਤੁਧੁ ਤਖਤੁ ॥ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਨਿਹਚਲੁ ਚਉਰੁ ਛਤੁ[੩੧] ॥ ਜੋ ਭਾਵੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੋਈ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥ ਜੇ ਭਾਵੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਥਾਵੇ ਮਿਲੈ ਥਾਉ ॥ ਜੋ ਕੀਨ੍ਹੀ ਕਰਤਾਰਿ ਸਾਈ ਭਲੀ ਗਲ ॥ ਜਿਨ੍ਹੀ ਪਛਾਤਾ ਖਸਮੁ [੩੨]ਸੇ ਦਰਗਾਹ ਮਲ ॥ ਸਹੀ ਤੇਰਾ ਫੁਰਮਾਨੁ ਕਿਨੈ ਨ ਫੇਰੀਐ[੩੩] ॥ ਕਾਰਣ ਕਰਣ ਕਰੀਮ[੩੪] ਕੁਦਰਤਿ ਤੇਰੀਐ ॥ ੧੬ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮ: ੫ ॥[੩੫]ਸੋਇ ਸੁਣੰਦੜੀ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਾ [੩੬]ਨਾਮੁ ਜਪੰਦੜੀ ਲਾਲੀ ॥ [੩੭]ਪੰਧਿ ਜੁਲੰਦੜੀ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰੁ[੩੮] ਠੰਢਾ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਲੀ[੩੯] ॥ ੧ ॥ ਮ: ੫ ॥ [੪੦]ਹਠ ਮੰਝਾਹੂ ਮੈ ਮਾਣਕੁ ਲਧਾ ॥ ਮੁਲਿ ਨ ਘਿਧਾ[੪੧] ਮੈਕੂ[੪੨] ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ ॥ [੪੩]ਢੂੰਢ ਵਞਾਈ ਥੀਆ ਥਿਤਾ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕ ਜਿਤਾ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਿਸ ਕੈ [੪੪]ਮਸਤਕਿ ਕਰਮੁ ਹੋਇ ਸੋ ਸੇਵਾ ਲਾਗਾ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਮਿਲਿ [੪੫]ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਸੋ ਅਨਦਿਨੁ[੪੬] ਜਾਗਾ ॥ ਲਗਾ ਰੰਗੁ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ[੪੭] ਸਭੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ਆਤਮੁ ਜਿਤਾ ਗੁਰਮਤੀ [੪੮]ਆਗੰਜਤ

੧ ਕੀਤੇ ਜਾਵਣ।
੨ ਫਲਦਾ: ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਉੱਠਣਾ, ਵੱਲ ਹੋਣਾ (ਇਹ ਝੰਗ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਦੇ ਇਕ ਗੀਤ ਦੀ ਤੁਕ ਹੈ : "ਜੈਂਦੀ ਨਵੀਂ ਲਗੀ ਤ੍ਰੁਟ ਜਾਵੇ; ਕੌਣ ਆਖੇ ਹੇ ਨੇ ਘੁਲੀਆਂ")।
੩ ਆਖੀਦਾ ਹੈ। ੪ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੫ ਖਰਾ, ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ। ੬ ਦੁਖੀ।
੭ [ਫ਼ਾ.] ਬਣਾਵਟ ਦਾ, ਸ਼ਕਲ ਦਾ। ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ।
੮ ਵਾਰਨੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਮਿੱਤਰ ਤੋਂ।
੯ ਪੈਰ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਉਹ ਤੇਰੇ ਪਾਸੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।
੧੦ ਆਤਮਾ ਤਾਂ ਸੁਹਾਵਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਵੇ।
੧੧ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੇ।
੧੨ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੧੩ ਭਾਵ ਇਸਥਿਰਤਾ।
੧੪ ਦੌੜਨਾ, ਭਟਕਣਾ। ਮੁੜ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।
੧੫ ਦੂਰ ਹੋਈ।
੧੬ ਪਾਪ।
੧੭ ਖ਼ਬਰ। ਕੂੜ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਦਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੮, ਨੋਟ ੩੨ ਅਤੇ ੯੧੯, ਨੋਟ ੧੬।
੧੮ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਹੁਣ ਸ਼ੁਭ ਆਚਰਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਵਸਿਆ ਹੈ।
੧੯ ਗੀਤ (ਜੁਗਤੀ) ਵਾਲੀਆਂ।
੨੦ ਦਾਸੀਆਂ।
੨੧ ਭੋਗਿਆ।
੨੨ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੩, ਨੋਟ ੧੫।
੨੩ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ। ਥੀਏ=ਥਿਆਏ ਹਨ, ਮਿਲੇ ਹਨ (ਬੋਲੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ)।
੨੪ ਮੰਗਤਾ ਸਦਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਟੁੱਟ ਗਈ। ੨੬ ਖ਼ਾਲੀ।
੨੭ ਉਦਾਸ, ਚਿੰਤਾਤੁਰ।
੨੮ ਧਰਵਾਸ ਦਿੱਤਾ।
੨੯ ਸੌਖਾ।
੩੦ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਜਿੱਤ ਲਿਆ।
੩੧ ਛੱਤਰ।
੩੨ ਓਹ ਦਰਗਾਹ ਨੂੰ ਮੱਲਦੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੩੩ ਟਾਲ ਸਕਦਾ।
੩੪ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦ।
੩੫ ਸੋਭਾ, ਵਡਿਆਈ ਸੁਣਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਮੁੜ ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ।
੩੬ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ।
੩੭ ਤੇਰੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਨਾਲ।
੩੮ ਹਿਰਦਾ। ੩੯ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈ ਹਾਂ।
੪੦ ਹਠ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਨਾਮ-ਮਾਣਕ (ਰਤਨ) ਪਾਇਆ ਹੈ।
੪੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲਿਆ।
੪੨ [ਲਹਿੰਦੀ] ਮੈਨੂੰ।
੪੩ ਢੂੰਢ (ਭਟਕਣਾ) ਮੁੱਕ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਥਿੱਤਾ (ਟਿਕਾਉ) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੪੪ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਗ ਹੋਣ।
੪੫ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ।
੪੬ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਸਦਾ।
੪੭ [ਚਰਨ+ਅਰਵਿੰਦ (ਕਮਲ)] ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦਾ (ਪਿਆਰ ਲੱਗਾ)।
੪੮ ਨਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਪਾਗਾ (ਪਾਇਆ ਹੈ)।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਅਦੁੱਤੀ ਮਾਲਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਤਨ ਮਨ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਢੇਰੀ ਢਾਹ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਕੇ ਧਰਵਾਸ ਬਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਨਿਥਾਵੇਂ ਭੀ ਥਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ (ਉੱਤੇ ਦਸਿਆ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਧਰਵਾਸਾ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਵੱਲ ਲੱਗਿਆਂ ਸਭ ਸੁਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਟਕਣਾਂ ਮੁੱਕ ਕੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ, ਜਾਗ੍ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਗਾ[੧] ॥ ਜਿਸਹਿ[੨] ਧਿਆਇਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੋ [੩]ਕਲਿ ਮਹਿ ਤਾਗਾ[੪] ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਨਿਰਮਲਾ ਅਠਸਠਿ ਮਜਨਾਗਾ[੫] ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਆਪਣਾ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸਭਾਗਾ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਬਲਿਹਾਰਣੈ ਜਿਸੁ ਏਵਡ ਭਾਗਾ ॥ ੧੭ ॥* ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [੬]ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਂ ਧਨ ਬਾਹਰਿ ॥ ਜਾਂ ਪਿਰੁ ਬਾਹਰਿ ਤਾਂ ਧਨ ਮਾਹਰਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਬਹੁ [੭]ਫੇਰ ਫਿਰਾਹਰਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੰਗਿ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਹਰਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਹਰਿ[੮] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਆਹਰ ਸਭਿ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ [੯]ਆਹਰੁ ਇਕੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਤੁ ਆਹਰਿ ਜਗੁ ਉਧਰੈ[੧੦] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਵਡੀ ਹੂ ਵਡਾ ਅਪਾਰੁ ਤੇਰਾ ਮਰਤਬਾ ॥ [੧੧]ਰੰਗ ਪਰੰਗ ਅਨੇਕ ਨ ਜਾਪਨ੍ਹਿ ਕਰਤਬਾ ॥ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੀਉ[੧੨] ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਲਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਵਸਿ ਤੇਰਾ ਘਰੁ[੧੩] ਭਲਾ ॥ ਤੇਰੈ ਘਰਿ ਆਨੰਦੁ ਵਧਾਈ ਤੁਧੁ ਘਰਿ ॥ [੧੪]ਮਾਣੁ ਮਹਤਾ ਤੇਜੁ ਆਪਣਾ ਆਪਿ ਜਰਿ ॥ [੧੫]ਸਰਬ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰੁ ਦਿਸੈ ਜਤ ਕਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਬਿਨਵਤਾ[੧੬] ॥ ੧੮ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [੧੭]ਛਤੜੇ ਬਾਜਾਰ ਸੋਹਨਿ ਵਿਚਿ ਵਪਾਰੀਏ[੧੮] ॥ [੧੯]ਵਖਰੁ ਹਿਕੁ ਅਪਾਰੁ ਨਾਨਕ ਖਟੇ [੨੦]ਸੋ ਧਣੀ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ [੨੧]ਕਬੀਰਾ ਹਮਰਾ ਕੋ ਨਹੀ ਹਮ ਕਿਸਹੂ ਕੇ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇਆ ਤਿਸ ਹੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਫਲਿਉ ਬਿਰਖੁ[੨੨] ਸੁਹਾਵੜਾ ਹਰਿ ਸਫਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ॥ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਉਨ੍ ਮਿਲਣ ਕਉ [੨੩]ਕਿਉ ਵੰਞੈ ਘਿਤਾ ॥ [੨੪]ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ ਓਹੁ ਅਗਮੁ ਅਜਿਤਾ ॥ ਓਹੁ ਪਿਆਰਾ ਜੀਅ ਕਾ ਜੋ ਖੋਲ੍ਹੈ ਭਿਤਾ[੨੫] ॥ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਤੁਸਾੜੀਆ ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਿਤਾ ॥ ਕੁਰਬਾਣੀ ਵੰਞਾ ਵਾਰਣੈ [੨੬]ਬਲੇ ਬਲਿ ਕਿਤਾ ॥ [੨੭]ਦਸਨਿ ਸੰਤ ਪਿਆਰਿਆ ਸੁਣਹੁ ਲਾਇ ਚਿਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਨਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਤਾ ॥ ੧੯ ॥ ‡[੨੮]ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਬੀਰ ਧਰਤੀ ਸਾਧ ਕੀ [੨੯]ਤਸਕਰ [੩੦]ਬੈਸਹਿ ਗਾਹਿ ॥ ਧਰਤੀ ਭਾਰਿ ਨ ਬਿਆਪਈ ਉਨ ਕਉ [੩੧]ਲਾਹੂ ਲਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਕਬੀਰ ਚਾਵਲ ਕਾਰਣੇ ਤੁਖ ਕਉ ਮੁਹਲੀ ਲਾਇ ॥ ਸੰਗਿ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ ਤਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮਰਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਵਡ ਪਰਵਾਰੁ ਆਪਿ ਇਕਾਤੀਆ[੩੨] ॥ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤਿ ਆਪਿ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਤੀਆ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ [੩੩]ਆਪਿ ਆਪਿ ਉਪੰਨਿਆ ॥ ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਆਪਿ ਆਪਿ ਵਰੰਨਿਆ[੩੪] ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਥਾਨੁ ਜਿਥੈ ਤੂ ਵੁਠਾ[੩੫] ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਤੂੰ ਡਿਠਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਤੇਰੀ ਦਇਆ ਸਲਾਹੇ ਸੋਇ

੧ ਪਾਇਆ ਹੈ।
੨ ਜਿਸ ਨੇ।
੩ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ।
੪ ਤਗਿਆ, ਭਾਵ ਕਾਇਮ ਰਹਿਆ।
੫ ਮਜਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ। ਮਾਨੋ ੬੮ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ।
੬ ਥਿਰ (ਹਰੀ) ਜਦ ਅੰਦਰ ਸੀ ਤਾਂ ਧਨ (ਮਾਇਆ) ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਜੀਵ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਹਰੀ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਮਾਹਰਿ (ਚੌਧਰਾਣੀ) ਬਣ ਗਈ।
੭ ਫੇਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨਾ, ਭੰਬਲ-ਭੂਸੇ ਖਾਣੇ।
੮ ਸਮਾਇਆ (ਸੱਚ ਵਿੱਚ)।
੯ ਹਰੀ ਵਾਲਾ ਇਕ ਆਹਰ।
੧੦ ਤਰਦਾ ਹੈ। ੧੧ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀ।
੧੨ ਜੋਤ ਤੇਰੀ। ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।
੧੩ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਘਰ, ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਵਸਦਾ ਹੈਂ।
੧੪ ਮਾਣ, ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਰਦਾ ਹੈਂ।
੧੫ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈਂ, ਜਿਧਰ ਭੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਜਤ ਕਤਾ=ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਸਭ ਥਾਂ।
੧੬ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰੂਪ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਬਾਜ਼ਾਰ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ 'ਤੇ ਸਿਤਾਰੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਾਨੋਂ ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਜ਼ਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਛੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।
੧੮ ਹਰੀ ਦੇ ਮੁਤਲਾਸ਼ੀ।
੧੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਇਕ ਬਿਅੰਤ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸੌਦਾ।
੨੦ ਉਹੋ ਧਨਵੰਤ ਹੈ।
੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੭੬ ਉੱਤੇ ੨੧੪ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ।
੨੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੋਹਣਾ ਬਿਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਕਿਵੇਂ ਘਿਧਾ (ਲਿਆ) ਜਾਵੇ?
੨੪ ਉਹ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ; ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਨਾ ਜਿਤੀਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨੫ ਭੇਤ।
੨੬ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
੨੭ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ।
੨੮ ਦੇਖੋ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਕਬੀਰ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਨਾ ੧੩੭੫ ਉੱਤੇ।
੨੯ ਚੋਰ ਥਾਂ ਮਲ ਬੈਠੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਆ ਬੈਠੇ ਹਨ।
੩੦ ਬਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਗਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਮਲ ਬੈਠਦੇ ਹਨ।
੩੧ ਲਾਹਾ ਹੀ ਲਾਹਾ (ਨਫ਼ਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਆ ਬੈਠਣ।
੩੨ ਇਕੱਲਾ, ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ।
੩੩ ਆਪੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਭਾਵ 'ਸੈਭੰ' ਹੈ।
੩੪ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।
੩੫ ਵਸਿਆ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਆਹਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਵੱਸਦੇ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਂਗੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਰੂਪ ਸੌਦਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਇਸ ਸੌਦੇ ਦਾ ਗਾਹਕ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਢੂੰਢਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ; ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਦੱਸ ਕੇ ਪਉੜੀ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰੀ 'ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ' ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭੀਏ? ਸੰਤ ਲੋਕ ਇਹ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਲਓ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰੀ ਵਿਆਪਕ ਦਿੱਸ ਪਏਗਾ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸਤ-ਸੰਗਤ ਏਡੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ ਭੀ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਏਡੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਭੀ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਣ, ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾ ਕੇ ਹੀ ਆਉਣਗੇ। **ਪਉੜੀ** : ਧੰਨ ਹੈ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧੰਨ ਹਨ ਸਤ-ਸੰਗੀ ਜਿਹੜੇ ਰੱਬ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਧੁ ॥ ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਭੇਟੇ[੧] ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ ਸੁਧੁ ॥ ੨੦ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ [੨]ਫਰੀਦਾ ਭੂਮਿ ਰੰਗਾਵਲੀ ਮੰਝਿ ਵਿਸੂਲਾ[੩] ਬਾਗੁ ॥ ਜੋ ਨਰ ਪੀਰਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤਿਨ੍ਾ ਅੰਚ[੪] ਨ ਲਾਗ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਫਰੀਦਾ ਉਮਰ ਸੁਹਾਵੜੀ[੫] ਸੰਗਿ ਸੁਵੰਨੜੀ[੫] ਦੇਹ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਪਾਈਅਨਿ੍ ਜਿਨ੍ਾ ਪਿਆਰੇ ਨੇਹ[੬] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਜਿਸੁ ਬੁਝਾਇਹਿ ਅਗਨਿ ਆਪਿ ਸੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੭] ਅਗਮ ਪੁਰਖੁ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸਟਿ[੮] ਦਿਖਾਏ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਅਉਗਣ ਕਟਿ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਤਰਾਏ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਉ ਕਟਿਓਨੁ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਏ ॥ [੯]ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਿਅਨੁ ਲੜੁ ਆਪਿ ਫੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਅਨੁ ਰਖੇ ਗਲਿ ਲਾਏ ॥ ੨੧ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਮੁਹਬਤਿ ਜਿਸੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਰਤਾ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲਿ[੧੦] ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਪਾਈਅਹਿ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀਮ[੧੧] ਨ ਮੂਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਅੰਦਰੁ ਵਿਧਾ ਸਚਿ ਨਾਇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਸਚੁ ਡਿਠੋਮਿ[੧੨] ॥ ਨਾਨਕ ਰਵਿਆ[੧੩] ਹਭ ਥਾਇ ਵਣਿ ਤ੍ਰਿਣਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਰੋਮਿ[੧੪] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਕੀਤੋ ਰਚਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਰਤਿਆ[੧੫] ॥ ਆਪੇ ਹੋਇਓ ਇਕੁ ਆਪੇ ਬਹੁ ਭਤਿਆ[੧੬] ॥ ਆਪੇ ਸਭਨਾ ਮੰਝਿ[੧੭] ਆਪੇ ਬਾਹਰਾ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਹਰਾ ॥ ਆਪੇ ਹੋਵਹਿ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਰਗਟੀਐ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਿਸੈ ਨ ਪਾਇ ਤੇਰੀ ਥਟੀਐ[੧੮] ॥ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਅਪਾਰੁ ਅਗਣਤੁ ਤੂੰ ॥ ਨਾਨਕ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਇਕੋ ਇਕੁ ਤੂੰ ॥ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ਸੁਧੁ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ

ਰਾਇ‡ ਬਲਵੰਡਿ ਤਥਾ[੧੯] ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੨੦]ਨਾਉ ਕਰਤਾ ਕਾਦਰੁ ਕਰੇ ਕਿਉ ਬੋਲੁ ਹੋਵੈ ਜੋਖੀਵਦੈ ॥ [੨੧]ਦੇ ਗੁਨਾ ਸਤਿ ਭੈਣ ਭਰਾਵ ਹੈ ਪਾਰੰਗਤਿ ਦਾਨੁ ਪੜੀਵਦੈ ॥ [੨੨]ਨਾਨਕਿ ਰਾਜੁ ਚਲਾਇਆ ਸਚੁ ਕੋਟੁ ਸਤਾਣੀ ਨੀਵ ਦੈ ॥ [੨੩]ਲਹਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤੁ ਸਿਰਿ ਕਰਿ ਸਿਫਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵਦੈ ॥ [੨੪]ਮਤਿ ਗੁਰ ਆਤਮ ਦੇਵ ਦੀ ਖੜਗਿ ਜੋਰਿ ਪਰਾਕੁਇ[੨੫] ਜੀਅ ਦੈ ॥ [੨੬]ਗੁਰਿ ਚੇਲੇ ਰਹਰਾਸਿ ਕੀਈ ਨਾਨਕਿ ਸਲਾਮਤਿ ਥੀਵਦੈ ॥ ਸਹਿ ਟਿਕਾ ਦਿਤੋਸੁ ਜੀਵਦੈ ॥ ੧ ॥ [੨੭]ਲਹਣੇ ਦੀ ਫੇਰਾਈਐ ਨਾਨਕਾ ਦੋਹੀ ਖਟੀਐ ॥ [੨੮]ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ ॥ ਝੁਲੈ ਸੁ ਛਤੁ ਨਿਰੰਜਨੀ [੨੯]ਮਲਿ ਤਖਤੁ ਬੈਠਾ ਗੁਰ ਹਟੀਐ ॥ [੩੦]ਕਰਹਿ ਜਿ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੂਣੀ ਚਟੀਐ ॥ ਲੰਗਰੁ ਚਲੈ

੧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਫਰੀਦ ਦੇ ੮੧ਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਦੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰ. ੧੩੮੨।
੩ ਵਿਹੁਲਾ, ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਰੰਗੀਲੀ, ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਬਾਗ਼ ਖਿੜਿਆ ਹੈ। ੪ ਸੇਕ, ਦੁੱਖ। ੫ ਸੁੰਦਰ।
੬ ਪਿਆਰ। ੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੯ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ।
੧੦ [ਫ਼ਾ. ਚੂੰ-ਲਾਲਹ=ਗੁਲੇ ਲਾਲ ਵਾਕੁਰ, ਲਾਲ] ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਕੀਮਤ। ੧੨ ਮੈਂ ਡਿੱਠਾ।
੧੩ ਵਿਆਪਕ। ੧੪ ਵਾਲ ਵਾਲ ਵਿੱਚ।
੧੫ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ੧੬ ਭਾਂਤ। ੧੭ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਥਾਟ ਦਾ, ਰਚਨਾ ਦਾ। ੧੯ ਅਤੇ।
੨੦ ਜਦ ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ ਆਪ ਫੈਸਲਾ (ਨਾਉ = ਨਿਆਉਂ) ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਵੇਂ ਜੋਖਿਆ (ਤੋਲਿਆ) ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? (ਭਾਵ ਜਦ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲਹਿਣੇ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਮਿਲਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਉਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?)
੨੧ ਦੈਵੀ ਗੁਣ। ਦੈਵੀ ਗੁਣ ਸੱਚੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹਨ (ਪੁੱਤਰ ਲਹੂ ਦੇ ਸਾਕ ਕਰ ਕੇ ਗੱਦੀ ਮੰਗਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅਸਲ ਸਾਕ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ)। ਪੂਰੀ ਉਸੇ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਮਿਲੇ।
੨੨ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਸੱਚ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤਕੜੀ ਨੀਂਹ 'ਤੇ ਉਸਾਰਿਆ।
੨੩ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਤ੍ਰ ਧਰਿਆ। ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ।
੨੪ ਗੁਰੂ ਆਤਮ ਦੇਵ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਮਤ (ਗਿਆਨ) ਰੂਪ ਖੜਗ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੂੰ।
੨੫ ਪ੍ਰਾਕਰਮ, ਬਲ। ਜੀਅ ਦਾ (ਆਤਮਕ) ਬਲ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ (ਜੀਂਵਦਿਆਂ) ਹੀ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮਾਲਕ ਨੇ ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਹੀ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦੋਹੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਲਹਿਣੇ ਦੀ ਦੋਹੀ ਫਿਰਾਈ ਗਈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਖਟੀਐ (ਫੈਲ) ਗਈ। ਦੋਹੀ=ਦੁਹਾਈ, ਰਾਜਗੀਰੀ ਦਾ ਏਲਾਨ।
੨੮ ਭਾਵ ਭੀ ਓਹੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਭੀ ਓਹੀ ਹੈ; ਮਾਲਕ ਨੇ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੀ ਬਦਲਾਇਆ ਹੈ।
੨੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਹੱਟੀ ਮੱਲ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ।
੩੦ ਓਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਜੋਗ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਰਸਤਾ) ਜੋ ਅਲੂਣੀ ਸਿਲਾ ਚੱਟਣ ਵਾਂਗ ਬੇਸੁਆਦ ਮਾਰਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਤੁਰੇ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੀ ਅਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਗਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰਿਆ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

‡ ਬਲਵੰਡ ਅਤੇ ਸੱਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚੜ੍ਹਤ ਲੈਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਲਿਆ। ਚੜ੍ਹਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਚੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਕ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾ ਆਏ। ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਾਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੋਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ, ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਬਚਨ ਕਹੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਸਹਜ-ਸੁਭਾਅ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਿਟ ਗਏ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਟਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਭਾਈ ਲੱਧਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ 'ਤੇ ਫੇਟਾ ਦੂਰ ਹੋਇਆ, ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਾਰ ਉਚਾਰੀ। ਸੱਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਏਹ ਹਰ ਇਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ -ਨਸ਼ੀਨੀ ਵੇਲੇ ਉਸਤਤਿ ਦੀ ਪਉੜੀ ਰਚਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਲੋਕ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਸਾਖੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ ਦੂਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਮਸਲਨ ਅੱਠਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਦੂਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਏਹ ਢਾਢੀ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ 'ਤੇ ਪਛਤਾਵਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਦਿਆਂ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਦੇਖੋ ਪਉੜੀ ੫)।

ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੀ ਖਟੀਐ[੧] ॥ ਖਰਚੇ ਦਿਤਿ[੨] ਖਸੰਮ ਦੀ [੩]ਆਪ ਖਹਦੀ ਖੈਰਿ ਦਬਟੀਐ ॥ ਹੋਵੈ ਸਿਫਤਿ ਖਸੰਮ ਦੀ [੪]ਨੂਰੁ ਅਰਸਹੁ ਕੁਰਸਹੁ ਝਟੀਐ ॥ ਤੁਧੁ ਡਿਠੇ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮਲੁ ਜਨਮ ਜਨਮ ਦੀ ਕਟੀਐ ॥ [੫]ਸਚੁ ਜਿ ਗੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿਉ ਏਦੂ ਬੋਲਹੁ ਹਟੀਐ ॥ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲੁ ਨ ਪਾਲਿਓ ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨ੍ ਮੁਰਟੀਐ ॥ ਦਿਲਿ ਖੋਟੈ ਆਕੀ[੬] ਫਿਰਨਿ੍ ਬੰਨਿ੍ ਭਾਰੁ [੭]ਉਚਾਇਨਿ੍ ਛਟੀਐ ॥ [੮]ਜਿਨਿ ਆਖੀ ਸੋਈ ਕਰੇ ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਤਿਨੈ ਥਟੀਐ ॥ ਕਉਣੁ ਹਾਰੇ ਕਿਨਿ ਉਵਟੀਐ[੯] ॥ ੨ ॥ [੧੦]ਜਿਨਿ ਕੀਤੀ ਸੋ ਮੰਨਣਾ ਕੋ ਸਾਲੁ ਜਿਵਾਹੇ ਸਾਲੀ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਹੈ ਦੇਵਤਾ ਲੈ ਗਲਾ ਕਰੇ ਦਲਾਲੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਖੈ ਸਚਾ ਕਰੇ ਸਾ ਬਾਤ ਹੋਵੈ ਦਰਹਾਲੀ[੧੧] ॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਦੀ ਦੋਹੀ[੧੨] ਫਿਰੀ [੧੩]ਸਚੁ ਕਰਤੈ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਕਾਇਆ ਪਲਟੁ ਕਰਿ ਮਲਿ ਤਖਤੁ ਬੈਠਾ [੧੪]ਸੈ ਡਾਲੀ ॥ ਦਰੁ ਸੇਵੇ ਉਮਤਿ[੧੫] ਖੜੀ [੧੬]ਮਸਕਲੈ ਹੋਇ ਜੰਗਾਲੀ ॥ [੧੭]ਦਰਿ ਦਰਵੇਸੁ ਖਸੰਮ ਦੈ ਨਾਇ ਸਚੈ ਬਾਣੀ ਲਾਲੀ ॥ ਬਲਵੰਡ ਖੀਵੀ[੧੮] ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤ੍ਰਾਲੀ[੧੯] ॥ ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ[੨੦] ॥ ਗੁਰਸਿਖਾ ਕੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਮਨਮੁਖ ਥੀਏ ਪਰਾਲੀ[੨੧] ॥ ਪਏ ਕਬੂਲੁ [੨੨]ਖਸੰਮ ਨਾਲਿ ਜਾਂ [੨੩]ਘਾਲ ਮਰਦੀ ਘਾਲੀ ॥ [੨੪]ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਸਹੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਗੋਇ[੨੫] ਉਠਾਲੀ ॥ ੩ ॥ [੨੬]ਹੋਰਿੰਓ ਗੰਗ ਵਹਾਈਐ ਦੁਨਿਆਈ ਆਖੈ ਕਿ ਕਿਓਨੁ ॥ [੨੭]ਨਾਨਕ ਈਸਰਿ ਜਗਨਾਥਿ ਉਚਹਦੀ ਵੈਣੁ ਵਿਰਿਕਿਓਨੁ ॥ *[੨੮]ਮਾਧਾਣਾ ਪਰਬਤੁ ਕਰਿ ਨੇਤ੍ਰਿ ਬਾਸਕੁ ਸਬਦਿ ਰਿੜਕਿਓਨੁ ॥ [੨੯]ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਨਿਕਾਲਿਅਨੁ ਕਰਿ [੩੦]ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਚਿਲਕਿਓਨੁ ॥ [੩੧]ਕੁਦਰਤਿ ਅਹਿ ਵੇਖਾਲੀਅਨੁ ਜਿਣਿ ਐਵਡ ਪਿਡ ਠਿਣਕਿਓਨੁ ॥ ਲਹਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤ੍ਰੁ ਸਿਰਿ [੩੨]ਅਸਮਾਨਿ ਕਿਆੜਾ ਛਿਕਿਓਨੁ ॥ ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਮਾਹਿ ਆਪੁ ਆਪੈ ਸੇਤੀ ਮਿਕਿਓਨੁ[੩੩] ॥ ਸਿਖਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਂ [੩੪]ਘੋਖਿ ਕੈ ਸਭ ਉਮਤਿ ਵੇਖਹੁ ਜਿ ਕਿਓਨੁ[੩੫] ॥ ਜਾਂ ਸੁਧੋਸੁ[੩੬] ਤਾਂ ਲਹਣਾ ਟਿਕਿਓਨੁ[੩੭] ॥ ੪ ॥ [੩੮]ਫੇਰਿ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰੁਆਣਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖਾਡੂਰੁ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਾਲਿ ਤੁਧੁ [੩੯]ਹੋਰੁ ਮੁਚੁ ਗਰੂਰੁ ॥ ਲਬੁ [੪੦]ਵਿਣਾਹੇ ਮਾਣਸਾ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਬੂਰੁ ॥ ਵਰ੍ਹਿਐ ਦਰਗਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕੁਦਰਤੀ ਨੂਰੁ ॥ [੪੧]ਜਿਤੁ ਸੁ ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ ਤੂੰ ਓਹੁ ਠਰੂਰੁ ॥ ਨਉ ਨਿਧਿ[੪੨] ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਭਰਪੂਰੁ ॥ ਨਿੰਦਾ ਤੇਰੀ ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ [੪੩]ਵੰਞੈ ਚੂਰੁ ॥ [੪੪]ਨੇੜੈ ਦਿਸੈ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੁਧੁ ਸੁਝੈ ਦੂਰੁ ॥ ਫੇਰਿ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰੁਆਣਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖਾਡੂਰੁ ॥ ੫ ॥ ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ[੪੫]

੧ ਖੱਟੀ ਵਿੱਚ; ਭਾਵ ਲੰਗਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ੨ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ।
੩ ਆਪ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖੈਰ (ਦਾਤ) ਦਬ ਕੇ (ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਵੰਡਦੇ ਹਨ।
੪ [ਅ. ਅਰਸ਼=ਅਕਾਸ਼; ਕੁਰਸ=ਟਿੱਕੀ] ਅਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਨੂਰ (ਗਿਆਨ) ਝੜਦਾ ਹੈ।
੫ ਜਦ ਗੁਰੂ (ਨਾਨਕ) ਨੇ ਇਹ ਸਚ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨੋ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਕੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰੇ? ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਿਆ; ਕੀਤੇ (ਥਾਪੇ) ਹੋਏ ਪੀਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਤੋਂ ਕੰਨ (ਪਾਸਾ) ਮੋੜ ਲਿਆ।
੬ ਬਾਗ਼ੀ। ੭ ਚੁਕਦੇ ਹਨ ਛੱਟਾਂ, ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ।
੮ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਖੀ, ਓਹੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿਸ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਨੇ ਕੀਤੀ ਓਹੋ ਟਿਕਾਇਆ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ।
੯ [ਵੱਟਿਆ, ਖੱਟਿਆ] ਜਿੱਤਿਆ। ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਣ ਹਾਰਿਆ ਤੇ ਕੌਣ ਜਿੱਤਿਆ? (ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਜਿੱਤੇ)
੧੦ ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹ ਮੰਨਣਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਲ (ਸਾਰ, ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਕੌਣ ਹੈ ਸ਼ਾਲੀ (ਚਾਵਲਾਂ) ਅਤੇ ਜਿਵਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ? ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ। ਧਰਮਰਾਜਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਲੈ ਕੇ (ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਗੁਣ ਵੇਖ ਕੇ) ਦਲਾਲੀ (ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼) ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਨ।
੧੧ [ਫ਼ਾ.] ਝਟ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਤੁਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੨ [ਦੁਹਾਈ] ਏਲਾਨ (ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ)।
੧੩ ਕਰਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਏਲਾਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ (ਦੋਹੀ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ)।
੧੪ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਡਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਹੈ।
੧੫ [ਅ.] ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ, ਸਿੱਖ-ਸੰਗਤ।
੧੬ ਜ਼ੰਗਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ੰਗ ਲਹਿ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ।
੧੭ ਖਸਮ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਦੇ ਦਰ ਦੇ ਦਰਵੇਸ਼ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਨੂੰ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਬਾਣੀ (ਬਣੀ) ਹੈ।
੧੮ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੧੯ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਛਾਉਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ।
੨੦ ਘਿਉ ਵਾਲੀ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਘਿਉ ਵਾਲੀ ਖੀਰ ਨਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੧ ਅੰਨਹੀਨ ਫੂਸ ਵਾਂਗ, ਭਾਵ ਜ਼ਰਦ ਰੂ, ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲੇ। ੨੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ।
੨੩ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ।
੨੪ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਦਾ ਐਸਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁੱਕਿਆ।
੨੫ ਪ੍ਰਿਥਵੀ।
੨੬ ਜਗਤ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ? ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਵਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਕੀਤੀ। ਹੋਰਿਂਓ= ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ।
੨੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਜਗਤ ਦੇ ਨਾਥ ਨੇ ਉੱਚੀ ਹਦ ਵਾਲਾ ਵੈਣ (ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਬਚਨ) ਆਖਿਆ। 'ਈਸਰਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੮, ਨੋਟ ੧੭।
੨੮ ਸੁਰਤ ਰੂਪ ਪਰਬਤ ਦਾ ਮਧਾਣਾ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਰੂਪ ਬਾਸ਼ਕ ਨਾਗ ਦਾ ਨੇਤ੍ਰਾ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰਿੜਕਣਾ ਪਾਇਆ।
੨੯ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ।
੩੦ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਿਲਕਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਿੱਤਾ।
੩੧ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਸਰੀਰ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਨੂੰ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ।
੩੨ ਅਸਮਾਨ ਤੀਕ (ਗਿੱਚੀ) ਗਰਦਨ ਖਿੱਚੀ, ਭਾਵ ਅਕਾਸ਼ ਤਕ ਉਚਿਆ ਕੇ ਲੈ ਗਏ।
੩੩ ਇਕ ਕਰ ਲਿਆ, ਮਿਲਾ ਲਿਆ।
੩੪ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ।
੩੫ ਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਨੇ। ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੩੬ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ, ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ।
੩੭ ਗੱਦੀ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਲਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਥਾਪਿਆ।
੩੮ ਫੇਰੂ ਦੇ ਪੁੱਤ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਖਡੂਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ।
੩੯ ਹੋਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੰਕਾਰ ਹੈ।
੪੦ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪੧ ਜਿਸ ਦੀ ਥਾਹ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਤੂੰ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈਂ। 'ਹਾਥ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ।
੪੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੪੩ ਚੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪੪ ਮਾਤ ਲੋਕ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਦੂਰ ਭੀ ਸੁਝਦਾ ਹੈ। ੪੫ ਤਖ਼ਤ ।

* ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕ ਕੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਅਲੰਕਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।

ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ[1] ॥ [2]ਪਿਯੂ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਜਿਨਿ ਬਾਸਕੁ ਨੇਤ੍ਰੈ[3] ਘਤਿਆ ਕਰਿ ਨੇਹੀ ਤਾਣੁ ॥ ਜਿਨਿ ਸਮੁੰਦੁ [4]ਵਿਰੋਲਿਆ ਕਰਿ ਮੇਰੁ ਮਧਾਣੁ ॥ ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਨਿਕਾਲਿਅਨੁ ਕੀਤੋਨੁ ਚਾਨਾਣੁ ॥ ਘੋੜਾ ਕੀਤੋ ਸਹਜ[5] ਦਾ ਜਤੁ ਕੀਓ ਪਲਾਣੁ[6] ॥ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਓ ਸਤ ਦਾ ਜਸ ਹੰਦਾ[7] ਬਾਣੁ ॥ ਕਲਿ ਵਿਚਿ ਧੂ ਅੰਧਾਰੁ ਸਾ ਚੜਿਆ [8]ਰੈ ਭਾਣੁ ॥ [9]ਸਤਹੁ ਖੇਤੁ ਜਮਾਇਓ ਸਤਹੁ ਛਾਵਾਣੁ ॥ ਨਿਤ ਰਸੋਈ ਤੇਰੀਐ ਘਿਉ ਮੈਦਾ ਖਾਣੁ[10] ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਸੁਝੀਓਸੁ ਮਨ ਮਹਿ ਸਬਦੁ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਓ[11] ਕਰਿ ਨਦਰਿ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਅਉਤਰਿਆ[12] ਅਉਤਾਰੁ ਲੈ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ[13] ॥ ਝਖੜਿ ਵਾਉ ਨ ਡੋਲਈ [14]ਪਰਬਤੁ ਮੇਰਾਣੁ ॥ ਜਾਣੈ ਬਿਰਥਾ ਜੀਅ ਕੀ ਜਾਣੀ ਹੂ ਜਾਣੁ ॥ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ [15]ਜਾਂ ਤੂ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥ ਦਾਨੁ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਵਸੀ ਸੋ ਸਤੇ[16] ਦਾਣੁ ॥ [17]ਨਾਨਕ ਹੰਦਾ ਛਤ੍ਰੁ ਸਿਰਿ [18]ਉਮਤਿ ਹੈਰਾਣੁ ॥ ਸੋ ਟਿਕਾ ਸੋ ਬੈਹਣਾ ਸੋਈ ਦੀਬਾਣੁ ॥ ਪਿਯੂ ਦਾਦੇ ਜੇਵਿਹਾ ਪੋਤ੍ਰਾ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ੬ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੁ [19]ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ ਤਿਨੈ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਕਰਾਮਾਤਿ ਆਪਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਧਾਰਿਆ ॥ ਸਿਖੀ ਅਤੈ ਸੰਗਤੀ [20]ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰਿਆ ॥ ਅਟਲੁ ਅਥਾਹੁ ਅਤੋਲੁ ਤੂ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਿਆ ॥ ਜਿਨੀ ਤੂੰ ਸੇਵਿਆ [21]ਭਾਉ ਕਰਿ ਸੇ ਤੁਧੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮੋਹੁ ਮਾਰਿ ਕਢੇ ਤੁਧੁ ਸਪਰਵਾਰਿਆ[22] ॥ ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਥਾਨੁ ਹੈ ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਪੈਸਕਾਰਿਆ[23] ॥ ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਲਹਣਾ ਤੂਹੈ [24]ਗੁਰੁ ਅਮਰੁ ਤੂ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥ ਗੁਰੁ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ[25] ॥ ੭ ॥ [26]ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਪੰਚਾਇਣੁ ਆਪੇ ਹੋਆ ॥ [27]ਆਪੀਨੈ੍ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓਨੁ ਆਪੇ ਹੀ ਥੰਮਿ੍ ਖਲੋਆ ॥ ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਆਪਿ ਲਿਖਣਹਾਰਾ ਹੋਆ ॥ ਸਭ ਉਮਤਿ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਆਪੇ ਹੀ ਨਵਾ ਨਿਰੋਆ ॥ ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖਿਵੈ[28] ਚੰਦੋਆ ॥ [29]ਉਗਵਣਹੁ ਤੈ ਆਥਵਣਹੁ ਚਹੁ ਚਕੀ [30]ਕੀਅਨੁ ਲੋਆ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰੂ ਨ ਸੇਵਿਓ ਮਨਮੁਖਾ ਪਇਆ ਮੋਆ ॥ ਦੂਣੀ ਚਉਣੀ ਕਰਾਮਾਤਿ [31]ਸਚੇ ਕਾ ਸਚਾ ਢੋਆ ॥ ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਪੰਚਾਇਣੁ ਆਪੇ ਹੋਆ* ॥ ੮ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤਾ ਕੀ ਕਬੀਰ† ਜੀਉ ੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਕਾਇਆ ਕਲਾਲਨਿ[32] ਲਾਹਨਿ[33] ਮੇਲਉ[34] ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਗੁੜੁ ਕੀਨੁ ਰੇ ॥

੧ ਕਚਹਿਰੀ।

੨ ਪਿਉ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ) ਅਤੇ ਦਾਦੇ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਵਾਕੁਰ ਪੋਤਰਾ (ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ) ਭੀ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹੈ।

੩ ਨੇਤ੍ਰੇ ਦੀ ਥਾਂ। ਬਾਸ਼ਕ ਨਾਗ ਨੂੰ ਨੇਤ੍ਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਇਆ, ਤਾਣ (ਆਤਮਕ-ਬਲ) ਨੂੰ ਨੇਹਣੀ ਬਣਾ ਕੇ।

੪ ਰਿੜਕਿਆ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਮਾਧਾਣਾ ਬਣਾ ਕੇ। ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ।

੫ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੨੯, ਨੋਟ ੩੦।

੬ ਕਾਠੀ।

੭ ਦਾ।

੮ ਰੈ=ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਲਾ; ਭਾਣੁ= ਸੂਰਜ (ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ)।

੯ ਸਤਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਤੇ ਸਤ ਦੀ ਛਾਂਵ ਕੀਤੀ ਹੈ।

੧੦ ਖੰਡ।

੧੧ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।

੧੨ ਉੱਤਰ ਆਇਆ।

੧੩ ਸਿਆਣਾ।

੧੪ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹਿੱਲ।

੧੫ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹੈਂ।

੧੬ ਸੱਤੇ ਡੂਮ ਨੂੰ।

੧੭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਾਲਾ।

੧੮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧੯ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਉਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰਿਆ (ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ)।

੨੦ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ।

੨੧ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।

੨੨ ਪਰਵਾਰ ਸਮੇਤ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਪਰਵਾਰ ਹਨ)।

੨੩ [ਫ਼ਾ. ਪੇਸ਼ਕਾਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਆਗਮਨ ਉਤੇ ਜੋ ਜਲੂਸ, ਵਾਜੇ-ਗਾਜੇ ਨਾਲ ਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ] ਪਸਾਰਾ।

੨੪ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਅਮਰੁ' ਹੈ)।

੨੫ ਆਸਰੇ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ।

੨੬ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜਵਾਂ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ) ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋਇਆ।

੨੭ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ। ਇਥੇ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

੨੮ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਤਕ (ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ)।

੩੦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ।

੩੧ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਸੱਚੀ ਭੇਟਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਦੂਣੀ-ਚੌਣੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ।

੩੨ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮੱਟੀ।

੩੩ ਸਮੱਗਰੀ (ਗੁੜ ਸੱਕ ਆਦਿਕ ਜੋ ਅੱਗੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਹਨ)।

੩੪ ਇਕੱਠੀ ਕਰਾਂ, ਲਾਹਣ ਕਿਹੜੀ ਪਾਵਾਂ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗੁੜ ਹੈ, ਇਤਿਆਦਿਕ।

* ਏਥੇ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਧਰਮਸਾਲ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋ ਪਉੜੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ; ਪਰ ਰਚਨਾ ਬਣਾਉਟੀ ਜਿਹੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਾਰ ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਮਹਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਇ ਬਲਵੰਡ ਤਥਾ ਸਤੈ ਡੂਮਿ ਆਖੀ ਹੈ।'

† ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੨, ਫੁਟ †।

‡ ਪਹਿਲਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਦ[੧] ਮਤਸਰ[੨] ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਕਸੁ[੩] ਦੀਨੁ ਰੇ ॥
੧ ॥ ਕੋਈ ਹੈ ਰੇ ਸੰਤੁ [੪]ਸਹਜ ਸੁਖ ਅੰਤਰਿ ਜਾ ਕਉ ਜਪੁ ਤਪੁ ਦੇਉ
ਦਲਾਲੀ[੫] ਰੇ ॥ [੬]ਏਕ ਬੂੰਦ ਭਰਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ [੭]ਜੋ ਮਦੁ ਦੇਇ ਕਲਾਲੀ
ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੮]ਭਵਨ ਚਤੁਰ ਦਸ ਭਾਠੀ ਕੀਨ੍ੀ [੯]ਬ੍ਰਹਮ ਅਗਨਿ
ਤਨਿ ਜਾਰੀ ਰੇ ॥ ਮੁਦ੍ਰਾ[੧੦] ਮਦਕ[੧੧] ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਲਾਗੀ ਸੁਖਮਨ ਪੋਚਨਹਾਰੀ
ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨੇਮ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮ ਰਵਿ[੧੨] ਸਸਿ[੧੩] [੧੪]ਗਹਨੈ ਦੇਉ
ਰੇ ॥ ਸੁਰਤਿ ਪਿਆਲ[੧੫] ਸੁਧਾ[੧੬] ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਹੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਪੇਉ ਰੇ ॥
੩ ॥ ਨਿਝਰ[੧੭] ਧਾਰ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਇਹ ਰਸ ਮਨੂਆ ਰਾਤੋ ਰੇ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸਗਲੇ ਮਦ ਛੂਛੇ[੧੮] ਇਹੈ ਮਹਾ ਰਸੁ ਸਾਚੋ ਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥
ਗੁੜੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਮਹੂਆ[੧੯] [੨੦]ਭਉ ਭਾਠੀ ਮਨ ਧਾਰਾ ॥
[੨੧]ਸੁਖਮਨ ਨਾਰੀ ਸਹਜ ਸਮਾਨੀ ਪੀਵੈ ਪੀਵਨਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਅਉਧੂ[੨੨] ਮੇਰਾ
ਮਨੁ ਮਤਵਾਰਾ ॥ [੨੩]ਉਨਮਦ ਚਢਾ ਮਦਨ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਭਇਆ
ਉਜਿਆਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੪]ਦੁਇ ਪੁਰ ਜੋਰਿ ਰਸਾਈ ਭਾਠੀ ਪੀਉ ਮਹਾ
ਰਸੁ ਭਾਰੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਕੀਏ ਜਲੇਤਾ[੨੫] ਛੂਟਿ ਗਈ ਸੰਸਾਰੀ ॥
੨ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਗਾਸ ਗਿਆਨ [੨੬]ਗੁਰ ਗੰਮਿਤ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੁਧਿ ਪਾਈ ॥
ਦਾਸੁ ਕਬੀਰੁ ਤਾਸੁ[੨੭] ਮਦ ਮਾਤਾ [੨੮]ਉਚਕਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥
*ਤੂੰ ਮੇਰੋ ਮੇਰੁ[੨੯] ਪਰਬਤੁ ਸੁਆਮੀ ਓਟ ਗਹੀ ਮੈ ਤੇਰੀ ॥ ਨਾ ਤੁਮ ਡੋਲਹੁ
ਨਾ ਹਮ ਗਿਰਤੇ ਰਖਿ ਲੀਨੀ ਹਰਿ ਮੇਰੀ ॥ ੧ ॥ [੩੦]ਅਬ ਤਬ ਜਬ ਕਬ
ਤੁਹੀ ਤੁਹੀ ॥ ਹਮ [੩੧]ਤੁਅ ਪਰਸਾਦਿ ਸੁਖੀ ਸਦ ਹੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੋਰੇ ਭਰੋਸੇ ਮਗਹਰ[੩੨] ਬਸਿਓ ਮੇਰੇ ਤਨ ਕੀ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਪਹਿਲੇ
ਦਰਸਨੁ ਮਗਹਰ ਪਾਇਓ ਫੁਨਿ ਕਾਸੀ ਬਸੇ ਆਈ ॥ ੨ ॥ [੩੩]ਜੈਸਾ ਮਗਹਰੁ
ਤੈਸੀ ਕਾਸੀ ਹਮ ਏਕੈ ਕਰਿ ਜਾਨੀ ॥ ਹਮ ਨਿਰਧਨ ਜਿਉ ਇਹੁ ਧਨੁ
ਪਾਇਆ [੩੪]ਮਰਤੇ ਫੂਟਿ ਗੁਮਾਨੀ ॥ ੩ ॥ ਕਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ਚੁਭਹਿ ਤਿਸੁ ਸੂਲਾ
ਕੋ ਕਾਢਨ ਕਉ ਨਾਹੀ ॥ [੩੫]ਅਜੈ ਸੁ ਚੋਭ ਕਉ ਬਿਲਲ ਬਿਲਾਤੇ ਨਰਕੇ
ਘੋਰ ਪਚਾਹੀ ॥ ੪ ॥ ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਊ
ਰਾਦੇ[੩੬] ॥ ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ[੩੭] ਨ ਕਢਤੇ [੩੮]ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ ॥
੫ ॥ ਅਬ ਤਉ ਜਾਇ ਚਢੇ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਮਿਲੇ ਹੈ ਸਾਰਿੰਗਪਾਨੀ[੩੯] ॥ ਰਾਮ
ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ ॥ ੬ ॥ ੩ ॥ †[੪੦]ਸੰਤਾ ਮਾਨਉ
ਦੂਤਾ ਡਾਨਉ ਇਹ ਕੁਟਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ॥ [੪੧]ਦਿਵਸ ਰੈਨਿ ਤੇਰੇ ਪਾਉ ਪਲੋਸਉ
ਕੇਸ ਚਵਰ ਕਰਿ ਫੇਰੀ ॥ ੧ ॥ ਹਮ ਕੂਕਰ[੪੨] ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰਿ ॥ ਭਉਕਹਿ
ਆਗੈ ਬਦਨੁ[੪੩] ਪਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੪]ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਹਮ ਤੁਮ੍ਰੇ ਸੇਵਕ

੧ ਹੰਕਾਰ। ੨ ਈਰਖਾ।
੩ ਸੱਕ। ਕਾਮਾਦਿ ਨੂੰ ਕੱਟ-ਕੱਟ ਕੇ ਸੱਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਉ। ੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੫ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿੱਚ।
੬ ਇਕ ਫੂੰਹ ਭਰ ਲਈ।
੭ ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਐਸੇ ਮੱਟ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇਵੇ। ਕਲਾਲੀ=ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਮੱਟੀ।
੮ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ (ਸੰਸਾਰ) ਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੯ ਤਨ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਅੱਗ ਬਾਲੀ ਹੈ ਭੱਠੀ ਹੇਠ।
੧੦ ਮੁੰਦਣ ਵਾਲਾ ਡਟਾ। ਮਟਕੀ ਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਮੁੰਦਣਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਮਦ ਉਡੇ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਬਕੇ ਵਿੱਚ ਅੱਪੜੇ।
੧੧ ਨਾਲ। ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਮੁੰਦਣਾ ਕਿ ਨਾਲ ਰਾਹੀਂ ਲੰਘੇ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਧੁਨ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਪੋਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ (ਉਹ ਲੀਰ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਨੂੰ ਠੰਢਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰ ਰਖੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਟਦੀ ਨਹੀਂ)। ਇਥੇ ਸੁਖਮਨਾ ਇਕਾਗਰਤਾ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੬੩ ਨੋਟ ੨੧।
੧੨ ਇੜਾ ਸੁਰ। ੧੩ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਰ।
੧੪ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗਹਿਣੇ (ਗਿਰਵੀ) ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਉਸ ਸ਼ਰਾਬ ਲਈ। ੧੫ ਪਿਆਲਾ।
੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ੧੭ ਇਕ-ਰਸ। ੧੮ ਥੋਥੇ, ਫੋਕਟ।
੧੯ ਇਕ ਬ੍ਰਿਛ ਜਿਸ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਦੀ ਹੈ। ੨੦ ਮਨ ਦਾ ਭਉ ਧਾਰਨਾ, ਇਹ ਭੱਠੀ ਹੈ।
੨੧ ਸੁਖਮਨਾ ਭਾਵ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਨਾਰੀ' ਦੋਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੬੩, ਨੋਟ ੨੧। ੨੨ ਹੇ ਯੋਗੀ!
੨੩ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜਦ ਇਸ ਮਦਨ (ਅਨੰਦੀ) ਰਸ ਨੂੰ ਚਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ (ਬਜਾਏ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੇ) ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੪ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪੁੜਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਭੱਠੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣਾ ਇਹ ਭੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੨੫ ਬਾਲਣ। ੨੬ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਗਿਆ।
੨੭ ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ।
੨੮ ਜੋ ਕਦੀ ਉਤਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ੨੯ ਪਰਬਤ।
੩੦ ਹੁਣ, ਪਿੱਛੇ ਤੇ ਅੱਗੋਂ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੩੧ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩੨ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਬਤ ਇਹ ਭਰਮ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਇਥੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੋਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੬, ਫੁਟ ਨੋਟ *। ੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੬, ਨੋਟ ੧੬।
੩੪ ਹੰਕਾਰੀ ਫੁਟ ਮਰਦੇ ਹਨ।
੩੫ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਚੋਭ ਨਾਲ ਰੋਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਘੋਰ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਸੜਨਗੇ।
੩੬ ਰੱਦੀ ਕੀਤੇ, ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।
੩੭ ਮੁਥਾਜੀ।
੩੮ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਆਸਰੇ।
੩੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪੦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਤਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਡੰਨ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਕੋਤਵਾਲੀ (ਕੋਤਵਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼) ਹੈ।
੪੧ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਮਲਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਚੌਰ ਬਣਾ ਕੇ ਫੇਰਦਾ ਹਾਂ। ੪੨ ਕੁੱਤੇ।
੪੩ [ਸੰ. ਵਦਨ] ਮੂੰਹ। ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਲੰਮਾ ਕਰ ਕੇ ਭਉਂਕਦੇ ਹਾਂ।
੪੪ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਹਾਂ; ਹੁਣ ਤਾਂ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ) ਹਟਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

* ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਬਲੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ; ਉਹ ਮਾੜੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਭੀ ਹੋਵੇ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੇਲੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

† ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਿਪਾਹੀ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਅਧਰਮੀ ਅਨਾੜੀਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜਨਾ। ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਲੈਂਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਅਬ ਤਉ ਮਿਟਿਆ ਨ ਜਾਈ॥ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੈ [1]ਧੁਨਿ ਸਹਜ ਕੀ ਮਾਥੈ ਮੇਰੇ ਦਗਾਈ[2]॥ ੨॥ [3]ਦਾਗੇ ਹੋਹਿ ਸੁ ਰਨ ਮਹਿ ਜੂਝਹਿ ਬਿਨੁ ਦਾਗੇ ਭਗਿ ਜਾਈ॥ ਸਾਧੂ ਹੋਇ ਸੁ ਭਗਤਿ ਪਛਾਨੈ ਹਰਿ ਲਏ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈ॥ ੩॥ [4]ਕੋਠਰੇ ਮਹਿ ਕੋਠਰੀ ਪਰਮ ਕੋਠੀ ਬੀਚਾਰਿ॥ ਗੁਰਿ ਦੀਨੀ ਬਸਤੁ[5] ਕਬੀਰ ਕਉ ਲੇਵਹੁ ਬਸਤੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ[6]॥ ੪॥ ਕਬੀਰਿ ਦੀਈ ਸੰਸਾਰ ਕਉ ਲੀਨੀ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ [7]ਥਿਰੁ ਤਾ ਕਾ ਸੋਹਾਗੁ॥ ੫॥ ੪॥ *[8]ਜਿਹ ਮੁਖ ਬੇਦੁ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਨਿਕਸੈ ਸੋ ਕਿਉ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਬਿਸਰੁ ਕਰੈ॥ ਜਾ ਕੈ ਪਾਇ ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਲਾਗੈ ਸੋ ਕਿਉ ਪੰਡਿਤੁ ਹਰਿ ਨ ਕਹੈ॥ ੧॥ ਕਾਹੇ ਮੇਰੇ[9] ਬਾਮ੍ਹਨ ਹਰਿ ਨ ਕਹਹਿ॥ ਰਾਮੁ ਨ ਬੋਲਹਿ ਪਾਡੇ ਦੋਜਕੁ ਭਰਹਿ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [10]ਆਪਨ ਊਚ ਨੀਚ ਘਰਿ ਭੋਜਨੁ ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰੁ ਭਰਹਿ॥ [11]ਚਉਦਸ ਅਮਾਵਸ ਰਚਿ ਰਚਿ ਮਾਂਗਹਿ ਕਰ ਦੀਪਕੁ ਲੈ ਕੂਪਿ ਪਰਹਿ॥ ੨॥ [12]ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਮੈ ਕਾਸੀਕ ਜੁਲਹਾ ਮੁਹਿ ਤੋਹਿ ਬਰਾਬਰੀ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਨਹਿ॥ ਹਮਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਹਿ ਉਬਰੇ[13] ਬੇਦ ਭਰੋਸੇ ਪਾਂਡੇ ਡੂਬਿ ਮਰਹਿ॥ ੩॥ ੫॥ †ਤਰਵਰੁ[14] ਏਕੁ ਅਨੰਤ ਡਾਰ ਸਾਖਾ ਪੁਹਪ[15] ਪਤ੍ਰ[16] ਰਸ ਭਰੀਆ॥ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਬਾੜੀ[17] ਹੈ ਰੇ [18]ਤਿਨਿ ਹਰਿ ਪੂਰੈ ਕਰੀਆ॥ ੧॥ ਜਾਨੀ ਜਾਨੀ ਰੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਕਹਾਨੀ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਰਾਮ ਪਰਗਾਸਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[19] ਬਿਰਲੈ[20] ਜਾਨੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [21]ਭਵਰੁ ਏਕੁ ਪੁਹਪ ਰਸ ਬੀਧਾ ਬਾਰਹ ਲੇ ਉਰ ਧਰਿਆ॥ ਸੋਰਹ ਮਧੇ ਪਵਨੁ ਝਕੋਰਿਆ ਆਕਾਸੇ ਫਰੁਫਰਿਆ॥ ੨॥ [22]ਸਹਜ ਸੁੰਨਿ ਇਕੁ ਬਿਰਵਾ ਉਪਜਿਆ ਧਰਤੀ ਜਲਹਰੁ ਸੋਖਿਆ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਹਉ ਤਾ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਬਿਰਵਾ ਦੇਖਿਆ॥ ੩॥ ੬॥ ‡ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਮੋਨਿ ਦਇਆ ਕਰਿ ਝੋਲੀ ਪਤ੍ਰ ਕਾ[23] ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ਰੇ॥ ਖਿੰਥਾ[24] ਇਹੁ ਤਨੁ ਸੀਅਉ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਕਰਉ ਆਧਾਰੁ[25] ਰੇ॥ ੧॥ ਐਸਾ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਹੁ ਜੋਗੀ॥ [26]ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭੋਗੀ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਬੁਧਿ ਬਿਭੂਤਿ[27] ਚਢਾਵਉ ਅਪੁਨੀ ਸਿੰਗੀ ਸੁਰਤਿ ਮਿਲਾਈ॥ ਕਰਿ ਬੈਰਾਗੁ ਫਿਰਉ [28]ਤਨਿ ਨਗਰੀ ਮਨ ਕੀ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਜਾਈ॥ ੨॥ [29]ਪੰਚ ਤਤੁ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਾਖਹੁ ਰਹੈ ਨਿਰਾਲਮ ਤਾੜੀ॥ ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਰਿ ਬਾੜੀ[30]॥ ੩॥ ੭॥ §ਕਵਨ ਕਾਜ ਸਿਰਜੇ[31] ਜਗ ਭੀਤਰਿ [32]ਜਨਮਿ ਕਵਨ ਫਲੁ ਪਾਇਆ॥ ਭਵਨਿਧਿ[33] ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਚਿੰਤਾਮਨਿ[34] ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਇਆ॥ ੧॥ ਗੋਬਿੰਦ ਹਮ ਐਸੇ ਅਪਰਾਧੀ॥ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭਿ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[35] ਥਾ ਦੀਆ

੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮।
੨ ਤੱਤੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਦਾਗ਼ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਣ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। ਤੇਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ।
੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ (ਮਾਲਕ ਦੇ ਪੱਖੀ ਹੋ ਕੇ) ਜ਼ੰਗ ਵਿੱਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਨਿਰੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ) ਉਹ ਔਖ ਪੈਣ 'ਤੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੪ ਸਰੀਰ ਕੋਠੇ ਵਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਕੋਠੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮ ਕੋਠੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
੫ ਨਾਮ-ਵਸਤੂ। ੬ ਸਮ੍ਹਾਲ ਕੇ, ਸਾਂਭ ਕੇ।
੭ ਉਸ ਦਾ ਸੋਹਾਗ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਸੁਹਾਗ=ਪਤੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ।
੮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਵੇਦ ਅਤੇ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਨਿਕਲੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈਂ?
੯ ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਰੇ' ਹੈ।
੧੦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਫਿਰ ਭੀ ਨੀਚਾਂ ਦੇ ਘਰ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹਠ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈਂ।
੧੧ ਚੌਦੋਂ ਮੱਸਿਆ ਆਦਿ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਕਰ (ਹੱਥ) 'ਤੇ ਦੀਵਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈਂ।
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੮੨, ਨੋਟ ੨੨ (ਕਈਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਕਾਸੀ ਕਾ' ਹੈ।)
੧੩ ਬਚ ਨਿਕਲੇ।
੧੪ ਰੁੱਖ। ਹਰੀ ਰੁੱਖ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵ ਕਈ ਸ਼ਾਖਾਂ ਆਦਿਕ ਹਨ।
੧੫ [ਸੰ. ਪੁਸ਼ਪ] ਫੁਲ। ੧੬ ਪੱਤੇ।
੧੭ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਵਾੜੀ।
੧੮ ਜੋ ਉਸ ਪੂਰੇ ਹਰੀ ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ੨੦ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ।
੨੧ ਅਲੰਕਾਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਵਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਜੋਗੀ ਦੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਫੁਲ ਦਾ ਰਸੀਆ ਭੌਰ-ਜੀਵ ਬਾਰਾਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ-ਕਮਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਵਨ (ਸੁਆਸਾਂ) ਨੂੰ ਸੋਲਾਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ (ਅਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ। ਫਰੁਫਰਿਆ=ਫੜ-ਫੜਾਇਆ, ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਫੜ-ਫੜ ਕੀਤੀ, ਉਡਾਰੀ ਲਾਈ।
੨੨ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਸੁੰਨ (ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ) ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਬਿਰਵਾ (ਰੁੱਖ) ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਧਰਤੀ ਦਾ ਜਲਹਰ (ਬੱਦਲ) ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਸੁਕਾਅ ਦਿੱਤਾ।
੨੩ ਪਾਤ੍ਰ, ਖੱਪਰ। ਵਿਚਾਰ ਖੱਪਰ ਬਣਾਵੇ।
੨੪ ਚੋਗਾ, ਕਫ਼ਨੀ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੀਵਣਾ, ਇਹ ਖਿੰਥਾ ਹੈ। ੨੫ ਭੋਜਨ।
੨੬ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਜਪ ਤਪ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜ਼ਬਤ ਦਾ ਭੋਗੀ (ਮਾਣਨਹਾਰ) ਬਣ ਜਾਵੇਂ।
੨੭ ਸੁਆਹ। ੨੮ ਸਰੀਰ-ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ।
੨੯ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਥੀ ਬਣਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰਾਲਮ (ਇਕ-ਰਸ) ਸੁਰਤ ਜੁੜੀ ਰਹੇ।
੩੦ ਬਗੀਚੀ। ੩੧ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ।
੩੨ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਕੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ?
੩੩ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ।
੩੪ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਿਆਂ (ਮਨ-ਮੰਗੀਆਂ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੫ ਸਰੀਰ।

* ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਵੇਦ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਸਭ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮ ਅਤੇ ਚੌਦੇ ਮੱਸਿਆ ਆਦਿ ਥਿਤਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ-ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। (ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਦ ਵੀ ਕਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)।

† ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਬਾਗ਼ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

‡ ਜੋਗ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਸਲ ਜੋਗ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

§ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਔਗੁਣ ਦੱਸ ਕੇ ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੋ।

ਤਿਸ ਕੀ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਸਾਧੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਰ ਧਨ [੧]ਪਰ ਤਨ [੨]ਪਰ ਤੀ ਨਿੰਦਾ ਪਰ ਅਪਬਾਦੁ[੩] ਨ ਛੂਟੈ ॥ ਆਵਾ ਗਵਨੁ ਹੋਤੁ ਹੈ [੪]ਫੁਨਿ ਫੁਨਿ ਇਹੁ [੫]ਪਰਸੰਗੁ ਨ ਤੂਟੈ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹ ਘਰਿ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਕੀਨੑੋ ਮੈ ਫੇਰਾ ॥ [੬]ਲੰਪਟ ਚੋਰ ਦੂਤ[੭] ਮਤਵਾਰੇ[੮] ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਬਸੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ[੯] [੧੦]ਏ ਸੰਪੈ ਮੋ ਮਾਹੀ ॥ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਏ ਸੁਪਨੰਤਰਿ[੧੧] ਨਾਹੀ ॥ ੪ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਮੋਦਰ[੧੨] [੧੩]ਭਗਤਿ ਬਛਲ [੧੪]ਭੈਹਾਰੀ ॥ ਕਹਤ ਕਬੀਰ [੧੫]ਭੀਰ ਜਨ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਕਰਉ ਤੁਮੑਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ *ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਹੋਇ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰੁ ॥ [੧੬]ਜਾਹਿ ਬੈਕੁੰਠਿ ਨਹੀ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ ਬਜਾਵਹਿ ਤੂਰ ॥ ਅਨਹਦ[੧੭] ਬਜਹਿ ਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ ਮੁਕਤਿ ਕਤ[੧੮] ਨਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਨਨਕਾਰੁ[੧੯] ॥ ਮੁਕਤਿ ਕਰੈ ਉਤਰੈ ਬਹੁ ਭਾਰੁ ॥ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਿ ਹਿਰਦੈ ਮਾਹਿ ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਤੇਰਾ ਆਵਨੁ ਨਾਹਿ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਕਰਹਿ ਤੂ ਕੇਲ[੨੦] ॥ [੨੧]ਦੀਪਕੁ ਬਾਂਧਿ ਧਰਿਓ ਬਿਨੁ ਤੇਲ ॥ ਸੋ ਦੀਪਕੁ ਅਮਰਕੁ[੨੨] ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖੁ ਕਾਢੀਲੇ ਮਾਰਿ ॥ ੩ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਹੋਇ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਰਖੁ ਕੰਠਿ[੨੩] ਪਰੋਇ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਕਰਿ [੨੪]ਨਹੀ ਰਾਖੁ ਉਤਾਰਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੫] ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਤੁਹਿ ਕਾਨਿ[੨੬] ॥ ਮੰਦਰਿ ਸੋਵਹਿ ਪਟੰਬਰ[੨੭] ਤਾਨਿ ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ[੨੮] ਬਿਗਸੈ[੨੯] ਜੀਉ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਤੂ ਅਨਦਿਨੁ[੩੦] ਪੀਉ ॥ ੫ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਤੇਰੀ ਜਾਇ ਬਲਾਇ ॥ ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਤੁਝੁ ਪੋਹੈ ਨ ਮਾਇ[੩੧] ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਗਾਈਐ ॥ ਇਹੁ ਸਿਮਰਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ॥ ੬ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ [੩੨]ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ॥ [੩੩]ਜਾਗੁ ਸੋਇ ਸਿਮਰਨ ਰਸ ਭੋਗ ॥ [੩੪]ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਪਾਈਐ ਸੰਜੋਗ ॥ ੭ ॥ [੩੫]ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਤੁਝੁ ਭਾਰ ॥ ਸੋ ਸਿਮਰਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਧਾਰੁ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਾ ਕਾ ਨਹੀ ਅੰਤੁ ॥ ਤਿਸ ਕੇ ਆਗੇ [੩੬]ਤੰਤੁ ਨ ਮੰਤੁ ॥ ੮ ॥ ੯ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੨ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਬੰਧਚਿ[੩੭] ਬੰਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮੁਕਤੈ ਗੁਰਿ ਅਨਲੁ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਜਬ [੩੮]ਨਖ

੧ ਪਰਾਏ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਵਰਤਣਾ (ਵਗਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਘੱਟ ਮਜੂਰੀ ਦੇ ਕੇ)।
੨ ਪਰ-ਤ੍ਰਿਆ, ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ।
੩ ਝਗੜਾ।
੪ ਮੁੜ-ਮੁੜ।
੫ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੁੱਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।
੬ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ।
੭ ਵੈਰੀ, ਮਾੜੇ ਆਦਮੀ।
੮ ਸ਼ਰਾਬੀ।
੯ ਈਰਖਾ।
੧੦ ਇਹੋ ਧਨ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।
੧੧ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ।
੧੨ ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦੁਆਲੇ ਦਾਮ (ਰੱਸੀ) ਹੈ, [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੩ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ।
੧੪ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਰੱਖ ਲਵੇ।
੧੬ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਕਿਤੇ, ਕਿਧਰੇ ਵੀ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ।
੧੯ [ਇਨਕਾਰ] ਰੋਕ ਟੋਕ।
੨੦ ਖੇਲ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦੀਵਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤੇਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਲਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੩ ਗਲੇ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੨੪ ਉਤਾਰ ਕੇ ਨਾ ਰੱਖ, ਪਰੇ ਨਾ ਕਰ।
੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੬ ਮੁਥਾਜੀ।
੨੭ ਪਟ ਦੇ ਕੱਪੜੇ। ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਾਦਰ ਤਾਣ ਕੇ (ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਕੇ) ਸੌਂਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਟਿਕਦਾ ਹੈਂ।
੨੮ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ।
੨੯ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੩੧ ਮਾਇਆ।
੩੨ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ-ਪੀਂਦਿਆਂ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੩੩ ਜਾਗਦਿਆਂ ਸੁੱਤਿਆਂ।
੩੪ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਸੰਜੋਗਾਂ (ਭਾਗਾਂ) ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਜਿਸ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਹੈ, ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੩੬ ਤੰਤਰ ਮੰਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩੭ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ। ਮਾਇਆ ਨੇ ਬੰਧਨ ਪਾਇਆ, ਪਰ ਮੁਕਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਨਲ (ਅੱਗ) ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੩੮ ਨਹੁੰ ਤੋਂ ਸਿਰ ਤੱਕ ਭਾਵ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ।

† ਮਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਚੇਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ।

ਸਿਖ ਇਹੁ ਮਨੁ ਚੀਨ੍ਾ[੧] ॥ ਤਬ ਅੰਤਰਿ ਮਜਨੁ[੨] ਕੀਨ੍ਾ ॥ ੧ ॥ [੩]ਪਵਨਪਤਿ ਉਨਮਨਿ ਰਹਨੁ ਖਰਾ ॥ ਨਹੀ ਮਿਰਤੁ ਨ ਜਨਮੁ ਜਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪]ਉਲਟੀ ਲੇ ਸਕਤਿ ਸਹਾਰੰ ॥ ਪੈਸੀਲੇ ਗਗਨ ਮਝਾਰੰ ॥ ਬੇਧੀਅਲੇ ਚਕ੍ਰ ਭੁਅੰਗਾ ॥ ਭੇਟੀਅਲੇ ਰਾਇ ਨਿਸੰਗਾ ॥ ੨ ॥ [੫]ਚੂਕੀਅਲੇ ਮੋਹ ਮਇਆਸਾ ॥ ਸਸਿ ਕੀਨੋ ਸੂਰ ਗਿਰਾਸਾ ॥ ਜਬ ਕੁੰਭਕੁ[੬] ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ ॥ ਤਹ ਬਾਜੇ [੭]ਅਨਹਦ ਬੀਣਾ ॥ ੩ ॥ ਬਕਤੈ[੮] ਬਕਿ ਸਬਦੁ ਸੁਨਾਇਆ ॥ ਸੁਨਤੈ[੯] ਸੁਨਿ ਮੰਨਿ ਬਸਾਇਆ ॥ [੧੦]ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੰ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰਾ ਸਾਰੰ[੧੧] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ *ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ [੧੨]ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ॥ [੧੩]ਜੋਤੀ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਅਨੂਪੁ ॥ ੧ ॥ ਕਰੁ ਰੇ ਗਿਆਨੀ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਜੋਤੀ ਅੰਤਰਿ ਧਰਿਆ ਪਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੪]ਹੀਰਾ ਦੇਖਿ ਹੀਰੇ ਕਰਉ ਆਦੇਸੁ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ ਨਿਰੰਜਨ[੧੫] ਅਲੇਖੁ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ †ਦੁਨੀਆ ਹੁਸੀਆਰ ਬੇਦਾਰ[੧੬] [੧੭]ਜਾਗਤ ਮੁਸੀਅਤ ਹਉ ਰੇ ਭਾਈ ॥ ਨਿਗਮ[੧੮] ਹੁਸੀਆਰ ਪਹਰੂਆ ਦੇਖਤ ਜਮੁ ਲੇ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੰੀਬੁ ਭਇਓ ਆਂਬੁ ਆਂਬੁ ਭਇਓ ਨੰੀਬਾ [੧੯]ਕੇਲਾ ਪਾਕਾ ਝਾਰਿ ॥ [੨੦]ਨਾਲੀਏਰ ਫਲੁ ਸੇਬਰਿ ਪਾਕਾ ਮੂਰਖ ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ ॥ ੧ ॥ [੨੧]ਹਰਿ ਭਇਓ ਖਾਂਡੁ ਰੇਤੁ ਮਹਿ ਬਿਖਰਿਓ ਹਸਤੀ[੨੨] ਚੁਨਿਓ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਕਮੀਰ[੨੩] ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਪਾਂਤਿ ਤਜਿ [੨੪]ਚੀਟੀ ਹੋਇ ਚੁਨਿ ਖਾਈ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥

ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ‡ ਜੀਉ ਕੀ ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਆਨੀਲੇ[੨੫] ਕਾਗਦੁ ਕਾਟੀਲੇ[੨੬] ਗੂਡੀ [੨੭]ਆਕਾਸ ਮਧੇ ਭਰਮੀਅਲੇ ॥ [੨੮]ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਬਾਤ ਬਤਊਆ ਚੀਤੁ ਸੁ ਡੋਰੀ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਮਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਬੇਧੀਅਲੇ[੨੯] ॥ ਜੈਸੇ [੩੦]ਕਨਿਕ ਕਲਾ ਚਿਤੁ ਮਾਂਡੀਅਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਨੀਲੇ ਕੁੰਭੁ[੩੧] ਭਰਾਈਲੇ ਊਦਕ[੩੨] ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ ਪੁਰੰਦਰੀਏ ॥ ਹਸਤ ਬਿਨੋਦ ਬੀਚਾਰ ਕਰਤੀ ਹੈ ਚੀਤੁ ਸੁ ਗਾਗਰਿ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੨ ॥ [੩੩]ਮੰਦਰੁ ਏਕੁ ਦੁਆਰ ਦਸ ਜਾ ਕੇ ਗਊ ਚਰਾਵਨ ਛਾਡੀਅਲੇ ॥ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪਰ ਗਊ ਚਰਾਵਤ ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਛਰਾ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੩ ॥ ਕਹਤ ਨਾਮਦੇਉ ਸੁਨਹੁ ਤਿਲੋਚਨ[੩੪] ਬਾਲਕੁ ਪਾਲਨ[੩੫] ਪਉਢੀਅਲੇ[੩੬] ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਕਾਜ ਬਿਰੂਧੀ[੩੭] ਚੀਤੁ ਸੁ ਬਾਰਿਕ ਰਾਖੀਅਲੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਾਸਤ੍ਰ ਆਨੰਤਾ[੩੮] ਗੀਤ ਕਬਿਤ ਨ ਗਾਵਉਗੋ ॥ ਅਖੰਡ ਮੰਡਲ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮਹਿ [੭]ਅਨਹਦ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵਉਗੋ ॥ ੧ ॥ [੩੯]ਬੈਰਾਗੀ

੧ ਸਮਝਿਆ। ੨ ਇਸ਼ਨਾਨ।
੩ ਪਵਨ ਦੇ ਪਤੀ (ਮਨ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਠੀਕ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਨਾ ਮੌਤ, ਨਾ ਜਨਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਢੇਪਾ।
੪ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ (ਟਿਕਾਉ) ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਭੁਅੰਗਮ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੰਕੇ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਛੀ ਚੱਕਰ ਹਨ, ਜੋ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਕੁੰਡਲਦਾਰ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੦੩, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੫ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਸਿ (ਚੰਦਰਮਾ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤੀ) ਨੇ ਸੂਰ (ਸੂਰਜ ਭਾਵ ਤਪਸ਼) ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੬ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਭਰਨਾ। ਭਾਵ ਜਦ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਭਰਪੂਰ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।
੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੮ ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕਤੇ ਗੁਰੂ ਨੇ।
੯ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ।
੧੦ 'ਕਰਤਾ' ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਪਾਰ ਉਤਰਿਆ।
੧੧ ਤੱਤ, ਅਸਲ ਗੱਲ। ੧੨ ਚਾਨਣ ਰੂਪ ਹਨ।
੧੩ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਅਨੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਹੈ।
੧੪ ਚਮਕਦੇ ਰਤਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਸਲ ਹੀਰੇ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਤਨ ਨੂੰ ਚਮਕ ਦਿੱਤੀ।
੧੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੬ [ਫ਼ਾ.] ਜਾਗਦੀ, ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਹੈ।
੧੭ ਪਰ, ਹੇ ਭਾਈ, ਜਾਗਦਿਆਂ ਜਾਗਦਿਆਂ ਹੀ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।
੧੮ ਵੇਦ। ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਰੂਪ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪਹਿਰੂਆਂ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ ਭੀ ਜਮ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਦੁਨੀਆਂ ਮੌਤ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ)।
੧੯ ਝਾੜ ਨਾਲ ਕੇਲਾ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੨੦ ਮੂਰਖਾਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਸਿੰਬਲ ਨਾਲ ਨਰੇਲ ਦਾ ਫਲ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੨੧ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਚੰਗੀ ਨੂੰ ਮੰਦੀ ਅਤੇ ਮੰਦੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਪਦ ਪੰਨਾ ੧੩੭੭ ਉਤੇ ਕਬੀਰ ਦਾ ੨੩੮ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੨੨ ਹਾਥੀ ਤੋਂ, ਭਾਵ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ੨੩ ਕਬੀਰ।
੨੪ ਕੀੜੀ ਹੋ ਕੇ, ਭਾਵ ਨਿੰਮਰਤਾ ਨਾਲ।
੨੫ ਲਿਆਂਦਾ। ੨੬ ਕੱਟ ਕੇ ਬਣਾਈ।
੨੭ ਆਸਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦੀ ਹੈ।
੨੮ ਯਾਰਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਗੁੱਡੀ ਦੀ ਡੋਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ।
੩੦ ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਆਰਾ ਚਿਤ ਮਾਂਡੀਅਲੇ (ਧਾਰਦਾ ਹੈ)। ੩੧ ਘੜਾ।
੩੨ ਪਾਣੀ। ਰਾਜਕੁਮਾਰੀਆਂ (ਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ) ਪੁਰੀ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਹਸਦੀਆਂ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਧਿਆਨ ਗਾਗਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।
੩੩ ਸ਼ਹਿਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ।
੩੪ ਇਸ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਬਾਰਸੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੋਲਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੰਨ ੧੨੬੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।
੩੫ ਪੰਘੂੜੇ 'ਤੇ। ੩੬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।
੩੭ ਰੁੱਝਦੀ ਹੈ।
੩੮ ਬੇਅੰਤ। ਭਾਵ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ।
੩੯ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂਗਾ।

* 'ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ' ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ। ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਤੇ ਹੀਰੇ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ-ਆਧਾਰ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਤੇ ਮੰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬।

§ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹਾਨ ਵਾਲੇ, ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀ; ਗਊ ਚਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੰਘੂੜੇ ਪਏ ਬਾਲ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੱਥ ਕਾਰ ਵੱਲ ਅਤੇ ਦਿਲ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।

¶ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਜੋਗ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਰਾਮਹਿ ਗਾਵਉਗੋ ॥ [੧]ਸਬਦਿ ਅਤੀਤ ਅਨਾਹਦਿ ਰਾਤਾ ਆਕੁਲ[੨] ਕੈ ਘਰਿ
ਜਾਉਗੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩]ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰੁ ਸੁਖਮਨਾ ਪਉਨੈ ਬੰਧਿ
[੪]ਰਹਾਉਗੋ ॥ [੫]ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਸਮ ਕਰਿ ਰਾਖਉ ਬ੍ਰਹਮ ਜੋਤਿ ਮਿਲਿ
ਜਾਉਗੋ ॥ ੨ ॥ ਤੀਰਥ ਦੇਖਿ [੬]ਨ ਜਲ ਮਹਿ ਪੈਸਉ ਜੀਅ ਜੰਤ ਨ
ਸਤਾਵਉਗੋ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਏ [੭]ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਨ੍ਾਉਗੋ ॥
੩ ॥ [੮]ਪੰਚ ਸਹਾਈ ਜਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਭਲੋ ਭਲੋ ਨ ਕਹਾਵਉਗੋ ॥ ਨਾਮਾ ਕਹੈ
ਚਿਤੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰਾਤਾ [੯]ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਮਾਉਗੋ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *[੧੦]ਮਾਇ ਨ
ਹੋਤੀ ਬਾਪੁ ਨ ਹੋਤਾ ਕਰਮੁ ਨ ਹੋਤੀ ਕਾਇਆ ॥ ਹਮ ਨਹੀ ਹੋਤੇ ਤੁਮ ਨਹੀ
ਹੋਤੇ ਕਵਨੁ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ [੧੧]ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਕੇਰਾ ॥
[੧੨]ਜੈਸੇ ਤਰਵਰਿ ਪੰਖਿ ਬਸੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੰਦੁ ਨ ਹੋਤਾ ਸੂਰੁ ਨ ਹੋਤਾ
[੧੩]ਪਾਨੀ ਪਵਨੁ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਾਸਤੁ ਨ ਹੋਤਾ ਬੇਦੁ ਨ ਹੋਤਾ ਕਰਮੁ ਕਹਾਂ ਤੇ
ਆਇਆ ॥ ੨ ॥ [੧੪]ਖੇਚਰ ਭੂਚਰ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ॥
ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਣਵੈ [੧੫]ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋਇ ਲਖਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ੩ ॥
†ਰਾਮਕਲੀ ਘਰੁ ੨ ॥ ਬਾਨਾਰਸੀ ਤਪੁ ਕਰੈ ਉਲਟਿ ਤੀਰਥ ਮਰੈ ਅਗਨਿ
ਦਹੈ[੧੬] [੧੭]ਕਾਇਆ ਕਲਪੁ ਕੀਜੈ ॥ [੧੮]ਅਸੁਮੇਧ ਜਗੁ ਕੀਜੈ [੧੯]ਸੋਨਾ ਗਰਭ
ਦਾਨੁ ਦੀਜੈ [੨੦]ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੧ ॥ ਛੋਡਿ ਛੋਡਿ ਰੇ ਪਾਖੰਡੀ
ਮਨ ਕਪਟੁ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੰਗਾ ਜਉ[੨੧] ਗੋਦਾਵਰਿ ਜਾਈਐ ਕੁੰਭਿ ਜਉ ਕੇਦਾਰ ਨ੍ਾਈਐ ਗੋਮਤੀ
[੨੨]ਸਹਸ ਗਊ ਦਾਨੁ ਕੀਜੈ ॥ ਕੋਟਿ ਜਉ ਤੀਰਥ ਕਰੈ ਤਨੁ ਜਉ [੨੩]ਹਿਵਾਲੇ
ਗਾਰੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੨ ॥ ਅਸੁ[੨੪] ਦਾਨ ਗਜ[੨੫] ਦਾਨ
ਸਿਹਜਾ ਨਾਰੀ ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਐਸੋ ਦਾਨੁ ਨਿਤ ਨਿਤਹਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਤਮ ਜਉ
ਨਿਰਮਾਇਲੁ[੨੬] ਕੀਜੈ ਆਪ ਬਰਾਬਰਿ ਕੰਚਨੁ[੨੭] ਦੀਜੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਤਊ
ਨ ਪੂਜੈ ॥ ੩ ॥ ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ ਜਮਹਿ ਨ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ਨਿਰਮਲ
[੨੮]ਨਿਰਬਾਣ ਪਦੁ ਚੀਨਿ੍ ਲੀਜੈ ॥ [੨੯]ਜਸਰਥ ਰਾਇ ਨੰਦੁ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਰਾਮਚੰਦੁ
ਪ੍ਰਣਵੈ[੩੦] ਨਾਮਾ ਤਤੁ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ‡ ਜੀ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੩੧]ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ [੩੨]ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥ ਲੋਹਾ
ਕੰਚਨੁ[੨੭] ਹਿਰਨ[੩੩] ਹੋਇ ਕੈਸੇ [੩੪]ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥ ੧ ॥ ਦੇਵ [੩੫]ਸੰਸੈ
ਗਾਂਠਿ ਨ ਛੂਟੈ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ [੩੬]ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਤਸਰ[੩੭] ਇਨ ਪੰਚਹੁ ਮਿਲਿ

੧ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਕੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੭, ਨੋਟ ੮ ਤੇ ੯।

੨ ਕੁਲ ਰਹਿਤ ਹਰੀ।

੩ 'ਸੁਖਮਨਾ' ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਇਕ ਸੂਖਮ ਨਾੜੀ ਜੋ ਨੱਕ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਗਰੋੜ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਿਮਾਗ਼ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ 'ਇੜਾ' ਮੰਨੀ ਹੈ (ਜੋ ਖੱਬੀ ਨਾਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਦਿਮਾਗ਼ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ 'ਪਿੰਗਲਾ' ਮੰਨੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਕੇ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ 'ਸੁਖਮਨਾ' ਵਿੱਚ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੀਦਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

੪ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ।

੫ ਇੜਾ (ਚੰਦ) ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ (ਸੂਰਜ) ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕੋ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਭਗਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।

੬ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਆਦਿ ਜੀਵ-ਜੰਤ ਨੂੰ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

੭ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਗਾ (ਬਜਾਏ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੇ)।

੮ ਪੰਜ ਸਹਾਇਕ ਭਾਵ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ ਲੋਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੯ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ।

੧੦ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਬਾਪ ਆਦਿ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਨਾ ਕਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਸਨ।

੧੧ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

੧੨ ਰੁੱਖ ਤੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਵਾਸੇ ਵਾਂਗ ਅਨਿਸਥਿਰ।

੧੩ ਪਾਣੀ ਪਵਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਅਜੇ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਸਨ)।

੧੪ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਉਤੇ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਲੱਭ ਪਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਖੇਚਰੀ ਮੁਦ੍ਰਾ=ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਜੀਭ ਅੜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕਣੇ। ਭੂਚਰੀ ਮੁਦ੍ਰਾ=ਭੌਂਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ।

੧੫ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪਰਮ ਤੱਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਆਂਵਦੀ ਹੈ।

੧੬ ਸਾੜ ਦੇਵੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

੧੭ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਨਾਲ ਤੇ ਖਾਸ ਦੁਆਈਆਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬੁਢੇਪੇ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਨਵਾਂ ਨਿਰੋਆ ਕਰ ਲੈਣਾ।

੧੮ ਯੱਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੋੜਾ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਫਲ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾਅ ਕੇ ਗੁਪਤ ਦਾਨ ਦੇਣਾ।

੨੦ ਫਿਰ ਭੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ।

੨੧ ਜੇ। ੨੨ ਹਜ਼ਾਰ ਗਊ ਦਾ ਦਾਨ।

੨੩ ਹਿਮਾਲੇ ਪਰਬਤ ਦੀ ਬਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਗਾਲੇ।

੨੪ ਘੋੜੇ। 'ਅਸੁ' ਦੇ ਅੰਤ ਔਂਕੜ ਛੋਟੇ ਵਵੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਇਕ-ਵਚਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੫ ਦਾ ਨੋਟ। ੨੫ ਹਾਥੀ।

੨੬ [ਸੰ. ਨਿਰਮਾਲਯ=ਦੇਵਤਾ ਪਾਸ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼] ਅਰਪਣ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰੇ।

੨੭ ਸੋਨਾ। ੨੮ ਮੋਖ ਪਦ ਪਛਾਣ ਲਈਏ।

੨੯ ਰਾਜਾ ਜਸਰਥ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਰਾਮ। ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ।

੩੦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੩੧ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰੀਦਾ ਵੀ ਹੈ।

੩੨ ਫਿਰ ਭੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੩੩ [ਸੰ. ਹਿਰਣਜ] ਸੋਨਾ।

੩੪ ਜਦ ਤੋੜੀ ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਨਾ ਛੁਹੇ।

੩੫ ਸੰਸਿਆਂ ਦੀ ਗੰਢ।

੩੬ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੰਕਾਰ। ੩੭ ਈਰਖਾ।

* ਜਦੋਂ ਸਾਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਵੇਦ ਸੀ ਨਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸੀ, ਤਦੋਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਸਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਵੱਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪਰਮ-ਤਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਰਾਕਾਰ ਪੂਜਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

† ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨। ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾ ਬਣਾ ਲਈਏ।

ਲੂਟੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ[੧] ਕੁਲੀਨ[੨] ਹਮ ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ॥ ਗਿਆਨੀ ਗੁਨੀ ਸੂਰ[੩] ਹਮ ਦਾਤੇ [੪]ਇਹ ਬੁਧਿ ਕਬਹਿ ਨ ਨਾਸੀ ॥ ੨ ॥ ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਸਭੈ ਨਹੀ ਸਮਝਸਿ ਭੂਲਿ ਪਰੇ ਜੈਸੇ ਬਉਰੇ ॥ [੫]ਮੋਹਿ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮੋਰੇ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਕਲੀ ਬਾਣੀ ਬੇਣੀ[੬] ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[੭]ਇੜਾ ਪਿੰਗੁਲਾ ਅਉਰ ਸੁਖਮਨਾ ਤੀਨਿ ਬਸਹਿ [੮]ਇਕ ਠਾਈ ॥ ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਤਹ ਪਿਰਾਗੁ ਮਨੁ ਮਜਨੁ ਕਰੇ ਤਿਥਾਈ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਹੁ ਤਹਾ ਨਿਰੰਜਨ[੯] ਰਾਮੁ ਹੈ ॥ [੧੦]ਗੁਰ ਗਮਿ ਚੀਨੈ ਬਿਰਲਾ ਕੋਇ ॥ ਤਹਾਂ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਮਈਆ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧]ਦੇਵ ਸਥਾਨੈ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ ॥ ਤਹ ਬਾਜੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ[੧੨] ਬਾਣੀ ॥ [੧੩]ਤਹ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ਪਉਣੁ ਨ ਪਾਣੀ ॥ [੧੪]ਸਾਖੀ ਜਾਗੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਉਪਜੈ ਗਿਆਨੁ ਦੁਰਮਤਿ ਛੀਜੈ[੧੫] ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿ [੧੬]ਗਗਨੰਤਰਿ ਭੀਜੈ ॥ ਏਸੁ ਕਲਾ[੧੭] ਜੋ ਜਾਣੈ ਭੇਉ[੧੮] ॥ ਭੇਟੈ ਤਾਸੁ[੧੯] ਪਰਮ ਗੁਰਦੇਉ ॥ ੩ ॥ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਘਾਟੀ[੨੦] ॥ [੨੧]ਊਪਰਿ ਹਾਟੁ ਹਾਟ ਪਰਿ ਆਲਾ ਆਲੇ ਭੀਤਰਿ ਥਾਤੀ ॥ ੪ ॥ [੨੨]ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਸੁ ਕਬਹੁ ਨ ਸੋਵੈ ॥ ਤੀਨਿ ਤਿਲੋਕ ਸਮਾਧਿ ਪਲੋਵੈ[੨੩] ॥ [੨੪]ਬੀਜ ਮੰਤ੍ਰੁ ਲੈ ਹਿਰਦੈ ਰਹੈ ॥ ਮਨੂਆ [੨੫]ਉਲਟਿ ਸੁੰਨ ਮਹਿ ਗਹੈ ॥ ੫ ॥ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਅਲੀਆ[੨੬] ਭਾਖੈ ॥ ਪਾਚਉ ਇੰਦ੍ਰੀ ਬਸਿ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ[੨੭] ਰਾਖੈ ਚੀਤਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪੈ ਕ੍ਰਿਸਨ[੨੮] ਪਰੀਤਿ ॥ ੬ ॥ ਕਰ ਪਲਵ[੨੯] ਸਾਖਾ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਅਪਨਾ ਜਨਮੁ ਨ ਜੂਐ ਹਾਰੇ ॥ [੩੦]ਅਸੁਰ ਨਦੀ ਕਾ ਬੰਧੈ ਮੂਲੁ ॥ ਪਛਿਮ ਫੇਰਿ ਚੜਾਵੈ ਸੂਰੁ ॥ ਅਜਰੁ ਜਰੈ ਸੁ ਨਿਝਰੁ ਝਰੈ ॥ ਜਗੰਨਾਥ ਸਿਉ [੩੧]ਗੋਸਟਿ ਕਰੈ ॥ ੭ ॥ [੩੨]ਚਉਮੁਖ ਦੀਵਾ ਜੋਤਿ ਦੁਆਰ ॥ [੩੩]ਪਲੂ ਅਨਤ ਮੂਲੁ ਬਿਚਕਾਰਿ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਲੇ ਆਪੇ ਰਹੈ ॥ [੩੪]ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਰਤਨਾ ਮਹਿ ਗੁਹੈ ॥ ੮ ॥ [੩੫]ਮਸਤਕਿ ਪਦਮੁ ਦੁਆਲੈ ਮਣੀ ॥ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ [੩੬]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਨਿਰਮਾਇਲ[੩੭] ਬਾਜੇ ॥ ਢੁਲਕੇ[੩੮] ਚਵਰ ਸੰਖ ਘਨ[੩੯] ਗਾਜੇ ॥ [੪੦]ਦਲਿ ਮਲਿ ਦੈਤਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ॥ ਬੇਣੀ ਜਾਚੈ[੪੧] ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥

੧ ਕਵੀ।
੨ ਚੰਗੀ ਕੁਲ ਵਾਲੇ, ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ।
੩ ਬਹਾਦੁਰ।
੪ ਇਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਣੀ ਗਿਆਨੀ ਹਾਂ, ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
੫ ਮੈਨੂੰ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੬ ਇਕ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੌ: ੧੪।
੭ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੩।
੮ ਇਕ ਓਹ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਜਿਵੇਂ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿੱਸ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਸੁਖਮਨਾ ਕੱਠੇ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਫਲ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਮਨ ਬੇਣੀ (ਤ੍ਰਬੇਣੀ) ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਨਾ ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ=ਜਿਥੇ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ ਤੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਰਾਗੁ (ਪ੍ਰਯਾਗ) ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਮਹਾਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।
੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੦ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਉਤੇ ਦੱਸੇ ਦੇਵ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਨੁਭਵਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ?
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੩ ਇੰਨੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੇ ਚੰਦ ਆਦਿਕ ਦੀ ਲੋੜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੧੪ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਰਸ ਨਾਲ)।
੧੭ ਹੁਨਰ, ਵਿਉਂਤ, ਗੁਹਜ ਢੰਗ ਦਾ।
੧੮ ਭੇਦ। ੧੯ ਉਸ ਨੂੰ।
੨੦ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ।
੨੧ ਜੀਵ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਮਨੁੱਖ ਰੂਪ ਹੱਟ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੂਪ ਆਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿਮਾਗ਼ ਰੂਪ ਤਾਕੀ (ਥਾਤੀ) ਹੈ।
੨੨ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜਾਗੇ।
੨੩ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰੈਲੋਕੀ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਭਾਵ ਬੇਅਸਰ ਹੋਵੇਗੀ।
੨੪ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜੋ ਬੀਜ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।
੨੫ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟ ਕੇ ਅਫੁਰ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹੇ।
੨੬ [ਸੰ. ਅਲੀਕ] ਝੂਠ। ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੇ।
੨੭ ਸਿਖਿਆ, ਉਪਦੇਸ਼।
੨੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।
੨੯ ਪੱਤੇ। ਕਰ (ਹੱਥਾਂ) ਨੂੰ ਪੱਤੇ ਤੇ ਸ਼ਾਖਾਂ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਰੁੱਖ ਦੀਆਂ ਜਾਣੇ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਰੁੱਖ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਮੰਦੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਨਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰੇ। ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਫੇਰ ਕੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਾਵੇ, ਭਾਵ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ। ਅਜਰ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਜਰੇ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ, ਮੇਲ ਮਾਣੇ।
੩੨ ਚਉਮੁਖਾ ਦੀਵਾ (ਗਿਆਨ) ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ।
੩੩ ਹਰੀ (ਮੂਲ) ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਪੱਤੇ ਰੂਪ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੁਆਲੇ ਹੈ। ਪਲ੍ਹ=ਪੱਲਵ, ਪੱਤੇ।
੩੪ ਮਨ-ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਖਿਆਲਾਂ ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਦੇਵੇ।
੩੫ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਕਮਲ ਹੈ ਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਤਨ ਹਨ।
੩੬ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੩੭ ਪਵਿੱਤਰ। ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੩੮ ਝੁੱਲੇ। ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਚਵਰਾਂ ਦੇ ਝੁੱਲਣ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਦ ਦੇ ਵੱਜਣ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩੯ ਬਹੁਤ।
੪੦ ਉਹ ਕਾਮਾਦਿ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਲ ਕੇ ਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪੧ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

* ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ

ਮਹਲਾ ੪ ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਅਹਿਨਿਸਿ[੧] ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥ [੨]ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਦੋਖ ਬਹੁ ਕੀਨੇ ਸਭ [੩]ਪਰਹਰਿ ਪਾਸਿ ਧਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹਿ ਆਰਾਧਹਿ [੪]ਸੇਵਕ ਭਾਇ ਖਰੇ ॥ ਕਿਲਬਿਖ[੫] ਦੋਖ ਗਏ ਸਭ ਨੀਕਰਿ[੬] ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਮੈਲੁ ਹਰੇ[੭] ॥ ੧ ॥ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ [੮]ਨਰੁ ਨਾਰਾਇਨੁ ਗਾਵਹਿ ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ [੯]ਨਰ ਨਰਹਰੇ ॥ [੧੦]ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਨਗਰ ਮਹਿ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਦੂਰਿ ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਹਰੇ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚਉ[੧੧] ਮੈ ਮੂੜ ਮੁਗਧ[੧੨] ਨਿਸਤਰੇ ॥ ੩ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ [੧੩]ਜਗਜੀਵਨ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਸਰਨਿ ਪਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੁਮਰੀ ਸਰਨਾਈ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਲਾਜ ਹਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਜਪਿ ਜਨ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਰਲੇ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿਓ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿ ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਲੇ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[੧੫] ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਜਪਿ [੧੬]ਮਿਲਿ ਸਲਲ ਸਲਲੇ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਿਲਿ ਰਾਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਹਮ ਜਨ ਕੈ [੧੭]ਬਲਿ ਬਲਲੇ ॥ ੧ ॥ [੧੮]ਪੁਰਖੋਤਮੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਨਿ ਗਾਇਓ ਸਭਿ ਦਾਲਦ[੧੯] ਦੁਖ ਦਲਲੇ[੨੦] ॥ ਵਿਚਿ ਦੇਹੀ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਪੰਚ ਧਾਤੂ[੨੧] ਹਰਿ ਕੀਏ ਖਿਨ ਪਰਲੇ[੨੨] ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ਜਿਉ ਦੇਖੈ ਸਸਿ[੨੩] ਕਮਲੇ ॥ ਉਨਵੈ[੨੪] ਘਨੁ[੨੫] ਘਨ[੨੬] ਘਨਿਹਰੁ[੨੭] ਗਰਜੈ ਮਨਿ ਬਿਗਸੈ ਮੋਰ ਮੁਰਲੇ[੨੮] ॥ ੩ ॥ ਹਮਰੈ ਸੁਆਮੀ ਲੋਚ ਹਮ ਲਾਈ ਹਮ ਜੀਵਹ ਦੇਖਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ

(੯੭੫)

੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੨ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਪਾਪ।
੩ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੁਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
੪ ਖਰੇ (ਚੰਗੇ) ਸੇਵਾ ਭਾਵ ਨਾਲ।
੫ ਪਾਪ।
੬ ਨਿਕਲ।
੭ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੮ [ਨਰ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅੰਸਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੯ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦੇ ਹਨ : 'ਨਰ-ਨਰਹਰ'।
੧੦ ਸਰੀਰ-ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਅਸਾਧ ਦੋਸ਼ ਹਨ।
੧੧ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੧੨ ਮੂਰਖ।
੧੩ ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਹਰੀ!
੧੪ ਕਿਰਪਾ।
੧੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹਰੀ।
੧੬ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਲਲ [ਸੰ. ਸਲਿਲ, ਵਹਾਉ (ਪਾਣੀ ਦਾ)] ਪਾਣੀ।
੧੭ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ।
੧੮ ਉਤਮ ਪੁਰਖ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹਰੀ-ਜਨ ਨੇ ਗਾਇਆ। 'ਪੁਰਖੋਤਮੁ' ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ। 'ਜਨਿ' ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੨੦ (ੳ)।
੧੯ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰਯ] ਗ਼ਰੀਬੀ।
੨੦ ਦਲ ਲਏ, ਦੂਰ ਕਰ ਲਏ।
੨੧ ਵਿਸ਼ੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੨੨ ਨਾਸ।
੨੩ ਚੰਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ (ਏਥੇ ਕੰਮੀਆਂ ਲਈ ਹੈ) ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ਵੱਸਣ ਲਈ।
੨੫ ਬੱਦਲ।
੨੬ ਬਹੁਤ।
੨੭ ਬੱਦਲ।
੨੮ ਮੋਰ ਦੇ ਬੱਚੇ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪੋ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉੱਦਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

[1]ਹਰਿ ਅਮਲ ਹਰਿ ਲਾਏ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਅਨਦ ਭਲੇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖੇ[2] ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[3] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਓ ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਪਖੇ[4] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਊਤਮ ਜਗੰਨਾਥ ਜਗਦੀਸੁਰ ਹਮ ਪਾਪੀ ਸਰਨਿ ਰਖੇ ॥ ਤੁਮ ਵਡ ਪੁਰਖ [5]ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਹਰਿ ਦੀਓ ਨਾਮੁ ਮੁਖੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਗੁਨ ਊਚ ਨੀਚ ਹਮ ਗਾਏ [6]ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਸਖੇ ॥ ਜਿਉ ਚੰਦਨ ਸੰਗਿ ਬਸੈ ਨਿੰਮੁ ਬਿਰਖਾ [7]ਗੁਨ ਚੰਦਨ ਕੇ ਬਸਖੇ ॥ ੨ ॥ ਹਮਰੇ ਅਵਗਨ [8]ਬਿਖਿਆ ਬਿਖੈ ਕੇ ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਿਮਖੇ ॥ ਅਵਗਨਿਆਰੇ ਪਾਥਰ ਭਾਰੇ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਸੰਗਿ ਜਨਖੇ[9] ॥ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ ਹਰਿ ਰਾਖਹੁ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਤਿਨ ਕੇ ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਖੇ[10] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਦੁਸਟ ਤਾਰੇ ਹਰਣਖੇ[11] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ [12]ਰਾਮ ਰੰਗੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗਦੀਸੁਰਿ[13] ਹਰਿ ਧਿਆਇਓ ਜਨ ਪਗਿ[14] ਲਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਭੂਲ ਚੂਕ ਹਮ ਅਬ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨਗੇ[15] ॥ ਤੁਮ ਸਰਣਾਗਤਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਸੁਆਮੀ ਹਮ ਰਾਖਹੁ ਵਡ ਪਾਪਗੇ[16] ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਰੀ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਕੋ ਕੋ ਨ ਉਧਰਿਓ ਪ੍ਰਭ ਕੀਏ ਪਤਿਤ ਪਵਗੇ[17] ॥ ਗੁਨ ਗਾਵਤ [18]ਛੀਪਾ ਦੁਸਟਾਰਿਓ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੀ ਪੈਜ ਜਨਗੇ[19] ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਤਿਨਗੇ[20] ॥ ਭਵਨ[21] ਭਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕੀਏ ਜਹ ਧੂਰਿ ਪਰੀ ਜਨ ਪਗੇ[22] ॥ ੩ ॥ ਤੁਮਰੇ ਗੁਨ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਹਮ ਤੁਮ ਵਡ ਵਡ ਪੁਰਖ ਵਡਗੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰਹੁ ਹਮ ਸੇਵਹ ਤੁਮ ਜਨ ਪਗੇ[22] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨੇ[23] ॥ [24]ਜਗੰਨਾਥਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਬਨੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਓ ਉਪਦੇਸਿ ਗੁਰੂ ਗੁਰ ਸੁਨੇ ॥ ਕਿਲਬਿਖ[25] ਪਾਪ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕਾਟੇ ਜਿਵ ਖੇਤ [26]ਕ੍ਰਿਸਾਨਿ ਲੁਨੇ ॥ ੧ ॥ ਤੁਮਰੀ ਉਪਮਾ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਹੁ ਹਮ ਕਹਿ ਨ ਸਕਹਿ ਹਰਿ ਗੁਨੇ ॥ ਜੈਸੇ ਤੁਮ ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਗੁਨ ਜਾਨਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਫਾਸ ਬੰਧ ਬਹੁ ਬੰਧੇ ਹਰਿ ਜਪਿਓ [27]ਖੁਲ ਖੁਲਨੇ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਕੁੰਚਰੁ[28] ਤਦੂਐ ਬਾਂਧਿਓ [29]ਹਰਿ ਚੇਤਿਓ ਮੋਖ ਮੁਖਨੇ ॥ ੩ ॥ ਸੁਆਮੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਤੁਮ ਖੋਜਹੁ [30]ਜੁਗ ਜੁਗਨੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਥਾਹ [31]ਪਾਈ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਵਡਨੇ[32] ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ §ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਲਿ[33] ਕੀਰਤਿ

੧ ਹਰੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਅਮਲ (ਨਸ਼ਾ)।
੨ ਸਖਾ, ਮਿੱਤਰ।
੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੪ ਪਖਾਲੇ, ਧੋਤੇ।
੫ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ।
੬ ਗੁਰੂ ਸਖੇ (ਮਿੱਤਰ) ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ।
੭ ਚੰਦਨ ਦੇ ਗੁਣ ਨਿੰਮ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਨਿੰਮ ਵੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਸਾਡੇ ਔਗੁਣ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਕਈ-ਕਈ ਵਾਰ ਹਰ ਘੜੀ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਨਿਮਖੇ= ਘੜੀ-ਘੜੀ।
੯ ਜਨਾਂ (ਭਗਤਾਂ) ਦੇ।
੧੦ ਖਿੱਚ ਲਏ, ਵਾਹ ਸੁੱਟੇ, ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੧੧ ਹਰਨਾਕਸ਼ ਵਰਗੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ*।
੧੨ ਰਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।
੧੩ ਜਗਤ ਦੇ ਈਸਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ।
੧੪ ਚਰਨੀਂ।
੧੫ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ।
੧੬ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ।
੧੭ ਪਾਵਨ, ਪਵਿੱਤਰ।
੧੮ ਜਿਸ ਨਾਮਦੇਵ ਛੀਂਬੇ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਦੁਸ਼ਟ ਕਹਿ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ, ਉਸ ਜਨ ਦੀ ਤੂੰ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੭।
੧੯ ਜਨ ਦੀ, ਨਾਮਦੇਵ ਭਗਤ ਦੀ।
੨੦ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ।
੨੧ ਘਰ, ਅਸਥਾਨ।
੨੨ ਪੈਰਾਂ ਦੀ।
੨੩ ਮੰਨ ਕੇ।
੨੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮੱਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਬਣ ਗਈ।
੨੫ ਪਾਪ।
੨੬ ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਕੱਟਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਬੰਧਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ।
੨੮ ਹਾਥੀ। ਗਜ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਨੇ ਗ੍ਰਸ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।
੨੯ ਤੈਨੂੰ ਮੁਖਨੇ (ਮੁਕਤ ਸਰੂਪ) ਨੂੰ ਚੇਤ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।
੩੦ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਦਾ।
੩੧ ਪਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।
੩੨ ਵੱਡੇ।
੩੩ ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਮਤ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਕਰ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀ ਜਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਇਸ ਜਸ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਸ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ)।

§ ਹਰੀ ਦੇ ਅਥਾਹ ਗੁਣ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਸਦੇ ਅਤੇ ਜਪੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਪ੍ਰਵਣੇ[੧] ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭ ਧਾਰੀ ਲਗਿ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿ ਜਪਣੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਤੁਮ ਵਡ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[੨] ਸੁਆਮੀ ਸਭਿ ਧਿਆਵਹਿ [੩]ਹਰਿ ਰੁੜਣੇ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਤੁਮ੍ਰੇ ਵਡ ਕਟਾਖ[੪] ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੇ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ[੬] ਕੀਆ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਸਭੁ [੭]ਜਗਜੀਵਨੁ ਜੁਗਣੇ ॥ ਜਿਉ [੮]ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਲਹਰੀ ਮਿਲਿ ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਣੇ ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਆ ਸੁ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਹਮ ਨਹ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਗਹਣੇ[੯] ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਉ ਰਿਦ ਉਸਤਤਿ ਧਾਰਹੁ ਹਮ ਕਰਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਣੇ ॥ ੩ ॥ ਤੁਮ ਜਲ ਨਿਧਿ[੧੦] ਹਰਿ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ[੧੧] ਜੋ ਸੇਵੈ [੧੨]ਸਭ ਫਲਣੇ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਬਾਂਛੈ[੧੩] ਹਰਿ ਦੇਵਹੁ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਣੇ[੧੪] ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੪ ਪੜਤਾਲ[੧੫] ੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਮੇਰੇ ਮਨ [੧੬]ਸੇਵ ਸਫਲ ਹਰਿ ਘਾਲ ॥ ਲੇ [੧੭]ਗੁਰ ਪਗ ਰੇਨ ਰਵਾਲ ॥ ਸਭਿ ਦਾਲਿਦ[੧੮] ਭੰਜਿ ਦੁਖ ਦਾਲ ॥ ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ[੧੯] ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰਿਓ ਹਰਿ [੨੦]ਰੰਗ ਰੰਗ ਮਹਲ ਬੇਅੰਤ ਲਾਲ ਲਾਲ ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਹਰਿ ਆਪਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਆਪਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਇਓ ਹਮ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰ ਕੀਈ ਹੈ ਬਸੀਠੀ[੨੧] ਹਮ ਹਰਿ ਦੇਖੇ ਭਈ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਗੁਰਿ ਪਾਈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਨਦੋ ਆਨੰਦ ਭਏ ਹਰਿ ਆਵਤੇ ਸੁਨੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ[੨੨] ਹਰਿ ਲਾਲ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਭਏ [੨੩]ਗਲਤਾਨ ਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮਨ ਮਿਲੁ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਸੁਭਵੰਤੀ[੨੪] ॥ ਸੁਨਿ [੨੫]ਅਕਥ ਕਥਾ ਸੁਖਵੰਤੀ ॥ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ[੨੬] ਪਾਪ ਲਹੰਤੀ ॥ ਹਰਿ [੨੭]ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਲਿਖਤੁ ਲਿਖੰਤੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੮]ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਊਤਮ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਕਥਾ ਭਜੰਤੀ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਸੁਣੀ ਮਨੀ ਹੈ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ [੨੯]ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਕਾ ਜਿਨਿ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸਭ ਭੂਖ ਲਹੰਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਿ ਤ੍ਰਿਪਤੇ[੩੦] ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹੋਵੰਤੀ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਗਾਲ[੩੧] ॥ ਤਿਸ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਾਲ[੩੨] ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਨੁ ਹੈ ਭਲ ਭਾਲ[੩੩] ॥

੧ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਜੋ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩ [ਰੂੜ੍ਹ] ਸੁੰਦਰ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੪ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੬ [ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੭ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੁਗਨੇ (ਸਭ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ) ਹੈ।
੮ [ਸੰ. ਸਲਿਲ=ਵਹਾਉ ਪਾਣੀ ਦਾ] ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੯ ਡੂੰਘਾਈ।
੧੦ ਜਲ ਦਾ ਭੰਡਾਰ, ਸਮੁੰਦਰ।
੧੧ [ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਝੀਲ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ] ਝੀਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਤੀ ਨਿਕਲਦੇ ਅਤੇ ਹੰਸਾਂ ਦਾ ਚੋਗ ਬਣਦੇ ਹਨ।
੧੨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਫਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਕਿਰਪਾ।
੧੫ [ਪਰਤਾਓ ਤਾਲ] ਇਥੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਤਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਘਾਲ ਸਫਲੀ ਕਰ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਧੂੜੀ।
੧੮ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰ੍ਯ] ਗ਼ਰੀਬੀ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੱਲ ਦੇਹ।
੧੯ ਘਰ (ਸਰੀਰ ਰੂਪ)।
੨੦ ਅਨੰਦ ਭਵਨ, ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਨ ਲਈ ਘਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਅੰਤ ਲਾਲ ਲੱਗੇ ਹਨ-ਸੰਸਾਰੀ ਲਾਲ ਨਹੀਂ-ਹਰੀ ਦੇ ਲਾਲ, ਇਲਾਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਲਾਲ।
੨੧ ਵਿਚੋਲਾਪਨ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਬਸੀਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ (ਸਾਡੇ ਲਈ ਹਰੀ ਪਾਸ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਅਸਾਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖ ਕੇ ਨਿਹਾਲ-ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਹਾਂ।
੨੨ ਪਿਆਰਾ।
੨੩ ਮਗਨਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲੇ (ਹੋ ਗਏ ਅਸੀਂ)।
੨੪ ਸ਼ੁਭਵਤੀ, ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਹੋ ਜਾ।
੨੫ ਹਰੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਗੱਲ।
੨੬ ਪਾਪ।
੨੭ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ।
੨੯ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ।
੩੦ ਰੱਜ ਗਏ।
੩੧ ਗੱਲਾ ਕਥਾਂ।
੩੨ ਬਲਿਹਾਰ।
੩੩ ਭਲਾ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰੀਬੀਆਂ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਰੀ ਆਪ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਇਸ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਭੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਕੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਕੇ।

‡ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਵਾਂ। ਇਹ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਸਦਾ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਹੋ ਮੇਲਿ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਮਾਰਗੁ[੧] ਗੁਰ ਸੰਤਿ ਬਤਾਇਓ ਗੁਰਿ ਚਾਲ[੨] ਦਿਖਾਈ ਹਰਿ ਚਾਲ ॥ [੩]ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਚੁਕਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਗੁਰਸਿਖਹੁ ਨਿਹਕਪਟ[੪] ਕਮਾਵਹੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਘਾਲ[੫] ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੧ ॥ ਤੇ ਗੁਰ ਕੇ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਭਾਏ ਜਿਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿਓ ਮੇਰਾ ਨਾਲਿ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਉ ਮਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਨੀ ਹਰਿ ਦੇਖਿ ਨਿਕਟਿ[੬] ਹਦੂਰਿ[੭] ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥

ਰਾਗੁ ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਰਾਮ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਨਾ [੮]ਕਿਆ ਭਾਵੈ ॥ ਮਨਿ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਦਰਸਾਵੈ[੯] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਰੁਚ[੧੦] ਆਵੈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਜਿਸੁ ਪੁਰਖ ਬਿਧਾਤੇ[੧੧] ਸੋ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਕਵਨ ਜੋਗ ਕਵਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨਾ ਕਵਨ [੧੨]ਗੁਨੀ ਰੀਝਾਵੈ ॥ ਸੋਈ ਜਨੁ ਸੋਈ [੧੩]ਨਿਜ ਭਗਤਾ ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਰੰਗੁ[੧੪] ਲਾਵੈ ॥ ੨ ॥ ਸਾਈ ਮਤਿ ਸਾਈ ਬੁਧਿ ਸਿਆਨਪ ਜਿਤੁ ਨਿਮਖ[੧੫] ਨ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰਾਵੈ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਲਗਿ ਏਹੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਗੁਨ ਸਦ ਹੀ ਗਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ਦੇਖਿਓ ਅਚਰਜੁ [੧੬]ਮਹਾ ਮੰਗਲ ਰੂਪ [੧੭]ਕਿਛੁ ਆਨ ਨਹੀ ਦਿਸਟਾਵੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਰਚਾ[੧੮] ਗੁਰਿ ਲਾਹਿਓ ਤਹ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ[੧੯] ਆਵੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਉਲਾਹਨੋ[੨੦] ਮੈ ਕਾਹੂ[੨੧] ਨ ਦੀਓ ॥ [੨੨]ਮਨ ਮੀਠ ਤੁਹਾਰੋ ਕੀਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਆਗਿਆ ਮਾਨਿ ਜਾਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਨਾਮੁ ਤੁਹਾਰੋ ਜੀਓ[੨੩] ॥ [੨੪]ਈਹਾਂ ਊਹਾ ਹਰਿ ਤੁਮ ਹੀ ਤੁਮ ਹੀ ਇਹੁ ਗੁਰ ਤੇ [੨੫]ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜੀਓ ॥ ੧ ॥ ਜਬ ਤੇ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ਏਹ ਬਾਤਾ ਤਬ [੨੬]ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਥੀਓ ॥ [੨੭]ਸਾਧਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸਿਓ ਆਨ[੨੮] ਨਾਹੀ ਰੇ ਬੀਓ[੨੯] ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਜਾ ਕਉ ਭਈ ਤੁਮਾਰੀ ਧੀਰ[੩੦] ॥ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ[੩੧] ਮਿਟੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ [੩੨]ਨਿਕਸੀ ਹਉਮੈ ਪੀਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ [੩੩]ਤ੍ਰਿਪਤੇ ਜਿਉ ਬਾਰਿਕ ਖੀਰ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸਾਜਨ

੧ ਰਸਤਾ (ਉਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ)।
੨ ਉਸ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਰੀਤੀ।
੩ ਅੰਦਰੋਂ ਵਲ-ਛਲ ਦੂਰ ਕਰੋ।
੪ [ਸੰ. ਨਿਸ਼ਕਪਟ] ਬਿਨਾਂ ਛਲ ਦੇ, ਸਰਲ ਹੋ ਕੇ।
੫ ਮਿਹਨਤ, ਸੇਵਾ।
੬ ਨੇੜੇ।
੭ ਪ੍ਰਤੱਖ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ।
੮ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?
੯ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ।
੧੦ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੧੧ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਹੇ ਰਚਨਹਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!
੧੨ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਆਪਣਾ ਖਾਸ ਭਗਤ।
੧੪ ਪਿਆਰ।
੧੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ।
੧੬ ਅਤੀ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੭ (ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ।
੧੮ ਜ਼ੰਗਾਲ (ਪਾਪਾਂ ਦਾ)।
੧੯ ਕਿਵੇਂ? ਤਦ ਜੂਨੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨੦ ਉਲਾਹਮੇ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ।
੨੧ ਕਿਸੇ ਨੂੰ।
੨੨ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਜੀਂਵਦਾ ਹਾਂ।
੨੪ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।
੨੫ ਸਿਖਿਆ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੈ।
੨੬ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਇਹ ਹਰੀ ਸਾਧ-ਸੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੮ ਹੋਰ।
੨੯ ਦੂਸਰਾ।
੩੦ ਆਸਰਾ।
੩੧ ਡਰ।
੩੨ ਹਉਮੈ ਰੂਪ ਪੀੜ ਨਿਕਲ ਗਈ।
੩੩ ਅਤੇ ਰੱਜ ਗਏ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਲਕ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਯੋਗ ਸਾਧਨ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ। ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਵਿਸਾਰੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ।

† ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ ਉਤੇ ਕੁਝ ਪਿਆ ਵਾਪਰੇ, ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਬਲਕਿ ਹਰੀ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਚੀ ਸਤਿ-ਸੰਗ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਪਕੜਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੀੜ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੇ? ਗੁਰੂ ਭਰਮ ਦੇ ਪੜਦੇ ਲਾਹ ਕੇ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਹਰੀ ਜਸ ਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਬੀਰ[੧] ॥ ੧ ॥ ਖੁਲੇ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ[੨] ਮਿਲੇ ਗੋਪਾਲਾ [੩]ਹੀਰੈ ਬੇਧੇ ਹੀਰ ॥ ਬਿਸਮ[੪] ਭਏ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਠਾਕੁਰ [੫]ਗੁਨੀ ਗਹੀਰ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਅਪਨਾ ਜਨੁ ਆਪਹਿ ਆਪਿ ਉਧਾਰਿਓ[੬] ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਬਸਿਓ ਮਨ ਤੇ ਨਾਹਿ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੭]ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਪੇਖਿਓ ਦਾਸ ਕਾ ਕੁਲੁ ਨ ਬਿਚਾਰਿਓ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਦੀਓ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ਸਵਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਮਹਾ ਬਿਖਮੁ[੮] ਅਗਨਿ ਕਾ ਸਾਗਰੁ ਤਿਸ ਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਓ ॥ [੯]ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਨੋ[੧੦] [੧੧]ਪੁਨਹ ਪੁਨਹ ਬਲਿਹਾਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੪ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਕਹਿਓ ॥ ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਤਾ ਕਾ ਦੁਖੁ ਨ ਰਹਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਇਓ ਬੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਲਹਿਓ[੧੨] ॥ [੧੩]ਸਗਲ ਤਿਆਗਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਨ ਗਹਿਓ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਕਹਤ ਮੁਕਤ ਸੁਨਤੇ ਨਿਸਤਾਰੇ[੧੫] ਜੋ ਜੋ ਸਰਨਿ ਪਇਓ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਨਦੁ ਭਇਓ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ‡ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਲਾਗੀ ਡੋਰੀ[੧੬] ॥ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕਰਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਮੋਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੭]ਅੰਚਲਾ ਗਹਾਇਓ ਜਨ ਅਪੁਨੇ ਕਉ ਮਨੁ ਬੀਧੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਖੋਰੀ[੧੮] ॥ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਭਗਤਿ ਰਸੁ ਉਪਜਿਓ ਮਾਇਆ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤੋਰੀ[੧੯] ॥ ੧ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ[੨੦] [੨੧]ਆਨ ਨ ਪੇਖਉ ਹੋਰੀ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲੀਓ ਦਾਸੁ ਅਪੁਨਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਕਬਹੂ ਥੋਰੀ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੬ ॥ ਨਟ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਜਪੁ ਜਪਿ ਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥ ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਨ ਗਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਕਰਉ ਨਿਤ ਮਜਨੁ[੨੨] ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ[੨੩] ਪਾਪ ਗਵਾਇਣ ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ [੨੪]ਘਟਿ ਘਟਿ ਦਿਸਟਿ ਸਮਾਇਣੁ ॥ ੧ ॥ ਜਾਪ ਤਾਪ [੨੫]ਕੋਟਿ ਲਖ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣ [੨੬]ਤੁਲਿ ਨ ਲਾਇਣ ॥ ਦੁਇ ਕਰ[੨੭] ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ ਤੇਰੇ [੨੮]ਦਾਸਨਿ ਦਾਸ ਦਸਾਇਣੁ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੭ ॥ ¶ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮੇਰੈ ਸਰਬਸੁ[੨੯] ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮਿਲਿਓ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਖਦਾਤਾ ਦੁਖ ਭੰਜਨਹਾਰਾ[੩੦] ਗਾਉ ਕੀਰਤਨੁ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨੁ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ [੩੧]ਖੰਡ ਖੰਡ ਕੀਨ੍ਹੇ ਬਿਨਸਿਓ ਮੂੜ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਆਖਿ ਵਖਾਣਾ[੩੨] ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੩੩] ਜਾਨੁ[੩੪] ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਸਰਨਿ ਸੁਖ ਸਾਗਰ

੧ ਵੀਰ, ਭਰਾ ਵਤ।

੨ ਭਿੱਤ, ਕਿਵਾੜ।

੩ ਹੀਰਾ ਜਿਵੇਂ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (ਤਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੋਹਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ)।

੪ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਲੇ, ਅਤੀ ਅਨੰਦ।

੫ ਗਹਿਰੇ (ਡੂੰਘੇ) ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ।

੬ ਤਾਰਿਆ ਹੈ।

੭ ਹਰੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਰੂਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਅਤੇ ਨਾ ਮੇਰੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ; ਕੇਵਲ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ।

੮ ਕਠਿਨ। ਕਠਿਨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਗਨੀ ਹੈ। 'ਤਿਤੁ ਸਰਵਰੜੈ ਭਈਲੇ ਨਿਵਾਸਾ ਪਾਣੀ ਪਾਵਕੁ ਤਿਨਹਿ ਕੀਆ' (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧)।

੯ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ (ਇਹ ਚੋਜ)।

੧੦ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਮੁੜ-ਮੁੜ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਲੱਭਿਆ ਹੈ। ਸਾਧ-ਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੩ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ।

੧੪ ਪਕੜੇ ਹਨ।

੧੫ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

੧੬ ਮਨ ਦੀ ਨੀਝ।

੧੭ ਪੱਲਾ ਪਕੜਾਇਆ ਸੂ।

੧੮ ਖ਼ੁਮਾਰੀ। 'ਮਨੁ ਖਚਿਤ ਪ੍ਰੇਮਿ ਰਸ ਖੋਰੀ' (ਸਾਰਗ ਮ: ੫)।

੧੯ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ।

੨੦ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।

੨੧ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।

੨੨ ਇਸ਼ਨਾਨ।

੨੩ ਪਾਪ।

੨੪ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ।

੨੬ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

੨੭ ਹੱਥ।

੨੮ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ।

੨੯ ਸਭ ਕੁਝ।

੩੦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੩੧ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ।

੩੨ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ।

੩੩ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੩੪ ਜਾਣਨਹਾਰ।

* ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਯਾ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਉਸ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ, ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਸਦਾ ਹੈ।

† ਜੋ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਲੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਜਪੇ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।

‡ ਹਰੀ ਦੇ ਜਸ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜਾਲ ਟੁੱਟਦਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੀ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿੱਸਦਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

§ ਜਪ ਤਪ ਆਦਿ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

¶ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਰਬ-ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੮ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਜਾਉ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੋਹਿ[1] ਨਿਰਗੁਨ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਦਾਤੇ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਇਆਲ ॥ ੧ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਜੀਅ ਪ੍ਰਾਨ ਧਨ ਮਾਲ ॥ ੨ ॥ ਦਰਸਨ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤੁ ਮਨਿ ਮੇਰੈ ਨਾਨਕ ਦਰਸ ਨਿਹਾਲ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥ ੯ ॥

ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਕੋਊ ਹੈ ਮੇਰੋ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੁਨਾਵੈ ਨੀਤ[2] ॥ ਬਿਨਸੈ ਦੁਖੁ ਬਿਪਰੀਤਿ[3] ॥ ਸਭੁ ਅਰਪਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਚੀਤੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਪਨ ਕੀਤ ॥ ਸੰਗਿ ਚਰਨ ਕਮਲ ਮਨੁ ਸੀਤ[4] ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਤ[5] ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਭਜਿ [6]ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤ ॥ [7]ਕੋਟਿ ਪਤਿਤ ਹੋਹਿ ਪੁਨੀਤ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ [8]ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਤ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ੧੯ ॥

ਨਟ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੇ[9] ॥ ਖਿਨੁ ਪਲੁ ਰਹਿ ਨ ਸਕਉ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਮੈ [10]ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਧਿਆਵਹੁ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਠਾਕੁਰ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮਧਸੂਦਨ[11] ਜਗਜੀਵਨ ਮਾਧੋ[12] ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਇਕ ਬਿਨਉ[13] ਬੇਨਤੀ ਕਰਉ ਗੁਰ ਆਗੈ [14]ਮੈ ਸਾਧੂ ਚਰਨ ਪਖਾਰੇ ॥ ੨ ॥ [15]ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਨੇਤ੍ਰ ਹੈ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਾਰੇ ॥ ਸਹਸ ਮੂਰਤਿ ਏਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਗੁਰਮਤਿ ਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਦਮੋਦਰੁ[16] ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਰਿ ਧਾਰੇ[17] ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਬਨੀ ਅਤਿ ਮੀਠੀ ਜਿਉ ਗੂੰਗਾ ਗਟਕ[18] ਸਮ੍ਹਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਰਸਨਾ[19] ਸਾਦ ਚਖੈ [20]ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਅਤਿ ਫੀਕੇ ਲੋਭ ਬਿਕਾਰੇ ॥ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ[21] ਸਾਦ ਚਖਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮਾ ਸਭ [22]ਅਨ ਰਸ ਸਾਦ ਬਿਸਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਕਹਤਿਆ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ[23] ॥

੧ ਮੈਂ।

੨ ਨਿੱਤ।

੩ [ਸੰ. ਵੇਪਰਤੀਜ] ਉਲਟਾਪਣ, ਪੁੱਠਾ ਚਲਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ।

੪ ਸੀਤਾ; ਪਰੋਇਆ।

੫ ਦਿੱਤਾ।

੬ ਪਦਾਰਥ ਰੂਪ ਜਨਮ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲਿਆ।

੭ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ (ਭਾਵ ਪਾਪੀ) ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਂਦੇ ਹਨ।

੮ ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ।

੯ ਆਸਰਾ ਹੈ।

੧੦ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

੧੧ [ਮਧੂ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!

੧੨ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ!

੧੩ ਬੇਨਤੀ।

੧੪ (ਇਹ ਦਾਨ ਦੇਵੋ ਕਿ) ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਵਾਂ (ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ)।

੧੫ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੱਖਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਹਨ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਰੱਥ ਹਸਤੀ ਓਹ ਇਕੋ ਹੈ, ਫਿਰ ਭੀ ਉਹ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩, ਫੁਟ ਨੋਟ §।

੧੬ [ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਦੁਆਲੇ ਰੱਸੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੧੭ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ।

੧੮ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੀਣਾ। ਜਿਵੇਂ ਗੂੰਗਾ ਪਚਾਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ।

੧੯ ਜੀਭ।

੨੦ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।

੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੨ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ।

੨੩ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਤੁਛਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

† ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਉਲਟਾ ਸੁਭਾਅ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗ ਕੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਾਮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹਰੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਐਸਾ ਮਿੱਠਾ ਹੈ ਕਿ ਗੂੰਗੇ ਵਤ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਸੁਆਦ ਫਿੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੁਆਸ ਬਿਰਥੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਮਾਣ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮਰਾਇ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ੬ ॥ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਸ ਹੈ ਜੇਤੇ ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮ੍ਾਰੇ[1] ॥ ਸਾਸੁ ਸਾਸੁ ਜਾਇ ਨਾਮੈ ਬਿਨੁ ਸੋ ਬਿਰਥਾ[2] ਸਾਸੁ ਬਿਕਾਰੇ[3] ॥ ੭ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਮੇਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹਤੁ ਹੈ ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ ਪਨਿਹਾਰੇ[4] ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਹਮ ਪਾਥਰ ਨਿਰਗੁਨੀਆਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ਹਮ ਪਾਹਨ[5] ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਅਤਿ ਮੀਠਾ [6]ਮੈਲਾਗਰੁ ਮਲਗਾਰੇ ॥ [7]ਨਾਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਜੀ ਹੈ ਦਹ ਦਿਸਿ ਹਰਿ ਮੁਸਕੀ ਮੁਸਕ ਗੰਧਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੀ ਨਿਰਗੁਣ[8] ਕਥਾ ਕਥਾ ਹੈ ਮੀਠੀ ਗੁਰਿ ਨੀਕੇ[9] ਬਚਨ ਸਮਾਰੇ[1] ॥ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਏ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਬਿਬੇਕੁ[10] ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਸਮਦਰਸੀ[11] ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਸੰਕ ਉਤਾਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਹਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪਾਖੰਡ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ ਕਰਿ ਭਰਮੇ ਲੋਭੁ ਪਾਖੰਡੁ ਜਗਿ ਬੁਰਿਆਰੇ[12] ॥ [13]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਵਹਿ ਜਮਕਾਲੁ ਖੜਾ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ॥ ੪ ॥ [14]ਉਗਵੈ ਦਿਨਸੁ [15]ਆਲੁ ਜਾਲੁ ਸਮ੍ਾਲੈ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਿਸਥਾਰੇ ॥ ਆਈ ਰੈਨਿ[16] ਭਇਆ ਸੁਪਨੰਤਰੁ[17] [18]ਬਿਖੁ ਸੁਪਨੈ ਭੀ ਦੁਖ ਸਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਕਲਰੁ ਖੇਤੁ ਲੈ ਕੂੜੁ ਜਮਾਇਆ ਸਭ ਕੂੜੈ ਕੇ ਖਲਵਾਰੇ[19] ॥ [20]ਸਾਕਤ ਨਰ ਸਭਿ ਭੂਖ ਭੁਖਾਨੇ ਦਰਿ ਠਾਢੇ[21] [22]ਜਮ ਜੰਦਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਰਜੁ ਚੜਿਆ ਬਿਖੁ ਭਾਰੀ ਉਤਰੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ [23]ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ ਕਰਜ ਕੇ ਮੰਗੀਏ ਕਰਿ ਸੇਵਕ ਪਗਿ ਲਗਿ ਵਾਰੇ ॥ ੭ ॥ [24]ਜਗੰਨਾਥ ਸਭਿ ਜੰਤ੍ਰ ਉਪਾਏ [25]ਨਕਿ ਖੀਨੀ ਸਭ ਨਥਹਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਖਿੰਚੈ ਤਿਵ ਚਲੀਐ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰਿ ਨਾਵਾਰੇ[26] ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਮਜਨੁ ਹੈ ਨੀਕੋ[27] ਮਿਲਿ ਕਲਮਲ[28] ਪਾਪ ਉਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਧਿਕਾਈ[29] ਪੜਿ ਸੂਆ[30] ਗਨਕ[31] ਉਧਾਰੇ ॥ [32]ਪਰਸਨ ਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ੧ ॥ [33]ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿ ਕੀਨੀ ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ [34]ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਨੁਖੁ ਕਥੈ ਕਥਿ ਲੋਕ ਸੁਨਾਵੈ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋ ਨ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਤ ਦਿੜਤਾ[35] ਆਵੈ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[36] ਹੈ ਸਾਬਤੁ ਤਬ ਲਗਿ ਕਿਛੁ ਨ ਸਮਾਰੇ[37] ॥ ਜਬ ਘਰ ਮੰਦਰਿ

੧ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ੨ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੩ ਨਿਕਾਰਾ, ਨਿਕੰਮਾ।
੪ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ।
੫ ਪੱਥਰ, ਜੜ੍ਹ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ।
੬ ਨਾਮ ਜੋ ਚੰਦਨ ਦਾ ਭੀ ਚੰਦਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਤਿ ਠੰਢਾ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਹੈ।
੭ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤੀ ਦਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਲ ਫੈਲੀ ਹੈ; ਭਾਵ ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰੀ ਹੈ। ਮੁਸਕੀ=ਮੁਸ਼ਕ, ਖੁਸ਼ਬੋ ਫੈਲੀ ਹੈ। ਗੰਧਾਰੇ=ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਦੀ।
੮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੈ ਜਾਵਣ ਵਾਲੀ।
੯ ਚੰਗੇ, ਉੱਤਮ।
੧੦ ਵਿਵੇਕ (ਵਿਚਾਰ) ਵਾਲਾ।
੧੧ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੧੨ ਬੁਰੇ। ੧੩ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਘਰ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਧੰਧਾ। ੧੬ ਰਾਤ।
੧੭ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਸੁਫ਼ਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ੧੯ ਖਲਵਾੜੇ।
੨੦ (ਸ਼ਕਤੀ) ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰੇ।
੨੧ ਖੜੇ।
੨੨ ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ। ਜ਼ਾਲਮ ਜਮ ਦਰ 'ਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਮੰਗਣ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਰਜ਼ਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਖੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ)। ਜੰਦਾਰ [ਫ਼ਾ. ਜੰਦਾਲ, ਸ਼ਰਾਬੀ, ਅਵੈੜਾ] ਜ਼ਾਲਮ।
੨੩ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ ਭਾਵ ਪਾਪ ਤੇ ਜਿਤਨੇ ਕਰਜ਼ ਦੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ (ਜਮਦੂਤ) ਸਨ, ਓਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੈਰੀਂ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸੇਵਕ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
੨੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।
੨੫ ਨੱਕ ਫਾੜ ਕੇ ਨੱਥ ਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਭ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।
੨੬ ਨੁਵਾਏ। ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ।
੨੭ [ਸੰ. ਨਿਕ੍=ਸਾਫ਼] ਉੱਤਮ।
੨੮ ਪਾਪ।
੨੯ ਬਹੁਤਾ।
੩੦ ਤੋਤਾ।
੩੧ ਵੇਸਵਾ ਗਨਕਾ ਜੋ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯।
੩੨ (ਕੰਸ ਦੀ ਦਾਸੀ) ਕੁਬਜਾ ਨੂੰ (ਜਿਸ ਨੇ ਕੰਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਵਟਣਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਲਿਆ ਸੀ) ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਲੈ ਗਏ। "ਪਰਸਨਿ ਪਰਸੁ ਭਏ ਸਾਧੂ ਜਨ" (ਕਲਿਆਨੁ ਮ: ੪)।
੩੩ ਅਜਾਮਲ ਪਾਪੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਮ ਉਚਾਰਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨੀ (ਸ਼ਰਧਾ) ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅਜਾਮਲ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮।
੩੪ ਜਮਦੂਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਕਰ= ਕਿੰਕਰ= ਦਾਸ, ਦੂਤ।
੩੫ ਪਕਿਆਈ ਨਿਸਚੇ ਦੀ।
੩੬ ਸਰੀਰ।
੩੭ ਯਾਦ ਕਰਦਾ।

* ਗੁਰੂ ਹੀ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਿੱਠਾ ਸੁਗੰਧਤ ਅਤੇ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪਖੰਡ ਕਰ ਕੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਆਪਣਾ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਨਿਕੰਮੇ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਪ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਪਛੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨੱਥੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

† ਸੰਗਤ ਦਾ ਬੜਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਸੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਤ-ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਰੰਗ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਵਿਚਾਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਆਗਿ ਲਗਾਨੀ ਕਢਿ ਕੂਪੁ[੧] ਕਢੈ ਪਨਿਹਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਸਾਕਤ[੨] ਸਿਉ ਮਨ ਮੇਲੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰੇ ॥ ਸਾਕਤ ਬਚਨ ਬਿਛੂਆ ਜਿਉ ਡਸੀਐ ਤਜਿ ਸਾਕਤ ਪਰੈ ਪਰਾਰੇ[੩] ॥ ੫ ॥ ਲਗਿ ਲਗਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ਲਗਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ੬ ॥ ਪੂਰਬਿ ਜਨਮਿ ਪਰਚੂਨ[੪] ਕਮਾਏ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਰਸੁ ਗਾਵੈ ਰਸੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਰੇ[੫] ॥ ਜੈਸਾ ਰੰਗੁ ਦੇਹਿ ਸੋ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਨਾਨਕ ਜੰਤ ਵਿਚਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ [੬]ਗੁਰ ਸਰਨਿ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰੁ[੭] ਤਦੂਐ ਪਕਰਿ ਚਲਾਇਓ ਕਰਿ ਊਪਰੁ ਕਢਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਹੁਤੁ ਅਤਿ ਨੀਕੇ[੮] ਮਨਿ ਸਰਧਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਸਰਧਾ ਭਗਤਿ ਮਨਿ[੯] ਭਾਵੈ [੧੦]ਜਨ ਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ [੧੧]ਸਭੁ ਦੇਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੇ ॥ ਏਕੁ ਪੁਰਖੁ[੧੨] ਇਕੁ ਨਦਰੀ ਆਵੈ ਸਭ ਏਕਾ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰੇ[੧੩] ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਰਵਿਆ[੧੪] ਸਭ ਠਾਈ [੧੫]ਸਭੁ ਚੇਰੀ ਜਗਤੁ ਸਮਾਰੇ ॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਦਇਆ ਦਾਨੁ ਦੇਵੈ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ [੧੬]ਕੀਰੇ ਕਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਬਹੁਤੁ ਮੁਸਕਾਈ ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਿਰਗੁ ਸਿੰਙ੍ਹਾਰੇ[੧੭] ॥ ਬਨੁ ਬਨੁ ਢੂਢਿ ਢੂਢਿ ਫਿਰਿ ਥਾਕੀ [੧੮]ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਘਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੪ ॥ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ ਵਿਚਿ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਾਰੇ[੧੯] ॥ ਗੁਰੁ ਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਸਭੁ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹੈ ਪਸਰਿਆ ਮਨਿ [੨੦]ਬੀਜਿਆ ਖਾਵਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਜਨ ਚੰਦ੍ਰਹਾਂਸੁ[੨੧] ਦੁਖਿਆ ਧ੍ਰਿਸਟਬੁਧੀ ਅਪੁਨਾ ਘਰੁ [੨੨]ਲੂਕੀ ਜਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਨੁ ਅੰਤਰਿ ਰਿਦ ਲੋਚੈ ਪ੍ਰਭ [੨੩]ਜਨ ਕੇ ਸਾਸ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਜਨ ਪੀਛੈ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪਨ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਆਪਿ ਸਭੁ ਵਰਤੈ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ †ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਰਾਮ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ [੨੪]ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਪਕਰਿ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੁਸਟਾਂ ਆਨੀ[੨੫] ਹਰਿ ਹਰਿ [੨੬]ਲਾਜ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਾਚਿਕ[੨੭] ਜਨ ਤੇਰੇ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਨਿਤ ਸਰਧਾ ਲਾਗੀ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸਾਕਤ ਕਰਮ ਪਾਨੀ ਜਿਉ ਮਥੀਐ[੨੮] ਨਿਤ ਪਾਨੀ [੨੯]ਝੋਲ ਝੁਲਾਰੇ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਪਦੁ[੩੦] ਪਾਇਆ ਕਢਿ

੧ ਖੂਹ। ਜੀਵ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਖੁਣਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੂਹ ਕੱਢ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲਾ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਨਿਸਫਲ ਹਨ।

੨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ।

੩ ਬਹੁਤ ਪਰ੍ਹੇ।

੪ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਰਮ। ਪਿੱਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕੁ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ) ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ-ਰਸ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।

੫ ਗੁਲਾਲ [ਗੁਲੇ ਲਾਲਾ ਵਰਗਾ] ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਰਖਵਾਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੭ ਹਾਥੀ। ਤੰਦੂਏ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹਾਥੀ ਜੋ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਚਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਡ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ, ਉਸ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕੀਤਾ (ਡੁੱਬਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ) ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।

੮ [ਸੰ. ਨਿਕੁ=ਸਾਫ਼, ਸੁਥਰੇ] ਚੰਗੇ।

੯ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ।

੧੦ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਸਭ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਦਿੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਹੈ।

੧੨ ਸਮਰੱਥ ਹਸਤੀ।

੧੩ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਵਿਆਪਕ।

੧੫ ਸਭ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚੇਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਕੀੜੇ ਕੀਤੇ ਹਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ)।

੧੭ ਸਿੰਗ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਸਤੂਰੀ ਹਿਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਬੋ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਬਾਹਰ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੰਗ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੧੯ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ।

੨੦ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਭੋਗਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਧਰਮ ਨਾਮੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਸੀ। ਧ੍ਰਿਸਟ-ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਉਸ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਹ ਨੂੰ ਮਰਵਾਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ।

੨੨ ਚੁਆਤੀ ਨਾਲ ਸਾੜਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਦਮ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਬਚਾਅ ਲਓ।

੨੫ ਲਿਆਂਦੀ।

੨੬ ਨਗਨ ਹੋਣ ਦੀ ਲਜਾ (ਸ਼ਰਮ) ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ।

੨੭ ਮੰਗਤੇ।

੨੮ ਰਿੜਕੀ ਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਮੁਕਤੀ।

* ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਐਸੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

† ਮਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਸਵਾਦੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਮਾਖਨ ਕੇ ਗਟਕਾਰੇ[1] ॥ ੨ ॥ ਨਿਤ ਨਿਤ ਕਾਇਆ ਮਜਨੁ[2] ਕੀਆ ਨਿਤ ਮਲਿ ਮਲਿ ਦੇਹ ਸਵਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਮਨਿ ਬਚਨ ਨ ਭਾਏ ਸਭ ਫੋਕਟ [3]ਚਾਰ ਸੀਗਾਰੇ ॥ ੩ ॥ [4]ਮਟਕਿ ਮਟਕਿ ਚਲੁ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸਾਰੇ[5] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ [7]ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਲਖਾਰੇ ॥ ੪ ॥ [8]ਨਾਰੀ ਪੁਰਖੁ ਪੁਰਖੁ ਸਭ ਨਾਰੀ ਸਭੁ ਏਕੋ ਪੁਰਖੁ ਮੁਰਾਰੇ[9] ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਨੁ[10] ਮਨਿ ਭਾਈ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੫ ॥ ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਸਭ ਫਿਰਿਆ [11]ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਰੇ ॥ ਸਰਧਾ ਸਰਧਾ ਉਪਾਇ ਮਿਲਾਏ ਮੋ ਕਉ ਹਰਿ ਗੁਰ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੬ ॥ [12]ਪਵਨ ਸੂਤੁ ਸਭੁ ਨੀਕਾ ਕਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ[13] ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਆ ਬਿਨੁ ਨੈਨਾ [14]ਜਗਤੁ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੭ ॥ [15]ਤਉ ਗੁਨ ਈਸ ਬਰਨਿ ਨਹੀ ਸਾਕਉ ਤੁਮ ਮੰਦਰ ਹਮ [16]ਨਿਕ ਕੀਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਮੇਲਹੁ ਮੈ ਰਾਮੁ ਜਪਤ ਮਨੁ ਧੀਰੇ[17] ॥ ੮ ॥ ੫ ॥ *ਨਟ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ [18]ਠਾਕੁਰ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ ਹਮ ਪਾਪੀ ਬਹੁ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧੂ ਪੁਰਖ ਸਾਧ ਜਨ ਪਾਏ ਇਕ ਬਿਨਉ[19] ਕਰਉ ਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪੂਜੀ ਦੇਵਹੁ ਸਭੁ ਤਿਸਨਾ ਭੂਖ ਨਿਵਾਰੇ[20] ॥ ੧ ॥ ਪਚੈ ਪਤੰਗੁ ਮ੍ਰਿਗ ਭ੍ਰਿੰਗ[21] ਕੁੰਚਰ ਮੀਨ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੀ ਪਕਰਿ ਸਘਾਰੇ ॥ [22]ਪੰਚ ਭੂਤ ਸਬਲ ਹੈ ਦੇਹੀ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸੋਧਿ ਸੋਧਿ ਦੇਖੇ ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਪੁਕਾਰੇ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਪੜਹੁ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਪ੍ਰਭ ਕੇਰੀ ਜਿਵ ਸੂਰਜੁ ਕਮਲੁ ਨਿਹਾਰੇ[23] ॥ ਮੇਰ[24] ਸੁਮੇਰ ਮੋਰੁ ਬਹੁ ਨਾਚੈ ਜਬ ਉਨਵੈ[25] ਘਨ[26] ਘਨਹਾਰੇ[27] ॥ ੪ ॥ ਸਾਕਤ[28] ਕਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਹੁ ਸਿੰਚਹੁ ਸਭ ਡਾਲ ਫੂਲ ਬਿਸੁਕਾਰੇ[29] ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਨਿਵਹਿ ਸਾਕਤ ਨਰ ਸੇਤੀ ਛੇੜਿ ਛੇੜਿ ਕਢੈ ਬਿਖੁ ਖਾਰੇ[30] ॥ ੫ ॥ ਸੰਤਨ ਸੰਤ ਸਾਧ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ ਗੁਣ ਬੋਲਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰੇ ॥ ਸੰਤੈ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ[31] ਜਿਉ ਜਲ ਮਿਲਿ ਕਮਲ ਸਵਾਰੇ ॥ ੬ ॥ ਲੋਭ ਲਹਰਿ ਸਭੁ [32]ਸੁਆਨੁ ਹਲਕੁ ਹੈ [33]ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ ਬਿਗਾਰੇ ॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਦੀਬਾਨਿ[34] ਖਬਰਿ ਹੋਈ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਖੜਗੁ ਲੈ ਮਾਰੇ ॥ ੭ ॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਮੈ ਰਾਖਹੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਮੈ ਧਰ[35] ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ[36] ੧ ॥

੧ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਖਾਣਾ। ਮੱਖਣ ਕੱਢ ਕੇ (ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਂਦਿਆਂ) ਗਟਕਾਰੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਸਵਾਦ ਲਾ-ਲਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।
੨ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੁਵਾਲਿਆ।
੩ ਸੁੰਦਰ ਸੀਗਾਰ।
੪ ਨਖਰੇ ਨਾਲ, ਮੌਜ ਨਾਲ।
੫ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ।
੭ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ।
੮ ਜੋ ਨਾਰੀ (ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ) ਦਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਉਹੋ ਸਭ ਨਾਰੀਆਂ (ਜੀਵਾਂ) ਦਾ ਪੁਰਖ (ਪਤੀ) ਹੈ; ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੋ ਪੁਰਖ ਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੯ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੧੧ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਢੂੰਢ ਕੇ (ਦਸ ਦਿੱਤਾ) ਭਾਰੇ=ਭਾਲੇ, ਭਾਲ ਲਿਆ।
੧੨ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਰੂਪ ਸੂਤ ਸੁਥਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੀਕਾ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ] ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ, ਚੰਗਾ।
੧੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ।
੧੪ ਜਗਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਗਿਆਨ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।
੧੫ ਤੇਰੇ ਗੁਣ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।
੧੬ ਨਿੱਕੇ ਕੀੜੇ।
੧੭ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬਿਅੰਤ ਮਾਲਕ ਨੂੰ।
੧੯ ਬੇਨਤੀ।
੨੦ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ।
੨੧ ਭੌਰਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇੰਦ੍ਰੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਤੰਗਾ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਨ ਨਾਦ ਦੇ ਰਸ ਲਈ ਫਸਦਾ ਹੈ, ਭੌਰਾ ਵਾਸ਼ਨਾ ਲਈ, ਹਾਥੀ ਕਾਮ ਵਸ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਲੋਭ ਵਸ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੮੬ ਨੋਟ ੬।
੨੨ ਪੰਜ ਭੂਤਕ (ਪੰਜਾਂ ਤਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡ ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ) ਦੇਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਪਾਪ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਪਰਬਤ।
੨੫ ਝੁਕਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਬਹੁਤ।
੨੭ [ਘਨਹਰ] ਬੱਦਲ। ਜਦ ਬੱਦਲ ਬਹੁਤ ਉਮਡਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੭੫, ਨੋਟ ੨੭।
੨੮ [ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਨਮੁਖ।
੨੯ ਵਿਸ ਵਾਲੇ।
੩੦ ਕੌੜੇ, ਦੁਖਦਾਈ (ਬਚਨ)। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਭਲੇ ਆਦਮੀ ਸਾਕਤ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਨਿਮਰਤਾ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਗੋਂ ਛੇੜਾਂ ਛੇੜ-ਛੇੜ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਕੱਢਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਹਲਕਾਏ ਕੁੱਤੇ ਵਾਕੁਰ ਹੈ।
੩੩ ਹਲਕਾ ਹੋਇਆ ਕੁੱਤਾ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਓਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਲਾ ਕੇ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਆਸਰਾ।
੩੬ ਛੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਨੂੰ ਛੱਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

* ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਹੀ ਬਣੀਦਾ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ

ਮਹਲਾ ੪ ੧ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਹੇ ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਹਰਿ [1]ਅਗਮ ਅਗਮ [2]ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਆਦੇਸੁ[3] ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਇਆ[4] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨਿਤ [5]ਝਗਰਤੇ ਝਗਰਾਇਆ ॥ ਹਮ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਦੀਨ ਤੇਰੇ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ॥ ੧ ॥ ਸਰਣਾਗਤੀ[6] ਪ੍ਰਭ ਪਾਲਤੇ ਹਰਿ [7]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਨਾਇਆ[8] ॥ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਜਨੁ ਹਰਨਾਖਿ[9] ਪਕਰਿਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿ ਲੀਓ ਤਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਰੇ ਮਨ ਮਹਲੁ ਪਾਵਣ[10] ਸਭ ਦੂਖ ਭੰਜਨੁ[11] ਰਾਇਆ[4] ॥ [12]ਭਉ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਿਵਾਰਿ ਠਾਕੁਰ ਹਰਿ ਗੁਰਮਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ [13]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਸੁਆਮੀ [14]ਭਉ ਭਗਤ ਭੰਜਨੁ ਗਾਇਆ ॥ [15]ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਹਰਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿਓ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਜਪਿ ਮਨ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਸਾਦੁ ਆਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ[16] ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਈ ਸਭ ਨੀਕਰਿ[17] [18]ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਸਰਿ ਨਾਤਾ ॥ ੧ ॥ ਧਨੁ ਧਨੁ ਸਾਧ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਤਿਨ੍ ਪੂਛਉ ਹਰਿ ਕੀ ਬਾਤਾ ॥ ਪਾਇ[19] ਲਗਉ ਨਿਤ ਕਰਉ ਜੁਦਰੀਆ[20] ਹਰਿ [21]ਮੇਲਹੁ ਕਰਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ੨ ॥ [22]ਲਿਲਾਟ ਲਿਖੇ ਪਾਇਆ ਗੁਰੁ ਸਾਧੂ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਆਇ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ[23] ਪਾਪ ਗਵਾਤਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣੁ[24] ਜਿਨ੍ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਤਿਨ੍ ਕੀ ਊਤਮ ਬਾਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਪੰਕ[25] ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗੀ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਚਰਨਿ ਪਰਾਤਾ[26] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥

੧ ਜੋ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।
੨ ਜਿਸ ਦਾ ਬੋਧ (ਗਿਆਨ) ਅਗਾਧ (ਅਥਾਹ) ਹੈ।
੩ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।
੪ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜਾਏ ਹੋਏ ਜੀਵ ਝਗੜਦੇ ਹਨ।
੬ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ।
੭ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੮ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੯ ਹਰਨਾਖ਼ਸ਼ ਨੇ ਫੜਿਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੦ ਪਾਉਣ ਲਈ।
੧੧ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ।
੧੨ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ।
੧੩ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਭਉ-ਭੰਜਨ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੈ।
੧੫ ਹਰੀ ਰੂਪ ਹਾਰ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੭ ਨਿਕਲ। ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਰੀ ਨਿਕਲ ਗਈ।
੧੮ ਜਦ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ, ਭਾਵ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਨ੍ਹਾਤਾ।
੧੯ ਚਰਨੀਂ।
੨੦ ਜ਼ੁਹਦੀ [ਅ. ਜ਼ੁਹਦ=ਮਿਹਨਤ, ਕਰੜੀ ਭਗਤੀ] ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ।
੨੧ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਬਿਧਾਤੇ (ਰਚਨਹਾਰ ਹਰੀ) ਨੂੰ ਮੇਲੋ।
੨੨ ਮੱਥੇ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ; ਭਾਗਾਂ ਕਰ ਕੇ।
੨੩ ਪਾਪ।
੨੪ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੨੫ ਧੂੜ।
੨੬ ਪਇਆ।

* ਅਸੀਂ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੀਏ? ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਭੀ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਛੋਟੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰ ਉਹ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਤਿਤ-ਪਾਵਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਚਾਅ ਲਵੇਗਾ।

† ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾਂਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

*ਸਭਿ [1]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਮੁਨਿ ਜਨਾ ਮਨਿ ਭਾਵਨੀ[2] ਹਰਿ ਧਿਆਇਓ ॥ ਅਪਰੰਪਰੋ[3] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਆਮੀ [4]ਹਰਿ ਅਲਖੁ ਗੁਰੂ ਲਖਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਮ ਨੀਚ ਮਧਿਮ[5] ਕਰਮ ਕੀਏ ਨਹੀ ਚੇਤਿਓ ਹਰਿ ਰਾਇਓ[6] ॥ ਹਰਿ ਆਨਿ ਮੇਲਿਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਖਿਨੁ [7]ਬੰਧ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਓ ॥ ੧ ॥ [8]ਪ੍ਰਭਿ ਮਸਤਕੇ ਧੁਰਿ ਲੀਖਿਆ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਇਓ ॥ [9]ਪੰਚ ਸਬਦ ਦਰਗਹ ਬਾਜਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਓ ਮੰਗਲੁ[10] ਗਾਇਓ ॥ ੨ ॥ [11]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਨਰਹਰਿ ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ ਨਹੀ ਭਾਇਓ ॥ ਤੇ ਗਰਭ ਜੋਨੀ ਗਾਲੀਅਹਿ ਜਿਉ ਲੋਨੁ[12] ਜਲਹਿ ਗਲਾਇਓ ॥ ੩ ॥ ਮਤਿ ਦੇਹਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਠਾਕੁਰ ਗੁਰ ਚਰਨ ਮਨੁ [13]ਮੈ ਲਾਇਓ ॥ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੈ ਰਹਉ ਲਾਗੋ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਓ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਰਸਿ ਲਾਗਾ ॥ [14]ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਲਾਗੋ ਮੇਰਾ ਹੀਅਰਾ[15] ਮਨੁ ਸੋਇਓ[16] ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਗਾ ॥ ਕਿਲਬਿਖ[17] ਖੀਨ[18] ਭਏ ਸਾਂਤਿ ਆਈ ਹਰਿ ਉਰ ਧਾਰਿਓ[19] ਵਡਭਾਗਾ ॥ ੧ ॥ [20]ਮਨਮੁਖੁ ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭੁ ਹੈ ਕਚੂਆ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਚਾਰਿ ਦਿਨ ਚਾਗਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਪਰਤਾਪੈ[21] ਡੰਡੁ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਲਾਗਾ ॥ ੨ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧ ਅਤਿ ਗੂੜੀ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠ[22] ਬਹੁ ਲਾਗਾ ॥ ਕਾਇਆ ਕਾਪਰੁ ਚੀਰ[23] ਬਹੁ ਫਾਰੇ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਨ ਲਹੈ ਸਭਾਗਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਚਾਰ੍ਹਿਓ[24] ਰੰਗੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰੁ ਸੋਭਾ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਚਲੂਲੈ[25] ਰਾਂਗਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੇ ਚਰਨ ਪਖਾਰੈ[26] ਜੋ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਜਨੁ ਲਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ‡ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਭਜੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਗੁਪਾਲਾ ॥ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲੀਨੁ ਭਇਆ ਰਾਮ ਨਾਮੈ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਰਸਾਲਾ[27] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ [28]ਮਨਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਪਮਾਲਾ ॥ ਜਿਨ੍ ਕੈ ਮਸਤਕਿ[29] ਲੀਖਿਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਬਨਮਾਲਾ[30] ॥ ੧ ॥ ਜਿਨ੍ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ੍ [31]ਚੂਕੇ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਤਿਨ੍ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ੨ ॥ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਣਹੂ ਹਰਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ [32]ਕਰੁ ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਨਿਤ ਮੇਲਤੇ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁ ਮੈਲੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ[33] ਹਰਿ ਜਸਿ ਜਾਲਾ ॥ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਬਦਿ ਨਿਹਾਲਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

੧ 'ਸਿਧ' ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸਿਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ; 'ਸਾਧਿਕ' ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
੨ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ।
੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੪ ਗੁਰੂ ਨੇ ਨਾ ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ।
੫ ਨੀਵੇਂ।
੬ ਰਾਜੇ ਨੂੰ।
੭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ।
੮ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਲਾਈ।
੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੧੦ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਗੀਤ।
੧੧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ (ਪਵਿੱਤਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੧੨ ਲੂਣ।
੧੩ ਮੈਂ ਲਾਵਾਂ।
੧੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੰਵਲ ਖਿੜ ਪਿਆ, ਜਦ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ।
੧੫ ਦਿਲ।
੧੬ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ।
੧੭ ਪਾਪ।
੧੮ ਨਾਸ।
੧੯ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ।
੨੦ ਮਨਮੁਖ ਕਸੁੰਭੇ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਕੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਚਾਰ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੧, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੨੧ ਤਪਦਾ (ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ।
੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫।
੨੩ ਕੱਪੜੇ। ਕਾਇਆ ਰੂਪ ਕੱਪੜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਲੀਰਾਂ-ਲੀਰਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਦੁਖਤ ਸਰੀਰ ਵੀ ਖਿੜਾਉ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।
੨੫ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ (ਰੰਗ ਵਿੱਚ)।
੨੬ ਧੋਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਰਸ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਹਰੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਪੀਏ। 'ਹਰਿ ਮਾਲਾ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੈ' (ਆਸਾ ਮ: ੫)।
੨੯ ਮੱਥੇ 'ਤੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੦ ਬਨਵਾਲੀ [ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਣ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੧ ਸਾਰੇ ਧੰਧੇ ਮੁੱਕ ਗਏ।
੩੨ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਰੂਪ ਕਰ (ਹੱਥ) ਸਦਾ ਮੇਲਤੇ (ਪਾਉਂਦੇ) ਸਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਬੱਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ)।
੩੩ ਪਾਪ। ਪਾਪ ਹਰੀ-ਜਸ ਨਾਲ ਜਲ ਗਏ ਹਨ।

* ਜਿਸ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਅਲੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਿਆਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਨੇ ਝਟ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।

† ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਹੋਛੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪੱਕੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤੇ ਦੁੱਖ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

*ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਹਰਿ ਭਜੁ ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ[1] ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਰ ਧਾਰਿਓ[2] ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ [3]ਮੇਰਾ ਸੀਸੁ ਕੀਜੈ ਗੁਰ ਵਾਟ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਮੈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ਤਿਸੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ ਕਟਿ ਕਾਟ ॥ ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਮੇਲਿਓ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ [4]ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਬਿਕਾਨੋ ਹਟਿ ਹਾਟ ॥ ੧ ॥ [5]ਮਕਰ ਪ੍ਰਾਗਿ ਦਾਨੁ ਬਹੁ ਕੀਆ ਸਰੀਰੁ ਦੀਓ ਅਧ ਕਾਟਿ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਬਹੁ ਕੰਚਨੁ[6] ਦੀਜੈ ਕਟਿ ਕਾਟ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ [7]ਮਨਿ ਉਘਰੇ ਕਪਟ ਕਪਾਟ ॥ [8]ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਫੋਰਿ ਭਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗਾ [9]ਲਜ ਭਾਨੀ ਮਟੁਕੀ ਮਾਟ ॥ ੩ ॥ ਕਲਜੁਗਿ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ[10] ਲਿਖੇ ਲਿਲਾਟ[10] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਭ ਲਾਥੀ ਭੂਖ ਤਿਖਾਟ[11] ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਛਕਾ ੧ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਰੇ ਮਨ ਟਹਲ ਹਰਿ ਸੁਖ ਸਾਰ[12] ॥ ਅਵਰ ਟਹਲਾ ਝੂਠੀਆ ਨਿਤ ਕਰੈ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਿਨਾ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖਿਆ ਤੇ ਮਿਲੇ ਸੰਗਾਰ[13] ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਭਉਜਲੁ ਤਾਰਿਆ [14]ਹਰਿ ਸੰਤ ਪੁਰਖ ਅਪਾਰ ॥ ੧ ॥ ਨਿਤ ਚਰਨ ਸੇਵਹੁ ਸਾਧ ਕੇ ਤਜਿ ਲੋਭ ਮੋਹ ਬਿਕਾਰ ॥ ਸਭ ਤਜਹੁ ਦੂਜੀ ਆਸੜੀ[15] ਰਖੁ ਆਸ ਇਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਸਾਕਤਾ[16] ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰ ॥ [17]ਧੁਰਿ ਹੋਵਨਾ ਸੁ ਹੋਇਆ ਕੋ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰ ॥ ੩ ॥ ਅਗਮ ਰੂਪੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਅਨਿਕ ਨਾਮ ਅਪਾਰ ॥ ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਤੇ ਜਨ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਉਰਿ ਧਾਰ[18] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ‡ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰ ॥ [19]ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਹੋਵਤ ਉਧਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮਿਟਹਿ ਧੰਧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਛੂਟਹਿ ਬੰਧ[20] ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੂਰਖ ਚਤੁਰ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ [21]ਕੁਲਹ ਉਧਰ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਭਉ ਦੁਖ ਹਰੈ[22] ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ [23]ਅਪਦਾ ਟਰੈ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਮੁਚਤ[24] ਪਾਪ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਨਹੀ ਸੰਤਾਪ[25] ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ [26]ਰਿਦ ਬਿਗਾਸ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ [27]ਕਵਲਾ ਦਾਸਿ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ [28]ਨਿਧਿ ਨਿਧਾਨ ॥ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਤਰੇ ਨਿਦਾਨ[29] ॥ ੩ ॥ [30]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨੁ ਨਾਮੁ ਹਰੀ ॥ [31]ਕੋਟਿ ਭਗਤ ਉਧਾਰੁ ਕਰੀ ॥ [32]ਹਰਿ ਦਾਸ ਦਾਸਾ ਦੀਨੁ ਸਰਨ ॥ [33]ਨਾਨਕ ਮਾਥਾ ਸੰਤ ਚਰਨ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ §ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਐਸੋ ਸਹਾਈ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ [34]ਪੂਰਨ ਕਾਮ

੧ ਪਾਪ।
੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ।
੩ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਐਸੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਟਿਕੇ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਲਈ ਮੈਂ ਹੱਟੀ-ਹੱਟੀ ਵਿਕਿਆ (ਗੁਲਾਮ) ਹਾਂ।
੫ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮਕਰ ਰਾਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵੇਲੇ (ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ) ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂ (ਕਾਂਸ਼ੀ ਜਾ ਕੇ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਲਵੱਤ੍ਰ 'ਤੇ ਕਟਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਬਿਰਥਾ ਹੀ ਗਿਆ।
੬ ਸੋਨਾ।
੭ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਦੇ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ।
੮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਤੋੜ ਕੇ।
੯ ਲੋਕ ਲਾਜ ਰੂਪ ਕੱਚੀ ਮਟਕੀ ਭੱਜ ਗਈ। ਮਾਟ= ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕੱਚੀ।
੧੦ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੧ ਤ੍ਰਿਖਾ, ਪਿਆਸ।
੧੨ ਅਸਲ। ਹਰੀ ਦੀ ਟਹਿਲ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਸੁਖ ਹਨ।
੧੩ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਹਰੀ ਅਪਾਰ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ।
੧੫ ਆਸ।
੧੬ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਨਮੁਖ।
੧੭ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਜੋ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੋਇਆ।
੧੮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।
੧੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਪਦਿਆਂ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਬੰਧਨ।
੨੧ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਮੁਸੀਬਤ ਟਲਦੀ ਹੈ।
੨੪ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੫ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੁੱਖ।
੨੬ ਦਿਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੮ ਨਿਧੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੯ ਓੜਕ ਨੂੰ।
੩੦ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੩੧ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੩੨ ਮੈਂ ਦੀਨ (ਨਿਮਾਣਾ) ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।
੩੩ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੱਥਾ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਹੈ।
੩੪ ਤੇਰੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਸਾਧਨ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਭਰਮ ਤੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

† ਜੇ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਭ ਮੋਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟਦੇ, ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਗ੍ਰਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਈ ਹੈ, ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ।

॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [1]ਬੂਡਤ ਕਉ ਜੈਸੇ ਬੇੜੀ ਮਿਲਤ ॥ [2]ਬੂਝਤ ਦੀਪਕ ਮਿਲਤ ਤਿਲਤ ॥ [3]ਜਲਤ ਅਗਨੀ ਮਿਲਤ ਨੀਰ ॥ ਜੈਸੇ ਬਾਰਿਕ ਮੁਖਹਿ ਖੀਰ[4] ॥ ੧ ॥ ਜੈਸੇ ਰਣ ਮਹਿ [5]ਸਖਾ ਭ੍ਰਾਤ ॥ ਜੈਸੇ ਭੂਖੇ ਭੋਜਨ ਮਾਤ[6] ॥ ਜੈਸੇ [7]ਕਿਰਖਹਿ ਬਰਸ ਮੇਘ ॥ ਜੈਸੇ [8]ਪਾਲਨ ਸਰਨਿ ਸੇਂਘ ॥ ੨ ॥ [9]ਗਰੁੜ ਮੁਖਿ ਨਹੀ ਸਰਪ ਤ੍ਰਾਸ ॥ [10]ਸੂਆ ਪਿੰਜਰਿ ਨਹੀ ਖਾਇ ਬਿਲਾਸੁ[11] ॥ ਜੈਸੋ [12]ਆਂਡੋ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ॥ ਜੈਸੋ ਦਾਨੋ [13]ਚਕੀ ਦਰਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਬਹੁਤੁ ਓਪਮਾ ਥੋਰ[14] ਕਹੀ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ[15] ਤੂਹੀ ॥ ਊਚ [16]ਮੂਚੌ ਬਹੁ ਅਪਾਰ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਸਾਰ[17] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ *ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਇਹੀ ਹਮਾਰੈ ਸਫਲ ਕਾਜ ॥ ਅਪੁਨੇ ਦਾਸ ਕਉ [18]ਲੇਹੁ ਨਿਵਾਜਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਹ ਮਾਥ ਮੋਰ[19] ॥ ਨੈਨਿ ਦਰਸੁ ਪੇਖਉ [20]ਨਿਸਿ ਭੋਰ ॥ ਹਸਤ[21] ਹਮਰੇ ਸੰਤ ਟਹਲ ॥ ਪ੍ਰਾਨ ਮਨੁ ਧਨੁ ਸੰਤ ਬਹਲ[22] ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਗੁਨ ਬਸਹਿ ਮੇਰੈ ਚੀਤਿ ॥ ਸੰਤ ਆਗਿਆ ਮਨਹਿ ਮੀਠ ॥ ਮੇਰਾ [23]ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਸੰਤ ਡੀਠ ॥ ੨ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮੋਹਿ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸ ॥ ਸੰਤ ਬਚਨ ਮੇਰੇ ਮਨਹਿ ਮੰਤ[24] ॥ ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[25] ਮੇਰੇ [26]ਬਿਖੈ ਹੰਤ ॥ ੩ ॥ [27]ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਏਹਾ ਨਿਧਾਨ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਮੋਹਿ ਦੇਵਹੁ ਦਾਨ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ॥ ਚਰਨ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੇਰੇ ਰਿਦੇ ਮਝਾਰਿ[28] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸਭ ਕੈ ਸੰਗੀ ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [29]ਸੁਨਤ ਜੀਓ ਜਾਸੁ ਨਾਮੁ ॥ ਦੁਖ ਬਿਨਸੇ ਸੁਖ ਕੀਓ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ[30] ॥ [31]ਸਗਲ ਨਿਧਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ॥ ਮੁਨਿ ਜਨ ਤਾ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕੈ ਘਰਿ ਸਗਲੇ ਸਮਾਹਿ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੋਇ ਨਾਹਿ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੇਵਹੁ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੨ ॥ [32]ਸਦਾ ਧਰਮੁ ਜਾ ਕੈ ਦੀਬਾਣਿ ॥ ਬੇਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਕਾਣਿ[33] ॥ ਸਭ ਕਿਛੁ ਕਰਨਾ ਆਪਨ ਆਪਿ ॥ ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੂ ਤਾ ਕਉ ਜਾਪਿ ॥ ੩ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਉ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ॥ [34]ਜਾਸੁ ਮਿਲਿ ਹੋਵੈ ਉਧਾਰੁ ॥ ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨ ਤਨਹਿ ਰਾਤ[35] ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਕਰੀ ਦਾਤਿ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ਦੁਪਦੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡ਹਰਿ ਸਮਰਥ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[36] ਧਨੁ ਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਭ ਏਕ ਕਾਰਨ ਕਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਜੀਵਣੈ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥ [37]ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ ਠਾਈ ਸੂਖਮੋ ਅਸਥੂਲ ॥ ੧ ॥

੧ ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ।
੨ ਬੁਝਦੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਤੇਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੩ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੪ ਦੁੱਧ।
੫ ਭਾਈ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ।
੭ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬੱਦਲ ਵਸਣ ਤੋਂ (ਸਹਾਇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)
੮ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ, ਬਹਾਦਰ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੯ ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਪ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਹੁ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ।
੧੦ ਤੋਤਾ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਬਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।
੧੧ ਬਿੱਲਾ।
੧੨ ਕੂੰਜ ਅੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੩ ਦਾਣੇ ਚੱਕੀ ਦੀ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਥੋੜ੍ਹੀ।
੧੫ ਅਥਾਹ।
੧੬ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ।
੧੭ ਲੋਹਾ। ਲੋਹੇ ਵਾਂਗ ਭਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਕਰ ਕੇ।
੧੮ ਵਡਿਆ ਲਓ।
੧੯ ਮੇਰਾ।
੨੦ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ।
੨੧ ਹੱਥ।
੨੨ [ਫ਼ਾ. ਬਿਹਿਲ] ਅਰਪਣ।
੨੩ ਹਿਰਦਾ-ਕਮਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ।
੨੪ [ਮੰਤ੍ਰ] ਉਪਦੇਸ਼।
੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੬ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੭ ਇਹੋ (ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ) ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਨ।
੨੮ ਵਿੱਚ।
੨੯ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਟਿਕਾਣਾ।
੩੧ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਧੀਆਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੩੨ ਜਿਸ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਧਰਮ-ਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਮੁਥਾਜੀ।
੩੪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਰੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਸਰੀਰ।
੩੭ ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਸੂਖਮ ਕਿਤੇ ਅਸਥੂਲ (ਭਾਵ ਕਿਤੇ ਨਿੱਕਾ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ)।

* ਹਰੀ ਪਾਸੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਨੋਂ-ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।

† ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਸਮਰੱਥ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਕਿਥੇ ਲਈਏ? ਉਹ ਸਭ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣਾ ਹੈ।

[੧]ਆਲ ਜਾਲ ਬਿਕਾਰ ਤਜਿ ਸਭਿ ਹਰਿ ਗੁਨਾ ਨਿਤਿ ਗਾਉ ॥ ਕਰ[੨] ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਨੁ ਮਾਂਗੈ ਦੇਹੁ ਅਪਨਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ *ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ ਦੇਵ ਅਪਾਰ ॥ ਕਉਨੁ ਜਾਨੈ ਚਲਿਤ[੩] ਤੇਰੇ ਕਿਛੁ ਅੰਤੁ ਨਾਹੀ ਪਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਕ ਖਿਨਹਿ[੪] ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ[੫] ਘੜਿ ਭੰਨਿ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ॥ [੬]ਜੇਤ ਕੀਨ ਉਪਾਰਜਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਦਾਤਾਰ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਊਚ ਅਗਮ ਮੁਰਾਰ[੭] ॥ ਕਢਿ ਲੇਹੁ ਭਉਜਲ ਬਿਖਮ[੮] ਤੇ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ †ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸਿ ਰਹੇ ਗੋਪਾਲ ॥ [੯]ਦੀਨ ਬਾਂਧਵ [੧੦]ਭਗਤਿ ਵਛਲ ਸਦਾ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੧]ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਤੂਹੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ [੧੨]ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਗਲ ਮੰਡਲ ਏਕੁ ਸੁਆਮੀ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ [੧੩]ਕਰਨਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨੇਤ੍ਰ ਦਰਸਨੁ ਰਸਨਿ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ਬਲਿਹਾਰਿ ਜਾਏ ਸਦਾ ਨਾਨਕੁ ਦੇਹੁ ਅਪਣਾ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੮ ॥ ੯ ॥ ੧੪ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ‡ ਜੀ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ [੧੪]ਰਾਮ ਬੇਨੁ ਬਾਜੈ ॥ [੧੫]ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਅਨਹਤ ਗਾਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ [੧੬]ਮੇਘਾ ਰੋਮਾਵਲੀ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਓਢੈ ਕਾਂਬਲੀ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੂ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ[੧੮] ॥ ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਰਮਈਆ ਕਵਲਾਪਤੀ[੧੯] ॥ ੨ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ [੨੦]ਬਨ ਖੰਡ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨਾ ॥ ਜਹ ਖੇਲੈ ਸ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਨਾ ॥ ੩ ॥ ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ [੨੧]ਗੋਧਨੁ ਚਰੈ ॥ ਨਾਮੇ ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਆਨਦ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ¶[੨੨]ਮੇਰੋ ਬਾਪੁ ਮਾਧਉ ਤੂ ਧਨੁ ਕੇਸੌ ਸਾਂਵਲੀਓ ਬੀਠੁਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੩]ਕਰ ਧਰੇ ਚਕ੍ਰ ਬੈਕੁੰਠ ਤੇ ਆਏ ਗਜ ਹਸਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ ॥ ਦੁਹਸਾਸਨ ਕੀ ਸਭਾ ਦ੍ਰੋਪਤੀ [੨੪]ਅੰਬਰ ਲੇਤ ਉਬਾਰੀਅਲੇ[੨੫] ॥ ੧ ॥ ਗੋਤਮ ਨਾਰਿ ਅਹਲਿਆ[੨੬] ਤਾਰੀ [੨੭]ਪਾਵਨ ਕੇਤਕ ਤਾਰੀਅਲੇ ॥ ਐਸਾ ਅਧਮੁ[੨੮] [੨੯]ਅਜਾਤਿ ਨਾਮਦੇਉ ਤਉ ਸਰਨਾਗਤਿ ਆਈਅਲੇ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ :: ਸਭੈ ਘਟ ਰਾਮੁ ਬੋਲੈ ਰਾਮਾ ਬੋਲੈ ॥ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ[੩੦] ਬੋਲੈ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੧]ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ [੩੨]ਭਾਜਨ ਹੈਂ ਬਹੁ ਨਾਨਾ ਰੇ ॥ ਅਸਥਾਵਰ[੩੩] ਜੰਗਮ[੩੪] ਕੀਟ ਪਤੰਗਮ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਸਮਾਨਾ ਰੇ ॥ ੧ ॥ [੩੫]ਏਕਲ ਚਿੰਤਾ ਰਾਖੁ ਅਨੰਤਾ ਅਉਰ ਤਜਹੁ ਸਭ ਆਸਾ ਰੇ ॥ ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਮਾ [੩੬]ਭਏ ਨਿਹਕਾਮਾ [੩੭]ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਕੋ ਦਾਸਾ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ੩ ॥

੧ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ।
੨ ਹੱਥ।
੩ ਚੋਜ।
੪ ਛਿਨ ਵਿੱਚ; ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ।
੫ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੬ ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਉਤਪਤੀ) ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਤਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਾਤਾ ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ (ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਪਦ ਲਗ-ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਛੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਏਥੇ 'ਮੁਰਾਰਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਮੁਰਾਰ' ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ 'ਦਾਤਾਰੁ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਦਾਤਾਰ' ਆਇਆ ਹੈ)।
੮ ਕਠਿਨ। ਔਖੇ ਤਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ।
੯ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਬੰਧੂ (ਸਾਕ, ਸਹਾਇਕ)।
੧੦ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੧ ਆਦਿ ਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ, ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ।
੧੨ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੩ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਜਸ, ਅੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੦੮, ਨੋਟ ੧੩।
੧੪ ਰਾਮ ਜੀ ਦੀ ਬੀਣ ਵੱਜ ਰਹੀ ਹੈ।
੧੫ ਭਿੰਨੀ ਤੇ ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਇਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।
੧੬ [ਮੇਂਢਾ, ਭੇਡੂ] ਮੇਂਢੇ ਦੀ ਉੱਨ।
੧੭ ਕੰਬਲੀ।
੧੮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।
੧੯ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ] ਵਿਸ਼ਨੂੰ; ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ।
੨੦ ਬਨਖੰਡ, ਜੰਗਲ।
੨੧ ਗਾਈਆਂ ਚਾਰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਹੇ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਮਾਧੋ, ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਵਲੇ ਬੀਠਲ! ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
੨੩ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚੱਕ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਆਇਓਂ ਤੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।
੨੪ ਕੱਪੜੇ ਲਾਹੁੰਦਿਆਂ।
੨੫ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।
੨੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੭੪, ਨੋਟ ੩੨।
੨੭ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਤਾਰ ਕੇ ਪਾਵਨ (ਪਵਿੱਤਰ) ਕੀਤੇ।
੨੮ ਨੀਚ।
੨੯ ਕੁਜਾਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨੀ ਆਇਆ ਹੈ।
੩੦ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ?
੩੧ ਇਕੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹਾਥੀ ਕੀੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੨ ਭਾਂਡੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੩੩ ਰੁੱਖ ਆਦਿਕ ਇਕ ਥਾਂ ਖੜੇ।
੩੪ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੇ, ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ।
੩੫ ਇਕੋ ਅਨੰਤ ਦੀ ਹੀ ਆਸ ਰੱਖੋ।
੩੬ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
੩੭ ਠਾਕਰ ਤੇ ਦਾਸ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

* ਹਰੀ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ; ਓਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਂਦਾ, ਢਾਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬।

§ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਸਾਕਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕੁਝ ਚਮਤਕਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਘਾ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

¶ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਹਰੀ ਦੇ ਕੌਤਕ ਜੋ ਰਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ।

:: ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਜ਼ਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਦੇਵ ਅਨੰਤ ਹਰੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਘਰੁ ੧ ਚਉਪਦੇ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਲੋਕੁ ॥ ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥ ਨਾਨਕ [੧]ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸਬਦ ॥ [੨]ਪਿਛਹੁ ਰਾਤੀ ਸਦੜਾ ਨਾਮੁ ਖਸਮ ਕਾ ਲੇਹਿ ॥ [੩]ਖੇਮੇ ਛਤ੍ਰ ਸਰਾਇਚੇ ਦਿਸਨਿ ਰਥ ਪੀੜੇ ॥ ਜਿਨੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ ਕਉ [੪]ਸਦਿ ਮਿਲੇ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੈ ਕਰਮਹੀਣ[੫] ਕੂੜਿਆਰ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ਤੇਰਾ ਅੰਧਾ ਭਰਮਿ ਭੂਲਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬]ਸਾਦ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਪਰਫੁੜੇ [੭]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖੇ ਮਾਇ ॥ ਸੁਖ ਥੋੜੇ ਦੁਖ ਅਗਲੇ[੮] ਦੂਖੇ ਦੂਖਿ ਵਿਹਾਇ[੯] ॥ ੨ ॥ [੧੦]ਵਿਛੁੜਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਵੀਛੁੜੈ ਮਿਲਿਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮੇਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਨਿ ਕਰਿ ਦੇਖਿਆ ਖੇਲੁ[੧੧] ॥ ੩ ॥ [੧੨]ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲਾਵੜਾ ਇਨਿ ਤਨਿ ਕੀਤੇ ਭੋਗ ॥ ਵਿਜੋਗੀ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜੇ ਨਾਨਕ ਭੀ ਸੰਜੋਗ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [੧੩]ਮਿਲਿ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਪਿੰਡੁ ਕਮਾਇਆ ॥ [੧੪]ਤਿਨਿ ਕਰਤੈ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਆ ॥ [੧੫]ਲਿਖੁ ਦਾਤਿ ਜੋਤਿ ਵਡਿਆਈ ॥ ਮਿਲਿ ਮਾਇਆ ਸੁਰਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ੧ ॥ ਮੂਰਖ ਮਨ ਕਾਹੇ ਕਰਸਹਿ ਮਾਣਾ ॥ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਖਸਮੈ ਭਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਜਿ ਸਾਦ [੧੬]ਸਹਜ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਘਰ ਛਡਣੇ ਰਹੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਕਿਛੁ ਖਾਜੈ ਕਿਛੁ ਧਰਿ ਜਾਈਐ ॥ ਜੇ ਬਾਹੁੜਿ[੧੭] ਦੁਨੀਆ ਆਈਐ ॥ ੨ ॥ ਸਜੁ[੧੮] ਕਾਇਆ ਪਟੁ ਹਢਾਏ ॥ [੧੯]ਫੁਰਮਾਇਸਿ ਬਹੁਤੁ ਚਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਸੇਜ ਸੁਖਾਲੀ[੨੦] ਸੋਵੈ ॥ [੨੧]ਹਥੀ ਪਉਦੀ ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ ॥ ੩ ॥ [੨੨]ਘਰ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ

੧ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੇਖਦਾ ਰਹਾਂ।

੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ (ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ) ਸੱਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਲਕ ਦਾ, ਓਹੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੩ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਖ਼ੇਮੇ (ਤੰਬੂ), ਛਤ੍ਰ, ਕਨਾਤਾਂ ਅਤੇ ਰੱਥ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

੪ ਸੱਦ ਕੇ (ਬੁਲਾ ਕੇ) ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

੫ ਭਾਗਹੀਨ, ਅਭਾਗਣ।

੬ ਸੁਆਦਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਏ, ਭਾਵ ਵਧੇ।

੭ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹੇ ਮਾਈ!

੮ ਬਹੁਤ।

੯ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ।

੧੦ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਛੋੜਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਛੋੜਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ।

੧੧ ਜਗਤ ਰਚਨਾ।

੧੨ ਸੰਜੋਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਭੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ ਅਤੇ ਇਉਂ ਵਿੰਜੋਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਭੀ ਵਿਛੁੜ ਗਏ ਪਰ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਸੰਜੋਗ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬, ਫੁਟ ਨੋਟ [] ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੪੬੪, ਨੋਟ ੩।

੧੩ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ।

੧੪ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਰਤੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਦਾ ਲੇਖ ਉਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧, ਫੁਟ ਨੋਟ §।

੧੫ ਉਹ ਲਿਖਤ 'ਜੋਤਿ' ਅਤੇ 'ਵਡਿਆਈ' ਦੀ ਸੀ; ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੇ ਦੋ ਦਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ : ਇਕ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਰਾਹ ਕੁਰਾਹ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਡਿਆਈ, ਉਤਾਂਹ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਚੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ 'ਸੰਜੋਗ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰੱਬ ਵੱਲ ਖਿੱਚੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਵਾਂ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ 'ਵਿੰਜੋਗ' ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੂਝ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

੧੬ ਹੋਰ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ ਅਸਲ ਸੁਖ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

੧੭ ਮੁੜ ਕੇ।

੧੮ ਸਜਾਵਟ।

੧੯ ਹੁਕਮ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ।

੨੧ ਜਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ?

੨੨ ਇਕ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਹੈ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਭੰਵਰ ਹੈ) ਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰ ਗਲ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹਨ।

* (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੧੮ ਉਤੇ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਮ: ੫ ਦਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।) ਮਨੁੱਖ ਸੰਜੋਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿੰਜੋਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜ ਕੇ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਹਰੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਮੇਲ ਦੇ ਸਾਧਨ (ਜੋਤਿ ਤੇ ਵਡਿਆਈ) ਭੀ ਹਨ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਭੀ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸ)।

ਭਾਈ ॥ [1]ਪਾਪ ਪਥਰ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ [2]ਭਉ ਬੇੜਾ ਜੀਉ ਚੜਾਊ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵੈ ਕਾਹੂ[3] ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ॥ [4]ਕਰਣੀ ਕਾਗਦੁ ਮਨੁ ਮਸਵਾਣੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਲੇਖ ਪਏ ॥ ਜਿਉ ਜਿਉ ਕਿਰਤੁ ਚਲਾਏ ਤਿਉ ਚਲੀਐ ਤਉ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਅੰਤੁ ਹਰੇ ॥ ੧ ॥ ਚਿਤ ਚੇਤਸਿ ਕੀ ਨਹੀ ਬਾਵਰਿਆ ॥ ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [5]ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੂਆ ਜੇਤੀ ਘੜੀ ਫਾਹੀ ਤੇਤੀ ॥ [6]ਰਸਿ ਰਸਿ ਚੋਗ ਚੁਗਹਿ ਨਿਤ ਫਾਸਹਿ ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ [7]ਕਵਨ ਗੁਣੀ ॥ ੨ ॥ ਕਾਇਆ ਆਰਣੁ[8] ਮਨੁ ਵਿਚਿ ਲੋਹਾ [9]ਪੰਚ ਅਗਨਿ ਤਿਤੁ ਲਾਗਿ ਰਹੀ ॥ ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸੁ ਊਪਰਿ ਮਨੁ ਜਲਿਆ [10]ਸੰਨ੍ਹੀ ਚਿੰਤ ਭਈ ॥ ੩ ॥ ਭਇਆ ਮਨੂਰੁ [11]ਕੰਚਨੁ ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤਿਨੇਹਾ[12] ॥ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਓਹੁ ਦੇਵੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਤ੍ਰਿਸਟਸਿ[13] ਦੇਹਾ[14] ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [15]ਬਿਮਲ ਮਝਾਰਿ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਰੇ ॥ ਪਦਮਨਿ ਜਾਵਲ ਜਲ ਰਸ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗਿ ਦੋਖ ਨਹੀ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਦਾਦਰ ਤੂ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ ॥ ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲੁ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ ਲਖਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਸੁ ਜਲ ਨਿਤ ਨ ਵਸਤ ਅਲੀਅਲ ਮੇਰ ਚਚਾ ਗੁਨ ਰੇ ॥ ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ[16] ਦੂਰਹੁ ਨਿਵਸਸਿ ਅਨਭਉ ਕਾਰਨਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੁ ਦੂਧਿ ਮਧੁ ਸੰਚਸਿ ਤੂ ਬਨ[17] ਚਾਤੁਰ ਰੇ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ ਪਿਸਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪੰਡਿਤ ਸੰਗਿ ਵਸਹਿ ਜਨ ਮੂਰਖ [18]ਆਗਮ ਸਾਸ ਸੁਨੇ ॥ ਅਪਨਾ ਆਪੁ ਤੂ ਕਬਹੁ ਨ ਛੋਡਸਿ ਸੁਆਨ[19] ਪੂਛਿ ਜਿਉ ਰੇ ॥ ੪ ॥ ਇਕਿ ਪਾਖੰਡੀ ਨਾਮਿ ਨ ਰਾਚਹਿ ਇਕਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਰੇ ॥ ਪੂਰਬਿ[20] ਲਿਖਿਆ ਪਾਵਸਿ ਨਾਨਕ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਰੇ ॥ ੫ ॥ ੪ ॥ ‡ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਸਲੋਕੁ ॥ [21]ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਅਸੰਖ ਹੋਹਿ ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਭ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ[22] ਭਾਗ ॥ ੧ ॥ ਸਬਦੁ ॥ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ [23]ਗਰਬਿ ਗਹੇਲੀ ॥ [24]ਸੁਣਿ ਸਹ ਕੀ ਇਕ ਬਾਤ ਸੁਹੇਲੀ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਮੈ ਬੇਦਨ[25] ਸਾ ਕਿਸੁ ਆਖਾ ਮਾਈ ॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਨ ਰਹੈ ਕੈਸੇ ਰਾਖਾ ਮਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਉ ਦੋਹਾਗਣਿ [26]ਖਰੀ ਰੰਞਾਣੀ ॥ ਗਇਆ ਸੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨ ਪਛੁਤਾਣੀ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਦਾਨਾ ਸਾਹਿਬੁ [27]ਸਿਰਿ ਮੇਰਾ ॥ ਖਿਜਮਤਿ ਕਰੀ ਜਨੁ ਬੰਦਾ[28] ਤੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ਭਣਤਿ[29] ਨਾਨਕੁ ਅੰਦੇਸਾ[30] ਏਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਦਰਸਨ ਕੈਸੇ ਰਵਉ[31] ਸਨੇਹੀ[32] ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥

੧ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਤਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਉ ਰੂਪ ਬੇੜਾ।
੩ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ।
੪ ਸਾਡਾ ਆਚਰਣ ਕਾਗਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਭਾਵ ਦਵਾਤ ਮਨ ਹੈ। ਬੁਰਾ ਅਤੇ ਭਲਾ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੇਖ ਸਾਡੀ ਕਿਰਤ (ਸੁਭਾਵ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੱਕ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਣ ਭਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੇ ਪਾਗਲ ਮਨ! ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ? ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
੫ (ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਦਾ ਲੋਭ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਫਸਣਾ ਇਹ ਅਲੰਕਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।) ਸਾਡੇ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਾਲ ਵਿਛਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਘੜੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਡੇਗਣ ਲਈ ਆ ਖੜ੍ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਡਿਗਦੇ ਹਾਂ।
੬ ਸੁਆਦ ਨਾਲ। ੭ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ?
੮ ਭੱਠੀ। ੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਅਗਨੀ ਹਨ।
੧੦ ਚਿੰਤਾ ਰੂਪ ਸੰਨ੍ਹੀ।
੧੧ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ। ਇਹ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ ਰੂਪ ਮਨ ਮੁੜ ਸੋਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੧੨ ਇਹੋ ਜੇਹਾ।
੧੩ ਇਸਥਿਤ, ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੬੦, ਨੋਟ ੧੬।
੧੪ ਸਰੀਰ, ਭਾਵ ਜੀਵਨ।
੧੫ ਪਵਿੱਤਰ (ਤਲਾਅ) ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਜਲ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਦਮਨਿ (ਕੰਵਲ) ਅਤੇ ਜਾਵਲ (ਜਾਲਾ) ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਦੋਹਾਂ, ਜਾਲਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ, ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੇ ਦਾਦਰ (ਡੱਡੂ)! ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਤੂੰ ਭੀ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲ ਦੀ ਖੂਬੀ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਸਿਬਾਲ (ਜਾਲਾ) ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ (ਗੁਰਮੁਖ ਕੰਵਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨਮੁੱਖ ਡੱਡੂ ਵਾਂਗ ਗੰਦਗੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ)। ਤੂੰ ਹੇ ਡੱਡੂ! ਨਿਤ ਜਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਅਲੀਅਲ (ਭੌਰੇ) ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਓਹ ਭੌਰੇ ਕੰਵਲ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਚਾ (ਚਰਚਾ) ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰ=ਮਸਤ।
੧੬ ਕਮੀਆਂ। ਚੰਦ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਮੀਆਂ ਖਿੜਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਹੈ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੀਂਵਦੇ ਹਨ) ।
੧੭ ਪਾਣੀ। ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਤੁਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਡੱਡੂ, ਦੇਖ! ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਖੰਡ ਮਧੁ (ਸ਼ਹਦ) ਆਦਿ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪਿਸਨ (ਚਿੱਚੜ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਲਹੂ ਚੂਸਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਦਾ ਹੋਇਆ ਗੰਦਗੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਵੇਦ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ।
੧੯ ਕੁੱਤੇ ਦੀ। ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛਲ ਕਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੨੦ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ।
੨੧ ਅਣਗਿਣਤ ਪਾਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਇਹੋ ਸਲੋਕ ਪੰਨਾ ੫੧੮ ਉਤੇ ਮ: ੫ ਦਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ)। ੨੨ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨੩ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪਕੜੀ (ਗ੍ਰਸੀ) ਹੋਈ।
੨੪ ਪਤੀ ਦੀ ਸੁਖਦਾਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣ।
੨੫ [ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ, ਦੁਖ। ੨੬ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ।
੨੭ ਮੇਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈਂ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਹੈਂ।
੨੮ ਦਾਸ। ੨੯ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਫ਼ਿਕਰ। ੩੧ ਭੋਗਾਂ, ਮੇਲ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਾਂ।
੩੨ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ।

* ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਚਰਣ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ 'ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਕ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਨ।)

† ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹਨ : ਇਕ ਕੰਵਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਇਕ ਡੱਡੂ ਵਾਲੀ। ਮਨਮੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਹੈ।

*ਮੂਲ ਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ[੧] ਗੋਲਾ[੨] [੩]ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਭਾਗਾ ॥ [੪]ਗੁਰ ਕੀ ਬਚਨੀ ਹਾਟਿ ਬਿਕਾਨਾ ਜਿਤੁ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਲਾਲੇ ਕਿਆ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ [੫]ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬]ਮਾ ਲਾਲੀ ਪਿਉ ਲਾਲਾ ਮੇਰਾ ਹਉ ਲਾਲੇ ਕਾ ਜਾਇਆ ॥ [੭]ਲਾਲੀ ਨਾਚੈ ਲਾਲਾ ਗਾਵੈ ਭਗਤਿ ਕਰਉ ਤੇਰੀ ਰਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [੮]ਪੀਅਹਿ ਤ ਪਾਣੀ ਆਣੀ ਮੀਰਾ ਖਾਹਿ ਤ ਪੀਸਣ ਜਾਉ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਪੈਰ ਮਲੋਵਾ ਜਪਤ ਰਹਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥ [੯]ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ਨਾਨਕੁ ਲਾਲਾ ਬਖਸਿਹਿ ਤੁਧੁ ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ [੧੦]ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ ਆਦਮੀ [੧੧]ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਭਇਆ [੧੨]ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ ਨਾਨਕੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥ ਹਉ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ [੧੩]ਭੈ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ॥ [੧੪]ਏਕੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਏਕਾ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ[੧੫] ॥ ੩ ॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ [੧੬]ਸਾਹਿਬ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥ ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ‡ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਇਹੁ ਧਨੁ[੧੭] ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥ [੧੮]ਮਨਮੁਖ ਫਿਰਹਿ ਸਿ ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਧਨੁ ਵਖਰੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਹਮਾਰੈ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ [੧੯]ਤਿਸੈ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਜਲੈ ਨ ਤਸਕਰੁ[੨੦] ਲੈ ਜਾਇ ॥ ਨ ਇਹੁ ਧਨੁ ਡੂਬੈ ਨ ਇਸੁ ਧਨ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਦੇਖਹੁ ਵਡਿਆਈ ॥ [੨੧]ਸਹਜੇ ਮਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਇਕ ਬਾਤ ਅਨੂਪ[੨੨] ਸੁਨਹੁ ਨਰ ਭਾਈ ॥ ਇਸੁ ਧਨ ਬਿਨੁ ਕਹਹੁ ਕਿਨੈ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੪ ॥ ਭਣਤਿ[੨੩] ਨਾਨਕੁ [੨੪]ਅਕਥ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਇਹੁ ਧਨੁ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ੮ ॥ §ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [੨੫]ਸੂਰ ਸਰੁ ਸੋਸਿ ਲੈ [੨੬]ਸੋਮ ਸਰੁ ਪੋਖਿ ਲੈ ਜੁਗਤਿ ਕਰਿ ਮਰਤੁ[੨੭] ਸੁ [੨੮]ਸਨਬੰਧੁ ਕੀਜੈ ॥ [੨੯]ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ[੩੦] ਨਹ ਕੰਧੁ[੩੧] ਛੀਜੈ ॥ ੧ ॥ ਮੂੜੇ ਕਾਇਚੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ॥ [੩੨]ਨਹ ਚੀਨਿਆ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ਬੈਰਾਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੩]ਅਜਰ ਗਹੁ ਜਾਰਿ ਲੈ ਅਮਰ ਗਹੁ ਮਾਰਿ ਲੈ ਭ੍ਰਾਤਿ[੩੪] ਤਜਿ ਛੋਡਿ ਤਉ ਅਪਿਉ[੩੫] ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੨ ॥ ਭਣਤਿ[੨੩] ਨਾਨਕੁ ਜਨੋ ਰਵੈ ਜੇ ਹਰਿ ਮਨੋ ਮਨ ਪਵਨ

੧ [ਫ਼ਾ.] ਗ਼ੁਲਾਮ, ਸੇਵਕ। ੨ ਗ਼ੁਲਾਮ, ਦਾਸ।
੩ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਸੁਭਾਗਾ ਹਾਂ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੱਟੀ-ਹੱਟੀ ਵਿਕਿਆ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੮੬ ਨੋਟ ੪।
੫ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਤੇਰਾ ਮੈਥੋਂ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੬ ਭਾਵ ਮੇਰੀ ਰਗ-ਰਗ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਸੇਵਕ ਪੁਣਾ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਰਾ ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੭ ਭਾਵ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘਰਾਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਂ; ਇਹ ਸੇਵਕ ਹੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਮੇਰਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਪੇਸ਼ਾ ਹੈ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋਣਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਪਾਸ ਕਈਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਮਲਕੀਅਤ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ)।
੮ ਹੇ ਮਾਲਕ! ਜੇ ਤੂੰ ਪੀਵੇਂ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਭਾਵ ਜੋ ਕੰਮ ਤੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵਣ ਉਹੋ ਕਰਾਂ।
੯ ਮੈਂ ਨਿਮਕ-ਹਰਾਮ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹਾਂ; ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਔਗੁਣ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੇਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਹੈ।
੧੦ ਦਇਆ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਦਇਆ ਸਰੂਪ।
੧੧ ਵਿਚਾਰੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੂਤਨਾ ਆਦਿ।
੧੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਮਤਵਾਲਾ ਹੋਇਆ।
੧੩ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਮਾਲਕ ਦੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੀ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਐਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਵਿਚਾਰਹੀਨ ਆਖਣ।
੧੪ ਇਕ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ੧੫ ਕਾਹਦੀ?
੧੬ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿਆਰ ਧਰੇ। ੧੭ ਨਾਮ-ਧਨ।
੧੮ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਨਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨੦ ਚੋਰ।
੨੧ ਇਸ ਧਨ ਦੀ ਇਹ ਬਰਕਤ ਹੈ ਕਿ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ ਹਰ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੂਰਨ ਖਿੜਾਉ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੨ ਸੁੰਦਰ। ੨੩ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਅਕੱਥ ਹਰੀ ਦੀ।
੨੫ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰ (ਇੜਾ)। ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਸੁਕਾਅ ਦੇ, ਇਹ ਹੈ ਇੜਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਣ ਚਾੜ੍ਹਨੇ।
੨੬ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸੁਰ (ਪਿੰਗਲਾ)। ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕਰ, ਇਹ ਹੈ ਪਿੰਗਲਾ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਣ ਉਤਾਰਨੇ।
੨੭ [ਸੰ. ਮਾਰੁਤ] ਹਵਾ, ਪ੍ਰਾਣ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਵਿੱਚ ਤੋਰੋ, ਇਹ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਣਾ।
੨੮ ਇਹੋ ਜੇਹਾ ਸਾਰਾ ਸੰਬੰਧ (ਮੇਲ) ਜੋੜੋ।
੨੯ ਇਸ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਮੱਛੀ ਵਾਲੀ ਚਪਲ (ਚੰਚਲਤਾ) ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਂਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਆਤਮਾ। ੩੧ ਸਰੀਰ। ਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਛਿਝਦੀ।
੩੨ ਨਿਰਲੇਪ ਪਰਮ-ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਿਆ।
੩੩ ਨਾ ਝਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਸਾੜ ਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇ। ੩੪ ਭਟਕਣਾ, ਭਰਮ।
੩੫ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਜਨੋ! ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਵਨ (ਸੁਆਸਾਂ) ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੋਇਆ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

* ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਰੇ-ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੁਲ-ਖਰੀਦਿਆ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਚਾੱ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂ, ਪਰ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ। ਮਾਲਕ ਆਪ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਰੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਵੇ ਤਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਕਾਰਾ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੋਵਾਂ।

† ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵੇਰੀ ਐਹੋ ਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਦਾਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਰਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਮ ਵਤੀਰੇ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਸਲਨ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਐਸ਼ਵਰਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਧਾਰਨਾ, ਹੋਰ ਸਭ ਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨਾ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਧਨ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੪ ਉਤੇ 'ਹਰਿ-ਧਨ' ਦੀ ਉਪਮਾ।

§ ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਰੂਪ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਟਿਕਾਉ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ॥ ਮੀਨ ਕੀ ਚਪਲ ਸਿਉ ਜੁਗਤਿ ਮਨੁ ਰਾਖੀਐ ਉਡੈ ਨਹ ਹੰਸੁ ਨਹ ਕੰਧੁ ਛੀਜੈ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥ *ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [1]ਮਾਇਆ ਮੁਈ ਨ ਮਨੁ ਮੁਆ [2]ਸਰੁ ਲਹਰੀ ਮੈ ਮਤੁ ॥ [3]ਬੋਹਿਥੁ ਜਲ ਸਿਰਿ ਤਰਿ ਟਿਕੈ ਸਾਚਾ ਵਖਰੁ ਜਿਤੁ ॥ [4]ਮਾਣਕੁ ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ ਸਚਿ ਨ ਲਾਗੈ ਕਤੁ ॥ ਰਾਜਾ[5] ਤਖਤਿ ਟਿਕੈ ਗੁਣੀ[6] [7]ਭੈ ਪੰਚਾਇਣ ਰਤੁ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਦੂਰਿ ਨ ਦੇਖੁ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਜਗਜੀਵਨਾ [8]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਸਾਚਾ ਲੇਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੰਕਰੁ ਇੰਦੁ ਤਪੈ ਭੇਖਾਰੀ ॥ [9]ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋਹੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਆਕੀ ਮਰਹਿ ਅਫਾਰੀ[10] ॥ ਜੰਗਮ[11] ਜੋਧ[12] ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ [13]ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਕਬਹੁ ਨ ਪਾਵਸਿ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[14] ॥ ੨ ॥ ਨਿਧਨਿਆ ਧਨੁ ਨਿਗੁਰਿਆ ਗੁਰੁ ਨਿੰਮਾਣਿਆ ਤੂ ਮਾਣੁ ॥ [15]ਅੰਧੁਲੈ ਮਾਣਕੁ ਗੁਰੁ ਪਕੜਿਆ ਨਿਤਾਣਿਆ ਤੂ ਤਾਣੁ ॥ ਹੋਮ ਜਪਾ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ ਗੁਰਮਤੀ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਾਹੀ ਦਰਿ ਢੋਈ ਝੂਠਾ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਾ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੀਐ ਸਾਚੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨਿ ਮਨੁ ਮਾਜੀਐ ਬਹੁੜਿ[16] ਨ ਮੈਲਾ ਹੋਇ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਬ ਲਗੁ ਬਿਘਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ [17]ਸਿਰੁ ਦੇ ਛੁਟੀਐ ਮਨਿ ਤਨਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ [18]ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਾਇਲੁ ਤਾ ਕੈ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ[19] ॥ [20]ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਥੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੰਗੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਗਤਿ ਬੀਤੀ ॥ ੧ ॥ ਗੁਸਾਈ [21]ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ ॥ ਜਾ ਤਉ ਭੀਤਰਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵਹਿ ਪੂਛਉ ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ[22] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [23]ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਇਸਨਾਨੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਪੂਜੇ ਪਾਤੀ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਏਕਾ ਜੋਤੀ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹਵਾ[24] ਡੰਡੀ ਇਹੁ ਘਟੁ[25] ਛਾਬਾ ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ[26] ॥ ਏਕੋ [27]ਹਾਟੁ ਸਾਹੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਵਣਜਾਰੇ ਇਕ ਭਾਤੀ ॥ ੩ ॥ [28]ਦੋਵੈ ਸਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਬੇੜੇ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਨਿਭਰਾਤੀ[29] ॥ ਸਬਦੁ ਵਸਾਏ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ[30] ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ੪ ॥ [31]ਊਪਰਿ ਗਗਨੁ ਗਗਨ ਪਰਿ ਗੋਰਖੁ ਤਾ ਕਾ ਅਗਮੁ ਗੁਰੂ ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ[32] [33]ਬਾਹਰਿ ਘਰਿ ਏਕੋ ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥ ੫ ॥ ੧੧ ॥

੧ ਪਿਛਲੇ ਸਫ਼ੇ ਉਤੇ 'ਅਜਰ ਗਹੁ ਜਾਰਿ ਲੈ ਅਮਰ ਗਹੁ ਮਾਰਿ ਲੈ' ਵਿੱਚ ਭੀ ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

੨ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਲਹਿਰਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮਸਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਡਾਢਾ ਚੜ੍ਹਾਉ ਉਤੇ ਹੈ, ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਮੈ-ਮਤੁ= ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਮਤਾ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੬੫, ਨੋਟ ੨੩।

੩ ਉਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਬੋਹਿਥ (ਜਹਾਜ਼) ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਵੱਖਰ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਲ ਉਤੇ ਤਰ ਕੇ ਪਾਰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

੪ ਨਾਮ-ਮਾਣਕ, ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ; ਸੱਚ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਕਤ (ਤਰੇੜ, ਛੇਕ) ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੪੨, ਨੋਟ ੧੩।

੫ ਜੀਵਾਤਮਾ।

੬ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ।

੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਪੰਜਾਂ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ) ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੮ ਹਰੇਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ।

੯ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਆਫਰੇ ਹੋਏ, ਅਮੋੜ।

੧੧ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ।

੧੨ ਜੋਧੇ।

੧੩ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਮ ਆਦਿ ਸਭ ਬਿਨਾਂ ਸੇਵਾ ਦੇ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

੧੪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

੧੫ ਮੈਂ ਅਗਿਆਨੀ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ।

੧੬ ਮੁੜ ਕੇ।

੧੭ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਰਪਣ ਕਰ ਕੇ।

੧੮ ਉਹ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਤੀ ਵੀ ਮੈਲ ਨਹੀਂ।

੧੯ ਰਤੀ ਵੀ।

੨੦ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੨੧ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਕੈਸਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

੨੨ ਅਭੇਦਤਾ ਦੀ।

੨੩ ਬ੍ਰਹਮਣ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਣੇ ਹਨ।

੨੪ ਜੀਭ।

੨੫ ਹਿਰਦਾ, ਦਿਲ।

੨੬ ਜੋ ਤੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

੨੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰ ਹੱਟੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਹ ਆਪ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਵਣਜਾਰੇ ਇਕੋ ਭਾਂਤ ਦੇ ਉਥੇ ਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੪੨, ਨੋਟ ੨੦।

੨੮ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ।

੨੯ ਭਰਾਂਤੀ ਰਹਿਤ, ਭਰਮ ਰਹਿਤ। ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਭਟਕਣਾ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩੧ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਪਰ (ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ) ਗਗਨ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਹੈ, ਉਥੇ ਆਤਮਾ-ਗੋਰਖ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਗਮ ਗੁਰੂ ਉਥੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲੀ ਹੈ।

੩੨ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ।

੩੩ ਘਰ ਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਸ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਸਲ ਉਦਾਸੀ (ਤਿਆਗੀ) ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।

* ਮਾਇਆ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ; ਪਰ ਜੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ ਮੁਸਾਹਿਬ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਡਿਆਈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ।

† ਜੋਗੀਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਵਾਲੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਅਹਿਨਿਸਿ[1] ਜਾਗੈ ਨੀਦ[2] ਨ ਸੋਵੈ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ[3] ਹੋਵੈ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ[4] ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ[5] ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਾਚਾ ਸਿਫਤੀ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਵਿਰਲੇ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪਿਰ ਸੇਤੀ ਧਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਰਚਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਥਾ[7] ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ [8]ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਧਨ ਖਰੀ ਸੁਹੇਲੀ[9] ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ[10] ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਸਹਸਾ[11] ਤੋੜੇ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ [12]ਸਹਜੇ ਸਿਫਤੀ ਧਣਖੁ ਚੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਸੁੰਦਰਿ ਜੋਗਾਧਾਰੀ[13] ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ [14]ਹਉਮੈ ਜਲਿਆ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਵਜਹਿ ਖੜਗ ਕਰਾਰੇ[15] ॥ [16]ਅਬ ਕੈ ਕਹਿਐ ਨਾਮੁ ਨ ਮਿਲਈ ਤੂ ਸਹੁ ਜੀਅੜੇ ਭਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ [17]ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ ਪਵਹਿ ਖਿਆਲੀ ॥ ਜਮ ਪੁਰਿ ਫਾਸਹਿਗਾ ਜਮ ਜਾਲੀ ॥ ਹੇਤ[18] ਕੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਨ ਸਾਕਹਿ ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ [19]ਨਾ ਹਉ ਕਰਤਾ ਨਾ ਮੈ ਕੀਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨਾਮੁ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤਿਸੈ [20]ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥ ੧੨ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਜਹ ਬੈਸਾਲਹਿ ਤਹ ਬੈਸਾ ਸੁਆਮੀ ਜਹ ਭੇਜਹਿ ਤਹ ਜਾਵਾ ॥ [21]ਸਭ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਏਕੋ ਰਾਜਾ ਸਭੇ ਪਵਿਤੁ ਹਹਿ ਥਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ [22]ਦੇਹਿ ਵਸਾ ਸਚ ਗਾਵਾ ॥ ਜਾ ਤੇ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਛੁ ਆਪਸ ਤੇ ਜਾਨਿਆ [23]ਏਈ ਸਗਲ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਇਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ਖਸਮ ਕਾ ਹੋਆ ਵਰਤੈ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਇੰਦ੍ਰੀ[24] ਧਾਤੁ[25] ਸਬਲ[26] ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਿਸ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੈ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਐਸਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[27] ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਦੁਬਿਧਾ ਤਦੇ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸੋ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ॥ ੪ ॥ ਭਣਤਿ[28] ਨਾਨਕੁ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਵਨਾ[29] ਜਾ ਚੂਕਾ ਮਨਿ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ [30]ਤਾਸੁ ਤਾਸੁ ਧਰਮਰਾਇ ਜਪਤੁ ਹੈ ਪਏ ਸਚੇ ਕੀ ਸਰਨਾ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ‡ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਨਾ ਥੀਐ[31] ਨਿਜ ਘਰਿ[32] ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥ ਸਚੁ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਆ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਏ ਮਨ ਹਰਿ ਜੀਉ ਚੇਤਿ ਤੂ ਮਨਹੁ ਤਜਿ ਵਿਕਾਰ ॥

੧ ਦਿਨ ਰਾਤ, ਭਾਵ ਸਦਾ।
੨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ।
੩ [ਸੰ. ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ)।
੪ ਤੀਰ।
੫ ਇਲਾਜ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ।
੭ ਤਿਵੇਂ। ਜਿਵੇਂ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਵੇ।
੮ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ।
੯ ਸੁਖੀ।
੧੦ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੧੧ ਸ਼ੱਕ।
੧੨ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਹਰੀ-ਜਸ ਦੀ ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ ਚੜ੍ਹਾਵੇ, ਭਾਵ ਖਾਸ ਯਤਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਜਸ ਵਿੱਚ ਤੱਤਪਰ ਰਹੇ।
੧੩ ਜੋਗ ਅਧਾਰੀ। ਹਰੀ ਦਾ ਜੋਗ (ਮਿਲਾਪ) ਉਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੧੪ ਜੋ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਸੜਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਕਰੜੇ, ਸਖ਼ਤ, ਭਾਰੇ।
੧੬ ਮਾਰ ਪੈਣ ਵੇਲੇ ਮੰਗਿਆਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਹੁਣ ਤਾਂ, ਹੇ ਜੀਵ! ਤੈਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਸਹਿਣੀ ਪਵੇਗੀ।
੧੭ ਮਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਮੋਹ।
੧੯ ਨਾ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੁਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
੨੦ ਹੋਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯, ਨੋਟ ੧੨।
੨੧ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਰੀ ਰਾਜਾ ਹੈ।
੨੨ ਸੱਚ ਦੇ ਗ੍ਰਾਮ ਭਾਵ ਸਤ-ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਦੇ, ਜਿਸ ਸਦਕੇ ਮੈਂ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਨੰਦ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂ।
੨੩ ਇਹ ਅਪਣਤ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।
੨੪ ਕਾਮਾਦਿ ਵਾਸ਼ਨਾ।
੨੫ ਧਾਵਨ ਵਾਲੀ।
੨੬ ਬਲਵਾਨ।
੨੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਕੌਣ? ਕੌਣ ਲੇਖਾ ਮੰਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਮਨ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ?
੩੦ ਐਸੇ ਸੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਧਰਮ ਰਾਜ ਵੀ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ (ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ! ਰਖਿਆ ਕਰੋ!) ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੩੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ।
੩੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ।

* ਜਦ ਤੋੜੀ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਬਣਾ ਲਵੇ, ਤਦ ਤੋੜੀ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

† ਸਭ ਦਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫ਼ਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

‡ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟੀ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਧਿਆਇ ਤੂ ਸਚਿ ਲਗੀ ਪਿਆਰੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਐਥੈ[1]
ਨਾਵਹੁ ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਿ ਹਥੁ ਕਿਥਾਊ[2] ਨ ਪਾਇ ॥ ਜੋਨੀ ਸਭਿ ਭਵਾਈਅਨਿ
ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੨ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਪੂਰਬਿ[3] ਲਿਖਿਆ
ਮਾਇ[4] ॥ ਅਨਦਿਨੁ[5] ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਸਚਾ ਲਏ ਮਿਲਾਇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ
ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਿਆਈਆ
ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ *ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ[6] ਬਖਸਾਇ
ਜੀਉ ਅਬ ਤੂ ਮਾਰਗਿ[7] ਪਾਇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ ਵਿਚਹੁ
ਆਪੁ[8] ਗਵਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ॥ ਸਦਾ
ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾ [10]ਇਕ ਮਨਿ ਏਕੈ ਭਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾ
ਮੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਹੈ ਨਾ ਮੈ ਥੇਹੁ ਨ ਥਾਉ ॥ [11]ਸਬਦਿ ਭੇਦਿ ਭ੍ਰਮੁ ਕਟਿਆ
ਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥ ੨ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਲਾਲਚ ਕਰਦਾ ਫਿਰੈ ਲਾਲਚਿ
ਲਾਗਾ ਜਾਇ ॥ ਧੰਧੈ ਕੂੜਿ ਵਿਆਪਿਆ ਜਮਪੁਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕ
ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਹੈ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਭਗਤਿ ਖਜਾਨਾ ਬਖਸਿਓਨੁ
ਗੁਰਮੁਖਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ †ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਟੋਲਿ
ਲਹੁ ਸੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਤਿਨ ਮਿਲਿਆ ਮੁਖੁ ਉਜਲਾ ਜਪਿ ਨਾਮੁ
ਮੁਰਾਰਿ[12] ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ[13] ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ
ਪੁਛਿ ਦੇਖੁ ਲੇਹੁ ਵਖਰੁ[14] ਭਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਇਕੁ ਸਚਾ [15]ਸਭ ਸੇਵਦੀ
[16]ਧੁਰਿ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਮਿਲੇ ਸੇ ਨ ਵਿਛੁੜਹਿ ਪਾਵਹਿ
ਸਚੁ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਭਗਤੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ ॥
ਓਨਾ ਵਿਚਿ ਆਪਿ ਵਰਤਦਾ ਕਰਣਾ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸੁ ਨਾਲਿ
ਜੋਰੁ ਨ ਚਲਈ [17]ਖਲੇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਨਾਮੁ ਮਨਿ
ਵਸੈ ਤਾ ਸੁਣਿ ਕਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ‡ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥ [18]ਮਾਰੂ ਤੇ
ਸੀਤਲੁ ਕਰੇ [19]ਮਨੂਰਹੁ ਕੰਚਨੁ ਹੋਇ ॥ ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਤਿਸੁ ਜੇਵਡੁ
ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅਨਦਿਨੁ[5] ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨਿ ਅਰਾਧਿ ਤੂ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਏਕੋ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਇ ਬੁਝਾਇ ॥ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਦੂ[20] ਏਹ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਕਿਆ
ਕਰਨਿ ਅਗੈ ਜਾਇ ॥ ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
੩ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ[21] ॥ ਨਾਨਕ

੧ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ।
੨ ਕਿਤੇ ਵੀ।
੩ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ।
੪ ਹੇ ਮਾਈ!
੫ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੬ [ਫ਼ਾ.] ਗੁਨਾਹ, ਅਵਗੁਣ।
੭ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਠੀਕ ਰਾਹ 'ਤੇ।
੮ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੧੦ ਪੂਰਨ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੁਆਰਾ।
੧੧ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੧੨ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।
੧੩ ਚੇਤੇ ਕਰ।
੧੪ ਸੌਦਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ।
੧੫ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਸੰਜੋਗ ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
੧੮ ਤਪਦੇ ਥਲ (ਵਰਗੇ ਦਿਲ) ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਨਿਕੰਮੇ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਮੁੜ ਚੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਜਿਸ ਤੋਂ।
੨੧ [ਅ. ਤਮਅ] ਲਾਲਚ।

* ਮੈਂ ਨੀਚ ਅਜਾਣ ਸਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮ ਕੱਟ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਦੀ ਸੂਝ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭਟਕਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

‡ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਖੁਆਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਭਜਿ ਪਉ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ[੧] ਜਨਕ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ॥ ਦਾਲਦੁ[੨] ਭੰਜਿ ਸੁਦਾਮੇ ਮਿਲਿਓ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ਤਰੇ ॥ [੩]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ[੪] ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਧਰੇ ॥ ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੁ ਬਿਦਰੁ [੬]ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਨਾਮਿ ਤਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਭਗਤ ਜਨਾ ਉਧਰੇ ॥ [੭]ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕਬੀਰੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨੁ ਸਭਿ ਦੋਖ ਗਏ ਚਮਰੇ[੮] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਨਾਮਿ ਲਗੇ ਸੇ ਉਧਰੇ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ[੯] ਪਾਪ ਟਰੇ[੧੦] ॥ ੨ ॥ ਜੋ ਜੋ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਅਪਰਾਧੀ ਸਭਿ ਤਿਨ ਕੇ ਦੋਖ ਪਰਹਰੇ[੧੧] ॥ [੧੨]ਬੇਸੁਆ ਰਵਤ ਅਜਾਮਲੁ ਉਧਰਿਓ ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਨਾਰਾਇਣੁ ਨਰਹਰੇ[੧੩] ॥ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਉਗ੍ਰਸੈਣਿ[੧੪] ਗਤਿ ਪਾਈ ਤੋੜਿ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ॥ ੩ ॥ ਜਨ ਕਉ ਆਪਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[੧੫] ਕੀਆ ਹਰਿ ਅੰਗੀਕਾਰੁ[੧੬] ਕਰੇ ॥ ਸੇਵਕ ਪੈਜ[੧੭] ਰਖੈ ਮੇਰਾ ਗੋਵਿਦੁ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਉਧਰੇ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ਉਰ ਧਰਿਓ[੧੮] ਨਾਮੁ ਹਰੇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਸਿਧ[੧੯] ਸਮਾਧਿ ਜਪਿਓ ਲਿਵ ਲਾਈ ਸਾਧਿਕ[੨੦] ਮੁਨਿ ਜਪਿਆ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ[੨੧] ਸੰਤੋਖੀ ਧਿਆਇਆ [੨੨]ਮੁਖਿ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਰਵਿਆ ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਜਪਿਓ ਤੇ ਭਾਏ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਤਰਿਆ ॥ ਧੰਨਾ[੨੩] ਜਟੁ ਬਾਲਮੀਕੁ[੨੪] ਬਟਵਾਰਾ[੨੫] ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੁਰਿ ਨਰ[੨੬] ਗਣ[੨੭] ਗੰਧਰਬੇ[੨੮] ਜਪਿਓ [੨੯]ਰਿਖਿ ਬਪੁਰੈ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ਸੰਕਰਿ[੩੦] ਬ੍ਰਹਮੈ ਦੇਵੀ ਜਪਿਓ ਮੁਖਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿਆ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਜਿਨਾ ਮਨੁ ਭੀਨਾ[੩੧] ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੨ ॥ [੩੨]ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸ ਧਿਆਇਓ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਹਰਿ ਜਪਿਆ ਮੁਖਿ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਰਸਾਲੁ[੩੩] ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਪਾਰਿ ਪਇਆ ॥ ੩ ॥ [੩੪]ਅਨਤ ਤਰੰਗੀ ਨਾਮੁ ਜਿਨ ਜਪਿਆ ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਕਰਿ ਸਕਿਆ ॥ ਗੋਬਿਦੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਥਾਇ ਪਾਏ ਜੋ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਗੁਰਿ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਓ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਲਇਆ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

੧ ਸੁਕਦੇਵ ਜੋ ਵਿਆਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਜਨਕ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ।

੨ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰ] ਗ਼ਰੀਬੀ। ਸੁਦਾਮੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਤਰਦੇ ਆਏ ਹਨ।

੩ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਫਲ-ਮਨੋਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੪ [ਸੰ.] ਜਿਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਕਾਮਯਾਬ।

੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੬ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ। ਬਿਦਰ ਗੋਲੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੦।

੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬, ਪੰਨਾ ੫੨੬, ਫੁਟ ਨੋਟ †। ਪੰਨਾ ੭੬੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †, ਪੰਨਾ ੬੭੨, ਨੋਟ ੩੪।

੮ ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਿਆਰ ਦੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨।

੯ ਪਾਪ।

੧੦ ਟਲ ਗਏ।

੧੧ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੨ ਵੇਸਵਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਅਜਾਮਲ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮।

੧੩ [ਨਰਸਿੰਘ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।

੧੪ ਕੰਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੈਣ ਨੇ।

੧੫ ਕ੍ਰਿਪਾ।

੧੬ ਪੱਖ, ਸਹਾਇਤਾ।

੧੭ ਇੱਜ਼ਤ।

੧੮ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

੧੯ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ।

੨੦ ਜੋਗੀ ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੧ ਦਾਨੀ।

੨੨ ਇੰਦ੍ਰ ਆਦਿਕ ਨੇ ਮੁਖਿ (ਮੂੰਹ ਨਾਲ) ਸਿਮਰਿਆ।

੨੩ ਧੰਨਾ ਜੱਟ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਦਾ ਚੇਲਾ ਇਕ ਉੱਘਾ ਭਗਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ ੧੪੧੫ ਦਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਟਾਂਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਧੂਆਨ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ।

੨੪ ਇਕ ਡਾਕੂ ਚੰਡਾਲ ਜੋ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਕਰ ਕੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆਂ ਗਿਆ। ਚੂਹੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

੨੫ ਰਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੁਟੇਰਾ।

੨੬ ਸੁਰੀ ਨਰ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼।

੨੭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ।

੨੮ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਦੇ ਗਵੱਯੇ।

੨੯ ਵਿਚਾਰੇ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੫।

੩੦ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ।

੩੧ ਭਿੱਜ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।

੩੨ ਤੇਤੀ ਕ੍ਰੋੜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ।

੩੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।

੩੪ ਕਈ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।

* ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਵਿੱਚ ਨੀਵਿਓਂ ਉੱਚੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[1] ਲੈ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਪਤਿ ਪਾਇ ॥ [2]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਨਾਲਿ ਚਲਦਾ ਹਰਿ ਅੰਤੇ ਲਏ ਛਡਾਇ ॥ ਜਿਥੈ ਅਵਘਟ[3] ਗਲੀਆ ਭੀੜੀਆ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ[4] ॥ ਮੇਰਾ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ[5] ਬੰਧਪੋ[6] ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਮਾਇ[7] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਰਹੀ[8] ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ ਮਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਮੈ ਜੋਦੜੀ[9] ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਦੇਇ ਮਿਲਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਢਿਲ ਨ ਪਾਇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਿਓ ਸੇ ਭਾਗਹੀਣ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਓਇ ਜਮ ਦਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਤੂ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮ ਸਰਣਾਗਤੀ[10] ਮੋ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ [11]ਹਰਿ ਰਾਇ ॥ ਹਰਿ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਗਜੀਵਨਾ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾਇ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਹੋਇ ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮੇਲਾਇ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪† ॥ ਹਉ ਪੂੰਜੀ ਨਾਮੁ ਦਸਾਇਦਾ[12] ਕੋ ਦਸੇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ [13]ਹਉ ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਖਨ ਖੰਨੀਐ ਮੈ ਮੇਲੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸਿ ॥ ਮੈ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ [14]ਪਿਰੰਮ ਕਾ [15]ਕਿਉ ਸਜਣੁ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ [16]ਹਰਿ ਧੀਰਕ ਹਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇ ਗੁਰੂ ਮੈ ਦਸੇ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮੁ[17] ਨ ਲਭਈ ਜਨ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਨਿਰਜਾਸਿ[18] ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਵਿਚਿ ਆਪੁ[19] ਰਖਿਆ ਹਰਿ ਮੇਲੇ [20]ਗੁਰ ਸਾਬਾਸਿ ॥ ੨ ॥ ਸਾਗਰ ਭਗਤਿ ਭੰਡਾਰ ਹਰਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੁਠਾ[21] ਖੋਲਿ ਦੇਇ [22]ਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਪਰਗਾਸਿ ॥ [23]ਮਨਮੁਖਿ ਭਾਗ ਵਿਹੂਣਿਆ ਤਿਖ ਮੁਈਆ ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਾਤਾਰੁ ਹੈ ਹਉ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥ [24]ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨਾ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ ਮੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਵਡੜੀ ਆਸ ॥ ਗੁਰ ਭਾਵੈ ਸੁਣਿ ਬੇਨਤੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪‡ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਸੁਣਾਇ ਪ੍ਰਭ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਵਡਭਾਗੀਆ ਹਰਿ ਉਤਮ [25]ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਾ ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ਹੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ

੧ ਨਿਧੀਆਂ ਦਾ ਘਰ, ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੨ ਲੋਕ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ।
੩ ਔਖੇ ਰਸਤੇ।
੪ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਓ।
੫ ਪੁੱਤਰ।
੬ ਸੰਬੰਧੀ।
੭ ਹੇ ਮਾਏ!
੮ ਪਿਆਰਾ।
੯ [ਅ. ਜ਼ੁਹਦ=ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ] ਅਥੱਕ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬੇਨਤੀ, ਮਿੰਨਤ।
੧੦ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਹਾਂ।
੧੧ ਹਰੀ-ਰਾਜੇ!
੧੨ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ।
੧੩ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਭਾਵ ਵਾਰਨੇ ਹੋਵਾਂ।
੧੪ ਪਿਆਰੇ ਦਾ।
੧੫ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸੱਜਣ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂ।
੧੬ ਹਰੀ ਮੇਰੀ ਧੀਰਜ ਹੈ; ਉਸ ਹਰੀ ਦੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ!
੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰੂਪ ਹਰੀ।
੧੮ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ।
੧੯ ਆਪਣਾ ਆਪ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਹੈ!
੨੧ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੋ ਕੇ।
੨੨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹੋਂ (ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ) ਹਰੀ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਬਦ-ਕਿਸਮਤ ਕੰਢੇ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਤਿਹਾਏ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਿਹਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ।
੨੫ ਨਿਰਬਾਣ (ਮੋਖ) ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

* ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਭੀੜਾ ਵੇਲੇ ਬਹੁੜਨ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਬਖਸ਼ੋ।

† ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹਨ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਹਰੀ ਦੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਹੈ ਅਕੱਥ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਕਥਾ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਥਾ ਨਿਤ ਸਦਾ ਕਰਿ [੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਖੋਜਿ ਢੰਢੋਲਿਆ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਇਆ ਸੁਣਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਤਨਿ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰੁ[੨] ਹਰਿ ਮੈ ਮੇਲੇ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੀ[੩] ॥ ੨ ॥ [੪]ਗੁਰ ਪੁਰਖੈ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਿ ਸੁਰਤੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥ [੫]ਮਨਮੁਖ ਭਾਗ ਵਿਹੂਣਿਆ ਤਿਨ [੬]ਦੁਖੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ॥ ੩ ॥ ਹਮ ਜਾਚਿਕ[੭] ਦੀਨ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਿਆ ਮੁਖਿ ਦੀਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰੁ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੀ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਰਣਾਗਤੀ[੮] ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ॥ [੯]ਹਰਿ ਭਾਉ ਲਗਾ ਬੈਰਾਗੀਆ ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਮਨਿ ਰਾਖੁ ॥ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਸਰਧਾ ਊਪਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ਸਭੁ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਭਾਖੁ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਪਿਆਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ [੧੧]ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ [੧੨]ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਾਖੁ ॥ [੧੩]ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਹਰਿ ਬੀਜੀਐ [੧੪]ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਾਖੁ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਰਿ ਰਹੇ ਮਨਿ ਆਸਾ ਦਹ ਦਿਸ ਬਹੁ ਲਾਖੁ[੧੫] ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਦੇ [੧੬]ਵਿਚਿ ਬਿਸਟਾ ਮਨਮੁਖ ਰਾਖੁ ॥ ਓਇ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਬਹੁ ਜੋਨੀ [੧੭]ਦੁਰਗੰਧ ਭਾਖੁ ॥ ੩ ॥ [੧੮]ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਸਰਣਾਗਤੀ ਹਰਿ ਦਇਆ ਧਾਰਿ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੁ ॥ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪੁ ਕਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਸਾਖੁ[੧੯] ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਖੁ[੨੦] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪ ਘਰੁ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੧] ਰਾਮੁ ਕਰੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਬਨਵਾਲੀ[੨੨] ॥ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਮਾਲੀ[੨੩] ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਜੀਅੜੇ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

੧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਕਹਿ ਗੱਲ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੭੯, ਨੋਟ ੮।
੨ ਆਸਰਾ।
੩ ਸਿਆਣਾ।
੪ ਗੁਰੂ-ਪੁਰਖ ਨੇ ਹਰੀ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ; ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸੁਰਤ, ਉਸ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਗਈ।
੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹਨ।
੬ ਰਾਤ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।
੭ ਮੰਗਤੇ।
੮ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।
੯ ਹਰੀ ਦਾ ਵਿਰਾਗ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੭੪, ਨੋਟ ੬।
੧੦ ਉਚਾਰ।
੧੧ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ (ਦਾ ਸੁਆਦ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਚੱਖੀਏ।
੧੩ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਗਾਈਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੯੮, ਨੋਟ ੧੯।
੧੪ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਲੱਖਾਂ ਹੀ। ਹਰ ਤਰਫ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਸਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਹਨ।
੧੬ ਮਨਮੁਖ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਦੁਰਗੰਧ ਭੱਖਦੇ ਹਨ (ਖਾਂਦੇ ਹਨ)।
੧੮ 'ਰੱਖ ਲਓ, ਰੱਖ ਲਓ' ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਹਾਂ।
੧੯ ਇਤਬਾਰ।
੨੦ ਉਚਾਰੋ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੨੨ [ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੩ ਯਾਦ ਕਰਾਂ।

* ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† ਸੁਖਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਮੰਗਤ ਜਨੁ ਜਾਚੈ[੧] ਹਰਿ ਦੇਹੁ ਪਸਾਉ[੨] ॥ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਨਵੇ ਛਿਦ੍ਰ ਸ੍ਰਵਹਿ[੩] ਅਪਵਿਤ੍ਰਾ ॥ ਬੋਲਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕਿਤਾ[੪] ॥ ਜੇ ਹਰਿ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨੁ ਹੋਵੈ ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਮਲੁ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਖਮੁ[੫] ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਦੁਤਰੁ[੬] ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ[੭] ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਤੂ ਸਰਬਤ੍ਰ[੮] ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਜੋ ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਪ੍ਰਭ ਹੋਈ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬੇਚਾਰਾ [੯]ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਹਰਿ ਥਾਇ ਪਾਵੈ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੧੦] ਕਾਟੈ ਹਰਿ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਰਾਖਹੁ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ[੧੧] ਹਰਿ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਸਖਾਈ[੧੨] ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੋ ਧਿਆਵੈ ॥ ਨਿਤ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪੈ ਜਪਿ ਹਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੩] ਹਰਿ ਰਸੁ ਆਵੈ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ॥ ਜਗ ਮਹਿ [੧੪]ਸ੍ਰੇਸਟੁ ਊਤਮ ਕਾਮੁ ॥ ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ [੧੫]ਜਮਕਾਲੁ ਠੇਹ ਮਾਰਉ ਹਰਿ ਸੇਵਕ ਨੇੜਿ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸੁ ਊਪਰਿ ਹਰਿ ਕਾ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਚਹੁ ਜੁਗ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਜਾਨਿਆ ॥ ਜੇ ਉਸ ਕਾ ਬੁਰਾ ਕਹੈ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਤਿਸੁ [੧੬]ਜਮ ਕੰਕਰੁ ਖਾਈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ[੧੭] ਕਰਤਾ ॥ ਸਭਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਚਲਤਾ[੧੮] ॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਾਰੈ ਜਿਸੁ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਹਉ ਅਨਦਿਨੁ[੧੯] ਨਾਮੁ ਲਈ ਕਰਤਾਰੇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੇਵਕ ਭਗਤ ਸਭੇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥ [੨੦]ਦਸ ਅਠ ਚਾਰਿ ਵੇਦ ਸਭਿ ਪੂਛਹੁ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਛਡਾਈ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੨ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਡਰਪੈ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਨਖ੍ਹਤ੍ਰਾ[੨੧] [੨੨]ਸਿਰ ਊਪਰਿ [੨੩]ਅਮਰੁ ਕਰਾਰਾ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ[੨੪] ਡਰਪੈ ਡਰਪੈ ਇੰਦ੍ਰੁ ਬਿਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ [੨੫]ਏਕਾ ਨਿਰਭਉ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਸੋ ਸਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਜੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗਾਇ ਗੁਨੀ[੨੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੇਹਧਾਰ ਅਰੁ ਦੇਵਾ ਡਰਪਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਡਰਿ ਮੁਇਆ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ [੨੭]ਜੋਨੀ ਜੋਇਆ ॥ ੨ ॥ [੨੮]ਰਾਜਸੁ ਸਾਤਕੁ ਤਾਮਸੁ ਡਰਪਹਿ ਕੇਤੇ ਰੂਪ

੧ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੨ [ਪ੍ਰਸਾਦ] ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ।
੩ ਸਿੰਮਦੇ ਹਨ, ਵੱਗਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਵੇਂ ਛਿਦ੍ਰ=ਨੌਂ ਮੋਰੀਆਂ, ਨੱਕ ਮੂੰਹ ਆਦਿ।
੪ ਕੀਤਾ।
੫ ਕਠਿਨ।
੬ [ਸੰ. ਦੁਸਤਰ] ਜੋ ਔਖਾ ਤਰਨ ਹੋਵੇ।
੭ ਜਹਾਜ਼।
੮ ਸਭ ਥਾਂ, ਹਭ ਥੇ।
੯ ਜੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਕਬੂਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਪਾਪ।
੧੧ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ।
੧੨ ਸਹਾਈ।
੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੪ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਹੈ।
੧੫ ਥਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹਾਂ ਕਾਲ ਨੂੰ (ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ)।
੧੬ [ਕਿੰਕਰ=ਸੇਵਕ, ਦੂਤ] ਜਮ ਦੂਤ।
੧੭ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੮ ਚੋਜ।
੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੨੦ ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਲਵੋ।
੨੧ ਤਾਰੇ।
੨੨ ਸਭ ਉਤੇ ਕਰੜਾ ਹੁਕਮ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਡਾਢਾ ਹੁਕਮ।
੨੪ ਅੱਗ।
੨੫ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਭਉ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ।
੨੬ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੭ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ (ਰੱਜ, ਸਤ, ਤਮ) ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਸਭ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਹਰੀ-ਨਾਮ ਪਾਪ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਭ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਏਹੋ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸੇ ਨੂੰ ਜਪੋ।

† ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਡਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਹਰੀ ਆਪ ਨਿਰਭਉ ਹੈ। ਐਸੇ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭੀ ਉਸੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਉਪਾਇਆ॥ ਛਲ ਬਪੁਰੀ ਇਹ ਕਉਲਾ[੧] ਡਰਪੈ ਅਤਿ ਡਰਪੈ ਧਰਮ ਰਾਇਆ॥ ੩॥ [੨]ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਡਰਹਿ ਬਿਆਪੀ ਬਿਨੁ ਡਰ ਕਰਣੈਹਾਰਾ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤਨ ਕਾ ਸੰਗੀ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਬਾਰਾ॥ ੪॥ ੧॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫**॥ ਪਾਂਚ [੩]ਬਰਖ ਕੋ ਅਨਾਥੁ ਧ੍ਰੂ ਬਾਰਿਕੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ [੪]ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ॥ [੫]ਪੁਤ੍ਰ ਹੇਤਿ ਨਾਰਾਇਣੁ ਕਹਿਓ ਜਮ ਕੰਕਰ[੬] ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ[੭]॥ ੧॥ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇਤੇ ਅਗਨਤ ਉਧਾਰੇ॥ ਮੋਹਿ ਦੀਨ [੮]ਅਲਪ ਮਤਿ ਨਿਰਗੁਣ ਪਰਿਓ ਸਰਣਿ ਦੁਆਰੇ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਬਾਲਮੀਕੁ ਸੁਪਚਾਰੋ[੯] ਤਰਿਓ ਬਧਿਕ[੧੦] ਤਰੇ ਬਿਚਾਰੇ॥ ਏਕ ਨਿਮਖ[੧੧] ਮਨ ਮਾਹਿ ਅਰਾਧਿਓ ਗਜਪਤਿ[੧੨] ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ॥ ੨॥ ਕੀਨੀ ਰਖਿਆ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦੈ [੧੩]ਹਰਨਾਖਸ ਨਖਹਿ ਬਿਦਾਰੇ॥ [੧੪]ਬਿਦਰੁ ਦਾਸੀ ਸੁਤੁ ਭਇਓ ਪੁਨੀਤਾ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਉਜਾਰੇ॥ ੩॥ ਕਵਨ ਪਰਾਧ[੧੫] ਬਤਾਵਉ ਅਪੁਨੇ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹ ਮਗਨਾਰੇ[੧੬]॥ ਆਇਓ ਸਾਮ[੧੭] ਨਾਨਕ ਓਟ ਹਰਿ ਕੀ [੧੮]ਲੀਜੈ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰੇ॥ ੪॥ ੨॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫†॥ [੧੯]ਵਿਤ ਨਵਿਤ ਭ੍ਰਮਿਓ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਧਾਏ॥ ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਅਜਾਏ[੨੦]॥ ੧॥ ਅਵਰ ਦਿਨ ਕਾਹੂ ਕਾਜ ਨ ਲਾਏ॥ ਸੋ ਦਿਨੁ ਮੋ ਕਉ ਦੀਜੈ ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਜਾ ਦਿਨ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਏ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ[੨੧] ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ ਪਸਾਰਾ ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਏ[੨੨]॥ [੨੩]ਮਾਇਆ ਮਦ ਚਾਖਿ ਭਏ ਉਦਮਾਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਬਹੁ ਨ ਗਾਏ॥ ੨॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਖੋਜੀ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਾ ਬਿਨੁ ਸੰਤਨ ਨਹੀ ਪਾਏ॥ ਤੁਮ ਦਾਤਾਰ ਵਡੇ ਪ੍ਰਭ ਸੰਮ੍ਰਥ ਮਾਗਨ ਕਉ ਦਾਨੁ ਆਏ॥ ੩॥ ਤਿਆਗਿਓ ਸਗਲਾ ਮਾਨੁ ਮਹਤਾ[੨੪] ਦਾਸ ਰੇਣ[੨੫] ਸਰਣਾਏ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਮਿਲਿ ਭਏ ਏਕੈ ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਪਾਏ॥ ੪॥ ੩॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡॥ ਕਵਨ ਥਾਨ ਧੀਰਿਓ ਹੈ ਨਾਮਾ[੨੬] ਕਵਨ ਬਸਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥ [੨੭]ਕਵਨ ਚਿਹਨ ਸੁਨਿ ਊਪਰਿ ਛੋਹਿਓ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਗਾਰਾ[੨੮]॥ ੧॥ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ॥ ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [੨੯]ਸਹਨ ਸੀਲ ਪਵਨ ਅਰੁ ਪਾਣੀ ਬਸੁਧਾ ਖਿਮਾ ਨਿਭਰਾਤੇ[੩੦]॥ ਪੰਚ ਤਤ ਮਿਲਿ ਭਇਓ ਸੰਜੋਗਾ [੩੧]ਇਨ ਮਹਿ ਕਵਨ ਦੁਰਾਤੇ॥ ੨॥ ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ[੩੨] ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ॥ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ ਓਹਾ[੩੩] ਆਵੈ ਜਾਈ॥ ੩॥ [੩੪]ਬਰਨੁ ਚਿਹਨੁ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਰਚਨਾ ਮਿਥਿਆ ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ॥ ਭਣਤਿ[੩੫] ਨਾਨਕੁ ਜਬ ਖੇਲੁ ਉਝਾਰੈ[੩੬] ਤਬ ਏਕੈ ਏਕੰਕਾਰਾ॥ ੪॥ ੪॥

੧ [ਕਮਲਾ=ਲਖ਼ਸ਼ਮੀ ਜੋ ਕੰਵਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ] ਮਾਇਆ। ਮਾਇਆ ਜੋ ਛਲ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਉਹ ਭੀ ਡਰਦੀ ਹੈ।
੨ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਡਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੩ ਬਰਸਾਂ ਦਾ।
੪ ਅਮਰ ਅਟਾਰੇ ਉਤੇ, ਅਮਰ ਪਦ ਤੇ (ਪੁੱਜ ਗਿਆ)।
੫ ਅਜਾਮਲ ਜਿਸ ਨੇ ਨਰਾਇਣ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ ਸੀ।
੬ [ਕਿੰਕਰ] ਦਾਸ, ਦੂਤ। ਜਮ ਦੂਤ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੭ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ, ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੮ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮੱਤ ਵਾਲਾ।
੯ [ਸੰ. ਸ਼੍ਵਪਚ] ਸ਼੍ਵ (ਕੁੱਤਾ) ਪਚਨਹਾਰਾ (ਰਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ), ਚੰਡਾਲ।
੧੦ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਿਹੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਪਦਮ ਨੂੰ ਹਿਰਨ ਦੀ ਅੱਖ ਜਾਣ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
੧੧ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੧੨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹਾਥੀ, ਉਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਾਥੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੰਦੂਏ ਤੋਂ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੩੦।
੧੩ ਹਰਨਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਨੌਂਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾੜਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੪ ਬਿਦਰ ਜੋ ਗੋਲੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਖਾਨਦਾਨ ਉੱਜਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੦।
੧੫ ਅਪਰਾਧ, ਪਾਪ।
੧੬ ਮਗਨਤਾ, ਮਸਤੀ।
੧੭ ਸ਼ਰਨ।
੧੮ ਲੈ ਲਓ, ਫੜ ਲਓ, ਬਾਂਹ ਲੰਮੀ ਕਰ ਕੇ।
੧੯ ਧਨ ਨਮਿਤ, ਧਨ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ।
੨੦ ਜ਼ਾਇਆ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੨੧ ਇਸਤਰੀ।
੨੨ ਫਸਿਆ ਹੈ।
੨੩ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ।
੨੪ ਮਹੱਤਤਾ, ਵਡਿਆਈ।
੨੫ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੨੬ ਨਾਮਵਰੀ, ਵਡਿਆਈ। ਵਡਿਆਈ ਕਿਥੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਕਿਥੇ ਵੱਸਦਾ ਹੈ?
੨੭ ਕਿਹੜਾ ਚਿਹਨ (ਨਿਸ਼ਾਨ, ਫੱਟ) ਲੱਗਾ ਹੈ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਕੇ, (ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੂੰ ਇੰਨਾ ਕੋਪਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈਂ)?
੨੮ ਗਾਲ੍ਹਾਂ।
੨੯ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ, ਠੰਢੇ ਜਿਗਰੇ ਵਾਲੇ। ਪਵਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਹਨ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਖਿਮਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ੩੦ ਨਿਰਸੰਦੇਹ।
੩੧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਭੈੜ ਹੈ? ਦੁਰਾਤੇ=ਦੁਰਤ [ਦੁਰਿਤ] ਪਾਪ, ਭੈੜ।
੩੨ ਰਚਨਹਾਰੇ ਨੇ।
੩੩ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ।
੩੪ ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਵਰਨ ਚਿਹਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩੫ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਉਜਾੜ ਦੇਵੇ। "ਜਬ ਆਕਰਖ ਕਰਤ ਹੋ ਕਬਹੂੰ॥ ਤੁਮ ਮਹਿ ਮਿਲਤ ਦੇਹ ਧਰ ਸਭਹੂੰ॥"

* ਹਰੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਤੇ ਨੀਚ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ, ਤਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਭੀ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ; ਤਾਰ ਲਓ।

† ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਭੀ ਕਰਮ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਰੀ ਕੋਲੋਂ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਦਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡ-ਮੁੱਲਾ ਕੰਮ (ਹਰੀ-ਜਸ) ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਓ।

‡ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੜਦਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹੀ ਕੱਢਦਿਆਂ ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਚਾਹ ਕਿਥੋਂ ਲੁਕੇ-ਲੁਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ! ਇਹ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਝਗੜੇ ਤਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ ਉਤੇ ਜੀਊਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਮਾਨ ਮੋਹ ਅਰੁ ਲੋਭ ਵਿਕਾਰਾ ਬੀਓ[੧] ਚੀਤਿ ਨ ਘਾਲਿਓ[੨] ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਗੁਣਾ ਹਰਿ ਬਣਜੇ ਲਾਦਿ ਵਖਰੁ[੩] ਲੈ ਚਾਲਿਓ ॥ ੧ ॥ ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਜੀਵਤ ਸਾਹਿਬੁ ਸੇਵਿਓ ਅਪਨਾ [੪]ਚਲਤੇ ਰਾਖਿਓ ਚੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਕੀਨੀ ਠਾਕੁਰਿ[੫] ਤਿਸ ਤੇ ਮੁਖੁ ਨਹੀ ਮੋਰਿਓ ॥ [੬]ਸਹਜੁ ਅਨੰਦੁ ਰਖਿਓ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਉਠਿ ਉਆਹੂ ਕਉ ਦਉਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ਆਗਿਆ ਮਹਿ ਭੂਖ ਸੋਈ ਕਰਿ ਸੂਖਾ ਸੋਗ ਹਰਖ[੭] ਨਹੀ ਜਾਨਿਓ ॥ ਜੋ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਭਇਓ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸੋ ਮਾਥੈ ਲੇ ਮਾਨਿਓ ॥ ੩ ॥ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕ ਕਉ ਸਵਰੇ [੮]ਹਲਤ ਪਲਾਤਾ ॥ ਧੰਨੁ ਸੇਵਕੁ ਸਫਲੁ ਓਹੁ ਆਇਆ ਜਿਨਿ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੯]ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਠਾਕੁਰ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈ ॥ [੧੦]ਸ੍ਰਮੁ ਥਾਕਾ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮਾ ਮਿਟਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਧਾਈ[੧੧] ॥ ੧ ॥ ਅਬ ਮੋਹਿ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਈ ॥ ਚੀਤਿ ਆਇਓ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੨] ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਨਿਵਾਰੇ[੧੩] ਨਿਵਰੇ ਸਗਲ ਬੈਰਾਈ[੧੪] ॥ ਸਦ ਹਜੂਰਿ ਹਾਜਰੁ ਹੈ ਨਾਜਰੁ[੧੫] ਕਤਹਿ ਨ ਭਇਓ ਦੂਰਾਈ[੧੬] ॥ ੨ ॥ ਸੁਖ ਸੀਤਲ ਸਰਧਾ ਸਭ ਪੂਰੀ ਹੋਏ ਸੰਤ ਸਹਾਈ ॥ ਪਾਵਨ[੧੭] ਪਤਿਤ ਕੀਏ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸਗਲ ਭੈ ਖੋਏ ਗੋਬਿਦ ਚਰਣ ਓਟਾਈ[੧੮] ॥ ਨਾਨਕੁ ਜਸੁ ਗਾਵੈ ਠਾਕੁਰ ਕਾ [੧੯]ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜੋ ਸਮਰਥੁ ਸਰਬ ਗੁਣ ਨਾਇਕੁ[੨੦] ਤਿਸ ਕਉ ਕਬਹੁ ਨ ਗਾਵਸਿ ਰੇ ॥ [੨੧]ਛੋਡਿ ਜਾਇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਤਾ ਕਉ ਉਆ ਕਉ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਕਿਉ ਨ ਸਮਾਰਸਿ[੨੨] ਰੇ ॥ ਬੈਰੀ ਸੰਗਿ ਰੰਗ ਰਸਿ ਰਚਿਆ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਰਸਿ[੨੩] ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸੁਨਿਐ ਜਮੁ ਛੋਡੈ ਤਾ ਕੀ ਸਰਣਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਕਾਢਿ ਦੇਇ ਸਿਆਲ[੨੪] ਬਪੁਰੇ ਕਉ ਤਾ ਕੀ ਓਟ ਟਿਕਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਜਾਸੁ[੨੫] ਸੁਨਤ ਭਵ[੨੬] ਤਰੀਐ ਤਾ ਸਿਉ ਰੰਗੁ[੨੭] ਨ ਲਾਵਸਿ ਰੇ ॥ ਥੋਰੀ ਬਾਤ ਅਲਪ[੨੮] ਸੁਪਨੇ ਕੀ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਟਕਾਵਸਿ[੨੯] ਰੇ ॥ ੩ ॥ [੩੦]ਭਇਓ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਠਾਕੁਰ ਸੰਤਸੰਗਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ [੩੧]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭ੍ਰਮੁ ਛੂਟਾ ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੩੨] ਸਭ ਬਿਧਿ ਜਾਨੈ ਤਿਸ ਤੇ ਕਹਾ ਦੁਲਾਰਿਓ[੩੩] ॥ [੩੪]ਹਸਤ ਪਾਵ ਝਰੇ ਖਿਨ ਭੀਤਰਿ ਅਗਨਿ ਸੰਗਿ ਲੈ ਜਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥

੧ ਦੂਜੇ ਨੂੰ। ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ।

੨ ਪਾਇਆ। 'ਹਮਰੀ ਭੂਮਿ ਕਉਣੁ ਘਾਲੈ ਪੈਰੁ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੭੮)।

੩ ਸੌਦਾ (ਨਾਮ ਦਾ)।

੪ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ।

੫ ਮਾਲਕ ਨੇ।

੬ ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਜਾਤਾ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਆਖਿਆ : ਉਠੋ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਦੌੜ ਪਿਆ। 'ਸਹਜੁ-ਅਨੰਦੁ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।

੭ ਖੁਸ਼ੀ।

੮ ਹਲਤ-ਪਲਤ, ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ।

੯ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅਮੋਲਕ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

੧੦ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਮੁੱਕ ਗਈ ਤੇ ਟਿਕਾਉ ਹੋ ਗਿਆ।

੧੧ ਧਾਵਨਾ, ਭਟਕਣਾ।

੧੨ ਰਚਨਹਾਰਾ।

੧੩ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।

੧੪ ਵੈਰੀ।

੧੫ [ਅ. ਨਾਜ਼ਿਰ] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।

੧੬ ਦੂਰ। ਕਿਧਰੇ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

੧੭ ਪਵਿੱਤ੍ਰ। ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

੧੮ ਓਟ ਲਈ, ਪਨਾਹ ਲਈ।

੧੯ ਰਾਤ ਦਿਨ।

੨੦ ਮਾਲਕ। ਜੋ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।

੨੧ ਜਿਸ ਨੂੰ ਝੱਟ-ਪਟ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਸੂ, ਉਸੇ ਵੱਲ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਭੱਜਦਾ ਹੈ। (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਤਾ ਕਉ' ਹੈ)।

੨੨ ਯਾਦ ਕਰਦਾ।

੨੩ ਸਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਜਾਗਸਿ' ਹੈ।

੨੪ ਗਿੱਦੜ। ਆਲਸ ਰੂਪ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਪਕੜ।

੨੫ ਜਸ।

੨੬ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੨੭ ਪ੍ਰੇਮ।

੨੮ ਥੋੜ੍ਹੀ।

੨੯ ਰੋਕਦਾ ਹੈਂ, ਠਹਿਰਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਜਿਹੜੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਛਿੰਨ-ਭੰਗਰ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਰੂਪ), ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ।

੩੧ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਦੂਰ ਹੋਇਆ।

੩੨ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

੩੩ [ਦੁਰਾਰਿਓ] ਲੁਕਾਉ (ਕਈਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਦੁਰਾਇਓ' ਹੈ)।

੩੪ ਹੱਥ ਪੈਰ ਝਗੜਦੇ ਹਨ।

* ਪੂਰਨ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

† ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜੋ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਘੁਥੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਬ-ਗੁਣੀ ਸਮਰਥ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਛੇ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ।

§ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੂੜੇ ਤੈ ਮਨ ਤੇ ਰਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ॥ ਲੂਣੁ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ [੧]ਪੇਖਤ ਨੈਨ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਸਾਧ[੨] ਰੋਗੁ ਉਪਜਿਓ ਤਨ ਭੀਤਰਿ [੩]ਟਰਤ ਨ ਕਾਹੂ ਟਾਰਿਓ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਓ ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖੇ ਚੀਤਿ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹ [੪]ਨੀਤਾ ਨੀਤ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਊ ॥ [੫]ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਹੈ ਸੋਊ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਓਟ ਆਪੇ ਆਪਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਾ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਸਗਲ[੬] ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਗਹਿਓ[੭] ਸਾਚਾ ਸੋਇ ॥ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਫਿਰਿ ਦੂਖੁ ਨ ਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜੀਅ ਸੁਖਦਾਤਾ ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਾਰਿਓ ਅਗਿਆਨਥ[੮] ॥ [੯]ਹੋਛਾ ਮਦੁ ਚਾਖਿ ਹੋਏ ਤੁਮ ਬਾਵਰ ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ[੧੦] ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਨਰ ਐਸੀ ਕਰਹਿ ਇਆਨਥ[੧੧] ॥ ਤਜਿ ਸਾਰੰਗਧਰ[੧੨] ਭ੍ਰਮਿ ਤੂ ਭੂਲਾ ਮੋਹਿ ਲਪਟਿਓ [੧੩]ਦਾਸੀ ਸੰਗਿ ਸਾਨਥ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਰਣੀਧਰੁ[੧੨] ਤਿਆਗਿ ਨੀਚ ਕੁਲ ਸੇਵਹਿ ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਿਹਾਵਥ[੧੫] ॥ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਅਗਿਆਨੀ [੧੬]ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧ ਕਹਾਵਥ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿ ਹੋਤਾ ਅਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ ਜੋ ਬਿਨਸਤ ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜਾਨਥ[੧੭] ॥ [੧੮]ਪਰ ਕੀ ਕਉ ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਪਕਰੀ ਐਸੇ ਭੂਲ ਭੁਲਾਨਥ[੧੯] ॥ ੩ ॥ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ਸਭ ਏਕੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਨਥ[੨੦] ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਉਪਦੇਸੁ ਕਹਤੁ ਹੈ ਜੋ ਸੁਨੈ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪਰਾਨਥ[੨੧] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੨੨]ਗੁਪਤੁ ਕਰਤਾ ਸੰਗਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਡਹਕਾਵਏ ਮਨੁਖਾਇ ॥ ਬਿਸਾਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਿਖੈ[੨੩] ਭੋਗਹਿ ਤਪਤ ਥੰਮ ਗਲਿ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਨਰ [੨੪]ਕਾਇ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹਿ ਜਾਇ ॥ [੨੫]ਕੁਚਲ ਕਠੋਰ ਕਾਮਿ ਗਰਧਭ [੨੬]ਤੁਮ ਨਹੀ ਸੁਨਿਓ ਧਰਮਰਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਕਾਰ ਪਾਥਰ ਗਲਹਿ ਬਾਧੇ [੨੭]ਨਿੰਦ ਪੋਟ ਸਿਰਾਇ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਸਮੁਦੁ ਲੰਘਨਾ ਪਾਰਿ ਨ ਪਰਨਾ ਜਾਇ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮੋਹਿ ਬਿਆਪਿਓ [੨੮]ਨੇਤ੍ਰ ਰਖੇ ਫਿਰਾਇ ॥ [੨੯]ਸੀਸੁ ਉਠਾਵਨ ਨ ਕਬਹੂ ਮਿਲਈ ਮਹਾ ਦੁਤਰ ਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਸੂਰੁ ਮੁਕਤਾ[੩੦] ਸਸੀ ਮੁਕਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਲਿਪਾਇ[੩੧] ॥ ਸੁਭਾਵਤ ਜੈਸੇ ਬੈਸੰਤਰ ਅਲਿਪਤ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲਾਇ ॥

੧ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਦਿਆਂ-ਵੇਖਦਿਆਂ ਤੂੰ ਪਾੜਿਆ ਜਾਵੇਂਗਾ।
੨ ਲਾ-ਇਲਾਜ।
੩ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਹਟਾਇਆਂ।
੪ ਨਿੱਤ-ਨਿੱਤ।
੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹਰੀ ਹੀ ਨ੍ਰਿਭਦਾ ਹੈ।
੬ ਸਾਰਾ।
੭ ਪਕੜਿਆ ਹੈ।
੮ ਅਗਿਆਨੀ।
੯ ਫੋਕਟ ਨਸ਼ਾ ਮਾਇਆ ਦਾ।
੧੦ ਬੇਅਰਥ।
੧੧ ਬੇਸਮਝੀ।
੧੨ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੩ ਮਾਇਆ-ਦਾਸੀ ਨਾਲ।
੧੪ [ਸੈਨ (ਸੰਬਧੀ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ] ਸਾਕੇਦਾਰੀ ਮੇਲ ਜੋਲ।
੧੫ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ ਉਮਰ।
੧੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਖਵਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਜਾਣਦਾ (ਸਮਝਦਾ) ਹੈ।
੧੮ ਪਰਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੦ ਤਰਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਜੋ ਕੰਮ ਤੂੰ ਗੁਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ (ਜਾਣਦਾ ਹੈ); ਤੂੰ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈਂ।
੨੩ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ।
੨੪ ਕਿਸ ਲਈ ਪਰਾਏ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ (ਭਾਵ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈਂ)?
੨੫ ਹੇ ਗੰਦੇ, ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਕਾਮੀ ਖੋਤੇ!
੨੬ ਕੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਡਰ ਨਹੀਂ?
੨੭ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਪੋਟਲੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ।
੨੮ ਨੇਤਰ ਫੇਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ।
੨੯ ਤੈਨੂੰ ਦੂਤਰ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਇਤਨਾ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈਂ। ਦੂਤਰ [ਦੁਸਤਰ] ਔਖੀ ਤਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ।
੩੦ ਅਲਿਪਤ।
੩੧ ਅਲੇਪ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਵਾਂਗ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਅਲੇਪ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਗੰਦੀ ਤੋਂ ਗੰਦੀ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਸੁਟਦੇ ਭੀ ਆਪ ਗੰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਮਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਅੱਛ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭੨, ਨੋਟ ੨੩।

* ਸੁਖ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ।

† ਸਰਬ-ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।

‡ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਕੇ ਪਾਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੋ 'ਰਹਾਉ' ਆਏ ਹਨ।

੪ ॥ ਜਿਸੁ [੧]ਕਰਮੁ ਖੁਲਿਆ ਤਿਸੁ ਲਹਿਆ ਪੜਦਾ[੨] ਜਿਨਿ [੩]ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੰਨਿਆ ਸੁਭਾਇ ॥ ਗੁਰਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਅਵਖਧੁ[੪] ਨਾਮੁ ਦੀਨਾ ਜਨ ਨਾਨਕ [੫]ਸੰਕਟ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ਰੇ ਨਰ ਇਨ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇ ॥ ਧਿਆਇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹੋਇ ਮਿਰਤਕੁ[੬] ਤਿਆਗਿ [੭]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਬਾਹਰਿ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਆ ਥਾ[੮] ॥ [੯]ਅਨਭਉ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਪ੍ਰਭ ਪੇਖਿਆ[੧੦] ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ[੧੧] ਜਾਇਆ ਥਾ ॥ ੧ ॥ [੧੨]ਮਾਨਕੁ ਪਾਇਓ ਰੇ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ [੧੩]ਮੋਲਿ ਅਮੋਲੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆ ਥਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਦਿਸਟੁ[੧੪] ਅਗੋਚਰੁ[੧੫] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ [੧੬]ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਅਕਥੁ ਕਥਾਇਆ ਥਾ ॥ [੧੭]ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ [੧੮]ਦਸਮ ਦੁਆਰਿ ਵਜਿਓ ਤਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚੁਆਇਆ ਥਾ ॥ ੨ ॥ ਤੋਟਿ ਨਾਹੀ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰ ਸਮਾਇਆ ਥਾ ॥ ਚਰਣ ਚਰਣ ਚਰਣ ਗੁਰ ਸੇਵੇ [੧੯]ਅਘੜੁ ਘੜਿਓ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ ੩ ॥ ਸਹਜੇ[੨੦] ਆਵਾ ਸਹਜੇ ਜਾਵਾ ਸਹਜੇ ਮਨੁ ਖੇਲਾਇਆ ਥਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਰਮੁ ਗੁਰਿ ਖੋਇਆ ਤਾ ਹਰਿ ਮਹਲੀ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਜਿਸਹਿ ਸਾਜਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤਿਸਹਿ ਸਿਉ ਰੁਚ[੨੧] ਨਾਹਿ ॥ [੨੨]ਆਨ ਰੂਤੀ ਆਨ ਬੋਈਐ ਫਲੁ ਨ ਫੂਲੈ ਤਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮਨ ਵਤ੍ਰ ਬੀਜਣ ਨਾਉ ॥ ਬੋਇ ਖੇਤੀ ਲਾਇ ਮਨੂਆ ਭਲੋ ਸਮਉ[੨੩] ਸੁਆਉ[੨੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਖੋਇ ਖਹੜਾ[੨੫] ਭਰਮੁ ਮਨ ਕਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀ ਜਾਇ ॥ [੨੬]ਕਰਮੁ ਜਿਸ ਕਉ ਧੁਰਹੁ ਲਿਖਿਆ ਸੋਈ ਕਾਰ ਕਮਾਇ ॥ ੨ ॥ ਭਾਉ[੨੭] ਲਾਗਾ ਗੋਬਿਦ ਸਿਉ [੨੮]ਘਾਲ ਪਾਈ ਥਾਇ ॥ ਖੇਤਿ ਮੇਰੈ ਜੰਮਿਆ ਨਿਖੁਟਿ ਨ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ॥ ੩ ॥ ਪਾਇਆ ਅਮੋਲੁ ਪਦਾਰਥੋ ਛੋਡਿ ਨ ਕਤਹੂ ਜਾਇ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ [੨੯]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਇ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਓ ਪਰਗਾਸੁ[੩੦] ॥ ਕਾਟੀ ਬੇਰੀ[੩੧] ਪਗਹ ਤੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ॥ ੧ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਰਹਿਓ ॥ ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ[੩੨] ਬੁਝਿ ਗਇਆ ਗੁਰਿ ਸੀਤਲ[੩੩] ਨਾਮੁ ਦੀਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਬ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਭਇਆ ਤਉ ਛੋਡਿ ਗਏ ਨਿਗਹਾਰ[੩੪] ॥ ਜਿਸ ਕੀ ਅਟਕ[੩੫] ਤਿਸ ਤੇ ਛੁਟੀ ਤਉ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ[੩੬] ॥ ੨ ॥ [੩੭]ਚੂਕਾ ਭਾਰਾ ਕਰਮ ਕਾ ਹੋਏ ਨਿਹਕਰਮਾ ॥ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕੰਢੈ ਚੜੇ ਗੁਰਿ ਕੀਨੇ ਧਰਮਾ[੩੮] ॥ ੩ ॥ ਸਚੁ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਬੈਠਕਾ ਸਚੁ ਸੁਆਉ[੩੯] ਬਣਾਇਆ ॥

੧ ਭਾਗ ਖੁਲ੍ਹਿਆ।
੨ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ।
੩ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ।
੪ ਦਵਾਈ।
੫ ਦੁੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ।
੬ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ, ਨਿਰਮਾਨ।
੭ ਹਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।
੮ ਜਿਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਉਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'ਥ' ਵਾਧੂ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 'ਥਾ' ਵਾਧੂ ਹੈ; ਕੇਵਲ ਤੁਕਾਂਤ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੯ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿਆ।
੧੦ ਵੇਖਿਆ।
੧੧ ਕਿਧਰੇ।
੧੨ ਨਾਮ-ਹੀਰਾ।
੧੩ ਇਤਨਾ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।
੧੪ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ।
੧੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹ ਨਾ ਬਿਆਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਭੀ ਬਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਸੁਰਤ ਦੀ ਉਸ ਉੱਚੀ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਤੇ ਨਾ ਮਨ ਦੀ ਉਧੇੜ-ਬੁਣ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਆਤਮਾ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਨਾ ਘੜੇ ਹੋਏ, ਬੇਸੁਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਿਆ।
੨੦ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਪਿਆਰ।
੨੨ ਰੁਤ ਹੋਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬੀਜੀਏ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਫਲ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਫੁੱਲ।
੨੩ ਸਮਾਂ।
੨੪ ਲਾਭ।
੨੫ ਖਹਿੜਾ, ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ, ਜ਼ਿੱਦ। ਮਨ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਤੇ ਭਰਮ ਛੱਡ ਦੇ।
੨੬ ਜਿਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਧੁਰ ਤੋਂ (ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ) ਇਉਂ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਪ੍ਰੇਮ।
੨੮ ਸੇਵਾ ਸਫਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੯ [ਪੀ ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਰੱਜ ਗਏ] ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਗਏ।
੩੦ ਚਾਨਣਾ।
੩੧ ਬੇੜੀ। ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇੜੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ।
੩੨ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕੜਾਹਾ।
੩੩ ਠੰਢਾ।
੩੪ [ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ] ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ, ਜਮਦੂਤ।
੩੫ ਰੋਕ। ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਰੋਕ ਪਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਕੱਟੀ ਹੈ।
੩੬ ਕੋਤਵਾਲ, ਜਮਦੂਤ।
੩੭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਮੁੱਕ ਗਿਆ।
੩੮ ਪੁੰਨ ਕਰਮ, ਉਪਕਾਰ।
੩੯ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ।

* ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਹਰੀ ਜਿਹੀ ਅਕਹਿ ਹਸਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਬਖ਼ਸ਼ਦਾ ਹੈ।

† ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਅਲੰਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਾਮ ਬੀਜਣ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਬੀਜਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮੁਕ ਤੇ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।

‡ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਲਹਿ ਕੇ ਹਉਲਾ ਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਲਈ ਜੀਂਦਾ ਤੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਸੱਚ ਦੀ ਟੇਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਸਚੁ ਪੂੰਜੀ ਸਚੁ ਵਖਰੋ[੧] ਨਾਨਕ ਘਰਿ[੨] ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਬੇਦੁ ਪੁਕਾਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਪੰਡਤ [੩]ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ ॥ ਮੋਨੀ ਹੋਇ ਬੈਠਾ ਇਕਾਂਤੀ ਹਿਰਦੈ ਕਲਪਨ ਗਾਠਾ[੪] ॥ ਹੋਇ ਉਦਾਸੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ ਚਲਿਓ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ਨਾਠਾ[੫] ॥ ੧ ॥ [੬]ਜੀਅ ਕੀ ਕੈ ਪਹਿ ਬਾਤ ਕਹਾ ॥ ਆਪਿ ਮੁਕਤੁ ਮੋ ਕਉ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲੇ ਐਸੋ ਕਹਾ ਲਹਾ[੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਪਸੀ ਕਰਿ ਕੈ ਦੇਹੀ ਸਾਧੀ ਮਨੂਆ ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਨਾ[੮] ॥ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿ ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ ਕੀਨਾ ਹਿਰਦੈ ਭਇਆ ਗੁਮਾਨਾ ॥ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਇ ਕੈ ਤੀਰਥਿ ਭ੍ਰਮਿਓ ਉਸੁ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬਿਗਾਨਾ[੯] ॥ ੨ ॥ ਘੂੰਘਰ ਬਾਧਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ[੧੦] ਰੋਟੀਅਨ ਕੇ ਓਪਾਵਾ[੧੧] ॥ ਬਰਤ ਨੇਮ [੧੨]ਕਰਮ ਖਟ ਕੀਨੇ ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵਾ ॥ ਗੀਤ ਨਾਦ[੧੩] ਮੁਖਿ ਰਾਗ ਅਲਾਪੇ ਮਨਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਵਾ ॥ ੩ ॥ ਹਰਖ[੧੪] ਸੋਗ ਲੋਭ ਮੋਹ ਰਹਤ ਹਹਿ ਨਿਰਮਲ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤਾ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਪਾਏ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਜਾ ਦਇਆ ਕਰੇ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਤਰੀ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ॥ ੪ ॥ ਮੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੫] ਹਰਿ ਰਾਇਆ[੧੬] ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਮੇਰੇ ਜੀਅ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਬਿਸਰਿ ਗਏ ਬਕਬਾਇਆ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ਦੂਜਾ ॥ ੬ ॥ ੧੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ [੧੮]ਕੋਟਿ ਲਾਖ ਸਰਬ ਕੋ ਰਾਜਾ ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜਾ ਕਉ ਨਾਮੁ ਨ ਦੀਆ ਮੇਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਗਾਵਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਪਤਿ ਰਾਖੁ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਬ ਹੀ ਪਤਿ ਪੂਰੀ ਬਿਸਰਤ ਰਲੀਐ ਖਾਕੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰੂਪ ਰੰਗ ਖੁਸੀਆ ਮਨ ਭੋਗਣ ਤੇ ਤੇ ਛਿਦ੍ਰ[੧੯] ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੨੦] ਕਲਿਆਣਾ[੨੧] [੨੨]ਸੂਖ ਸਹਜੁ ਇਹੁ ਸਾਰਾ[੨੩] ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਖਿਨੈ ਮਹਿ ਜਿਉ ਬਾਦਰ[੨੪] ਕੀ ਛਾਇਆ ॥ ਸੇ ਲਾਲ ਭਏ ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਜਿਨ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਊਚ ਮੂਚ[੨੫] ਅਪਾਰ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਨਾਮੋ ਵਡਿਆਈ ਸੋਭਾ ਨਾਨਕ ਖਸਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੧੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡[੨੬]ਓਅੰਕਾਰਿ ਉਤਪਾਤੀ ॥ ਕੀਆ ਦਿਨਸੁ ਸਭ ਰਾਤੀ ॥ [੨੭]ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਪਾਣੀ ॥ ਚਾਰਿ ਬੇਦ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀ[੨੮] ॥ ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ [੨੯]ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭਿ ਹੋਆ ॥ ੧ ॥ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ਬੂਝਹੁ ਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੂਝੈ[੩੦] ਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੧]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥ ਮਨੁ ਟਿਕਣੁ ਨ ਪਾਵੈ

੧ ਸੌਦਾ।
੨ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ।
੩ ਕਮਾਵਨ ਦਾ ਮੱਠਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੪ ਗੰਢ। ਪਰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਗੰਢ ਹੈ।
੫ ਨੱਠਣਾ, ਭਟਕਣਾ।
੬ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਪਾਸ ਆਖਾਂ?
੭ ਲੱਭਾਂ। ਐਸਾ ਕੋਈ ਕਿਥੋਂ ਲੱਭਾਂ, ਜੋ ਆਪ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ?
੮ ਧਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਤਪੀ ਹੋ ਕੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਮਨ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ।
੯ [ਬੇ-ਗਿਆਨਾ] ਮੂਰਖਤਾ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਦੇਵ-ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀਏ। ਅਸਲੀ 'ਰਾਮ-ਦਾਸ' ਦਾ ਰੂਪ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਨੌਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਪੌੜੀ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭੫।
੧੧ ਸਾਧਨ। ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੧੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੧੩ ਗਾਣੇ।
੧੪ ਖੁਸ਼ੀ।
੧੫ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਰਾਜਾ।
੧੭ ਬਕਬਾਦ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ (ਉਤੇ ਦੱਸੇ ਸਾਧਨ : ਗੀਤ ਨਾਦ ਆਦਿ)।
੧੮ ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ।
੧੯ ਦੋਸ਼।
੨੦ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੨੧ ਖੈਰੀਅਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੁਭ।
੨੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੩ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੨੪ ਬੱਦਲ।
੨੫ ਵੱਡਾ।
੨੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਤੱਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੭ ਜੰਗਲ, ਘਾਹ, ਤਿੰਨੇ ਭਵਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ।
੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੨੯ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ, ਇਕੋ ਹੁਕਮ ਤੋਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩, ਨੋਟ ੧੮।
੩੦ ਸੁਝਦਾ ਹੈ, ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਜਗਤ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਿਲਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਦੀ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤੇ ਸਤੋ ਦੇ ਗੁਣ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

* ਪੂਰੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਿੱਚ ਅਮਲਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਪੰਡਿਤਾਂ, ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਨੀਆਂ, ਮਾਇਆ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਤਪੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਜਤ ਉੱਤੇ ਗੁਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ, ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਨੱਚਣ ਟੱਪਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਰਹਾਉ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਿਰੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਆਸ ਬੰਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੇ ਰਹਾਉ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ।

† ਮਾਇਆ ਦੇ ਰੰਗ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ।

‡ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਜੀਵ ਹਉਮੈ ਕਰ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਈ[੧] ॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ[੨] ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਿਗੁਰ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੨ ॥ ਹਉ ਹਉ ਕਰਮ ਕਮਾਣੇ ॥ ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਣੇ[੩] ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰੀ ॥ ਓਹਾ ਪੈਰਿ ਲੋਹਾਰੀ[੪] ॥ ਸੋ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਏਕੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵੈ ਭਾਗੁ ਮਥਾਣੈ[੫] ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਮਿਲਿਆ ਜਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ਸੋ ਭੂਲਾ ਜਿ ਪ੍ਰਭੂ ਭੁਲਾਇਆ ॥ [੬]ਨਹ ਆਪਹੁ ਮੂਰਖੁ ਗਿਆਨੀ ॥ ਜਿ ਕਰਾਵੈ ਸੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਨੀ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੧੭ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੭]ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ ॥ ਲੋਭਿ ਵਿਆਪੀ ਝੂਠੀ ਦੁਨੀਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਿ ਕੈ ਸੰਚੀ[੮] ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ [੯]ਸਗਲ ਲੇ ਛਲੀਆ ॥ ੧ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਦਇਅਲੀਆ[੧੦] ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਲੀਆ[੧੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਏਕੈ [੧੨]ਸ੍ਰਮੁ ਕਰਿ ਗਾਡੀ ਗਡਹੈ ॥ ਏਕਹਿ ਸੁਪਨੈ ਦਾਮੁ[੧੩] ਨ ਛਡਹੈ ॥ ਰਾਜੁ ਕਮਾਇ ਕਰੀ ਜਿਨਿ ਥੈਲੀ ਤਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨ ਚੰਚਲਿ[੧੪] ਚਲੀਆ ॥ ੨ ॥ [੧੫]ਏਕਹਿ ਪ੍ਰਾਣ ਪਿੰਡ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ॥ ਏਕ ਸੰਚੀ ਤਜਿ ਬਾਪ ਮਹਤਾਰੀ[੧੬] ॥ ਸੁਤ ਮੀਤ ਭ੍ਰਾਤ ਤੇ ਗੁਹਜੀ[੧੭] ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟਿ[੧੮] ਨ ਹੋਈ ਖਲੀਆ[੧੯] ॥ ੩ ॥ ਹੋਇ ਅਉਧੂਤ[੨੦] ਬੈਠੇ ਲਾਇ ਤਾਰੀ[੨੧] ॥ ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਪੰਡਿਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਬਨ ਮਹਿ ਬਸਤੇ ਊਠਿ ਤਿਨਾ ਕੈ ਲਾਗੀ ਪਲੀਆ[੨੨] ॥ ੪ ॥ ਕਾਟੇ ਬੰਧਨ ਠਾਕੁਰਿ ਜਾ ਕੇ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਸਿਓ ਜੀਅ ਤਾ ਕੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਏ ਜਨ ਮੁਕਤੇ ਗਤਿ ਪਾਈ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਲੀਆ[੨੩] ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੧੮ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਸਿਮਰਹੁ ਏਕੁ ਨਿਰੰਜਨ[੨੪] ਸੋਊ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ[੨੫] ਜਾਤ ਨ ਕੋਊ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਿਆ[੧੧] ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਦੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਸੋਈ ਬਿਧਾਤਾ[੨੬] ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਜਪੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਅਵਗੁਣ ਸਭਿ ਢਕੀਐ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ [੨੭]ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰਹੁ ॥ ਬਿਖਿਆ ਬਨ[੨੮] ਤੇ ਜੀਉ ਉਧਾਰਹੁ ॥ [੨੯]ਕਰਣ ਪਲਾਹ ਮਿਟਹਿ ਬਿਲਲਾਟਾ[੩੦] ॥ ਜਪਿ ਗੋਵਿਦ ਭਰਮੁ ਭਉ ਫਾਟਾ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕੈ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਆਧਾਰਾ[੩੧] ॥ ਜੋ ਸਿਮਰੈ ਤਿਸ ਕਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮਿਥਿਆ[੩੨] ਵਸਤੁ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ਹਿਤੁ ਲਾਇਓ ਸਠ[੩੩] ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ ॥ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਾਤਾ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥ ਅਪਨਾ ਛੋਡਿ ਪਰਾਇਐ ਰਾਤਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮਨ ਤਨ ਸੰਗਿ ਜਾਤਾ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨ[੩੪] ਨ ਬੂਝੈ [੩੫]ਕਰਤ ਕਲੋਲਾ ॥ ਊਣੀ[੩੬] ਆਸ ਮਿਥਿਆ ਸਭਿ ਬੋਲਾ[੩੭] ॥ ਆਵਤ

੧ ਰਤਾ ਵੀ।
੨ ਹਨੇਰਾ।
੩ ਗਲੇ ਵਿੱਚ।
੪ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ।
੫ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੬ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਤੇ ਨਾ ਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਜੇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਨਾਮ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਖਾਨੀ=ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਮੋਹਨੀ ਮਾਇਆ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
੮ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ।
੯ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਦਿਆਲੂ।
੧੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੧੩ [ਫ਼ਾ.] ਪੈਸੇ, ਧਨ।
੧੪ ਚਲਾਇਮਾਨ (ਮਾਇਆ)।
੧੫ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ।
੧੬ ਮਾਤਾ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੀ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੭ ਲੁਕਾਅ ਕੇ ਰੱਖੀ।
੧੮ ਨੇੜੇ।
੧੯ ਖਲੋਂਦੀ।
੨੦ ਵਿਰੱਕਤ ਸਾਧੂ।
੨੧ ਤਾੜੀ।
੨੨ ਪੱਲੇ।
੨੩ ਨਿਹਾਲ।
੨੪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੨੫ ਖ਼ਾਲੀ।
੨੬ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰਾ, ਕਰਤਾਰ।
੨੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਪਾਣੀ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ) ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬਚਾਓ।
੨੯ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਓਹ ਰੋਣੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਰੁਣ (ਤਰਸ) ਪੈਦਾ ਕਰਨ; ਕੀਰਨੇ।
੩੦ ਰੋਣੇ।
੩੧ ਆਸਰਾ।
੩੨ ਅਸੱਤ, ਝੂਠੀ, ਨਾਸਵੰਤ।
੩੩ [ਸੰ. ਸ਼ਠ; ਅੰ. *Sot*] ਮੂਰਖ।
੩੪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।
੩੫ ਚੋਹਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭੋਗਦਿਆਂ।
੩੬ ਖ਼ਾਲੀ।
੩੭ ਬਚਨ।

* ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਬਲਕਿ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਪੀ-ਤਪੀ ਭੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਸਮਝ ਕੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਿਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕੇਲਾ ਜਾਤ ਇਕੇਲਾ ॥ ਹਮ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਝੂਠੇ ਸਭਿ ਬੋਲਾ ॥ ਪਾਇ ਠਗਉਰੀ[੧] ਆਪਿ ਭੁਲਾਇਓ ॥ ਨਾਨਕ ਕਿਰਤੁ[੨] ਨ ਜਾਇ ਮਿਟਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਭੂਤ ਅਰੁ ਪ੍ਰੇਤਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਤ ਅਨੇਤਾ[੩] ॥ [੪]ਜਹ ਜਾਨੋ ਤਹ ਰਹਨੁ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਥਾਨ ਬਿਹੂਨ ਉਠਿ ਉਠਿ ਫਿਰਿ ਧਾਵੈ ॥ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਾਸਨਾ[੫] ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥ ਅਹੰਮੇਵ[੬] ਮੂਠੋ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ਅਨਿਕ ਦੋਖ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਈ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰਤ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਹ ਮਾਤ ਨ ਬੰਧੁ ਨ ਮੀਤ ਨ ਜਾਇਆ[੭] ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਪਾਰਗਰਾਮੀ[੮] ॥ ੩ ॥ [੯]ਭ੍ਰਮਤ ਭ੍ਰਮਤ ਪ੍ਰਭ ਸਰਨੀ ਆਇਆ ॥ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਜਗਤ [੧੦]ਪਿਤ ਮਾਇਆ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਇਆਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਬਿਦਾਰਣ[੧੧] ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਣ[੧੨] ॥ [੧੩]ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਕਾਢਨਹਾਰਾ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਹੋਵਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥ [੧੪]ਸਾਧ ਰੂਪ ਅਪਨਾ ਤਨੁ ਧਾਰਿਆ ॥ ਮਹਾ ਅਗਨਿ ਤੇ ਆਪਿ ਉਬਾਰਿਆ[੧੫] ॥ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ[੧੬] [੧੭]ਇਸ ਤੇ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮ ਅਗਾਹੀ[੧੮] ॥ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਮਾਗੈ ਦਾਸੁ ਤੇਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜੀਵਨ ਪਦੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ੧੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [੧੯]ਕਤ ਕਉ ਡਹਕਾਵਹੁ ਲੋਗਾ ਮੋਹਨ ਦੀਨ ਕਿਰਪਾਈ ॥ ੧ ॥ [੨੦]ਐਸੀ ਜਾਨਿ ਪਾਈ ॥ ਸਰਣਿ ਸੂਰੋ ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਰਾਖੈ ਆਪਿ ਵਡਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਆਗਿਆਕਾਰੀ[੨੧] ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ੨ ॥ ਅਪਨੇ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਅਹੁ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ੩ ॥ ਨਾਨਕੁ ਦੀਨੁ ਨਾਮੁ ਮਾਗੈ ਦੁਤੀਆ[੨੨] ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਈ[੨੩] ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਮੇਰਾ ਠਾਕੁਰੁ[੨੪] ਅਤਿ ਭਾਰਾ[੨੫] ॥ ਮੋਹਿ ਸੇਵਕੁ ਬੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਮੋਹਨੁ ਲਾਲੁ ਮੇਰਾ [੨੬]ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਨ ਪ੍ਰਾਨਾ ॥ ਮੋ ਕਉ ਦੇਹੁ ਦਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਗਲੇ ਮੈ ਦੇਖੇ ਜੋਈ[੨੭] ॥ [੨੮]ਬੀਜਉ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ੨ ॥ ਜੀਅਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਸਮਾਹੈ[੨੯] ॥ ਹੈ ਹੋਸੀ ਆਹੇ[੩੦] ॥ ੩ ॥ ਦਇਆ ਮੋਹਿ ਕੀਜੈ ਦੇਵਾ ॥ ਨਾਨਕ ਲਾਗੋ ਸੇਵਾ ॥ ੪ ॥ ੫ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [੩੧]ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਤਾਰਨ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲੇ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਐਸਾ ਕੋਈ ਭੇਟੈ[੩੨] ਸੰਤੁ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰੇ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ॥ ੧ ॥ ਮੋ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਜਾਨਤ [੩੩]ਕਹੀਅਤ ਦਾਸੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਏਹਾ ਓਟ ਆਧਾਰਾ[੩੪] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੫]ਸਰਬ ਧਾਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਨ ਇਕ ਬਿਨਉ ਦੀਨਾ ॥ ਤੁਮਰੀ ਬਿਧਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਤੁਮ ਜਲ ਹਮ ਮੀਨਾ[੩੬] ॥ ੨ ॥ ਪੂਰਨ ਬਿਸਥੀਰਨ[੩੭] ਸੁਆਮੀ ਆਹਿ[੩੮]

੧ ਠਗਮੂਰੀ, ਇਕ ਬੂਟੀ ਜੋ ਡਾਕੂ ਲੋਕ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਧਨ ਲੁੱਟਦੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ।
੨ ਸੁਭਾਵ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੩ ਅਨੀਤ, ਝੂਠਾ।
੪ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ-ਉਥੇ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ।
੫ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ।
੬ ਹਉਮੈ।
੭ ਇਸਤਰੀ।
੮ ਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਫਿਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ।
੧੦ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ।
੧੧ [ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ] ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੨ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੩ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜੋ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਾਂਗ ਹੈ।
੧੪ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਾਧ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।
੧੬ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
੧੭ ਇਸ ਜੀਵ ਤੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
੧੮ ਅਗਾਧ, ਅਥਾਹ।
੧੯ ਕਿਸ ਲਈ ਠੱਗਦੇ ਹੋ, ਹੇ ਲੋਕੋ! ਮੈਂ ਦੀਨ ਉਤੇ ਹੁਣ ਮੋਹਨ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।
੨੦ ਐਸੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ...
੨੧ ਮੰਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਦੂਜਾ।
੨੩ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੪ ਮਾਲਕ।
੨੫ ਵੱਡਾ, ਵਡਿਆਈ ਵਾਲਾ।
੨੬ ਜੋ ਮਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।
੨੭ [ਫ਼ਾ. ਜੋਈਦਨ=ਢੂੰਢਣਾ, ਖੋਜਣਾ] ਪਰਤਾਅ ਕੇ ਟੋਹ ਟਾਹ ਕੇ।
੨੮ ਦੂਸਰਾ, ਹੋਰ।
੨੯ (ਰਿਜ਼ਕ) ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਤੇ ਰੋਜ਼ੀ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਸੀ।
੩੧ ਹੇ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ! ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਈਏ।
੩੨ ਮਿਲੇ।
੩੩ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਦਾਸ।
੩੪ ਆਸਰਾ।
੩੫ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਾਲਣਹਾਰੇ! ਮੈਂ ਦੀਨ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
੩੬ ਮੱਛੀ।
੩੭ ਪਸਾਰੇ ਵਾਲੇ।
੩੮ ਚਾਹ ਨਾਲ।

* ਮੈਂ ਤਾਂ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ (ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ) ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਪਣਾਅ ਕੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਪਤਿਪਾਲਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਸੇ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

‡ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਸਰਬ-ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ਪਿਆਰਾ ਮਾਲਕ ਸਿਮਰਦੇ ਰਹੀਏ।

ਆਇਓ ਪਾਛੈ ॥ [1]ਸਗਲੋ ਭੂ ਮੰਡਲ ਖੰਡਲ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਆਛੈ ॥ ੩ ॥
ਅਟਲ ਅਖਇਓ[2] ਦੇਵਾ ਮੋਹਨ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਦਾਨੁ ਪਾਵਉ ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ
ਨਾਨਕ [3]ਰੇਨੁ ਦਾਸਾਰਾ ॥ ੪ ॥ ੬ ॥ ੨੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ
ਆਘਾਏ[4] ਸੰਤਾ ॥ [5]ਗੁਰ ਜਾਨੇ ਜਿਨ ਮੰਤਾ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕਿਛੁ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥
ਜਾ ਕਉ ਨਾਮ ਬਡਾਈ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਾ ਲਾਲੋ ॥ ਅਗਹ[6] ਅਤੋਲਾ
ਨਾਮੋ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [7]ਅਵਿਗਤ ਸਿਉ ਮਾਨਿਆ ਮਾਨੋ[8] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਤੁ
ਗਿਆਨੋ ॥ [9]ਪੇਖਤ ਸਗਲ ਧਿਆਨੋ ॥ ਤਜਿਓ ਮਨ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨੋ ॥ ੨ ॥
ਨਿਹਚਲੁ ਤਿਨ ਕਾ ਠਾਣਾ[10] ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਮਹਲੁ[11] ਪਛਾਣਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[12]
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਜਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੇ ॥ ੩ ॥ ਪੂਰਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ[4] ॥
[13]ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਹਰਿ ਭੰਡਾਰੁ ਹਾਥਿ ਆਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ
ਤੇ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥ ੨੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੬ ਦੁਪਦੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

†ਛੋਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਤਿਆਗਿ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ਅਵਰੁ ਸਭੁ
ਕਿਛੁ ਮਿਥਿਆ [14]ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਖਾਨੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਰਨ[15]
ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ॥ ਮਿਟਹਿ ਅਘ[16] ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਵਨੁ ਬਪੁਰੋ[17]
ਜਾਮੁ[18] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੂਖ ਦੀਨ[19] ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਮਿਲੈ ਸੁਖ ਬਿਸ੍ਰਾਮੁ ॥
ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[20] ਨਾਨਕੁ ਬਖਾਨੈ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥
੨੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਸੇ ਹੋਤ ਦੇਖੇ ਖੇਹ ॥
ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਬਿਲਾਸ[21] ਬਨਿਤਾ[22] ਤੂਟਤੇ ਏ ਨੇਹ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ
ਨਿਤ ਨਿਤ ਲੇਹ ॥ ਜਲਤ ਨਾਹੀ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਸੂਖੁ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੇਹ ॥
੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਰਖ ਛਾਇਆ ਜੈਸੇ ਬਿਨਸਤ [23]ਪਵਨ ਝੂਲਤ ਮੇਹ ॥ ਹਰਿ
ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜੁ ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਨਾਨਕ ਤੇਰੈ ਕਾਮਿ ਆਵਤ ਏਹ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥
੨੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫§ ॥ ਪੁਰਖੁ ਪੂਰਨ ਸੁਖਹ ਦਾਤਾ ਸੰਗਿ ਬਸਤੋ ਨੀਤ ॥
ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ਬਿਨਸੈ [24]ਬਿਆਪਤ ਉਸਨ ਨ ਸੀਤ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ
ਮਨ ਨਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਿਧਾਨਾ[25]
ਏਹ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਪਾਲ ਗੋਬਿਦ
ਜੋ ਜਪੈ ਤਿਸੁ ਸੀਧਿ[26] ॥ ਨਵਲ[27] ਨਵਤਨ[28] ਚਤੁਰ ਸੁੰਦਰ ਮਨੁ ਨਾਨਕ
ਤਿਸੁ ਸੰਗਿ ਬੀਧਿ[29] ॥ ੨ ॥ ੩ ॥ ੨੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫¶ ॥ ਚਲਤ ਬੈਸਤ
ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰੁ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰਿ ॥ ਚਰਣ ਸਰਣ ਭਜੁ ਸੰਗਿ

੧ ਸਾਰੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੰਡਲ (ਦੇਸ) ਤੇ ਖੰਡਲ (ਹਿੱਸੇ) ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਹੈਂ।
੨ ਨਾਸ ਰਹਿਤ।
੩ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ।
੪ ਰੱਜ ਗਏ।
੫ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ।
੬ ਨਾ ਫੜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।
੭ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੮ ਮਨ।
੯ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਫਿਰ ਭੀ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ।
੧੧ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੩ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਓਹ ਸਹਜ-ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੭, ਨੋਟ ੩੧।
੧੪ ਜੀਭ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਉਚਾਰਣ ਕਰ।
੧੫ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।
੧੬ ਪਾਪ।
੧੭ ਵਿਚਾਰਾ।
੧੮ ਜਮ।
੧੯ ਦੀਨਤਾ।
੨੦ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੧ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ।
੨੨ ਇਸਤਰੀ।
੨੩ ਪਵਨ ਮੇਘਾਂ (ਬੱਦਲਾਂ) ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੪ ਨਾ ਗਰਮੀ ਤੇ ਨਾ ਸਰਦੀ ਪੋਂਹਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੨੬ ਸਿੱਧੀ, ਸਫਲਤਾ।
੨੭ ਨਵਾਂ, ਸੱਜਰਾ।
੨੮ ਨਵਾਂ।
੨੯ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ।

* ਨਾਮ ਅਜੇਹੀ ਅਮੋਲਕ ਤੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਲ ਜਾਏ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

† ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਾ ਪੋਹੇ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਗਨ ਛਿੰਨ-ਭੰਗਰ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ।

§ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾ ਤੇ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

¶ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਾਧੂ [1]ਭਵ ਸਾਗਰ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰਿ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਲਾਇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਅਵਰ ਸਗਲ ਵਿਸਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜੀਉ ਮਨੁ ਤਨੁ ਪ੍ਰਾਣ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਤੂ ਆਪਨ ਆਪੁ ਨਿਵਾਰਿ[2] ॥ ਗੋਵਿਦ ਭਜੁ ਸਭਿ ਸੁਆਰਥ[3] ਪੂਰੇ ਨਾਨਕ ਕਬਹੁ ਨ ਹਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ੪ ॥ ੨੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਤਜਿ ਆਪੁ[4] ਬਿਨਸੀ ਤਾਪੁ [5]ਰੇਣ ਸਾਧੂ ਥੀਉ ॥ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਿਸੁ ਦੀਉ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਉ ॥ [6]ਆਨ ਸਾਦ ਬਿਸਾਰਿ ਹੋਛੇ ਅਮਰੁ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਮੁ ਇਕ ਰਸ ਰੰਗ ਨਾਮਾ ਨਾਮਿ ਲਾਗੀ ਲੀਉ[7] ॥ ਮੀਤੁ ਸਾਜਨੁ [8]ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨਾਨਕ ਕੀਉ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ੨੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ [9]ਮਾਤਾ ਉਦਰਿ ਰਾਖੈ ਲਗਨਿ ਦੇਤ ਨ ਸੇਕ ॥ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ਈਹਾ ਰਾਖੈ ਬੂਝੁ [10]ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨਾਮ ਕੀ ਕਰਿ ਟੇਕ ॥ ਤਿਸਹਿ ਬੂਝੁ ਜਿਨਿ ਤੂ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਏਕ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਚੇਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਤਜਿ ਸਿਆਣਪ ਛੋਡਿ ਸਗਲੇ ਭੇਖ ॥ ਸਿਮਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਤਰੇ ਕਈ ਅਨੇਕ ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ੨੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ [11]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਨਾਮੁ ਜਾ ਕੋ ਅਨਾਥ ਕੋ ਹੈ ਨਾਥੁ ॥ ਮਹਾ ਭਉਜਲ ਮਾਹਿ ਤੁਲਹੋ[12] ਜਾ ਕੋ ਲਿਖਿਓ ਮਾਥ[13] ॥ ੧ ॥ ਡੂਬੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ [14]ਘਨ ਸਾਥ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਦੇ ਕਰਿ ਰਾਖੈ ਹਾਥ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਣ ਉਚਾਰਣ ਹਰਿ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਥ[15] ॥ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੁਰਾਰਿ[16] ਮਾਧਉ[17] ਸੁਣਿ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਗਾਥ[18] ॥ ੨ ॥ ੭ ॥ ੩੦ ॥

ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀ[19] ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੭ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§[20]ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਧੁਰਹੁ ਹੀ ਹੂਆ ॥ [21]ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕਰਿ ਪੁਤਲਾ ਕੀਆ ॥ [22]ਸਾਹੈ ਕੈ ਫੁਰਮਾਇਅੜੈ ਜੀ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਆਇ ਪਇਆ ॥ ੧ ॥ ਜਿਥੈ ਅਗਨਿ ਭਖੈ ਭੜਹਾਰੇ[23] ॥ [24]ਊਰਧ ਮੁਖ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰੇ ॥ [25]ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਮਾਲੇ ਸੋਈ ਓਥੈ ਖਸਮਿ ਛਡਾਇ ਲਇਆ ॥ ੨ ॥ ਵਿਚਹੁ ਗਰਭੈ ਨਿਕਲਿ ਆਇਆ ॥ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੁਨੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ ਰਹਣੁ ਨ ਕਿਤਹੀ ਥਾਇ ਭਇਆ ॥ ੩ ॥ [26]ਮਿਹਰਵਾਨਿ ਰਖਿ ਲਇਅਨੁ ਆਪੇ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤਿਸ ਕੇ ਥਾਪੇ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜਿਣਿ[27] ਚਲਿਆ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ਸੋ

੧ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੨ ਦੂਰ ਕਰ।
੩ ਲੋੜਾਂ।
੪ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੫ ਸਾਧੂ-ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋ ਜਾਓ।
੬ ਹੋਰ ਹੋਛੇ ਸੁਆਦ ਛੱਡ ਦੇ, ਤਾਂਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਮੌਤ-ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵੇਂ।
੭ ਲਿਵ।
੮ ਦੋਸਤ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ।
੯ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ।
੧੧ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੨ [ਤੁਲ੍ਹਾ] ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ਨ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੱਕੜਾਂ ਜਾਂ ਵੰਞਾਂ ਦਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਤਖ਼ਤਾ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਦੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੪ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੂਰ।
੧੫ [ਸੰ. ਪਥ; ਅੰ. *Path*] ਰਸਤਾ ਹੈ।
੧੬ [ਮੁਰ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੭ [ਮਾਇਆ ਧਵ (ਪਤੀ), ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੮ ਉਪਦੇਸ਼।
੧੯ [ਸੰ. ਅੰਜਲਿ=ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹੱਥ; ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਅੱਗੇ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼] ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਹੱਥ ਜੋੜਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੧੯।
੨੦ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣਾ ਜਾਂ ਵਿਛੁੜ ਜਾਣਾ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਪਏ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੯੯, ਨੋਟ ੧੨।
੨੧ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ।
੨੨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ।
੨੩ ਭੜ-ਭੜ ਕਰ ਕੇ (ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ)।
੨੪ ਉਲਟੇ ਮੂੰਹ (ਮਾਤ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਉਲਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।
੨੫ ਮਾਤ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦਮ-ਬਦਮ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਇਹ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਹੈ)।
੨੬ ਕਿਰਪਾਲੂ (ਹਰੀ) ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚਾਅ ਲਿਆ।
੨੭ ਜਿੱਤ ਕੇ।

* ਜੇ ਆਪਣਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਲਾ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

† ਸਾਰੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਢੂੰਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਔਕੜ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ ਹੈ।

§ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਓਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮਨੁੱਖ ਗਰਭ-ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਤੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦਾਤਾਰ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੀ ਰੱਬ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਟੁਰੇ।

ਪਰਵਾਣੁ ਥਿਆ[੧] ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ੩੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਵੈਦੋ[੨] ਨ ਵਾਈ[੩] ਭੈਣੋ ਨ ਭਾਈ ਏਕੋ ਸਹਾਈ ਰਾਮੁ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਕੀਤਾ ਜਿਸੋ[੪] ਹੋਵੈ ਪਾਪਾਂ ਮਲੋ[੫] ਧੋਵੈ ਸੋ ਸਿਮਰਹੁ ਪਰਧਾਨੁ ਹੇ ॥ ੨ ॥ [੬]ਘਟਿ ਘਟੇ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਅਸਥਿਰੁ ਜਾ ਕਾ ਥਾਨੁ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਵੈ ਨ ਜਾਵੈ ਸੰਗੇ ਸਮਾਵੈ ਪੂਰਨ ਜਾ ਕਾ ਕਾਮੁ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ॥ ਸੰਤ ਜੀਵਹਿ ਜਪਿ [੭]ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰਥੁ ਸੁਆਮੀ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਨੁ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ੨ ॥ ੩੨ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥ †ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਜਾ ਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾਮਲੁ[੮] ਉਧਰਿਓ ਗਨਿਕਾ[੯] ਹੂ[੧੦] ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੰਚਾਲੀ[੧੧] ਕਉ [੧੨]ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥ ਤਾ ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ[੧੩] ਕਰੁਣਾਮੈ[੧੪] ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ[੧੫] ॥ ੧ ॥ ਜਿਹ ਨਰ ਜਸੁ [੧੬]ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ ਗਾਇਓ ਤਾ ਕਉ ਭਇਓ ਸਹਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਇਹੀ ਭਰੋਸੈ ਗਹੀ ਆਨਿ[੧੭] ਸਰਨਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯‡ ॥ ਅਬ ਮੈ ਕਹਾ[੧੮] ਕਰਉ ਰੀ ਮਾਈ ॥ ਸਗਲ ਜਨਮੁ [੧੯]ਬਿਖਿਅਨ ਸਿਉ ਖੋਇਆ ਸਿਮਰਿਓ ਨਾਹਿ ਕਨ੍ਹਾਈ[੨੦] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲ ਫਾਸ ਜਬ [੨੧]ਗਰ ਮਹਿ ਮੇਲੀ ਤਿਹ ਸੁਧਿ ਸਭ ਬਿਸਰਾਈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ [੨੨]ਯਾ ਸੰਕਟ ਮਹਿ ਕੋ ਅਬ ਹੋਤ ਸਹਾਈ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਸੰਪਤਿ[੨੩] ਅਪਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ਛਿਨ ਮਹਿ ਭਈ ਪਰਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਯਹ ਸੋਚ ਰਹੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕਬਹੂ ਨ ਗਾਈ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯§ ॥ ਮਾਈ ਮੈ ਮਨ ਕੋ ਮਾਨੁ ਨ ਤਿਆਗਿਓ ॥ ਮਾਇਆ ਕੇ ਮਦਿ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਇਓ[੨੪] ਰਾਮ ਭਜਨਿ ਨਹੀ ਲਾਗਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਮ ਕੋ ਡੰਡੁ ਪਰਿਓ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਤਬ ਸੋਵਤ ਤੈ[੨੫] ਜਾਗਿਓ ॥ ਕਹਾ[੧੮] ਹੋਤ ਅਬ ਕੈ ਪਛੁਤਾਏ [੨੬]ਛੂਟਤ ਨਾਹਿਨ ਭਾਗਿਓ ॥ ੧ ॥ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਉਪਜੀ [੨੭]ਘਟ ਮਹਿ ਜਬ ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਅਨੁਰਾਗਿਓ[੨੮] ॥ ਸੁਫਲੁ ਜਨਮੁ ਨਾਨਕ ਤਬ ਹੂਆ ਜਉ ਪ੍ਰਭ ਜਸ ਮਹਿ ਪਾਗਿਓ[੨੯] ॥ ੨ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਥੇ ਸੁਣੇ ਹਾਰੇ ਮੁਨੀ ਅਨੇਕਾ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਬਹੁ ਘਣਾ[੩੦] ਭ੍ਰਮਿ[੩੧]

੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਇਆ।
੨ ਵੈਦ।
੩ [ਅ. ਇਕਰਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੪ ਜਿਸ ਦਾ।
੫ ਮਲੁ, ਮੈਲ।
੬ ਹਰ-ਇਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।
੭ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੮ ਉਹ ਪਾਪੀ ਜੋ ਪੁਤ (ਨਾਰਾਇਣ) ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਪਾਰ ਉਤਰਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੮।
੯ ਵੇਸਵਾ ਜੋ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਨਾਰਾਇਣ ਪੜ੍ਹਾਂਦੀ ਮੁਕਤ ਹੋਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੦, ਨੋਟ ੨੯।
੧੦ ਭੀ।
੧੧ ਪੰਚਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ, ਦਰੋਪਦੀ।
੧੨ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ (ਜਿਥੇ ਦ੍ਰੋਪਦੀ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ)।
੧੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੧੪ ਦਇਆ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ।
੧੫ ਵਧਾਈ।
੧੬ ਮਿਹਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰ (ਹਰੀ) ਦਾ।
੧੭ ਆਣ ਕੇ।
੧੮ ਕੀ?
੧੯ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ।
੨੦ ਕਨ੍ਹਈਆ, ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੧ ਗਲ ਵਿੱਚ।
੨੨ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਮੱਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੨੩ [ਸੰ. ਸੰਪਦ] ਧਨ।
੨੪ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਹੈ।
੨੫ ਤੋਂ। ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜਾਗ ਪਿਆ।
੨੬ ਭੱਜ ਕੇ ਛੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀਦਾ।
੨੭ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ।
੨੯ ਪਿਆ, ਲੱਗਾ।
੩੦ ਬਹੁਤੇ।
੩੧ ਭੌਂ-ਭੌਂ ਕੇ।

* ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਜਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾਅ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜੀਵਨ ਉਸੇ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

† ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਾਪੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪਏ ਭਗਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਬਚ ਗਏ। ਮੈਂ ਭੀ ਇਸੇ ਭਰੋਸੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹਾਂ।

‡ ਸੰਸਾਰੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਅੰਤਮ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹਰੀ-ਜਸ ਹੀ ਤੋੜ ਨਿਭਦਾ ਹੈ।

§ ਮਨ ਦੇ ਮਾਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਾਉ ਹਰੀ-ਜਸ ਵਿੱਚ ਹੈ।

¶ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਆਦਿ ਕਰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਤੁਲ ਨਹੀਂ।

ਥਾਕੇ ਭੇਖਾ[1] ॥ ਸਾਚੋ ਸਾਹਿਬੁ ਨਿਰਮਲੋ ਮਨਿ ਮਾਨੈ ਏਕਾ ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਅਜਰਾਵਰੁ[2] ਅਮਰੁ ਤੂ ਸਭ ਚਾਲਣਹਾਰੀ ॥ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ[3] [4]ਭਾਇ ਲੈ ਪਰਹਰਿ[5] ਦੂਖੁ ਭਾਰੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਪੜੀਐ ਹਰਿ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮਿ ਉਧਾਰਾ[6] ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰਾ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਕਿਲਵਿਖ[7] ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥ ੨ ॥ [8]ਜਲੁ ਬਿਲੋਵੈ ਜਲੁ ਮਥੈ[9] ਤਤੁ ਲੋੜੈ ਅੰਧੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਦਧਿ[10] ਮਥੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਮਨਮੁਖ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਨੀ [11]ਪਸੂ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੩ ॥ [12]ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਮਰੀ ਮਰੁ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਜੇ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਮਰੈ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਜਗਜੀਵਨੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸਭਿ ਕੁਲ ਉਧਾਰਣਹਾਰ ॥ ੪ ॥ ਸਚਾ ਵਖਰੁ[13] ਨਾਮੁ ਹੈ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਸੰਸਾਰਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ ॥ [14]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਨਿਤ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਾ ॥ ੫ ॥ ਸਾਚੀ ਸੰਗਤਿ ਥਾਨੁ ਸਚੁ ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਸਚੁ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਅਧਾਰਾ[15] ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸੰਤੋਖਿਆ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ੬ ॥ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੰਘਾਰਾ[16] ॥ ਮੋਟਾ[17] ਨਾਉ ਧਰਾਈਐ ਗਲਿ ਅਉਗਣ ਭਾਰਾ ॥ ਮਾਣਸ ਦਾਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਤੂ ਦਾਤਾ ਸਾਰਾ[18] ॥ ੭ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[19] ਤੂ ਧਣੀ[20] ਅਵਿਗਤੁ[21] ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜੋਈਐ[22] ਮੁਕਤੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲੁ ਨ ਚੂਕਈ[23] ਸਾਚੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [24]ਬਿਖੁ ਬੋਹਿਥਾ ਲਾਦਿਆ ਦੀਆ ਸਮੁੰਦ ਮੰਝਾਰਿ[25] ॥ [26]ਕੰਧੀ ਦਿਸਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾ ਉਰਵਾਰੁ ਨ ਪਾਰੁ ॥ ਵੰਝੀ[27] ਹਾਥਿ ਨ ਖੇਵਟੂ ਜਲੁ ਸਾਗਰੁ ਅਸਰਾਲੁ[28] ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਜਗੁ ਫਾਥਾ ਮਹਾ ਜਾਲਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[29] ਉਬਰੇ[30] ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਬੋਹਿਥਾ ਸਬਦਿ ਲੰਘਾਵਣਹਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਪਵਣੁ ਨ ਪਾਵਕੋ[31] ਨਾ ਜਲੁ ਨਾ ਆਕਾਰੁ ॥ ਤਿਥੈ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਾਇ ਭਵਜਲ ਤਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[32] ਲੰਘੇ ਸੇ ਪਾਰਿ ਪਏ ਸਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਨਿਵਾਰਿਆ[33] ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਹਜੁ[34] ਊਪਜੈ ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ੩ ॥ ਸਪੁ ਪਿੜਾਈ[35] ਪਾਈਐ ਬਿਖੁ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ॥ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ਕਿਸ ਨੋ ਦੀਜੈ ਦੋਸੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਰੜੂ[36] ਜੇ ਸੁਣੇ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੰਤੋਸੁ[37] ॥ ੪ ॥ ਮਾਗਰਮਛੁ ਫਹਾਈਐ ਕੁੰਡੀ ਜਾਲੁ ਵਤਾਇ[38] ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਥਾ ਫਾਹੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਪਛੋਤਾਇ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਕਿਰਤੁ[39] ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਇ ॥ ੫ ॥ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਪਾਇ ਜਗਤੁ

੧ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ।
੨ ਉਹ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਰ (ਬੁਢੇਪਾ) ਨਹੀਂ ਆਂਵਦਾ।
੩ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੪ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੫ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੬ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਪਾਪ।
੮ ਪਾਣੀ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖ ਤੱਤ (ਮੱਖਣ) ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਦਹੀਂ। ਜੇ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦਹੀਂ (ਭਾਵ ਸ਼ਬਦ) ਰਿੜਕੀਏ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਨਿਧਾਨ ਰੂਪ ਮੱਖਣ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਪਸ਼ੂ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਜੋ ਹਉਮੈ-ਮੇਰਾ ਦੀ ਮਰੁ (ਮੌਤ) ਮਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਸੌਦਾ।
੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਗਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਘਾਟਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਆਸਰਾ।
੧੬ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।
੧੭ ਵੱਡਾ।
੧੮ ਉੱਤਮ, ਅਸਲ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਸਲ ਦਾਤਾ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।
੧੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੦ [ਸਿੰਧੀ] ਮਾਲਕ।
੨੧ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।
੨੨ [ਫ਼ਾ. ਜੋਈਦਨ=ਢੂੰਢਣਾ] ਭਾਲੀਏ। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ ਢੂੰਢੀਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ, ਮੁੱਕਦਾ। ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਲੱਦ ਕੇ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।
੨੫ ਵਿੱਚ।
੨੬ (ਉਸ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ) ਕੰਢਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।
੨੭ ਵੰਝ। ਨਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਵੰਝ ਹੈ ਨਾ ਖੇਵਟ (ਮਲਾਹ) ਹੈ।
੨੮ ਭਿਆਨਕ।
੨੯ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩੦ ਤਰੇ।
੩੧ ਅੱਗ।
੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਨਾਲ।
੩੩ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੩੪ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ।
੩੫ ਪਟਾਰੀ। ਸੱਪ ਨੂੰ ਪਟਾਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਈਏ ਤਾਂ ਭੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਖ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੋਹ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਉ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਗਾਰੜੂ ਮੰਤਰ ਜੋ ਸੱਪ ਦੀ ਵਿਹੁ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗਾਰੜੂ ਹੈ।
੩੭ ਸੰਤੋਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ (ਇਸੇ ਨੂੰ ਉਤਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ 'ਸਹਜੁ' ਆਖਿਆ ਹੈ।)
੩੮ ਫੇਰ ਕੇ, ਪਾ ਕੇ।
੩੯ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ, ਸੁਭਾਵ।

* ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਚਾਉ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ।

ਉਪਾਇਆ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਬਿਖੁ ਜਾਇ ॥ [੧]ਜਰਾ ਜੋਹਿ ਨ ਸਕਈ ਸਚਿ ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤੁ ਸੋ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥ ੬ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਜਗੁ ਬਾਧਿਆ ਨਾ ਬੂਝੈ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਜੰਮਣ ਮਰਣੁ ਵਿਸਾਰਿਆ [੨]ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧੁ ਗਵਾਰੁ ॥ ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਉਬਰੇ[੩] ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੭ ॥ ਸੂਹਟੁ[੪] ਪਿੰਜਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ ਬੋਲੈ ਬੋਲਣਹਾਰੁ ॥ ਸਚੁ ਚੁਗੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਐ [੫]ਉਡੈ ਤ ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਖਸਮੁ ਪਛਾਣੀਐ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [੬]ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਮਰੁ ਭਾਗੋ ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਜਾਉ ॥ [੭]ਜਿਸ ਕੈ ਡਰਿ ਭੈ ਭਾਗੀਐ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਾ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਮਾਰਹਿ ਰਾਖਹਿ ਏਕੁ ਤੂ ਬੀਜਉ[੮] ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੈ ਕੁਚੀਲੁ[੯] ਕਾਚਉ[੧੦] ਮਤਿਹੀਨ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਕਛੁ ਨਹੀ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਕੀਨ[੧੧] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੧੨]ਅਵਗਣਿ ਸੁਭਰ ਗੁਣ ਨਹੀ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਕਿਉ ਘਰਿ ਜਾਉ ॥ [੧੩]ਸਹਜਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਧਨੁ ਨਾਹਿ ॥ ਜਿਨ ਕੈ ਨਾਮੁ ਨ ਮਨਿ ਵਸੈ ਸੇ ਬਾਧੇ ਦੂਖ ਸਹਾਹਿ ॥ ੨ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਸੇ ਕਿਤੁ[੧੪] ਆਏ ਸੰਸਾਰਿ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਸੁਖੁ ਨਹੀ [੧੫]ਗਾਡੇ ਲਾਦੇ ਛਾਰੁ ॥ ਵਿਛੁੜਿਆ ਮੇਲਾ ਨਹੀ ਦੂਖੁ ਘਣੋ[੧੬] ਜਮ ਦੁਆਰਿ ॥ ੩ ॥ ਅਗੈ ਕਿਆ ਜਾਣਾ ਨਾਹਿ ਮੈ ਭੂਲੇ ਤੂ ਸਮਝਾਇ ॥ ਭੂਲੇ ਮਾਰਗੁ[੧੭] ਜੋ ਦਸੇ ਤਿਸ ਕੈ ਲਾਗਉ ਪਾਇ[੧੮] ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ਸਾਜਨੁ ਦੇਖਾ ਤਾ ਗਲਿ ਮਿਲਾ [੧੯]ਸਾਚੁ ਪਠਾਇਓ ਲੇਖੁ ॥ [੨੦]ਮੁਖਿ ਧਿਮਾਣੈ ਧਨ ਖੜੀ [੨੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀ ਦੇਖੁ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤੂ ਮਨਿ ਵਸਹਿ ਨਦਰੀ [੨੨]ਕਰਮਿ ਵਿਸੇਖੁ ॥ ੫ ॥ ਭੂਖ ਪਿਆਸੋ ਜੇ ਭਵੈ [੨੩]ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਮਾਗਉ ਦੇਇ ॥ ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ ਮਨਿ ਤਨਿ ਪੂਰਨੁ ਦੇਇ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਆਪਿ ਵਡਾਈ ਦੇਇ ॥ ੬ ॥ [੨੪]ਨਗਰੀ ਨਾਇਕੁ ਨਵਤਨੋ[੨੫] [੨੬]ਬਾਲਕੁ ਲੀਲ ਅਨੂਪੁ ॥ [੨੭]ਨਾਰਿ ਨ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪੰਖਣੂ ਸਾਚਉ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ[੨੮] ਤੂ ਦੀਪਕੁ ਤੂ ਧੂਪੁ[੨੯] ॥ ੭ ॥ ਗੀਤ ਸਾਦ ਚਾਖੇ ਸੁਣੇ ਬਾਦ[੩੦] ਸਾਦ ਤਨਿ ਰੋਗੁ ॥ ਸਚੁ ਭਾਵੈ [੩੧]ਸਾਚਉ ਚਵੈ ਛੂਟੈ ਸੋਗ ਵਿਜੋਗੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਹੋਗੁ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਹੋਰਿ ਲਾਲਚ ਬਾਦਿ[੩੦] ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਸਾਚੈ ਮੋਹਿਆ ਜਿਹਵਾ[੩੨] ਸਚਿ ਸਾਦਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਰਸੁ ਨਹੀ ਹੋਰਿ ਚਲਹਿ ਬਿਖੁ ਲਾਦਿ[੩੩] ॥ ੧ ॥ ਐਸਾ ਲਾਲਾ[੩੪] [੩੫]ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਕੋ ਸੁਣਿ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਜਿਉ ਫੁਰਮਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ ਸਚੁ ਲਾਲ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੩੬] ਲਾਲੇ[੩੭]

੧ ਬੁਢੇਪਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
੨ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੇ ਜੋ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅਵੈੜਾ ਹੈ।
੩ ਤਰੇ ਹਨ।
੪ ਤੋਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਤੋਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
੫ ਭਾਵ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੀਵ-ਤੋਤੇ ਦਾ)।
੬ ਮਰੁ (ਮੌਤ) ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਰ; ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਕਿਥੇ ਭਜ (ਬਚ) ਕੇ ਜਾਵਾਂ? ਭਾਗੋ=ਭਾਗੋਂ, ਨੱਠਾਂ।
੭ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਡਰ ਆਪ ਨੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਅਮਰ-ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ।
੮ ਦੂਸਰਾ।
੯ ਗੰਦਾ।
੧੦ ਕੱਚਾ।
੧੧ ਕੀਤੀ, ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੧੨ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਕਾ-ਨਕ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ) ਜਾਵਾਂ?
੧੩ ਸਹਜ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ; ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ।
੧੪ ਕਿਸ ਲਈ।
੧੫ ਓਹ ਸੁਆਹ ਦੇ ਲਦੇ ਹੋਏ ਗੱਡੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਹਨ।
੧੬ ਬਹੁਤਾ।
੧੭ ਰਸਤਾ।
੧੮ ਪੈਰੀਂ।
੧੯ ਸੱਚ ਰੂਪ ਲੇਖ (ਚਿੱਠੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਹੈ।
੨੦ ਮੂੰਹ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ। ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਡੁਬੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਖੜ੍ਹੋਤੀ ਹੈ।
੨੧ ਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ! ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਲੈ (ਭਾਵ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ)।
੨੨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸੇਖੁ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਵਡਿਆਈ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਮੰਗਣਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਕੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਰ ਬੀਜਉ (ਦੂਸਰਾ) ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ; ਜੋ ਮਨ ਤਨ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਓਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੨੫ ਨਵਾਂ।
੨੬ ਉਹ ਬਾਲਕ ਹੈ ਜੋ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਸਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਤੇ ਨਿਤ ਨਵਾਂ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਜ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ 'ਬਾਲਕੁ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।
੨੭ ਨਾਰ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਹਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਪੰਖਣੂ=ਪੰਛੀ।
੨੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਸੁਗੰਧਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਲਨ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਧੂੰਆਂ। ਤੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਦੀਪਕ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਂ।
੩੦ ਬੇਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ। ੩੧ ਸੱਚ ਬੋਲੇ (ਚਵੇ)।
੩੨ ਜੀਭ। ੩੩ ਲਦ ਕੇ।
੩੪ [ਫ਼ਾ.] ਗ਼ੁਲਾਮ, ਨੌਕਰ।
੩੫ ਮੇਰੇ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਦਾ। ੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੩੭ ਸੇਵਕ ਦੀ।

* ਜੇ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈਏ ਤਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (੧)। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਔਗੁਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਸਖਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ (੩)। ਗੁਰੂ ਹੀ ਹਰੀ ਪਾਸ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪)। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਇਹ ਗੁਮਰਾਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਚੇਤਤਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੫)। ਇਹ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੬)। ਉਹ ਮਨੁੱਖ, ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਇਕ ਅਦਿੱਖ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ ਤੇ ਸੋਹਣੀ ਚਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ (੭)। ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਸੋਗ ਵਿੰਜੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੮)।

† ਇਸ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਚਾਕਰੀ [੧]ਗੋਲੇ ਸਿਰਿ ਮੀਰਾ ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਮਨੁ ਵੇਚਿਆ ਸਬਦਿ ਮਨੁ ਧੀਰਾ[੨] ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਸਾਬਾਸਿ ਹੈ ਕਾਟੈ ਮਨ ਪੀਰਾ[੩] ॥ ੨ ॥ [੪]ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਧਣੀ ਕੋ ਕਿਆ ਕਹਉ ਵਡਿਆਈਐ ॥ ਭਾਣੈ ਬਖਸੇ ਪੂਰਾ ਧਣੀ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ॥ ਵਿਛੁੜਿਆ ਕਉ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗੁਰ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ੩ ॥ ਲਾਲੇ ਗੋਲੇ ਮਤਿ ਖਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਨੀਕੀ[੫] ॥ ਸਾਚੀ ਸੁਰਤਿ ਸੁਹਾਵਣੀ ਮਨਮੁਖ ਮਤਿ ਫੀਕੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਪ੍ਰਭੂ ਸਚੁ ਧੀਰਕ[੬] ਧੁਰ ਕੀ ॥ ੪ ॥ ਸਾਚੈ ਬੈਸਣੁ ਉਠਣਾ ਸਚੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਖਿਆ[੭] ॥ ਚਿਤਿ ਸਚੈ ਵਿਤੋ[੮] ਸਚਾ ਸਾਚਾ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ॥ [੯]ਸਾਚੈ ਘਰਿ ਸਾਚੈ ਰਖੇ ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਸੁਭਾਖਿਆ ॥ ੫ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਉ ਆਲਸੁ ਘਣੋ[੧੦] ਫਾਥੇ ਓਜਾੜੀ ॥ ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਨਿਤ ਚੋਗੜੀ [੧੧]ਲਗਿ ਬੰਧੁ ਵਿਗਾੜੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੨] ਮੁਕਤੁ ਹੋਇ [੧੩]ਸਾਚੇ ਨਿਜ ਤਾੜੀ ॥ ੬ ॥ [੧੪]ਅਨਹਤਿ ਲਾਲਾ ਬੇਧਿਆ ਪ੍ਰਭ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ [੧੫]ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਉ ਝੂਠੇ ਵੇਕਾਰੀ ॥ [੧੬]ਬਾਦਿ ਕਾਰਾ ਸਭਿ ਛੋਡੀਆ [੧੭]ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ॥ ੭ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ [੧੮]ਤਿਨਾ ਠਉਰ ਨ ਠਾਉ ॥ ਲਾਲੈ ਲਾਲਚੁ ਤਿਆਗਿਆ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਨਾਉ ॥ ਤੂ ਬਖਸਹਿ ਤਾ ਮੇਲਿ ਲੈਹਿ ਨਾਨਕ [੧੯]ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਲਾਲੈ ਗਾਰਬੁ[੨੦] ਛੋਡਿਆ [੨੧]ਗੁਰ ਕੈ ਭੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਈ ॥ ਲਾਲੈ ਖਸਮੁ[੨੨] ਪਛਾਣਿਆ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਖਸਮਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਖਸਮੈ ਵਡਿਆਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ[੨੩] ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲੇ ਨੋ [੨੪]ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਹੈ ਧੁਰਿ ਖਸਮਿ ਫੁਰਮਾਈ ॥ ਲਾਲੈ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸਦਾ ਰਹੈ ਰਜਾਈ[੨੫] ॥ ਆਪੇ ਮੀਰਾ[੨੬] ਬਖਸਿ ਲਏ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ੨ ॥ ਆਪਿ ਸਚਾ ਸਭੁ ਸਚੁ ਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸੋ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੋ ਲੈਹਿ ਤੂ ਲਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਖੁਆਈ[*] ॥ ੩ ॥ ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ ਨਿਤ ਦੇਵੈ [੨੭]ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ॥ [੨੮]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਦਾ ਸਾਹੁ[੨੯] ਤਿਨੈ ਵਿਚਿ ਪਾਇਆ ॥ ਜਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਸੇਵੀਐ ਸੇਵਿ ਸਚਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ [੩੦]ਲਾਲਾ ਸੋ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਮਰਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਬੰਧਨ ਤੂਟਹਿ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੩੧] ਹੈ [੩੨]ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ੫ ॥ ਲਾਲੇ ਵਿਚਿ ਗੁਣੁ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਲਾਲਾ ਅਵਗਣਿਆਰੁ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀ ਤੂ ਬਖਸਣਹਾਰੁ ॥ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਲਾਲਾ ਮੰਨੇ ਏਹ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ[੩੩] ॥ ੬ ॥ ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ

੧ ਗੋਲੇ (ਸੇਵਕ) ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਮੀਰਾ [ਫ਼ਾ. 'ਅਮੀਰ' ਦਾ ਸੰਖੇਪ] ਸਰਦਾਰ, ਮਾਲਕ।
੨ ਧੀਰਜਵਾਨ ਹੋਇਆ।
੩ ਪੀੜ।
੪ ਹਰੀ-ਧਣੀ (ਮਾਲਕ) ਦੇ ਗੋਲੇ ਦੀ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸੀਏ?
੫ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ=ਸੁਅੱਛ, ਸਾਫ਼] ਉੱਤਮ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਚੰਗੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ; ਉਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਮਤ ਭੀ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੋਹਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਤ ਫਿੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੬ ਧੀਰਜ। ਸੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੭ ਖਾਧਾ।
੮ ਧਨ। ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਨ ਵੀ ਸੱਚਾ ਹੈ।
੯ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ (ਉਪਦੇਸ਼) ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਨੇ ਸੱਚੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
੧੦ ਬਹੁਤਾ।
੧੧ ਪਦਾਰਥਾਂ ਰੂਪ ਚੋਗ ਵਿੱਚ ਲਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਵਿਗਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾੜੀ ਲਾ ਕੇ।
੧੪ ਇਕ-ਰਸ, ਲਗਾਤਾਰ। ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਝੂਠੇ ਤੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਲਦਾ ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਕੰਮ।
੧੭ ਸੱਚੀ ਤਾਰੀ ਤਰੋ।
੧੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੯ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।
੨੦ ਹੰਕਾਰ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਕਰ ਕੇ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਭੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਸਿਖ ਕੇ।
੨੨ ਮਾਲਕ।
੨੩ ਤਰ ਗਏ।
੨੪ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਾਰ। ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ (ਜ਼ਿੰਮੇ) ਕੰਮ ਹੈ, ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਹੈ।
੨੫ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ, ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਮਾਲਕ। ਦੇਖੋ, ਉਤਲਾ ਨੋਟ ੧।
੨੭ (ਉਸ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ) ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਜਿੰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ।
੨੯ ਸੁਾਸ।
੩੦ ਸੇਵਕ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਉਂ ਮਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਮਰਨ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਭੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ।
੩੧ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੩੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

* ਖੋਹੇ ਗਏ ਹਨ। ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦੇ ਭਰਮ ਕਰ ਕੇ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਖੁੰਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ[1] ਜੋ ਇਛੇ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਅਮਰੁ ਹੈ ਹਿਰਦੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਏ॥ ੭॥ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ[2] ਸਭ ਧਾਤੁ[3] ਹੈ ਮਾਟੀ ਰਲਿ ਜਾਈ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਈ॥ ੮॥ ੫॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧*॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਰਹਣਾ ਨਹੀ [4]ਧੁਰਿ ਫਾਟੇ ਚੀਰੈ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਅਵਗਣਿ ਬਾਧਿਆ [5]ਸਹੁ ਦੇਹ ਸਰੀਰੈ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਬਖਸਾਈਅਹਿ ਸਭਿ [6]ਗੁਨਹ ਫਕੀਰੈ॥ ੧॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਉਠਿ ਚਲਣਾ ਬੁਝੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰਾ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਮੇਲਹਿ ਸੋ ਮਿਲੈ [7]ਧੁਰਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ ਤਿਉ ਰਹਾ ਜੋ ਦੇਹਿ ਸੁ ਖਾਉ॥ ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਾ [8]ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਉ॥ [9]ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਹਥਿ ਵਡਿਆਈਆ ਮੇਲਹਿ ਮਨਿ ਚਾਉ॥ ੨॥ [10]ਕੀਤਾ ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸੋਈ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਸੋ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ॥ ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀਐ ਸਾਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ॥ ੩॥ ਪੰਡਿਤੁ ਪੜਿ ਨ ਪਹੁਚਈ ਬਹੁ [11]ਆਲ ਜੰਜਾਲਾ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਸੰਗਮੇ ਖੁਧਿਆ[12] ਜਮਕਾਲਾ॥ ਵਿਛੋੜਾ ਭਉ ਵੀਸਰੈ [13]ਪੂਰਾ ਰਖਵਾਲਾ॥ ੪॥ ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ ਸੇ ਪੂਰੇ ਭਾਈ॥ ਪੂਰੇ ਪੂਰੀ ਮਤਿ ਹੈ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ॥ [14]ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਲੈ ਲੈ ਥਕਿ ਪਾਈ॥ ੫॥ ਖਾਰ ਸਮੁਦ੍ਰੁ ਢੰਢੋਲੀਐ ਇਕੁ ਮਣੀਆ[15] ਪਾਵੈ॥ ਦੁਇ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਸੁਹਾਵਣਾ ਮਾਟੀ ਤਿਸੁ ਖਾਵੈ॥ [16]ਗੁਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਤਿ ਸੇਵੀਐ ਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ॥ ੬॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਨਿ ਸੇ ਊਜਲੇ [17]ਸਭ ਮੈਲੁ ਭਰੀਜੈ॥ ਮੈਲਾ ਊਜਲੁ ਤਾ ਥੀਐ[18] [19]ਪਾਰਸ ਸੰਗਿ ਭੀਜੈ॥ [20]ਵੰਨੀ ਸਾਚੇ ਲਾਲ ਕੀ ਕਿਨਿ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ॥ ੭॥ [21]ਭੇਖੀ ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਦਾਨੇ॥ ਪੂਛਉ ਬੇਦ ਪੜੰਤਿਆ [22]ਮੂਠੀ ਵਿਣੁ ਮਾਨੇ॥ ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਸੋ ਕਰੇ [23]ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਗਿਆਨੇ॥ ੮॥ ੬॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧†॥ ਮਨਮੁਖੁ [24]ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ ਵਿਗੂਚੈ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੇਰੈ॥ [25]ਗ੍ਰਿਹ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੇਟੈ ਦੁਰਮਤਿ ਘੂਮਨ ਘੇਰੈ॥ ਦਿਸੰਤਰੁ[26] ਭਵੈ ਪਾਠ ਪੜਿ ਥਾਕਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਇ ਵਧੇਰੈ॥ [27]ਕਾਚੀ ਪਿੰਡੀ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ਜੈਸੇ ਢੋਰੈ॥ ੧॥ ਬਾਬਾ ਐਸੀ ਰਵਤ[28] ਰਵੈ ਸੰਨਿਆਸੀ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀ[29]॥ ੧॥ ਰਹਾਉ॥ [30]ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ ਭੇਖ ਭੇਖਾਰੀ॥ ਕਾਪੜ ਫਾਰਿ ਬਨਾਈ ਖਿੰਥਾ[31] ਝੋਲੀ ਮਾਇਆਧਾਰੀ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਮਾਗੈ ਜਗੁ

੧ (ਗੁਰੂ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ।

੨ ਚਾਂਦੀ।

੩ ਮਾਇਆ।

੪ ਧੁਰ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਫਾਟਣ ਨਾਲ; ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਫਟੀ ਹੋਈ ਚਿੱਠੀ ਆਉਣ 'ਤੇ (ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਿਵਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਿੱਠੀ ਉਤਲੇ ਸਿਰਿਉਂ ਪਾਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।

੫ ਦੇਹ-ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖ (ਅਵਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ) ਸਹਾਰ।

੬ ਮੈਂ ਫਕੀਰ (ਦਾਸ) ਦੇ ਗੁਨਾਹ (ਅਵਗੁਣ)। ਦਾਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਾਏ ਜਾਣਗੇ।

੭ ਇਹ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ।

੮ ਤੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ।

੯ ਸਭ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਾਅ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਲ ਲਵੇਂ।

੧੦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੀ ਸਲਾਹੀਏ, ਜਦ ਕਿ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲਨਾ ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

੧੧ ਘਰ ਦੇ ਟੰਟੇ।

੧੨ ਭੁੱਖ। ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਭੁੱਖ ਤੇ ਜਮਕਾਲ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੈ।

੧੩ ਜਿਸ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਹਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

੧੪ 'ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਥਕਿ ਪਾਹਿ' (ਜਪੁ)।

੧੫ ਰਤਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਧਾਰਨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਰਤਨ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਐਸੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਮੁਕਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੬ ਜੇ ਸੱਚੇ ਸਮੁੰਦਰ-ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੇਵੀਏ।

੧੭ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

੧੮ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ ਨਾਲ ਭਿੱਜੇ, ਭਾਵ ਛੋਹੇ।

੨੦ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਚੇ ਲਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਰੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ।

੨੧ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ, ਤੀਰਥ ਕੀਤਿਆਂ: ਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ ਇਸ ਲਾਲ ਦੀ ਹਾਥ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ, ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।

੨੨ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਦੇ ਜਗਤ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੨੩ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

੨੪ ਕਿਸੇ ਜੋਸ਼ ਜਾਂ ਝੂਠੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਘਰ (ਗ੍ਰਿਹਸਤ) ਤਿਆਗ ਕੇ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁੜ (ਪੇਟ ਭਰਨ ਲਈ) ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਤਕਦਾ ਹੈ।

੨੫ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਿਬਾਹੁਣਾ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਧਰਮ ਸੀ, ਛੱਡ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰ ਕੇ ਉਲਟੀ ਮਤ ਦੇ ਭੰਵਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

੨੬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ।

੨੭ ਕੱਚੇ (ਅਨਿਸਥਿਰ) ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਵਾਕੁਰ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ।

੨੮ ਸਿਮਰਨ, ਰਟਨ। ਐਸੀ ਰਟਨ ਰਟੇ, ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਢੰਗ ਐਸਾ ਬਣਾਵੇ।

੨੯ ਰਜੀਦਾ ਹੈ।

੩੦ ਗੇਰੂ (ਲਾਲ) ਰੰਗ ਘੋਲ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

੩੧ ਚੋਗ਼ਾ, ਕਫਨੀ। ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਫਨੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

* ਮੌਤ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਾਲਚੀ ਪੰਡਤਾਂ ਵਾਲੇ ਦੰਭ ਜਾਂ ਭੇਖਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮਾਂ (ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਆਦਿ) ਨਾਲ ਇਹ ਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

† ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਰਬੋਧੈ[੧] ਮਨਿ ਅੰਧੈ ਪਤਿ ਹਾਰੀ ॥ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ[੨] ਜੂਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਨ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੂਝੈ ਬਾਹਰਿ ਪੂਅਰ[੩] ਤਾਪੈ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਬਿਨੁ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵੀ ਕਿਉ ਕਰਿ [੪]ਚੀਨਸਿ ਆਪੈ ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਨਰਕ ਨਿਵਾਸੀ ਅੰਤਰਿ ਆਤਮ[੫] ਜਾਪੈ ॥ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਚਹਿ[੬] ਕਿਉ ਮਲੁ ਧੋਪੈ ਪਾਪੈ[੭] ॥ ੩ ॥ ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ [੮]ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਈ [੯]ਮਾਇਆ ਕਾ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣੈ [੧੦]ਸਾਚੁ ਕਹੇ ਤੇ ਛੋਹੈ ॥ ਪਾਠੁ ਪੜੈ ਮੁਖਿ ਝੂਠੋ ਬੋਲੈ ਨਿਗੁਰੇ ਕੀ ਮਤਿ ਓਹੈ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਉ ਸੋਹੈ ॥ ੪ ॥ [੧੧]ਮੂੰਡੁ ਮੁਡਾਇ ਜਟਾ ਸਿਖ[੧੨] ਬਾਧੀ ਮੋਨਿ ਰਹੈ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ [੧੩]ਦਹ ਦਿਸ ਧਾਵੈ ਬਿਨੁ ਰਤ[੧੪] ਆਤਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਛੋਡਿ ਮਹਾ ਬਿਖੁ ਪੀਵੈ ਮਾਇਆ ਕਾ ਦੇਵਾਨਾ[੧੫] ॥ ਕਿਰਤੁ[੧੬] ਨ ਮਿਟਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ [੧੭]ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ੫ ॥ ਹਾਥ ਕਮੰਡਲੁ[੧੮] ਕਾਪੜੀਆ[੧੯] ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਉਪਜੀ ਭਾਰੀ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਜਿ ਕਰਿ ਕਾਮਿ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਪਰ ਨਾਰੀ ॥ ਸਿਖ[੨੦] ਕਰੇ ਕਰਿ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲੰਪਟੁ[੨੧] ਹੈ ਬਾਜਾਰੀ[੨੨] ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਖੁ ਬਾਹਰਿ ਨਿਭਰਾਤੀ[੨੩] ਤਾ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ੬ ॥ ਸੋ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੈ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ[੨੪] ਗਵਾਏ ॥ ਛਾਦਨ[੨੫] ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸ ਨ ਕਰਈ ਅਚਿੰਤੁ[੨੬] ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਬਕੈ[੨੭] ਨ ਬੋਲੈ ਖਿਮਾ ਧਨੁ ਸੰਗ੍ਰਹੈ[੨੮] ਤਾਮਸੁ ਨਾਮਿ ਜਲਾਏ ॥ ਧਨੁ ਗਿਰਹੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋਗੀ ਜਿ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ੭ ॥ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਰਹੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਤਾ ਸਾਤਿ ਆਵੈ [੨੯]ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਏ ॥ ਮਨੂਆ ਨ ਡੋਲੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੦] ਬੂਝੈ [੩੧]ਧਾਵਤੁ ਵਰਜਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗ੍ਰਿਹੁ ਸਰੀਰੁ ਗੁਰਮਤੀ ਖੋਜੇ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥ ੮ ॥ [੩੨]ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਸਰੇਸਟ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ॥ [੩੩]ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਗਗਨ ਪਤਾਲੀ ਜੰਤਾ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ [੩੪]ਸਭਿ ਸੁਖ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਉਰ ਧਾਰੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਛੂਟਸਿ ਨਾਨਕ [੩੫]ਸਾਚੀ ਤਰੁ ਤੂ ਤਾਰੀ ॥ ੯ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [੩੬]ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੰਜੋਗਿ ਉਪਾਏ ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ ਕਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਗਰਭ ਉਰਧਿ[੩੭] ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਰੇ[੩੮] ਦਾਤਿ ਕਰੇ ॥ ੧ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਭਵਜਲੁ[੩੯] ਕਿਉ ਤਰੈ ॥ [੪੦]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਪਾਈਐ [੪੧]ਅਫਰਿਓ ਭਾਰੁ ਅਫਾਰੁ ਟਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੪੨]ਤੇ ਗੁਣ ਵਿਸਰਿ ਗਏ ਅਪਰਾਧੀ ਮੈ ਬਉਰਾ ਕਿਆ ਕਰਉ ਹਰੇ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲੁ [੪੩]ਸਭੈ ਸਿਰਿ ਅਹਿਨਿਸਿ[੪੪]

੧ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸਮਝਦਾ।
੩ ਧੂਣੀ। ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਧੂਣੀ ਤਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। 'ਪੂੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ' (ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੩੪੯)
੪ ਸਮਝੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੫ [ਆ-ਤਮ] ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ)। ਇਥੇ 'ਆਤੰਸ' ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ!
੬ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੭ ਪਾਪਾਂ ਦੀ (ਮੈਲ)।
੮ ਸੁਆਹ ਮਲੀ ਹੈ।
੯ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਸੱਚ ਆਖਣ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਲੱਗਦਾ ਸੂ।
੧੧ ਸਿਰ ਮੁਨਾ ਕੇ। ੧੨ [ਸੰ. ਸ਼ਿਖਾ] ਬੋਦੀ, ਚੋਟੀ।
੧੩ ਦਸੋਂ ਤਰਫ਼ਾਂ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ) ਦੌੜਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਪਿਆਰ। ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। ੧੫ [ਫ਼ਾ. ਦੀਵਾਨਾ] ਮਸਤ।
੧੬ ਕਰਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਬਣਿਆ ਸੁਭਾਵ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੧੭ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਪਸ਼ੂ-ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੯, ਨੋਟ ੧੧।
੧੮ ਚਿੱਪੀ।
੧੯ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਾਣ ਵਾਲਾ ਫ਼ਕੀਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੨੯, ਨੋਟ ੪।
੨੦ ਉਪਦੇਸ਼।
੨੧ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਖਚਿੱਤ।
੨੨ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇਧਰ ਉੱਧਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ, ਭੌਂਦੂ।
੨੩ [ਸੰ. ਨਿਭ੍ਰਿਤ=ਚੁਪ-ਚਾਂ] ਸ਼ਾਂਤ। ਦੇਖੋ 'ਕਾਇਆ ਅਗਨਿ ਕਰੇ ਨਿਭਰਾਂਤਿ।' (ਮਲਾਰ ਮ: ੧)
੨੪ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ। ੨੫ ਬਸਤਰ।
੨੬ ਬਿਨਾਂ ਬਹੁਤਾ ਫ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ, ਸੁਤੇ ਹੀ।
੨੭ ਬੋਲੇ। ੨੮ ਇਕੱਠਾ ਕਰੋ।
੨੯ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹੇ। ੩੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩੧ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖੇ।
੩੨ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਇਸ ਲਈ ਉੱਤਮ ਹਨ ਕਿ ਓਹ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ।
੩੩ ਚਾਰੇ ਖਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਸਮਾਨਾਂ ਤੇ ਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਹੀ ਜੋਤਿ (ਸੱਤਾ) ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। 'ਖਾਣੀਆਂ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੯, ਨੋਟ ੨੧।
੩੪ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿ-ਨਾਮੁ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
੩੫ ਸੱਚੀ ਤਾਰੀ (ਤਰਣਾ) ਤਰੋ।
੩੬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ (ਮਾਤਾ ਦੇ) ਲਹੂ ਅਤੇ (ਪਿਤਾ ਦੇ) ਵੀਰਜ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਣਾਇਆ।
੩੭ ਉਲਟਾ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਉਲਟੇ ਪਏ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਲਗਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹੀ ਪ੍ਰਭੂ (ਬਾਹਰ ਭੀ) ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਦਾਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੮ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ੩੯ ਹਸਤੀ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ।
੪੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੋਲ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੪੧ ਅਫਰਿਓ (ਹੰਕਾਰੇ ਹੋਏ) ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰ (ਪਾਪਾਂ ਦਾ) ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਫਾਰੁ=ਭਾਰਾ।
੪੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਓਹ ਗੁਣ ਭੁੱਲ ਗਏ ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਨੂੰ; ਮੈਂ ਸ਼ੁਦਾਈ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਹੇ ਹਰੀ!
੪੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ। ੪੪ ਦਿਨ-ਰਾਤ।

* ਜੀਵ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (੧)। ਪਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਸ਼ੁਦਾਈ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਚੰਗੇ ਆਦਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਓਹ ਆਦਰਸ਼ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੩) ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੪)। ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲ ਸਿਰ 'ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ (੫)। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਮੌਤ ਖੋਹ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਦ ਭਰਮ ਦਾ ਪੜਦਾ ਲਹਿ ਜਾਇਗਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਪਛੁਤਾਵੇਗਾ (੬)। ਜਵਾਨੀ ਚਲੀ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜਦ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਭੀ ਭੁੱਲੜ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (੭)। ਉਸ ਗਈ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਘਰ ਵਾਲੇ ਭੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੇਤੀ ਕੂਚ ਕਰੇ। ਅੰਤ ਮਰ ਕੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਿਉਂ ਹੋਈ? ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰ ਕੇ (੮)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੯)। ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਐਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖ਼ੁਆਰ ਹੋਈ (੧੦)। ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੧੧)। ਇਸ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ (੧੨)।

ਦਾਤਿ ਸਮਾਰਿ[੧] ਕਰੇ ॥ ੨ ॥ [੨]ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਜਨਮਿਆ [੩]ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਧਰੇ ॥ ਲਾਗੀ ਭੂਖ [੪]ਮਾਇਆ ਮਗੁ ਜੋਹੈ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ [੫]ਮੋਹਿ ਖਰੇ ॥ ੩ ॥ [੬]ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ [੭]ਇਤ ਉਤ ਢੂਢਤ ਥਾਕਿ ਪਰੇ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਵਿਆਪੇ ਕੂੜ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ॥ ੪ ॥ ਖਾਵੈ ਭੋਗੈ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਦੇਖੈ ਪਹਿਰਿ ਦਿਖਾਵੈ [੮]ਕਾਲ ਘਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਆਪੁ[੯] ਪਛਾਣੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਕਾਲੁ ਟਰੇ[੧੦] ॥ ੫ ॥ ਜੇਤਾ ਮੋਹੁ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਭੂਲੇ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤੇ [੧੧]ਛੀਨਿ ਖਰੇ ॥ [੧੨]ਤਨੁ ਧਨੁ ਬਿਨਸੈ ਸਹਸੈ ਸਹਸਾ ਫਿਰਿ ਪਛੁਤਾਵੈ ਮੁਖਿ ਧੂਰਿ ਪਰੇ ॥ ੬ ॥ ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਜੋਬਨੁ ਤਨੁ ਖਿਸਿਆ[੧੩] [੧੪]ਕਫੁ ਕੰਠੁ ਬਿਰੂਧੋ ਨੈਨਹੁ ਨੀਰੁ ਢਰੇ ॥ ਚਰਣ ਰਹੇ ਕਰ[੧੫] ਕੰਪਣ ਲਾਗੇ [੧੬]ਸਾਕਤ ਰਾਮੁ ਨ ਰਿਦੈ ਹਰੇ ॥ ੭ ॥ ਸੁਰਤਿ ਗਈ [੧੭]ਕਾਲੀ ਹੂ ਧਉਲੇ [੧੮]ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਵੈ ਰਖਿਓ ਘਰੇ ॥ ਬਿਸਰਤ ਨਾਮ ਐਸੇ ਦੋਖ ਲਾਗਹਿ [੧੯]ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਸਮਾਰੇ ਨਰਕਿ ਖਰੇ ॥ ੮ ॥ [੨੦]ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੋ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਕਾ ਕਉ ਦੋਸੁ ਧਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਦਿ[੨੧] ਜੀਵਣੁ ਹੋਰੁ ਮਰਣਾ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਜਨਮੁ ਜਰੇ[੨੨] ॥ ੯ ॥ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ਭਏ ਰਸ ਭੋਗਣ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਵਿਕਾਰ ਕਰੇ ॥ ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰਿ [੨੩]ਲੋਭਿ ਮੂਲੁ ਖੋਇਓ ਸਿਰਿ ਧਰਮਰਾਇ ਕਾ ਡੰਡੁ ਪਰੇ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੪] ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਪੁਰਖ ਅਪਰੰਪਰ[੨੫] ਪੂਰੇ [੨੬]ਤੇ ਜਗ ਮਹਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਹਰੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੁਰ ਬਚਨ ਸਮਾਰਹੁ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਜਨ ਭਾਉ ਕਰੇ ॥ [੨੭]ਹਰਿ ਜਨ ਗੁਰੁ ਪਰਧਾਨੁ ਦੁਆਰੈ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਜਨ ਕੀ ਰੇਣੁ[੨੮] ਹਰੇ ॥ ੧੨ ॥ ੮ ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ* ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੨ ॥

†[੨੯]ਆਵਉ ਵੰਞਉ ਡੁੰਮਣੀ ਕਿਤੀ ਮਿਤ੍ਰ ਕਰੇਉ ॥ ਸਾਧਨ[੩੦] ਢੋਈ ਨ ਲਹੈ ਵਾਢੀ[੩੧] ਕਿਉ ਧੀਰੇਉ[੩੨] ॥ ੧ ॥ ਮੈਡਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਆਪਨੜੇ ਪਿਰ ਨਾਲਿ ॥ ਹਉ ਘੋਲਿ ਘੁਮਾਈ ਖੰਨੀਐ[੩੩] ਕੀਤੀ ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੪]ਪੇਈਅੜੈ ਡੋਹਾਗਣੀ ਸਾਹੁਰੜੈ ਕਿਉ ਜਾਉ ॥ ਮੈ ਗਲਿ ਅਉਗਣ ਮੁਠੜੀ[੩੫] ਬਿਨੁ ਪਿਰ ਝੂਰਿ ਮਰਾਉ ॥ ੨ ॥ ਪੇਈਅੜੈ ਪਿਰੁ ਸੰਮਲਾ[੩੬] ਸਾਹੁਰੜੈ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥ ਸੁਖਿ ਸਵੰਧਿ[੩੭] ਸੋਹਾਗਣੀ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਣਤਾਸੁ[੩੮] ॥ ੩ ॥ ਲੇਫੁ ਨਿਹਾਲੀ[੩੯] ਪਟ ਕੀ ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਬਣਾਇ ॥ ਪਿਰੁ ਮੁਤੀ[੪੦] ਡੋਹਾਗਣੀ ਤਿਨ ਡੁਖੀ[੪੧]

੧ ਸੰਭਾਲ ਕੇ, ਖ਼ਿਆਲ ਕਰ ਕੇ।
੨ ਦੇਖੋ ਪੰ. ੭੮੫, ਨੋਟ ੪।
੩ ਸ਼ਿਵ (ਜੀਵ) ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੋਇਆ।
੪ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਹ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੯।
੫ ਮੋਹ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੜੇ (ਗਵਾਚ) ਗਏ ਹਨ।
੬ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣ੍ਯ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ।
੭ ਇਧਰ-ਉਧਰ।
੮ ਮੌਤ ਦੇ ਘਰ ਭਾਵ ਚਲਨਹਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ।
੯ ਆਪਣਾ ਆਪ।
੧੦ ਟਲਦਾ।
੧੧ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਕਾਲ)।
੧੨ ਤਨ ਧਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਭਰਮ ਰੂਪ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਹਸੈ ਸਹਸਾ=ਸੰਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾ, ਤਨ ਧਨ ਦੇ ਸੰਸੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਰਮ।
੧੩ ਘਟਿਆ।
੧੪ ਬਲਗ਼ਮ ਗਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਹੱਥ।
੧੬ ਫਿਰ ਭੀ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਜੀਵ ਰਾਮ-ਹਰੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ।
੧੭ ਕਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ (ਵਾਲ)।
੧੮ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।
੧੯ ਜਮ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦਾ (ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਨਰਕੇਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੨੧ ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੨੨ ਸੜਦਾ, ਭਾਵ ਜਨਮ ਜ਼ਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਲੋਭ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੂਲ ਵੀ ਗਵਾ ਬੈਠਾ ਹੈ।
੨੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੨੬ ਓਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇ ਹਰੀ ਗੋਵਿੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ।
੨੭ ਹਰੀ-ਜਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ (ਪੈਂਚ) ਹੈ; ਹੇ ਹਰੀ! ਨਾਨਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੈ।
੨੮ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੨੯ ਮੈਂ ਡੂੰਮਣੀ (ਦੁਚਿੱਤੀ, ਉਦਾਸ) ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਂਦੀ ਹਾਂ।
੩੦ ਇਸਤਰੀ।
੩੧ [ਪਰਦੇਸ ਗਈ ਹੋਈ] ਵਿਛੁੜੀ ਹੋਈ।
੩੨ ਧੀਰਜ ਫੜੇ।
੩੩ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਵਾਂ (ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ) ਜੇ ਤੂੰ ਇਕ ਰਤਾ ਭਰ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖੇਂ।
੩੪ ਪੇਕੇ (ਇਸ ਜਨਮ ਵਿੱਚ) ਛੁੱਟੜ ਹਾਂ; ਸੌਹਰੇ (ਪਤੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ) ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ?
੩੫ ਮੋਹੀ ਹੋਈ।
੩੬ ਯਾਦ ਕਰਾਂ।
੩੭ ਸੌਂਦੀਆਂ ਹਨ (ਕਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਸਵਨਿ' ਹੈ)।
੩੮ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੩੯ ਤੁਲਾਈ।
੪੦ ਛੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।
੪੧ ਦੁਖੀ।

* ਇਕ ਰਾਗਣੀ ਹੈ ਜੋ ਇਥੇ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਗਾਵਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲਫ਼ਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ-ਡੂੰਮਣੀ, ਵਾਂਢੀ, ਮੈਡਾ, ਡੋਹਾਗਣੀ, ਸਾਡੜੇ, ਡੇਖੈ, ਮੂ, ਦਿਤਮੁ, ਵੰਞਨਿ, ਲਡੇ, ਥੀਐ, ਡੇਹੁ, ਹਿਕਨੀ।

† ਇਸਤਰੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਸੁਖ ਦੇ ਵੇਸ ਪਈ ਕਰੇ; ਜਦ ਤੋੜੀ ਪਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਪਨਿਆਂਦਾ; ਤਦ ਤੋੜੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਸਾਧਨ ਪਿਆ ਕਰੇ, ਜਦ ਤੋੜੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤੋੜੀ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਕਰੇ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਬਣ ਜਾਏ।

[1]ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ ॥ ੪ ॥ ਕਿਤੀ[2] ਚਖਉ ਸਾਡੜੇ[3] ਕਿਤੀ ਵੇਸ ਕਰੇਉ ॥ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਜੋਬਨੁ [4]ਬਾਦਿ ਗਇਅਮੁ ਵਾਢੀ[5] ਝੂਰੇਦੀ ਝੂਰੇਉ ॥ ੫ ॥ [6]ਸਚੇ ਸੰਦਾ ਸਦੜਾ ਸੁਣੀਐ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ ॥ [7]ਸਚੇ ਸਚਾ ਬੈਹਣਾ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੬ ॥ ਗਿਆਨੀ ਅੰਜਨੁ[8] ਸਚ ਕਾ ਡੇਖੈ ਡੇਖਣਹਾਰੁ[9] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[10] ਬੂਝੈ ਜਾਣੀਐ ਹਉਮੈ [11]ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ॥ ੭ ॥ [12]ਤਉ ਭਾਵਨਿ ਤਉ ਜੇਹੀਆ ਮੂ ਜੇਹੀਆ ਕਿਤੀਆਹ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਹੁ[13] ਨ ਵੀਛੁੜੈ ਤਿਨ ਸਚੈ ਰਤੜੀਆਹ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [14]ਨਾ ਭੈਣਾ ਭਰਜਾਈਆ ਨਾ ਸੇ ਸਸੁੜੀਆਹ ॥ ਸਚਾ ਸਾਕੁ ਨ ਤੁਟਈ ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਸਹੀਆਹ[15] ॥ ੧ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਏਤਾ ਭਵਿ ਥਕੀ [16]ਗੁਰਿ ਪਿਰੁ ਮੇਲਿਮੁ ਦਿਤਮੁ ਮਿਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਫੁਫੀ ਨਾਨੀ ਮਾਸੀਆ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੜੀਆਹ ॥ ਆਵਨਿ ਵੰਞਨਿ[17] ਨਾ ਰਹਨਿ [18]ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਹੀਆਹ ॥ ੨ ॥ ਮਾਮੇ ਤੈ ਮਾਮਾਣੀਆ[19] ਭਾਇਰ[20] ਬਾਪ ਨ ਮਾਉ ॥ [21]ਸਾਥ ਲਡੇ ਤਿਨ ਨਾਠੀਆ ਭੀੜ ਘਣੀ[22] ਦਰੀਆਉ ॥ ੩ ॥ ਸਾਚਉ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਵਲੋ[23] ਸਖੀ ਹਮਾਰੋ ਕੰਤੁ ॥ ਸਚਿ ਵਿਛੋੜਾ ਨਾ ਥੀਐ[24] [25]ਸੋ ਸਹੁ ਰੰਗਿ ਰਵੰਤੁ ॥ ੪ ॥ ਸਭੇ ਰੁਤੀ ਚੰਗੀਆ ਜਿਤੁ ਸਚੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ॥ ਸਾਧਨ[26] ਕੰਤੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸੁਖਿ ਸੁਤੀ [27]ਨਿਸਿ ਡੇਹੁ ॥ ੫ ॥ ਪਤਣਿ ਕੂਕੇ ਪਾਤਣੀ[28] ਵੰਞਹੁ ਧ੍ਰੁਕਿ[29] ਵਿਲਾੜਿ[30] ॥ ਪਾਰਿ ਪਵੰਦੜੇ ਡਿਠੁ ਮੈ [31]ਸਤਿਗੁਰ ਬੋਹਿਥਿ ਚਾੜਿ ॥ ੬ ॥ ਹਿਕਨੀ[32] ਲਦਿਆ ਹਿਕਿ ਲਦਿ ਗਏ ਹਿਕਿ ਭਾਰੇ [33]ਭਰ ਨਾਲਿ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਵਣੰਜਿਆ ਸੇ ਸਚੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਲਿ ॥ ੭ ॥ ਨਾ ਹਮ ਚੰਗੇ ਆਖੀਅਹ ਬੁਰਾ ਨ ਦਿਸੈ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀਐ ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ[34] ਸੋਇ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧† ॥ ਨਾ ਜਾਣਾ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਣਾ ਸਿਆਣਾ ॥ [35]ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗੇ ਰਾਤਾ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣਾ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ ਮੂਰਖੁ ਹਾ ਨਾਵੈ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਤੂ ਕਰਤਾ ਤੂ [36]ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਤੇਰੈ ਨਾਮਿ ਤਰਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਮੂਰਖੁ ਸਿਆਣਾ ਏਕੁ ਹੈ ਏਕ ਜੋਤਿ ਦੁਇ ਨਾਉ ॥ ਮੂਰਖਾ ਸਿਰਿ ਮੂਰਖੁ ਹੈ ਜਿ ਮੰਨੇ ਨਾਹੀ ਨਾਉ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਦੁਆਰੈ ਨਾਉ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪਲੈ ਨ ਪਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਅਹਿਨਿਸਿ[37] ਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ੩ ॥ [38]ਰਾਜੰ ਰੰਗੰ ਰੂਪੰ ਮਾਲੰ ਜੋਬਨੁ ਤੇ[39] ਜੂਆਰੀ ॥ ਹੁਕਮੀ ਬਾਧੇ ਪਾਸੈ ਖੇਲਹਿ ਚਉਪੜਿ ਏਕਾ ਸਾਰੀ[40] ॥ ੪ ॥ ਜਗਿ ਚਤੁਰੁ ਸਿਆਣਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣਾ ਨਾਉ ਪੰਡਿਤ ਪੜਹਿ ਗਾਵਾਰੀ[41] ॥ ਨਾਉ ਵਿਸਾਰਹਿ ਬੇਦੁ ਸਮਾਲਹਿ

੧ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।
੨ ਕਿਤਨੇ ਹੀ।
੩ ਸੁਆਦ।
੪ ਫ਼ਜ਼ੂਲ, ਬੇਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ।
੫ [ਪਰਦੇਸ ਗਈ ਹੋਈ] ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ।
੬ ਸੱਚੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀਏ।
੭ ਸੱਚੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ (ਸਤਸੰਗ ਰੂਪ); ਨਦਰੀ (ਬਖਸ਼ਿੰਦ) ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲਗੀਦਾ ਹੈ।
੮ ਸੁਰਮਾ।
੯ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੧ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੧੨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਹ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਤਾਂ ਕਈ ਹਨ।
੧੩ ਪਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਰੱਤੀਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਵਿਛੜਦਾ।
੧੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈਣਾਂ, ਭਰਜਾਈਆਂ ਤੇ ਸੱਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੱਚਾ ਸਾਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ।
੧੫ ਸਤਸੰਗ ਰੂਪ ਸਖੀਆਂ ਵਿੱਚ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।
੧੭ [ਲਹਿੰਦੀ] ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੮ ਸਦਾ ਪੂਰ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਪਹੀਆਹ (ਰਾਹੀਆਂ) ਦੇ।
੧੯ ਮਾਮੀਆਂ।
੨੦ ਭਾਈ।
੨੧ ਕਾਫ਼ਲੇ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ (ਚਲਣਹਾਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ)।
੨੨ ਬਹੁਤੀ। ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਤੇ ਇਹ ਆਵਾਜਾਈ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਦੀ ਭੀੜ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਰੰਗੀਲਾ, ਮੌਜੀ।
੨੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ।
੨੫ ਜੋ ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ।
੨੬ ਇਸਤਰੀ।
੨੭ ਰਾਤ ਦਿਨ।
੨੮ ਗੁਰੂ-ਮਲਾਹ।
੨੯ [ਲਹਿੰਦੀ] ਦੌੜ ਕੇ।
੩੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੌੜ ਕੇ ਇਸ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਵੋ।
੩੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ।
੩੨ ਇਕਨਾਂ ਨੇ।
੩੩ ਭਰ ਨਾਲਿ=ਭਾਰ ਨਾਲ; ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੨੦, ਨੋਟ ੧੫।
੩੪ ਜੇਹਾ। ਉਹ ਸੱਚੇ ਵਰਗਾ ਹੈ।
੩੫ ਸਦਾ ਮਾਲਕ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।
੩੬ [ਫ਼ਾ.] ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੩੭ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੩੮ ਰਾਜ ਰੰਗ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਜੁਆਰੀਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ।
੩੯ ਓਹ।
੪੦ ਨਰਦਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ *। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪ ਚੌਪੜ ਵਿੱਚ ਨਰਦਾਂ ਹੋ ਕੇ।
੪੧ ਗਵਾਰ, ਮੂਰਖ।

* ਘਰ ਦੇ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਵਾਕੁਰ ਚਲਣਹਾਰ ਹਨ। ਤੋੜ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਛੱਡ ਕੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਹਉਮੈ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ।

† ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੰਡਿਤ ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਮੰਨ ਕੇ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਸਾਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

[1]ਬਿਖੁ ਭੂਲੇ ਲੇਖਾਰੀ ॥ ੫ ॥ ਕਲਰ ਖੇਤੀ ਤਰਵਰ ਕੰਠੇ[2] [3]ਬਾਗਾ ਪਹਿਰਹਿ ਕਜਲੁ ਝਰੈ ॥ ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੁ [4]ਤਿਸੈ ਕੀ ਕੋਠੀ ਜੋ ਪੈਸੈ[5] ਸੋ [6]ਗਰਬਿ ਜਰੈ ॥ ੬ ॥ ਰਯਤਿ ਰਾਜੇ [7]ਕਹਾ ਸਬਾਏ [8]ਦੁਹੁ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਜਾਸੀ ॥ ਕਹਤ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਸਚੇ ਕੀ ਪਉੜੀ[9] ਰਹਸੀ ਅਲਖੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ੭ ॥ ੩ ॥ ੧੧ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ਘਰੁ ੫ ਅਸਟਪਦੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਜਿਸ ਨੋ ਪ੍ਰੇਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ [10]ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ॥ ਏਹਾ ਵੇਦਨ[11] ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਅਵਰੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ[12] ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰੁ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਸਾਰ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [13]ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਜਾਗੈ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ [14]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਏ ॥ ਸੋ ਜੋਗੀ ਇਹ ਜੁਗਤਿ ਪਛਾਣੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥ [15]ਸੰਜੋਗੀ ਧਨ ਪਿਰ ਮੇਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਹੁ ਦੁਰਮਤਿ[16] ਖੋਵੈ ॥ [17]ਰੰਗ ਸਿਉ ਨਿਤ ਰਲੀਆ ਮਾਣੈ ਅਪਣੇ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਵੈਦੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[18] ਸੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਮਰੈ ਮੰਦਾ[19] ਹੋਵੈ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਸਾਰੁ[20] ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[21] ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਆਪਣ ਲੀਆ ਕਿਛੂ ਨ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ [22]ਕਲ ਧਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੫ ॥ [23]ਅਗਮ ਨਿਗਮੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਅਪਨੈ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ [24]ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[18] ਜਾਤਾ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[25] ਹੋਵੈ ਸੋ ਤਤੁ ਪਾਏ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਵਿਚਹੁ ਗਵਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸਭੁ ਧੰਧੁ[26] ਕਮਾਵੈ ਵੇਖਹੁ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੭ ॥ ਇਕਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥ ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[21] ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਗਾਵਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[21] ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅਗੈ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੯ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ [27]ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਵਹਿ ਸੋਈ ਪਾਏ ਨਾਨਕ [28]ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੀ ਜੀਉ ॥ ੧੦ ॥ ੧ ॥

੧ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ (ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ)।
੨ ਕੰਢੇ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਰੁੱਖ (ਦੀ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)।
੩ ਚਿੱਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕੱਜਲ ਝਾੜਦਾ ਹੋਵੇ (ਤਾਂ ਉਹ ਚਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ)।
੪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ।
੫ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੬ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ।
੭ ਸਾਰੇ ਕਿਥੇ ਹਨ? ਭਾਵ ਥਿਰ ਨਹੀਂ।
੮ ਦ੍ਵੈਤ ਵਿੱਚ, ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੯ ਉਪਦੇਸ਼। ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਨਾਨਕ ਕਿ ਉਹ ਅਲੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ।
੧੧ [ਸੰ: ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ।
੧੨ ਇਲਾਜ।
੧੩ ਆਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਸੰਜੋਗਾਂ ਨਾਲ (ਚੰਗਾ ਢੋ ਢੁੱਕਣ ਨਾਲ) ਇਸਤਰੀ ਪਤੀ (ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਖੋਟੀ ਮਤ।
੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ।
੧੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੯ ਬੁਰਾਈ।
੨੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੨ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੨੪ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੨੬ ਧੰਧਾ ਪਿੱਟਣਾ, ਚੱਟੀ ਬੱਧਾ।
੨੭ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਉਹ ਤੱਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਿਹਰ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ; ਸਭ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗਦਾ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਤੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ਅਸਟਪਦੀਆ* ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੧]ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਭ੍ਰਮਤੇ ਭ੍ਰਮਤੇ ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਬ ਪਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰੇ ਮੂੜੇ ਤੂ [੨]ਹੋਛੈ ਰਸਿ ਲਪਟਾਇਓ ॥ [੩]ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਤੇਰੈ ਬਿਖਿਆ ਸਿਉ ਉਰਝਾਇਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਬਨਜਨਿ ਆਇਓ ਕਾਲਰੁ[੪] ਲਾਦਿ ਚਲਾਇਓ ॥ ੨ ॥ ਜਿਹ ਘਰ[੫] ਮਹਿ ਤੁਧੁ ਰਹਨਾ ਬਸਨਾ ਸੋ ਘਰੁ ਚੀਤਿ ਨ ਆਇਓ ॥ ੩ ॥ ਅਟਲ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਸੁਖਦਾਈ ਇਕ ਨਿਮਖ[੬] ਨਹੀ ਤੁਝੁ ਗਾਇਓ ॥ ੪ ॥ ਜਹਾ ਜਾਣਾ ਸੋ ਥਾਨੁ ਵਿਸਾਰਿਓ ਇਕ ਨਿਮਖ ਨਹੀ ਮਨੁ ਲਾਇਓ ॥ ੫ ॥ [੭]ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਗ੍ਰਿਹ ਦੇਖਿ ਸਮਗ੍ਰੀ ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਉਰਝਾਇਓ ॥ ੬ ॥ ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਓ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗਾ ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇਓ ॥ ੭ ॥ ਜਉ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਾ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਇਓ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਕਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[੮] ਰਾਖਿ ਲੀਨੋ ਭਇਓ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਸੁ ਰਸਨਾ[੯] ਉਚਾਰੈ ਮਿਸਟ[੧੦] ਗੂੜਾ ਰੰਗੁ ॥ ੧ ॥ ਮੇਰੇ [੧੧]ਮਾਨ ਕੋ ਅਸਥਾਨੁ ॥ ਮੀਤ ਸਾਜਨ [੧੨]ਸਖਾ ਬੰਧਪੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਨੁ[੧੩] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰੁ ਜਿਨਿ ਉਪਾਇਓ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਗਹੀ[੧੪] ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ[੧੫] ਪ੍ਰਭੁ ਅਰਾਧੇ[੧੬] ਜਮ ਕੰਕਰੁ[੧੭] ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੀ ॥ ੨ ॥ [੧੮]ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਿ ਜਾ ਕੈ ਸੰਤ ਰਿਦਾ ਭੰਡਾਰੁ ॥ [੧੯]ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਸੁਜਾਣੁ[੨੦] ਸੁਆਮੀ ਸਦਾ ਰਾਖਣਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਦੂਖ ਦਰਦ ਕਲੇਸ ਬਿਨਸਹਿ ਜਿਸੁ ਬਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਮਿਰਤੁ[੨੧] ਨਰਕੁ ਅਸਥਾਨ ਬਿਖੜੇ[੨੨] ਬਿਖੁ[੨੩] ਨ ਪੋਹੈ ਤਾਹਿ ॥ ੪ ॥ [੨੪]ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ [੨੫]ਨਵ ਨਿਧਿ ਜਾ ਕੈ [੨੬]ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪਰਵਾਹ ॥ [੨੭]ਆਦਿ ਅੰਤੇ ਮਧਿ ਪੂਰਨ ਊਚ ਅਗਮ ਅਗਾਹ ॥ ੫ ॥ [੨੮]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਦੇਵ ਮੁਨਿ ਜਨ ਬੇਦ ਕਰਹਿ ਉਚਾਰੁ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ [੨੯]ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਭੁੰਚਹਿ[੩੦] ਨਹੀ ਅੰਤੁ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥ ੬ ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਾਛਤ[੩੧] ਮਿਟਹਿ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰਿਦੈ ਜਪਿ ਭਗਵਾਨ ॥ [੩੨]ਪਾਵਨਾ ਤੇ ਮਹਾ ਪਾਵਨ ਕੋਟਿ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ ॥ ੭ ॥ [੩੩]ਬਲ ਬੁਧਿ ਸੁਧਿ ਪਰਾਣ ਸਰਬਸੁ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ॥ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਨਿਮਖ[੬] ਮਨ ਤੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ[੩੪] ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੋਸੁ ॥ ਕਾਜੁ ਉਆ ਕੋ ਲੇ ਸਵਾਰਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਦੀਨੋ ਦੋਸੁ ॥ ੧ ॥ ਮਨ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਉ[੩੫] ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥ ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਰੀਤਿ[੩੬] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੩੭]ਚਰਣ ਤਲੈ ਉਗਾਹਿ ਬੈਸਿਓ

੧ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੌਂਦਿਆਂ ਭੌਂਦਿਆਂ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।
੨ ਨਿਕੰਮੇ, ਫਿੱਕੇ ਰਸ ਵਿੱਚ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਫਿੱਕੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ।
੩ ਹਰੀ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਚੰਬੜਿਆ (ਫਸਿਆ) ਹੈਂ।
੪ ਕੱਲਰ।
੫ ਅਸਲ ਘਰ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।
੬ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੭ ਪੁੱਤਰ, ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਦੇਖ ਕੇ।
੮ ਕ੍ਰਿਪਾ।
੯ ਜੀਭ।
੧੦ ਮਿੱਠਾ।
੧੧ ਮਨ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ (ਆਸਰਾ) ਉਹ ਹੈ।
੧੨ ਸਾਥੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੩ ਜਾਣਨਹਾਰ।
੧੪ ਪੱਕੜੀ।
੧੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੬ ਸਿਮਰਿਆ।
੧੭ [ਸੰ. ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ] ਦੂਤ।
੧੮ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਮੋਖ ਮੁਕਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੋਖ ਮੁਕਤ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸਿਆਣਾ।
੨੧ ਮੌਤ।
੨੨ ਔਖੇ।
੨੩ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ।
੨੪ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੬ ਜਿਸ ਹਰੀ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੈ।
੨੭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ, ਅੰਤ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉੱਚਾ, ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ।
੨੮ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਤੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ।
੨੯ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੩੦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਭੋਗਦੇ ਹਨ।
੩੧ [ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ] ਪਾਪ।
੩੨ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ।
੩੩ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਾਸ ਹੈ, ਇਹੀ ਬਲ ਬੁਧ ਆਦਿਕ ਹੈ। ਸਰਬਸੁ=ਸਭ ਕੁਝ।
੩੪ ਤੇਜ਼। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਰੁੱਖ ਆਦਿਕ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
੩੫ ਰਵੋ, ਸਿਮਰੋ।
੩੬ ਮਰਯਾਦਾ। ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਣੋ।
੩੭ (ਬੇੜੀ) ਨੂੰ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਚਰਨਾਂ ਹੇਠ ਉਗਾਹਿ (ਦਬ ਕੇ) ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੂਰਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਕਰੇ? ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

† ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਅੰਗ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਿਅੰਤ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਧਿਆ-ਧਿਆ ਕੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

‡ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਖ, ਬੇੜੀ, ਧਰਤੀ, ਆਕਾਸ਼, ਸੂਰਜ, ਹਵਾ, ਅੱਗ ਵਾਲੇ ਗੁਣ (ਧੀਰਜ, ਸਮਾਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਬੁਰੇ ਨਾਲ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਆਦਿ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ।

ਸੂਮੁ[1] ਨ ਰਹਿਓ ਸਰੀਰਿ ॥ ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਨਹ ਵਿਆਪੈ ਖਿਨਹਿ[2] ਉਤਰਿਓ ਤੀਰਿ[3] ॥ ੨ ॥ [4]ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਬਿਸਟਾ ਮੂਤ੍ਰ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ ॥ ੩ ॥ ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਕਾਰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ[5] ਸਭ ਸੁਖ ਛਤ੍ਰ ॥ ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਨ ਕਛੂ ਜਾਨੈ ਸਰਬ ਜੀਅ ਸਮਤ[6] ॥ ੪ ॥ ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ[7] ਪ੍ਰਗਟਿਓ [8]ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਪਵਿਤ੍ਰਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ[9] ॥ ੫ ॥ ਸੀਤ[10] ਮੰਦ[11] ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਥਾਨ ਸਮਾਨ ॥ [12]ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨ ॥ ੬ ॥ [13]ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ ਜੁ ਨਿਕਟਿ ਆਵੈ ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ ॥ ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਣੈ ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੭ ॥ [14]ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਲਾਲ ॥ ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪ ਅਸਟਪਦੀਆ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਂਗਨਿ[15] ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅੰਤਰਿ ਚਾਦਨਾ ॥ ੧ ॥ ਆਰਾਧਨਾ[16] ਅਰਾਧਨੁ ਨੀਕਾ[17] ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਨਾ ॥ ੨ ॥ ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਤਿਆਗਨਾ ॥ ੩ ॥ ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ॥ ੪ ॥ ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ ॥ ੫ ॥ ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਨਾ ॥ ੬ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤੇ ਜਾ ਕੈ [18]ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ ॥ ੭ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਨੀਕਾ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਾਗਨਾ[19] ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਆਉ ਜੀ [20]ਤੂ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨਾਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਤ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਗਾਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਹਿਰਦੈ ਵਾਸੈ [21]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਮਿਟਾਵਨਾ ॥ ੨ ॥ [22]ਭਗਤ ਦਇਆ ਤੇ ਬੁਧਿ ਪਰਗਾਸੈ ਦੁਰਮਤਿ ਦੂਖ ਤਜਾਵਨਾ ॥ ੩ ॥ [23]ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਪੁਨੀਤਾ [24]ਪੁਨਰਪਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਨਾ ॥ ੪ ॥ [25]ਨਉ ਨਿਧਿ [26]ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ [27]ਪਾਈ ਜੋ ਤੁਮਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸੰਤ ਬਿਨਾ ਮੈ ਥਾਉ ਨ ਕੋਈ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਜਾਵਨਾ ॥ ੬ ॥ ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨ ਕਉ ਕੋਇ ਨ ਰਾਖੈ ਸੰਤਾ ਸੰਗਿ ਸਮਾਵਨਾ ॥ ੭ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਚਲਤੁ[28] ਦਿਖਾਇਆ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਵਨਾ[29] ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫‡ ॥ ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਜਪਿ

੧ ਥਕਾਵਟ।
੨ ਖਿਨ ਵਿੱਚ, ਛੇਤੀ।
੩ ਕੰਢੇ 'ਤੇ।
੪ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੰਦਨ, ਊਦ, ਕਪੂਰ ਦੇ ਲੇਪਣ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਗੂੰਹ ਮੂਤ ਸਿੱਟਣ ਜਾਂ ਜ਼ਰਾ-ਜ਼ਰਾ ਕਰ ਕੇ ਖੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਤਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਯਥਾ : 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਧੀਰਜੁ ਏਕ॥ ਜਿਉ ਬਸੁਧਾ ਕੋਊ ਖੋਦੈ ਕੋਊ ਚੰਦਨ ਲੇਪ" (ਸੁਖਮਨੀ, ਪੰਨਾ ੨੭੨)।
੫ ਸਾਰਾ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ। ਅਕਾਸ਼ ਊਚ ਨੀਚ ਮਾੜਾ ਚੰਗਾ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਛਤਰ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।
੬ ਇਕੋ ਜੇਹਾ।
੭ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ (ਸੂਰਜ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ)।
੮ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੯ ਦੁੱਖ।
੧੦ ਠੰਢੀ।
੧੧ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ (ਪਵਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ)।
੧੨ ਜਿਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੀ ਹੈ, ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ (ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੀ)।
੧੩ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਕਿਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਕੋਈ (ਅਗਨੀ ਦੇ) ਨੇੜੇ ਆਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਲਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਬੁਝਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵੇਖਦੀ ਹੈ। ਯਥਾ : 'ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਕਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾਉ' (ਪੰਨਾ ੨੭੨)।
੧੪ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਓਹ ਸਨਾਥ (ਮਾਲਕ) ਵਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਵੇਹੜੇ ਵਿੱਚ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ) ਚਾਨਣ ਵਿੱਚੋਂ ਅਸਲ ਚਾਨਣ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ।
੧੬ ਸਿਮਰਨ।
੧੭ [ਸੰ. ਨਿਕ੍=ਸਾਫ਼] ਉੱਤਮ, ਚੰਗਾ।
੧੮ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹਨ।
੧੯ ਸ਼ਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਹੇ ਸੰਤ ਜਨੋ! ਤੁਸੀਂ ਆਵੋ।
੨੧ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨਾ।
੨੨ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਉੱਜਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੨੩ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਫੇਰ, ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਈਦਾ।
੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੬ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ।
੨੭ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਲੱਗੇ ਹਨ।
੨੮ ਚੋਜ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਮਾਣਿਆ ਹੈ।
੨੯ ਭੋਗਣਾ, ਮੇਲ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਾਣਨੀ।

* ਛੱਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ? -ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਆਦਿ; ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ? -ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋਤ ਜਗਾਣਾ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ।
† ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।
‡ ਜੀਉਣਾ ਉਹ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਕੁਰ ਨਾਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੋਵੇ।

ਜਪਿ ਸਦ ਜੀਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੀਵਨਾ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਆਘਾਵੈ[੧] ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪੀਵਨਾ ॥ ੧ ॥ ਖਾਵਨਾ ਜਿਤੁ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ ਸੰਤੋਖਿ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤੀਵਨਾ[੨] ॥ ੨ ॥ [੩]ਪੈਨਣਾ ਰਖੁ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਫਿਰਿ ਨਾਗੇ ਨਹੀ ਥੀਵਨਾ[੪] ॥ ੩ ॥ [੫]ਭੋਗਨਾ ਮਨ ਮਧੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਸੰਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਲੀਵਨਾ ॥ ੪ ॥ ਬਿਨੁ ਤਾਗੇ ਬਿਨੁ ਸੂਈ ਆਨੀ[੬] ਮਨੁ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਸੰਗਿ ਸੀਵਨਾ ॥ ੫ ॥ ਮਾਤਿਆ ਹਰਿ ਰਸ ਮਹਿ ਰਾਤੇ ਤਿਸੁ ਬਹੁੜਿ[੭] ਨ ਕਬਹੂ ਅਉਖੀਵਨਾ[੮] ॥ ੬ ॥ ਮਿਲਿਓ ਤਿਸੁ [੯]ਸਰਬ ਨਿਧਾਨਾ [੧੦]ਪ੍ਰਭਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਜਿਸੁ ਦੀਵਨਾ ॥ ੭ ॥ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਚਰਣ ਸੰਤ ਧੋਇ ਪੀਵਨਾ ॥ ੮ ॥ ੩ ॥ ੬ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੮ ਅੰਜੁਲੀਆ[੧੧] ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[੧੨]ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਿੰਤਾ[੧੩] ॥ ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਥੋਰੀ ਸੁ ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ[੧੪] ॥ [੧੫]ਦੁਹੂ ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ ਸੋਈ ਸੁਹੇਲਾ[੧੬] ਭਾਲੀਐ ॥ ੧ ॥ [੧੭]ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਜ ਮਹਿ ਨਰਕੁ ਉਦਾਸ ਕਰੋਧਾ ॥ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਬੇਦ ਪਾਠ ਸਭਿ ਸੋਧਾ ॥ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਜੋ ਰਹੈ ਅਲਿਪਤਾ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੀ ਪੂਰਨ ਘਾਲੀਐ ॥ ੨ ॥ [੧੮]ਜਾਗਤ ਸੂਤਾ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤਾ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈਐ ਮੀਤਾ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਤੁਟਹਿ ਹਉ ਬੰਧਨ ਏਕੋ ਏਕੁ ਨਿਹਾਲੀਐ[੧੯] ॥ ੩ ॥ ਕਰਮ ਕਰੈ ਤ ਬੰਧਾ[੨੦] ਨਹ ਕਰੈ ਤ ਨਿੰਦਾ[੨੧] ॥ ਮੋਹ ਮਗਨ ਮਨੁ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿੰਦਾ[੨੨] ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੨੩] ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਸਮ[੨੪] ਜਾਣੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਹਿਆਲੀਐ[੨੫] ॥ ੪ ॥ ਸੰਸਾਰੈ ਮਹਿ [੨੬]ਸਹਸਾ ਬਿਆਪੈ ॥ ਅਕਥ ਕਥਾ ਅਗੋਚਰ[੨੭] ਨਹੀ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ਓਹੁ[੨੮] ਬਾਲਕ [੨੯]ਵਾਗੀ ਪਾਲੀਐ ॥ ੫ ॥ ਛੋਡਿ ਬਹੈ ਤਉ [੩੦]ਛੂਟੈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਉ ਸੰਚੈ[੩੧] ਤਉ ਭਉ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ [੩੨]ਇਸ ਹੀ ਮਹਿ ਜਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ [੩੩]ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਚਉਰੁ ਢਾਲੀਐ ॥ ੬ ॥ ਜੋ ਸੂਰਾ[੩੪] ਤਿਸ ਹੀ ਹੋਇ ਮਰਣਾ[੩੫] ॥ ਜੋ ਭਾਗੈ ਤਿਸੁ ਜੋਨੀ ਫਿਰਣਾ ॥ ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੈ ਬੁਝਿ ਹੁਕਮੈ[੩੬] ਦੁਰਮਤਿ ਜਾਲੀਐ ॥ ੭ ॥ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਲਾਵਹਿ ਤਿਤੁ ਤਿਤੁ ਲਗਨਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ[੩੭] ॥ ਨਾਨਕ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸੁਖਦਾਤੇ ਤੂ ਦੇਹਿ ਤ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੀਐ[੩੮] ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫† ॥ ਬਿਰਖੈ[੩੯] ਹੇਠਿ ਸਭਿ ਜੰਤ ਇਕਠੇ ॥ ਇਕਿ ਤਤੇ[੪੦] ਇਕਿ ਬੋਲਨਿ ਮਿਠੇ ॥ [੪੧]ਅਸਤੁ ਉਦੋਤੁ ਭਇਆ ਉਠਿ ਚਲੇ ਜਿਉ ਜਿਉ [੪੨]ਅਉਧ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥ ੧ ॥ ਪਾਪ ਕਰੇਦੜ ਸਰਪਰ[੪੩] ਮੁਠੇ[੪੪] ॥ ਅਜਰਾਈਲਿ[੪੫] ਫੜੇ

੧ ਰੱਜ ਜਾਵੇ।
੨ ਰੱਜ ਜਾਣਾ।
੩ ਪਹਿਨਣਾ ਉਹ ਸਫਲ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਰੱਖੇਂ।
੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਵਣਾ।
੫ ਭੋਗਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੰਤ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ-ਰਸ ਪੀਵੀਏ। ਲੀਵਨਾ=ਲੀਹਣਾ, ਪੀਣਾ।
੬ ਲਿਆਵਣ ਦੇ। ੭ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੮ [ਅਪ-ਖੀਵਣ] ਨਸ਼ਾ ਹੀਨ ਹੋਣਾ, ਅਮਲ ਦੀ ਤੋਟ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਰਸ ਦਾ ਐਸਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਕਦੀ ਤੋਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।
੯ ਸਾਰੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। 'ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ' ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ (ੳ) ਵਾਲੀ ਹੈ।
੧੧ [ਸੰ. ਅੰਜਲਿ=ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਨਾ] ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਨੇ। ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨ' ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੭, ਨੋਟ ੧੯।
੧੨ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾਇਆ ਹੈ।
੧੩ ਚੁਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ।
੧੪ ਭਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਲਾਸ਼ ਵਿੱਚ।
੧੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ।
੧੬ ਸੁਖੀ।
੧੭ ਵੇਦ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਧ ਵੇਖੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦੇ ਐਸ਼੍ਵਰਜ ਵਿੱਚ ਨਰਕ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਵਧਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲ ਹੈ।
੧੮ ਜਾਗਦਾ, ਸੁੱਤਾ, ਭਾਵ ਹਰ ਵੇਲੇ, ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੯ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਲੋਕ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ।
੨੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ੨੪ ਇਕੋ ਜੇਹਾ।
੨੫ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ। ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ।
੨੬ ਭਰਮ ਚੰਬੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੨੮ ਉਹ ਹਰੀ।
੨੯ ਵਾਂਗ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਮਾਇਆ ਛੁਟਦੀ ਨਹੀਂ।
੩੧ ਇਕੱਠੀ ਕਰੇ।
੩੨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਹੀ।
੩੩ ਉਸ ਸਾਧੂ ਤੇ ਚਵਰ ਝੁਲਦੇ ਹਨ।
੩੪ ਸੂਰਮਾ।
੩੫ ਜੀਵਤ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰਨਾ।
੩੬ ਖੋਟੀ ਮਤ ਸਾੜ ਦੇਈਏ।
੩੭ ਖਿਆਲ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਜੱਚਦੇ (ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ) ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੩, ਨੋਟ ੩੨।
੩੮ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।
੩੯ ਰੁੱਖ ਦੇ। ਰੁੱਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੱਲਣਹਾਰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।
੪੦ ਗਰਮ, ਗੁੱਸੇ ਵਾਲੇ, ਦੁਖਦਾਈ (ਬੋਲ)।
੪੧ ਡੁੱਬਿਆ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੋਇਆ (ਚੜ੍ਹਿਆ), ਭਾਵ ਉਮਰ ਰੂਪ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ।
੪੨ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ।
੪੩ ਜ਼ਰੂਰ, ਅਵੱਸ਼ਯ।
੪੪ ਲੁੱਟੇ ਗਏ, ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ।
੪੫ [ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦਾ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ] ਅਜ਼ਰਾਈਲ ਨੇ।

* ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਆ ਭੱਜੇ। ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੱਖੇ, ਓਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਸੁਖ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ।

† ਹਰੀ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਫੜਿ ਕੁਠੇ[੧] ॥ ਦੋਜਕਿ ਪਾਏ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਬਾਣੀਆ[੨] ॥ ੨ ॥ ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਈ ਭਈਆ[੩] ਬੇਬਾ[੪] ॥ ਮਾਲੁ ਜੋਬਨੁ ਧਨੁ ਛੋਡਿ ਵਵੇਸਾ[੫] ॥ ਕਰਣ ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੋ ਕਰਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਜਿਉ ਘਾਣੀਆ ॥ ੩ ॥ ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ॥ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ[੬] ॥ ਦੁਨੀਆ ਲਬਿ ਪਇਆ [੭]ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ ਅਗਲੀ ਗਲ ਨ ਜਾਣੀਆ ॥ ੪ ॥ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਜੰਮੈ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਜਾਇ ਪਇਆ [੮]ਦੇਸਿ ਲੰਮੈ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣੀ ਅੰਧਾ ਤਾ ਦੁਖੁ ਸਹੈ ਪਰਾਣੀਆ ॥ ੫ ॥ [੯]ਖਾਲਕ ਥਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਮੁਠਾ ॥ ਦੁਨੀਆ ਖੇਲੁ ਬੁਰਾ ਰੁਠ ਤੁਠਾ ॥ ਸਿਦਕੁ ਸਬੂਰੀ ਸੰਤੁ ਨ ਮਿਲਿਓ ਵਤੈ ਆਪਣ ਭਾਣੀਆ ॥ ੬ ॥ ਮਉਲਾ[੧੦] ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਆਪੇ ॥ ਇਕਿ ਕਢੇ ਇਕਿ [੧੧]ਲਹਰਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਜਿਉ ਨਚਾਏ ਤਿਉ ਤਿਉ ਨਚਨਿ [੧੨]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਣੀਆ ॥ ੭ ॥ ਮਿਹਰ ਕਰੇ ਤਾ ਖਸਮੁ ਧਿਆਈ ॥ ਸੰਤਾ ਸੰਗਤਿ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਗੁਣ ਗੀਤਾ[੧੩] ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ ॥ ੮ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ੧੨ ॥ ੨੦ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ[੧੪] ਮਹਲਾ ੧ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਸਿਰਜੀ[੧੫] ਤਿਨ ਹੀ [੧੬]ਫੁਨਿ ਗੋਈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹੁ ਰਹਣਾ ਤੁਮ ਸਿਉ ਕਿਆ ਮੁਕਰਾਈ[੧੭] ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਆਪਿ ਖਪਾਏ ॥ ਆਪੇ [੧੮]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਵੀਚਾਰੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਆਪੇ [੧੯]ਮਾਰਗਿ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ[੨੦] ਆਪੇ ਬੀਨਾ[੨੧] ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਪਤੀਨਾ[੨੨] ॥ ਆਪੇ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ[੨੩] ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਸਿ[੨੪] ਸੂਰਾ[੨੫] ਪੂਰੋ ਪੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਗਿਆਨਿ ਧਿਆਨਿ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ ॥ [੨੬]ਕਾਲੁ ਜਾਲੁ ਜਮੁ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ ਪੁਰਖੁ ਆਪੇ ਹੀ ਨਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਪਾਸਾ[੨੭] ਆਪੇ ਸਾਰੀ[੨੮] ॥ ਆਪੇ ਪਿੜ ਬਾਧੀ ਜਗੁ ਖੇਲੈ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਆਪੇ ਭਵਰੁ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਤਰਵਰੁ[੨੯] ॥ ਆਪੇ ਜਲੁ ਥਲੁ[੩੦] ਸਾਗਰੁ ਸਰਵਰੁ ॥ ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀਕਰੁ[੩੧] ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਦਿਨਸੁ[੩੨] ਆਪੇ ਹੀ ਰੈਣੀ[੩੩] ॥ ਆਪਿ ਪਤੀਜੈ[੨੨] ਗੁਰ ਕੀ ਬੈਣੀ[੩੪] ॥ [੩੫]ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਅਨਾਹਦਿ ਅਨਦਿਨੁ[੩੬] ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਬਦੁ ਰਜਾਈ[੩੭] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਅਨੂਪੁ ਅਮੋਲੋ ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪੂਰਾ ਤੋਲੋ ॥

੧ ਕੋਹੇ, ਭਾਵ ਕੋਂਹਦਾ ਹੈ।
੨ ਧਰਮ ਰਾਜ (ਜੋ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ)।
੩ ਭਾਈ।
੪ ਭੈਣ।
੫ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੬ [ਫ਼ਾ.] ਖ਼ੁਦਾ, ਹਰੀ।
੭ ਟੋਏ ਵਿੱਚ।
੮ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਲੰਮੇ ਗੇੜ ਵਿੱਚ।
੯ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਭੈੜੀ ਹੈ; ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਰੁਸਦਾ ਮਨੀਜਦਾ ਹੈ, ਸਿਦਕ ਸਬੂਰੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਪਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ [ਅ.] ਮੁਕਤਿ ਦਾਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੧ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਫਸੇ।
੧੨ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਿਰਤ ਚਲਦੀ ਹੈ (ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਤੁਰਦੇ ਹਨ)। ਕਿਰਤੁ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੧੩ 'ਗੀਤ' ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ।
੧੪ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਸੋਲਹੇ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੋਲਹੇ ੧੫, ੧੭, ੨੧ ਪਦਾਂ ਦੇ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਬਣਾਈ।
੧੬ ਫੇਰ ਨਾਸ ਕੀਤੀ।
੧੭ ਉਜ਼ਰ।
੧੮ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ।
੧੯ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ [ਫ਼ਾ.] ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ; ਸਿਆਣਾ।
੨੧ [ਫ਼ਾ.] ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਪਤੀਜਦਾ (ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।
੨੩ ਅੱਗ।
੨੪ ਚੰਦਰਮਾ।
੨੫ ਸੂਰਜ।
੨੬ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਸੱਚੇ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
੨੭ ਚੌਪੜ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ।
੨੮ ਨਰਦਾਂ ਭਾਵ ਜੀਵ।
੨੯ ਰੁੱਖ।
੩੦ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ।
੩੧ ਕਰਣ ਕਾਰਣ।
੩੨ ਦਿਨ।
੩੩ ਰਾਤ।
੩੪ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ।
੩੫ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਹੈ।
੩੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੩੭ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦਾ। ਘਟ-ਘਟ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

* ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਆਪੇ ਕਿਸ ਹੀ ਕਸਿ[੧] ਬਖਸੇ ਆਪੇ ਦੇ ਲੈ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਆਪੇ ਧਨਖੁ ਆਪੇ ਸਰਬਾਣਾ[੨] ॥ ਆਪੇ ਸੁਘੜੁ ਸਰੂਪੁ ਸਿਆਣਾ ॥ ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ[੩] ਸੁਣਤਾ ਸੋਈ ਆਪੇ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪਉਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ [੪]ਪਿਤ ਜਾਤਾ ॥ [੫]ਉਦਰ ਸੰਜੋਗੀ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ॥ [੬]ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਦਾਈ ਦਾਇਆ ਜਗੁ ਖੇਲੈ ਖੇਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪੇ ਮਛੁਲੀ ਆਪੇ ਜਾਲਾ ॥ ਆਪੇ ਗਊ ਆਪੇ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਜਗਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ਜੈਸੀ ਪ੍ਰਭਿ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ [੭]ਆਪੇ ਜੋਗੀ ਆਪੇ ਭੋਗੀ ॥ ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਪਰਮ ਸੰਜੋਗੀ[੮] ॥ ਆਪੇ ਵੇਬਾਣੀ[੯] ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਿਰਭਉ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੧੦]ਖਾਣੀ ਬਾਣੀ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸਭ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਸੇਈ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਾਪਾਰੀ [੧੧]ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਾਚੇ ਭਰਪੂਰਾ ॥ ਅਫਰਿਓ[੧੨] ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਦਾ ਤੂ ਨਾ ਤਿਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ[੧੩] ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੧੪]ਕਾਲੁ ਬਿਕਾਲੁ ਭਏ ਦੇਵਾਨੇ ॥ ਸਬਦੁ ਸਹਜ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਮਾਨੇ ॥ ਆਪੇ ਮੁਕਤਿ ਤ੍ਰਿਪਤਿ[੧੫] ਵਰਦਾਤਾ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਮਨਿ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ[੧੬] [੧੭]ਗੁਰ ਗਮ ਗਿਆਨਾ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਤੁਝ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਭਿਖਿਆ ਦਰਿ ਜਾਚੈ[੧੮] ਮੈ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਆਪੇ ਧਰਤੀ ਧਉਲੁ[੧੯] ਅਕਾਸੰ ॥ ਆਪੇ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸੰ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਖੀ ਆਪੇ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ॥ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਸਾਚੇ ਲੇਖੈ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ [੨੦]ਪੰਚ ਚੋਰ ਚੰਚਲ ਚਿਤੁ ਚਾਲਹਿ ॥ ਪਰ ਘਰ ਜੋਹਹਿ[੨੧] ਘਰੁ[੨੨] ਨਹੀ ਭਾਲਹਿ ॥ ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਪਤਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਬੂਝੈ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੂਝੈ ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਲੂਝੈ[੨੩] ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਤੁਧ ਹੀ ਜੇਹੇ [੨੪]ਨਿਰਭਉ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ[੨੫] ਪਇਆਲਾ[੨੬] ॥ ਆਪੇ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਬਾਲਾ[੨੭] ॥ ਜਟਾ ਬਿਕਟ[੨੮] ਬਿਕਰਾਲ[੨੯] ਸਰੂਪੀ[੩੦] ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬੀ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤ ਪਿਤਾ [੩੧]ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤਾ ॥ ਸਗਲੇ ਸੈਲ[੩੨] ਉਪਾਇ ਸਮਾਏ[੩੩] ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਣਾ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਥਾਕੀ ਮੀਤ ਘਨੇਰੇ[੩੪] ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਾਟੈ ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੇ ॥ ਸੁਰਿ ਨਰ[੩੫] ਨਾਥੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਭਾਇ[੩੬] ਮਿਲੈ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੩੭]ਭੂਲੇ ਚੂਕੇ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਆਪਿ ਭੁਲਾਇ ਤੂਹੈ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ

੧ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾ ਕੇ, ਭਾਵ ਪਰਖ ਕੇ।
੨ [ਸੰ. ਸ਼ਰਵਾਣਿ] ਤੀਰ ਚਲਾਣ ਵਾਲਾ।
੩ ਵਕਤਾ, ਬੋਲਣਹਾਰ।
੪ ਪਿਤਾ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ; ਮਾਨੋ ਪਿਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮, ਨੋਟ ੧੪।
੫ ਪੇਟ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਧਰਤੀ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮਾਤਾ ਕਹਾਉਣ ਜੋਗ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਮਾਤਾ ਵਾਂਗੂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੬ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ।
੭ ਹਰੀ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਕਰ ਕੇ ਜੋਗੀ ਹੈ ਤੇ ਭੋਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣ ਕਰ ਕੇ ਭੋਗੀ ਭੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
੮ ਮੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੯ ਜੋ ਬਾਣੀ (ਕਥਨ) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।
੧੦ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੧੧ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਝ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੧੨ ਜੋ ਫੜਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੧੩ [ਅ. ਤਮ੍ਹਾ] ਲਾਲਚ।
੧੪ ਮੌਤ ਤੇ ਜਨਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਅਡੋਲ ਰਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਬਿਕਾਲ=ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਲਟ, ਜਨਮ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੩੦।
੧੫ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਰਜੇਵਾਂ।
੧੬ ਨਿਰਲੇਪ।
੧੭ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ (ਮਿਲ) ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਬਲਦ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਧਰਤੀ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ ਚੰਚਲ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਡੁਲਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਤੱਕਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਅਸਲ ਘਰ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ), ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।
੨੩ ਯੁੱਧ ਕਰੇ।
੨੪ ਉਹ ਨਿਰਭਉ ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਹੈ।
੨੫ ਮਾਤ ਲੋਕ।
੨੬ ਪਤਾਲ ਲੋਕ।
੨੭ ਜਵਾਨ।
੨੮ [ਵਿ-ਕਟ] ਨਾ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਲੰਮੀਆਂ।
੨੯ ਭਿਆਨਕ।
੩੦ ਸੋਹਣੇ ਰੂਪ ਵਾਲਾ। ਤੂੰ ਲੰਮੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ ਭਿਆਨਕ ਵੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ ਵੀ ਹੈਂ; ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਰੂਪ ਰੇਖ ਨਹੀਂ।
੩੧ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਭਰਾ।
੩੨ ਪਰਬਤ।
੩੩ ਲੈ (ਨਾਸ) ਕਰ ਦਿੱਤੇ।
੩੪ ਬਹੁਤੇ।
੩੫ ਦੇਵਤੇ ਪੁਰਸ਼, ਚੰਗੇ ਲੋਕ।
੩੬ ਪਿਆਰ ਨਾਲ।
੩੭ ਤੂੰ ਭੁੱਲਿਆਂ ਘੁੱਥਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ।

* ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਉਸ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਉਸੇ ਦੀ ਕੀਰਤ ਵੇਦਾਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੀਸੈ ਨਾਵਹੁ [੧]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਕੇਲ[੨] ਕੇਦਾਰਾ[੩] ॥
ਕਾਸੀ ਕਾਂਤੀ[੪] [੫]ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ ॥ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰੁ [੬]ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਅਠਸਠਿ
[੭]ਅੰਕਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੮]ਆਪੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਰਾਜਨੁ
[੯]ਪੰਚਾ ਕਾਰੀ ॥ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਅਦਲੀ[੧੦] ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਜਾਈ
ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਆਪੇ ਕਾਜੀ ਆਪੇ ਮੁਲਾ ॥ ਆਪਿ ਅਭੁਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਭੁਲਾ ॥
ਆਪੇ ਮਿਹਰ ਦਇਆ ਪਤਿ ਦਾਤਾ ਨਾ ਕਿਸੈ ਕੋ ਬੈਰਾਈ[੧੧] ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸੁ
ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਭਸੈ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਈ[੧੨] ॥ ਭਰਪੁਰਿ
ਧਾਰਿ ਰਹਿਆ ਨਿਹਕੇਵਲੁ[੧੩] ਗੁਪਤੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਭ ਠਾਈ[੧੪] ਹੇ ॥ ੧੨ ॥
[੧੫]ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਮੁਰਾਰੈ[੧੬] ॥ ਜਿਸ
ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲੈ ਮੇਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ
ਮਹੇਸੁ ਦੁਆਰੈ[੧੭] ॥ ਊਭੇ[੧੮] ਸੇਵਹਿ ਅਲਖ ਅਪਾਰੈ ॥ ਹੋਰ ਕੇਤੀ ਦਰਿ ਦੀਸੈ
ਬਿਲਲਾਦੀ[੧੯] ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਾਚੀ ਕੀਰਤਿ[੨੦] ਸਾਚੀ
ਬਾਣੀ ॥ [੨੧]ਹੋਰ ਨ ਦੀਸੈ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ॥ ਪੂੰਜੀ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਮੈ
ਧਰ[੨੨] ਹੋਰ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਾਚਾ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ॥ ਕਉਣੁ
ਨ ਮੂਆ ਕਉਣੁ ਨ ਮਰਸੀ ॥ ਨਾਨਕੁ ਨੀਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਦਰਿ ਦੇਖਹੁ ਲਿਵ
ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [੨੩]ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਨੀ ਬੋਲੀ ॥
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਕਚੀ ਚੋਲੀ ॥ [੨੪]ਘਰਿ ਵਰੁ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਣੈ ਛੋਹਰਿ[੨੫] ਬਿਨੁ
ਪਿਰ ਨੀਦ ਨ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਅੰਤਰਿ [੨੬]ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਭੜਕਾਰੇ ॥ [੨੭]ਮਨਮੁਖੁ
ਤਕੇ ਕੁੰਡਾ ਚਾਰੇ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸਾਚੇ ਹਾਥਿ
ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨਿਵਾਰੇ[੨੮] ॥ ਤਸਕਰ[੨੯] ਪੰਚ [੩੦]ਸਬਦਿ
ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ ਲੈ ਮਨ ਸਿਉ ਲੂਝੈ[੩੧] ਮਨਸਾ [੩੨]ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ
ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਮਾ[੩੩] ਕੀ ਰਕਤੁ ਪਿਤਾ ਬਿਦੁ[੩੪] ਧਾਰਾ ॥ ਮੂਰਤਿ ਸੂਰਤਿ ਕਰਿ
ਆਪਾਰਾ ॥ ਜੋਤਿ ਦਾਤਿ ਜੇਤੀ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਕਰਤਾ ਸਭ ਠਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥
ਤੁਝ ਹੀ ਕੀਆ ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਕਿਆ ਡਰਣਾ ॥ ਤੂ
ਦਇਆਲੁ ਦਇਆ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਸਰੀਰਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥
[੩੫]ਨਿਜ ਘਰਿ ਬੈਸਿ ਰਹੇ ਭਉ ਖਾਇਆ[੩੬] ॥ [੩੭]ਧਾਵਤ ਰਾਖੇ ਠਾਕਿ
ਰਹਾਇਆ ॥ [੩੮]ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ ਹਰੇ ਸਰ ਸੁਭਰ ਆਤਮਰਾਮੁ[੩੯] ਸਖਾਈ ਹੇ ॥
੬ ॥ [੪੦]ਮਰਣੁ ਲਿਖਾਇ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਕਿਉ ਰਹੀਐ ਚਲਣਾ
ਪਰਥਾਏ[੪੧] ॥ ਸਚਾ ਅਮਰੁ [੪੨]ਸਚੇ ਅਮਰਾਪੁਰਿ ਸੋ ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਵਡਾਈ
ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇਆ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ[੪੩] ॥ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ[੪੪]

੧ ਗਤੀ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ।
੨ ਖੇਡ; ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਵ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ।
੩ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤੀਰਥ-ਅਸਥਾਨ ਹੈ।
੪ ਮਥਰਾ ਪੁਰੀ।
੫ ਦੁਆਰਕਾ ਪੁਰੀ।
੬ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ (ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ) ਦਾ ਸੰਗਮ (ਮੇਲ)।
੭ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ (ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।
੮ ਤੂੰ ਆਪੇ ਸਿੱਧ, ਸਾਧਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੈਂ। ਸਿੱਧ=ਕਮਾਈ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਜੋਗੀ। ਸਾਧਿਕੁ= ਜੋ ਅਜੇ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੯ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਬਨਾਣ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਨਸਿਫ਼।
੧੧ ਵੈਰੀ। ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ।
੧੨ [ਅ. ਤਮ੍ਹਾ] ਲਾਲਚ।
੧੩ ਸ਼ੁੱਧ।
੧੪ ਥਾਈਂ।
੧੫ ਕੀ ਸਲਾਹਵਾਂ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨੂੰ?
੧੬ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੧੭ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰੇ 'ਤੇ।
੧੮ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ।
੧੯ ਵਿਲ੍ਹਕਦੀ, ਰੋਂਦੀ।
੨੦ ਸਿਫ਼ਤ।
੨੧ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ (ਉਸ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਹੀ ਹੈ), ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ।
੨੨ ਆਸਰਾ।
੨੩ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਤੇ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਨਾਸਮਾਨ ਕੱਚੀ ਚੋਲੀ ਪਾਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਾਲਾ ਜਰਜਰੀ ਸਰੀਰ ਹੈ।
੨੪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਜਾਣ ਇਸਤਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੨੯, ਨੋਟ ੩੦।
੨੫ ਇਆਣੀ ਇਸਤਰੀ।
੨੬ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅਗਨੀ ਭੜ-ਭੜ ਕਰ ਕੇ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ।
੨੭ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਤੱਕਦਾ ਹੈ ਚਵ੍ਹਾਂ ਪਾਸੇ।
੨੮ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੯ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ)।
੩੦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦੇਵੇ।
੩੧ ਯੁੱਧ ਕਰੇ।
੩੨ ਮਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਅ (ਮੁੱਕ) ਗਈ ਹੈ।
੩੩ ਮਾਂ।
੩੪ ਬਿੰਦ, (ਬੂੰਦ ਵੀਰਜ ਦੀ)।
੩੫ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ।
੩੬ ਮੁਕਾਅ ਦਿੱਤਾ।
੩੭ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਇਆ।
੩੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ; ਇੰਦਰੇ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ ਹਰੇ ਭਰੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਕਾ-ਨੱਕ ਭਰ ਗਏ, ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ।
੩੯ ਵਿਆਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੮੬, ਨੋਟ ੨ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੮੭੬, ਨੋਟ ੮।
੪੧ ਪ੍ਰਲੋਕ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੬੮, ਨੋਟ ੨੭।
੪੨ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਹ ਸੱਚ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ।
੪੩ ਸਾਰਾ।
੪੪ ਉਪਾਇਆ।

* ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਦਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅਗਨਿ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਅੰਦਰ ਦੇ ਚੋਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀ ਸਤਾ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਟਿਕਾਣੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮਰ ਜਾਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਦਾ ਜੀਊਣਾ ਭੀ ਗੋਇਲ-ਵਾਸੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੈ। ਇਉਂ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਿਨਿ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥ ਸਚੈ ਊਪਰਿ ਅਵਰ ਨ ਦੀਸੈ ਸਾਚੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ
ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਐਥੈ ਗੋਇਲੜਾ[੧] ਦਿਨ ਚਾਰੇ ॥ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਧੁੰਧੂਕਾਰੇ[੨] ॥ ਬਾਜੀ
ਖੇਲਿ ਗਏ ਬਾਜੀਗਰ[੩] [੪]ਜਿਉ ਨਿਸਿ ਸੁਪਨੈ ਭਖਲਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਤਿਨ ਕਉ
ਤਖਤਿ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਨਿਰਭਉ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ [੫]ਖੰਡੀ
ਬ੍ਰਹਮੰਡੀ ਪਾਤਾਲੀ ਪੁਰੀਈ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਾਚੀ
ਨਗਰੀ[੬] ਤਖਤੁ[੭] ਸਚਾਵਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਵਾ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਚੈ
ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ ਹਉਮੈ ਗਣਤ[੯] ਗਵਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਗਣਤ ਗਣੀਐ
[੧੦]ਸਹਸਾ ਜੀਐ ॥ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਵੈ ਦੂਐ[੧੧] ਤੀਐ[੧੨] ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਏਕੁ
ਨਿਰੰਜਨੁ[੧੩] ਦਾਤਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੧੪]ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ
ਵਿਰਲੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ॥ ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਓਟ
ਗਹੀ[੧੫] ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਜੀਭ
ਰਸਾਇਣਿ[੧੬] ਸਾਚੈ ਰਾਤੀ ॥ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੰਗੀ ਭਉ ਨ ਭਰਾਤੀ[੧੭] ॥ [੧੮]ਸ੍ਰਵਣ
ਸ੍ਰੋਤ ਰਜੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਰਖਿ ਰਖਿ ਪੈਰ ਧਰੇ
ਪਉ[੧੯] ਧਰਣਾ ॥ [੨੦]ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਉ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ [੨੧]ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤੂਹੈ
ਮਨਿ ਭਾਵਹਿ ਤੁਝ ਹੀ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਕੋ ਬੇਲੀ
ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੮] ਜਾਤਾ ਤੁਧੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ
[੨੨]ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧[*] ॥ [੨੩]ਆਦਿ
ਜੁਗਾਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰੇ ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥ ਸਾਚੇ ਜੋਗ
ਜੁਗਤਿ ਵੀਚਾਰੀ ਸਾਚੇ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ [੨੪]ਕੇਤੜਿਆ ਜੁਗ
ਧੁੰਧੂਕਾਰੈ ॥ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਸਾਚੈ
ਤਖਤਿ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ [੨੫]ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਸਤਿ ਸਤਿ
ਵਰਤੈ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਪਰਖੈ ਸਾਚੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਈ
ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮਨੇ ਸੋ ਸੂਰਾ[੨੬] ॥
ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਸਾਚੁ ਨਿਵਾਸਾ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਤਜੁਗਿ
ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਚਿ ਵਰਤੈ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥ [੨੭]ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਭਰਮ
ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਤ੍ਰੇਤੈ [੨੮]ਧਰਮ ਕਲਾ ਇਕ
ਚੂਕੀ ॥ ਤੀਨਿ ਚਰਣ ਇਕ ਦੁਬਿਧਾ ਸੂਕੀ[੨੯] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੦] ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਾਚੁ
ਵਖਾਣੈ[੩੧] ਮਨਮੁਖਿ ਪਚੈ ਅਵਾਈ[੩੨] ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਕਦੇ ਨ ਦਰਗਹ
ਸੀਝੈ[੩੩] ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਿਉ ਅੰਤਰੁ[੩੪] ਰੀਝੈ ॥ ਬਾਧੇ ਆਵਹਿ ਬਾਧੇ ਜਾਵਹਿ
ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੩੫]ਦਇਆ ਦੁਆਪੁਰਿ ਅਧੀ ਹੋਈ ॥

੧ ਗੋਇਲ, ਜਿਥੇ ਔੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਮਾਲ ਡੰਗਰ ਚਾਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨ [ਸੰ. ਧ੍ਵਾਂਤਕਾਰ] ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ।

੩ ਜੀਵ ਰੂਪ ਬਾਜੀਗਰ।

੪ ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਬੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ)।

੫ ਜਿਸ ਹਰੀ ਨੇ ਖੰਡਾਂ, ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ, ਪਤਾਲਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾੜੀ ਲਾਈ, ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਨਗਰੀ।

੭ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ।

੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੯ ਗਿਣਤੀਆਂ (ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀਆਂ)।

੧੦ ਆਤਮਾ ਲਈ ਸੰਸੇ ਹਨ।

੧੧ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।

੧੨ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ।

੧੩ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ।

੧੪ ਹਰ ਇਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੱਚਾ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਨ ਰੰਗਿਆ ਹੈ।

੧੫ ਪਕੜੀ।

੧੬ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ। ਜੀਭ ਮੱਚੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੈ।

੧੭ ਭਰਮ।

੧੮ ਕੰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ੍ਰੋਤ (ਧੁਨੀ) ਨਾਲ ਰੱਜ ਗਏ।

੧੯ ਉਪਰ। ਧਰਣਾ (ਧਰਤੀ) 'ਤੇ ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਪੈਰ ਧਰੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੀਦਾ ਹੈ।

੨੦ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰ, ਹਰ ਥਾਂ। ਜਿਥੇ ਹੋਵਾਂ ਤੇਰੀ ਓਟ ਢੂੰਢਦਾ ਹਾਂ।

੨੧ ਦੁੱਖ ਦੇਵੇਂ, ਸੁਖ ਦੇਵੇਂ (ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ) ਤੂੰ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈਂ।

੨੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ ਹੈ।

੨੩ ਹੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ! ਹੇ ਸਾਡੇ ਮੁਢਲੇ ਬੇਲਾਗ ਮਾਲਕ! ਹੇ ਸਚੇ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਧ ਸਚੇ ਅੰਦਰ ਧਿਆਨ ਜੋੜਦਾ ਹਾਂ।

੨੪ ਹਰੀ ਨੇ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧ ਲਾਈ (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਕਈ ਯੁਗਾਂ ਤੀਕ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਹਰੀ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ)।

੨੫ (ਫਿਰ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁਗ ਉਪਾਏ)। ਸਤਜੁਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਾਂ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਅੰਦਰ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਵਰਤਦਾ ਸੀ।

੨੬ ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦੁਰ।

੨੭ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਮੁਖ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਭਰਮ ਤੇ ਡਰ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ (ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼) ਦਾ ਸਚ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

੨੮ ਧਰਮ ਰੂਪ ਧਵਲ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਦੂਰ ਹੋਇਆ। ਧਰਮ ਦੀ ਇਕ ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤੀ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਬਿਧਾ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ।

੨੯ ਸ਼ੂਕੀ, ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਈ।

੩੦ [ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ] ਸਤਿ-ਪੁਰਸ਼।

੩੧ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਮਨੁੱਖ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਵਿਅਰਥ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ।

੩੨ ਵਿਅਰਥ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ।

੩੩ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ, ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ।

੩੪ ਹਿਰਦਾ। ਹਿਰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ?

੩੫ ਦੁਆਪਰ ਵਿੱਚ ਦਇਆ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਲਾ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਧੀ ਰਹਿ ਗਈ।

* ਹਰ ਇਕ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਦਲਦੀ ਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਧਰਮ ਵਿਰਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੪੫।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਚੀਨੈ[੧] ਕੋਈ ॥ ਦੁਇ ਪਗ[੨] ਧਰਮੁ ਧਰੇ ਧਰਣੀਧਰ[੩] ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੁ ਤਿਥਾਈ[੪] ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਰਾਜੇ ਧਰਮੁ ਕਰਹਿ ਪਰਥਾਏ[੫] ॥ ਆਸਾ ਬੰਧੇ ਦਾਨੁ ਕਰਾਏ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਥਾਕੇ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੬]ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਮੰਗਾਹੀ[੭] ॥ ਮੁਕਤਿ ਪਦਾਰਥੁ ਸਬਦਿ ਸਲਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਪਰਪੰਚੁ[੮] ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਇਆ ਮਮਤਾ[੯] ਛੋਡੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸੇ ਛੂਟੇ ਸਚੁ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[੧੦] ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਠਾਕੁਰ[੧੧] ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ ਜਪ ਤਪ ਕਰਿ ਕਰਿ ਤੀਰਥ ਨਾਵਹਿ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ॥ ਹਠਿ ਨਿਗ੍ਰਹਿ[੧੨] ਅਪਤੀਜੁ[੧੩] ਨ ਭੀਜੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਰ ਕਿਨਿ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ਇਕ ਕਲ[੧੪] ਰਾਖੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕਿਨੈ ਨ ਭਾਖੀ[੧੫] ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਕੂੜੁ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਿਰੰਦਾ[੧੬] ॥ ਨਾ ਜਮ ਕਾਣਿ[੧੭] ਨ [੧੮]ਛੰਦਾ ਬੰਦਾ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਈ[੧੯] ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੨੦]ਗੁਰ ਮਹਿ ਆਪੁ ਰਖਿਆ ਕਰਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਟਿ ਅਸੰਖ ਉਧਾਰੇ ॥ ਸਰਬ ਜੀਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਨਿਰਭਉ ਮੈਲੁ ਨ ਕਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ [੨੧]ਸਗਲੇ ਜਾਚਹਿ ਗੁਰ ਭੰਡਾਰੀ ॥ [੨੨]ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਅਲਖ ਅਪਾਰੀ ॥ [੨੩]ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਪ੍ਰਭ ਜਾਚੈ ਮੈ ਦੀਜੈ ਸਾਚੁ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਸਾਚੈ ਮੇਲੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਸਹਜਿ[੨੪] ਸਮਾਏ ॥ [੨੫]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਧਰੀ ਪਰਮੇਸਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਚਾਕਰ ਤਿਸ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ [੨੬]ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ[੨੭] ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਗੁਣਕਾਰੀ[੨੮] ਕਰਤਾ ਬਖਸਿ ਲਏ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਦੇਦੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਸਾਚੇ ॥ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰਿ ਪਉਦੇ ਕਾਚੇ ॥ ਮੂਲੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਸਾਚਿ ਨ ਰੀਝਹਿ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗਿ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥ ਸਾਚੇ ਕੀ ਲਿਵ ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਤੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਸੋਇ[੨੯] ਰਹੇ ਸੇ ਲੂਟੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਬਤੁ[੩੦] ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਕੂੜੇ ਆਵੈ ਕੂੜੇ ਜਾਵੈ ॥ ਕੂੜੇ ਰਾਤੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ[੩੧] ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਕੂੜਿ ਮੁਠੀ [੩੨]ਠਗੀ ਠਗਵਾੜੀ ॥ [੩੩]ਜਿਉ ਵਾੜੀ ਓਜਾੜਿ ਉਜਾੜੀ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਛੁ ਸਾਦਿ ਨ ਲਾਗੈ ਹਰਿ ਬਿਸਰਿਐ ਦੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਭੋਜਨੁ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਆਘਾਈ[੩੪] ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਸਾਚੀ ਵਡਿਆਈ ॥ [੩੫]ਚੀਨੈ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋਈ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ

੧ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
੨ ਪੈਰ।
੩ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਭਾਵ ਧੌਲ ਰੂਪੀ ਧਰਮ।
੪ ਓਥੇ। ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਹੀ ਓਥੇ ਸੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਕਿਸੇ ਨਮਿੱਤ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਗਰਜ਼ ਲਈ।
੬ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ।
੭ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
੮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਖੇਡ।
੯ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੧੦ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੧ ਮਾਲਕ।
੧੨ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ।
੧੩ ਨਾ ਪਤੀਜਨ ਵਾਲਾ ਮਨ।
੧੪ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।
੧੫ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ।
੧੬ ਸਿਰਜਣਹਾਰ।
੧੭ ਡਰ।
੧੮ ਬੰਦਾ (ਮਨੁੱਖਾਂ) ਦੀ ਛੰਦਾ (ਦੀਨਤਾ, ਮੁਥਾਜੀ) ਹੈ।
੧੯ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਣਗਿਣਤ, ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆ ਹੈ।
੨੧ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਹਰੀ ਆਪ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ, ਬਿਅੰਤ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੨੩ ਨਾਨਕ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਤੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ! ਮੈਨੂੰ ਸੱਚ ਦਿਓ।
੨੪ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਅਡੋਲ ਪੂਰਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਹਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਜੋਤਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੰਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।
੨੬ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਜਿਸ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ।
੨੮ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੯ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ।
੩੦ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ।
੩੧ ਮਾਣ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੨ ਠੱਗਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ) ਦੀ ਵਾੜੀ ਵਿੱਚ ਠੱਗੀ ਗਈ ਹੈ।
੩੩ ਜਿਵੇਂ ਪਸ਼ੂ ਆਦਿ ਵਾੜੀ ਉਜਾੜ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਤਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਾੜੀ ਉਜੜੀ ਹੈ।
੩੪ ਰਜੀਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਉਸ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ।

* ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਜਾਗ੍ਰਤਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਦ-ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਭੁੱਖੇ ਨੰਗੇ ਰਹਿ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੂਲੀ ਚੋਟਾ ਖਾਏ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਭਰਮੁ
ਨ ਜਾਏ ॥ [੧]ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅਚੇਤ[੨] ਨ ਚੇਤਹਿ ਅਜਗਰਿ[੩] ਭਾਰਿ ਲਦਾਈ
ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੪]ਬਿਨੁ ਬਾਦ ਬਿਰੋਧਹਿ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਮੈ ਦੇਖਾਲਿਹੁ ਤਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥
ਪ੍ਰਭ ਕੀ [੫]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ॥ ਜੇ ਕੋ ਵਡਾ ਕਹਾਇ [੬]ਵਡਾਈ
ਖਾਵੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਟਿ ਨ ਦਾਤੀ [੭]ਸਗਲੀ ਤਿਨਹਿ ਉਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥
ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਦਾਨੁ ਸਮਾਹੇ[੮] ॥ ਆਪਿ
ਦਇਆਲੁ ਦੂਰਿ ਨਹੀ ਦਾਤਾ [੯]ਮਿਲਿਆ ਸਹਜਿ ਰਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ
ਸੋਗੀ ਇਕਿ [੧੦]ਰੋਗਿ ਵਿਆਪੇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਆਪੇ ॥ ਭਗਤਿ
ਭਾਉ ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਪੂਰੀ [੧੧]ਅਨਹਦਿ ਸਬਦਿ ਲਖਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਇਕਿ
ਨਾਗੇ ਭੂਖੇ ਭਵਹਿ ਭਵਾਏ ॥ ਇਕਿ ਹਠੁ ਕਰਿ ਮਰਹਿ ਨ ਕੀਮਤਿ ਪਾਏ ॥
[੧੨]ਗਤਿ ਅਵਿਗਤ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ਬੂਝੈ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥
ਇਕਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹਿ ਅੰਨੁ ਨ ਖਾਵਹਿ ॥ ਇਕਿ ਅਗਨਿ ਜਲਾਵਹਿ ਦੇਹ
ਖਪਾਵਹਿ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ
ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਛੋਡਹਿ [੧੩]ਉਝੜਿ ਜਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਰਾਮੁ ਨ ਜਪੈ
ਅਵਾਈ[੧੪] ॥ ਪਚਿ ਪਚਿ ਬੂਡਹਿ[੧੫] ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਕੂੜਿ ਕਾਲੁ ਬੈਰਾਈ[੧੬]
ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਵੈ ਹੁਕਮੇ ਜਾਵੈ ॥ ਬੂਝੈ ਹੁਕਮੁ ਸੋ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੫ ॥
ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੮] ॥ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪਿ
ਉਪਾਇ ਪਛਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਸੇਵਕੁ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ
ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਨਾਹੀ ਦੂਰੇ ॥ ਬੂਝਹਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਸੇ ਜਨ ਪੂਰੇ ॥ ਤਿਨ
ਕੀ ਸੰਗਤਿ [੧੯]ਅਹਿਨਿਸਿ ਲਾਹਾ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਏਹ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਜੁਗਿ
ਜੁਗਿ ਸੰਤ ਭਲੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ [੨੦]ਰਸਨ ਰਸੇਰੇ ॥ ਉਸਤਤਿ
ਕਰਹਿ ਪਰਹਰਿ[੨੧] ਦੂਖੁ ਦਾਲਦੁ[੨੨] ਜਿਨ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ[੨੩] ਪਰਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥
ਓਇ ਜਾਗਤ[੨੪] ਰਹਹਿ ਨ ਸੂਤੇ ਦੀਸਹਿ ॥ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਸਾਚੁ
ਪਰੀਸਹਿ[੨੫] ॥ ਕਲਿਮਲ[੨੬] ਮੈਲੁ ਨਾਹੀ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਓਇ ਰਹਹਿ ਭਗਤਿ
ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਬੂਝਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਣੀ ॥ ਏਹੁ [੨੭]ਜੋਬਨੁ
ਸਾਸੁ ਹੈ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੀ ॥ ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਮਰਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਪਿ
ਰਿਦੈ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਛੋਡਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂੜ ਕਬਾੜਾ[੨੮] ॥ ਕੂੜੁ[੨੯] ਮਾਰੇ ਕਾਲੁ

੧ ਸੜ-ਸੜ ਕੇ।
੨ ਬੇਸਮਝ, ਮੂਰਖ।
੩ [ਅਜ (ਬਕਰੇ) ਨੂੰ ਗਰ (ਨਿਗਲ) ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੱਪ] ਭਾਰੀ, ਵੱਡਾ। ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ।
੪ ਝਗੜੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹਵਾਂ ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਉਸ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਾਂ, ਤਾਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ-ਜਾਨ ਹਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਡੌਲ ਬਣ ਜਾਵੇ।
੫ ਹਾਲਤ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੬ ਮਾਣ ਉਸ ਨੂੰ ਗ਼ਰਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਸੇ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੮ ਅਪੜਾਂਦਾ ਹੈ।
੯ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (ਦੂਰ ਜੋ ਨਾ ਹੋਇਆ)।
੧੦ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਰੋਗੀ ਹਨ।
੧੧ ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ 'ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ' ਕਿਹਾ ਹੈ। 'ਅਨਹਦ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੨ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਅਵਿਗਤ' ਹੈ।
੧੩ ਔਝੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਰਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਅਵੈੜਾ, ਬੇਮੁਹਾਰਾ।
੧੫ ਡੁਬਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਵੈਰੀ। ਕੂੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਾਲ ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ।
੧੯ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ ਲਾਭ ਹੈ।
੨੦ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਦ ਨਾਲ।
੨੧ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੨ [ਸੰ. ਦਾਰਿਦ੍ਰ੍ਯ] ਗ਼ਰੀਬੀ (ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਦਾਲਧੁ' ਹੈ)।
੨੩ ਭਾਵ ਡਰ।
੨੪ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਜਾਗਦੇ।
੨੫ ਪਰੋਸਦੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਕੁਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਪਾਪਾਂ ਦੀ।
੨੭ ਜੋਬਨ, ਸੁਆਸ ਅਤੇ ਦੇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।
੨੮ [ਟੁਟੀਆਂ, ਫੁਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਬਾੜੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ] ਗੱਪਾਂ।
੨੯ ਭਾਵ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।

* ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਅਨਿਸਥਿਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ, ਕੂੜ, ਨਿੰਦਾ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰਾ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਪ ਤਰਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਉਛਾਹਾੜਾ[੧] ॥ [੨]ਸਾਕਤ ਕੂੜਿ ਪਚਹਿ ਮਨਿ ਹਉਮੈ [੩]ਦੁਹੁ ਮਾਰਗਿ ਪਚੈ ਪਚਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਛੋਡਿਹੁ ਨਿੰਦਾ ਤਾਤਿ[੪] ਪਰਾਈ ॥ ਪੜਿ ਪੜਿ ਦਝਹਿ[੫] ਸਾਤਿ ਨ ਆਈ ॥ ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਹੁ [੬]ਆਤਮਰਾਮੁ ਸਖਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਛੋਡਹੁ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਬੁਰਿਆਈ ॥ ਹਉਮੈ ਧੰਧੁ ਛੋਡਹੁ ਲੰਪਟਾਈ[੭] ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਿ ਪਰਹੁ ਤਾ ਉਬਰਹੁ[੮] ਇਉ ਤਰੀਐ ਭਵਜਲੁ[੯] ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਆਗੈ [੧੦]ਬਿਮਲ ਨਦੀ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝੇਲਾ ॥ ਤਿਥੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਜੀਉ ਇਕੇਲਾ ॥ ਭੜ ਭੜ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਦੇ ਲਹਰੀ [੧੧]ਪੜਿ ਦਝਹਿ ਮਨਮੁਖ ਤਾਈ[੧੨] ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੧੩]ਗੁਰ ਪਹਿ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਾਣੈ ॥ ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਸੋਈ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ ॥ ਜਿਨ ਪਾਇਆ ਤਿਨ ਪੂਛਹੁ ਭਾਈ ਸੁਖੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ [੧੪]ਉਰਝਿ ਮਰਹਿ ਬੇਕਾਰਾ ॥ ਜਮੁ ਸਿਰਿ ਮਾਰੇ ਕਰੇ ਖੁਆਰਾ ॥ [੧੫]ਬਾਧੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਡੂਬਹਿ ਨਿੰਦ ਪਰਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਬੋਲਹੁ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣਹੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੂਰਿ ਨਾਹੀ ਦੇਖਹੁ ਕਰਿ ਨੰਦਰਿ[੧੬] ॥ ਬਿਘਨੁ ਨਾਹੀ [੧੭]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਰੁ ਤਾਰੀ ਇਉ ਭਵਜਲੁ[੯] ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ [੧੮]ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਨਾ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਮਾਰਿਆ ਜਾਈ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਸਬਦਿ ਰਜਾਈ[੧੯] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਓਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੈ ਨਾਹੀ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਓਹੁ ਆਪੇ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜੇ ਬੰਧਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਆਈ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥ ਓਇ ਬੈਸਹਿ ਤਖਤਿ ਸੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਤਤੁ ਲਹਹਿ ਅੰਤਰਗਤਿ[੨੦] ਜਾਣਹਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਾਚੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ਆਪਿ ਤਰੈ ਜਨੁ ਪਿਤਰਾ[੨੧] ਤਾਰੇ ॥ ਸੰਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਸ ਕਾ ਲਾਲਾ[੨੨] ਗੋਲਾ[੨੩] ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੪] ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਕੇਤੇ ਜੁਗ ਵਰਤੇ ਗੁਬਾਰੈ[੨੫] ॥ ਤਾੜੀ ਲਾਈ [੨੬]ਅਪਰ ਅਪਾਰੈ ॥ ਧੁੰਧੂਕਾਰਿ ਨਿਰਾਲਮੁ[੨੭] ਬੈਠਾ ਨਾ ਤਦਿ[੨੮] ਧੰਧੁ ਪਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਤਿਨੈ ਵਰਤਾਏ ॥ ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਿਵੈ ਚਲਾਏ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਕੁ ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਈ ਆਪੇ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਪਤੇ ਬੂਝਹੁ ਜੁਗ ਚਤੁਆਰੇ[੨੯] ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਰਤੈ [੩੦]ਉਦਰ ਮਝਾਰੇ ॥ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕਾ ਏਕੀ ਵਰਤੈ ਕੋਈ ਬੂਝੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਬਿੰਦੁ[੩੧] ਰਕਤੁ[੩੨] ਮਿਲਿ ਪਿੰਡੁ[੩੩] ਸਰੀਆ[੩੪] ॥ [੩੫]ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਮਿਲਿ ਜੀਆ ॥ ਆਪੇ ਚੋਜ ਕਰੇ [੩੬]ਰੰਗ ਮਹਲੀ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ [੩੭]ਗਰਭ ਕੁੰਡਲ ਮਹਿ

੧ ਉਛਲ ਕੇ। ਕੂੜੇ ਨੂੰ ਕਾਲ ਉਛਲ ਕੇ ਭਾਵ ਚਾਈਂ-ਚਾਈਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
੨ ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਕੂੜ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਹਨ।
੩ ਦ੍ਵੈਤ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ।
੪ ਈਰਖਾ, ਸਾੜਾ।
੫ ਸੜਦੇ ਹਨ।
੬ [ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹੈ।
੭ ਖਚਿਤ ਹੋਣਾ।
੮ ਤਰੇ।
੯ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੦ ਨਿਰੋਲ ਅੱਗ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਹੁਲੇ ਲੰਬੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਝੇਲਾ [ਝਲ] ਲਾਟਾਂ।
੧੧ ਪੈ ਕੇ ਸੜਦੇ ਹਨ।
੧੨ ਉਸ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਮਰਦੇ ਹਨ।
੧੫ ਬੱਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ।
੧੬ [ਨਦਰਿ] ਨਜ਼ਰ।
੧੭ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਤਾਰੀ ਤਰੋ।
੧੮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਰਜ਼ਾ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਦੁਆਰਾ ਕਰ ਕੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਅੰਦਰਵਾਰ ਹੀ।
੨੧ ਬਾਪ ਦਾਦਾ ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ।
੨੨ [ਫ਼ਾ.] ਗ਼ੁਲਾਮ, ਸੇਵਕ।
੨੩ ਗ਼ੁਲਾਮ, ਸੇਵਕ।
੨੪ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ।
੨੫ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ)।
੨੬ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਨੇ।
੨੭ ਨਿਰਲੇਪ।
੨੮ ਤਦੋਂ।
੨੯ ਚਾਰ। ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਸੀ।
੩੦ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ।
੩੧ ਬੂੰਦ (ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਦੀ)।
੩੨ ਰਤ (ਮਾਤਾ ਦੀ)।
੩੩ ਸਰੀਰ।
੩੪ ਬਣਾਇਆ।
੩੫ ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤੱਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਜੀਵ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
੩੬ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ (ਚੋਜ) ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੀ ਦੇ ਮਹਲ ਵਿੱਚ, ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ।
੩੭ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ।

* ਹਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰਗੁਣ ਸੀ, ਫਿਰ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਜੰਮਣ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਉੱਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਉਹ ਆਦਰਸ਼ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਮਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਉਰਧ[੧] ਧਿਆਨੀ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੇ[੨] ਅੰਤਰਿ [੩]ਉਦਰ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ [੪]ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਲੈ ਜਗਿ ਆਇਆ ॥ [੫]ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ ॥ [੬]ਏਕੁ ਵਿਸਾਰੇ ਤਾ ਪਿੜ ਹਾਰੇ ਅੰਧੁਲੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੭]ਬਾਲਕੁ ਮਰੈ ਬਾਲਕ ਕੀ ਲੀਲਾ ॥ ਕਹਿ ਕਹਿ ਰੋਵਹਿ ਬਾਲੁ ਰੰਗੀਲਾ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਸੋ ਤਿਨ ਹੀ ਲੀਆ ਭੂਲਾ ਰੋਵਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਭਰਿ ਜੋਬਨਿ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ਕਿ ਕੀਜੈ ॥ ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਰੋਵੀਜੈ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਰੋਇ ਵਿਗੂਚਹਿ[੮] ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੯]ਕਾਲੀ ਹੂ ਫੁਨਿ ਧਉਲੇ ਆਏ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਗਥੁ[੧੦] ਗਇਆ ਗਵਾਏ ॥ [੧੧]ਦੁਰਮਤਿ ਅੰਧੁਲਾ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੈ ਮੂਠੇ ਰੋਇ ਪੂਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੧੨]ਆਪੁ ਵੀਚਾਰਿ ਨ ਰੋਵੈ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਜਰ[੧੩] ਕਪਾਟ[੧੪] ਨ ਖੂਲਹਿ ਸਬਦਿ ਮਿਲੈ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [੧੫]ਬਿਰਧਿ ਭਇਆ ਤਨੁ ਛੀਜੈ ਦੇਹੀ ॥ ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਅੰਤਿ ਸਨੇਹੀ[੧੬] ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਮੁਹਿ ਕਾਲੈ ਦਰਗਹ ਝੂਠੁ ਖੁਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲੈ ਕੂੜਿਆਰੋ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਪੜੈ ਸਿਰਿ ਛਾਰੋ[੧੭] ॥ ਸਾਹੁਰੜੈ[੧੮] ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਏ ਪੇਈਅੜੈ[੧੯] ਸਿਰਿ ਮਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਖਾਜੈ ਪੈਝੈ [੨੦]ਰਲੀ ਕਰੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ [੨੧]ਅਭ ਭਗਤੀ ਬਾਦਿ[੨੨] ਮਰੀਜੈ ॥ [੨੩]ਸਰ ਅਪਸਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ਜਮੁ ਮਾਰੇ ਕਿਆ ਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ [੨੪]ਪਰਵਿਰਤੀ ਨਰਵਿਰਤਿ ਪਛਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਬਦਿ ਘਰੁ[੨੫] ਜਾਣੈ ॥ [੨੬]ਕਿਸ ਹੀ ਮੰਦਾ ਆਖਿ ਨ ਚਲੈ ਸਚਿ ਖਰਾ ਸਚਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਾਚ ਬਿਨਾ ਦਰਿ ਸਿਝੈ[੨੭] ਨ ਕੋਈ ॥ ਸਾਚ ਸਬਦਿ ਪੈਝੈ[੨੮] ਪਤਿ ਹੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ[੨੯] ਨਿਵਾਰਾ[੩੦] ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ[੩੧] ਜਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ [੩੨]ਤਰੁ ਤਾਰੀ ਸਚੁ[੩੩] ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਹਰਿ ਸਾ[੩੪] ਮੀਤੁ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕੋਈ ॥ ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੀਆ [੩੫]ਸੁਰਤਿ ਸਮੋਈ ॥ [੩੬]ਸਰਬ ਜੀਆ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿ ਸਮਾਲੇ ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਰਵਰੁ ਹਮ ਹੰਸ ਪਿਆਰੇ ॥ [੩੭]ਸਾਗਰ ਮਹਿ ਰਤਨ ਲਾਲ ਬਹੁ ਸਾਰੇ ॥ ਮੋਤੀ ਮਾਣਕ ਹੀਰਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਨਾ[੩੮] ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗਾਹੁ[੩੯] ਅਗਾਧਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਹਰਿ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਤਾਰੇ ਤਾਰਣਹਾਰਾ ਮੇਲਿ ਲਏ [੪੦]ਰੰਗਿ ਲੀਨਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੇਹੀ[੪੧] ॥ ਓਹੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ

੧ ਉਲਟਾ। ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਉਲਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੪ ਚਾਰ ਪਾਦਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮੫, ਨੋਟ ੪।
੫ ਸ਼ਿਵ (ਜੀਵ) ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਲਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੧੪, ਨੋਟ ੨ ਤੇ ੩।
੬ ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਪਿੜ (ਸੰਸਾਰ ਖੇਡ ਭਾਵ ਇਹ ਜਨਮ) ਹਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਜਦ ਬਾਲਕ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਬੜਾ ਰੰਗੀਲਾ ਆਖ-ਆਖ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੯ ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਚਿੱਟੇ ਆ ਗਏ। ਜੁਆਨੀ ਤੋਂ ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਗਿਆ। ੧੦ [ਸੰ.] ਪੂੰਜੀ।
੧੧ ਖੋਟੀ ਮਤ ਕਰ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜੀਵ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਠੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰੋ-ਰੋ ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
੧੩ [ਸੰ. ਵਜ੍ਰ] ਕਰੜੇ।
੧੪ ਕਿਵਾੜ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ (ਭਰਮ ਦੇ)।
੧੫ ਤਨ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਹੀ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
੧੬ ਬੇਲੀ। ੧੭ ਸੁਆਹ।
੧੮ ਪ੍ਰਲੋਕ। ੧੯ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਮੌਜਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਦਿਲੀ-ਭਗਤੀ। ਅਭ=ਦਿਲ ਦੀ।
੨੨ ਬੇ-ਅਰਥ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੨੩ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੂ ਹੁੰਦੀ।
੨੪ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੇ ਕਿ ਕਿਥੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਤੇ ਕਿਥੇ ਤਿਆਗ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਵ੍ਰਿਤਿ=ਵਿਹਾਰਕ ਅਵਸਥਾ। ਨਿਵ੍ਰਿਤਿ=ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੪੧, ਨੋਟ ੩੦। ੨੫ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨੂੰ।
੨੬ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਖਰਾ (ਚੰਗਾ) ਸਚਿਆਰ ਹੋਵੀਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ। ੨੮ ਮਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਹੰਕਾਰ। ੩੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਿਧੀ (ਜੁਗਤੀ)। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ (ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਧੀ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਹੈ)।
੩੨ ਤਾਰੀ ਤਰੇ। ੩੩ ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੪ ਵਰਗਾ।
੩੫ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਪਾਈ ਹੈ।
੩੬ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਤੇ ਸਮ੍ਹਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। [ਫ਼ਾ.] ਦਾਨਾ=ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ਬੀਨਾ=ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੩੭ ਗੁਰੂ-ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ ਅਤੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਰੂਪ ਰਤਨ ਹਨ।
੩੮ ਭਿੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੯ ਅਥਾਹ। ੪੦ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰ ਕੇ।
੪੧ ਕਾਹਦੀ?

* ਹਰੀ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ (੧), ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਜਸ ਕਰ ਕੇ (੨)। ਹਰੀ ਅਗੰਮ ਅਗਾਧ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰਾ ਕੇ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੩)। ਉਹ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਔਗੁਣ ਕੀਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੪)। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੋਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਠੰਢ ਵਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ (੫)। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਝਾਅ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤੇ ਰੂਹ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ (੬)। ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਪਸਰੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਗੱਜ-ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਉਸ ਜੋਤਿ ਉਤੇ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (੭)। ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ (੮-੧੦)। ਗੁਰੂ ਤੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਸੱਚ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੧੨-੧੩)। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੪)। ਜਿਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (੧੫)। ਗੁਰੂ ਹਉਮੈ ਕੱਢ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੬)। ਇਉਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਣਤ ਮਿਟ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੭)।

ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ[1] ॥ ਦਰਗਹ ਮੁਕਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਬਖਸੇ ਅਵਗੁਣ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਏ ॥ ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਏ ॥ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤਿ[2] ਨਾਹੀ ਕਰੁ[3] ਲਾਗੈ ਜਿਸੁ ਅਗਨਿ ਬੁਝੀ [4]ਠਰੁ ਸੀਨਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਕਾਇਆ ਹੰਸ[5] ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਹੁ ਧਾਰੀ ॥ [6]ਓਹੁ ਜੋਗੀ ਪੁਰਖੁ ਓਹ ਸੁੰਦਰਿ ਨਾਰੀ ॥ [7]ਅਹਿਨਿਸਿ ਭੋਗੈ ਚੋਜ ਬਿਨੋਦੀ ਉਠਿ ਚਲਤੈ ਮਤਾ ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਰਹੇ ਪ੍ਰਭ ਛਾਜੈ[8] ॥ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਜੈ[9] ॥ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਦੂਤ[10] ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਸੋ ਪਾਏ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨਾ[11] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਦੋਖ ਦੁਖ ਸਹੀਐ ॥ ਹੁਕਮੁ ਭਇਆ ਚਲਣਾ [12]ਕਿਉ ਰਹੀਐ ॥ ਨਰਕ ਕੂਪ[13] ਮਹਿ ਗੋਤੇ ਖਾਵੈ ਜਿਉ ਜਲ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਮੀਨਾ[14] ਹੇ ॥ ੮ ॥ [15]ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਸਾਕਤੁ ਭੋਗਾਈਐ ॥ ਜੈਸਾ ਕੀਚੈ ਤੈਸੋ ਪਾਈਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ [16]ਕਿਰਤਿ ਬਾਧਾ ਗ੍ਰਸਿ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [17]ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀੜੀ ॥ ਲੇਖਾ ਲੀਜੈ ਤਿਲ ਜਿਉ ਪੀੜੀ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕਲਤ੍ਰ[18] ਸੁਤ[19] ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਮੁਕਤਿ ਨ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [20]ਮੀਤ ਸਖੇ ਕੇਤੇ ਜਗ ਮਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣਿ[21] ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਕੂੜੁ ਛੋਡਿ ਸਾਚੇ ਕਉ ਧਾਵਹੁ ॥ ਜੋ ਇਛਹੁ[22] ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹੁ ॥ ਸਾਚ ਵਖਰ[23] ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ ਵਿਰਲੇ ਲੈ ਲਾਹਾ ਸਉਦਾ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਰੁ ਲੈ ਚਲਹੁ ॥ [24]ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਹੁ ਸਹਜਿ ਮਹਲਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[25] ਖੋਜਿ ਲਹਹਿ ਜਨ ਪੂਰੇ ਇਉ ਸਮਦਰਸੀ[26] ਚੀਨਾ[27] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਪ੍ਰਭ ਬੇਅੰਤ [28]ਗੁਰਮਤਿ ਕੋ ਪਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਨ ਕਉ ਸਮਝਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਹੁ ਇਉ ਆਤਮ ਰਾਮੈ[29] ਲੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਨਾਰਦ[30] ਸਾਰਦ[31] ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ॥ [32]ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸੇਵਕ ਵਡਹੁ ਵਡੇਰੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂ [33]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਦਾਤਾ [34]ਸਭੁ ਤੇਰੋ ਕਾਰਣੁ ਕੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਇਕਿ ਦਰਿ ਸੇਵਹਿ ਦਰਦੁ ਵਞਾਏ[35] ॥ ਓਇ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ[36] ਸਤਿਗੁਰੂ ਛਡਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਬੰਧਨ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੋੜੇ [37]ਚਿਤੁ ਚੰਚਲੁ ਚਲਣਿ ਨ ਦੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ [38]ਚੀਨਹੁ ਬਿਧਿ ਸਾਈ ॥ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਵਹੁ ਗਣਤ ਨ ਕਾਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਜਨ ਨਾਨਕ [39]ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਭੀਨਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੨ ॥ ੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [40]ਅਸੁਰ ਸਘਾਰਣ ਰਾਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ [41]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ [42]ਨਾਲੇ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਮੂਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਿਖੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥

੧ ਬੇਲੀ। ੨ ਮਸੂਲੀਆ।
੩ ਟੈਕਸ, ਮਸੂਲ। ੪ ਸੀਨਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
੫ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੰਸ।
੬ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋਗੀ (ਭਾਵ ਜੋਗੀ ਵਾਕੁਰ ਫੇਰੀ ਪਾ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਹੈ ਤੇ ਦੇਹੀ ਸੋਹਣੀ ਇਸਤਰੀ ਵਾਕੁਰ ਹੈ।
੭ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਬਣ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ (ਮੌਤ ਵੇਲੇ) ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।
੮ ਛਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੯ ਗੱਜਦਾ। ਪਵਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗੱਜਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਮਾੜਿਆਂ ਦੀ। ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੧੨ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?
੧੩ ਖੂਹ। ੧੪ ਮੱਛੀ।
੧੫ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਨਰਕ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੱਧਾ।
੧੭ ਅੱਗੇ ਜਿਥੋਂ ਰੂਹ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਗਲੀ ਬੜੀ ਤੰਗ ਅਤੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਵਰਗੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋਵੇਗੀ।
੧੮ ਇਸਤਰੀ। ੧੯ ਪੁੱਤਰ।
੨੦ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਹੋਣ, ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁੜਦਾ।
੨੧ ਆਸਰਾ। ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੋ ਹਰੀ-ਜਸ ਗਾਂਵਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਚਾਹਵੇ। ੨੩ ਸੌਦਾ।
੨੪ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹਰੀ ਦੇ ਮਹੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ੨੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੬ ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੨੭ ਪਛਾਣਿਆ।
੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੨੯ ਸਾਰੇ ਵਿਆਪ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ
੩੦ ਇਕ ਉੱਘਾ ਰਿਸ਼ੀ।
੩੧ ਸਾਰਦਾ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇਵੀ।
੩੨ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਓਹ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਹਨ।
੩੩ ਹਰ ਇਕ ਦਾ।
੩੪ ਸਾਰਾ ਕਾਰਣ (ਸੰਸਾਰ) ਤੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੩੫ ਗਵਾਂਦੇ ਹਨ। ੩੬ ਵਡਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੩੭ ਚੰਚਲ ਚਿਤ ਨੂੰ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।
੩੮ ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਸਮਝ ਲਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੁਕ ਜਾਵੇ।
੩੯ ਹਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜ ਗਿਆ ਹੈ।
੪੦ ਦੈਂਤਾਂ (ਕਾਮਾਦਿਕਾਂ) ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੪੧ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ।
੪੨ ਅਲਖ ਹਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ; ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਲਿਖਿਆ (ਬਿਆਨ ਹੋਇਆ) ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ਉਸ ਲੇਖ ਦੁਆਰਾ) ਵੀਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਪਾਪ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ (੧)। ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਮਨਮੁਖ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੩)। ਇਹ ਭਟਕਣਾ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਲੋਭ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੪)। ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੫) ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੬-੭)। ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤੇ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੮)। ਗੁਰੂ-ਜਗਤ ਦੇ ਮੋਹ ਕੱਟਦਾ ਅਤੇ ਤੱਤ-ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੯)। ਮਨਮੁਖਤਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਹੇੜੇ ਕੂੜ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਕੇ ਸਰਬ-ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦)। ਸੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧੨), ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (੧੩)। ਸਾਕਤ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੧੪-੧੫)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੬-੧੭)।

[੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਧੂ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥
[੨]ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਸਾਗਰੁ ਅਤਿ ਗਹਰਾ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ
ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਮਨਮੁਖ[੩] ਅੰਧੁਲੇ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਮਰਹਿ ਮਰਿ
ਜਾਹੀ ॥ ਪੂਰਬਿ[੪] ਲਿਖਿਆ ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਜਮ ਦਰਿ ਅੰਧੁ ਖੁਆਰਾ ਹੇ ॥
੩ ॥ ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਘਰਿ[੫] ਵਾਸੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ॥ [੬]ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ
ਪਾਪ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਸੋਝੀ ਬੂਝ ਨ ਕਾਈ ਲੋਭੁ ਬੁਰਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ਹੇ ॥
੪ ॥ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਧਨ[੭] ਸੀਗਾਰਾ ॥ ਪਰ ਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ
ਵਿਸਾਰਾ ॥ [੮]ਜਿਉ ਬੇਸੁਆ ਪੂਤ ਬਾਪੁ ਕੋ ਕਹੀਐ ਤਿਉ ਫੋਕਟ ਕਾਰ ਵਿਕਾਰਾ
ਹੇ ॥ ੫ ॥ [੯]ਪ੍ਰੇਤ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਦੂਖ ਘਨੇਰੇ ॥ ਨਰਕਿ ਪਚਹਿ[੧੦] ਅਗਿਆਨ
ਅੰਧੇਰੇ ॥ [੧੧]ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਬਾਕੀ ਲੀਜੈ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ
ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸੂਰਜੁ ਤਪੈ ਅਗਨਿ ਬਿਖੁ ਝਾਲਾ[*] ॥ ਅਪਤੁ[੧੨] ਪਸੂ ਮਨਮੁਖੁ
ਬੇਤਾਲਾ[੧੩] ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਰੋਗੁ ਬੁਰਾ ਬੁਰਿਆਰਾ ਹੇ ॥
੭ ॥ ਮਸਤਕਿ [੧੪]ਭਾਰੁ ਕਲਰ ਸਿਰਿ ਭਾਰਾ ॥ ਕਿਉ ਕਰਿ ਭਵਜਲੁ[੧੫] ਲੰਘਸਿ
ਪਾਰਾ ॥ [੧੬]ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥
੮ ॥ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ[੭] ਜਗਿ ਹੇਤੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥
ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੋੜੇ [੧੭]ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੧੮]ਕੂੜਿ
ਮੁਠੀ ਚਾਲੈ ਬਹੁ ਰਾਹੀ ॥ ਮਨਮੁਖੁ [੧੯]ਦਾਝੈ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਾਹੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਨਾਮੁ ਗੁਰੂ ਵਡ ਦਾਣਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਸੁਖ ਸਾਰਾ[੨੦] ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [੨੧]ਸਤਿਗੁਰੁ
ਤੁਠਾ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਸਭਿ ਦੂਖ ਮੇਟੇ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ॥ ਕੰਡਾ ਪਾਇ[੨੨] ਨ
ਗਡਈ ਮੂਲੇ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਖੇਹੂ ਖੇਹ ਰਲੈ
ਤਨੁ ਛੀਜੈ[੨੩] ॥ ਮਨਮੁਖੁ [੨੪]ਪਾਥਰੁ ਸੈਲੁ ਨ ਭੀਜੈ ॥ [੨੫]ਕਰਣ ਪਲਾਵ ਕਰੇ
ਬਹੁਤੇਰੇ [੨੬]ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ
ਭੁਇਅੰਗਮ[੨੭] ਨਾਲੇ ॥ ਇਨਿ ਦੁਬਿਧਾ ਘਰ ਬਹੁਤੇ ਗਾਲੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰ
ਬਾਝਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਪਤੀਆਰਾ[੨੮] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਾਕਤ
ਮਾਇਆ ਕਉ ਬਹੁ ਧਾਵਹਿ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕਹਾ[੨੯] ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ [੩੦]ਤ੍ਰਿਹੁ
ਗੁਣ ਅੰਤਰਿ ਖਪਹਿ ਖਪਾਵਹਿ ਨਾਹੀ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੩੧]ਕੂਕਰ
ਸੂਕਰ ਕਹੀਅਹਿ ਕੂੜਿਆਰਾ ॥ ਭਉਕਿ ਮਰਹਿ [੩੨]ਭਉ ਭਉ ਭਉਹਾਰਾ[੩੩] ॥
ਮਨਿ ਤਨਿ ਝੂਠੇ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਗਹ ਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਨੂਆ ਟੇਕੈ[੩੪] ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਦੇ [੩੫]ਸਰਣਿ ਪਰੇਕੈ ॥
ਹਰਿ ਧਨੁ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਦੇਵੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦਰਗਹ ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥

੧ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਂ ਸਾਧੂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਰੂਪ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਸਾਗਰ।

੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

੪ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ।

੫ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।

੬ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਧੇ ਹੋਏ! ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।

੭ ਇਸਤਰੀ।

੮ ਜਿਵੇਂ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਪਿਉ ਕਿਹੜਾ ਕਹੀਏ? ਭਾਵ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਮਾਲਕ-ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੯ ਸਰੀਰ ਜੋ ਮਨ-ਪ੍ਰੇਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਹੈ।

੧੦ ਸੜਦੇ ਹਨ।

੧੧ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਬਾਕੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੋ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੧੨ ਬੇਪਤਾ।

੧੩ ਭੂਤਨਾ।

੧੪ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪ ਕੱਲਰ ਦਾ ਭਾਰ।

੧੫ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੧੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੧੮ ਝੂਠ ਦੀ ਠੱਗੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ (ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਕਈ ਹੋਰ ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਚਲਦੀ ਹੈ।

੧੯ ਸੜਦਾ ਹੈ ਪੈ-ਪੈ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ।

੨੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।

੨੧ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੨ ਪੈਰ ਵਿੱਚ। ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਕੰਡਾ ਉੱਕਾ ਨਹੀਂ ਚੁਭਦਾ।

੨੩ ਟੁਟਦਾ ਹੈ।

੨੪ ਸੈਲ-ਪੱਥਰ, ਚਟਾਨ। ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਚਟਾਨ ਵਾਕੁਰ ਕਰੜੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਭਿਜਦਾ।

੨੫ [ਕਾਰੁਣ੍ਯ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਰੋਣ, ਤਰਲੇ।

੨੬ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਨਰਕ ਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੨੭ ਸੱਪ। ਮਨ ਰੂਪ ਸੱਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ-ਜ਼ਹਿਰ ਚੰਬੜੀ ਹੈ।

੨੮ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।

੨੯ ਕਿਥੇ?

੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ।

੩੧ ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਸੂਰ।

੩੨ ਭੌਂ-ਭੌਂ ਕੇ।

੩੩ ਭੈ ਵਾਲਾ, ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋਇਆ।

੩੪ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਥਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੩੫ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਨੂੰ।

* [ਝਲ] ਲਾਟਾਂ। ਵਿਹੁਲੇ ਲੰਬੇ, ਲਾਟਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੨੬, ਨੋਟ ੧੦।

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਾਧੂ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨੀ [੧]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਪਾਈ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਮਨ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੩ ॥
੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ [੨]ਘਰਿ ਰਹੁ ਰੇ ਮਨ ਮੁਗਧ ਇਆਨੇ ॥ ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ
[੩]ਅੰਤਰਗਤਿ ਧਿਆਨੇ ॥ ਲਾਲਚ ਛੋਡਿ ਰਚਹੁ ਅਪਰੰਪਰਿ[੪] ਇਉ ਪਾਵਹੁ
ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਿਸੁ ਬਿਸਰਿਐ ਜਮੁ ਜੋਹਣਿ[੫] ਲਾਗੈ ॥ ਸਭਿ
ਸੁਖ ਜਾਹਿ ਦੁਖਾ ਫੁਨਿ[੬] ਆਗੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਜੀਅੜੇ ਏਹੁ
ਪਰਮ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਹਰਿ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਡੀਠਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[੮] ਰਾਮ ਰਹਹੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ
ਏਹੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ[੯] ਸਾਰਾ[੧੦] ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬੋਲਹੁ ॥
ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਹਿ ਇਹੁ ਰਸੁ ਟੋਲਹੁ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ ਘਰੁ ਅਪਨਾ
ਬਹੁੜਿ[੧੧] ਨ [੧੨]ਗਰਭ ਮਝਾਰਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਚੁ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਹੁ ਹਰਿ ਗੁਣ
ਗਾਵਹੁ ॥ ਤਤੁ ਵੀਚਾਰਹੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹੁ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਜਮੁ ਜੋਹਿ[੫]
ਨ ਸਾਕੈ ਹਰਿ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਦਾਤਾ
ਵਡ ਦਾਣਾ ॥ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਸੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣਾ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ
[੧੩]ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਤਿਸੁ ਚੂਕਾ ਜਮ ਭੈ ਭਾਰਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ
ਕਾਇਆ ਕੀਨੀ ॥ ਤਿਸ ਮਹਿ ਰਾਮ ਰਤਨੁ ਲੈ ਚੀਨੀ[੧੪] ॥ [੧੫]ਆਤਮਰਾਮੁ
ਰਾਮੁ ਹੈ ਆਤਮ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ
ਰਹਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਖਿਮਾ ਗਹਹੁ[੧੬] ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ
ਪਰਾਤਮੁ[੧੭] ਚੀਨਹੁ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਇਹੁ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਾਕਤ ਕੂੜ
ਕਪਟ ਮਹਿ ਟੇਕਾ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[੮] ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਅਨੇਕਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਿਮਰਨ
ਆਵਹਿ ਫੁਨਿ ਜਾਵਹਿ ਗ੍ਰਭ ਜੋਨੀ ਨਰਕ ਮਝਾਰਾ[੧੮] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਸਾਕਤ ਜਮ
ਕੀ ਕਾਣਿ[੧੯] ਨ ਚੂਕੈ ॥ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਨ ਕਬਹੂ ਮੂਕੈ[੨੦] ॥ [੨੧]ਬਾਕੀ ਧਰਮਰਾਇ
ਕੀ ਲੀਜੈ ਸਿਰਿ ਅਫਰਿਓ[੨੨] ਭਾਰੁ ਅਫਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਾਕਤੁ
ਕਹਹੁ ਕੋ ਤਰਿਆ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰਤਾ ਭਵਜਲਿ ਪਰਿਆ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪਾਰੁ
ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ
ਨ ਮੇਟੈ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਤਾਰੇ ਸੋਈ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਨੇੜਿ
ਨ ਆਵੈ ਮਨਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਭੂਲੇ ਆਵਹੁ
ਜਾਵਹੁ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ ਪਾਪ ਕਮਾਵਹੁ ॥ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਅਚੇਤ ਨ
ਚੇਤਹਿ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਤਾ ਰਾਮੁ ਪੁਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ [੨੩]ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਪੁਰਬ ਜਨਮ
ਕੇ ਕੀਏ ॥ ਸੋ ਜਾਣੈ [੨੪]ਜਿਨਿ ਦਾਤੈ ਦੀਏ ॥ ਕਿਸ ਕਉ ਦੋਸੁ ਦੇਹਿ ਤੂ ਪ੍ਰਾਣੀ

੧ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ (ਹਰੀ ਦੀ)।
੨ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਰਹੋ, ਹੇ ਮੂਰਖ ਤੇ ਅੰਜਾਣ ਮਨ!
੩ ਅੰਦਰ-ਮੁਖੀ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ।
੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।
੫ ਦੁੱਖ ਦੇਣ।
੬ ਫੇਰ ਭੀ। ਅੱਗੇ ਭੀ ਦੁੱਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੮ ਦਿਨ ਰਾਤ ਭਾਵ ਸਦਾ।
੯ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੧੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੧੧ ਮੁੜ ਕੇ।
੧੨ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਪਛਾਣਿਆ।
੧੫ ('ਆਤਮ' ਬਹੁ-ਵਚਨ ਹੈ।) ਆਤਮੇ ਰਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਮ ਆਤਮੇ ਹੈ; ਭਾਵ ਜੀਵ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਐਸਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਪਕੜੋ, ਧਾਰਨ ਕਰੋ।
੧੭ ਵੱਡਾ ਆਤਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਫਿਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝੋ।
੧੮ ਵਿੱਚ।
੧੯ ਡਰ। ਮਾਦਾ-ਪ੍ਰਸਤ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦਾ।
੨੦ ਮੁਕਦਾ।
੨੧ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੧।
੨੨ ਅਮੋੜ, ਹੰਕਾਰੀ। ਹੰਕਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਅਫਾਰਾ (ਵੱਡਾ) ਭਾਰ ਹੈ।
੨੩ ਸੁਖ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਜਿਸ ਦਾਤੇ ਨੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

* ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ (੧)। ਤਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਵਿਸਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਆ ਪੈਂਦੇ ਹਨ (੨)। ਸਾਰੇ ਸੁਖ, ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨ ਭੀ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੩)। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ (੪)। ਉਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੋ, ਫਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ (੫)। ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੬)। ਅਤੇ ਮਾਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੭-੮)। ਸਾਕਤ ਲੋਕ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਕੂੜ ਕਪਟ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੯)। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ (੧੧)। ਉਸ ਦੀ ਦਾਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੇਟ ਸਕਦਾ (੧੨)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੩)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੈ (੧੪)। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਕਰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਗਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਸੂ (੧੫)। ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣ ਲਈ ਭਗਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੧੬)। ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੭)।

ਸਹੁ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਕਰਾਰਾ[੧] ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ[੨] ਕਰਦਾ ਆਇਆ ॥
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਕਿਆ ਲੇ ਚਾਲੇ ਬਿਖੁ
ਲਾਦੇ [੩]ਛਾਰ ਬਿਕਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਜਨ ਭਾਈ ॥
ਅਕਥੁ[੪] ਕਥਹੁ [੫]ਮਨੁ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥ [੬]ਉਠਿ ਚਲਤਾ ਠਾਕਿ ਰਖਹੁ ਘਰਿ
ਅਪੁਨੈ ਦੁਖੁ ਕਾਟੇ ਕਾਟਣਹਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਓਟ
ਪਰਾਤੀ[੭] ॥ [੮]ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਲਿਵ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਨਾਮਿ
ਮਤਿ ਊਤਮ ਹਰਿ ਬਖਸੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੪ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ
ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਦਇਆਲੁ
ਮੁਰਾਰੀ[੯] ॥ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ਤੂ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੦] ਹੇ ॥ ੧ ॥
ਤੂ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ [੧੧]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰੂਪੁ ਅਨੂਪੁ
ਦਇਆਲਾ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ਸਭੁ ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਕਮਾਤਾ
ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਭਲੀ [੧੨]ਜਗਜੀਵਨ ॥ [੧੩]ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗੈ ਹਰਿ ਰਸੁ
ਪੀਵਨ ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਆਪੇ ਦੇਵੈ [੧੪]ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਜਗਤ ਪਿਤ ਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥
ਜਗਤੁ ਉਪਾਇ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ [੧੫]ਪਵਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਜੀਉ ਪਾਇਆ ॥
ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ[੧੬] ਸੋ ਦਸਵਾ[੧੭] ਗੁਪਤੁ ਰਹਾਤਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਚਾਰਿ
ਨਦੀ ਅਗਨੀ ਅਸਰਾਲਾ[੧੮] ॥ [੧੯]ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥
ਸਾਕਤ ਦੁਰਮਤਿ ਡੂਬਹਿ ਦਾਝਹਿ[੨੦] ਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਹਰਿ ਲਿਵ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥
ਅਪੁ[੨੧] ਤੇਜੁ[੨੨] ਵਾਇ[੨੩] ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ ॥ [੨੪]ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ
ਵਾਸਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਤਜਿ ਮਾਇਆ ਹਉਮੈ ਭ੍ਰਾਤਾ[੨੫]
ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਆ ਟੇਕ
ਟਿਕੀਜੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਚੋਰੁ[੨੬] ਮੁਹੈ ਘਰੁ ਮੰਦਰੁ ਇਨਿ ਸਾਕਤਿ ਦੂਤੁ ਨ ਜਾਤਾ
ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਦੁੰਦਰ[੨੭] ਦੂਤ ਭੂਤ ਭੀਹਾਲੇ[੨੮] ॥ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ[੨੯] ਕਰਹਿ ਬੇਤਾਲੇ[੩੦] ॥
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ਪਤਿ ਖੋਈ ਆਵਤ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਕੂੜੁ
ਕਲਰੁ ਤਨੁ ਭਸਮੈ ਢੇਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕੈਸੀ ਪਤਿ ਤੇਰੀ ॥ ਬਾਧੇ ਮੁਕਤਿ
ਨਾਹੀ ਜੁਗ ਚਾਰੇ [੩੧]ਜਮ ਕੰਕਰਿ ਕਾਲਿ ਪਰਾਤਾ[੩੨] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧੇ
ਮਿਲਹਿ ਸਜਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਅਪਰਾਧੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਕਾਈ ॥ [੩੩]ਕਰਣ
ਪਲਾਵ ਕਰੇ ਬਿਲਲਾਵੈ[੩੪] ਜਿਉ ਕੁੰਡੀ ਮੀਨੁ[੩੫] ਪਰਾਤਾ[੩੬] ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਾਕਤੁ
ਫਾਸੀ ਪੜੈ ਇਕੇਲਾ ॥ ਜਮ ਵਸਿ ਕੀਆ ਅੰਧੁ ਦੁਹੇਲਾ[੩੭] ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ
ਮੁਕਤਿ ਨ ਸੂਝੈ ਆਜੁ ਕਾਲਿ [੩੮]ਪਚਿ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝੁ ਨ
ਬੇਲੀ ਕੋਈ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ

੧ ਸਖ਼ਤ। ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਖ਼ਤ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਝਲ। ੨ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੩ ਸੁਆਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ। ੪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੫ ਮਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਅ ਕੇ ਭਾਵ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਫੁਰਨੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੋਕ ਕੇ।
੬ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਓ।
੭ ਪਛਾਤੀ ਹੈ।
੮ ਗੁਰੂ-ਪਰਾਇਣ ਸਿੱਖ ਨੇ ਹਰੀ ਦੀ ਲਗਨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣੀ ਹੈ।
੯ [ਮੁਰ ਰਾਖ਼ਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ [ਸੰ. ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ।
੧੧ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਸੋਹਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਹੇ ਦਿਆਲੂ!
੧੨ ਜਗਤ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹਰੀ ਦੀ।
੧੩ ਹਰੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਦਾਤਾ ਹੈ।
੧੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 'ਜੀਉ' ਦਾ 'ਉ' 'ਪਾਇਆ' ਨਾਲ ਭੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਭਾਵ ਨਕ ਮੂੰਹ ਆਦਿ ਗੋਲਕਾਂ।
੧੭ ਦਸਮ ਦੁਆਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।
੧੮ ਭਿਆਨਕ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੦੬, ਨੋਟ ੪੦। ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਨਦੀਆਂ ਇਹ ਚਾਰ ਹਨ :- ਹਿੰਸਾ, ਮੋਹ, ਲੋਭ ਤੇ ਗੁੱਸਾ। ਯਥਾ-'ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ ਲੋਭੁ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆ ਅਗਿ॥ ਪਵਹਿ ਦਝਹਿ ਨਾਨਕਾ ਤਰੀਐ ਕਰਮੀ ਲਗਿ' (ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ, ਪੰਨਾ ੧੪੭)।
੧੯ ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸੜਦੇ ਹਨ।
੨੧ [ਸੰ. ਅਪੁ; ਫ਼ਾ. ਆਬ] ਪਾਣੀ।
੨੨ ਅਗਨੀ। ੨੩ ਪਵਨ।
੨੪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੰਜ ਤਤ ਭਾਵ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਸੁਭਾਵ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੭, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੫ ਭਰਮ।
੨੬ ਹੰਕਾਰ-ਚੋਰ ਸਰੀਰ-ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਲੁਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੨੭ [ਸੰ. ਦੂੰਦ੍ਵਾਲੂ] ਡੰਡ ਪਾਣ ਵਾਲੇ, ਸ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ)। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੯੦, ਨੋਟ ੧।
੨੮ ਡਰਾਉਣੇ। ੨੯ ਝਗੜਾ।
੩੦ ਬੇਸੁਰੇ ਭੂਤਨੇ ਵਾਂਗ।
੩੧ [ਕਿੰਕਰ=ਸੇਵਕ, ਦੂਤ] ਜਮ-ਦੂਤ ਨੇ, ਕਾਲ ਨੇ। (ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਨੇਮ ੨੦ ਵਾਲੀ ਹੈ)।
੩੨ ਪਛਾਨਿਆ। ਜਮ-ਕਾਲ ਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਦੇਖੋ ਉਤਲਾ ਨੋਟ ੭।
੩੩ [ਸੰ. ਕਾਰੁਣਜ ਪ੍ਰਲਾਪ] ਤਰਲੇ, ਕੀਰਨੇ।
੩੪ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ੩੫ ਮੱਛੀ।
੩੬ ਪਰੋਇਆ। ੩੭ ਦੁਖੀ।
੩੮ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ (੧)। ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਜਿਵਾਲਦਾ, ਪਾਲਦਾ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਆਇਆ ਹੈ (੨-੪)। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ ਭਾਵ ਭੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵ ਭੀ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਕੇ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਕਤ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਾੜੇ ਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਗਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੫-੬)। ਅੰਦਰੋਂ ਲੁਟੀਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਬੇਸੁਰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੭)। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾੜੇ-ਭਾਵ ਭੂਤਨਿਆਂ ਵਾਕੁਰ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸ਼ੋਰ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੮)। ਕੂੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੱਲਰ ਸਮਾਨ ਨਿਕੰਮੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਇਥੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਨਾ ਅੱਗੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੯-੧੧)। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਉਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੧੩)। ਪਰ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ (੧੪)। ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਹੈ ਜੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤ ਪਸਰੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ (੧੫)। ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੋਵੇ (੧੬)। ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੭)।

ਇਉ ਸਲਲੈ[੧] ਸਲਲ ਮਿਲਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੨॥ ਭੂਲੇ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਏ॥ ਉਝੜਿ ਜਾਦੇ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ॥ ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੨]ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਸੰਗਿ ਸਖਾਤਾ[੩] ਹੇ॥ ੧੩॥ [੪]ਗੁਰ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਕਿਆ ਪ੍ਰਾਣੀ॥ ਬ੍ਰਹਮੈ ਇੰਦ੍ਰਿ ਮਹੇਸਿ[੫] ਨ ਜਾਣੀ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਲਖੁ ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਲਖੀਐ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸਹਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੪॥ ਅੰਤਰਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਦਰਸਨੁ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੁ ਪਰਸਨੁ[੬]॥ [੭]ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ਘਟਿ ਦੀਪਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੫॥ ਭੋਜਨ ਗਿਆਨੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ॥ ਜਿਨਿ ਚਾਖਿਆ ਤਿਨਿ ਦਰਸਨੁ ਡੀਠਾ॥ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਮਿਲੇ ਬੈਰਾਗੀ[੮] ਮਨੁ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਸਮਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੬॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਪਰਧਾਨਾ॥ ਤਿਨ ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਾ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਜਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਦੀਜੈ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੭॥ ੫॥ ੧੧॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧*॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ॥ [੯]ਜਿਨਿ ਧਰ ਚਕ੍ਰ ਧਰੇ ਵੀਚਾਰੇ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ [੧੦]ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਾਚਾ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ॥ ੧॥ [੧੧]ਵੇਕੀ ਵੇਕੀ ਜੰਤ ਉਪਾਏ॥ ਦੁਇ ਪੰਦੀ[੧੨] ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਲਾਹਾ ਹੇ॥ ੨॥ ਪੜਹਿ ਮਨਮੁਖ ਪਰੁ ਬਿਧਿ[੧੩] ਨਹੀ ਜਾਨਾ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ॥ ਲੈ ਕੈ ਵਢੀ ਦੇਨਿ ਉਗਾਹੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਹੇ॥ ੩॥ [੧੪]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪੜਹਿ ਪੁਰਾਣਾ॥ [੧੫]ਵਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਾ॥ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ [੧੬]ਸਚ ਸੂਚੇ ਸਚੁ ਰਾਹਾ ਹੇ॥ ੪॥ ਸਭ ਸਾਲਾਹੇ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ॥ ਆਪੇ ਦਾਨਾ[੧੭] ਸਚੁ ਪਰਾਖੈ[੧੮]॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੯] ਸਬਦੁ ਸਲਾਹਾ ਹੇ॥ ੫॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖੈ ਕੇਤੀ ਬਾਣੀ॥ ਸੁਣਿ ਕਹੀਐ ਕੋ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੀ॥ ਜਾ ਕਉ ਅਲਖੁ ਲਖਾਏ ਆਪੇ [੨੦]ਅਕਥ ਕਥਾ ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੇ॥ ੬॥ ਜਨਮੇ ਕਉ [੨੧]ਵਾਜਹਿ ਵਾਧਾਏ॥ ਸੋਹਿਲੜੇ[੨੨] ਅਗਿਆਨੀ ਗਾਏ॥ ਜੋ ਜਨਮੈ ਤਿਸੁ ਸਰਪਰ[੨੩] ਮਰਣਾ [੨੪]ਕਿਰਤੁ ਪਇਆ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਹੇ॥ ੭॥ [੨੫]ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਏ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਦੁਖਾ ਸੁਖ ਦੀਏ॥ ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੀ ਤੇ ਭਏ ਨਿਰਾਲੇ[੨੬] ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੭] ਸੀਲੁ ਸਨਾਹਾ[੨੮] ਹੇ॥ ੮॥ ਨੀਕੇ[੨੯] ਸਾਚੇ ਕੇ ਵਾਪਾਰੀ॥ ਸਚੁ ਸਉਦਾ ਲੈ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰੀ॥ ਸਚਾ ਵਖਰੁ[੩੦] ਜਿਸੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ[੩੧] ਹੇ॥ ੯॥ ਕਾਚੀ ਸਉਦੀ ਤੋਟਾ ਆਵੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੯] ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ॥ ਪੂੰਜੀ ਸਾਬਤੁ ਰਾਸਿ[੩੨] ਸਲਾਮਤਿ ਚੂਕਾ[੩੩]

੧ [ਸੰ. ਸਲਿਲ=ਵਹਾਉ ਪਾਣੀ ਦਾ] ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ। ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੨ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

੩ ਸਾਥੀ।

੪ ਸਧਾਰਣ ਜੀਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ।

੫ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ।

੬ ਛੋਹ, ਮੇਲ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਛੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

੭ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਫ਼ ਚਾਨਣਾ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੀਵਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬਲਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

੮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ।

੯ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ (ਭਾਵ ਗੋਲਾਕਾਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ) ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

੧੦ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ, ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ।

੧੨ [ਫ਼ਾ. ਪੰਦ=ਨਸੀਹਤ, ਸਿਖਿਆ] ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ। ਗੁਰਮੁਖ ਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੋ ਰਾਹ ਚਲਾਏ ਹਨ।

੧੩ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ।

੧੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।

੧੫ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।

੧੬ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੧੭ [ਫ਼ਾ.] ਸਿਆਣਾ।

੧੮ ਪਰਖਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੦ ਅਕੱਥ ਹਰੀ ਨੂੰ ਕਥਨ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ।

੨੧ ਵਾਜੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

੨੨ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ।

੨੩ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ।

੨੪ ਜਿਵੇਂ ਕਰਮ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਸਾਹਾ (ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ) ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੨੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੮੯, ਨੋਟ ੧੨।

੨੬ ਨਿਰਲੇਪ।

੨੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀਆਂ ਦੀ।

੨੮ ਜ਼ਰਾ ਬਕਤਰ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਜੋ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜੰਗ ਵੇਲੇ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੀਲੁ (ਸ਼ਰਾਫਤ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਨਾਹ ਹੈ।

੨੯ [ਸੰ. ਨਿਕ੍ਰ=ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ] ਚੰਗੇ ਹਨ।

੩੦ ਸੌਦਾ।

੩੧ ਉਤਸ਼ਾਹ। ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੩੨ ਖਰੀਦਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਲ।

੩੩ ਦੂਰ ਹੋਇਆ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ (੧)। ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਕਈ ਮਨਮੁਖ ਹਨ, ਜੋ ਨਾਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਪਾਸੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ (੩)। ਓਹ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੇ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (੪)। ਇਹ ਸੁਮੱਤ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ (੫)। ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ (੬)। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਸਮਝਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੰਮਣ ਦੀ ਬੜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੰਗਾ ਜਨਮ ਉਸੇ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੰਮਣਾ ਮੌਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ (੭)। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਜਨਮ ਸੰਯੋਗ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਵਿਜੋਗ ਵਾਲਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ (੮)। ਚੰਗੇ ਓਹ ਹਨ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ (੯)। ਇਹੋ ਸੌਦਾ (ਕਿਰਤ) ਚੰਗਾ ਹੈ (੧੦)। ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੀ ਢੋਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੧)। ਅਤੇ ਸਦਾ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੨)। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਨਿਕੰਮੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ (੧੩)। ਓਹ ਇਕੋ ਨਾਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਜਾਂ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੧੪)। ਓਹ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰੀ ਆਪ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੫)। ਇਉਂ ਗੁਣ ਗਾਂਦਿਆਂ ਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਰੀ ਪਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (੧੬)।

ਜਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਬੋਲੈ [੧]ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਦੂਜੈ[੨]
ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਮਤਿ ਅੰਧਲੀ ਬੋਲੀ [੩]ਆਇ ਗਇਆ
ਦੂਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਦੂਖ ਮਹਿ ਜਨਮੈ ਦੂਖ ਮਹਿ ਮਰਣਾ ॥ ਦੂਖੁ ਨ
ਮਿਟੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਾ ॥ ਦੂਖੀ ਉਪਜੈ ਦੂਖੀ ਬਿਨਸੈ ਕਿਆ ਲੈ ਆਇਆ
ਕਿਆ ਲੈ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੪]ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਰਕਾਰਾ ॥ ਆਵਣੁ
ਜਾਣੁ ਨਹੀ ਜਮ ਧਾਰਾ[੫] ॥ [੬]ਡਾਲ ਛੋਡਿ ਤਤੁ ਮੂਲੁ ਪਰਾਤਾ ਮਨਿ ਸਾਚਾ
ਓਮਾਹਾ[੭] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਨਹੀ ਜਮੁ ਮਾਰੈ ॥ ਨਾ ਦੂਖੁ ਦੇਖਹਿ
[੮]ਪੰਥਿ ਕਰਾਰੈ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ਕਾਹਾ[੯]
ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਓੜੁ ਨ ਕਥਨੈ [੧੦]ਸਿਫਤਿ ਸਜਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਰਹਹਿ
ਰਜਾਈ[੧੧] ॥ ਦਰਗਹ ਪੈਧੇ[੧੨] ਜਾਨਿ ਸੁਹੇਲੇ[੧੩] ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥
੧੫ ॥ [੧੪]ਕਿਆ ਕਹੀਐ ਗੁਣ ਕਥਹਿ ਘਨੇਰੇ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਵਡੇ
ਵਡੇਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਮਿਲੈ ਪਤਿ ਰਾਖਹੁ ਤੂ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ
ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧ *ਦਖਣੀ[੧੫] ॥ [੧੬]ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ
ਨਗਰ ਗੜ ਅੰਦਰਿ ॥ ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ ਗਗਨੰਦਰਿ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਥਾਨੁ
ਸਦਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ[੧੭] [੧੮]ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ[੧੯] ਛਜੇ
ਹਟਨਾਲੇ[੨੦] ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ [੨੧]ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ
ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ [੨੨]ਭੀਤਰਿ ਕੋਟ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ[੨੩] ॥
[੨੪]ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥ ਦਸਵੈ[੨੫] ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ ਆਪੇ
ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ [੨੬]ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਇਕ ਵਾਸਾ ॥ ਆਪੇ
ਕੀਤੋ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ॥ [੨੭]ਬਲਦੀ ਜਲਿ ਨਿਵਰੈ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਆਪੇ ਜਲਨਿਧਿ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਧਰਤਿ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ[੨੮] ॥ [੨੯]ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ
ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਾ ॥ [੩੦]ਪਵਣੈ ਖੇਲੁ ਕੀਆ ਸਭ ਥਾਈ ਕਲਾ ਖਿੰਚਿ ਢਾਹਾਇਦਾ ॥
੫ ॥ [੩੧]ਭਾਰ ਅਠਾਰਹ ਮਾਲਣਿ ਤੇਰੀ ॥ [੩੨]ਚਉਰੁ ਢੁਲੈ ਪਵਣੈ ਲੈ ਫੇਰੀ ॥
ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਦੀਪਕ ਰਾਖੇ [੩੩]ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ [੩੪]ਪੰਖੀ
ਪੰਚ ਉਡਰਿ ਨਹੀ ਧਾਵਹਿ ॥ ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ ॥
[੩੫]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਰਵੈ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚੋਗ ਚੁਗਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥
[੩੬]ਝਿਲਮਿਲਿ ਝਿਲਕੈ ਚੰਦੂ ਨ ਤਾਰਾ ॥ ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਨ ਬਿਜੁਲਿ
ਗੈਣਾਰਾ[੩੭] ॥ [੩੮]ਅਕਥੀ ਕਥਉ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਮਨਿ
ਭਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਪਸਰੀ ਕਿਰਣਿ[੩੯] ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਲਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ
ਆਪਿ ਦਇਆਲਾ ॥ ਅਨਹਦ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੁ[੪੦] ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ

੧ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ।
੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।
੩ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਹਾ=ਉਸ ਨੂੰ।
੪ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਈਅਤ ਹਨ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੫ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ। ਜਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦਫ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ (ਕਿਉਂਕਿ ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਯਮ ਦੀ ਸਿਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ)।
੬ ਉਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮੂਲ ਨੂੰ ਪਛਾਤਾ ਹੈ।
੭ ਉਤਸ਼ਾਹ। ੮ ਕਰੜੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ।
੯ ਕੋਈ ਹੋਰ।
੧੦ ਸਜੀ ਹੋਈ ਸਿਫਤ ਜਿਵੇਂ 'ਸਿਫਤਿ ਸੁਆਲਿਓ'। (ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ) ਸੋਹਣੇ ਹਰੀ-ਜਸ ਦੇ ਕਥਨ ਦਾ ਓੜਕ ਨਹੀਂ। ੧੧ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਵਡਿਆਏ ਹੋਏ। ੧੩ ਸੁਖੀ।
੧੪ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਕਥਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਹਨ।
੧੫ ਦਖਣੀ ਤਰਜ਼ ਦਾ ਮਾਰੂ ਰਾਗ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੨੯, ਫੁਟ ਨੋਟ §।
੧੬ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਗੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਕਾਇਆਂ ਵੀ ਨਗਰ ਹੈ। ਸਚੇ ਦਾ ਵਾਸਾ ਗਗਨੰਦਰ ਪੁਰੀ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮। ੧੭ ਨਿਰਮਲ।
੧੮ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕਾਂਦਾ ਹੈ। ੧੯ ਕਿਲ੍ਹੇ।
੨੦ ਜਿਥੇ ਹੱਟੀਆਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਣ, ਬਾਜ਼ਾਰ। 'ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ' ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੪, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਪੰਨਾ ੯੫, ਨੋਟ ੧੬।
੨੧ ਕਰੜੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਜੜੇ (ਮਾਰੇ ਹੋਏ) ਹਨ, ਉਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਟ ਵਿੱਚ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪ ਗੁਫਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ।
੨੩ ਥਾਵਾਂ। ੨੪ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ।
੨੫ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ।
੨੭ ਜੇਹੜੀ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੁਝਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ (ਬੜਵਾ ਅਗਨੀ) ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਸੂ (ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ)। ਜਲ-ਨਿਧਿ=ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ।
੨੮ ਧਰਮ ਕਮਾਵਨ ਦੀ ਥਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭, ਨੋਟ ੧੨।
੨੯ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਸੁਆਸਾਂ ਦਾ ਖੇਲ। ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਆਸ ਚਲਾ ਕੇ ਖੇਡ ਰਚੀ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼ਕਤੀ ਖਿੱਚ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਖੇਡ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੩੧ ਸਾਰੀ ਬਨਸਪਤੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੨ ਪਵਨ ਜੋ ਫੇਰੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਮਾਨੋ ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚਉਰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ)।
੩੪ ਗੁਰਮੁਖ-ਬਿਰਖ ਦੇ ਗਿਆਨ-ਇੰਦ੍ਰੇ-ਪੰਛੀ ਉਡ ਕੇ ਕਿਤੇ ਦੌੜਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।
੩੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਨਾਲ ਚਮਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਥੇ ਨਾ ਚੰਨ ਹੈ ਨਾ ਤਾਰਾ । ਓਥੇ ਇਤਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਮਾਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੩੭ ਆਸਮਾਨ।
੩੮ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਅਕੱਥ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਹਨ ਚਕ੍ਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੩੯ ਗਿਆਨ-ਕਿਰਣ।
੪੦ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰੱਬ ਵਸਦਾ ਹੈ (੧)। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਦੀ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਆਤਮਕ ਬਿਰਤੀ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨-੩)। ਰੱਬ ਦੀ ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਹੋਂਦ ਹੀ ਮਾਦੀ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ (੪)। ਸਾਰਿਆਂ ਅਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰਾਲਮ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ (੫)। ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ (੬)। ਉਹੀ ਜੋਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾੜੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ (੭)। ਇਹ ਜੋਤ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਵਾਂਗੂ ਕੋਈ ਮਾਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ (੮)। ਫਿਰ ਭੀ ਇਹ ਜੋਤਿ ਸਭ ਥਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ (੯)। ਇਹੋ ਜੋਤਿ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਰਮ ਤੇ ਭਉ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ ਇਕੋ ਹਰੀ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੧੦-੧੨)। ਉਸ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ (੧੩)। ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ (੧੪-੧੫)। ਉਹ ਇਉਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਕੇ ਓਤ ਪੋਤ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਸੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੬)।

ਵਾਇਦਾ[1] ॥ ੯ ॥ ਅਨਹਦੁ[2] ਵਾਜੈ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਜੈ ॥ ਸਗਲ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਛਾਜੈ[3] ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਗੁਰਮੁਖਿ[4] ਜਾਤਾ ਦਰਿ ਸੋਹੈ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[5] ਨਿਰਮਲੁ ਸੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ[6] ਵਸੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ[7] ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਦੂਆ ਤੀਆ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਸੁ [8]ਅਪਰ ਪਰੰਪਰੁ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਚੁ [9]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਚੀਰਾ[10] ॥ ਜੇਤੀ ਹੈ ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਜਾਚੈ[11] ਕਰਮਿ[12] ਮਿਲੈ ਸੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਸਚੁ ਹਾਥਿ ਤੁਮਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਤੂ ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਵੈ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[13] ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜੇਤੀ ਹੈ ਤੇਤੀ ਤੁਧੁ ਅੰਦਰਿ ॥ ਦੇਖਹਿ ਆਪਿ [14]ਬੈਸਿ ਬਿਜ ਮੰਦਰਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਣੇ ਤੂ ਭਾਵਹਿ ਕਰਤੇ ਆਪੇ [15]ਰਸਨ ਰਸਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਸੋਹਨਿ ਭਗਤ [16]ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਮੁਕਤੁ ਭਏ ਹਰਿ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ਆਪੁ[17] ਗਵਾਇ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ[18] ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਈਸਰੁ[19] ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਤਪੇ ਮੁਨਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਕੇਤੇ ਬਨਵਾਸੀ ਅੰਤੁ ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਵਿਣੁ ਜਾਣਾਏ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ [20]ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੀਅ ਉਪਾਏ ਭਾਣੈ [21]ਸਾਹ ਲਵਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਨਿਹਚਉ[22] ਹੋਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖੁ [23]ਆਪੁ ਗਣਾਏ ਰੋਵੈ ॥ ਨਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਨਿਰਮਲ ਕਾਇਆ ਊਜਲ ਹੰਸਾ[24] ॥ [25]ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸਾ ॥ ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਪੀਵੈ ਬਾਹੁੜਿ[26] ਦੂਖੁ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੂਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ [27]ਭੋਗਹੁ ਰੋਗ ਸੁ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ[28] ॥ [29]ਹਰਖਹੁ ਸੋਗੁ ਨ ਮਿਟਈ ਕਬਹੂ ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ[30] ਭਵੈ ਸਬਾਈ[31] ॥ [32]ਸਾਚਾ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ [33]ਨਿਰਭਉ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸਚੁ ਜਾਤਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਅਟਲੁ ਅਡੋਲੁ ਅਤੋਲੁ ਮੁਰਾਰੇ[34] ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਢਾਹੇ ਫੇਰਿ ਉਸਾਰੇ ॥ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਮਿਤਿ[35] ਨਹੀ ਕੀਮਤਿ ਸਬਦਿ

੧ ਵਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩ ਛਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਭੀ ਛਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ।
੬ ਇਕ ਬ੍ਰਹਮ।
੭ ਹੰਕਾਰ।
੮ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ।
੯ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ, ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ।
੧੦ [ਫ਼ਾ.] ਪੱਲਾ, ਵਿਸਥਾਰ, ਖਿਲਾਰਾ।
੧੧ ਮੰਗਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਪੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਢਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਬੈਠ ਕੇ ਪੱਕੇ ਮੰਦਰ (ਸਰੀਰ) ਵਿੱਚ।
੧੫ ਰਸਨਾ ਵਿੱਚ ਰਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ (ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ।
੧੭ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੯ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੨੦ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਾਲੇ।
੨੧ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੫, ਨੋਟ ੭।
੨੨ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ, ਜ਼ਰੂਰ, ਅਵੱਸ਼ਯ।
੨੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਤਾਂਵਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਜੀਵ ਰੂਪ ਹੰਸ।
੨੫ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮ, ਜੋ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੈ, ਮੌਜੂਦ ਹੈ।
੨੬ ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ।
੨੭ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹੈ।
੨੮ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੋਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੀ ਮਿਟਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।
੩੦ ਖਾਲੀ।
੩੧ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ।
੩੨ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੩੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਭਉ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੪ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੫ ਅੰਦਾਜ਼ਾ, ਮਾਪ।

* ਹਰੀ ਆਪ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ (੧)। ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੨)। ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ (੩)। ਉਹ ਆਪ ਜਣਾਏ ਤਾਂ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ (੪)। ਜੋ ਕੁਝ ਹਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰੇ, ਉਹ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੫)। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਾਵੇ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੬)। ਹਰੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤੇ ਭੋਗ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੭)। ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲੋਕ ਭਰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੮-੯)। ਜੋ ਇਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਉਹ ਜਿਤਦਾ ਹੈ (੧੦)। ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੧)। ਗੁਰੂ ਹੀ ਸੱਚ ਦੀ ਸਮਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੈ (੧੩)। ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (੧੪-੧੬)।

[੧]ਭੇਦਿ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਹਮ ਦਾਸਨ ਕੇ ਦਾਸ ਪਿਆਰੇ ॥ [੨]ਸਾਧਿਕ ਸਾਚ
ਭਲੇ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿ[੩] ਜਾਸੀ ਆਪੇ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ[੪] ॥
੧੦ ॥ ਪਲੈ ਸਾਚੁ ਸਚੇ ਸਚਿਆਰਾ ॥ [੫]ਸਾਚੇ ਭਾਵੈ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਾ ॥
[੬]ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਸਾਚੁ ਕਲਾ ਧਰਿ ਥਾਪੀ ਸਾਚੇ ਹੀ ਪਤੀਆਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਵਡਾ
ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੋਝੀ ਕਿਨੈ ਨ ਹੋਈ ॥ [੭]ਸਾਚਿ ਮਿਲੈ ਸੋ
ਸਾਚੇ ਭਾਏ ਨਾ ਵੀਛੁੜਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ [੮]ਧੁਰਹੁ ਵਿਛੁੰਨੇ ਧਾਹੀ ਰੁੰਨੇ ॥
ਮਰਿ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ [੯]ਮੁਹਲਤਿ ਪੁੰਨੇ ॥ ਜਿਸੁ ਬਖਸੇ ਤਿਸੁ ਦੇ ਵਡਿਆਈ
ਮੇਲਿ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ[੧੦] ॥ ਆਪੇ
ਤ੍ਰਿਪਤਾ[੧੧] ਆਪੇ ਮੁਕਤਾ[੧੨] ॥ ਆਪੇ ਮੁਕਤਿ ਦਾਨੁ ਮੁਕਤੀਸਰੁ[੧੩] ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ
ਚੁਕਾਇਦਾ[੧੪] ॥ ੧੪ ॥ [੧੫]ਦਾਨਾ ਕੈ ਸਿਰਿ ਦਾਨੁ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ
ਸਮਰਥੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਕਰਾਇਦਾ ॥
੧੫ ॥ ਸੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਾਚੇ ਭਾਵਹਿ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਉਪਜਹਿ ਤੁਝ ਮਾਹਿ
ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥
੨ ॥ ੧੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਅਰਬਦ[੧੬] ਨਰਬਦ[੧੭] ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ ॥ [੧੮]ਧਰਣਿ
ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ[੧੯] ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ [੨੦]ਸੁੰਨ
ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ [੨੧]ਖਾਣੀ ਨ ਬਾਣੀ ਪਉਣ ਨ ਪਾਣੀ ॥ [੨੨]ਓਪਤਿ
ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ ॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਸਪਤ[੨੩] ਨਹੀ ਸਾਗਰ ਨਦੀ ਨ
ਨੀਰੁ ਵਹਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਨਾ ਤਦਿ[੨੪] ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ[੨੫] ਪਇਆਲਾ[੨੬] ॥ [੨੭]ਦੋਜਕੁ
ਭਿਸਤੁ ਨਹੀ ਖੈ ਕਾਲਾ ॥ ਨਰਕੁ ਸੁਰਗੁ ਨਹੀ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣਾ ਨਾ ਕੋ ਆਇ
ਨ ਜਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[੨੮] ਨ ਕੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕੋ
ਸੋਈ ॥ ਨਾਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਹੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਨਮਾ ਨਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
੪ ॥ ਨਾ ਤਦਿ[੨੪] ਜਤੀ ਸਤੀ ਬਨਵਾਸੀ ॥ [੨੯]ਨਾ ਤਦਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ
ਸੁਖ ਵਾਸੀ ॥ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ[੩੦] ਭੇਖੁ ਨ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਨਾਥੁ[੩੧] ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥
ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ[੩੨] ਨਾ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ ॥ [੩੩]ਨਾ ਕੋ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ ਆਪੇ
ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਵਿਗਸੈ[੩੪] ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਨਾ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ
[੩੫]ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ॥ ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੋੁਆਲਾ ॥ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਪਾਖੰਡੁ ਨ
ਕੋਈ ਨਾ ਕੋ ਵੰਸੁ[੩੬] ਵਜਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ [੩੭]ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ [੩੮]ਮਾਇਆ
ਮਾਖੀ ॥ ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹੀ ਦੀਸੈ ਆਖੀ[੩੯] ॥ ਮਮਤਾ ਜਾਲੁ ਕਾਲੁ ਨਹੀ
ਮਾਥੈ[੪੦] ਨਾ ਕੋ ਕਿਸੈ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਨਿੰਦੁ ਬਿੰਦੁ[੪੧] ਨਹੀ ਜੀਉ ਨ ਜਿੰਦੋ ॥
ਨਾ ਤਦਿ ਗੋਰਖੁ ਨਾ ਮਾਛਿੰਦੋ[੪੨] ॥ ਨਾ ਤਦਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ [੪੩]ਕੁਲ ਓਪਤਿ

੧ (ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ) ਵਿੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ।
੨ ਜਿਹੜੇ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ, ਚੰਗੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹਨ।
੩ ਜਿੱਤ।
੪ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ।
੫ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੬ ਹਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰ ਕੇ ਟਿਕਾਇਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਉੱਤੇ ਸੱਚਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਹੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੭ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਜਿਹੜੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਛੜੇ ਹਨ, ਓਹ ਧਾਹੀਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।
੯ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨਾਲ। ਮੁਹਲਤਿ [ਅਰਬੀ] ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਦ।
੧੦ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ।
੧੧ ਰੱਜਿਆ।
੧੨ ਨਿਰਲੇਪ।
੧੩ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ।
੧੪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਤੇਰਾ ਦਾਨ (ਮੁਕਤੀ ਦਾਨ) ਸਭ ਦਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ।
੧੬ [ਸੰ. ਅਰਬੁਦ=ਦਸ ਕਰੋੜ] ਕਈ ਅਰਬ।
੧੭ ਨ-ਅਰਬਦ, ਅਰਬਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ। ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਹਨੇਰਾ ਸੀ (ਹਰੀ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ)।
੧੮ ਓਦੋਂ ਨਾ ਧਰਤੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਆਕਾਸ਼ ਸੀ; ਕੇਵਲ ਬੇਅੰਤ ਹੁਕਮ ਹੀ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੀ।
੧੯ ਰਾਤ।
੨੦ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ।
੨੧ ਨਾ ਓਦੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੨੨ ਨਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਨਾ ਮੌਤ।
੨੩ ਸਤ।
੨੪ ਤਦੋਂ।
੨੫ ਮਾਤ ਲੋਕ।
੨੬ ਪਾਤਾਲ।
੨੭ ਨਾ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੈ (ਨਾਸ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਲ।
੨੮ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੨੯ ਓਦੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਔਖੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਸੁਖ-ਰਹਿਣੇ ਭੋਗੀ ਸਨ।
੩੦ ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕਾ।
੩੧ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ।
੩੨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
੩੩ ਨਾ ਕੋਈ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ।
੩੪ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
੩੫ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਲੋਕ ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਕੰਠੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਲਸੀ ਦਾ ਬੂਟਾ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਬੰਸੀ, ਵੰਝਲੀ।
੩੭ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ।
੩੮ ਮਾਇਆ-ਰੂਪ ਮੱਖੀ।
੩੯ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ।
੪੦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ।
੪੧ ਬਿੰਦਣਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ। ਨਾ ਨਿੰਦਣਾ ਸੀ, ਨਾ ਬਿੰਦਣਾ ਸੀ।
੪੨ ਮਾਛੰਦਰ ਜੋਗੀ।
੪੩ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਣਾ (ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ)।

* ਪਹਿਲਿਆਂ ੧੩ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਨਿਰਗੁਣ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਿਸਮਾਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ੨੧ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ।

ਨਾ ਕੋ ਗਣਤ[੧] ਗਣਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਵਰਨ[੨] ਭੇਖ ਨਹੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਖਤ੍ਰੀ ॥
[੩]ਦੇਉ ਨ ਦੇਹੁਰਾ ਗਊ ਗਾਇਤ੍ਰੀ[੪] ॥ ਹੋਮ ਜਗ ਨਹੀ ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣੁ ਨਾ
ਕੋ ਪੂਜਾ ਲਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਨਾ ਕੋ ਮੁਲਾ ਨਾ ਕੋ ਕਾਜੀ ॥ ਨਾ ਕੋ ਸੇਖੁ
ਮਸਾਇਕੁ[੫] ਹਾਜੀ ॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਉ[੬] ਨ ਹਉਮੈ ਦੁਨੀਆ ਨਾ ਕੋ ਕਹਣੁ
ਕਹਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਭਾਉ ਨ ਭਗਤੀ ਨਾ [੭]ਸਿਵ ਸਕਤੀ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ
[੮]ਬਿੰਦੁ ਨਹੀ ਰਕਤੀ ॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ ਸਾਚੇ ਏਹੋ ਭਾਇਦਾ ॥
੧੨ ॥ ਬੇਦ ਕਤੇਬ[੯] ਨ [੧੦]ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ॥ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ਉਦੈ[੧੧] ਨਹੀ
ਆਸਤ[੧੨] ॥ ਕਹਤਾ ਬਕਤਾ[੧੩] ਆਪਿ ਅਗੋਚਰੁ[੧੪] ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥
੧੩ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਆਡਾਣੁ[੧੫]
ਰਹਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[੧੬] ਉਪਾਏ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਦਾ ॥
੧੪ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਹੁਕਮੁ
ਸਬਾਇਆ[੧੭] ॥ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਪਾਤਾਲ ਅਰੰਭੇ ਗੁਪਤਹੁ ਪਰਗਟੀ ਆਇਦਾ ॥
੧੫ ॥ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ
ਸਾਚਿ ਰਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ[੧੮] ਬਿਸਮ[੧੯] ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ੧੫ ॥
ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧[*] ॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਸਾਚਾ ਥਾਨੁ ਕੀਓ
ਦਇਆਲਾ ॥ [੨੦]ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕਾ ਬੰਧਨੁ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ
ਰਚਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ [੨੧]ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਥਾਪਣਹਾਰੈ ॥ [੨੨]ਦਸਵੈ ਵਾਸਾ ਅਲਖ
ਅਪਾਰੈ ॥ [੨੩]ਸਾਇਰ ਸਪਤ ਭਰੇ ਜਲਿ ਨਿਰਮਲਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਇਦਾ ॥
੨ ॥ [੨੪]ਰਵਿ ਸਸਿ ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਸਬਾਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵਡਿਆਈ ॥
ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਚੇ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ [੨੫]ਗੜ ਮਹਿ ਹਾਟ
ਪਟਣ[੨੬] ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਪੂਰੈ ਤੋਲਿ ਤੋਲੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਰਤਨੁ ਵਿਸਾਹੇ[੨੭]
ਲੇਵੈ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ਪਾਵਣਹਾਰੈ ॥ ਵੇਪਰਵਾਹ
ਪੂਰੇ ਭੰਡਾਰੈ ॥ ਸਰਬ ਕਲਾ ਲੇ ਆਪੇ ਰਹਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੮] ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥
੫ ॥ [੨੯]ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੁ ਭੇਟੈ ॥ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ[੩੦] ਨ ਮਾਰੈ ਫੇਟੈ[੩੧] ॥
ਜਿਉ ਜਲ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ ਬਿਗਾਸੀ[੩੨] ਆਪੇ ਬਿਗਸਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੬ ॥
ਆਪੇ ਵਰਖੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ ॥ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਮਿਲੈ ਤ ਪੂਰਾ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੈ
ਅਮੋਲੋ ॥ ਕਬਹੀ ਨ ਘਾਟਸਿ ਪੂਰਾ ਤੋਲੋ ॥ ਸਚੇ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਸਚੋ
ਸਉਦਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੩] ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ

੧ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ।
੨ ਜਾਤਿ ਭੇਦ।
੩ ਨਾ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਦਾ ਪੂਜਾ-ਅਸਥਾਨ ਸੀ।
੪ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਜੋ ਤਿੰਨ-ਪਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕੇਵਲ ਦ੍ਵਿਜ ਜ਼ਾਤੀਆਂ ਵਾਲੇ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼) ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
੫ ਮਸਾਇਖ, ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ-ਵਚਨ।
੬ ਰਾਜਾ।
੭ ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜ੍ਹ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਦ੍ਵੰਦ।
੮ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵੀਰਯ-ਬੂੰਦ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਕਤ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਜੀਵ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਨਹੀਂ ਸਨ।
੯ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧਰਮ-ਪੁਸਤਕਾਂ।
੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
੧੧ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ।
੧੨ ਸੂਰਜ ਦਾ ਡੁੱਬਣਾ।
੧੩ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ।
੧੪ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੧੫ ਫੈਲਾਉ, ਰਚਨਾ। ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰਕ ਕਲਾ ਦੇ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੧੬ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੧੭ ਸਭ ਕੁਝ।
੧੮ ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ।
੧੯ ਅਨੰਦਤ (ਹੋ ਗਏ)।
੨੦ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕੋਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਟ=ਗੜ੍ਹ, ਕਿਲ੍ਹਾ।
੨੧ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ (ਨੱਕ, ਕੰਨ ਆਦਿ)।
੨੨ ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੈ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਦਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।
੨੩ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਸੱਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧਿ) ਨਾਮ ਰੂਪ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੨੪ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਨ ਜੋ ਦੀਵੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਸੇ ਦੀ ਹੈ।
੨੫ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਸ਼ਹਿਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੩੩, ਨੋਟ ੨੦।
੨੭ ਖ਼ਰੀਦਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਰਤਨ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੯ ਜੇ ਹਰੀ ਸਵੱਲੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੩੦ [ਫ਼ਾ. ਜੰਦਾਲ] ਅਵੈੜਾ, ਜ਼ਾਲਮ।
੩੧ ਫੇਟ, ਸੱਟ, ਧੱਕਾ।
੩੨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲਾ।

* ਹਰੀ ਨੇ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਰਚਿਆ (੧)। ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ਼ ਰਚਿਆ (੨)। ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ (੩)। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅਮੋਲਕ ਗੁਣ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਓਹ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ (੪-੫)। ਇਹ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ (੬) ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ (੭-੯)। ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧੦-੧੬)।

ਸਮਾਇਦਾ[੧] ॥ ੯ ॥ ਹੁਕਮੇ ਆਇਆ ਹੁਕਮਿ ਸਮਾਇਆ[੨] ॥ ਹੁਕਮੇ ਦੀਸੈ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸੁਰਗੁ ਮਛੁ[੩] ਪਇਆਲਾ[੪] ਹੁਕਮੇ [੫]ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਹੁਕਮੇ [੬]ਧਰਤੀ ਧਉਲ ਸਿਰਿ ਭਾਰੰ ॥ ਹੁਕਮੇ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਗੈਣਾਰੰ[੭] ॥ ਹੁਕਮੇ [੮]ਸਿਵ ਸਕਤੀ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੁਕਮੇ ਖੇਲ ਖੇਲਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਹੁਕਮੇ [੯]ਆਡਾਣੇ ਆਗਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜਲ ਥਲ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਵਾਸੀ ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ[੧੦] ਸਦਾ [੧੧]ਫੁਨਿ ਹੁਕਮੇ ਦੇਖਿ ਦਿਖਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਹੁਕਮਿ ਉਪਾਏ [੧੨]ਦਸ ਅਉਤਾਰਾ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ[੧੩] ਅਗਣਤ ਅਪਾਰਾ ॥ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸੁ ਦਰਗਹ ਪੈਝੈ[੧੪] ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਹੁਕਮੇ ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਦਾਰੇ[੧੫] ॥ [੧੬]ਹੁਕਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਵੀਚਾਰੇ ॥ [੧੭]ਆਪਿ ਨਾਥੁ [੧੮]ਨਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਬਖਸੇ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਗੜੈ ਮਹਿ ਰਾਜਾ[੧੯] ॥ ਨੇਬ[੨੦] ਖਵਾਸ[੨੧] [੨੨]ਭਲਾ ਦਰਵਾਜਾ ॥ ਮਿਥਿਆ ਲੋਭੁ ਨਾਹੀ ਘਰਿ[੨੩] ਵਾਸਾ [੨੪]ਲਬਿ ਪਾਪਿ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ [੨੫]ਨਗਰ ਮਹਿ ਕਾਰੀ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ[੨੬] ਸਰਣਿ ਮੁਰਾਰੀ[੨੭] ॥ ਨਾਨਕ ਸਹਜਿ[੨੮] ਮਿਲੈ ਜਗਜੀਵਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਸੁੰਨ ਕਲਾ ਅਪਰੰਪਰਿ[੨੯] ਧਾਰੀ ॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ[੩੦] ਅਪਰ ਅਪਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ [੩੧]ਸੁੰਨਹੁ ਸੁੰਨੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਸੁੰਨੈ[੩੨] ਤੇ ਸਾਜੇ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕਾਇਆ ਗੜ ਰਾਜੇ[੩੩] ॥ [੩੪]ਅਗਨਿ ਪਾਣੀ ਜੀਉ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ [੩੫]ਸੁੰਨੇ ਕਲਾ ਰਹਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[੩੬] ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨੇ ਵਰਤੇ ਜੁਗ ਸਬਾਏ ॥ ਇਸੁ ਪਦ ਵੀਚਾਰੇ ਸੋ ਜਨੁ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਮਿਲੀਐ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਸੁੰਨਹੁ [੩੭]ਸਪਤ ਸਰੋਵਰ ਥਾਪੇ ॥ ਜਿਨਿ ਸਾਜੇ ਵੀਚਾਰੇ ਆਪੇ ॥ [੩੮]ਤਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ ਮਨੂਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਵੈ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਚੰਦੁ ਸੂਰਜੁ ਗੈਣਾਰੇ[੩੯] ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਜੋਤਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਰੇ ॥ ਸੁੰਨੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰ ਨਿਰਾਲਮੁ ਸੁੰਨੇ ਤਾੜੀ ਲਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਧਰਤਿ ਅਕਾਸੁ ਉਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਥੰਮਾ ਰਾਖੇ ਸਚੁ [੪੦]ਕਲ ਪਾਏ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸਾਜਿ ਮੇਖੁਲੀ[੪੧] ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ [੪੨]ਸੁੰਨਹੁ ਖਾਣੀ ਸੁੰਨਹੁ ਬਾਣੀ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੀ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਣੀ ॥ [੪੩]ਉਤਭੁਜੁ ਚਲਤੁ ਕੀਆ ਸਿਰਿ ਕਰਤੈ ਬਿਸਮਾਦੁ ਸਬਦਿ ਦੇਖਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਰਾਤਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਕੀਏ ॥ [੪੪]ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਸੁਖਾ ਦੁਖ ਦੀਏ ॥ [੪੫]ਸੁਖ ਦੁਖ ਹੀ ਤੇ ਅਮਰੁ ਅਤੀਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ [੪੬]ਸਾਮ ਵੇਦੁ ਰਿਗੁ ਜੁਜਰੁ ਅਥਰਬਣੁ ॥

੧ ਉਹ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ)।
੨ ਸਮਾਅ ਗਿਆ, ਮੁੱਕ ਗਿਆ।
੩ ਮਾਤ ਲੋਕ।
੪ ਪਾਤਾਲ।
੫ ਸ਼ਕਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੬ ਬਲਦ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ।
੭ ਆਕਾਸ਼।
੮ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਮਾਇਆ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਅੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ਆਕਾਸ਼।
੧੦ ਗਿਰਾਹੀ, ਭੋਜਨ।
੧੧ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਦਿਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੭, ਨੋਟ ੧੭।
੧੩ ਰਾਖ਼ਸ਼, ਦੈਂਤ।
੧੪ ਮਾਣ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਛੱਤੀ ਜੁਗ ਹਰੀ ਨੇ ਸੁਨ ਸਮਾਧ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।
੧੬ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਹੋਏ।
੧੭ ਆਪ ਹਰੀ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੧੮ ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਰਚਨਾ ਨੱਥੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਈ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬, ਨੋਟ ()।
੧੯ ਮਨ-ਰਾਜਾ।
੨੦ ਨਾਇਬ (ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੇ)।
੨੧ ਖਾਸ ਸੇਵਕ (ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ)।
੨੨ ਮੂੰਹ ਚੰਗਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ।
੨੩ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੨੪ ਲਬ ਪਾਪ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੨੫ ਸਰੀਰ-ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰੀ (ਕਰਿੰਦੇ) ਹਨ।
੨੬ ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
੨੭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ।
੨੮ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੨੯ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਨੇ। ਹਰੀ ਨੇ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਸੀ (ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ)।
੩੦ ਨਿਰਲੇਪ।
੩੧ ਸੁੰਨ (ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਹਾਲਤ) ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹਾਲਤ (ਸੁੰਞ) ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਅਫੁਰ ਹਾਲਤ ਤੋਂ।
੩੩ ਮਨ-ਰਾਜੇ ਨੂੰ।
੩੪ ਅੱਗ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਜੋ ਤੇਰੀ ਜੋਤ ਹੈ ਧਰ ਦਿੱਤਾ।
੩੫ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੁੰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ।
੩੬ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੩੭ ਸਤ ਸਰੋਵਰ (ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੇ, ਮਨ ਤੇ ਬੁਧਿ)।
੩੮ ਜੇ ਮਨ ਉਸ ਸੱਚੇ ਸਰੋਵਰ (ਸਤ-ਸੰਗ ਰੂਪ) ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨ੍ਹਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੩੯ ਅਕਾਸ਼।
੪੦ ਕਲਾ ਪਾ ਕੇ।
੪੧ ਤੜਾਗੀ, ਰੱਸੀ (ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ)। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਰੱਸੀ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
੪੨ ਸੁੰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੪੩ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਭੁਜ ਚਲਤ ਹੋਇਆ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ (ਹੁਕਮ) ਦੁਆਰਾ ਅਸਚਰਜ ਖੇਲ ਦਿਖਾ (ਵਰਤਾ) ਦਿੱਤਾ।
੪੪ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੇ ਮੌਤ।
੪੫ ਅਮਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋ ਗਿਆ ਗੁਰਮੁਖ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ।
੪੬ ਇਹ ਚਾਰ, ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

* ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੰਨ-ਰੂਪ ਹਰੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

[੧]ਬ੍ਰਹਮੇ ਮੁਖਿ ਮਾਇਆ ਹੈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋ ਤਿਉ ਬੋਲੇ ਜਿਉ ਬੋਲਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਸਪਤ[੨] ਪਾਤਾਲ ਉਪਾਏ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਭਵਣ ਰਖੇ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਅਪਰੰਪਰਿ[੩] ਸਭੁ ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਕਮਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ [੪]ਰਜ ਤਮ ਸਤ ਕਲ ਤੇਰੀ ਛਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ [੫]ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਹਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਣਿ ਚਉਥੈ ਮੁਕਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਸੁੰਨਹੁ ਉਪਜੇ [੬]ਦਸ ਅਵਤਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਕੀਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਦੇਵ ਦਾਨਵ[੭] [੮]ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਾਜੇ ਸਭਿ ਲਿਖਿਆ ਕਰਮ ਕਮਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੯] ਸਮਝੈ ਰੋਗੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਇਹ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਜਾਣੈ ਜਨੁ ਕੋਈ ॥ ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣ[੧੦] ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਭਇਆ ਪਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਸੁੰਨਹੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥ [੧੧]ਦੇਹ ਸੰਜੋਗੀ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸਾ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਮਸਤਕਿ ਲੀਖੇ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਬੀਜਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਊਤਮ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਨਿਰਾਲੇ ॥ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਹਰਿ ਰਸਿ ਮਤਵਾਲੇ ॥ [੧੨]ਰਿਧਿ ਬੁਧਿ ਸਿਧਿ ਗਿਆਨੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਇਸੁ ਮਨ ਮਾਇਆ ਕਉ[੧੩] ਨੇਹੁ ਘਨੇਰਾ ॥ ਕੋਈ ਬੂਝਹੁ ਗਿਆਨੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਹਉਮੈ ਸਹਸਾ[੧੪] ਨਰੁ ਲੋਭੀ ਕੂੜੁ ਕਮਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ [੧੫]ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਨਾਦੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਸਚੁ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੭ ॥ ੫ ॥ ੧੭ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਆਇ ਨ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੁਗਤਿ ਸਮਾਈ ਰਹਿਓ ਨਿਰਾਲਮੁ[੧੬] ਰਾਇਆ[੧੭] ॥ ੧ ॥ ਜਗੁ ਤਿਸ ਕੀ ਛਾਇਆ[੧੮] ਜਿਸੁ ਬਾਪੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੈਣ ਨ ਭਰਾਉ[੧੯] ਕਮਾਇਆ ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਓਪਤਿ ਖਪਤਿ ਕੁਲ ਜਾਤੀ ਓਹੁ ਅਜਰਾਵਰੁ[੨੦] ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਤੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ਸਿਰਿ ਕਾਲਾ ॥ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖ ਅਗੰਮ ਨਿਰਾਲਾ ॥ ਸਤ ਸੰਤੋਖਿ ਸਬਦਿ ਅਤਿ ਸੀਤਲੁ[੨੧] [੨੨]ਸਹਜ ਭਾਇ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥ [੨੩]ਤ੍ਰੈ ਵਰਤਾਇ ਚਉਥੈ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ॥ [੨੪]ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਕੀਏ ਇਕ ਗ੍ਰਾਸਾ ॥ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਸਰਬ ਜਗਜੀਵਨੁ [੨੫]ਗੁਰਿ ਅਨਹਦ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਊਤਮ ਜਨ ਸੰਤ ਭਲੇ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਹਰਿ ਰਸ ਮਾਤੇ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਰੇਣ[੨੬] ਸੰਤ ਜਨ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੭] ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਤੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੨੮] ਜੀਅ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ॥ ਤੂ ਦਾਤਾ ਹਮ ਸੇਵਕ ਤੇਰੇ ॥

੧ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਜੋ ਨਿਕਲਿਆ ਤ੍ਰਿ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਹੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੇਦ ਨਿਕਲੇ। 'ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਕਥਹਿ ਆਕਾਰੁ॥ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਨੁ॥ ਤੁਰੀਆਵਸਥਾ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਹਰਿ ਜਾਨੁ' (ਗਉੜੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੧੫੪)। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨ ਸੱਤ।

੩ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ ਨੇ।

੪ ਰਜੋ ਸਤੋ ਤਮੋ ਇਹ ਤੇਰੀ ਕਲਾ ਵਰਤੀ ਹੈ।

੫ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਉਠ ਕੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੬ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੭, ਨੋਟ ੧੭।

੭ ਰਾਖਸ਼।

੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਲੋਕ ਦੇ ਗਾਇਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।

੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧੦ ਆਸਰਾ।

੧੧ ਜੀਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਹ ਦਾ ਸੰਜੋਗੀ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥ, ਅਕਲ, ਆਤਮਕ ਬਲ ਅਤੇ ਗਿਆਨ।

੧੩ ਨਾਲ। ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਹੈ।

੧੪ ਸ਼ਕ, ਭਰਮ।

੧੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਦਾ ਨਾਦ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਨਿਰਲੇਪ।

੧੭ ਰਾਜਾ, ਹਰੀ।

੧੮ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ, ਅਕਸ।

੧੯ ਭਾਈ।

੨੦ ਬੁਢੇਪੇ-ਰਹਿਤ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੯, ਨੋਟ ੨।

੨੧ ਠੰਢਾ।

੨੨ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।

੨੩ ਜਿਸ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

੨੪ ਮਰਨ ਜਨਮ ਖਾ ਲਏ, ਭਾਵ ਮੁਕਾੱ ਦਿੱਤੇ।

੨੫ ਐਸਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

੨੬ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।

੨੭ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੨੮ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।

* ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਦੀਪਾਇਆ[1] ॥ ੬ ॥ ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਇਹੁ ਤਨੁ ਕੀਆ ॥ ਆਤਮਰਾਮ[2] ਪਾਏ ਸੁਖੁ ਥੀਆ[3] ॥ ਕਰਮ ਕਰਤੂਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲੁ ਲਾਗਾ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥ [4]ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜਾਨਿਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸਿ ਰਾਤਾ ਕੇਵਲ ਬੈਰਾਗੀ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਇ ਸੁਭਾਇਆ ॥ ੮ ॥ [5]ਅਧਿਆਤਮ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ[6] ਜਾਤੀ ॥ [7]ਸਬਦੁ ਰਸਾਲੁ ਰਸਨ ਰਸਿ ਰਸਨਾ ਬੇਣੁ ਰਸਾਲ ਵਜਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਬੇਣੁ ਰਸਾਲੁ ਵਜਾਵੈ ਸੋਈ ॥ ਜਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਬੂਝਹੁ ਇਹ ਬਿਧਿ ਗੁਰਮਤਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ[8] ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ[9] ॥ ਆਪਿ ਤਰਹਿ ਸੰਗਤਿ ਕੁਲ ਤਾਰਹਿ ਤਿਨ ਸਫਲ ਜਨਮੁ ਜਗਿ ਆਇਆ ॥ ੧੧ ॥ [10]ਘਰੁ ਦਰੁ ਮੰਦਰੁ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ॥ ਜਿਸੁ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ ਕਾਇਆ ਗੜ ਮਹਲ ਮਹਲੀ[11] ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਚੁ ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ[12] ਰਚਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ [13]ਚਤੁਰ ਦਸ ਹਾਟ ਦੀਵੇ ਦੁਇ ਸਾਖੀ ॥ ਸੇਵਕ ਪੰਚ ਨਾਹੀ ਬਿਖੁ ਚਾਖੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਨਿਰਮੋਲਕ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਤਖਤਿ ਬਹੈ ਤਖਤੈ ਕੀ ਲਾਇਕ ॥ ਪੰਚ ਸਮਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਕ[14] ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਸਹਸਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਤਖਤਿ ਸਲਾਮੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਇਹੁ ਸਾਚੁ ਵਡਾਈ ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਵ ਜਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਰਾਮੁ ਜਪਹੁ [15]ਤਰੁ ਤਾਰੀ ਹਰਿ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ[16] ਪਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੧ ॥ ੧੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸੰਚਹੁ[17] ਰੇ ਜਨ ਭਾਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਰਹਹੁ ਸਰਣਾਈ ॥ [18]ਤਸਕਰੁ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾ ਕਉ ਧੁਨਿ ਉਪਜੈ ਸਬਦਿ ਜਗਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤੂ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ[19] ਰਾਜਾ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਵਾਰਹਿ ਜਨ ਕੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅਮਰੁ ਅਡੋਲੁ ਅਪਾਰੁ ਅਮੋਲਕੁ ਹਰਿ ਅਸਥਿਰ ਥਾਨਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ੨ ॥ [20]ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ ਊਤਮ ਥਾਨਾ ॥ ਪੰਚ ਲੋਕ ਵਸਹਿ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਊਪਰਿ ਏਕੰਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਨਗਰੀ [21]ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ॥ [22]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਰਣੈਹਾਰੈ ਸਾਜੇ ॥ ਦਸਵੈ[23] ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ[24] ਨਿਰਾਲਾ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਸਚੇ ਦੀਵਾਨਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸਚੁ ਨੀਸਾਨਾ ॥ ਨਾਨਕ ਖੋਜਿ ਲਹਹੁ[25] ਘਰੁ ਅਪਨਾ ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮ[2] ਨਾਮੁ

੧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਆ, ਚਾਨਣਾ ਕੀਤਾ।

੨ [ਸਭ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਆਤਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੩ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋਇਆ।

੪ ਜਿਹੜਾ ਉੱਤਮ ਬੈਰਾਗੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰੱਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੫ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਧਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਕਰਮ।

੬ ਧੁਰ ਅੰਦਰ।

੭ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਰਸਾਂ ਦੀ ਰਸੀ ਹੋਈ ਜੀਭ ਰਸੀਲਾ ਬੇਣ ਵਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰਸਾਲੁ=ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਰਸਨ ਰਸਿ=ਰਸਾਂ ਦੀ ਰਸੀ ਹੋਈ, ਸਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਅਨੰਦਤ ਹੋਈ। ਬੇਣੁ=ਬੀਨ।

੮ [ਸੰਸਾਰਿ] ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ।

੯ ਨਿਰਲੇਪ।

੧੦ ਉਹ ਘਰ ਦਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੀਜੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹਾ ਤੇ ਮਹਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ।

੧੧ ਮਹਲ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।

੧੨ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ।

੧੩ ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ ਤੇ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੋ ਦੀਵੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਕਿ ਸੇਵਕਾਂ ਤੇ ਪੰਚਾਂ ਨੇ ਬਿਖ (ਮਾਇਆ) ਨਹੀਂ ਚੱਖੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ (ਇਸ ਵਿਹੁ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ) ਅਮੋਲਕ ਸੋਹਣੀ ਚੀਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੧੪ [ਫ਼ਾ. ਪੈਰ] ਪਿਆਦਾ, ਸੇਵਕ। ਉਸ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਓਹੀ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੮੮) ਉਹ ਕੌਣ? ਉਹ ਦਾਸ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਪੰਜ ਦੋਸ਼ ਮੁੱਕ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ੱਕ ਤੇ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਿ।

੧੫ ਤਾਰੀ ਤਰੇ।

੧੬ ਸਹਾਈ, ਮੱਦਦਗਾਰ।

੧੭ ਇਕੱਠਾ ਕਰੇ।

੧੮ ਚੋਰ (ਕਾਮਾਦਿਕ) ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ਉਸ ਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਵਾਜ਼ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਜਗਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਨਿਰਲੇਪ।

੨੦ ਉਹ ਦੇਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਚ (ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣ) ਪਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ।

੨੧ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ (ਨੱਕ, ਕੰਨ ਆਦਿ)।

੨੨ ਹਰ ਇਕ ਦੇ।

੨੩ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।

੨੪ ਨਿਰਲੇਪ।

੨੫ ਲੱਭੇ।

* ਜੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਾੜੇ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦੇ (੧)। ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੨)। ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਆ ਵਸਦੇ ਹਨ (੩)। ਅਡੋਲ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੪)। ਓਹੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੫)। ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ (੬)। ਆਵਾਗਉਣ ਮੁਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (੭)। ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿੱਚ (੮)। ਅਤੇ ਭੈ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ (੯)। ਦੁੱਖ ਤੇ ਰੋਗ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੧੦)। ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣੀਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਅਤੇ ਪਰਖ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਨਿਕਲੀਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ (੧੩)। ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਫ਼ਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੪-੧੫)।

ਪਾਇਆ॥ ੫॥ [੧]ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨਾ॥ ਅਦਲੁ[੨] ਕਰੇ [੩]ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਸਮਾਨਾ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੈ [੪]ਗਰਦਨਿ ਮਾਰੇ ਹਉਮੈ ਲੋਭੁ ਚੁਕਾਇਆ[੫]॥ ੬॥ ਸਚੈ ਥਾਨਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰਾ॥ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਨਿਵਾਸੁ ਨਿਰੰਤਰਿ[੬] ਆਵਣ ਜਾਣੁ ਚੁਕਾਇਆ[੫]॥ ੭॥ ਨਾ ਮਨੁ ਚਲੈ ਨ ਪਉਣੁ[੭] ਉਡਾਵੈ॥ ਜੋਗੀ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ[੮] ਵਾਵੈ[੯]॥ [੧੦]ਪੰਚ ਸਬਦ ਝੁਣਕਾਰੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪੇ ਵਾਇ[੧੧] ਸੁਣਾਇਆ॥ ੮॥ [੧੨]ਭਉ ਬੈਰਾਗਾ ਸਹਜਿ ਸਮਾਤਾ॥ ਹਉਮੈ ਤਿਆਗੀ ਅਨਹਦਿ ਰਾਤਾ॥ [੧੩]ਅੰਜਨੁ ਸਾਰਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ [੧]ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਾਇਆ[੧੪]॥ ੯॥ [੧੫]ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੁ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ॥ ਰੋਗ ਕਟੇ ਕਾਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ॥ ੧੦॥ ਕਾਲੈ ਕਵਲੁ[੧੬] ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਾਣੈ॥ ਬੂਝੈ ਕਰਮੁ[੧੭] ਸੁ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪਿ ਪਛਾਣੈ [੧੮]ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ ਚੋਜੁ ਸਬਾਇਆ॥ ੧੧॥ ਆਪੇ ਸਾਹੁ ਆਪੇ ਵਣਜਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਪਰਖੇ ਪਰਖਣਹਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਕਸਿ[੧੯] ਕਸਵਟੀ ਲਾਏ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਆ॥ ੧੨॥ ਆਪਿ ਦਇਆਲਿ ਦਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੀ॥ [੨੦]ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਬਨਵਾਰੀ[੨੧]॥ ਪੁਰਖੁ ਅਤੀਤੁ[੨੨] ਵਸੈ ਨਿਹਕੇਵਲੁ[੨੩] [੨੪]ਗੁਰ ਪੁਰਖੈ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੧੩॥ ਪ੍ਰਭੁ [੨੫]ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਗਰਬੁ[੨੬] ਗਵਾਏ॥ ਦੂਜਾ[੨੭] ਮੇਟੈ ਏਕੁ ਦਿਖਾਏ॥ [੨੮]ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਲਮੁ ਜੋਨੀ ਅਕੁਲ[੨੯] ਨਿਰੰਜਨੁ ਗਾਇਆ॥ ੧੪॥ ਹਉਮੈ ਮੇਟਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ॥ ਆਪੁ[੩੦] ਵੀਚਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਸੋਈ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਲਾਹਾ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ॥ ੧੫॥ ੨॥ ੧੯॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧[*]॥ [੩੧]ਸਚੁ ਕਹਹੁ ਸਚੈ ਘਰਿ ਰਹਣਾ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗੁ ਤਰਣਾ॥ ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ[੩੨] ਗੁਰੁ ਬੇੜੀ ਤੁਲਹਾ[੩੩] ਮਨ[੩੪] ਹਰਿ ਜਪਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਇਆ॥ ੧॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ[੩੫] ਲੋਭ ਬਿਨਾਸਨੁ॥ [੩੬]ਨਉ ਦਰ ਮੁਕਤੇ ਦਸਵੈ[੩੭] ਆਸਨੁ॥ ਊਪਰਿ ਪਰੈ ਪਰੈ ਅਪਰੰਪਰੁ[੩੮] ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ[੩੯] ਉਪਾਇਆ॥ ੨॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਵਹੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਤਰੀਐ॥ ਅਕਲੁ[੪੦] ਗਾਇ ਜਮ ਤੇ ਕਿਆ ਡਰੀਐ॥ [੪੧]ਜਤ ਜਤ ਦੇਖਉ [੪੨]ਤਤ ਤਤ ਤੁਮ ਹੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੁਤੀਆ[੪੩] ਗਾਇਆ॥ ੩॥ ਸਚੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਚੁ ਹੈ ਸਰਣਾ॥ ਸਚੁ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਜਿਤੈ ਲਗਿ ਤਰਣਾ॥ ਅਕਥੁ ਕਥੈ ਦੇਖੈ ਅਪਰੰਪਰੁ[੩੮] ਫੁਨਿ[੪੪] ਗਰਭਿ ਨ ਜੋਨੀ ਜਾਇਆ[੪੫]॥ ੪॥ ਸਚ ਬਿਨੁ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨ ਪਾਵੈ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜਾਵੈ॥ [੪੬]ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਸਾਇਣੁ[੪੭] ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ॥ ੫॥

੧ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ।
੨ [ਅ.] ਇਨਸਾਫ਼, ਨਿਆਂ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਗਰਦਨੋਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ।
੫ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੬ ਅੰਤਰੇ ਬਿਨਾਂ, ਲਗਾਤਾਰ।
੭ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਹਵਾ।
੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਵਜਾਂਵਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਤੇ ਸਾਫ ਆਵਾਜ਼। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੧੧ ਵਜਾਅ ਕੇ।
੧੨ ਡਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁੱਟ ਨੋਟ *।
੧੩ ਗਿਆਨ-ਅੰਜਨ (ਸੁਰਮੇ) ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ।
੧੪ ਰਾਜਾ (ਹਰੀ)।
੧੫ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ [ਸੰ.] ਗਰਾਹੀ। ਜੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਦੀ।
੧੮ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸਭ ਉਸੇ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
੧੯ ਖਿੱਚ ਕੇ, ਘਸਾ ਕੇ।
੨੦ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੨੧ ਬਨਵਾਲੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੨ ਨਿਰਲੇਪ।
੨੩ ਸ਼ੁੱਧ।
੨੪ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਰੱਥ ਹਰੀ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ।
੨੫ [ਫ਼ਾ.] ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੨੬ ਹੰਕਾਰ।
੨੭ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ।
੨੮ ਮਨੁੱਖ ਜੋਨੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਸਾ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਨੂੰ ਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਕੁਲ-ਰਹਿਤ।
੩੦ ਆਪਣਾ ਆਪ।
੩੧ ਜੇ ਸੱਚੇ ਘਰ ਰਹਿਣਾ ਜੇ, ਤਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲੋ; ਜੇ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਰਨਾ ਜੇ, ਤਾਂ ਜੀਂਵਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰੋ, ਭਾਵ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਵੋ।
੩੨ ਜਹਾਜ਼।
੩੩ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ ਫੱਟਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਤਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ।
੩੪ ਹੇ ਮਨ।
੩੫ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੩੬ ਨੌਂ ਗੋਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੭ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।
੩੮ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ।
੩੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੪੦ ਬਣਾਵਟ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੪੧ ਜਿਧਰ ਕਿਧਰੇ।
੪੨ ਉਥੇ ਹੀ।
੪੩ ਦੂਜਾ।
੪੪ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੪੫ ਜੰਮਦਾ।
੪੬ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜੋ ਮੁੱਢਲਾ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ।
੪੭ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।

* ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧-੮)। ਇਹ ਰਹਿਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਲੈਣ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (੯-੧੫)।

ਸਚ ਬਿਨੁ ਭਵਜਲੁ[1] ਜਾਇ ਨ ਤਰਿਆ ॥ ਏਹੁ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹੁ ਮਹਾ ਬਿਖੁ
ਭਰਿਆ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ[2] ਗੁਰਮਤਿ ਲੇ ਊਪਰਿ[3] ਹਰਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ
ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਝੂਠੀ [4]ਜਗ ਹਿਤ ਕੀ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਬਿਲਮ[5] ਨ ਲਾਗੈ ਆਵੈ
ਜਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਚਲਹਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸਿ ਖਪਾਇਆ ॥
੭ ॥ ਉਪਜਹਿ ਬਿਨਸਹਿ ਬੰਧਨ ਬੰਧੇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਗਲਿ ਫੰਧੇ ॥
ਜਿਸੁ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋ ਜਮਪੁਰਿ ਬੰਧਿ ਚਲਾਇਆ ॥
੮ ॥ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਮੋਖ ਮੁਕਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਿਉ
ਧਿਆਈਐ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ [6]ਭਵ ਦੁਤਰੁ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਸੁਖੁ
ਪਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਗੋਵਰਧਨ[7] ਧਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ [8]ਸਾਇਰਿ
ਪਾਹਣ ਤਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈਐ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਭਰਮੁ
ਚੁਕਾਇਆ[9] ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ ਸਚੁ ਤਾਰੀ ॥ ਆਤਮ ਚੀਨਹੁ[10]
ਰਿਦੈ ਮੁਰਾਰੀ[11] ॥ ਜਮ ਕੇ ਫਾਹੇ ਕਾਟਹਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਅਕੁਲ[12] ਨਿਰੰਜਨੁ[13]
ਪਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ [14]ਗੁਰਮਤਿ ਪੰਚ ਸਖੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ [15]ਅਗਨਿ
ਨਿਵਾਰਿ ਸਮਾਈ ॥ [16]ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਜਗਜੀਵਨ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ
ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ [17]ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਪਤੀਜੈ ॥ ਉਸਤਤਿ
ਨਿੰਦਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕੀਜੈ ॥ ਚੀਨਹੁ ਆਪੁ ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸਰੁ[18] ਹਰਿ ਜਗੰਨਾਥੁ[18]
ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ [19]ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ ਸੋ ਜਾਣਹੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਹੁ
ਸਬਦਿ ਪਛਾਣਹੁ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਭੋਗੇ ਭੋਗਣਹਾਰਾ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ[2]
ਸਬਾਇਆ[20] ॥ ੧੪ ॥ [21]ਗੁਰਮਤਿ ਬੋਲਹੁ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੂਚਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਆਖੀ
ਦੇਖਹੁ ਊਚਾ ॥ ਸ੍ਰਵਣੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ
ਰੰਗਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੩ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਪਰਹਰੁ[22]
ਪਰ ਨਿੰਦਾ ॥ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਤਜਿ ਹੋਹੁ ਨਿਚਿੰਦਾ[23] ॥ ਭ੍ਰਮ ਕਾ ਸੰਗਲੁ ਤੋੜਿ
ਨਿਰਾਲਾ[24] ਹਰਿ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਨਿਸਿ ਦਾਮਨਿ ਜਿਉ
ਚਮਕਿ ਚੰਦਾਇਣੁ[25] ਦੇਖੈ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ[26] ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਤਰਿ[27] ਪੇਖੈ ॥ ਆਨੰਦ
ਰੂਪੁ ਅਨੂਪੁ ਸਰੂਪਾ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਦੇਖਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲਹੁ ਆਪੇ
ਪ੍ਰਭੁ ਤਾਰੇ ॥ ਸਸਿ ਘਰਿ ਸੂਰੁ ਦੀਪਕੁ ਗੈਣਾਰੇ[28] ॥ ਦੇਖਿ ਅਦਿਸਟੁ[29] ਰਹਹੁ
ਲਿਵ ਲਾਗੀ [30]ਸਭੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਏ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਉ ਜਾਏ ॥ [31]ਅਨਭਉ ਪਦੁ ਪਾਵੈ ਆਪੁ[32] ਗਵਾਏ ॥ ਊਚੀ
ਪਦਵੀ ਊਚੋ ਊਚਾ ਨਿਰਮਲ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਅਦ੍ਰਿਸਟ

੧ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੨ ਤਿਆਗੀ, ਨਿਰਲੇਪ।
੩ 'ਮਹਾਂ ਬਿਖੁ' ਤੋਂ ਉਪਰ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ।
੪ ਜਗਤ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ।
੫ [ਸੰ. ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ, ਢਿਲ।
੬ ਸੰਸਾਰ (ਸਾਗਰ) ਜੋ ਤਰਨ ਵਿੱਚ ਔਖਾ ਹੈ।
੭ ਇਕ ਪਰਬਤ ਜੋ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਉਂਗਲ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਸੀ।
੮ ਸਮੁੰਦਰ 'ਤੇ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਪੱਥਰ ਤਾਰੇ।
੯ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੧੦ ਵਿਚਾਰੋ।
੧੧ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੨ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਲ ਨਹੀਂ।
੧੩ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੪ ਸੰਤ, ਮਿੱਤਰ ਅਤੇ ਗੁਰਭਾਈ ਦੀ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਂਝ ਹੈ।
੧੫ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ-ਅਗਨੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਾਅ ਦਿੱਤੀ।
੧੬ ਮਨ ਰੂਪੀ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਖਿੜ ਗਿਆ।
੧੭ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪਤੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੯ ਜੋ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ (ਭਾਵ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣੋ।
੨੦ ਸਭ ਤੋਂ।
੨੧ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਬੋਲਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦਾ, ਤੀਜੀ ਵਿੱਚ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਦਾ।
੨੨ ਦੂਰ ਕਰੋ।
੨੩ ਬੇਫ਼ਿਕਰ।
੨੪ ਨਿਰਲੇਪ, ਆਜ਼ਾਦ।
੨੫ ਚਾਨਣਾ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਚਾਨਣਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੨੭ ਧੁਰ ਅੰਦਰ।
੨੮ ਆਕਾਸ਼। ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੰਨ (ਮਨੁੱਖੀ ਅਕਲ) ਵਿੱਚ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੀਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੪੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੯ ਜੋ ਦਿੱਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਰੀ।
੩੦ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਿਸੇਗਾ।
੩੧ ਗਿਆਨ ਪਦ।
੩੨ ਆਪਾ ਭਾਵ।

* ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਗੁਣ ਕਢੀਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (੧) ਅਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੨)। ਇਹ ਸਮਰੱਥਾ ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਭੀ ਸਭ ਥਾਂ ਹਰੀ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੩)। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ 'ਤੇ ਹਰੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ (੪-੬)। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਲਈ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੭)। ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪੈ ਜਾਈਦਾ ਹੈ (੮-੯)। ਸਾਕਤ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (੧੦)। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੧-੧੨)। ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਥਾਂ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧੩-੧੫)।

ਅਗੋਚਰੁ[੧] ਨਾਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅਤਿ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਜੈ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੀਰਾ ॥ ਹਰਿ ਜਪਤੇ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਧੀਰਾ[੨] ॥ [੩]ਦੁਘਟ ਘਟ ਭਉ ਭੰਜਨੁ ਪਾਈਐ [੪]ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਇਆ ॥ ੬ ॥ [੫]ਭਗਤਿ ਹੇਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਤਰੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਗਾ ॥ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਗੁਰ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਜਗਤੁ ਸਬਾਇਆ[੬] ॥ ੭ ॥ ਜਿਨਿ ਜਪੁ ਜਪਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ [੭]ਵਾ ਕੇ ॥ [੮]ਜਮ ਕੰਕਰ ਕਾਲੁ ਸੇਵਕ ਪਗ ਤਾ ਕੇ ॥ ਊਤਮ ਸੰਗਤਿ [੯]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਊਤਮ [੧੦]ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਤਰਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਇਹੁ ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਸਬਦਿ ਗੁਰ ਤਰੀਐ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ [੧੧]ਅੰਤਰਿ ਜਰੀਐ ॥ [੧੨]ਪੰਚ ਬਾਣ ਲੇ ਜਮ ਕਉ ਮਾਰੈ [੧੩]ਗਗਨੰਤਰਿ ਧਣਖੁ ਚੜਾਇਆ ॥ ੯ ॥ [੧੪]ਸਾਕਤ ਨਰਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ॥ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਬਿਨੁ [੧੫]ਆਈਐ ਜਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ [੧੬]ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਿ ਪਰਾਇਣੁ ਹਰਿ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਨਿਰਭਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਭਗਤਿ ਪਰਾਪਤਿ ਗੁਰ ਗੋਪਾਲਾ ॥ ਧੁਨਿ ਅਨੰਦ ਅਨਾਹਦੁ[੧੭] ਵਾਜੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[੧੮] ਪਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ [੧੯]ਨਿਰਭਉ ਸੋ ਸਿਰਿ ਨਾਹੀ ਲੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਦੇਖਾ ॥ ਆਪਿ ਅਤੀਤੁ[੨੦] ਅਜੋਨੀ[੨੧] ਸੰਭਉ[੨੨] ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੋ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਸੋ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥ [੨੩]ਅੰਤਰੁ ਦੇਖਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਬੂਝੈ ਅਨਤ[੨੪] ਨ ਮਨੁ ਡੋਲਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਰਭਉ ਸੋ [੨੫]ਅਭ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ॥ [੨੬]ਅਹਿਨਿਸਿ ਨਾਮਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਸਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੰਗਤਿ ਪਾਈਐ ਹਰਿ [੨੭]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ॥ ਰਹੈ ਅਲਿਪਤੁ [੨੮]ਚਲਤੇ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ [੨੯]ਊਪਰਿ ਆਦਿ ਸਰਬ [੩੦]ਤਿਹੁ ਲੋਈ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੪ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧* ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਨੈਹਾਰੁ ਅਪਾਰਾ ॥ [੩੧]ਕੀਤੇ ਕਾ ਨਾਹੀ ਕਿਹੁ ਚਾਰਾ ॥ ਜੀਅ ਉਪਾਇ ਰਿਜਕੁ ਦੇ ਆਪੇ [੩੨]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਇ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਕਿਸੁ ਨੇੜੈ ਕਿਸੁ ਆਖਾਂ ਦੂਰੇ ॥ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਹੁ [੩੩]ਵਰਤੈ ਤਾਕੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਮੇਲੇ [੩੪]ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਆਨਦ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਅਗੋਚਰ[੧] ਗੁਰ ਮਿਲਿਐ ਭਰਮੁ ਜਾਇਆ ॥ ੩ ॥ ਮਨ ਤਨ ਧਨ ਤੇ ਨਾਮੁ

੧ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੨ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਟਿਕ ਗਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੮੭, ਨੋਟ ੨੧।
੩ ਔਖੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਭਉ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੫ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਤਰੰਗ (ਉਤਸ਼ਾਹ) ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੬ ਸਾਰੇ ਨੂੰ।
੭ ਉਸ ਦੇ= ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ। ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ-ਜਾਪ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਆਈ ਹੈ।
੮ ਜਮ-ਦੂਤ ਤੇ ਕਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਹਨ। ਕੰਕਰ [ਸੰ. ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ] ਦੂਤ।
੯ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੧ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਾੜ ਦੇਵੀਏ।
੧੨ ਪੰਜ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ ਰੂਪ ਬਾਣ (ਸਤ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਧੀਰਜ)।
੧੩ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਧਣਖ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ।
੧੪ ਮਨਮੁਖ ਆਦਮੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਵੇਂ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ?
੧੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਰੀ।
੧੯ ਡਰ-ਰਹਿਤ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੇਖ (ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ) ਨਹੀਂ। ਐਸੀ ਅਲੇਖ ਹਸਤੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਆਜ਼ਾਦ (ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ)।
੨੧ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ।
੨੩ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੁਝ ਲਏ।
੨੪ ਹੋਰ ਤਰਫ਼।
੨੫ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੨੬ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਸੁਾਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ)।
੨੭ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੨੮ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਵੇ।
੨੯ ਜੋ ਹਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤੇ, ਸਭ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਮਿਲਿਆ।
੩੦ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੧ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਉਜ਼ਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩੨ ਹਰ ਇਕ ਉੱਤੇ।
੩੩ ਸਭ ਵਿੱਚ ਤਾਕ ਹੋ ਕੇ (ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ) ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੪, ਨੋਟ ੧੫।
੩੪ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ (੧-੨)। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (੩)। ਇਹ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹੈ (੪)। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (੫-੯)। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ (੧੦)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਨੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਪਾਟ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੀਆਂ (੧੧), ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਖ (੧੨)। ਨਾ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹੀ ਕੁਝ ਸਵਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (੧੩-੧੪)। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧੫)।

ਪਿਆਰਾ ॥ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ[੧] ਚਲਣਵਾਰਾ[੨] ॥ ਮੋਹ ਪਸਾਰ ਨਹੀ ਸੰਗਿ ਬੇਲੀ
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਗੁਰ ਕਿਨਿ[੩] ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ[੪] ਕਰੇ ਗੁਰੁ
ਪੂਰਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸੂਰਾ[੫] ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਸਰੇਵਹੁ[੬]
ਜਿਨਿ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ[੭] ਪਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਸੁ ਪਿਆਰਾ ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਜਾਚਿਕੁ[੮] ਸੇਵ ਕਰੇ ਦਰਿ ਹਰਿ ਕੈ ਹਰਿ
ਦਰਗਹ ਜਸੁ ਗਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਮਹਲਿ[੯] ਬੁਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ
ਦਰਗਹ ਗਤਿ ਪਤਿ ਪਾਏ ॥ [੧੦]ਸਾਕਤ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਜਨਮ ਮਰੈ
ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੭ ॥ ਸੇਵਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਮੁੰਦੁ ਅਥਾਹਾ ॥ ਪਾਵਹੁ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ
ਧਨੁ ਲਾਹਾ ॥ [੧੧]ਬਿਖਿਆ ਮਲੁ ਜਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ[੧੨] ਨਾਵਹੁ ਗੁਰ ਸਰ ਸੰਤੋਖੁ
ਪਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਹੁ ਸੰਕ[੧੩] ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਆਸਾ ਮਾਹਿ ਨਿਰਾਸੁ
ਰਹੀਜੈ ॥ [੧੪]ਸੰਸਾ ਦੂਖ ਬਿਨਾਸਨੁ ਸੇਵਹੁ ਫਿਰਿ ਬਾਹੁੜਿ[੧੫] ਰੋਗੁ ਨ ਲਾਇਆ ॥
੯ ॥ ਸਾਚੇ[੧੬] ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਵਡੀਆਏ ॥ [੧੭]ਕਉਨੁ ਸੁ ਦੂਜਾ ਤਿਸੁ ਸਮਝਾਏ ॥
[੧੮]ਹਰਿ ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥ ੧੦ ॥
ਵਾਚਹਿ ਪੁਸਤਕ ਵੇਦ ਪੁਰਾਨਾਂ ॥ ਇਕ ਬਹਿ ਸੁਨਹਿ ਸੁਨਾਵਹਿ ਕਾਨਾਂ[੧੯] ॥
ਅਜਗਰ[੨੦] ਕਪਟੁ[੨੧] ਕਹਹੁ ਕਿਉ ਖੁਲ੍ਹੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
੧੧ ॥ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤਿ ਲਗਾਵਹਿ ਭਸਮੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਚੰਡਾਲੁ ਸੁ ਹਉਮੈ ॥
ਪਾਖੰਡ ਕੀਨੇ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਅਲਖੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥
ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਨੇਮ ਕਰਹਿ ਉਦਿਆਨਾ[੨੨] ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ[੨੩] ਕਥਹਿ
ਗਿਆਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭਰਮੁ ਨ
ਜਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ [੨੪]ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਭੁਇਅੰਗਮ[੨੫] ਭਾਠੀ ॥ [੨੬]ਰੇਚਕ ਕੁੰਭਕ
ਪੂਰਕ [੨੭]ਮਨ ਹਾਠੀ ॥ ਪਾਖੰਡ ਧਰਮੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਸਉ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮਹਾ
ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਿ ਰਹੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ
ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਆਤਮਰਾਮੁ[੨੮] ਸਬਾਇਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ
ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ੫ ॥ ੨੨ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ[੨੯] ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ
ਜਗਤੁ ਗੁਬਾਰਾ[੩੦] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੧] ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ

੧ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨ ਚੱਲਣ ਦੇ ਵੇਲੇ।
੩ ਕਿਸ ਨੇ?
੪ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੫ ਸੂਰਮਾ, ਬਹਾਦਰ।
੬ ਸੇਵੋ, ਪੂਜੋ।
੭ ਰਾਹ 'ਤੇ ਠੀਕ ਰਸਤੇ।
੮ ਮੰਗਤਾ।
੯ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਮਹਲ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਉਹ ਤਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ।
੧੨ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਝਿਜਕ।
੧੪ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।
੧੫ ਮੁੜ ਕੇ, ਫਿਰ।
੧੬ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੧੭ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਖਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੮ ਹਰੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਇਕੋ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ; ਹਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। 'ਮੂਰਤਿ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੬੪, ਨੋਟ ੯।
੧੯ ਕੰਨੀਂ।
੨੦ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ।
੨੧ ਕਪਾਟ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ (ਭਰਮ ਦਾ)।
੨੨ ਬਨ ਵਿੱਚ।
੨੩ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
੨੪ ਸਿਧੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਯੋਗ ਕ੍ਰਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੦੫, ਨੋਟ ੨੦।
੨੫ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਆਸ ਲੰਘ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੧੨, ਨੋਟ ੨੪।
੨੬ ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸਮੇਂ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਭਰਨਾ 'ਕੁੰਭਕ' ਅਖਵਾਂਦਾ ਹੈ, ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ 'ਰੇਚਕ' ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਠਹਿਰਾਉਣਾ 'ਪੂਰਕ' ਹੈ।
੨੭ ਇਹ ਕਰਮ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਕਰ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੮ ਵਿਆਪਕ ਹਰੀ।
੨੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੩੦ ਹਨੇਰਾ।
੩੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

* ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਪਾਏ [੧]ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨] ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ [੩]ਮਨਮੁਖਿ ਬਹੁਤੁ ਫਿਰੈ ਬਿਲਲਾਦੀ ਦੂਜੈ
ਭਾਇ ਖੁਆਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਵਿਚੇ ਪਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਪਤਿ
ਗਵਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਹੋਵੈ ਸੋ [੫]ਨਾਇ ਰਾਚੈ ਸਾਚੈ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥
ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਪਾਇਆ ॥ [੬]ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨ ਮਾਹਿ
ਸਮਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਆਪੁ[੭] ਗਵਾਏ ॥ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ
ਪਿਆਰੁ ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ [੮]ਸਹਜਿ ਮਤੇ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੯]ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣੁ
ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਏ ਸੋਈ
ਬੂਝੈ ਭਉ ਭਰਮੁ ਸਰੀਰਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ [੧੦]ਆਪੇ ਦੇਵੈ ॥
ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੈ ॥ ਜਰਾ[੧੧] ਜਮੁ ਤਿਸੁ [੧੨]ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ ਸਾਚੇ
ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਜਲਿ ਜਲਿ
ਖਪੈ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਠਉਰ ਨ ਪਾਏ ਕਬਹੂ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ
ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ
ਲਾਗੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਰਵਿਆ ਨਿਹਕੇਵਲੁ[੧੩] ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ਹੇ ॥
੧੦ ॥ ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਵਿਰਲੈ ਕਿਨੈ ਪਛਾਣੀ ॥
ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ [੧੫]ਰਹਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸਬਦੁ
ਬੁਝੈ ਸੋ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਏ[੧੬] ॥ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਅਪਣਾ ਸਦ ਹੀ ਸੇਵਹਿ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਬੂਝੈ
ਤਾ ਦਰੁ[੧੭] ਸੂਝੈ ॥ [੧੮]ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਾ ਕਥਿ ਕਥਿ ਲੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਕੀ
ਵਡਿਆਈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੂਖ ਗਵਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ [੧੯]ਆਪੇ ਆਪਿ ਮਿਲੈ ਤਾ
ਬੂਝੈ ॥ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਕਿਛੂ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਦਾਤਿ[੨੦] ਸਦਾ ਮਨ
ਅੰਤਰਿ [੨੧]ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਵਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ[੨੨] ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਰਮ
ਕਮਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟੈ ਧੁਰਿ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਤਿਨ
ਹੀ ਵਾਸਾ ਜਿਨ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਅਪਣੀ ਨਦਰਿ ਕਰੇ
ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ [੨੩]ਤਾੜੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ
ਭੀਖਿਆ ਨਾਮੁ ਦਰਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ
ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਏਕੋ [੨੪]ਰਵਿ ਰਹਿਆ
ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ

੧ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਰੋਂਦੀ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਖੁੰਝੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੪ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੫ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਵੇ।
੬ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲੱਭ ਲਈ।
੭ ਆਪਾ ਭਾਵ।
੮ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਇਆਂ ਹਰੀ ਨਾਲ ਡੌਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੯ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੦ (ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ) ਆਪ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਬੁੱਢੇਪਾ।
੧੨ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।
੧੩ ਪਵਿੱਤਰ, ਸ਼ੁੱਧ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰ।
੧੮ ਨਾਮ ਤੋਂ ਜੋ ਖ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਝਗੜਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਜਦ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ (ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ) ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਦਾਤ।
੨੧ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ ਹੈ।
੨੨ ਦੂਰ-ਹਜ਼ੂਰੋਂ, ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ।
੨੩ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਵਿਆਪਕ।

* ਭਾਵ ਉਤਲਾ ਹੀ ਹੈ।

ਜੀਅ ਉਪਾਏ ॥ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਭਨਾ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੇ[੧]
ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਹੋਰ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ
ਮੇਰਾ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੨] ਜਲਤ ਰਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਗੁਰ ਬਿਨੁ
ਸਾਂਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[੩]
ਆਪੇ ॥ ਸਚਾ ਹੁਕਮੁ ਸਚਾ ਪਾਸਾਰਾ ਹੋਰਨਿ[੪] ਹੁਕਮੁ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਆਪੇ
ਲਾਇ ਲਏ ਸੋ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੫] ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ
ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਬੂਝੈ ਕੋਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
[੭]ਪੁਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਮੇਟਣਾ ਨ ਜਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਸੇਵਾ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ
ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ
ਨਿਵਾਰੀ[੮] ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ[੯] ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਕਾਇਆ ਕੁਟੰਬੁ ਮੋਹੁ ਨ ਬੂਝੈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੦] ਹੋਵੈ ਤ ਆਖੀ ਸੂਝੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਰਵੈ[੧੧] ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਿਲਿ
ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੧੨]ਮਨਮੁਖ ਧਾਤੁ ਦੂਜੈ ਹੈ ਲਾਗਾ ॥ [੧੩]ਜਨਮਤ
ਕੀ ਨ ਮੂਓ ਆਭਾਗਾ ॥ ਆਵਤ ਜਾਤ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਗੁਰ
ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ ॥ ਜੇ ਸਉ
ਧੋਵਹਿ ਤਾ ਮੈਲੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਸਬਦਿ ਧੋਪੈ ਤਾ ਹਛੀ ਹੋਵੈ ਫਿਰਿ ਮੈਲੀ ਮੂਲਿ
ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤ[੧੪] ਕਾਇਆ ਸੰਘਾਰਹਿ[੧੫] ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ
ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਅੰਤਰਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰਾ[੧੬] ਜਿਉ ਸੁਪਨੈ ਸੁਧਿ
ਨ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਇਕਿ ਪੰਚਾ ਮਾਰਿ ਸਬਦਿ ਹੈ ਲਾਗੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਇ
ਮਿਲਿਆ ਵਡਭਾਗੇ ॥ [੧੭]ਅੰਤਰਿ ਸਾਚੁ ਰਵਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵੈ
ਸੋਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਚਾਲ[੧੮] ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਪੈ ॥ ਪੂਰਾ ਸੇਵਕੁ ਸਬਦਿ
ਸਿਞਾਪੈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦੁ [੧੯]ਰਵੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ [੨੦]ਰਸਨਾ ਰਸੁ ਚਾਖੈ ਸਚੁ ਸੋਈ
ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ [੨੧]ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੈ [੨੨]ਉਰਿ
ਧਾਰੇ ॥ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਹਉ ਹੋਰੁ ਨ ਜਾਣਾ ਸਹਜੇ[੨੩] ਹੋਇ ਸੁ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਹਜੁ[੨੪] ਕਿਨੈ ਨਹੀ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੦] ਬੂਝੈ ਸਚਿ
ਸਮਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਸੇਵਿ ਸਬਦਿ ਸਚ ਰਾਤੇ ਹਉਮੈ ਸਬਦੇ ਖੋਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥
ਆਪੇ ਗੁਣਦਾਤਾ ਬੀਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਵਹਿ ਪਕੀ ਸਾਰੀ[੨੫] ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ
ਸਮਾਵਹਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਤਿ ਹੋਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩[*] ॥
ਜਗਜੀਵਨੁ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਏਕੋ

੧ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ।
੨ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੩ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੪ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੋਂ।
੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੭ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੮ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।
੯ ਸਮਝ ਕੇ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੧੧ ਉਚਾਰੇ।
੧੨ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਭਟਕਣਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰ ਗਿਆ ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤ? ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩੨੮, ਨੋਟ ੨੦।
੧੪ ਕਾਮਾਦਿਕ ਵੈਰੀ।
੧੫ ਮਾਰਦੇ ਹਨ।
੧੬ ਹਨੇਰਾ।
੧੭ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਤੇ ਹੋਏ, ਉਹੋ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੮ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ।
੧੯ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਰਸ ਓਹੀ ਚੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੨੩ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੨੪ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ।
੨੫ ਨਰਦ। ਗੁਰਮੁਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਰਦ ਪਕਾਅ ਕੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੁਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੨, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

* ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਸਭ ਉਤੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਪਰਮ-ਹੰਸ, ਵੈਰਾਗੀ, ਪੰਡਿਤ, ਉਦਾਸੀ ਆਦਿ ਓਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਮਾਰ ਕੇ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਅਮਰੁ[1] ਏਕਾ ਪਤਿਸਾਹੀ [2]ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸੋ
ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿਨਿ ਆਪੁ[3] ਪਛਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥
ਰਸਨਾ[4] ਸਬਦਿ ਰਤੀ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[5]
ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ॥ [6]ਮਨਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
ਪਰਮ ਹੰਸ[7] ਬੈਰਾਗੀ ਨਿਜ ਘਰਿ[8] ਤਾੜੀ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ
ਜਨੁ ਪੂਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ ਸੂਰਾ[9] ॥ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ
ਸਾਚਾ ਮਨੁ ਪੀਵੈ [10]ਭਾਇ ਸੁਭਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤੁ ਅਵਰਾ ਸਮਝਾਏ ॥
ਘਰ ਜਲਤੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ
ਪੜਿ ਥਾਕੇ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ ਭਸਮ ਲਗਾਇ ਫਿਰਹਿ
ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨਿ[11] ਮਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[12] ਜਲਤ ਰਹਹਿ
ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਭਰਮਿ ਭੇਖਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਇਕਿ ਗ੍ਰਿਹ ਕੁਟੰਬ ਮਹਿ ਸਦਾ
ਉਦਾਸੀ ॥ ਸਬਦਿ ਮੁਏ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ
ਰਾਤੇ [13]ਭੈ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ
ਵਿਗੁਤਾ[14] ॥ [15]ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਭਉਕੈ ਜਿਸੁ ਕੁਤਾ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਕਦੇ
ਨ ਛੋਡੈ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਚੀ ਪਤਿ ਹੋਈ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ਕੋਈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਨਾਉ ਨ ਪਾਏ
ਪ੍ਰਭਿ ਐਸੀ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਇਕਿ [16]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਹੁਤੁ ਵੀਚਾਰੀ ॥
ਇਕਿ ਅਹਿਨਿਸਿ[17] ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ਸੋ
ਬੂਝੈ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸਨਾਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰਹਿ ਨਹੀ
ਬੂਝਹਿ ॥ ਇਕਿ ਮਨੂਆ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਸਿਉ ਲੂਝਹਿ[18] ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ
*ਇਕ ਰੰਗੀ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਆਪੇ ਸਿਰਜੇ[19] ਦੇ
ਵਡਿਆਈ ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੈ ਦੇਇ ਮਿਲਾਈ ॥ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਮਨਿ ਵਸਿਆ
ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਇਉ ਫੁਰਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ॥
ਮਨਮੁਖ ਸੇਵਿ ਨ ਜਾਣਨਿ ਕਾਚੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਜਿਉ
ਭਾਵੈ [20]ਤਿਉ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ ॥
ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਸਬਦਿ ਮਿਲੇ ਸੇ ਵਿਛੁੜੇ ਨਾਹੀ ਨਦਰੀ
ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਮੈਲੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ
ਜੰਮਹਿ ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਮਨਿ ਦੇਖਹੁ
[21]ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ॥ ਆਪਹੁ[22]

੧ ਹੁਕਮ।
੨ ਸਦਾ ਸਿਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।
੩ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੪ ਜੀਭ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ।
੬ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਿੰਦਕ ਨੇ।
੭ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ, ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ।
੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਵਿੱਚ।
੯ ਬਹਾਦਰ (ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਹੈ)।
੧੦ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ।
੧੧ ਕਿਸ ਨੇ? ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੩ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਅਤੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਲਾ ਕੇ।
੧੪ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਕੁੱਤਾ ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ।
੧੭ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੮ ਲੜਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਤਿਵੇਂ ਕਾਰੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ, ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੨ ਆਪਣੇ ਆਪ।

* ਇਕੋ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਇਕੋ ਲਗਨ ਵਾਲੇ।

ਹੋਆ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਸੀ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਪਤਿ ਪਾਈ ਹੇ॥ ੧੬॥ ੩॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਸਭੁ ਕੋ ਜਾਸੀ॥ [1]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਾਧਾ ਜਮ ਫਾਸੀ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ[2] ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ॥ ੧॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋਈ ਜਨੁ ਲੇਖੈ[3]॥ [4]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਤਿਸੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੂਝੈ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਕਮਾਈ ਹੇ॥ ੨॥ [5]ਮਨਮੁਖ ਸਹਸਾ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਹਜੇ[7] ਸਾਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ॥ ੩॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤ ਮਨੁ ਭਇਆ ਮਨੂਰਾ[8]॥ [9]ਫਿਰਿ ਹੋਵੈ ਕੰਚਨੁ ਭੇਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ॥ ੪॥ ਦੁਰਮਤਿ[10] ਝੂਠੀ ਬੁਰੀ ਬੁਰਿਆਰਿ[11]॥ ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਅਉਗਣਿਆਰਿ[11]॥ ਕਚੀ ਮਤਿ ਫੀਕਾ ਮੁਖਿ ਬੋਲੈ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ॥ ੫॥ ਅਉਗਣਿਆਰੀ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ॥ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠੀ[12] ਜੂਠੁ ਕਮਾਵੈ॥ ਪਿਰ ਕਾ ਸਾਉ[13] ਨ ਜਾਣੈ ਮੂਰਖਿ[11] ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ਹੇ॥ ੬॥ ਦੁਰਮਤਿ[10] ਖੋਟੀ ਖੋਟੁ ਕਮਾਵੈ॥ ਸੀਗਾਰੁ ਕਰੇ ਪਿਰ ਖਸਮ ਨ ਭਾਵੈ॥ ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੈ[14] [15]ਸਤਿਗੁਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ॥ ੭॥ ਆਪੇ ਹੁਕਮੁ ਕਰੇ ਸਭੁ ਵੇਖੈ॥ ਇਕਨਾ ਬਖਸਿ ਲਏ [16]ਧੁਰਿ ਲੇਖੈ॥ ਅਨਦਿਨੁ[17] ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ ਹੇ॥ ੮॥ ਹਉਮੈ ਧਾਤੁ[18] ਮੋਹ ਰਸਿ ਲਾਈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਲਿਵ ਸਾਚੀ ਸਹਜਿ[19] ਸਮਾਈ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੈ ਆਪੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਨ ਪਾਈ ਹੇ॥ ੯॥ ਇਕਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ਸਦਾ ਜਨ ਜਾਗੇ॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੋਇ ਰਹੇ ਅਭਾਗੇ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੋਰੁ ਕਰਣਾ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਈ ਹੇ॥ ੧੦॥ ਕਾਲੁ ਮਾਰਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ[20]॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰ ਧਾਰੇ[21]॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਹੇ॥ ੧੧॥ [1]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਫਿਰੈ ਦੇਵਾਨੀ[22]॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਦੁਖ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੈ ਨਹ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਖੁ ਨ ਪਾਈ ਹੇ॥ ੧੨॥ ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਜਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਰਾਹਿ ਚਲਾਏ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਈ ਹੇ॥ ੧੩॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਾ[23]॥ ਆਪੇ ਸੰਜਮੁ[24] ਆਪੇ ਜੁਗਤਾ[25]॥ ਆਪੇ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਮਧੁਸੂਦਨੁ[26] ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਈ ਹੇ॥ ੧੪॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਏਕੋ ਜਾਤਾ॥ [27]ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਿ ਰਹਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ॥ ਇਕ ਥੈ

੧ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਲੱਗਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।
੨ ਤਰ ਗਏ।
੩ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਬੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਨੂੰ, ਭਰਮ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੭ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ, ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੮ ਨਿਕੰਮਾ ਲੋਹਾ।
੯ ਜੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਸੋਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਖੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ।
੧੧ ਅੰਤਲੀ ਸਿਹਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੧੭।
੧੨ ਝੂਠੀ।
੧੩ ਸ੍ਵਾਦ, ਭਾਵ ਮਰਜ਼ੀ।
੧੪ ਭੋਗਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਈ ਹੈ।
੧੬ ਆਪਣੇ ਧੁਰ-ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਪਏ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ।
੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੮ ਦੌੜ-ਭੱਜ ਵਾਲੀ, ਮਾਇਆ ('ਸਹਜ' ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਤੇ)। ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਲਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੯ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ, ਦੌੜ-ਭੱਜ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਪੂਰਨ ਟਿਕਾਉ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੨੨ ਕਮਲੀ।
੨੩ ਭੋਗਣਹਾਰ।
੨੪ ਸੰਕੋਚ, ਨਿਰਲੇਪਤਾ (ਜੁਗਤਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ)।
੨੫ ਸਭ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ।
੨੬ [ਮਧੂ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੭ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ।

* ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕਦੀ ਸਮਝਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਹਰੀ ਹਰ ਥਾਂ ਪਸਰਿਆ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਭੀ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੈ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਹਰਿ ਜੀਉ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਜਨੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੨]ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੈ ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਹੈ ਤਿਸ ਹੀ ਕੈ ਚੀਰੈ[੩] ॥ [੪]ਸਭਿ ਘਟ ਭੋਗਵੈ ਸਦਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਸੂਖ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧ ॥ [੫]ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੬] ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਆਪੇ ਆਇ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤੂਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕਿਸੁ ਸੇਵੀ[੭] ਤੈ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੀ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਮਤਿ ਊਤਮ ਅੰਤਰਿ ਕਮਲੁ[੮] ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਦੇਹੀ ਕਾਚੀ ਕਾਗਦ ਮਿਕਦਾਰਾ[੯] ॥ ਬੂੰਦ ਪਵੈ ਬਿਨਸੈ ਢਹਤ ਨ ਲਾਗੈ ਬਾਰਾ[੧੦] ॥ [੧੧]ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੪ ॥ [੧੨]ਸਚਾ ਚਉਕਾ ਸੁਰਤਿ ਕੀ ਕਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਸਚੁ ਆਧਾਰਾ[੧੩] ॥ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ[੧੪] ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਪਾਵਨੁ[੧੫] ਜਿਤੁ ਘਟਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਸਾਚੈ ਲਾਗੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਅਨਦਿਨੁ[੧੬] ਜਾਗੇ ॥ ਸਾਚਾ ਸੂਖੁ ਸਦਾ ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਰਸਨਾ[੧੭] ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਾਸੀ[੧੮] ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੧੯]ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚੇਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਪੂਜਾ ॥ ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭੁ ਸਚੁ ਦਿਖਾਇਆ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੭ ॥ [੨੦]ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਜੋਨੀ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ॥ ਆਪਿ ਭੂਲਾ ਜਾ ਖਸਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਿਲੈ ਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਬੂਝੈ [੨੧]ਚੀਨੈ ਸਬਦੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਭਰੇ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ॥ [੨੨]ਕਿਆ ਮੁਹੁ ਲੈ ਬੋਲਹ ਨਾ ਹਮ ਗੁਣ ਨ ਸੇਵਾ ਸਾਧੀ ॥ ਡੁਬਦੇ ਪਾਥਰ[੨੩] ਮੇਲਿ ਲੈਹੁ ਤੁਮ ਆਪੇ ਸਾਚੁ ਨਾਮੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰੇ ਨ ਕਰਣੈ ਜੋਗਾ ॥ ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਕਰਾਵਹਿ ਸੁ ਹੋਇਗਾ ॥ [੨੪]ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਸਦ ਹੀ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [੨੫]ਇਹੁ ਤਨੁ ਧਰਤੀ ਸਬਦੁ ਬੀਜਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਸਾਚੇ ਸੇਤੀ ਵਣਜੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਸਚੁ ਧਨੁ ਜੰਮਿਆ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੁ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਵਗਣਿਆਰੇ ਨੋ ਗੁਣੁ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲੈਹਿ ਨਾਮੁ ਦੀਜੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੬] ਹੋਵੈ ਸੋ ਪਤਿ ਪਾਏ [੨੭]ਇਕਤੁ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਧਨੁ ਸਮਝ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੬] ਹੋਵੈ ਸੋ ਧਨੁ ਪਾਏ ਸਦ ਹੀ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਅਨਲ[੨੮] ਵਾਉ[੨੯] ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਕਿਛੂ

੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨ ਮੈਂ ਸੱਚੇ ਤੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।
੩ [ਫ਼ਾ ਚੀਰਾ=ਕੱਪੜਾ, ਪੱਲਾ] ਪੱਲੇ ਵਿੱਚ, ਹਦ ਵਿੱਚ, ਵਸੀਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੪ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ (ਜੀਵ) ਭੋਗਦਾ ਹੈ।
੫ ਉਹ ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੮੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੬ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੭ ਮੈਂ ਸੇਵਾਂ।
੮ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ।
੯ [ਅ.] ਵਾਂਗ।
੧੦ ਦੇਗੀ।
੧੧ (ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ) ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਪੱਕੀ, ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਅਰੋਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਆ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੌਕਾ ਸੱਚ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਹਨ। ਕਾਰਾਂ=ਲੀਕਾਂ (ਚੌਕੇ ਦੀਆਂ)।
੧੩ ਖ਼ੁਰਾਕ।
੧੪ ਰੱਜੇ ਹੋਏ।
੧੫ ਪਵਿੱਤਰ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੭ ਜੀਭ।
੧੮ ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੧੯ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਹੀ ਚੇਤਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੂਜਦਾ।
੨੦ ਭੌਂ-ਭੌਂ ਕੇ।
੨੧ ਅਮਿਟ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਕਿਹੜਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਆਖੀਏ? ਭਾਵ ਸਾਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਹੀਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਾ ਗੁਣ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਮਾਈ ਹੈ?
੨੩ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਭਾਰੇ ਹੋਏ ਹੋਏ।
੨੪ ਜੇ ਤੂੰ ਆਪ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਵੇਂ, ਤਾਂ ਜੀਵ ਸੁਖ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੫ ਇਹ ਸਰੀਰ ਜਿਮੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੇਅੰਤ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਜੋ।
੨੬ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੨੭ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਅਗਨੀ।
੨੯ ਵਾਸ਼ਨਾ ਰੂਪ ਪਵਨ। ਅੱਗ ਤੇ ਹਵਾ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

* ਹਰੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਤ ਉੱਜਲ ਹੁੰਦੀ, ਦੇਹੀ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਾਣਾ ਭੀ ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਹੈ।

ਨ ਸੂਝੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਮਨਮੁਖ[੧] ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਸੂਤੇ ॥ [੨]ਅਪਣਾ ਘਰੁ ਨ ਸਮਾਲਹਿ ਅੰਤਿ ਵਿਗੂਤੇ[੩] ॥ ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਚਿੰਤਾ ਜਾਲੈ [੪]ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤੈ ਕਾਰ ਕਰਾਈ ॥ ਆਪੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੫] ਦੇਇ ਬੁਝਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੀ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੬]ਏਕੋ ਸੇਵੀ ਸਦਾ ਥਿਰੁ ਸਾਚਾ ॥ ਦੂਜੈ[੭] ਲਾਗਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਕਾਚਾ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ [੮]ਸਾਚੇ ਹੀ ਸਾਚਿ ਪਤੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਬਹੁਤੇ ਮੈ ਏਕੁ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਲਾਇ ਲਏ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰਮਤਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਇਆ ਲਹਰਿ [੯]ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥ ਸਹਜੇ[੧੦] ਗੁਣ ਗਾਵੈ [੧੧]ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ [੧੨]ਰਸਨਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਵਿਹਾਣੀ[੧੩] ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਬੂਝੈ ਫਿਰੈ ਇਆਣੀ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ[੧੪] ਨਿਹਾਲੇ[੧੫] [੧੬]ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛੀਜੈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਕਰੈ ਨਹੀ ਬੂਝੈ ॥ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਜਮਕਾਲੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਐਥੈ ਕਮਾਣਾ ਸੁ ਅਗੈ ਆਇਆ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਜੋ ਸਚਿ ਲਾਗੇ ਤਿਨ ਸਾਚੀ ਸੋਇ[੧੭] ॥ ਦੂਜੈ[੭] ਲਾਗੇ ਮਨਮੁਖਿ ਰੋਇ ॥ [੧੮]ਦੁਹਾ ਸਿਰਿਆ ਕਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਆਪੇ ਆਪੇ ਗੁਣ ਮਹਿ [੧੯]ਭੀਜੈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਜਨੁ ਸੋਹੈ ॥ ਨਾਮ ਰਸਾਇਣਿ[੨੦] ਇਹੁ ਮਨੁ ਮੋਹੈ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਮੈਲੁ ਪਤੰਗੁ[੨੧] ਨ ਲਾਗੈ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਭਨਾ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਇਕੁ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੨] ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਇ ਸਾਚੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੨੩]ਕਿਲਬਿਖ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਿਆ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਵਰਤੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀਜੈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੨੪]ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰੇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਵਾਰੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਲੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਸਣਿ[੨੫] ਬੈਠੇ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਪਾਵਹਿ ॥ ਜਮੁ ਨ ਛੋਡੈ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ[੨੬] ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਤਰਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤਿ ਸਾਂਤਿ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਪਵਿਤ੍ਰ [੨੭]ਪਾਵਨ ਸਦਾ ਹੈ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮਤਿ ਅੰਤਰੁ[੨੮] ਭੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[੨੯] ਵੀਚਾਰੀ ॥ [੩੦]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਧਕ ਮੁਕਤਿ ਨਿਰਾਰੀ ॥ [੩੧]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਏਕੋ ਹੈ ਜਾਤਾ

੧ ਆਪ ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ।
੨ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵਸਣਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ।
੩ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੪ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੫ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।
੬ ਮੈਂ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਹੈ।
੭ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੮ ਸੱਚੇ ਲੋਕ ਹੀ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਪਤੀਜਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਮ ਸੰਸਾਰੀ ਤਾਂ ਹੋਰਨਾ ਸਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੯ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੧੧ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੨ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਗੁਜ਼ਰ ਗਈ (ਉਮਰ)।
੧੪ [ਮੁਹੂਰਤ] ਦੋ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾਂ।
੧੫ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਾੜਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਹੈ।
੧੭ ਸੋਭਾ, ਸ਼ੁਹਰਤ।
੧੮ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦਾ।
੧੯ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ [ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ] ਰਸਾਇਣ ਨਾਲ, ਉੱਤਮ ਰਸ ਨਾਲ। ਨਾਮ ਦੇ ਉੱਤਮ ਰਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰਸੀਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਮੈਲ ਰਤਾ ਭਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੨੧ ਰਤਾ ਵੀ।
੨੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੩ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੇਵਿਆ।
੨੪ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੱਗ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬਲ ਰਹੀ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਆਦਮੀ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ।
੨੫ ਇੰਦਰ ਦੇ ਆਸਣ 'ਤੇ। ਇੰਦਰ ਜਿਹੇ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਖ਼ਤ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।
੨੬ ਮਿਲੇ।
੨੭ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ।
੨੮ ਹਿਰਦਾ।
੨੯ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੩੦ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਬਧੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਲਈ ਗਿਆਨ ਇਹੋ ਹੈ, ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।

* ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਦੀ ਹੀ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (੧)। ਇਹ ਸ਼ਲਾਘਾ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਸਿਖੀਦੀ ਹੈ (੨)। ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵੱਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਮਨ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਫਿਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ (੩)। ਮਨਮੁਖ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੪-੬)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ ਮਨ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (੭) ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਪਾਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੮-੧੦)। ਮੌਤ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ। ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਭੇਟਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੇਟਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ; ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧੨) ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਉਧੇੜ-ਬੁਣ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਤ੍ਰਿਗੁਣ-ਅਤੀਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (੧੩)। ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀਆਂ ਫੋਕੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੧੪-੧੫)। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਚੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ (੧੬)।

ਅਨਦਿਨੁ[੧] ਨਾਮੁ ਰਵੀਜੈ[੨] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ॥
ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ[੩] ॥ ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ
ਕਿਉ ਕਰਿ [੪]ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੫]ਬੇਦ ਬਾਦ ਸਭਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥
ਨ ਅੰਤਰੁ ਭੀਜੈ ਨ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥ [੬]ਪੁੰਨੁ ਪਾਪੁ ਸਭੁ ਬੇਦਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਜੈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ
ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਸਾਚਾ ਸਚੋ ਸਚੁ ਰਵੀਜੈ[੨]
ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੭]ਸਚੈ ਸਚਾ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ॥ [੮]ਨਿਜ
ਘਰਿ ਵਸਿਆ ਤਿਥੈ ਮੋਹੁ ਨ ਮਾਇਆ ॥ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚੁ ਵਸਿਆ [੯]ਘਟ
ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[੧੦] ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸਚਾ ਸਉਦਾ ਸਚੁ ਵਾਪਾਰਾ ॥
ਨ ਤਿਥੈ ਭਰਮੁ ਨ ਦੂਜਾ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਧਨੁ[੧੧] ਖਟਿਆ ਕਦੇ ਤੋਟਿ ਨ
ਆਵੈ ਬੂਝੈ ਕੋ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਸਚੈ ਲਾਏ ਸੇ ਜਨ ਲਾਗੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ
[੧੨]ਮਸਤਕਿ ਵਡਭਾਗੇ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ
ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਚੋ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਏਕੋ ਵੇਖਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰਮਤਿ
ਊਚੋ ਊਚੀ ਪਉੜੀ ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ
ਸਬਦਿ ਜਲਾਇਆ ॥ ਸਚੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਇਆ ॥ ਸਚੇ ਕੀ ਸਭ
ਸਚੀ ਕਰਣੀ ਹਉਮੈ ਤਿਖਾ ਨਿਵਾਰੀ[੧੩] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਆਪੇ
ਕੀਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲੈ ਕਿਨਹੀ ਚੀਨਾ[੧੪] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸਚੁ
ਕਮਾਵੈ ਸਾਚੀ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[੧੦] ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਈ ॥
ਹਉਮੈ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਸਦ ਹੀ ਅੰਤਰੁ ਸੀਤਲੁ[੧੫] ਹਉਮੈ
ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰੀ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਚਿ ਲਗੇ ਤਿਨ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਭਾਵੈ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦੇ
ਸਚਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਐਥੈ ਸਾਚੇ ਸੇ ਦਰਿ ਸਾਚੇ [੧੬]ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ ॥
੮ ॥ ਬਿਨੁ ਸਾਚੇ ਜੋ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ [੧੭]ਦੁਖ ਸਬਾਇਆ ॥
ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਜਾਪੈ ਨਾਹੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਸਾਚਾ
ਸਬਦੁ ਜਿਨਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥ [੧੮]ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨੀ ਕਮਾਇਆ ॥ ਸਚੋ
ਸੇਵਹਿ ਸਚੁ ਧਿਆਵਹਿ ਸਚਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ
ਮੀਠੀ ਲਾਗੀ ॥ [੧੯]ਅਨਦਿਨੁ ਸੂਖ ਸਹਜ ਸਮਾਧੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤਿਆ
ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਪਿਆਰੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੇ ਜਨ ਸੁਖੀਏ
ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੇ ਲਾਏ ॥ ਆਪੇ ਭਾਣੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਰਾਖੇ
ਸੇ ਜਨ ਉਬਰੇ[੨੦] ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਖੁਆਰੀ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੧]

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੨ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ।
੩ ਝਗੜਦੇ ਹਨ।
੪ [ਸੰ. ਦੁਸਤਰ] ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ)।
੫ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਨ।
੬ ਵੇਦ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਪੁੰਨ-ਪਾਪ ਹੀ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣਾ ਹੋਇਆ।
੭ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੱਚਾ ਤਖ਼ਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਥੇ? ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ-ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ।
੮ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ।
੯ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੧ ਨਾਮ-ਧਨ।
੧੨ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਹਨ।
੧੩ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦੀ ਤੇਹ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੪ ਸਮਝਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਹੈ।
੧੫ ਠੰਢਾ।
੧੬ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹਰੀ ਨੇ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।
੧੭ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ (ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਦੇ)।
੧੮ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁਕਮ।
੧੯ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਹਿਜ-ਸਮਾਧੀ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੦ ਤਰ ਗਏ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

* ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਉਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਤਖ਼ਤ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸੱਚੀ ਕਰਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਹੀ ਵਸਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧)। ਸੱਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਕੋਈ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ (੨)। ਇਹ ਸੱਚ ਦੀ ਲਗਨ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩)। ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ, ਮੋਹ ਆਦਿ ਦੇ ਮੰਦੇ ਭਾਵ ਮਰਦੇ ਹਨ (੪-੫)। ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ (੬)। ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦੇ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਸੱਚੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ (੭) ਜਿਹੜੇ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੮)। ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ (੯)। ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਤਦ ਲੱਗ ਸਕੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰੀਏ (੧੦)। ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ (੧੧)। ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ (੧੩)। ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ। ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸੱਚ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸੱਚ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੪)। ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਹੈ, ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਾਵੇ ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੧੫-੧੬)।

[1]ਸਾਚਾ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ॥ ਨਾ ਤਿਸੁ ਕੁਟੰਬੁ ਨਾ ਤਿਸੁ ਮਾਤਾ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਰਵਿਆ[2] ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਆਧਾਰੀ[3] ਹੇ॥ ੧੩॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ [4]ਦੂਜਾ ਭਾਇਆ॥ [5]ਕਿਛੁ ਨ ਚਲੈ ਧੁਰਿ ਖਸਮਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ॥ ਗੁਰ ਸਾਚੇ ਤੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਸਾਚੈ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੀ[6] ਹੇ॥ ੧੪॥ ਜਾ ਤੂ ਦੇਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦੇ ਸਾਚੁ ਕਮਾਏ॥ ਅੰਦਰੁ[7] ਸਾਚਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚਾ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰੀ ਹੇ॥ ੧੫॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ॥ ਅਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਕਰਾਏ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ[8] ਮਨੁ ਤਨੁ ਰਸਨਾ[9] ਨਾਮਿ ਸਵਾਰੀ ਹੇ॥ ੧੬॥ ੭॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩*॥ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇ ਉਪੰਨਾ[10]॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੁ ਪਰਛੰਨਾ[11]॥ [12]ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੇ ਜਗਜੀਵਨੁ ਜਿਨਿ ਅਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ॥ ੧॥ ਜਿਨਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ[13] ਉਪਾਏ॥ [14]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਆਪੇ ਲਾਏ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[15] ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ॥ ੨॥ [16]ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਹੈ ਸੰਸਾਰਾ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਹੁ ਚਿਤੈ[17] ਬਿਕਾਰਾ॥ [18]ਥਿਰੁ ਸਾਚਾ ਸਾਲਾਹੀ ਸਦ ਹੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ॥ ੩॥ ਇਕਿ ਮੂਲਿ[19] ਲਗੇ ਓਨੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥ ਡਾਲੀ[20] ਲਾਗੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਲਾਗੇ ਜੋ ਬੋਲਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਤਾ ਹੇ॥ ੪॥ ਹਮ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਕਿਆ ਬੋਲਹ ਬੋਲ॥ [21]ਤੂ ਸਭਨਾ ਦੇਖਹਿ ਤੋਲਹਿ ਤੋਲ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਾਖਹਿ ਰਹਣਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[15] ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ॥ ੫॥ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਸਚੀ ਕਾਰੈ ਲਾਏ॥ ਅਵਗਣ ਛੋਡਿ ਗੁਣ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ॥ ਗੁਣ ਮਹਿ ਏਕੋ ਨਿਰਮਲੁ ਸਾਚਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ॥ ੬॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਏਕੋ ਸੋਈ॥ [22]ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਸਬਦੇ ਖੋਈ॥ ਏਕਸੁ[23] ਮਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਸਮਾਣਾ ਅਪਣੈ ਰੰਗਿ ਸਦ ਰਾਤਾ ਹੇ॥ ੭॥ ਕਾਇਆ ਕਮਲੁ ਹੈ ਕੁਮਲਾਣਾ॥ ਮਨਮੁਖੁ[24] ਸਬਦੁ ਨ ਬੁਝੈ ਇਆਣਾ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[25] ਕਾਇਆ ਖੋਜੇ ਪਾਏ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਹੇ॥ ੮॥ [26]ਕੋਟ ਗਹੀ ਕੇ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ॥ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਾਖੈ ਉਰ ਧਾਰੇ[27]॥ ਜੋ ਇਛੇ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ ਜਿਉ ਰੰਗੁ ਮਜੀਠੈ[28] ਰਾਤਾ ਹੇ॥ ੯॥ [29]ਮਨਮੁਖੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥੇ ਨ ਹੋਈ॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਠਉਰ[30] ਨ ਕੋਈ॥ [31]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੦॥ ਮਨਮੁਖੁ ਕਾਰ ਕਰੇ ਸਭਿ ਦੁਖ ਸਬਾਏ[32]॥ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦੁ ਨਾਹੀ ਕਿਉ ਦਰਿ[33] ਜਾਏ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਸਦ ਸੇਵੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹੇ॥ ੧੧॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤੂ ਸਭਨੀ ਥਾਈ॥ ਪੂਰੈ ਗੁਰਿ ਸਭ ਸੋਝੀ

੧ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।
੨ ਵਿਆਪਕ।
੩ ਆਸਰਾ।
੪ ਦੂਜਾ ਭਾਵ, ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਪਿਆਰ।
੫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ (ਭਾਵ ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ), ਇਹ ਗੱਲ ਧੁਰ ਤੋਂ ਹਰੀ-ਮਾਲਕ ਨੇ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
੬ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੭ ਹਿਰਦਾ।
੮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੀਵ।
੯ ਜੀਭ।
੧੦ [ਉਤਪੰਨ] ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ।
੧੧ [ਸੰ: ਪਰਿਛੰਨ] ਗੁਪਤ, ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ, ਸੂਖਮ।
੧੨ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਲਾ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੧੪ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੬ ਸੰਸਾਰ ਆਉਣ ਜਾਣ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਵਾਲਾ ਹੈ।
੧੭ ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਕਰ ਕੇ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਹਰੀ ਰੂਪ ਜੜ੍ਹ ਨਾਲ।
੨੦ ਮਾਇਆ ਰੂਪ ਸ਼ਾਖਾਂ ਨਾਲ।
੨੧ ਤੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਭਾਲਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਮਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਭਾਵ ਇਹ ਪਛਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਓਹ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਹਨ।
੨੨ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਸਮਝ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।
੨੩ ਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਅਭਾਵ, ਵਾਹਦਾਨੀਅਤ, ਇਕਤ-ਭਾਵ, ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਮਨੌਤ। ਜਦ ਮਨ ਦ੍ਵੈਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਆ ਕੇ ਸਮਾਅ ਗਿਆ।
੨੪ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ।
੨੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੬ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜੋ ਗਹੀ (ਪਕੜਿਆ ਹੈ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ)।
੨੭ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੨੮ ਮਜੀਠ ਦਾ, ਪੱਕਾ। ਦੇਖੋ ੭੨੯, ਨੋਟ ੧੫।
੨੯ ਬੇਮੁਖ ਆਦਮੀ ਗਿਆਨ ਆਖਦਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ।
੩੦ ਥਾਂ, ਟਿਕਾਣਾ।
੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ।
੩੩ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ, ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ, ਹਜ਼ੂਰ।

* ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਸਦੀਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ (੧-੩)। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣਨਾ ਚਾਹਵੇ, ਤਾਂ ਅਟੱਲ ਹਰੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੇ (੪)। ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ (੫-੬)। ਅਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇੱਕਤ-ਘਰ ਆਣੇ (੭)। ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਇਕ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਦਿੱਸ ਪਵੇਗਾ (੮), ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪੱਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ (੯)। ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੁੱਖ ਹੀ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਦਾ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੦-੧੧)। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਰੀ ਆਪ ਵਸਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧੨)। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੩)। ਇਹ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਭੀ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੪-੧੬)।

ਪਾਈ ॥ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਸਦਾ ਸਦ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥
੧੨ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਪਵਿਤੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਡੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਨੀਰਾ[1] ॥
ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ਇਕਨਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਸਬਦੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥
੧੩ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥
ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ [3]ਸਹਜਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥
ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਢਹੈ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਚੂਕੈ[4] ਨਹੀ ਫੇਰੀ[5] ॥ ਸਾਚੁ
ਸਲਾਹੇ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਸ ਨੋ
ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਸਾਚਾ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ
ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਸਾਚੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੮ ॥ ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ੩* ॥
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਜਿਸੁ ਕਰਣਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾ ॥ ਆਪੇ
ਗੁਪਤੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਕੇ
ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ
ਕਰਸਹਿ ਸਚੇ ਸਿਉ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਆਪੇ ਹੀਰਾ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲੋ ॥
ਆਪੇ ਨਦਰੀ ਤੋਲੇ ਤੋਲੋ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਆਪਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਧੁਰਿ[6] ਤੇਰੀ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ
ਚੂਕੈ ਫੇਰੀ[5] ॥ ਸਾਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥
੪ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ [7]ਦੇਵ
ਸਬਾਇਆ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣੇ ਸੇ ਨਾਮਿ ਲਾਗੇ [8]ਗਿਆਨ ਮਤੀ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥
੫ ॥ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਵਰਤੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਹਰਖੁ[9] ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਭਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ
ਹੋਵੈ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਨਾਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਕਿਰਤੁ[10]
ਨ ਕੋਈ ਮੇਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ॥ ਪੂਰਬਿ[11] ਲਿਖਿਆ
ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨਿ ਆਪੁ[12] ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ
ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਗੈ ॥ [13]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਘਣਾ[14] ਦੁਖੁ ਆਗੈ ॥ ਮਨਮੁਖ[15]
ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਪਛੁਤਾਤਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਭਾਣੈ ਹਰਿ
ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ[16] ਕਾਟੇ ਦੂਖ ਸਬਾਏ ॥ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਨਿਰਮਲ
ਹੈ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ
[17]ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ [18]ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ॥ ਗੁਣ ਅਵਗਣ ਕਾ
ਏਕੋ ਦਾਤਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[2] ਵਿਰਲੀ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲੁ
ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਚੁ
ਦ੍ਰਿੜਾਏ[19] ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਚੈ ਰਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਮੈਲਾ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ

੧ ਪਾਣੀ। ਬਿਨਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੁੱਬ ਮੋਏ ਹਨ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੩ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਮੁੱਕਦੀ।
੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪ ਫੇਰੀ।
੬ ਧੁਰ ਤੋਂ, ਆਪਣੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੭ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ।
੮ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਵਾਲੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ।
੯ ਸੁਖ।
੧੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੧੧ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ।
੧੨ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੧੩ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ।
੧੪ ਬਹੁਤਾ।
੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ।
੧੬ ਪਾਪ।
੧੭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ।
੧੮ ਰੋਕ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਇਥੇ ਨਾ 'ਮਹਲਾ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਅੰਕ ੩। **ਸਮੁੱਚਾ ਭਾਵ** : ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧-੪)। ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ (੫-੬)। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਕਿਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਂਦਾ ਹੈ (੭-੮)। ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (੯-੧੦)। ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਉਹ ਇਉਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਾਪ-ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਭੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਨ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਪਰ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੩-੧੪)। ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (੧੫)। ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੬)।

ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਬੂਝੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਦਾ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ
ਰਸਨਾ[੧] ਸੇਵਿ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੨]ਗੜ ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਬਹੁ ਹਟ
ਬਾਜਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ
ਦਰਿ ਸੋਹੈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਰਤਨੁ ਅਮੋਲਕੁ [੩]ਅਗਮ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਵਣੁ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ
ਅੰਤਰਿ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ [੪]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ[੫] ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਮੂਰਖ ਪੜਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਬੂਝਹਿ
ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਵਿਰਲੈ ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ॥ [੭]ਸਚੀ
ਬਾਣੀ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਏਕੋ
ਜਾਤਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਸੋ ਸਚੁ ਸੇਵਿਹੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥
[੮]ਸਬਦੇ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ[੯] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ
ਆਪੇ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਚੁ ਵਰਤਾਏ ॥ ਇਕਿ ਜਨ
ਸਾਚੈ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥ ਸਾਚੋ ਸੇਵਹਿ ਸਾਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਨਾਮੇ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ[੧੦]
ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਧੁਰਿ ਭਗਤਾ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਆਪੇ ਲਾਏ ॥
ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਇਸੁ ਜਨਮੈ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੧]
ਵਣਜੁ ਕਰਹਿ [੧੨]ਪਰੁ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਕੋ ਅਵਰੁ ਨ
ਜਾਣਹਿ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ ਪੂੰਜੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਹਾ[੧੩] ਹੇ ॥ ੪ ॥
ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੇ ਕਉ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ਕਾਟੇ ਜਮ ਕਾ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਭੰਨੈ ਘੜੇ ਸਵਾਰੇ
ਸਾਜੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਦੂਜੈ ਜੰਤ ਪਾਜੇ[੧੪] ॥ ਮਨਮੁਖ[੧੫] ਫਿਰਹਿ ਸਦਾ ਅੰਧੁ
ਕਮਾਵਹਿ ਜਮ ਕਾ ਜੇਵੜਾ[੧੬] ਗਲਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਗੁਰ
ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੧੭] ਨਾਮੁ ਧਿਆਏ
ਸਾਚਾ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ [੧੮]ਸਚੀ ਨਾਈ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਦੇਵੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੇ ਜਨ ਸੋਹਹਿ
ਤਿਨ ਸਿਰਿ ਚੂਕਾ ਕਾਹਾ[੧੯] ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[੯] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ
ਪਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੨੦] ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਸਦਾ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੀ ਗੁਣਦਾਤਾ
ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਮੰਗੈ ਤਾਹਾ[੨੧] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦ੍ਰੁ[੨੨] ਤਿਸ ਕੀ
ਸੇਵਾ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਹਿ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ[੨੩] ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ
ਤੂ ਅਪਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਅਲਖੁ ਲਖਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੋਝੀ
ਪਾਈ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਈ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਤੈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ

੧ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੨ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮਨ-ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ ਹਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ, ਨਾਮ-ਵਸਤ ਦਾ ਉਥੇ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੪, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਬੇਅੰਤ।
੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
੫ ਫੈਲਾਉ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੭ ਸੱਚੀ ਬਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਜੋ ਗੁਰ-ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।
੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ।
੧੦ ਸਮਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ।
੧੨ ਪ੍ਰੂਤੂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਪਾਗੇ, ਖੱਚਤ ਕੀਤੇ ਹਨ।
੧੫ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ।
੧੬ ਰਸ।
੧੭ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।
੧੮ ਸਚੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ।
੧੯ [ਸਿੰਧੀ] ਹਮਲਾ, ਦੰਗਾ ਫਸਾਦ, ਝਗੜਾ ਝਾਂਜਾ।
੨੦ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੧ ਉਸ ਤੋਂ।
੨੨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੨੩ ਜਿਸ ਹਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

* ਸਤਿ-ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਲਦਾ ਹੈ।

ਮਹਲੁ[੧] ਪਾਇ ਗੁਣ ਗਾਹਾ[੨] ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਮੰਨਿ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥ [੩]ਮਨਮੁਖ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸਾਰਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਮੰਨੇ ਹੁਕਮੇ ਵਡਿਆਈ ਹੁਕਮੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੪] ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ॥ [੫]ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥ ਨਾਮੇ ਰਾਤਾ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ[੬] ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ[੭] ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਸਭ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਬਦੁ ਸਲਾਹਹਿ ਸੇ ਜਨ ਨਿਰਮਲ [੮]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਦਾ ਭਗਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[੯] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ਤਿਉ ਤੂ ਰਾਖਹਿ [੧੦]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ॥ ਸਚੇ ਸਾਹਿਬ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਾ ॥ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਸਚੁ ਦੇਵਹੁ ਸਚਿ ਸਮਾਹਾ[੧੧] ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਨਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੧੨] ਸਾਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ [੧੩]ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ[੧੪] ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਸਬਦੇ ਮਨਿ ਓਮਾਹਾ[੧੪] ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ[੧੫] ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਮੁਕਤੁ ਰਹੈ ਇਕ ਰੰਗੀ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਕਾਹਾ[੧੬] ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ [੧੭]ਘੋਰ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ ਪਾਰਾ ॥ ਜੋ ਸਬਦਿ ਰਾਤੇ ਮਹਾ ਬੈਰਾਗੀ[੬] ਸੋ ਸਚੁ ਸਬਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ [੧੮]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਵਰਤੈ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਕਿਆ ਵੇਸਾਹਾ[੧੯] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸੇ ਮਨਮੁਖ ਜੋ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਭੈ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ ਭੈ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਨਿਰਭਉ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਜਮੁ ਕਾਢਿ ਲਏਗਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਅਫਰਿਓ[੨੦] ਜਮੁ ਮਾਰਿਆ ਨ ਜਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਨੇੜਿ ਨ ਆਈ ॥ ਸਬਦੁ ਸੁਣੇ ਤਾ ਦੂਰਹੁ ਭਾਗੈ ਮਤੁ[੨੧] ਮਾਰੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕੀ ਹੈ ਸਭ ਸਿਰਕਾਰਾ[੨੨] ॥ ਏਹੁ ਜਮੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰਾ ॥ [੨੩]ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਕਢਦਾ ਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੨੪]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚੈ ਕੀਆ ਅਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਸਰਿਆ ਸਭੁ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਸਚੁ ਬੂਝੈ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਸੁਖੁ ਤਾਹਾ[੭] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ [੨੫]ਕਰਮਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰੈ ਨ ਜਨਮੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦਿ

੧ ਪਤੀ-ਮਹਿਲ, ਮਾਲਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਣਾ।
੨ ਗਾਹਵਾਂ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪, ਨੋਟ ੧੦।
੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ।
੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੫ ਦੌੜਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਦੇਵੇ।
੬ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨ।
੭ ਉਸ ਦੇ।
੮ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੯ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਸਮਾਅ ਜਾਣਾ।
੧੨ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੩ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ।
੧੪ ਉਤਸ਼ਾਹ, ਪਿਆਰ।
੧੫ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੧੬ ਝਗੜਾ। ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੯।
੧੭ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ।
੧੮ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ।
੧੯ ਇਤਬਾਰ।
੨੦ ਅਮੋੜ।
੨੧ ਮਤਾਂ, ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ।
੨੨ ਰਈਅਤ, ਹਕੂਮਤ।
੨੩ ਜਮ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਗੁਰਮੁਖ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਨੇ ਸਾਰਾ ਅਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੨੫ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।

* ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਭੀ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਨਾਮਿ ਸਬਦਿ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[੨] ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ [੩]ਏਕ ਨਾਮਿ ਜੁਗ ਚਾਰਿ ਉਧਾਰੇ ਸਬਦੇ ਨਾਮ ਵਿਸਾਹਾ[੪] ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਸਾਂਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੋ ਨਾਮੁ ਬੂਝੈ ਕਾਟੇ ਦੁਰਮਤਿ ਫਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੫]ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਜੈ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ਨਾ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਨ ਜੂਨੀ ਪਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਰਹਹਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਅਨਦਿਨੁ[੬] ਲੈਦੇ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਗਤ ਸੋਹਹਿ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੭]ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰਿ ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਭਗਤਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਦ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਦਾਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ ਬਿਗਸੈ[੮] ਸੋ ਨਾਮੁ ਬੇਪਰਵਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸੇਵਿਹੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ [੯]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਮਤਿ ਅਗਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਭਨਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦੇਦਾ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹਾ[੧੦] ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ [੧੧]ਬੂਝਿ ਬੁਝਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੀ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਹੁਕਮੁ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਸਚਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਰੈ[੧੨] ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ [੧੩]ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਦੇਦਾ ਸਾਸ ਗਿਰਾਹਾ[੧੪] ਹੇ ॥ ੪ ॥ [੧੫]ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕਿਸਹਿ ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਹਰਿ ਬਖਸੇ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਜਨ ਸਾਚੇ ॥ ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਕਾਚ ਨਿਕਾਚੇ[੧੬] ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਵੇਪਰਵਾਹਾ [੧੭]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਸਾਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਗੁਣਦਾਤਾ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਲਿਖਦਾ ਸਾਹਾ[੧੮] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਸਦਾ ਹਦੂਰਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੯] ਜਾਪੈ ॥ ਸਬਦੇ ਸੇਵੈ ਸੋ ਜਨੁ ਧ੍ਰਾਪੈ[੨੦] ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸੇਵਹਿ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸਚੈ ਓਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਬਹੁ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਮਨਹਠਿ ਕਰਮ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਏ ॥ ਬਿਖਿਆ ਕਾਰਣਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾ ਦੋਰਾਹਾ[੨੧] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪੂਰਾ

੧ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ।
੨ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩ ਇਕ ਦੇ ਨਾਮ ਨੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਰ ਦਿੱਤੇ; ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪ ਖ਼ਰੀਦ, ਸੌਦਾ।
੫ ਗੁਰਮੁਖ ਜਿਸ ਸੱਚੇ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ।
੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੭ ਪੂਰੇ ਅਨੰਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੮ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੯ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਗਾਹ (ਅਥਾਹ) ਮਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਬੁਝ ਕੇ ਬੁਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੧੨ ਤਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਬਣਾ-ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਗਿਰਾਹੀ, ਭੋਜਨ।
੧੫ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ।
੧੬ ਨਿਰੋਲ ਕੱਚੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੩, ਨੋਟ ੨੧।
੧੭ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੧੮ ਮਹੂਰਤ।
੧੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੦ ਰੱਜਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਦੋਰਾਹ, ਦੋਚਿਤਾਪਣ।

* ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਮਝ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥
[1]ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਰਵਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਮਨਿ ਭੀਨੈ ਭਗਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥
੧੦ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ [2]ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰਣੁ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ
ਨਿਸਤਾਰਣੁ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚਾ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਪਾਤਿਸਾਹਾ ਹੇ ॥
੧੧ ॥ ਸੇ ਭਗਤ ਸਚੇ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਏ ॥ ਦਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ
ਸੁਹਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਅਨਦਿਨੁ[3] ਗਾਵਹਿ ਨਿਰਧਨ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵੇਸਾਹਾ[4] ਹੇ ॥
੧੨ ॥ ਜਿਨ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਵਿਛੋੜਹਿ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ ॥
ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ ਤੂ ਏਕੋ ਸਾਹਿਬੁ ਸਬਦੇ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ
ਤੁਧੁ ਨੋ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੀ ॥ [5]ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਕਥੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਆਪੇ ਸਬਦੁ
ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਸੰਬਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ
ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ ਤੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਨਾਮੁ
ਦੇਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਸਹਸਾ ਗਣਤ ਨ ਤਾਹਾ[7] ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਭਗਤ ਸਚੇ ਤੇਰੈ
ਦਰਵਾਰੇ ॥ ਸਬਦੇ ਸੇਵਨਿ ਭਾਇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ[8]
ਨਾਮੇ ਕਾਰਜੁ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ
ਸਾਚੈ ਇਕੁ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ॥ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਜੇਹਾ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ
ਫਰਕੁ ਕਰੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੈ[9] ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ ਮਾਹਾ[10] ਹੇ ॥ ੧ ॥ [11]ਵਾਜੈ ਪਉਣੁ
ਤੈ ਆਪਿ ਵਜਾਏ ॥ ਸਿਵ [12]ਸਕਤੀ ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[13]
ਉਲਟੀ[14] ਹੋਵੈ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਸਬਦੁ ਤਾਹਾ[7] ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਅੰਧੇਰਾ ਚਾਨਣੁ
ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ[15] ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ[16]
ਪਛਾਣੈ [17]ਕਮਲੁ ਬਿਗਸੈ ਬੁਧਿ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਅਪਣੀ [18]ਗਹਣ ਗਤਿ
ਆਪੇ ਜਾਣੈ ॥ ਹੋਰੁ ਲੋਕੁ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ॥ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੈ ਸੁ
ਗੁਰਮੁਖਿ[19] ਬੂਝੈ ਸਾਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਵਸਤੁ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਕਪਟ[20] ਖੁਲਾਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[6] ਸਹਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਹਾ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਸਭਿ ਰਸ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪਾਏ ॥ ਵਿਰਲੇ
ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਬੁਝਾਏ ॥ ਅੰਦਰੁ[21] ਖੋਜੇ ਸਬਦੁ ਸਾਲਾਹੇ ਬਾਹਰਿ ਕਾਹੇ
ਜਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਵਿਣੁ ਚਾਖੇ ਸਾਦੁ ਕਿਸੈ ਨ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀ ਅਮਰਾ ਪਦੁ[22] ਹੋਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਰਸੁ ਤਾਹਾ[7] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ਸੋ ਸਭਿ ਗੁਣ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮਿ ਰਤਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ

੧ ਮਨ, ਤਨ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹਰੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਭਿੱਜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਲਾਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਮਨਿ ਭੀਨੈ' ਲਈ ਦੇਖੋ ਨੇਮ ੧੨।

੨ ਕਾਮਾਦਿਕ ਰਾਖ਼ਸਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ।

੩ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੪ ਸਾਖ਼, ਉਹ ਇਤਬਾਰ ਜੋ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੌਦਾ ਖ਼ਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੀ ਹੈ।

੫ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਨਾਮ-ਪੂੰਜੀ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਹੈਂ। ਸੰਬਾਹਾ=ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈਂ।

੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ।

੭ ਉਸ ਨੂੰ। ਉਸ (ਗੁਰਮੁਖ) ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਭਰਮਾਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

੮ ਪ੍ਰੇਮੀ-ਜਨ।

੯ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੦ ਵਿੱਚ।

੧੧ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸੁਆਸ ਚਲਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੇਲ।

੧੩ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੧੪ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟੇ।

੧੫ ਦੂਸਰਾ।

੧੬ ਆਪਣਾ ਆਪ।

੧੭ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ ਖਿੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

੧੮ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਉਚਾਈ।

੧੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੨੦ ਕਿਵਾੜ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ।

੨੧ ਹਿਰਦਾ।

੨੨ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਵਾਲਾ।

* ਹਰੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਚਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਵਾਦ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੋਛੇ ਰਸ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਲਈ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚੁਕਾਹਾ[੧] ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ [੨]ਮੇਰਾ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸੋਹਾ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੩]ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਚਾ ਵਸੈ [੪]ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਘਟੁ ਨਿਰਮਲੁ ਤਾਹਾ[੫] ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ [੬]ਸਬਦਿ ਸਲਾਹਹਿ ॥ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਪਰਮਲ[੭] ਵਾਸੁ ਮਨਿ ਤਾਹਾ[੫] ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ [੮]ਸਬਦੇ ਅਕਥੁ ਕਥੇ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਚੇ ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਗੁਣ ਦਾਤਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਸਬਦੈ ਕਾ ਰਸੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਮਨਮੁਖੁ[੯] ਭੂਲਾ ਠਉਰ[੧੦] ਨ ਪਾਏ ॥ [੧੧]ਜੋ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ [੧੨]ਬਿਖਿਆ ਰਾਤੇ ਬਿਖਿਆ ਖੋਜੈ ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਦੁਖੁ ਤਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਸਾਲਾਹੇ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਭ [੧੩]ਤੁਝ ਹੀ ਮਾਹੇ ॥ ਤੂ ਆਪਿ ਸਚਾ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਸਚੀ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਅਥਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਦਾਤੇ ਕੋਇ ਨ ਪਾਏ ॥ [੧੪]ਲਖ ਕੋਟੀ ਜੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿਆ ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਸੇ ਜਨ ਮਿਲੇ ਧੁਰਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਾਚੀ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ [੧੫]ਗੁਣ ਗਾਵਹ ਗੁਣੀ ਸਮਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੋਈ ॥ [੧੬]ਹਰਿ ਰਸਿ ਭੀਨੇ ਸਦਾ ਧਿਆਇਨਿ [੧੭]ਗੁਰਮਤਿ ਸੀਲੁ ਸੰਨਾਹਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਅੰਦਰਿ ਰੰਗੁ ਸਦਾ ਸਚਿਆਰਾ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਪਿਆਰਾ ॥ [੧੮]ਨਉ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਕਾ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਰਈਅਤਿ ਰਾਜੇ ਦੁਰਮਤਿ ਦੋਈ[੧੯] ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਏਕੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਏਕੁ ਧਿਆਇਨਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਨਿ ਨਿਹਚਲੁ ਰਾਜੁ ਤਿਨਾਹਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ [੨੦]ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜੰਮਣੁ ਮਰਣੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੧] ਸਾਚਾ ਸਦਾ ਧਿਆਵਹੁ ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਹਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ[੨੨] ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰੈ ॥ ਹਉਮੈ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੈ[੨੩] ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਸੀਲੁ ਸੰਤੋਖੁ ਸਭੁ ਤਾਹਾ[੨੪] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਈਐ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਜਗਿ ਲਾਹਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [੨੫]ਸਚਾ ਅਮਰੁ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਸਬਦ ਮਿਲਿ ਵਾਜਾ ਵਾਇਆ[੨੬] ॥ ਸਦਾ ਕਾਰਜੁ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹੇਲਾ[੨੭] ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਕਾਰਜੁ ਕੇਹਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਖਿਨ

੧ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੨ ਮਮਤਾ ਤੇ ਆਪਾ ਭਾਵ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੨੯, ਨੋਟ ੧੪।
੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮਿੱਠਾ ਵਾਕ ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀਂ।
੪ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੫ ਉਸ ਦਾ।
੬ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।
੭ ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ।
੮ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਅਕਹਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਲਾਹਵੇ-ਉਸ ਮੇਰੇ ਸੱਚੇ ਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਮਾਲਕ ਨੂੰ-ਤਾਂ ਉਹ ਗੁਣ-ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਵਾਦ ਭੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੯ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।
੧੦ ਠਿਕਾਣਾ।
੧੧ ਜਿਵੇਂ ਧੁਰੋਂ (ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ) ਉਸ ਲਈ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਉਹ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ।
੧੩ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ।
੧੪ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ।
੧੫ ਅਸੀਂ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂਗੇ।
੧੬ ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਭਿਜੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੱਗਾ ਹੈ।
੧੭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮਤ ਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਸੀਲ (ਆਚਰਣ) ਹੀ ਸੰਨਾਹ (ਜ਼ਰਾ ਬਕਤ੍ਰ) ਹੈ।
੧੮ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੧੯ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
੨੧ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਕੋਚ।
੨੩ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੨੪ ਉਥੇ।
੨੫ ਹਰੀ ਦਾ ਸੱਚਾ ਅਮਰ (ਹੁਕਮ) ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆਂ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਵਜਾਇਆ। ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੪, ਨੋਟ ੧੧।
੨੭ ਸੁਖੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਦਾ ਸਫਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦਵਾਰਾ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਸਦਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ (੧-੩)। ਹਉਮੈ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਔਗਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਆਵਾ-ਗਉਣ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗਤੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ (੪-੬)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (੭)। ਮਨ-ਮਤ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (੮)। ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਭੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕਮਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋਈਦਾ ਹੈ (੯)। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (੧੦)। ਜਾਂ ਜੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਭੀ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਭੀ ਨਿਰੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਹਰੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ (੧੧)। ਜਾਂ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਣ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ (੧੨)। ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ (੧੩)। ਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ (੧੪)। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦਾਤ ਹਰੀ ਆਪ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੫)। ਉਹ ਆਪ ਜੋ ਮਾਲਕ ਹੋਇਆ। ਇਉਂ ਗੁਰ-ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਈਦਾ ਹੈ (੧੬)।

ਮਹਿ ਹਸੈ ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੋਵੈ॥ [1]ਦੂਜੀ ਦੁਰਮਤਿ ਕਾਰਜੁ ਨ ਹੋਵੈ॥ [2]ਸੰਜੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਕਰਤੈ ਲਿਖਿ ਪਾਏ [3]ਕਿਰਤੁ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਹਾ ਹੇ॥ ੮॥ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਸਦ ਹੀ ਰਹੈ ਸਮਾਏ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਨ ਤਾਹਾ[4] ਹੇ॥ ੯॥ [5]ਰਸ ਕਸ ਖਾਏ ਪਿੰਡੁ[6] ਵਧਾਏ॥ ਭੇਖ ਕਰੈ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਏ॥ ਅੰਤਰਿ ਰੋਗੁ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਭਾਰੀ [7]ਬਿਸਟਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ॥ ੧੦॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਪੜਿ [8]ਬਾਦੁ ਵਖਾਣਹਿ॥ [9]ਘਟ ਮਹਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਤਿਸੁ ਸਬਦਿ ਨ ਪਛਾਣਹਿ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਤਤੁ ਬਿਲੋਵੈ[10] [11]ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਤਾਹਾ[4] ਹੇ॥ ੧੧॥ ਘਰਿ ਵਥੁ[12] ਛੋਡਹਿ ਬਾਹਰਿ ਧਾਵਹਿ॥ ਮਨਮੁਖ[13] ਅੰਧੇ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਵਹਿ॥ ਅਨ ਰਸ[14] ਰਾਤੀ ਰਸਨਾ ਫੀਕੀ ਬੋਲੇ ਹਰਿ ਰਸੁ ਮੂਲਿ[15] ਨ ਤਾਹਾ[4] ਹੇ॥ ੧੨॥ [16]ਮਨਮੁਖ ਦੇਹੀ ਭਰਮੁ ਭਤਾਰੋ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਮਰੈ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੋ॥ ਕਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਮਨੁ ਦੂਜੈ ਲਾਇਆ ਸੁਪਨੈ ਸੁਖੁ ਨ ਤਾਹਾ[4] ਹੇ॥ ੧੩॥ [17]ਕੰਚਨ ਦੇਹੀ ਸਬਦੁ ਭਤਾਰੋ॥ ਅਨਦਿਨੁ[18] ਭੋਗ ਭੋਗੇ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪਿਆਰੋ॥ ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ [19]ਗੈਰ ਮਹਲੁ ਪਾਏ ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ॥ ੧੪॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰਾ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਨਹੀ ਕਿਸੈ ਕਾ ਚਾਰਾ[20]॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ਤਿਸ ਦਾ ਸਬਦੁ[21] ਅਥਾਹਾ ਹੇ॥ ੧੫॥ [22]ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕੇਰਾ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਠਾਕੁਰੁ[23] ਮੇਰਾ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ॥ ੧੬॥ ੫॥ ੧੪॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩*॥ [24]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੁ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਆਪਾਰੁ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਾਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਦਾ॥ ੧॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੂਆ [25]ਉਲਟਿ ਪਰਾਵੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬਾਣੀ ਨਾਦੁ ਵਜਾਵੈ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚਿ ਰਤੇ ਬੈਰਾਗੀ[26] [27]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ॥ ੨॥ [28]ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਖੀ॥ ਸਚੈ ਸਬਦੇ ਸਚੁ ਸੁਭਾਖੀ॥ ਸਦਾ ਸਚਿ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ॥ ੩॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ [29]ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵੈ॥ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ॥ ਸਚੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸਦ ਹੀ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਇਦਾ[30]॥ ੪॥ [31]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਬੈਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਨੈਣੀ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਣੀ॥ ਸਦ ਹੀ ਸਚੁ ਕਹੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਅਵਰਾ ਸਚੁ ਕਹਾਇਦਾ॥ ੫॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੀ ਊਤਮ ਬਾਣੀ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੋ ਸਚੁ ਵਖਾਣੀ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦ ਸੇਵਹਿ ਸਚੋ ਸਚਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ॥ ੬॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੋਝੀ ਪਾਏ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ

੧ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਖੋਟੀ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ਕੰਮ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ। ਕਾਰਜੁ=ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਨ ਰੂਪ ਕਾਰਜ।

੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੮੯, ਨੋਟ ੧੨।

੩ ਟਾਲਿਆਂ ਕਿਰਤ ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।

੪ ਓਸ ਨੂੰ।

੫ ਕਸੈਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਸ।

੬ ਸਰੀਰ।

੭ ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਕੀੜਾ ਵਿਸ਼ਟੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

੮ ਝਗੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੯ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੇ।

੧੦ ਰਿੜਕਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਓਸ ਦੀ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਵਸਤੂ (ਨਾਮ ਰੂਪ)।

੧੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

੧੪ ਹੋਰ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚ।

੧੫ ਬਿਲਕੁਲ, ਉੱਕਾ ਹੀ।

੧੬ ਮਨਮੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਪਤੀ ਭਰਮ ਬਣਿਆ ਹੈ (ਕਿਉਂ ਜੋ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ; ਭਰਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ)।

੧੭ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਸੋਨੇ ਵਰਗੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੈ।

੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼।

੧੯ ਲਾ-ਮਕਾਨ ਹਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ।

੨੦ [ਫ਼ਾ.] ਉਜ਼ਰ।

੨੧ ਹੁਕਮ।

੨੨ ਸਰੀਰ ਤੇ ਜੀਵ ਸਭ ਓਸੇ ਦਾ ਹੈ।

੨੩ ਮਾਲਕ।

੨੪ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਾਦ ਵੇਦ ਤੇ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੫੪, ਨੋਟ ੨੯।

੨੫ ਮਾਇਆ ਵੱਲੋਂ ਉਲਟਾ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਾਵੇ (ਰੋਕਦਾ) ਹੈ।

੨੬ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਮੁਖ।

੨੭ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ (ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ) ਵਿੱਚ।

੨੮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰ ਕੇ ਭਾਖੀ (ਉਚਾਰੀ) ਹੈ। ਸੱਚੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਨੂੰ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ।

੨੯ ਸਤਸੰਗ-ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ।

੩੦ (ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ) ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।

੩੧ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਹੈ; ਭਾਵ ਉਹ ਸੱਚ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

* ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਭਰਮੁ ਗਵਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਪਉੜੀ ਊਤਮ ਊਚੀ ਦਰਿ ਸਚੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ[1] ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ[2] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਏ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਆਪੁ[3] ਗਵਾਇ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਮਨੁ ਖੋਜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਜੋ ਸਚੇ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਭਾਣੈ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ [4]ਮਨਹਠਿ ਕਰਮ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ [5]ਨਹੀ ਭੀਜੈ ॥ ਬਿਖਿਆ[6] ਰਾਤੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਵਹਿ ਦੁਖੇ ਦੁਖਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਸੁਖੁ ਕਮਾਏ ॥ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥ ਮਰਣੁ ਜੀਵਣੁ ਜੋ ਸਮ[7] ਕਰਿ ਜਾਣੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਰਹਿ ਸੁ ਹਹਿ ਪਰਵਾਣੁ ॥ [8]ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਮਰੈ ਨ ਜੰਮੈ ਨਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ [9]ਮਨ ਹੀ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਜਿਨੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ[10] ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਫਿਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਗੈ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ॥ ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[11] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਸਚੁ ਸੁਣਿ [12]ਲੇਖੈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਰਮਲੁ ਮੈਲੁ ਨ ਲਾਵੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਵੀਚਾਰੀ ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੫ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਹੁਕਮਿ ਸਭ ਸਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ[11] ਨਿਵਾਜੀ ॥ ਆਪੇ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਸਭੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚੇ ਸਾਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ[13] ਹੈ ਆਕਾਰਾ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ ਖੇਹੂ ਖੇਹ ਰਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ [14]ਕਾਇਆ ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਰਵਿਆ ਸਬਦੁ[15] ਅਪਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਗੁਣ ਸਾਚੇ ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ [16]ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ[17] ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਣਜਨਿ ਵਾਪਾਰੀ ਨਦਰੀ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸੋ ਸੂਚਾ ਜਿ ਕਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ[18] ॥ ਸਬਦੇ ਬੂਝੈ ਆਪੁ[19] ਸਵਾਰੇ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਨਿਰਮਲ ਭਗਤਿ ਹੈ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਧੋਵਹਿ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[20] ਸਦਾ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥

੧ ਤਰੀਕਾ, ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ।
੨ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੪ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਦੇ ਹਠ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਰੱਜਦਾ।
੬ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ।
੭ ਇਕੋ ਜਿਹਾ।
੮ ਜੰਮਣਾ ਮਰਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੀ ਸਮਝ।
੯ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਨ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਹਰੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੦ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।
੧੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਕਿਲ੍ਹਾ।
੧੪ ਇਹ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਇਕ ਬਿਅੰਤ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ।
੧੫ ਬ੍ਰਹਮ, ਹਰੀ।
੧੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੫੨, ਨੋਟ ੧੦।
੧੭ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੮ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੧੯ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੨੦ ਹਰ ਰੋਜ਼।

* ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੰਦਰ ਦਸ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੁ [1]ਮਨ ਮੰਦਰ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਧਾਵੈ[2] ॥ [3]ਸੁਖੁ ਪਲਰਿ ਤਿਆਗਿ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ[4] ਠਉਰ ਨ ਪਾਵੈ ਆਪੇ ਖੇਲੁ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਅਪਰੰਪਰੁ[5] ਆਪਿ ਵੀਚਾਰੀ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰੀ[6] ॥ ਕਿਆ ਕੋ ਕਾਰ ਕਰੇ ਵੇਚਾਰਾ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਪੂਰਾ[7] ॥ ਸਚੈ [8]ਸਬਦਿ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਘਰ ਹੀ ਅੰਦਰਿ ਸਾਚਾ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਵਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[10] ਵਸਿਆ [11]ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਰਸਨਾ[12] ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ [13]ਦਿਸੰਤਰੁ ਭਵੈ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀ ਭਾਲੇ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਬਧਾ ਜਮਕਾਲੇ ॥ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਕਬਹੂ ਨ ਤੂਟੈ [14]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ[15] ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਬ ਲਗੁ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਨ ਕਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਿਆ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ਸਚੇ ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਕਾਮ ਕਰੋਧੁ [16]ਸਬਲ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਸਭੁ ਦੁਖ ਕਾ ਪਸਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ [17]ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਹੈ ਬੈਸੰਤਰੁ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਵਰਤੈ ਸਭ ਅੰਤਰਿ ॥ ਜਿਨਿ ਕੀਤੇ ਜਾ ਤਿਸੈ ਪਛਾਣਹਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ[18] ॥ ੧੪ ॥ ਇਕਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਗਰਬਿ[19] ਵਿਆਪੇ ॥ ਹਉਮੈ ਹੋਇ ਰਹੇ ਹੈ ਆਪੇ ॥ ਜਮਕਾਲੈ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਈ ਅੰਤਿ ਗਇਆ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਏ ਸੋ ਬਿਧਿ[20] ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[9] ਦੇਵੈ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੧੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਦਇਆਪਤਿ ਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਤੁਝਹਿ ਸਮਾਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[21] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਜਿਉ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵਹਿ ਤੂ ਆਪੇ ਮਾਰਗਿ[22] ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਾਚਾ ਹੋਸੀ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ [23]ਸਭਨਾ ਸਾਰ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਆਪੇ ਰਿਜਕੁ ਪਹੁਚਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[21] ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰਾ[24] ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਹਿ ਆਪੇ ਗੁਰਮਤੀ ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ ਲੋਅ ਆਕਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਹੁਕਮੁ ਕਰਾਰਾ[25] ॥ ਹੁਕਮੇ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੇ ਢਾਹੇ ਹੁਕਮੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥

੧ ਮਨ ਦੇ ਮੰਦਰ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ।
੨ ਭਟਕਦਾ ਹੈ।
੩ ਆਤਮਕ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਵਾਕਰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੩, ਨੋਟ ੨੩। ਪਲਰਿ [ਸੰ. ਪਲਾਲ] ਫੂਸ, ਭੋਹ, ਫ਼ਜ਼ੂਲ।
੪ ਮਿਲਣ ਦੇ।
੫ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ।
੬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਚੰਗੀ ਕਰਣੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ।
੮ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਂਬਲੀ ਤੇ ਸੂਰਮਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੦ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੧੧ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।
੧੨ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੧੩ ਸਭ ਪਾਸੇ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਨਹੀਂ ਭਾਲਦਾ।
੧੪ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੧੫ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ।
੧੬ ਬਲਵਾਨ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ।
੧੭ ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਤਤ ਦੇ ਬਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੮ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਵਿਧੀ, ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ।
੨੧ ਜੋ ਹਰੀ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੨ ਰਸਤੇ ਉਤੇ, ਠੀਕ ਰਸਤੇ।
੨੩ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਪਾਰਾਵਾਰ, ਆਰ-ਪਾਰ, ਹੱਦ ਬੰਨਾ।
੨੫ ਕਰੜਾ, ਪ੍ਰਬਲ।

* ਹਰੀ ਬਿਅੰਤ ਤੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਸਲਾਹੇ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[੧] ਵੇਪਰਵਾਹੇ॥ ਜੇਹੀ ਮਤਿ ਦੇਹਿ ਸੋ ਹੋਵੈ ਤੂ ਆਪੇ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਇਦਾ॥ ੬॥ [੨]ਅਨਦਿਨੁ ਆਰਜਾ ਛਿਜਦੀ ਜਾਏ॥ [੩]ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਦੁਇ ਸਾਖੀ ਆਏ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧੁ ਨ ਚੇਤੈ ਮੂੜਾ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਕਾਲੁ ਰੂਆਇਦਾ॥ ੭॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸੀਤਲੁ[੪] ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਾਗਾ॥ ਅੰਤਰਿ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਸਚੁ ਬਾਣੀ ਬੋਲਾਇਦਾ॥ ੮॥ ਜਿਨਿ ਤੂ ਜਾਤਾ [੫]ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ॥ [੬]ਜਤਿ ਪਤਿ ਸਚੁ ਸਚਾ ਸਚੁ ਸੋਈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਮਿਲਾਇਦਾ॥ ੯॥ ਮਨੁ ਕਠੋਰੁ[੭] ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਾਗਾ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਫਿਰੈ ਅਭਾਗਾ॥ ਕਰਮੁ[੮] ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ॥ ੧੦॥ [੯]ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਆਪਿ ਉਪਾਏ॥ ਮਾਨਸ ਜਨਮਿ ਗੁਰ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ॥ [੧੦]ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ ਬਿਸਟਾ ਵਿਚਿ ਫਿਰਿ ਪਾਇਦਾ॥ ੧੧॥ ਕਰਮੁ[੮] ਹੋਵੈ ਗੁਰੁ ਭਗਤਿ ਦ੍ਰਿੜਾਏ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਉ ਪਾਇਆ ਜਾਏ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਇਦਾ॥ ੧੨॥ [੧੧]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ॥ ਮੂਰਖੁ ਅੰਧਾ ਤਤੁ ਨ ਪਛਾਣੈ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ॥ ੧੩॥ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪਿ ਕਰਾਏ॥ ਆਪੇ [੧੨]ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਏ॥ ਆਪੇ [੧੩]ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ਵੇਖੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਆਪਿ ਬੁਝਾਇਦਾ॥ ੧੪॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ [੧੫]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ॥ [੧੬]ਸਦਾ ਸਲਾਹੀ ਤਾ ਮਨੁ ਧੀਰਾ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[੧] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ॥ ੧੫॥ ਆਪਿ ਨਿਰਾਲਮੁ[੧੭] ਹੋਰ ਧੰਧੈ ਲੋਈ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੮] ਬੂਝੈ ਕੋਈ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ [੧੯]ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਗੁਰਮਤੀ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ॥ ੧੬॥ ੩॥ ੧੭॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩॥* ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਕੀਓ ਗੁਬਾਰਾ[੨੦]॥ ਤੂ ਆਪੇ ਜਾਣਹਿ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ॥ ਹੋਰ ਕਿਆ ਕੋ ਕਹੈ ਕਿ [੨੧]ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ ਤੂ ਆਪੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ॥ ੧॥ ਓਅੰਕਾਰਿ[੨੨] ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ॥ ਸਭੁ ਖੇਲੁ ਤਮਾਸਾ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥ ਆਪੇ ਵੇਕ[੨੩] ਕਰੇ ਸਭਿ ਸਾਚਾ ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਘੜਾਇਦਾ॥ ੨॥ ਬਾਜੀਗਰਿ ਇਕ ਬਾਜੀ ਪਾਈ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਤੇ ਨਦਰੀ ਆਈ॥ ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸਾਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦਾ॥ ੩॥ [੨੪]ਬਾਜਹਿ ਬਾਜੇ ਧੁਨਿ ਆਕਾਰਾ॥ ਆਪਿ ਵਜਾਏ ਵਜਾਵਣਹਾਰਾ॥ [੨੫]ਘਟਿ ਘਟਿ ਪਉਣੁ ਵਹੈ ਇਕ ਰੰਗੀ ਮਿਲਿ ਪਵਣੈ ਸਭ ਵਜਾਇਦਾ॥ ੪॥ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਨਿਹਚਉ[੨੬] ਹੋਵੈ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ

੧ ਹਰੀ ਜੋ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੇ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਹਰੀ!

੨ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਮਰ ਘਟਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੩ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹ ਹਨ।

੪ ਠੰਢਾ।

੫ [ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ] ਕਰਮ-ਵਿਧਾਤਾ ਕਰ ਕੇ।

੬ ਜ਼ਾਤ ਪਤ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਹੈ।

੭ [ਕਾਠ ਦੇ ਉਰ (ਦਿਲ) ਵਾਲਾ] ਸਖ਼ਤ, ਕਰੜਾ। ਮਨ ਸਖ਼ਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦ੍ਵੈਤ-ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

੮ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼।

੯ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵ।

੧੦ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਜੀਵ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੋ ਕੇ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਭੀ ਕੀੜਾ ਬਣ ਕੇ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।

੧੨ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲਾਉਂਦਾਹੈ।

੧੩ ਬਣਾ ਕੇ ਉਖੇੜਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੧੫ ਡੂੰਘਾ ਸਿਆਣਾ, ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ।

੧੬ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਲਾਹਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਧੀਰਜ ਫੜਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਨਿਰਲੇਪ।

੧੮ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

੧੯ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ।

੨੦ ਹਨੇਰਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੫੫੫, ਨੋਟ ੩੨।

੨੧ ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ।

੨੨ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਹਰੀ ਨੇ।

੨੩ ਅੱਡ-ਅੱਡ।

੨੪ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਵਾਜੇ ਵੱਜ ਰਹੇ ਹਨ।

੨੫ ਹਰ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਸੁਆਸ ਚਲਦਾ ਹੈ ਇਕ ਰਸ।

੨੬ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਕੇ, ਜ਼ਰੂਰ।

* ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਨਾਲ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਣਤ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਮਨ ਸਹਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਖੋਵੈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧] ਕਿਸੈ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥
੫ ॥ [੨]ਗੁਰ ਸੇਵੇ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਲਾਹਾ ਨਾਹੀ ॥ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸੈ ਨਾਮੋ ਸਾਲਾਹੀ ॥
ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਨਾਮੋ ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ
ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਵਧਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਸੇਵਹਿ
ਕਿਉ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪਿ ਕਰੇ ਤੈ ਆਪਿ
ਕਰਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਕਿਸੈ[੩] ਬੁਝਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਹੋਵਹਿ ਸੇ ਬੰਧਨ
ਤੋੜਹਿ ਮੁਕਤੀ ਕੈ ਘਰਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ [੫]ਗਣਤ ਗਣੈ ਸੋ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ ॥
ਸਹਸਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੁਕੈ[੬] ਵਿਕਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਹੋਵੈ ਸੁ ਗਣਤ ਚੁਕਾਏ ਸਚੇ
ਸਚਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਜੇ ਸਚੁ ਦੇਇ ਤ ਪਾਏ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ
ਪਰਗਟੁ ਹੋਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ [੭]ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਕਿਲਵਿਖ[੮] ਕਾਟੇ
ਕਾਟਣਹਾਰਾ ॥ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ[੯] ਹੋਆ [੧੦]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ
ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ [੧੧]ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥ ਮੈਲੇ ਕਰਮ
ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਕੂੜੋ ਕੂੜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
੧੨ ॥ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ਕੋ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਹਸਾ ਜਾਏ ॥
ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਚਲੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਨਾਮੁ ਚੇਤਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਆਪਿ
ਸਿਰੰਦਾ[੧੨] ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਖਪਾਏ ਸੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੪] ਹੋਵੈ
ਸੁ ਸਦਾ ਸਲਾਹੇ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕਰੇ
ਇੰਦ੍ਰੀ[੧੩] ਵਸਿ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਜਲੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ
ਮਨੁ ਵਸਿ ਆਵੈ ਮਨ ਮਾਰੇ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਤੁਧੁ
ਆਪੇ ਕੀਆ ॥ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਸਭਿ ਜੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ
ਸਦਾ ਤੂ ਗੁਰਮਤੀ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥
ਹਰਿ ਜੀਉ ਦਾਤਾ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਓਸੁ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ[੧੪] ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥
ਤਿਸ ਨੋ ਅਪੜਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਈ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ
ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਹਚਉ[੧੫] ਹੋਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦਾਤਾ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਜਿਸ
ਨੋ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਚਉਦਹ
ਭਵਣ ਤੇਰੇ ਹਟਨਾਲੇ[੧੬] ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦਿਖਾਏ ਅੰਤਰਿ ਨਾਲੇ ॥ ਨਾਵੈ
ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ
[੧੭]ਸਹਜ ਅਨੰਦਾ ॥ ਹਿਰਦੈ ਆਇ ਵੁਠਾ[੧੮] ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਹਜੇ[੧੯] ਭਗਤਿ ਕਰੇ

੧ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ।
੩ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ।
੪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ।
੫ ਜੋ ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣਾਂਦਾ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ।
੭ ਪਿਆਰਾ ਨਾਮ ਹੀ (ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ) ਜਪ-ਤਪ ਤੇ ਸੰਜਮ ਹੈ। ਸੰਜਮੁ=ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ।
੮ ਪਾਪ।
੯ ਠੰਢਾ।
੧੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਦੇ ਮੈਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮੈਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
੧੨ ਸਿਰਜਣਹਾਰ।
੧੩ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬ੍ਰਿਤੀ।
੧੪ [ਅ.] ਤਮ੍ਹਾ, ਲਾਲਚ।
੧੫ ਜ਼ਰੂਰ।
੧੬ ਹੱਟੀਆਂ ਦਾ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਣਾ, ਬਾਜ਼ਾਰ। ਚੌਦਾਂ ਭਵਨ ਜਗਤ ਤੇਰੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਹਨ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹਨ। 'ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ' ਵਾਲਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ।
੧੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੧੮ ਵਸਿਆ।
੧੯ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ, ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ।

* ਅਗੰਮ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਹਰੀ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਲਿਵ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਸੱਚ ਵਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਭਗਤਿ ਕਰਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਵਿਛੁੜੇ ਤਿਨੀ
ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ [੧]ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਰੀਅਹਿ ਦੁਖੁ ਸਬਾਇਆ ॥ ਮਥੇ ਕਾਲੇ ਮਹਲੁ[੨]
ਨ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖ ਹੀ ਵਿਚਿ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ
ਵਡਭਾਗੀ ॥ [੩]ਸਹਜ ਭਾਇ ਸਚੀ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਸਚੋ ਸਚੁ ਕਮਾਵਹਿ ਸਦ
ਹੀ [੪]ਸਚੈ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਚਾ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਏ ॥ ਅੰਤਰਿ
ਸਾਚੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਸਚੁ ਸਚੈ ਕਾ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਸੋ ਸਚੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ
ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ ਆਪੇ ਬਖਸੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥
ਹਉਮੈ ਕਰਦਿਆ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਆਗੈ ਮੋਹੁ ਨ ਚੂਕੈ[੫] ਮਾਇਆ ॥
ਅਗੈ ਜਮਕਾਲੁ ਲੇਖਾ ਲੇਵੈ ਜਿਉ ਤਿਲ ਘਾਣੀ ਪੀੜਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਪੂਰੈ
ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਹੋਈ ॥ ਨਦਰਿ[੬] ਕਰੇ ਤਾ ਸੇਵੇ ਕੋਈ ॥ ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ
ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਮਹਲਿ ਸਚੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਤਿਨ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ॥ ਤੇਰੈ ਹਥਿ ਹੈ ਸਭ ਵਡਿਆਈ
ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਸੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਅੰਦਰਿ ਪਰਗਾਸੁ[੭] ਗੁਰੂ ਤੇ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮੁ
ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਸਦਾ ਘਟਿ[੮] ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨ
ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੇ ਦੂਜੈ[੯] ਲਾਗੇ ॥ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀ
ਡੁਬਿ ਮੂਏ ਅਭਾਗੇ ॥ ਚਲਦਿਆ [੧੦]ਘਰੁ ਦਰੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਜਮ ਦਰਿ
ਬਾਧਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥
ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਪੂਛਹੁ ਕੋਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ
ਦਰਿ ਸਚੈ ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸੇਵੇ ਤਿਸੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥
ਮਮਤਾ[੧੧] ਕਾਟਿ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ ਸਦਾ ਸਚੁ ਵਣਜਹਿ ਵਾਪਾਰੀ ਨਾਮੋ
ਲਾਹਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਕਰਤਾ ॥ [੧੨]ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਸੋਈ
ਜਨੁ ਮੁਕਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਦਾ ॥
੧੬ ॥ ੫ ॥ ੧੯ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਕਰਣਾ [੧੩]ਸੋ ਕਰਿ ਪਾਇਆ ॥
[੧੪]ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਆਇਆ ॥ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੋ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ
ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੫] ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ॥ ਸਹਜੇ[੩] ਹੀ ਸੁਖੁ ਸਚੁ
ਕਮਾਵੈ ॥ ਭਾਣੇ ਨੋ ਲੋਚੈ ਬਹੁਤੇਰੀ ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਆਪਿ ਮਨਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥
ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੇ ਸੁ ਮਿਲੈ ਤੁਧੁ ਆਏ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਣਾ ਭਾਵੈ ਸੋ ਤੁਝਹਿ
ਸਮਾਏ ॥ ਭਾਣੇ ਵਿਚਿ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ਭਾਣਾ ਕਿਸਹਿ[੧੬] ਕਰਾਇਦਾ ॥

੧ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨ ਠਿਕਾਣਾ, ਬਿਸਰਾਮ।
੩ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੪ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ (ਮੋਹ ਮਾਇਆ)।
੬ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ।
੭ ਚਾਨਣਾ ਗਿਆਨ ਦਾ।
੮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੯ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿੱਚ।
੧੦ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਤੀ-ਮਹਲ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।
੧੧ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ।
੧੨ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਤ-ਭਾਵ ਤੋਂ ਮਰੇ।
੧੩ ਸੋ ਅਸਾਂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।
੧੪ ਪਰ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ।
੧੬ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਤੋਂ।

* ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਹੈ (੧)। ਇਹ ਭਾਣਾ ਹਰੀ ਆਪ ਮਨਾਵੇ ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੨)। ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੩)। ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੪)। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਆਪਣੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ ਦੁੱਖ ਪਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ (੫)। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੬)। ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ (੭-੧੧)। ਇਹ ਨਾਮ ਹਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੧੨-੧੩)। ਇਹ ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਲੱਭਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ (੧੪-੧੬)।

੩ ॥ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਏ ॥
ਤੁਧੁ ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ਜਿਸ ਨੋ ਭਾਣਾ ਦੇਹਿ [੨]ਤਿਸੁ
ਭਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਮਨਮੁਖੁ[੩] ਅੰਧੁ ਕਰੈ ਚਤੁਰਾਈ ॥ ਭਾਣਾ ਨ ਮੰਨੇ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ
ਪਾਈ ॥ ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ [੪]ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧੁਰਿ[੫] ਫੁਰਮਾਈ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਤਾ ਨਾਮੁ ਪਾਏ ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਸਭ ਨਾਵਹੁ[੬]
ਉਪਜੈ ਨਾਵਹੁ ਛੀਜੈ[੭] ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਨੁ ਤਨੁ ਭੀਜੈ[੮] ॥ ਰਸਨਾ[੯] ਨਾਮੁ
ਧਿਆਏ ਰਸਿ ਭੀਜੈ ਰਸ ਹੀ ਤੇ ਰਸੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ [੧੦]ਮਹਲੈ ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ
ਕੋ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਚਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਸਚੁ ਦੇਇ ਸੋਈ ਸਚੁ
ਪਾਏ ਸਚੇ ਸਚਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਦੁਖੁ
ਪਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਰੋਗੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੈ
ਕੁਸਟੀ[੧੧] ਨਰਕੇ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਨਿਰਮਲ ਦੇਹਾ ॥
ਨਿਰਮਲ ਹੰਸਾ[੧੨] ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਨੇਹਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਿਜ
ਘਰਿ[੪] ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਸਭੁ ਕੋ ਵਣਜੁ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ ॥ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ
ਸਭੁ ਤੋਟਾ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਗੋ ਆਇਆ ਨਾਗੋ ਜਾਸੀ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਨਾਮੁ ਦੇਇ ਸੋ ਪਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਮੰਨਿ
ਵਸਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਨਾਮੁ ਵਸਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਨਾਮੋ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਨਾਵੈ ਨੋ ਲੋਚੈ ਜੇਤੀ ਸਭ ਆਈ ॥ [੧੩]ਨਾਉ ਤਿਨਾ ਮਿਲੈ
ਧੁਰਿ ਪੁਰਬਿ ਕਮਾਈ ॥ ਜਿਨੀ ਨਾਉ ਪਾਇਆ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ
ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ[੧੪] ਅਤਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਬਹਿ
ਪ੍ਰਭੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਸਚਾ ਨਿਆਉ ਸਚੋ ਵਾਪਾਰਾ ਨਿਹਚਲੁ ਵਾਸਾ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਅੰਤਰ ਘਰ ਬੰਕੇ[੧੫] ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਵਿਰਲੈ
ਕਿਨੈ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ [੧੬]ਇਤੁ ਸਾਥਿ ਨਿਬਹੈ ਸਾਲਾਹੇ ਸਚੇ ਹਰਿ ਸਚਾ ਮੰਨਿ
ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਮੇਰੈ ਕਰਤੈ ਇਕ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ
ਸਭ ਵਥੁ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਣਜਹਿ [੧੭]ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧] ਕੋ ਨਾਮੁ
ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੬ ॥ ੨੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੧੮]ਕਾਇਆ ਕੰਚਨੁ ਸਬਦੁ
ਵੀਚਾਰਾ ॥ ਤਿਥੈ[੧੯] ਹਰਿ ਵਸੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰਾ ॥ [੨੦]ਅਨਦਿਨੁ
ਹਰਿ ਸੇਵਿਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਚੇਤਹਿ
ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਤਿਨ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਉ ॥

੧ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।

੨ ਉਸੇ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

੩ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

੪ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਪਤੀ-ਮਹਿਲ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ।

੫ ਧੁਰੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।

੬ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ।

੭ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੯ ਜੀਭ।

੧੦ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਮਹਿਲ (ਟਿਕਾਣਾ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਕੋਹੜਾ।

੧੨ ਆਤਮਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਹੈ। ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੈ।

੧੩ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧੪ ਕਿਲ੍ਹਾ।

੧੫ ਸੰਦੁਰ। ਅੰਦਰ ਹਿਰਦਾ ਮਨ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਥਾਂ ਸਭ ਸੋਹਣੇ ਹਨ।

੧੬ ਇਸ ਸਾਥ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇ, ਭਾਵ ਇਸ ਟਿਕਾਣੇ ਟਿਕ ਕੇ ਬੈਠੇ।

੧੭ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ।

੧੮ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੀਏ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੯ ਉਥੇ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ।

੨੦ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸੇਵੋ ਸੱਚੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ; ਹਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਦਾ ਜੇ।

* ਇਹ ਸਰੀਰ ਉੱਤਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆਪ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪਛਾਣੀਦਾ ਹੈ।

ਤਿਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਲਾਈ [੧]ਮੁਖਿ ਮਸਤਕਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਬਹਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥
੨ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਜੇ ਹਰਿਪ੍ਰਭ ਭਾਵਾ ॥ [੨]ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਸੁਣੀਐ ਸਾਚੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥
੩ ॥ ਸੋ ਜਨੁ ਸਾਚਾ ਜਿ ਅੰਤਰੁ[੩] ਭਾਲੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਦਰਿ
ਨਿਹਾਲੇ[੪] ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ[੫] ਪਾਏ ਗੁਰ ਸਬਦੀ [੬]ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ
ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਮਾਣਸ ਜਨਮਿ
ਸਬਦਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਅੰਧ ਅੰਧੇਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਕਿਸਹਿ
ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਇਕਿ [੮]ਕਿਤੁ ਆਏ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ [੯]ਮਨਮੁਖ ਲਾਗੇ
ਦੂਜੈ ਭਾਏ ॥ ਏਹ ਵੇਲਾ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ [੧੦]ਪਗਿ ਖਿਸਿਐ ਪਛੁਤਾਇਦਾ ॥
੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਸਰੀਰਾ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਵਸੈ ਸਚੁ [੧੧]ਗੁਣੀ
ਗਹੀਰਾ ॥ ਸਚੋ ਸਚੁ ਵੇਖੈ ਸਭ ਥਾਈ ਸਚੁ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥
ਹਉਮੈ ਗਣਤ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ[੧੨] ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਹਿਰਦੈ ਰਖਹੁ ਉਰ
ਧਾਰੇ[੧੩] ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੇ ਮਿਲਿ ਸਾਚੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥
੮ ॥ ਸੋ ਚੇਤੇ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਚੇਤਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਏ ॥
ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਆਪੇ ਬੂਝੈ [੧੪]ਆਪੈ ਆਪੁ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਜਿਨਿ ਮਨ ਵਿਚਿ
ਵਥੁ[੧੫] ਪਾਈ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ
ਸੋਈ ਜਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਏਹ ਕਾਇਆ
ਪਵਿਤੁ ਹੈ ਸਰੀਰੁ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਚੇਤੈ [੧੧]ਗੁਣੀ ਗਹੀਰੁ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੧੬]
ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ[੧੭] ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ [੧੮]ਏਹੁ
ਸਰੀਰੁ ਸਭ ਮੂਲੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ
ਨ ਚੇਤੈ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਚੇਤੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਜਿ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਕਾਇਆ ਹੰਸੁ[੧੯] ਨਿਰਮਲੁ ਦਰਿ ਸਚੈ ਜਾਣੁ ॥
ਹਰਿ ਸੇਵੇ ਹਰਿ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ਸੋਹੈ[੨੦] ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਿਨੁ
ਭਾਗਾ ਗੁਰੁ ਸੇਵਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਭੂਲੇ ਮੁਏ ਬਿਲਲਾਇ[੨੧] ॥ ਜਿਨ
ਕਉ ਨਦਰਿ ਹੋਵੈ ਗੁਰ ਕੇਰੀ[੨੨] ਹਰਿ ਜੀਉ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥
ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ[੨੩] ਪਕੇ ਹਟਨਾਲੇ[੨੪] ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੫] ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ ॥ ਹਰਿ
ਕਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਊਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ
ਸਚਾ ਹੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹੇ
ਸਾਚਾ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੋ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੭ ॥ ੨੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩ ॥
[੨੬]ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ [੨੭]ਹੁਕਮਿ ਬਣਾਇਆ ॥

੧ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਪਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਗੂੰਜਦੀ ਸੁਣੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਏ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।
੩ ਹਿਰਦਾ।
੪ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।
੫ ਸੁਰਮਾ।
੬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਰੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੮ ਕਿਸ ਕੰਮ ਆਏ?
੯ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੦ ਪੈਰ ਤਿਲਕਣ ਨਾਲ।
੧੧ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਡੂੰਘਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੨ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੧੪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ (ਸ੍ਵੈ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਸਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ; ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਦਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਨਾਮ-ਵਸਤ।
੧੬ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੭ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ 'ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ ਸਮਾਵਣਿਆ' ਦਾ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੧੦, ਨੋਟ ੧੩।
੧੮ ਏਹੋ ਸਰੀਰ (ਜੋ ਉਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ) ਸਾਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਆਤਮਾ।
੨੦ ਸੋਭਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਵਿਲ੍ਕ-ਵਿਲ੍ਕ ਕੇ।
੨੨ ਦੀ।
੨੩ ਕਿਲ੍ਹਾ।
੨੪ ਜਿਥੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੱਟੀਆਂ ਹੋਣ; ਬਾਜ਼ਾਰ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੨੬ ਆਕਾਰ-ਰਹਿਤ ਹਰੀ ਨੇ ਸਾਕਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਈ।
੨੭ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ।

* ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਹਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਲ ਕਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੀ ਇਸ ਕਾਇਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਭੀ।

ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਸੁਣਿ ਸਾਚਾ ਮੰਨਿ ਵਸਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ *ਮਾਇਆ ਮਾਈ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਪਰਸੂਤਿ ਜਮਾਇਆ ॥ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਹ ਵਾਰ ਥਿਤੀ ਕਰਿ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਝੀ ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਕਰਣੀ ਸਾਰ[੧] ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਰਾਖਹੁ ਉਰਿ ਧਾਰ[੨] ॥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ[੩] ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ ਵੇਦੁ ਪੜੈ [੪]ਅਨਦਿਨੁ ਵਾਦ ਸਮਾਲੇ ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤੈ ਬਧਾ ਜਮਕਾਲੇ ॥ [੫]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ [੬]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੭] ਏਕਸੁ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥ [੮]ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਹੈ ਮੁਕਤਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਦਾ[੯] ॥ ੫ ॥ ਜੋ ਧੁਰਿ[੧੦] ਰਾਤੇ ਸੇ ਹੁਣਿ[੧੧] ਰਾਤੇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧੨] ਸਹਜੇ[੧੩] ਮਾਤੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ [੧੪]ਆਪੈ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ [੧੫]ਭਰਮਿ ਨ ਪਾਏ ॥ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਗਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸੂਹਾ ਰੰਗੁ ਦਿਨ ਥੋੜੇ ਹੋਵੈ ਇਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ[੧੬] ਨ ਲਾਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ [੧੭]ਭੈ ਭਾਇ ਰੰਗਾਏ ॥ ਇਤੁ ਰੰਗਿ ਸਾਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਏ ॥ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਕੋ ਇਹੁ ਰੰਗੁ ਪਾਏ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਬਹੁਤੁ ਕਰੇ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥ ਦਰਗਹ ਕਬ ਹੀ ਨ ਪਾਵੈ ਮਾਨੁ ॥ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਭਿ ਅੰਦਰਿ ਆਪੁ[੧੮] ਲੁਕਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਸਚਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਚਾ ਵਾਪਾਰਾ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਇਸੁ ਕਾਇਆ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ ਮੇਰੈ ਠਾਕੁਰਿ[੧੯] ਇਹ ਬਣਤ ਬਣਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਾਇਆ ਸੋਧੈ ਆਪਹਿ ਆਪੁ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਤੋਟਾ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਲਾਹਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਖੋਜੇ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਣਜਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ [੨੦]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਸਚਾ ਮਹਲੁ ਸਚੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੇ ਸੁਖਦਾਤੇ ਮਨਿ ਮੇਲੇ ਕੀਮਤਿ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਕਾਇਆ ਵਿਚਿ ਵਸਤੁ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥ ਜਿਸ ਦਾ ਹਟੁ ਸੋਈ ਵਥੁ ਜਾਣੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਦੇਇ ਨ ਪਛੋਤਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ਆਪੇ ਸਬਦੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਸਬਦੇ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ

੧ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੨ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੩ ਫੈਲੀ। ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੨।
੪ ਨਿੱਤ ਝਗੜੇ ਸਹੇੜਦਾ ਹੈ।
੫ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ।
੬ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ (ਮਾਇਆ) ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੮ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ (ਰਜੋ ਸਤੋ ਤਮੋ ਵਾਲੀ) ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੦ ਮੁੱਢ ਤੋਂ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੧੧ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਵਿੱਚ।
੧੨ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੩ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ।
੧੪ ਦੇਖੋ ਪਿਛਲੇ ਪੰਨੇ ਦਾ ਨੋਟ ੧੪।
੧੫ ਭ੍ਰਮਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ।
੧੬ [ਸੰ. ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰ।
੧੭ ਹਰੀ ਦੇ ਡਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੧੮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।
੧੯ ਮਾਲਕ ਨੇ।
੨੦ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸਹਜ-ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

* ਮਾਇਆ-ਮਾਈ ਦੀ ਰਾਹੀਂ (ਹਰੀ-ਪਿਤਾ ਨੇ) ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਸੂਤ ਕਰ ਕੇ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਭਾਵ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।

ਨਾਮੇ ਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੮ ॥ ੨੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ[੧] ਵੇਪਰਵਾਹੇ ॥ ਆਪੇ ਮਿਹਰਵਾਨ ਅਗਮ ਅਥਾਹੇ ॥ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਤਿਸ ਨੋ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੇਲਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਤੁਧੁ ਨੋ ਸੇਵਹਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸਚਿ ਸਮਾਵਹਿ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੨] ਗੁਣ ਰਵਹਿ[੩] ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ [੪]ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ ਸੇ [੫]ਮਰਣੁ ਸਵਾਰਹਿ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ [੬]ਹਿਰਦੈ ਉਰ ਧਾਰਹਿ ॥ ਜਨਮੁ ਸਫਲੁ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ [੭]ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਚੁਕਾਇਆ[੮] ॥ ੩ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮੇਲੇ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਆਪੁ[੯] ਗਵਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਰਾਤੇ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਲਾਹਾ ਪਾਇਆ ॥ ੪ ॥ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਕਹਾ ਮੈ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਆਪੇ ਦਇਆ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਗੁਣ ਮਹਿ ਗੁਣੀ[੧੦] ਸਮਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਮੋਹੁ ਹੈ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਮਨਮੁਖੁ[੧੧] ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਅੰਧਾਰਾ ॥ ਧੰਧੈ ਧਾਵਤੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੬ ॥ ਕਰਮੁ[੧੨] ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਏ ॥ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ ॥ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਚਾਨਣੁ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ੭ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਈ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਉਣੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ਤੂ ਆਪੇ ਸਹਜਿ[੧੩] ਸਮਾਇਆ ॥ ੮ ॥ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲਕੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥ ਆਪੇ ਤੋਲੇ ਤੋਲਿ ਤੋਲਾਏ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮੇਲਿ ਤੋਲਾਇਆ ॥ ੯ ॥ ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਬਹਾਲਹਿ ਪਾਸਿ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਸੁਖਦਾਤਾ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ[੧੪] ਧਿਆਇਆ ॥ ੧੦ ॥ ਜਤੁ ਸਤੁ ਸੰਜਮੁ[੧੫] ਜਿ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ॥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਜਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ [੧੬]ਇਸੁ ਬਿਖੁ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮੇਰੇ ਭਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੂਝੈ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਅੰਦਰੁ ਸੂਝੈ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ [੧੭]ਠਾਕਿ ਰਹਾਏ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਚੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੨ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ[੧੪] ਹੋਰ ਫਿਰੈ ਘਨੇਰੀ[੧੮] ॥ ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਚੁਕੈ ਨ ਫੇਰੀ[੧੯] ॥ ਬਿਖੁ ਕਾ ਰਾਤਾ ਬਿਖੁ ਕਮਾਵੈ ਸੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਆ ॥ ੧੩ ॥ ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕਰੇ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉਮੈ ਕਿਨੈ ਨ ਮਾਰੀ ॥ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਤਾ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਸਚੈ ਨਾਇ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੪ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਇਸੁ ਤਨਹਿ ਜਲਾਏ ॥ [੨੦]ਤਿਸ ਦੀ ਬੂਝੈ ਜਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਏ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਸੀਤਲੁ[੨੧] ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿਵਾਰੇ[੨੨] ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ

੧ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

੨ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿੱਤ।

੩ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

੪ ਜੀਭ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਰਸ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

੫ ਮੌਤ ਸਫਲੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੬ ਧੁਰ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੭ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ।

੮ ਦੂਰ ਕੀਤਾ।

੯ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।

੧੦ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ਆਪਣੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

੧੧ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

੧੨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

੧੩ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਵਿੱਚ। ਹੇ ਹਰੀ! ਤੂੰ ਆਪੇ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਵਿੱਚ ਆਪੇ ਲੀਨ ਹੈਂ।

੧੪ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।

੧੫ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸਾਧਨ। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਜਤ ਸਤ ਸੰਜਮ ਹੋ ਗਏ ਸਮਝੋ।

੧੬ ਇਸ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਰੂਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੧੭ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖੇ।

੧੮ ਬਹੁਤੀ ਦੁਨੀਆਂ।

੧੯ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ।

੨੦ (ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ) ਉਸ ਦੀ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਠੰਢਾ।

੨੨ ਦੂਰ ਕਰੇ।

* ਹਰੀ ਅਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਾ ਭਾਵ ਅਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਮਿਟਾ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਗੁਣ ਗਾਣਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੇ ਪਾਪ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੧] ਵਿਰਲੈ ਪਾਈ॥ ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਬੇਨੰਤੀ [੨]ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ॥ ੧੬॥ ੧॥ ੨੩॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੩* ॥ [੩]ਨਦਰੀ ਭਗਤਾ ਲੈਹੁ ਮਿਲਾਏ॥ ਭਗਤ ਸਲਾਹਨਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਏ॥ ਤਉ ਸਰਣਾਈ ਉਬਰਹਿ[੪] ਕਰਤੇ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੧॥ ਪੂਰੈ ਸਬਦਿ ਭਗਤਿ ਸੁਹਾਈ॥ ਅੰਤਰਿ ਸੁਖੁ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਈ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਚੀ ਭਗਤੀ ਰਾਤਾ ਸਚੇ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥ ੨॥ ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਦ ਜਲੈ ਸਰੀਰਾ॥ ਕਰਮੁ[੫] ਹੋਵੈ ਭੇਟੇ[੬] ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਿਆਨੁ ਸਬਦਿ ਬੁਝਾਏ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ॥ ੩॥ ਮਨਮੁਖੁ[੭] ਅੰਧਾ ਅੰਧੁ ਕਮਾਏ॥ ਬਹੁ ਸੰਕਟ[੮] ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਏ॥ ਜਮ ਕਾ ਜੇਵੜਾ[੯] ਕਦੇ ਨ ਕਾਟੈ ਅੰਤੇ ਬਹੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ॥ ੪॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਰੇ[੧੦]॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਖੈ ਉਰ ਧਾਰੇ[੧੧]॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰੈ ਮਨੁ ਮਾਰੇ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇਆ॥ ੫॥ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ਪਰਜ[੧੨] ਵਿਗੋਈ[੧੩]॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਥਿਰੁ ਕੋਇ ਨ ਹੋਈ॥ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ [੧੪]ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੬॥ [੧੫]ਪੰਚ ਦੂਤ ਚਿਤਵਹਿ ਵਿਕਾਰਾ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਕਾ ਏਹੁ ਪਸਾਰਾ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੇ ਤਾ ਮੁਕਤੁ ਹੋਵੈ ਪੰਚ ਦੂਤ ਵਸਿ ਆਇਆ॥ ੭॥ ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ਮੋਹੁ ਗੁਬਾਰਾ[੧੬]॥ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਡੁਬੈ ਵਾਰੋ ਵਾਰਾ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ[੧੭] ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਭਾਇਆ॥ ੮॥ ਸਾਚਾ ਦਰੁ ਸਾਚਾ ਦਰਵਾਰਾ[੧੮]॥ ਸਚੇ ਸੇਵਹਿ ਸਬਦਿ ਪਿਆਰਾ॥ ਸਚੀ ਧੁਨਿ ਸਚੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ॥ ੯॥ [੧੯]ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਕੋ ਘਰੁ ਪਾਏ॥ [੨੦]ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ॥ ਓਥੈ ਸੋਗੁ ਵਿਜੋਗੁ ਨ ਵਿਆਪੈ [੨੧]ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਆ॥ ੧੦॥ [੨੨]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ॥ ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ॥ ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖੋ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ॥ ੧੧॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਸੰਗਤਿ ਨ ਹੋਈ॥ ਬਿਨੁ ਸਬਦੇ ਪਾਰੁ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ॥ ਸਹਜੇ ਗੁਣ ਰਵਹਿ[੨੩] ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੧੨॥ ਕਾਇਆ ਬਿਰਖੁ ਪੰਖੀ[੨੪] ਵਿਚਿ ਵਾਸਾ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚੁਗਹਿ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨਿਵਾਸਾ॥ [੨੫]ਉਡਹਿ ਨ ਮੂਲੇ ਨ ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹੀ [੨੬]ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਆ॥ ੧੩॥ ਕਾਇਆ ਸੋਧਹਿ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ॥ ਮੋਹ ਠਗਉਰੀ[੨੭] ਭਰਮੁ ਨਿਵਾਰਹਿ[੨੮]॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਸੁਖਦਾਤਾ ਆਪੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ॥ ੧੪॥ ਸਦ ਹੀ ਨੇੜੈ ਦੂਰਿ ਨ ਜਾਣਹੁ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਜੀਕਿ[੨੯] ਪਛਾਣਹੁ॥ ਬਿਗਸੈ[੩੦] ਕਮਲੁ[੩੧] ਕਿਰਣਿ ਪਰਗਾਸੈ ਪਰਗਟੁ ਕਰਿ

੧ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦਾ ਹੈ (ਪਹਿਲੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਤੇ ਦੂਜੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਰਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ)।
੩ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਓ।
੪ ਤਰਦੇ ਹਨ।
੫ ਬਖਸ਼ਿਸ਼।
੬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੭ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।
੮ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ।
੯ ਰੱਸੀ, ਫਾਹੀ।
੧੦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ।
੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੧੩ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੪ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮ-ਜੋਤਿ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮ-ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੧੫ ਪੰਜ ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਤ।
੧੬ ਹਨੇਰਾ (ਅਗਿਆਨਤਾ)।
੧੭ ਸਿਖਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਦਰਬਾਰ।
੧੯ ਸਰੀਰ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ।
੨੧ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ।
੨੩ ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਮਨ-ਪੰਛੀ।
੨੫ ਭਟਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉੱਕੇ ਹੀ।
੨੬ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ, ਰੱਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੨੭ ਠਗਮੂਰੀ, ਉਹ ਬੂਟੀ ਜੋ ਠਗ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਲਾ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟਦੇ ਸਨ। ਮੋਹ ਨੂੰ ਠਗਮੂਰੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਇਹ ਮੋਹ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਧ ਖੋਹ ਕੇ, ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ।
੨੮ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨੯ (ਨਜ਼ਦੀਕ) ਨੇੜੇ।
੩੦ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ।

* ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਭਗਤ ਲੋਕ ਹਰੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਵੇਂ ਉਪਰਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

ਦੇਖਾਇਆ ॥ ੧੫ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਆਪੁ[੧] ਗਵਾਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੨੪ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੪ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*[੨]ਸਚਾ ਆਪਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ ॥ ਅਵਰ ਨ ਸੂਝਸਿ ਬੀਜੀ[੩] ਕਾਰਾ ॥ [੪]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਵਸੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਸਹਜੇ ਸਚਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਸਭਨਾ ਸਚੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[੫] ਸਹਜਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਗਿਆਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਪੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵੀ ਅਵਰੁ ਨ ਦੂਜਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਨਾਮੁ ਰਤਨ ਧਨੁ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ[੬] ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋ ਦੂਜੈ ਲਾਗੇ ॥ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ ਭ੍ਰਮਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਕੀ ਫਿਰਿ ਗਤਿ[੭] ਹੋਵੈ ਜਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਹਿ ਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਹੈ ਸਾਚੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ[੮] ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚੁਆਇਆ ॥ [੯]ਦਸਵੈ ਦੁਆਰਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਹੋਇ ਆਇਆ ॥ [੧੦]ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ ਸਹਜੇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕਰਤੈ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਈ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[੧੧] ਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਕਰਤ ਵਿਹਾਈ[੧੨] ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਸੀਝੈ[੧੩] ਨਾਹੀ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਜਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਸੁ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੪] ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲੇਇ ॥ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਨਾਮੁ ਦੇਵੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਗਿਆਨ ਰਤਨੁ ਮਨਿ ਪਰਗਟੁ ਭਇਆ ॥ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸਹਜੇ ਲਇਆ ॥ ਏਹ ਵਡਿਆਈ ਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ ਸਦ ਬਲਿ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ[੧੫] ਨਿਸਿ[੧੬] ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ ॥ ਅਗਿਆਨੁ ਮਿਟਿਆ ਗੁਰ ਰਤਨਿ ਅਪਾਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਰਤਨੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ਕਰਮਿ[੧੭] ਮਿਲੈ ਸੁਖੁ ਪਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [੧੮]ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਹੈ ਸੋਇ[੧੯] ॥ ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਨਿਰਮਲੁ ਹਛਾ ਲੋਇ[੨੦] ॥ [੨੧]ਨਾਮੇ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਨਾਮਿ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ ਸਹਜੇ ਜਾਗੈ ਸਹਜੇ ਸੋਵੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇ ਸਮਾਵੈ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਭਗਤਾ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਬਾਣੀ ॥

੧ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।
੨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਆਪ ਸਵਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰ, ਜੋ ਹਰੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਸੁਝਦੀ।
੩ ਦੂਜੀ।
੪ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸੁਤੇ-ਸਿਧ ਹੀ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੬ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।
੭ ਛੁਟਕਾਰਾ।
੮ ਅਤੋਲ, ਅਮਿਣਵਾਂ।
੯ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋ ਪਿਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੦੨, ਨੋਟ ੧੮।
੧੦ ਉਥੇ (ਦਸਮ-ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ) ਬਾਣੀ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨਹਦ-ਸ਼ਬਦ ਵਜਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਉਸ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸੰਗੀਤਕ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੧ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੧੨ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ (ਉਮਰ)।
੧੩ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ।
੧੬ ਰਾਤ ਦਾ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ।
੧੭ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ।
੧੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਚਹੁਆਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।
੧੯ ਸੋਭਾ।
੨੦ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੧ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ (ਹਰੀ) ਵਿੱਚ ਰਤਿਆਂ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਹੈ।

* ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[1]ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੀ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਸਦਾ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ[2] ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਹਮ ਮੂਰਖ ਅਗਿਆਨ ਗਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਸਮਝ ਪੜੀ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਜਿਨਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਤਾ ਤਿਨਿ ਏਕੁ ਪਛਾਤਾ ॥ [3]ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ ॥ ਆਤਮੁ ਚੀਨਿ[4] ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ [5]ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਆਦਿ[6] ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਆਪਿ ਮਿਲਿਆ ਜਗਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਨਾਨਕ ਅੰਕਿ[7] ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪* ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[8] ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ਸਰਬੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ [9]ਘਟ ਵਾਸੀ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਦਾਤਾ ਹਰਿ ਤਿਸਹਿ ਸਰੇਵਹੁ[10] ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਕਉ ਰਾਖੈ ਹਰਿ ਰਾਖਣਹਾਰਾ ॥ ਤਾ ਕਉ ਕੋਇ ਨ [11]ਸਾਕਸਿ ਮਾਰਾ ॥ ਸੋ ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੇਵਹੁ ਸੰਤਹੁ ਜਾ ਕੀ ਊਤਮ ਬਾਣੀ ਹੇ ॥ ੨ ॥ [12]ਜਾ ਜਾਪੈ ਕਿਛੁ ਕਿਥਾਊ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਕਰਤਾ ਭਰਪੂਰਿ ਸਮਾਹੀ ॥ ਸੂਕੇ ਤੇ ਫੁਨਿ[13] ਹਰਿਆ ਕੀਤੋਨੁ[14] ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ [15]ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਜੋ ਜੀਆ ਕੀ ਵੇਦਨ[16] ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਆਗੈ ਜਨ ਕਰਿ ਬੇਨੰਤੀ ਜੋ ਸਰਬ ਸੁਖਾ ਕਾ ਦਾਣੀ[17] ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਜੋ [18]ਜੀਐ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੀਐ ਅਜਾਣੈ[19] ॥ ਮੂਰਖ ਸਿਉ ਨਹ ਲੂਝੁ[20] ਪਰਾਣੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ [21]ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਨਾ ਕਰਿ ਚਿੰਤ [22]ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਰਤੇ ॥ [23]ਹਰਿ ਦੇਵੈ ਜਲਿ ਥਲਿ ਜੰਤਾ ਸਭਤੈ ॥ ਅਚਿੰਤ[24] ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਟ ਪਖਾਣੀ[25] ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਨਾ ਕਰਿ ਆਸ ਮੀਤ ਸੁਤ ਭਾਈ ॥ ਨਾ ਕਰਿ ਆਸ ਕਿਸੈ ਸਾਹ ਬਿਉਹਾਰ ਕੀ ਪਰਾਈ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਵੈ ਕੋ ਬੇਲੀ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਸਾਰੰਗਪਾਣੀ[26] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਅਨਦਿਨੁ[27] ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਬਨਵਾਰੀ[28] ॥ ਸਭ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੈ ਥਾਰੀ[29] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ [30]ਭਵ ਖੰਡਨੁ [31]ਸੁਖਿ ਸਹਜੇ [32]ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਿ ਰਾਖੈ ਜਾਇ ਪੂਛਹੁ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣੀ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਸੇਵਾ ਲਾਏ ਸੋਈ ਜਨੁ ਲਾਗੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਭਰਮ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ[33] ਸਦਾ ਰਹੈ ਉਦਾਸੀ ਜਿਉ ਕਮਲੁ ਰਹੈ ਵਿਚਿ ਪਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਸੇਵਾ [34]ਥਾਇ ਨ ਪਾਏ ॥ ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਜਾਏ ॥ ਸੋ ਤਪੁ ਪੂਰਾ ਸਾਈ ਸੇਵਾ ਜੋ ਹਰਿ ਮੇਰੇ ਮਨਿ

੧ ਓਹ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਖ-ਆਖ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੨ ਖਿੜਦਾ ਹੈ।
੩ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੪ ਵਿਚਾਰ ਕੇ।
੫ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਜੁੜੀ ਹੈ।
੬ ਧੁਰ ਤੋਂ।
੭ ਬਗ਼ਲ ਵਿੱਚ, ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ।
੮ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੯ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਸੇਵੋ, ਪੂਜੋ।
੧੧ ਮਾਰ ਸਕਦਾ।
੧੨ ਇਉਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਓਥੇ ਕਰਤਾਰ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ।
੧੪ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ।
੧੫ ਅਸਚਰਜ ਚੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੧੬ [ਸੰ. ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ।
੧੭ ਦਾਨੀ, ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਦਿਲ ਦੀ ਖ਼ਬਰ।
੧੯ ਮੂਰਖ ਨੂੰ।
੨੦ ਝਗੜਾ ਕਰ।
੨੧ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ (ਮੁਕਤੀ) ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ।
੨੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਭ ਚਿੰਤਾ ਹੈ।
੨੩ ਹਰੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਸੁਤੇ ਹੀ।
੨੫ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ। ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੨੬ [ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣ (ਹੱਥਾਂ) ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੭ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੨੮ [ਸਾਰੇ ਬਨ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹਨ] ਬਨਵਾਲੀ ਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ।
੨੯ ਤੇਰੀ।
੩੦ ਭਵ (ਸੰਸਾਰ) ਕਟਣਹਾਰ।
੩੧ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ।
੩੨ ਉਮਰ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਲੰਘੇਗੀ।
੩੩ ਗ੍ਰਿਹਸਥ।
੩੪ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

* ਸਭ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਢੂੰਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਹਉ ਕਿਆ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਆਖਾ ਸੁਆਮੀ ॥ [1]ਤੂ ਸਰਬ ਜੀਆ ਕਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਹਉ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਤੁਝੈ ਪਹਿ[2] ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਅਨਦਿਨੁ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਜੋਰੁ ਅਹੰਕਾਰ ਬੋਲਣ ਕਾ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਜੋਰੁ ਦੀਬਾਨ[3] ਮਾਇਆ ਕਾ ॥ ਮੈ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਟੇਕ ਧਰ[4] ਅਵਰ ਨ ਕਾਈ ਤੂ ਕਰਤੇ ਰਾਖੁ ਮੈ ਨਿਮਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਮਾਣੇ ਮਾਣੁ ਕਰਹਿ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ॥ ਹੋਰ ਕੇਤੀ ਝਖਿ ਝਖਿ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਜਿਨ ਕਾ ਪਖੁ ਕਰਹਿ ਤੂ ਸੁਆਮੀ [5]ਤਿਨ ਕੀ ਊਪਰਿ ਗਲ ਤੁਧੁ ਆਣੀ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਿਨੀ ਸਦਾ ਧਿਆਇਆ ॥ ਤਿਨੀ [6]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਬਿਨੁ ਸੇਵਾ ਪਛੋਤਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਹਰਿ ਜਗੰਨਾਥੁ[7] ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਜਪੈ [8]ਜਿਸੁ ਗੁਰ ਮਸਤਕਿ ਹਾਥੁ ॥ ਹਰਿ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਜਾਪੀ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ [9]ਦਾਸੁ ਦਸਾਣੀ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਕਲਾ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਜਿਨਿ ਧਰਣਾ[10] ॥ [11]ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ ਚਰਣਾ ॥ ਅਗਨਿ ਉਪਾਇ [12]ਈਧਨ ਮਹਿ ਬਾਧੀ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਖੈ ਭਾਈ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਉ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ[13] ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਆਪਾਹੇ[14] ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ[15] ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ ॥ [16]ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ ਹੋਇ ਸੰਗਿ ਸਮਾਲਿਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਪੀਐ ਸੋ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਵਡਿਆਈ ਹੇ ॥ ੩ ॥ [17]ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਰੇ ਖਿਨ ਕੀਰੇ ॥ [18]ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜਿ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਰੇ ॥ [19]ਗਰਬ ਨਿਵਾਰਣ ਸਰਬ ਸਧਾਰਣ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬੰਧਪ[20] ਭਾਈ ਜਿਨਿ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ[21] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਆਏ ਸਰਣਾ ਭਉ ਨਹੀ ਕਰਣਾ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ[22] ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ [23]ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਅਰਾਧੇ ਕਰਤਾ ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ਕਦੇ ਸਜਾਈ ਹੇ ॥ ੬ ॥ [24]ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਮਨ ਤਨ ਮਹਿ ਰਵਿਆ[25] ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਜੋਨਿ ਨ ਭਵਿਆ ॥ ਦੂਖ ਬਿਨਾਸ ਕੀਆ ਸੁਖਿ ਡੇਰਾ ਜਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘਾਈ[26] ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਈ ਸੁਆਮੀ ॥ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ[27] ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ

੧ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।
੨ ਪਾਸੋਂ। ਹੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ।
੩ [ਉਹ ਹਾਕਮ ਜਿਸ ਪਾਸ ਦਾਦ ਫ਼ਰਿਆਦ ਕਰ ਸਕੀਏ] ਆਸਰਾ।
੪ ਆਸਰਾ।
੫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੂੰ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ, ਜਿਥੇ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਉਨਤੀ ਕਰਦਾ-ਕਰਦਾ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਜਗਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਕੇ।
੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ।
੧੦ ਧਰਤੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੧ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਰੂਪ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।
੧੨ ਲੱਕੜਾਂ ਵਿੱਚ।
੧੩ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
੧੫ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਸੁਾਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤੇ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛਿਨ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ (ਕੰਗਾਲ) ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਪ੍ਰਭੂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ ਕੇ ਅਮੀਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭ ਦਾ ਆਸਰਾ।
੨੦ ਸੰਬੰਧੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ।
੨੧ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।
੨੨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ।
੨੩ ਜੋ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
੨੪ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੨੫ ਸਿਮਰਿਆ।
੨੬ ਰੱਜੇ।
੨੭ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ।

* ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਚਿੰਤਾ ਗਣਤ ਮਿਟਾਈ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ [੧]ਕੋਟਿ ਲਖ ਬਾਹਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਕੀਰਤਨੁ ਸੰਗਿ ਧਨੁ ਤਾਹਾ[੨] ॥ ਗਿਆਨ ਖੜਗੁ[੩] ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਨਾ ਦੂਤ ਮਾਰੇ [੪]ਕਰਿ ਧਾਈ ਹੇ ॥ ੯ ॥ [੫]ਹਰਿ ਕਾ ਜਾਪੁ ਜਪਹੁ ਜਪੁ ਜਪਨੇ ॥ ਜੀਤਿ ਆਵਹੁ ਵਸਹੁ [੬]ਘਰਿ ਅਪਨੇ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਨ ਦੇਖਹੁ [੭]ਰਸਕਿ ਰਸਕਿ ਗੁਣ ਗਾਈ ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ [੮]ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਧਾਰਣਹਾਰਾ[੯] ॥ ਊਚ ਅਥਾਹ ਅਗੰਮ ਅਪਾਰਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨੀ ਸੋ ਜਨੁ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਈ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ [੧੦]ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਮੋਲੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੇ [੧੧]ਘਰ ਗੋਲੇ ॥ [੧੨]ਅਨਹਦ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੁ [੧੩]ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਸਾਚੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ [੧੪]ਮਨਿ ਪਰਤੀਤਿ ਬਨੀ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰੀ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਈ ਹਉਮੈ ਮਤਿ ਮੇਰੀ ॥ [੧੫]ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਆ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪਨੈ ਜਗ ਮਹਿ ਸੋਭ ਸੁਹਾਈ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਜਪਹੁ ਜਗਦੀਸੈ ॥ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਈਸੈ[੧੬] ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ [੧੭]ਏਕਾ ਜਗਤਿ ਸਬਾਈ ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ[੧੮] ਸਦਾ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਜਨ ਤੇਰੇ ਏਕੰਕਾਰਿ[੧੯] ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ ਭਗਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਪਿਆਰਾ ॥ ਸਭੈ ਉਧਾਰਣੁ[੨੦] ਖਸਮੁ ਹਮਾਰਾ ॥ ਸਿਮਰਿ ਨਾਮੁ ਪੁੰਨੀ[੨੧] ਸਭ ਇਛਾ ਜਨ ਨਾਨਕ [੨੨]ਪੈਜ ਰਖਾਈ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸੰਗੀ[੨੩] ਜੋਗੀ ਨਾਰਿ[੨੪] ਲਪਟਾਣੀ ॥ [੨੫]ਉਰਝਿ ਰਹੀ ਰੰਗ ਰਸ ਮਾਣੀ ॥ [੨੬]ਕਿਰਤ ਸੰਜੋਗੀ ਭਏ ਇਕਤ੍ਰਾ ਕਰਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਜੋ ਪਿਰੁ ਕਰੈ ਸੁ ਧਨ ਤਤੁ[੨੭] ਮਾਨੈ ॥ [੨੮]ਪਿਰੁ ਧਨਹਿ ਸੀਗਾਰਿ ਰਖੈ ਸੰਗਾਨੈ ॥ ਮਿਲਿ ਏਕਤ੍ਰ ਵਸਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਪ੍ਰਿਉ ਦੇ ਧਨਹਿ ਦਿਲਾਸਾ ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਧਨ ਮਾਗੈ ਪ੍ਰਿਉ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਾਵੈ ॥ ਜੋ ਪਾਵੈ ਸੋ ਆਣਿ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਏਕ ਵਸਤੁ[੨੯] ਕਉ ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕੈ ਧਨ ਰਹਤੀ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਧਨ ਕਰੈ ਬਿਨਉ[੩੦] ਦੋਊ ਕਰ ਜੋਰੈ ॥ ਪ੍ਰਿਅ ਪਰਦੇਸਿ ਨ ਜਾਹੁ ਵਸਹੁ ਘਰਿ ਮੋਰੈ ॥ ਐਸਾ ਬਣਜੁ ਕਰਹੁ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਜਿਤੁ ਉਤਰੈ ਭੂਖ ਪਿਆਸਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਗਲੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਜੁਗ ਸਾਧਾ ॥ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਰਸ ਸੁਖੁ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਲਾਧਾ ॥ ਭਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਨਕ ਸਤਸੰਗੇ ਤਉ ਧਨ ਪਿਰ ਅਨੰਦ ਉਲਾਸਾ[੩੧] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਧਨ ਅੰਧੀ[੩੨] ਪਿਰੁ ਚਪਲੁ[੩੩] ਸਿਆਨਾ ॥

੧ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।
੨ ਉਸ ਦੇ।
੩ ਤਲਵਾਰ।
੪ ਧਾਵਾ ਕਰ ਕੇ।
੫ ਹੋਰ ਜਪ ਜਪਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀ ਜਾਪ ਜਪੋ।
੬ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ।
੭ ਸਵਾਦ ਲਾ-ਲਾ ਕੇ।
੮ ਸਾਰਾ ਜਹਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ।
੯ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਸੂ।
੧੧ ਘਰ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ।
੧੨ ਅਨਹਦ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼, ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਸੰਗੀਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮।
੧੪ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮਨ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਨਿਸਚਾ ਬਣਿਆ ਹੈ।
੧੫ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੬ ਈਸ਼ਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਤੋਂ।
੧੭ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ।
੧੮ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।
੧੯ ਇਕ ਸਰਗੁਨ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ।
੨੧ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
੨੨ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ।
੨੩ ਜੀਵ ਜੋ ਜੋਗੀ ਵਾਕੁਰ ਫਿਰਦਾ ਫਿਰਾਂਦਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆ ਪਿਆ ਹੈ; ਜਿਸ ਨੇ ਜੋਗੀ ਵਾਕੁਰ ਟਿਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।
੨੪ ਸਰੀਰ, ਦੇਹ। ਦੇਹ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੰਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਲਿਪਟੀ ਹੈ। (ਆਮ ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਦੇਹ-ਅਧਿਆਸ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਜੀਵ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ)।
੨੫ ਫਸੀ ਹੈ, ਚੰਬੜੀ ਹੈ।
੨੬ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਦੇ ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਦੇਹ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੫, ਨੋਟ ੯।
੨੭ ਤੁਰਤ।
੨੮ ਜੀਵਾਤਮਾ-ਪਿਰ ਦੇਹ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਸਤੂ।
੩੦ ਬੇਨਤੀ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਤੀ! ਬਾਹਰ ਨਾ ਭਟਕੋ, ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟਿਕ ਕੇ ਵਣਜ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਤ ਦੀ ਭੁਖ ਪਿਆਸ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ। (ਅਗਲੇ ਬੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਲਾਜ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।)
੩੧ ਅਨੰਦ।
੩੨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੩੩ ਚੰਚਲ।

* ਦੇਹ ਤੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਾ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮੇਲ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਨ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ; ਉਹ ਤਾਂ ਹਰੀ-ਰਸ ਮਾਣਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਰੀ-ਰਸ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚ ਤਤੁ ਕਾ ਰਚਨੁ ਰਚਾਨਾ॥ ਜਿਸੁ [੧]ਵਖਰ ਕਉ ਤੁਮ ਆਏ ਹਹੁ ਸੋ ਪਾਇਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਾ ਹੇ॥ ੬॥ [੨]ਧਨ ਕਹੈ ਤੂ ਵਸੁ ਮੈ ਨਾਲੇ॥ [੩]ਪ੍ਰਿਅ ਸੁਖਵਾਸੀ ਬਾਲ ਗੁਪਾਲੇ॥ ਤੁਝੈ ਬਿਨਾ ਹਉ ਕਿਤਹੀ ਨ ਲੇਖੈ [੪]ਵਚਨੁ ਦੇਹਿ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਸਾ ਹੇ॥ ੭॥ ਪਿਰਿ ਕਹਿਆ ਹਉ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ॥ ਓਹੁ ਭਾਰੋ ਠਾਕੁਰੁ ਜਿਸੁ ਕਾਣਿ[੫] ਨ ਛੰਦਾ[੬]॥ ਜਿਚਰੁ ਰਾਖੈ ਤਿਚਰੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਰਹਣਾ ਜਾ ਸਦੇ ਤ ਊਠਿ ਸਿਧਾਸਾ[੭] ਹੇ॥ ੮॥ ਜਉ ਪ੍ਰਿਅ ਬਚਨ ਕਹੇ ਧਨ ਸਾਚੇ॥ ਧਨ ਕਛੂ ਨ ਸਮਝੈ ਚੰਚਲਿ ਕਾਚੇ॥ [੮]ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਪਿਰ ਹੀ ਸੰਗੁ ਮਾਗੈ ਓਹੁ ਬਾਤ ਜਾਨੈ ਕਰਿ ਹਾਸਾ ਹੇ॥ ੯॥ ਆਈ ਆਗਿਆ ਪਿਰਹੁ ਬੁਲਾਇਆ॥ ਨਾ ਧਨ ਪੁਛੀ [੯]ਨ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ॥ ਊਠਿ ਸਿਧਾਇਓ ਛੂਟਰਿ[੧੦] ਮਾਟੀ[੧੧] ਦੇਖੁ ਨਾਨਕ [੧੨]ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੦॥ ਰੇ ਮਨ ਲੋਭੀ ਸੁਣਿ ਮਨ ਮੇਰੇ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਸਦੇਰੇ[੧੩]॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ [੧੪]ਪਚਿ ਮੂਏ ਸਾਕਤ[੧੫] ਨਿਗੁਰੇ ਗਲਿ ਜਮ ਫਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੧॥ [੧੬]ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ॥ ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੭] ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੨॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਇ ਜਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਭਾਇਆ॥ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਮਿਟਾਵੈ [੧੮]ਜਿ ਪ੍ਰਭਿ ਪਹਿਰਾਇਆ॥ ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਕਰੇ ਆਨੰਦੀ [੧੯]ਜਿਸੁ ਸਿਰਪਾਉ ਪਇਆ ਗਲਿ ਖਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੩॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ॥ ਸਰਣਿ ਕੇ ਦਾਤੇ ਬਚਨ ਕੇ ਸੂਰੇ॥ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖਦਾਤਾ [੨੦]ਵਿਛੁੜਿ ਨ ਕਤ ਹੀ ਜਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੪॥ [੨੧]ਗੁਣ ਨਿਧਾਨ ਕਿਛੁ ਕੀਮ[੨੨] ਨ ਪਾਈ॥ [੨੩]ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸਭ ਠਾਈ॥ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ [੨੪]ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨ ਹਉ ਰੇਣ[੨੫] ਤੇਰੇ ਜੋ ਦਾਸਾ ਹੇ॥ ੧੫॥ ੧॥ ੨॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

*ਕਰੈ ਅਨੰਦੁ ਅਨੰਦੀ ਮੇਰਾ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨੁ [੨੬]ਸਿਰ ਸਿਰਹਿ ਨਿਬੇਰਾ॥ ਸਿਰਿ ਸਾਹਾ ਕੈ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਦੂਜਾ ਹੇ॥ ੧॥ [੨੭]ਹਰਖਵੰਤ ਆਨੰਤ ਦਇਆਲਾ॥ ਪ੍ਰਗਟਿ ਰਹਿਓ ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਬ ਉਜਾਲਾ[੨੮]॥ ਰੂਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ[੨੯] ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਪੂਜਾ[੩੦] ਹੇ॥ ੨॥ ਆਪੇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਹੀ ਸਚੁ ਕਰੇ ਪਸਾਰਾ॥ ਆਪੇ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਆਪੇ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ [੩੧]ਭੀਜਾ ਹੇ॥ ੩॥ ਸਾਚਾ ਤਖਤੁ ਸਚੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ॥ ਸਚੁ ਖਜੀਨਾ[੩੨] ਸਾਚਾ ਸਾਹੀ[੩੩]॥ ਆਪੇ ਸਚੁ ਧਾਰਿਓ ਸਭੁ ਸਾਚਾ ਸਚੇ ਸਚਿ

੧ ਸੌਦੇ ਲਈ।
੨ ਦੇਹ ਰੂਪੀ ਇਸਤਰੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੀਵਾਤਮਾ ਰੂਪ ਪਤੀ ਨੂੰ।
੩ ਹੇ ਸੁਖ-ਰਹਿਣੇ ਲਾਡਲੇ ਪਤੀ!
੪ ਬਚਨ ਦੇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ।
੫ ਡਰ।
੬ ਮੁਥਾਜੀ।
੭ ਤੁਰਨਾ ਹੈ।
੮ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਪਤੀ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਸੰਗ ਹੀ ਮੰਗੇ ਅਤੇ ਪਤੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਹੀ ਜਾਣੇ।
੯ ਨਾ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ।
੧੦ ਰੰਡੀ।
੧੧ ਮਿੱਟੀ (ਦੇਹ)।
੧੨ ਮੋਹ ਮਿਥਿਆ ਸੀ।
੧੩ ਸਦਾ।
੧੪ ਸੜ ਮੋਏ।
੧੫ [ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ] ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੀਨ।
੧੬ ਆਪ-ਹੁਦਰਾ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ।
੧੯ ਜਿਸ ਨੂੰ (ਹਰੀ ਵੱਲੋਂ) ਗਲ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਸਿਰੋਪਾਓ ਮਿਲਿਆ।
੨੦ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਭੀ ਜੁਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੨੧ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ (ਹਰੀ) ਦੀ।
੨੨ ਕੀਮਤ।
੨੩ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ।
੨੪ ਦੀਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ।
੨੫ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੨੬ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਾਲਾ, ਅਨੰਦੀ।
੨੮ ਚਾਨਣਾ।
੨੯ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਕਦੀ ਪੂਜਜ ਹੋਣ ਦਾ ਤੇ ਕਦੀ ਪੁਜਾਰੀ ਦਾ।
੩੧ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।
੩੩ ਸ਼ਾਹ।

* ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਰਤਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਅਮਰ-ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਵਰਤੀਜਾ ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਸਚੁ ਤਪਾਵਸੁ[੧] ਸਚੇ ਕੇਰਾ[੨] ॥ ਸਾਚਾ ਥਾਨੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ॥ ਸਚੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਚੀ ਬਾਣੀ[੩] ਸਚੁ ਸਾਹਿਬ ਸੁਖੁ ਕੀਜਾ[੪] ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਏਕੋ ਆਪਿ ਤੂਹੈ ਵਡ ਰਾਜਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸਚੇ ਕੈ ਪੂਰੇ ਕਾਜਾ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਿ ਪਤੀਜਾ[੫] ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਤੂ ਵਡ ਰਸੀਆ ਤੂ ਵਡ ਭੋਗੀ ॥ ਤੂ ਨਿਰਬਾਣੁ[੬] ਤੂਹੈ ਹੀ ਜੋਗੀ ॥ [੭]ਸਰਬ ਸੂਖ ਸਹਜ ਘਰਿ ਤੇਰੈ ਅਮਿਉ[੮] ਤੇਰੀ ਦ੍ਰਿਸਟੀਜਾ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਤੇਰੀ ਦਾਤਿ ਤੁਝੈ ਤੇ ਹੋਵੈ ॥ [੯]ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸਭਸੈ ਜੰਤ ਲੋਐ ॥ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਪੂਰ ਭੰਡਾਰੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਰਹੇ ਆਘੀਜਾ[੧੦] ਹੇ ॥ ੮ ॥ [੧੧]ਜਾਚਹਿ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬਨਵਾਸੀ ॥ ਜਾਚਹਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਇਕੁ ਦਾਤਾਰੁ ਸਗਲ ਹੈ ਜਾਚਿਕ ਦੇਹਿ ਦਾਨੁ ਸ੍ਰਿਸਟੀਜਾ[੧੨] ਹੇ ॥ ੯ ॥ ਕਰਹਿ ਭਗਤਿ ਅਰੁ ਰੰਗ ਅਪਾਰਾ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਨਹਾਰਾ[੧੩] ॥ ਭਾਰੋ ਤੋਲੁ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਭਗਤੀਜਾ[੧੪] ਹੇ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਸੁ ਦੇਹਿ ਦਰਸੁ ਸੋਈ ਤੁਧੁ ਜਾਣੈ ॥ ਓਹੁ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣੈ ॥ ਚਤੁਰੁ ਸਰੂਪੁ[੧੫] ਸਿਆਣਾ ਸੋਈ ਜੋ ਮਨਿ ਤੇਰੈ ਭਾਵੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੧ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੋ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਸੋ ਸਾਚਾ ਸਾਹਾ ॥ ਜਿਸੁ ਚੀਤਿ ਆਵਹਿ ਤਿਸੁ ਭਉ ਕੇਹਾ[੧੬] ਅਵਰੁ ਕਹਾ ਕਿਛੁ ਕੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੨ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੂਝੀ ਅੰਤਰੁ[੧੭] ਠੰਢਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਲੈ ਤੂਟਾ ਗੰਢਾ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦੁ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਜਾਗੀ [੧੮]ਅਮਿਉ ਝੋਲਿ ਝੋਲਿ ਪੀਜਾ ਹੇ ॥ ੧੩ ॥ ਮਰੈ ਨਾਹੀ ਸਦ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵੈ ॥ ਅਮਰੁ ਭਇਆ ਅਬਿਨਾਸੀ ਥੀਵੈ[੧੯] ॥ ਨਾ ਕੋ ਆਵੈ ਨਾ ਕੋ ਜਾਵੈ ਗੁਰਿ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ਭਰਮੀਜਾ[੨੦] ਹੇ ॥ ੧੪ ॥ ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਰੀ ਬਾਣੀ ॥ ਪੂਰੈ ਲਾਗਾ ਪੂਰੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ [੨੧]ਚੜੈ ਸਵਾਇਆ ਨਿਤ ਨਿਤ ਰੰਗਾ ਘਟੈ ਨਾਹੀ ਤੋਲੀਜਾ[੨੨] ਹੇ ॥ ੧੫ ॥ [੨੩]ਬਾਰਹਾ ਕੰਚਨੁ ਸੁਧੁ ਕਰਾਇਆ ॥ ਨਦਰਿ ਸਰਾਫ ਵੰਨੀ ਸਚੜਾਇਆ[੨੪] ॥ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਆ ਸਰਾਫੀ ਫਿਰਿ [੨੫]ਨਾਹੀ ਤਾਈਜਾ ਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਆਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਹਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਦੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਇਹੁ ਮਨੁ ਭੀਜਾ[੨੬] ਹੇ ॥ ੧੭ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਸੋਲਹੇ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਗੁਰੁ ਗੋਪਾਲੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰੁ ਦਇਆਲੁ ਸਦਾ ਬਖਸਿੰਦਾ ॥ ਗੁਰੁ [੨੭]ਸਾਸਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ [੨੮]ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਗੁਰੁ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਸਥਾਨਾ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ[੨੯] ਨਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ

੧ ਨਿਆਉਂ।
੨ ਦਾ।
੩ ਬਨਾਵਟ ਰਚਨਾ ਦੀ।
੪ ਕੀਤਾ ਹੈ।
੫ ਪਤੀਜਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੬ ਨਿਰਲੇਪ।
੭ ਸਾਰੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੬੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰ੍ਹਦਾ ਹੈ।
੯ ਤੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈਂ ਦਾਨ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ।
੧੦ ਰੱਜੇ।
੧੧ ਮੰਗਦੇ ਹਨ ਤੈਨੂੰ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਬਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧ।
੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ।
੧੩ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੪ ਭਗਤ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਸੋਹਣਾ।
੧੬ ਕਾਹਦਾ?
੧੭ ਹਿਰਦਾ।
੧੮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੱਥੀਂ ਪੀਤਾ। ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਬੁਕ ਭਰਨ ਨੂੰ 'ਝੋਲਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਭਰਮ।
੨੧ ਵਧਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਤੋਲ।
੨੩ ਪੂਰੇ ਬਾਰਾਂ ਮਾਸੇ ਤੋਲ ਤੇ ਵਿਕਣ ਵਾਲਾ ਸੋਨਾ, ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਸੋਨਾ।
੨੪ ਸੱਚੀ। ਗੁਰੂ-ਸਰਾਫ਼ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਵੰਨੀ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮੬, ਨੋਟ ੧੨ ਅਤੇ ੯੩੨, ਨੋਟ ੬।
੨੫ ਤਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੨੬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।
੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਅਤੇ ੨੦।
੨੮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਛੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ: ਯਗ ਕਰਨਾ, ਕਰਵਾਣਾ; ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਵਣਾ; ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਲੈਣਾ।
੨੯ ਪਾਪ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

* ਗੁਰੂ ਇਸ਼ਟ-ਦੇਵ, ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਧਾਰਮਕ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਪ ਖੰਡਨ ਹੋ ਕੇ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਰਮ ਕੱਟ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਮ ਸੰਗਿ ਨ ਫਾਸਹਿ ॥ ਗੁਰੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਵੈ ਗੁਰੁ ਕਾਟੇ ਅਪਮਾਨਾ[੧] ਹੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਨਰਕਿ ਨ ਜਾਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਏ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਏ ਗੁਰੁ ਕਰਦਾ ਨਿਤ [੨]ਜੀਅ ਦਾਨਾ ਹੇ ॥ ੩ ॥ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣੀਐ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਮੁਖਿ ਭਣੀਐ[੩] ॥ ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਮਿਟਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਦੇਵੈ ਮਾਨਾਂ[੪] ਹੇ ॥ ੪ ॥ ਅਗਮੁ ਅਗੋਚਰੁ[੫] ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ ॥ [੬]ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਸੇਵਕ ਕਉ ਬਿਘਨੁ ਨ ਭਗਤੀ[੭] [੮]ਹਰਿ ਪੂਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆਨਾਂ ਹੇ ॥ ੫ ॥ ਗੁਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟਾਇਆ[੯] ਸਭਨੀ ਠਾਂਈ ॥ [੧੦]ਜਲਿ ਥਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਗੋਸਾਈ[੧੧] ॥ ਊਚ ਊਨ[੧੨] ਸਭ ਏਕ ਸਮਾਨਾਂ ਮਨਿ [੧੩]ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨਾ ਹੇ ॥ ੬ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸਭ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਾਈ ॥ ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ [੧੪]ਨਹ ਜੋਹੈ ਮਾਈ ॥ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦੀਆ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ [੧੫]ਪੀ ਪਾਨਾਂ ਹੇ ॥ ੭ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਮਾਹਿ ਸਮਾਣੀ ॥ ਆਪਿ ਸੁਣੀ ਤੈ ਆਪਿ ਵਖਾਣੀ[੧੬] ॥ ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਜਪੀ ਤੇਈ ਸਭਿ ਨਿਸਤ੍ਰੇ[੧੭] ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਨਿਹਚਲ ਥਾਨਾਂ ਹੇ ॥ ੮ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਾਣੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪਣ ਭਾਣੈ ॥ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਜਾਚਹਿ[੧੮] ਜਨ ਤੇਰੇ ਨਾਨਕ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨਾਂ ਹੇ ॥ ੯ ॥ ੧ ॥ ੪ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਆਦਿ ਨਿਰੰਜਨੁ[੧੯] ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰੰਕਾਰਾ[੨੦] ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੈ ਆਪਿ ਨਿਰਾਰਾ[੨੧] ॥ ਵਰਨੁ[੨੨] ਜਾਤਿ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ ਸਭ ਹੁਕਮੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ੧ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ[੨੩] ॥ [੨੪]ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ ॥ [੨੫]ਇਸੁ ਪਉੜੀ ਤੇ ਜੋ ਨਰੁ ਚੂਕੈ ਸੋ ਆਇ ਜਾਇ ਦੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥ [੨੬]ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ ਤਿਸੁ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੭] ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਲਹੀਐ ॥ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਭੁਲਾਏ ਸੋਈ ਭੂਲੈ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸਹਿ ਬੁਝਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥ [੨੮]ਹਰਖ ਸੋਗ ਕਾ ਨਗਰੁ[੨੯] ਇਹੁ ਕੀਆ ॥ ਸੇ ਉਬਰੇ[੩੦] ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣੀਆ ॥ [੩੧]ਤ੍ਰਿਹਾ ਗੁਣਾ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਰਾ[੩੨] ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ[੩੩] ਸੋਭਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੪ ॥ ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ ॥ ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ[੩੪] ॥ [੩੫]ਕੁਰੁਤਾ ਬੀਜੁ ਬੀਜੇ ਨਹੀ ਜੰਮੈ ਸਭੁ ਲਾਹਾ ਮੂਲੁ ਗਵਾਇਦਾ ॥ ੫ ॥ ਕਲਜੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੭]

੧ ਅਭਿਮਾਨ।
੨ ਆਤਮਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾਨ।
੩ ਉਚਾਰੀਏ।
੪ ਵਡਿਆਈ।
੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਹਰੀ।
੬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਸਤੇ ਲਾਇਆ।
੭ ਭਗਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ।
੮ ਹਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸਿਖਾਇਆ।
੯ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਹਰੀ।
੧੦ ਪਾਨੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ।
੧੧ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੨ ਖ਼ਾਲੀ, ਮੁਥਾਜ।
੧੩ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲਤਾ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲੱਗ ਗਿਆ।
੧੪ ਮਾਇਆ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ।
੧੫ ਪੀਤਾ ਤੇ ਪਿਆਇਆ ਹੈ।
੧੬ ਉਚਾਰੀ।
੧੭ ਤਰ ਗਏ।
੧੮ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
੧੯ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੦ ਅਕਾਰ-ਰਹਿਤ।
੨੧ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ।
੨੨ [ਰੰਗ] ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ ਜਾਂ ਸ਼ੂਦਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ।
੨੩ ਸਾਰੀ, ਕੁਲ।
੨੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧, ਨੋਟ ੧੩।
੨੫ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ।
੨੬ ਜੋ ਹਰੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਸਲਾਹੁਣਾ ਹੈ? (ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਲਾਹੋ)।
੨੭ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੨੮ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗ਼ਮੀ।
੨੯ ਸਰੀਰ-ਨਗਰ।
੩੦ ਤਰਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੨ ਨਿਰਲੇਪ।
੩੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ।
੩੪ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਠੀਕ ਰੁੱਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ, ਸਗੋਂ ਅਸਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਗੁਆ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ-ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੁੱਤ ਹੈ, ਖਟ-ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਰਮ ਬੀਜੋਗੇ, ਤਾਂ ਵਿਅਰਥ ਜਾਣਗੇ।

* ਹਰੀ ਨਿਰਲੇਪ ਤੇ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ (੧)। ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (੨)। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀ ਕਰਨੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਦੀ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ (੩)। ਮਨੁੱਖ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਭੁਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਓਟ ਲੈਣ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਗੁਣ-ਅਤੀਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੪)। ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ (੫)। ਕੇਵਲ ਨਾਮ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ (੬)। ਮਨੁੱਖ ਨਿਹਚਲ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਹਚਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (੭)। ਕਿਉਂਕਿ 'ਜੈਸਾ ਸੇਵੇ ਤੈਸੋ ਹੋਇ' (੮)। ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੯)। ਹਰੀ ਆਪ ਮਾਲਕ ਜੋ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ (੧੦)। ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ (੧੧)। ਉਹ ਕਿਥੋਂ ਲਭੇ? ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ (੧੨), ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ (੧੩)। ਅਤੇ ਬਾਲ-ਸੁਭਾਈ ਹੋ ਕੇ (੧੪)। ਫਿਰ ਭੀ ਮਿਲਦਾ ਤਦ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੋਵੇ (੧੫)। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਢਹਿ ਪਏ ਹਾਂ (੧੬)।

ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥ ਆਪਿ ਤਰੈ [1]ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥ ੬ ॥ ਖੰਡ ਪਤਾਲ ਦੀਪ[2] ਸਭਿ ਲੋਆ[3] ॥ ਸਭਿ ਕਾਲੈ ਵਸਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕੀਆ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਆਪਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸੋ ਨਿਹਚਲੁ ਜੋ ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇਦਾ ॥ ੭ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ [4]ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਤਰੰਗ[5] ਉਠਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ[6] ਫਿਰਿ [7]ਸਲਲੈ ਸਲਲ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੮ ॥ ਇਕੁ ਜਾਚਿਕੁ[8] ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ ਦੁਆਰੈ[9] ॥ ਜਾ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ਤਾ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੈ ॥ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਜਿਤੁ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੈ[10] ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਮਨੁ ਠਹਰਾਇਦਾ ॥ ੯ ॥ ਰੂੜੋ[11] ਠਾਕੁਰੁ ਕਿਤੈ ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਹਰਿ ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਜਿ ਹਰਿ ਕਿਆ ਸੰਤਾ ਭਾਵੈ ॥ ਕੀਤਾ ਲੋੜਨਿ ਸੋਈ ਕਰਾਇਨਿ ਦਰਿ ਫੇਰੁ[12] ਨ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਜਿਥੈ ਅਉਘਟੁ[13] ਆਇ ਬਨਤੁ ਹੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ॥ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਸਾਰਿੰਗਪਾਣੀ[14] ॥ ਜਿਥੈ ਪੁਤ੍ਰੁ ਕਲਤ੍ਰੁ[15] ਨ ਬੇਲੀ ਕੋਈ ਤਿਥੈ ਹਰਿ ਆਪਿ ਛਡਾਇਦਾ ॥ ੧੧ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਕਿਉ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਭ ਵੇਪਰਵਾਹਾ ॥ ਕਾਟਿ ਸਿਲਕ[16] ਜਿਸੁ ਮਾਰਗਿ ਪਾਏ ਸੋ ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਵਾਸਾ ਪਾਇਦਾ ॥ ੧੨ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ ॥ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਦੁਇ ਸਮਸਰਿ[17] ਸਹੀਐ ॥ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਤ ਏਕੋ ਬੂਝੈ [18]ਸੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇਦਾ ॥ ੧੩ ॥ ਹਰਿ ਕੇ ਭਗਤ ਸਦਾ ਸੁਖਵਾਸੀ ॥ ਬਾਲ ਸੁਭਾਇ ਅਤੀਤ[19] ਉਦਾਸੀ ॥ ਅਨਿਕ ਰੰਗ ਕਰਹਿ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਜਿਉ ਪਿਤਾ ਪੂਤੁ ਲਾਡਾਇਦਾ ॥ ੧੪ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[20] ਕੀਮਤਿ ਨਹੀ ਪਾਈ ॥ ਤਾ ਮਿਲੀਐ ਜਾ ਲਏ ਮਿਲਾਈ ॥ [21]ਗੁਰਮੁਖਿ ਪ੍ਰਗਟੁ ਭਇਆ ਤਿਨ ਜਨ ਕਉ ਜਿਨ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਾਇਦਾ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰਣ ਕਰਣਾ ॥ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਇ ਧਰੀ ਸਭ ਧਰਣਾ[22] ॥ ਜਨ ਨਾਨਕੁ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਹਰਿ ਦੁਆਰੈ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਲਾਜ ਰਖਾਇਦਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੫ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਏਕੋ ਤੂਹੈ ॥ [23]ਬਾਣੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ ॥ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਨ ਜਾਪਸਿ ਕਾਈ ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਣਾ[24] ॥ ੧ ॥ ਆਪਿ [25]ਚਿਤਾਰੇ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ॥ ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੁ ਥੀਆ[26] ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਰਚਿਓਨੁ ਪਸਾਰਾ ਆਪੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਾਰਣਾ[27] ॥ ੨ ॥ ਇਕਿ ਉਪਾਏ [28]ਵਡ ਦਰਵਾਰੀ ॥

੧ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਲਾਂ, ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਨਾਨਕੇ ਦਾਦਕੇ ਆਦਿ।
੨ ਦ੍ਵੀਪ, ਦੇਸ਼।
੩ ਲੋਕ, ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ।
੪ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਕਰ ਕੇ। 'ਜਿਨ੍ਹਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ॥ ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ' (ਆਸਾ ਮ: ੫, ੩੯੭)।
੫ ਲਹਿਰਾਂ।
੬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ।
੭ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੮ ਮੰਗਤਾ।
੯ ਦੁਆਰੇ ਉਤੇ।
੧੦ ਰੱਜ ਜਾਵੇ।
੧੧ ਸੁੰਦਰ।
੧੨ ਰੋਕ।
੧੩ ਔਕੜ, ਤਕਲੀਫ਼।
੧੪ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੈ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੫ ਇਸਤਰੀ।
੧੬ [ਅ.] ਰੱਸੀ, ਫਾਹੀ। ਭਰਮ ਦੀ ਰੱਸੀ ਸਾਡੇ ਗਲੋਂ ਕਟਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ, ਉਹ ਹਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਇਕ ਸਮਾਨ।
੧੮ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਪੂਰਨ ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੯ ਤਿਆਗੀ।
੨੦ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੧ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਾਹਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਧੁਰ-ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।
੨੨ ਧਰਤੀ।
੨੩ ਜੋ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਹੀ ਹੈ।
੨੪ ਆਸਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ।
੨੫ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਦਾ।
੨੬ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੨੭ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਵੱਡੇ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ।

* ਹਰੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਣਹਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਦ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹਰੀ ਆਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ ਇਕਿ ਘਰਬਾਰੀ[੧] ॥ ਇਕਿ ਭੂਖੇ ਇਕਿ [੨]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਏ
ਸਭਸੈ ਤੇਰਾ ਪਾਰਣਾ[੩] ॥ ੩ ॥ ਆਪੇ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਚਾ ॥ [੪]ਓਤਿ
ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਹੈ ਪਰਗਟੁ ਅਪਣਾ
ਆਪੁ ਪਸਾਰਣਾ ॥ ੪ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦ ਹੋਵਣਹਾਰਾ ॥ ਊਚਾ ਅਗਮੁ ਅਥਾਹੁ
ਅਪਾਰਾ ॥ ਊਣੇ[੫] ਭਰੇ ਭਰੇ ਭਰਿ ਊਣੇ ਏਹਿ ਚਲਤ ਸੁਆਮੀ ਕੇ ਕਾਰਣਾ ॥
੫ ॥ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀ ਸਚੇ ਸਾਹਾ ॥ [੬]ਨੈਣੀ ਪੇਖਾ ਅਗਮ ਅਥਾਹਾ ॥ ਕਰਨੀ[੭]
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿਆ[੮] ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ [੯]ਸਗਲ ਉਧਾਰਣਾ ॥ ੬ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹਿ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸੋਈ ਹੈ ਜਪਣਾ ॥ ਅਪਣੀ
ਕੁਦਰਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ [੧੦]ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਣਾ ॥ ੭ ॥ [੧੧]ਸੰਤ ਸਭਾ
ਜਹ ਬੈਸਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪਾਸੇ ॥ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ[੧੨] ਹਰਿ ਚਲਤ[੧੩] ਤਮਾਸੇ ॥ ਗੁਣ
ਗਾਵਹਿ [੧੪]ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਬਾਣੀ [੧੫]ਤਹ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਚਿਤਾਰਣਾ ॥ ੮ ॥
ਆਵਣੁ ਜਾਣਾ ਸਭੁ ਚਲਤੁ ਤੁਮਾਰਾ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਖੇਲੁ ਅਪਾਰਾ ॥
ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਉਪਾਵਣਹਾਰਾ ਅਪਣਾ ਕੀਆ ਪਾਲਣਾ ॥ ੯ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ
ਜੀਵਾ ਸੋਇ[੧੬] ਤੁਮਾਰੀ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਦੁਇ ਕਰ[੧੭] ਜੋੜਿ
ਸਿਮਰਉ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ਅਗਮ ਅਪਾਰਣਾ[੧੮] ॥ ੧੦ ॥ ਤੁਧੁ
ਬਿਨੁ ਦੂਜੇ ਕਿਸੁ ਸਾਲਾਹੀ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਜਪੀ [੧੯]ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ
ਜਨ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ ਇਹ ਭਗਤਾ ਕੀ ਘਾਲਣਾ[੨੦] ॥ ੧੧ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ
ਜਪੀਐ ਮਨਿ ਸਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਰਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਚਾ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ
ਤੁਟਹਿ ਸਭਿ ਬੰਧਨ ਇਹੁ ਭਰਮੁ ਮੋਹੁ ਪਰਜਾਲਣਾ[੨੧] ॥ ੧੨ ॥ ਜਹ ਰਾਖੈ
ਸੋਈ ਸੁਖ ਥਾਨਾ ॥ ਸਹਜੇ[੨੨] ਹੋਇ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨਾ ॥ ਬਿਨਸੇ ਬੈਰ ਨਾਹੀ
ਕੋ ਬੈਰੀ [੨੩]ਸਭੁ ਏਕੋ ਹੈ ਭਾਲਣਾ ॥ ੧੩ ॥ ਡਰ ਚੂਕੇ[੨੪] ਬਿਨਸੇ ਅੰਧਿਆਰੇ ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਨਿਰਾਰੇ[੨੫] ॥ ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਪਏ ਸਰਣਾਈ ਜਿਸ
ਕਾ ਸਾ [੨੬]ਤਿਸੁ ਘਾਲਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਐਸਾ ਕੋ ਵਡਭਾਗੀ ਆਇਆ ॥ ਆਠ
ਪਹਰ ਜਿਨਿ ਖਸਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਤਰੈ ਸਭੁ ਕੋਈ
[੨੭]ਸੋ ਪਰਵਾਰ ਸਧਾਰਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ਇਹ ਬਖਸੀਸ ਖਸਮ ਤੇ ਪਾਵਾ ॥ ਆਠ
ਪਹਰ ਕਰ[੧੭] ਜੋੜਿ ਧਿਆਵਾ ॥ ਨਾਮੁ ਜਪੀ ਨਾਮਿ ਸਹਜਿ[੨੮] ਸਮਾਵਾ ਨਾਮੁ
ਨਾਨਕ ਮਿਲੈ ਉਚਾਰਣਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੬ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਸੂਰਤਿ
ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ਗਵਾਰਾ ॥ [੨੯]ਮਿਥਨ ਮੋਹਾਰਾ ਝੂਠੁ ਪਸਾਰਾ ॥ ਜਗ ਮਹਿ
ਕੋਈ ਰਹਣੁ ਨ ਪਾਏ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਾਰਾਇਣਾ ॥ ੧ ॥ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ
ਪਉ ਸਰਣਾਈ ॥ ਮੋਹੁ ਸੋਗੁ ਸਭੁ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਈ ॥ ਏਕੋ [੩੦]ਮੰਤ੍ਰੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ

੧ ਗ੍ਰਹਸਤੀ।
੨ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਰੱਜੇ ਹੋਏ।
੩ ਪਰਣਾ [ਸੰ. ਪ੍ਰਣਯ] ਭਰੋਸਾ, ਆਸਰਾ।
੪ ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਵਾਕੁਰ।
੫ ਖ਼ਾਲੀ।
੬ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਾਂ ਅਪਹੁੰਚ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੭ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।
੮ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ।
੯ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨਹਾਰੇ।
੧੦ ਉਹ ਨਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਜਿਥੇ ਸੰਤ ਸਭਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਤੂੰ ਪਾਸ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।
੧੨ ਖੁਸ਼ੀਆਂ।
੧੩ ਚੋਜ।
੧੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੫ ਓਥੇ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਭੀ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਖ਼ਬਰ।
੧੭ ਹੱਥ।
੧੮ ਅਪਾਰ।
੧੯ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੨੦ ਕਮਾਈ।
੨੧ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜਨਾ।
੨੨ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ।
੨੩ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਹਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੇਖਣਾ ਹੈ।
੨੪ ਦੂਰ ਹੋਏ।
੨੫ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ।
੨੬ ਉਸ ਹਰੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਭੇਜਿਆ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ।
੨੭ ਉਹ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੯ ਝੂਠਾ ਮੋਹ।
੩੦ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਹਚਲ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ (੧)। ਇਹ ਮੋਹ ਤੇ ਭਰਮ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਦੇ ਕੇ (੨)। ਇਹ ਨਾਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਭਗਤ ਤਰਸਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (੩-੪)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਕੇ ਤਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ (੫)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਮ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਪਾਰਜਾਤ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (੬)। ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ ਦੀ ਛੁਹ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ (੭)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਕੋਈ ਬੈਕੁੰਠ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ-ਦਾਤਾ ਨਹੀਂ (੮)। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੯)। ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹਰੀ ਵਾਕੁਰ ਅਪਾਰ ਹੈ (੧੦)। ਇਹ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (੧੧)। ਮੇਲ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ (੧੨-੧੪)। ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ (੧੫)।

ਅਉਖਧੁ[੧] ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦ ਗਾਇਣਾ ॥ ੨ ॥ ਜਿਸੁ ਨਾਮੈ ਕਉ ਤਰਸਹਿ ਬਹੁ ਦੇਵਾ ॥ ਸਗਲ[੨] ਭਗਤ ਜਾ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸੇਵਾ ॥ [੩]ਅਨਾਥਾ ਨਾਥੁ ਦੀਨ ਦੁਖ ਭੰਜਨੁ ਸੋ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥ ੩ ॥ ਹੋਰੁ ਦੁਆਰਾ ਕੋਇ ਨ ਸੂਝੈ ॥ [੪]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਵੈ ਤਾ ਕਿਛੂ ਨ ਬੂਝੈ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਹੁ ਭੰਡਾਰੁ ਨਾਮ ਜਿਸੁ ਇਹੁ ਰਤਨੁ ਤਿਸੈ ਤੇ ਪਾਇਣਾ ॥ ੪ ॥ ਜਾ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕਰੇ ਪੁਨੀਤਾ[੫] ॥ [੬]ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਵ ਨ ਪਾਵਹਿ ਮੀਤਾ ॥ ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ [੭]ਜਿਸੁ ਭੇਟਤ ਪਾਰਿ ਪਰਾਇਣਾ ॥ ੫ ॥ [੮]ਪਾਰਜਾਤੁ ਲੋੜਹਿ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੋਹੀ ਦਰਬਾਰੇ ॥ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਸੇਵਾ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਮੁ ਕਮਾਇ ਰਸਾਇਣਾ[੯] ॥ ੬ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮਰਹਿ [੧੦]ਪੰਚ ਧਾਤੂ ॥ ਭੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋਵਹਿ ਨਿਰਮਲਾ ਤੂ ॥ ਪਾਰਸੁ[੧੧] ਜਬ ਭੇਟੈ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਤਾ ਪਾਰਸੁ ਪਰਸਿ ਦਿਖਾਇਣਾ ॥ ੭ ॥ ਕਈ ਬੈਕੁੰਠ [੧੨]ਨਾਹੀ ਲਵੈ ਲਾਗੇ ॥ ਮੁਕਤਿ ਬਪੁੜੀ[੧੩] ਭੀ ਗਿਆਨੀ ਤਿਆਗੇ ॥ ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਈਐ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗੁਰ ਦਰਸਾਇਣਾ[੧੪] ॥ ੮ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਈ ॥ ਗੁਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਅਗੋਚਰੁ[੧੫] ਸੋਈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਲਾਇ ਲਏ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਜਿਸੁ ਵਡਭਾਗ ਮਥਾਇਣਾ[੧੬] ॥ ੯ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥ [੧੭]ਤੁਛ ਮਾਤ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਅਪਰੰਪਰ[੧੮] ਸਤਿਗੁਰ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਮਨੁ ਸੀਤਲਾਇਣਾ[੧੯] ॥ ੧੦ ॥ ਜਾ ਕੀ ਸੋਇ[੨੦] ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਜੀਵੈ ॥ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਤਾ ਠੰਢਾ ਥੀਵੈ[੨੧] ॥ [੨੨]ਗੁਰੁਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਤਾ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ਤਿਸੁ [੨੩]ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਇਣਾ ॥ ੧੧ ॥ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ਪੜਿਆ ॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਧਨੁ ਆਗੈ ਧਰਿਆ ॥ ਸੇਵਾ ਸੁਰਤਿ ਨ ਜਾਣਾ ਕਾਈ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਕਿਰਮਾਇਣਾ[੨੪] ॥ ੧੨ ॥ ਨਿਰਗੁਣ ਕਉ ਸੰਗਿ ਲੇਹੁ ਰਲਾਏ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਟਹਲੈ ਲਾਏ ॥ ਪਖਾ ਫੇਰਉ ਪੀਸਉ[੨੫] ਸੰਤ ਆਗੈ ਚਰਣ ਧੋਇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਣਾ ॥ ੧੩ ॥ ਬਹੁਤੁ ਦੁਆਰੇ [੨੬]ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਆਇਆ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਤੁਮ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਰਾਖਹੁ ਏਹੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਦੇਵਾਇਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੁਸਾਈ[੨੭] ਮੇਰੇ ॥ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ॥ [੨੮]ਸੂਖ ਸਹਜ ਸਦਾ ਆਨੰਦਾ ਨਾਨਕ [੨੯]ਦਾਸ ਦਸਾਇਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਸਿਮਰੈ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਆਕਾਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਚੰਦ ਸੂਰਜ [੩੦]ਗੁਣਤਾਸਾ ॥ ਪਉਣ

੧ ਦਵਾਈ।
੨ ਸਾਰੇ।
੩ ਨਿਖਸਮਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ (ਹਰੀ)।
੪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੇ।
੫ ਪਵਿੱਤਰ।
੬ ਉਹ ਧੂੜ ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦੇ, ਹੇ ਮਿੱਤਰ!
੭ ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਪਾਰਜਾਤ ਰੁੱਖ ਲੋੜਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਗਊ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰੇ ਸੋਭਦੀ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਜੋ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ (ਭਾਵ ਜਦ ਪੂਰਾ ਰਜੇਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਭੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਪਾਰਜਾਤ ਅਤੇ ਕਾਮਧੇਨ ਮਿਲ ਗਏ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੬੫, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਅਤੇ †)।
੯ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੧੦ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ।
੧੧ ਇਕ ਕਲਪਿਤ ਪੱਥਰ ਜਿਸ ਦੇ ਛੁਹਣ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਆਦਿ ਧਾਤਾਂ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਜਿਹਾ ਪਾਰਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੁਹ ਕੇ ਮਨੁਖ ਪਾਰਸ ਬਣ ਕੇ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
੧੩ ਵਿਚਾਰੀ।
੧੪ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ।
੧੫ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੧੬ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੭ ਤੁੱਛ ਮਾਤਰ (ਥੋੜੀ ਜਹੀ) ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।
੧੮ ਪਰੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਰੀ।
੧੯ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੦ ਸੋਭਾ, ਖ਼ਬਰ।
੨੧ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੨੨ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ। (ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਗੁਰੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ:-ਜੇ ਮੂੰਹੋਂ 'ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ' ਆਖੇ)।
੨੩ ਮੌਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।
੨੪ ਕਿਰਮ (ਕੀੜੇ) ਉਪਰ।
੨੫ ਚੱਕੀ ਪੀਹਾਂ।
੨੬ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ।
੨੭ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ।
੨੮ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੨੯ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੈ ਉਹ।
੩੦ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਹਰੀ ਨੂੰ।

* ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ (੧-੭)। ਮਨੁੱਖ ਭੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ (੮)। ਹਰੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਕਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੯)। ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਧਨ ਤੇ ਪਤਿ ਮਿਲਦੀ ਹੈ (੧੦-੧੧)। ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ (੧੨)। ਓਹੀ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸਿਆਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸਿਆਣਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ (੧੩)। ਸਭ ਦਾ ਕਰਤਾ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਤਹ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (੧੪)। ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰੇ, ਉਹ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (੧੫)। ਇਹ ਉੱਨਤੀ ਓਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ (੧੬)।

ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ[੧] ਸਿਮਰਹਿ ਸਿਮਰੈ [੨]ਸਗਲ ਉਪਾਰਜਨਾ ॥ ੧ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਖੰਡ ਦੀਪ ਸਭਿ ਲੋਆ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀਆ [੩]ਸਚੁ ਸੋਆ ॥ [੪]ਸਿਮਰਹਿ ਖਾਣੀ ਸਿਮਰਹਿ ਬਾਣੀ ਸਿਮਰਹਿ ਸਗਲੇ ਹਰਿ ਜਨਾ ॥ ੨ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸਾ[੫] ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵਤੇ [੬]ਕੋੜਿ ਤੇਤੀਸਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਜਖ੍ਯ[੭] ਦੈਤ ਸਭਿ ਸਿਮਰਹਿ ਅਗਨਤੁ ਨ ਜਾਈ ਜਸੁ ਗਨਾ[੮] ॥ ੩ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਸਭਿ ਭੂਤਾ[੯] ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਬਨ [੧੦]ਪਰਬਤ ਅਉਧੂਤਾ ॥ ਲਤਾ[੧੧] ਬਲੀ[੧੨] ਸਾਖ ਸਭ ਸਿਮਰਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਭ ਮਨਾ ॥ ੪ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਥੂਲ[੧੩] ਸੂਖਮ ਸਭਿ ਜੰਤਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ [੧੪]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਹਰਿ ਮੰਤਾ[੧੫] ॥ [੧੬]ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸਿਮਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸਗਲ ਭਵਨ ਕਾ ਪ੍ਰਭ ਧਨਾ[੧੭] ॥ ੫ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ਆਸਰਮਾ[੧੮] ॥ ਸਿਮਰਹਿ [੧੯]ਜਾਤਿ ਜੋਤਿ ਸਭਿ ਵਰਨਾ[੨੦] ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਗੁਣੀ ਚਤੁਰ ਸਭਿ ਬੇਤੇ[੨੧] ਸਿਮਰਹਿ ਰੈਣੀ[੨੨] ਅਰੁ ਦਿਨਾ ॥ ੬ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਘੜੀ ਮੂਰਤ[੨੩] ਪਲ ਨਿਮਖਾ[੨੪] ॥ ਸਿਮਰੈ [੨੫]ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ ਸੁਚਿ ਸੋਚਾ ॥ ਸਿਮਰਹਿ ਸਉਣ[੨੬] ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੰਜੋਗਾ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖੀਐ ਇਕੁ ਖਿਨਾ ॥ ੭ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ॥ [੨੭]ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਜਿਸੁ ਭਗਤੀ ਲਾਵਹੁ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਸੋ ਜਿਨਾ[੨੮] ॥ ੮ ॥ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ[੨੯] ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ॥ ਪੂਰੈ ਕਰਮਿ[੩੦] ਗੁਰ ਕਾ ਜਪੁ ਜਪਨਾ ॥ [੩੧]ਸਰਬ ਨਿਰੰਤਰਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਤਾ ਬਹੁੜਿ [੩੨]ਨ ਜੋਨੀ ਭਰਮਿ ਰੁਨਾ ॥ ੯ ॥ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਜਾ ਕੈ ॥ ਦੂਖੁ ਦਰਦੁ ਭ੍ਰਮੁ ਤਾ ਕਾ ਭਾਗੈ ॥ [੩੩]ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਨਾਮ ਰਸੁ [੩੪]ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ [੩੫]ਸਹਜ ਧੁਨਾ ॥ ੧੦ ॥ ਸੋ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਜਿਨਿ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਜਾ ਕੈ ਮਨਿ ਵੂਠਾ[੨੯] ਸੋ [੩੬]ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ ਨਾ ਛਿਨਾ[੩੭] ॥ ੧੧ ॥ [੩੮]ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੁਆਮੀ ਸੋਈ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਕਹੀਐ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ॥ [੩੯]ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨਿ ਕਾਟਿਓ ਭ੍ਰਮੁ ਸਗਲਾ ਅਵਰੁ ਨ ਦੀਸੈ ਏਕ ਬਿਨਾ ॥ ੧੨ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚਾ ਦਰਬਾਰਾ ॥ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾ ॥ [੪੦]ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹ ਸੁਆਮੀ ਅਤੁਲੁ ਨ ਜਾਈ [੪੧]ਕਿਆ ਮਿਨਾ ॥ ੧੩ ॥ ਤੂ ਕਰਤਾ ਤੇਰਾ ਸਭੁ ਕੀਆ ॥ ਤੁਝੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ਬੀਆ[੪੨] ॥ [੪੩]ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂਹੈ *ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਤੁਮ ਤਨਾ ॥ ੧੪ ॥ ਜਮਦੂਤੁ ਤਿਸੁ ਨਿਕਟਿ[੪੪] ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵੈ ॥ ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਤਾ ਕੇ ਪੂਰਨ ਜੋ ਸ੍ਰਵਣੀ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਜਸੁ ਸੁਨਾ ॥ ੧੫ ॥ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਭੁ ਕੋ ਤੇਰਾ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਗਹਿਰ

੧ ਅੱਗਾਂ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਗਾਂ।
੨ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੩ ਉਸ ਸੱਚੇ ਨੂੰ।
੪ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵ ਸਮੇਤ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।
੫ ਸ਼ਿਵ ਜੀ।
੬ ੩੩ ਕ੍ਰੋੜ।
੭ [ਸੰ. ਯਕਸ਼] ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੈ।
੮ ਗਿਣਾਂ।
੯ ਹਸਤੀਆਂ।
੧੦ ਅਉਧੂਤ (ਨੰਗੇ) ਪਰਬਤ।
੧੧ [ਸੰ.] ਵੇਲਾਂ ਆਦਿ।
੧੨ ਵਲੀਂ।
੧੩ ਅਸਥੂਲ। ਵੱਡੇ ਨਿੱਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਕਮਾਈ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਜੋਗੀ ਅਤੇ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ।
੧੫ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ।
੧੬ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ।
੧੭ [ਧਣੀ] ਮਾਲਕ ਹੈ।
੧੮ ਚਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮ (ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਵਾਨ-ਪ੍ਰਸਥ, ਸੰਨਿਆਸ); ਚਾਰੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ।
੧੯ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜੋਤਿ ਵਾਲੇ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜੋਤਿ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਕ।
੨੦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਸ਼ੂਦਰ।
੨੧ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ, ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼।
੨੨ ਰਾਤ।
੨੩ ਮਹੂਰਤ, ਦੋ ਘੜੀ।
੨੪ ਅੱਖ ਦੇ ਫ਼ੋਰ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ।
੨੫ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤੇ ਸੁੱਚ ਸ਼ੌਚ।
੨੬ ਸ਼ਗਨ। ਸ਼ਗਨ ਸੰਜੋਗ ਆਦਿ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ।
੨੭ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੨੮ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਵਸਿਆ ਹੈ।
੩੦ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ।
੩੧ ਸਭ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ।
੩੨ ਮੁੜ ਮੁੜ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੌਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰੋਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩੩ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੩੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੦, ਨੋਟ ੧੮।
੩੬ ਪੂਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ।
੩੭ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੮ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਧਰਤ ਅਸਮਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ।
੩੯ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੁਰਮੇ ਨਾਲ।
੪੦ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ।
੪੧ ਕੀ ਮਿਣਾਂ (ਤੋਲਾਂ)?
੪੨ ਦੂਸਰਾ।
੪੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ।
੪੪ ਨੇੜੇ।

* ਸਾਰਾ ਪਸਾਰਾ (ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ) ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ। 'ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਜਾ ਕਾ ਤਨਾ' (ਸੁਖਮਨੀ)।

ਗੰਭੀਰਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੇਈ ਜਨ ਊਤਮ ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਮਨਾ ॥
੧੬ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਮਰਥ [1]ਸਰਬ ਸੁਖ ਦਾਨਾ ॥
ਸਿਮਰਉ ਨਾਮੁ ਹੋਹੁ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਦਾਤਾ ਜੀਅ ਜੰਤ ਭੇਖਾਰੀ ਜਨੁ
[2]ਬਾਂਛੈ ਜਾਚੰਗਨਾ ॥ ੧ ॥ [3]ਮਾਗਉ ਜਨ ਧੂਰਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵਉ ॥ ਜਨਮ
ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥ ਦੀਰਘ[4] ਰੋਗ ਮਿਟਹਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧਿ[5] [6]ਹਰਿ
ਨਿਰਮਲਿ ਰਾਪੈ ਮੰਗਨਾ ॥ ੨ ॥ ਸ੍ਰਵਣੀ[7] ਸੁਣਉ [8]ਬਿਮਲ ਜਸੁ ਸੁਆਮੀ ॥
[9]ਏਕਾ ਓਟ ਤਜਉ ਬਿਖੁ ਕਾਮੀ ॥ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਪਾਇ[10] ਲਗਉ ਦਾਸ
ਤੇਰੇ ਕਰਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ[11] ਨਾਹੀ ਸੰਗਨਾ[12] ॥ ੩ ॥ ਰਸਨਾ[13] ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਰਿ
ਤੇਰੇ ॥ ਮਿਟਹਿ ਕਮਾਤੇ ਅਵਗੁਣ ਮੇਰੇ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਮਨੁ
ਜੀਵੈ ਪੰਚ ਦੂਤ ਤਜਿ ਤੰਗਨਾ[14] ॥ ੪ ॥ ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਪਿ [15]ਬੋਹਿਥਿ
ਚਰੀਐ ॥ ਸੰਤਸੰਗਿ ਮਿਲਿ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ॥ ਅਰਚਾ[16] ਬੰਦਨ ਹਰਿ ਸਮਤ
ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਨੰਗਨਾ ॥ ੫ ॥ ਦਾਸ ਦਾਸਨ ਕੋ ਕਰਿ ਲੇਹੁ
ਗੋੁਪਾਲਾ ॥ [17]ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ ॥ ਸਖਾ[18] ਸਹਾਈ ਪੂਰਨ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਮਿਲੁ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭੰਗਨਾ[19] ॥ ੬ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਆਗੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗੈ ॥ ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਸੋਈ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕੁ [20]ਹਤਿ ਤਿਆਗੀ ਹਉਮੈ ਹੰਤਨਾ ॥ ੭ ॥ [21]ਜਲਿ ਥਲਿ ਪੂਰਨ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਵਿਆ[22] ਅਛਲ ਸੁਆਮੀ ॥ [23]ਭਰਮ ਭੀਤਿ
ਖੋਈ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਰਬੰਗਨਾ[24] ॥ ੮ ॥ [25]ਜਤ ਕਤ ਪੇਖਉ
ਪ੍ਰਭ ਸੁਖ ਸਾਗਰ ॥ ਹਰਿ ਤੋਟਿ ਭੰਡਾਰ ਨਾਹੀ ਰਤਨਾਗਰ[26] ॥ [27]ਅਗਹ
ਅਗਾਹ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ[28] ਨਹੀ ਪਾਈਐ ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪੰਗਨਾ[29] ॥ ੯ ॥
ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ[30] ਮਨੁ ਤਨੁ ਠੰਢਾ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਕੀ ਮਿਟਵੀ ਡੰਝਾ[31] ॥
[32]ਕਰੁ ਗਹਿ ਕਾਢਿ ਲੀਏ ਪ੍ਰਭਿ ਅਪੁਨੈ ਅਮਿਓ[33] ਧਾਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟੰਗਨਾ[34] ॥
੧੦ ॥ ਏਕੋ ਏਕੁ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ॥ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥
[35]ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਵਿਆ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝੀ ਭਰਮੰਗਨਾ[36] ॥ ੧੧ ॥
ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾ ਗੁਰੁ ਸਦ ਬਖਸੰਦੁ ॥ ਗੁਰ
ਜਪੁ ਜਾਪਿ ਜਪਤ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਗਿਆਨ ਦੀਪਕੁ[37] ਸੰਤ ਸੰਗਨਾ ॥ ੧੨ ॥
ਜੋ ਪੇਖਾ[38] ਸੋ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਸੁਆਮੀ ॥ [39]ਜੋ ਸੁਨਣਾ ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥
ਜੋ ਕੀਨੋ ਸੋ ਤੁਮਹਿ ਕਰਾਇਓ ਸਰਣਿ ਸਹਾਈ [40]ਸੰਤਹ ਤਨਾ ॥ ੧੩ ॥
[41]ਜਾਚਕੁ ਜਾਚੈ ਤੁਮਹਿ ਅਰਾਧੈ ॥ [42]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭ ਸਾਧੈ ॥
ਏਕੋ ਦਾਨੁ ਸਰਬ ਸੁਖ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਆਨ ਮੰਗਨ ਨਿਹਕਿੰਚਨਾ[43] ॥

੧ ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਮ੍ਰਥ ਪ੍ਰਭੂ! ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਾਂ।
੨ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।
੩ ਮੈਂ ਹਰੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਗਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੪ ਵੱਡੇ।
੫ ਦਵਾਈ ਨਾਲ।
੬ ਨਿਰਮਲ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਣਾ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।
੭ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ।
੮ ਪਵਿੱਤਰ ਜਸ।
੯ ਇਕੋ ਹਰੀ ਦੀ ਓਟ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਕਾਮਨਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂ।
੧੦ ਚਰਨੀਂ।
੧੧ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ।
੧੨ ਝਕ।
੧੩ ਜੀਭ।
੧੪ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੂਤ)।
੧੫ ਨਾਮ ਰੂਪ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ।
੧੬ ਫੁੱਲ ਆਦਿ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ। ਇਕ ਸਮਾਨ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਇਹ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਹੈ; ਫਿਰ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵ ਨੰਗਾ (ਬੇਪਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
੧੭ ਮਿਹਰ ਦਾ ਭੰਡਾਰ।
੧੮ ਸਾਥੀ, ਦੋਸਤ।
੧੯ ਨਾਸ।
੨੦ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੨੧ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਉਹ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ।
੨੨ ਭਰਪੂਰ।
੨੩ ਭਰਮ ਦੀ ਕੰਧ।
੨੪ ਸਭ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ।
੨੬ [ਸੰ ਰਤਨਾਕਰ] ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਖਾਣ।
੨੭ ਅਥਾਹ।
੨੮ ਮਿਣਤੀ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੨੯ ਕਿਰਪਾ।
੩੦ ਠੰਢੀ।
੩੧ ਭਟਕਣਾ, ਪਿਆਸ।
੩੨ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ।
੩੩ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
੩੪ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ।
੩੬ ਭਰਮ।
੩੭ ਦੀਵਾ।
੩੮ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ।
੩੯ 'ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਭੁ ਕੋ ਬੋਲੈ' (ਸੁਖਮਨੀ)।
੪੦ ਸੰਤ ਜਿਸ ਦੇ ਤਨ (ਪੁੱਤਰ) ਹਨ।
੪੧ ਮੰਗਤਾ ਇਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਅਰਾਧਦਾ ਰਹੇ।
੪੨ ਡਿੱਗਿਆਂ ਹੋਇਆਂ (ਪਾਪੀਆਂ) ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੪੩ ਰਤਾ ਵੀ। ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ।

* ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਹਰੀ! ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਲਓ।

੧੪ ॥ ਕਾਇਆ ਪਾਤ੍ਰੁ[੧] ਪ੍ਰਭੁ ਕਰਣੈਹਾਰਾ ॥ [੨]ਲਗੀ ਲਾਗਿ ਸੰਤ ਸੰਗਾਰਾ ॥ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ[੩] ਬਣੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ਮਨੁ ਨਾਮਿ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗਨਾ ॥ ੧੫ ॥ [੪]ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ ॥ [੫]ਅਨਤ ਕਲਾ ਹੋਇ ਠਾਕੁਰੁ ਚੜਿਆ[੬] ॥ [੭]ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਹਰਿ ਭੁੰਚਨਾ[੮] ॥ ੧੬ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥

ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਹਉ ਸੇਵਕੁ ਕੀਤਾ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[੯] ਸਭੁ ਤੇਰਾ ਦੀਤਾ ॥ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਭੁ ਤੂਹੈ ਤੂਹੈ ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਅਸਾੜਾ[੧੦] ॥ ੧ ॥ [੧੧]ਤੁਮਹਿ ਪਠਾਏ ਤਾ ਜਗ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਣਾ ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ ਤੁਝ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੂ ਨ ਹੋਆ [੧੨]ਤਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਕਾੜਾ[੧੩] ॥ ੨ ॥ [੧੪]ਊਹਾ ਹੁਕਮੁ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਣੀਐ ॥ ਈਹਾ[੧੫] ਹਰਿ ਜਸੁ ਤੇਰਾ ਭਣੀਐ[੧੬] ॥ ਆਪੇ ਲੇਖ ਅਲੇਖੈ[੧੭] ਆਪੇ ਤੁਮ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਝਾੜਾ[੧੮] ॥ ੩ ॥ ਤੂ ਪਿਤਾ ਸਭਿ ਬਾਰਿਕ ਥਾਰੇ[੧੯] ॥ ਜਿਉ ਖੇਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਖੇਲਣਹਾਰੇ ॥ ਉਝੜ[੨੦] ਮਾਰਗੁ[੨੧] ਸਭੁ ਤੁਮ ਹੀ ਕੀਨਾ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਵੇਪਾੜਾ[੨੨] ॥ ੪ ॥ [੨੩]ਇਕਿ ਬੈਸਾਇ ਰਖੇ ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਤਰਿ ॥ ਇਕਿ ਪਠਾਏ[੧੧] ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰਿ ॥ ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਘਾਸੁ[੨੪] ਇਕ ਹੀ ਕਉ ਰਾਜਾ ਇਨ ਮਹਿ ਕਹੀਐ ਕਿਆ ਕੂੜਾ ॥ ੫ ॥ ਕਵਨ ਸੁ ਮੁਕਤੀ ਕਵਨ ਸੁ ਨਰਕਾ ॥ ਕਵਨੁ ਸੈਸਾਰੀ ਕਵਨੁ ਸੁ ਭਗਤਾ ॥ ਕਵਨ ਸੁ ਦਾਨਾ[੨੫] ਕਵਨੁ ਸੁ ਹੋਛਾ ਕਵਨ ਸੁ ਸੁਰਤਾ[੨੬] ਕਵਨੁ ਜੜਾ[੨੭] ॥ ੬ ॥ ਹੁਕਮੇ ਮੁਕਤੀ ਹੁਕਮੇ ਨਰਕਾ ॥ ਹੁਕਮਿ ਸੈਸਾਰੀ ਹੁਕਮੇ ਭਗਤਾ ॥ ਹੁਕਮੇ ਹੋਛਾ ਹੁਕਮੇ ਦਾਨਾ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਅਵਰੁ ਧੜਾ ॥ ੭ ॥ ਸਾਗਰੁ ਕੀਨਾ ਅਤਿ ਤੁਮ ਭਾਰਾ ॥ ਇਕਿ ਖੜੇ[੨੮] ਰਸਾਤਲਿ[੨੯] ਕਰਿ ਮਨਮੁਖ ਗਾਵਾਰਾ ॥ ਇਕਨਾ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵਹਿ ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨ ਕਾ ਸਚੁ ਬੇੜਾ ॥ ੮ ॥ [੩੦]ਕਉਤਕੁ ਕਾਲੁ ਇਹੁ ਹੁਕਮਿ ਪਠਾਇਆ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਓਪਾਇ ਸਮਾਇਆ[੩੧] ॥ ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ[੩੨] ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੇ [੩੩]ਰਚਨੁ ਕੀਨਾ ਇਕੁ ਆਖਾੜਾ ॥ ੯ ॥ ਵਡਾ ਸਾਹਿਬੁ [੩੪]ਵਡੀ ਨਾਈ ॥ ਵਡ ਦਾਤਾਰੁ ਵਡੀ ਜਿਸੁ ਜਾਈ[੩੫] ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ[੩੬] ਬੇਅੰਤ ਅਤੋਲਾ ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਆਹਾੜਾ[੩੭] ॥ ੧੦ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ ॥ [੩੮]ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ ਪੂਜਾ ॥ ਆਪਿ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਧਿਆਨੀ ਆਪਿ ਸਤਵੰਤਾ[੩੯] ਅਤਿ ਗਾੜਾ[੪੦] ॥ ੧੧ ॥ [੪੧]ਕੇਤੜਿਆ

੧ ਭਾਂਡਾ; ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਭਾਂਡਾ।
੨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗ (ਚੰਗੇ ਅਸਰ ਦੀ) ਲੱਗੀ ਹੈ।
੩ ਸੋਭਾ। ਉਸ ਸੰਗਤ ਦੀ ਲਾਗ ਨਾਲ ਦੇਹ ਦੀ ਮੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਜੀਠੀ ਰੰਗ ਵਾਲੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ੋਭਾ ਬਣ ਗਈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੮, ਨੋਟ ੩੨।
੪ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਲਕ-ਹਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸ ਪਿਆ।
੫ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੬ ਪ੍ਰਗਟਿਆ।
੭ ਅਨੰਦ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ।
੮ ਭੋਗਦਾ ਹਾਂ।
੯ ਸਰੀਰ।
੧੦ [ਲਹਿੰਦੀ] ਸਾਡਾ।
੧੧ ਤੂੰ ਹੀ ਭੇਜੇ।
੧੨ ਤਦੇ ਹੀ।
੧੩ ਚਿੰਤਾ।
੧੪ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣੀਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਕਿਸੇ ਥਾਂ।
੧੬ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਲੇਖੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਝੇੜਾ, ਝਗੜਾ।
੧੯ ਤੇਰੇ।
੨੦ ਔਝੜ, ਕੁਰਾਹੇ।
੨੧ ਰਸਤਾ, ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ।
੨੨ ਉਲਟੇ ਰਾਹ। ਕੋਈ, ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਲਟੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦਾ, ਭਾਵ ਤੂੰ ਹੀ ਤੋਰਦਾ ਹੈਂ।
੨੩ ਕਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਘਰ ਹੀ ਬਿਠਾ ਰਖੇ ਹਨ।
੨੪ ਘਾਹ ਖੋਤਰਨ ਲਈ।
੨੫ [ਫ਼ਾ.] ਸਿਆਣਾ।
੨੬ ਸੁਰਤੀ ਵਾਲਾ, ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ, ਚੇਤੰਨ।
੨੭ ਜੜ੍ਹ, ਭਾਵ ਮੂਰਖ।
੨੮ ਲੈ ਖੜੇ, ਪਾਏ ਗਏ।
੨੯ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਕਈ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਕੇ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਪਾਏ।
੩੦ ਕਉਤਕ (ਖੇਲ) ਜੋ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੨੯੨, ਨੋਟ ੧੩।
੩੧ [ਖਪਾਇਆ] ਮੁਕਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਖੇਲ-ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਖੇਡ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ)।
੩੪ ਵੱਡੇ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਹੈ।
੩੫ ਥਾਂ।
੩੬ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੩੭ ਤੋਲ।
੩੮ ਆਪੇ ਉਹ ਨਿਰੰਜਨ (ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਰੀ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋੜੀ ਪੁੱਜਿਆ ਹੈ; ਭਾਵ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਨਹੀਂ।
੩੯ ਸੱਤ ਵਾਲਾ।
੪੦ ਡੂੰਘਾ।
੪੧ ਕਿਤਨੇ ਚਿਰ ਤਾਂਈ ਹਰੀ ਅਦਿੱਖ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ (ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ)।

* ਹਰੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਦਿਨ ਗੁਪਤੁ ਕਹਾਇਆ ॥ ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਸੁੰਨਿ[੧] ਸਮਾਇਆ ॥ ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਧੁੰਧੂਕਾਰਾ[੨] [੩]ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪਰਗਟੜਾ ॥ ੧੨ ॥ ਆਪੇ ਸਕਤੀ[੪] ਸਬਲੁ[੫] ਕਹਾਇਆ ॥ [੬]ਆਪੇ ਸੂਰਾ ਅਮਰੁ ਚਲਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਸਿਵ[੭] ਵਰਤਾਈਅਨੁ ਅੰਤਰਿ ਆਪੇ ਸੀਤਲੁ ਠਾਰੁ ਗੜਾ[੮] ॥ ੧੩ ॥ [੯]ਜਿਸਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਜੇ ॥ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਤਿਸੁ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਸੁਖੁ ਤਿਸ ਹੀ ਠਕੁਰਾਈ[੧੦] ਤਿਸਹਿ ਨ ਆਵੈ ਜਮੁ ਨੇੜਾ ॥ ੧੪ ॥ [੧੧]ਕੀਮਤਿ ਕਾਗਦ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੇਅੰਤ ਗੁਸਾਈ[੧੨] ॥ [੧੩]ਆਦਿ ਮਧਿ ਅੰਤਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ਹਾਥਿ ਤਿਸੈ ਕੈ ਨੇਬੇੜਾ[੧੪] ॥ ੧੫ ॥ ਤਿਸਹਿ ਸਰੀਕੁ[੧੫] ਨਾਹੀ ਰੇ ਕੋਈ ॥ ਕਿਸ ਹੀ ਬੁਤੈ[੧੬] ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਚੋਜ ਖੜਾ ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥ ੧੦ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫[*] ॥ ਅਚੁਤ[੧੭] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਮਧੁਸੂਦਨ[੧੮] ਦਾਮੋਦਰ[੧੯] ਸੁਆਮੀ ॥ ਰਿਖੀਕੇਸ[੨੦] ਗੋਵਰਧਨਧਾਰੀ[੨੧] [੨੨]ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਹਰਿ ਰੰਗਾ ॥ ੧ ॥ ਮੋਹਨ ਮਾਧਵ[੨੩] ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ ਮੁਰਾਰੇ[੨੪] ॥ ਜਗਦੀਸੁਰ ਹਰਿ ਜੀਉ [੨੫]ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੇ ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਅਬਿਨਾਸੀ ਠਾਕੁਰ [੨੬]ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਹੈ ਸੰਗਾ ॥ ੨ ॥ ਧਰਣੀਧਰ[੨੭] ਈਸ[੨੮] ਨਰਸਿੰਘ[੨੯] ਨਾਰਾਇਣ[੩੦] ॥ ਦਾੜਾ[੩੧] ਅਗ੍ਰੇ[੩੨] [੨੭]ਪ੍ਰਿਥਮਿ ਧਰਾਇਣ ॥ [੩੩]ਬਾਵਨ ਰੂਪੁ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਕਰਤੇ ਸਭ ਹੀ ਸੇਤੀ ਹੈ ਚੰਗਾ ॥ ੩ ॥ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ॥ ਬਨਵਾਲੀ[੩੪] ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ[੩੫] ਦਰਸਿ ਅਨੂਪਿਆ ॥ [੩੬]ਸਹਸ ਨੇਤ੍ਰ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਹਸਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸਭ ਹੈ ਮੰਗਾ ॥ ੪ ॥ [੩੭]ਭਗਤਿ ਵਛਲੁ [੩੮]ਅਨਾਥਹ ਨਾਥੇ ॥ ਗੋਪੀ ਨਾਥੁ[੩੯] ਸਗਲ ਹੈ ਸਾਥੇ ॥ [੪੦]ਬਾਸੁਦੇਵ ਨਿਰੰਜਨ ਦਾਤੇ ਬਰਨਿ[੪੧] ਨ ਸਾਕਉ ਗੁਣ ਅੰਗਾ ॥ ੫ ॥ ਮੁਕੰਦ[੪੨] ਮਨੋਹਰ ਲਖਮੀ ਨਾਰਾਇਣ ॥ [੪੩]ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਲਜਾ ਨਿਵਾਰਿ ਉਧਾਰਣ ॥ [੪੪]ਕਮਲਾਕੰਤ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ[੪੫] ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਨਿਹਸੰਗਾ[੪੬] ॥ ੬ ॥ [੪੭]ਅਮੋਘ ਦਰਸਨ ਆਜੂਨੀ ਸੰਭਉ[੪੮] ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਜਿਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖਉ[੪੯] ॥ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਗਤ[੫੦] ਅਗੋਚਰ[੫੧] ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੁਝ ਹੀ ਹੈ ਲਗਾ[੫੨] ॥ ੭ ॥ [੫੩]ਸ੍ਰੀਰੰਗ ਬੈਕੁੰਠ ਕੇ ਵਾਸੀ ॥ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮੁ[੫੪] ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ ॥ ਕੇਸਵ[੫੫] ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ ਕੀਤਾ ਲੋੜਹਿ ਸੋ ਹੋਇਗਾ ॥ ੮ ॥ ਨਿਰਾਹਾਰੀ[੫੬] ਨਿਰਵੈਰੁ ਸਮਾਇਆ ॥ ਧਾਰਿ ਖੇਲੁ ਚਤੁਰਭੁਜੁ[੫੭] ਕਹਾਇਆ ॥ ਸਾਵਲ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਬਣਾਵਹਿ ਬੇਣੁ[੫੮] ਸੁਨਤ ਸਭ ਮੋਹੈਗਾ ॥ ੯ ॥ ਬਨਮਾਲਾ[੫੯] ਬਿਭੂਖਨ ਕਮਲ ਨੈਨ ॥ ਸੁੰਦਰ ਕੁੰਡਲ ਮੁਕਟ ਬੈਨ[੬੦] ॥ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਗਦਾ[੬੧] ਹੈ ਧਾਰੀ [੬੨]ਮਹਾ ਸਾਰਥੀ ਸਤਸੰਗਾ ॥ ੧੦ ॥ [੬੩]ਪੀਤ ਪੀਤੰਬਰ [੬੪]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਣੀ ॥ ਜਗੰਨਾਥੁ ਗੋਪਾਲੁ ਮੁਖਿ

੧ ਅਫੁਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੭੪, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੨ ਹਨੇਰਾ (ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ)।
੩ ਫੇਰ ਆਪ ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ (ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ)।
੪ ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤਿ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।
੫ ਬਲ ਸਹਿਤ।
੬ ਆਪੇ ਬਹਾਦਰ ਹੋ ਕੇ ਹਕੂਮਤ ਚਲਾਈ।
੭ ਸ਼ਾਂਤੀ।
੮ ਗੜੇ ਵਾਂਗ। ਆਪੇ ਗੜੇ ਵਾਂਗ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਹੈ।
੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਖਸ਼ੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਆ ਕੇ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੦ ਠਾਕਰਪੁਣਾਂ, ਸਰਦਾਰੀ।
੧੧ ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਕੀਮਤ ਲਿਖਣ ਲੱਗੀਏ, ਤਾਂ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।
੧੨ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਰੀ।
੧੩ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਫੈਸਲਾ। ੧੫ ਨਾਲ ਦਾ ਹਿੱਸੇਦਾਰ।
੧੬ ਬਹਾਨੇ। ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਉਹਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
੧੭ [ਸੰ. ਅਚਯੁਤ=ਨਾ ਹਿਲਣਵਾਲਾ] ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰੀ।
੧੮ [ਮਧੂ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੯ [ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਦੁਆਲੇ ਦਾਮ (ਰੱਸੀ) ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੦ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੧ [ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
੨੨ [ਮਨੋਹਰ ਬੰਸਰੀ ਵਾਲਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੩ [ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਤੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।
੨੪ [ਮੁਰ ਰਾਖਸ਼ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੨੫ ਦੈਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ।
੨੬ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਨਾਲ ਵੱਸਣ ਵਾਲਾ।
੨੭ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ। ੨੮ ਈਸ਼ਰ।
੨੯ ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੩੦ [ਜਲ ਉਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੧ ਸੂਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਦੰਦ।
੩੨ ਅੱਗੇ। ਦੈਂਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਲਈ ਸੂਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਹੁਡਾਂ ਅੱਗੇ ਲਾਵਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੩੩ ਰਾਜਾ ਬਲ ਪਾਸ ਬਉਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਢਾਈ ਕਰੂ ਧਰਤੀ ਮੰਗ ਕੇ ਠੱਗਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੩੪ [ਬਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੩੫ [ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚੱਕ੍ਰ ਹਨ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।
੩੬ [ਹਜ਼ਾਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।
੩੭ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੩੮ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ੩੯ [ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ] ਹਰੀ।
੪੦ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ੪੧ ਵਰਣਨ।
੪੨ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ।
੪੩ ਦ੍ਰੋਪਤੀ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਵਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ।
੪੪ [ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਕੰਤ (ਪਤੀ)] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੪੫ ਕੌਤਕ, ਅਨੰਦ। ੪੬ ਨਿਰਲੇਪ ਹਰੀ।
੪੭ ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਫਲ ਹੈ।
੪੮ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ। ੪੯ ਨਾਸ।
੫੦ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ।
੫੧ ਜੋ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੫੨ ਫਬਦਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਫ਼ਬਦੇ ਹਨ।
੫੩ [ਸ੍ਰੀ (ਲੱਛਮੀ) ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੫੪ [ਸੰ.] ਕੱਛੂ-ਕੁੰਮਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੱਛ, ਕੱਛ ਆਦਿ ਦਾ, ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ।
੫੫ [ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੫੬ ਆਹਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ-ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ-ਤੋਂ, ਉਤੇ।
੫੭ [ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੫੮ ਬੀਨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਾਲੀ)।
੫੯ ਬੈਜਯੰਤੀ ਮਾਲਾ ਜੋ ਗਿਟਿਆਂ ਤਾਈਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਨਮਾਲਾ ਜਿਸ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੰਵਲ ਵਾਕੁਰ ਹਨ। ੬੦ ਬੀਨ। ੬੧ ਗੁਰਜ।
੬੨ ਵੱਡੇ ਰੱਥ ਵਾਲਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਰੱਥ ਚਲਾਇਆ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ; ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੬੩ [ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ੬੪ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ।

* ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਾਂਵ ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ, ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਸਭ ਅਵਤਾਰਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਦਿੱਸ ਆਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ (ਕਈਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੋਲਹੇ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਸਹੰਸਰ ਨਾਮਾ" ਦਿੱਤਾ ਹੈ)।

ਭਣੀ[1] ॥ ਸਾਰਿੰਗਧਰ[2] ਭਗਵਾਨ ਬੀਠੁਲਾ[3] [4]ਮੈ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਸਰਬੰਗਾ ॥ ੧੧ ॥ ਨਿਹਕੰਟਕੁ[5] ਨਿਹਕੇਵਲੁ[6] ਕਹੀਐ ॥ ਧਨੰਜੈ[7] [8]ਜਲਿ ਥਲਿ ਹੈ ਮਹੀਐ ॥ [9]ਮਿਰਤ ਲੋਕ ਪਇਆਲ[10] ਸਮੀਪਤ[11] ਅਸਥਿਰ ਥਾਨੁ ਜਿਸੁ ਹੈ ਅਭਗਾ[12] ॥ ੧੨ ॥ [13]ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ [14]ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੁ ॥ ਅਹੰਕਾਰ ਨਿਵਾਰਣੁ[15] ਹੈ [16]ਭਵ ਖੰਡਨੁ ॥ [17]ਭਗਤੀ ਤੋਖਿਤ ਦੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ [18]ਗੁਣੇ ਨ ਕਿਤ ਹੀ ਹੈ ਭਿਗਾ ॥ ੧੩ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਅਛਲ ਅਡੋਲੋ ॥ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੀ ਸਭੁ ਜਗੁ ਮਉਲੋ[19] ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ ਆਪਹੁ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈਗਾ ॥ ੧੪ ॥ [20]ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ ॥ ਆਪੇ ਗਊ ਚਰਾਵੈ ਬਾਨਾ[21] ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਵਹਿ ਆਪਿ ਖਪਾਵਹਿ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨਹੀ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਰੰਗਾ ॥ ੧੫ ॥ [22]ਏਕ ਜੀਹ ਗੁਣ ਕਵਨ ਬਖਾਨੈ ॥ [23]ਸਹਸ ਫਨੀ ਸੇਖ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ਨਵਤਨ[24] ਨਾਮ ਜਪੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਇਕੁ ਗੁਣੁ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭ ਕਹਿ ਸੰਗਾ ॥ ੧੬ ॥ [25]ਓਟ ਗਹੀ ਜਗਤ ਪਿਤ ਸਰਣਾਇਆ ॥ ਭੈ ਭਇਆਨਕ ਜਮਦੂਤ ਦੁਤਰ ਹੈ ਮਾਇਆ ॥ ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਇਛਾ ਕਰਿ ਰਾਖਹੁ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੰਗਾ ॥ ੧੭ ॥ ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਮਿਥੇਨਾ[26] ॥ ਇਕੁ ਮਾਗਉ ਦਾਨੁ ਗੋਬਿਦ ਸੰਤ ਰੇਨਾ[27] ॥ ਮਸਤਕਿ[28] ਲਾਇ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਵਉ [29]ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੋ ਪਾਵੈਗਾ ॥ ੧੮ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਸੁਖਦਾਤੇ ॥ ਤਿਨ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਲੈ ਰਿਦੈ ਪਰਾਤੇ[30] ॥ ਸਗਲ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ [31]ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਮਨਿ ਵਾਜੰਗਾ ॥ ੧੯ ॥ [32]ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਬਾ ॥ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਾ ਪੂਰਬਲਾ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਪਏ ਸਰਣਾਈ ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਮਨਿ ਰੰਗੁ[33] ਲਗਾ ॥ ੨੦ ॥ ਤੇਰੀ [34]ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੂਹੈ ਜਾਣਹਿ ॥ [35]ਤੂ ਆਪੇ ਕਥਹਿ ਤੈ ਆਪਿ ਵਖਾਣਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਦਾਸਨ ਕੋ ਕਰੀਅਹੁ ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਦਾਸਾ ਰਾਖੁ ਸੰਗਾ ॥ ੨੧ ॥ ੨ ॥ ੧੧ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ [36]ਅਲਹ ਅਗਮ ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ ॥ ਛੋਡਿ ਖਿਆਲ ਦੁਨੀਆ ਕੇ ਧੰਧੇ ॥ ਹੋਇ ਪੈ ਖਾਕ[37] ਫਕੀਰ ਮੁਸਾਫਰੁ ਇਹੁ ਦਰਵੇਸੁ[38] ਕਬੂਲੁ ਦਰਾ[39] ॥ ੧ ॥ ਸਚੁ ਨਿਵਾਜ ਯਕੀਨ ਮੁਸਲਾ[40] ॥ ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾਰਿਹੁ ਆਸਾ[41] ॥ ਦੇਹ ਮਸੀਤਿ ਮਨੁ ਮਉਲਾਣਾ ਕਲਮ[42] ਖੁਦਾਈ ਪਾਕੁ ਖਰਾ ॥ ੨ ॥ [43]ਸਰਾ ਸਰੀਅਤਿ ਲੇ ਕੰਮਾਵਹੁ ॥ [44]ਤਰੀਕਤਿ ਤਰਕ ਖੋਜਿ ਟੋਲਾਵਹੁ ॥ [45]ਮਾਰਫਤਿ ਮਨੁ ਮਾਰਹੁ ਅਬਦਾਲਾ ਮਿਲਹੁ [46]ਹਕੀਕਤਿ ਜਿਤੁ ਫਿਰਿ ਨ ਮਰਾ ॥ ੩ ॥ ਕੁਰਾਣੁ ਕਤੇਬ ਦਿਲ ਮਾਹਿ ਕਮਾਹੀ ॥ ਦਸ ਅਉਰਾਤ[47] ਰਖਹੁ ਬਦ ਰਾਹੀ ॥ [48]ਪੰਚ ਮਰਦ ਸਿਦਕਿ ਲੇ ਬਾਧਹੁ ਖੈਰਿ[49] ਸਬੂਰੀ ਕਬੂਲ ਪਰਾ ॥ ੪ ॥ ਮਕਾ

੧ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ।
੨ [ਧਣਖਧਾਰੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ] ਹਰੀ।
੩ [ਬਿਠ (ਇੱਟ) 'ਤੇ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਨੇ ਆਦਰ ਲਈ ਬੈਠਣ ਹਿੱਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ§।
੪ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ (ਗੁਣਾਂ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
੫ [ਕੰਟਕ=ਕੰਡਾ, ਦੁੱਖ] ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੬ ਸ਼ੁੱਧ। ੭ ਧਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ।
੮ ਜਲ ਵਿੱਚ, ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ।
੯ ਮਾਤ ਲੋਕ। ੧੦ ਪਤਾਲ।
੧੧ ਨੇੜੇ। ੧੨ ਅਟੁੱਟ, ਅਟੱਲ।
੧੩ ਪਤਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੪ ਦੁੱਖ ਤੇ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੫ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੬ ਸੰਸਾਰ (ਜਨਮ ਮਰਨ) ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ।
੧੭ ਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੁਣ ਕਰ ਕੇ ਤੂੰ ਰੀਝਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ।
੧੯ ਖਿਡਾਨ ਵਾਲਾ।
੨੦ ਯਥਾ-"ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਹੈ ਪਿਆਰਾ" (ਸੋਰਠਿ ਮ: ੪), ਪੰਨਾ ੬੦੬, ਨੋਟ ੨੨। "ਗੋਪੀ ਨੈ ਗੋਆਲੀਆ॥ ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀਆ॥ ਹੁਕਮੀ ਭਾਂਡੇ ਸਾਜਿਆ ਤੂੰ ਆਪੇ ਭੰਨਿ ਸਵਾਰਿ ਜੀਉ॥" (ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮ: ੫)। ਪੰਨਾ ੭੩,ਨੋਟ ੩।
੨੧ ਬਨ ਵਿੱਚ।
੨੨ ਇਕ ਜੀਭ ਗੁਣ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਬਿਆਨ ਕਰੇ? ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੦੨ ਨੋਟ ੧੪।
੨੩ ਹਜ਼ਾਰ ਫਣਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ।
੨੪ ਨਵੇਂ। ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਨਾਮ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇਕ ਗੁਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ।
੨੫ ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਿਤਾ (ਹਰੀ)! ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਦੀ ਓਟ ਪਕੜੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਮ-ਦੂਤ ਬਹੁਤ ਡਰਾਉਣਾ ਡਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਔਖੀ ਤਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੨੬ ਮਿਥਿਆ, ਨਾਸ ਰੂਪ। ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ।
੨੭ ਚਰਨ ਧੂੜੀ। ੨੮ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨੯ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਧੂੜ ਮਿਲਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ।
੩੦ ਪਰੋਏ।
੩੧ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇਗਾ, ਪੂਰਨ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਮਿਲੇਗਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੬੭, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੩੨ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੇ ਤੇਰੇ ਓਹ ਨਾਮ ਜਪੇ ਹਨ ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ 'ਸਤਿ-ਨਾਮ' ਤੇਰਾ ਮੁਢਲਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਸਰਗੁਣ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਕਈ ਨਾਮ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਕਿ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੈਂ ਤੇਰਾ ਮੁਢਲਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਪਿਆਰ। ੩੪ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ।
੩੫ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੩੬ ਹੇ ਅਪਹੁੰਚ ਅਲਹ ਜਾਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਬੰਦੇ!
੩੭ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਖਾਕ (ਧੂੜ)।
੩੮ ਫ਼ਕੀਰ। ਐਸਾ ਫ਼ਕੀਰ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩੯ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ।
੪੦ ਫੂਹੜੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੪੧ [ਅ. ਆਸਾ] ਡੰਡਾ (ਫ਼ਕੀਰੀ ਦਾ)। ਮਨਸਾ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰੋ ਇਹ ਆਸਾ ਹੈ।
੪੨ ਕਲਮਾ। ਸਰੀਰ ਮਸੀਤ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲਾਂ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣਾ ਖ਼ੁਦਾਈ ਕਲਮਾ ਹੈ।
੪੩ ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਸ਼ਰੀਅਤ (ਧਾਰਮਕ ਰਹਿਣੀ) ਹੈ। ਸੂਫ਼ੀ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਜੇ ਇਹ ਹਨ-ਸ਼ਰੀਅਤ, ਤਰੀਕਤ, ਮਾਰਫ਼ਤ, ਹਕੀਕਤ।
੪੪ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਤੇ ਢੰਗ ਨੂੰ 'ਤਰੀਕਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਰੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰਾਗ ਦੁਆਰਾ ਖੋਜ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ।
੪੫ ਮਾਰਫ਼ਤ (ਗਿਆਨ) ਇਹ ਹੈ, ਹੇ ਅਬਦਾਲ ਫ਼ਕੀਰ! ਕਿ ਤੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ।
੪੬ ਇਸਲਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਥੇ ਪਦ ਨੂੰ, ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਸਚਾਈ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਹਕੀਕਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੋ, ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੁ ਫਿਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾ ਹੋਵੇ।
੪੭ ਔਰਤਾਂ। ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦ (ਭੈੜੇ) ਰਾਹ ਤੋਂ ਰੋਕੋ। ੪੮ ਕਾਮਾਦਿਕ ਨੂੰ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੋ।
੪੯ ਦਾਨ। ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਇਹ ਸਬੂਰੀ ਉਸ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਬੂਰੀ=ਸਬਰ ਦਾ ਭਾਵ, ਸੰਤੋਖ।

* ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉੱਤੇ ਅਸਲੀ ਰਹਿਣੀ ਦੱਸੀ ਹੈ।

ਮਿਹਰ ਰੋਜਾ ਪੈ ਖਾਕਾ[੧] ॥ ਭਿਸਤੁ[੨] ਪੀਰ ਲਫਜ ਕਮਾਇ ਅੰਦਾਜਾ[੩] ॥ [੪]ਹੂਰ ਨੂਰ ਮੁਸਕੁ ਖੁਦਾਇਆ ਬੰਦਗੀ ਅਲਹ ਆਲਾ ਹੁਜਰਾ[੫] ॥ ੫ ॥ ਸਚੁ ਕਮਾਵੈ ਸੋਈ ਕਾਜੀ ॥ ਜੋ ਦਿਲੁ ਸੋਧੈ ਸੋਈ ਹਾਜੀ ॥ ਸੋ ਮੁਲਾ [੬]ਮਲਊਨ ਨਿਵਾਰੈ ਸੋ ਦਰਵੇਸੁ ਜਿਸੁ ਸਿਫਤਿ ਧਰਾ[੭] ॥ ੬ ॥ ਸਭੇ ਵਖਤ ਸਭੇ ਕਰਿ ਵੇਲਾ ॥ ਖਾਲਕੁ ਯਾਦਿ ਦਿਲੈ ਮਹਿ ਮਉਲਾ ॥ [੮]ਤਸਬੀ ਯਾਦਿ ਕਰਹੁ ਦਸ ਮਰਦਨੁ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਬੰਧਾਨਿ ਬਰਾ[੯] ॥ ੭ ॥ ਦਿਲ ਮਹਿ ਜਾਨਹੁ ਸਭ ਫਿਲਹਾਲਾ[੧੦] ॥ ਖਿਲਖਾਨਾ[੧੧] ਬਿਰਾਦਰ ਹਮੂ ਜੰਜਾਲਾ ॥ ਮੀਰ ਮਲਕ ਉਮਰੇ[੧੨] ਫਾਨਾਇਆ[੧੩] ਏਕ ਮੁਕਾਮ[੧੪] ਖੁਦਾਇ ਦਰਾ ॥ ੮ ॥ ਅਵਲਿ ਸਿਫਤਿ ਦੂਜੀ ਸਾਬੂਰੀ[੧੫] ॥ ਤੀਜੈ ਹਲੇਮੀ[੧੬] ਚਉਥੈ ਖੈਰੀ[੧੭] ॥ ਪੰਜਵੈ [੧੮]ਪੰਜੇ ਇਕਤੁ ਮੁਕਾਮੈ ਏਹਿ ਪੰਜਿ ਵਖਤ ਤੇਰੇ ਅਪਰਪਰਾ[੧੯] ॥ ੯ ॥ ਸਗਲੀ ਜਾਨਿ ਕਰਹੁ ਮਉਦੀਫਾ[੨੦] ॥ ਬਦ ਅਮਲ ਛੋਡਿ ਕਰਹੁ ਹਥਿ ਕੂਜਾ ॥ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ ਬੁਝਿ ਦੇਵਹੁ ਬਾਂਗਾਂ ਬੁਰਗੂ[੨੧] ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਖਰਾ ॥ ੧੦ ॥ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਬਖੋਰਹੁ[੨੨] ਖਾਣਾ ॥ ਦਿਲ ਦਰੀਆਉ ਧੋਵਹੁ ਮੈਲਾਣਾ[੨੩] ॥ [੨੪]ਪੀਰੁ ਪਛਾਣੈ ਭਿਸਤੀ ਸੋਈ ਅਜਰਾਈਲੁ ਨ ਦੋਜ ਠਰਾ ॥ ੧੧ ॥ ਕਾਇਆ ਕਿਰਦਾਰ[੨੫] ਅਉਰਤ ਯਕੀਨਾ ॥ ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਮਾਣਿ ਹਕੀਨਾ[੨੬] ॥ ਨਾਪਾਕ ਪਾਕੁ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ[੨੭] ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਦਸਤਾਰ ਸਿਰਾ ॥ ੧੨ ॥ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ ॥ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ ॥ ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ [੨੮]ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ ॥ ੧੩ ॥ ਜਾ ਕਉ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ॥ ਸੋਈ ਮਰਦੁ ਮਰਦੁ ਮਰਦਾਨਾ ॥ ਸੋਈ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ ਸੋ ਬੰਦਾ ਜਿਸੁ ਨਜਰਿ ਨਰਾ[੨੯] ॥ ੧੪ ॥ [੩੦]ਕੁਦਰਤਿ ਕਾਦਰ ਕਰਣ ਕਰੀਮਾ ॥ ਸਿਫਤਿ ਮੁਹਬਤਿ ਅਥਾਹ ਰਹੀਮਾ ॥ ਹਕੁ ਹੁਕਮੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇਆ ਬੁਝਿ ਨਾਨਕ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸ ਤਰਾ ॥ ੧੫ ॥ ੩ ॥ ੧੨ ॥ ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫* ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਭ ਊਚ ਬਿਰਾਜੇ ॥ ਆਪੇ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪੇ[੩੧] ਸਾਜੇ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਣਿ ਗਹਤ[੩੨] ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਕਿਛੁ ਭਉ ਨ ਵਿਆਪੈ [੩੩]ਬਾਲ ਕਾ ॥ ੧ ॥ ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ[੩੪] ॥ [੩੫]ਰਕਤ ਕਿਰਮ ਮਹਿ ਨਹੀ ਸੰਘਾਰਿਆ[੩੬] ॥ ਅਪਨਾ ਸਿਮਰਨੁ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਿਆ ਓਹੁ [੩੭]ਸਗਲ ਘਟਾ ਕਾ ਮਾਲਕਾ ॥ ੨ ॥ ਚਰਣ ਕਮਲ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹੈ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਇਆ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਸਭਿ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੇ[੩੮] ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਉ ਨਹੀ [੩੯]ਕਾਲ ਕਾ ॥ ੩ ॥ ਸਮਰਥ ਅਕਥ ਅਗੋਚਰ[੪੦] ਦੇਵਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਤਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ [੪੧]ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਉਤਭੁਜ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰੀ

੧ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋਣਾ।
੨ ਬਹਿਸ਼ਤ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪੂਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਾਣਾ ਬਹਿਸ਼ਤ ਹੈ।
੩ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ, ਜਿਤਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ।
੪ ਹੂਰ, ਨੂਰ ਤੇ ਸੁਗੰਧੀ ਹੈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਯਾਦ।
੫ ਕੋਠਾ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਕੋਠਾ। ਅੱਲਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਆਲ੍ਹਾ (ਚੰਗਾ) ਕੋਠਾ ਹੈ।
੬ ਨਾਪਾਕ ਕੰਮ ਦੂਰ ਕਰੇ।
੭ ਆਸਰਾ। ਸਿਫ਼ਤ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ।
੮ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਇਹ ਤਸਬੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਸੀਲ (ਸ਼ਰਾਫਤ) ਅਤੇ ਬੰਧਾਨ (ਜ਼ਬਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ) ਇਹ ਸੁੰਨਤ ਹਨ।
੯ ਚੰਗਾ।
੧੦ ਹੁਣ ਲਈ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੨੪, ਨੋਟ ੨੭।
੧੧ [ਖ਼ੈਲ ਖ਼ਾਨਾ] ਟੱਬਰ ਤੇ ਘਰ। ਬਿਰਾਦਰ (ਭਾਈ)! ਇਹ ਟੱਬਰ-ਟੋਰ ਸਭ ਫਾਹੀਆਂ ਹਨ।
੧੨ ਅਮੀਰ ਲੋਕ।
੧੩ ਨਾਸਵੰਤ।
੧੪ ਟਿਕਣ ਵਾਲਾ, ਕਾਇਮ, ਸਥਿਰ।
੧੫ ਸੰਤੋਖ।
੧੬ ਨਿਮਰਤਾ।
੧੭ ਦਾਨ ਦੇਣਾ।
੧੮ ਪੰਜਾਂ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪੰਜ ਵਕਤ ਹਨ (ਪੰਜ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਹਨ)।
੧੯ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੋਹਣੇ ਹਨ।
੨੦ [ਅ. ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ] ਇਕ ਪਾਠ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜ਼ਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਵਜ਼ੀਫਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ।
੨੧ ਤੂਤੀ, ਨਾਦ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੦, ਨੋਟ ੧੫। ਚੰਗਾ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਨਾਦ ਵਜਾਅ।
੨੨ [ਫ਼ਾ. ਬਖ਼ੁਰ] ਖਾਵੇ।
੨੩ ਮੈਲ। ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੈਲ ਧੋਵੇ।
੨੪ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਅਜਰਾਈਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋਜ਼ਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਠੇਹਲਦਾ।
੨੫ ਚੰਗੇ ਕਰਮ।
੨੬ ਹਕੀਨਾ (ਹੱਕ ਦੇ, ਰੱਬੀ) ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣ।
੨੭ ਪੈਗੰਬਰੀ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਦਰਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਾਪਾਕ ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਕ ਕਰਨਾ ਇਹ ਰੱਬੀ-ਹਦੀਸ ਹੈ ਤੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਹੋਣਾ, ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਨੂੰ ਖੰਡਤ ਨਾ ਕਰਨਾ-ਸੁੰਨਤ ਨਾ ਕਰਨੀ-ਇਹ ਸਿਰ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਹੋਵੇ।
੨੮ ਉਹ ਐਸਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ, ਰੇਸ਼ਮ, ਘਿਓ ਅਤੇ ਹਰਾ (ਮਿਰਗਾਨ) ਹਨ। ਹਰਾ= [ਹਾਰਿਣ] ਮ੍ਰਿਗ-ਚਰਮ, ਮਿਰਗਾਣ।
੨੯ ਹਰੀ ਦੀ।
੩੦ ਕਾਦਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ, ਕਰੀਮ ਦੇ ਕਰਣ ਨੂੰ, ਅਥਾਹ ਰਹੀਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ, ਹਕ, ਹੁਕਮ ਤੇ ਖੁਦਾਈ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਕੇ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾ ਕੇ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੨ ਪਕੜਿਆਂ।
੩੩ ਬਾਲਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਦਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦਾ।
੩੪ ਬਚਾਇਆ।
੩੫ ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਤ ਦੇ ਕਿਰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਰਨ ਦਿੱਤਾ।
੩੬ ਮਾਰਿਆ।
੩੭ ਸਾਰਿਆਂ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੩੮ ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੩੯ ਮੌਤ ਦਾ।
੪੦ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੪੧ ਚਾਰ ਖਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੬, ਨੋਟ ੨੧।

* ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਦੱਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪਾਲਕਾ[੧] ॥ ੪ ॥ [੨]ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ਨਿਧਾਨਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਅੰਤਰਿ ਮਾਨਾ ॥ [੩]ਕਰੁ ਗਹਿ ਲੀਨੇ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਸਾਲਕਾ[੪] ॥ ੫ ॥ [੫]ਆਦਿ ਅੰਤਿ ਮਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਮਿਟਿਆ ਸਾਧਸੰਗ ਤੇ ਦਾਲਿਦ[੬] ਨ ਕੋਈ ਘਾਲਕਾ[੭] ॥ ੬ ॥ ਊਤਮ ਬਾਣੀ ਗਾਉ ਗੁੋਪਾਲਾ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਮੰਗਹੁ ਰਵਾਲਾ[੮] ॥ [੯]ਬਾਸਨ ਮੇਟਿ ਨਿਬਾਸਨ ਹੋਈਐ ਕਲਮਲ[੧੦] ਸਗਲੇ ਜਾਲਕਾ[੧੧] ॥ ੭ ॥ ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਨਿਰਾਲੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ[੧੨] ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਆਰਾਧਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਿਉ ਸਿਮਰਤ ਕੀਜੈ ਆਲਕਾ[੧੩] ॥ ੮ ॥ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੪] ॥ ਨਿਮਖ[੧੫] ਨ ਵਿਸਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਜੀਵਹਿ ਤੇਰੇ ਦਾਸਾ ਬਨਿ ਜਲਿ ਪੂਰਨ ਥਾਲਕਾ[੧੬] ॥ ੯ ॥ [੧੭]ਤਤੀ ਵਾਉ ਨ ਤਾ ਕਉ ਲਾਗੈ ॥ ਸਿਮਰਤ ਨਾਮੁ ਅਨਦਿਨੁ[੧੮] ਜਾਗੈ ॥ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ[੧੯] ਕਰੇ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਨ ਤਾਲਕਾ[੨੦] ॥ ੧੦ ॥ ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੂਖ ਤਿਸੁ ਨਾਹੀ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਹੀ ॥ ਆਪਣਾ ਨਾਮੁ ਦੇਹਿ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਣਿ ਬੇਨੰਤੀ ਖਾਲਕਾ[੨੧] ॥ ੧੧ ॥ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ਤੇਰਾ ਹੈ ਪਿਆਰੇ ॥ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਤੇਰੈ ਦਾਸ ਅਪਾਰੇ ॥ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਤੁਧੁ ਜੇਹੇ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ ਭਾਲਕਾ[੨੨] ॥ ੧੨ ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਾਂਗੈ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ਜਿਨ ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ [੨੩]ਕਾਹੂ ਬੇਰਾ ॥ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ [੨੪]ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ਸਦਾ ਸੰਗੀ ਹਰਿ ਨਾਲਕਾ[੨੫] ॥ ੧੩ ॥ ਸਾਜਨੁ ਮੀਤੁ ਪਿਆਰਾ ਸੋਈ ॥ ਏਕੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ[੨੬] ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਾਏ[੨੭] ਤਿਸੁ ਜਨ ਕਉ ਉਪਦੇਸੁ ਨਿਰਮਾਲਕਾ[੨੮] ॥ ੧੪ ॥ ਤੁਧੁ ਵਿਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪਕੜਾਏ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਪੈਰਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਜਿਨਿ ਖੰਡਿਆ ਭਰਮੁ ਅਨਾਲਕਾ[੨੯] ॥ ੧੫ ॥ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਿਸਰੈ ਨਾਹੀ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਉ ਧਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਤੂ ਸਮਰਥੁ ਵਡਾਲਕਾ[੩੦] ॥ ੧੬ ॥ ੪ ॥ ੧੩ ॥

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਹਿਰਦੈ ਨਿਤ ਧਾਰੀ[੩੧] ॥ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਨਮਸਕਾਰੀ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਰਪਿ ਧਰੀ ਸਭੁ ਆਗੈ ਜਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਠਾਕੁਰੁ[੩੨] ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੇ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ[੩੩] ਦੇ ਸਾਜਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਸਾਸਿ ਗਰਾਸਿ[੩੪] ਸਮਾਲੇ ਕਰਤਾ ਕੀਤਾ ਅਪਣਾ ਪਾਵਣਾ ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਤੇ ਬਿਰਥਾ[੩੫]

੧ ਪਾਲਦਾ ਹੈ।
੨ ਇਹ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ (ਹਰੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।
੩ ਹੱਥ ਪਕੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਲਏ।
੪ [ਅ. ਸਾਲਿਕ] ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲੇ।
੫ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ।
੬ [ਦਾਰਿਦ੍ਰ] ਕੰਗਾਲੀ, ਦੁੱਖ।
੭ ਡੇਗਣ ਵਾਲਾ। ਕੋਈ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਲਿਦ੍ਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।
੮ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੯ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮਿਟਾ ਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾ-ਰਹਿਤ ਹੋਈਏ।
੧੦ ਪਾਪ।
੧੧ ਸਾੜ ਕੇ।
੧੨ ਨਾਲ ਹੀ।
੧੩ (ਆਲ੍ਯਕ) ਆਲਸ, ਸੁਸਤੀ।
੧੪ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਹਰੀ।
੧੫ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ।
੧੬ ਥਲਾਂ ਵਿੱਚ। ਜੋ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੧੭ ਦੁੱਖ।
੧੮ ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ।
੧੯ [ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਵਾਦ] ਖੁਸ਼ੀ।
੨੦ ਤਅੱਲਕ, ਸਬੰਧ, ਵਾਸਤਾ।
੨੧ ਹੇ ਖਾਲਕ! ਹੇ ਕਰਤਾਰ!
੨੨ ਭਾਲੀਦੇ ਹਨ, ਲੱਭੀਦੇ ਹਨ।
੨੩ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ।
੨੪ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ।
੨੫ ਨਾਲ ਹੀ।
੨੬ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਛੁਡਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੮ ਨਿਰਮਲ।
੨੯ ਜੋ ਨਾਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਏਵੇਂ ਚੰਬੜਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਓਪਰਾ।
੩੦ ਵੱਡਾ।
੩੧ ਮੈਂ ਧਾਰਾਂ, ਰੱਖਾਂ।
੩੨ ਮਾਲਕ।
੩੩ ਸਰੀਰ।
੩੪ ਭਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ।
੩੫ ਖਾਲੀ। ਭਾਵ ਜੋ ਉਸ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

* ਹਰੀ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ।

ਕੋਊ ਨਾਹੀ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਹਰਿ ਰਖੁ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ਸਾਧਸੰਗਿ ਭਜੁ ਅਚੁਤ[੧] ਸੁਆਮੀ ਦਰਗਹ ਸੋਭਾ ਪਾਵਣਾ ॥ ੩ ॥ [੨]ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ [੩]ਅਸਟ ਦਸਾ ਸਿਧਿ ॥ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੪] [੫]ਸਹਜ ਸੁਖੁ [੬]ਨਉ ਨਿਧਿ ॥ ਸਰਬ ਕਲਿਆਣ[੭] ਜੇ ਮਨ ਮਹਿ ਚਾਹਹਿ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੁਆਮੀ ਰਾਵਣਾ[੮] ॥ ੪ ॥ [੯]ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਵਖਾਣੀ ॥ ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਜੀਤੁ ਪਰਾਣੀ ॥ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨਿੰਦਾ ਪਰਹਰੀਐ[੧੦] ਹਰਿ ਰਸਨਾ[੧੧] ਨਾਨਕ ਗਾਵਣਾ ॥ ੫ ॥ ਜਿਸੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ[੧੨] ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ[੧੩] ॥ ਪੂਰਨ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥ ਜੋ ਜੋ ਜਪੈ ਸੋਈ ਵਡਭਾਗੀ ਬਹੁੜਿ[੧੪] ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਵਣਾ ॥ ੬ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬਿਸਰੈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੫] ॥ ਜਲਤਾ ਫਿਰੈ ਰਹੈ ਨਿਤ ਤਾਤਾ[੧੬] ॥ ਅਕਿਰਤਘਣੈ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਈ ਨਰਕ ਘੋਰ ਮਹਿ ਪਾਵਣਾ ॥ ੭ ॥ ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਤਨੁ ਧਨੁ ਜਿਨਿ ਸਾਜਿਆ ॥ ਮਾਤ ਗਰਭ ਮਹਿ ਰਾਖਿ ਨਿਵਾਜਿਆ ॥ ਤਿਸ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਛਾਡਿ [੧੭]ਅਨ ਰਾਤਾ [੧੮]ਕਾਹੂ ਸਿਰੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥ ੮ ॥ ਧਾਰਿ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ[੧੯] ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਸਹਿ ਸਭਨ ਕੈ ਨੇਰੇ ॥ ਹਾਥਿ ਹਮਾਰੈ ਕਛੂਐ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਜਣਾਇਹਿ ਤਿਸੈ ਜਣਾਵਣਾ ॥ ੯ ॥ [੨੦]ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿ ਪਾਇਆ ॥ ਤਿਸ ਹੀ ਪੁਰਖ ਨ ਵਿਆਪੈ ਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਸਰਣਾਈ ਦੂਸਰ [੨੧]ਲਵੈ ਨ ਲਾਵਣਾ ॥ ੧੦ ॥ ਆਗਿਆ ਦੂਖ ਸੂਖ ਸਭਿ ਕੀਨੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਬਿਰਲੈ ਹੀ ਚੀਨੇ[੨੨] ॥ ਤਾ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ [੨੩]ਜਤ ਕਤ ਓਹੀ ਸਮਾਵਣਾ ॥ ੧੧ ॥ ਸੋਈ ਭਗਤੁ ਸੋਈ ਵਡ ਦਾਤਾ ॥ ਸੋਈ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ[੧੫] ॥ [੨੪]ਬਾਲ ਸਹਾਈ ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਜੋ ਤੇਰੈ ਮਨਿ ਭਾਵਣਾ ॥ ੧੨ ॥ ਮਿਰਤੁ[੨੫] ਦੂਖ ਸੂਖ ਲਿਖਿ ਪਾਏ ॥ ਤਿਲੁ ਨਹੀ ਬਧਹਿ ਘਟਹਿ ਨ ਘਟਾਏ ॥ ਸੋਈ ਹੋਇ ਜਿ ਕਰਤੇ ਭਾਵੈ ਕਹਿ ਕੈ ਆਪੁ ਵਞਾਵਣਾ[੨੬] ॥ ੧੩ ॥ [੨੭]ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਸੇਈ ਕਾਢੇ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੇ ਗਾਂਢੇ ॥ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਖੇ ਕਰਿ ਅਪੁਨੇ ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਿਆਵਣਾ ॥ ੧੪ ॥ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਅਚਰਜ ਰੂਪੁ ਵਡੀ ਵਡਿਆਈ ॥ ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਮੰਗੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਨਕ ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਵਣਾ ॥ ੧੫ ॥ ੧ ॥ ੧੪ ॥ ੨੨ ॥ ੨੪ ॥ ੨ ॥ ੧੪ ॥ ੬੨ ॥

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧* ॥ ਵਿਣੁ ਗਾਹਕ ਗੁਣੁ ਵੇਚੀਐ ਤਉ ਗੁਣੁ ਸਹਘੋ[੨੮] ਜਾਇ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਗੁਣੁ

੧ [ਸੰ. ਅਚ੍ਯੁਤ=ਨਾ ਹਿਲਣ ਵਾਲਾ] ਅਟੱਲ, ਅਬਿਨਾਸੀ।
੨ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੮੫, ਨੋਟ ੪।
੩ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੧੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੫ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੭ ਸੁਖ, ਖੈਰ ਖਰੀਅਤ।
੮ ਸਿਮਰੋ।
੯ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿਕ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੨੦ ਅਤੇ ੧੯।
੧੦ ਦੂਰ ਕਰੀਏ।
੧੧ ਜੀਭ ਦੁਆਰਾ।
੧੨ [ਰੇਖ, ਲੀਕ] ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ।
੧੩ ਜ਼ਾਤਿ।
੧੪ ਮੁੜ ਕੇ, ਫੇਰ।
੧੫ [ਵਿਧਾਤ੍ਰਿ] ਰਚਨਹਾਰ।
੧੬ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ।
੧੭ ਹੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਜੋੜੀ।
੧੮ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੰਨੇ ਨਹੀਂ ਲਾਵਣਾ।
੧੯ ਕਿਰਪਾ।
੨੦ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ (ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ) ਹਰੀ ਨੇ ਧੁਰ-ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਚੰਬੜਦੀ।
੨੧ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਉਸੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਢੁਕਣ ਦਿੰਦਾ, ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
੨੨ ਸਮਝਿਆ।
੨੩ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ, ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ।
੨੪ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਸਹਾਈ ਹੈ।
੨੫ [ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ] ਮੌਤ।
੨੬ ਗਵਾਵਣਾ। ਇਹ ਆਖ ਕੇ (ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਵਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।
੨੭ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਤੋਂ।
੨੮ ਸਸਤਾ (ਮਹਿੰਗੇ ਦੇ ਉਲਟ)।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਣੀ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਗੁਣ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਿਹੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਦਮੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੀ ਸਦੀਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਭਰਮ, ਮੋਹ, ਲੋਭ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

[1]ਲਾਖ ਵਿਕਾਇ॥ [2]ਗੁਣ ਤੇ ਗੁਣ ਮਿਲਿ ਪਾਈਐ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ॥ [3]ਮੋੁਲਿ ਅਮੋੁਲੁ ਨ ਪਾਈਐ ਵਣਜਿ ਨ ਲੀਜੈ ਹਾਟਿ॥ ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਤੋਲੁ ਹੈ ਕਬਹੁ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ॥ ੧॥ ਮਃ ੪॥ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੇ ਭਰਮਸਹਿ[4] ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਨੀਤ॥ [5]ਇਕਿ ਬਾਂਧੇ ਇਕਿ ਢੀਲਿਆ ਇਕਿ ਸੁਖੀਏ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ॥ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਮੰਨਿ ਲੈ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਚੁ ਰੀਤਿ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਗੁਰ ਤੇ ਗਿਆਨੁ ਪਾਇਆ ਅਤਿ ਖੜਗੁ ਕਰਾਰਾ[6]॥ ਦੂਜਾ ਭ੍ਰਮੁ ਗੜੁ ਕਟਿਆ ਮੋਹੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਾ॥ ਸਚ ਸੰਜਮਿ ਮਤਿ ਊਤਮਾ ਹਰਿ ਲਗਾ ਪਿਆਰਾ॥ ਸਭੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ॥ ੧॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩॥ [7]ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਭਾਈ ਸਬਦੇ ਕਰੇ ਪਿਆਰੁ॥ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਮਿਲਦੋ ਰਹੈ ਸਚੇ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ॥ ਵਿਚਹੁ ਮਲੁ ਕਟੇ ਆਪਣੀ ਕੁਲਾ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ॥ ਗੁਣਾ ਕੀ ਰਾਸਿ ਸੰਗ੍ਰਹੈ[8] ਅਵਗਣ ਕਢੈ ਵਿਡਾਰਿ[9]॥ ਨਾਨਕ ਮਿਲਿਆ ਸੋ ਜਾਣੀਐ ਗੁਰੂ ਨ ਛੋਡੈ ਆਪਣਾ ਦੂਜੈ ਨ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ॥ ੧॥ ਮਃ ੪॥ ਸਾਗਰੁ[10] ਦੇਖਉ ਡਰਿ ਮਰਉ [11]ਭੈ ਤੇਰੈ ਡਰੁ ਨਾਹਿ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੰਤੋਖੀਆ ਨਾਨਕ [12]ਬਿਗਸਾ ਨਾਇ॥ ੨॥ ਮਃ ੪॥ ਚੜਿ ਬੋਹਿਥੈ[13] ਚਾਲਸਉ ਸਾਗਰੁ ਲਹਰੀ ਦੇਇ॥ ਠਾਕ ਨ ਸਚੈ ਬੋਹਿਥੈ ਜੇ ਗੁਰੁ ਧੀਰਕ[14] ਦੇਇ॥ [15]ਤਿਤੁ ਦਰਿ ਜਾਇ ਉਤਾਰੀਆ ਗੁਰੁ ਦਿਸੈ ਸਾਵਧਾਨੁ[16]॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ਮਾਨੁ॥ ੩॥ ਪਉੜੀ॥ [17]ਨਿਹਕੰਟਕ ਰਾਜੁ ਭੁੰਚਿ ਤੂ [18]ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਚੁ ਕਮਾਈ॥ ਸਚੈ ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਨਿਆਉ ਕਰਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈ॥ ਸਚਾ ਉਪਦੇਸੁ ਹਰਿ ਜਾਪਣਾ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ॥ ਐਥੈ ਸੁਖਦਾਤਾ ਮਨਿ ਵਸੈ ਅੰਤਿ ਹੋਇ ਸਖਾਈ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਊਪਜੀ ਗੁਰਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ॥ ੨॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧॥ ਭੂਲੀ ਭੂਲੀ ਮੈ ਫਿਰੀ ਪਾਧਰੁ[19] ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥ ਪੂਛਹੁ ਜਾਇ ਸਿਆਣਿਆ ਦੁਖੁ ਕਾਟੈ ਮੇਰਾ ਕੋਇ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਵਸੈ [20]ਸਾਜਨੁ ਉਤ ਹੀ ਠਾਇ॥ ਨਾਨਕ ਮਨੁ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੀਐ[21] ਸਿਫਤੀ ਸਾਚੈ ਨਾਇ॥ ੧॥ ਮਃ ੩॥ ਆਪੇ ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਆਪਿ ਆਪੇ ਕਰੇ ਰਜਾਇ॥ ਆਪੇ ਕਿਸ ਹੀ ਬਖਸਿ ਲਏ ਆਪੇ ਕਾਰ ਕਮਾਇ॥ ਨਾਨਕ ਚਾਨਣੁ ਗੁਰ ਮਿਲੇ [22]ਦੁਖ ਬਿਖੁ ਜਾਲੀ ਨਾਇ॥ ੨॥ ਪਉੜੀ॥ ਮਾਇਆ ਵੇਖਿ ਨ ਭੁਲੁ ਤੂ ਮਨਮੁਖ ਮੂਰਖਾ॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ ਸਭੁ ਝੂਠੁ ਦਰਬੁ[23] ਲਖਾ॥ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਨ ਬੂਝਈ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਜਮ ਖੜਗੁ

(੧੦੮੭)

੧ ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਕਦਾ ਹੈ।
੨ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
੩ ਅਮੁੱਲ ਹਨ, ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
੪ ਭਟਕਦੇ ਹਨ।
੫ ਇਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬੰਧਨ ਢਿੱਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।
੬ ਕਰੜਾ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰੜਾ ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਹੈ।
੭ ਕੇਦਾਰਾ ਗਾਵਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਧਰੇ (ਕੇਦਾਰਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੇਦਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਾਰ ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।)
੮ ਇਕੱਠੀ ਕਰੇ।
੯ ਵਿਦਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ਪਾੜ ਕੇ, ਮਾਰ ਕੇ।
੧੦ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੧੧ ਤੇਰੇ ਭੈ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਭੈ ਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਜਿਨਾ ਭਉ ਤਿਨ ਨਾਹਿ ਭਉ' (ਮ: ੨, ਵਾਰ ਸੂਹੀ, ਪੰਨਾ ੭੮੮)।
੧੨ ਖਿੜਦਾ ਹਾਂ ਨਾਮ ਕਰ ਕੇ।
੧੩ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ। ਜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੀਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜਿਹਾ ਮੁਹਾਣਾ ਧੀਰਜ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ। 'ਨਾਨਕ ਲਹਰੀ ਲਖ ਸੈ ਆਨ ਡੁਬਣ ਦੇਇ ਨ ਮਾ ਪਿਰੀ' (ਮ : ੫, ਵਾਰ ਗੂਜਰੀ, ਪੰਨਾ ੫੧੯)।
੧੪ ਧੀਰਜ, ਦਿਲਾਸਾ।
੧੫ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ।
੧੬ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ, ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ।
੧੭ [ਸੰ. ਕੰਟਕ=ਕੰਡਾ, ਦੁੱਖ] ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਾਜ ਮਾਣ। ਭੁੰਚਿ=ਤੂ ਖਾਹ, ਭੋਗ।
੧੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਕਮਾ ਕੇ।
੧੯ ਰਸਤਾ। ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੨੦ ਹਰੀ-ਮਿੱਤਰ ਭੀ ਉਥੇ ਹੀ (ਦਿਲ ਵਿੱਚ) ਵਸਦਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਰੱਜ ਜਾਈਏ।
੨੨ ਤਾਂ ਵਿਹੁ ਰੂਪ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਮ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜ ਦੇਵਾਂ।
੨੩ ਧਨ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਬੜੀ ਡਰਾਉਣੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਸਭ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਦਾ ਰਾਜ ਭੋਗੀਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਰੀ-ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਸ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਤਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰੀ ਆਪ ਮਿਹਰ ਕਰੇ।

ਕਲਖਾ[੧] ॥ [੨]ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਉਬਰੇ ਜਿਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਚਖਾ ॥ ਆਪਿ ਕਰਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਹਰਿ ਰਖਾ ॥ ੩ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਜਿਨਾ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਭੇਟਿਆ[੩] [੪]ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ ॥ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਦੁਖੁ ਘਣਾ[੫] ਕਦੇ ਨ ਚੂਕੈ ਚਿੰਦ[੬] ॥ [੭]ਕਾਪੜ ਜਿਵੈ ਪਛੋੜੀਐ ਘੜੀ ਮੁਹਤ ਘੜੀਆਲੁ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਿਰਹੁ ਨ ਚੁਕੈ ਜੰਜਾਲੁ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੩ ॥ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਢੂਢੀ ਸਜਣਾ ਹਉਮੈ ਬੁਰੀ ਜਗਤਿ ॥ ਨਾ ਝੁਰੁ ਹੀਅੜੇ[੮] ਸਚੁ ਚਉ[੯] ਨਾਨਕ ਸਚੋ ਸਚੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੦] ਆਪੇ ਬਖਸਿਓਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ਆਪੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਓਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਨੀਸਾਣੇ[੧੧] ॥ ਸਨਮੁਖ ਸਦਾ ਸੋਹਣੇ ਸਚੈ ਦਰਿ ਜਾਣੇ ॥ ਐਥੈ ਓਥੈ ਮੁਕਤਿ ਹੈ ਜਿਨ ਰਾਮ ਪਛਾਣੇ ॥ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸੇ ਜਨ ਜਿਨ ਹਰਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣੇ ॥ ੪ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮ: ੧ ॥ ਮਹਲ ਕੁਚਜੀ ਮੜਵੜੀ[੧੨] ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ ਕਸੁਧ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਨਿ ਤਾ ਪਿਰੁ ਰਵੈ[੧੩] ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ ਮੁੰਧ[੧੪] ॥ ੧ ॥ ਮ: ੧ ॥ [੧੫]ਸਾਚੁ ਸੀਲ ਸਚੁ ਸੰਜਮੀ ਸਾ ਪੂਰੀ ਪਰਵਾਰਿ[੧੬] ॥ ਨਾਨਕ ਅਹਿਨਿਸਿ[੧੭] ਸਦਾ ਭਲੀ ਪਿਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਪਿਆਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਪਛਾਣਿਆ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਆਪਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਿਰਮਲੀ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਆਇਆ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਜਿਨੀ ਚਾਖਿਆ [੧੮]ਅਨ ਰਸ ਠਾਕਿ ਰਹਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀ ਸਦਾ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਭਏ ਫਿਰਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭੁਖ ਗਵਾਇਆ ॥ ੫ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ [੧੯]ਪਿਰ ਖੁਸੀਏ ਧਨ ਰਾਵੀਏ ਧਨ ਉਰਿ ਨਾਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਧਨ ਆਗੈ ਖੜੀ ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਨਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੧ ॥ [੨੦]ਸਸੁਰੈ ਪੇਈਐ ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਅਗੰਮੁ ਅਥਾਹੁ ॥ ਨਾਨਕ ਧੰਨੁ ਸੋੁਹਾਗਣੀ ਜੋ ਭਾਵਹਿ ਵੇਪਰਵਾਹ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਖਤਿ ਰਾਜਾ ਸੋ ਬਹੈ ਜਿ ਤਖਤੈ ਲਾਇਕ ਹੋਈ ॥ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ ਸਚੁ ਰਾਜੇ ਸੇਈ ॥ ਏਹਿ ਭੂਪਤਿ[੨੧] ਰਾਜੇ ਨ ਆਖੀਅਹਿ [੨੨]ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਕੀਤਾ[੨੩] ਕਿਆ ਸਾਲਾਹੀਐ ਜਿਸੁ ਜਾਦੇ ਬਿਲਮ[੨੪] ਨ ਹੋਈ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੫] ਬੂਝੈ ਸੁ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਈ ॥ ੬ ॥ §ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਪਿਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਖਾਲੀ ਨਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ ਸੇ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੩ ॥ ਮਨ ਕੇ [੨੬]ਅਧਿਕ ਤਰੰਗ ਕਿਉ ਦਰਿ ਸਾਹਿਬ ਛੁਟੀਐ ॥ ਜੇ ਰਾਚੈ ਸਚ ਰੰਗਿ ਗੂੜੈ ਰੰਗਿ [੨੭]ਅਪਾਰ ਕੈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਛੁਟੀਐ ਜੇ ਚਿਤੁ ਲਗੈ ਸਚਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਹੈ

੧ ਕਾਲਾ, ਭੈ-ਦਾਇਕ।
੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਚ ਗਏ।
੩ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲਣ ਨੂੰ 'ਭੇਟਣਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੪ ਰਤਾ ਮਾਤਰ ਭੈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
੫ ਬਹੁਤਾ।
੬ ਚਿੰਤਾ।
੭ ਧੋਣ ਵੇਲੇ ਜਿਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਕੁਟੀਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਘੜਿਆਲ ਘੜੀਆਂ ਮੁਹਤ ਵਜਾਂਦਾ ਮਾਰੀਦਾ ਹੈ।
੮ ਦਿਲ ਵਿੱਚ।
੯ [ਸਿੰਧੀ] ਬੋਲ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ।
੧੧ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
੧੨ [ਮੜ੍ਹ-ਵੜੀ=ਦੇਹੀ ਦੇ ਮੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਵੜੀ ਹੋਈ] ਦੇਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ, ਦੇਹ-ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ, ਕੁਚੱਜੀ, ਦੇਹ-ਅਭਿਮਾਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਮਨ ਕਰ ਕੇ ਕਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੧੩ ਸਿਮਰੇ।
੧੪ ਇਸਤ੍ਰੀ।
੧੫ ਓਹੀ ਸੱਚੇ ਆਚਰਨ ਵਾਲੀ, ਸੱਚੀ ਰਹਿਣੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਟੱਬਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਉਤਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।
੧੬ ਭਵ ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ।
੧੭ ਦਿਨ ਰਾਤ।
੧੮ ਹੋਰ ਰਸ ਰੋਕ ਰੱਖੇ।
੧੯ ਹਰੀ ਆਪਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜੀਵ-ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੈ।
੨੦ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਪੇਕੇ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ। ਦੇਖੋ ਫਰੀਦ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲੋਕ ੩੨।
੨੧ ਜਿਮੀਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਾਜੇ।
੨੨ ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ।
੨੩ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ।
੨੪ [ਸੰ. ਵਿਲੰਬ] ਦੇਰੀ।
੨੫ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ।
੨੬ ਬਹੁਤ ਲਹਿਰਾਂ।
੨੭ ਅਪਾਰ ਹਰੀ ਦੇ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹੇੜੇ ਝੋਰੇ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ**: ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਔਗੁਣਾਂ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਣ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਰਸ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਨਾਮ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਪਤੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਜੀਵ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਸੰਸਾਰੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਨਿਹਚਲ ਵਡਿਆਈ ਸੱਚ ਦੇ ਪਛਾਣਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

§ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਪਰ ਜੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਲੱਭਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਰੀ-ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਆਪੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀਅਨੁ[1] [2]ਆਪੇ ਵਰਤੀਜੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ[3] ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਚੁ ਕੀਮਤਿ ਕੀਜੈ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਕਮਲੁ[4] ਬਿਗਾਸਿਆ[5] ਇਵ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਠਾਕਿਆ[6] [7]ਸੁਖਿ ਸਹਜਿ ਸਵੀਜੈ[8] ॥ ੭ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ [9]ਨਾ ਮੈਲਾ ਨਾ ਧੁੰਧਲਾ ਨਾ ਭਗਵਾ ਨਾ ਕਚੁ ॥ ਨਾਨਕ ਲਾਲੋ ਲਾਲੁ ਹੈ ਸਚੈ ਰਤਾ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [10]ਸਹਜਿ ਵਣਸਪਤਿ ਫੁਲੁ ਫਲੁ ਭਵਰੁ ਵਸੈ ਭੈ ਖੰਡਿ ॥ ਨਾਨਕ ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਏਕੋ ਫੁਲੁ ਭਿਰੰਗੁ[11] ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜੋ ਜਨ ਲੂਝਹਿ[12] ਮਨੈ ਸਿਉ ਸੇ ਸੂਰੇ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਸਦਾ ਮਿਲਿ ਰਹੇ ਜਿਨੀ ਆਪੁ[13] ਪਛਾਨਾ ॥ ਗਿਆਨੀਆ ਕਾ ਇਹੁ ਮਹਤੁ[14] ਹੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਆ ਸਚੁ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥ ਜਿਨ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[15] ਮਨੁ ਜੀਤਿਆ ਜਗੁ ਤਿਨਹਿ ਜਿਤਾਨਾ[16] ॥ ੮ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਜੋਗੀ ਹੋਵਾ ਜਗਿ ਭਵਾ ਘਰਿ ਘਰਿ ਭੀਖਿਆ ਲੇਉ ॥ ਦਰਗਹ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਕਿਸੁ ਕਿਸੁ ਉਤਰੁ ਦੇਉ ॥ [17]ਭਿਖਿਆ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੁ ਮੜੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਹੈ ਨਾਲਿ ॥ ਭੇਖੀ ਹਾਥ[18] ਨ ਲਧੀਆ ਸਭ ਬਧੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗਲਾ ਝੂਠੀਆ ਸਚਾ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ [19]ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਸੋ ਦਰੁ ਸੇਵਿਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਸੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਈ ਛੂਟੀਐ ਲੇਖਾ ਮੰਗੈ ਨ ਕੋਇ ॥ [20]ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਏ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਸਚਾ ਓਹੁ ਸਬਦੁ ਦੇਇ ॥ ਹਿਰਦੈ ਜਿਸ ਦੈ ਸਚੁ ਹੈ ਤਨੁ ਮਨੁ ਭੀ ਸਚਾ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੈ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਸਚੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇਇ ॥ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਸੀ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸੂਰੇ[21] ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮਰਹਿ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਅੰਧੇ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣਨੀ [22]ਦੂਜੈ ਪਚਿ ਜਾਵਹਿ ॥ ਅਤਿ ਕਰੋਧ ਸਿਉ ਲੂਝਦੇ[12] ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਾਵਈ ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ ॥ ਅਹੰਕਾਰਿ ਮੁਏ ਸੇ ਵਿਗਤੀ[23] ਗਏ ਮਰਿ ਜਨਮਹਿ ਫਿਰਿ ਆਵਹਿ ॥ ੯ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [24]ਕਾਗਉ ਹੋਇ ਨ ਊਜਲਾ ਲੋਹੇ ਨਾਵ ਨ ਪਾਰੁ ॥ [25]ਪਿਰਮ ਪਦਾਰਥੁ ਮੰਨਿ ਲੈ ਧੰਨੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਊਜਲਾ [26]ਸਿਰਿ ਕਾਸਟ ਲੋਹਾ ਪਾਰਿ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਛੋਡੈ ਭੈ ਵਸੈ ਨਾਨਕ ਕਰਣੀ ਸਾਰੁ[27] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਾਰੂ[28] ਮਾਰਣ ਜੋ ਗਏ ਮਾਰਿ ਨ ਸਕਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇ ਇਹੁ ਮਾਰੀਐ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਏਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ ਨਾ ਮਰੈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਮਨ ਹੀ ਕਉ ਮਨੁ ਮਾਰਸੀ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੈ[29] ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥

੧ ਉਸ ਨੇ ਬਣਾਈ।
੨ ਆਪੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।
੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੪ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਕਮਲ।
੫ ਖਿੜਿਆ।
੬ ਰੋਕਿਆ, ਭਾਵ ਮੁਕਾਅ ਦਿੱਤਾ।
੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੧, ਨੋਟ ੨੧।
੮ ਸੌਦਾ ਹੈ।
੯ ਨਾ ਮੈਲਾ (ਤਮੋ ਗੁਣ), ਨਾ ਧੁੰਧਲਾ (ਰਜੋ ਗੁਣ), ਨਾ ਭਗਵਾ (ਸਤੋ ਗੁਣ) ਅਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਲਾਲੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਨਾਲ ਸੱਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ।
੧੦ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਵਨਸਪਤੀ, ਫੁੱਲ, ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ-ਭੌਰਾ ਭੈ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਰਵਰ (ਰੁਖ) ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਫੁੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਭੌਰਾ ਹੈ।
੧੧ [ਸੰ. ਭ੍ਰਿੰਗ] ਭੌਰਾ।
੧੨ ਝਗੜਦੇ ਹਨ, ਲੜਦੇ ਹਨ।
੧੩ ਆਪਣਾ ਆਪ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਓਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
੧੪ [ਸੰ. ਮਹੱਤ੍ਵ] ਵਡਿਆਈ।
੧੫ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੧੬ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ। 'ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ' (ਜਪੁ)।
੧੭ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭਿਖਿਆ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਮੜ੍ਹੀ (ਕੋਠਾ)।
੧੮ ਤਹਿ ਭਾਵ ਅਸਲੀਅਤ (ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਰਥ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ 'ਹਾਥ' ਇਸਤ੍ਰੀ-ਲਿੰਗ ਹੈ)।
੧੯ ਜਿਸ ਦਰ 'ਤੇ ਰਹਿਆਂ ਫਿਰ ਵੀ ਲੇਖਾ ਮੰਗਿਆ ਜਾਵੇ।
੨੦ ਉਹ ਆਪ ਸੱਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੧ ਸੂਰਮੇ।
੨੨ ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਸੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
੨੩ ਬਿਨਾਂ ਗਤੀ ਦੇ।
੨੪ ਕਾਂ ਤੋਂ ਚਿੱਟਾ ਹੰਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਬੇੜੀ 'ਤੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਰੀਦਾ।
੨੫ ਪਿਆਰੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਪਦਾਰਥ ਉਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਲਿਆਵੇ।
੨੬ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੋਹਾ ਤਰਦਾ ਹੈ, ਲੱਕੜ ਦੀ ਬੇੜੀ ਉਤੇ ਲੋਹਾ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਾਪੀ ਭੀ ਨਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ।
੨੮ ਮਾਰੂ ਥਲ (ਰੇਤਲੇ ਥਲ) ਵਿੱਚ। ਜੋ ਜੰਗਲ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਗਏ ਹਨ, ਓਹ ਮੂਰਖ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।
੨੯ ਮਿਲੇ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਨ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਉਤੇ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਰਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਮਨ ਜਿੱਤਣ ਨਾਲ ਜਗ ਜਿੱਤਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜੋਗ ਆਦਿ ਭੇਖ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿਸੇ ਐਰੇ ਗ਼ੈਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਦੇ ਪਾਰਖੂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਅਸਲ ਬਹਾਦਰ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਨਾਲ ਮੰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਚੰਗਾ ਬਣ ਕੇ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਾਵ ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਏ ਓਹ ਮੰਦੇ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਾਸ ਬਣੇ, ਓਹ ਚੰਗੇ ਬਣ ਗਏ।

[੧]ਦੋਵੈ ਤਰਫਾ ਉਪਾਈਓਨੁ ਵਿਚਿ [੨]ਸਕਤਿ ਸਿਵ ਵਾਸਾ ॥ ਸਕਤੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਬਿਨਾਸਾ ॥ ਗੁਰਿ ਸੇਵਿਐ ਸਾਤਿ ਪਾਈਐ [੩]ਜਪਿ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸਾ ॥ [੪]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਸੋਧਿ ਦੇਖੁ ਊਤਮ ਹਰਿ ਦਾਸਾ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਥਿਰੁ ਨਹੀ ਨਾਮੇ [੫]ਬਲਿ ਜਾਸਾ ॥ ੧੦ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ [੬]ਹੋਵਾ ਪੰਡਿਤੁ ਜੋਤਕੀ[੭] [੮]ਵੇਦ ਪੜਾ ਮੁਖਿ ਚਾਰਿ ॥ [੯]ਨਵ ਖੰਡ ਮਧੇ ਪੂਜੀਆ ਅਪਣੈ ਚਜਿ[੧੦] ਵੀਚਾਰਿ ॥ [੧੧]ਮਤੁ ਸਚਾ ਅਖਰੁ ਭੁਲਿ ਜਾਇ ਚਉਕੈ ਭਿਟੈ ਨ ਕੋਇ ॥ ਝੂਠੇ ਚਉਕੇ ਨਾਨਕਾ ਸਚਾ ਏਕੋ ਸੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ਆਪੇ ਦੇ ਵਡਿਆਈਆ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੧੨]ਕੰਟਕੁ ਕਾਲੁ ਏਕੁ ਹੈ ਹੋਰੁ ਕੰਟਕੁ ਨ ਸੂਝੈ ॥ ਅਫਰਿਓ[੧੩] ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤਦਾ ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਲੂਝੈ[੧੪] ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਹਰਿ ਭੇਦੀਐ[੧੫] ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਬੂਝੈ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਛੁਟੀਐ ਜੋ ਮਨ ਸਿਉ ਜੂਝੈ[੧੬] ॥ ਮਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ਹਰਿ ਜਪੁ ਕਰੇ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੀਝੈ[੧੭] ॥ ੧੧ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਸਾਖਤੀ[੧੮] ਦਰਗਹ ਸਚੁ ਕਬੂਲੁ ॥ ਸਾਹਿਬੁ ਲੇਖਾ ਮੰਗਸੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇਖਿ ਨ ਭੂਲੁ ॥ [੧੯]ਦਿਲ ਦਰਵਾਨੀ ਜੋ ਕਰੇ ਦਰਵੇਸੀ ਦਿਲੁ ਰਾਸਿ ॥ ਇਸਕ ਮੁਹਬਤਿ ਨਾਨਕਾ ਲੇਖਾ ਕਰਤੇ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਅਲਗਉ ਜੋਇ ਮਧੂਕੜਉ[੨੦] ਸਾਰੰਗਪਾਣਿ ਸਬਾਇ ॥ ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ ਨਾਨਕ ਕੰਠਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਕਾਲੁ ਵਿਆਪਦਾ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ਲਾਗੇ ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਮਾਰਿ [੨੧]ਪਛਾੜਸੀ ਭਾਇ ਦੂਜੈ ਠਾਗੇ ॥ ਫਿਰਿ ਵੇਲਾ ਹਥਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮ ਕਾ ਡੰਡੁ ਲਾਗੇ ॥ ਤਿਨ ਜਮ ਡੰਡੁ ਨ ਲਗਈ ਜੋ ਹਰਿ ਲਿਵ ਜਾਗੇ ॥ ਸਭ ਤੇਰੀ ਤੁਧੁ ਛਡਾਵਣੀ ਸਭ ਤੁਧੈ ਲਾਗੇ ॥ ੧੨ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ [੨੨]ਸਰਬੇ ਜੋਇ ਅਗਛਮੀ ਦੂਖੁ ਘਨੇਰੋ ਆਥਿ ॥ ਕਾਲਰੁ ਲਾਦਸਿ ਸਰੁ ਲਾਘਣਉ ਲਾਭੁ ਨ ਪੂੰਜੀ ਸਾਥਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ ਪੂੰਜੀ ਸਾਚਉ ਨਾਮੁ ਤੂ ਅਖੁਟਉ ਦਰਬੁ[੨੩] ਅਪਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਵਖਰੁ ਨਿਰਮਲਉ ਧੰਨੁ ਸਾਹੁ ਵਾਪਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੧ ॥ [੨੪]ਪੂਰਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪਿਰਾਣਿ ਲੈ ਮੋਟਉ ਠਾਕੁਰੁ ਮਾਣਿ ॥ [੨੫]ਮਾਥੈ ਊਭੈ ਜਮੁ ਮਾਰਸੀ ਨਾਨਕ ਮੇਲਣੁ ਨਾਮਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਪਿੰਡੁ[੨੬] ਸਵਾਰਿਓਨੁ ਵਿਚਿ [੨੭]ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ॥ ਇਕਿ ਆਪੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਅਨੁ ਤਿਨ ਨਿਹਫਲ ਕਾਮੁ ॥ ਇਕਨੀ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੮] ਬੁਝਿਆ [੨੯]ਹਰਿ ਆਤਮਰਾਮੁ ॥ ਇਕਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਹਰਿ ਊਤਮ ਕਾਮੁ ॥ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ[੩੦] ਉਪਜਿਆ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਨਾਮੁ ॥ ੧੩ ॥ ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੧ ॥ [੩੧]ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੇਕੈ[੩੨] ਪਾਧਰ[੩੩] ਹੀਡੁ[੩੪] ॥

੧ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂ ਅਤੇ ਹੰਸ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਮ: ੧, ਪਉੜੀ ੪, ਪੰਨਾ ੧੨੮੦, ਨੋਟ ੧੬।

੨ ਸ਼ਕਤੀ (ਮਾਇਆ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ (ਜੀਵ) ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ।

੩ ਭਾਵ ਖਾਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਜਪ ਕੇ।

੪ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।

੫ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਵਾਂ।

੬ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੪੧੩, ਸ਼ਲੋਕ ੩।

੭ ਜੋਤਸ਼ੀ।

੮ ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਮੂੰਖੋਂ ਪੜ੍ਹਾਂ, ਮੂੰਹ-ਜ਼ਬਾਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਂ।

੯ ਨੌਂ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਵਿੱਚ ਪੂਜਿਆ ਜਾਵਾਂ।

੧੦ ਪੰਡਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਕਾਰਨ।

੧੧ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਹ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੌਂਕੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਿਟਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੌਂਕੇ ਝੂਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਸੱਚਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ।

੧੨ [ਸੰ. ਕੰਡਾ] ਦੁਖਦਾਈ ਕਾਲ।

੧੩ ਅਮੋੜ। ਮੌਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅਮੋੜ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਟਲਦੀ ਨਹੀਂ।

੧੪ ਝਗੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੫ ਲੀਨ ਹੋਵੀਏ।

੧੬ ਜੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੧੭ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੮ [ਫ਼ਾ.] ਬਣਾਵਟ, ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

੧੯ ਦਿਲ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੋਰਨਾ, ਇਹ ਹੈ ਦਰਵੇਸ਼ੀ।

੨੦ [ਮਧੁਕਰ=ਭੌਰਾ] ਫ਼ਕੀਰ ਰੂਪ ਭੌਰਾ; ਭੌਰੇ ਵਾਂਗ ਫ਼ਕੀਰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਫਿਰ ਕੇ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਅੱਡ ਹੋ ਕੇ ਫ਼ਕੀਰ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਿੱਚ ਸਾਰੰਗਪਾਣ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਹੀਰਾ ਨਾਮ-ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਆ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਨਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਠੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

੨੨ ਸਭ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਅਗੱਛਮੀ (ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) ਵੇਖ; ਆਥਿ (ਮਾਇਆ) ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਕੱਲਰ ਲੱਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੱਲੇ ਨਾ ਰਾਸ ਹੈ ਨਾ ਲਾਭ ਹੈ। ਸਰੁ=ਤਲਾਅ, ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ। ਲਾਘਣਉ=ਲੰਘਣਾ ਹੈ। ੨੩ ਧਨ।

੨੪ ਹਰੀ ਦੀ ਪਹਿਲੋਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪਛਾਣੋਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਡੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਪੂਜੋ।

੨੫ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਜਮ ਨੂੰ ਭੀ ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਮਾਰੇਗਾ।

੨੬ ਸਰੀਰ।

੨੭ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੦, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।

੨੮ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।

੨੯ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰੀ ਨੂੰ।

੩੦ ਪਿਆਰ।

੩੧ ਭੋਲਾਪਨ ਧਾਰਿਆਂ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਇਕ ਚਾਲ ਹੈ।

੩੨ [ਲਹਿੰਦੀ 'ਹਿੱਕ'] ਇਕੋ। ੩੩ ਰਸਤਾ।

੩੪ [ਸੰ.] ਚਾਲ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਸੁੱਚ ਭਿੱਟ ਅਤੇ ਚੌਂਕੇ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚਾ ਇਕੋ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਹਰੀ ਦੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਰਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਹਰੀ ਨਾਲ ਬਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੌਕਸ ਰਹਿ ਕੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਵੱਲ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਅਸਲ ਫ਼ਕੀਰੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਪੋਂਹਦੀ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ। ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਭੁੱਲਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਤਿ ਡਾਹਪਣਿ[੧] ਦੁਖੁ ਘਣੋ ਤੀਨੇ ਥਾਵ ਭਰੀੜੁ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੧ ॥ ਮਾਂਦਲੁ[੨]
ਬੇਦਿ ਸਿ ਬਾਜਣੋ ਘਣੋ ਧੜੀਐ ਜੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ਤੂ ਬੀਜਉ[੩]
ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਮ: ੧ ॥ ਸਾਗਰੁ[੪] ਗੁਣੀ[੫] ਅਥਾਹੁ ਕਿਨਿ ਹਾਥਾਲਾ[੬]
ਦੇਖੀਐ ॥ ਵਡਾ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਪਾਰਿ ਪਵਾ ॥ ਮਝ[੭] ਭਰਿ
ਦੁਖ ਬਦੁਖ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਸੈ ਨ ਲਥੀ ਭੁਖ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ* ॥
ਜਿਨੀ ਅੰਦਰੁ[੮] ਭਾਲਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਜੋ ਇਛਨਿ ਸੋ ਪਾਇਦੇ
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਿਸੁ ਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਸੋ ਹਰਿ
ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਤਿਨ ਕਾ ਮਿਤੁ ਹੈ [੯]ਜਮ ਮਗਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿ ਦਿਨਸੁ ਰਾਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸਮਾਵੈ ॥ ੧੪ ॥ †ਸਲੋਕੁ
ਮ: ੧ ॥ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ਸੁਰਗਿ ਮਿਰਤਿ[੧੦] ਪਇਆਲਿ[੧੧] ॥ ਹੁਕਮੁ
ਨ ਜਾਈ ਮੇਟਿਆ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਨਾਲਿ ॥ ਕਉਣੁ ਮੂਆ ਕਉਣੁ ਮਾਰਸੀ
[੧੨]ਕਉਣੁ ਆਵੈ ਕਉਣੁ ਜਾਇ ॥ ਕਉਣੁ ਰਹਸੀ[੧੩] ਨਾਨਕਾ [੧੪]ਕਿਸ ਕੀ
ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੧ ॥ [੧੫]ਹਉ ਮੁਆ ਮੈ ਮਾਰਿਆ ਪਉਣੁ ਵਹੈ
ਦਰੀਆਉ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਥਕੀ[੧੬] ਨਾਨਕਾ ਜਾ ਮਨੁ ਰਤਾ ਨਾਇ ॥ [੧੭]ਲੋਇਣ
ਰਤੇ ਲੋਇਣੀ ਕੰਨੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ[੧੮] ਚੂਨੜੀ[੧੯] [੨੦]ਰਤੀ
ਲਾਲ ਲਵਾਇ[੨੧] ॥ ਅੰਦਰੁ[੮] [੨੨]ਮੁਸਕਿ ਝਕੋਲਿਆ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥
੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੨੩] ਹੈ ਨਾਮੋ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ॥
ਏਹੁ ਅਖੁਟੁ ਕਦੇ ਨ ਨਿਖੁਟਈ ਖਾਇ ਖਰਚਿਉ ਪਲੈ ॥ ਹਰਿ ਜਨ ਨੇੜਿ
ਨ ਆਵਈ [੨੪]ਜਮਕੰਕਰ ਜਮਕਲੈ[੨੫] ॥ ਸੇ ਸਾਹ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ਜਿਨ
ਹਰਿ ਧਨੁ ਪਲੈ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਈਐ ਜਾ ਆਪਿ ਹਰਿ ਘਲੈ ॥
੧੫ ॥ ‡ਸਲੋਕੁ ਮ: ੩ ॥ [੨੬]ਮਨਮੁਖ ਵਾਪਾਰੈ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਬਿਖੁ ਵਿਹਾਝਹਿ
ਬਿਖੁ ਸੰਗ੍ਰਹਹਿ[੨੭] ਬਿਖ ਸਿਉ ਧਰਹਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਪੰਡਿਤ ਸਦਾਇਦੇ
ਮਨਹੁ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ ॥ ਹਰਿ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਨ ਲਾਇਨੀ ਵਾਦੀ[੨੮] ਧਰਨਿ
ਪਿਆਰੁ ॥ ਵਾਦਾ ਕੀਆ ਕਰਨਿ ਕਹਾਣੀਆ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਕਰਹਿ ਆਹਾਰੁ[੨੯] ॥
ਜਗ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਨਿਰਮਲਾ ਹੋਰੁ ਮੈਲਾ ਸਭੁ ਆਕਾਰੁ ॥ ਨਾਨਕ
ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਨੀ ਹੋਇ ਮੈਲੇ ਮਰਹਿ ਗਵਾਰ ॥ ੧ ॥ ਮ: ੩ ॥ ਦੁਖੁ ਲਗਾ
ਬਿਨੁ ਸੇਵਿਐ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨੇ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ॥ ਆਪੇ ਦਾਤਾ ਸੁਖੈ ਦਾ ਆਪੇ
ਦੇਇ ਸਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਏਵੈ ਜਾਣੀਐ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤਿਸੈ ਰਜਾਇ ॥ ੨ ॥
ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਗਤੁ ਹੈ ਨਿਰਧਨੁ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ[੩੦]
ਨਾਹੀ ॥ ਦੂਜੈ[੩੧] ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਹਉਮੈ ਦੁਖੁ ਪਾਹੀ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ

੧ [ਦਾਹਪਣ] ਜਲਨ, ਸਾੜੇ ਈਰਖਾ ਵਿੱਚ। ਸਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੈ; ਮਨ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤਿੰਨੇ ਭਰਿਸ਼ਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੨ [ਸੰ. ਮਰਦਲ] ਢੋਲ। ਜੋ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ ਧੜੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਪਖਪਾਤ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਓਹੋ ਢੋਲ (ਪਖਪਾਤ ਦਾ) ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋਇ ('ਸਿ' ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ)=ਜਿਹੜਾ।

੩ ਦੂਸਰਾ।

੪ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੫ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਸੰਜੁਗਤ।

੬ ਥਾਹ, ਤਹਿ।

੭ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ। ਸੰਸਾਰ ਦੁੱਖਾਂ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ।

੮ ਹਿਰਦਾ, ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਹਣੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਹਿਰਦਾ ਟੋਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਧਿਆ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

੯ ਜਮਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ।

੧੦ ਮਾਤਲੋਕ ਵਿੱਚ।

੧੧ ਪਤਾਲ ਵਿੱਚ। ਸੁਰਗ, ਮਾਤਲੋਕ ਅਤੇ ਪਤਾਲ ਵਿੱਚ (ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ) ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੨ ਕੌਣ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ।

੧੩ [ਸੰ. ਹਰਸ਼] ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੧੪ ਕਿਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂਦੀ ਹੈ?

੧੫ ਜੀਵ ਹਉਂ ਕਰ ਕੇ ਮਰਦਾ ਹੈ, ਮਮਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ; ਸੁਆਸ ਨਦੀ ਵਾਂਗ ਚਲਦੇ ਹਨ; ਭਾਵ ਹਉਂ ਜੰਮਦੀ ਮਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਆਸਾਂ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

੧੬ ਮੁੱਕ ਗਈ।

੧੭ ਅੱਖਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਕੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਸ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੧੮ ਰੋਗਾਂ ਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਖਧੀ, ਭਾਵ ਨਾਮ।

੧੯ ਚੁੰਘਣ ਵਾਲੀ।

੨੦ ਲਾਲ (ਹਰੀ) ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਰੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

੨੧ ਜਪ ਕੇ।

੨੨ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਿੱਚ ਡਬੋਇਆ, ਸੁਗੰਧਤ ਹੋ ਗਿਆ।

੨੩ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।

੨੪ [ਕਿੰਕਰ=ਦਾਸ, ਦੂਤ] ਜਮ-ਦੂਤ।

੨੫ ਜਮਕਾਲ।

੨੬ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਅਸਲੀ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ; ਓਹ ਤਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨੭ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨੮ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ।

੨੯ ਭੋਜਨ, ਗੁਜ਼ਾਰਾ।

੩੦ ਰਜੇਵਾਂ।

੩੧ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਭੋਲਾਪਣ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਭੈ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਈਰਖਾ ਮਾੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਤਨ ਮਨ ਵਿਗੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਧੜੇਬਾਜ਼ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੜੇਬਾਜ਼ੀ ਹੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਸੁਖ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਰੀ ਅਗਮ ਅਥਾਹ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਉਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਂ ਹੁਕਮ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਅੱਖਾਂ, ਕੰਨ ਆਦਿ ਇੰਦਰੇ ਹਰੀ-ਰਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ**: ਨਾਮ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਾਇਆ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਅਸਲ ਲਾਹਾ, ਅਸਲ ਸਿਆਣਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਨਾਮ ਹੀ ਅਸਲ ਧਨ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਛੂ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਬਹੁਤੁ ਲੋਚਾਹੀ[1] ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਛੁਟਾਹੀ[2] ॥ ਆਪਿ ਕਰੈ ਕਿਸੁ ਆਖੀਐ ਦੂਜਾ ਕੋ ਨਾਹੀ ॥ ੧੬ ॥ *ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ [3]ਸੰਤੀ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਚੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ[4] ਇਸੁ ਧਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥ ਇਤੁ ਧਨਿ ਪਾਇਐ ਭੁਖ ਲਥੀ ਸੁਖੁ ਵਸਿਆ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਜਿੰਨ੍ਹਾ ਕਉ ਧੁਰਿ ਲਿਖਿਆ ਤਿਨੀ ਪਾਇਆ ਆਇ ॥ [5]ਮਨਮੁਖੁ ਜਗਤੁ ਨਿਰਧਨੁ ਹੈ ਮਾਇਆ ਨੋ ਬਿਲਲਾਇ[6] ॥ ਅਨਦਿਨੁ[7] ਫਿਰਦਾ ਸਦਾ ਰਹੈ ਭੁਖ ਨ ਕਦੇ ਜਾਇ ॥ ਸਾਂਤਿ ਨ ਕਦੇ ਆਵਈ ਨਹ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ ਸਦਾ ਚਿੰਤ ਚਿਤਵਦਾ ਰਹੈ ਸਹਸਾ[8] ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ [9]ਮਤਿ ਭਵੀ ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਮਿਲੈ ਤਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਹਿ ਰਹੈ ਸਚੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਮੇਦਨੀ[10] ਸੋਈ ਸਾਰ ਕਰੇਇ ॥ ਏਕੋ ਸਿਮਰਹੁ ਭਾਇਰਹੁ[11] ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਖਾਣਾ ਸਬਦੁ ਚੰਗਿਆਈਆ ਜਿਤੁ ਖਾਧੈ ਸਦਾ [12]ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਪੈਨਣੁ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ[13] ਹੈ ਸਦਾ ਸਦਾ ਓਹੁ ਊਜਲਾ ਮੈਲਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ॥ ਸਹਜੇ ਸਚੁ ਧਨੁ ਖਟਿਆ ਥੋੜਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ ॥ ਦੇਹੀ ਨੋ ਸਬਦੁ ਸੀਗਾਰੁ ਹੈ ਜਿਤੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ[14] ਬੁਝੀਐ ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਵਿਖਾਲੇ ਸੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਤਰਿ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੋ[15] ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਜਾਪੈ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ਹਉਮੈ ਅਗਿਆਨੁ ਗਵਾਪੈ[16] ॥ [17]ਅੰਦਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਚਾਖਿਆ ਸਾਦੁ ਜਾਪੈ ॥ ਜਿਨ ਚਾਖਿਆ ਸੇ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਸੇ ਹਰਿ ਰਸਿ ਧ੍ਰਾਪੈ[18] ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਪੀਆਇਆ ਫਿਰਿ ਕਾਲੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ੧੭ ॥ †ਸਲੋਕੁ ਮਃ ੩ ॥ ਲੋਕੁ ਅਵਗਣਾ ਕੀ ਬੰਨ੍ਹੈ ਗੰਠੜੀ ਗੁਣ ਨ ਵਿਹਾਝੈ ਕੋਇ ॥ ਗੁਣ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਨਾਨਕਾ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ[19] ਗੁਣ ਪਾਈਅਨ੍ਹਿ[20] ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਸਮਾਨਿ ਹਹਿ ਜਿ[21] ਆਪਿ ਕੀਤੇ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਅੰਦਰਿ [22]ਰਾਜਾ ਤਖਤੁ ਹੈ ਆਪੇ ਕਰੇ ਨਿਆਉ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦਰੁ ਜਾਣੀਐ ਅੰਦਰਿ ਮਹਲੁ ਅਸਰਾਉ[23] ॥ ਖਰੇ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਈਅਨਿ ਖੋਟਿਆ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥ ਸਭੁ ਸਚੋ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ਸਦਾ ਸਚੁ ਨਿਆਉ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਰਸੁ ਆਇਆ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਨਾਉ ॥ ੧੮ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੧ ॥ ਹਉਮੈ ਕਰੀ ਤਾਂ ਤੂ ਨਾਹੀ ਤੂ ਹੋਵਹਿ ਹਉ[24] ਨਾਹਿ ॥ ਬੂਝਹੁ

੧ ਖਾਹਸ਼ ਕਰੀਏ।
੨ ਛੁਟਦਾ ਹੈ।
੩ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਨਾਮ-ਧਨ ਖੱਟਿਆ ਹੈ।
੪ ਸਮਝਾਇਆ।
੫ ਆਪ ਹੁਦਰਾ ਸੰਸਾਰ।
੬ ਮਾਇਆ ਲਈ ਰੋਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।
੭ ਹਰ ਰੋਜ਼।
੮ ਭਰਮ, ਸ਼ੱਕ।
੯ ਮਤ ਫਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਸ਼ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੧੦ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਚਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਭਾਈਓ!
੧੨ ਰੱਜੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ।
੧੩ [ਅ. ਸਨਾ] ਉਸਤਤਿ।
੧੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੫ ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ।
੧੬ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਹਿਰਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਰੱਜੇ ਹਨ।
੧੯ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।
੨੦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਕਿਉਂਕਿ।
੨੨ ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰੂਪ ਰਾਜਾ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ ਤਖ਼ਤ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੩, ਨੋਟ ੩੨।
੨੩ ਆਸਰਾ।
੨੪ ਮੈਂ, ਹਉਮੈ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨਮੁਖ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਨਿਰਧਨ ਤੇ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਰੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਰੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ**: ਨਾਮ ਹੀ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੈ, ਏਹੋ ਸਭ ਭੁੱਖਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਅੰਦਰਲੇ ਗੁਣ (ਨਾਮ) ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਪਾਪਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ। **ਪਉੜੀ** : ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਮੁਨਸਫ਼ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਉਮੈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਉਮੈ ਮਰਦੀ ਤੇ ਮਨ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਸਿਖਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਗਿਆਨੀ ਬੂਝਣਾ ਏਹ ਅਕਥ ਕਥਾ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ [੧]ਤਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਅਲਖੁ[੨] ਵਸੈ ਸਭ ਮਾਹਿ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਤ ਜਾਣੀਐ ਜਾਂ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ ਆਪੁ[੩] ਗਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਗਇਆ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਈਐ ਊਤਮ ਮਤਿ ਤਰਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕ [੪]ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ [੫]ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਤਿਸੈ ਸਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨੁ ਮਾਣਕੁ ਜਿਨਿ ਪਰਖਿਆ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਸੰਸਾਰਿ ॥ [੬]ਆਪੈ ਨੋ ਆਪੁ ਮਿਲਿ ਰਹਿਆ ਹਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਮਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਦੁਤਰੁ[੭] ਤਰੇ ਭਉਜਲੁ[੮] ਬਿਖਮੁ[੯] ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨਮੁਖ ਅੰਦਰੁ[੧੦] ਨ ਭਾਲਨੀ ਮੁਠੇ ਅਹੰਮਤੇ[੧੧] ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਭਵਿ ਥਕੇ ਅੰਦਰਿ [੧੨]ਤਿਖ ਤਤੇ ॥ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ ਨ ਸੋਧਨੀ ਮਨਮੁਖ ਵਿਗੁਤੇ[੧੩] ॥ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਸਤੇ ॥ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ਹਰਿ ਜਪਿ ਹਰਿ ਗਤੇ[੧੪] ॥ ੧੯ ॥ *ਸਲੋਕ ਮਃ ੨ ॥ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ [੧੫]ਆਣੈ ਰਾਸਿ ॥ [੧੬]ਤਿਸੈ ਅਗੈ ਨਾਨਕਾ ਖਲਿਇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੧ ॥ [੧੭]ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਇ ॥ [੧੮]ਕਿਸ ਨੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਜਾ [੧੯]ਘਰਿ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਸਭੇ ਥੋਕ ਵਿਸਾਰਿ ਇਕੋ ਮਿਤੁ ਕਰਿ ॥ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਨਿਹਾਲੁ ਪਾਪਾ [੨੦]ਦਹੈ ਹਰਿ ॥ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਚੁਕੈ[੨੧] ਜਨਮਿ ਨ ਜਾਹਿ ਮਰਿ ॥ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਆਧਾਰੁ ਸੋਗਿ ਨ ਮੋਹਿ ਜਰਿ[੨੨] ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਮਨ ਮਹਿ [੨੩]ਸੰਜਿ ਧਰਿ ॥ ੨੦ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫[੨੪] ॥ ਮਾਇਆ ਮਨਹੁ ਨ ਵੀਸਰੈ ਮਾਂਗੈ [੨੫]ਦੰਮਾ ਦੰਮ ॥ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾਨਕ [੨੬]ਨਹੀ ਕਰੰਮ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਚਲਈ ਕਿਆ ਲਪਟਾਵਹਿ ਅੰਧ[੨੭] ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ ਤੂ ਤੂਟਹਿ ਮਾਇਆ ਬੰਧ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਭਾਣੈ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਇਓਨੁ ਭਾਣੈ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਭਾਣੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿਓਨੁ ਭਾਣੈ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਭਾਣੇ ਜੇਵਡ ਹੋਰ ਦਾਤਿ ਨਾਹੀ ਸਚੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ[੨੮] ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਸਰਣਾਗਤੀ[੨੯] ਜਿਨਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ੨੧ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥ ਜਿਨ ਕਉ ਅੰਦਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨਹੀ ਭੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਬਿੰਦ[੩੦] ॥ ਨਾਨਕ ਮੁਇਆ ਕਾ ਕਿਆ ਮਾਰਣਾ ਜਿ ਆਪਿ ਮਾਰੇ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੩ ॥ ਮਨ ਕੀ ਪਤ੍ਰੀ ਵਾਚਣੀ ਸੁਖੀ ਹੂ ਸੁਖੁ ਸਾਰੁ[੩੧] ॥ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਭਲਾ ਆਖੀਐ ਜਿ ਬੂਝੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਰਿ ਸਾਲਾਹੇ ਹਰਿ ਪੜੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥ ਆਇਆ

੧ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ; ਇਹ ਅਸਲ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਅਦਿੱਖ ਹਰੀ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

੨ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

੩ ਆਪਾ ਭਾਵ, ਹਉਮੈ।

੪ ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਤੇ ਮੈਂ ਓਹ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਭੇਦਤਾ ਵਾਲਾ ਜਾਪ ਜਪੋ।

੫ ਤ੍ਰੈ-ਲੋਕੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ਹੈ।

੬ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

੭ ਔਖਾ ਤਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ।

੮ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।

੯ ਕਠਿਨ।

੧੦ ਹਿਰਦਾ, ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ।

੧੧ ਹੰਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧ ਵਿੱਚ।

੧੨ ਤਤੀ ਤ੍ਰਿਖਾ, ਸਾੜਨ ਵਾਲੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ।

੧੩ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ ਤੇ ਇਉਂ ਨਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਅਤੇ ੨੦।

੧੪ ਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੧੫ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੁਧਾਰਦਾ ਹੈ।

੧੬ ਉਸੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

੧੭ ਜਿਸ (ਹਰੀ) ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਓਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

੧੮ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ।

੧੯ ਜਦ ਸਭ ਕੁਝ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ।

੨੦ ਸਾੜ ਕੇ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

੨੧ ਦੂਰ ਹੋਵੇ।

੨੨ ਸੜ। ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਬਣਾ, ਤਾਕਿ ਗ਼ਮ ਜਾਂ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸੜੇਂ।

੨੩ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਰੱਖ।

੨੪ ਇਹੋ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰਨਾ ੧੪੨੬ ਉਤੇ ਮ: ੫ ਦਾ ੧੯ਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੨੫ ਮਾਇਆ ਹੀ ਮਾਇਆ।

੨੬ ਚੰਗੇ ਭਾਗ ਜੋ ਨਾ ਹੋਏ।

੨੭ ਹੇ ਅੰਨ੍ਹੇ!

੨੮ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।

੨੯ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ।

੩੦ [ਸੰ. ਬਿੰਦੁ=ਬੂੰਦ] ਰਤਾ ਮਾਤਰ।

੩੧ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ। ਸੁਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੁਖ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖੀਏ। ਪੰਡਿਤ ਥਿਤਾਂ ਦੀ ਪੱਤਰੀ ਵਾਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਇਉਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਨੀਅਤ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਲ੍ਹ ਕੀ।

* **ਸ਼ਲੋਕ** : ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਕੋ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਸਮਝ ਕੇ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਹੈ।

† **ਸ਼ਲੋਕ** : ਮਾਇਆ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਰੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‡ **ਸ਼ਲੋਕ** : ਜਿਹੜੇ ਹਰੀ ਵੱਲ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਹ ਅਸਲੋਂ ਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਰੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪੰਡਿਤਾਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜ਼ਾਤ ਨੇ ਤਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। **ਪਉੜੀ**: ਹਰੀ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਓਹੁ ਪਰਵਾਣੁ ਹੈ ਜਿ ਕੁਲ ਕਾ ਕਰੇ ਉਧਾਰੁ[੧] ॥ ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਪੁਛੀਐ [੨]ਕਰਣੀ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ ਹੋਰੁ ਕੂੜੁ ਪੜਣਾ ਕੂੜੁ ਕਮਾਵਣਾ ਬਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੁ ॥ ਅੰਦਰਿ ਸੁਖੁ ਨ ਹੋਵਈ [੩]ਮਨਮੁਖ ਜਨਮੁ ਖੁਆਰੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸੇ ਉਬਰੇ[੪] ਗੁਰ ਕੈ [੫]ਹੇਤਿ ਅਪਾਰਿ ॥ ੨ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਆਪੇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖਦਾ ਆਪੇ ਸਭੁ ਸਚਾ ॥ ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਖਸਮ ਕਾ ਸੋਈ ਨਰੁ ਕਚਾ ॥ ਜਿਤੁ ਭਾਵੈ ਤਿਤੁ ਲਾਇਦਾ ਗੁਰਮੁਖਿ[੬] ਹਰਿ ਸਚਾ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਹੈ [੭]ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਰਚਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਭਿ ਤਿਸ ਦੇ ਜਚਾ[੮] ॥ ਜਿਉ ਨਾਨਕ ਆਪਿ ਨਚਾਇਦਾ ਤਿਵ ਹੀ ਕੋ ਨਚਾ ॥ ੨੨ ॥ ੧ ॥ ਸੁਧੁ[੯] ॥

ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫ ਡਖਣੇ[੧੦] ਮਃ ੫ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

*ਤੂ ਚਉ[੧੧] ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ ॥ ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੇ[੧੨] ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ[੧੩] ਦੀਦਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੧੪]ਨੀਹੁ ਮਹਿੰਜਾ ਤਊ ਨਾਲਿ ਬਿਆ ਨੇਹ ਕੂੜਾਵੇ ਡੇਖੁ ॥ ਕਪੜ ਭੋਗ ਡਰਾਵਣੇ ਜਿਚਰੁ ਪਿਰੀ ਨ ਡੇਖੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਉਠੀ ਝਾਲੂ[੧੫] ਕੰਤੜੇ ਹਉ ਪਸੀ[੧੩] ਤਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥ ਕਾਜਲੁ[੧੬] ਹਾਰੁ [੧੭]ਤਮੋਲ ਰਸੁ [੧੮]ਬਿਨੁ ਪਸੇ ਹਭਿ ਰਸ ਛਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਸਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਚੁ ਸਚੁ ਸਭੁ ਧਾਰਿਆ ॥ [੧੯]ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਤੋ ਥਾਟੁ ਸਿਰਜਿ ਸੰਸਾਰਿਆ ॥ [੨੦]ਹਰਿ ਆਗਿਆ ਹੋਏ ਬੇਦ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਵੀਚਾਰਿਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ [੨੧]ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਬਿਸਥਾਰਿਆ ॥ ਨਵ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਸਾਜਿ ਹਰਿ ਰੰਗ ਸਵਾਰਿਆ ॥ ਵੇਕੀ[੨੨] ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਅੰਤਰਿ ਕਲ[੨੩] ਧਾਰਿਆ ॥ ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਿਆ ॥ ਤੂ ਜਾਣਹਿ ਸਭ ਬਿਧਿ ਆਪਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੪] ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥ ੧ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜੇ ਤੂ ਮਿਤ੍ਰੁ ਅਸਾਡੜਾ [੨੫]ਹਿਕ ਭੋਰੀ ਨਾ ਵੇਛੋੜਿ ॥ ਜੀਉ ਮਹਿੰਜਾ[੧੨] ਤਉ ਮੋਹਿਆ ਕਦਿ ਪਸੀ[੧੩] ਜਾਨੀ[੨੬] ਤੋਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੨੭]ਦੁਰਜਨ ਤੂ ਜਲੁ ਭਾਹੜੀ ਵਿਛੋੜੇ ਮਰਿ ਜਾਹਿ ॥ ਕੰਤਾ ਤੂ ਸਉ ਸੇਜੜੀ ਮੈਡਾ ਹਭੋ ਦੁਖੁ ਉਲਾਹਿ[੨੮] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਦੁਰਜਨੁ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ ਵੇਛੋੜਾ ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ॥ ਸਜਣੁ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜਿਸੁ ਮਿਲਿ ਕੀਚੈ ਭੋਗੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਅਗਮ ਦਇਆਲੁ ਬੇਅੰਤੁ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੈ ਕਉਣੁ ॥ ਤੁਧੁ ਸਿਰਜਿਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੂ ਨਾਇਕੁ[੨੯] [੩੦]ਸਗਲ ਭਉਣ ॥ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਗਲ ਰਉਣ[੩੧] ॥ ਤੁਧੁ ਅਪੜਿ ਕੋਇ ਨ

੧ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ।
੨ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਕਰਣੀ ਹੀ ਸਾਰ (ਚੰਗੀ) ਹੈ।
੩ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਰਬਾਦ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੪ ਤਰੇ।
੫ ਬੇਅੰਤ ਪਿਆਰ ਦੁਆਰਾ।
੬ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੂੰ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਹਰੀ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੭ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ (ਵਿਆਪਕ) ਹੈ।
੮ ਜਚਨਾ, ਚੋਜ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੩, ਨੋਟ ੩੨।
੯ ਅਸਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਸੋਧੀ ਗਈ, ਠੀਕ ਹੈ।
੧੦ ਸ਼ਲੋਕ ਜਾਂ ਦੋਹੇ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਂਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਮੁਲਤਾਨੀ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦ ਦੀ ਥਾਂ ਡ ਤੇ ਸ ਦੀ ਥਾਂ ਹ ਵਰਤਿਆ ਹੈ।
੧੧ ਬੋਲ। ਜੇ ਤੂੰ ਆਖੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉਤਾਰ ਦਿਆਂ।
੧੨ ਮੇਰੇ।
੧੩ ਵੇਖਾਂ।
੧੪ ਪਿਆਰ ਮੇਰਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ; ਹੋਰ ਨਿਹੋਂ ਕੂੜੇ ਵੇਖੇ ਹਨ।
੧੫ ਸਵੇਰੇ।
੧੬ ਸੁਰਮਾ।
੧੭ [ਸੰ. ਤਾਂਬੂਲ] ਪਾਨ ਦਾ ਰਸ।
੧੮ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਰਸ ਸੁਆਹ ਵਤ ਹਨ।
੧੯ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾ ਕੇ ਤੂੰ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ, ਭਾਵ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਈ। 'ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਧਰਤੀ ਥਾਪਿ ਰਖੀ ਧਰਮ ਸਾਲ' (ਜਪੁ)।
੨੦ ਹਰੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਵੇਦ ਬਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ।
੨੧ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਕੀਤਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੪੦, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੨ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ।
੨੩ ਸ਼ਕਤੀ।
੨੪ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰੇ।
੨੫ ਇਕ ਰਤਾ ਵੀ।
੨੬ ਪਿਆਰੇ!
੨੭ ਹੇ ਦੁਰਜਨ! ਤੂੰ ਸੜ ਜਾ ਅਤੇ ਹੇ ਵਿਛੋੜੇ! ਤੂੰ ਮਰ ਜਾ (ਅਗਲੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦੁਰਜਨ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕੀਤੀ ਹੈ)।
੨੮ ਲਾਹ ਦੇ, ਦੂਰ ਕਰ।
੨੯ ਮਾਲਕ।
੩੦ ਸਾਰੇ ਭਵਨਾਂ ਦਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ।
੩੧ ਰਮਣ ਵਾਲੇ, ਵਿਆਪਕ।

* **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਤਾਂਘ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਨੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਧਰਮ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਥਾਂ ਬਣਾਇਆ, ਇਸੇ ਲਈ ਵੇਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ।

† **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੈ। ਵਿਛੋੜਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਵਿਛੋੜਾ ਹਉਮੈ ਕਰ ਕੇ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਇਹ ਵਿਛੋੜਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਾਪ ਤਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਲੇ।

ਸਕੈ ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਜਗ ਉਧਰਣ[1] ॥ ਤੁਧੁ ਥਾਪੇ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਤੂ ਕਰਤਾ [2]ਸਗਲ ਧਰਣ ॥ ਤੁਧੁ ਆਵਣ ਜਾਣਾ ਕੀਆ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਗੈ ਤ੍ਰਿਣ[3] ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਤਿਸੁ ਲਾਵਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣ ॥ ਤੂ ਹੋਰਤੁ ਉਪਾਇ ਨ ਲਭਹੀ ਅਬਿਨਾਸੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਰਣ ॥ ੨ ॥ *ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [4]ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਙਣੇ ਹਭ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ ॥ ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ ਮੈਡੀ[5] ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਹਭੇ ਟੋਲ[6] ਸੁਹਾਵਣੇ ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਙਣੁ[7] ਮਲਿ ॥ ਪਹੀ[8] ਨ ਵੰਞੈ ਬਿਰਥੜਾ ਜੋ ਘਰਿ ਆਵੈ ਚਲਿ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਸੇਜ ਵਿਛਾਈ ਕੰਤ ਕੂ[9] ਕੀਆ ਹਭੁ ਸੀਗਾਰੁ ॥ [10]ਇਤੀ ਮੰਝਿ ਨ ਸਮਾਵਈ ਜੇ ਗਲਿ ਪਹਿਰਾ ਹਾਰੁ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਹੁਕਮੀ ਸਾਜਹਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜਿ ਸਮਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰਾ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਕਿਉ[11] ਤੁਝਹਿ ਧਿਆਵਹੀ ॥ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤਹਿ ਆਪਿ ਕੁਦਰਤਿ ਦੇਖਾਵਹੀ ॥ ਤੇਰੀ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਹੀ ॥ ਏਹਿ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਕੀਮ[12] ਨ ਪਾਵਹੀ ॥ ਜਿਸੁ ਹੋਵਹਿ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ ਤਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਵਹੀ ॥ ਤਿਸੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੀ ॥ ੩ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [13]ਜਾ ਮੂ ਪਸੀ ਹਠ ਮੈ ਪਿਰੀ ਮਹਿਜੈ ਨਾਲਿ ॥ ਹਭੇ ਡੁਖ ਉਲਾਹਿਅਮੁ[14] ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [15]ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਭਖੇ ਵਾਉ ਲੰਮੇ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜਾ ॥ ਪਿਰੀਏ ਤੂ ਜਾਣੁ ਮਹਿਜਾ ਸਾਉ ਜੋਈ[16] ਸਾਈ ਮੁਹੁ ਖੜਾ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ[17] ਭੂਛ[18] ਪਰ ਵੇਲਿ[19] ਨ ਜੋਹੇ[20] ਕੰਤ ਤੂ ॥ ਨਾਨਕ ਫੁਲਾ ਸੰਦੀ ਵਾੜਿ ਖਿੜਿਆ ਹਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ਜਿਉ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [21]ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ਸਰੂਪੁ ਤੂ ਸਭ ਮਹਿ ਵਰਤੰਤਾ ॥ [22]ਤੂ ਆਪੇ ਠਾਕੁਰੁ ਸੇਵਕੋ ਆਪੇ ਪੂਜੰਤਾ[23] ॥ [24]ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਆਪਿ ਤੂ ਆਪੇ ਸਤਵੰਤਾ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਨਿਰਮਲਾ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰੁ ਪਸਾਰਿਓ ਆਪੇ ਖੇਲੰਤਾ ॥ ਇਹੁ ਆਵਾ ਗਵਣੁ ਰਚਾਇਓ ਕਰਿ ਚੋਜ ਦੇਖੰਤਾ ॥ [25]ਤਿਸੁ ਬਾਹੁੜਿ ਗਰਭਿ ਨ ਪਾਵਹੀ ਜਿਸੁ ਦੇਵਹਿ ਗੁਰ ਮੰਤਾ[26] ॥ ਜਿਉ ਆਪਿ ਚਲਾਵਹਿ ਤਿਉ ਚਲਦੇ ਕਿਛੁ ਵਸਿ ਨ ਜੰਤਾ ॥ ੪ ॥ ‡ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [27]ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ[28] ਤਲਿ ਗਾੜਾ ਮਹਰੇਰੁ ॥ [29]ਵੇਖੇ ਛਿਟੜਿ ਥੀਵਦੋ ਜਾਮਿ ਖਿਸੰਦੋ ਪੇਰੁ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [30]ਸਚੁ ਜਾਣੈ ਕਚੁ ਵੈਦਿਓ ਤੂ [31]ਆਘੂ ਆਘੇ ਸਲਵੇ ॥ ਨਾਨਕ [32]ਆਤਸੜੀ ਮੰਝਿ ਨੈਣੂ ਬਿਆ ਢਲਿ ਪਬਣਿ[33] ਜਿਉ ਜੁੰਮਿਓ[34] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [35]ਭੋਰੇ ਭੋਰੇ ਰੂਹੜੇ ਸੇਵੇਦੇ ਆਲਕੁ ॥ ਮੁਦਤਿ

੧ ਤਾਰਣ ਵਾਲਾ।
੨ ਸਾਰੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਦਾ।
੩ ਤੀਲ੍ਹੇ ਜਿਤਨਾ, ਰਤਾ ਵੀ।
੪ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਂ।
੫ ਮੇਰੀ। ਇਕ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।
੬ ਪਦਾਰਥ, ਸੋਭਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨ।
੭ ਵਿਹੜਾ (ਹਿਰਦਾ ਰੂਪ)।
੮ ਰਾਹੀ। ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਐਸੇ ਘਰੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।
੯ ਵਾਸਤੇ।
੧੦ ਮੰਝ (ਮੈਥੋਂ) ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰੀ ਜਾਂਦੀ, ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਖਾਂਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਗਲ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਪਾਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿੱਥ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ।
੧੧ ਕਿਵੇਂ? ੧੨ ਕੀਮਤ।
੧੩ ਜੇ ਮੈਂ ਹੱਠ (ਹਿਰਦੇ) ਵਿੱਚ ਵੇਖਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਤੀ ਦਿਸੇਗਾ।
੧੪ ਮੈਂ ਲਾਹੇ ਹਨ।
੧੫ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਦੀਆਂ ਕਨਸੋਆਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਦਰ ਨੂੰ ਸੇਂਵਦਾ ਹੈਂ। ਹੇ ਪਤੀ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਾਉ (ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਖੜੇ ਹੋਣ ਦਾ) ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਖੜਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਈਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।
੧੬ [ਫ਼ਾ. ਜੋਈਦਨ=ਢੂੰਢਣਾ] ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ।
੧੭ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।
੧੮ ਜੰਗਲੀ, ਮੂਰਖ।
੧੯ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ (ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਰ-ਆਸਰਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵੇਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਰੁਖ ਸਹਾਰੇ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ)।
੨੦ ਤਕੇਂ। ਹੇ ਮੂਰਖ! ਤੂੰ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਨਾ ਤਕੇਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਅਸਲ ਕੰਤ ਹੈਂ, ਵੇਖ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਖਿੜਿਆ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਕ ਵੱਲ ਵਧੀਕ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈਂ?
੨੧ ਸੁਚੱਜਾ, ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਸੋਹਣਾ।
੨੨ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਨੌਕਰ।
੨੩ ਪੂਜਣ ਵਾਲਾ।
੨੪ [ਫ਼ਾ. ਦਾਨਾ ੳ ਬੀਨਾ] ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ।
੨੫ ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।
੨੬ ਉਪਦੇਸ਼।
੨੭ ਪਗਡੰਡੀ ਤੇ ਜੋ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਵੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੪੬, ਨੋਟ ੩।
੨੮ ਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆ! ਹੇ ਰਾਹ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ! ਤੇਰੇ ਹੇਠ ਵੱਡੀ ਰੇੜ੍ਹ (ਢਾਹ) ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ।
੨੯ ਵੇਖੀਂ ਕਿਤੇ ਜੇ ਪੈਰ ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਛਿੱਟਾਂ ਵਾਲਾ (ਦਾਗੀ) ਹੋ ਜਾਵੇਂਗਾ।
੩੦ ਕਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਜਾਣ ਕੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।
੩੧ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ।
੩੨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਨੈਣੂ (ਮੱਖਣ) ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਬਿਆ (ਦੂਜੀ) ਮਿਸਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਚੁਪੱਤੀ ਢਲ ਕੇ ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
੩੩ [ਸਿੰਧੀ] ਚੁਪੱਤੀ, ਨੀਲੋਫ਼ਰ।
੩੪ [ਸਿੰਧੀ] ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੩, ਫੁਟ ਨੋਟ †।
੩੫ ਹੇ ਭੋਲੇ ਤੇ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਰੂਹ! ਤੂੰ ਹਰੀ ਸੇਵਨ ਵਿੱਚ ਆਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

* **ਡਖਣੇ** : ਜੀਵਨ ਤਦ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਵੇ। **ਪਉੜੀ** : ਮੇਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਜਦ ਉਹ ਦਿੱਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ? ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਦਿੱਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬੈਠਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਚਾਉ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜੀਵ ਹਰੀ ਦੇ ਵਸ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਹਰੀ ਚਾਹੇ ਜੀਵ ਚਲਦਾ ਹੈ।

‡ **ਡਖਣੇ** : ਸਚਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚਲਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਇੱਧਰ ਉਧਰ ਹੋਵੀਏ, ਤਾਂ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਤਿਲਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਾਬਤ ਰਹਿਣਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮੱਖਣ ਦਾ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਨਾਜ਼ਕ ਚੁਪੱਤੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ; ਇਸ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪਈ ਚਿਰਾਣੀਆ[੧] ਫਿਰਿ [੨]ਕਡੂ ਆਵੈ ਰੁਤਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ[੩] ਜਾਤਿ ਤੂ ਵਰਨਾ[੪] ਬਾਹਰਾ ॥ ਏ ਮਾਣਸ[੫] ਜਾਣਹਿ ਦੂਰਿ ਤੂ ਵਰਤਹਿ ਜਾਹਰਾ ॥ ਤੂ ਸਭਿ ਘਟ[੬] ਭੋਗਹਿ ਆਪਿ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨ ਲਾਹਰਾ[੭] ॥ ਤੂ ਪੁਰਖੁ ਅਨੰਦੀ ਅਨੰਤ ਸਭ ਜੋਤਿ ਸਮਾਹਰਾ[੮] ॥ ਤੂ ਸਭ ਦੇਵਾ ਮਹਿ ਦੇਵ ਬਿਧਾਤੇ[੯] ਨਰਹਰਾ[੧੦] ॥ [੧੧]ਕਿਆ ਆਰਾਧੇ ਜਿਹਵਾ ਇਕ ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਪਰਪਰਾ[੧੨] ॥ ਜਿਸੁ ਮੇਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਿ ਤਿਸ ਕੇ ਸਭਿ ਕੁਲ ਤਰਾ ॥ ਸੇਵਕ ਸਭਿ ਕਰਦੇ ਸੇਵ ਦਰਿ ਨਾਨਕੁ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ॥ ੫ ॥ *ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਗਹਡੜੜਾ[੧੩] ਤ੍ਰਿਣਿ ਛਾਇਆ ਗਾਫਲ ਜਲਿਓਹੁ ਭਾਹਿ[੧੪] ॥ ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹੜੈ[੧੫] ਤਿਨ [੧੬]ਉਸਤਾਦ ਪਨਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਪੀਠਾ ਪਕਾ ਸਾਜਿਆ ਧਰਿਆ ਆਣਿ ਮਉਜੂਦੁ ॥ ਬਾਝਹੁ ਸਤਿਗੁਰ ਆਪਣੇ ਬੈਠਾ ਝਾਕੁ ਦਰੂਦ[੧੭] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਭੁਸਰੀਆ[੧੮] ਪਕਾਈਆ ਪਾਈਆ ਥਾਲੈ ਮਾਹਿ ॥ ਜਿਨੀ ਗੁਰੂ ਮਨਾਇਆ ਰਜਿ ਰਜਿ ਸੇਈ ਖਾਹਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤੁਧੁ ਜਗ ਮਹਿ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਪਾਈਆ ॥ ਏਕੁ ਮੰਦਰੁ [੧੯]ਪੰਚ ਚੋਰ ਹਹਿ ਨਿਤ ਕਰਹਿ ਬੁਰਿਆਈਆ ॥ ਦਸ ਨਾਰੀ[੨੦] ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ[੨੧] ਕਰਿ ਦਸੇ ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਈਆ ॥ ਏਨਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹਣੀ ਮੋਹੀਆ ਨਿਤ ਫਿਰਹਿ ਭਰਮਾਈਆ ॥ ਹਾਠਾ[੨੨] ਦੋਵੈ ਕੀਤੀਓ ਸਿਵ[੨੩] ਸਕਤਿ[੨੪] ਵਰਤਾਈਆ ॥ ਸਿਵ ਅਗੈ ਸਕਤੀ ਹਾਰਿਆ ਏਵੈ ਹਰਿ ਭਾਈਆ[੨੫] ॥ ਇਕਿ ਵਿਚਹੁ[੨੬] ਹੀ ਤੁਧੁ ਰਖਿਆ ਜੋ ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਜਲ ਵਿਚਹੁ ਬਿੰਬੁ[੨੭] ਉਠਾਲਿਓ ਜਲ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈਆ ॥ ੬ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਆਗਾਹਾ ਕੂ ਤ੍ਰਾਘਿ ਪਿਛਾ ਫੇਰਿ ਨ ਮੁਹਡੜਾ ॥ ਨਾਨਕ [੨੮]ਸਿਝਿ ਇਵੇਹਾ ਵਾਰ ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਸਜਣੁ ਮੈਡਾ ਚਾਈਆ[੨੯] [੩੦]ਹਭ ਕਹੀ ਦਾ ਮਿਤੁ ॥ ਹਭੇ ਜਾਣਨਿ ਆਪਣਾ [੩੧]ਕਹੀ ਨ ਠਾਹੇ ਚਿਤੁ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਗੁਝੜਾ ਲਧਮੁ ਲਾਲੁ ਮਥੈ[੩੨] ਹੀ ਪਰਗਟੁ ਥਿਆ ॥ ਸੋਈ ਸੁਹਾਵਾ ਥਾਨੁ ਜਿਥੈ ਪਿਰੀਏ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੂ ਵੁਠਿਆ[੩੩] ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਜਾ ਤੂ ਮੇਰੈ ਵਲਿ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੁਹਛੰਦਾ[੩੪] ॥ ਤੁਧੁ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਨੋ ਸਉਪਿਆ ਜਾ ਤੇਰਾ ਬੰਦਾ ॥ ਲਖਮੀ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਖਾਇ ਖਰਚਿ ਰਹੰਦਾ ॥ ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ[੩੫] ਸਭ ਸੇਵ ਕਰੰਦਾ ॥ ਏਹ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ ਸਭਿ ਕੀਤਿਆ ਨਹ ਮੰਗਹਿ ਮੰਦਾ ॥ ਲੇਖਾ ਕੋਇ ਨ ਪੁਛਈ ਜਾ ਹਰਿ ਬਖਸੰਦਾ ॥ ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦਾ ॥ ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰਿਐ ਜਾ ਤੁਧੁ ਭਾਵੰਦਾ ॥ ੭ ॥ ‡ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੩੬]ਡੇਖਣ ਕੂ ਮੁਸਤਾਕੁ ਮੁਖੁ ਕਿਜੇਹਾ ਤਉ ਧਣੀ[੩੭] ॥ ਫਿਰਦਾ

੧ ਚਿਰੋਕਣੀ।
੨ ਕਦੋਂ ਰੁੱਤ ਆਵੇ, ਭਾਵ ਕਦ ਜਨਮ ਮਿਲੇਗਾ?
੩ ਰੇਖ=ਲੀਕ, ਚਿਹਨ ਚੱਕ੍ਰ।
੪ [ਰੰਗ] ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ ਚਾਰ ਵਰਨ ਹਨ।
੫ ਮਨੁੱਖ।
੬ ਸਰੀਰ।
੭ ਲੱਗਦਾ।
੮ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ।
੯ ਹੇ ਰਚਨਹਾਰ!
੧੦ [ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ] ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
੧੧ ਇਕ ਜੀਭ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਰਾਧੇ?
੧੨ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ।
੧੩ ਛੱਪਰ। ਛੱਪਰ ਘਾਹ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ।
੧੪ ਅੱਗ ਨਾਲ। "ਛਾਪਰੁ ਬਾਧਿ ਸਵਾਰੈ ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ ਦੁਆਰੈ ਪਾਵਕੁ ਜਾਰੈ' (ਸਾਰਗ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ ੧੨੦੫)।
੧੫ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
੧੭ [ਫ਼ਾ.] ਦੁਆ (ਜੋ ਕਿਸੇ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਰੋਟੀ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰੋਟੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਪੀਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਪਿਆ ਝਾਕੇ ਕਿ ਕਦੋਂ ਦਰੂਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪੀਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਝਾਕ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਜਾਏਗੀ।
੧੮ [ਭੂ-ਸ਼੍ਰਿਤਾ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਕਾਈ ਹੋਈ] ਰੋਟ, ਮੰਨ।
੧੯ ਕਾਮਾਦਿਕ ਚੋਰ।
੨੦ ਇੰਦਰੇ।
੨੧ ਮਨ-ਪੁਰਖ।
੨੨ ਪਾਸੇ, ਤਰਫ਼ਾਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੦੯੦, ਨੋਟ ੧।
੨੩ ਚੇਤੰਨ ਆਤਮਾ।
੨੪ ਮਾਇਆ।
੨੫ ਭਾਇਆ, ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।
੨੬ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚੋਂ।
੨੭ ਬੁਲਬੁਲੇ ਰੂਪ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ।
੨੮ ਸਫਲ ਕਰ ਇਹ ਜਨਮ।
੨੯ ਚਾਅ ਵਾਲਾ।
੩੦ ਸਭ ਕਿਸੇ ਦਾ।
੩੧ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਂਦਾ।
੩੨ ਭਾਵ ਧੁਰੋਂ ਹੀ।
੩੩ ਵੱਸਿਆ।
੩੪ ਮੁਥਾਜੀ।
੩੫ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜੀਵ।
੩੬ ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਮੂੰਹ ਕੇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਹੇ ਮਾਲਕ!
੩੭ ਮਾਲਕ!

* **ਡਖਣੇ** : ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਣਾ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਨਾਹ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬਚੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਬਿਧਾਂ ਮਿਲ ਭੀ ਜਾਣ ਤਦ ਭੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੌਰਦਾ, ਜਦ ਤੋੜੀ ਗੁਰੂ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਦੇਵੇ। **ਪਉੜੀ**: ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਚੰਗੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਵਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹਉਮੈ ਭੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁੱਝੇ ਲਾਲ ਰੂਪ ਹਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਵੇ। **ਪਉੜੀ** : ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਉਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

‡ **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਦਾ ਮੇਲ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਡਾਢੇ ਦੁੱਖ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਚਾਉ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਪਾਪ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ।

[੧]ਕਿਤੈ ਹਾਲਿ ਜਾ ਡਿਠਮੁ ਤਾ ਮਨੁ ਧ੍ਰਾਪਿਆ[੨] ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਦੁਖੀਆ
ਦਰਦ ਘਣੇ[੩] ਵੇਦਨ[੪] ਜਾਣੇ ਤੂ ਧਣੀ[੫] ॥ [੬]ਜਾਣਾ ਲਖ ਭਵੇ ਪਿਰੀ ਡਿਖੰਦੋ
ਤਾ ਜੀਵਸਾ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਢਹਦੀ ਜਾਇ ਕਰਾਰਿ[੭] ਵਹਣਿ ਵਹੰਦੇ ਮੈ
ਡਿਠਿਆ ॥ ਸੇਈ ਰਹੇ ਅਮਾਣ[੮] ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ[੯] ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਜਿਸੁ ਜਨ ਤੇਰੀ ਭੁਖ ਹੈ ਤਿਸੁ ਦੁਖੁ ਨ ਵਿਆਪੈ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੧੦]
ਬੁਝਿਆ ਸੁ [੧੧]ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ[੧੨] ॥ ਜੋ ਨਰੁ ਉਸ ਕੀ ਸਰਣੀ ਪਰੈ [੧੩]ਤਿਸੁ
ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ ॥ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਗੁਰ ਧੂੜੀ ਨਾਪੈ[੧੪] ॥ ਜਿਨਿ
ਹਰਿ ਭਾਣਾ ਮੰਨਿਆ ਤਿਸੁ ਸੋਗੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ[੧੫] ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੂ ਸਭਨਾ ਕਾ
ਮਿਤੁ ਹੈ [੧੬]ਸਭਿ ਜਾਣਹਿ ਆਪੈ ॥ ਐਸੀ ਸੋਭਾ ਜਨੈ ਕੀ ਜੇਵਡੁ ਹਰਿ ਪਰਤਾਪੈ ॥
[੧੭]ਸਭ ਅੰਤਰਿ ਜਨ ਵਰਤਾਇਆ ਹਰਿ ਜਨ ਤੇ ਜਾਪੈ ॥ ੮ ॥ *ਡਖਣੇ
ਮਃ ੫ ॥ [੧੮]ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ ਸੇ ਮੈ ਪਿਛੈ ਭੀ ਰਵਿਆਸੁ ॥ ਜਿਨਾ ਕੀ
ਮੈ ਆਸੜੀ ਤਿਨਾ ਮਹਿਜੀ[੧੯] ਆਸ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਗਿਲੀ ਗਿਲੀ ਰੋਡੜੀ[੨੦]
ਭਉਦੀ[੨੧] ਭਵਿ ਭਵਿ ਆਇ ॥ ਜੋ ਬੈਠੇ ਸੇ ਫਾਥਿਆ ਉਬਰੇ[੨੨] ਭਾਗ ਮਥਾਇ[੨੩] ॥
੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਡਿਠਾ [੨੪]ਹਭ ਮਝਾਹਿ ਖਾਲੀ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥ ਤੈ
ਸਖੀ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਸਜਣੁ ਰਾਵਿਆ[੨੫] ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਉ
ਢਾਢੀ ਦਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਦਾ ਜੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ [੨੬]ਥਿਰ ਥਾਵਰੀ
ਹੋਰ ਆਵੈ ਜਾਵੈ ॥ ਸੋ ਮੰਗਾ ਦਾਨੁ ਗੁੋਸਾਈਆ[੨੭] ਜਿਤੁ ਭੁਖ ਲਹਿ ਜਾਵੈ ॥
ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਦੇਵਹੁ ਦਰਸਨੁ ਆਪਣਾ ਜਿਤੁ ਢਾਢੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ[੨੮] ॥ ਅਰਦਾਸਿ
ਸੁਣੀ ਦਾਤਾਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਢਾਢੀ ਕਉ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਖਦਿਆ ਦੁਖ
ਭੁਖ ਗਈ ਢਾਢੀ ਕਉ [੨੯]ਮੰਗਣੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਭੇ ਇਛਾ ਪੂਰੀਆ
ਲਗਿ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਪਾਵੈ[੩੦] ॥ ਹਉ ਨਿਰਗੁਣੁ ਢਾਢੀ ਬਖਸਿਓਨੁ ਪ੍ਰਭਿ ਪੁਰਖਿ
ਵੇਦਾਵੈ[੩੧] ॥ ੯ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜਾ ਛੁਟੇ ਤਾ ਖਾਕੁ ਤੂ ਸੁੰਞੀ[੩੨] ਕੰਤੁ
ਨ ਜਾਣਹੀ ॥ ਦੁਰਜਨ ਸੇਤੀ ਨੇਹੁ ਤੂ [੩੩]ਕੈ ਗੁਣਿ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਹੀ ॥ ੧ ॥
ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਬਿਨੁ ਘੜੀ ਨ ਜੀਵਣਾ ਵਿਸਰੇ ਸਰੈ ਨ ਬਿੰਦ[੩੪] ॥
ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਕਿਉ ਮਨ ਰੂਸੀਐ[੩੫] ਜਿਸਹਿ ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦ[੩੬] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥
ਰਤੇ ਰੰਗਿ[੩੭] ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਤਿ ਗੁਲਾਲੁ[੩੮] ॥ ਨਾਨਕ ਵਿਣੁ
ਨਾਵੈ ਆਲੂਦਿਆ[੩੯] ਜਿਤੀ ਹੋਰੁ ਖਿਆਲੁ ॥ ੩ ॥ ਪਵੜੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਜਾ
ਤੂ ਮੇਰਾ ਮਿਤ੍ਰੁ ਹੈ ਤਾ ਕਿਆ ਮੈ ਕਾੜਾ[੪੦] ॥ ਜਿਨੀ ਠਗੀ[੪੧] ਜਗੁ ਠਗਿਆ
ਸੇ ਤੁਧੁ ਮਾਰਿ ਨਿਵਾੜਾ[੪੨] ॥ ਗੁਰਿ ਭਉਜਲੁ[੪੩] ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਇਆ ਜਿਤਾ
ਪਾਵਾੜਾ[੪੪] ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਸਭਿ ਰਸ ਭੋਗਦਾ ਵਡਾ ਆਖਾੜਾ[੪੫] ॥ ਸਭਿ
ਇੰਦ੍ਰੀਆ ਵਸਿ ਕਰਿ ਦਿਤੀਓ [੪੬]ਸਤਵੰਤਾ ਸਾੜਾ ॥ [੪੭]ਜਿਤੁ ਲਾਈਅਨਿ

੧ ਕਿਸ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ, ਭਾਵ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ਫਿਰਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਡਿੱਠਾ, ਤਾਂ ਦਿਲ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ।
੨ ਰਜਿਆ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ।
੩ ਬਹੁਤ।
੪ [ਵੇਦਨਾ] ਪੀੜ।
੫ [ਸਿੰਧੀ] ਹੇ ਮਾਲਕ!
੬ ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਇਲਾਜ ਜਾਣਾਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਜੀਵਸਾਂ ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ।
੭ ਕਿਨਾਰਾ (ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਨਦੀ ਦਾ)।
੮ [ਅ. ਅਮਾਨ=ਰਖਿਆ] ਸੁਰਖਿਅਤ, ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ, ਬਚੇ ਹੋਏ।
੯ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲੇ।
੧੦ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੧੧ ਚੁਤਰਫੀਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ।
੧੨ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੩ ਪਾਪ ਉਸ ਤੋਂ ਕੰਬਦੇ ਹਨ।
੧੪ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਸਤਾਉਂਦਾ ਹੈ।
੧੬ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ।
੧੭ ਸਭਨਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਜਨ ਨੂੰ ਵਰਤਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਉੱਘਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਆਪਣੇ ਜਨਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਲੈਣ ਲਈ ਗਈ, ਓਹ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਗਏ, ਭਾਵ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਮੰਗਣਹਾਰ ਹਨ, ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਵਿਆਸ [ਰਮਣ ਤੋਂ] ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ।
੧੯ [ਸਿੰਧੀ] ਮੇਰੀ।
੨੦ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ।
੨੧ ਉਡਦੀ ਉਡਦੀ ਮੱਖੀ, ਭਾਵ ਜੀਵ।
੨੨ ਬਚ ਗਏ।
੨੩ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੨੪ ਸਭ ਵਿੱਚ।
੨੫ ਭੋਗਿਆ, ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਿਆ।
੨੬ ਥਿਰ ਥਾਂਵ ਵਾਲਾ, ਥਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ।
੨੭ ਹੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ!
੨੮ ਰੱਜ ਜਾਵੇ।
੨੯ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਿਆ।
੩੦ ਚਰਨੀਂ।
੩੧ ਨਿਰਮਾਣ। ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ, ਨਿਰਮਾਣ ਢਾਢੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭ-ਪੁਰਖ (ਸਮਰੱਥ ਮਾਲਕ) ਨੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ।
੩੨ ਹੇ ਸੁੰਞੀ ਦੇਹ!
੩੩ ਕਿਹੜੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈਂ (ਜਦ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਮਾੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਹੈ)?
੩੪ ਰਤਾ ਵੀ। ਵਿਸਰਿਆਂ ਰਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਆਵੀਦਾ (ਇਹੋ ਸ਼ਲੋਕ ਪੰਨਾ ੧੨੫੦ ਉੱਤੇ ਵਾਰ ਸਾਰਗ ਵਿੱਚ ਮ: ੪ ਦਾ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ)।
੩੫ ਰੁੱਸੀਏ।
੩੬ ਚਿੰਤਾ ਫ਼ਿਕਰ।
੩੭ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ।
੩੮ [ਗੁਲੇ ਲਾਲਾ ਵਰਗਾ] ਗੂੜ੍ਹਾ ਲਾਲ।
੩੯ [ਫ਼ਾ. ਆਲੂਦਾ] ਮਲੀਨ।
੪੦ ਝੋਰਾ।
੪੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠੱਗਾਂ ਨੇ।
੪੨ [ਨਿਵਾਰੇ] ਦੂਰ ਕੀਤੇ।
੪੩ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੪੪ ਪਵਾੜੇ। ਝਗੜੇ ਜਿੱਤ ਲਏ।
੪੫ ਸੰਸਾਰ-ਅਖਾੜਾ।
੪੬ ਸਤਵੰਤ ਅਸਾੜਾ। ਜਦ ਸਤਵਾਲਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਹੋ ਗਿਆ।
੪੭ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਈਦਾ ਹੈ।

* **ਡਖਣੇ** : ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਆਪ ਮੰਗਣਹਾਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੰਸਾਰ ਲਾਲਚ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੀ ਭੀ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ। ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲਾਲਚ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਦੀਵੀ ਰੱਜੇਵਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਘਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ-ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਤੇ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਿਲ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਅੰਦਰਲੀ ਖਿਚੋਤਾਣ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੀ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।

ਤਿਤੈ ਲਗਦੀਆ ਨਹ ਖਿੰਜੋਤਾੜਾ[੧] ॥ ਜੋ ਇਛੀ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਦਾ [੨]ਗੁਰਿ
ਅੰਦਰਿ ਵਾੜਾ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਭਾਇਰਹੁ[੩] ਹਰਿ ਵਸਦਾ ਨੇੜਾ ॥ ੧੦ ॥
*ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜਾ ਮੂੰ[੪] ਆਵਹਿ ਚਿਤਿ ਤੂ ਤਾ [੫]ਹਭੇ ਸੁਖ ਲਹਾਉ ॥
ਨਾਨਕ ਮਨ ਹੀ ਮੰਝਿ[੬] ਰੰਗਾਵਲਾ[੭] ਪਿਰੀ ਤਹਿਜਾ[੮] ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥
ਕਪੜ ਭੋਗ ਵਿਕਾਰ ਏ ਹਭੇ ਹੀ ਛਾਰ[੯] ॥ ਖਾਕੁ[੧੦] ਲੋੜੇਦਾ ਤੰਨਿ ਖੇ[੧੧] ਜੋ
ਰਤੇ ਦੀਦਾਰ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਕਿਆ ਤਕਹਿ [੧੨]ਬਿਆ ਪਾਸ [੧੩]ਕਰਿ ਹੀਅੜੇ
ਹਿਕੁ ਅਧਾਰੁ ॥ ਥੀਉ[੧੪] ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਣੁ ਜਿਤੁ ਲਭੀ ਸੁਖ ਦਾਤਾਰੁ ॥ ੩ ॥
ਪਉੜੀ ॥ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ[੧੫] ਹਰਿ ਜੀਉ ਨ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਨੂਆ
ਨ ਲਗੈ[੧੬] ॥ ਧਰਮੁ ਧੀਰਾ[੧੭] ਕਲਿ ਅੰਦਰੇ ਇਹੁ ਪਾਪੀ ਮੂਲਿ ਨ ਤਗੈ[੧੮] ॥
[੧੯]ਅਹਿ ਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿ ਕਰੁ ਪਾਏ ਇਕ ਘੜੀ ਮੁਹਤੁ ਨ ਲਗੈ ॥ ਚਾਰੇ
ਜੁਗ ਮੈ ਸੋਧਿਆ ਵਿਣੁ ਸੰਗਤਿ ਅਹੰਕਾਰੁ ਨ ਭਗੈ[੨੦] ॥ ਹਉਮੈ ਮੂਲਿ ਨ
ਛੁਟਈ ਵਿਣੁ ਸਾਧੂ ਸਤਸੰਗੈ ॥ ਤਿਚਰੁ ਥਾਹ[੨੧] ਨ ਪਾਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਾਹਿਬ
ਸਿਉ [੨੨]ਮਨ ਭੰਗੈ ॥ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨੩] ਸੇਵਿਆ ਤਿਸੁ ਘਰਿ ਦੀਬਾਣੁ[੨੪]
ਅਭਗੈ[੨੫] ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗੈ ॥
੧੧ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੨੬]ਲੋੜੀਦੋ ਹਭ ਜਾਇ ਸੋ ਮੀਰਾ ਮੀਰੰਨ ਸਿਰਿ ॥
[੨੭]ਹਠ ਮੰਝਾਹੂ ਸੋ ਧਣੀ ਚਉਦੋ[੨੮] ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੨੯]ਮਾਣਿਕੂ
ਮੋਹਿ ਮਾਉ ਡਿੰਨਾ ਧਣੀ ਅਪਾਹਿ ॥ ਹਿਆਉ[੩੦] ਮਹਿਜਾ ਠੰਢੜਾ ਮੁਖਹੁ ਸਚੁ
ਅਲਾਇ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੂ ਥੀਆਊ[੩੧] ਸੇਜ ਨੈਣਾ ਪਿਰੀ ਵਿਛਾਵਣਾ ॥
ਜੇ ਡੇਖੈ ਹਿਕ ਵਾਰ ਤਾ ਸੁਖ ਕੀਮਾਹੂ[੩੨] ਬਾਹਰੇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਮਨੁ ਲੋਚੈ
ਹਰਿ ਮਿਲਣ ਕਉ ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਆ ॥ ਮੈ ਲਖ ਵਿੜਤੇ[੩੩] ਸਾਹਿਬਾ
ਜੇ ਬਿੰਦ[੩੪] ਬੋੁਲਾਈਆ ॥ ਮੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੀਆ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਨ ਸਾਈਆ ॥
ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਤਹੋ ਕਿਉ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਮਨੁ ਅਰਪਿਹੁ ਹਉਮੈ
ਤਜਹੁ [੩੫]ਇਤੁ ਪੰਥਿ ਜੁਲਾਈਆ ॥ ਨਿਤ ਸੇਵਿਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ ਸਤਸੰਗਿ
ਮਿਲਾਈਆ ॥ ਸਭੇ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ ਗੁਰ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਆ ॥ ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ
ਹੋਰੁ ਨ ਸੁਝਈ ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਗੋੁਸਾਈਆ[੩੬] ॥ ੧੨ ॥ ‡ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੩੭]ਮੂ
ਥੀਆਊ ਤਖਤੁ ਪਿਰੀ ਮਹਿੰਜੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ [੩੮]ਪਾਵ ਮਿਲਾਵੇ ਕੋਲਿ ਕਵਲ
ਜਿਵੈ ਬਿਗਸਾਵਦੋ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੩੯]ਪਿਰੀਆ ਸੰਦੜੀ ਭੁਖ ਮੂ ਲਾਵਣ ਥੀ
ਵਿਥਰਾ ॥ [੪੦]ਜਾਣੁ ਮਿਠਾਈ ਇਖ ਬੇਈ ਪੀੜੇ ਨਾ ਹੁਟੈ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੪੧]ਠਗਾ
ਨੀਹੁਮ ਤੋੜਿ ਜਾਣੁ ਗੰਧ੍ਰਬਾ ਨਗਰੀ ॥ ਸੁਖ ਘਟਾਊ[੪੨] ਡੂਇ[੪੩] [੪੪]ਇਸੁ ਪੰਧਾਣੂ
ਘਰ ਘਣੇ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ [੪੫]ਅਕਲ ਕਲਾ ਨਹ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅਲਖ[੪੬]

੧ ਖਿੱਚੋਤਾਣ, ਕਸ਼ਮਕਸ਼। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹੁਣ ਸੰਤੋਖ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ।
੨ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅੰਦਰਮੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੩ ਹੇ ਭਾਈਓ! ੪ ਮੈਨੂੰ।
੫ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।
੬ ਵਿੱਚ। ੭ ਸੁੰਦਰ।
੮ [ਸਿੰਧੀ] ਤੇਰਾ। ੯ ਸੁਆਹ।
੧੦ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ। ੧੧ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
੧੨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ।
੧੩ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਆਸਰਾ ਬਣਾ।
੧੪ [ਲਹਿੰਦੀ] ਹੋ ਜਾ।
੧੫ ਭਾਗਾ। ੧੬ ਟਿਕਦਾ।
੧੭ ਧੀਰਜ ਵਾਲਾ, ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਕਲਜੁਗ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੧੮ ਨਿਭਦਾ।
੧੯ ਐਸ ਹੱਥ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸ ਹੱਥ ਫਲ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਕ ਘੜੀ ਅੱਧੀ ਘੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।
੨੦ ਭੱਜਦਾ, ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ। ੨੧ ਟਿਕਾਣਾ।
੨੨ ਮਨ ਟੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਬੇਮੁੱਖ ਹੈ।
੨੩ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ। ੨੪ ਆਸਰਾ।
੨੫ ਅਤੁੱਟ। ਅਤੁੱਟ ਆਸਰਾ।
੨੬ ਢੂੰਡਦਾ ਹਾਂ ਸਭ ਥਾਂ ਉਸ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੨੭ ਉਹ ਅੰਦਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੁਣਦੇ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੯੭, ਨੋਟ ੧੦।
੨੮ ਬੋਲਦਾ।
੨੯ ਹੇ ਮਾਂ! ਉਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਮਾਣਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
੩੦ ਹਿਰਦਾ। ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿਮਰ ਕੇ।
੩੧ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਂ ਆਪ ਸੇਜ (ਮੰਜਾ) ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਵਿਛੌਣਾ ਬਣਾਵਾਂ।
੩੨ ਕੀਮਤ ਤੋਂ। ਸੁਖ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਬੇਅੰਤ ਸੁਖ।
੩੩ ਵਿਆੜ ਲੀਤੇ, ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਜਰਾਈ ਲਏ। ਮੈਂ ਲੱਖ ਵੱਟੇ।
੩੪ ਇਕ ਰਤਾ ਵੀ।
੩੫ ਇਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਾਂ। ਜੁਲਾਈਆਂ=ਜੁਲਾਂ, ਚੱਲਾਂ।
੩੬ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਰੀ।
੩੭ ਮੈਂ ਤਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਵਾਂ, ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੋਵੇ (ਉਸ ਉੱਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ)।
੩੮ ਜਦ ਚਰਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੁਹਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਵਲ ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਜਾਵਾਂ।
੩੯ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਲੂਣਾ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਿਥਰਾਂ (ਪਈ ਹੋਵਾਂ)।
੪੦ ਤੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਖ (ਗੰਨੇ) ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਪੀੜੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾ ਹੁਟੇ (ਥੱਕੇ)।
੪੧ ਕਾਮਾਦਿਕ ਠੱਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋੜ, ਜਗਤ ਨੂੰ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ (ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਦਿੱਸਣ ਵਾਲਾ ਨਗਰ, ਭਾਵ ਛਲਾਵਾ) ਸਮਝ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੩, ਨੋਟ ੩।
੪੨ ਘੜੀਆਂ।
੪੩ ਦੋ। ਦੋ ਘੜੀਆਂ।
੪੪ ਇਸ ਰਾਹੀ ਲਈ ਕਈ ਜੂਨਾਂ ਰੂਪ ਘਰ ਹਨ।
੪੫ ਪ੍ਰਭ ਅਕਲ ਕਲਾ (ਭਾਵ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਹੁਨਰ) ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਲੱਖ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੧੪, ਫੁਟ ਨੋਟ †। 'ਅਕਲਿ', ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝ ਹੈ, ਸਿਹਾਰੀ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੪੬ ਜੋ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

* **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸੁਖ ਹਨ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹਰੀ ਮਿਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ-ਸੰਤ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਟਿਕਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਸਤ-ਸੰਗ ਰਾਹੀਂ ਹਰੀ ਲਈ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

‡ **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਤਾਂਘ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਹੁਨਰ, ਭੇਖ, ਪਾਠ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਆਦਿ ਨਾਲ ਅੱਲਖ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਮਿਲਦਾ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹੈ।

ਅਲੇਖੰ[੧] ॥ [੨]ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਭ੍ਰਮਤੇ ਫਿਰਹਿ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਭੇਖੰ[੩] ॥ [੪]ਵਰਤ ਕਰਹਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣਾ ਸੇ ਕਿਤੈ ਨ ਲੇਖੰ ॥ ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਸੰਪੂਰਨਾ ਤਤੁ ਸਾਰ ਨ ਪੇਖੰ[੫] ॥ ਤਿਲਕੁ ਕਢਹਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਿ ਅੰਤਰਿ ਕਾਲੇਖੰ[੬] ॥ ਭੇਖੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਲਭਈ ਵਿਣੁ ਸਚੀ ਸਿਖੰ[੭] ॥ ਭੂਲਾ ਮਾਰਗਿ ਸੋ ਪਵੈ [੮]ਜਿਸੁ ਧੁਰਿ ਮਸਤਕਿ ਲੇਖੰ ॥ ਤਿਨਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿਆ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਅਖੀ ਦੇਖੰ ॥ ੧੩ ॥ *ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਸੋ ਨਿਵਾਹੂ[੯] ਗਡਿ[੧੦] ਜੋ ਚਲਾਊ ਨ ਥੀਐ[੧੧] ॥ ਕਾਰ ਕੂੜਾਵੀ[੧੨] ਛਡਿ [੧੩]ਸੰਮਲੁ ਸਚੁ ਧਣੀ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਹਭ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ [੧੪]ਜਿਉ ਜਲ ਘਟਾਊ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ॥ [੧੫]ਪਰਗਟੁ ਥੀਆ ਆਪਿ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਲਿਖਿਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵੇ ਨਾਮੁ ਚਉ[੧੬] ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰਗਹ ਮੰਨੀਅਹਿ ਮਿਲੀ ਨਿਥਾਵੇ ਥਾਉ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਬਾਹਰ ਭੇਖਿ ਨ ਪਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਅੰਤਰਜਾਮੀ[੧੭] ॥ ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਾਹਰੀ[੧੮] ਸਭ ਫਿਰੈ ਨਿਕਾਮੀ[੧੯] ॥ ਮਨੁ ਰਤਾ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਨਿਤ [੨੦]ਗਰਬਿ ਫਿਰਾਮੀ ॥ ਫਿਰਹਿ ਗੁਮਾਨੀ ਜਗ ਮਹਿ ਕਿਆ ਗਰਬਹਿ ਦਾਮੀ[੨੧] ॥ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਨ ਚਲਈ [੨੨]ਖਿਨ ਜਾਇ ਬਿਲਾਮੀ ॥ [੨੩]ਬਿਚਰਦੇ ਫਿਰਹਿ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਜੀ ਹੁਕਾਮੀ ॥ [੨੪]ਕਰਮੁ ਖੁਲਾ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਆਮੀ ॥ ਜੋ ਜਨੁ ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੋ ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਕਾਮੀ[੨੫] ॥ ੧੪ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੨੬]ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਏ ਹਭ ਮਰਣੁ ਪਛਾਣੰਦੋ ਕੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਤਿਨਾ ਖਾਕੁ[੨੭] ਜਿਨਾ ਯਕੀਨਾ ਹਿਕ ਸਿਉ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੨੮]ਜਾਣੁ ਵਸੰਦੋ ਮੰਝਿ[੨੯] ਪਛਾਣੂ [੩੦]ਕੋ ਹੇਕੜੋ ॥ [੩੧]ਤੈ ਤਨਿ ਪੜਦਾ ਨਾਹਿ ਨਾਨਕ ਜੈ ਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮਤੜੀ ਕਾਂਢਕੁ[੩੨] ਆਹ[੩੩] ਪਾਵ ਧੋਵੰਦੋ ਪੀਵਸਾ ॥ ਮੂ ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਅਥਾਹ [੩੪]ਪਸਣ ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਿਰਭਉ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਨਾਲਿ ਮਾਇਆ ਰਚਾ ॥ ਆਵੈ ਜਾਇ ਭਵਾਈਐ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਨਚਾ[੩੫] ॥ ਬਚਨੁ ਕਰੇ ਤੈ ਖਿਸਕਿ ਜਾਇ ਬੋਲੇ ਸਭੁ ਕਚਾ ॥ ਅੰਦਰਹੁ ਥੋਥਾ ਕੂੜਿਆਰੁ ਕੂੜੀ ਸਭ ਖਚਾ[੩੬] ॥ ਵੈਰੁ ਕਰੇ ਨਿਰਵੈਰ ਨਾਲਿ ਝੂਠੇ ਲਾਲਚਾ ॥ ਮਾਰਿਆ ਸਚੈ ਪਾਤਿਸਾਹਿ ਵੇਖਿ [੩੭]ਧੁਰਿ ਕਰਮਚਾ ॥ ਜਮਦੂਤੀ ਹੈ ਹੇਰਿਆ[੩੮] ਦੁਖ ਹੀ ਮਹਿ ਪਚਾ[੩੯] ॥ ਹੋਆ ਤਪਾਵਸੁ[੪੦] ਧਰਮ ਕਾ ਨਾਨਕ ਦਰਿ ਸਚਾ ॥ ੧੫ ॥ ‡ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਪਰਭਾਤੇ ਪ੍ਰਭ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧਿਆਇ ॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਮਲੁ ਉਤਰੈ ਸਚੇ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੪੧]ਦੇਹ ਅੰਧਾਰੀ ਅੰਧੁ ਸੁੰਞੀ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਫਲ ਜਨੰਮੁ ਜੈ ਘਟਿ ਵੁਠਾ ਸਚੁ ਧਣੀ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਲੋਇਣ ਲੋਈ[੪੨] ਡਿਠ ਪਿਆਸ ਨ ਬੁਝੈ ਮੂ ਘਣੀ ॥

੧ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਹਦਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਬੇਅੰਤ।
੨ ਛੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਥ ਆਦਿ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੩ ਭੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ।
੪ ਜਿਹੜੇ ਚੰਦਰਮਾ ਸਬੰਧੀ ਵਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।
੫ ਵੇਖਦੇ। ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਸਕਦੇ।
੬ ਕਾਲਖ।
੭ ਸਿਖਿਆ।
੮ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਧੁਰ ਹਜ਼ੂਰੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ।
੯ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਇਸਥਿਤ ਕਰ।
੧੧ ਹੁੰਦਾ। ੧੨ ਕੂੜੀ।
੧੩ ਯਾਦ ਕਰ ਸੱਚ ਧਣੀ (ਮਾਲਕ) ਨੂੰ।
੧੪ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇ ਘੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਪਰ ਪ੍ਰਗਟ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਭਾਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੧੬ [ਸਿੰਧੀ] ਉਚਾਰਨ ਕਰ, ਸਿਮਰ।
੧੭ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ।
੧੮ ਬਿਨਾਂ।
੧੯ ਨਿਕੰਮੀ।
੨੦ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੨੧ ਦਮਾਂ (ਧਨ) ਵਾਲੇ।
੨੨ ਖਿਨ ਬਿਲਮ (ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ) ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੨੩ ਉਸ ਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
੨੪ ਭਾਗ ਉਦੇ ਹੋਇਆ।
੨੫ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਮੂੰਹੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੨੭ ਚਰਨ-ਧੂੜੀ।
੨੮ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।
੨੯ ਵਿੱਚ, ਅੰਦਰ।
੩੦ ਕੋਈ ਇਕ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬੁੱਝਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
੩੨ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ। ਜੋ ਰੱਬ ਸਬੰਧੀ ਮਤ ਦੇਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਪੀਵਾਂ।
੩੩ ਹੈ। ੩੪ ਵੇਖਣ ਨੂੰ।
੩੫ ਨੱਚਦਾ ਹੈ।
੩੬ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ।
੩੭ ਧੁਰ ਕਰਮ। ਧੁਰੋਂ ਹੀ ਐਸਾ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਹੈ।
੩੮ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ।
੩੯ ਸੜਿਆ।
੪੦ ਨਿਆਉਂ।
੪੧ ਨਾਮ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੇਹੀ ਹਨੇਰੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਮਾਲਕ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।
੪੨ ਜੋਤਿ। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦੀ ਜੋਤਿ ਸਾਰੇ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਿਆਸ ਇਤਨੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਝਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਖੋ ਇਹੋ ਡੱਖਣਾ ਵਡਹੰਸ ਮ: ੫ ਦੇ ਦੂਜੇ ਛੰਤ ਦਾ ਸ਼ਲੋਕ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਨਾ ੫੭੭, ਨੋਟ ੧੯।

* **ਡਖਣੇ** : ਤੋੜ ਨਿਭਣ ਵਾਲਾ ਹਰੀ ਹੀ ਮੰਨ, ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਭੇਖ ਜਾਂ ਧਨ-ਕੁਟੰਬ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਕੁਰਾਹੇ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਭਟਕਣਾ ਮੁੱਕਦੀ ਤੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲਗੀਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਅੰਦਰ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਬੁੱਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਹਰੀ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

‡ **ਡਖਣੇ** : ਨਾਮ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪਸਰੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਈਏ ਤਾਂ ਹਰੀ ਦੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਤਿ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋਤਿ ਦਾ ਦੇਖਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਓਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਹਨ। **ਪਉੜੀ** : ਜਿਹੜਾ ਹਰੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖ਼ਾਹਸ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਸ਼ਤਰੂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਅੰਨਿ[੧] ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ[੨] ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਸਭਿ ਸੁਖ ਪਾਈ ॥ ਓਹੁ ਆਪਿ
ਤਰਿਆ ਕੁਟੰਬ ਸਿਉ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਈ ॥ ਓਨਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਧਨੁ ਸੰਚਿਆ[੩]
ਸਭ ਤਿਖਾ ਬੁਝਾਈ ॥ ਓਨਿ ਛਡੇ ਲਾਲਚ ਦੁਨੀ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥
ਓਸੁ ਸਦਾ ਸਦਾ ਘਰਿ ਅਨੰਦੁ ਹੈ ਹਰਿ ਸਖਾ ਸਹਾਈ ॥ ਓਨਿ ਵੈਰੀ ਮਿਤ੍ਰ [੪]ਸਮ
ਕੀਤਿਆ ਸਭ ਨਾਲਿ ਸੁਭਾਈ[੫] ॥ ਹੋਆ ਓਹੀ ਅਲੁ[੬] ਜਗ ਮਹਿ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ
ਜਪਾਈ ॥ ਪੂਰਬਿ[੭] ਲਿਖਿਆ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ॥ ੧੬ ॥
*ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਸਚੁ ਸੁਹਾਵਾ ਕਾਢੀਐ[੮] ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਸੋਇ[੯] ॥ ਨਾਨਕ
ਵਿਰਲੇ ਜਾਣੀਅਹਿ ਜਿਨ ਸਚੁ ਪਲੈ ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੧੦]ਸਜਣ ਮੁਖੁ
ਅਨੂਪੁ ਅਠੇ ਪਹਰ ਨਿਹਾਲਸਾ[੧੧] ॥ ਸੁਤੜੀ ਸੋ ਸਹੁ ਡਿਠੁ [੧੨]ਤੈ ਸੁਪਨੇ ਹਉ
ਖੰਨੀਐ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਸਜਣ ਸਚੁ ਪਰਖਿ [੧੩]ਮੁਖਿ ਅਲਾਵਣੁ ਥੋਥਰਾ ॥
[੧੪]ਮੰਨ ਮਝਾਹੂ ਲਖਿ ਤੁਧਹੁ ਦੂਰਿ ਨ ਸੁ ਪਿਰੀ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਧਰਤਿ
ਆਕਾਸੁ ਪਾਤਾਲੁ ਹੈ ਚੰਦੁ ਸੂਰੁ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਬਾਦਿਸਾਹ ਸਾਹ ਉਮਰਾਵ[੧੫] ਖਾਨ
ਢਾਹਿ ਡੇਰੇ ਜਾਸੀ ॥ ਰੰਗ[੧੬] ਤੁੰਗ [੧੭]ਗਰੀਬ ਮਸਤ[੧੮] ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਿਧਾਸੀ ॥
ਕਾਜੀ ਸੇਖ ਮਸਾਇਕਾ[੧੯] ਸਭੇ ਉਠਿ ਜਾਸੀ ॥ ਪੀਰ ਪੈਕਾਬਰ ਅਉਲੀਏ[੨੦] ਕੋ
ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਾਸੀ ॥ ਰੋਜਾ ਬਾਗ ਨਿਵਾਜ ਕਤੇਬ ਵਿਣੁ ਬੁਝੇ ਸਭ ਜਾਸੀ ॥ ਲਖ
ਚਉਰਾਸੀਹ ਮੇਦਨੀ[੨੧] ਸਭ ਆਵੈ ਜਾਸੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇ ਏਕੁ
[੨੨]ਖੁਦਾਇ ਬੰਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥ ੧੭ ॥ †ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਡਿਠੀ ਹਭ ਢੰਢੋਲਿ
ਹਿਕਸੁ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਆਉ ਸਜਣ ਤੂ ਮੁਖਿ ਲਗੁ ਮੇਰਾ ਤਨੁ ਮਨੁ ਠੰਢਾ
ਹੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੨੩]ਆਸਕੁ ਆਸਾ ਬਾਹਰਾ ਮੂ ਮਨਿ ਵਡੀ ਆਸ ॥
[੨੪]ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹਿਕੁ ਤੂ ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਗਈਆਸ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥
[੨੫]ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਵਿਣੁ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ ॥ [੨੬]ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ
ਬਿਰਹੀ ਨਾ ਧੀਰੋਦਿ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਤਟ[੨੭] ਤੀਰਥ [੨੮]ਦੇਵ ਦੇਵਾਲਿਆ
ਕੇਦਾਰੁ ਮਥੁਰਾ ਕਾਸੀ ॥ [੨੯]ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ ਦੇਵਤੇ ਸਣੁ ਇੰਦ੍ਰੈ ਜਾਸੀ ॥
[੩੦]ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਚਾਰਿ [੩੧]ਖਟੁ ਦਰਸ ਸਮਾਸੀ[੩੨] ॥ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਗੀਤ
ਕਵਿਤ ਕਵਤੇ[੩੩] ਭੀ ਜਾਸੀ ॥ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਸਭਿ [੩੪]ਕਾਲੈ
ਵਾਸੀ ॥ ਮੁਨਿ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰਾ[੩੫] ਜਮੈ ਸਣੁ[੩੬] ਜਾਸੀ ॥ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ
ਵਿਣਸਣਾ[੩੭] ਸਭ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸੀ ॥ ਥਿਰੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੋ ਸੇਵਕੁ ਥਿਰੁ
ਹੋਸੀ ॥ ੧੮ ॥ ‡ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੩੮]ਸੈ ਨੰਗੇ ਨਹ ਨੰਗ ਭੁਖੇ ਲਖ ਨ
ਭੁਖਿਆ ॥ ਡੁਖੇ ਕੋੜਿ ਨ ਡੁਖ ਨਾਨਕ ਪਿਰੀ ਪਿਖੰਦੋ ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ ॥

੧ ਹੋਰ ਹਨ। ਓਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ।
੨ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ।
੩ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ।
੪ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਸਮਝੇ ਹਨ।
੫ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ।
੬ ਪੂਰਨ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੪੬੨, ਨੋਟ ੧੫।
੭ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ, ਹਰੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੋਂ।
੮ ਆਖੀਦਾ ਹੈ।
੯ ਸੋਅ, ਮਸ਼ਹੂਰੀ।
੧੦ ਮੈਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਡਿੱਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਸੱਜਣ ਦਾ ਮੂੰਹ ਇਤਨਾ ਸੋਹਣਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਰਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਐਸੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ।
੧੧ ਵੇਖਦੀ ਰਹਾਂ।
੧੨ ਤੇਰੇ ਸੁਪਨੇ ਥੋਂ ਮੈਂ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ!
੧੩ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ।
੧੪ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੇਖ।
੧੫ [ਅ. ਅਮਰਾ] ਅਮੀਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ।
੧੬ ਰੰਕ, ਕੰਗਾਲ।
੧੭ [ਸੰ. ਉੱਚਾ] ਅਮੀਰ। ਦੇਖੋ 'ਰੰਗੁ ਨ ਤੁੰਗੁ ਫਕੀਰੁ' (ਓਅੰਕਾਰ, ਪੰਨਾ ੯੩੬)। ਇਹ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਤੁਰੰਗ' ਹੈ।
੧੮ ਹੰਕਾਰੀ।
੧੯ [ਅ. ਮਸ਼ਾਇਖ਼] ਸ਼ੇਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ।
੨੦ [ਅ. ਔਲੀਆ] ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੈ 'ਵਲੀ' ਦਾ= ਸਾਧੂ, ਧਰਮ ਦੇ ਆਗੂ।
੨੧ [ਸੰ. ਮੇਦਿਨੀ] ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੨੨ ਹਰੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ।
੨੩ ਅਸਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਸਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹਾਂ।
੨੪ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ (ਨਿਰਾਸ) ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ।
੨੫ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਸੋਅ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਮਰਨ ਲਗੀਦਾ ਹੈ।
੨੬ ਬਿਰਹੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਮਿਲੇ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।
੨੭ ਕਿਨਾਰੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ।
੨੮ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਵਾਲੇ (ਮੰਦਰ)।
੨੯ ਤੇਤੀ ਕਰੋੜ ਦੇਵਤੇ, ਸਮੇਤ ਇੰਦਰ ਰਾਜੇ ਦੇ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।
੩੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੦੪, ਨੋਟ ੧੯ ਤੇ ੨੦।
੩੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੩੪, ਨੋਟ ੨੪।
੩੨ ਸਮਾਅ ਜਾਣਗੇ, ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।
੩੩ ਕਵੀ ਲੋਕ।
੩੪ ਕਾਲ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ।
੩੫ ਨਾਂਗੇ।
੩੬ ਸਮੇਤ, ਨਾਲ। ਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਗੇ।
੩੭ ਨਾਸਵੰਤ।
੩੮ ਸੌ ਨੰਗੇ ਹੋਣ-ਓਹ ਨੰਗਾਪਨ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਲਖ ਭੁੱਖੇ ਹੋਣ-ਓਹ ਭੁੱਖ ਪਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ; ਕ੍ਰੋੜ ਦੁਖੀ ਹੋਣ-ਓਹ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਹਰੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ ਹੋਵੇ।

* **ਡਖਣੇ** : ਸੱਚ ਸੋਹਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੂੜ ਕੋਝਾ; ਫਿਰ ਭੀ ਸੱਚ ਪਿੱਛੇ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚਾ ਮਿੱਤਰ (ਹਰੀ) ਦੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਦਾ ਲਈ ਉਸੇ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੱਜਣ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਸੱਚੀ (ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ) ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਨਿੰਨ ਸੇਵਕ।

† **ਡਖਣੇ** : ਇਕ ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਆਸਾ-ਰਹਿਤ ਹੈ (ਸਭ ਮੰਗਤੇ ਹਨ)। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਜੀਵ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। **ਪਉੜੀ** : ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸਭ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਕੇਵਲ ਹਰੀ ਹੀ ਹੈ।

‡ **ਡਖਣੇ** : ਹਰੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੁਖ ਨੰਗ ਸਭ ਜਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਭੇ ਸੁਖ ਹੋਣ, ਪਰ ਜੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਇਕ ਹਰੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। **ਪਉੜੀ** : ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਹਰੀ ਹੀ ਨਿਹਚਲ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ।

੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੧]ਸੁਖ ਸਮੂਹਾ ਭੋਗ ਭੂਮਿ ਸਬਾਈ ਕੋ ਧਣੀ ॥ ਨਾਨਕ ਹਭੋ
ਰੋਗੁ ਮਿਰਤਕ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣਿਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੨]ਹਿਕਸ ਕੂੰ ਤੂ ਆਹਿ
ਪਛਾਣੂ ਭੀ ਹਿਕੁ ਕਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਆਸੜੀ ਨਿਬਾਹਿ ਮਾਨੁਖ ਪਰਥਾਈ
ਲਜੀਵਦੋ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਏਕੁ ਨਰਾਇਣੋ ਹਰਿ ਅਗਮ
ਅਗਾਧਾ[੩] ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ[੪] ਹੈ ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਹਰਿ ਲਾਧਾ ॥
ਨਿਹਚਲੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ [੫]ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਧਾ ॥ ਸਚੁ ਧਰਮੁ ਤਪੁ
ਨਿਹਚਲੋ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ[੬] ਅਰਾਧਾ[੭] ॥ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਤਪੁ ਨਿਹਚਲੋ ਜਿਸੁ
[੮]ਕਰਮਿ ਲਿਖਾਧਾ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਮਸਤਕਿ[੯] ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਟਲੈ ਨ
ਟਲਾਧਾ[੧੦] ॥ ਨਿਹਚਲ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਜਨ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲੁ [੧੧]ਗੁਰ ਸਾਧਾ ॥
ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ[੧੨] ਲਿਖਿਆ ਤਿਨ ਸਦਾ ਸਦਾ ਆਰਾਧਾ[੭] ॥ ੧੯ ॥ *ਸਲੋਕ
ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਜੋ ਡੁਬੰਦੋ ਆਪਿ ਸੋ ਤਰਾਏ ਕਿਨ੍ ਖੇ[੧੩] ॥ [੧੪]ਤਾਰੇਦੜੋ
ਭੀ ਤਾਰਿ ਨਾਨਕ ਪਿਰ ਸਿਉ ਰਤਿਆ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੧੫]ਜਿਥੈ ਕੋਇ
ਕਥੰਨਿ ਨਾਉ ਸੁਣੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ ॥ ਮੂੰ ਜੁਲਾਊਂ[੧੬] ਤਥਿ ਨਾਨਕ ਪਿਰੀ ਪਸੰਦੋ[੧੭]
ਹਰਿਓ ਥੀਓਸਿ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ[੧੮]
ਸਨੇਹ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀਆ[੧੯] ਨਿਮੁਣੀਆਦੀ[੨੦] ਦੇਹ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥
ਨੈਨੀ ਦੇਖਉ ਗੁਰ ਦਰਸਨੋ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਥਾ ॥ ਪੈਰੀ ਮਾਰਗਿ ਗੁਰ ਚਲਦਾ
ਪਖਾ ਫੇਰੀ ਹਥਾ ॥ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਰਿਦੈ ਧਿਆਇਦਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਜਪੰਥਾ[੨੧] ॥
ਮੈ ਛਡਿਆ ਸਗਲ ਅਪਾਇਣੋ[੨੨] ਭਰਵਾਸੈ ਗੁਰ ਸਮਰਥਾ ॥ ਗੁਰਿ ਬਖਸਿਆ
ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਸਭੋ ਦੁਖੁ ਲਥਾ ॥ ਭੋਗਹੁ ਭੁੰਚਹੁ[੨੩] ਭਾਈਹੋ ਪਲੈ ਨਾਮੁ
ਅਗਥਾ[੨੪] ॥ [੨੫]ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਦਿੜੁ ਸਦਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰ ਕਥਾ ॥
ਸਹਜੁ[੨੬] ਭਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਜਮ ਕਾ ਭਉ ਲਥਾ ॥ ੨੦ ॥ †ਸਲੋਕ
ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ [੨੭]ਲਗੜੀਆ ਪਿਰੀਅੰਨਿ ਪੇਖੰਦੀਆ ਨਾ ਤਿਪੀਆ ॥ [੨੮]ਹਭ
ਮਝਾਹੂ ਸੋ ਧਣੀ ਬਿਆ[੨੯] ਨ ਡਿਠੋ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੩੦]ਕਥੜੀਆ
ਸੰਤਾਹ ਤੇ ਸੁਖਾਊ ਪੰਧੀਆ ॥ ਨਾਨਕ ਲਧੜੀਆ ਤਿੰਨਾਹ ਜਿਨਾ ਭਾਗੁ
ਮਥਾਹੜੈ[੩੧] ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [੩੨]ਡੂੰਗਰਿ ਜਲਾ ਥਲਾ ਭੂਮਿ ਬਨਾ ਫਲ ਕੰਦਰਾ ॥
ਪਾਤਾਲਾ ਆਕਾਸ ਪੂਰਨੁ ਹਭ ਘਟਾ ॥ ਨਾਨਕ [੩੩]ਪੇਖਿ ਜੀਉ ਇਕਤੁ ਸੂਤਿ
ਪਰੋਤੀਆ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਜੀ ਪਿਤਾ ਹਰਿ ਜੀਉ
ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ ॥ ਹਰਿ ਜੀ [੩੪]ਮੇਰੀ ਸਾਰ ਕਰੇ ਹਮ ਹਰਿ ਕੇ ਬਾਲਕ ॥ ਸਹਜੇ
ਸਹਜਿ ਖਿਲਾਇਦਾ ਨਹੀ ਕਰਦਾ ਆਲਕ[੩੫] ॥ ਅਉਗਣੁ ਕੋ ਨ ਚਿਤਾਰਦਾ
[੩੬]ਗਲ ਸੇਤੀ ਲਾਇਕ ॥ ਮੁਹਿ ਮੰਗਾਂ ਸੋਈ ਦੇਵਦਾ ਹਰਿ ਪਿਤਾ

੧ ਕੋਈ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਿਆ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਰੋਗ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਮੁਰਦਾ ਹੈ।
੨ ਇਕ ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਚਾਹ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੋਸਤ ਬਣਾ। ਓਹੀ ਤੇਰੀ ਆਸ ਨਿਬਾਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ); ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਮੰਗਦਾ ਲਜਿਆਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।
੩ ਅਥਾਹ ਹਰੀ।
੪ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੫ ਗੁਰਮੁਖ ਲੋਕ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।
੬ ਰਾਤ।
੭ ਸਿਮਰਿਆ।
੮ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੯ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੧੦ ਟਾਲਿਆਂ।
੧੧ ਗੁਰੂ-ਸਾਧ ਦੇ।
੧੨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ।
੧੩ ਕਿਸ ਨੂੰ?
੧੪ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਤਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।
੧੫ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਥੇ ਜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਰੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਹਰਿਆ ਹੋਵਾਂ।
੧੬ ਜਾਵਾਂ।
੧੭ ਵੇਖ ਕੇ।
੧੮ ਇਸਤਰੀ।
੧੯ ਖਾਲੀ।
੨੦ ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਅਸਾਰ।
੨੧ ਜਪਦਾ।
੨੨ ਅਪਣੱਤ, ਆਪਾ ਭਾਵ।
੨੩ ਖਾਵੇ।
੨੪ ਅਕੱਥ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ।
੨੫ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਵੰਡ ਛੱਕਣਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖੋ।
੨੬ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ।
੨੭ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਰੱਜੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਤਿਪੀਆਂ=ਤ੍ਰਿਪਤੀਆਂ ਰੱਜੀਆਂ।
੨੮ ਸਭ ਦੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੨੯ ਹੋਰ ਦੂਸਰਾ।
੩੦ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਹਨ।
੩੧ ਮੱਥੇ 'ਤੇ।
੩੨ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਫਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਗੁਫ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।
੩੩ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਜੀਂਵਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਪਰੋਤੀਆਂ ਹਨ।
੩੪ ਮੇਰੀ ਸੰਭਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।
੩੫ ਆਲਸ।
੩੬ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ।

* **ਡਖਣੇ** : ਕੱਚੇ ਪਿੱਲੇ ਆਗੂ ਜੋ ਆਪ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦੇ, ਓਹ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਤਾਰ ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰੀ ਨਾਲ ਰਤੇ ਹੋਣ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੋ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਰਪਣ ਕਰਾਂਗਾ।

† **ਡਖਣੇ** : ਸਭ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਵੱਸਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਚਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਦੇਖ ਕੇ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। **ਪਉੜੀ** : ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਹਰੀ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਸਰਬ-ਸੁਖ-ਦਾਤਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਖਦਾਇਕ ॥ ਗਿਆਨੁ ਰਾਸਿ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਸਉਪਿਓਨੁ [1]ਇਸੁ ਸਉਦੇ ਲਾਇਕ ॥ ਸਾਝੀ[2] ਗੁਰ ਨਾਲਿ ਬਹਾਲਿਆ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਇਕ ॥ ਮੈ ਨਾਲਹੁ ਕਦੇ ਨ ਵਿਛੁੜੈ ਹਰਿ ਪਿਤਾ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਲਾਇਕ[3] ॥ ੨੧ ॥ *ਸਲੋਕ ਡਖਣੇ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥ ਓਇ[4] ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ[5] ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੰਨਿ [6]ਘੁਰਨਿ੍ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ ॥ ਬਰਸਨਿ ਮੇਘ[7] ਅਪਾਰ ਨਾਨਕ [8]ਸੰਗਮਿ ਪਿਰੀ ਸੁਹੰਦੀਆ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [9]ਜਲ ਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ ਸੀਤਲ ਪਵਣ ਝੁਲਾਰਦੇ ॥ ਸੇਜੜੀਆ ਸੋਇੰਨ[10] ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜੰਦੀਆ ॥ [11]ਸੁਭਰ ਕਪੜ ਭੋਗ ਨਾਨਕ [12]ਪਿਰੀ ਵਿਹੂਣੀ ਤਤੀਆ ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੈ ਜੋ ਕੀਆ ਸੋਈ ਹੈ ਕਰਣਾ ॥ ਜੇ ਸਉ ਧਾਵਹਿ ਪ੍ਰਾਣੀਆ [13]ਪਾਵਹਿ ਧੁਰਿ ਲਹਣਾ ॥ ਬਿਨੁ ਕਰਮਾ[14] ਕਿਛੂ ਨ ਲਭਈ ਜੇ ਫਿਰਹਿ ਸਭ ਧਰਣਾ[15] ॥ [16]ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਭਉ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ਭੈ ਡਰੁ ਦੂਰਿ ਕਰਣਾ ॥ ਭੈ ਤੇ ਬੈਰਾਗੁ ਊਪਜੈ ਹਰਿ ਖੋਜਤ ਫਿਰਣਾ ॥ ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਸਹਜੁ[17] ਉਪਜਿਆ ਫਿਰਿ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਣਾ ॥ [18]ਹਿਆਇ ਕਮਾਇ ਧਿਆਇਆ ਪਾਇਆ ਸਾਧ ਸਰਣਾ ॥ ਬੋਹਿਥੁ[19] ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੁ ਜਿਸੁ ਹਰਿ ਚੜਾਏ ਤਿਸੁ ਭਉਜਲੁ[20] ਤਰਣਾ ॥ ੨੨ ॥ †ਸਲੋਕ ਮਃ ੫ ॥ ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ[21] ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥ ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ[22] ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ ਮਃ ੫ ॥ [23]ਮੁਆ ਜੀਵੰਦਾ ਪੇਖੁ ਜੀਵੰਦੇ ਮਰਿ ਜਾਨਿ ॥ ਜਿਨ੍ਾ ਮੁਹਬਤਿ ਇਕ ਸਿਉ ਤੇ ਮਾਣਸ ਪਰਧਾਨ ॥ ੨ ॥ ਮਃ ੫ ॥ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ[24] ਨ ਆਵੈ ਪੀਰ[25] ॥ ਭੁਖ ਤਿਖ ਤਿਸੁ ਨ ਵਿਆਪਈ ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੀਰ[26] ॥ ੩ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈਐ ਸਚੁ ਸਾਹ ਅਡੋਲੈ ॥ [27]ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀਆ ਕਉਣੁ ਤੁਧੁ ਨੋ ਤੋਲੈ ॥ ਭੰਨਣ ਘੜਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ [28]ਓਪਤਿ ਸਭ ਪਰਲੈ ॥ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ [29]ਘਟਿ ਘਟਿ ਸਭ ਬੋਲੈ ॥ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੇ[30] ਸਭਸੈ ਕਿਆ ਮਾਣਸੁ ਡੋਲੈ ॥ [31]ਗਹਿਰ ਗਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਤੂ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਅਮੋਲੈ ॥ ਸੋਈ ਕੰਮੁ ਕਮਾਵਣਾ ਕੀਆ ਧੁਰਿ ਮਉਲੈ[32] ॥ ਤੁਧਹੁ ਬਾਹਰਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਨਾਨਕੁ ਗੁਣ ਬੋਲੈ ॥ ੨੩ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ‡ ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

§ਪਡੀਆ[33] ਕਵਨ ਕੁਮਤਿ ਤੁਮ ਲਾਗੇ ॥ [34]ਬੂਡਹੁਗੇ ਪਰਵਾਰ ਸਕਲ ਸਿਉ

੧ ਨਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨਾਮ-ਧਨ ਦੇ ਵਿਹਾਜਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਾਇਆ ਸੂ।
੨ ਭਾਈਵਾਲ। ਹਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਇਕ [ਫ਼ਾ. ਪੈਕ] ਹਰਕਾਰਾ, ਸੇਵਕ।
੩ ਸਮਰੱਥ!
੪ ਕੱਚੇ।
੫ ਪੱਕੇ ਸੰਤ।
੬ ਗੱਜਦੀਆਂ ਹਨ ਬਹੁਤ ਕਾਲੀਆਂ ਹਾਠਾਂ।
੭ ਬੱਦਲ।
੮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਪਤੀ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
੯ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦਰਿਆ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।
੧੦ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ।
੧੧ [ਸ਼ੁਭ੍] ਸ਼ਗਨ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਜੋ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।
੧੨ ਸਭ ਕੁਝ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ।
੧੩ ਪਾਉਂਦੇ ਉਹੋ ਕੁਝ ਹਨ ਜੋ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਹਿਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
੧੪ ਭਾਗਾਂ।
੧੫ ਧਰਤੀ।
੧੬ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰੀ ਡਰ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੭ ਸਹਜ ਅਵਸਥਾ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੧੮ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।
੧੯ ਜਹਾਜ਼।
੨੦ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ।
੨੧ ਕਬੂਲ ਕਰ।
੨੨ ਮਿੱਟੀ, ਚਰਨ ਧੂੜੀ।
੨੩ ਆਪਾ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੋਇਆ ਜੀਉਂਦਾ ਸਮਝ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਉਂਦੇ ਮੋਏ ਹੋਏ ਜਾਣ।
੨੪ ਨੇੜੇ।
੨੫ ਪੀੜ।
੨੬ ਨੇੜੇ।
੨੭ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਜੋਗੀ 'ਸਿੱਧ' ਅਤੇ ਜੋ ਅਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਓਹ 'ਸਾਧਿਕ' ਹਨ।
੨੮ ਸਭ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੈ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ।
੨੯ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
੩੦ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ।
੩੧ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ।
੩੨ ਹਰੀ ਨੇ।
੩੩ ਹੇ ਪੰਡਤ!
੩੪ ਡੁਬੋਗੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਸਮੇਤ।

* **ਡਖਣੇ** : ਗੁਰੂ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਿਅੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਬਹੁਤ। **ਪਉੜੀ** : ਇਸ ਲਈ ਹਰੀ-ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਹਰੀ ਦਾ 'ਭਉ' ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਭਉ' ਵਿੱਚੋਂ 'ਵੈਰਾਗ' ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚੋਂ 'ਸਹਜ' ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

† **ਡਖਣੇ** : ਅਤਿ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਮੋਏ ਸਮਝੋ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰਦਾ। **ਪਉੜੀ** : ਹਰੀ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੨, ਫੁਟ ਨੋਟ †।

§ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਟਣ ਵਾਲੇ, ਯੱਗਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕੁਮੱਤਾਂ ਛੱਡ ਦੇਹ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ।

ਰਾਮੁ ਨ ਜਪਹੁ ਅਭਾਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕਾ ਕਿਆ ਗੁਨੁ [੧]ਖਰ ਚੰਦਨ ਜਸ[੨] ਭਾਰਾ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ੧ ॥ [੩]ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥ ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ[੪] ਕਰਿ ਥਾਪਹੁ [੫]ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥ ੨ ॥ ਮਨ ਕੇ ਅੰਧੇ ਆਪਿ ਨ ਬੂਝਹੁ ਕਾਹਿ[੬] ਬੁਝਾਵਹੁ ਭਾਈ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ ਜਨਮੁ ਅਬਿਰਥਾ[੭] ਜਾਈ ॥ ੩ ॥ [੮]ਨਾਰਦ ਬਚਨ ਬਿਆਸੁ ਕਹਤ ਹੈ ਸੁਕ ਕਉ ਪੂਛਹੁ ਜਾਈ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਮਿ[੯] ਛੂਟਹੁ ਨਾਹਿ ਤ ਬੂਡੇ[੧੦] ਭਾਈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ *[੧੧]ਬਨਹਿ ਬਸੇ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਜਉ ਲਉ ਮਨਹੁ ਨ ਤਜਹਿ ਬਿਕਾਰ ॥ ਜਿਹ ਘਰੁ ਬਨੁ ਸਮਸਰਿ[੧੨] ਕੀਆ ਤੇ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ॥ ੧ ॥ [੧੩]ਸਾਰ ਸੁਖੁ ਪਾਈਐ ਰਾਮਾ ॥ [੧੪]ਰੰਗਿ ਰਵਹੁ ਆਤਮੈ ਰਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਜਟਾ ਭਸਮ ਲੇਪਨ ਕੀਆ ਕਹਾ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਬਾਸੁ ॥ ਮਨੁ ਜੀਤੇ ਜਗੁ ਜੀਤਿਆ ਜਾਂ ਤੇ [੧੫]ਬਿਖਿਆ ਤੇ ਹੋਇ ਉਦਾਸੁ ॥ ੨ ॥ [੧੬]ਅੰਜਨੁ ਦੇਇ ਸਭੈ ਕੋਈ ਟੁਕੁ ਚਾਹਨ ਮਾਹਿ ਬਿਡਾਨੁ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ ਤੇ ਲੋਇਨ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਜਾਨਿਆ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦੀਆ ਸਮਝਾਇ ॥ ਅੰਤਰਗਤਿ[੧੭] ਹਰਿ ਭੇਟਿਆ ਅਬ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਕਤਹੂ ਨ ਜਾਇ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥ †[੧੮]ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਜਾ ਕਉ ਫੁਰੀ ਤਬ ਕਾਹੂ ਸਿਉ ਕਿਆ ਕਾਜ ॥ [੧੯]ਤੇਰੇ ਕਹਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਿਆ ਕਹਉ ਮੈ ਬੋਲਤ ਹੀ ਬਡ ਲਾਜ ॥ ੧ ॥ [੨੦]ਰਾਮੁ ਜਿਹ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਤੇ ਭਵਹਿ ਨ ਬਾਰੈ ਬਾਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਝੂਠਾ ਜਗੁ [੨੧]ਡਹਕੈ ਘਨਾ ਦਿਨ ਦੁਇ ਬਰਤਨ ਕੀ ਆਸ ॥ [੨੨]ਰਾਮ ਉਦਕੁ ਜਿਹ ਜਨ ਪੀਆ ਤਿਹਿ ਬਹੁਰਿ[੨੩] ਨ ਭਈ ਪਿਆਸ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ[੨੪] ਜਿਹ ਬੂਝਿਆ ਆਸਾ ਤੇ ਭਇਆ ਨਿਰਾਸੁ ॥ ਸਭੁ ਸਚੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ਜਉ ਆਤਮ ਭਇਆ ਉਦਾਸੁ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸੁ ਚਾਖਿਆ ਹਰਿ ਨਾਮਾ [੨੫]ਹਰ ਤਾਰਿ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਕੰਚਨੁ[੨੬] ਭਇਆ ਭ੍ਰਮੁ ਗਇਆ ਸਮੁਦ੍ਰੈ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥ ‡ਉਦਕ ਸਮੁੰਦ ਸਲਲ ਕੀ ਸਾਖਿਆ[੨੭] ਨਦੀ ਤਰੰਗ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ [੨੮]ਸੁੰਨਹਿ ਸੁੰਨੁ ਮਿਲਿਆ ਸਮਦਰਸੀ ਪਵਨ ਰੂਪ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥ ਬਹੁਰਿ ਹਮ ਕਾਹੇ ਆਵਹਿਗੇ ॥ ਆਵਨ ਜਾਨਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਹੁਕਮੈ ਬੁਝਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੨੯]ਜਬ ਚੂਕੈ ਪੰਚ ਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ ਐਸੇ ਭਰਮੁ[੩੦] ਚੁਕਾਵਹਿਗੇ ॥ ਦਰਸਨੁ[੩੧] ਛੋਡਿ ਭਏ ਸਮਦਰਸੀ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹਿਗੇ ॥ ੨ ॥ ਜਿਤ ਹਮ ਲਾਏ ਤਿਤ ਹੀ ਲਾਗੇ ਤੈਸੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ਹਰਿ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਜਉ

੧ ਇਹ ਖੋਤੇ ਉਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਭਾਰ ਜੈਸਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਨਿਸਫਲ ਹੈ।

੨ ਜੈਸਾ।

੩ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ਯਗਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਦਸੋ ਪਾਪ ਕੀ ਹੋਇਆ? -ਪੰਡਿਤ ਅਸੁਮੇਧ (ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਯੱਗ ਕਰਨਾ) ਤੇ ਗੋਮੇਧ (ਗਊ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ) ਯੱਗ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

੪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੁਨੀ।

੫ ਕਿਸ ਨੂੰ?

੬ ਕਿਸ ਨੂੰ?

੭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਬੇਅਰਥ।

੮ ਨਾਰਦ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਆਸ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਕ (ਬਿਆਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ) ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਵੋ।

੯ ਸਿਮਰ ਕੇ।

੧੦ ਡੁੱਬੇ ਸਮਝੋ।

੧੧ ਬਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਹਰੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤੱਕ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

੧੨ ਇਕੋ ਜੇਹਾ।

੧੩ ਅਸਲ ਦਾ ਸੁਖ।

੧੪ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸਿਮਰੋ।

੧੫ ਮਾਇਆ ਤੋਂ।

੧੬ ਸੁਰਮਾ ਸਭ ਕੋਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਟੁਕ (ਜ਼ਰਾ) ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਕੋਈ ਸੋਹਣਾ ਬਣਨ ਲਈ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਵਧਾਣ ਲਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ), ਤਿਵੇਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਰਮਾ ਹਰ ਕੋਈ ਪਾਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਚਾਤ੍ਰਤਾ ਲਈ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਲਈ।

੧੭ ਅੰਦਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ।

੧੮ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਐਸੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਵਾਸਤਾ? (ਕਿਸੇ ਯੋਗੀ ਪਰਥਾਇ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦੇ ਦਾਹਵੇ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੰਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ।)

੧੯ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿਆਂ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

੨੦ ਹੇ ਰਾਮ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਦਰ-ਦਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਭਰਮਦੇ।

੨੧ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ।

੨੨ ਰਾਮ-ਨਾਮ ਰੂਪ ਉਦਕ (ਪਾਣੀ)।

੨੩ ਮੁੜ ਕੇ।

੨੪ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ।

੨੫ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

੨੬ ਸੋਨਾ।

੨੭ ਵਾਂਗ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਤੇ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰ ਵਾਂਗ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਵਾਂਗੇ।

੨੮ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਸਮਦਰਸੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੨੭੨, ਨੋਟ ੨੬।

੨੯ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

੩੦ ਭਟਕਣਾ।

੩੧ ਭੇਖ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ।

* ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਜਟਾਂ ਭਸਮ ਲਾ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬਣਨਾ, ਗਿਆਨ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਆਦਿ, ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ।

† ਕਰਾਮਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਆਸਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ।

‡ ਮਾਇਆ ਦਾ ਭਰਮ ਤੇ ਭੇਖ ਛੱਡ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਬਣੀਏ, ਤਾਂ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਦੇ ਹਾਹੇ ਨਾਲ ਸਿਹਾਰੀ ਆਈ ਹੈ (ਸਮਾਵਹਿ ਗੇ, ਜਾਵਹਿ ਗੇ ਆਦਿ) ਕਈਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਨੇਮ ੧੫ ਵਾਲੇ ਨੋਟ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾ ਮੁਕਤਾ ਆਇਆ ਹੈ (ਸਮਾਵਹ ਗੇ, ਜਾਵਹ ਗੇ, ਆਵਹ ਗੇ, ਚੁਕਾਵਹ ਗੇ, ਆਦਿ) ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੧੩੨੧, ਫੁਟ ਨੋਟ * ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ।

ਅਪਨੀ ਤੌਂ ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ੩ ॥ ਜੀਵਤ ਮਰਹੁ ਮਰਹੁ ਫੁਨਿ[੧] ਜੀਵਹੁ ਪੁਨਰਪਿ[੧] ਜਨਮੁ ਨ ਹੋਈ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਨਾਮਿ ਸਮਾਨੇ [੨]ਸੁੰਨ ਰਹਿਆ ਲਿਵ ਸੋਈ ॥ ੪ ॥ ੪ ॥ *[੩]ਜਉ ਤੁਮ੍ ਮੋ ਕਉ ਦੂਰਿ ਕਰਤ ਹਉ ਤਉ ਤੁਮ ਮੁਕਤਿ ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਏਕ ਅਨੇਕ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਸਗਲ ਮਹਿ ਅਬ ਕੈਸੇ ਭਰਮਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਾਮ ਮੋ ਕਉ [੪]ਤਾਰਿ ਕਹਾਂ ਲੈ ਜਈ ਹੈ ॥ [੫]ਸੋਧਉ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾ ਦੇਉ ਕੈਸੀ ਕਰਿ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [੬]ਤਾਰਨ ਤਰਨੁ ਤਬੈ ਲਗੁ ਕਹੀਐ ਜਬ ਲਗੁ ਤਤੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਅਬ ਤਉ ਬਿਮਲ ਭਏ [੭]ਘਟ ਹੀ ਮਹਿ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ॥ ੨ ॥ ੫ ॥ †ਜਿਨਿ ਗੜ ਕੋਟ[੮] ਕੀਏ [੯]ਕੰਚਨ ਕੇ ਛੋਡਿ ਗਇਆ ਸੋ ਰਾਵਨੁ ॥ ੧ ॥ ਕਾਹੇ ਕੀਜਤੁ ਹੈ [੧੦]ਮਨਿ ਭਾਵਨੁ ॥ ਜਬ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ ਤੇ ਪਕਰੈ ਤਹ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕਾਲੁ ਅਕਾਲੁ[੧੧] ਖਸਮ ਕਾ ਕੀਨ੍ਾ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚੁ[੧੨] ਬਧਾਵਨੁ[੧੩] ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੇ ਅੰਤੇ ਮੁਕਤੇ ਜਿਨ੍ ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ਰਸਾਇਨੁ[੧੪] ॥ ੨ ॥ ੬ ॥ ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ[੧੫] ਜੀਉ [੧੬]ਧਰ ਮਹਤਉ ਬਸਹਿ [੧੭]ਪੰਚ ਕਿਰਸਾਨਾ ॥ [੧੮]ਨੈਨੂ ਨਕਟੂ ਸ੍ਰਵਨੂ ਰਸਪਤਿ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਹਿਆ ਨ ਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਬਾਬਾ [੧੯]ਅਬ ਨ ਬਸਉ ਇਹ ਗਾਉ ॥ [੨੦]ਘਰੀ ਘਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਾਇਥੁ[੨੧] ਚੇਤੂ[੨੨] ਨਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਬਾਕੀ ਨਿਕਸੀ ਭਾਰੀ ॥ ਪੰਚ ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ ਭਾਗਿ ਗਏ ਲੈ ਬਾਧਿਓ ਜੀਉ ਦਰਬਾਰੀ[੨੩] ॥ ੨ ॥ ਕਹੈ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ [੨੪]ਖੇਤ ਹੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ ॥ ਅਬ ਕੀ ਬਾਰ ਬਖਸਿ ਬੰਦੇ ਕਉ ਬਹੁਰਿ ਨ ਭਉਜਲਿ[੨੫] ਫੇਰਾ ॥ ੩ ॥ ੭ ॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

‡[੨੬]ਅਨਭਉ ਕਿਨੈ ਨ ਦੇਖਿਆ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ [੨੭]ਬਿਨੁ ਭੈ ਅਨਭਉ ਹੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ[੨੮] ॥ ੧ ॥ ਸਹੁ ਹਦੂਰਿ ਦੇਖੈ ਤਾਂ ਭਉ[੨੯] ਪਵੈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਤ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੨ ॥ ਹਰਿ ਪਾਖੰਡੁ ਨ ਕੀਜਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਪਾਖੰਡਿ ਰਤਾ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੩ ॥ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਪਾਸੁ[੩੦] ਨ ਛੋਡਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ [੩੧]ਮਮਤਾ ਜਾਲਿਆ ਪਿੰਡੁ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੪ ॥ [੩੨]ਚਿੰਤਾ ਜਾਲਿ ਤਨੁ ਜਾਲਿਆ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਜੇ ਮਨੁ ਮਿਰਤਕੁ[੩੩] ਹੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੫ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨੁ ਬੈਰਾਗੁ ਨ ਹੋਵਈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੬ ॥ ਕਰਮੁ[੩੪] ਹੋਵੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥ ਸਹਜੇ ਪਾਵੈ ਸੋਇ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੭ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਇਕ ਬੇਨਤੀ ਬੈਰਾਗੀਅੜੇ ॥

੧ ਫੇਰ।
੨ ਹਰੀ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿੱਚ।
੩ ਹੇ ਹਰੀ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਮੁਕਤੀ ਕੀ ਹੋਈ? ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਮੇਲ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ।
੪ ਤਾਰਨ ਲਈ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?
੫ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਤੇ ਕਿਥੇ ਦਿਓਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਪਾ ਲਈ ਹੈ।
੬ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਕਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
੭ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ।
੮ ਕਿਲ੍ਹੇ
੯ ਸੋਨੇ ਦੇ।
੧੦ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਭਾਵ ਮਨਮਤ।
੧੧ ਕਾਲ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਕਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।
੧੨ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ।
੧੩ ਬਧ ਕਰਨ ਲਈ, ਮਾਰਨ ਲਈ।
੧੪ ਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ।
੧੫ ਗ੍ਰਾਂਵ, ਪਿੰਡ। ਸਰੀਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।
੧੬ ਧਰਤੀ (ਜ਼ਮੀਨ) ਦਾ ਮਾਲਕ, ਵਿਸਵੇਦਾਰ, ਚੌਧਰੀ। ਜੀਵ ਉਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।
੧੭ ਕਾਮਾਦਿਕ ਪੰਜ ਕਿਸਾਨ।
੧੮ ਅੱਖਾਂ, ਨੱਕ, ਕੰਨ ਅਤੇ ਜੀਭ (ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੀ)।
੧੯ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦਾ, ਭਾਵ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ।
੨੦ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਦਾ।
੨੧ ਮੁਣਸ਼ੀ।
੨੨ ਚਿਤ੍ਰ ਗੁਪਤ। ਉਹ ਮੁਣਸ਼ੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਚਿਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ ਹੈ, ਘੜੀ-ਘੜੀ ਦਾ ਲੇਖਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।
੨੩ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ।
੨੪ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਤਾਂ ਜੋ ਫਿਰ ਲੇਖਾ ਅੱਗੇ ਨਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ; ਏਥੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।
੨੫ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ।
੨੬ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਹਰੀ। ਰੱਬ ਅਨੁਭਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ।
੨੭ ਸੰਸਾਰਕ ਭੈ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆਂ ਅਨੁਭਵ (ਗਿਆਨ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਕਈਆਂ ਲਿਖਤੀ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਠ 'ਅਨਭਉ ਨ ਹੋਇ' ਹੈ; ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਇਹ ਹੋਣਗੇ; ਰੱਬ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੱਬ ਅਨੁਭਵ (ਮਹਿਸੂਸ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।)
੨੮ ਇਸ ਲਫ਼ਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਛੰਦ ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ 'ਹਰਿਹਾਂ' ਛੰਦ ਦੀ ਟੇਕ ਹੈ।
੨੯ ਹਰੀ ਦਾ ਡਰ।
੩੦ ਪਾਸਾ, ਸਾਥ।
੩੧ ਮਮਤਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾੜ ਰਹੀ ਹੈ।
੩੨ ਚਿੰਤਾ ਸਾੜ ਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾੜ ਲਈਦਾ ਹੈ।
੩੩ ਆਪਾ ਭਾਵ ਵੱਲੋਂ ਮੁਰਦਾ।
੩੪ ਬਖਸ਼ਿਸ਼।

* ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਪਰਮ-ਪਦ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨੇੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਥੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਜਾ ਵਸੀਦਾ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਮੁਕਤੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸੀਏ। ਇਸ ਲਈ ਤਰਨ ਤੇ ਤਾਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਭੀ ਹੋਵੋ, ਜੇਕਰ ਹਰੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਰ ਗਏ ਸਮਝੋ।

† ਮਨ-ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੀ ਹੋਈਦਾ ਹੈ। ਬਚਾਉ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਹੈ।

‡ ਹਰੀ ਇਕ ਅਨੁਭਵੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਸਾਰਕ ਭਉ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਭਉ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮੋ ਕਉ [੧]ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿ ਵਣਾਹੰਬੈ ॥ ੮ ॥ ੧ ॥ ੮ ॥ *[੨]ਰਾਜਨ ਕਉਨੁ ਤੁਮਾਰੈ ਆਵੈ ॥ ਐਸੋ ਭਾਉ[੩] ਬਿਦਰ[੪] ਕੋ ਦੇਖਿਓ ਓਹੁ ਗਰੀਬੁ ਮੋਹਿ ਭਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਸਤੀ[੫] ਦੇਖਿ ਭਰਮ ਤੇ ਭੂਲਾ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨੁ ਨ ਜਾਨਿਆ ॥ ਤੁਮਰੋ ਦੂਧੁ ਬਿਦਰ ਕੋ ਪਾਨੋ੍[੬] ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਰਿ ਮੈ ਮਾਨਿਆ ॥ ੧ ॥ ਖੀਰ[੭] ਸਮਾਨਿ ਸਾਗੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਨੀ[੮] ॥ ਕਬੀਰ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ[੯] ਜਾਤਿ ਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਮਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ੯ ॥ †ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ॥ [੧੦]ਗਗਨ ਦਮਾਮਾ ਬਾਜਿਓ ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ ॥ ਖੇਤੁ ਜੁ ਮਾਂਡਿਓ ਸੂਰਮਾ ਅਬ ਜੂਝਨ ਕੋ ਦਾਉ ॥ ੧ ॥ ਸੂਰਾ ਸੋ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ਜੁ ਲਰੈ [੧੧]ਦੀਨ ਕੇ ਹੇਤ ॥ ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ ॥ ੨ ॥ ੨ ॥ ਕਬੀਰ ਕਾ ਸਬਦੁ

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ‡ ਜੀ ਕੀ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

[੧੨]ਚਾਰਿ ਮੁਕਤਿ ਚਾਰੈ ਸਿਧਿ ਮਿਲਿ ਕੈ ਦੂਲਹ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ॥ ਮੁਕਤਿ ਭਇਓ ਚਉਹੂੰ ਜੁਗ ਜਾਨਿਓ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਜਪਤ ਕੋ ਕੋ ਨ ਤਰਿਓ ॥ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਭਗਤੁ ਭਗਤੁ ਤਾ ਕੋ ਨਾਮੁ ਪਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕੁ ਬਿਰਾਜਿਤ[੧੩] ਦੇਖਿ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਜਮੁ ਡਰਿਓ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭਏ [੧੪]ਰਾਮ ਬਲ ਗਰਜਿਤ ਜਨਮ ਮਰਨ ਸੰਤਾਪ ਹਿਰਿਓ ॥ ੨ ॥ ਅੰਬਰੀਕ[੧੫] ਕਉ ਦੀਓ ਅਭੈ ਪਦੁ ਰਾਜੁ [੧੬]ਭਭੀਖਨ ਅਧਿਕ ਕਰਿਓ ॥ [੧੭]ਨਉ ਨਿਧਿ ਠਾਕੁਰਿ ਦਈ ਸੁਦਾਮੈ ਧ੍ਰੂਅ[੧੮] ਅਟਲੁ [੧੯]ਅਜਹੂ ਨ ਟਰਿਓ ॥ ੩ ॥ ਭਗਤ ਹੇਤਿ ਮਾਰਿਓ ਹਰਨਾਖਸੁ[੨੦] ਨਰਸਿੰਘ ਰੂਪ ਹੋਇ ਦੇਹ ਧਰਿਓ ॥ ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਭਗਤਿ ਬਸਿ ਕੇਸਵ[੨੧] [੨੨]ਅਜਹੂੰ ਬਲਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਖਰੋ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ ਜੀਉ§ ॥ ਦੀਨੁ[੨੩] ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ਦਿਵਾਨੇ ਦੀਨੁ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰੇ ॥ ਪੇਟੁ ਭਰਿਓ ਪਸੂਆ ਜਿਉ ਸੋਇਓ ਮਨੁਖੁ ਜਨਮੁ ਹੈ ਹਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਬਹੂ ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਰਚਿਓ ਧੰਧੈ ਝੂਠ ॥ [੨੪]ਸੁਆਨ ਸੂਕਰ ਬਾਇਸ ਜਿਵੈ ਭਟਕਤੁ ਚਾਲਿਓ ਊਠਿ ॥ ੧ ॥ ਆਪਸ ਕਉ ਦੀਰਘੁ[੨੫] ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰਨ ਕਉ ਲਗਮਾਤ[੨੬] ॥ [੨੭]ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ ॥ ੨ ॥ ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਚਾਤੁਰੀ ਬਾਜੀਗਰ[੨੮] ਬੇਕਾਮ[੨੯] ॥ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਨੋ[੩੦] ਕਬਹੂ ਨ ਸਿਮਰਿਓ ਰਾਮੁ ॥ ੩ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਚੇਤੈ ਨਹੀ ਮੂਰਖੁ ਮੁਗਧੁ[੩੧] ਗਵਾਰੁ ॥ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਾਨਿਓ ਨਹੀ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

੧ ਸੰਸਾਰ-ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਕਰਾ ਦੇ।
੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਰਾਜਾ ਦੁਰਯੋਧਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਿਦੁਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਿ ਹੇ ਰਾਜਾ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਆਵੇ? ਮੈਂ ਵਿਦੁਰ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
੩ ਭਾਉ ਭਗਤੀ।
੪ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਅਤਿ ਗਰੀਬ ਇਕ ਭਗਤ : 'ਭਾਉ ਜਿਵੇਹਾ ਬਿਦਰ ਦੇ ਹੋਰੀ ਦੇ ਚਿਤਿ ਚਾਉ ਨ ਚੁਖਾ। ਗੋਬਿੰਦ ਭਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਭੁਖਾ' (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ ੧੦/੭)।
੫ ਹਾਥੀ ਆਦਿ। ੬ ਪਾਣੀ।
੭ ਦੁੱਧ। ੮ ਲੰਘ ਗਈ।
੯ ਚੋਜ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।
੧੦ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਿੱਚ ਦਮਾਮਾ (ਧੌਂਸਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ) ਵਜਿਆ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਮੈਦਾਨਿ-ਜੰਗ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਮਾਂਡਿਓ (ਮਲਿਆ); ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਲੜਨ ਦਾ ਹੈ (ਕਾਮਾਦਿਕ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨਾਲ)।
੧੧ ਹੀਣਿਆਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ।
੧੨ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੂਲਹ (ਪਤੀ, ਹਰੀ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਏ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਜੋ ਹਨ, ਚਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਧ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਮੁਕਤੀਆਂ ਇਹ ਮੰਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ :- (੧) ਸਾਲੋਕਜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ; (੨) ਸਾਮੀਪਜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣਾ; (੩) ਸਾਰੂਪਜ=ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਜਿਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ; (੪) ਸਾਯੁਜਜ= ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਾ।
੧੩ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ।
੧੪ ਆਤਮਕ ਬਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।
੧੫ ਇਕ ਭਗਤ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਹਰੀ ਨੇ ਦੁਰਬਾਸ਼ਾ ਰਿਖੀ ਦਾ ਮਾਨ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੌ. ੪।
੧੬ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ; ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵਡਿਆ ਕੇ ਲੰਕਾ ਦਾ ਰਾਜ ਦਿਵਾਇਆ।
੧੭ ਸੁਦਾਮੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਦਿੱਤੇ। ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੫੫, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੌ. ੯।
੧੮ ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਰ ੧੦, ਪੌ. ੧।
੧੯ ਜੋ ਪਦਵੀ ਅਜੇ ਵੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੯੯, ਫੁਟ ਨੋਟ *।
੨੧ [ਸੋਹਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ] ਹਰੀ।
੨੨ ਅਜੇ ਵੀ ਰਾਜੇ ਬਲ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਵਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਠੱਗਿਆ ਸੀ) ਦੇ ਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਖੜਾ ਹੈ।
੨੩ [ਅ.] ਧਰਮ।
੨੪ ਕੁੱਤੇ, ਸੂਰ, ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਤੇ ਭਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਉਠ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਇਸ [ਸੰ. ਵਾਇਸ] ਕਾਂ।
੨੫ ਵੱਡਾ। ੨੬ ਲਗਾਂ, ਮਾਤ੍ਰਾਂ, ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ।
੨੭ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਓਹ ਮੈਂ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ।
੨੮ ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ।
੨੯ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਦੇ, ਨਿਕੰਮੇ।
੩੦ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ੩੧ ਮੂਰਖ।

* ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਤੇ ਵਿਦੁਰ ਦੀ ਕਥਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਾਉ ਭਗਤ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੇ ਰੰਗ-ਮਹਿਲ ਦੇ ਸਵਾਦ ਛੱਡ ਕੇ ਕੰਗਲੇ ਵਿਦੁਰ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਅਲੂਣਾ ਸਾਗ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹਰੀ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੁਰ ਕੋਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ।

† ਇਹ ਜੀਵਨ ਇਕ ਰਣਭੂਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਵੇਸਲਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਅਸਲੀ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ।

‡ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੬। ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਸਿਧੀ ਹੈ।

§ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਜੈਦੇਉ* ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
†ਚੰਦ ਸਤ[1] ਭੇਦਿਆ ਨਾਦ ਸਤ[2] ਪੂਰਿਆ ਸੂਰ ਸਤ[3] ਖੋੜਸਾ ਦਤੁ[4] ਕੀਆ ॥ ਅਬਲ ਬਲੁ ਤੋੜਿਆ ਅਚਲ ਚਲੁ ਥਪਿਆ ਅਘੜੁ ਘੜਿਆ ਤਹਾ ਅਪਿਉ ਪੀਆ ॥ ੧ ॥ [5]ਮਨ ਆਦਿ ਗੁਣ ਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ ॥ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੰਮਾਨਿਆ[6] ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [7]ਅਰਧਿ ਕਉ ਅਰਧਿਆ ਸਰਧਿ ਕਉ ਸਰਧਿਆ ਸਲਲ ਕਉ ਸਲਲਿ ਸੰਮਾਨਿ ਆਇਆ ॥ ਬਦਤਿ[8] ਜੈਦੇਉ [9]ਜੈਦੇਵ ਕਉ ਰੰਮਿਆ[10] ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ[11] ਲਿਵ ਲੀਣੁ[12] ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਕਬੀਰੁ ॥ ਮਾਰੂ‡ ॥ ਰਾਮੁ ਸਿਮਰੁ ਪਛੁਤਾਹਿਗਾ ਮਨ ॥ ਪਾਪੀ ਜੀਅਰਾ ਲੋਭੁ ਕਰਤੁ ਹੈ ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਲਾਲਚ ਲਾਗੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਮਾਇਆ ਭਰਮ ਭੁਲਾਹਿਗਾ ॥ ਧਨ ਜੋਬਨ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ ਕਾਗਦ ਜਿਉ ਗਲਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ੧ ॥ ਜਉ ਜਮੁ ਆਇ ਕੇਸ [13]ਗਹਿ ਪਟਕੈ ਤਾ ਦਿਨ [14]ਕਿਛੁ ਨ ਬਸਾਹਿਗਾ ॥ ਸਿਮਰਨੁ ਭਜਨੁ ਦਇਆ ਨਹੀ ਕੀਨੀ ਤਉ ਮੁਖਿ ਚੋਟਾ ਖਾਹਿਗਾ ॥ ੨ ॥ ਧਰਮਰਾਇ ਜਬ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਿਆ ਮੁਖੁ ਲੈ ਕੈ ਜਾਹਿਗਾ ॥ ਕਹਤੁ ਕਬੀਰੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਤਰਿ ਜਾਂਹਿਗਾ ॥ ੩ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ਬਾਣੀ ਰਵਿਦਾਸ§ ਜੀਉ ਕੀ ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
[15]ਐਸੀ ਲਾਲ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਕਉਨੁ ਕਰੈ ॥ [16]ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜੁ ਗੁਸਈਆ[17] ਮੇਰਾ ਮਾਥੈ ਛਤ੍ਰੁ ਧਰੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ [18]ਜਾ ਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ ਤਾ ਪਰ ਤੁਹੀਂ ਢਰੈ ॥ ਨੀਚਹ ਊਚ ਕਰੈ ਮੇਰਾ ਗੋਬਿੰਦੁ [19]ਕਾਹੂ ਤੇ ਨ ਡਰੈ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮਦੇਵ ਕਬੀਰੁ ਤਿਲੋਚਨੁ[20] ਸਧਨਾ[21] ਸੈਨੁ[22] ਤਰੈ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਸੰਤਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤੇ ਸਭੈ ਸਰੈ[23] ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ ਮਾਰੂ ॥ [24]ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਸੁਰਿਤਰੁ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਕਾਮਧੇਨ ਬਸਿ ਜਾ ਕੇ ਰੇ ॥ ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ਕਰ ਤਲ ਤਾ ਕੈ ॥ ੧ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨ ਜਪਸਿ ਰਸਨਾ ॥ ਅਵਰ ਸਭ ਛਾਡਿ ਬਚਨ ਰਚਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਨ ਬੇਦ ਬਿਧਿ ਚਉਤੀਸ ਅਛਰ ਮਾਹੀ ॥ ਬਿਆਸ ਬੀਚਾਰਿ ਕਹਿਓ ਪਰਮਾਰਥੁ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਰਿ ਨਾਹੀ ॥ ੨ ॥ ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਹੋਇ ਬਡੇ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ਦਾਸ ਮਤਿ ਜਨਮ ਮਰਨ ਭੈ ਭਾਗੀ ॥ ੩ ॥ ੨ ॥ ੧੫ ॥

੧ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਨਾੜੀ, ਇੜਾ। ਸਤ= ਸਤ੍ਰ= ਪ੍ਰਾਣ।
੨ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ।
੩ ਸੂਰਜ ਦੀ ਨਾੜੀ, ਪਿੰਗਲਾ।
੪ ਖੋੜਸ (ਸੋਲਾ ਵੇਰ) ਆਦਤੁ (ਅਭਿਆਸ)। ਹਰੀ ਦੇ ਗੁਣ ਵਖਾਣਿਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਯੋਗ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੱਬੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਣ ਵਿੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿੱਚ ਰੋਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਰਾਹੀਂ ਸੋਲਾਂ ਵੇਰ ਓਮ ਆਖ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਲ ਟੁੱਟ ਕੇ ਅਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਮਨ ਦਾ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਰੋਕ ਕੇ ਅਚਲ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ; ਅਘੋੜ ਮਨ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ ਹੈ (ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਅਸਚਰਜ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ)।
੫ ਹੇ ਮਨ! ਉਸ ਆਦਿ ਹਰੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈ ਸਿਮਰਿਆਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਮੁੱਕ ਗਈ।
੬ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
੭ ਅਰਾਧਨ ਯੋਗ ਹਰੀ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ, ਸ਼ਰਧਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਲਣ ਵਾਂਗ ਇਕ-ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ।
੮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ।
੯ ਹਰੀ ਨੂੰ।
੧੦ ਸਿਮਰਿਆ।
੧੧ ਮੋਖ ਸਰੂਪ ਹਰੀ।
੧੨ ਜੋ ਸਭ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਹਰੀ।
੧੩ ਫੜ ਕੇ ਪਟਕਾਂਦਾ ਹੈ।
੧੪ ਕੁਝ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।
੧੫ ਹੇ ਹਰੀ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਅਜੇਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?
੧੬ [ਫ਼ਾ.] ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।
੧੭ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਹਰੀ।
੧੮ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਛੋਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਅਛੂਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਉਤੇ ਤੂੰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ।
੧੯ ਕਿਸੇ ਤੋਂ।
੨੦ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੯੭੨, ਨੋਟ ੩੪।
੨੧ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੮੫੮, ਫੁਟ ਨੋਟ ‡।
੨੨ ਇਹ ਰੀਵਾ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਨਾਈ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ।
੨੩ ਪੁੱਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
੨੪ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਜੇਹੇ ਅੱਖਰੀ ਭਿੰਨ-ਭੇਤ ਨਾਲ, ਸੋਰਠਿ ਰਾਗ ਦੇ ਪੰਨਾ ੬੫੮ ਉਤੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਰਥ ਉਥੇ ਦੇਖੋ।

* ਇਹ ਭਗਤ, ਜੋ 'ਗੀਤ ਗੋਵਿੰਦ' ਨਾਮੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸੀ, ੧੨ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੰਨਦੂਲੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੈਦੇਵ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਗਈ।

† ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਅਸਾਂ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲੋਂ ਦੇ ਹਰੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਡੋਲਣਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਲੋੜਦੇ ਹਨ।

‡ ਉਤਲੇ ਖ਼ਿਆਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਲਈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

§ ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੭੩੩, ਨੋਟ ੧੨। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਗਰੀਬਾਂ-ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਅਛੂਤ ਸਮਝ ਕੇ ਦੁਰ-ਦੁਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹਰੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਛੂਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਉਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਨੀਚ ਜ਼ਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੀ-ਨਾਮ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਇਹ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਸਭ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

